

SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT

10017034693

The Library
of the
CLAREMONT

SCHOOL OF THEOLOGY

1325 North College Avenue
Claremont, CA 91711-3199
1/800-626-7820

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTIS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODCUNQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSEO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTII III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS CXXIII.

ADO, USUARDUS. — USUARDI TOMUS PRIMUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

THE
LIBRARY

OF THE

THE
LIBRARY

OF THE

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSEO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEICENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTII III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS CXXIII.

ADO, USUARDUS, — USUARDI TOMUS PRIMUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1879

PATROLOGIE

CURSUS COMPLETUS

SEC BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODÆ, OECONOMIÆ,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM.

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTIN (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLOREVERUNT :

RECESSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTENTE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA.

SECUNDA EDITIONES ACCURATISSIMÆ, INTER SE CUNCTIS NOMINIBUS CODICIBUS MANUSCRITIS COLLATAS, PERITIAM DILIGEN-
TIA CUSTODITAS; DISSECTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTURIS CONTINENTIBUS ILLUSTRATAS; OMNIBUS
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TENUIS NOTITIA REPERITUR ABSOLUTAS DETECTAS; AUCTAS;
INDICIBUS PRÆFATIS RIBUS ANALYTICIS, SINGULORUM SIVE TONOS SIVE ALIQUOS ALIQUOS NOMINIBUS NOMINIBUS
BUS, DONATA; CAPITULIS INTRA PRIMUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, REGUM ET TITULIS SINGULORUM PAGINA-
RUM MANUSCRIPTORUM DISTINGUENTIBUS RUBRICIS MANUSCRIPTORUM, ADONNA-
TA; PRÆFATIO CUM NOTIS, TUM APPROPRIIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE
AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM COLLECTIS, AMPLIFICATA;

EUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SIVE ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATE-
STICIS, SYNTHESE, ANALYTICIS, IN QUODAM NOMEINIS PROMPTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITTE-
RARIUM, CANONICUM, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SIVE ULLA EXCEPTIO, SED PRÆSENTIBUS
DOCTORIBUS INGENIUM IMMERSIS ET GENERALIBUS, ALIISQUE SINGULIS HERUM, QUO CONSULTO, QUODCUMQUE
NON SOLUS TALIS TALISVE PATRIE VERUM ETIAM TIBUSQUE PATRIUM, NE QUO QUODAM OMNIS,
IN QUODAM TIBUS TALISVE PATRIE, QUO INTRINSECA, ALIISQUE SINGULIS HERUM, QUO CONSULTO, QUODCUMQUE
SACHS, EX QUO LECTORI COMPREHENSIT HIC GRAVIA QUORUM PATRES ET IN QUODAM OPERUM
CLICHY — — EX TYPIS PAULI DUPONT, 12, VIA DICTA BAG D'ASNIÈRES. (1840.12.79.)

UNIVERSIS QUOD AD NOTITIAM ACCURATISSIMAM, CUNCTISQUE
EUCENTIS ACCURATISSIMAM, CUNCTISQUE
CHARACTERE QUALITAS, INTERCITAS TIBUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM SECURUM TUM VARIETAS,
TUM NUMERUS, FORMÆ VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SINGULIS IN TOTO PATROLOGIA DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRÆTIS EXIGUITAS, PRÆSENTIBUS, RITA COLLECTIO, ULLA, METROLOGICA ET CHRONOLOGICA,
SECURUM FRAGMENTORUM OPERUM, QUODCUMQUE NOMEINIS, HIC ILIC SPARSORUM, PRIMUM ADITUM
IN NOTIA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET RES, AD OMNES ETATIS, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PENTINENTIBUS, COORDINATORUM.

SERIES LATINA PRIOR.

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTII III.

ACQUIRANTE J.-P. MIGNÉ,

Bibliothèque Clief univers.

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITOR.

PATROLOGIAE TOMUS CXVII.

ADU, ESUARDUS, — USUARIUM TOMUS PRIMUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNÉ SUCCESSORES,
IN VIA DICTA: AVENUE DU MARNÉ, 123. OILM CHAUSSÉE DU MARNÉ, 123.

1879

SÆCULUM IX

USUARDI MARTYROLOGIUM

EX RECENSIONE R. P. SOLLERII, ET AD EDITIONEM BENEDICTINAM COLLATUM

PRÆMITTUNTUR

SANCTI ADONIS

OPERA,

AD FIDEM EDITIONUM ROSWEIDI, MABILLONII, ETC., RECOGNITA ET EXPRESSA,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIMUS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127

1879

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO CXXIII CONTINENTUR

S. ADO ARCHIEPISCOPUS VIENNENSIS IN GALLIA.

Sancti Adonis Elogium historicum.	Col.	9
— Chronicon.		23
Vetus Romanum Martyrologium.		143
Libellus de Festivitatibus apostolorum.		181
Sancti Adonis Martyrologium.		201
Appendix ad S. Adonis Martyrologium.		419
Passio sancti Desiderii.		435
Adonis privilegium pro ecclesia Velnensi.		443
Vita sancti Theuderii	<i>Ibid.</i>	
Appendix. — Translatio S. Barnardi.		449
Miracula ejusdem.		451
USUARDUS MONACHUS SANGERMANENSIS.		
Usuardi Martyrologium.		453

SANCTUS ADO

ARCHIEPISCOPUS VIENNENSIS IN GALLIA.

SANCTI ADONIS ELOGIUM HISTORICUM.

(Apud Mabill., Acta SS. ord. S. Bened., tom. VI.)

1. ADONEM, Viennensem archiepiscopum, non magis dignitate quam scriptis clarum satis norunt eruditi omnes. At quis qualisve ante pontificatum fuerit, nemo, quod sciam, hactenus explicavit. Mirabuntur forsitan nonnulli quod Benedictinæ familiæ eum annumerem, cum Trithemius, Wion, Menardus, Bucelinus et alii, eum Fastis nostris non inscripserint; sed mirari desinent cum facti mei rationem exposuero.

2. Adonis Vitæ compendium inveni in Breviario collegiæ Ecclesiæ Romanensis apud Allobroges, in qua celebris est Adonis memoria : quo in Breviario, typis vulgato anno 1612, sanctorum acta, non recentiorum, sed veterum auctorum qui ea scripsere, totidem verbis referuntur : id quod factum etiam in Adone, cujus festus dies ita notatur in dicto Breviario xvii Kalendas Januarii : *Sancti Adonis episcopi et confessoris. Omnia dices de communi præter Legendam; et infra : Incipit Vita sancti Adonis archiepiscopi Viennensis.* Quæ verba satis innuunt ejus Vitæ compendium, quale mox ex ipso Breviario exhibebo, a vetusto auctore qui sancti Adonis res gestas litteris antiquitus mandavit, de verbo excerptum fuisse.

3. Accedit quod Ecclesia Viennensis in suo Breviario, quod ante centum viginti annos typis editum est, iisdem fere verbis utitur ac Romanensis, usque ad electionem Adonis in archiepiscopum. Aliam enim ab eo loco narrationem de rebus ab Adone jam pontifice gestis exhibet Viennense Breviarium, ejus copiam nobis submitis humanissimus vir Petrus Louvetus doctor medicus et historiographus Dombensis. Utriusque Breviarii lectiones novem juvat hie vicissim repræsentare.

Ex Breviario Viennensi.

i. Tempore Caroli regis, post patrem Ludovicum imperatorem in Francia regnantis, hic sanctus vir nobili prosapia exortus, dum adhuc infantulus esset, in monasterium quod Ferrarias ex antiquo vocant, a parentibus traditus est.

ii. Dehinc famosissimum beati Petri apostolorum principis domum cæteraque sanctorum loca in Romana urbe constituta, orationis gratia Deo comite visitavit, ibique quinquennio fere sedit. Et regressione iter arripiens, Ravennam devenit : ubi aliquandiu remoratus quemdam etiam libellum a quodam fratre religioso præstitum transscripsit, quo ad describendas sanctorum martyrum passiones sese non modice adjutum fuisse testatur.

iii. Inde pedem movens, Lugdunum famosissimum pervenit ad urbem. Ibi tunc præerat Remigius presul eximius, regibus admodum charus. Hic Dei famulum Adonem in habitu pauperis pie suscipiens, quæque illi necessaria exhibuit. At ubi colloctione mutua, ut erat prudentis ingenii, quæ in illo latebant scientiæ et probitatis insignia pernoscere potuit, secum retinere toto annisu conatus est.

iv. Et ad abbatem ipsius deprecatore legatione acta, litteras permissorias impetravit ad secretinendum in suum suæque Ecclesiæ obsequium : quous-

A que utile judicasset. Exhinc non parvum tempus effluserat, cum ecce episcopus obitu Viennensis præsulis certissime comperto, agere disposuit intentius, quatenus in Viennensi Ecclesia ordinaretur episcopus. Quocirca ex consensu tam cleri quam plebis, cum consilio et præsentia comprovincialium episcoporum idem Dei famulus Viennensem consecratur in pontificem.

v. Neque enim, ut moris est plerisque, mox suscepto honoris gradu in superbiam elatus est : sed magis in cœpta persistens humilitate, omnes quoque subditos secundum suum modum imitatores veritatis fieri assidue monebat, dicens : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde.*

vi. Cujus tam salubri tamque sancto studio in introitu sanctæ matris ecclesiæ, in honore Salvatoris constructæ, domunculam quamdam instar sepulcri Dominici construi fecit : ante ejus etiam ostiolum altare, ex lapidibus concavum, ad nomen Mariæ peccatricis, Petri quoque negatoris, latronisque confessoris solemniter consecravit. Quo dum multi adveniunt ægroti, per intercessionem eorum ad propria læti consueverunt reverti.

vii. Hospitalitatis vero, sed et misericordiæ in pauperes quantæ ei cura, quantave assiduitas fuerit, stylo mandare non est necesse : cum ostium domus ipsius non alio, sed nequidem refectionis tempore clausum fuerit. Unde merito cum beato Job dicere poterat : *Ostium meum viatori patuit, et pater fui pauperum.*

viii. Verum indefessus laborator, licet die tantis occuparetur honorum operum exercitiis, noctu non se totum credebatur sopori, tanquam diurno labore fatigatus : sed ad satisfaciendum naturæ aliquantisper quiete sibi indulta quod supererat noctis, orationi dedicans, temporius Fratres ad vigiliis nocturnas surgere compellebat. Ubi et ipse solito præsens, lectiones et responsoria protrahendo decantari faciebat quousque, diei luce appropinquante, matutinæ laudes agerentur.

ix. Cumque jam tempus adesset quo Dominus Rex regum militem suum a labore quiescere vellet, sextum decimum circiter annum in episcopatu peragens, de præsentia ad futuram vitam felici fine demigravit. Cujus corpus a clero et universa plebe ex more deportatum, atque in Ecclesia sanctorum apostolorum, inter prædecessores suos pontifices, tumulatum est.

Ex Breviario Romanensi.

i. Tempore Caroli regis, post patrem Ludovicum imperatorem in Francia regnantis, hic sanctus vir nobili prosapia exortus, dum adhuc infantulus esset, in monasterium quod Ferrarias ex antiquo vocant, a parentibus traditus est.

ii. Cumque sub regulari censura degeret, in quo illo cœnobio cæteris arctior tunc temporis habebatur [Z. haberetur], divinitus inspiratus atque electus, omnes sibi cœvos in studiis litterarum præire cepit.

Lasciviam etiam huic ætati amicam cæteraque puerilia usquequaque declinans, senum perfectorumque gravem conversationem sectari sollicitus satagebat.

III. Verum robore jam juventutis animatus, igne desiderii irrefragabili succensus est, ut domum beati Petri principis apostolorum cæteraque sanctorum loca in Romana urbe extraque constituta orationis gratia visitaret. Ideoque peregrini habitum assumens optatum iter aggreditur.

IV. Qui domum apostolicam humilis habitu, devotus corde ingressus, in oratione continua pervigil, nocturnis excubiis pernoctare crebrius usque ad lucem matutinam gaudebat. Sane cum in Romana urbe omnibus pene notus esset, quinquennio fere exacto Ravennam devenit: ubi quemdam libellum a quodam religioso præstitum transcripsit, ad describendas sanctorum martyrum passiones.

V. Inde Lugdunum pervenit. Ibi tunc forte præerat dignæ memoriæ Remigius præsul eximius, regibus admodum charus. Hic Dei famulum Adonem pie suscipiens, benigne exhibuit. At ubi scientiæ et probitatis insignia pernosceat potuit, ecclesiam beati Romani cum sibi adjacentibus rebus in obsequium delegavit, ubi secretius orationi vacaret.

VI. Exin obitu Viennensi præsulis comperto, ejusdem Ecclesiæ filii divina inspiratione super hoc tracti, omnes in commune uno consilio pari voluntate dominum Adonem petiverunt sibi præficiendum episcopum. Quocirca ex consensu tam cleri quam plebis cum consilio comprovincialium episcoporum idem Dei famulus Viennensem consecratur in pontificem.

VII. Religionem vero cernens a sui observantia partim defecisse adversarum causarum occasione, institit omnimodis, ut ad pristinam rectitudinis normam paulatim ipsius studio reformaretur. Hinc constant institutionis ejus perplura documenta. Siquidem et de nocturnis et de diurnis officiis psallendi regulam pulchre constituit.

VIII. Præterea quanto studio ducebatur in ædificiis ecclesiarum instaurandis vel exornandis, etsi forte hominis desit testimonium, non desunt tamen eadem ædificia. Hospitalitatis in pauperes quanta ei cura quantave assiduitas fuerit, stylo mandare non est necesse: præsertim cum ostium domus ipsius non dicam alio, sed nec quidem refectionis tempore clausum fuerit.

IX. Cumque jam tempus adesset, quo Dominus militem suum beata mercede vellet donare, sextum decimum circiter annum in episcopatu agens, de præsentī ad futuram vitam felici fine demigravit. Cujus corpus in ecclesia sanctorum apostolorum officiosissime tumulatum est. Qui vixit annos plus minusve septuaginta sex.

4. Ubi primum hæc legi in Breviario Romanensi, nam longe post Viennensis exemplum excepi, magno gaudio affectus sum quod illustrandi tanti viri aliquam haberem materiam. Sed illud voluptatem meam temperabat, quod vetusta et idonea mihi deessent monumenta, quibus ista probarem. Hæc mihi cogitanti, et Lupi abbatis Ferrariensis epistolas legenti, occurrit epistola ejus centesima vigesima secunda, quæ votis meis faciat satis. In hac enim epistola, quæ Gerardo, provinciæ duci seu comiti, et Bertæ ipsius conjugii, inscripta est, certissima deprehendi momenta, quæ in Adonem ejusque res gestas ita, ut superius expositæ sunt, omnino conveniunt. Et quia hæc res non parvi momenti est, operæ pretium fuerit hoc loco integrum adducere epistolam, ut nemo suspectam habeat fidem meam.

« Præcellentissimo duci G. et clarissimæ conjugii ejus B. Lupus præsentem et futuram salutem.

« Semper insignis fama de probitate vestra bonos quosque lætificavit: sed nunc in omnium notitia uberius effloruit, cum eandem probitatem vestram successu profuturo Christianus omnibus Divinitas comprobavit. Cum vero quæ primo polliceri, postea

A promittere dignati estis, largiti fueritis, conabimur gratias cumulare. Cæterum quod diligenter scrutamini, noveritis monachum et discipulum meum Ad. nunquam a nostro monasterio aufugisse: sed ad petitionem beate memoriæ Marewardi abbatis ex Prumia aut Proneam (Z. ad Proneam) a nobis eum honeste directum, et cum illo aliquandiu conversatum, quorundam invidiosorum vitasse insidias: et inde discendi studio et quietis amore in urbe Lugdunensi constitisse. Reverentissimis autem viris Remigio et H. Gratianopolitano instanter postulanti-bus, et conversationem memorati fratris laudanti-bus, quanquam olim meam verbis habuisset licentiam, etiam regulares litteras accepisse; quæ prolata, quid de eo sentiam, fidei relatione fatebuntur. Litteras etiam eum ecclesiasticas habere a venerabili episcopo nostro Guenilone certissime scio: nec impedire eum aliquid, si Deus eum vocat, quo justè ejus infirmari possit electio. Bene apud nos conversatus est: quæ plurimum indiget Ecclesia, idoneus est ad docendum; regularibus et pontificalibus fultus est epistolis; progenitorum nobilitate ornatur; in sancto proposito, judicio prædictorum antistiti-um, inter quos degit, devote perdurat. Quid restat, nisi ut quod sanctis præsulibus Deus inspiraverit fiat? Quid pitem mirum, si aliquando asperius aliquid super eo locutus sum? Illud culpa fuit inimicorum ejus impudenter falsa vulgantium: istud quod nunc litteris alligo (f. allego), meum est judicium constanter prius visa, et postea comperta narrantis. Cupio vos valere feliciter. »

3. Ex hac Lupi epistola discimus monachum quemdam Ferrariensem, nobilem, doctum, cujus nomen incipiebat a litteris Ad., degisse in provincia Lugdunensi, Remigio et Heboni episcopis probatum, et ad episcopalem dignitatem electum: quæ omnia cum Breviarii Viennensi et Romanensi conveniunt, nec alii quam Adoni legitime aptari possunt. Hæc distinctius explicanda per partes. Sed antequam id præstem, Lectorem admonere decet, quantum debet ad publica res litterariæ diligentiae eruditissimi viri Stephani Baluzii, qui in nova editione Lupi abbatis operum id egit unius voculæ; imo duplicis tantum litteræ correctione, ut illustrandæ Adonis nostri memoriæ præferret lucem. Nam cum in editione Massoniana prius legeretur, monachum meum nonnunquam, ipse collatione veterum codicum reposuit: monachum meum Ad. nunquam, tametsi, uti modeste fatetur, quis fuerit hic homo, quem duabus his litteris Ad. expressum videmus, divinare non potuit. Nunc ad ordinem rerum ab Adone gestarum accedo.

6. Cum Ado tempore Caroli regis, cognomento Calvi, ortus dicitur, id eo modo interpretare, quo similes jam locos frequenter exposui, ut eo tempore inclauerit: nam eum regnante Carolo Magno, circiter annum octingentesimum, in lucem prodixisse constat. Quippe annos natus septuaginta sex, decessit anno Christi octingentesimo septuagesimo quinto, ut postea videbimus. In utroque Breviario nobili prosapia exortus dicitur, apud Lupum progenitorum nobilitate ornatus. Patriam ei fuisse Wastinensem aut Senonicum pagum conjicio.

7. Dum adhuc infantulum esset, in monasterium, quod Ferrarias ex antiquo vocant, a parentibus traditus est, more scilicet in regula sancti Benedicti præscripto de oblatione et susceptione puerorum cap. 59. Hinc conjecturam sumo, Adonem natum fuisse in loco vicino Ferrariensi monasterio, de quo superius actum ad Vitam sancti Aldrici archiepiscopi Senonensis. Istic a Sigulfo abbate puer susceptus fuisse videtur: ubi bene conversatus, teste Lupo, omnes sibi cœvos in studiis litterarum præiit, ex Breviario Romanensi. De ejus doctrina testimonium suppeditat Lupus, cum eum scribit esse idoneum ad docendum quæ plurimum indiget Ecclesia.

8. Post aliquantam moram in cœnobio Ferrariensi,

ad petitionem Marewardi abbatis ex Prumia, seu Prumiensis, qui ab anno 829 ad 853 loco præfuit, honeste directus ad Proneam est : quo nomine Ausonius in sua Mosella laudat rivulum quemdam, qui locum istum præterfluit ; unde monasterium aliquando Pronea, passim Prumia dictum, voce non-nihil inflexa. Attamen legere malim ad petitionem Marewardi abbatis Prumiam ad Proneam directum Adonem : ut designetur Prumiæ situs ad Proneam amnem. Inter utrumque monasterium, Ferrariense scilicet et Prumiense, ultro citroque facilis monachorum commeatus erat : tum quia ex Ferrariensi cœnobio assumptus fuerat Marewardus, tum quia cum Lupo magna necessitudine conjunctus erat. Et quidem Ferrarienses Prumiam transmittebantur ad discendam maxime Germanicam linguam, ejus usum eo tempore perneccessarium fuisse testatur Lupus in epistolis 70 et 91. Quin etiam temporibus illis monasteria, etsi nullo communis regiminis vinculo connexa erant, facile tamen monachis ultro citroque commeantibus patebant propter ejusdem religionis unitatem, ut loquitur Marewardus in Lupina epistola 72 ad Didonum Senonici monasterii sancti Petri abbatem, in arte medica peritissimum, ad quem monacho suos sanandos dirigebat. Hinc Lupus in epistola 116 ad monachos cœnobii sancti Germani apud Antisiodorum : Semper quidem in cœnobiis nostrorum habitatoribus vera charitas vignet ; sed nunquam tam certis iudiciis, ut nostro tempore, sui magnitudinem declaravit.

9. Prumiæ aliquandiu commoratus Ado, ut habet Lupus, postea quorundam invidiosorum iudiciis impetitus est : quas ut vitaret, Romam se contulit, ut domum beati Petri principis apostolorum orationis gratia visitaret. Hujus itineris non meminit Lupus, qui Adonis æmulis, uti ipse fatetur, nimis credulam adhibuit aurem, et quique alias monachorum suorum Romanas peregrinationes commemorat in epistolis 101, 102 et 103 pro Aldulfo et Acarico ; tum 106 et 107 pro Dolivaldo scriptis, tum sui ipsius, tum Gueñilonis Senonensis archiepiscopi nomine, in ipsorum peregrinorum commendationem. Romæ exacto fere quinquennio, vir sanctus Ravennam devenit : ubi quemdam libellum a quodam fratre religioso præstitum transcripsit ad describendas sanctorum martyrum passiones, id est Martyrologium, de quo postea recurret oratio. Libellus iste est vetus Martyrologium, quo usus est Ado in suo condendo, a Rosweido editum. Huic præfixa est Adonis epistola, contestantis, quantum ex veteri illo Martyrologio profecerit. Huic operi, inquit, id est Adoniano Martyrologio, ut dies martyrum verissime notarentur, qui confusi in kalendis satis inveniri solent, adjuvit venerabile et perantiquum Martyrologium, ab urbe Roma Aquileiam cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum, et mihi postmodum a quodam religioso fratre aliquot diebus præstitum : quod ego diligenti cura transcriptum, positus apud Ravennam, in capite hujus operis ponendum putavi. Hæc Ado in præfatione Martyrologii sui : ex quibus superiora Viennensis Breviarii verba derivata sunt.

10. Ravenna digressus Ado, inde Lugdunum pervenit, ubi tunc præerat dignæ memoriæ Remigius presul eximius : qui Dei famulum Adonem pie suscepit, et quæque necessaria illi benigne exhibuit. At ubi colloca-tione mutua, quæ in illo latebant scientiæ et probitatis insignia pernoscere potuit, secum retinere toto adnisi conatus est. Et ad abbatem ipsius deprecatoria legatione acta, litteras permissorias impetravit ad eum retinendum in suum suæque Ecclesiæ obsequium, quousque utile judicasset. Viennensi Breviario hac in re concordat Lupus, testatus Adonem discendi studio et quietis amore in urbe Lugdunensium constituisse. Reverentissimis autem viris Remigio et Hebone Gratianopolitano instantèr postulanti-bus, et conversationem memorati fratris laudanti-bus, quanquam olim meam, inquit,

A habuisset licentiam, etiam regulares litteras (obedienciales vocant, accepisse, et litteras etiam ecclesiasticas seu dimissorias a venerabili Gueñilone episcopo Senonensi. Sane litterarum studia tunc temporis, si alias unquam, Lugduni viguisse probant viri docti Leidradus, Agobardus, Amulo, Remigius istius Ecclesiæ pontifices, et Florus diaconus. Addit Romanense Breviarium, Remigium ecclesiam beati Romani cum sibi adjacentibus rebus in obsequium delegasse Adoni, ubi secretius orationi vacaret. Quenam fuerit illa ecclesia, certo pronuntiare non ausim : forsàn ecclesia sancti Romani, quæ in Viennensis urbis parte orientali sita erat, testante ipso Adone in Martyrologio xiii kal. Decembris, ubi sanctorum Severini, Exsuperii et Felicis corpora in eam ecclesiam translata fuisse scribit, et in libello de Vita sancti Theuderii abbatis memorat basilicam sancti Romani martyris in suburbio civitatis, in vico Brenniaco : quæ basilica hactenus superest, Equitibus Melitensis ordinis commendata.

B 11. Exin obitu Viennensis præsulis comperto, ejusdem Ecclesiæ filii divina inspiratione super hoc tracti, omnes in commune uno consilio, pari voluntate, dominum Adonem petiverunt sibi præficiendum episcopum. Quocirca ex consensu tam cleri quam plebis, cum consilio comprovincialium episcoporum idem Dei famulus Viennensem consecratur in pontificem. Huic tamen electioni restitisse nonnullos, in his Gerardum illarum partium comitem, ob eam scilicet causam, quod Adonem ex monasterio suo fuga elapsum crederet, docet nos Lupi epistola superior, in qua eum ab omni defectionis et infamiæ labe absolvit, contestatus nihil impedire, si Deus eum vocaret, quo juste ejus infirmari posset electio. Hæc contigit post mortem Agilmaris Viennensis antistitis, successoris sancti Barnardi. Hæc, inquam, electio contigit anno sexagesimo supra octingentesimum, ut constat tum ex actis concilii Lingonensis circa kalendas Julii anno præcedente celebrati, cui Agilmarus interfuit ; tum ex Tusiaciensi, cui subscripsit Ado sub die xi kalendas Novembris anni 860 : tum denique ex Synodo Viennensi, de qua infra, quam Ado habuit anno Christi 870, indicatione tertia, episcopatus anno decimo. Ac proinde Agilmarus ejus decessor annis novendecim, non novem tantum, ut voluit Joannes a Bosco, sedisse dicendus est : siquidem Barnardum Agilmaris antecessorem anno 842 decessisse demonstratum est. Et quidem Agilmarus pridie Nonas Julias vita demigravit, et quidem anno 860, ex tomo I Analectorum, pag. 103 : in ejus locum Remigius sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ et Ebo Gratianopolitanus episcopus cum clero et populo elegerunt S. Adonem. Apud Joannem a Bosco in Appendice Bibliothecæ Floriacensis, ubi de Antiquitatibus Viennæ exstat epistola Nicolai papæ primi Adoni missa cum pallio initio ejus pontificatus ; qua in epistola eum submonet tristici se quod in litteris professionis fidei suæ ad pontificem missis Ado probaret quatuor duntaxat synodos generales, quinta et sexta prætermis-sis : explicaret hac de re mentem suam : mittere se interim pallium et capitula synodi Romanæ, quam recens tenuerat. Misit et aliam subinde eidem epistolam, qua Viennensis Ecclesiæ privilegia confirmat. An septimum synodum probaverit Ado, incertum : imo in Chronico, quod post acceptam episcopalem dignitatem condidisse videtur, hanc synodum rejicit : quæ mens tum Gallicanæ Ecclesiæ erat. In brevi Chronico Viennensium antistitum, quod anno 1139 jussu Burnonis conditum est, S. Ado pallium et confirmationem privilegiorum anno 861 a papa Nicolao recepisse cum decretis Lateranensis, id est Romani concilii perhibetur.

12. Neque vero, ut moris est plerisque, mox suscepto honoris gradu in superbiam elatus est : sed magis in cœpta persistens humilitate, omnes quoque subditos secundum suum modum imitatores Verita-

tis fieri assidue monebat, dicens : *Disceite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29) : quæ verba leguntur in Breviario Viennensi.

13. Anno, 866 ex Annalibus Bertinianis, Carolus rex cognomento Calvus, et Lotharius rex Attiniaci missaticum communiter ordinant pro negotio Teutberge ipsius Lotharii pellicis, et Carolus quidem per Egilonen Semensem archiepiscopum, et Lotharius per Adonem Viennensem archiepiscopum, ac per Waltarium suum a secretis domesticum, papæ Nicolao quæ sibi visa sunt secretius mandant. Ad id præstitit litteris scriptis ad Nicolaum, ejus rescriptum hac de re non integrum exstat, in quo pontifex sanctissimum confratrem Adonem archiepiscopum laudat, quod pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ ferventius invigilet, et contra delinquentium, prævaricatorum, et sanctorum legum violatorum mores et actus per zelum rectitudinis erectus sit.

14. Exstant et aliæ Nicolai epistolæ quatuor Adoni scriptæ in Appendice secunda epistolarum Nicolai, in tomo viii Conciliorum editionis Labbeanæ. In prima respondet pontifex Adonis consultis de Lotharii regis divortio et de Alvico clerico : in secunda, inferiores ecclesias a Romanis consuetudinibus recedere non debere : in tertia, rationem reddit dilata synodi, et Adonem corripit, quod Gerardis comitis presbyterum dixisset ; tum variis consultis respondet : in quarta privilegium metropolis Viennensis confirmat. Additur et epistola quinta Anastasii bibliothecarii ad Adonem de morte Nicolai papæ : quam epistolam aliis etiam Galliarum episcopis directam fuisse intellexit ex ms. codice Antisiodorensi monasterii sancti Mariani, in quo hæc epistola sic inscribitur : Venerando mihi et valde diligendo ill. archiepiscopo ill. plurimam salutem. Triste tibi nuntium, etc. Est et aliud fragmentum epistolæ eidem a Nicolao papa directæ, quæ pontifex Adonem increpat, quod ejus auctoritate Albericus subdiaconus uxorem duxisset contra præscripta canonum. In Labbeana Conciliorum editione typis etiam vulgatæ sunt Adriani papæ II epistolæ duæ, in quarum prima pontifex ab Adone submonitus, cur a Nicolao papæ decretis recessisset, se excusat laudato zelo Adonis : in altera, quæ mutila est, litteras Nicolao decessori suo ab Adone directas se recepisse testatur.

15. Anno jam dicto 866 Nicolaus papa litteris datis ad Hinemarum Rhemorum antistitem, præcipit, Remigium Lugdunensem, Adonem Viennensem, Wenilonem Rothomagensis, una cum cæteris archiepiscopis et episcopis Galliarum et Neustriæ apud Suesionem urbem pariter convenire, ad discutendam causam Wlfadi et aliorum Rhemensium clericorum, quos ab Ebone ordinatos Hinemarus in ordinem redegerat. Coacta est synodus hæc xv Kal. Septembris ; at ei non interfuit Ado ; quam ob causam incertum.

16. Hinemarus ipse suo et Adonis, aliorumque Galliæ pontificum nomine scripsit ad Ludovicum Germaniæ regem per Bertulfo Trevirensi archiepiscopo adversus Waltonem cœnobii sancti Maximini monachum, sedis Trevirensis (uti dicit) invasorem. Idem porro Hinemarus Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter cætera pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rotfridus monachus ei dixerat se apud eundem Adonem legisse. Sed et si qua præterea de sancto Remigio reperire valeret, ei super aurum et topazion pretiosa mitteret. Frodoardus auctor in Historiæ Rhemensis lib. iii, cap. 21, qui et alibi testatur, Rotfridum hunc cœnobii Remigiani apud Rhemos monachum fuisse.

17. Adde ex Chronico Hugonis abbatis Flavinianensis, Remigium Lugdunensem pontificem Adoni Viennensi episcopo, quem Romanæ Ecclesiæ vicarium, id est legatum, appellat, et Nicolao papæ litteras misisse pro Trevirensi et Coloniensi episcopis depositis, Teutgaudo scilicet et Guntario ; denique ipsum Remigium simul et Adonem scripsisse Joanni

papæ pro simonia ; et quia per manum laicam quili et indigni ad episcopatum promovebantur.

18. Anno 869 defuncto Ebone Gratianopolis episcopo, Lotharius rex a fratre suo Ludovico secundo imperatore obtinuit, ut quidam suo clerico, Bernario nomine, episcopatum Gratianopolitanum concederet. Ludovici hac de re litteras accepit Ado pridie Idus Julii quibus monebatur, ut quam primum eundem Bernarium episcopum ordinaret. Huc alias etiam Kalendis Augusti accepit tum ab Lothario rege, qui ipsum certior facit de prospero itinere suo Romano, præcipitque, ut redeunti sibi obviam veniat ad sanctum Mauricium : tum a Carolo rege vi Kalendas Septembris, qui Adonem sibi charissimum vocat, significans, se cuidam clerico, diacono olim venerabilis archiepiscopi Remigii, et postmodum Lotharii nepotis sui, ita concessisse Gratianopolitanum episcopatum, ut vestro, inquit, iudicio si canonice probaveritis, ibi a vestra sanctitate ordinetur episcopus. Exstant hæc litteræ apud Sirmondum in Conciliorum Galliæ tomo iii.

19. Ado vero cernens religionem a sua observantia partim defecisse adversarum causarum occasione, institit omnimodis, ut ad pristinam rectitudinis normam paulatim ipsius studio reformaretur, uti legimus in Breviario Romanensi. Hinc constant institutionis ejus perplura documenta : siquidem de nocturnis et de diurnis officiis psallendi regulam pulchre constituit.

20. Ex synodis ejus auctoritate habitis una mihi succurrit, quam eruditus vir Petrus Louvetus, superius laudatus, ex Viennensi Chartario descriptam Acherio nostro transmissit, quæ sic se habet :

Anno 870 Incarnationis Domini nostri Jesu Christi congregata est synodus Viennæ metropolis Ecclesiæ domno et venerabili archiepiscopo Adone præidente, et vigilantissima cura causas ecclesiasticas et filiorum suorum necessitates investigante ac ecclesiastico more definiente. Adveniens reverendus vir Manno præpositus cœnobii sancti Augendi, adventus sui causam manifestans protulit in medio, quamdam ecclesiam ex cœnobio prædicto et infra Viennensem diocesim sitam in villa Velnis, dotatam in honore sancti Petri, privilegio sibi concesso ab antecessoribus sanctissimi jam latî archiepiscopi, necnon ab ipso compositis usque ad id tempus conservato, proclamante vici sancti Albani rectore desolatam esse. Protulit etiam isdem venerabilis præpositus scripturam inquisitionis temporibus piæ recordationis domni Agilmari factam, eo quod et tunc temporis altercatio haberetur inter ipsarum rectores ecclesiarum. Sed quia ea sancta synodus irrita judicavit, eo quod canonicorum..... roboratam non vidit, placuit sancto pontifici a capite per sanctissimos presbyteros omnem causam reiterari, quatenus veritate comperta altercatio diu ventilata firmaretur (z, finiretur). His igitur testantibus et dicentibus ordinem veritatis, visum est domno pontifici una cum consensu sanctissimæ synodi, quatenus sicut in diebus antecessorum suorum sanctorum pontificum honorata fuit sancta congregatio cœnobii beatissimi Augendi, sic et in hac petitione et in cæteris necessitatibus suis honorem et opem ferret ad vires suas sancta metropolis Viennensis Ecclesia, et ut sopita querela firmissimum privilegium suum super facto Viennensis (s. S. Augendi,) Ecclesia in futurum possideat, litteris etiam roboretur. In hunc itaque modum ego Ado Viennensis archiepiscopus consentiens et pio consilio filiorum meorum annuens, manu propria subter firmavi, sanctisque filiis meis, secundum morem ecclesiasticum firmare rogavi. Actum Viennæ publice, mense Aprilis, episcopatus domni Adonis anno decimo, indictione tertia.

21. Sunt et alia quedam instrumenta in eodem Chartario pontificatu Adonis facta : unum, in quo refertur litigatio Witfredi advocati ecclesiæ sancti Mauricii, qui veniens publice in Viennam civitatem

in præsentia domni Adonis ejusdem ecclesiæ venerabilis archiepiscopi, et Erlufi vicecomitis missi illustris Bosonis comitis, Constantii coepiscopi et aliorum, adversus Sigifredum quemdam expostulavit, quod immunitatem ecclesiæ sancti Mauricii in villis ei subjectis violasset. Aliud in eodem codice exstat instrumentum Rodstagni et conjugis ejus Bertildis, Adoni et Ecclesiæ Viennensi tradentium res suas in agro S. Ferreoli, acceptis ab ipso Adone de thesauro Viennensis ecclesiæ libris quinque, et calice cum patena de auro cocto, pensante unaquaque libram ad ferros Spaniscos. Rodstagnus autem res suas in ea villa existentes tradidit Adoni ejusque clero, accipiens ostium, et cespitem, et andelanc: et post aliquantum temporis pergamento dato scripturam exinde facere rogavit Adonem, Constantium chorepiscopum, Erlenum præpositum, Leutbertum decanum, Teutelmum abbatem et diaconum, aliosque clericos. Actum xii Kal. Maii, anno iv, quo successit domnus Karolus rex in regnum nepotis sui Lotharii, id est anno Christi 869. Tertium instrumentum est ejusdem Adonis, Amalgaudo et uxori ejus Volfoldæ ac filio eorum Hadriano concedente usumfructum quorundam prædiorum, quia res suas episcopali ecclesiæ sancti Stephani donaverant. Fragmenta quædam ex ejusmodi præstaria (sic vocabant) excerptæ juvat. Consuetudo et justitia ecclesiastica est, ut qui res et facultates suas Deo servisque ipsius contulerit, ei aliquid quod rationaliter postulaverit ad invicem, de rebus suis Ecclesia conferat. Ideo ego Ado archiepiscopus Viennensis Ecclesiæ una cum sacerdotibus et clericis ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ concedimus tibi, Amalgaudo, et uxori tuæ Volfoldæ ac filio vestro Hadriano res quas de potestate ac jure vestro ad potestatem ecclesiæ nostræ per chartarum instrumenta tradidistis: et pro hac tam pia collatione concedimus etiam tibi et uxori et filio tuo supra scripto præstatione beneficii Alausium villam ecclesiæ nostræ ad serviendum, quandiu vixeritis, et colonias quas per præstariam jam vobis una cum ecclesiis in Valle-Auræ beneficiavimus.... Pro vestitura vero annis singulis in festivitæ beatissimorum Machabæorum Kalendis Augusti pastum unum fratribus canonicis in Viennensi cœnobio positus faciat, ipsaque die orationes generales pro vobis ac propinquis vestris faciat supra dicta ecclesia. Hæc absque temporis nota. In litteris Raganfridi archiepiscopi Viennensis, suggerente Berilone vicecomite, confirmantur res ad ecclesiam sancti Petri extra muros Viennæ civitatis sitam pertinentes, quæ etiam olim regali præcepto Lotharii quondam regis per suggestionem sanctorum episcoporum Remigii Lugdunensis et Adonis Viennensis restitutæ fuerant.

22 Anno jam dicto 870 Ado politiori stylo exornavit Acta sancti Desiderii Viennensis pontificis et martyris in gratiam Viennensium, eaque monachis cœnobii sancti Galli in Alamania cum nonnullis ejusdem sancti reliquiis transmisit. De hac aliisque ipsius lucubrationibus infra.

23 Cabillonensibus synodis duabus subscripsit: nimirum uni anno 873 coactæ in ecclesia sancti Laurentii, quæ canonicis ecclesiæ sancti Marcelli restituta est: alteri anno 875 in ipsa basilica sancti Marcelli, ubi subscripsit litteris pro monasterio Trenorchensi, editis apud Petrum Franciscum Chiffletium in Probationibus historiæ ejusdem monasterii.

24. Reliqua viri sancti facta perstringit Viennense Breviarium, religionem in ecclesiis exornandis, hospitalitem et charitatem in pauperes, assiduitatem in officiis divinis: ut superius videre licet in ejusdem Breviarii lectionibus 6, 7, et 8.

25. Cumque jam tempus adesset quo Dominus militem suum beata mercede vellet donare, sextum decimum circiter annum in episcopatu agens, de præsentī ad futuram vitam felici fine demigravit:

A cujus corpus in ecclesia sanctorum Apostolorum officiose tumulatum est. Ita Breviarium Romanense, cui Viennense concordat. Addit Romanense: Qui vixit annos plus minusve septuaginta sex. Adonis obitum anno septuagesimo quinto supra octingentesimum accidisse mihi constat, tum quia episcopatum tenuit annos sexdecim ab anno Christi 860, tum quia Ortramus ejus successor concilio Pontionensi subscripsit anno 876. Diem mortis sextum decimum mensis Decembris signant Breviaria et Martyrologia Romanum et Gallicanum: annum etiam designat Viennense ms. cujus copiam ab erudito viro Nicolao Chorerio accepit noster Claudius Stephanotius. En ejus verba: xvii Kal. Januarii S. Adonis Viennensis episcopi, miræ sanctitatis viri, anno ab Incarnatione Domini 875, indictione octava. Rexit autem ecclesiam suam sexdecim annos, et sepultus est in ecclesia Apostolorum Viennæ, hoc est in extramurana monasterii sancti Petri basilica, ubi

B Viennenses pontifices tumulari mos erat. Monasterium sancti Petri ab ordine sancti Benedicti ad sæculares canonicos devolutum est, uti et alia multa, quæ Viennæ quondam exstitisse nos docet libellus de Vita sancti Clari abbatis in sæculo ii. Ex his colliges Adonem anno circa octingentesimo natum esse: siquidem obiit anno 875, postquam vixit annos plus minusve septuaginta sex. Hæc de sancti Adonis rebus gestis, quatenus eas eruere licuit ex probatis monumentis, maxime ex Lupi epistola 122, et ex Breviariis Viennensi et Romanensi, quod mihi primum illustrandi Adonis occasionem et materiam præbuit. Viennensi legerat Andreas Sausseus, qui in Martyrologio suo Gallicano scribit, Adonem primos annos transegisse in monasterio Ferrariensi sub Lupi abbatis disciplina: quod nemo ante eum (si non fallor) observarat. Sancti Adonis festus dies ritu duplici colitur in ecclesia Viennensi, solemniss in ecclesia sancti Petri, ubi ejus reliquiæ promiscue cum aliis aliorum sanctorum archiepiscoporum ossibus sub altari asservari creduntur, post sacram thecarum expilationem ab hæreticis factam memoria patrum nostrorum.

C 26. In fine animadvertenda sunt aliqua de Adonis scriptis, in quibus primum locum sibi vindicare videtur Martyrologium; nam cæteras lucubrationes condidit jam episcopus: hanc vero ante episcopatum aggressus est, ut colligitur ex eo, quod quinquennio Romæ exacto Ravennam devenit: ubi quemdam libellum a quodam fratre religioso præstitum transcripsit, ad describendas sanctorum martyrum passionem, id est Martyrologium, quod Adoni Trevirensi pontifici nonnullis perperam tribuitur. Typis primo vulgatum fuit a Jacobo Mosandro Carthusiano, tum ab Heriberto Rosweido, qui nomen Adonis præfixum invenit in codice Everbodiensi, hoc modo: Ado Viennensis archiepiscopus quasi epilogatum compilavit, incipiens a festivitatis apostolorum aut discipulorum aut successorum eorum, et in fines ubi subjeitur apud ipsum Precatio Adonis versibus composita. Uterque editor quorundam sanctorum nomina, quæ ab aliis inserta credidere, in appendicem coniecerunt: quod an jure merito factum sit, mox videbimus.

D 27. In pluribus, quæ vidi, istius Martyrologii exemplaribus manu exaratis non comparet Adonis nomen, hanc proculdubio ob causam, quod epistola nomen Adonis præferens, non initio ipsius Martyrologii, sed veteris (ut Rosweidus censuit) Romani, quo usus est Ado in suo condendo, et quod in plerisque codicibus mss. desideratur, præfixa sit ob idque ab Adoniani Martyrologii descriptoribus premissa. Verum ejus auctor satis se ipse prodit in plerisque Martyrologii sui locis. Is enim agens de translatione corporis sancti Augustini Ecclesiæ doctoris anno 822 Ticinum facta per Liutprandum Langobardorum regem, eam nuper factam esse dicit v Kal. Septembris. Deinde ad xviii Kal. Octobris

meminit translationis reliquiarum sancti Cypriani A tum ex Africa in Galliam regnante Carolo Magno, tum Arelate Lugdunum per Leidradum pontificem; tam quod in editis additur de translatione Compendium facta per Carolum Calvum, insertum videtur post mortem Adonis, nec comparet in nostro exemplari ante annos sexcentos manu descripto. Postea agens Auctor de instituto festo sanctorum omnium Kalendis Novembris: Sed in Gallis, inquit, monente sanctæ recordationis Gregorio pontifice piissimus Ludovicus imperator omnibus regni et imperii sui episcopis consentientibus statuit, ut solemniter festivitas omnium sanctorum in prædicta die annuatim perpetuo ageretur. Ad hæc in ms. codice nostro dedicatio ecclesiæ monasterii Cellensis anno 850 facta accurate describitur xvii Kal. Novembris eum ad modum, quo superius relata est ad annum 873, ubi de sancti Frodoberti abbatis translatione egimus. Hæc quo minus ab interpolatore addita putem, ea me causa movet, quod singulas (quas vocant) circumstantias non ita accurate nosset homo posterioris temporis: cum eos ignorasse videatur auctor anonymus, qui librum de Vita sancti Frodoberti abbatis Cellensis in sæculo ii editum composuit. Ex his colligere licet martyrologum istum vixisse regnante Carolo Calvo.

28. Locum in quo frequens demoratus est, satis innuit, Burgundiam scilicet, ejus sanctos indigenas diligentius quam alios commendat: maxime vero totus esse videtur in annotandis rebus quæ pertinent ad urbem Autisiodorum et monasterium sancti Germani; ex quo aliquando conjiciebam eum illius monasterii alumnum fuisse. Nam in codice nostro singulæ ejus ecclesiæ, altarium et cryptarum dedicationes memorantur: sancti Germani ejus civitatis episcopi ubique data occasione fit mentio, nempe quarto Idus Julii, ubi agens auctor de sancto Savino: Hic fuit, inquit, ex discipulis magni Patris Germani: et Nonis Augusti, ubi de sancto Cassiano, ad ejus, ait, tumulum cum sanctus Germanus episcopus advenisset, mirabile dictu! post orationem more solito fusam, vocans eum ex sepulcro ait ei: Quid hic agis, frater Cassiane? Denique præter alia festa sancti Germani, ejus vigiliam exprimit pridie Kalendas Octobris: quæ omnia satis indicant hominem non longe ab Autisiodoro aliquando vixisse.

29. Scio Mosandrum et Rosweidum hæc et pleraque alia, aut non legisse in manuscriptis codicibus quibus usi sunt, aut rejecisse in appendicem, quasi ab aliis inserta essent. Et nonnulla certe ab recentioribus addita sunt in codice nostro, ut commemoratio sancti Maioli abbatis v Idus Maii, et xvii Kal. Septembris in Verziaco monasterio exceptio corporis sancti Ragnoberti Bajocensis episcopi, et alia pauca: at ea quæ de Autisiodoro et monasterio sancti Germani habentur, a primario auctore scripta existimo, quoniam in pluribus ejus Martyrologiis, quæ legi, exemplaribus, tum integris, tum contractis, eadem omnino referuntur. Idem judicium esto de omnibus fere nominibus, quæ Mozander et Rosweidus in secessum rejecerunt. Quod enim alia atque alia desint in diversis membranis codicibus, id provenit ex duplici capite: primum, quod cum istud Martyrologium in divinis officiis, per varias ecclesias legere, alii ipsum contrahebant, alii quosdam sanctos provinciæ aut ecclesiæ suæ ignotos resecebant; alterum, quod auctor ipse multis vicibus Martyrologium suum auxit, alios atque alios addendo sanctos, qui in eo primo non exstabant. Unde contingit ut, qui primarium exemplar transcripsere, non tot habeant, quam qui secundariis exemplaribus usi sunt. Certe quæ in Rosweidi Adone desideratur SS. Florentini et Hilarii commemoratio, ex Adonis Martyrologio refertur a Petro de Natalibus in lib. viii, cap. 124. Denique Adonem hujus Martyrologii conditorem esse constat tum ex epistola, veteri, quo usus est, Martyrologio præfixa, tum ex Notkeri

Martyrologio ad diem x Kal. Junii, ubi rationem reddit cur Ado in suo nullam facit mentionem sancti Desiderii, archiepiscopi licet Viennensis et martyris, ejus nulla re vera exstat commemoratio in vulgato Adonis Martyrologio: quod passim sub Adonis nomine laudat Petrus de Natalibus.

30. Hinc intelligimus, Martyrologium istud ab Adone scriptum esse ante episcopatum, et ipsi opus suum postea relegenti excidisse sanctos Desiderium Viennensem episcopum, et Theuderium in eadem urbe abbatem. Senex erat, cum huic operi subiecit preceationem, quæ apud Rosweidum incipit ab his versibus:

Christe precor veniam segni des mitis alumno,
Tardus sum tarde sed tibi nemo venit.
Longus præteritis tenuit nos error in annis;
Sufficit meritis hæc rogo pena meis
Vita brevis superest, in mortem et prior ætas,
Jam peccare senex non queo, nolo tuus.

Qui tamen versus dubites an sint Adonis, cum Floro tribuantur in tomo I veterum Analactorum pag. 407. At cum in ms. codice Petaviano vacuum sit tituli spatium, Adoni his versus detrachere non licet. Hæc sunt quæ de prædicto Martyrologio mihi venerunt in mentem: in quo restituenda est commemoratio sancti Mauri abbatis, sanctæ Scholasticæ, et aliorum fere omnium sanctorum, quos Mozander et Rosweidus eliminaverunt. Cæterum an vetus illud, quo usus est Ado, Martyrologium, fuerit Romanum, in hujusce tomi præfatione expendi.

31. Ado etiam retroactorum temporum summam ab exordio mundi usque ad imperatoris Lotharii ac Ludovici et Caroli filiorum regni principatum, quanta potuit brevitate, notavit, ut ipse præfatur in Chronico suo, cujus extrema pars in editis est alterius auctoris, ab eo loco, si non me fallit conjectura, ubi agit de divisione regni, quam inter filios suos fecit Ludovicus rex Noricorum: tametsi Thuaneum exemplar, quod annos quingentos superat, eodem modo desinit quæ libri editi, id est in anno 879.

32. Idem etiam Acta sancti Desiderii Viennensis episcopi expoliivit in gratiam Viennensium suorum uti fidem facit Præfatiuncula Adonis Viennensis Ecclesiæ antistitis, anno incarnationis Domini 870, indictione 3, cum passione sancti Desiderii episcopi eidem ecclesiæ directæ, cujus hæc verba: Ado, peccator et humilis episcopus Viennensis Ecclesiæ, dilectissimis fratribus et filiis ejusdem ecclesiæ... Beatissimi Desiderii Patris vestri vitam et martyrium, sicut antiquis scriptis commendatur, vobis idcirco revolvare et stylo committere aggressus sum, ut ejus incitamentis et studiis ad amorem vitæ æternæ vos amplius inflammarem. Hanc Vitam primus typis vulgavit Henricus Canisius in antiquarum Lectionum tomo VI, in cujus Vitæ fine additur subjectis Indiculus Isonis monachi Sancti Gallensis. Hanc autem passionem præfatus Ado archiepiscopus nobis fratribus in cænobio sancti Galli sub Grimaldo abbate Deo militantibus, reliquiasque sancti Desiderii ab eo postulantibus cum ipsius aliorumque sanctorum reliquiis, actibus quoque et passionibus infra descriptis, anno supra memorato per nuntios satis fideles dirigere curavit, nimirum in primis per Beroldum presbyterum, testante Notkero in Martyrologio suo ad diem x Kal. Junii, ubi de sancto Desiderio: De quo, inquit, quia venerabilis Pater Ado ejusdem ecclesiæ nostra ætate pontifex, utpote in præsentia posito, et ob id suis in cunctis notissimo, aliquid superfluum dicere judicavit; nos juxta scriptum quod idem apostolicus vir anno ab Incarnatione Domini 870, indictione 3, per virum sanctissimum Beroldum presbyterum, indigenam eorumdem locorum, sed nunc in castro Turico Christi servitii insistentem, cum reliquiis ipsius sancti martyris Desiderii, et aliorum sanctorum pignioribus atque agonibus nobis in cænobio sancti Galli con-

stitutis direxit; paucæ de eo summam attingentes, earumdem rerum ignavis insinuare curavimus.

33. In utroque hoc testimonio mentio fit de sanctorum actibus et passionibus seu agonibus, quos manu descriptos Ado Gallensibus monachis dono dedit: quibus verbis constat Martyrologium ab ipso Adone compositum. Id vero aperte declarat Notkeri testimonium, rationem reddentis cur Ado in Martyrologio suo non meminerit Desiderii Viennensis episcopi: de quo, inquit, venerabilis Pater Ado, ut pote in presentia posito, et ob id suis cunctis notissimo, aliquid superfluum dicere iudicavit: nam Desiderii mentionem in Martyrologii Adonis exemplaribus, tam editis quam manu exaratis, prætermissam esse superius observatum est.

34. Ad hæc idem sanctus pontifex libellum de Vita sancti Theoderii abbatis Viennensis litteris mandavit, ejusque cœnobii monachis nuncupavit hoc prologo: Ado Viennensis episcopus fratribus in cœnobio sancti Theoderii consistentibus in Domino Jesu Christo æternam salutem. Patris vestri Vitam, id est beati Theoderii, ideo vestræ sanctitatis scriptis meis commendare disposui, ut vos suis exemplis ad amorem vitæ æternæ amplius invitare, etc. Vita hæc edita est in appendice sæculi primi.

Adonem antequam missum faciamus, in seriem Viennensium episcoporum, qui sæculo nono existere quædam observare juvat. Præter indicem utriusque Galliae Christianæ, et tertium Joannis a Bosco, unum ex ms. Codice Viennensi acceptum mihi suppeditavit noster Claudius Stephanotius, qui index jussu Burnonis episcopi anno 1239 conscriptus est. Alium item indicem sæculi noni ac decimi episcoporum habes in tomo I Analectorum. Omnes hi indices cum Kalendario Viennensi ms. comparandi sunt. Burnonis Chronographus de Urso, a quo exordium duco, ejusque successoribus ita scribit:

S. Ursus vir bonus et simplex, senio gravatus coadjutorem sibi elegit, ut ejus vices ageret. Sepultus fuit in ecclesia S. Stephani x Kal. Maii.

S. Ultraja ex Judæo de tribu Benjamin Christianus, doctissimus, prædicti Ursi episcopi coadjutor et successor, Karolo Magno percharus, finem vitæ accepit Idibus Martii, et sepulturam cum suo prædecessore in ecclesia S. Stephani. Is in vulgatis indicibus, item in ms. Kalendario ecclesiæ Viennensis memoratur his verbis: Commemoratio Ultrajæ Viennensis episcopi, qui tempore imperatoris Karoli, cum adhuc senex Ursus superviveret, et

A cum esset Benjamin generis homo, episcopatum Viennensem suscepit: cujus tempore agente pio principe Carolo partem rerum suarum Viennensis ecclesia recepit. Rexit ecclesiam annis xi, et sepultus est in ecclesia B. Severi (Z. Stephani), ubi antecessor ipsius Ursus sepultus jacet. Burnonis Chronographus, Kalendarium ms. atque adeo Joannes a Bosco, Urso seu Ursioni, quem anno 794 concilio Francofurtensi interfuisse constat ex can. 8, præponunt Wolferium, eumque ab Ultraja distinguunt. Verum Ado noster, cui potior fides, Urso postponit Ulterium, natione Bajovarum, quem binominem fuisse, et Ultrejam patrio nomine appellatum dicit.

S. Barnardus sub annum 810 Ultrajæ seu Wolferio suffectus, anno 842 obiit, ut ad ejus vitam probatum est in tomo superiori. Hinc corrigendus Burnonis Chronographus, qui Barnardi ordinationem anno 817, mortem anno 862 reposuit.

B S. Agilmarus a Lothario imperatore confirmationem foundationis Romanensis monasterii a S. Barnardo fundati impetravit, inquit Chronographus, et anno 860 ex dictis, non 800, ut fallit Chronographus, pridie Non. Julii animam efflavit, et sollemniter ad pedes Naamatii in ecclesia S. Petri fuit tumulatus.

S. Ado hujus vitæ lumen amisit xvii Kal. Januarii anno 873, ex præmissis, non anno 876, ut in Analectis, aut anno 879, apud Chronographum.

Post Adonem clerus et populus elegerunt Othtrannum archiepiscopum Viennensem: cujus consecrationi Bernerius Gratianopolitanus episcopus interfuit, ex Analectis: S. Othtrannus, inquit Chronographus, jacet in æde S. Petri, defunctus 16 septem., anno 888.

Post hunc Othtrannum electus et consecratus est Barnoinus, qui anno Dominicæ Incarnationis 899, indictione 11, obiit, ex Analectis: ubi mendum in annum Incarnationis, ut ex autographo postea deprehendi, irrepsit, uti et in sequentem.

C Quippe eodem anno Incarnationis 899, indictione 11, v. Kal. Februar, die Dominica consecratus est archiepiscopus Raganfridus, cui consecrationi interfuit Isaac sanctæ Grætionopolitanæ ecclesiæ episcopus, tempore Ludovici regis filii Bosonis. Hinc corrigendus iterum Chronographus, qui Barnoini obitum locat anno 901, scribitque eum interfuisse concilio Viennæ celebrato a legato sedis apostolicæ anno 892. Hæc de Viennensibus episcopis, deque Adone dicta sint.

S. ADONIS VIENNENSIS CHRONICON

IN ÆTATES SEX DIVISUM ^a

NEMPE

I. Ab origine mundi usque ad diluvium. — II. A diluvio ad Abrahami nativitatem. — III. Ab Abraham ad David usque. — IV. A Davidis regno ad transmigrationem Hebræorum in Babyloniam. — V. Ab eadem transmigratione ad Christum Servatorem nostrum. — VI. A Christo ad mundi finem.

Ex Bibl. Patr. max., tom. XVI.)

ÆTAS PRIMA

AB ORIGINE MUNDI USQUE AD DILUVIUM

Breves temporum per generationes et regna, primus ex nostris Julius Africanus sub imperatore Marco Aurelio Antonino simplicis historiæ stylo elicit. Deinde Eusebius Cæsariensis, atque sanctæ memoriæ Hieronymus presbyter, chronicorum Canonum multiplicem ediderunt historiam, regnis simul ac temporibus digestam. Post hos alii atque alii, inter quos præcipue Victor, Turonensis Ecclesiæ episcopus, recensitis prædictorum historiis, gesta sequentium ætatum usque ad consulatum Justini junioris explevit. Horum nos temporum summam, ab exordio mundi usque ad imperatoris Lotharii ac Ludovici fratris ejus, ac Ludovici et Caroli regum principatum, quanta potuimus brevitate notavimus, adjacentes e latere descendantem lineam temporum^b, ejus indicio summa præteriti sæculi cognoscatur. Quædam etiam ex divinis libris ad eruditiorum legentium, ubi opportunum duximus, subnotantes, ut ex brevi lector plura colligere possit.

Sex diebus rerum creaturam Deus formavit. Primo die condidit lucem. Secundo, firmamentum cœli medio libravit aquarum, ipsis aquis ac terra cum cœlo superiore ac virtutibus, quæ in ea Conditores laudarent, ante horum sex dierum exordium creatis. Tertio, congregatis in suum locum aquis, quæ cuncta contexerant, aridam jussit apparere. Quarto, sidera in firmamento cœli posuit, qui nunc quantum conjunctura æquinoctii colligitur, .xii Kalendarum Aprilium vocatur. Quinto, natatilia et volatilia animantia creavit. Sexto, animalia terrestria, et ipsum hominem Adam formavit : de cujus latere

A dormientis matrem omnium viventium Evam produxit : qui nunc, quantum credibile videtur, decimus Kalendarum Aprilium dies appellatur. Unde merito creditur, si non verior sententia vicerit, eodem decimo Kalendarum Aprilium die, Dominum fuisse crucifixum. Dicebat enim una eademque non solum hebdomadis, sed et mensis die, secundum Adam pro generis humani salute vivifica morte sopitum, de productis e latere suo cœlestibus sacramentis sponsam sibi Ecclesiam sanctificare : quo videlicet die primum Adam humani generis patrem ipse creaverat; eique de latere costam tollens, mulierem ædificaverat, cujus adjutorio genus humanum propagaret.

[A. M. 130] Adam annorum centum triginta genuit Seth, cui supervixit annis octingentis. Verum Septuaginta Interpretes antenatum Seth posuerunt annos ducentos et triginta; postea, septingentis. Seth interpretatur *resurrectio*, quia in eo resuscitatum est semen justum, quod est stirpis filiorum Dei, et quia significavit resurrectionem Christi a mortuis : cujus mortem illatam a Judæis significavit Abel, qui dicitur *luctus*, a fratre Cain occisus.

[235] Seth annorum centum quinque genuit Enos; cui supervixit annis octingentis septem. Porro Septuaginta ante natum Enos annos ducentos quinque posuere, postea, septingentos septem. Enos interpretatur *homo*, de quo benedicitur. Iste cœpit invocare nomen Domini, quia hominum est proprium ut, suæ conditionis memores, invocent Conditoris auxilium, ut filii resurrectionis esse lætentur.

^a Ado, Viennensis archiepiscopus, vita, moribus et doctrina celeberrimus, scripsit Commentarios de sex mundi ætatibus, seu Chronicon ab origine mundi ad sua usque tempora, id est ad regnum Ludovici, Francorum regis, cognomento Balbi. Porro idem Ado obiisse perhibetur anno 874 : quare quod in eodem Chronico additur usque ad annum 879, ab

aliquo alio videtur adjunctum.

Dolendum est autem quod istud Chronicon multis mendis scateat, quæ defectu ms. codicum corrigi non potuerunt.

^b Has temporum notas, inter uncas inclusas textui premisimus. Edit.

[325] Enos anno nonagesimo genuit Cainam, cui supervixit annos octingentos quindecim. Septuaginta ante natum Cainam centum nonaginta annos, postea septingentos quinque, posuere. Cujus nomen interpretatur *natura Dei*.

(393) Cainam annorum septuaginta genuit Malaleel; post ejus ortum vixit annos octingentos quadraginta. Septuaginta ante natum Malaleel, centum septuaginta; postea dixere septingentos quadraginta. Qui interpretatur, *Quis est Dominus Deus*, vel *ex vita Deus*.

(460) Malaleel anno sexagesimo quinto genuit Jared, cui supervixit annos octingentos triginta. Septuaginta ante natum Jared annos centum sexaginta quinque, postea posuere sexcentos triginta. Interpretatur autem *descendens* sive *roborens*.

(622) Jared annorum centum sexaginta duorum genuit Enoc, cui supervixit annos octingentos. In hac generatione nusquam utrique codices discrepant. Enoch translatus est a Deo: quique etiam nonnulla scripsisse, Juda apostolo idipsum attestant, fertur. Sed ob antiquitatem suspectæ fidei, a Patribus refutata sunt, ut sunt illa quæ sub ejus nomine proferuntur de gigantibus fabulæ, quod non habuerint homines patres.

(684) Enoch annorum sexaginta quinque genuit Mathusalem, post ejus ortum ambulavit cum Deo trecentis annis. Septuaginta ante natum Mathusalem posuere centum quinquaginta quinque annos, postea ducentos Enoch, qui interpretatur *dedicatio*, septima generatione translatus, civitatem electorum insinuat quæ in sexta hujus sæculi ætate pro Deo laborans, in septima sabbati futuri gloriam dedicationis exspectat. At quia reprobi sola præsentis sunt fidelitate contenti, Cain civitatem quam statuit non in septima generatione, sed in primogenito Enoch filio consecrat.

(874) Mathusalem annorum centum octoginta septem genuit Lamech, cui supervixit annos septingentos octoginta duos, id est usque ad diluvium. Septuaginta ante natum Lamech, centum sexaginta septem annos ponunt postea, octingentos duos, qui numerus, ut lector facillime videbit, juxta Hebraicam veritatem viginti annis, juxta vero Septuaginta auctoritatem, quatuordecim annis tempora diluvii transiit. Et quomodo verum est quod octo tantum animæ in arca salvæ factæ sunt? Sed in Hebræorum et in Samaritanorum libris ita scriptum reperitur: Et vixit Mathusala centum octoginta septem annis, et genuit Lamech; et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech septingentis octoginta duos annos, et genuit filios et filias. Et fuerunt omnes dies Mathusale anni nongenti sexaginta novem, et mortuus est. Et vixit Lamech centum octoginta duos annos, et genuit Noe. A die ergo natiuitatis Mathusale usque ad diem ortus Noe, sunt anni trecenti sexaginta novem. His adde sexcentos annos Noe quia in sexcentesimo vitæ ejus anno dilu-

vium factum est, atque ita fit ut nongentesimo sexagesimo nono vitæ suæ anno Mathusala mortuus sit, eo anno quo cœpit esse diluvium. Mathusala annorum centum octoginta septem genuit Lamech: hac generatione gigantes nati sunt, hacque ætate Jubal ex genere Cain artem musicam reperit, ejus etiam frater Tubalcain aris ferrique inventor fuit.

(1036) Lamech annorum centum octoginta duorum genuit Noe, cui supervixit annos septingentos quinque. Septuaginta ponunt annos ante natum Noe, centum octoginta novem. Et postea, quingentos sexaginta quinque. In hac sola generatione summa universitatis discrepat, quia triginta quatuor annis plus vixisse Lamech in Hebræis quam in Septuaginta translatorum codicibus invenitur: et quia hoc potuit accidere errore scriptoris, potius ei linguæ creditur, unde est in aliam per interpretes facta translatio.

(1336) Noe, divino oraculo jubente, anno ætatis suæ quingentesimo, arcam ædificare cœpit. His temporibus, ut refert Josephus (*Antiq.* lib. I), scientes illi homines quod aut aquis aut igne perire poterant, in duabus columnis, ex latere et lapide factis, studia sua conscripserunt, ne deleantur memoria quæ sapienter invenerant. Quarum lapidea columna fertur in diluvio durasse, et hactenus in Syria permanere. Noe anno sexcentesimo venit diluvium, mense secundo, decima septima die mensis. Cujus arcam Josephus sedisse refert in montibus Armeniæ, qui vocantur Ararat. Hæc prima ætas Sæculi, secundum Hebraicam translationem, continet annos mille sexcentos quinquaginta sex. Secundum septuaginta editionem, bis mille ducentos quadraginta duos.

(Oros. l. I, c. 3.) In hac prima ætate, sacræ litteræ continent præter veritatem historicam et omnis creaturæ conditionem, quod virtute Spiritus sancti creatura, per inobedientiam peccati labe fœdata, sanctificatis aquis esset ad perpetuam gratiam abluenda; sicque lux pietatis a nocte impietatis, misericordii justaque divisione, esset dirimenda. Et in formatione Adam, et, de costa lateris ejus, mulieris Evæ, sacramentum Christi et Ecclesiæ. Et in contempto mandato omnibus transgressoribus præceptorum Dei perpetuam mortem justo judicio inferri. Et in serpentem diabolum prolata sententiam in eis manere qui ejus fecerint voluntatem; et in maledicto mulieris, originale peccatum sequi; et transgressorum filios sub peccato nasci; et prædictam pœnam peccati in labore sudoris et doloris, quam radix humani generis Adam per propagationem in ramos ex radice damnata venientes infudit.

In Cain et Abel duorum populorum figuram, Judæorum et Christianorum, ubi sacrificium majoris respuitur, et minoris placitum assumitur; electorum multitudinem, ad veram et æternam dedicationem transferendam, et homicidæ filios, viæ suæ ordinem corrumpentes, et justo et manifesto judicio omnipotentis Dei intercipiendos.

* De scriptis Enoch, vide Sixti Senens. Biblioth. lib. II.

ÆTAS SECUNDA

A DILUVIO AD ABRAHAMI NATIVITATEM.

(1637) Secunda sæculi ætate, prima hujus dici, quæ est vicesima septima mensis secundi, egressus est Noe de arca, in qua pauci, id est octo animæ, salvæ factæ sunt per aquam. Quod commemorans in Epistola sua beatus Petrus apostolus statim exponere curavit: Quod et vos nunc similis formæ salvos fecit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio per Deum: per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextera Dei, in aqua diluvii baptismum: in arca et his quæ continebat Ecclesiam et fideles ejus; in octonario animarum numero, mysterium Dominicæ resurrectionis, in cujus fide baptizamus, docens esse figurata.

Fuerunt autem Noe filii tres, Sem, Cham et Japhet, ex quibus septuaginta duæ linguæ sunt, id est de Sem viginti octo; de Cham, triginta; de Japhet, quindecim.

(1638) Sem centesimo anno genuit Arphaxad, biennio post diluvium, a quo Chaldaei. Supervixit autem Sem nato Arphaxad quingentis annis, id est usque ad quinquagesimum annum nativitatis Jacob.

(1694) Arphaxad anno centesimo, trigésimo quinto genuit Sale. Hic Septuaginta interpretes unam generationem plus quam Hebraica veritas posuerunt, dicentes quod Arphaxad, cum esset annis centum triginta quinque genuit Cainan, qui cum centum triginta annorum fuerit, ipse genuit Sale. Quorum translationem evangelista Lucas hoc loco videtur esse secutus. Vixit autem Arphaxad post natum Sale quadringentis tribus annis, cui tamen Septuaginta post natum Cainan ascribunt annos quadringentos triginta, et Cainan post natum Sale, trecentos triginta octo. Ab Arphaxad Samaritæ vel Indi.

(1724) Sale annorum triginta genuit Heber, cui supervixit annis quadringentis tribus. Ante natum Heber, Septuaginta posuerunt annos centum triginta, postea, trecentos triginta. Ab hoc Heber Hebræorum nomen et genus oritur.

(1785) Heber annis triginta quatuor genuit Phalec, cui supervixit quadringentis triginta annis. Septuaginta ante natum Phalec posuere ann. centum triginta quatuor, postea, ducentos septuaginta. Phalec interpretatur *divisio*; cui propterea tale nomen parentes imposuerunt, quia tempore nativitatis ipsius terra per linguarum confusionem divisa est. Cujus divisionis Arnobius rhetor ita meminit (ARNOBIUS in *Psal.* civ): Sem, primogenito Noe, pars facta est a Persida et Bactris usque in Indiam longe, et usque Rhinocoruras: quæ spatia terrarum habent linguas, sermone barbarico, viginti septem^a. In quibus linguis gentes sunt patriarum quadringenta sex, non diversarum linguarum, sed diversarum patriarum:

A sicuti cum una lingua sit Latina, sub una lingua diversæ sunt patriæ, Brutiorum, Lucanorum, Apulorum, Calabrorum, Picentum, Tuscorum, et si dicamus his atque hujusmodi similia. Cham vero, secundus filius Noe, a Rhinocoruris usque Gaddila, habens linguas sermone Punico a parte Garamantum; Latino, a parte boreæ; barbarico, a parte meridiani, Æthiopum, Ægyptiorum, et barbaris interioribus, vario sermone, viginti duabus linguis, in patriis trecentis nonaginta quatuor. Japhet autem, tertius, a Media usque ad Gaddila ad boream. Habet autem Japhet flumen Tigridem, quod dividit Mediam et Babyloniam, in patriis ducentis, sermone vario in linguis viginti quatuor. Fiunt ergo omnes simul linguæ septuaginta duæ; patriæ autem generationum mille, quæ in tripartito orbe Asia, Africa, Europa sitæ sunt: habetque, ut diximus, Japhet flumen Tigridem, quod dividit Mediam et Babyloniam; Sem autem Euphratem; Cham vero Geon, qui vocatur Nilus.

Phalec annorum triginta genuit Ragau, cui supervixit annis ducentis novem. Septuaginta ante natum Ragau centum triginta annos ponunt, postea, ducentos octo. Tempore Phalec turris ædificata est factaque linguarum divisio. Hujus turris altitudo quinque mille centum septuaginta quatuor dicitur tenere passuum, paulatim altioribus in angustias coarctatis, ut pondus imminens facilius sustentaret. Describunt ibi templa marmorea, lapidibus pretiosis auroque distincta, et multa alia quæ videntur incredibilia. Auctor hujus turris Nemrod gigas exstitit. Cui post confusionem linguarum migravit inde ad Persas, eosque ignem colere docuit. Abhinc errores gentium creverunt, templa constructa, et quidam gentium principes tanquam dii sunt adorati.

(1820) Ragau annorum triginta duo genuit Seruth, cui supervixit annis ducentis septem. Septuaginta ante natum Seruth, centum triginta duos annos ponunt, postea ducentos octo. Seytharum regnum exortum est, ubi primus regnavit Tanaus.

(1838) Seruth annorum triginta genuit Nachor, cui supervixit annos ducentos. Septuaginta natum Nachor ponunt annos centum triginta, postea, ducentos. Ægyptiorum regnum sumit principium, ubi primus regnavit Zoes.

(1878) Nachor annorum viginti octo genuit Thare, cui supervixit annos centum et novemdecim. Septuaginta ante natum Thare ponunt septuaginta novem, postea, centum triginta novem. Assyriorum regnum et Sicyoniorum nascitur; sed primus in Assyriis regnavit Belus, quem quidam Saturnum existimant: in Sicyonia Ægialeus, a quo Ægyalea nun-

^a Philastrius, Hæreseon cap. 106; pluribus linguis homines ante Babel asserit usos.

cupata est, quæ hactenus Peloponnesus vocatur. A Ninus, rex Assyriorum primus, propagandæ dominationis libidine, arma foras extulit, cruentamque vitam magnis per totam Asiam bellis egit.

(1948) Thare annorum septuaginta genuit Abraham, cui supervixit annos centum triginta quinque. Sub quo Zoroastres, magicæ inventor, a Nino rege occiditur: qui Ninus ipse, dum deficientem a se opugnât urbem, sagitta ictus interiit, muriq; Babylonîæ a Semiramide regina Assyriorum ædificantur (Beros. l. v.). Hactenus secunda sæculi ætas protenditur, fiuntque anni a diluvio usque ad Abraham, mille septuaginta duo, secundum vulgatam editionem, id est Septuaginta interpretum: secundum vero Hebræorum codices, longe pauciores inveniuntur, id est ducentis nonaginta duobus.

In hac secunda ætate sacræ litteræ continent, præter veritatem historicam, fidem et sacramentis plenam Patrum obedientiam. In hac Noe mysticæ jussionis et fabricæ obediens, arcam figuratis numeris et mensuris fabricans, eamque mundis immundisque animalibus, ut ei præceptum fuerat implens, Ecclesiam sanctam nobis composuit, mirificis sacramentis redundantem, lignum passionis et crucis ferentem, morte Christi baptismi gratiam exhibentem, pretium nostrum tanquam per ostium lateris manantem: per quod columba eadem ipsa Ecclesia tanto munere dotata processit: et corvus hæreticus exiens, tantis sacramentis indignus, ab illa quæ texerat, nigredine peccati illeclus, transvolans humani cadaveris cupiditate naufragus, reverti contemnit. Arca construitur a Noe de lignis non putrescentibus, Ecclesia construitur a Christo ex hominibus in sempiternum victuris, quæ nunc in fluctibus hujus mundi natat.

Quod autem de quadratis lignis fieri jubetur, stabilem vitam sanctorum significat, undique ad omne opus bonum paratam: quocunque enim verteris quadratum, firmiter stabit.

Quod bitumine glutinantur arcæ ligna intrinsecus et extrinsecus, ut in compage unitatis significetur tolerantia charitatis, ne scandalis Ecclesiam tentantibus, sive ab his qui intus sunt, sive ab illis qui foris sunt, cedat fraterna junctura, et solvat vinculum pacis: est enim bitumen ferventissimum et violentissimum gluten, significans dilectionis ardorem, magna fortitudine ad tenendam societatem spiritalem omnia tolerantem.

Quod trecentis cubitis arca longa est, ut sexies quinquaginta compleantur: sicut sex ætatibus omne hujus sæculi tempus extenditur, in quibus omnibus Christus nunquam destitit prædicari, sed in trecentis cubitis signum ligni passionis ostenditur: ipsius enim litteræ numerus crucis demonstrat signum, quo, socii Christi passionis effecti per baptismum, longitudinem vitæ æternæ adipiscimur. Quod vero cubitis quinquaginta latitudo ejus expanditur, insinuat quod corda credentium Spiritus sancti dono charitate dilatantur: unde quinquagesimo die post

A resurrectionem suam Christus Spiritum sanctum credentibus misit. Quod autem ejus altitudo triginta cubitis surgit, quem numerum decies habet in trecentis cubitis longitudo, quia Christus est altitudo nostra, qui triginta annorum ætatem gerens, doctrinam evangelicam consecravit, contestans legem non se venisse solvere, sed adimplere. Quod sexies longa ad latitudinem suam, et decies ad altitudinem suam, humani corporis instar ostendit, in quo Christus apparuit: corporis enim longitudo a vertice usque ad vestigium, sexies tantum habet, quantum latitudo, quæ est ab uno latere ad alterum latus, a dextera in sinistram, vel a sinistra in dexteram: et decies quam altus a terra. Unde facta est arca trecentorum in longitudine cubitorum, et quinquaginta in latitudine, et triginta in altitudine.

B Eadem arca collecta in unum cubitum, desuper consummatur: sic Ecclesia, corpus Christi, in unitate collecta sublimatur et perficitur. Quod autem aditus ei sit a latere, nemo quippe intrat in Ecclesiam, nisi per sacramentum redemptionis peccatorum, quod ex Christi latere aperto manavit.

Quod inferiora arcæ bicamerata et tricamerata construuntur, sic ex omnibus gentibus vel bipertitam multitudinem congregat Ecclesia, propter circumcisionem et præputium, vel tripartitam, propter tres filios Noe, quorum progenie repletus est orbis. Ideo arcæ inferiora dicta sunt, quia in hac terrena vita est diversitas gentium. In summa autem omnes in unum consummatur: et non est ibi varietas, quia omnia et in omnibus Christus.

C Quod cuncta animalium includuntur genera in arca, quia ex omnibus gentibus et nationibus congregatio sit in Ecclesia: quod etiam Petro demonstratus discus ille significat, quod munda et immunda ibi sint animalia (*Act. ii*); sicut in Ecclesiæ sacramentis, et boni et mali versantur.

Quod septena sunt munda, et bina immunda, ideo quia boni servant unitatem spiritus in vinculo pacis, sanctum autem Spiritum in divina Scriptura in septiformi operatione commendat, mali autem in binario numero schismata faciles et quodammodo divisibiles ostenduntur.

Quod ipse Noe cum suis octavus numeratur, quia in Christo spes resurrectionis nostræ apparuit, qui octava die, id est post Sabbati septimam, a mortuis surrexit.

D Quod post septem dies ex quo ingressus est Noe in arcam factum est diluvium, quia in spem futuræ quietis, quæ septimo die significata est, baptizamur.

Quod præter arcam omnis caro quam terra sustentabat, diluvio consumpta est, quia præter Ecclesiæ societatem, aqua baptismi quamvis eadem sit, non solum non valet ad salutem, sed potius valet ad perniciem.

Quod quadraginta diebus et quadraginta noctibus pluit, quia omnis reatus peccatorum in decem præceptis legis admittitur per universum orbem terrarum: qui quatuor partibus continetur, sive ille

reatus, qui ad dies pertinet, ex rerum prosperitate; A sive qui ad noctes, ex rerum adversitate contractus sit, sacramento baptismi abluitur.

Quod Noe quingentorum erat annorum, cum ei locutus est Dominus ut arcam sibi faceret, et sexcentos agebat annos cum in eam fuisset ingressus, significatur sexta ætate in manifestatione evangelica, Ecclesiam construendam, quod et secundus mensis anni sexcentesimo, quo intrat Noe in arcam significat, duo enim menses senario numero concluduntur; a senario enim numero, et sexaginta cognominantur, et sexcenti et sex millia, et sexaginta millia, et sexcenta millia, et quidquid deinceps in majoribus summis per eundem articulum numeri in infinitum consurgit. Et quod vigesimus septimus dies mensis commemoratur, ad ejusdem quadraturæ significationem pertinet, quæ jam in quadratis lignis exposita est: sed hic evidentius quia nos ad omne opus bonum paratos, id est quodammodo conquadros, Trinitas perficit, in memoria qua Deum recolimus, in intelligentia qua cognoscimus, in voluntate qua diligimus: tria enim iter, et hoc ter, fiunt viginti septem, qui est numeri ternarii quadratus.

Quod septimo mense arca sedit, hoc est requievit, ad illam septimam requiem significatio recurrit, qua perfecti requiescunt: ibi quoque illius quadraturæ numerus iteratur, nam vicesima septima die secundi mensis, commendatum est hoc sacramentum: et rursus vicesima septima die mensis septimi, eadem commendatio confirmata est cum arca requievit; quod enim promittitur in spe, hoc exhibetur in re.

Porro quia ipsa septima requies cum octava resurrectione conjungitur, hoc in sacramento regenerationis nostræ, id est in baptismo, altum profundumque mysterium est, quod quindecim cubitis supercrescit aqua, excedens altitudinem montium. Octo itaque et septem quindecim faciunt: sed octo significant resurrectionem, septem quietem. Hoc sacramentum resurrectionis et quietis transcendit omnem sapientiam superbiorum, ita ut nullo modo possint indagare scientia sua altitudinem resurrectionis et quietis: et quia septuaginta et septem, et octoginta ab octo dinumerantur, conjuncto utroque numero, centum quinquaginta dies, quibus exaltata est aqua, eandem commendat nobis atque confirmant altitudinem baptismi in consecrando novo homine ad tenendam quietis et consecrationis fidem.

Quod post dies quadraginta emissus corvus, non est reversus, aut aquis utique interceptus, aut aliquo supernatante cadavere illectus, significat homines immunditia cupiditatis terribiles, et ob hoc ad ea quæ foris sunt in hoc mundo ire: aut rebaptizari, quasi aut præter arcam, id est præter Ecclesiam, baptismus prosit, ut occidant et seducant, docere et tenere.

Quod columba emissa, non inventa requie, reversa est, ostendit per Novum Testamentum requiem sanctis in hoc mundo non esse promissam: post quadraginta enim dies emissa est; qui numerus

vitam, quæ in hoc mundo agitur significat. Denique post septem dies dimissa propter illam septenariam operationem spiritalem, olivæ fructuosum surculum retulit: quo significaret nonnullos etiam extra Ecclesiam baptizatos, si in eis pinguedo non defuerit charitatis, posteriore tempore in ore columbæ tanquam in osculo pacis, ad unitatem societatis posse perducī. Quod post alios septem dies eadem dimissa, non est reversa, significat finem sæculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in sacramento spei, quo in hoc tempore consociatur, quandiu bibitur quod de latere Christi manavit: sed jam in ipsa perfectione salutis æternæ, cum tradetur regnum Deo et Patri, ut perspicua contemplatione incommutabilis veritatis, nullis ministeriis corporalibus egemus.

Quod sexcentesimo et primo anno vitæ Noe, aperitur arcae tectum, quia finita sexta ætate sæculi revelabitur absconditum sacramentum atque promissum.

Quod vicesimo septimo die secundi mensis, dicitur sicca fuisse terra, tanquam finita est baptizandi jam necessitas in numero dierum quinquagesimo et septimo: ipse enim est dies secundi mensis, vicesimus septimus, qui numerus ex illa conjunctione spiritus et corporis septies octones habet, uno addito propter unitatis vinculum.

Quod de arca conjuncti exeunt, qui disjuncti ante intraverant, quia in hoc tempore caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Gal, v); postmodum autem, id est in fine sæculi, in resurrectione scilicet sanctorum, omnimoda et perfecta pax spiritus corpori adhærebit, nulla mortalitatis indigentia, vel concupiscentia resistente.

Dantur eis cuncta animalia in escam, ex quibus sanguis prohibetur manducari, ne vita pristina quasi suffocata, teneatur in conscientia, sed habeat tanquam effusionem per confessionem.

Quod vero testamentum posuit Deus inter se et homines, atque omnem animam vivam, ne perderet eam diluvio, arcum scilicet qui apparet in nubibus, qui nunquam nisi de sole resplendet, quia illi non pereunt diluvio, qui in prophetis et omnibus divinis Scripturis, tanquam in Dei nubibus agnoscunt Christum.

In hac ætate secunda post diluvium plantavit vineam Noe et inebriatus atque nudatus est in domo sua, portans Christi figuram, qui inebriatus est dum passus est, nudatus est dum crucifixus est in domo sua, in gente sua et in domesticis sanguinis sui. Hanc nuditatem, id est passionem Christi, videns Cham derisit: et Judæi Christi mortem videntes, subsannavere. Sem vero et Japhet, tanquam duo populi, ex circumcisione et præputio, credentes, quodammodo passionem Christi velamento texerunt, id est sacramento honoraverunt: vestimentum enim significat sacramentum, quod dorso imposuerunt,

quasi memoriam præteritorum; quia passionem Christi transactam celebrat Ecclesia, non adhuc spectat futuram. Medius autem frater Cham, id est impius populus Judæorum, qui nec primatum apostolicæ tenuit, nec ultimus in gentibus credidit, vidit nuditatem patris, qui consensit in necem Domini Salvatoris: nuntiat fratribus foras, quia per eum manifestatum est quod erat in prophetis secretum; ideoque fit servus fratrum suorum, facta ipsa gens quodammodo scriniaria Christianorum, bajulans legem et prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut honoremus per sacramentum quod numerant illi per litteram. Peccante Cham posteritas ejus damnatur, quia plebs Judaica quæ Do-

minum crucifixit, etiam in filios pœnam damnationis suæ transmisit. Sed et reprobi qui hic delinquant, in posterum, id est futurum, sententiam damnationis excipiunt.

Nemrod filius Chus, primus novam imperii cupiditate tyrannidem arripuit, comparatus diabolo, qui superbo intumescens super sidera se exaltare voluit: quique venator et deceptor hominum ad mortem in Babel, id est in confusione, regnare non immerito dicitur; ubi confunduntur linguæ turrim impietatis superbæ ædificantium, omnium videlicet qui ab unitate fidei et integritate confessionis quasi per dissonantiam linguæ ad invicem fecerunt.

ÆTAS TERTIA

AB ABRAHAM AD DAVID USQUE

[2183] Tertia mundi ætas a nativitate cœpit Abraham patriarchæ, qui septuaginta quinque annorum cum esset, relicta gente et patria, ad imperium Dei venit in terram Chanaan, accipiens promissionem nascituri de suo semine Salvatoris, in quo benedicerentur omnes gentes, simul et seipsum in gentem magnam esse futurum (*Gen. xii*): quarum una spiritalis, alter est promissio carnalis (*Rom. iv; Gal. iii, iv*). His temporibus adhuc Ninus et Semiramis in Assyriis regnant.

[2271] Abraham annorum octoginta sex genuit Ismael, a quo Ismaelitæ, qui postea Agareni, ad ultimum Saraceni sunt dicti. Vixit autem Ismael annos centum triginta septem: interpretatur autem Ismael *auditio Dei*, populum Judæorum significans, eo quod in fine mundi crediturus a Domino exaudiat. Porro Agar interpretatur *advena* vel *conversa*, Synanogæ gerens personam.

[2283] Abraham annorum centum genuit Isaac: qui primus et solus intra Testamenti Veteris seriem, legitur octava die circumcissus. Quod non sine magno mysterio privilegium est filio promissionis donatum. Interpretatur autem Abram *pater excelsus*, propter priorem scilicet populum Judæorum: Abraham vero *pater multarum*, id est *gentium*, sicut est illud in Apostolo: *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium* (*Rom. iv, 18*). Vixit autem centum septuaginta quinque annis.

[2350] Isaac annorum septuaginta genuit Esau et Jacob, patriarchas Idumææ et Israeliticæ gentis, post quorum ortum vixit annis centum et viginti. Hic temporibus primus apud Argos regnavit Inachus, annis quinquaginta: ejus filius fuit Phoroneus, qui primus in Græcia leges judicique conscripsit, qui et Io, quem Ægyptii mutato nomine Isidem coluerunt. Interpretatur autem Isaac *risus*,

qui in typo Salvatoris a patre in sacrificio oblatus est.

[2440] Jacob annorum nonaginta genuit Joseph. His temporibus Serapis et Jovis filius, ut quidam ferunt, Ægyptiorum rex moriens, falso errore in deos transfertur; et Memphis civitas in Ægypto conditur ab Ape Argivorum rege: Sparta quoque a Sparto Phoronei filio Argivorum regis.

[2480] Jacob annorum centum triginta descendit in Ægyptum, in animabus septuaginta. Vixit autem annis decem et septem in Ægypto: factique sunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta septem anni. Interpretatur autem Jacob *supplantator*, qui et Israel *videns Deum*: vel melius *princeps cum Deo*, omnium sanctorum præferens imaginem, qui per fidem atque munditiam cordis semper videns Deum. Joseph annorum centum decem mortuus: ejus ossa tulit Moyses et filii Israel pariterque ossa fratrum ipsius filiorum Jacob, et portaverunt in terram Chanaan. Hoc tempore Græcia Argo regnante habere segetes cœpit, delatis aliunde seminibus.

[2546] Hebræorum servitus in Ægypto annorum centum quadraginta quatuor. Ut scriptura autem testatur Exodi, habitatio filiorum Israel qui manserunt in Ægypto fuit quadringentorum triginta annorum: quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti, quorum tamen summam annorum, chronographi a septuagesimo anno et quinto nativitatis Abraham, quando terram repromissionis intravit, computant, sequentes editionem Septuaginta interpretum, quæ dicit: *Habitatio autem filiorum Israel, qua habitaverunt in Ægypto et in terra Chanaan, ipsi et patres eorum, anni trecenti triginta. Quam necessario sequendam et ipsa Hebraica veritas ostendit, quæ narrat Caat, filium Levi, quem natum esse constat in terra Chanaan, vixisse annis centum triginta tribus, et filium*

Amram patrem Moysis annis centum triginta septem, A et ipsum Moysem octoginta fuisse annorum, tempore egressionis de Ægypto. Quia nimirum horum summam annorum constat quadringentos et triginta implere non posse. Annuit autem horum translationi et Apostolus cum ait: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus non dicit: Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus: hoc autem dico: Testamentum confirmatum a Deo, quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem* (Gal. iv, 16, 17). His temporibus, scilicet servitutis Israel in Ægypto, Prometheus fuisse scribitur, quem figunt fabulæ de luto formasse homines. Tunc etiam fratres ejus Atlas magnus est astrologus habitus: Mercuriusque nepos Atlantis multarum artium peritus, et ob hoc post mortem vano errore in deos translatus.

[2643] Hac etiam ætate primus Procidus quadrigam junxit: eodemque tempore Cecrops Athenas condidit, et ex nomine Minervæ Atticos Athenienses vocavit. Iste etiam bovem immolans, primus in sacrificio Jovem adorari præcepit. Tunc primi chorites Corybantes modulatam in armis saltationem et consonam invenerunt. Tunc etiam scribitur in Thessalia sub Deucalione factum diluvium, et Phaetonis fabulosum incendium.

[2649] Moyses, annis quadraginta eductum ex Ægypto populum Israel, et de servitute Ægypti liberatum rexit in deserto, quorum primo anno tabernaculum Domino construit, et septem mensibus opus perficiens, mense primo anni secundi, prima die mensis erexit. Per eundem Moysem Judæi simul cum lege et litteras habere cœperunt. Quinque libri Moysis, secundum Septuaginta seniorum interpretationem, continent gesta annorum trium millium septingentorum triginta. Quot vero annos hujus temporis Hebraica veritas contineat, Joseph in primo contra Apionem Grammaticum libro ita commemorat: Neque igitur innumera apud nos habentur volumina inter se invicem discordantia, sed duo tantum et viginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent, qui et juste creduntur divinitus inspirati. Ex quibus quinque sunt Moysis, continentes leges vitæ et successionis humanæ prosapiam, usque ad ipsius Moysis terminum pertendentes, qui paulo minus a tribus millibus annorum continentiam gerunt. Moysis temporibus templum Delphis construitur: Lacædemon conditur. Moyses centum viginti annorum moritur. Vitis in Græcia invenitur. His temporibus adeo ingens et gravis æstus incanduit, ut sol per devia transcendens universum orbem non calore affecisset, sed igne torruisse dicatur. Inde ridicula Phaëtonis texitur fabula.

Josue annis viginti sex, rexit populum Israel, ut Josephus docet; nam Scriptura sancta quot fuerint anni ducatus illius tacet. Eusebius in Chronicis viginti septem posuit. Primo autem sui ducatus anno Josue, primo mense, decima die mensis, populum pa-

tefacto Jordanis alveo, in terram repromissionis induxit. Quo videlicet anno, ut in Chronicis Eusebii reperimus, principium erat quinquagesimi primi jubilæi secundum Hebræos, facile inveniri valet, id est anni bis mille quingenti ab initio mundi erant completi: singulis Jubilæorum ordinibus per quinquagenos annos deputatis. Sed nostra inquisitio comperit minorem temporis hujus esse summam: constat enim quia mille sexcenti quinquaginta sex ad diluvium usque fuere anni: inde ad Abraham, ducenti nonaginta duo qui septuaginta erat annorum quando promissionem Dei accepit. Promissionis anni quadringenti triginta; ducatus Moysis, anni sexaginta qui profecto numerus non bis mille quingentos, sed septem minus, id est bis mille quadringentos nonaginta tres annos implent. His temporibus Josue, primus Erychthonius Atheniensium princeps in Græcia quadrigam junxit. Josue centum et decem annorum moritur.

[2757] Othoniel annis quadraginta de tribu Juda primus Israel, Deo jubente, judex constituitur, illum præfigurans qui in tertio tempore mundi tribu Juda cum gratia ad salvandos populos venit. Hujus temporibus primo filii Israel servierunt Chusan Ratsaim regi Mesopotamiæ, octo annis Cadmus regnat Thebis, qui primus Græcas litteras adinvenit. Per idem tempus, primi Linus et Amphion apud Græcos in musica arte claruerunt, Idæique Dactyli ferrum invenerunt eo tempore.

[2797] Ahoth, anno octogesimo, filius Jera, filii Gemini, qui utraque manu utebatur pro dextera. Cujus principiis servivit Israel Eglon regi Moab annos decem et octo, donec percusso Eglon liberavit Israel. Hoc tempore Cyrene civitas condita est in Libya. His temporibus fabulæ fictæ sunt de Triptolemo, quod, jubente Cerere, serpentium pennis gestatus, indigentibus frumenta volando distribuit; de Hippocentauris, quod equorum hominumque fuerint natura permixti; de Cerbero tricipiti inferorum cane; de Phrixo et Helle sorore sua, quod ariete vecti per aerem volaverint; de Gorgone meretrice, quæ crinita serpentibus fuerit, et aspicientes convertabat in lapides; de Bellerophonte, quod equo pennis volanti sit vectus, de Amphione, quod citharæ cantu lapides et saxa commoverit.

[2877] Debora, prophetissa ex tribu Ephraim cum Barac de tribu de Nephtalim, annis quadraginta. Cujus initio ducatus oppressit filios Israel Jabin rex Chanaan, qui regnabat in Asor annis viginti, sed occiso ab Israel, et a Jael uxore Abercinei. Sisara princeps militiæ ejus, humiliatus tandem ac delectus est. Hoc tempore Miletus condita. Per idem tempus Apollo medicinæ artem invenit. Fabula quoque tunc ficta est de fabro Dædalo, et ejus filio Icaro, quod coaptatis sibi pennis volaverit. Hac ætate primus regnat Latinis Picus, qui fertur Saturni filius fuisse.

[2918] Gedeon annis quadraginta ex tribu Manasse. Sub quo servit Israel Madianitis et Ama-

lechitis septem annis; sed Gedeon pugnante liberatur. Urbs Tyrus condita, ante templum Hierosolymorum, annis ducentis et quadraginta. Orpheus Thracius Linusque magister Herculis artis musicæ inventores, clari habentur. Argonautarum navigatio scribitur.

[2933] Abimelech, annis tribus regnavit in Sichem. Iste septuaginta fratres suos filios Gedeonis interfecit. Hercules Ilium vastat.

[2938.] Thola, annis viginti quatuor filius Foa, patruī Abimelech, vir de Issachar, qui habitabat in Sanir montis Ephaim. Priamus in Troja post Laomedontem, regnavit annos tredecim. Fabula ficta de Minotauro. bestia labyrintho inclusa. Bellum, Lapitharum et Centaurorum, quos scribit Palæphatus primo de Incredibilibus libro, nobiles fuisse B equites Thessalorum.

[2981] Jair, annis duobus et triginta ex tribu Manasse. Per hæc tempora Hercules agonem Olympicum constituit, atque in Libya Antæum occidit a quo usque ad primam Olympiadem supputantur anni quadringenti triginta.

[3004] Jeptes Galadites, annis sex. Philistini et Amanitæ deprimunt Israël; ex quibus Amanitæ debellantur a Jepte; qui in libro Judicium ab ætate Moysis usque ad semetipsum, ait supputari annos trecentos, vel, ut quidam codices habent, annos trecentos quinque et viginti. Cujus tempore Hercules quinquagesimum secundum annum agens, ob morbi dolorem sese flammis injecit. Per idem tempus Alexander Helenam rapuit, Trojanumque bellum C decennale surrexit.

[3010] Abesa de Bethlehem, annis septem. Agamemnon imperat Mycenis quinque et viginti. Cujus anno quindecimo Troja capitur. Amazones arma sumpserunt.

[3017] Ajalon Zabulonites, annis decem. Hic cum annis suis decem in Septuaginta Interpretibus non habetur, quorum damno supplendo, Josue filio Nun, Eusebius Samueli et Sauli quorum annos Scriptura non dicit, plures annos quam in Josepho legerat, annotavit, quatenus ab egressu Israel ex Ægypto usque ad ædificationem templi quadringentorum octoginta annorum summan, quam Scriptura prædicat haberet.

[3023] Abdon sive Labdon de tribu Ephraim, annis octo. Cujus anno tertio Troja capta est; et Æneas ad Italiam venit. Completis a primo anno Cereopis, qui primus apud Atticam regnavit, annos trecentos triginta quinque. A quadagesimo autem et tertio anno regno Nini Assyriorum regis, computantur anni octingenti viginti quinque. A mortuo Labdon servivit Israel Philistæis quadraginta annis. Hæc ætate Carmentis nympha Latinas litteras reperit.

[3023] Samson de tribu Dan, annis viginti. Ascanius Æneæ filius Albam condidit. Ulyssis quoque fabula ficta. Hactenus Judicium liber tempora signat, habens annos ducentos nonaginta novem, Judices autem duodecim; post quos sacerdotes constituti

A sunt Latini, qui postea Romani nuncupati sunt, post tertium annum captivitatis Trojæ sive annis tribus. Postquam octavum regnavit Æneas, ut quidam scribunt, Ascanius annis triginta octo. Ante Æneam, Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinis in Italia regnaverunt per annos circiter centum quinquaginta.

[3046] Heli sacerdos annis quadraginta. In Hebræorum libris, anni quadraginta: in Septuaginta, anni viginti inveniuntur. Arca Testamenti ab Allophylis capitur. Regnum Sicyoniorum finitur, qui ab Ægialeo usque ad Zeuippum regnaverunt, per annos nongentos sexaginta duos. Hectoris filii Ilium receperunt, expulsis Antenoris posteris, Heleno illis subsidium ferente. Latinorum tertius Silvius Æneæ filius, regnat annis viginti novem qui quod post mortem, patris editus, ruri fuerat educatus, et Sylvi, et Posthumi nomen accepit, a quo omnes Albanorum reges Sylvi vocati sunt.

[3083] Samuel et Saul, annis quadraginta. In Scriptura sacra, ducatis Samuelis quot annis fuerit minime patet; docet tamen Josephus tredecim annis principatum illius emicuisse. Chronici vero, Samuel et Saul simul annis quadraginta præfuisse signant. In Actibus apostolorum apostolus Paulus ita concionatus ad populum est: Deus plebis Israel elegit patres nostros, et plebem exaltavit, cum essent incolæ in terra Ægypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea, et per quadraginta annorum tempus, mores eorum sustinuit in deserto; et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos et quinquaginta annos; et post hæc dedit iudices, usque ad Samuel prophetam; et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. Ab hoc tempora prophetarum incipiunt. Lacedæmoniorum regnum exoritur; atque Homerus fuisse putatur.

In hac tertiæ ætate mundi, salva veritate historica, præfiguratur in vocatione Abrahæ, terram viventium Christi populo futuram, nec incolatus nostri longos exitus formidandos, et in Christo Domino semper sperandum, per cujus gratiam vivendo sempiterna potiemur hæreditate; et in semine ejusdem Abrahæ, ut stellas cœli multiplicari populum Christianum; et in oblatione et sacerdotio ejus regale Ecclesiæ sacerdotium, et in proprietate nominis ipsius, quod esset in Christo pater multarum gentium per fidem, cum unius tantum gentis pater fuerit per generationem: et in circumcisione carnis, quod corde circumcidendus esset Christianus.

Et in Isaac natæ, qui risus dicitur, quod gentium populus qui in Christum de illa serie in carne venientem irrisum a Judæis crederent, et agnoscerent illius contumeliosam passionem, suam veram esse liberationem.

Et in Sodoma et Gomorra, impiarum civitatum subversione, futuri judicii diem, nec posse evadere statuta supplicia, noxia curiositate propositum sanctæ conversationis contemnentes, retroque male

vivendo respicientes; solosque liberari, quos gratia Christi liberaverit.

Et in immolatione arietis pro Isaac, Christi passionem expressam; et injuratione Dei quod semen Abraham in Christo supra numerum extenderetur, et non tantum ex semine carnis, sed fide vocari ad infinitum numerum filios Abraham.

Et ex femore Abraham, carnem Christi venturam, quando idem Abraham servo jubet: Pone manum tuam sub femore meo, et jura mihi per Deum cœli; ostenditque Christum qui est Deus cœli, per Virginem Mariam ex femore suo in carne futurum.

Et in geminis Rebecce duos populos, Christianos et Judæos, quorum minor Jacob lenis, in ipsa jam pueritia per cocturam rubram lenticulæ, majorem fratrem Esau hispidum supplantans, lenem mitemque signat populum Christianum, qui per cocturam rubram, Passionem scilicet Christi, sanguine rubram, edaci ac sævienti Judæo populo, ejus curam gestabat Esau, primatus dignitatem illo vidente suscepit; ille quod nascendo habuit per concupiscentiam perdidit; Christianus per gratiam quod in natura non habuit acquisivit. Cui pelles hædorum super brachia, et cervicem nudam mater aptavit, vesteque primogeniti sui induit, tanquam jam nobis illum figuratum ostendens Christum qui accepit, non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati, legemque Veteris Testamenti tanquam vestem primogeniti excipiens, non solverit, sed impleverit. Post ejus odorem benedictæ concurrunt omnes gentes quæ per gratiam Judæis et primatum, et benedictionem abstulerunt. Jacob quoque, filius Isaac, nepos Abraham fugiens fratris insidias, in sacramento lapidem quem ad caput habuit dormiens eminus erigens eumque liniens oleo, Christum nobis lapidem angularem consecravit. Et idem Jacob, claudus effectus in latitudine femoris populum Hebræorum significat claudicaturum. Judas filius Jacob, cum nuru sua concubuit Thamar, qua intelligitur plebs Judæa, cui de tribu Juda reges tanquam mariti adhibebantur; undenomen ejus amaritudo interpretatur, quia ipsa Domino fellis poculum dedit.

In duobus filiis Judæ duo genera principum qui non recte operabantur in plebe, unum eorum qui oberrat, alterum qui nihil proderat: nec enim sunt amplius quam duo genera hominum inutilia generi humano: unum nocentium, alterum præstare nolentium, et, si quid boni habent, in hac terrena vita perdentium, tanquam in terram fundentium; unde major Her interpretatur *pellicitus*, qualibus tunicis induti sunt primi homines, in pœnam damnationis suæ, dimissi ex paradiso. Sequens Onan interpretatur *mæstus eorum*, id est, quibus nihil prodesse cum habeat unde prodesse possit. In tertio filio Judæ, Sela qui interpretatur *dimissio ejus*, significatur tempus ex quo reges plebi Judæorum ceperunt de tribu Juda non fieri; quia erat eadem tribus Juda, sed etiam in populo Judæ nemo regnabat; propterea Thamar filium Judæ maritum non

accipiebat. Isto tempore omne magisterium Judæorum, et mystica, unde Christi vocabantur, unctio ipsa defecerat. Neque ad mysticam unctionem Herodes pertinet alienigena, qui deficiente ex tribu Juda principe regio, a Romanis in Judæa regnum acceperat; sub ejus tempore natus est Christus, unctus Sanctus sanctorum oleo exultationis præ participibus suis, qui veniens ad oves quæ perierant domus Israel, testimonio Joannis, in aqua usus est; ejus figuram gessit ipse Judas, cum iret ad tendendas oves in Tamna, quod interpretatur deficiens; jam enim defecerat princeps ex Juda, atque unctio mystica Judæorum. Venit autem cum suo pastore Odollamite, cui nomen erat Iras; interpretatur autem Odollamites *testimonium in aqua*, habens quidem Dominus testimonium majus Joanne, propter infirmas tamen oves, hoc testimonio usus est in aqua, nam et ipse Iras, quod nomen illius pastoris fuit, interpretatur *fratris mei visio*. Vidit omnino fratrem suum Jesum secundum semen Abraham, secundum cognationem Mariæ et Elizabeth matris suæ; eundemque Dominum et Deum suum, quem jam salutaverat ex utero, agnovit perfectius ex columba; et ideo tanquam Odollamites, vere testimonium perhibet in aqua. Venit autem Dominus ad oves tendendas, hoc est exonerandas sarcinas peccatorum. Inde Thamar habitum mutat; nam et *commutans* interpretatur; mutat et nomen, et de Synagoga fit Ecclesia, sed in ea prorsus nomen amaritudinis permanet, non illius in qua Domino fel ministravit, sed illius in qua Petrus flevit amare, nam et Juda confessio est, confessioni ergo amaritudo misceatur, ut vera pœnitentia præsignetur. Hæc pœnitentia fecundatur Ecclesia in omnibus gentibus; nam et ipse habitus meretricis, confessio peccatorum est; typum quippe Ecclesiæ gerit Thamar ex gentibus evocate, sedens cum hoc habitu ad portam Enahim, quod interpretatur *fontes*, currit enim velut cervus ad fontes aquarum pervenire ad semen Abraham; illic enim a non cognoscente fetatur, quia de illa prædictum est: Populus quem non cognovi, servivit mihi. Accipit in occulto anulum monile, et virgam; vocatione signatur, justificatione decora, glorificatione exaltatur, sed hæc adhuc in occulto, ubi fit conceptio sanctæ ubertatis. Mittitur meretrici promissus hædus, exprobratio scilicet peccati per eundem Odollamitem, tanquam increpantem et dicentem: Generatio viperarum; sed non eam invenit peccati exprobratio, quam mutavit confessionis amaritudo. Post vero publicis signis annuli, monilis, et virgæ arguit temere judicantes Judæos, quorum jam personam Judas ipse, gestabat, prolatis certissimis documentis suæ vocationis, justificationis et glorificationis. Ostendit virgam signum passionis, et monile legitimæ legis, et anulum pignus immortalitatis, quando accusatur a Judæis quasi adulteratrix legis.

In actionibus quoque Joseph et Benjamin, Christus et Ecclesia ipsius figuratur. Quorum unus Joseph a

patre missus, signat Christum a Patre missum ad oves visitandas, cum fratres in passione, tunica exspoliatum miserunt in lacum; ac vestem ejus in sanguine hæditinctam, sub falsa testatione, patri miserunt; venditumque gentibus Salvatorem transmissunt, cui in cœlo sol, stella ac luna, et in manipulis terra, inferna quoque carceris subderentur, ut ei omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum. Cum eodem Joseph, ad sacramentum Dominicæ passionis, duo Pharaonis spadones in carcerem detrusi sunt, ut trium crucifixorum numerus suppleretur; e quibus verus Joseph Christus, revelando mysteria unum puniret per debitum supplicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Idem Joseph post duos annos dierum tertio incipiente, de carcere educitur; et Christus die tertia a mortuis resurgit. Præsentatur Pharaoni; mundo resurrectio declaratur. Data est Joseph potestas in Ægypto; data est Christo omnis potestas in cœlo et in terra. Collegit Joseph per suos frumentum multum; collegit Christus credentium numerum sine numero. Constituit Joseph horrea per totam Ægyptum; consecravit Christus per totum mundum Ecclesias. Aperuit Joseph horrea tempore famis, et ministravit frumenta populis; aperuit Christus ex horreis suis diurnam sui corporis præbiturus annonam esurientibus et sitientibus justitiam. Acquisivit Joseph totam Ægyptum Pharaoni; acquisivit Christus mundum pastum et reconciliatum Patri. Venerunt fratres Joseph, qui eum vendiderant, fame compulsi, ad eum; venerunt et ad Christum Judæi, qui eum crucifixerant, ut ejus relecti cibariis, a fame animæ liberarentur. Adorant illi, adorant et isti: sicque miris sacramentis, in actione fratrum, actio nobis apostolica præmonstratur.

In Benjamin quoque extremo Joseph fratre et doctor et magister gentium in fide et veritate, Paulus præfiguratur: cui figurate scyphus argenteus in sacco legis celatur, et trecenti argentei cum quinque stolis optimis dantur.

Et in descensione Jacob in Ægyptum, Christi descensio in mundum; et in multiplicatione seminis ejus in Ægypto, in Christo per fidem gentes in toto mundo multiplicandæ.

In Moyse figura exprimitur Mediatoris, qui mundo pacem intulit, ut Moyses. Ægyptum sabulo abscondit, Christus ex obsessis virtutem diaboli expellendo cohibuit. Quod idem Moyses uxorem filiam sacerdotis Madian accepit, mediatorem ex alienigenis sumere conjugem significat et Ecclesiam. Quod idem pastor ovium, mediatorem signavit postorem bonum ovium in carne futurum: qui ex hoc mundo quasi ex Ægypto oves suas colligendo, in unum ovile Ecclesiæ congregaret. Superantur magorum præstigia,

A serpensque Moysi voravit serpentes eorum magorum: virga Christi, doctrina, qua omnium paganorum hæreticorumque dogmata consumuntur.

In Ægypto decem plagis mundus feritur: in occisione agni, Christi immolatio: et in figura Paschæ, Christi transitus ad Patrem. In mari Rubro baptismus Cristi sanguine rubratus. In manna, panis cœlestis. Christus expressus in extensione manuum Moysi, signo crucis expugnari inimicos. Datæ leges in monte, Christi mandata servari in spiritali altitudine, in tabernaculo, Christi Ecclesiam.

In Aaron sacerdotio, novum in Christo sacerdotium. In sacrificiis omnibus, Christum figuratum. In varietate leprarum, hæreseon vel errorum varietates, in escis mundis et immundis, eleemosynis munda omnia fieri. In Ægypti escis desideratis, Christum manna fastidisse, et voluptatibus illicitis concupiscentias præstitisse. In virga Aaron germinante confirmationem Sacerdotii Christi. In æneo serpente, Christi morte ubique in ore felium sonante, virulentiam virorum perimendam, et a percussione diaboli, fide mortem Christi aspicientes sanandos. Et in his percussa petra sacramenta passionis Christi mirabili opere distincta. Et in vacca rufa, cujus cinis in aquas lustrationis projicitur, mysterium nostræ redemptionis et salutis plenissime expressum.

In sepultura Moysi occultata, litteram legis; et carnales observationes occultandas.

In Jesu Nave principatu sequente, Dominum Christum in Novo Testamento verum ducem et principem futurum, et civitates mundi destructurum, acacreas potestates debellaturum, ac omnem idololatriam penitus ablaturum, et omnis generis vitia expugnaturum.

Debora in typo Ecclesiæ hostem superavit. Gedeon gratiam Christi abundantem commendavit, et quod fide, trinitatis hostes essent superandi, ac martyria appetenda actis suis insinuat. In Abimelech concubinæ filio, hæretici. In Jephthe filia virgine, carnis Christi immolatio virginis et in resurrectione totius corruptionis absorptio. In Samson Nazareo, Christus Dominus fortis in capite; in ligatione ipsius a meretrice muliere, Christus Dominus, quod Judæorum vincula omnia potentialiter dirumperet. In Ruth, Ecclesia ex gentibus, Judæis iludens. In Samuele, Christus Dominus dux, sacerdos et propheta, sacerdotes arguens, et Synagogam veterem novo sacerdotio Christi in gratia Novi Testamenti permutans.

Clauditur hæc tertia ætas Patriarcharum actis, et legis sacramentis, ac judicium figuris, venerabiliter insignis, in repulsione et abiectione Saulis, continens annos nongentos quadraginta.

ÆTAS QUARTA

A DAVIDIS REGNO AD TRANSMIGRATIONEM HEBRÆORUM BABYLONIAM.

[3125] Quarta ætas mundi. David primus ex tribu A Juda rex, annis quadraginta. Latinorum quintus, Silvius, annis quinquaginta. Codrus sponte se hostibus offerens, interimitur. Ephesus condita ab Andronico. Carthago condita est a Didone filia Carchedonis Tyrii, anno centesimo quadragesimo tertio post Trojanum excidium; prophetantibus in Judæa Gath, Nathan et Asaph.

[3163] Solomon, filius David, annis quadraginta. Qui quarto regni sui anno, mense secundo, templum Domino ædificare cœpit in Jerusalem, collectis ab egressu Israel ex Ægypto annis quadragentis octoginta: quod in figuram universi temporis quo in hoc sæculo Christi edificatur Ecclesia, quæ in futuro perficitur septem annis, et septimo mense anni octavi dedicavit. Latinorum sextus, Alba Silvius, Æneæ filius, regnat annis octoginta octo. Regina Sabba venit audire sapientiam Salomonis.

[3203] Roboam, filius Salomonis, annis sexdecim. Sub quo Jeroboam de tribu Ephraim separavit decem tribus a domo David, et a Domino, in figuram hæreticorum qui suos sequaces a Christo et Ecclesia segregant. Hujus quinto anno Sesac rex Ægypti, veniens Hierosolymam, templum spoliavit. Latinorum septimus Ægyptas Silvius, Albæ superioris regis filius, regnavit annis viginti tribus. Samus condita, et Smyrna in urbis modum ampliata. Sybilla Erithræa illustris habetur.

[3382] Abia, filius Roboam, annis tribus. Hic pugnantem contra se Jeroboam superavit, occisis de exercitu ejus milibus quingentis, eo quod sperasset in Domino. Sub quo Hebrææ gentis pontifex maximus Abimelech insignis est habitus.

[3383] Asa, filius Abia, annis quadraginta et uno. Ab hoc conductus Benadab rex Syriæ Damasci contra Israel, percussit omnem terram Nephtalim. Prophetabant in Judæa Achias, Eliu, Amos, Joel, et Azarias. Latinorum octavus Capys Silvius Ægypti, superioris regis filius, regnat annis viginti septem. Asa idola destruit, templum mundat. Eredientem contra se Zaraa Æthiopem cum suo sternit exercitu. Amri Rex Israel emit montem Samariæ, a Somer, duobus talentis argenti, et ædificavit eam. Achiel de Bethel, Jericho instaurat.

[3926] Josaphat annis viginti quinque. Elias, et Elisæus, et Abdias, Azarias, et Micheas prophetabant. Elias Thesbites, tres semis annos pluviam continuit, propter peccata Achab, et populi Israel, et inter cætera magnalia Elisæum filium Saphat, qui erat de Abel Maula, pro se unxit prophetam. Latinorum nonus Carpentus Silvius, superioris regis Capys filius, regnavit annis tredecim. Post quem filius ejus Tiberius decimus, annis octo. Josaphat fecit rectum coram Domino.

[3931] Joram, filius Josaphat, annis octo. Elias curru igneo rapitur, quasi usque in cælum; et Elisæus, hæres prophetiæ derelictus, primo miraculo aquas Jericho sanat. In diebus Joram recessit Edom, ne esset sub Juda, et constituit sibi regem. Ambulavit autem Joram in viis domus Achab; filia quippe Achab erat uxor ejus.

[3939] Ochozias sive Azarias anno uno. Jonadab filius Rechab clarus habetur. Azariam cum filio suo Joas, et nepote Amasia, ob enormitatem scelerum, et quia nec patrem filiumve quispiam eorum bonum habebat evangelista Matthæus a Domini Salvatoris genealogia secludit.

[3960] Athalia, mater Azariæ, annis septem. Quæ videns interfectum ab Jehu rege Israel filium suum B Azariam, interfecit omnem stirpem regiam domus Joram, præter solum Joas filium Azariæ, quem Jozabeth uxor Joiadæ pontificis furata est de medio filiorum regis, cum interficerentur. Joiada pontifex, qui solus post Moysen vixisse annos centum triginta perhibetur.

[3967] Joas, filius Azariæ, annis quadraginta. Iste bono principio et fine usus pessimo, in principiis suis templum innovavit. In extremis inter cætera facinora, Zachariam quoque filium Joiadæ tutoris quondam ac regniculatoris sui, inter templum et altare lapidare præcepit; quem ob meritorum gratiam Dominus in Evangelio filium Zachariæ, id est benedicti Domini, cognominat. Lycurgus legislator Apollinis oraculo insignis habetur. Latinorum duodecimus Aremulus Silvius. Agrippæ superioris regis filius, regnavit annis decem et octo, qui præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit. Cujus filius fuit Julius proavus Julii Proculi, qui cum suo populo Romam commigrans, fundavit Juliam gentem.

Amasias, filius Joas, annis viginti novem. Elisæus propheta defunctus sepelitur in Samaria. Azahel rex Syrorum afflixit Israel.

[4047] Latinorum decimus tertius, Azentinus Silvius Aremuli superioris regis major filius, regnavit annis triginta septem; atque in eodem monte qui nunc pars Urbis est, mortuus ac sepultus, æternum loco vocabulum dedit. Vienna urbs condita a Venerio Africae exsule, inde nominata, ut Livius in Annalibus scribit, quod biennio perfecta fuerit, primum Bienna, postmodum *b* subtracta, addita *v*, Vienna nuncupata. Quam postea Romani, Senatu composito qui Gallias disponeret, Senatoriam appellare voluerunt. Inde post aliquot tempora, quinque legionibus in ea compositis, quinque castris in circuitu eam insignem fecere; ac publica horrea et cellaria totius militiæ ibi constituerunt. Ex nominibus autem tri-

hunorum Juli Cæsaris, nomina castris imposuerunt Crappum, Eumedium, Sospolum, Quiriacum, Pompeticum.

[4076] Azarias, qui et Ozias, filius Amasie, annis quinquaginta et uno. Assyriorum tricesimus sextus, Tonosconleros, qui vocatur Græce Sardanapalus, qui Tharsum atque Anchialem condidit, et in prælio victus ab Arbace Medo, semet incendio concremavit. Usque ad id tempus fuisse reges Assyriorum historiæ referunt; et sunt simul anni a primo anno Nini Regis Assyriorum, mille centum et sexaginta quatuor. Arbaces Medus, Assyriorum imperio destructo, regnum in Medos transtulit. Deinde multis præliis undique scatescentibus, per varios eventus ad Scythas Chaldæosque, et rursum ad Medos parili via rediit. Latinorum decimus quartus, Procas Silvius, Aventini superioris regis filius regnavit. Post quem Amulius Sylvius. Hesiodus poeta claruit, atque Phidon Argius mensuras et pondera reperit. Per idem tempus olympias prima constituitur. Macedonum regnum inchoat, primum habens regem Cananum. Lacædemoniorum reges deficiunt; Lydorum incipiunt. Osee, Amos, Isaias, et Jonas in Judæa prophetant.

Joathan, filius Ozie, annis sexdecim. Olympias prima ab Eliensibus constituitur. Remus et Romulus generantur, matre et filia. Joathan inter cætera virtutum bonarum opera, portam domus Domini sublimissimam ædificavit, quæ in Actibus Apostolorum Speciosa vocatur.

[4103] Achaz, filius Joathan, annis sexdecim. Ab hoc conductus Theglathphalar rex Assyriorum, Rasin regem, Syriæ interfecit, et habitatores Damasci transtulit Cyrenem.

Roma condita in monte Latino undecimo Kal. Maii a geminis Remo et Romulo filiis Rheæ Sylviæ, quæ erat filia Numitoris fratris regis Amulii, virgo vestalis, sed constuprata. Consulibus ludis Sabine raptæ, anno ab Urbe condita tertio. Remus a Fabio Romuli duce occisus.

[4119] Ezechias, filius Achaz, annis viginti octo. Hujus anno sexto Salmanazar rex Assyriorum, capta Samaria, transtulit Israel in Assyrios, atque in Judæa Samaritas accolæ misit. Cujus regnum a primo Jeroboam steterat annis trecentis sexaginta. Hoc tempore Romulus primus milites ex populo sumpsit, centumque a populo nobilissimos viros elegit qui ob ætatem, senatores, ob eam et sollicitudinem republicæ, patres vocati sunt. Mortuo Romulo, qui triginta septem annos regnavit, per quinos dies Senatores rempublicam rexerunt; atque unus expletus est annus.

Post quos Numa Pompilius, annis quadraginta et uno; qui Capitolium a fundamentis ædificavit.

[4147] Manasses, annis quinquaginta sex. Hic ob scelera sua catenatus et compenditus, in Babyloniam ducitur; sed ob poenitentiam et preces, restituitur in regnum. Numa Pompilius, primus Vestales virgines instituit, duosque menses, Januarium et Fe-

bruarium decem mensibus anni adjecit. Sibylla Samia claruit.

Romanorum tertius, Tullus Hostilius, regnavit annos triginta duos, qui primus regum Romanorum purpura et fascibus usus est; adjecto monte Cælio et urbem ampliavit.

[4203] Amon, filius Manasse, annis duobus, in Hebraica veritate; in Septuaginta legitur regnasse duodecim. Histria civitas in Ponto condita. Amon a servis suis interficitur.

[4203] Josias, filius Amon, annos triginta unum. Hic mandata Judæa et Hierusalem templo etiam innovato, post abjectas idololatriæ sordes, pascha Domino celeberrimum facit decimo octavo anno regni sui; et cum Necho Ægyptiorum rege congressus, occiditur in campo Mageddo, quæ nunc Maximianopolis vocatur. Thales Milesius, primus physicus clarus habetur. Prophetabant in Judæa, Jeremias, Oldas, et Sophonias. Romanorum quartus Ancus Martius, Numæ ex filia nepos, regnavit annis viginti tribus, qui Aventinum montem et Janiculum Urbi addidit, et supra mare, decimoquinto ab Urbe miliario Hostiam condidit. Post quem Tarkinus Priscus, annis triginta septem; qui circum Romæ ædificavit, numerum senatorum auxit; Romanos ludos instituit, muros et cloacas ædificavit. Capitolium extruxit. In Hebræo, viginti et uno annis regnasse Josias: in Septuaginta Interpretibus, triginta tribus legitur. Sed et Eusebius inter regnum ejus et Joachim, alium de suo adjecit annum, propter menses bis terrenos quibus Joachaz vel Joachim regnaverunt. Verum quid veritas habeat Jeremias pandit, qui se a decimo tertio anno Josiæ usque ad annum quartum Joachim, viginti tribus annis prophetasse perhibet; et Nabuchodonosor quarto anno Joachim regnare cœpisse; decimo nono autem anno regni ejus, Hierusalem fuisse destructam.

[4259] Joachim filius Josiæ, annis undecim. Post Josiam regnavit Joachaz mensibus tribus; quem Necho victum ducens in Ægyptum, Joachim constituit regem. Hujus anno tertio Nabuchodonosor, capta Jerusalem, et plurimis captivatis, in quibus erant Daniel, Ananias, Azarias, Misael, partem vasorum templi Babyloniam transfert. A quarto Joachim anno Scriptura regnum Nabuchodonosor computat: quia ex eo non solum Chaldæis, et Judæis, sed et Assyriis, Ægyptiis, Moabit, aliisque innumeris gentibus incipit regnare.

Joachim, qui et Jechonias, filius Joachim, mensibus tribus ac diebus decem. Hic circumdata a Chaldæis Jerusalem, exiit ad regem Babylonis, et mater ejus, et ductus est in Babylonem cum populo suo anno octavo regni Nabuchodonosor.

[4347] Sedechias, annis undecim, qui et Mathan, filius Josiæ. Hujus anno undecimo, regis Babylonis novenario. Judæa captivata in Babyloniam, et templum Dei incensum, ædificationis suæ anno quadringentesimo tricesimo. Qui autem reliqui fuerant Judæi, transfugerunt in Ægyptum qua post annos

quinque percussa a Chaldæis, in Babyloniam sunt et ipsi transmigrati. Secundum Septuaginta interpretes anni computantur ab ædificatione templi, quadringenti quinquaginta quatuor. Per idem tempus Sapho mulier in diverso poemate claruit; Solon leges Atheniensibus dedit.

In hac quarta ætate, in David manu forti, parvo in fratribus uncto, regis nostri Christi Sacramenta figurantur. Qui pastor ovium, unctus a Deo Patre, de ore leonis diaboli, et Petrum negantem, et latronem eripuit confitentem. Cujus citharam, si respicias resonantem, cum ligno crucis carnis membrorumque suorum chordis aptatam plectro dum tangit sancti Spiritus, omne animal replet benedictione, et diabolus de cordibus fugat iniquorum, pro quibus in cruce oravit. Qui adversus magnum hostem verum Goliath pugnaturus, sapientiam hujus mundi, tanquam illa arma Saul rejiciens in quinque lapidibus, stulta mundi elegit, ut confundat fortia. Ex quinque enim libris legis Moysis, unus lapis prædictis fundibulo carnis locatus, manu forti expressus, totam diaboli superbiam elisit, suoque peremit gladio, dum mortem ex morte occidit. Ex cujus victoria inimici Judæi invidiam conceperunt, et pro dilectione odium retribuerunt.

Quod idem David per latebras montium, per speluncas ac deserta inimico persequente discurrit, membrorum suorum ac martyrum persecutiones expressit.

Quod inimico suo pepercit, pinnam chlamydis ejus abscindens, figuras quod hostibus suis dum absceidit vitium magnum superbiæ parcit, ne dentur æternæ occisioni.

Quod declinans persecutoris insidias, fugit in Geth; sic Christus sævientibus Judæis subtrahens se gentibus dedit.

Arreptitium idem se simulans, dum salivæ illius in barbam decurrunt, Christi firmitatem sapientia conditam, et sacratissimum corpus ipsius in sanctificato pane gestatum manibus suis presbyteri mysterio nobis insinuat.

Idem David dolet occisum inimicum Saul: quia et Christus suos plurimum dilexit inimicos.

Ad David unctum totus colligitur Israel; ad Christum ut promissum est totus colligitur mundus.

In David Christus ille desirabilis omnibus gentibus quasi in solatium deambulans, quia in sole posuit tabernaculum suum, adamavit Ecclesiam super tectum se lavantem, id est, emundantem se a sordibus sæculi, et domum luteam spiritali contemplatione transcendentem atque calcantem: et inchoata cum illa primæ conventionis notitia, postea ab ea penitus separatum diabolus occidit, eamque sibi perpetuo connubio copulavit.

David senili ætate confecto Abisac virgo, quæ eum calefaceret, applicatur: senio urgente mundo, verus David Christus sibi virginem calentem fide applicat Ecclesiam.

In Salomone pax nostra, qui est Christus expres-

sus, in quo sapientia Christus, veniens mittere gladium in terram, hæreticorum fraudem removens veræ matri Catholicæ uti parvulum non divisum, vivum reddit statum; nec vult propter jurgium hæreticorum scindere et dimidiare filium qui ex vivis lapidibus domum construens, unum ex omnibus fidelibus templum fecit: ad quem visendum sapientiamque ejus audiendam, regina Saba, id est Ecclesia, a finibus terræ venit. Universa itaque quæ de Salomone, vel ab eo prophetice gesta sunt recte Christo Domino consignantur. Ne quis autem putaret in Salomone cuncta impleta quæ prophetice de Christo dicebantur, in senectute depravatus, sapientiam divino judicio amisit, ut in Christo Domino omnia illa quæ signata fuerant, servarentur. Ceterum fornicatus mente et corpore, Domino se deserente, male obiisse videtur: metuendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate hujus vitæ turbati, Christum deserant; quod est suorum æterna felicitas.

In divisione regni, ac totius populi pene Israelitici a domo David, hæreticorum et schismaticorum ostenditur figura.

In Elia Christus; qui per figuram vespere sæculi ut vitulus immolatus, sacerdotes omnes idololatriæ cum ipso errore simul exstinxit, replens terram gratiæ pluvia, qua fames fidelis animæ repellatur.

Quod eidem Eliæ in eremo constituto corvi panem mane et carnes vespere ministrant, figura totius corporis Domini monstratur: quia primum in preceptis panem, postea carnem Dominicæ passionis ex ligno crucis decoctam Judæi tetri colore gentibus ministrarunt.

Tribus temporibus etiam et dimidio temporis in tribus annis et sex mensibus cœlestis pluvia Dei alto judicio negatur eis, qui carnem ejus non comedentes neque ejus sanguinem bibentes, redempti ab ejus corpore invenientur alieni.

Elias pastus a vidua, Christus misericordiæ opera suscipiens, et recompensans in Ecclesia, quæ adhuc vidua in agro sacrarum Scripturarum per duo ligna crucis, duo precepta colligit, ut sibi filiisque in tempore famis consulat.

In Elisæo etiam duplex spiritus Eliæ discipulorum chorus Christi, Spiritum sanctum duplo munere accipiens.

In mortuo suscitato, genus humanum per Christum afflato gratiæ suscitatum, quem ex nullo modo suscitare valuit.

Jordanem Elisæus eodem spiritu operante transit; quo noster Dominus Jesus eundem fluvium suo in Baptismo consecravimus.

Insultant pueri Elisæo, et a bestiis sunt lacerati: insultant Judæi Christo, et a Romanis vel malignis spiritibus sunt pervasi. Naaman Elisæus septies lavari, ut purgaretur a lepra, in Jordane jubet: septiformis gratiæ spiritu mundari a vitiis animam, quibus interior exteriorque homo polluitur, signat:

quod etiam aqua ipsa demonstrat qua tinguntur consecrati, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

Giezi puer prophetae munera Naaman accipiens, et per hoc maculis leprae respersus, hæreticos ostendit, qui venditantes velut expiationes peccatorum, qui quoque maculis, quibus ipsi fuerant aspersi suppleantur.

In Ezechiae regis signo Christi descensus, qui est Sol justitiæ; et etiam inferna misericorditer penetrantis figura præsignatur: qui etiam docet nos in bono nunquam prosperatis efferri.

In Josiæ actibus, Christus verum pascha nobis factus aperte expressus Ecclesiam suam mundans et expurgans, pro qua mortuus est. Cujus filii ob meritum culpæ in captivitatem ducti, qui gratiam Christi in vacuum ducunt, designant: et præcepta Christi velut Jeremiæ parvi pendent, diabolo velut Nabuchodonosor, captivi vitiis traduntur. Concluditur autem hæc ætas quarta mundi a David usque ad transmigrationem in Babyloniam, continens annos quadragintos septuaginta.

ÆTAS QUINTA

AB EADEM TRANSMIGRATIONE AD CHRISTUM SALVATOREM NOSTRUM.

[4271] Quinta mundi ætas coepit ab extremo exilio regni Judaici, quod juxta prophetiam Jeremiæ septuaginta annis permansit, anno decimo quarto, postquam percussa est civitas, qui est vicesimus quintus annus transmigrationis regis Joachim, cum quo Ezechiel captivatus est: ipse Ezechiel in visionibus Dei adductus in terram Israel vidit renovationem civitatis ac templi, caeremoniarumque ejus. Vastata Judæa Chaldaei non ut Assyrii in Samariam alios miserere colonos, sed desertam reliquere terram, donec post annos septuaginta in eam Judæi redirent. A sacerdotibus ignis ab altari holocaustomatibus sublatus et absconditus in puteo post septuagesimum regressionis annum assumitur, inventus virus. Romanorum sextus Servius regnavit annos quadraginta quatuor, qui tres montes Urbi addidit: Quirinale, Esquiline, Viminale; fossas circum muros duxit. Post Nabuchodonosor, qui, teste Scriptura sacra, viginti quinque post eversam Jerusalem vixit annis, Evilmerodach filius ejus regnavit annis decem et octo; post quem Egesar filius ejus, annis quadraginta. Cui successit frater ejus Laborsodach, mensibus novem. Hoc defuncto ad Balthasar qui Nabonuncupatur, transiit imperium. Qui cum jam septemdecim regnaret annos, capta est a Cyro Persarum et Dario Medorum rege Babylonia, discedente Arbace præfecto in Medos, a quo primum Babylonia debonorata fuerat. Partem regni penes se retinere Chaldaei, qui Babyloniæ sibi adversum Medos vindicaverunt, unde factum est ut Nabuchodonosor, cæterique post eum usque ad Cyrum, reges, quamvis Chaldaeorum viribus potentes, et Babyloniæ nomine clari legantur, in numero tamen et cardine regum non habentur illustrium. Darius autem Astyages filius, qui Babyloniæ destruxit, cum Cyro cognato suo agebat annum sexagesimum secundum, quando Babylonia fuit invasa. Quique Daniele prophetam sumens, ad se in Mediam duxit, et omni eum honore celebravit. Hujus Darii Daniel ipse ita meminit, dicens: in anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chal-

daeorum. Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta annis. Eusebius in Temporum libris triginta annos ab eversione Jerusalem usque ad initium Cyri regis Persarum; Julius autem Africanus septuaginta computat. Porro Hieronymus in Expositione prophetae Danielis ita dicit: tradunt Hebræi hujusmodi fabulam usque ad septuagesimum annum, quo Jeremias captivitatem Judæorum dixerat esse solvendam, de quo et Zacharias in principio voluminis sui loquitur, irritam putans Dei pollicitationem Balthasar, falsumque promissum versus in gaudium, fecit grande convivium insultans quodammodo spei Judæorum, et vasis templi; sed statim ultio consecuta est. Danielis omnis prophetia mysteriis licet sit plena, quædam tamen pars ejus ita claritate elucet, ut etiam tempus signet quando venturus esset ipse Salvator et Dominus. Septuaginta hebdomadas brevitas esse, Gabriel angelus in populo ejus eidem Danieli revelavit, ut adduceretur justitia sempiterna, et impleretur prophetia, et ungeretur Sanctus sanctorum. Beatus Hieronymus labore ingenioque magno per supputationes annorum regum Babyloniæ, septuaginta hebdomadas usque ad nostri redemptoris nativitatem annis quadragentis nonaginta perduxit, sejungens septem in restorationem templi hebdomadas quinquaginta septem usque ad Domini nativitatem et passionem ipsius, et unam vastationis quæ facta est a Vespasiano duce cum Tito filio ejus. Duodecim sane sunt propheticae visiones ejusdem Danielis, sed in Hebræo decem tantum reperiuntur. Pythagoras per idem tempus, philosophus et Arithmeticae inventor clarus habetur.

[4292] Persarum primus Cyrus regnavit annos triginta. Hic, ut compleretur verbum Domini ex ore Jeremiæ, primo sui regni anno, laxata Hebræorum captivitate, quinquaginta ferme hominum millia regredi fecit in Judæam restituens eis vasa templi Domini aurea et argentea quinque millia quadraginta. Qui con-

gregati in Jerusalem, mense septimo ædificaverunt altare, et a primo diemensis ejusdem cœperunt offerre holocaustum Domino. Anno autem secundo, adventus sui, mense secundo, templi fundamenta jecerunt; anno incensionis ejus, juxta Africanum, septuagesimo secundo; juxta autem Chronica Eusebii, trigesimo secundo; sed impredientibus Samaritanis, intermissum est opus usque ad annum Darii secundum, quietiam in regno Assueriet Artaxerxis scripserunt accusationem adversum Judæos; et rescripsit Artaxerxes ne ædificaretur Hierusalem. Romanorum septimus Tarquinius regnavit annis triginta quinque; qui causa Tarquini junioris sui filii qui Lucretiam corruperat, regno expulsus est.

[4322] Cambyses, Cyri filius, annis octo. Hic devicta Ægypto cunctam ejus religionem abominatus, cæremonias ejus et templa deposuit; Babylonem in Ægypto ædificavit. Hunc aiunt Hebræi secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Judith historia scribitur.

Fratres magi, mensibus septem. Jesus sacerdos magnus et princeps gentis: Zorobabel, et Aggæus, Zacharias, et Malachias prophetæ elari habentur.

[4330] Darius annos triginti sex. Inter Darium et Cambysem regnasse duos fratres magos in libris Chronicorum reperimus; verum B. Hieronymus in expositione Danielis scribit, post Cambysem, Smerdem magum regnasse, qui Pantaptem filiam Cambysis duxit uxorem. Qui cum a septem magis fuisset occisus, et in loco ejus Darius suscepisset imperium, eadem Pantapte nupsit Dario, et ex eo Xerxem filium genuit. Secundo anno Darii, septuagesimus captivitatis Hierusalem annus impletur, ut vult Eusebius, testem adhibens Zachariam prophetam, apud quem secundo Darii anno loquitur angelus: *Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Hierusalem, et urbem Juda quibus iratus es? Iste septuagesimus annus est* (Zach. i, 12). Sexto Darii anno templi ædificatio completur, die tertia mensis Adar, qui est quadagesimus sextus annus ex quo ejus sub Cyro templi fundamenta sunt jacta; unde in Evangelio dicunt Judæi: *Quadragesima et sex annis ædificatum est templum hoc* (Joan. ii, 20). Cœperunt autem ædificare anno secundo Darii, mense sexto, die vigesima quarta; et anno sexto, ut dictum est, et mense duodecimo, tertia die compleverunt, Ex quo apparet opus templi et antea non parva ex parte paractum annos autem septuaginta a destructione illius usque ad perfectam restaurandi licentiam esse computandos.

Pulsis urbe regibus, qui imperaverant antedecentis quadraginta quatuor, vix usque ad duodecimum lapidem Roma tenebat imperium. Romæ post exactos reges primum consules a Bruto esse cœperunt; deinde tribuni plebis ac dictatores, et rursum consules semper obtinuerunt, per annos ferme quadringentos sexaginta quatuor usque ad Julium Cæsarem, qui primus singulare arripuit imperium, Olympiade centesima octogesima quarta;

[4360] Xerxes, filius Darii, annis viginti. Hic

Ægyptum, quæ a Dario discesserat, capit, et adversus Græciam pugnaturus, septuaginta millia armatorum, et trecenta de auxiliis, rostratas autem naves mille ducentas; onerarias autem tria millia numero habuisse narratur; et tamen victus, ad patriam refugit. Pindarus, Sophocles et Euripides tragœdiarum scriptores, celebrantur insignes. Inter eruditos quoque historiarum scriptores, Herodotus, et Zeusis pictor agnoscitur. Arrabanus, mensibus septem, Socrates nascitur.

Artaxerxes, qui et Longimanus annis quadraginta. Hujus anno septimo, prima die mensis primi, Esdras sacerdos et scriba legis Dei ascendit de Babylone cum epistola regis, et in prima mensis quinti venit in Hierusalem cum viris mille septingentis. Et inter alia strenue gesta castigavit filios transmigrationis ab uxoribus alienigenis. Ejusdem anno vicesimo, Neemias pincerna de Susis castro adveniens, murum Jerusalem quinquaginta duobus diebus restituit, et ducatum genti duodecim annis præbuit.

Hujusque divina Scriptura temporum seriem continet. Quæ vero posthæc apud Judæos sunt gesta, de libris Machabæorum, et Josephi, atque Africani scriptis exhibentur, qui deinceps universam historiam usque ad Romana tempora persecuti sunt. Et quidem Africanus in quinto Temporum volumine, hujus temporis ita meminit; mansit itaque imperfectum opus usque ad Neemiam, et vigesimum quintum annum regis Artaxerxis. Quo tempore regni Persarum, centum et quindecim anni fuerant evoluti. Captivitatis autem Jerusalem centesimus quinquagesimus et quintus annus erat; et tunc primum Artaxerxes jussit muros extrui Jerusalem; operi præfuit Neemias, et ædificata est platea, et muri circumdati; et ex illo tempore si numerare velis, septuaginta annorum hebdomadas usque ad Christum poteris invenire. Xerxes menses duos, postquam Sogdianus menses septem. Hippocrates medicus clarus habetur, et Democritus agnoscitur. Quo tempore Galli Senones et Viennenses, Martis et Victoriæ templum ad orientem urbis Viennæ constituunt.

[4428] Darius cognomento Nothus, annis viginti et octo. Ægyptus recessit a Persis. Reversis de captivitate Judæis, non reges, sed pontifices præfuerunt usque ad Aristobulum, qui cum dignitate pontificis etiam regale sibi cœpit usurpare vocabulum. Plato nascitur.

[4446] Artaxerxes qui cognominatus est Mnemon, Darii et Parisatis filius annis quadraginta. Sub hoc rege videtur historia Esther completa; ipse quippe est qui ab Hebræis Assuerus a septuaginta in interpretibus Artaxerxes vocatur. Athenienses quatuor et viginti litteras habere cœperunt; ante enim tantum sexdecim habebant. Galli Senones, duce Brenno, exercitu copioso Romam invadunt, et incensam sex mensibus vastaverunt. Universam juventutem, quam constat vix mille hominum tunc fuisse, in arce Capitolini montis, latitantem obsidione concludunt; ibique infelices reliquias fame, peste, desperatione,

formidine terrent, subigunt, vendunt. Nam mille libras auri discessionis pretium paciscuntur; tribuni militares pro consulibus esse cœperunt. Carthaginensium bellum formidolosissimum inchoatum, Livio consule. Navale prælium cum Annibale seniore commissum. Triginta et una naves Annibalis captæ, viginti mersæ, tria millia hominum occisi, septem millia capti. Annibal scapha subductus aufugit. Caio Aquilino Floro, Lucio Cornelio Scipione consulibus, Hannone in locum Annibalis imperatore subrogato, navali prælio victus, exercitu amisso, ipse Hanno confertissimis hostibus se immiscuit, ibique occisus est. Annibal senior a Carthaginensibus iterum imperator, infeliciter cum Romanis navali prælio congressus, et victus, seditione suorum lapidibus coopertus interiit. Carpeno imperatore, et Hannone classi præfecto, iterum Carthaginenses conserto prælio cum Romanis, sexaginta et quatuor naves perdidit. Trecenta et eo amplius castella populata. Manlio consule, septem et viginti millia captivorum cum ingentibus spoliis ex Africa Romam missi. Serpens miræ magnitudinis centum viginti pedum, haud procul a flumine Bagada, in Africa a Regulo consule occiditur. Asdrubale et Amilcare imperatoribus, Regulo consule, atrocissimum bellum gestum in quo cæsa sunt Carthaginensium decem et septem millia, capta quinque millia. Elephantum decem octo abducti. Oppida octoginta et duo in deditionem cessere. Carthaginenses Hispanorum, Gallorum, sed et Græcorum auxilio comparato, Xantippo Lacedæmonio cum auxiliis accito pugnam cum Romani conserunt. Triginta millia Romanorum militum prostrati; Regulus, ille dux nobilis cum quingentis viris captus, in catenas conjectus est. Decimo anno Punici belli Xantippus tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens, ex Africa migravit in Græciam. Emilio Pacilio Fulvio coss. Romani cum classe trecentorum navium cum Carthaginensibus pari classe convenerunt. Centum et quatuor naves Carthaginensium demersæ. Triginta cum pugnatoribus captæ, triginta et quinque millia militum cæsi, novem navibus Romanorum depressis, mille centum militibus perditis. Hannone duce imperatore Pœnorum, commisso prælio Emilio iterum consule, novem millia militum perdidit. Romana classis ad Italiam prædis onusta remeans, infando naufragio eversa. Nam de trecentis navibus ducentæ viginti perierunt. Octoginta vix abjectis oneribus liberatæ. Hamilcar, rex Pœnorum, Numidiam mille argenti talentis, et viginti millibus boum reliquos condemnavit. Principes omnium populorum patibulo suffixit. Servilius et Sempronius, ducentis et sexaginta navibus in Africam transgressi maritima circa Syrtis depopulati sunt. Inde cum ad Italiam redirent, illi copulis, centum quinquaginta naves onerarias perdidit. Asdrubal imperator cum elephantis centum viginti, et equitum peditumque amplius triginta millibus cum Metello pugnam conseruit. Viginti millia Carthaginensium eo prælio cæsi sunt. Elephantum

A quoque sex et viginti interfecti, centum et quatuor capti, Asdrubal cum paucis Lilybæum profugit. Regulus, qui per quinquennium captivus detinebatur, ad pacem petendam Romam missus, non impetrata pace reversus, resectis palbebris, in machina religatus, vigilando a Carthaginensibus necatur. Attilus Regulus et Manlius coss. victi ab Annibale Amilcaris filio, perdita exercitus parte, vix ægre evaserunt. Claudius consul a classe Pœnorum superatus, cum triginta navibus Lilybæum in castra confugit; octo millia militum cæsi, triginta capti referuntur. Luctatius consul cum Hannone navibus decertans quatuor et sexaginta Punicas naves cœpit, centum et triginta demersit; triginta duo millia hominum capti, cæsa quatuor millia fuere. Hanno navem antevergens aufugit, Luctatius ad Erycinam civitatem duo millia Carthaginensium conserta pugna interfecit. Carthaginenses ea conditione pasciscuntur, ut Sicilia Sardiniaque decederent, et puri argenti tria millia talentorum æquis pensionibus per annos viginti penderent. Post annos tres et viginti bellum Punicum primum ex quo inchoatum fuerat, finitum. Aristoteles octavum decimum ætatis annum gerens, Platonis auditor est.

C Artaxerxes, qui et Ochus annis sex et viginti qui discedere ab armis, et quiescere in pace universam Græciam per legatos præcepit, denuntians contradictorem pacis bello impetendum. Bellum civile et plusquam civile apud Persas gestum, cum Artaxerxes et Cyrus, filii Darii, de regno ambigerent; in quo conflictu, cum e diverso concurrentes sibi ambo fratres, mutuo casu subjecti fuissent, prior Artaxerxes vulneratus a fratre, equi velocitate morti exemptus evasit; Cyrus autem mox a cohorte regia oppressus, finem certamini dedit. Sic Artaxerxes potestatem regni fratricidio firmavit. Lacedæmones toti orienti bellum moventes, Hircilidem ducem in hanc militiam legunt. Qui cum sibi adversus duos potentissimos Persarum regis præfectos, Farnabazum et Tisipharnem, pugnandum videret, proviso ad tempus consilio, ut pondus geminæ congressionis eluderet, unum denuntiato bello appetit, alterum pacta pace suspendit. Darnabuzus Tisipharnem apud Araxerxem ut proditorem defert: in cuius locum Conon Atheniensis exsul navali prælio constituitur. Qui classem Lacedæmoniorum invadit, hostiles agros, turres, castella, cæteraque præsidia expugnat: et veluti effusa tempestas, quacunq; incubuit, cuncta prosternit. Thebanum auxilium Atheniensium multa animati fiducia propter virtutem atque industriam Epaminondæ ducis sui, terrestre prælium committunt. Lysander, Lacedæmoniensis dux clarus occiditur. Pausanias dux alter insimulatus prodicionis, in exilium ducitur. Agesilaus, rex Lacedæmoniorum, Thebanos successu duplicis victoriæ lætiores aggreditur, et superat. Ipse tamen Agesilaus graviter vulneratur. Conon Atheniensis dux Persici exercitus, Athenas reædificat. Lacedæmones furtim castellum Arcadum repentina irruptione perfringunt. Arcades

juncto sibi Thebanorum auxilio, amissa furto bello repetunt. Archedamus dux Lacedæmoniorum, ibi vulneratur. Thebani dato parcendi signo, finem dedere certamini. Thebani, Lacedæmoniis ad alia bella conversis, tacito intempesta nocte Lacedæmonem veniunt; præcognito adventu hostium, armati senes, ævo confecti, adversus quindecim millia militum, vix centum homines in ipsis se portarum angustiis objicere. Superveniente juventute Lacedæmoniorum, aperto prælio, Epaminondas dux Thebanorum, incautus dimicans, vulneratur. Cum de victoria suorum comperisset, scutum exosculatus remota manu qua vulnus ocluserat, egressum sanguinis, ac mortis patefecit introitum. Iterum terribilis Gallorum inundatio juxta Anienem fluvium, et quartum ab urbe lapidem consedit. Ubi atrocissimam pugnam Manlius Torquatus singulariter inchoavit. Titus Quintus dictator cruentissima congressione confecit. Iterum in bellum ruentes Galli a Caio Sulpitio dictatore superati sunt. Iterum se Galli per maritima loca diffuderunt, et a Marco Valerio Corvino occiso provocatore Gallo graviter trucidati sunt. Artaxerxes, qui et Ochus, post transactum in Ægypto maximum diuturnumque bellum, plurimos Judæos in transmigrationem egit, atque in Hircania ad Caspium mare habitare præcepit. Cujus etiam belli tempestate transsurrens, et Sillodam opulentissimam Phœnices provinciae urbem delevit, et Ægyptum quamvis prius victus, tunc tamen subactam comminutamque ferro, Persarum subjecit imperio. Demosthenes orator agnoscitur. Aristoteles philosophus prædicatur. Plato moritur.

[4512] Arses, Ochi filius, annos tres. Judæorum pontifex maximus Jaddus clarus habetur, cujus frater Manasses templum in monte Garizim constituit. Speusippus moritur, cui succedit Xenocrates. In his diebus Alexander magnus, atrocissimus turbo totius orientis, nascitur. Anno ab urbe condita quadragentesimo secundo, Alexander rex Epirotarum, Alexandri magni avunculus, trajectis in Italiam copiis maximo bello in Lucania victus atque occisus est. Anno ab urbe condita quadringentesimo, Philippus Amynthæ filius, Alexandri pater, regnum Macedonum adeptus, viginti quinque annis tenuit: quibus hos omnes acerbitatum acervos, cunctasque malorum moles struxit. Hic obses primum Thebanis datus a patre, per triennium apud Epaminondam imperatorem et philosophum, eruditus est. Hic rex sanctus cum Athenis bellum gessit et vicit; Larissam urbem nobilissimam cepit; Thessaliam ambitione habendorum equitum invasit, et exercitu suo admisit. Cum Aruba Molossorum rege pactus, sororem ejus Olympiadem uxorem duxit. Qui aruba dum imperium suum Macedonum affinitate se dilatatum putat, per hoc deceptus amisit; privatusque in exsilio consenuit. Philippus apud Matonam urbem ictu sagittæ oculum perdidit, et prope totam Græciam consiliis præventam, viribus domuit; Cappadociam, capto per dolum rege, imperio Macedoniæ

A subdidit. Philippus fratres suos patri ex noverca genitos interficere aggressus, Olinthum urbem florentissimam, sanguine repleta, opibus hominibusque vacuavit, et abstractos inde fratres supplicio et neci dedit. Auraria loco in Thessalia et argenti metalla in Thracia invasit. Philippus angustias Thermopylarum instructis copiis ingreditur, easque præsidis emunit, Athenienses, Phocenses, atque Thessalos perdomuit. Byzantium a Pausania rege Spartanorum conditam, obsidione cinxit. Scythicum bellum totis viribus aggreditur. Viginti millia puerorum ac fœminarum Scythicæ gentis capta. Pecorum magna copia abducta, auri argentique nihil reperiunt. Viginti millia nobilium equorum sufficiens generi Macedoniam missi. Bello Triballico ita Philippus in femore vulneratus est ut per corpus ejus equus interficeretur. Hic postmodum die nuptiarum Cleopatæ filiae suæ, cum inter duos Alexandros, filium generumque, contenderet, a Pausania nobili Macedonum adolescente in angustiis sine custodibus circumventus occiditur. Romani bellum Latinis rebellantibus intulerunt, Manlio Torquato et Decio Murecos. in quo bello Decius occubuit; Manlius filium suum juvenem victorem occidit. Minutia virgo Vestalis ob admissum incestum, viva obruta in campo qui nunc Sceleratus vocatur. Trecentæ septuaginta matronæ damnatæ, quæ propinasse venena viris suis et sceleris conscie repertæ sunt.

[4525] Darius, Arsami filius, annis sex; Alexander Philippi et Olympiadis filius viginti ætatis annos gerens, Macedonibus regnare cœpit. Fabio magistro equitum Romanorum pugnam conserente, viginti millia Samnitum ceciderunt. Veturio et Posthumio consulibus, apud Caudinas furculas, Samnites victoria potiti, universum exercitum Romanorum turpiter captum, armis etiam vestimentisque nudatum sub jugum miserunt, sexcentis equitibus Romanis in obsidatum receptis. Papirio consule, Samnites victi sunt. Hunc Papirium inter cæteros duces tunc in Republica sua optimos, Romani delegerunt, qui Alexandri impetum sustineret. Demosthenes orator auro Persarum corruptus, ut Græci ab império Macedonum deficerent, auctor exstitit. Alexander Athenienses metu mulctæ solvit; Thebanos cum diruta civitate delevit; reliquos sub corona vendidit; cæteras urbes Achaiæ et Thessaliæ vectigales fecit; Illyrios et Thracas bello domuit. Profecturus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu ejus fuerunt peditum triginta duo millia, equitum quatuor millia, naves centum et octoginta. Tam parva manu universum terrarum orbem aggredi ausus est. Primo ejus cum Dario rege congressu, sexcenta millia Persarum in acie fuere. Secundo Darii adventu timens Alexander angustias locorum, Taurum montem mira celeritate transcendit, et quintigenti stadiis sub una die cursu transmissis, Tarsum venit. Ibi, cum sudans in Cidnum præfrigidum amnem descendisset, obrigit: contractuque ner-

vorum proximus morti fuit : Darius cum trecentis millibus peditum, et centum millibus equitum, in aciem procedit. Ingentibus utrinque animis pugna committitur; in qua ambo reges, et Alexander et Darius, vulnerantur. Persarum ibi tunc militum octoginta millia, equitum decem millia cæsi, capti autem quadraginta millia fuere. Ex Macedonibus cecidere pedites centum et triginta, equites centum et quadraginta. In castris Persarum multum auri cæterarumque opum repertum. Inter captivos castrorum, mater et uxor eadem, soror et filia duæ Darii fuere. Quarum redemptionem Darius oblata etiam regni dimidia parte, non impetravit. Darius spe pacis amissa quadraginta quatuor millia peditum, et centum millia equitum, Alexandro apud Tarsum bello opponit. In ferrum ruunt Macedones, raroque ullo prælio tantum sanguinis fusum fuit. Darius victus, persuasus suorum fugere compulsus, totusque Oriens in potestatem Macedonii cessit imperii. Alexander quatuor et triginta continuis diebus, castrorum prædam percensuit. Persipolim caput Persici regni confertissimam opibus totius orbis invasit. Darium eum propinquis suis vinctum compedibus aureis teneri comperisset, cum sex millibus equitum persequi statuit inventumque in itinere multis confossum vulneribus, ac mortuum, sepeliri in sepultura majorum præcepit. Tribus præliis totidemque annis quinquies decies centena millia peditum equitumque consumptam, Alexander etiam Judæam ingressus, favorabiliterque exceptus, Deo victimas immolat et pontificem templi Jaddum honoribus plurimis prosequitur. Andromacho locorum custode dimisso. Sub Persarum regibus pontifices summi fuerunt, Josue, Joachim, Eliasiph, Joiada, Jonathan, Jaddus. Mansit autem Persarum regnum, quod interfecto Dario destructum est, annos ducentos triginta unum. Alexander post mortem Darii, annis quinque regnavit. Indiam ingressus, Nisam urbem adiit. Callisthenem philosophum sibi apud Aristotelem condiscipulum, cum plurimis aliis principibus, quod eum deposito salutandi more ut Deum non adoraret, occidit. Cum Poro Indorum rege cruentissimum bellum gessit. Porus multis vulneribus confossum, et captus, ob memoriam virtutis, in regnum restitutus est, multas gentes subactas periculosissimis præliis. Indum flumen ingressus, Babylonem celeriter rediit, ubi cum exteritarum totius orbis provinciarum legatio operiebatur: Carthaginensium, totius Africæ civitatum, Hispanorum, Gallorum, Siciliæ, Sardinia: plurimæ præterea partes Italiæ; ibique tricesimo secundo vitæ, regni autem sui duodecimo anno, mistri insidiis veneni haustu perit. Post quem translato in multos imperio Ægyptum Ptolomæus, Lagi filius, tenuit; Macedonas Philippus, qui et Artheus frater Alexandri; Syriam et Babylonem, et omnia regna Orientis Seleucus Nicanor; Asiæ regnavit Antigonus. Qui apud Daniele per quatuor hirci qui arietem conterit cornua designantur.

[4537] Ptolomæus, Lagi filius, annis quadraginta

Græci æstimantes, ne exsules recepta libertate, ut Alexander per epistolam jusserat, ultione meditentur, a regno Macedonum defecerunt: bellumque Antipatro, cui Græcia sorte venerat, ingerunt. Bellum inter Antigonum et Perdiccam, cui Media minor sorte obvenerat, gravissimum oritur. Ptolomæus Ægypti viribus Perdiccam, acerbissimo bello aggressus, interfecit. Olympias, mater Alexandri, capta a Cassandro Caria duce occiditur; Ptolomæus et Cassander inita cum Lysimacho et Seleuco societate, bellum terra marique contra Antigonum, qui spe dominandi Herculem, Alexandri filium, liberare simulabat, instruunt. Eo bello Antigonus cum filio Demetrio vincitur. Cassander Ptolomæo in victoria particeps Herculem Alexandri filium, quatuordecim jam annorum, cum matre occidendum curat. Ptolomæus cum Demetrio navali prælio conflixit victusque in Ægyptum refugit. Hac victoria Antigonus elatus, regem secum Demetrio filio appellari jubet.

Quod exemplum omnes secuti, regum sibi nomen dignitatemque sumpserunt. Ptolomæus et Cassander, cæterique alterius factionis duces, Seleucus quoque ex Asia majore epistolis se invicem confirmantes bellum adversus Antigonum communibus viribus struunt.

Eo bello Antigonus occisus est. Victores cum de præda non convenirent, in duas factiones diducunt, Seleucus Demetrio, Ptolomæus Lysimacho et Cassandro jungitur.

Cassandro defuncto, Philippus filius succedit. Antipater Thessalicem matrem suam, Cassandri uxorem, manu sua transverberat. Alexander frater ejus, ob ultionem matris, bellum adversus fratrem instruit, et a Demetrio, cujus auxilium petierat, circumventus occiditur. Ptolomæus et Seleucus et Lysimachus, iterum societate pacta, bellum adversus Demetrium transferunt. His comitem et belli socium se Pyrrhus rex Epiri jungit, Demetrioque Macedonia pulso, regnum Macedoniae Pyrrhus invasit. Lysimachus generum suum Antipatrum insidiantem sibi interfecit, filiumque suum Agathoclem perosus occidit. Seleucus decimo tertio Ptolomæi anno Syriæ regnare cœpit: Babyloniam expugnavit: Bactrianos novis motibus assurgentes perdomuit: transitum in Indiam fecit quæ post mortem Alexandri excusso cervicibus jugo præfectos ejus occiderat. Cum Andragatho duce multa et gravia prælia gessit, firmatis que conditionibus pacta pace discessit: a quo tempore Machabæorum Hebræa historia Græcorum supputat regnum. A quo et Edissenii sua tempora computant. Antiochiam, Laodiceam, Seleuciam, Apamiæ, Edessam, Beroeam, et Pellam urbes condidit: in easque urbes quas extruxerat, Judæos transfert, jus eis civium et municipalem ordinem, cum Græcis æquali honore concedens. Exstinctis jam triginta quatuor Alexandri ducibus, Lysimachus annos natus septuaginta quatuor, et Seleucus septuaginta septem bellum inter se conferunt. Ultimum hoc bellum Alexandri commilitonum fuit. Lysimachus

vel amissis vel interfectis ante quindecim liberis postremus occisus est. Seleucus postmodum, insistente Ptolomæo, ejus sororem Lysimachus habuerat, insidiis circumventus, occisus est. Ptolomæus Hierosolymis et Judæa in ditionem suam dolo redactis, plurimos captivorum in Ægyptum transtulit.

Judæorum pontifex maximus, Onias Jaddi filius, clarus habetur. Post quem religiosissimus ac piissimus pontifex Simon Oniæ filius.

Post quem Eleazarus, frater ejus, filio ejus Onia parvo admodum derelicto. Hoc tempore Zeno Stoicus, et Menander comicus, et Theophrastus philosophus claruerunt. Pyrrhus rex Epirotarum et Macedoniæ Tarentinis junctus, qui classem Romanam prætereuntem invaserant, cum exercitu Romano et Levino consule pugnam iniit: qui viginti elefantos usque ad id tempus Romanis invisos, in Italiam primus invexit.

[4370] Ptolomæus Philadelphus, annis triginta octo. Sostratus pharum in Alexandria contruxit. Ptolomæus Judæos qui in Ægypto erant, liberos esse permisit, et Eleazaro pontifici vasa sancta restituens, multa donaria in templum Hierosolymis transmisit. Septuaginta interpretes petiit, qui Scripturam sanctam in Græcum eloquium verterent. Tantæ autem potentiæ fuit, ut Ptolomæum patrem vinceret. Habuit enim peditum infinita millia, equitum viginti millia, curruum duo millia, elefantos quos primus adduxit ex Æthiopia quadringentos. Judæorum pontificatum post Eleazarum avunculus ejus Manasses accepit. Aratus astrologus agnoscitur: atque argentei nummi primum Romæ constituuntur, Amilcar, dux Carthaginensium, ab Hispanis in bello occisus est. Illyricum bellum atrocissimum cum Romanis gestum. Cisalpina Gallia a Romanis defectit. Comissoque prælio apud Aretium Atilius consul occisus est. Eodem anno diro miseram Urbem terruere prodigia. Namque in Piceno fluvio sanguis effluxit, et apud Tuscos cælum ardere visum, et Arimini nocte multam lucem obfulsisse ac tres lunas distantibus cœli regionibus exortas apparuisse. Flaminius consul, contemptis auguriis, cum Gallis et confligit et vicit. Annibal Pœnorum imperator patri Amilcari, cum esset novem annis natus, juravit se Romanis nunquam amicum futu. um. Pyrenæos montes transgressus inter ferocissimas Gallo-

A Æmilius Paulus, et P. Terentius Varro consules, contra Anibalem missi omnes pene Romæ spei vires perdiderunt: quadraginta et quatuor millia Romanorum interfecti. Consul Æmilius Paulus occisus; Varro consul cum quinquaginta equitibus fugit; consulares et prætorii viri viginti interfecti; senatores capti vel occisi triginta; nobiles viri trecenti, pedestrium militum quadraginta millia, equitum ter mille quingenti. Usque adeo ultima desperatio Reipublicæ apud residuos Romanos fuit, ut senatores derelinquendam Urbem putarent, nisi Cornelius Scipio tribunus tunc militum, idem qui postea Africanus, districto gladio deterruisset, ac potius pro patriæ defensione in sua verba jurare coegisset, Claudius Marcellus Annibalis exercitum prælio fudit. Centenius Penula centurio ab Annibale cum octo millibus millium cæsus. Cneius Fulvius prætor victus. Annibal ad Anienem fluvium tribus millibus ab Urbe, cum Cn. Fulvio et Sulpitio consulibus pugnam commissurus, subito imbre et grandine mistæ nubibus effuso, territus in castra refugit. Tuncque dixisse fertur: potiundæ sibi Romæ modo voluntatem non dari, modo potestatem. Scipiones duo fratres in Hispania Asdrubalem Pœnorum imperatorem gravissimo bello oppresserunt. Idem Scipiones ambo e fratre Asdrubalis in Hispania interfecti sunt; a Qu. Fulvio Capua capta est. Scipio annos natus viginti quatuor, imperium in Hispania proconsulare sortitus est, pro patre et patruo ibi occisis. Magonem fratrem Annibalis captum cum cæteris Romam misit. Scipio Pœnorum ducem Asdrubalem vicit, et castris exiit. Universam Hispaniam a Pyrenæo usque ad Oceanum in provinciam redegit. Consul cum Licinio Crasso creatus, in Africam transiit.

Annonem Amilcaris filium ducem Pœnorum interfecit. Asdrubal imperator Carthaginem profugus venit. Annibal in Italia Fluvium proconsulem cum undecim tribunis interfecit. Marcellus consul cum Annibale triduo continuo dimicavit. Primo die, pari pugna discessum est; sequenti, victus consul; tertio, victor Annibalem fugere in castra compulsi. Fabius Maximus consul, Tarentum quæ a Romanis desciverat, cepit: ibique ingentes copias Annibalis, cum ipso duce ejus Carthalone delevit; Claudius Marcellus consul ab Annibale cum exercitu occisus est. Annibal utrumque consulem Marcellum et Crispum insidiis circumventos interfecit; Asdrubal frater Annibalis a Marco Livio et Claudio Nerone consulibus preventus, cum omni exercitu suo in Italia interfectus est. Annibali caput fratris sui Asdrubalis ante castra ipsius projectum. Sempronius consul cum Annibale congressus, et victus, Romam refugit. Annibal post tredecim annos redire in Africam, jussus obsessis Carthaginensibus subvenire, flens reliquit Italiam, omnibus Italicæ generis militibus qui sequi nollent interfectis, Cathaginem venit, colloquium Scipionis petit: ubi cum se diu attoniti admiratione mutua suspexissent, infecto pacis ne-

gotio, prælium consertum est. Inde Annibal cum paucis inter tumultum elapsus, Adrumentum confugit. Carthaginensibus pax per Scipionem concessa, naves plusquam quingentæ incensæ. Scipio triumphans Urbem ingressus, quam, a Terentius comicus ex nobilibus Carthaginensium captivis pileatus, quod insigne inculcat sibi libertatis fuit triumphantem post currum secutus est. Punicum bellum secundum finitum, quod gestum est annis sexdecim.

[4388] Ptolomæus Evergetes frater superioris regis annis viginti sex, qui inde Evergetes ab Ægyptiis est vocatus, quia capta Syria a Cilicia, et propemodum universa Asia, inter innumera argenti pondera ac vasa pretiosa, etiam deos eorum quos Cambyzes, capta Ægypto, in Persas portaverat, retulit Judæorum pontifex Onias, Simonis justii filius, clarus habetur. Cujus item filius Simon non minori gloria fulget. Sub quo Jesus filius Sirach Sapientiæ librum componens, quem Panaretum vocat: etiam Simonis in eo fecit mentionem. Flaminius proconsul, Philippum regem et cum eo Thracas, Maces, Illyrios, multasque præterea gentes, quæ in auxilium ejus venerant, bello subegit. Antiochus rex Syriæ bellum contra populum Romanum instruens, in Europam transivit ex Asia. Annibal exhiberi Romam a senatu jussus, clam ex Africa profectus, ad Antiochum migravit: quem cum apud Ephesum invenisset cunctantem, mox in bellum impulit. Scipio Africanus inter ceteros legatos ad Antiochum missus, etiam cum Annibale colloquium familiare habuit: sed infecto pacis negotio, ab Antiocho discessit. Commissoque bello, a consule Glabrione superatus Antiochus vix cum paucis fugit e prælio. Iterum Scipio Africanus habens in auxilio Eumenem Attali filium, adversus Annibalem, qui tunc Antiochi classi præerat, bellum navale gessit. Antiochus, victo Annibale atque in fugam acto, simulque omni exercitu amisso, pacem rogavit, filiumque Africani (incertum quando ceperit) ultro remisit. Annibal apud Prusiam Bythyniæ regem cum a Romanis reposceretur, veneno sese necavit.

Philippus rex, qui legatos populi Romani interfecerat, propter Demetrii filii sui, quem legatum miserat, verecundissimas preces, veniam meruit: eundem Demetrium continuo velut Romanis amicum, fratremque ipsius, veneno necavit. Scipio Africanus ab ingrata sibi Urbe diu exsulans, apud Amiternum oppidum morbo periit. Lepido et Mucio consulibus, Basternarum gens ferocissima, auctore Perseo Philippi filio, prædarum spe sollicitata, et transeundi Histri fluminis facultate, sine ulla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc forte Danubius, qui et Hister, crassa glacie superatus, pedestrem facile transitum patiebatur, enormitate igitur ponderis et concussione gladiantium concrepante gelu, se glacialis crusta dissolvit, universumque in mediis gurgitibus vieta et comminuta destituit. Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari orta est.

A Græchus Tiberius Sempronius, apud Viennam urbem Galliæ, in Hispaniam ulteriorem transiens, Platomam miro opere construxit, et pontem super Rhodanum ab utroque littore castris miro opere fundatis superdixit. P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino coss. Macedonicum bellum gestum: in auxilio Romanorum tota primum Italia, deinde Ptolomæus rex Ægypti, et Ararathes Cappadociæ, Eumenes Asiæ, Massinissa Numidiæ fuerunt: Perseum Demetrii Philippi filium, et Macedones secuti sunt: Thracæ cum rege Chesi et universi Illyricum rege Gentio commisso prælio victi fugere Romani. Sequente pugna, pene pari clade in hiberna discessum est. Deinde Perseus multis præliis exercitu Romano profligato, in Illyricum transiit. Præsidium Romanorum expugnavit: ubi magnam multitudinem Romanorum partim occidit, partim sub corona vendidit, partim secum in Macedoniam duxit. Sed postea a L. Emilio Paulo victus et captus, in triumpho cum filiis ante currum actus, apud Albam in custodia defecit. Filius ejus junior fabricam ærariam ob tolerandam inopiam Romæ dedit: ibique consumptus est.

[4614] Ptolomæus Philopator, filius Evergetis, annis decem et septem. Hic prælio victis Judæis numero sexaginta armatorum millium, bellum adversus Antiochum regem Syriæ sumit: et victo Philopatore Judæam sibi sociavit. Judæorum pontifex Onias, filius Simonis, insignis habetur, ad quem Lacedæmoniorum rex Arrius legatos mittit: Claudius Marcellus Syracusas florentissimam urbem Siciliæ cepit. Scipio alter Africanus ultro se militaturum in Hispania obtulit: profectusque magnas strages gentium dedit. Tertium Punicum bellum exortum. Proconsules profecti in Africam, cum jam senatus Carthaginem delendam censuisset, Carthaginenses jussi, arma et naves tradiderunt. Postmodum procul a mari residentes, dolorem ad desperationem contulerunt, duosque duces Asdrubales creaverunt: et propter inopiam ferri, arma aggressi facere, auri argentique metallis suppleverunt. Carthaginis situs fuisse hujusmodi dicitur: Viginti duo millia passuum muro amplexa, tota pene mari cingebatur, absque faucibus quæ tribus milibus aperiebantur. Is locus murum viginti pedes latum habuit saxo quadrato in altitudinem cubitorum quadraginta. Arci urbis Byrsæ nomen erat: paulo amplius quam duo millia passuum tenebat. Ex una parte murus communis est urbis et Byrsæ, imminens mari. Primum ab hac consules repulsi: deinde ab Scipione intra muros hostes repulsi. Asdrubal imperator, Massinissæ regis Numidiæ nepos subselliorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem prodicionis occisus est. Scipio suprema sorte Carthaginem delere molitus: dum continuis sex diebus noctibusque pugnatur, ultima Carthaginenses desperationem traxit, rex Asdrubal alter se ultro dedit. Transfugæ qui Æsculapii templum occupaverant, voluntario præcipitio dati, igni

a De Terentio Culeone ista intelligenda docuimus, cap. 19, lib. iv Oros. 3.

consumpti sunt. Uxor Asdrubalis se duosque filios secum in medium jecit incendium: eundem nunc mortis exitum faciens novissima regina Carthaginis, quem prima fecerat. Ipsa civitas septemdecim continuis diebus arsit, omni murali lapide in pulverem communito, septingentesimo post anno quam concita est.

[4631] Ptolomæus Epiphanes, filius Philopatoris, annos viginti quatuor. Hujus tempore gesta sunt quæ secundi libri Machabæorum continet historia. Onias sacerdos assumptis Judæorum plurimis, fugit in Ægyptem, et a Ptolomæo honorifice susceptus, accepta ea regione quæ Heliopoleos vocabatur, et concedente rege, templum exstruxit in Ægypto simile templo Judæorum, quod permansit usque ad imperium Vespasiani, annis ducentis et quinquaginta. Sub occasione igitur Oniæ pontificis, infinita Judæorum examina in Ægyptum confugerunt. Quo tempore et Cyrene eorum multitudine repleta est, pugnantibus contra se magno Antiocho et ducibus Ptolomæi, posita in medio Judæa in contraria studia seindebatur, aliis Antiocho, aliis Ptolomæo faventibus. Hæc autem vel Oniæ vel cæteris fuit causa Ægyptum petendi. Consule Mummio Corinthus, urbs opulentissima, quippe quæ velut officina omnium artificum et artificiorum, et emporium commune Asiæ atque Europæ fuerit, expugnata et subversa est. Plurima itaque parte populi ferro flammisque consumpta, reliqua sub corona vendita est urbs incensa, muri funditus diruti: muralis lapis in pulverem redactus, præda ingens erepta est. Sane cum propter multitudinem et varietatem statuarum simulatorumque in illo civitatis incendio, permista in unum auri, argenti, atque æris omniaque simul metalla fluxissent, novum genus metalli factum est. Unde usque hodie sive ex ipso, sive ex imitatione, ipsius æs Corinthium et Corinthia vasa dicuntur. Viriatus in Hispania, genere Lusitanus, homo pastoralis et latro, primum infestando vias, vastando provincias, maximo terrori Romanis fuit: Ventidium prætorem cum omni exercitu fugavit: Caium similiter multis præliis fractum; Claudium cum magna instructura belli pepulit: trabeas, fascès, cæteraque insignia Romana in montibus suis tropæa suspendit. Sic per quatuordecim annos, cum Romanos duces atque exercitus prostravisset, insidiis suorum interfectus est. Androgynus Romæ visus, jussu aruspicum in maremersus est. Pestilentia tanta exorta, ut ministri faciendorum funerum primum non sufficerent, deinde non essent, magnæ domus, vacuæ vivis plenæ mortuis remanserunt: largissimæ introrsum hæreditates, et nulli penitus hæredes. Puer Romæ ex ancilla natus quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura viri duplex. Scipione Africano consule, Numantia in citeriore Hispania, Numantini quoque cuncti pariter ferro veneno atque igne consumpti sunt. Scipio Thiresum quemdam Celticum principem consuluit. Qua ope Numantia, aut prius invicta claruisset, aut post

A fuisset eversa. Thiresus respondit, concordia invicta, discordia exitio fuit. Ptolomæus sororem suam stupro cognitam, ac deinde in matrimonium receptam, novissime turpius quam duxit abjecit. Privignam suam, hoc est filiam sororis et conjugis, conjugem ascivit. Filium suum quem ex sorore suscepserat, necnon et filium fratris occidit. Quamobrem tantis incestis parriicidiisque execrabilis, ab Alexandrinis regno pulsus est. Antiochus non contentus Babylonia atque Ecbatana, totoque Mediæ imperio, adversus Pharaartem Parthorum regem congressus et victus est. Habuit enim in exercitu suo centum millia armatorum, ducenta millia et amplius calonum atque lixarum, immista scortis et histrionibus. Parthorum igitur viribus oppressus interiit.

B [4635] Ptolomæus Philometor, annis triginta quinque. Aristobulus natione Judæus peripateticus philosophus, cognoscitur. Qui etiam Philometori Ptolomæo explanationum in Moysem commentarios scripsit. Attalus, Eumeni filius, moriens testamento populum Romanum imperio Asiæ succedere hæredem jussit. Licinius Crassus consul adversus Aristonicum Attali fratrem, qui traditum per testamentum Romanis Asiæ pervaserat, cum instructissimo missus exercitu: præterea a magnis regibus, hoc est, Nicomede Bithyniæ, Mithridate Ponti et Armeniæ, Ariarathe Cappadociæ, Philemene Paphlagoniæ, eorumque maximis copiis adjutus, conserto bello victus est: et circumventus ab hostibus pene captus esset, nisi virgam, qua erat usus ad equum, in oculum Thracis impegisset. Barbarus cum ira et dolore exarsisset, propterea latus Crassi gladio transverberavit: ita excogitato genere mortis, effugit et decus et servitutem. Perpena consul Aristonicum recenti victoria feriatum, improvise bello, in fugam vertit, et urbem ad quam confugerat obsidione cinctam ad deditionem coegit. Aristonicus Romæ jussu senatus strangulatus est. Seleucus cognomento Philometor, undecim annis regnavit in Syria. Seleuci temporibus Heliodorus missus a rege ad exspoliandum ærarium templi, divinitus flagellatus repellitur. Cui succedit Antiochus, qui appellatus est Soter: deinde Antiochus, qui appellatus est Theos, id est Deus: deinde Antiochus Epiphanes. Hic ingressus est Ægyptum, et constituit bellum adversum Ptolomæum regem Ægypti. Hic Judæorum legem impugnât omniaque sordibus idolorum complens, in templo Dei Jovis Olympii simulacrum ponit. Sed et in Samaria super verticem montis Garizia, Jovis Peregrini delubrum ædificat, ipsis Samaritanis, ut id faceret, precantibus. Verum Mathathias sacerdos leges patrias vindicat, adversus Antiochi duces arma corripiens; unde ortum martyrium sanctorum Machabæorum septem fratrum nimis venerabile, in quorum honore Viennensis Ecclesia fundata est.

Onias summus pontifex habetur, cujus frater Jason, præripiens summum sacerdotium, permittente Antiocho, legitima civium jura destituens; sub ipsa arce gymnasium constituit, et Ephœbiam

Hierosolymis. Quo post triennii tempus in Ammanitem regionem expulso, Menelaus frater Simonis de tribu Benjamin principatum sacerdotii obtinuit. Cujus impia factione, pius Onias pontifex per Andronicum peremptus est. Quem propterea rex Antiochus purpura exutum eodem loco, quo in Oniam impietatem commiserat, jussit vita privari. Menelaum vero Antiochus Eupator, postmodum Antiochi filius de turri quinquaginta cubitorum dejici jussit : talique morte justissime damnatus est. Mathathia sacerdote defuncto, Judas Machabæus ducatum Judæorum suscepit, anno centesimo et quadragesimo sexto regni Græcorum. Qui mox Antiochi duces de Judæa expellens, et templum ab idolorum imaginibus emundans, patrias leges post triennium suis civibus reddidit. Antiochus Persipolin nobilissimam et copiosissimam civitatem spoliare cupiens, multitudine ad arma concurrente, in fugam versus est : et cœlesti eum judicio perurgente, dum acceleraret iter, ut Hierosolymam congeriem sepulcri Judæorum faceret, insanabili plaga percussus, homicida et blasphemus miserabili obitu vita functus est. Cui successit Antiochus Eupator ejus filius : et post duos annos, id est anno centesimo et quinquagesimo uno regni Græcorum, regnavit Demetrius Seleuci filius. Hic constituit Alchimum impium in sacerdotio, Juda Machabæo in bello pro legibus patriis et populo Dei pugnante occiso : et anno centesimo et quinquagesimo quarto Alchimo miserabiliter mortuo, omnium favore, Jonathæ principatus et sacerdotium decernitur.

[4690] Ptolemæus Evergetes annis octo et viginti. Jonathas, Judæorum dux et pontifex, cum Romanis et Spartiatis amicitias facit. Hic summa industria sacerdotio administrato octodecim annis, Triphone occiditur, fraterque ejus Simon in sacerdotium assumitur, anno regno Evergetis septimo. Scipio Africanus exanimis in cubiculo suo repertus, uxoris suæ Sempronie Græchorum sororis dolo necatus. Cujus vigor et modestia in urbe Romana sic valuit, ut eo vivo neque sociale neque civile bellum posse existere crederetur. L. Cæcili Metello, et Qu. Titio Flaminio consulibus, Carthago in Africa restitui jussa duodecimo demum anno quam fuerat eversa, et deductis civium Romanorum familiis quæ eam incolerent, restituta et repleta est, Fabio consule. Bitonto regi Arvernorum Gallie civitatis bellum maximo instructu comparanti, paucitas Romanorum occurrit, ut vix ad escam canibus quos in agmine habebat, sufficere posse Bitoitus jaectaret. Qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani parum esse intelligeret, alium compactis lintribus catenisque connexum super stratis confixisque tabulis instruxit. Conserta pugna, victi Galli, conversi in fugam, coacervatis inconsulte hominibus, præpropero transitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipsis lintribus mersi sunt. Qu. Martius consul, Gallorum gentem sub radice Alpium sitam bello ag-gressus est. Qui cum se Romanis copiis circumsep-

atos viderent, occisis conjugibus ac liberis, in flammis sese projecerunt. Qui vero præoccupantibus Romanis, peragendæ mortis suæ copiam non habuerunt, alii ferro, alii suspendio, alii abnegato cibo sese consumpserunt : nullusque omnino vel parvulus superfuit, qui servitutis conditionem tolerarit, Jugurtha, Micipsæ Numidarum regis adoptivus filius hæresque inter naturales ejus filios factus, cohæredes suos Hiemsalem occidit, Adherbalem bello victum Africa expulit. Calpurnium consulem adversum se missum pecunia corrumpit, et ad turpes conditiones pacis adduxit. Romam idem veniens, omnibus pecunia aut corruptis, aut attentatis, seditiones dissensionesque permiscuit. Quam cum ingrederetur, infamissimis notavit elogio, dicens : Urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit. Idem tandem cruentis bellis a Romanis superatus, Boccho Maurorum regi se sociavit : commissaque pugna una cum Romanis, Mario consule, Bocchus et Jugurtha fugerunt ; inde nonaginta millia armatorum vincentibus Romanis usque ad interneconem cæsa. Bocchus in pretium pacis Jugurtham dolo captum, catenisque obstrictum, per Syllam legatum misit ad Marium : qui in triumpho ante currum cum duobus filiis suis actus, et mox in carcere strangulatus est. Mithridates rex Parthorum, sextus ab Arsace, victo Demetrii præfecto, Babyloniam urbem finesque ejus universos victor invasit. Omnes præterea gentes, quæ inter Hydaspem fluvium et Indum jacent, subegit : ad Indiam quoque cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secundo sibi bello occurrentem vicit et cepit. Quo capto, Deodatus quidam cum Alexandro filio regnum ejus et regium nomen usurpavit. Qui postea ipsum Alexandrum filium, quem participem periculi in pervadendo regno habuerat, ne in obtinendo consortem haberet, occidit. Lucius consul in Gallia Tiberios usque Oceanum persecutus, insidiis circumventus occiditur. A scipione consule capta urbe Gallorum Tolosa centum millia pondo auri et argenti centum decem millia e templo Apollinis suscepit. Quæ cum ad Massiliam amicam populo Romano urbem mississet cum præsidiis, interfectis clam custodibus cuncta per scelus furata fuisse narrantur. Manlius et Q. Cæpio coss. adversus Cimbros et Teutonas et Teugurinos et Ambranos Galliarum Germaniarumque gentes missi, provincias sibi Rhodano fluvio medio diviserunt. Ubi inter se gravissima invidia et contentione decertantes cum magna ignominia et periculo Romani nominis victi sunt. Ita ut ex omni penitus exercitu decem tantum homines, qui miserum nuntium reportarent, superfuisse referantur. Hostes ingenti præda potiti, nova quadam atque insolita exsecratione, cuncta quæ ceperant pessumdederunt. Mario quarto consule cum in provincia Viennensi juxta Isariæ Rhodanique flumina, ubi in sese confluunt, castra posuisset, Teutones, Cimbrii Teugurini cum tribus agminibus Italiam petere destinassent, periculosissimo prælio a Romanis victi

sunt. Romæ P. Malleolus annitentibus servis matrem suam interfecit. Damnatus parricidii insutusque in euleum, et in mare projectus est: in tantoque facinore Romani supplicium singulare sanxerunt. Sexto consulatu C. Marii status Romani imperii ita labefactatus est, pene usque ad extremum intestina clade conciderit. Metellus Numidicus, vir primarius, factione Marii a Glaucia prætor a Saturnino tribuno innocens damnatus, in exsilium cum totius urbis dolore discessit. Postmodum Saturninus et Saufeius et Labienus, cum jam prælium in foro commississent, cogente Mario in curiam confugerunt, ibique per equites Romanos, effractis foribus, occisi sunt. Glaucia et Dolabella Saturnini frater interfecti. Rutilius quoque vir integerrimus, quia deo fidei atque innocentie constantia usus est, ut die sibi ab accusatoribus dicta, usque ad cognitionem neque capillum barbamque deposuerit, neque sordida veste humilive habitu suffragatores conciliarit, inimicos permulserit, iudices temperarit, cum evidenti oppugnaretur calumnia, perjurio iudicium condemnatus, Smyrnam commigrans litterarum studiis intentus consenuit. Sexto Julio Cæsare et Lucio Martio consulibus, intestinis causis, Sociale bellum totam commovit Italiam post Simonem fratrem Jonathæ, Joannes filius ejus in summum sacerdotium constituitur. Hic adversum Hircanos bellum gerens, Hircani nomen accepit, et a Romanis sui amicitie postulans, decreto senatus inter amicos relatus est. Samariam, quæ nostro tempore Sebaste vocatur, ad quam Ptolomæus qui patrem ejus dolo peremerat, et matrem ejus vinculis constrinxerat, confugium fecerat, obsidione captam solo coæquavit: quam postea Herodes instaurans, Sebasten in honorem Augusti appellari voluit.

Ptolomæus Phiseon, qui et Soter, annos septemdecim. Cicero Arpini nascitur, matre Helvina, patre equestris ordinis ex regio Wolscorum genere. Prodigia dira apparendo Romanam urbem mœstam Sociali bello terruerunt. Nam sub ortu solis globus ignis a regione septentrionis cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Attatinos cum panes frangerentur, cruor e mediis panibus, quasi e vulneribus, fluxit. Per septem dies continuos grando lapidum, immistis etiam testarum fragmentis, terram latissime verberavit. Hiatus terræ flamma prorupit, quæ usque ad cœlum extendi visa est. Cneius Pompeius prætor cum Picentibus jussu senatus, bellum gessit, et victus est. Similiter Julius Cæsar Samnitum pugna victus, cæso fugit exercitu. Postea contractis undique copiis, multa hostium millia Samnitum et Lucanorum interfecit. Cumque ab exercitu imperator appellatus est, senatus saga, hoc est vestemæroris quam exorto Sociali bello sumpserat, ac spe arridente deposuit, atque antiquum togæ decorem recuperavit. Cn. Pompeius Picentes gravi prælio fudit, qua victoria senatus laticlavia et cætera dignitatis insignia recepit. Sociali bello necdum

A finito, Romæ primo bellum civile commotum est. Eodemque anno ab Urbe condita sexcentesimo sexagesimo secundo, Mithridaticum bellum cœptum est, quod triginta annis, vel, sicut aliqui scribunt, quadraginta gestum est. Mithridates igitur rex Ponti atque Armeniæ multis præliis a Romanis superatus novissime cum Castor ejus præfectus, qui Fanagorio præerat, interfectis amicis regis, arcem occupasset, quatuorque filios ejus ad præsidia Romana transmississet, accensus ira, in scelera tandem exarsit, ut in plures amicos suos, et Exipodram filium suum, aliumque Macarem interficeret. Pharnaces, exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum se missum sibi conciliavit, et mox adversus patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur: Quoniam Pharnaces, inquit, mori jubet, vos, si estis, dii patrii, precor ut quandoque et ipse hanc vocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores, pellices ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse novissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus vitalia sua adversus noxios succos sæpe obstruxerat, veneno confici posset, frustra que spatiaretur, si quo tandem modo infuso pestis per venas agitatione corporis acta discurreret, Gallum, quemdam militem, jam fracto muro discurrentem, invitavit, eique jugulum præbuit: annosque natus duo et septuaginta hunc exitum vite habuit. Tullio Cicerone et Caio Antonio consulibus, Pompeius, occisi Mithridatis nuntio accepto, Syriam cœlem, et Felicem bello aggressus, Itureos Arabasque perdomuit, urbemque eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc ad Judæos atque ad Hierosolymam urbem eorum Gabinium cum exercitu mittit. Quibus tunc Aristobulus expulso fratre Hircano primus ex sacerdoti anno uno rex præerat. Post quadringentesimo octogesimo tertio anno Babylonie captivitatis, postquam regnavit Janeus cognomento Alexander, septem et triginta annis, qui pontificatum quoque administrans, crudelissime civibus præfuit. Ipse quoque Pompeius continuo post Gabinium subsecutus, et a patribus urbe susceptus, sed a plebe muro templi repulsus, in expugnationem ejus intendit: id non solum natura loci, verum etiam ingentibus muris fossaque maxima munitum, eum alias aliis legionibus dies noctesque succedere sine requie cogeret, vix tertio mense expugnavit. Tredecim millia ibi Judæorum cæsa narrantur. Cætera multitudo in fidem venit. Pompeius muros civitatis everti, æquarique solo imperavit, aliquantos principes Judæorum securi percussit: Hircano sacerdotium restituit. Aristobulum captivum Romam duxit. Mansitque in pontificatu Hircanus post mortem Alexandræ matris, quæ post Alexandrum conjugem regnaverat in Judæis, annis circiter triginta et quatuor. Hircano etenim in pontificatu successit Aristobulus anno uno, post quem Janeus, cognomento Alexander. Mortuo Alexandro, regnavit Alexandra uxor ejus. Post ejus

mortem Aristobulus et Hircanus filii ejus inter se de imperio dimicantes, occasionem præbuere Romanis ut Judæam invaderent. Ut diximus, Pompeius, Hierosolyma capta urbe et templo reserato, usque ad Sancta sanctorum accedit, victumque Aristobulum secum abducit, pontificatum Hircano confirmat: quem tenuit, ut diximus, triginta et quatuor annis. Pompeius Antipatrum Herodis Ascalonitæ filium procuratorem Palestinæ facit. Pompeius bellum Orientis, cum viginti et duobus regibus se gessisse pro concione narravit. His diebus conjuratio Catilinæ adversus patriam in urbe habita, ac prodita: quam historiam agente Ciccone Sallustius describit. Virgilius Maro in pago qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, nascitur. Poeta quoque Lucretius nascitur qui postea sese furore amatorio interfecit.

[4735] Ptolomæus, qui et Alexander, annis decem. Hujus anno septimo Syria in Romanam ditionem cecit, capto Philippo a Gabinio.

[4745] Expulsus regno Ptolomæus Phiseon per matrem Cleopatram, in Cyprum secedit. Regressus de fuga regnum obtinuit annis novem, quia Alexandrum, qui ante cum fuerat, ob interfectionem matris cives populerant.

[4745] Ptolomæus Dionysius, annis triginta. Apollodorus, præceptor postmodum Augusti, clarus habetur. Lege Vatinia Cæsari Julio tres provinciæ cum legionibus septem in quinquennium datæ sunt, Gallia Transalpina, et Cisalpina, et Illyricus. Galliam Comatam postea senatus adjecit. Helvetiorum animos, fortissimæ Gallorum omnium gentis, ea vel maxime causa quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabantur, a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur, Orgeta rex, princeps gentis, spe totas invadendi Gallias, in arma accenderat. Quo cæteri optimates correpto et ad mortem coacto, conjuratione facta exustis vicis ac domibus suis, nec quod desiderium ex spe revertendi foret, profecti sunt. Horum fuit, cum primum progressa est omnis multitudo Helvetiorum, Tulingiorum, Latobagum, Raucarum et Bogiorum utriusque sexus, ad centum quinquaginta septem millia hominum. Quos cum apud Rhodanum fluvium obvios Cæsar habuisset, magno difficilique bello bis vicit. Ex iis quadraginta et septem millia in bello ceciderunt, cæteros ad deditionem coegit. Iterum Cæsar incredibiles Germanorum copias, quibus præerat Ariovistus rex, apud Sequanicos vicit. Fuerunt autem in exercitu Ariovisti Arudes, Marcumunes, Tributii, Vangiones, Nemetes, Seduces et Suevi. Iterum Belgarum gens, quæ tertia pars Galliarum est, adversus Cæsarem exarsit. Quarum distributim copia fuit. Bellovacii, qui cæteris numero et virtute præstare viderentur, habuere lectissima sexaginta millia armatorum. Suessiones ex duodecim oppidis quinquaginta millia; Nervii, quorum adeo indomita feritas erat, ut nunquam in id temporis mercatores ad se permiserint vina cæteraque venialia deferre, quibus inducta jucunditas torpo-

rem virtutis afferret, similiter habuerunt quinquaginta millia. Atrebatenses et Ambiani, decem millia; Morini viginti quinque millia; Menapii, novem millia; Caleti decem millia; Velocasses et Veromandi, æque decem millia; Aduatuci, decem et octo millia; Conduresci, Eberones, Cemani, qui uno nomine Germani vocantur, quadraginta millia. Ita referuntur fuisse ducenta septuaginta duo millia armatorum lectissima. His repente silva erumpentibus exercitus Cæsaris aggressus, hortatu ducis ita restitit, victosque ad interfectionem pene delevit. Cæsar Galba cum legione duodecima ad Beragros Sedunosque misit, qui cum hiemandi causa in vico Beragrorum, cui nomen erat Octodorus, consedisset, circumseptus a Gallis est. Qui ex montibus effusi, castra imperfecta saxisque telisque onerant. Sed Romanis portis erumpentibus amplius quam triginta millia barbarorum ceciderunt. Veneti cæteri que confines Sevios sibi ad bellum asciscunt, Osismos, Lixovias, Namnetes, Ambibaritos, Morinos, Diablantes et Menapios auxilia quoque a Britannia arcessunt. Contra hos Cæsar naves longas ædificari in Ligere fluvio jubet, per quem in Oceanum deducitur. Navali prælio conserto, incensæ naves hostium, interfectis iis qui pugnaverant Gallis, reliqui omnes sese dederunt. Sed Cæsar maxime ob injuriam legatorum suorum, cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona vendidit. Titus etiam Sabinius Aulercos, Eburonices, Lixoviosque, qui primates suos, quod auctores belli sueitandi esse nollent, interfecerant, eruptione facta incredibili cæde delevit. Oppidum Sauciatum in Aquitania expugnatum. Ex Aquitanis et Cantabris, quinquaginta millia cæsa. Germani, qui Rhenum cum immensis copiis transmiserant, usque ad interfectionem deleti. Quorum numerus fuit ad quadringenta et quadraginta millia. Inde Cæsar in Germaniam facto ponte transgreditur. Sicambros et Ubios obsidione liberat. Suevos maximam et ferocissimam gentem, quorum esse centum pagos et populos multi prodidere, totamque Germaniam adventu suo terret. Mox in Galliam reisco ponte concedit. Inde ad Morinos venit, unde in Britanniam proximus et brevissimus transitus est. Navibus circiter onerariis atque actuariis octoginta præparatis, in Britanniam transvehitur, ubi acerba pugna fatigatur. Inde adversa tempestate correptus, plurimam classis amisit partem. Regressus in Galliam, sexcentonas naves utriusque commodi fieri imperavit, quibus iterum in Britanniam primo vere transvectus est. Tridentum, firmissimam civitatem, datis quadraginta obsidibus et Cassobellum, oppidum inter duas paludes situm, tandem gravi pugna cepit. In deditionem Britannos accipiens, in Galliam revertitur. Treveri, Eburonati, Aduatici et Nervii multitudo in arma conspiraverunt, quæ ex hoc colligi plurima fuisse potest, quia cum instrumenta ruralia non haberent, gladiis concidendo terram, et sagulis exportando, vix tribus horis vallum pedum decem et fossam pedum quindecim per millia passuum, quindecim in

circuitu perfecerunt; præterea centum viginti turres miræ altitudinis exstruxerunt. Hos Cæsar vastissima cæde confecit. Labienus, qui legionibus præerat, omnes Treverorum copias interfecit, et continuo ipsam civitatem capit. Cæsar Eburones postquam in Arduennam silvam refugisse comperit, quæ silva totius Galliæ maxima est, atque a ripis Rheni finibusque Treverorum ad Nervios usque pertingit, et in longitudine plusquam quinquaginta millibus passuum patet, omnem Galliam per nuntios invitat, ut quique secundum placitum suum reconditas in Arduenna silva prædas quærant diripiantque. Quo facto Gallis utrinque morientibus, maximas Romanorum injurias, sine cujusdam Romani discrimine, vindicavit. Cæsar multis præliis Gallias perdomuit. Romanum imperium, cum Lucullus Asiam, Pompeius Hispaniam, Cæsar Galliam perdomuit, usque ad extremos propemodum terræ terminos propagatum est. Cæsari victori ex Galliis revertenti, decretum a senatu est ut in Urbem non nisi dimisso exercitu veniret; sed Cæsar Ravennam se contulit. Pompeius atque omnes senatores, crescentibus Cæsaris viribus trepidi, tanquam Italia pulsī, in Græciam transvecti, Dyrrachium gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam venit, negatamque sibi ex ærario pecuniam fratris foribus invasit, protulitque ex eo pondo quatuor millia centum triginta quinque [auri], argenti pondo prope octoginta millia. Mox cum legionibus Alpes transvectus, Massiliam venit. Hanc obsidione domitam libertate concessa, cæteris rebus abrasit. Apud Dyrrachium multi Orientis reges ad Pompeium cum auxiliis conveniunt. Pugna commissa, milites Cæsaris fugerunt, cæsis quatuor millibus ex ejus exercitu. Inde Cæsar citato agmine per Epirum in Thessaliam perrexit. Pompeius eum magnis copiis subsecutus est. Fuerunt autem Pompeio octoginta cohortes triplici ordine locatæ, peditum quadraginta millia, equites in sinistro cornu sexcenti, in dextro quingenti; præterea reges multi. Cæsari similiter cohortes octoginta, triplici ordine dispositæ, minus quam triginta millia peditum, equites mille. Commissa pugna, cum diu utrinque dubia sorte cæderentur, tandem universus Pompeii fugit exercitus, castraque dispersa sunt. Pompeius fugiens, onerariam navem nactus, in Asiam transiit. Inde per Cyprum in Ægyptum venit, ibique mox ut littus attigit, jussu Ptolomæi adolescentis, in gratiam Cæsaris victoris, occisus est. Pompeii uxor filique fugerunt, classisque Pompeiana direpta. Cæsar, compositis apud Thessalianos rebus, Alexandriam venit, perlatoque ad se et viso Pompei capite annuloque, flevit. [4753] Achilles, dux regius, imbutus semel Pompei sanguine, Cæsaris quoque necem meditabatur. Nam jussus exercitum dimittere, cui præerat, viginti millium armatorum, non modo sprexit imperium, verum et aciem direxit. In ipso prælio regia classis forte subducta jubetur incendi. Ea flamma cum partem quoque urbis invasisset, quadraginta millia librorum, proximis forte ædibus

condita, exussit. Iterum commisso prælio cum Achilla, Cæsar vi insistentium hostium pressus, scapham ascendit. Qua mox pondere subsequentium gravata ac mersa, perducentos passus ad navem una manu elevata, qua chartas tenebat, nando pervenit. Mox navali prælio ipse classem regiam aut depressit aut cepit. Alexandrinis petentibus regem, Ptolomæum infantem reddidit, qui illico, ut liber fuit, bellum intulit, sed continuo ipse cum toto exercitu suo deletus est. Nam viginti millia hominum in eo bello cæsa sunt, duodecim millia cum septuaginta longis navibus dedita. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret, multis insilientibus mersus necausque est.

[4784] Cæsar regnum Ægypti Cleopatras Ptolomæi sorori dedit, quod tenuit annis viginti duobus. Cæsar, Syriam pervagatus, Pharnacem in Ponto vicit. Romæ dictator et consul creatus, in Africam transiit. Apud Tapsum cum Juba et Scipione pugnavit et vicit. Cato sese apud Uticam occidit. Juba percussori jugulum pretio dato præbuit. Petreius eodem se gladio perfodit. Scipio in navim qua ad Hispanias fugeret, conscendens, vento coactus in Africam redierat, semetipsum jugulavit. In eadem navi etiam Titus Torquatus occisus est. Cæsar Pompei magni nepotes et filiam ejus Pompeiam jussit occidi. Ultimum bellum apud Mundam flumen gestum est adversus Pompeios duos et Labienum atque Actium Varum. Cæsar Romam rediens, ubi dum Reipublicæ statum contra exempla malorum elementer instaurat, auctoribus Bruto et Cassio, etiam plurimo senatu, in curia tribus et viginti vulneribus confossus, interiit. In qua conjuratione fuisse amplius quadraginta conscios ferunt. Corpus ejus raptum populus, dolore instimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremavit post annos tres et menses sex quam regnare cœperant. Nam quatuor annis post mortem magni Cn. Pompei bellum civile toto orbe indesinenter tonuit. Regnante apud Alexandrinos Cleopatra, quarto ejus anno finito, Cæsar Julius primus Romanorum singularem obtinuit principatum. A quo etiam Cæsares appellati sunt. Cassius interim, Judæa capta, templum spoliavit. Abhinc imperatorum nomen.

Octavianus Cæsar Augustus Romanorum secundus, regnavit annos quinquaginta sex et menses sex: a quo Augusti appellati reges Romanorum. Quorum quindecim, vivente Cleopatra, quadraginta et unum postea vixit. Augusti undecimo anno, deficiente in Judæa pontificum principatu, complentur hebdomadæ septuaginta in Daniele scriptæ. Anno ab Urbe condita septingentesimo decimo, interfecto Julio Cæsare, Octavianus, qui testamento Julii Cæsaris avunculi et hæreditatem et nomen assumpserat, ut Romam adolescens admodum venit indolem suam bellis civilibus vicit. Ut enim breviter explicem bella civilia quæ ipse gessit, Mutinense, Philippense, Perusium, Siculum, Actiacum. E quibus duo, hoc est primum ac novissimum, adversus Marcum Antonium; secundum, adversus Brutum et Cassium; tertium, adversus Lucium Antonium; quartum, ad-

versus Sextum Pompeium, Cneii Pompeii filium, quem confecit. Cæsar ad fidem conciliatæ gratiæ qua Antonium receperat, filiam ejus matrimonio sortitus est. Herodes, cessante regno ac sacerdotio Judæorum, nihil ad eam gentem pertinens, utpote Antipatri Ascalonitæ et matris Cypridis Arabicæ filius, a Romanis Judæorum suscepit principatum, quem tenuit annos triginta sex. Qui ne ignobilis forte et a Judæorum semine argueretur extraneus, combussit libros omnes quibus nobilitas gentis Judææ in templo servabatur ascripta, ut deficientibus probamentis, et ipse ad hanc pertinere putaretur: insuper etiam ut suam sobolem regio illorum generi cum misceret, projecta Dosside femina Hierosolymitana, quam privatus acceperat uxorem, et nato ex ea filio Antipatro, sociavit sibi Mariannem filiam Alexandri, neptem Aristobuli fratris Hircani, qui ante eum rexerat Judæorum gentem. Hæc quinque filios eigenuit, quorum duos, Alexandrum et Aristobulum, ipse peremit in Samaria. Nec mora, post etiam illorum matrem, qua nil charius noverat, simili scelere peremit. E quibus Aristobulus Herodem ex Berenice suscepit filium, quem in Actibus apostolorum ab angelo percussum legimus. Antonius Artabanem, Armeniæ regem, prodicione et dolo cepit. Quem argentea catena vinctum, ad confessionem thesaurorum regionum coegit: expugnatoque oppido in quo conditos esse prodiderat, magnam vim auri argentique abstulit. Qua elatus pecunia denunciavit bellum Cæsari, atque Octaviæ sororis Cæsaris, uxoris suæ, repudium indixit; et Cleopatram sibi ex Alexandria occurrere imperavit, atque uxorem duxit. Ipse Actium, ubi classem constituerat, profectus, cum prope tertiam partem remigum fame absumptam offendisset, nihil motus: Remi, inquit, modo salvi sunt: nam remiges non deerunt quoad Græcia homines habuerit. Ducentæ et triginta rostratæ fuere Cæsaris naves, et triginta sine rostris. Triremes velocitate Liburnicis pares, octo legiones classis superpositæ, absque cohortibus quinque prætoris. Classis Antonii, centum septuaginta navium fuit, quantum numero cedens, tantum magnitudine præcellens; nam decem pedum altitudine a mari aberant. Bellum ab hora quinta usque in horam septimam incerta vincendi spe protractum, gravissimæ utrinque cædes actæ: reliquum diei cum subsequente nocte in victoriam Cæsaris declinavit. Prior regina Cleopatra cum sexaginta velocissimis navibus fugit. Antonius mox fugientem uxorem subsequutus est. Ex victis duodecim millia cecidisse referuntur, sex millia vulnerata sunt, e quibus mille inter curandum defecerunt. Cæsar sexto imperator appellatus, et quarto ipse cum Marco Licinio Crasso consul Brundisium venit. Ibi orbis terrarum præsidia, divisim legionibus composuit. Novissime cum navali prælio Antonius decertare pararet, subito universæ naves Antonianæ partis ad Cæsarem transierunt. Trepidus Antonius cum paucis se in regiam recepit. Deinde imminente Cæsare, turbata civitate,

idem Antonius sese ferro transverberavit. Cleopatra postquam se reservari ad triumphum intellexit, voluntariam mortem petens, serpentis, ut putatur, morsu, in sinistro tacta brachio, exanimis inventa est, frustra Cæsare etiam Psyllos admovente, qui venena serpentum e vulneribus hominum hausture vocare atque exsugere solent.

Cæsar Alexandria urbe, omnium longe opulentissima et maxima, victor potitus est. Hactenus qui vocabantur Lagidæ ab Ptolomæo primo, Lagi filio, in Egypto regnaverunt annis ducentis nonaginta quinque. Cæsar victor ab Oriente vendiens, octavo Idus Januarias Urbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primum Augustus consalutatus est, atque ex eadem die summa rerum ac potestas penes unum esse cœpit et mansit, quod Græci monarchiam vocant. Porro autem hunc esse eundem diem, hoc est octavum Idus Januarii, quo nos Epiphaniam, hoc est apparitionem sive manifestationem Dominici sacramenti observamus, nemo credentium sive etiam fidei contradicentium, nescit.

Per omnia igitur venturi Christi gratia præparatum Cæsaris imperium comprobatur: nam cum primum Caio Cæsare avuncula suo interfecto ex Apollonia rediens Urbem ingrederetur, hora circiter tertia, repente liquido ac puto sereno circulus ad speciem cœlestis arcus orbem solis ambiit, quas eum unum ac potissimum in hoc mundo solumque clarissimum in orbe monstraret: cujus tempore venturus esset qui ipsum solem, mundumque totum et fecisset et regeret. Deinde cum secundo in Sicilia receptis a Pompeio et Lepido legionibus, triginta millia servorum dominis restituisset, et sex millia, quorum domini non exstabant in crucem egisset, ingentique animo viginti millia militum exauctoravisset, atque quadraginta quatuor legiones solus imperio suo ad tutamen orbis terræ distribuisset, ovansque Urbem ingressus, omnia superiora populi Romani debita donanda, litterarum etiam monumentis abolitis censuisset, in diebus ipsis fons olei largissimus de taberna meritoria, per totum diem fluxit; quo signo quid evidentius quam sub principatu Cæsaris Romanoque imperio per totum diem, hoc est per omne Romani tempus imperii, Christum, atque ex eo Christianos, id est unctum atque ex eo unctos, de meritoria taberna, hoc est de hospita largaque Ecclesia, affluenter atque incessabiliter processuros, restituendosque per Cæsarem omnes servos, qui tamen cognoscerent dominum suum, cæterosque qui sine domino inveniuntur, morti supplicioque dedendos, remittendaque sub Cæsare debita peccatorum in ea urbe in qua spontaneum fluxisset oleum? Tertio autem cum Urbem triumphans quinto consul ingressus est, octavo scilicet Idus Januarias, cum et Janum post ducentos annos primum ipse clausit, et clarissimum illud Augusti nomen assumpsit. Quid fidelius ac verius credi potest, quam occulto gestorum ordine ad obsequium præparationis ejus prædestinatum fuisse qui eodem

die quo ille manifestandus multo post paululum erat, et pacis signum praeferret, et potestatis nomen assumeret (ita anno ab urbe condita septingentesimo sexagesimo tertio, clausis Jani portis, cum Caesar Augustus finito Cantabrico bello, pacatisque omnibus gentibus, ab oriente in occidentem, a septentrione ad meridiem, ac per totum Oceani circulum Urbem ingressus, cum spectante eo ludos, pronuntiatum

A esset in mimo : O dominum æquum et bonum ; uni-
versique quasi de ipso dictum esset, approbavissent,
et statim quidem manu vultuque indecoras adulationes repressit, et in sequenti die gravissimo corripuit edicto, dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem aut a nepotibus suis, vel serio vel joco passus est.

ÆTAS SEXTA

A CHRISTO AD MUNDI FINEM.

[4832] Igitur eo tempore, anno scilicet Cæsaris Augusti quadragésimo secundo, a morte vero Cleopatæ et Antonii, quando et Ægyptus in provinciam versa est, anno vigesimo septimo, olympiadis centesimæ tertiæ anno tertio, ab Urbe condita septingentesimo quinquagesimo secundo, id est eo anno quo compressis cunctarum orbis terræ gentium motibus firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar composuit, Jesus Christus Filius Dei, sextam mundi ætatem suo consecravit adventu. Anno imperii Augusti quadragésimo octavo, Herodes patrator scelerum, et interfector pro Christo innocentium parvulorum, morbo intercutis aquæ et scatentibus toto corpore vermibus, miserabiliter digne moritur. Pro quo substitutus ab Augusto filius ejus Archelaus, regnavit annos novem, id est usque ad ipsius Augusti finem ; tunc enim non ferentibus ultra, sed accusantibus ferocitatem ejus apud Augustum Judæis, in Viennam urbem Galliæ nobilissimam relegatur, et ad minuendam Judaici regni potentiam insolentiamque domandam, quatuor fratres ejus pro eo sunt tetrarchæ creati, Herodes, Antipater, Lysias et Philippus ; quorum Philippus et Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam vivente Archelao, tetrarchæ fuerant ordinati. Natus igitur Christus verus Dominus totius generis humani, inter homines Romano censui statim ascriptus est, illa prima clarissimaque professione qua Cæsar se omnium principem, Romanosque rerum dominos singillatim cunctorum hominum edita ascriptione signavit. (*Oros.*, l. vii). Natus est autem octavo Kal. Januarii Christus, cum primum incrementa omnia anni virentis incipiunt. Cæsar Caium nepotem suum ad ordinandas Ægypti Syriæ provincias misit. Qui præteriens ab Ægypto, fines Palestinæ apud Hierosolymam, in templo Dei tunc sancto et celebri adorare contempsit, sicut Suetonius Tranquillus refert. Quod Augustus laud comperit, pravo usus judicio, prudenter fecisse laudavit.

[17] Tiberius privignus Augusti, hoc est Livie uxoris ejus filius, regnavit annos triginta et duo. Hic per semetipsum nulla bella gessit. Sane quarto imperii ejus anno, Germani Drusi filius, Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Augusto sene missus

B fuerat, triumphavit ; ipse autem Tiberius plurima imperii parte, cum magna et gravi modestia reipublicæ præfuit : adeo ut quibusdam præsidibus augenda provinciis tributa suadentibus scripserit, boni patris esse tondere pecus, non deglabrare. Hujus anno duodecimo Pilatus Judææ procurator ab eodem dirigitur. Herodes tetrarcha, qui Judæorum principatum tenuit annis viginti et quatuor, in honorem Tiberii et matris ejus Livie, Tiberiadem condidit et Liviadem. Anno decimo quinto imperii Tiberii, Dominus post baptismum, quod prædicavit Joannes, mundo regnum cælorum annuntiat, peractis a mundi principio secundum Hebræos, annis, ut etiam Eusebius in Chronicis suis signat, quatuor milibus, annotando quod decimo sexto anno Tiberii principium fuerit octuagesimi primi Jubilæi secundum Hebræos : nostra autem supputatio undeviginti minus ponendos esse existimat. Juxta vero Chronica eadem quæ ipse Eusebius de utraque editione, ut sibi videbatur, composuit, anni supputantur quinque millia ducenti et viginti octo. Joannes Baptista ab Herode in carcere positus pro veritate capite truncatur. Anno decimo octavo imperii Tiberii, Dominus sua passione mundum redimit. et prædicaturi per Judææ regiones apostoli, Jacobum fratrem Domini Hierosolymis ordinant episcopum ; ordinant et septem diaconos, quorum uno lapidato à Judæis Stephano, Ecclesia per regiones Judææ et Samariæ dispergitur. Prælati præses Palestinæ provincie ad Tiberium imperatorem, atque ad senatum retulit de passione ac resurrectione Christi, consequentibus virtutibus quæ per ipsum palam factæ fuerant, vel per discipulos ipsius in nomine ejus fiebant, et de eo quod certatim crescente plurimorum fide Deus crederetur. Tiberius cum suffragio magni favoris retulit ad senatum, ut Christus Deus haberetur. Senatus indignatione motus, cur non sibi secundum morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusavit, edicto que constituit exterminandos esse Urbe Christianos, præcipue cum et Sejanus præfectus Tiberii suscipiendæ religioni obstinatissime contradiceret Tiberius ; tamen edicto accusatoribus Christianorum mortem comminatus est. Itaque paulatim immutata est illa Tiberii Cæsaris

laudatissima modestia, in pœnam contradictoris senatus. Nam plurimos senatorum proscripsit, et ad mortem coegit. Viginti sibi patricios viros consilii causa selegerat; horum vix duos incolumes reliquit, cæteros diversis causis necavit; Sejanum præfectum suum res novas molientem interfecit; filios suos Drusum et Germanicum, quorum Drusus naturalis, Germanicus adoptivus erat, manifestis veneni signis perdidit, filios Germanici filii sui interfecit.

Agrippa cognomento Herodes, filios Aristobuli filii Herodis regis, accusator Herodis tetrarchæ, Romam profectus, à Tiberio in vincula conjecitur, ubi primos sibi adscivit ad amicitiam, et maxime Germanici filium Caium.

[40] Caius cognomento Caligula, regnavit annos tres, menses decem, dies octo: homo omnium ante se flagitiosissimus, et qui vere dignus Romanis blasphemantibus, et Judæis persecutoribus punitor adhibitus videretur.

Hic exclamasse fertur: Utinam populus Romanus unam cervicem haberet! Judæi apud Alexandriam seditione excitata profligati sede atque urbe pulsati, expromendarum querelarum causa, Philonem quemdam, virum sane imprimis eruditum, legatum ad Cæsarem mittunt; sed Caligula Judæis infestissimus, spreta legatione Philonis, omnes Judæorum sacras ædes, atque antiquum illud Hierosolymy sacrum profanari sacrificiis gentilium, ac repleti statuis simulacrisque imperavit. Et statua Jovis posita, se ibi ut deum coli præcepit. Hic Herodem Agrippam amicum suum vinculis liberatum, regem Judææ fecit; qui mansit in regno annos septem, id est, usque ad quartum Claudii annum. Quo ab Angelo percusso successit in regnum filius ejus Agrippa, qui usque ad exterminium Judæorum, viginti et quatuor annis perseveravit. Herodes tetrarcha et ipse Caii amicitiam petens, cogente Herodiade, Romam venit, sed accusatus ab Agrippa, etiam tetrarchiam perdidit; relegatusque exsilio, apud Viennam Galliarum urbem post mortem Caii, inde in Hispaniam cum Herodiade, fugiens, morore periit. Pilatus, qui sententiam damnationis in Christum dixerat, et ipse perpetuo exsilio Viennæ recluditur; tantisque ibi irrogante Caio languoribus coarctatus est, ut suae transverberans manu malorum compendium mortis celeritate quæsierit. Matthæus Evangelium in Judæa prædicans, Hebraicis litteris scripsit; Caius Caligula a suis protectoribus occisus est. Duobus libelli in secretis ejus reperti quorum alteri pugio, alteri gladius pro signo nominis adscriptus erat, lectissimorum virorum nomina et notas morti destinatarum continentes; inventaque ibi est arca ingens, variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæsare jubente demersis infecta maria traduntur, non sine magno piscium exitu.

[43] Claudius regnavit annis quatuordecim. Exordio regni ejus Petrus ad superandum Simonem magum, cum prius Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam venit, et salutarem cunctis credentibus fidem fidei verbo docuit; potentissimisque virtuti-

bus approbavit, ibique viginti et quinque annis cathedram tenuit episcopalem, id est usque ad ultimum Neronis annum. Marcus evangelista Evangelium, quod Romæ scripserat, Petro mittente, primum Aquileiæ prædicavit. Ibique ordinato Hermagora discipulo suo, ad Ægyptum pervenit; constitutisque atque confirmatis Ecclesiis per Libyam, Marmoricam, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, atque Ægyptum universam, ad ultimum tempus a paganis Alexandriæ martyrium suum complevit. Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellum civile molitus, legiones multas fortissimasque ad sacramenti mutationem pellexerat. Itaque die dato ut in unum undique ad novum imperatorem conveniretur, neque aquilæ ordinari, neque convelli quoquo modo signa moveri potuerunt exercitus; tanti et minus usitati miraculi fide motus, et conversus in pœnitentiam, Scribonianum quinta statim die destitutum interfecit, seseque in sacramento prioris militiæ continuit. Quod sine dubio propter adventum apostoli Petri et tenera Christianorum germina, hoc civile bellum divinitus est compressum. Tiberius Claudius Britanniam adiens, quæ excitata in tumultum esse videbatur, quam neque ante Julium Cæsarem, neque post eum quisquam attingere ausus fuerat, sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditio-nem recepit. Orcadas etiam insulas Romano adjecit imperio, ac sexto quam profectus erat mense, Romam rediit. Eo anno quarto videlicet imperii ejus, fames gravissima per Syriam, cujus Lucas etiam meminit, facta est. Sed Christianorum necessitatibus, apud Hierosolymam convectis ab Ægypto frumentis, Helena Agabenorum regina conversa ad fidem Christi, largissime ministravit. Quinto ejus imperii anno inter Theram et Therasiam, insula de profundo emicuit triginta stadiorum spatio extenta. Septimo imperii ejus anno sub procuratore Judææ Cumano, in Hierosolymis tanta seditio in diebus azymorum exorta est, ut in portarum exitu populo coarctato, triginta millia Judæorum cæde prostrata et compressiones suffocata referantur. Claudius nono anno imperii sui, Judæos tumultuantes, Roma expulit. Suetonius hoc modo inde refert: Claudius Judæos impulsore Christo, assidue tumultuantes, Roma expulit. De eadem expulsionem Lucas in Actibus apostolorum refert. Verumtamen sequenti anno tanta fames Romæ fuit, ut medio foro imperator correptus a populo, conviciis et fragminibus panis turpissime infestatus, ægre per Pseudotyrum in palatium refugerit. Claudius manifestis venenis est mortuus.

[59] Nero annos tredecim, menses septem, dies octo, Caii Caligulæ avunculi sui erga omnia vitia ac scelera sectator, imo transgressor. Hic primus post omnia attentata facinora Romæ Christianos suppliciis et mortibus affecit, ac per omnes provincias pari persecutione exercuciari imperavit. Hujus secundo anno, Festus Judææ procurator successit

Felici. A quo Paulus Romam vinctus mittitur, et biennum in libera manens custodia, post hæc ad prædicandum dimittitur, needum Neronē in tantam percutiōnem Christianorem erumpente, quantam de eo narrant historiæ. Quo tempore creditur Paulus ad Hispanias pervenisse, et Arelatæ Trophimum, Viennæ Crescentem discipulos suos ad prædicandum reliquisse. Jacobus frater Domini, cum triginta annis Hierosolymorum rexisset Ecclesiam, septimo Neronis anno perimitur a Judæis vindicantibus in illo quod Paulum interficere nequiverant. Festo in magistratu Judæorum succedit Albinus, Albino Florus; cujus luxuriam et avaritiam cæteraque flagitia non ferentes Judæi contra Romanos rebellaverunt, adversum quos Vespasianus magister militiæ transmissus, plurimas Judææ urbes cepit, Titum filium suum majorem inter legatos habens. Nero in re militari nihil omnino ausus, Britanniam pene amisit, ipsumque nomen Christianum extirpare conatus, beatissimos Christi apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit. Mox acervatim miseram ejus vitam obortæ undique oppressere clades. Hac tempestate Persius poeta oritur; Lucanus quoque ac Seneca precepto Neronis interficiuntur. Nero postquam Galbam in Hispania imperatorem creatum ab exercitu cognovit, totus animo ac spe concidit; postmodum cum incredibilia mala subruenti reipublicæ moliretur, hostis a senatu pronuntiatus, ignominiosissime fugiens ad quartum ab Urbe lapidem, sese ipse interfecit, atque in eo Cæsarium omnis familia consumpta est.

Mortuo Nerone, Galba Romam venit, Pisonemque sibi nobilem industriumque juvenem in filium atque in regnum adoptavit, septimoque mense imperii sui ab Othone jugulatus est.

Otho mox ut creatum imperatorem in Gallias per Germanicas legiones Vitellium comperit, bellum civile molitus, tribus primum levibus præliis, hoc est uno apud Alpes, altero circa Placentiam, tertio circa locum quem Castores vocant contra Vitellianos duces congressus, victor exstitit; quarto autem apud Vetricum prælio animadvertens suos vinci, mense tertio quam imperator cœperat, sese interfecit.

Vitellius victor Romam venit, ubi cum multa crudeliter ac nequiter ageret, postquam de Vespasiano comperit, primum deponere molitus imperium, post a quibusdam animatus Sabino Vespasiani fratre occiso succensoque templo, et mista simul flamma ruinaque, omnes in unum pariter interitum actumulum dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo, cum jam destitutus trepidus se in quamdam proximam palatio cellulam contrusisset, turpissime inde protractus, in forum deductus, octavo quam regnum præsumperat mense, apud Gemmonias scallas minutissimorum ictuum crebris compunctionibus excarnificatus, atque inde unico tractu in Tiberim mersus etiam communi caruit sepultura.

Vespasianus itaque cum Judæos multis eorum oppidis captis, in urbe Hierosolymorum præcipue ob

diem festum congregatos, obsidionis clausisset, cognita Neronis morte, hortatu plurimorum regum et ducum imperium adeptus, relicto incastris ad procurationem obsidionis Hierosolymorum Tito filio, cognita etiam interfectione Vitellii, paulisper Alexandriæ substitit. Titus vero magna ac diuturna obsidione Judæos premens, machinis cunctisque bellicis molitus non sine multo suorum sanguine, tandem muros civitatis irrupit. Sed ad expugnandam interiorē templi munitionem quam reclusa multitudo sacerdotum ac principum tuebatur, majore et vi et mora opus fuit. Itaque Titus imperator ab exercitu pronuntiatus, templum Hierosolymymis incendit ac diruit; quod a die conditionis primæ usque ad diem eversionis ultimæ manserat annos mille octoginta novem, vel sicut a pluribus colligitur mille centum et duo. Muros urbis universos solo adæquavit. Sexcenta millia Judæorum eo bello interfecta Cornelius et Suetonius referunt. Josephus vero Judæus qui ei tunc bello præfuit, et apud Vespasianum propter prædictum imperium veniam gratiamque meruerat, scribit undecies centena millia gladio et fame periisse; sed et præter hos centum millia publice venundata, totoque orbe dispersa.

Consummatum est hoc bellum annis quatuor: duobus quidem, Nerone vivente, et duobus aliis postea. Vespasianus inter alia magnorum operum in privata adhuc vita, in Germaniam ac deinde in Britanniam a Claudio missus, tricies et bis cum hoste confluxit. Duas validissimas gentes, viginti oppida, insulam Vectam Britanniae proximam, Romano adjecit imperio. Colossus erigitur Romæ, habens altitudinis pedes centum et novem. Vespasianus in villa propria circa Sabinos, nono anno principatus sui, profluvio ventris est mortuus.

[82] Titus annos undecim, menses undecim. Vir omnium virtutum genere mirabilis, adeo ut amor et deliciae humani generis diceretur. Hic amphitheatrum Romæ ædificat, et in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit. Iste tantum facundus exstitit, ut causas Latino ageret poemate, et tragœdias Græce componeret. Tantum autem bellicosus, ut in expugnatione Hierosolymorum sub patre militans, quadraginta unum propugnatores duodecim sagittarum confoderit ictibus. Porro in imperio tantæ bonitatis fuit, ut nullum omnino puniret, sed convictos adversum se conjurationis dimitteret atque in eadem familiaritate qua ante habuerat, retineret. Hujus etiam inter omnia fuit illud celebre dictum: Perdidisse diem, in qua nihil boni fecerit. Hic cum ingenti omnium luctu in eadem villa qua pater ejus, morbo assumptus est.

[84] Domitianus, frater Titi junior, annos quindecim, menses quinque. Is in tantam superbiam prolapsus est, ut deum sese ac dominum vocari, scribi, colique jusserit; secundusque post Neronem Christianos persequitur. Confirmatissimam toto orbe Ecclesiam Christi, datis crudelissimæ persecutionis edictis, convellere conatur; sub quo apostolus

Joannes in Pathmum insulam relegatus est, et Flavia Domitilla, Flavii Clementis consulis ex sorore ejus neptis, in insulam Pontianam ob fidei testimonium exsulat. Fertur autem idem ipse beatum Joannem in ferventis olei dolium mississe. Ex quo tam immunis exiit a pœnis, quam a corruptione carnis manserat semper immunis. Domitianus Judæos quoque acerbitate tormentorum genusque David interfici præcepit, quasi adhuc futurus esset ex semine; qui regnum posset adipisci. Hic crudeliter in palatio a suis interfectus est; ejus cadaver populari sandapila per vespiliones exportatum, atque ignominiose sepultum est.

[99] Nerva admodum senex a Petronio præfecto et Parthenio spadone Domitiani interfectore imperator creatus, annum unum, menses quatuor, dies octo; qui Trajanum in regnum adoptavit. Hic primo edicto suo, cunctos exsules revocavit, quos Domitianus relegaverat; unde et Joannes apostolus hac generali indulgentia liberatus, Ephesum rediit; et quia concussam se absente per hæreticos vidit Ecclesiæ fidem, confestim hanc descripta Evangelio suo verbi Dei æternitate stabilivit. Nerva emenso plus minus anno imperii sui confectus morbo diem obiit.

[101] Trajanus genere Hispanus, regni gubernacula Nerva tradente suscepit, annos novemdecim, menses sex, dies quindecim. Hic apud Agrippinam Galliæ urbem insignia suscepit imperii. Mox Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit; trans Danubium multas gentes subegit, regiones trans Euphratem et Tigrim sitas, provincias fecit; Seleuciam et Ctesiphontem ac Babyloniam occupavit, atque usque Indiæ fines post Alexandrum accessit. Hujus quarto anno Clemens discipulus Petri apostoli, Romanæ Ecclesiæ episcopus, martyrio coronatur, et Flavia Domitilla pro Christo cum aliis plurimis in insulam Pontiam exsilio deportata. Joannes apostolus, sexagesimo octavo anno post passionem Christi, ætatis autem suæ nonagesimo octavo, Ephesi placida morte quievit. Trajano adversum Christianos persecutionem movente, Simeon qui et Simon, filius Cleophæ, Hierosolymorum episcopus crucifigitur, et Ignatius Antiochiæ episcopus Romam perductus, bestiis traditur. Alexander quoque Romanæ Ecclesiæ episcopus, martyrio coronatur, et septimo ab Urbe milliariorum, via Nomentana, ubi decollatus est, sepelitur. Sub quo etiam imperatore gloriosissimus senex Zacharias, Viennensis Ecclesiæ episcopus, martyrio coronatur. Nam primus Crescens discipulus apostolorum Viennæ aliquot annos resedit; quo ad Galatiam reverso, tertius Martinus episcopus et discipulus apostolorum Viennæ resedit; sed postmodum Plinii secundi oratoris et historici, qui inter cæteros judices persecutor dictus erat, relatu admonitus eos homines præter confessionem Christi, honesta conventicula, nihil contrarium Romanis legibus facere, fiducia sane innocentis confessionis nemini mortem gravem ac formidolosam videri, re-

scriptis illico lenioribus temperavit edictum. Romæ aurea domus a Nerone condita repentino conflagravit incendio; Pantheum Romæ, quod Domitianus fecerat, fulmine concrematum est. Terræmotus Antiochiam civitatem pene totam subruit, et alias per orbis partes civitates, incredibile dictu. Sub uno tempore Judæi quasi rabie efferati per diversas terrarum partes exarserunt, bellaque atrocissima gesserunt, donec digna cæde jussu Imperatoris sternerentur. Trajanus, ut quidam ferunt, apud Seleuciam Isauriæ urbem, profluvio ventris extinctus est. Verus Viennensis episcopus, qui unus fuit de discipulis et auditoribus apostolorum, Trajani temporibus, doctrina et confessione fidei floruit. Illis temporibus apud Pontum Synopsis civitatis episcopus Phocas gloriosissime martyrium duxit; ejus sacratissimæ reliquiæ translatae sunt in Galliam, in civitatem Viennam, ibique in ecclesia sanctorum apostolorum repositæ.

[120] Adrianus consobrinæ Trajani filius, unum et viginti annos imperavit. Hic per Quadratum discipulum apostolorum et Aristidem Atheniensem virum, fide sapientiaque plenum, et per Serenum Graviu legatum, libris de Christiana religione compositis instructus atque eruditus, præcepit per epistolam ad Minutium Fundanium proconsulem Asiæ datam, ut nemini liceret Christianos sine objectu criminis aut probatione damnare. Adrianus justissimis legibus rempublicam ordinavit; idemque pater patriæ in senatu ultra morem majorum appellatus est, et uxor ejus Augusta. Idem eruditissimus in utraque lingua bibliothecam Athenis miri operis extruxit. Judæos rebellantes et Palæstinam provinciam quondam suam depopulantes, ultima cæde perdomuit, ultusque est Christianos quos illi, Cocheba duce, quod sibi adversum Romanos non assentarentur, exercebant. Præcepitque ne cui Judæorum introeundi Hierosolymam esset licentia, Christianis tantum civitate permissa; quam ipse in optimum statum murorum extruptione reparavit, et Æliam vocari de prænomine suo præcepit. Primus ex gentibus Hierosolymæ Marcus episcopus constituitur, cessantibus his qui fuerant ex Judæis numero quindecim, et præfuerant a passione Domini per annos fere centum et septem. Per idem tempus Aquila ponticus interpret secundus, post Septuaginta oritur, et Basilides hæresiarcha agnoscitur. Hoc itidem tempore et Justus Viennensis Ecclesiæ episcopus, illustrissimus in confessione exstitit. Quadratus quoque, ejus supra meminimus, Publio Athenarum episcopo apostolorum discipulo, ob Christium martyrio coronato, in locum ejus substituitur, et Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide et industria sua congregat.

[141] Antoninus, cognomento Pius, imperator creatus, annis viginti et non plenis tribus rempublicam gubernavit cum filiis suis Aurelio et Lucio, menses tres, qui in omni regno Romano cautionibus incensis cunctorum debita relaxavit, adeoque tran-

quille vixit ut merito Pius et Pater patriæ sit appellatus. Justinus philosophus librum de Religione Christiana compositum Antonino tradidit, benignumque eum erga Christianos homines fecit: qui non longe post suscitata persecutione, prodente Crescente cynico, pro Christo sanguinem fudit. Valentinianus et Marcion hæresiarchæ produntur, atque Galenus medicus Pergamo genitus, Romæ clarus habetur. Pius episcopus Romæ habetur, sub quo Hermes librum scripsit, qui Pastoris dicitur, in quo præceptum continet angeli, ut Pascha semper die Dominico celebretur. Polycarpus auditor beati Joannis Romam veniens multos ab hæretica labe castigavit, qui Valentini et Cerdonis fuerant nuper doctrina corrupti. Viennensium episcopus Justus adhuc clarus habetur; Lugdunensium Photinus. Antonius ad duodecimum ab Urbe lapidem morbo correptus interiit. Anicetus Romæ episcopus.

[161] Marcus Antoninus Verus cum fratre Lucio Aurelio Commodo Antonino, annis decem et novem mense uno imperium tenuit. Il primū rempublicam æquo jure tutati sunt, cum usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerint. Bellum deinde contra Parthos admirabili virtute et felicitate gesserunt. In diebus Parthici belli persecutiones Christianorum quarta jam post Neronem vice, in Asia et in Gallia graves exstiterunt. Polycarpus et Pionius fecere martyrium in Asia; in Galliis quoque plurimi gloriose pro Christo sanguinem fuderunt. Justus Viennensis episcopus, longo tempore exsilio maceratus, martyr gloriosus efficitur. Tunc Photinus venerabilis senex, tempore interposito cum quadraginta et octo ex Lugdunensi et Viennensi urbe martyrium suum implevit. Nec multo post, vindex scelerum lues multas late provincias, Italiam maxime, Romanamque vastavit. Severinus, Exuperius et Felicianus parvo tempore ante apud Viennam martyrio coronati. Commodus dum cum fratre in vehiculo sedet, casu morbi quem apoplexiam Græci vocant, suffocatus interiit. Eo defuncto, Marcus Antoninus solusaliquantulum reipublicæ præfuit; post Commodum filium suum assumpsit in regnum. Antonino imperatore, Melito Asianus Sardicensis episcopus, apologeticum pro Christianis tradidit. Lucius Britannorum rex, missa ad Eleutherium Romæ episcopum epistola, ut Christianus efficeretur petiit. Apollinaris Appianus Hieropoli, et Dionysius Corinthi, clari habentur episcopi. Montanus Aprorum, et Tatianus, a quo Encratitæ hæresiarchæ exorti sunt. Antoninus præteriti temporis per omnes provincias tributa donavit; omniaque simul fiscalium negotiorum calumniosa munimenta congesta, in Foro jussit incendi, severioresque leges novis constitutionibus temperavit. Post Marcomanicum bellum in quo gentes barbaræ, Wandali, Sarmatæ omnisque pene Germania exercitum Romanum circumcinxerat, quando ad invocationem nominis Christi, quam subito magna fidei constantia quidam milites effusi in preces, tantam vim pluvie impetraverunt, ut Ro-

manos largissime ac sine injuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, in fugam coegerit, sicut idem Antoninus imperator in litteris suis fatetur, ob invocationem nominis Christiani per milites Christianos, et sitim quæ ex penuria aquarum in castris Romanorum erat depulsam, et collatam sibi fuisse victoriam. Antoninus in Pannonia constitutus, repentino morbo diem obiit. Theophilus sextus Antiochenæ Ecclesiæ floruit, et Pinitus Cretensis Gnosie urbis episcopus. Matianus hæresiarcha Encratitarum, qui quandiu a Justini martyris latere non discessit, floruit in Ecclesia. Hujus errorem Severianus auxit, a quo Severiniani.

[181] Lucius Antoninus Commodus post mortem patris regnavit annos tredecim. Ille adversum Germanos bellum feliciter gessit; cæterum per omnia luxuriæ et obscenitatis dedecore depravatus, gladiatoriis armis sæpissime in ludo depugnavit, et in amphitheatro feris sese frequenter objecit; interfecit etiam plurimos senatores, maxime quos advertit nobilitate industriaque excellere. Capitolium urbis fulmine ictum, ex quo facta inflammatio, bibliothecam majorum cura studioque compositam, ædesque alias juxta sitas rapaciturbine concremavit. Irenæus episcopus Lugdunensis habetur. Dionysius quoque, discipulorum Christi auditor, Viennensem tunc Ecclesiam regebat. Theodosion Ephesus interpret tertius, apparuit. Commodus imperator colossi capite sublato, suæ imaginis caput ei jussit imponi. Cunctis itaque incommodis in Vestalia domo strangulatus, interiisse fertur.

[194] Ælius Pertinax senex, imperator a senatu creatus, sex mensibus regnavit. Ille Juliani jurisperiti scelere in palatio occisus est, mense sexto postquam imperare cœperat; quem Severus etiam apud Pontem Milvium bello civili victum interfecit. Victor decimus tertius Romæ episcopus, datis late libellis constituit Pascha die Dominico celebrari. Sicut et condecessor ejus Eleuther, a decima quarta luna primi mensis usque in vicesimam primam: ejus decretis favens Theophilus Cæsareæ Palestinæ episcopus, scripsit adversum eos qui decima quarta luna cum Judæis Pascha celebrabant, cum cæteris qui in eodem concilio resederant episcopis, synodicam et valde utilem epistolam. Ælius Pertinax supplicanti senatui ut uxorem augustam et filiam Cæsarem faceret, renuens ait: Sufficere sibi debere quod ipse imperaret invit. Hujus Ælii atque Juliani Severi quoque imperatorum temporibus, Dionysius, sicut diximus, Viennensis episcopus eruditissimus floruit. Apollonius disertissimus vir scribit adversus Montanum Priscam et Maximillam, et deserit Montanum et insanas vates ejus periisse suspendio. Serapion Antiochiæ episcopus floruit, et Apollonius senator martyr efficitur.

[195] Severus Pertinax genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomine imperatoris quem occisum ultus fuerat, Pertinacem appellari voluit; regnavit annis decem et septem. Ille natura sævus,

multis sæpe bellis lacessitus, fortissime quidem rem publicam, sed laboriosissime rexit. Piscennium Nigrum, qui in Ægypto et Tyria ad tyrannidem aspiraverat, apud Cyzicum vicit, et interfecit. Judæos et Samaritas rebellare conantes ferro coercuit; Parthos, Arabas, Adiabenosque superavit. Quinta hortante a Nerone persecutione Christianos excruciauit; plurimique sanctorum per diversas provincias martyrio coronati; inter quos et Leonides, pater Origenis, et Clemens Alexandrinæ Ecclesiæ, coronati sunt. Tunc temporis et Irenæus Lugdunensis cum maxima multitudine martyrium suum perfecit. Et Paracodes Viennensis episcopus, clarus in fidei doctrina, clarus in confessione persistens, mansit in episcopatu usque ad Maximini tempora; cuius tempore Zacharias Lugdunensis episcopus floruit. Claudio Albino qui se in Galliis Cæsarem fecerat, Lugduni interfecto, Severus in Britannias bellum transfert ubi magnis gravibusque præliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam putavit. Itaque magnam fossam firmissimumque vallum crebris insuper turribus communitum per centum triginta et duo millia passuum a mari ad mare duxit. Ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit. Reliquit duos filios, Basilianum et Getam, quorum Geta hostis publicus interiit; Basilianus Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Perpetua et Felicitas apud Carthaginem Africæ in castris bestiis deputatæ pro Christo Nonis Martiis. Symmachus interpres quartus agnoscitur. Origenes Alexandriis studiis eruditur; Victor annis tredecim Romanam Ecclesiam rexit. Panthenus Stoicæ sectæ philosophus, qui primum in India a Demetrio Alexandriæ episcopo ad docendum missus fuerat, viva voce et exemplo Ecclesiam Christi instruit.

[212] Aurelius Antonius Bassianus idemque Caracalla principatum adeptus mansit in eo annis non plene septem, patre Severo asperior, omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam novercam suam Juliam uxorem duxit. Hierico quinta editio divinarum Scripturarum inventa est cuius auctor non apparet. Alexander episcopus Cappadociæ cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam veniret, vivente adhuc Narcisso episcopo per senilis ætatis Domino per revelationem idipsum monente, in loco Narcissi episcopus constituitur. Tertullianus Afer Centurionis proconsularis filius, omnium Ecclesiarum sermone celebratur. Aurelius Antoninus contra Parthos bellum moliens, inter Edessam et Carras ab hostibus circumventus occiditur.

[219] Macrinus præfectus prætorii cum filio Diadumeno invasit imperium; emensoque anno apud Archelaïdem militari tumultu occisus est. Tertullianus cujus supra meminimus, presbyter, usque ad mediam ætatem Ecclesiæ invidia postea et contumeliis clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani

A dogma delabatur, atque adversus Ecclesiam textit volumina.

[220] Marcus Aurelius Antoninus imperium adeptus, tenuit annis quatuor. Hic sacerdos Heliogabali templi, nullam sui nisi stuprorum, flagitiorum totiusque obscenitatis infamem satis memoriam reliquit. Tumultu militari exorto, Romæ cum matre interfecutus est. In Palæstina Nicopolis, quæ prius Emaus vocabatur, urbs condita est. Hæc est Emaus quam Dominus post resurrectionem suam suo ingressu sanctificare dignatus est, legationis industriam pro ea suscipiente Julio Africano scriptore temporum. Sexta editio inventa est Nicopoli. Sabellius hæresiarches oritur. Hippolytus episcopus, multorum conditor opusculorum, temporum canonem conscripsit, et hucusque perduxit.

[224] Aurelius Alexander, senatus ac militum voluntate imperator creatus, tredecim annis digno æquitatis præconio præfuit. Cujus mater Mammæa Christiana Origenem presbyterum audire curavit, eumque Antiochia accitum summo honore habuit. Hic expeditione in Persas facta, Xerxem regem eorum victo repressit. Sed militari tumultu apud Moguntiacum interfectus est. Urbanus, Romæ episcopus, multos nobilium ad fidem Christi et martyrium perduxit. Tunc temporis Cæcilia virgo, et Valerianus, et Tiburtius, atque Maximus, martyrium compleverunt.

[234] Maximinus, nulla senatus voluntate, imperator ab exercitu, postquam bellum in Germania prospere gesserat, creatus, tres annos habuit. Hi adversum Ecclesiarum sacerdotes et clericos persecutionem exercet, maxime propter Christianam Alexandri, cui successerat, et Mammææ matris ejus familiam. Hunc Pupienus Aquileiæ interfecit. Pontianus et Anteros, Romanæ urbis episcopi, martyrio coronati, ac in cœmeterio Calixti sepulti.

[241] Gordianus imperator creatus, mansit in eo annis septem. Nam Pupienus, interfectus Maximini, et frater ejus Albinus, qui usurpaverant imperium, mox in palatio sunt interfecti. Julius Africanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habetur. Qui in Chronicis suis refert se Alexandriam venisse, Heraclæ opinione celeberrima provocatum, quem et in divinis et in philosophicis studiis, atque omni Græcorum doctrina instructissimum fama loqueretur. Origenes in Cæsarea Palæstinæ Theodorum, cognomento Gregorium, et Athenodorum adolescentulos fratres, Ponti postea nobilissimos episcopos, divina philosophia imbuunt. Fabianus, testimonio Spiritus sancti in specie columbæ super caput ejus descendens, Romæ episcopus ordinatur, licet quidam hoc verius de Zephyrino affirmant. Florentinus quoque, episcopus Viennensis, vita et doctrina emicuit; mansit ad Galieni et Volusiani imperium, exsiliatusque martyrium complevit. Gordianus, admodum puer in Orientem ad bellum Parthicum profectus, suorum fraude, haud longe a Circesio super Euphratem, interfectus est.

[248] Philippus Philippum filium suum consortem A regni faciens, mansit in eo annis septem. Hic primus imperatorum omnium Christianus fuit. Ac post tertium imperii ejus annum millesimus a conditione Romæ annus expletus est. Itaque magnificis ludis augustissimus omnium præteritorum hic natalis annus a Christiano celebratus est imperatore. Origenes adversus quemdam Celsum Epicureum philosophum, qui contra nos libros scripserat, octo voluminibus respondit. Ut breviter quid dicam, tantum scribendi sedulus fuit, ut Hieronymus quodam loco quinque millia librorum ejus se legisse meminerit. Philippus pater et filius, quamvis diversis locis, ambo tamen tumultu militari et Decii fraude, interfecti sunt.

[284] Decius, civilis belli incentor, anno uno, B mensibus tribus. Hic cum Philippos patrem et filium interfecisset, ob eorum odium ad persequendos interficiendosque Christianos feralia dispersit edicta. Idemque filium suum Cæsarem legit, cum quo simul continuo in medio barbarorum sinu interfectus est. Persecutione Decii Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus est, sedemque sui episcopatus Cornelio dereliquit; ipsoque martyrio coronato, Lucius pontificatum tenuit. Huic Stephanus successit; quo per martyrium transeunte, Xystus locum ejus implevit, idemque per confessionem fidei, martyrii palmam sumpsit. Cyprianus, clarissimum lumen doctorum, episcopus Carthagini, clarus habetur. Tunc temporis et Laurentius archidiaconus et alii plures martyrii gloriam exornaverunt.

[285] Gallus Hostilianus cum filio Volusiano duos annos et quatuor menses regnum obtinuit. Quo tempore pestilentia ingens per omnes pene provincias Romani imperii extenditur ob ultionem sine dubio violati nominis Christiani. Novatianus, Cypriani episcopi presbyter, Romam veniens novam hæresin condidit. Origenes septuagesimo ætatis anno non ad integrum impleto, defunctus, in urbe Tyri sepultus est. Cornelius, episcopus Romæ, a quadam matrona Lucina rogatus, corpora sanctorum apostolorum de Catacumbis levavit noctu, et posuit: Pauli quidem in via Ostiensi, ubi decollatus est; Petri autem, non longe a loco ubi crucifixus est inter corpora sanctorum episcoporum in templo olim Apollinis, in monte Aureo, in Vaticano palatio Nerionano. Gallus et Volusianus dum contra Æmilianum, novis rebus studentem, bellum civile moliuntur, occisi sunt. Æmilianus tamen tertio mense invasæ tyrannidis exstinctus est. Ammonius eruditus in philosophia, qui evangelicos canones scribit, Alexandriae clarus habetur.

[287] Valerianus cum fido Galieno, annos quindecim. Hic Valerianus in Græcia ab exercitu Augustus appellatus est; Romæ autem a senatu Galienus Cæsar creatus est. Valerianus in Christianos persecutione commota, statim a Sapore Persarum rege captus, luminibusque orbatus, ignominiosissima apud Persas servitute consenuit; donec vixit, hanc conti-

nuam damnationem sortitus, ut ipse acclivis humi, regem semper ascensurum in equum, non manu sua, sed dorso attolleret. Et Galienus, quidem tam claro Dei judicio territus, tanquam miseri collegæ permotus exemplo, pacem Ecclesiis trepida satisfactione restituit. Hac procellosa tempestate Cyprianus Carthaginensis episcopus coronatur martyrio: cujus Vitæ et passionis volumen egregium reliquit Pontius, diaconus ejus, qui usque ad diem passionis ejus cum ipso exsilium sustinuit. Germani Alpibus, Rhetia totaque Italia penetrata, Ravennam usque perveniunt; Alamanni Gallias pervagantes, etiam in Italiam transeunt. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundantia deletur. Publius Ingenius, qui purpuram imperii sumpserat, apud Myrsam occiditur. Posthumus in Gallia invasit tyrannidem, ac per decem annos ingenti virtute ac moderatione usus, dominantes hostes expulit; qui tamen seditione militum interfectus est. Victorinus a Gallis ultro creatus imperator, post paululum apud Viennam occisus est. Theodorus, Gregorius cognomento, Neocæsareæ Ponti episcopus, magna virtute claret. E quibus unum est quod ut Ecclesiæ faciendæ locus sufficeret, montem precibus movit. Tunc temporis Lupicinus, Viennensis Ecclesiæ episcopus, clare floruit. Galienus cum republicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inservisset, occisus est. Cornelio, qui duobus annis rexit Ecclesiam Romanam, ob Christi martyrium coronato, successit Lucius. Passus est autem beatus Cyprianus persecutione octava eodem die, sed non eodem anno, quo Romæ Cornelius.

[272] Claudius, voluntate senatus sumpto imperio, annis duobus. Hic Gothos jam per annos quindecim Illyricum Macedoniamque vastantes bello adortus, incredibili strage delevit. Cui a senatu clypeus aureus in curia et in Capitolio statua æque aurea decreta est. Sed continuo apud Sirmium morbo correptus interiit.

[273] Mox frater ejus Quintilius, vir bonæ moderationis, ab exercitu imperator electus, decimo septimo die imperii sui interfectus est. Malchion, disertissimus Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, qui in eadem urbe rhetoricam docuerat, adversus Paulum Samosetanum, qui episcopus Antiochiæ dogmatizabat, Christum communis naturæ hominem tantum fuisse, notariis excipientibus, disputavit.

[274] Aurelianus imperium adeptus, quinque annis et sex mensibus tenuit, vir industria militari excellentissimus, expeditione ad Danubium suscepta, Gothos magnis præliis profligavit.

Hic urbem Romam muris firmioribus cinxit. Novissime cum persecutionem adversus Christianos agi decerneret, fulmen ante eum, magno pavore circumstantium, ruit, ac non multo post in itinere occisus est. Eutybianus, Romæ episcopus, martyrio coronatus in cœmeterio Calixti sepelitur; qui et ipse trecentos tredecim martyres manu sua sepelivit.

Tacitus menses sex. Quo apud Pontum occiso, ob-

Qinuit Florianus imperium diebus octoginta novem. tuique apud Tarsum interfectus est. Anatolius natione Alexandrinus, Laodicæ Syriæ episcopus, philosophorum discipulus eruditus, plurimo sermone celebratur. Cujus ingenii magnitudo de libro quod super Pascha composuit, et decem libris arithmeticæ Institutionis, potest apertissime cognosci. Tunc temporis insania Manichæorum hæresis oritur. Quo tempore Viennensis episcopus Simplides miræ sanctitatis floruit. Permansit autem usque ad imperatoris Cari tempora.

[279] Probus imperator annos sex, menses quatuor. Hic Gallias jamdudum a barbaris occupatas, per multa gravia prælia deletis tandem hostibus, ad perfectum liberavit. Bella deinde civilia, et quidem plurimo sanguine, duo gessit : unum in Oriente, quo Saturninum tyrannum subactum et oppressit et cepit ; aliud quo Proculum et Bonosum apud Agrippinam magnis præliis superatos interfecit ; ipse autem apud Sirmium turre ferrata militari tumultu interfectus est. Secundo hujus anno, ut in Chronicis Eusebii legimus, juxta Antiochenos, trecentismus vicesimus sextus annus fuit ; juxta Tyrios, quadringentesimus tertius ; juxta Lacedæmonios, trecentismus vicesimus quartus ; juxta Edessenos, quingentesimus octogesimus octavus ; juxta Ascalonitas, trecentismus octogesimus secundum Hebræos, initium octogesimi septimi jubilæi, quo continentur anni quatuor mille ducenti quinquaginta. Archelaus, Mesopotomiæ episcopus, librum disputationis suæ quam habuit adversus Manichæum exeuntem de Perside, Syro sermone composuit, qui translatus a multis Græcis habetur.

Carus, cum filio Carino et Numerio, annostres. Carus in bello Parthico postquam duas nobilissimas Parthorum urbes, Cælen et Ctesiphontem, cepit et de Persis triumphavit, super Tigriden in castris fulmine ictus interiit.

[285] Caius Romanæ Ecclesiæ fulget episcopus, qui postmodum sub Diocletiano martyrium passus est. Phierius, presbyter Alexandria, sub Theona episcopo florentissime populos docuit, et sermones diversorumque tractatum libros composuit. Invenitque elegantiam compositionis, ita ut Origenes minor vocaretur : vir miræ parcimoniæ, et voluntariæ paupertatis, post persecutionem omni tempore vitæ suæ Romæ versatus est. Numerianus, qui cum patre Caro Parthico bello interfuerat, reidens fraude Apri socii sui interfectus est.

[288] Diocletianus, ab Urbe condita millesimo quadragesimo uno ab exercitu imperator lectus, annos triginta ; qui statim ut potestatis copiam habuit, Aprum, interfectorem Numeriani, manu sua interfecit.

Deinde Carinum, quem Carus Cæsarem in Dalmatia reliquerat, difficillimo bello et maximo labore superavit. Dehinc cum in Galliam Anolus et Helianus collecta rusticanorum manu, quos Bacadas vocabant, perniciosos tumultus excitavis-

sent, Maximianum, cognomento Herculanum, Cæsarem fecit, misitque in Gallias ; qui facile agrestium hominum et confusam manum militari virtute composuit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarumurbationum fragore concrepuerunt : Carausio in Britannii rebellante, qui primum ad observanda Oceani littora, quæ tunc Franci et Saxones infestabant, positus, cum plus in perniciem, quam in profectum reipublicæ ageret, a Maximiano jussus occidi, purpuram sumpserat ; Achillæo in Ægypto, cum et Africam Quingentiani infestarent ; Narseus etiam, rex Persarum, Orientem bello premeret. Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculum ex Cæsare fecit Augustum ; Constantium vero, et Maximinum, et Maximianum Valerium, Cæsares legit. Constantius Herculi Maximiani privignam Theodoram accepit uxorem, ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius, per sex annos sibi Britannia fortissime vindicata, tandem fraude allecti socii sui interfectus est ; qui postea insulam per triennium tenuit, quem Asclepiodotus, præfectus prætorio, oppressit Britanniamque post decem annos recepit. Constantius vero Cæsar, in Gallia primo prælio ab Alamannis profligato exercitu suo, vix ipse subreptus est ; secundo autem secuta est satis secunda victoria ita ut paucis horis quadraginta millia Alamannorum cæsa fuerint. At Maximianus Augustus Quingentianos in Africa perdomuit. Porro autem Diocletianus Achilleum obsessum per octo menses, apud Alexandriam cepit et interfecit. Præterea Valerius Maximianus cum duobus jam præliis adversum Narseum conflixisset, tertio inter Gallinicum et Carras congressus et victus, amissis copiis ad Diocletianum refugit. A quo arrogantissime exceptus est, ita ut per aliquot millia passuum purpuratus ante vehiculum ejus præcederet. Hic Diocletianus primus gemmas vestibus calceamentisque inseri jussit, dum sola purpura retro principes uterentur. Decimo octavo anno Diocletiani, ipse in Oriente, Maximianus Herculus in Occidente vastari Ecclesias, affligi interficique Christianos præcipiunt, adustis divinis libris. Hac tempestate martyrium sanctorum Thebæorum, Mauricii sociorumque ejus sexies mille sexcentorum sexaginta sex impletur. Passio quoque Victoris et Ursi apud Castrum Solodorum, passio quoque bætæ Fidis et sociorum ejus apud urbe Agenum, quæ postea Conchis translata est. Martyrium etiam Gerconis sociorumque ejus trecentorum viginti octo apud Agrippinam Coloniam. Hæc persecutio ita crudelis et crebra flagrabat, ut intra unum mensem decies et octies millia martyrum pro Christo passi inveniantur. Nam et Oceani limbum transgressa, Albanum Aaron, et Julium Britannicæ cum aliis pluribus viris ac feminis felici cruore damnavit. Tunc temporis passus est et Pamphilus presbyter, ejus vitam Eusebius Cæsariensis episcopus tribus libris comprehendit. Secundo autem persecutionis anno, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Hercu-

lius Mediolani purpuram deposuerunt. Attamen-
pta semel persecutio usque ad septimum Constan-
tini imperatoris annum fervere non cessavit. Con-
stantinus decimo sexto imperii anno, vir summæ man-
suetudinis et civilitatis, Eboraci in Britannia diem
obiit. Tercio anno persecutionis, quo et Constantius
obiit, Maximinus et Severus a Valerio Maximiano
Cæsares facti sunt. Equibus Maximinianus maleficia
et stupra sua Christianorum persecutionibus ac-
cumulat. Passus est ea tempestate Petrus, Alexan-
driæ episcopus, a quo Arius presbyter primo dam-
natus est. Passi sunt cum eo plures Ægypti episcopi.

Lucianus quoque, vir moribus et continentia et
eruditione præcipuus, Antiochenæ Ecclesiæ presby-
ter, passus est, et Romæ Timotheus, decimo Kalend.
Julii. Floruit tunc temporis Melciades Romanæ ec-
clesiæ pontifex. Floruit et tunc temporis vir disser-
tissimus Paschasius, Viennensis Ecclesiæ episcopus.
Phileas de urbe Ægypti, quæ vocatur Thebais, no-
bilis genere episcopus, elegantissimum librum de
martyrum laude componit, et pro Christo capite
truncatur. Arnobius apud Africam florentissime
rhetoricam docuit, et adversum gentes volumina
composuit quæ vulgo exstant.

[306] Constantinus Constantii ex concubina He-
lena filius, in Britannia imperator creatus, regnavit
annos triginta, menses decem, ab anno persecutio-
nis quarto. Maxentius Herculi Maximiani filius Ro-
mæ Augustus appellatur. Licinius Constantiæ soro-
ris Constantini, Carnuti imperator creatur. Constan-
tinus imperator de persecutore Christianus factus,
licentiam dedit Christianis libere congregari,
et in honorem Christi ubique ecclesias construi; ac
pene per totum imperium Romanum privilegia sin-
gulis civitatibus dedit, ut populus Christianus sub
jure et ordinatione episcoporum libere viveret, ac
Dei templis libere honoris structuram componeret.
Hujus temporibus hæresis Ariana exoritur: Nicæ-
numque concilium ad damnationem Aarii, et confir-
mationem integræ fidei ex orbe terrarum congre-
gatur, anno post incarnationem Domini trecentesimo
vicesimo secundo, die mensis secundum Græcos De-
sei, vicesimo nono, quod est decimo Kalendarum Ju-
liarum, consulatu Paulini et Juliani. Uno eodemque
tempore et illud sacratissimum Concilium apud Are-
latem sexcentorum episcoporum colligitur, Martino
tunc episcopo ejusdem civitatis existente; apud Vien-
nam Claudio in catholico dogmate clarissimo episco-
po. Eodem tempore Donatistarum in Africa schisma
oritur. Namque Donatus per Africam et maxime Nu-
midiam, afferens nostris Scripturas in persecutione
inimicis traditas, multos sua persuasionem decepit. Per
idem etiam tempus ab Helena Constantini matre Hiero-
solymsis crux Domini inventa est. Constantinus in
fide eruditus a B. Silvestro papa, fecit miro opere bap-
tisterium Romæ, ubi baptisatus est juxta basilicam
B. Joannis Baptistæ, quæ appellatur Constantiniana.
Item basilicam B. Petro in templo Apollinis, nec-
non et B. Paulo, corpus utriusque ære Cyprio circum-

A dans quinque pedes crasso. Item basilicam in palatio
Sorano, quæ cognominatur Hierusalem, ubi partem
lignæ crucis Domini deposuit. Item basilicam B. mar-
tyris Agnæ, ex rogatu Constantiæ filiæ suæ. Item
baptisterium in eodem loco, ubi et baptizata est so-
ror ejus Constantia cum filia Augusta. Item basili-
cam B. Laurentio martyri, via Tiburtina in agro
Verano, ubi idem martyr gloriosus sepultus est.
Item basilicam via Lavicana, inter duas lauros beato
Petro et Marcellino martyribus, et mausoleum, ubi
matrem suam posuit in sarcophago purpureo.

Item basilicam in civitate Hostiæ juxta portum ur-
bis Romæ beatorum apostolorum Petri et Pauli, et
beati Joannis Baptistæ. Item basilicam in civitate
Albanensi sancti Joannis Baptistæ. Item basilicam
in urbe Neapoli miro opere exornavit, in honorem
apostolorum et martyrum. Idem imperator Depra-
nam civitatem Bithyniæ in honorem martyris Luciani ibi conditi instaurans, ex vocabulo matris suæ,
Helenopolim nuncupavit. Idem urbem nominis sui
statuens in Thracia, sedem Romani imperii et caput
totius orientis esse voluit. Caput vero totius imperii
ante Romam beatis apostolis Petro et Paulo sub tes-
tamento tradidit, nobiliores Romanorum, consula-
res quoque viros, ac pene totum senatorum ordi-
nem cum uxoribus et liberis, in secundam vel novam
Romam Constantinopolim translatum habitare consti-
tuens. Idem ipse statuit citra ullam hominum cæ-
dem, paganorum, templa claudi, arasque deorum
confringi. Retius Augustodunensis episcopus, cele-
berrimæ famæ habetur, et Juvenus presbyter His-
panus, qui hexametris versibus quatuor libros Evan-
gelii composuit, Firmianus, qui et Lactantius Arno-
bii discipulus, Nicomediæ rhetoricam docuit ac pe-
nuria discipulorum, ob Græcam scilicet civitatem,
ascribendum se contulit. Hic in extrema senectute
magister Cæsaris Crispi filii Constantini in Gallia
fuit, qui postea a patre interfectus est.

Jacobus Nizibenæ episcopus, unus ex numero sub
Maximi persecutore confessorum et eorum qui in
Nicæna synodo Arianam perversitatem hominibus
oppositionem damnarunt, multorum opusculorum
scriptor moritur.

[337] Constantius cum Constantino et Constante
fratribus, regnat annos decem et octo, menses quin-
que, dies quatuordecim. Jacobus Nizibenus episco-
pus agnoscitur; ad cujus preces sæpe urbs discrimi-
ne liberatur. Impietas Ariana Constantii impera-
toris fulta præsidio, exsiliis, carceribus, et variis
afflictionum modis, primum Athanasium Alexandri-
næ urbis episcopum, deinde omnes non suæ partis
episcopos, persecuta. Maximinus Treverorum urbis
episcopus, clarus habetur; a quo Athanasius cum
a Constantio quæreretur ad penam, honorifice sus-
ceptus est. Florebat et tunc temporis Nectarius
Viennensis episcopus, in doctrina fidei eximius, qui
in Vasensi illa synodo venerabili primus interfuit,
et Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam esse na-
turam et potestatem, et deitatem et virtutem, in

Ecclesia publice prædicavit, et docuit. Antonius monachus centesimo quinto ætatis anno in eremo moritur. Reliquiæ Timothæi apostoli Constantinopolim invecitæ. Constantii favore Arius presbyter fretus, dum in Constantinopolim ad ecclesiam pergeret, cui tunc Alexander senex episcopus præsidebat adversus nostros de fide dimicaturus, divertens post forum Constantini ad causam necessariam, viscera ejus repente simul cum vita effusa sunt. Constantio Romam ingresso ossa B. Andreæ apostoli et Lucæ evangelistæ a Constantinopolitanis miro favore suscepta sunt. Hilarius Pictaviensis episcopus, qui pulsus ab Arianis, in Phrygiam exsulaverat, cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias rediit. Hæresis Anthropomorphitarum in Syria et in Macedonia, in Constantinopoli quoque nascitur. Donatus artis grammaticæ scriptor, ac præceptor Hieronymi, Romæ illustri habetur. Eusebius Cæsareæ Palestinæ, in Scripturis divinis studiosissimus, ac bibliothecæ divinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus per investigator, moritur; qui primum in Arianam hæresim lapsus, ad catholicum dogma correptus rediit. Eustasius primum Cœlesyriæ, dein Antiochæ episcopus, adversum Arianum dogmata multa componens, in exsilium pulsus, apud Trajanopolim Trachiarum urbem conditus est. Marcellus Ancyranus episcopus, contra Arianos scribens, arguitur Sabelianæ hæreseos; sed et beatus Hilarius in septimo adversum Arianos libro, nominis ejus quasi hæretici meminit. Porro ille defendit se non esse dogmatis ejus accusatur communione Julii et Athanasii Romanæ et Alexandrinæ urbis pontificum. Basilii Ancyranus episcopus Macedonianæ partis cum Eustathio Sebasteno princeps fuit; fuit autem artis medicinæ peritus.

[361] Julianus, annos duos, menses octo. Hic exelirico imperator factus in idolorum culturam convertitur, martyriaque infert Christianis, eosque callidis circumventionibus odiisque persequitur. Quo tempore inter alios qui in toto orbe pro Christo passi sunt, Joannes et Paulus Romæ martyrium illustre duxerunt. Pagani quoque apud Sebasten Palæstinæ urbem sepulcrum beati Joannis Baptistæ invadunt, ossaque dispergunt, eadem rursus collecta concremantes, latius per agros spargunt. Sed Dei providentia adfuere quidam ex Hierosolymis monachi, qui colligentibus misti, quæcunque poterant ablata, ad patrem suum Philippum pertulere; ille confestim hæc (supra se enim dicebat tantum thesaurum propriis servare vigiliis) ad pontificem Athanasium; tunc maximum, per Julianum diaconum suum misit; quæ ille suscepta, paucis arbitris, sub cavato sacrarii pariete, inclusa profutura generationi posteræ conservavit: cujus præsagium sub Theodosio imperatore per Theophilum ejusdem urbis episcopum completur. Qui destructo Serapis templo, sancti Joannis ibidem consecravit ecclesiam. Julianus odio Christi templum in Hierosolymis Judæis reparare

permittit. Qui cum ex omnibus provinciis collecti, nova templi fundamenta jacerent, subito nocte oborto, terræmotu saxa ab imo fundamentorum excussa, longelateque sparsa sunt; igneus quoque globus ab interiore æde templi egressus, plurimos eorum suo prostravit incendio. Quo terrore reliqui pavefacti, Christum confitebantur invicti. Et ne hoc casu crederent factum, sequenti nocte in vestimentis eunctorum crucis apparuit signum. Julianus efferræ ossa venerabilis Jacobi Nizibeni episcopi foras civitatem jubet, invidens ipsius miraculis; quæ non longe post ditioni Persarum subieitur. Julianus, incertum a quo, cum exercitus acies contra Persas ordinaret, perimitur, ac intestina sua in aera projiciens, insano ore Christum Dominum blasphemans, Vicisti, Galilæe, vicisti, vitam cum regno perdidit: cujus interitum per revelationem illico per universam Ecclesiam plurimi agnoscunt. Lucifer Calarinatus episcopus a Constantio cum Nicænam fidem damnare nollet, in Palestinam relegatus ab exilio revertitur, a quo postea Luciferianum schisma. Eusebius natione Sardus, Vercellensis episcopus similiter a Constantio pro confessione fidei, Scythopolim et inde Cappadociam relegatus, ab exilio reversus, factione Arianorum interficitur. Fornacius Aquilegensis Ecclesiæ episcopus, in hoc maxime detestabilis quod Liberium Romanæ urbis episcopum pro fide ad exsilium pergentem primus sollicitavit, et fregit, et ad subscriptionem hæreseos compulit. Acacius Luscus Cæsareæ episcopus, in tantum sub Constantio claruit ut Felicem Romæ pro Liberio episcopum consecraret.

[362] Jovianus, anno uno, vel ut verius, mensibus octo. Qui, dum se ab exercitu imperatorem fieri conspiceret, seque Christianum affirmans, pagani præesse non posse assereret, Et nos, inquit omnis exercitus, qui per Julianum nomen Christi abjecimus, tecum Christiani esse volumus. Quibus auditis imperii sceptrum suscepit. Synodus Antiochiæ a Melito suisque facta in qua Macedonianum dogma prave firmatur. Jovianus lapsu Constantii prædecessoris admonitus, honorifice et officiosissimis litteris Athanasium requirit, ab ipso formam fidei ecclesiarumque disponendarum suscepit modum; sed hujus pia lætaque principia mors immatura corripuit.

Hilarius urbis Pictavorum Aquitanicæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi de synodo Biterrensi in Phrygiam relegatur sub Constantio, ubi duodecim libros adversum Arianos confecit, et librum de synodis ad Galliarum episcopos scripsit; et alia reversus ab exilio catholica et nimis præclara opera, Serapion Thaneos episcopus, elegantis ingenii, sub Constantio etiam in confessione fidei inclutus moritur.

[364] Valentinianus et Valens frater ejus, annos duodecim, Apollinaris Laodicenus episcopus multimoda nostræ religionis scripta composuit. Sed incautus postea a fide devians, hæresim sui nominis instituit. Photinus quoque et Eunomius eo tempore hæretici agnoscuntur. Gothi apud Histrum bifariæ

inter Frigidernum et Ataricum divisi sunt. Sed Frigidernus Ataricum Valentis auxilio superans, hujus beneficii gratia ex catholico Arianus cum omni gente Gothorum affectus est. Tunc Vulfila eorum episcopus Gothicas litteras reperit, et utrumque Testamentum in linguam propriam transtulit. Damasus Romæ episcopus fecit basilicam juxta atrium sancto Laurentio, et aliam in catacumbis, ubi jacuerunt corpora sanctorum apostolorum Petri et Pauli, in quo loco platamam ipsam, ubi jacuerant sancta corpora, versibus adornavit. Valens ab Eudoxio Arianorum episcopo baptizatus nostros persequitur. Gratianus Valentiniani filius tertio ejus anno, Ambiani imperator est factus. Constantinopoli apostolorum martyrium dedicatur. Post Auxentii Mediolanensis episcopi seram mortem, Mediolani Ambrosio episcopo facto, omnis ad fidem rectam Italia convertitur. Nectarus Viennensis et Hilarius Pictaviensis episcopi moriuntur.

Valens cum Gratiano et Valentiniano Valentiniani fratris sui filiis, annos quatuor. Valens lege data ut monachi militarent, nolentes fustibus jussit occidi. Gens Hunnorum diu inaccessis seclis montibus, repentina rabie percita, exarsit in Gothos, eosque sparsim conturbatos, ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugientes, a Valente sine armorum depositione suscepti per avaritiam Maximi ducis; fame ad rebellandum coacti sunt, victoque Valentis exercitu, per Thraciam sese miscent, simul omnia cædibus, incendiis, rapinisque impleverunt. Valentiniani, et Valentis tempore rebellantes Alamannos, Franci inter Danubium et Mæotides paludes juncti Romanis, superaverunt. Francos lingua Attica Valentinianus imperator a feritate et duritia atque audacia appellari primus voluit. Qui post paululum cum tributa Romanis negarent, et Romanorum impetum ferre non possent, egressi a Sicambria, pervenerunt in extremas partes Rheni fluminis in Germanorum oppida, ibique aliquot annos cum principibus suis Marcomiro et Sunnone resederunt. Ubi primum regem Pharamundum sibi postmodum statuunt, legisbusque se subdunt, quas priores eorum Wisovastus et Wisogastus, Arto-gastus, Salegastus invenerunt. Victorinus natione Afer sub Constantino princeps rhetoricam docens, in extrema senectute Christe tradidit fidei. Titus Bostrenus episcopus, acerrimus contra Manichæos disputator, moritur. Athanasius Alexandrinus episcopus, multa Arianorum perpressus insidiis, ad Constantem Galliarum principem fugit; unde reversus cum litteris, et rursum post mortem illius fugatus, usque ad Joviani imperium latuit. A quo recepta Ecclesia sub Valente moritur. Ephrem Edessæ Ecclesiæ diaconus, vir in sua lingua, id est Syra eruditissimus, moritur. Basilus Cæsareæ Cappadociæ, quæ prius Mazacate Gratiano. Gregorius quoque Nazianzenus, vir eloquentissimus, præceptor Hieronymi, sub Theodosio jam principe moritur.

[379] Gratianus cum fratre Valentiniano, annos

A septem. Theodosius vir strenuus a Gratiano imperator creatus, maximas Scythicas gentes, hoc est Alanos, Hunnos, et Gothos, magnis multisque præliis vicit. Cujus studium fidei non ferentes Ariani, post quadraginta annos ecclesias quas vi tenuerant, reliquerunt. Quo tempore Viennensem Ecclesiam regabat Niceta præclarissimus in dogmate fidei episcopus. Sed et Lugdunensis episcopus Justus, miræ sanctitatis vir, qui postmodum relicta sede sui episcopatus, inter sanctissimos patres anachoritas mira humilitate latens, moritur in Ægypto; ejus ossa pio amore solliciti Lugdunenses ad urbem suam reportant, ossa quoque Viatoris sanctissimi comministri ipsius. Constat autem hunc venerabilem episcopum Justum sub Paschasio Viennensi episcopo nutritum, Claudii ejusdem urbis episcopi diaconum, postmodum ad sanctam Lugdunensem Ecclesiam regendam translatum. Synodus centum quinque-ginta patrum in urbe regia Constantinopoli congregatur, adversus Macedonium. Damasus Romæ episcopo, Ambrosius Mediolanensis Ecclesiæ episcopus, in catholicorum dogmate claruit. Theodosius imperator Arcadium filium consortem imperii sui facit. Anno secundo Gratiani imperatoris, ipso sexies et Theodosio consulibus, Theophilus paschalem computum scripsit. Maximus, vir quidem strenuus et probus, atque Augusto dignus, si non contra sacramenta fidei tyrannidem emerisset, in Britannia invitus propemodum ab exercitu imperator creatus, in Galliam transiit, ibique Gratianum Augustum dolis circumventum apud Lugdunum occidit, fratremque ejus Valentinianum Italia expulsum, Viennæ primum latere coegit, justissimam pœnam cum matre sua Justina persolventem, quæ illum Ariana hæresi polluit: et Ambrosium episcopum eminentissimam catholicæ fidei arcem ut perfida obsidione vexavit, nec ante cœpta nefanda deseruit, nisi post prolatas beatorum martyrum reliquias Gervasii et Protasii, quas Domino revelante idem beatus episcopus incurrptas reperit. Theodosius Valentinianum Italia expulsum benigne suscipit. Priscilliani hæresis oritur. Idem Priscillianus accusante Itacio, a Maximo tyranno gladio cæditur. Martinus Turonorum episcopus miraculorum insignis effulsit. Post Pharamundum Franci Clodionem ejus filium sibi regem statuunt. Abhinc Franci in finibus Thuringiorum habitantes, crinitos reges habere cœperunt. Id temporis Romani Gallias tenebant. Citra Ligerim fluvium Gothi Burgundiones quoque doctrina Ariana infecti cis utraque Rhodanum habitabant. Primus rex Francorum Clodio a castro Thuringiorum Dysporo profectus, Rhenum transiit; superato Romanorum populo, Carbonariam sylvam tenuit, usque ad Camaracum venit, ibique interfectis Romanis, sedem sibi statuit.

[385] Theodosiu, Gratiano adhuc vivente, annis sex Orientem tenuit; illo mortuo imperavit annis undecim. Ipse et Valentinianus, quem Italia expulsum benigne suscepit, ac simul Maximum tyran-

num tertio ab Aquileia lapide interficiunt. Maximus Britanniam omni pene armatam juventute, copiisque militaribus exspoliavit, quæ eum in Gallias secuta, nunquam ultra ad domum rediere. Videntes transmarinæ gentes sævissimæ Scotorum a circio, Pictorum ab aquilone, destitutam milite ac defensore insulam, adveniunt, et vastatam direptamque eam per multos annos opprimunt. Hieronymus presbyter in Bethleem toto mundo clarus habetur, qui librum quem de Viris illustribus Ecclesiæ scribit, usque ad decimum quartum totius imperii Theodosii annum perducit. Gentium templa per totum orbem, jubente Theodosio subvertuntur, ac pro eis Christi templa ubique micant. Per idem tempus Joannes anachoreta insignis claruit. Qui etiam Theodosio consulenti de Eugenio tyranno, victoriam illi prædixit. Damasus Romæ urbis episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit, et prope octogenarius moritur. Apollinaris episcopus Laodiceus Syriæ, in Scripturis non parum instructus, a quo Apollinaristæ feruntur nominati. Patianus in Pyrenæi jugis Barcillone episcopus optima senectute moritur, castigatæ eloquentiæ, tam vita quam sermone clarus. Photinus de Gallogræcia Marcelli discipulus Syrii episcopus a Valentiniano pulsus Ecclesia, Ebionis hæresin instaurare conatur. Dydimus Alexandrinus oculis captus, et ob id elementorum quoque ignarum, tantum miraculum sui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque et geometriam quæ vel maxime visu indigerent, usque ad perfectum didicerit.

[396] Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio, annis quatuordecim. Sanctorum prophetarum corpora Abacuc et Michææ divina revelatione manifestantur. Innocentius, Romæ episcopus, dedicavit, basilicam beatissimorum martyrum Protasii et Gervasii, ex devotione testamenti cujusdam illustrissimæ femine Vestinæ. Mamertus Viennensis episcopus insignissimus habetur, qui inter alia mirifica, ob imminentem cladem ante Ascensionem Domini solemnes instituit litanias. Martinus Turonorum episcopus moritur; Donatus Epiri episcopus virtutibus insignis est habitus. Qui draconem ingentem exspuens in os ejus necavit, quem octo juga boum ad locum incendii, ne aerem putredo ejus corrumperet, vix trahere potuerunt. Clodione rege defuncto, qui viginti annis Francis regnavit Meroveus successit, a quo Francorum reges Merovingi sunt appellati. Metis a Francis succensa, Treveros destructa; Franci usque Aureliam perveniunt. Post Meroveum Childericus regnum adeptus, regnavit annis viginti quatuor. Cui successit Chlodoveus, qui primus rex Francorum Christianus factus est, a beato Remigio Rhemorum episcopo instructus et baptizatus cum populo suo. Gothi Italiam Wandali atque Alani Gallias aggrediuntur. Augustinus episcopus Hipponensis scientia atque doctrina insignis habetur. Joannes quoque Constantinopolitanus et Theophilus Alexandrinus illustres episcopi prædicantur. Epiphanius Salaminæ episcopus, qui inter

alia opera libros contra omnes hæreses scripsit. Eunomius Arianæ partis, Cizycenus episcopus, erumpens in blasphemiam, publice quod Ariani texerant, fateatur. Tiberianus Beticus, sectator Priscilliani, post suorum cædem tædio victus exsili, ut canis reversus ad vomitum suum, filiam devotam Christo virginem matrimonio copulavit.

[410] Honorius cum Theodosio minorem fratris sui filio, annis quindecim. Honorius imperator, videns oppositis tyrannis nil adversus barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri jubet. Constantio comiti hujus belli summa commissa est, qui primum in Galliam profectus cum exercitu, Constantinum imperatorem apud Arelaten civitatem clausit, cepit, occidit. Constantem Constantini filium Hierontius comes suus, ut nequam magis quam probus apud Viennam interfecit, atque in ejus locum Maximum quemdam substituit; ipse vero Hierontius a suis militibus est occisus. Maximus exutus purpura, destitutus a militibus Gallicanis inter barbaros in Hispania egens exsulavit. Jovinus vir Galliarum nobilissimus in tyrannidem mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus frater ejus continuo ut creatus occisus est; Alaricus Attalo imperatore facto, infecto, relecto, ac defecto, citius his omnibus pene quam dictis, ceu mimus risum et ludum exspectavit imperii, cujus ille umbratilis consul. Tertullus ausus est in curia dicere: Loquar vobis, consul et pontifex, quorum alterum jam teneo, alterum spero. Atalus itaque tanquam inane imperii simulacrum cum Gothis usque ad Hispanias portatus est. Unde descendens navi in mari captus, et ad Constantium comitem deductus, inde Honorio imperatori exhibitus, truncata manu, vitæ relictus est.

Heraclianus Africæ comes, elatus supercilio, Sabinum domesticum suum, virum ingenio industriaque solertem generum allegit, atque aliquandiu Africana annona extra ordinem detenta, tandem cum immensa satis incredibile classe navigio Romam contendit. Nam habuisse tria millia septingenta naves dicitur; quem numerum nec Xerxem, nec Alexandrum Magnum, vel quemquam alium regum habuisse historiæ referunt. Sed littore egressus occursum Marini comitis territus, arrepta navi solus Carthaginem rediit, ibique continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener ejus, Constantinopolin fugit; unde post aliquantulum tempus retractus, exsilio damnatus est; ac sic, adjuvante Christo, pax et unitas, per universam Africam Ecclesiæ catholicæ reddita est. Marinus comes apud Carthaginem, inceptum zelo stimulatus, an auro corruptus, Marcellinum tribunum, virum imprimis prudentem et industrium occidit. Qui continuo revocatus ex Africa, factusque privatus, vel ad poenam, vel ad poenitentiam conscientia suæ dimissus est. Alaricus rex Gothorum Romam invasit, partemque ejus cremavit incendio nono Kalend. Septemb., anno conditionis ejus millesimo centesimo, sexagesimo quarto Honorii imperii anno. Sic tertio die quam ingressus

fuerat deprædata urbe egressus est. Inde Gothi in Siciliam transire conati, in conspectu suorum miserabiliter arrepti et demersi sunt. Alarico Atavulfus in regem Gothis succedit, qui Placidiam captivam sororem imperatoris in uxorem assumpsit. Is satis studiose sectator pacis, militare fideliter Honorio imperatori præoptavit. Placidiae uxoris suae, feminae sane ingenio acerrimae, et religione satis probae, ad omnia bonarum ordinationum opera persuasus et consilio temperatus est. Is apud Barcillonem Hispaniae urbem dolo suorum, ut fertur occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis creatus, cum itidem iudicio Dei ad pacem pronus esset, nihilominus a suis interfectus est. Constantius comes apud Arelaten consistens, magnarum rerum gerendarum industria, Gothos quibus jam Atavulfus præerat, Placidiae conjux a Narbona expulit, atque abire in Hispaniam coegit. Segerico Vallia pacem optinavit in regnum Gothorum; ad hoc ordinatus a Gothis ut pacem infringeret, ad hoc ordinatus a Deo, ut pacem confirmaret, territus maxime iudicio Dei; quia cum magna Gothorum manus instructa armis navigiisque transire in Africam moliretur, in duodecim millibus passuum Gaditani freti, tempestate correpta, miserabili exitu perierat. Hic Vallia pacem optimam cum imperatore, datis Honorio lectissimis obsidibus pepigit, ac Placidiam imperatoris sororem honorifice apud se honesteque habitam fratri reddidit. Hac tempestate Pelagius adversus Christi gratiam erroris sui dogmata prædicat; ad cuius condemnationem, concilium apud Carthaginem ducentorum decem et quatuor episcoporum congregatum. Cyrillus Alexandriae episcopus, insignis est habitus; Lucianus presbyter scripsit revelationem beati protomartyris Stephani, quam ei revelavit Deus septimo Honorii principis anno, ac Gamalielis et Nicodemi qui in Evangelio et in Actibus apostolorum leguntur. Scripsit autem eam Græco sermone ad personam omnium Ecclesiarum. Quam revelationem Avitus presbyter, homo Hispanus, in Latinum vertit eloquium et adjecta epistola sua per Orosium presbyterum, qui missus a beato Augustino ad sanctum Hieronymum pro discenda animae ratione, ad loca sancta pervenerat, occidentalibus dedit: quique primus in patriam reversus reliquias beati Stephani intulit occidenti. Francis post Meroveum, ut diximus, regnavit Childericus. His temporibus Anianus Aurelianensis episcopus clarus habetur; qui orationibus suis ab Hunnorum impetu, Actio tunc patritio Romanorum Aurelianos liberavit. Britanni Scotorum Pictorumque infestationem non ferentes Romam mittunt, et subjectione sui præmissa, auxilia flagitant. Quibus statim missa legio magnam barbarorum multitudinem stravit; cæteros Britanniae finibus pellunt. Ob arcendos hostes murum transinsulam inter duo maria statuunt; qui absque magistro magis cespite quam lapide factus, nil Britannis operantibus profuit; nam mox ut dicessere Romani, priores hostes advecti navibus, obvia quæque sibi cædunt, vastant atque

A deiciunt. Iterum petunt Britanni auxilia Romanorum, qui advenientes hostes trans maria fugant, conjunctisque sibi Britannis murum saxum solidum inter civitates, quæ dudum ob metum hostium fuerant factæ, a mari usque ad mare perducunt. Sed et littore Meridiani maris ne inde irruptio hostium fieret, crebras turre per intervalla ad prospectum maris statuunt. Vale dicentes sociis, quasi ultra non redituri, Bonifacius Romæ episcopus fecit oratorium in cæmeterio sanctæ Felicitatis, et ornavit sepulcrum ejus. Fecit et oratorium sancti Joannis apostoli, honesto satis opere. Hieronymus presbyter obiit duodecimo Honorii anno, pridie Kalend. Octobris, anno ætatis suæ nonagesimo. Macarius ille Ægyptius monachus signis et virtutibus claruit. B Severus presbyter, cognomento Sulpitius, Aquitanicæ provincæ, vir genere et litteris nobilis, et paupertatis amore conspicuus, charus etiam sanctorum episcoporum Martini Turonensis et Paulini Nolani, moritur. Hic in senectute sua a Pelagianis deceptus, et agnoscens loquacitatis culpam, silentium usque ad mortem tenuit, ut peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret. Severianus Gabalensis episcopus in divinis Scripturis eruditus, et declamator admirabilis fuit. Unde frequenter ab episcopo Joanne et imperatore Arcadio, ad faciendum sermonem Constantinopolim evocabatur. Hic juniorem Theodosium ex sacro fonte suscepit, cujus et tempore moritur.

[425] Theodosius minor Arcadii filius, anni quatuor et viginti. Valentinianus junior Constantii filius Ravennæ imperator creatur. Placidia mater ejus, Augusta nuncupatur. Per idem tempus Nestorius Constantinopolitanus episcopus suæ perfidiæ molitur hæresim, adversus quem Ephesina synodus prima congregata, ejus impium dogma condemnat. Hujus etiam tempore diabolus in specie Moysi Judæis in Creta apparens, dum eos per mare pede sicco ad terram repromissionis promittit perducere, plurimis necatis, reliqui qui salvati sunt confestim ad Christi gratiam convertuntur. Effera gens Wandalarum, Alanorum atque Gothorum, ab Hispanis ad Africam transiens, omnia ferro, flamma, rapinis simul et Ariana impietate fœdavit (PAUL DIAC., lib. xiv). Sed beatus Augustinus Hipponensis episcopus, et omnium Ecclesiarum doctor eximius, ne civitatis suæ videret ruinam, tertio mense obsidionis suæ migravit ad Dominum, quinto Kalendarum Septembris, anno ætatis suæ septuagesimo sexto. Mansit autem in clericatu vel episcopatu annis quadraginta. Quo tempore Wandali capta Carthagine, Siciliam quoque deleverunt. Cujus captivitatis Paschasinus Lilybitanus antistes, in epistola quam de ratione Paschali Papæ Leoni scripsit, meminit.

Francis Chlodoveus adhuc paganus regnat. Cujus temporibus Condoveus rex Burgundiorum, qui ex genere fertur Alarici, exstitit. Huic fuerunt quatuor filii, Gundobaldus, Godegisilus, Chilpericus et Gothmarus. Gundobaldus Chilpericum fratrem suum inter-

fecit, uxoremque ejus, ligato saxo ad collum, in flumen demersit, filiasque ejus, unam quæ Chrona dicta est, exsilio relegavit; alteram vero Chlotildem secum retinuit, quam postea uxorem rex Chlodoveus accepit; ejusque industria, orationis ac monitionibus, Deo inspirante, idem Christianus cum populo suo factus est. Scoti in Christum credentibus, ordinatus a Papa Cælestino Palladius primus episcopus mittitur. Anno octavo Theodosii imperatoris, recedente a Britannia Romano exercitu, Scoti et Picti redeunt, et totam ab Aquilone insulam vacuum prope indigenis, murotenus capessunt. Nec mora, cæsis captis, fugatisque custodibus, muroque ipso interrupto, etiam intra vallum crudelis prædo grassatur. Mittitur epistola lacrymis ærumnisque referta ad Romanæ potestatis principem, petens auxilium, sed non impetrat. Interea fames dira profugas infestat; quidam coacti, hostibus manus dedere; alii de montium speluncis ac saltibus strenue repugnare, strageque de hostibus dare. Scoti domum versi ac Picti, extremam insulæ partem ibi habituri detinent. Famem præfatam magna frugum abundantia, opulentia, luxuria, et negligentia; negligentiamque lues acerrima, et mox acrior hostium novorum, id est Anglorum plaga secuta est. Quos illi unanimi consilio cum rege suo Vintigerno, quasi defensore patriæ ad se imitandos elegerunt. Sed hos mox expugnatores senserunt. Xistus Romæ basilicam sanctæ Mariæ matris Domini, quæ ab antiquo Liberi patris delubrum fuerat, miro opere refecit Eudoxia, uxor Theodosii principis ab Hierosolymis remeavit secum beatissimi Stephani protomartyris reliquias deferens, quæ in basilica sancti Laurentii positæ pie a fidelibus venerantur. Bledla et Attilia fratres, multarumque gentium reges, Illyricum Thraciamque depopulati sunt. Maximus Taurinensis episcopus, vir in Scripturis divinis satis intentus, clarus habetur. Petronius Bononiensis episcopus Italiæ, vir sanctitate vitæ et monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, cujus pater Petronius præfectus prætorii, vir sæcularibus litteris eruditus, moritur. Julianus episcopus et Cælestinus sectatores Pelagii agnoscuntur. Leporius quoque presbyter adhuc laicus, Pelagianum dogma sequitur præsumens, de veritate vitæ suæ, quam arbitrio tantum et conatu proprio, non Deo se adiutorio obtinuisse credebatur. Sed per beatum Augustinum ab eo emundatus, ad catholicam Ecclesiam rediens, satisfactionis suæ librum vera fide composuit. Victor, rhetor Massilensis, qui libros in Genesin ad filii sui Etherii personam commentatur, in divinis Scripturis non plene exercitatus moritur. Cassianus quoque, Scythæ natione, Constantinopoli a Joanne diaconus ordinatus, apud Massiliam urbem presbyter moritur, qui inter alia Institutionum librum scripsit; opera illius a catholicis cautissime legenda, maxime de libero arbitrio et gratia; sed et Encratitarum hæresi incautius favit. Errores illius Cassiodorus Ravennatium senator purgare volens, non ad plenum ex omni parte

A potuit. Vincentius quoque natione Gallus apud Lir-nensem insulam presbyter, satis in divinis Scripturis eruditus moritur.

Marcianus et Valentinianus annos sex. Quorum initio industria beatissimi Leonis Papæ Chalcedonense concilium celebratur, ubi Eutyches cum Dioscuro Alexandrino episcopo condemnatur. Horum etiam sexto imperatorum anno Theodoricus rex Gothorum, ingenti exercitu Hispaniam ingreditur. Gens Anglorum sive Saxonum, Britanniam tribus longis navibus advehitur, quibus dum iter prosperatum domifama referret, exercitus fortior est missus, qui hostes quidem abegit; sed in socios arma vertens totam prope insulam ab orientali usque ad occidentalem plagam igni ferroque subegit, conficta occasione, quod Britones minus stipendia dederint. Egidius B patricio in Galliis Franci Agrippam super Rhenum ceperunt, eamque Coloniam, quod ibi coloni inhabitarent appellaverunt. Egidius Syagrius filius successit, qui post mortem Childerici regis Francorum cum Chlodoveo apud Suessionem pugnam comittens, vincente Chlodoveo, ad Gothorum regem se contulit. Sed mox a Chlodoveo repetitus, illicoque redditus, occisus est. Sic Romanorum vires intra Gallias ceciderunt. In ejus loco postea Aetius patricius constitutus est; qui maxima prælia cum Wandalis aliisque nationibus gessit. Chlodoveus rex Francorum institutus et Chlotildis neptis Gondobaldi regis Burgundiorum per Aurelianum sponsatur, regique Chlodoveo postmodum per eundem ipsum Aurelianum adducta conjungitur. Chlodoveus rex post victoriam Alamanorum quindecimo anno regni sui, credens baptizatur. Inde Burgundiam sibi subegit, et Gundobaldum atque Gundesilum fratrem ejus ad tributa coegit. Hoc tempore beatissimus Mamertus Viennensis episcopus, cladem imminentem lacrymis et precibus suis a Viennensium urbe removet. Siquidem incendia crebra, terræ motus assidui, nocturni sonitus quidam totius urbis funeri prodigiosum quiddam ac feraliter minitantes, populosis hominum conventibus, domestica silvestrium ferarum species observabatur: lupi, ursi, ac cervi naturaliter pavidum, per augusta portarum usque ad fori lata penetrabant. Quid multis? imminente solemnitate vigiliarum qua celebrari festum dominicæ Resurrectionis annua consuetudo poscebat, ædes publica quam præcelso civitatis Viennensium vertici sublimitas in immensum fastigiata sustulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo cœpit; interpellatur nuntiis discriminis jucunditas sublimitatis, pleno timoribus populo Ecclesia vacuatur. Omnes namque similem facultatibus vel domibus propriis casum de quadam præimminentis incendii arce metuebant. Perstitit tamen coram festivis altaribus invictus antistes, sanctus Mamertus, et calorem fidei suæ accendens, flumine lacrymarum permissam ignibus potestatem incendio abscedente compescuit. Desperatione deposita reditur ad Ecclesiam, in eaque vigiliarum nocte sancti Paschæ, concepit animo Rogationes, atque

ibicum Deo tacitus definivit quidquid hodie psalmis ac precibus mundus inclamat. Joannes Baptista caput suum duobus monachis orientalibus, qui ob orationem venerant Hierosolymam, juxta Herodis quondam habitaculum revelavit; quod deinceps Emessam Phœniciæ urbem perlatum et digno honore cultum est. Hæresis Pelagiana Britannorum turbat fidem; qui a Gallicanis episcopis auxilia quærentes, Germanum Altisiodorensis Ecclesiæ episcopum, et Lupum Tricassinum æque apostolica gratia antistites, fidei defensores accipiunt. Confirmant antistites fidem verbo veritatis simul et miraculorum signis.

Secundo quoque idem beatus Germanus cum sancto Severo episcopo ad integritatem fidei tuendam Britannias, precibus Gallicanorum episcoporum permotus, proficiscitur, et divina gratia comitante, renovatores erroris penitus confundunt. Sed et bellum Saxonum Pictorumque adversus Britones junctis viribus susceptum, sancti antistites virtute divina retundunt, cum Germanus ipse dux belli factus, non clangore tubæ, sed clamore Alleluia, totius exercitus voce ad sidera levato, hostem immanem in fugam vertit. Qui deinceps Ravennam perveniens, et summa reverentia Valentiniano et Placidia susceptus, migravit ad Christum. Corpus ejus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus Altisiodorum deferunt. Eo tempore Severus presbyter, natione Indus, vir miraculis clarissimus, destructo idolorum templo, ubi error gentiliscunt deos cultura insanissima adorabat, ecclesiam beatissimi Stephani protomartyris, ut consecraretur, pro foribus Viennæ parabat. Sed cum diu reditum beatissimi Germani sustineret, quia idem pergens ad dedicationem domusse dixerat venturum, contigit ut die ejusdem dedicationis, antequam officia inchoarentur, beatissimum corpus episcopi Germani per Viennam deportatum, in eandem Ecclesiam ipsam novam repausandi gratia perveheretur; sicque viri Dei promissum impletur. Isicius tunc temporis Viennensem regebat Ecclesiam, sextus a beato Paschasio, cujus diebus præfatus Severus gloriosus presbyter ab India Viennam venit. Qui episcopus floruit usque ad tempora Zenonis imperatoris. Aetius patricius magna occidentalis reipublicæ salus, et regis quondam Attilæ terror, a Valentiniano occiditur, cum quo Hesperium pene cecidit regnum. Eucherius Lugdunensis episcopus, satis in divinis Scripturis eruditus, moritur. Hic etiam inter alia opera, Cassiani quædam opuscula lato tensa eloquio, angusto tramite in unum coegit volumen. Philippus presbyter auditor beati Hieronymi, qui in Job simplici sermone edidit libros, moritur.

Leo major cum Leone minore regnat annis sexdecim. Alexandria et Ægyptus errore Dioscori hæretici languens immundo impleta spiritu, caninam rabiem latrat. Per idem tempus apparuit hæresis Acephalorum Chalcedonense concilium impugnantium. Ideo Acephali, id est sine capite nominantur,

quia quis prius eam hæresim introduxerit, non invenitur. Cujus hæresis peste plurimi orientalium languent. Leo imperator, pro tomo Chalcedonensis, per universum pene orbem singulis orthodoxorum episcopis singulas consonantes misit epistolas, quid de eodem tomo sentirent rescribi sibi postulans; quorum adeo consonantia de vera Christi incarnatione suscepit, omnium rescripta, ac si uno tempore unoque dictante fuissent universa conscripta.

Theodorus Episcopus civitatis, quæ a Cyro rege Persarum condita Cyriæ nomen habet, scribit de vera incarnatione Domini Salvatoris adversus Eutychem et Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem negant. Scripsit et Ecclesiasticam historiam a fine librorum Eusebii usque ad suum tempus, id est, usque ad imperium hujus Leonis sub quo et mortuus est. Victorius, jubente papa Hilario, scripsit Paschalem circulum sexcentorum triginta duorum annorum. Chlodoveus rex Francorum, milliario decimo ab urbe Pictavis cum Alarico rege Gothorum pugnam iniit, ibique victor Alaricum occidit. Amalaricus filius Alarici, evadens in Hispanias, aufugit; Chlodoveus Burgundiorum rex Tolosam, Sanctonas, et reliquas civitates omnemque terram Aquitanicam subjugavit, Gothos Arianos inde expellens; Francos ibi catholicos habitare constituens. Salvianus presbyter apud Masiliam humana et divina litteratura instructus, inter alia quæ scripsit, ad Claudianum presbyterum Viennensem, librum unum expositionis extremæ partis in Ecclesiasten. Hilarius Arelatensis Ecclesiæ episcopus, vir in sanctis Scripturis doctus, paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore sollicitus, emicuit. Leo, urbis Romæ beatissimus episcopus, in doctrina fidei clarus habetur. Claudianus quoque Viennensis Ecclesiæ presbyter, vir ad loquendum artifex, et ad disputandum subtilis, floruit. Sed et Prosper Aquitanicæ regionis, notarius beati Leonis, a quo dictatæ creduntur esse epistolæ adversus Eutychem de vera incarnatione Christi, et libero arbitrio male sentientem.

[478] Zenon imperator, annis septemdecim. Iste Leonem filium suum interficere quærens, pro eo mater ejus alium similem figura obtulit, ipsumque Leonem occulte clericum fecit; quique et in clericali usque Justiniani tempora vixit. Per idem tempus corpus Barnabæ apostoli, et Evangelium Matthæi ejus stylo scriptum ipso revelante reperitur. Odoacer rex Gothorum Romam obtinuit; quam ex eo tempore diutius eorum reges tenuere. Mortuo Theodorico Triarii filio, alius Theodoricus, cognomento Valamer, Gothorum suscepit regnum, qui utramque Macedoniam Thessaliamque depopulatus est. Plurima regiæ civitatis loca igne succendens, Italiam quoque infestus occupavit. Honoricus rex Wandalarum Arianus, in Africa exsulatis diffugatisque plusquam trecentis triginta quatuor episcopis catho-

licis Ecclesias eorum clausit. Plebem variis affectis suppliciis, innumeram multitudinem catholicam pro fide veritatis peremit, innumeris manus abscindens, et ut catholicæ confessionis loquelam auferret, linguas quoque præscindens, pene totam Africam in catholica veritate plene fundatam, unum quodammodo martyrem fecit.

Britones, duce Ambrosio Aureliano, viro modesto, qui solus forte Romanæ gentis Saxonum cædi superfuerat, victricem Saxonum gentem provocantes ad prælium, vincunt : et ex eo tempore nunc hi, nunc illi palmam habuere donec Saxones advenæ potentiores tota insula per longum potirentur. Chlodoveus rex cum Ragnacario propinquo suo pugnam iniit. Comprehensus Ragnacarius, simul et frater ejus a tergo vinctis manibus regi præsentati sunt. Chlodoveus rex Ragnacario dicens: Cur humiliasti gentem nostram ut vinciri te permitteres? Bipennem in caput ejus defixit; sicque mortuus est. Fratri quoque ejus ita dixit: si tu fratri tuo adiutorium præbisses, vinctus atque ligatus non fuisset; sicque bipennem in caput ejus librans, occidit illum. Traditores eorum cognocentes aurum quod pro fratribus acceperant vitiatum, regi Chlodoveo retulerunt. Quibus ipse respondit: Merito hujusmodi aurum corruptum accipit, qui dominum suum in mortem tradidit: sufficiat vobis quod vivitis. Illi hæc audientes, præ innumera pecunia vitam pretiosius duxerunt.

Timotheus, extincto ab Alexandrinis Protherio, aut voluit aut passus est ab uno episcopo in locum occisi episcopi se ordinari: et ne contra legem factus merito objiceretur, ad gratiam plebis quæ Protherium exosum habuerat conciliandam, omnes quibus ille communicaverat, Nestorianos pronuntiat. Chalcedonensem synodum repudians, confutatus ab omnibus, hæresiarches in exsilium truditur: ibique sub Zenone moritur.

[492] Anastasius, annis viginti octo. Transemundus, Wandalorum rex, catholicas ecclesias clausit, et ducentos viginti episcopos in Sardiniam exilio relegavit. Fulgentius, Ruspensis Ecclesiæ episcopus, scientia et doctrina claruit.

Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate præcipuus, cujus frater Appollinaris Valentini episcopus, miraculis insignis, Isicii senatoris primum viri, postea Viennensis episcopi, duo lumina, clarissimi filii. Hic beatus Avitus adversus hæresin Arianam, quæ tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque magna ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima ejus opera testantur. Scribit enim dialogum, hæresin illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebaldum Burgundionum regem, filium Gundovei. Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutichem autores erroris, luculentissimo et castigato satis sermone. Fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi Ecclesia

A probatissim. Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudit: qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauricii sociorumque ejus construxit. Quem postmodum captum, et a Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in Ecclesia Christi vixerit, quiquis scire ad plenum vult, post ejus innumera in divinis laboribus opera, epitaphium ipsius legat; ibi quantus fuerit videre poterit: ubi inter alia sic metricè lusum est veritate pura subnixum:

Unus in arce fuit, cui quilibet ordine fandī,
Orator nullus similis, nullusque poeta;
Clamant quod sparsi per crebra volumina libri.
Qui vixit, vivit, perque omnia sæcula vivet.

Symmachus papa inter multa Ecclesiarum opera, B quæ vel a fundamentis creavit, vel prisca renovavit, ad beatum Petrum, ad beatum Paulum, et beatum Laurentium pauperibus habitacula construxit: et omni anno per Africam et Sardiniam episcopis qui in exilio erant pecunias et vestes ministravit. Anastasius imperator, quia hæresi favens, catholicos insectatus est, divino fulmine periit.

Hic Anastasius codicillos Chlodoveo regi pro consulatu misit. Ab ea die et consul et augustus est appellatus, sedemque regni Parisiis constituit. Regnavit a Francis triginta annos. Fuerunt autem a transitu sancti Martini, usque ad transitum Chlodovei regis annis centum duodecim. A transitu sancti Martini Viennensis tertii episcopi (nam primus Crescens, sequens Zacharias martyr) usque ad transitum Martini Turonorum episcopi ducenti nonaginta anni, et usque ad transitum sancti Mamerti Viennensis Ecclesiæ episcopi, colliguntur anni trecenti viginti octo. Mortuo Chlodoveo, Chlotildis regina cum quatuor filiis Chlodovei, regnum Francorum tenuit, Theodorico, Chlodomiro, Childeberto et Chlotario. Dani cum multis navibus Cochilaico duce in Gallias transitum faciunt. Cum quibus Theutbertus Theoderici filius pugnavit, eosque cum rege illorum prostravit. Chlodomirus et Childebertus atque Chlotharius fratres contra Sigismundum et Gothmarum exercitum movent. Cumque in aciem simul venissent, fugientibus Burgundionibus, Sigismundus cum ad sanctorum martyrum Agaunensium monasterium fugeret, comprehensus a Chlodomiro cum uxore et filiis suis necatur: et in puteum projectus occultatur. Sed per revelationem postea inde ab abbate sanctorum martyrum levatus non longe ab ecclesia eorum in monasterio quod ipse construxit, ubi eorum corpora, scilicet Mauricii, sociorumque ejus sex millium sexcentorum sexaginta sex posita sunt, honorifice sepultus est: ubi virtutibus postmodum et ipse claruit. Tunc temporis et Avitus presbyter insignis apud Aurelianos habetur. Chlodomirus in provincia Viennensi, in loco qui dicitur Vesperoncia, cum Burgundionibus decertans, interfectus est. Franci indigne ferentes, Gothmarum persecuti interimunt. (DIACON., lib. xv; SIGISM., ann. 503). Per idem tempus apud Carthagi-

nem Olympus quidam Arianus in balneis sanctam Trinitatem blasphemans, ignis jaculo visibiliter est combustus. Barbas quoque quidam Arianus episcopus, dum quemdam contra regulam fidei baptizans dixisset: Baptizat te Barbas, in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto, statim aqua quæ fuerat ad baptizandum deportata, nusquam comparuit. Quod aspiciens qui baptizandus erat confestim ad catholicam ecclesiam abiit, et juxta morem fidei baptismum Christi accepit. (NICEPH., I. XVI, c. 33.) Faustus ex abbate Lirinensis monasterii apud Regium Galliæ episcopus factus, Pelagium dogma destruere conatus, in errorem labitur: unde qui ejus sensus in hac parte catholicos prædicant, sicuti Gennadius de illustribus viris scribens, omnino errant. Ita enim liberum arbitrium tam Augustinus quam cæteri catholici in Ecclesia Dei docent, ut illuminatio, virtus et salus illi a Christo, et per Christum, et cum Christo sit; Faustus vero iste ita liberum christianum arbitrium docere conatur, ut illuminatio ejus, virtus et salus, non à Christo, sed natura sit.

Contra hunc scribit lucidissima fide beatissimus Avitus Viennensis episcopus, ejus redarguens errorem. Similiter et Joannes vir eruditus Antiochenus presbyter.

[519] Justinus imperator annis octo. Joannes Romanæ Ecclesiæ pontifex, Constantinopolim veniens ad portam quæ vocatur Aurea, populorum turbis ei occurrentibus, in conspectu omnium, roganti cæco lumen reddidit. Qui cum rediens Ravennam venisset, Theodericus eum cum comitibus cæteris carceris afflictione peremit, invidia ductus, quia catholicæ pietatis defensor Justinus eum honorifice suscepisset. Quo tempore Symmachum atque Boetium consulares viros, pro catholica pietate idem Theodericus occidit: quique anno sequente subita morte periit, succedente in regno Atalarico nepote ejus. Post Transemundum Childericus ex Valentiniani imperatoris captiva filia genitus, in Wandalis regnum suscepit. Qui sacramento a Transemundo obstrictus, ne catholicis in regno suo consuleret antequam regnum susceperet, episcopos ab exsilio reverti jussit, eisque Ecclesias reformare præcepit, post annos septuaginta quatuor hæreticæ profanationis. Julianus Viennensis Ecclesiæ episcopus floruit. Theodericus, Childeburtus, et Chlotarius reges contra Hermenefridum regem Thoringiorum exercitum commovent, et victores Hermenefridum fugant. Quem portea Theodericus sub fide receptum, de muro urbiscum simul loquerentur, præcipitat, infantesque ejus interficit. Childeburtus quoque pro sorore sua Amalrici regis uxore, in Hispania pugnam iniit. Ibique Amalricus interfectus ac thesauri illius direpti, Toletum urbs vastata. Childeburtus cum sorore sua reversus est, quæ tamen in itinere obiit. Childeburtus vero inter reliquum thesaurum, calices pretiosissimos sexaginta detulit, quindecim patenas miro opere cælatas, vi-

ginti capsas Evangeliorum ex auro purissimo cum gemmis: quæ cuncta ecclesiis divisit. Childeburtus et Chlotarius filios Chlodomiri nepotes suos, quos nutriebat Chlotildis, ne regnarent, loco patris, interficiunt: unus ex his Chlodoaldus effugit. Hic postea, relicto regno terreno, clericus factus, presbyter deinde ordinatus, bonis operibus præditus, plenus virtutibus migravit ad Dominum, sepultus Noviome in suburbio Parisiæ civitatis. Eugenius Carthaginensis Africæ civitatis episcopus, confessor publicus habetur.

[527] Justinianus imperator regnavit annos triginta novem. Hic Justini ex sorore nepos. Benedictus abbas, virtutum gloria claruit. Vitam ejus B. Gregorius papa in dialogorum libris scripsit. Belisarius patricius mirabiliter de Persis triumphavit. Qui deinde a Justiniano in Africam missus, Wandalorum gentem delevit. Carthago quoque post annos nonaginta quatuor vastationis suæ, recepta est, pulsus devictisque Wandalis, et rege eorum Gelismero capto, atque Constantinopolim misso. Viennensis episcopus Dominus floruit. Hic tam in divinis quam in sæcularibus artibus claruit, amator pauperum, redemptor captivorum, vitæque probatissimus. Per idem tempus corpus S. Antoni monachi, divina revelatione repertum, Alexandriam perducitur, et in ecclesia sancti Joannis Baptistæ humatur. Dionysius paschales scribit circulos, incipiens ab anno Dominicæ Incarnationis ducentesimo trigesimo secundo, qui est annus Diocletiani, ducentessimus quadragesimus octavus post consulatum Lampadii et Orestis: quo anno codex Justinianus orbi promulgatus est. Victor quoque Capuanus episcopus librum de Pascha scribens, Victorii arguit errores. Theodericus Francorum rex moritur, cui succedit Theutbertus filius ejus. Childeburtus et Chlotarius reges Francorum Hispaniam vastant. Cæsar-Augustam circumdantes obsident. Sed eives tunicam B. Vincentii martyris circumferentes misericordiam Domini rogabant, qua de re flexi reges, Childericus et Chlotarius, pace composita, in munere stolam beatissimi Vincentii martyris a Cæsar-Augustanis acceperunt. Parisios reversus Childeburtus, ecclesia in veneratione B. Vincentii martyris ibi constructa, eandem ipsam stolam in eadem ipsa ecclesia reposuit. Theutbertus Italiam ingreditur, Longobardos superat, atque tributarios sibi subigit. Reversus decimo quarto regni sui anno moritur. Sed et Chlotildis plena bonis operibus, apud urbem Turonum migravit ad Dominum: corpus ejus a filiis sublatum, Parisiis juxta virum suum Chlodoveum in ecclesia sanctæ Genofevæ sepultum est. Chlotarius rex filium suum Chramnum contra se rebellantem, et publica pugna resistentem, cum prius idem Chramnus captus et ligatus fuisset, cum uxore et filiis jussit igne cremari. Hoc tempore beatus Medardus episcopus, plenus virtutibus, migravit ad Dominum. Quem Chlotarius rex Suessionis civitate gloriose sepelivit, multas facultates et munera se ad sepulturam illius

tradens. Ipse autem rex non multo post defunctus, in eadem ipsa ecclesia beati Medadri a filiis suis sepelitur. Regnavit autem quinquaginta et unum annum.

[564] Justinus minor, annis undecim. Narcissus patricius Totilam Gothorum regem in Italia superavit, et occidit. Hic deinde minis territus Sophiæ Augustæ Justini uxoris Longobardos a Pannoniis invitavit, eosque in Italiam introduxit. Joannes, Ecclesiæ Romanæ pontifex, ecclesiam apostolorum Philippi et Jacobi perfecit, et dedicavit. Pentagathus Viennensis Ecclesiæ episcopus floruit. Hic consularibus fascibus primum sublimis, sed Christi humilitate primus, postmodum quinque annis episcopalem sedem fidelissime rexit : sub consulatu Paulini junioris et Basilii vita functus est. Cui successit in episcopatu Isicius, qui et ipse sub Justiniano floruit. Quatuor fratres filii Chlotarii regnum inter se dividunt. Charibertus accepit regnum Childebti, sedemque constituit Parisiis : Gunthchramnus regnum Clodomiri, constituitque sedem Aurelianis : Chilpericus, regnum Chlotarii patris sui, Suessionisque civitate sedem sibi statuit : Sygibertus accepti regnum Theodorici, sedemque sibi constituit Rhemis. Octavo regni ejus anno in Gallias Hunni cum Sygiberto prælia committunt. Victi amicitias petunt : sicque in terram suam refugiunt. Sygibertus et Chilpericus fratres inter se decertant, et primum Chilpericus civitatem Rhemensem pervasit. Sygibertus iterum Suessiones occupat, capto Theutberto Chilperici filio. Sed postmodum sacramentis inter se datis, aliquot annis in quadam pace manserunt. Charibertus rex moritur, atque in basilica sancti Romani Blavio castello sepelitur. Sygibertus rex Brunichildem Athanaldi regis filiam uxorem accepit, eamque sub Arianis baptizatam in nomine individuae Trinitatis rebaptizari præcepit. Ejus sororem Ghilpericus rex ad patrem in Hispaniam mittens, Chilsuintam expetiit : et cum alias uxores haberet, ipsam superduxit : quam tamen postea consilio usus Fredegundis, per noctem in lecto suo strangulavit.

Jam tunc Chilpericus tres filios habebat de Audovera uxora sua, Theutbertum, et Meroveum, et Chlodoveum. Absente Chilperico Fredegundis Audoveram reginam tali fraude decepit, ut filiam quam ex Chilperico habebat Audovera ex sacro fonte, ipsa per se non per aliam susciperet : quod et ipsa seducta quidem fecit, ac ideo postmodum a marito suo Chilperico dimissa, sicut Fredegundis in conubium transiit. Audovera velo velata villas et prædia tantum ad sustentationem sui accepit. Episcopus qui filiam baptizavit, et matri eam tenere non prohibuit, exsilio damnatus est. Leobigildis rex Gothorum quasdam Hispaniæ regiones sibi rebelles in potestatem sui regni superando redegit. Hoc tempore Namatus Viennensis Ecclesiæ episcopus floruit, nobilis stemmate, sed nobilior vita, et eloquio. Franci qui sub ditione Chilperici erant, ad Sygiber-

tum transeunt : sicque Sygibertus Tornacum, ubi Chilpericus residebat, obsedit. Eo tempore sanctus Germanus Parisiorum episcopus Sygiberto regi mandavit, ut contra fratrem suum nullo modo abiret, neque de interfectione illius cogitaret, quod ille audire contempsit. Sed Francis consentiens, more gentis impositus clypeo, rex constitutus est, ac regnum fratris sui Chilperici adeptus qui non longe fraude Fredegundis a duobus juvenibus interfectus est. Namque illi simulantes secretius aliquid ei suggerere, latus illius perfodiunt, qui a Chilperico fratre, in Lambriaco vico sepultus est. Inde translatus in basilicam sancti Medardi, juxta patrem suum Chlotarium positus est. Regnavit autem tredecim annis. Meroveus filius Chilperici, Brunichildem uxorem avunculi sui in conjugium accepit. Pro qua receptus a parte et tonsuratus, ac presbyter ordinatus, in pago Cinnomannico in monasterium missus est. Childebertus junior Brunichildis filius : rex in Austria constitutus : qui Italiam, ingressus, eam devastavit, et tributariam fecit. Gunthchramnus rex bonæ satis memoriæ mortuus est, atque in Basilica sancti Marcelli martyris Cabillone sepultus : regnavit autem triginta et uno annis. Leobigildus rex filiam Chilperici et Fredegundis, nomine Rinchildem, duxit uxorem. Fredegundis cum Landerico majore domus adulterans, Chilpericum regem a venatione revertentem dolo per gladiatores interficere fecit : et quasi nescia mali cum exercitu Parisios deportatum in Ecclesia B. Vincentii martyris sepelivit : sic ipsa cum Landerico et Chlotario parvo filio in regno resedit. Contra quam Childebertus rex Austrasiorum, qui Gunthchramno patrueli in regno Burgundiæ successerat, bellum commovit. Sed Fredegundis suis consilium dedit ut nocte cum lampadibus obviam irent, præcedentes ramos in manibus ferrent, appensis tintinnabulis ad colla equorum, ne a vigilarum custodibus sciri possent. Nam tunc temporis tintinnos equos Austrasii ad pastum emittebant. Illi sic cuncta facientes, Austrasios et Burgundiones tali fraude seduxerunt, dum vigiliæ putant juxta silvam equos suos pascere, et tintinnabula equorum suorum resonare. Cæsus itaque Childeberti exercitus, reliqui cum ducibus in fugam versi sunt. Fredegundis post aliquantum temporis, mortua, in ecclesia beati Vincentii Parisiis sepulta est. Theodebertus et Theodericus, filii Childeberti, cum avia sua Brunichilde in regnum gloriosi regis Gunthchramni in Burgundiam directi : Theodericus cum Chlothario patruelis suo pugnam iniit, eumque cum exercitu suo fugavit : inde Theodericus consilio matris suæ Brunichildis, cum Theodeberto fratre pugnam miscuit. Frater ejus Coloniam ingressus, doloque ibi occisus est, caputque illius Theodorico fratri, ut ipse jusserat, delatum filii Theodeberti ab ipso interfecti. Filiam ejus in conjugium sumere volens, a matre prohibitus est. Cuique postmodum Brunichildis mater, timens ne eam perimeret, venenum porrexit, talique morte obiit ; regnans qua-

draginta annis : filios ejus Brunichildis occidit. Namatus episcopus Viennensis septuagesimo anno vite suæ defungitur. Justinus imperator amens factus, diem obiit : Tiberiusque pro eo imperium suscepit. Burgundiones et Austrasii cum reliquis Francispace facta Clotharium in tribus totis regnis super se regem levaverunt.

[575] Tiberius Constantinus imperator annis septem. Gregorius adhuc apocrisarius Romanæ Ecclesiæ in Constantinopoli libros Expositionis in Job condidit, atque Eutychium ejusdem urbis episcopum in fide nostræ resurrectionis errasse, Tiberio præsentē, ita convicit, ut imperator librum ipsius, quem de resurrectione scripserat, flammis cremari debere liberaret. Docebat enim idem Eutychius corpus nostrum in resurrectione impalpabile, ventis ac requie futurum subtilius. Gens Longobardorum comitante fame et mortalitate, omnem invadit Italiam, ipsamque Romanam urbem obsedit : quibus tempore illo rex præerat Alboinus. Gothi quoque sub Hermenigildo Lewigildi regis filio, bifarie divisi, mutua cæde se vastant. Philippus Viennensis episcopus clarus floruit. Cujus tempore monasterium sancti Andreæ subterioris Viennæ conditum a Remilla Eugenia Ansemundi ducis filia, atque sub testamento matri Ecclesiæ traditum. Nam aliud monasterium superius S. Andreæ, in colle citatis situm jamerat. Fundaverat enim ipsum beatissimus Leonianus temporibus sancti Aviti ejusdem urbis episcopi, ubi eadem ipsa Remilla sub regulari disciplina nutrita fuerat. Post Philippum Evantius vir sanctus, episcopus Viennæ levatus est. Hic cum sancto Prisco et Artemio Senonico, et Remigio Biturigensi, et cum aliis sanctis episcopis, viginti capitula ecclesiastica perfecte roboravit. Quibus consedit quoque Syagrius Eduennensis episcopus, vir summæ sanctitatis. Suevi a Lewigildo rege obtenti Gothis subjiciuntur.

[585] Mauricius imperator, annis viginti et uno. Ermenigildus Lewigildi Gothorum regis filius, ob fidei catholicæ confessionem inexpugnabilem, a patre Ariano regni privatus infulus, insuper in carcerem projectus, ad extremum nocte sancta Dominicæ resurrectionis, securi in capite percussus, regnum cœleste pro terreno rex et martyr intravit. Cujus frater Richaredus mox ut regnum post patrem accepit, omnem gentem Gothorum, cui præerat instante Leandro Hispalitano episcopo, qui et Ermenigildum docuerat, ad catholicam fidem convertit. Anari adversus Romanos dimicantes auro magis quam ferro pelluntur. Viennensis episcopus Verus claruit. Hujus tempore Desiderius Augustodunensis genere in ordine diaconi Ecclesiæ Viennensi serviebat. Gregorius Romanæ Ecclesiæ præsul et doctor eximius claruit. Post Verum episcopum sanctus Desiderius succedit. Hic beatissimus Brunichildem reginam ex impietatis suis arguens, a comitibus ejus ipsa jubente in territorio Lugdunensi super fluvium Calaronam perimitur, martyrque gloriosus cœleste regnum ingreditur. Gregorius pontifex synodum episcoporum vigin-

ti quatuor, ad corpus B. Petri apostoli congregans, quæ necessaria sunt Ecclesiæ decernit. Idem missis in Britanniam Augustino, Mellito, et Joanne, cum aliis pluribus timentibus Deum, ad Christum Anglos convertit. Siquidem Edilbertus rex Cantuariorum, cum gente cui præerat, ad Christum convertitur, sedesque tam Augustino doctori suo, quam aliis episcopis largitur. Brunichildis regina pro multis sceleribus suis in præsentia Chlotharii regis judicantibus Francis, indomitis equis, religata brachiis et cruribus divaricatis, membratim discinditur, ac igni ossa illius cremata.

Phocas regnavit annis octo. Gregorius Anglorum genti metropolitanos statuit, deditque Lindonæ atque Eboraciæ episcopis pallium : secundo anno imperii Phocæ, indictione octava, migravit ad Dominum. Phocas, rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanam caput esse omnium Ecclesiarum, quia Constantinopolitana Ecclesia prima se omnium scribebat. Domnolus Viennensis episcopus tunc florebat, vir strenuus, et in redimendis captivis piissimus. Phocas rogante alio Bonifacio Romano pontifice, in veteri fano quod Pantheon vocabatur, ablatis idololatriæ sordibus ecclesiam Beatæ semper Virginis Mariæ et omnium martyrum dedicari jussit, ut ubi quondam non deorum, sed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret memoria sanctorum. Patasini et Veneti per Orientem et Ægyptum civile bellum faciunt, ac sese mutua cæde prosternunt. Persæ adversus rempublicam gravissima bella gerentes, multas Romanorum provincias, et ipsam Hierosolymam capiunt : ac destruentes ecclesias, sancta quoque loca profanantes, etiam vexillum Dominicæ crucis auferunt. Heraclius imperator, annis viginti sex. Anastasius Persa monachus, nobile pro Christo martyrium patitur : qui natus in Perside a patre puer magicas artes didicit ; sed ubi a captivis Christianis nomen Christi accepit, in eo mox animo conversus, relicta Perside Chalcedoniam Hierapolimque, Christum quærens, ac deinde Hierosolymam petiit ubi accepit baptismatis gratiam. Quarto ab eadem milliaro monasterium abbatis Anastasii introivit, ubi septem annis regulariter vivens, dum Cæsaream Palæstinæ orationis gratia venisset, captus a Persis, et multa diu verbera inter carceres et vincula Marcebana judice perpassus, tandem in Persidem mittitur ad regem eorum Chosroam : a quo tertio per intervalla temporis verberatus, ad extremum una suspensus manu per tres horas, sic decollatus cum aliis septuaginta, martyrium complevit. Mox tunica ejus indutus quidam dæmoniacus, curatus est. Sisebutus Gothorum rex in Hispania plurimas urbes sibi bellando subjecit et Judæos suo regno subditos, præter eos qui fuga lapsi latenter migraverunt ad Francos, ad Christi fidem convertit. Persæ Chalcedoniam usque pervenerunt. Æunni murum longum irrumperentes, et mœnia Constantinopolis accedentes cum Heraclio imperatore mutuo in muro stante colloquuntur, acceptoque ab eo pretio pacis ad tempus

recedunt. Ætherius Viennensis, vir in omnibus eximius, præclarus habetur. Chlotharius rex Saxonum terram vastavit : in tantum ut non ibi relinqueret hominem viventem, longior, ut fertur, quam spatua ipsius erat. Non longo tempore interjecto quadragesimo quarto regni sui anno moritur : successitque ei Dagobertus filius ejus vir strenuus, et in judiciis severus. Habuit autem duos filios, Sygibertum et Chlodoveum quorum unum, Sygibertum in Austriam cum Pipino duce direxit : Chlodoveum juniorem secum retinuit. Gundolaudus major domus moritur, cujus loco Herthenoldus a Dagoberto constituitur. Heraclius imperator cum exercitu superveniens Persis victor, Christianos qui ibi erant captivi reduxit, ac vexillum Dominicæ crucis Hierosolymam triumphans reportavit. Reliquiæ quoque beati martyris Anastasii, primo ad monasterium suum, deinde Romam advectæ, venerantur in monasterio beati Pauli apostoli, quod dicitur ad Aquas Salvas. Anno Heraclii imperatoris octavo decimo, indictione quinta, Eduinus excellentissimus rex Anglorum, in Britannia Transumbranæ gentis ad aquilonem, prædicante Paulino episcopo, quem miserat de Cantia venerabilis archiepiscopus Justus, verbum salutis cum sua gente suscepit anno regni sui undecimo; adventus autem Anglorum in Britanniam plus minus anno centesimo octogesimo. Eique Paulino sedem episcopus Eboraci dedit. Eo tempore apud Scotos in observatione quartæ decimæ lunæ paschalis error maximus exortus est : quorum errorem Honorius papa per epistolam suam redarguit. Sed et Joannes, qui successorius ejus Severino in pontificatu successit, cum adhuc electus in pontificatu, pro eodem errore quartæ decimæ lunæ, simul et pro Pelagiana hæresi, quæ apud eos recrudescerebat, scripsit.

[639] Heracleonas cum matre sua Martina, annis tribus. Cyrus Alexandriæ episcopus, Sergius et Pyrrhus regiæ urbis episcopi, Acephalorum hæresim instaurantes, unam operationem in Christo divinitatis et humanitatis, unam quoque voluntatem dogmatizabant. E quibus Pyrrhus sub Theodoro papa Romam veniens ex Africa, ficta, ut post apparuit, pœnitentia, obtulit eidem papæ, præsentem clero et populo, libellum cum sua subscriptione, in qua damabantur omnia quæ a prædecessoribus suis scripta vel acta sunt adversus catholicam fidem : unde et bonigne susceptus est ab eo quasi regiæ pontifex civitatis : sed quia reversus, eundem ipsum errorem repetiit, memoratus papa Theodorus, sacerdotum synodo advocata in basilica beati Petri Apostolicondemnavit ipsum Pyrrhum sub vinculo anathematis.

[642] Constantinus filius Heraclii mensibus sex. Pyrrhi successor Paulus, non tantum pestifera doctrina sicut decessor ejus, sed et aperta persecutione catholicos cruciat : apocrisarios sanctæ Romanæ Ecclesiæ qui ad ejus correctionem missi fuerant, partim carceribus, partim exsiliis, partim verberibus afficiens : sed et altare eorum in domo Placidie sacratum in venerabili oraculo subvertens diripuit,

A prohibens eos ibi missas agere : unde et ipse sicut prædecessores ipsius, ab Apostolica sede, justa satis dispositione damnatus est. Dagobertus Francis regnat, Sygibertus filius ejus Austrasiis.

[641] Constantinus filius Constantini, imperator annis viginti octo. Hic Constantinus deceptus a Paulo sicut Heraclius avus ejus a Servio ejusdem civitatis episcopo exposuit typum adversus catholicam fidem nec unam nec duas voluntates, aut operationes in Christo definiens esse confitendas, quasi nihil velle rei operari credendus sit Christus. Unde Martinus papa, congregata Romæ synodo centum et quinque episcoporum, damnavit sub anathemate præfatos Cyrum, Sergium, Pyrrhum, et Paulum hæreticos. Post hæc missus ab imperatore Constantino Theodorus hexarchus, tulit Martinum papam de Ecclesia Constantiniana, perduxitque Constantinopolin, ubi cum pro catholica veritate apostolice ageret, relegatus Chersonam, ibidem vitam finivit, multis in eodem loco virtutum signis usque hodie refulgens. Facta est autem synodus præfata anno nono imperii Constantini, mense Octobri indictione octava. Clarentius vir satis eruditus Viennensis episcopus clauit. Vitellianus papa Romæ ordinatur : sub quo Constantinus imperator beato Petro apostolo misit Evangelia aurea gemmis albis mira magnitudine in circuitu ornata. Ipse post aliquot annos idem per indictionem sextam Romam veniens, obtulit super altare apostolorum pallium auro textile, toto exercitu cum cereis ecclesiam intrante. Sequenti anno facta est eclipsis solis, quinque Nonas Maii quasi decima hora diei. Vitellianus papa Theodorum archiepiscopum et Adrianum abbatem, virum sanctum atque doctissimum, in Britanniam mittit : qui plurimas Ecclesias Anglorum doctrina ecclesiastica fecundarunt. Constantinus imperator post plurimas deprædationes in provinciis factas, occisus in balneo periit, indictione duodecima. Sed non longo post tempore Vitellianus papa obiit.

[669] Constantinus, filius Constantini superioris, annis septemdecim. Saraceni Siciliam invadunt, et, præda nimia secum ablata, mox Alexandriam redeunt. Agatho pontifex Romanæ Ecclesiæ constituitur : qui ex rogatu Constantini, Tiberii, Heraclii, piissimorum principum, misit in regiam urbem legatos suos : in quibus erat adhuc Joannes diaconus non longe post episcopus, pro facienda adunatione Dei Ecclesiarum. Qui benignissime suscepti a fidei catholicæ defensore Constantino, jussi sunt, remis disputationibus philosophicis, pacifico colloquio de vera fide perquirere, datiseis de bibliotheca Constantinopolitana catholicorum Patrum, quos petebat, libellis. Affuerunt autem et episcopi centum et quinquaginta, præsidente Gregorio patriarcha regiæ urbis, et Macario Antiochiæ. Convicti sunt itaque qui unam voluntatem et operationem astruebant in Christo, falsasse catholicorum Patrum per plurima dicta. Finito conflictu, Georgius correctus est. Macarius vero cum suis sequacibus simul et prædeces-

soribus, Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo, et Petro, anathematizatus est : et in loco ejus Theophanus abbas de Sicilia, episcopus Antiochiæ factus. Tantaque gratia legatos catholicæ pacis comitata est, ut Joannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis Dominica octavarum Paschæ, missas, publice in ecclesia sanctæ Sophiæ, coram principe et patriarcha Latine celebraret. Hæc est sexta Synodus universalis Constantinopoli celebrata, et Græco sermone conscripta temporibus papæ Agathonis, exsequente et residente Constantino piissimo imperatore intra palatium suum, simulque legatis apostolicæ sedis, et episcopis centum et quinquaginta residentibus. Prima enim universalis Synodus in Nicæa congregata est contra Arium, trecentorum et octodecim Patrum, temporibus Julii papæ sub Constantino principe. Secunda, Constantinopoli, centum quinquaginta Patrum contra Macedonium et Eudoxium, temporibus Damasi papæ, et Gratiani principis quando Nectarius ejusdem urbis est ordinatus episcopus. Tertia in Epheso, ducentorum Patrum contra Nestorium episcopum Augustæ urbis, duas personas in Domino Jesu Christo prædicantem, sub Theodosio magno principe, et papa Cœlestino. Quarta, in Chalcedonia, Patrum mille centum et triginta sub Leone papa, temporibus Martiani principis, contra Eutychem nefandissimorum præsulem monachorum. Quinta autem, Constantinopoli, temporibus Vigilii papæ, sub Justiniano imperatore, contra Theodorum et omnes hæreticos. Sexta hæc de qua in præsentī loco diximus. Sindulphus Viennensis Ecclesiæ episcopus, clarus habetur. Sancta Virgo Christi Hediltruda, filia Annæ regis Anglorum, et primo alteri viro, et postea Hecfrido regi conjux dato, postquam duodecim annis thorum maritalem incorrupta servavit, sumpto velamine sanctimonialis efficitur : nec mora, etiam virginum mater et nutrix : cujus merita testatur etiam caro mortua, quæ post sexdecim annos sepulturæ cum veste quæ involuta est, incorrupta ut virgo manserat, reperitur. Dagobertus rex ecclesias sanctorum ditavit, eisque multa largitus pacifice et quiete regnum tenuit Francorum. Sindulpho episcopo defuncto, Hecdicus Viennensis Ecclesiæ præsulatum suscepit, magnæ religionis vir : claruit autem usque ad ultimum tempus Justiniani imperatoris, cujus et tempore obiit.

[686] Justinianus minor, filius Constantini, imperator factus, annis decem. Hic constituit pacem cum Saracenis terra marique decennio. Sed et provincia Africa quæ fuerat tenta a Saracenis, Carthagine capta atque destructa, Romano imperio subjugata est. Dagobertus rex, valida febre ægrotans, mortuus est Spinogilo villa in pago Parisiensi atque in ecclesia beati Dionysii martyris sepultus est : luxeruntque eum Franci diebus multis. Regnavit autem quadraginta quatuor annis. Ejus loco constituerunt Franci Chlodoveum filium ejus regem : cujus uxor Baltildis, de genere Saxonum. Sygibertus rex Austrasiæ, Pippino

A defuncto, Grimoldum filium ejus majorem domus instituit. Non longe post defuncto Sygiberto rege, Grimodus filius ejus parvum, Dagobertum nomine, totondit, ac Dodoni Pictaviensi episcopo sub custodia dirigit : Franci plurimum inde indignati, captum Grimoldum Chlodoveo regitradunt : qui posuit eum Parisiis in custodia : ibique diu excruciat, vitam finivit : Chlodoveus rex temere agens, brachium beati Dionysii martyris abscidit. Abeo tempore sicut Franci tenuerunt, regnum ipsorum cadere cœpit, variis casibus molestatum. Chlodoveus rex, multis illectus vitiis, tandem ex Baltilde regina tres filios habuit, Chlotarium, Childericum atque Theodoricum. Justinianus, beatæ memoriæ, Romanæ Ecclesiæ pontificem Sergium, quia Synodo hæreseos quam Constantinopoli fecerat, patere et suscribere noluit, misso Zacharia protospatario suo, jussit Constantinopolim deportari. Sed prævenit militia Ravennatis urbis, vicinarumque partium, jussa nefanda principis et eundem Zachariam ab urbe Roma contumeliis et injuriis repulerunt. Chlodoveus rex nimium lubricus decessit, cum regnasset annis sexdecim Franci Chlotharium filium ejus regem constituunt. Herchinnoldo majore domus defuncto, Franci in incertum euntes, Ebroinum in hac dignitate ut major esset in aula regia constituunt. Chlotharius quatuor annos regnans obiit, cujus loco Franci Theodoricum fratrem ejus erigunt. Childericum alium fratrem ejus simul cum Ulfeldo duce in Austriam regnare dirigunt. Papa Sergius ordinavit venerabilem virum Wilibrodum cognomine Clementem, Frisonium genti episcopum. Chalceoldus episcopus Viennensem Ecclesiam rexit usque ad tempora Theodorici regis, Justinianus imperator, ob culpam perfidiæ, regni gloria privatus, exsul in Pontum secedit.

[696] Leo imperator annos duos. Papa Sergius in sacrario beati Petri capsam argenteam, quæ in angulo obscurissimo diutissime jacuerat, et in ea crucem diversis ac pretiosis lapidibus adornatam, Domino revelante, reperit : de qua tractis quatuor petalis, quibus gemmæ incluse erant miræ magnitudinis, portionem ligni salutiferi Dominicæ crucis interius repositam inspexit. Quæ ex eo tempore omnibus annis in basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, die exaltationis ejus ab omni osculatur atque adoratur populo. Dodolenus Viennensis episcopus habetur. Franci, Ebroino insidias parantes, Theodoricum de regno abjiciunt, Ebroinum Luxovio monasterio tondent : Childericum super se regem levant : majorem domus, Ulfuoldum. Sed non multo post, propter levitatem animi sui idem Childericus a Francis interficitur : Ulfuoldus fuga elabitur. Franci Leodosium Archenoldi filium majorem domus constituunt. Theodoricum in regno advocant. Dicitur in hoc consilio fuisse Leodegarius venerabilis episcopus Augustodunensis, et Gerinus frater ejus. Ebroinus itaque magnæ impietatis homo, clericaturam abiciens, a Luxovio cœnobio egressus, seductus sine dubio ab spiritu mendacii, qui dixerat ei quod

duodeviginti annis viveret, in Franciam revertitur. Copiis undecunque sibi aggregatis, ad Audoenum episcopum Rothomagensem dirigit. Mox responso inde accepto tyrannice contra hostes debacchatus, Levediesium fide captum occidit. Ac sic principatum vi sub Theoderico rege obtinuit : continuo sanctum Leodegarium diversis poenis affectum gladio peremit. Gerinum quoque fratrem ejus diu excruciatum peremit : multos cogens in exilium, ablatis facultatibus, de quibus Vulbaldus et Ragnebertus illustres viri, multis pressi injuriis, virtute venerabiles, occumbunt. Ulfuoldo decedente, Martinus et Pippinus junior filius Ansegisili, regibus decedentibus, dominabantur in Austria. Moto prælio contra Theodoricum regem et Ebroinum, Martinus fuga lapsus Lugduno cloaca se reclusit : Pippinus quoque et latere evasit. Ebroinus, datis sacramentis, Martinum ad regem Theodoricum venire suadet : ille credulus, mox cum suis interfectus est. Ebroinus crudelitate nimia sævus, ab Hermenfrido Franco interfectus est : Hermenfridus in Austriorum regnum ad Pippinum fugiens, evasit. Erat tunc temporis vir oculis orbatus, unus de illis quibus Ebroinus effoderat lumina, in insula Lugdunensis provincie, quæ Barbara dicitur. Qui cum nocturno tempore super ripam Scicannæ fluminis orandi gratia resideret, audit navigantium impetum, et magna vibrachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Cumque interrogaret, quo navigium illud tenderet, vox in auribus ejus percerepuit : Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus : ibi enim facti sui poenas luet. Hoc idem vir audit ad consolationem sui, ut sciret quam poenam persecutores justorum sentirent. Reverentissimus Ecclesiæ Lindisfarnensis in Britannia ex Anachorita antistes Cuthbertus, totam ab infantia usque ad finem vitam miraculorum signis inelytam duxit. Cujus venerabile corpus humatum post undecim annos, quasi eadem hora fuisset defunctus, cum veste qua tegebatur incorruptum inventum est. Franci Vuaratonem pro Ebroino, majorem domus faciunt : qui pacem cum Pippino componit. Pippinus cum Gissemaro Vuaratonis filio, contra voluntatem patris agente, civilia bella habuit. Sed Gissemarus a Deo percussus obiit. Pater ejus Vuarato principatum recepit. S. Audoenus episcopus, virtutibus clarus, migravit ad Dominum.

Post Vuaratonem, Bertharium majorem domus statura et sapientia pusillum, Franci constituunt. Pippinus cum Theodorico et Berthariobellum iniiit, et vicit.

[699] Tiberius Imperator, annis septem. Synodus Aquileiæ facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beatæ papæ Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit. Joannes pontifex Romanus habetur, qui Sergio successerat. Bobolinus Viennensis Ecclesiæ episcopus insignis claruit. Post quem Georgius magnæ virtutis episcopus, in eadem urbe constituitur. Gisulphus, dux gentis Longobardorum, Beneventi Campaniam

igne, gladio, et captivitate vastavit : cumque non esset qui ei resisteret, Joannes papa missis donariis plurimis et legatis, universos captivos redemit, atque hostes domum redire fecit. Cui succedit alter Joannes, qui miro opere oratorium sanctæ Dei genitricis Mariæ in Ecclesia beati Petri construxit. Eritbertus, rex Longobardorum, multas cortes et patrimonialia Alpium Cottiarum, quæ a Longobardis fuerant ablata, juri Apostolicæ sedis restituit, et hanc restitutionem aureis scriptam litteris Romam direxit. Pippinus Austrasiorum dux, Theodericum regem cepit, atque, thesauris acceptis, Nordebertum quemdam de suis majorem domus sub rege eodem constituit. Ipse in Austriam remeavit. Habuit autem ex uxore sua nobili duos filios, Drogum et Grimoldum. Drogus ducatum in Campania accepit.

[706] Justinianus secundus, cum Tiberio filio, annis septem. Hic auxilio Terbellii regis Bulgarorum regnum recipiens, convictos occidit eos qui se expulerant, patricios et Leonem in loco ejus usurpaverant : necnon et successorem ejus Tiberium qui cum de regno ejectum toto tempore quo ipse regnavit, in eadem civitate tenuerat in custodia. Callinicum vero, patriarcham, erutis oculis, misit Romam, et dedit episcopatum Cyro, qui erat abbas in Ponto, eumque exsulem aluerat. Hic papam Constantinum ad se venire jubens, honorifice suscepit et remisit : ita ut die Dominica cum missas sibi facere juberet, communionem de manu ipsius acceperit. Quem prostratus in terra, pro suis peccatis intercedere rogans, cuncta Ecclesiæ privilegia renovavit, qui cum exercitu mitteret in Pontum ad comprehendendum Philippicum, quem ibi relegaverat, conversus omnis exercitus ad partem Philippici, fecit eum sibi imperatorem : reversusque cum eo Constantinopolim, pugnavit contra Justinianum, duodecimo ab urbe miliario, vicitque atque occidit. Regnavitque Philippicus loco Justiniani. Francis adhuc Theodericus regnabat. Deodatus Viennensis episcopus, magnæ pareimonie vir florebat.

[712] Philippicus imperator annum unum, menses sex. Hic eiecit Cyrum de pontificatu, eumque redire ad gubernandum monasterium suum præcepit : quique pravi dogmatis litteras Constantino misit pontifici, quas ille cum apostolicæ sedis consilio respuit et hujus rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri, qui acta sex synodorum universalium continent. Nam et hujusmodi picturas eum haberentur in urbe regia, Philippicus jusserat afferri. Statuitque populus Romanus, ne hæretici imperatoris nomen, aut in chartis, aut figulis solidis susceperent : unde nec ejus effigies in ecclesiis introducta est, nec nomen ad missarum solemniam prolatum. Captus igitur Philippicus ab Anastasio oculis privatus est, nec tamen occisus. Theodericus rex Francorum mortuus est, qui regnavit annis novemdecim.

[714] Anastasius imperator, annos tres. Hic litteras Constantino pontifici Romam misit per Scholasticum patricium et exarcham Italiæ, in quibus se

fautorem catholicæ fidei, et sancti sexti concilii prædicatorem esse docuit.

Chlotharius filius Theoderici, puer Francis regnavit annos tres; cui successit Childebertus frater ejus, vir inclutus. Defuncto Northberto majore domus, Grimoldus Pippini filius effectus est. Pippinus multa bella gessit contra Rittodum gentilem Frisonum ducem, similiter contra Suevos, vel alias quamplures gentes. Blidrannus Viennensis Ecclesiæ episcopus. Leutbrandus rex Longobardorum, donationem Alpium patrimonii Cottiarum, quam Erithbertus rex fecerat, sed ille repetierat, admonitione venerabilis papæ Gregorii confirmavit. Drogo filius Pippini defungitur hibernali tempore, anno Incarnationis Domini septingentesimo octavo. Anepos episcopus, sæcularis conversationis vir, ducit exercitum Francorum contra Wiliarium in Suevos, ubi gravissima cædes facta est, anno Incarnationis Domini septingentesimo duodecimo. Bonæ memoriæ Childebertus rex migravit, regnans tredecim annos; et sepultus est Cauciaco monasterio in basilica S. Stephani protomartyris; regnum suscepit Dagobertus adhuc puer, filius ejus: major domus Grimoldus, vir modestus et justus, qui habebat Ratbodi ducis filiam Theusuindam in conjugium: nam ex alia femina Theudoaldum habuerat. Ægrotante itaque Pippino genitore ejus, dum ad visitandum eum venisset, a Rangario Frisone gentili peremptus est, in basilica sancti Landeberti. Pater ejus Theudoaldum in honore defuncti patris instituit. Leodidico, anno Incarnationis Domini septingentesimo decimo quarto in mense Aprili. Nec multo post Pippinus pater ejus mortuus est, eodem anno, medio decembri. Obtinuit autem principatum sub nominatis regibus annis viginti septem. Hechbertus vir sanctus de gente Anglorum, pro cælesti patria peregrinus sacerdotium Christi exornans, plurimas Scoticæ gentis provincias ad canonicam paschalistemporis observantiam, a qua diutius aberraverant, pia prædicatione convertit, anno ab Incarnatione Domino septingentesimo decimo quinto.

[717] Theodosius imperator, anno uno. Hic electus in imperatorem, Anastasium apud Nicæam civitatem gravi prælio vicit: datoque sibi sacramento, presbyterum fecit ordinari. Ipse vero ut regnum accepit, cum esset catholicus, imaginem illam venerandam, in qua sanctæ sex synodi erant depictæ, et a Philippico fuerat dejecta, pristino loco in urbe regia erexit. Tiberis fluvius alveum suum egressus ita excrevit, ut ad unam et semis staturam in via publica extumesceret, multaque excidia Romanæ civitatis faceret. A porta denique S. Petri usque ad pontem Milvum aquæ descendentes se conjungebant. Mansit autem diebus septem. Cum cives crebras litanias agerent, revertitur octava die. Amore divino inflammati multi Anglorum gentis de Britannia Romam venire his temporibus maxime studuerunt, ibique ob signum religionis tonsuram clericalem suscipere. Tunc etiam reverendus abbas Geolfridus annos

A natus septuaginta et octo, cum esset presbyter annis quadraginta octe; abbas autem, annis viginti quinque, ubi Lingonas pervenit, defunctus, atque in ecclesia beatorum Geminorum martyrum sepultus est.

Carolus Pippini filius ex alia uxore, cum captus a Plectrude Pippini quondam uxore teneretur, auxiliante Domino evasit. Saxones terram Matuariorum devastaverunt. Eoldus Viennensis episcopus jam habebatur.

[718] Leo imperator, annos novem. Saraceni cum immenso exercitu Constantinopolim venientes triennio civitatem obsident, donec civibus multa instantia ad Deum clamantibus, multi eorum fame, frigore ac pestilentia perirent, ac si pertæsi obsidionis abscederent. Qui inde regressi, Bulgarorum gentem quæ est super Danubium, bello aggrediuntur: et ab hac quoque victi refugium ac naves suas repetunt. Quibus cum altum peterent, irruente subito tempestate, plurimi etiam, mersis sive confractis per littora navibus, necati sunt. Leutbrandus rex audiens quod Saraceni, depopulata Sardinia, etiam loca illa sædassent, ubi ossa beati Augustini episcopi propter vastationem Barbarorum olim translata, et honorifice fuerant condita, misit, et dato pretio accepit, et transtulit ea in Ticinum. Ibi que in monasterio quod Cella aurea vocatur, quod et ipse construxit, condigno honore recondidit. Tunc sanctus episcopus Eoldus Viennensem Ecclesiam rebus auxit. Erat enim affinis Francorum regibus, quique etiam intra civitatem in honore beatorum martyrum Thebæorum, Mauriti et sociorum ejus, domunculam cryptatim (*sic*) construxit: ibique non mediocrem partem reliquiarum, sive ex his martyribus, sive ex aliis posuit. Atque ex eo tempore res ecclesiæ nomine beati Mauriti attitulantur, quando ex antiquo et major domus in honore septem martyrum Machabeorum, et facultates ejusdem ecclesiæ sub nomine eorum a fidelibus offerentur, et consecratæ manerent. Dagobertus rex, annis quinque regnans, mortuus est. In illis diebus paulo ante Franci mutua cæde se sternunt, ac Theodoaldum Grimoldi justum filium valide persequendo fugant, electo Raganfrido in principatum majoris domus. Franci Daniele quemdam clericum post objectionem tonsuræ, in regno stabiliunt, atque Chilpericum nuncupant. Exercitum usque ad fluvium Mosam contra Carolum commovent. Ex alia parte Ratbodus dux cum Frisonibus contra eundem ipsum Carolum insurgit: pugna valida commissa cum Frisonibus, Carolus gravi damno afflictus, dilapsus est. Rathodus usque ad Coloniam cuncta devastans pervenit, mense Julii, anno Incarnationis Domini septingentesimo decimo quinto. Chilpericussimul cum Raganfrido Arduennam silvam ingressus magno exercitu usque Rhenum civitatemque Coloniam pervenerunt, thesaurum multum a Plectrude accipientes, vastantesque terram, reversi sunt ad Amblaviam: sed subito Carolo super eos irruente, maximum acopiis suis dispendium sustinent. Iterum

Carolus exercitu commoto adversus Chilpericum, vel Ragamfridum pergit. Illi contra, hoste parato, bellum accelerant, in loco nuncupato Vicieco, die Dominica, illucescente die infra quadragesimam, decimo tertio Kalendis Aprilis, anno Incarnationis septingentesimo decimo septimo. Chilpericus et Ragamfridus fugati, penes Carolum victoria fuit : Coloniam venit, thesauros patris sui a Pretrude recepit ; regem sibi Clotharium statuit. Chilpericus et Ragamfridus Eudonem ducem in adiutorium expetunt : contra quos Carolus intrepidus pergit. Eudo Parisios fugiendo pervenit. Chilpericus, thesauris regalibus sublatis, trans Ligerim in Aquitaniam se eripuit. Chlotharius rex eo anno mortuus est. Post Eoldum episcopum Eobolinus Viennensis episcopus successit. Huic Ostrebertus vir strenuus et nobilis episcopus succedit. Hic sepultus est in villa quadam proprietatis suæ Julidiaco, non longe a Sequana fluvio. Carolus legationem ad Eudonem misit amicitiasque cum eo componit. Cui Eudo Chilpericum regem cum multis muneribus reddidit, sed idem non diu in regno resedit. Siquidem Noviomocivitate mortuus ac sepultus est. Regnavit autem annis plus quinque. Franci Theodericum, Dagoberti junioris filium, regem super se constituunt. Carolus major domus et Austrasiorum princeps, vastans omnia, et Saxonum agros diripiens, ad Wisorem pervenit. Ratbobus Frisonum dux moritur, et Carolus cum Saxonibus bellum iniit : gravissima cædes hominum altrinsecus morientium. Post aliquot annos, in Bajovariam iter arripuit, Bajovariosque cum labore maximo ad deditionem coegit. Post reluctantibus iterum occurrit : et secunda vice fortitudine exercitus sui superdomuit. Iterum abiit in Saxoniam, deinde ad Suevos contra Lantfridum, quos ab infestatione nimia repressit. Exinde exercitum commovet contra Eudonem Aquitanorum ducem, fugitque usque in Vasconiam fugato Eudone. Sarraceni multis copiis navibusque plurimis longe lateque plurimas urbes tam Septimaniæ quam Viennensis provinciæ vastant. Contra quos Carolus expeditionem ducens, graviterque eos fundens, in Hispanias repulit : facta concertatio mense Octobri, gerens et alia diversis in partibus prælia, iterum post aliquot annos perrexit usque in Vasconiam, Aquitaniam depopulatus : mortuo Eudone, contra filios illius arma corripuit, eosque vehementer afflixit. Sed variante concertatione, cum ex utrisque partibus pluri cæderentur, tandem fœdus non diu mansurum ineunt. Sarraceni pene totam Aquitaniam vastantes, et late alias provincias igne ferroque superantes, Burgundiam dirissima infestatione deprædantur, pene omnia flammis exurentes, monasteria quoque ac loca sacra fœdantes, innumerum populum abigunt, atque in Hispanias transpouunt. Contra quos Carolus iterum expeditionem movit. Quibus fortis manu resistens, cæsa inde maxima multitudine, reliquos qui superfuere fugere compulsi : e quibus pauci

evasere. Willicarius Austreberto venerabili episcopo Viennæ succedit. Qui ob cladem Sarracenorum, cum esset domus præclarissima martyrum citra Rhodanum ab eis jam incensa, ossa beati Ferreoli cum capite Juliani martyris intra urbem transtulit, eisque accelerato opere, non magno pretio ecclesiam construxit : ubi et eorundem martyrum reliquias reverenter composuit. Idem Willicarius, cum furioso et insano satis consilio Franci res sacras ecclesiarum ad usus suos retorquerent, videns Viennensem suam indecenter humiliari, relicto episcopatu, in monasterium sanctorum martyrum Agaunensium ingressus, vitam venerabilem duxit. Vastata et dissipata Viennensi et Lugdunensi provincia, aliquot annis sine episcopis utraque Ecclesia fuit, laicis sacrilege et barbære res sacras ecclesiarum obtinentibus. Anno Incarnationis Domini septingentesimo quinquagesimo primo Carolus Pippini filius Francorum dux defunctus est, principatum illius obtinente Carlomanno et Pippino fratre ejus. Childericus in regno Francorum substituitur.

[727] Constantinus imperator, annos viginti sex. Carlomannus et Pippinus contra Hunaldum ducem Aquitanorum exercitum movent, cœperuntque castrum, quod vocatur Lucas : in ipso itinere positi dividerunt sibi regnum Francorum, in loco qui dicitur Vetus Pictavus. Eodem anno Carlomannus Alamanniam vastavit. Carlomannus et Pippinus ineunt pugnam cum Odilone duce Bajovariorum. Eodem anno Carlomannus cum Saxonibus conflictum habuit : cepitque castrum quod dicitur Hocseoburg, et Theoteunum Saxonem placitando sibi conquisivit, anno Incarnationis Domini septingentesimo quadragesimo tertio. Iterum Pippinus et Carlomannus expeditionem habuerunt in Saxoniam, anno Incarnationis Domini septingentesimo quadragesimo quarto, captusque est Theodericus Saxo. Sequenti anno nullam fecerunt expeditionem, eo quod Carlomannus dispositum haberet sæcularem militiam relinquere, et ipso anno paravit iter suum paravitque se frater ejus Pippinus honorifice ad obsequium illius, anno Incarnationis Domini septingentesimo quadragesimo sexto. Carlomannus secundum votum suum Romam abiit, ibique se totondit, atque monasterium in monte Sarepta in veneratione sancti Silvestri construxit, ibique sub monastico habitu aliquo tempore vixit. Inde ad sanctum Benedictum in Cassino monte perveniens, monachis sociatus est. Grifo ante faciem Pippini ducis fugit in Saxoniam. Pippinus per Thoringiam iter arripens, introivit in Saxoniam, pervenitque ad fluvium Missaha in loco qui dicitur Scaamgi. Grifo adjungens secum Saxonum multitudinem, super fluvium Oacrum in loco qui dicitur Horahim, illuc quoque eum est Pippinus insecutus. Sed Grifo arripens fugam pervenit usque Bajovariam, ducatumque ipsum sibi subjugavit : Tassilonem atque Iltrudem captos subdidit. Swidger ad auxilium ei venit. Hoc audiens Pippinus, iter

* Regino, l. II, eum ait a coquo alapas sæpius et verbera patienter tulisse.

post eum arripiens, captum Grifonem secum adduxit, simul cum Lanfrido atque Swidger : Tassilonem vero in ducatum Bajovariorum posuit, eique per beneficium Bajovariam commisit, Grifoni quoque in partibus Austriæ duodecim comitatus dedit : inde post Grifo fugiens Waifario Hunoldi filio Aquitanorum duci se conjunxit, ibique ambo contra Pippinum rebellionem parant. Interim dum copiæ parantur, misit Pippinus Utgardum Wisburgensem episcopum et Fulradum capellanum suum ad Zachariam tunc temporis pontificem Romanum, ut interrogarent eum, si ita manere deberent reges Francorum cum pene nullius potestatis essent, jam solo regio nomine contenti. Quibus Zacharias pontifex responsum dedit, regem potius illum debere vocari qui rempublicam regeret. Reversis legatis, abjectoque Childerico qui tunc regium nomen habebat, Franci per consilium legatorum et Zachariæ pontificis electum Pippinum regem sibi constituunt : Childericus tonsuratus, et in monasterium missus est. Mox Pippinus, rex Francorum factus, bellum in Saxoniam movit : in quo Childegarius episcopus a Saxonibus occisus est in castro quod dicitur Witbergh. Victor Pippinus pervenit usque ad locum qui Rhime dicitur : inde reversus nuntiatur ei quod Grifo frater ejus dum Italiam intrare vellet, apud Morivennam occisus esset, cujus mortem licet perfidi patriæ adeo doluit. Zacharia pontifice defuncto, Stephanus succedit. Tunc temporis sanctus Bonifacius archiepiscopus Moguntiacensem regebat Ecclesiam. Prædicator venerabilis maximam multitudinem Frisonum ad Christum convertit : Wilicarius, relicta Viennensi sede, Romam primum abiit, ibique papæ Stephano notus efficitur : interjecto non multo tempore Aganimonasterium martyrum in curam suscepit. Aistulphus Longobardorum rex, nimis perfide testamenta dono prædecessorum ejus beato Petro collata perripuit, atque facultates Romanæ Ecclesiæ militibus suis dedit. Hac urgente necessitate, Stephanus papa, in Franciam auxilium petiturus, ad Pippinum venit. Carlomannus quoque frater Pippini regis consilio Aistulphi, ut vulgatur, in eadem voluntate consentiente abbate ejus ut petitionem Stephani pontificis cassaret, et ipse in Franciam venit. Stephanus pontifex uncto Pippino in regem, duos quoque filios ejus Carolum et Carlomannum pariter unxit. B. Bonifacius archiepiscopus in Frisia verbum Domini prædicans, martyrum implevit. Pippinus rex post unctionem apostolicam, in Italiam cum exercitu properat, transitumque per civitatem. Viennam faciens, Carlomannum fratrem suum monachum ibi misit, simul cum regina Bertruda : ibi Carlomannus ægrotans obiit. Aistulphus audito Pippini regis adventu, clausis prohibitis, cum Longobardis obviam Pippino pervenit. Sed Pippinus rex vi insistens bellando, auxiliante beato Petro, Italiam ingressus est ; et remisso pontifice Stephano, per Fulradum aliosque ministros ad sedem suam, ipse Papiam ubi Aistulphus se re-

cluserat, obsedit. At ille, cernens se non posse evadere, promisit omnia beato Petro et Ecclesiæ Romanæ restitutum. Obsides igitur quadraginta simul cum juramento dedit. Sicque obsidione liberatus est : rex vero Pippinus in Franciam rediit. Sed Aistulphus ut perfidus omnia mentitus est. Ob quam causam rex Pippinus, Italiam iterum ingressus, Papiam obsedit, Aistulphum intus clausit. Aistulphus, iterum sacramento nimium coactus, firmavit se omnia redditurum : insuper Pippinus rex Ravennam totamque Pentapolin sanctis apostolis Petro et Paulo tradidit. Reverso rege Pippino, Aistulphus, dum venarum divino judicio subito percussus interiit. Interjecto tempore, Desiderius in regnum Longobardorum successit. Constantinus imperator, missis donis regi Pippino simul organo musico, pacem cum Francis statuit. Tenente placitum Pippino Regem Compendio, Tassilo dux Bajovariorum ad illum ibi venit, seque illi in vassallum commisit, atque super corpora sanctorum martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii, simul et super corpora sanctorum confessorum Martini et Germani juravit ut in omnibus diebus vitæ suæ regi filiisque ejus integram fidem cum subditione servaret. Acta sunt hæc anno Incarnationis Domini septingentesimo quinquagesimo octavo. Omnesque majores Bajovariorum una cum ipso sacramentis jurationum obstricti sunt. Bertericus Viennensem Ecclesiam, homo simplex, suscepit regendam. Post ipsum, Proculus episcopus, similiter innocens et simplicis naturæ. Pippinus rex, iterum Saxoniam ingressus, firmitates omnes Saxonum obtinuit, multaque strage Saxonum populum perdomuit, in tantum ut dona annualia eis imposuerit per singulos annos Francis deferre tria millia equorum. Anno Incarnationis Domini septingentesimo quinquagesimo nono natus est Pippino regi filius, quem idem pater Pippinum vocari præcepit. Qui post nativitatem tertio anno defunctus est. Waifarius dux Aquitanorum, omnes facultates ecclesiarum quæ ad jus Francorum pertinebant, in Aquitania invasit. Ob quam causam Pippinus rex egressus, pervenit usque ad locum qui vocatur Todoat. Istic Waifarius per legatos suos omnia promisit se redditurum. Anno Incarnationis Domini septingentesimo sexagesimo, acceptis obsidibus, rex reversus est. At Waifarius promisit, sed minime perfecit. Reversus iterum Pippinus rex et eum eo filius Carolus plurima catella Aquitanorum cepit, Burbontis, Cantela Clarimontis, quod incendio concremavit. Pervenitque usque ad Lemovicas vastando terram, Waifarum insequendo. Tertio in Aquitaniam pergens, Bituricas civitatem cepit, et castrum Toartis. Quartum in Aquitaniam pergens, tenuit placitum suum Nevernis. Inde Tassilo dux Bajovarium, postpositis sacramentis, postposita propinquitate (erat enim nepos ejusdem regis), ab eodem itinere se abduxit, atque in Bojovariam revertitur. Rex Pippinus tamen Aquitaniam perambulavit, usque ad Cadurtium. Anno

* Videtur deesse aliquid.

Incarnationis Domini septingentesimo sexagesimo quinto quintum iter arripuit in Aquitaniam, tenuitque placitum suum Aurelianis. Construxitque castrum Argentonium, quod Waifarius paulo ante destruxerat, positus ibi ad custodiam Francis. Similiter apud civitatem Bituritas, exercitum ad custodiam disposuit. Facta est tunc temporis synodus, anno Incarnationis Domini septingentesimo sexagesimo septimo, et quæstio ventilata inter Græcos et Romanos de Trinitate, et utrum Spiritus sanctus sicut procedat a Patre, ita procedat a Filio, et de sanctorum imaginibus, utrumne fingendæ, an pingendæ essent in ecclesiis. Sextum iter faciens in Aquitaniam munitissima loca plurima cepit, et usque Garonnam pervenit : reversus Bituricas, legatos de morte Pauli Romani pontificis accepit. Septimo itineri in Aquitaniam per Viennam transitum faciens, ubi tunc Viennensem episcopatum post aliquot annos Berterico cuidam ex familia Ecclesiæ dedit, usque Sanctonas pervenit. Capta est mater Waifariorum et sorores ejus ac neptes. Sic rex usque Garonnam cuncta diripuit : inde iterum interposito tempore simul cum Bertruda regina in Aquitaniam transiens, apud Petragoricas Waifariorum ducem interfecit. Inde post victoriam Sanctonas rediit, ubi reginam dimiserat, et ægrotare cœpit : inde orationis gratia ad sanctum Martinum venit. Ad sanctum Dionysium quoque perveniens, octava Kalend. Octob. anno Incarnationis Domini septingentesimo sexagesimo octavo obiit : regnavit autem post diem unctionis suæ octodecim annis paulo amplius. Gloriosi filii illius Carolus et Carlomannus in regnum Francorum elevati sunt. Carolus in Noviomina civitate, Carlomannus Suessionis. Carolus rex in Aquitaniam contra Hunoldum rebellantem ingressus est. Misitque legatos suos ad Lupum Wasconum ducem, et inde adductus est supradictus Hunoldus, una cum uxore sua Bertha regina, per Bajovariam perrexit in Italiam. Anno Incarnationis Domini septingentesimo septuagesimo primo. Carlomannus defunctus est in villa quæ dicitur Salmontiacus, pridie nonas Decembres. Uxor vero illius cum aliquibus Francis ingressa est in Italiam. At nobiliores Franci cum episcopis et comitibus glorioso regi Carolo se commiserunt. Gloriosus rex Carolus Arduemensium fanum Saxonum penitus destruxit : ubi cum exercitus gravi siti laboraret, medio die subito ex quodam torrente largissimæ aquæ emanaverunt, quæ sufficerent cuncto exercitui et iumentis eorum. Anno Incarnationis Domini septingentesimo septuagesimo quarto legatus Romanæ Ecclesiæ Petrus ab Adriano pontifice ad gloriosum Carolum venit : et quia itinera terræ præclusa erant a Longobardis, navigio usque ad portum Massiliæ venit, postulans auxilium contra Desiderium Longobardorum regem. Pius rex Carolus usque Genuam venit : divisoque ibi exercitu suo, partem misit per Alpes Cottias, et per juga Gibennica, id est per montem quem accolæ Cenisium vocant, quæ latera aperiunt in agros Taurinorum. Desiderius rex tunc

A juxta clusas Longobardorum exercitum composuisset impetum Francorum sustinere non valens, Papiam ipse Desiderius refugit. Et pius rex Carolus post Desiderium per apertas clusas veniens, civitatem ipsam obsedit. Anno Incarnationis Domini septingentesimo septuagesimo quarto pius rex Carolus Romam abiit, indeque reversus Papiam cepit, cum rege Desiderio uxorem ac filiam ejus thesaurumque illius sibi suisque tulit. Omnes Longobardos subegit, captis civitatibus ac direptis universis Italiæ. Adalgisus filius ejusdem Desiderii, fuga lapsus, nave Constantinopolim venit. Ordinata Italia, rex Carolus in Franciam revertitur. Interim dum rex in Italia esset, Saxones ad præsidia Francorum cum exercitu exeuntes obsidentesque quoddam castellum Buriburg, quamdam ecclesiam concremare a foris castello voluerunt, quam sacraverat beatus Bonifacius martyr. Subito autem apparuerunt duo juvenes miræ claritatis et candoris, videntibus tam Christianis quam paganis qui ipsam ecclesiam defendere videbantur. Horum aspectu terribili perterriti Saxones, in fugam versi sunt, sicque castrum illud ab obsidione liberatum. Rex Carolus, ut pervenit ad locum qui dicitur Ingilinhæ, quatuor scaras in Saxoniam dirigit, quæ Deo auxiliante victrices extiterunt. Rex gloriosus Carolus castrum Sigiburgum in Saxonia cepit, Eresburgum super Wisaram fluvium, in loco qui dicitur Brunisberg, reædificat. Sicque Franci utramque ripam, fugatis et partim occisis Saxonibus, obtinent. Gloriosus rex Carolus usque Obocrum fluvium Saxoniam aliasque gentes peragrans, recepit obsidibus, in Franciam rediit. Audito quod Rothaugaudus Longobardus in perfidiam versus esset, Italiam iterum repetiit, septingentesimo septuagesimo sexto anno Incarnationis Domini. Occiso Rothaugaudus, Forojulium, Tharavisiu, atque alias civitates in ditionem suam recepit, easque Francis ad custodiam permisit. Heresburgum castrum Saxones invadunt et destruunt. Sed cum præpararent machinas et petrarias, atque cletas, ut alterum castrum præriperent, videntibus adversariis, apparuerunt, in modum scuti, duo globi flammantes super ecclesiam quæ in ipso castro erat. Qua visione pavefacti Saxones, relinquentes universam præparationem suam, ita fuga lapsi sunt, ut mutuo se gladiis conciderent. Rex gloriosus Carolus iterum Saxones aggressus, firmitatesque illorum omnes obtinens, quo Lippia consurgit, omnia peragrans, universam Saxoniam recepit, et reædificato Heresburgalio castro super Lippiam, Saxones cum uxoribus et infantibus baptizatos in fide sibi conjunxit, et placitum generale tam ex Francis quam ex Saxonibus celebravit ad Paterbrunnam. Witichingis cum quibusdam Saxonibus rebellis in Northmanniam transfugit, auxilium ab eis contra Regem gloriosum Carolum postulans, baptizatis Saxonibus et ingenuitate et alodo fidei firmitas roborata si amplius amissa Christianitate in perfidiam relaberentur. Gloriosus rex Carolus pascha celebrato in Aqu-

tania, in villa quæ dicitur Cassinogilo septingentesimo septuagesimo octavo anno Incarnationis Domini Hispanias ingreditur. Nam antea, adhuc in Saxonia positus, receperat legationem Sarracenarum, in qua fuit Ibinalaribus, et filius, Devisfexi, qui Latine dicitur Joseph. Destructa igitur Pampilonia, apud Cæsaraugustam, exercitum tam ex Burgundia quam ex Bajovaria provincia, Septimania atque Longobardia conjunxit, acceptis obsidibus de Ibinalaram et de Abutauro, aliisque Sarracenis subjugatis Navarris et Wasconibus, in Franciam revertitur^a. Orandi gratia Romam post aliquot annos ingressus ab Adriano pontifice filius ejus Pippinus ex sacro fonte excipitur, atque duo filii ejus reges initiati sunt. Mediolani ab Thoma^a episcopo filia ejus Gissa baptizata, et excepta septingentesimo octogesimo tertio anno Incarnationis Domini. Hildegardis regina pridie Kalend. Maii vigilia Ascensionis Domini in villa quæ dicitur Theudone, moritur.

Tractum est igitur bellum Saxonum per spatia annorum, cum in perfidiam sæpe relaberentur, fortissimo rege cum Francis pene eos subinde usque ad internecionem obterente (RHEGINO. *lib. II. Annal.*). Wittingis et Albi cum sociis, qui diu Saxones ad rebellionem permoverant, per obsides recepti, atque eis benignissime a pio rege perfidia indulta, in Attiniaco baptizati maximam pacem regioni contulerunt. Arichisus, duo Beneventanorum, rege Carolo apud Romam posito, cum magnis muneribus Romoldum filium suum misit, postulans ne infra ducatum Beneventanorum introiret. Sed cum esset idem Arichisus suspectæ fidei gloriosus rex Beneventum proficiscitur. Ad cujus adventum dux Arichisus, relicto Benevento, Salerni se reclusit, metuens videre faciem regis, duos filios obsides dedit, Romoldum et Grimoldum, quem adhuc secum retinebat cum maximis muneribus. Sic, obsidibus receptis, pius rex Carolus revertitur, obstrictis juramento Beneventanis, cum pontifice Romano sancto pascha celebrato Thassilonis duci Bajovariorum insuper missis receptis, cujus perfidia nota passim vulgabatur: interjecto tempore undique exercitibus regiis Thassilo constrictus, ad conventum publicum Francorum, aliarumque gentium subditiōe eorum jam positaram, in villa quæ dicitur Ingilena, aut volens, aut nolens, occurrit; in medio positus cum criminalia ei obijcerentur, et ipse perjuriam suam publice fateretur, damnatus ipse cum filio suo Theudone ad mortem est. Sed clementia piissime regis ei vita concessa, tonsurati in monasterium pœnitentiam acturi recluduntur, et aliquot Bajovariorum in exsilium pro perfidia direxit. Græci cum Longobardis pugnam ineunt, similiter et cum Avaris et Francis qui in Italia commanebant; similiter inter Bajovarios et Tauros: in his omnibus victoria penes Francos fuit. Iterum Avari cum Bajovariis præsidentibus Francis cum pugnare disponent, strage valdissima cæsi, maxima pars eorum fluvio Danubio intercepta, ibique necata est. Excel-

A lentissimus rex Carolus super Albiam fluvium pontes constituit, et in capite pontis ex utraque parte ædificavit castra; atque Sclavos, quorum vocabulum est Wlizi, perdomuit. Habebat autem jam Sclavos, quorum vocabula sunt Swrbi, neenon et Abotriti: horum princeps erat Wtizam. Avarorum gens effera, finibus Bajovariorum infestissima, ecclesias oppidaeque circa fines suos immanissime depopulans atque devastans, metu pii et gloriosi regis ac timore exercitus illius, dimissis firmitatibus suis et præsidiis, fuga elabitur, ac pristinam possessionem relinquit. Anno Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo secundo. Felix Aurelianus episcopus hæreticus deprehensus adoptivum, non proprium Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum dogmatizans, qui ad præsentiam Adriani pontificis Romani deductus, hæresim verbis solummodo abdicavit. Synodus iterum facta contra supradictam hæresim in Francanofurt, legatis apostolicæ sedis præsidentibus, Theophylacto et Stephano episcopis auctoritate sanctorum Patrum, convictus et damnatus est iterum Felix cum errore suo, perpetuoque exsilio apud Lugdunum relegatus est: quem ferunt in eodem ipso suo errore mortuum. Sed pseudosynodus quam Septimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus abdicata penitus. Tudun princeps Avarorum ad pium regem Carolum se contulit, et cum populo suo credens, baptizatus, muneribus regiis donatus, fidelis rediit: sed et Hericus Forojuliensis dux, civili bello inter se et victis et occisis Avaris, misso Wonomiro Clavobringum gentis Avarorum longe retro temporibus quietum spoliavit, ablatis inde thesauris multo illuc tempore collectis, quos pio regi Carolo postmodum misit. Et ille Deo gratias referens ad memoriam sanctorum apostolorum, partem inde misit, partem officialibus regni et ecclesiis distribuit. Adrianus papa obiit septingentesimo nonagesimo sexto Incarnationis anno. Mox ut Leo in ejus locum successit, missis legatis ad pium regem Carolum, claves confessionis sancti Petri simul et vexillum Romanæ urbis direxit. Pippinus rex a patre in Italia constitutus, in Pannonias cum exercitu proficiscitur, ac, victor rediens, partem thesaurorum quæ remanserat ad patrem deferat.

Barchinona civitas, quæ a Francis desciverat, per Zatum Sarracenum restituitur. Nam idem ad pium regem veniens, una cum civitate Semeth tradidit. Ludovicus filius magni principis Caroli, in Hispaniam mittitur, et cum eo Abdella Sarracenus filius Zathibinmauge regis, quia frater pulsus Mauritania pio regi Carolo se commiserat. Porro Pippinus alius filius ad disponendam Italiam constituitur. Norluidi, trans Albiam sedentes, legatos regios qui tunc ad justitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt: quosdam ex eis occidunt, quosdam ad redimendum retinent. Deinde contra Trassucconem ducem Abodritorum et Heburisum legatum Francorum, aciem dirigunt. In eo loco cæsa sunt ex Nortluidis qua-

^a Pampiloniæ muros adventu Caroli corruisse scripsit Turpinus arch. c. 3, de Vita Caroli Magni et Rolandi.

tuor millia : cæteri pacem petentes seipsos dediderunt. Viennensem tunc temporis Ecclesiam, Ursus : Ado Lugdunensem Ecclesiam regebat. Post Adonem nepos ejus Ilduinus paululum Lugdunensem Ecclesiam non episcopus tenuit : et abscedens Lirinis insulæ monasterio monachalem conversationem suscepit. Post Ursum, nimie simplicitatis episcopum, Wlferi quem Wltreiam patrio nomine appellarunt, Bajovarius Viennensem episcopatum suscepit.

[799] Porro Lugdunensem Leidradus vir sæculari dignitati intentissimus, et honori reipublicæ utilis, rexit Ecclesiam Viennensem Wlferi annis undecim. Constantinus imperator a suis captus et excæcatus est. Irena mater ejus imperatrix Constantinopoli residens octo annos post imperavit. Hæc ad excellentissimum regem Carolum legationem pro pace servanda misit. Stella quæ Martis dicitur, eo anno a mense Julio usque ad alium mensem Julium videri non potuit. Baleares insulæ a Mauris et Sarracenis deprædatæ sunt. Hædofons rex Gallicie et Austriæ, prædata Olisipona ultima civitate Hispaniæ, victoriæ insignia, multas loricas, mulos, captivosque Mauros, glorioso regi Carolo per legatos misit. Romani anno Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo nono, Leonem pontificem, septimo Kalend. Maii, letania majore, captum excæcaverunt, ut fertur, linguamque ipsius præciderunt. Positus itaque in custodia, per murum noctu aufugit ad ecclesiam beati Petri, ubi tunc forte legati Francorum aderant : inde primum Spoletum deductus, ac deinde ad gloriosum regem Carolum in Saxoniam in loco quid dicitur Badrabbunne, ibique honorifice susceptus, atque cum eodem honore Romam remissus. Avarrorum gens in perfidiam relapsa, Hericum ducem Forojuliensem apud Tarsaticam Liburniæ civitatem, insidiis circumventum opprimunt.

Geraldus quoque Bajovariæ præfectus, commisso prælio cum Avaris, occiditur. Sed Baleares insulæ, quæ a Mauris et Sarracenis deprædatæ fuerant, accepto a Francis auxilio et ipsi sese dediderunt. Britonum signa et arma ducum nominibus illorum inscripta per Widonem Marchensem, qui totam Britanniam perlustraverat, eamque in deditionem acceperat, glorioso regi Carolo delata sunt, totaque Britannia tunc primum Francis subjugata est. Gloriosus rex Carolus reliquiarum benedictionem de sepulcro Domini a patriarcha Hierosolymitano suscipiens, maxima dona per Zachariam presbyterum Hierosolymis ad sancta loca remittit. Leutgardis regina Turonis, pridie Nonas Junias defungitur, ibique sepelitur. Post hæc eximius rex Carolus Italiam ingreditur, orationis gratia Romam profectus : cui occurrit duodecimo ab Urbelapide Leo pontifex eumque cum summo honore suscepit decima octava Kalend. Decembr. Per septem itaque dies operam dedit, ut ea quæ perperam ibi acta fuerant, nudarentur. Sed et Leo pontifex de objectis sibi criminibus diu agens, cum jam criminatores refellisset, ambonem conscendit, et super sanctum Evange-

lium in ecclesia beati Petri apostoli præsentem populum manus imponens, jurejurando invocato sanctæ Trinitatis nomine videntibus et audientibus omnibus, satisfecit se conscium non esse criminis unde falso culpabatur. Eodem die receptus est Zacharias legatus ab Hierosolymis revertens, simul et cum ipso patriarchæ legati, cum clavibus sepulcri Domini, civitatis quoque ac montis Oliveti deferentes etiam vexillum urbis. In die sancto nativitatis Domini ante confessionem Petri apostoli, cum gloriosus rex Carolus ab oratione surrexisset, Leo pontifex capiti ejus coronam imposuit sicque ab universo Romanorum populo acclamatum est : Carolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria. Perfectis laudibus, a pontifice more principium antiquorum adoratus est, atque ablato patritii nomine, quod primum in eadem urbe acceperat, Imperator et Augustus appellatur. Ad missas pontifex ingreditur cum clero suo.

[800] Carolus imperator primus ex gente Francorum, annis quadraginta quinque. Hic postquam Romam ingressus imperatoris et augusti nomen sumpsit, jussit eos qui pontificem Leonem tam inhoneste et indecenter deponendo contumeliaverant, sibi exhiberi, et quæstione de eis habita, lege romana, ut rei magestatis, capite damnati sunt. Pro quorum tamen vita papa et pontifex benignissime intercessit ; cujus precibus imperator eis vitam et membra perdonavit : in exilium tamen pro facinorosis magnitudine pulsi sunt. Hujus factionis princeps Paschalis Nomenclator exstitit. Privatis et publicis rebus dispositis, septimo Kalend. Maias Roma profectus, Spoletum venit. Factus est terræmotus, pridie Kal. Maii hora noctis secunda, qui pene totam Italiam concussit, in tantum ut tectum beati apostoli Pauli, eum suis trabibus magna ex parte decideret, et urbes atque montes in quibusdam partibus ruerent. Hic terræmotus et in Galliis et in Germaniis multa loca etiam concussit. Pestilentia quoque immanis propter mollitiam hyemis facta est. Elephas cum aliis donariis a rege Persarum Aaron Amiralinum imperatori per legatos mittitur. Capitur Barcinona civitas Hispaniæ biennio obsessa, ejusque præfectus Zatus cum plurimis aliis Sarracenis. Et in Italia Theare similiter civitas capta et intenta, atque Roselmus præfectus etiam ipsius comprehenditur. Unaque die Zatus et Roselmus ad præsentiam imperatoris deducti, in exilium retrusi sunt. Irene imperatrix ad imperatorem Carolum iterum misit pro pace inter Francos et Græcos firmanda.

Hortona civitas in Italia in deditionem accepta ; Lucceria quoque frequenti obsidione fatigata, et ipsa in deditionem venit. Vinusus, qui Spoleti præsidio præerat, adversa valetudine fatigatus, et obsessus a Grimaldo Beneventanorum duce, capitur. Quem tamen honorifice tenuit, et postmodum imperatori reddidit.

[803] Circa palatium Aquisgrani, anno Incarnationis Domini octingentesimo tertio, terræmotus factus est ; inde mortalitas subsecuta. Irene ab im-

perio deposita, et Nicephorus imperator Constantinopoli creatus, qui legatos suos una cum legatis imperatoris Caroli remisit. Nam imperator Carolus Jesse episcopum Ambianensem, et Elinigaudium comitem Constantinopolim direxerat. Susceperunt autem legati Nicephori imperatoris epistolam inscriptam, de Fœdere pacis sicque tali pacto Constantinopolim reversi sunt. Gofridus rex Danorum promisit se primum ad colloquium imperatoris venturum : sed consilio suorum territus, per legatos imperatori quod voluit mandavit : imperator omnes Saxones qui trans Albiam et in Wibmthodi habitabant, cum mulieribus et infantibus transtulit in Franciam.

[804] Anno Incarnationis Domini octingentesimo quarto, Leo pontifex Romanus in Franciam venit, Rhemorum civitate susceptus : imperator Carisiaco villa nativatem Domini cum eo celebrem duxit, deinde Aquisgrani, et donatum magnis muneribus per Bajovariam ire volentem deduci fecit usque Ravennam. Causa adventus ejus fuit, quia imperator miserat ad eum pro rei veritate inquirenda, si, quod ferebatur, sanguis Christi in civitatem Mantua fuisset repertus. Accepta igitur pontifex occasione, in Longobardiam quasi pro inquisitione exiit, inde usque ad imperatorem pervenit. Theodorus Capuanus princeps Hunnorum propter infestationem Selavorum (erat enim idem Christianus) locum sibi dari ad habitandum inter Sabariam et Carnutum ab imperatore postulavit. Quem imperator benigne suscepit, et precibus ejus annuens, muneribus donatum redire permisit. Imperator inter filios suos regna dividi, ut sciret quisque si superstes esset, quam partem tueri et regere debuisset. Testamentum inde factum et jurejurando ab optimatibus Francorum confirmatum, Leoni papæ missus, ut manu sua subscriberet. Anno Incarnationis Domini octingentesimo sexto, classis a Nicephoro imperatore, cui Niceta patricius præerat, ad recuperandam Dalmatiam mittitur. Eclipsis lunæ quarta Nonas Septembris fuit, stante sole in decima sexta parte virginis : luna autem stabat in decima sextaparte piscium. Ipso anno pridie Idus Februarii, luna decima septima stella quæ vocatur Jovis visa est transire per eam. Tertio Idus Februarias fuit eclipsis solis media die, stante utroque sidere in vigesima quinta parte aquarii. Uno eodemque anno ter luna obscurata est, et sol semel, et acies miræ magnitudinis visæ. Ratbertus missus imperatoris, qui de Oriente revertebatur, una cum legatis regis Persarum defungitur. Munera autem hujusmodi sunt, quæ legati imperatori detulerunt, papilionem et tentoria atrii bissina, vario colore, simul cum funibus pari ordine distinctis; pallia serica multa et pretiosa, balsamum et odores atque unguenta (*Regino de Annal.*). Sed et horologium aurichalco arte mechanica mirifice compositum, in quo duodecim horarum cursus ad clepsydram vertebatur, cum totidem æreis pillulis quæ ad completionem horarum decidebant, et casu

A suo subjectum sibi cymbalum tinnire faciebant : additis in eodem ejusdem numeri equitibus, qui per duodecim fenestras completis horis exhibant, et impulsu egressionis suæ totidem fenestras quæ prius erant apertæ, claudiebant, necnon et alia multa in ipso horologio erant mira. Tunc temporis delata sunt ossa beati Cypriani a Carthagine, cum reliquiis beatorum Scillitanorum martyrum, Serati sociorumque ejus, et posita sunt in ecclesia beati Joannis Baptistæ in civitate Lugdunensi. Sarraceni, Sardinia pulsî, primum cum Sardis prælium commiserunt, amissis tribus millibus suorum, in Corsicam directo cursu pervenerunt, ibique cum classe cui Burgarius comes præerat, decertantes, aut victi, aut fugati sunt, amissis tredecimis navibus suis, et plurimis suorum interfectis. Godefridus quoque rex Danorum in Abodritos cum exercitu trajiciens, licet Brasconem ducem Abodritorum loco pepulisset, aliumque ducem dolo captum patibulosus pendisset, magno tamen copiarum suarum detrimento reversus est. Amisit enim ibi filium fratris sui Raginoldum, qui in oppugnatione cujusdam oppidi cum plurimis Danorum primoribus interfectus est. Filius autem imperatoris Carolus in Linones et Smeldinco, qui ad Godefridum defecerant, exercitum cui præerat, quanta potuit celeritate, transposuit. Populatisque circumquaque eorum agris, transito iterum Albia fluvio, incolumi exercitu in Saxoniam se recepit. Sed Godefridus destructo emporio quod in Oceani littore constitutum lingua Danorum Relic dicebatur, translatisque inde negotiatoribus, soluta classe ad portum qui Liesthorp dicitur, cum universo exercitu suo venit : ibi per aliquot dies moratus, limitem regni sui qui Saxoniam respicit vallo munire constituit, ut ab orientali maris sinu, quem illi Hostharsaltia dicunt, usque ad occidentalem Oceanum totam Egidore fluminis aquilonalem ripam munimento valli protegeret, una tantum porta dimissa, per quam carra et equites emitti recipique potuissent. Nordanimbrorum rex Eardof regno pulsus Britannia, Noviomagi ad imperatorem venit; inde Romam proficiscitur, cum legatis postmodum imperatoris et pontificis in regnum suum reducitur. Revertentibus legatis, Adulphus, natione Saxo, diaconus Leonis pontificis a piratis capitur. Cæteri sine periculo trajiciuntur. Adulphus in Britanniam reductus, a quodam redemptus, Romam reversus est. Trasco dux Abodritorum collecta valida manu, a Saxonibus etiam auxilio accepto, vicinos suos Scovos, qui Wltzi dicuntur, aggressus, ferro et igni vastat : Senelindorum maximam civitatem expugnat : atque his successibus omnes qui ab eo defecerant, ad suam societatem reverti coegit. [809.] Synodus magna Graniaquis congregatur, anno Incarnationis Domini octingentesimo nono, in qua synodo de processione Spiritus sancti quæstio agitur, utrum sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio. Hanc quæstionem Joannes monachus Hierosolymitanus moverat, cum regula et fides ecclesiastica firmet Spiritum san-

ctum a patre et Filio procedere, non creatum, non A genitum, sed Patri et Filio coæternum et consubstantialem. Nomen autem processionis a Patre et Filio in Apocalypsi ita aperte est positum : « Et ostendit mihi (haud dubium quin angelus) flumen aquæ vitæ splendidum tanquam crystallum, procedens de sede Dei et Agni. » In eadem etiam synodo quæsitum est et ventilatum de statu Ecclesiarum et ordine singularum, cujusque conversationis etiam clerici esse debent. Trasco, dux Abodritorum, in emporio Relic per dolum a comitibus Godefridi interficitur, et Aureolus qui Nicomarcæ Hispaniæ atque Galliæ trans Pyrenæum contra Oscam ad Cæsaraugustam residebat, moritur : et Amoro ministerium ejus invadit, et ad castellum ipsius præsidia disponit : qui ad imperatorem transitum cum suis facere voluit, sed intervenientibus causis, res infecta remansit. Pippinus rex Italiæ, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Venetiam bello terræ marique jussit appetere : subjectaque Venetia, ac ducibus ejus in ditionem acceptis, eandem classem ad Dalmatiæ littora vastanda misit. Sed cum Paulus Cephaleniæ præfectus cum Orientali classe ad auxilium Dalmatis ferendum adventaret, regia classis ad propria regreditur. Godefridus rex Danorum a quodam suo satellite interficitur, et Ermingus filius fratris ejus in regno succedit. Et Pippinus rex Italiæ octavo idus Julii, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo decimo defungitur. Imperator Francorum Carolus, cum Nicephoro Constantinopolitano imperatore pace facta, Venetiam recepit. Ambulaz Cordubensis Hispaniæ rex cum imperatore paciscitur, et Abderam filium ejus Amaro Cæsaraugusta pellit, et Oscam intrare compellit. Eclipsis solis et lunæ bis eo anno fit : solis, septimo Idus Julias, et pridie Kal. Decembris ; lunæ, duodecimo Kalend. Julias, et decimo septimo Kalend. Januar. Corcica insula a Sarracenis vastata. Pax sequenti anno inter imperatorem et Hermingum Danorum regem componitur. Pharus magna quæ ad navigantium cursus constituta, non longe a Bolonia civitate maritima fuerat, restauratur, ibique nocturnus ignis accenditur. Carolus major filius imperatoris, pridie Nonas Decembris, anno Incarnationis Domini octingentesimo decimo primo defungitur. Nec multo post Hermingus Danorum rex moritur. In ejus loco Dani sibi Herioldum et Raganfridum reges constituunt. Imperator Constantinopolitanus Nicephorus post multas et insignes victorias, commisso prælio in Mœsia provincia cum Bulgaris, moritur. In ejus locum Michael gener ejus imperator creatur : cujus legati Aquisgrani ad imperatorem Carolum missi, laudes more suo dixerunt, imperatorem et Basilium illum appellantes. Et pacis libello ab imperatore accepto, et denuo a Leone papa Romæ, reversi sunt. Grimaldus Beneventanorum dux eo modo paciscitur, ut viginti quinque millia solidorum auri a Beneventanis annuatim Francis solverentur. Anno Incarnationis Domini octingentesimo tertio generali con-

ventu advocato Aquisgrani, Ludovico filio suo regi Aquitanico imperii coronam imposuit, et imperialis nominis sibi consortem fecit. Bernardum quoque nepotem suum filium Pippini Italiæ præfecit et regem appellari jussit. Concilia quoque in quinque partibus regni sui ad corrigenda quæ necessaria forent, fieri constituit Moguntiaci, Remis, Turonis, Cabillone, Arelate ; quid statutum fuerit, in archivis Ecclesiarum vel palatii invenitur. Imperator Carolus, vir in omni dispositione imperii strenuus, dilatato imperio et pace Francis usquequaque composita, anno Incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo tertio Aquisgrani moritur, et sepelitur decimo tertio anno postquam imperator acclamatus est, simul omnes annos quadraginta quinque et B eo amplius regnans. Bernardus Viennensis episcopus erat, et Leidardus Lugdunensis, qui initio imperii Ludovici imperatoris Suessionis monasterii locum petiit, et in loco ejus Agobardus ejusdem Ecclesiæ chorepiscopus, consentiente imperatore et universa Gallorum episcoporum synodo, episcopus substitutus est. Quod quidam defendere volentes, dixerunt eundem venerabilem Agobardum a tribus episcopis in sede Lugdunensi, jubente Leidrado, fuisse ordinatum. Sed canonica auctoritas est, in una civitate duos episcopos non esse, nec vivente episcopo successorem sibi debere eligere. Ac idcirco illa quacunq; causa regulæ Ecclesiæ præteriri in tanto ordine fixæ non debent.

[813] Ludovicus imperator, Caroli imperatoris filius, regnavit annis paulo minus octo et viginti, amator totius pietatis et religionis, omnem ordinem ecclesiasticum pio studio exornans. Hic ingressum imperii secunda et placida quiete habuit : porro finis ejus multis incommoditatibus et adversitatibus fatigatur. Hic inter alia mirifica et nimis honoranda opera sua in omni imperio suo, sive in Gallia, sive in Germania, sive in Italia, legatos dedit, qui pauperum et oppressorum justitias diligenter quærerent et singulorum necessitates ad plenum audirent. Episcopales etiam synodos propter reintegranda sanctorum Patrum statuta, et Christianarum regularum observationem ubique fieri decrevit. Sed ejus piis studiis malignorum insidiæ impedire plerumque moliantur. Nam longa quies perfidiam, perfidia rebellionem, rebellio discrimen imperii pariunt. Huic piissimo imperatori ex Hermengarde regina tres filii, quorum primogenitum Chlotharium, primo Cæsarem, deinde consortem imperii adscribit : cui et Italiam ad regendum commisit : Pippinum, Aquitaniam regem facit : tertium Ludovicum Bajovariis regem constituit. Cum igitur omnis potestas Francorum sub moderato otio studeret, et regimen vicinis gentibus imponeret, quidam tantam spem boni non ferentes, uxorem nomine Judith dilectam imperatori factione sua abripiunt, eamque ex latere viri in Aquitaniam sub custodia transponunt. Quæ licet ad viri thorum redierit, ebulliens tamen quorundam malitia non quievit. Quæ usque adeo crevit ut una cum pontifice

Romano non solum procures regni, sed etiam natos ejus adversus imperatorem permoverit. Nam ab eo universus populus deficiens, ad filios ejus se transulit: ipse tentus sub custodia, indecenter recluditur, ac arma ei auferuntur: uxor ipsius in Italia servanda committitur. Sed nutu divino post tot adversa secunda succedunt. Populi versi ad poenitentiam causa facti in melius commutant, eundem ipsum imperatorem in honore pristino reponunt, et pristina dignitate revestunt. Filii quoque ejus pro commisso veniam exposcunt, Chlotario jam imperatori, ut extra Italiam, nisi jubente piissimo patre ejus, nullo pacto procederet inducitur. Sed variantia tempora nunc adversa, nunc prospera minantur. Pipino his diebus denique mortuo, ad componendam Aquitaniam una cum uxore quam jam receptam habebat, et ex qua inclytum filium Carolum suscepit, cum exercitu ingreditur; quia contra voluntatem ejus, Aquitani filium Pippinum nomine regem sibi fecerant. Cum illic esset imperator Ludovicus, ex primo matrimonio, Ludovicus tertius filius ejus jam patri iterum adversus, primos Germaniæ perfide sibi jurare compellit. Hoc misso imperator accepto, commisso Aquitaniam regno majoribus Francorum et inclyto Carolo filio suo rege Aquitanis dato, uxoreque sua gratissima ibi dimissa, ocius ipse occursum filio in Germanias exercitus sui copias transponens ingreditur. Ibi pacem regni aliquibus diebus disponens, adversa valetudine fatigatus diem clausit ultimum anno ab Incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo. Corpus ejus ab episcopo Drogonem fratre ejus ex alia femina, simul et a primoribus Francorum Mediomatricum delatum, atque in ecclesia beati Arnulphi confessoris conditum est. Hujus imperatoris tempore, pars corporis beati Sebastiani martyris ad Suessionicam urbem delata: ubi multa mira in laudem Dei omnipotentis varia genera sanitatum infirmis collata. Ossa quoque beatorum martyrum Hippolyti et Tiburtii ab urbe deportata, in ecclesia beati Dionysii martyris in territorio Parisiensi digno honore condita. Bernardus adhuc et Agobardus Viennensem Ecclesiam et Lugdunensem regebant. Qui ambo apud imperatorem delati, desertis ecclesiis in Italiam, ad filium imperatoris Chlotharium se contulerunt, et postmodum piis imperatoribus agentibus, Agobardus Lugdunensem, Bernardus Viennensem sedem recepit: post pauculos annos Agobardus apud Sanctonas in expeditione regia positus defungitur. [841] Lotharius imperator, filius piissimi Ludovici imperatoris, annis quindecim. Huic pater imperium post mortem suam decreverat: sed sinistris consiliariis idem usus, animum patris non parum lædens, pro integritate vix partem regni obtineri meruit. Siquidem iterum pius pater memor inflicti vulneris imperium dividens juniori Carolo majorem partem primoribus sacramento firmatis disposuit. Lotharius itaque post humationem gloriosi patris, sequenti anno ab Italia egressus, tum imperium arripere molitur. Ob id adversus fratres in prælium

Fontaneticum eos concitat. Juncti duo adversus unum, heu! omnibus Christianis lamentabile bellum et sociale ac civile conferunt. Non armis dissimiles, non habitu gentis distincti, solum castris obversi. Francorum innumerus populus acie gladii feritur, et olim gentibus cæteris formidabilis, in vulnere suo bacchatur. Cruenta victoria duobus tamen fratribus inscribitur. Tertius elabitur, atque Aquisgrani in regiam tandem se recepit. Gloriosus deinde rex atque inclytus juvenis Carolus, non longe post, impigre una cum fratre Ludovico rem cœptam accelerat: atque Lotharium fratrem imperatorem ab Aquisgranis terrent. Qui nimia celeritate una cum uxore ac filiis usque Lugdunum ac Viennam progreditur. Ibi receptis copiis, aliquantulum substitit. Et discurrentibus legatis ad colloquium, tres fratres in insulam quamdam Teduana veniunt: ibi sub quodam pacto imperium inter se dividere statuunt. Sic Lotharius imperator in superiorem Franciam revertitur. Diviso postmodum imperio, unusquisque eorum ad partem suam regendam et disponendam progreditur. Non multo post Lotharius filium suum Ludovicum, quem in Italia regem fecerat, ut imperatoris nomen sortiretur, per Drogonem patruum Romam misit. Cui Sergius jam tunc pontifex coronam imposuit, acclamante universo populo, imperator et Augustus est salutatus. Lotharius imperator infirmari se conspiciens, regnum inter filios dividit, Carolo minori Provinciam et partem Burgundiæ: Lothario medio filio sedem suam: Ludovico imperatori Italiam consignare jubet. Ipse vero in Prumiæ monasterium regno temporis se exuens ingreditur tonsuratus, et monachus effectus, aliquot diebus interpositis defungitur, anno ab Incarnatione Domini octingentesimo sexagesimo quinto, imperii vero vigesimo tertio; atque ibi in basilica sancti Salvatoris a fratribus reverenter humatur. Hujus imperatoris tempore ossa beatissimi Andeoli martyris, ipso revelante, reperta in loco qui antiquitus Gentibus dicitur, in Vivariensi parochia sito. Bernardus Viennensis episcopus sub hujus imperio moritur, et Aglimatus Viennensem suscepit episcopatum. Amulo quoque Lugdunensis episcopus efficitur. Et pontifex Romanus Gregorius moritur atque ejus loco Sergius ordinatur. Illo defuncto, Leo succedit. Quo obeunte, Benedictus in sede apostolica substituitur, jam tamen defuncto Lothario imperatore. Sub hujus imperatoris tempore, Segari Beneventanorum dux a suis interficitur, et ab interfectoribus Sarraceni a Beneventanis evocati, intra civitatem Beneventanum recipiunt.

Ludovicus imperator in Italia. Hic, post obitum patris, octavo anno, mortuo fratre suo Carolo minore, et Lugduni sepulto, in monasterio sancti Petri, in ecclesia sanctæ Mariæ semper virginis, cum fratre Lothario regnum fratris mortui partitur. Accepit autem partem Transjurensem Burgundiæ simul et Provinciam: reliquam partem Lotharius rex sibi retinuit. Anno Incarnationis Domini octingentesimo quinquagesimo primo, jubente patre, Ludovicus im-

perator in ducatum Beneventanorum contra præsidia Saracenorum exercitum movet, et, interfecto duce Saracenorum, Amalmater Beneventum recepit. At Lotharius rex, frater ejus, a pravis consiliariis deceptus, diu de duarum feminarum connubio vacillando pene totam Ecclesiam contra se concitavit. Ob id duo metropolitani episcopi Trevericus et Colonicus, Theuthaudius et Guntharis sententia apostolica damnati. Cœtus synodales subinde evocati. Patruus ejus præclarissimus in regibus Carolus cum ei saniori consilio semper consulere vellet, nihilominus juvenilis animus ad voluptatem præceps resisteret, tandem vincere, volens extra consilium Italia ingressus, ad fratrem imperatorem ire, Beneventum aggreditur. Piissimus rex Carolus in hoc itinere ejus assensit, si forte vel consilio pontificis Romani superatus tandem, a re illicita quiesceret: plurimis tamen episcopis Gallorum contradicentibus, qui spiritu Dei tacti periculum generale in Ecclesia Dei oriri timebant, ne pontifex Romanus favoribus inclinat us a definitionibus pietatis exorbitando, Romanæ Ecclesiæ vulnus erroris infligeret. Perrexit secundum libitum suum, egit apud Ecclesiam Romanam quod ei pro tempore justum visum. Sed cum rediret, falsis spebus incitatus, divino indicio infirmatus, usque Placentiam civitatem pervenit, ibique defunctus in ecclesia B. Antonini martyris sepelitur. Anno octingentesimo sexagesimo secundo regnum ejus gloriosi patris ejus inter se dividunt. At Ludovicus imperator, ingressus Beneventum, anno Incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo octavo, pene omnia castella et oppida Beneventanorum, quæ a Francis recesserant Saracenisque se junxerant, sub ditione sua recepit, loca sanctorum, quæ impii Saraceni ac perfidi Christiani contaminarant, Deo adjutore instaurando et restaurando purgavit. Nicolaus papa, vir religione præcipuus, moritur. Ac in atrio ante portas B. Petri, non longe a membris Benedicti prædecessoris sui sepelitur. Cujus tempore translata sunt membra sanctorum Eusebii ac Pontiani Viennebatibus, et in basilica apostolorum reverenter condita. Huic Adrianus in episcopali ordine succedit. Pius et inclutus rex Carolus, aliquot annos adversus Danos atque Northmannos variis eventibus dimicans, pontem miræ firmitatis adversum impetum eorum super fluvium Sequanam fieri constituit, positus in utriusque capitibus castellis artificiosissime fundatis, in quibus ad custodiam regni præsidia deposuit. Hujus pii regis studium pene in disponendis causis ecclesiasticis hactenus vixit. Hic ex regina Ermentrude quatuor filios suscepit: Ludovicum, Carolum, Carlomannum et Lotharium. Ex his Deo in clericali habitu duos obtulit, Carlomannum, et Lotharium: sed Lotharius, puer bonæ indo-

lis, immatura morte præreptus est: Carolus quoque, vir satis honestæ formæ juvenis, rex Aquitanis jam constitutus, adversa primum molestatus et de honestatus injuria, moritur. Anno itaque Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo sexto, regnante eodem Carolo Ludovici filio, duo filii illius, ut dictum est, moriuntur. Lotharius abbas et Carolus rex Aquitanorum, avunculus quoque ejus Rodolphus consiliarius primusque palatii hominem exuit: necnon et Rodolphus archiepiscopus Aquitanorum. Et duo principes Aquitanici, Landricus et Muno inter se dimicantes semet interimunt. Robertus quoque atque Ranulphus, viri miræ potentiæ armisque strenuis et inter primos ipsi priores Northmannorum, gladio necantur. Denique Lotharius, ante obitum patris sui Ludovici imperatoris, decimo octavo anno unctus ab imperatore, tres filios ex Ermengarde Hugonis filia habuit. Qui dividens regnum patris cum fratribus suis, accepit regnum Romanorum, et totam Italiam, et partem Franciæ orientalem, totamque provinciam. Ludovicus vero præter Noricam, quam habebat, tenuit regna quæ pater suus illi dederat, id est Alamanniam, Thoringiam, Austrasiam, Saxoniam, et Avarorum, id est Hunnorum, regnum. Carolus quoque medietatem Franciæ ab occidente et totam Neustriam Britanniam, et maximam partem Burgundiæ: Cotiam, Vasconiam, Aquitaniam submoto inde Pippino filio Pippini, et in monasterio S. Medardi attonso. Cui postea inde per fugam elapsus in Aquitaniam regressus multo tempore fugiendo latuit. Iterumque a Ranulpho præfato per fidem deceptus est, et ad Carolum adductus, Silvanecto perpetuo est exsilio detrusus. Ludovicus vero rex Noricorum, id est Bajovariorum, Ludovici imperatoris filius, anno Incarnationis Domini octingentesimo septuagesimo octavo regnum inter filios suos divisit, Carlomannum videlicet, Ludovicum et Carolum, ipse tamen super filios principatum tenens. Anno Incarnationis Domini octingentesimo septuagesimo nono ex hac vita decessit, et mortuo jam filio ejus Carolo, reliqui filii regnum ejus sequenti anno inter se apud Ambianensem urbem æqua sorte partiuntur. Quorum alter, id est Ludovicus, post tres annos moritur. Porro frater ipsius Ludovici Carolus, Ludovici imperatoris filius, anno Incarnationis Domini octingentesimo septuagesimo septimo moriens, reliquerat filium Ludovicum, qui eodem anno regnum suscepit paternum. Quo tempore Joannes papa in Gallias venit. Et apud civitatem Treas diu moratus est, habuitque synodum episcoporum, in qua Immaurus Lauduni Davitti episcopus, post avulsionem oculorum suorum episcopatu est donatus. Ludovicus quoque filius Caroli, Carolum qui dictus est Simplex hæredem regni puerum dimisit. Qui Ludovicum ex Eagina Anglorum regis filia, antequam captus esset, genuit.

SANCTI ADONIS

VIENNENSIS ARCHIEPISCOPI

MARTYROLOGIUM

AD. MSS. EXEMPLARIA RECENSITUM

Opera et studio HERIBERTI ROSWEIDI Ultrajectini societatis Jesu theologi.

PRECEDIT

VETUS ROMANUM MARTYROLOGIUM

OPERI SUO AB ADONE PRÆMISSUM.

(Ex Bibliotheca Patrum maxima.)

EPISTOLA DEDICATORIA.

S. D. N.

PAULO V PONTIFICI MAXIMO

BEATITATEM PP.

Romam redit, sanctissime Pater, quod Romæ olim conceptum, quod Roma profectum, quod Romam ad originis suæ sedem anhelabat Vetus, id est Romanum Martyrologium : quod prædecessores vestri summa cura in Urbe collectum, singulari fide conscriptum, maximo beneficio in Romani orbis diœceses transmisserunt. Et vero redit ad solem radius, ad fontem rivulus, ad stipitem ramus, ad cœlum sidus. Romam redit, ubi apostolicæ sedis cardo et caput vertitur; ubi veritatis origo, fidei caput, cœlestis Magistr; doctrina servatur; ubi pietatis viget schola, ubi apostolorum fulget metropolis; ubi clarissime mundi lampades, Petrus et Paulus, lucent (Anacl. 1, *epist.* 3; Cypr. *de Unit. Ecc.*; Sozom. l. III c. 7. Chrysost. *hom.* 31, *in vii Rom.*).

Ad eum redit a cujus olim prædecessoribus, ipso nascentis Ecclesiæ exordio, originem duxit : a Clemente, inquam, I, Romano pontifice, qui primus regionatim notarios distribuit, quigesta martyrum sollicitè et curiose, per suam quisque regionem, perquirerent. Inde Anteros diligenter perquisita in ecclesiastica tabularia retulit. Post Fabianus majorem quoque curam adhibuit ne quid simulata fide irreperet, perspicaces fidosque cibis diaconorum oculis notariis adjungendo. Quo quidem munere fortia sanctorum facta colligendi, ut nihil antiquius apud sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsules fuit, ita nihil præclarius suscipi potuit, quam eorum memoriam posteritati commendare, quorum animas in cœlum receptas, et Dei fruitione beatas loquuntur miracula, votivæ testantur tabulæ, ut non tam pie id credere, quam verissime profiteri possimus. Habent enim nescio quam vim ad excitandum vel augendum in mentibus fidelium internæ religionis ardorem, ut præclare olim divus Leo scripserit (Leo, *serm. de S. Laur.*; Ambros. *serm.* 39, *de Nazario et Celso*). Ad erudiendum Dei populum, nullorum est utilior forma quam martyrum eloquentia : facilis ad exhortandum sit ratio, efficax ad suadendum, validiora tamen sunt exempla quam verba : et plenius est opere docere quam voce. Habent et robur vel maximum ad majorum fidem pectoribus primitus inserendam, tenacius. Magni, inquit magnus Ambrosius, periculi res est, si post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi novellam discutere præsumas; et post tam manifestos duces, in errore permanetas : et post morientium sudores, otiosa disputatione contendas. Quodsi

olim illustris fidei athleta Athanasius, ingens sibi lucrum et utilitatem duxit, quod unius recordaretur Antonii; quas fidei flammas, quos virtutum igniculos in hominum animis excitabunt tot martyrum trabeatæ, tot purpuratæ, tot russatæ turmæ, sub unius fidei rutilanti flammula militantes, et diversis victoriæ coronis insignitæ? tot confessorum, tot virginum prætextata agmina, in diversas cohortes tributa, diversosque virtutum manipulos cum exultatione circumferentia?

Inde factum, ut cum Acta martyrum tanta cura et diligentia perquisita, per notarios sanctæ Romanæ Ecclesiæ conscripta, per diaconos cognita, ac demum per ipsos, Romanos pontifices probata, atque in Ecclesiæ archivis recondita, in immensum excreverent, breve ex iisdem Martyrologium conficeret, quo dies tantum et locus passionis, ut habet S. Gregorius, notaretur; atque ita facilius eorum memoria sacris diptychis insereretur, et eorumdem in Missariis solemnibus commemoratio fieret. Quod quidem Martyrologium Viennensis archiepiscopus Ado, cum Ravennæ ecclesiasticis, ut credo, negotiis occupatus versaretur, a sancto quodam episcopo nactus, qui id a Romano pontifice acceperat, suo Martyrologio prælegendum duxit; ejus videlicet memor, quod ab Innocentio I olim scriptum: (Innoc. I, *epist.* 25, *ad synodum Chalced.*, apud August., *epist.*). Ut inde sumerent cæteræ ecclesiæ, velut de natalis suo fonte aquæ cunctæ procederent, et per diversas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ remanerent.

Fero nunc ad Sanctitatem Vestram Vetus hoc Romanorum Martyrologium, quod Gregorius pontifex maximus ad Eulogium Alexandrinum episcopum scribens, per orbem universum dispersum et optavit et credidit. Fero quod Ado annis abhinc octingentis tanti fecit, ut venerabile et perantiquum duxerit, sibi que velut prima operis sui lineamenta adumbrata proposuerit, quod suis rursus coloribus pingeret, lucis splendore illustraret. Fero quod ad hunc usque diem latuit: cujus desiderio tantopere flagrabat cardinalis Baronius, ut animi sui testes tabulas exstare voluit, quibus editorem excitaret, et gratiam ante beneficium reponeret. Hoc igitur Martyrologium fidentius ad Sanctitatem Vestram defero, quanto plurium gravissimorum virorum patrocinio comitatum venit.

Adjunxi ipsius Adonis Viennensis archiepiscopi Martyrologium, ea fide cura que recensitum, ut affirmare non verear parum id a calamo mente que auctoris abesse. Intererat profecto Reipublicæ Christianæ ne quid magni viri titulo legeretur quod ipsius non esset, ne quid corruptum ejus nomine circumferretur, aliena assutum manu; ne viri auctoritatem secuta posteritas, erroris funiculos necteret; ne quoque Adoni quidquam adjudicaretur, cui certissimum ab unanimi codicum suffragio testimonium esset. Id olim tanti fecit Aloysius Lipomanus Veronensis primus episcopus, inde Bergomensis, vir gravissimus, et concilii Tridentini cum collegis præses, ut auro contra charum duxerit.

Hæc igitur omnia ad Romanam sedem defero, sanctissime Pater, ad cujus olim insessorem Theodorum papam Africani Patres sua detulere; magnum utique et indeficientem omnibus Christianis fluentia redundantem apud apostolicam sedem consistere fontem, nihil ambigentes. De quo rivuli prodeunt, affluenter, universum largissime irrigantes orbem Christianorum. Cui etiam in honorem beatissimi Petri Patrum decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam, in requirendis Dei rebus. Quæ omnino et sollicitè debent, maxime vero justè ab ipso præsulum examinari vertice apostolico: cujus vetusta sollicitudo est tam mala damnare, quam probare laudanda.

Accipe igitur, Sanctissime Pater, has primas sanctorum primitias; et ut olim Pauli I beneficio sacra sanctorum lipsana, collapsis vetustate cœmeteriis, per titulos, diaconias et monasteria fuere distributa, ut aris honorarentur, ornarentur memoriis, ita Pauli V beneficium loquatur posteritas, quod latentes sanctorum vitæ in apertum producantur, et lucem aspiciant. Ita voveo:

Sanctitati Vestræ devotus filius.

HERIBERTUS ROSWEYDUS S. J.

LECTORI SALUTEM.

Vetus hoc Romanum Martyrologium expressi ex codice mss. Pantaleonis quæ Coloniae e D. Benedicti familia celebris abbatia est, quem mihi perbenigne Carthusia Coloniensis submisit. Præfixum hoc erat Adonis Martyrologio, cui Ado ipse olim præfixerat, uti testatur ejus præfatio. Ex eo codice Jacobus Mosander, Carthusiæ Coloniensis religiosus, ante annos aliquot Adonis Martyrologium expressit, omisso hoc veteri Romano Martyrologio; magno tamen ejus in doctorum virorum animis relicto desiderio.

Etsi duos codices mss. Martyrologii Adonis habuerim (de quibus dicam ad ipsum Adonem), in solo tamen hoc tertio S. Pantaleonis, vetus hoc Romanum Martyrologium comparuit. Quare sicubi error aliquis irrepserit, memineris quam difficile sit ex unius codicis fide, quæ subinde vacillat, fidelissime omnia exprimere. Operam certe dedi ut quam maxima fide haberes omnia. Hinc pauca, quæ videntur ab exscriptore inserta, quod Adoni desint, qui veteris hujus Martyrologii vestigiis semper insisit, virgula notavi et in margine monui Adoni ea

deesse. Et quidem inserta illa fere Coloniam, ubi A liber hic scriptus erat, et vicina loca spectant. Eorum rationem hic in notationibus invenies.

Enimvero vetus hoc Romanum Martyrologium, fontem esse omnium aliorum Martyrologiorum, qui vel leviter inspexerit, non dubitabit asserere. Ado certe ex hoc fonte suas aquas derivavit. Et ut fontis latex ab origine sua recedens sensim augescit, et in rivum aquis undique confluentibus abit : idem factum huic Martyrologio : quod nunc a Beda, nunc ab Usuardo, nunc ab Adone, nunc ab aliis paulatim increvit. Licebit nunc ad fontem digitum semper intendere. Eo enim fine caput fontis, quod hactenus latebat, in apertum produxi.

Tertullianus, de Corona militis, cap. 13.

Coronatur et vulgus, nunc ex principalium pro-

prietatum exultatione, nunc ex municipalium solemnitatum proprietate : et est omnis publicæ lætitiæ luxuria captatrix. Sed tu peregrinus es mundi hujus, civis supernæ Hierusalem. Noster, inquit, municipatus in cœlis (*Philip. III*). Habes tuos census, tuos fastos ; nihil tibi cum gaudiis sæculi.

Cyprianus, epistola 37.

Dies eorum, quibus excedunt, adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.

Augustinus, lib. xx, contra Faustum, cap. 31

Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur.

DE HOC VETERI ROMANO MARTYROLOGIO ELOGIA

Gregorius papa ad Eulogium, episcopum Alexan- B *Ado Viennensis archiepisc. in præfatione Marty-*
drinum, epist. 29, lib. VII, ind. 1. *rologii sui.*

Nos pene omnium martyrum, distinctis per dies singulos passionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solemnia agimus : non tamen in eodem volumine, quis qualiter sit passus, indicatur ; sed tantummodo locus et dies passionis ponitur. Unde fit ut multi ex diversis terris atque provinciis per dies (ut prædixi) singulos cognoscantur martyrio coronati. Se hæc habere vos beatissimos credimus.

Barionus in prolegomenis ad Martyrologium Romanum, cap. 8.

Hoc ipsum simplex absque alio additamento Romanum Martyrologium, idemque perbreve, in quo tantum nomina martyrum, locus, ac dies passionis positi haberentur, est illud ipsum cujus meminit C Ado.

Huic operi, ut dies martyrum verissime notarentur qui confusi in Kalendis satis inveniri solent, adjuvit venerabile et perantiquum Martyrologium ab urbe Roma Aquileiam cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum, et mihi postmodum a quodam religioso fratre aliquot diebus præstitum ; quod ego diligente cura transcriptum, positus apud Ravennam, in capite hujus operis ponendum putavi.

Baronius ubi supra.

Porro in omnibus quæ viderim Martyrologiis Adonis impressis, illud ipsum Roma acceptum desideratur. Egregiam certe, ac viris eruditis dignam optatamque navasset operam Mosander, si ejusmodi illustre vetustatis monumentum, quod in suo manuscripto Adone haberi testatur, una cum ipso Martyrologio Adonis, quod post Surium ad septimum C tomum Vitarum sanctorum adjecit, edidisset.

VETUS ROMANUM MARTYROLOGIUM.

ADO PECCATOR LECTORI SALUTEM.

Ne putes me in hoc opere in vacuum laborasse, et rem non necessariam exsecutum fuisse, breviter tibi causam facti aperiam. Primum fuit imperium ac jussio sanctorum virorum, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrum in Martyrologio (quod venerabilis Flori studio in labore domini Bedæ creverat) tantum notati erant. Deinde collecti undecunque passionum codices animum in tantum suscitaverunt, ut non solum præteritis dierum festi- D tates, verum et aliorum, qui per totum annum ibi notati positi erant, latius et paulo apertius describerem, infirmioribus fratribus, et minus legere valentibus serviens, ad laudem omnipotentis Dei ; ut in memoriis martyrum haberent compendiosam lectionem, atque in parvo codicillo, quod multo labore alii per plures codices exquirunt.

Huic operi, ut dies martyrum verissime notarentur, qui confusi in Kalendis satis inveniri solent, adjuvit venerabile et perantiquum Martyrologium ab urbe Roma Aquileiam cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum, et mihi postmodum a quodam religioso fratre aliquot diebus præstitum. Quod ego diligenti cura transcriptum, positus apud Ravennam, in capite hujus operis ponendum putavi.

Passiones autem sanctorum paulo longius, maxime circa finem, Martyrologio huic insertas non mireris, cum tibi ratio superius reddita, cum factum sit, suffecerit. Ora tantum (impensissime obsecro) ut meritis illorum consocier, quorum triumphos, etsi minus quam debui, excolere optavi. Salutatus in Christo vale.

MENSIS JANUARIUS

HABET DIES XXXI ; LUNA XXX.

1. I	AA	Kalend. Janu.	Octava Domini et Circumcisio.
Romæ, sancti Almachii decollati sub Alippio urbis præfecto.
Et S. Martinæ virginis.
Et apud Spoletum, sancti Concordi martyris.
Et in Ruspensi Ecclesia, sancti Fulgentii episcopi.
2. II	B	iv Non.	Beati Macarii ^a .
Et Tomis, martyrum Argei, Narcissi et Marcellini.
3. III	BC	III Non.	Romæ, Anteros papæ et martyris.
4. IV	D	II Non.	Apud Cretam, Titi apostolorum discipuli.
Romæ, martyrum Prisci presbyteri, et Priscilliani, et Benedictæ.
Et Dafrosæ.
5. V	CE	Nonæ.	Romæ, sancti Telesphori papæ et martyris.
Apud Antiocham, sancti Simeonis monachi.
6. VI	F	viii Id.	Sanctæ Macræ virginis sub Rictiovaro præside.
Epiphania Domini, id est manifestatio vel apparitio Domini.
7. VII	DG	vii Id.	Relatio pueri Jesu ex Ægypto.
Et sancti Luciani martyris Antiocheni.
Et Cleri martyris.
8. I	H	vi Id.	Neapoli, Severini confess. Victorini fratris ^b .
9. II	EI	v Id.	In Mauritania Cæsariensi, Macræ. [Ado Martianæ.] virginis et martyris.
Et sancti Juliani et Basilissæ uxoris ejus, et Celsi et Martionillæ ac viginti militum.

ROSWEIDUS LECTORI.

Ne expectes, lector, amplas hic notationes. Habes eas apud virum omnis antiquitatis ecclesiasticæ exsequentissimum, cardinalem Baronium. Et quid celox ferat post onerariam? Satis mihi nunc erit loca quædam attingere vel ab aliis præterita, vel depravata, vel minus intellecta. Nihil sine veterum librorum fide mutavi, transposui. Memineris multa alia in textu Adonis correctæ, quorum hic rationem non reddo. Longæ enim id operæ esset et minus fortassis gratiæ. Rariora tantum quædam delibavi.

Quæ si non ingrata fuisse intellexero et pari felicitate nancisci aliquando detur Bedam, Usuardum aliosque veteres Martyrologos a vetusta et corrupta manu (cujus rei partem nunc accepi, et porro spes lautior ab amicis involatæ antiquitatis amatoribus affulget), forserit ut omnia veterum Martyrologia una cum Græcorum Menologio, sub unum quandoque conspectum statuam, brevibus notis illustrata. Ita fiet, ut collatis inter se unionibus, hoc est, collatis inter se sanctorum gestis, et gemmarum spiritualium immortalis claritas sese reverberans mutuati luminis detrimenta non noscat et amico radiorum concursu magis magisque offulgescat.

Si quæ locutionum formulæ minus notæ, nec ad Prisciani semper regulam in his martyrologiis subinde intercurrant, dabis eas sæculo : quas intactas relinquere visum, ut sæculi sui auctorem proderent, Id civitatum tamen nominibus, quæ mss. plerumque accusandi casu ponunt, secutus sum fere sæculi nostri morem, ne et in textu affectatam interpretareris barbariem, et in me scrupulosam superstitionem reprehenderes. Cujus tamen rei nunc indicium ad finem facio.

Et sane, post omnem diligentiam adhibitam veor ut non satis caverim, ne quid alienum ab Adone in ejusdem Martyrologium irreperet. Si quæ forte talia sanctorum nomina irrepererunt, sunt fere episcoporum aliquot Viennensium et quorundam aliorum sanctorum, haud multum ætate Adonis superiorum, quæ non semper omnes tres codices mss.

A repræsentabant. Nam Scriverii libro, qui omnium vetustissimus erat, quædam horum deerant. Non dubium mihi quin quod aquæ contingit, idem libris evenire. Quo enim illa a fonte magis recedit eo impurior est, trahens semper aliquid ex puris minus, quos perlabitur, locis : ita quo quis liber vetustior proxime ad auctoris ætatem accedens, ac integrior, et minus admistionis habens a librariorum per ætates succedentium manu. Nota hæc antiquariis, quibus mss. librorum fuit inspectio. Ego certe, qui millenos aliquot ejusmodi tractavi, nunquam aliter deprehendi.

Codicum mss. quibus nunc usus sum, hæc notatio est.

E. notat codicem Everbodiensem.

P. notat codicem S. Pantaleonis.

S. notat codicem Petri Scriverii.

^a *Beati Macarii*. Post 13 Januarii : et *Macarii abbatis, Antonii discipuli*. Duo hi sunt Macarii celebres in Ægypto olim monachi, et monachorum Patres. Non dubium existimant designari Ægyptum et Alexandrinum. Sed quis, quo die, hoc vero non æque certum. Et vereor ne hactenus aliter notatum quam oportuit. Volunt Alexandrini natalem celebrari 11 Januarii ; Ægypti vero 15 ejusdem : quod nescio quibus auctoribus astrui possit. Certe hoc Martyrologium, et cum eo Beda, Usuardus, Ado, non aliter hos Macarios distinguunt quam quod cum, cujus natalis est 15 Januarii, vocent Antonii discipulum. Atqui Antonii discipulus non Ægyptius, sed Alexandrinus fuit, ut colligere est ex Palladii Lausiaca historia, cap. 20, vel tertius aliquis. Vide Notationes nostras ad Vitas Patrum.

^b *Neapoli Severini confessoris Victorini fratris*, Post 5 Septembris. *Romæ Victorini martyris, fratris Severini, qui post miram penitundinem Amiterminæ urbis episcopus et martyr factus est*. Non igitur tam Ado (quod existimavit Baronius ad diem 8 Junii, C Victorinum hunc fratrem fecit Severini Neapolitani) quam Vetus Romanum secutus Martyrologium uti se res vere habuit, hæc quidem in re expressit.

10. III	K	iv Id.	In Thebaida, sancti Pauli eremitæ. Et in Cypro, Nicanoris de septem diaconibus.
11. IV	FL	III Id.	Alexandriæ, confessorum Petri, Severi, Lucii. In Africa, Salvii martyris.
12. V	M	II Id.	Antiochiæ [<i>Ado</i> , apud Achaïam], Satyri martyris. Arcadii martyris.
13. VI	GN	Idus.	Romæ via Lavicana, militum quadraginta sub Gallieno imperatore. Pictavis, sancti Hilarii.
14. VII	O	xix Kal. Feb.	Nolæ, Felicis presbyteri, in Pincis sepulti.
15. I	HP	xviii Kal.	Abacuc et Michæ prophetarum. Et Macarii abbatis, Antonii discipuli.
16. II	Q	xvii Kal.	Et Isidori.
17. III	IR	xvi Kal.	Romæ, via Salaria in cœmeterio Priscillæ, sancti Marcelli papæ. Apud Thebaidem, Antonii monachi.
18. IV	S	xv Kal.	Cathedra sancti Petri, qua primum Romæ sedit. Et S. Priscæ martyris.
19. V	KT	xiv Kal.	In Smyrna, sancti Germanidi martyris ad bestias damnati. Et Spoleti, sancti Pontiani martyris decimo nono Kal. passi, decimo quinto sepulti, decimo sexto in sepulcro mutati, quando celebrior dies ejus agitur.
20. VI	V	xiii Kal.	Romæ, Fabiani papæ et martyris. Et Marii, Marthæ, Audifax, Abacuc. Et Sebastiani in vestigiis apostolorum sepulti
21. VII	LA	xii Kal.	Sanctæ Agnetis virginis. Athenis, sancti Publii episcopi cui Militenus a Paulo episcopus or- dinatus.
22. I	B	xi Kal.	Sancti Vincentii diaconi et mart. in Spaniis Ad aquas Silvias ^a [<i>Ado</i> , Salvias], sancti Anastasii monachi.
23. II	MC	x Kal.	Romæ, sanctæ Emerentianes virginis. In Mauritanea Neocæsareæ, Severiani et Aquilæ. Philippis, Parmenæ diaconi.
24. III	D	ix Kal.	Ephesi, Timothei apostoli. Antiochiæ, S. Babylæ episcopi.
25. IV	NE	viii Kal.	Conversio sancti Pauli apostoli. Apud Damascum, S. Ananiæ, qui ipsum Paulum baptizavit.
26. V	F	vii Kal.	S. Polycarpi, discipuli S. Joannis apostoli, apud Smyrnam passi. Et Theogenis cum aliis triginta sex.
27. VI	OG	vi Kal.	Constantinopoli, Joannis Chrysostomi. Et dormitio S. Paulæ.
28. VII	H	v Kal.	S. Agnetis secundo. In civitate Apollonia, Leucii, Thyrsi, mart.
29. I	AI	iv Kal.	Romæ, Papiæ et Mauri militum sub Diocletiano imp.
30. II	K	III Kal.	Antiochiæ, passio sancti Hippolyti. Hierosolymis, Matthiæ episcopi, qui octavus fuit post Jacobum. B. Alexandri Deciana persecutione passi.
31. III	BL	II Kal.	Alexandriæ, sancti Mettani martyris. Trientinæ, sancti Vigili episcopi et martyris.

^a *Ad aquas Silvias sancti Anastasi monachi.* Ms. liber diserte hic habet *Silvias*. Sic in Vita S. Gordiani 10 Maii. *Uxorem ejus Marinam in pago quodam, quem Aquas Silvias vocant, rusticorum servituti adduci præcepit:* ubi tamen Excepta apud Ado-

nem exhibent *Salvias* Seu *Silvias* legas cum Ms. seu cum vulgato *Salvias*, eundem tamen locum putem designari. Vide Baronium ad diem 23 Januarii et 9 Julii.

MENSIS FEBRUARIUS

HABET DIES XXVIII

1. IV	CM	Kal.	Antiochiæ, Ignatii episcopi et martyris. Smyrnæ, Pionii martyris et aliorum quindecim.
-------	----	------	---

2. v	N	iv Non.	Hypapante Domini. Cæsareæ, Cornelli centurionis, ipsius urbis episcopi. Et Aproniani martyris Romæ.
3. vi	DO	iii Non.	B. Celerini diaconi, et Celerinæ aviæ ejus, et Laurentini, et Ignatii.
4. vii	P	ii Non.	In civitate Ægypti Thmuis, beati Phileæ ejusdem urbis episcopi et Philoromi tribuni, et innumerabilium martyrum.
5. i	EQ	Nonæ.	S. Agathæ virginis, apud civitatem Catanensium.
6. ii	R	viii Id.	Apud Cæsaream Cappadociæ, S. Dorotheæ virginis, et Theophili scholastici.
7. iii	FS	vii Id.	Sancti Moysetis, qui, petente Mauvia Sarracenorum regina, episcopus gentis illius factus est.
8. iv	T	vi Id.	SS. Dionysii, Æmiliani, et Sebastiani. Alexandriæ, S. Cointæ martyris.
9. v	GV	v Id.	Alexandriæ, Apolloniæ virginis.
10. vi	A	iv Id.	Romæ, Zotici, Irenæi, Hyacinthi et Amantii. Et Soteris virginis. Via Lavicana, militum decem.
11. vii	HB	iii Id.	Alexandriæ, S. Euphrasiæ virginis.
12. i	C	ii Id.	Barcinonæ, Eulaliæ virginis et martyris. Alexandriæ, Molesti et Ammonii.
13. ii	ID	Idus.	Agabi prophetæ in Novo Testamento, apud Antiochiam. In Militana Armeniæ. S. Polyucti mart.
14. iii	E	xvi K. Mar.	Romæ, Valentini presbyteri. Et sancti Valentini Interamnensis episcopi.
15. iv	KF	xv Kal.	Romæ, sancti Bratonis martyris. Apud Sebasten, passio S. Blavii [<i>al.</i> , Blasii] episcopi.
16. v	G	xiv Kal.	Sancti Onesimi apostoli. Et in Cumis, S. Julianæ virginis.
17. vi	LH	xiii Kal.	In Perside, B. Polychronii episc. et mart.
18. vii	I	xii Kal.	Hierosolymis, Simeonis episcopi et mart. Et Romæ, martyrum Claudii, Præpedignæ, Alexandri, et Cutiæ, et Maximi.
19. i	MK	xi Kal.	Romæ, Gabinii presbyteri et martyris.
20. ii	L	x Kal.	Apud Tyrum, martyrum quorum numerum Dei scitientia sola colligit, quos Veturius magister militiæ, jubente Diocletiano, diversis tormentis occidit.
21. iii	NM	ix Kal.	In Sicilia, martyrum septuaginta novem sub Diocletiano, diversis tormentis passorum.
22. iv	N	viii Kal.	Apud Antiochiam, Cathedra sancti Petri. Alexandriæ, Abilii episcopi.
23. v	OO	vii Kal.	Apud Sirmium, Sinerii [<i>Ado</i> , Syreny] monachi. Quadraginta duo [<i>Ado</i> , sexaginta duo] martyrum. Romæ, Polycarpi presbyteri.
24. vi	P	vi Kal.	S. Matthiæ apostoli. Et Inventio capitis præcursoris. Apud Cæsaream Cappadociæ, Sergii mart.
25. vii	Q	v Kal.	Apud Ægyptum, Victorini, Victoris, Nicophori, Claudiani, Diosc. Serapionis et Papiæ.
26. i	R	iv Kal.	Apud Pergem Pamphiliæ, beati Nestoris episcopi. Alexandriæ, Alexandri gloriosi senis episc.
27. ii	S	iii Kal.	Alexandriæ, Juliani martyris, et Euni, qui cum ipso sene in confessione perduravit.
28. iii	T	ii Kal.	

MENSIS MARTIUS

HABET DIES. XXXI; LUNA XXX.

1. iv	A	Kal. Mart.	Sanctorum martyrum ducentorum sexaginta temporibus Claudii, qui via Salaria arenam fodientes damnati fuerant.
2. v	B	vi Non.	Romæ, Jovini et Basilei. Et plurimorum martyrum sub Alexandro capitali sententia damnatorum.
3. vi	C	v Non.	SS. Hemitherii et Cheledonii apud Calogurrim martyrio coronatorum. Cæsaræ, Marini militis, et Asterii senatoris.
4. vii	D	iv Non.	Lucii papæ et martyris. Et martyrum nongentorum qui sunt positi in cœmeterio ad sanctam Ceciliam.
5. i	E	iii Non.	Antiochæ, Phocæ martyris. Et sancti Eusebii Palatini et aliorum octo [Ado, novem] mart.
6. ii	F	ii Non.	Nicomediæ, Victoris et Victorini, qui in carcere cursum vitæ impleverunt.
7. iii	G	Nonæ.	In Mauritania civitate Turburbitanorum, SS. martyrum Perpetuæ et Felicitatis.
8. iv	H	viii Id.	Apud Carthaginem, sancti Pontiani diaconi, B. Cypriani, qui Dominum semper in passionibus suis glorificans, coronam vitæ promeruit.
9. v	I	vii Id.	In Nyssena civitate sancti Gregorii episcopi fratris Basilii. Barcinonæ, Paciani episcopi.
10. vi	K	vi Id.	Apamiæ, Alexandri et Caii de Eumenia. In Perside, martyrum numero quadraginta duorum.
11. vii	L	v Id.	Apud Sebastem Armeniæ minoris, quadraginta militum, tempore Licinii regis.
12. i	M	iv Id.	SS. pontificum Gregorii et Innocentii. Nicomediæ, Petri martyris, Dorothei et Gorgonii martyrum sodalis.
13. ii	N	iii Id.	Nicomediæ, Macedonii presbyteri, Patritiæ uxoris, et filiæ Medestæ.
14. iii	O	ii Id.	Romæ, martyrum quadraginta et octo qui baptizati sunt a beato Petro apostolo, cum teneretur in custodia; qui omnes Neroniano gladio consumpti sunt.
15. iv	P	Idus.	Thessaloniciæ, Matronæ ancillæ et martyris.
16. v	Q	xvii K. Apr.	Romæ, Cyriaci martyris, Largi, et Smaragdi, et Crescentiani martyris, et aliorum viginti.
17. vi	R	xvi Kal.	S. Patritii episcopi, qui primus apud Scotos prædicavit.
18. vii	S	xv Kal.	Sancti Alexandri episcopi, qui cum Narcisso Hierosolymitanæ Ecclesiæ gubernaculum suscepit.
19. i	T	xiv Kal.	In Penarense civitate, B. Joannis, magnæ sanctitatis viri. Apud Surrentum, Quinti, Quintillæ, Quartillæ, Martiæ [Ado, Marci]. cum aliis octo [Ado, novem].
20. ii	V	xiii Kal.	Archippi, commilitonis Pauli apostoli.
21. iii	A	xii Kal.	In Cassino castro, Benedicti abbatis. Et Serapionis anachoretæ.
22. iv	B	xi Kal.	Narbonæ, sancti Pauli episcopi, discipuli apostolorum.
23. v	C	x Kal.	In Africa, martyrum Victoriani, Frumentii, item et Frumentii, et duorum germanorum Vandalica persecutione sub Hunnerico rege passorum.
24. vi	D	ix Kal.	Romæ, Pigmenii presbyteri et martyris, sepulti in cœmeterio Pontiani.
25. vii	E	viii Kal.	Annuntiatio Dominica, et crucifixio. Romæ, Cirini martyris.

			Nicomediæ, Dulæ martyris.
			Apud Sirmium, Irenæi episcopi et martyris.
26. I	F	vii Kal.	Romæ, sancti Castuli Zætarii palatii.
			Apud Pantapolim Lybiæ, Theodori episcopi.
27. II	G	vi Kal.	Apud Ægyptum, Joannis Eremitæ, prophetici spiritus viri.
28. III	H	v Kal.	Apud Cæsaream Palæstinæ, martyrum Prisci, Malchi, et Alexandri, qui persecutione Valeriani bestiis traditi sunt.
29. IV	I	iv Kal.	Apud Africam, confessorum Armogastis, Archinimi, et Satyri, tempore Vandalicæ persecutionis.
30. v	K	III Kal.	Romæ, Quirini tribuni et martyris, patris sanctæ Balbinæ.
31. VI	L	II Kal.	Romæ, S. Balbinæ virginis, sepultæ in cœmeterio Prætextati juxta patrem Quirinum.

MENSIS APRILIS

HABET DIES XXX, LUNA XXIX.

1. VII	M	Kal. Apr.	Romæ, Theodotæ sororis martyris Hermetis, quæ sub Aureliano martyrizavit, sepulta via Salaria.
2. I	N	iv Non.	Apud Cæsarem Cappadociæ, S. Theodosiæ virginis et martyris capitis cæsæ.
3. II	O	III Non.	Thessalonicæ, virginum Agapes et Chionis.
			Tomis, Evagrii et Benigni.
			Apud Tauromenium, sancti Pancratii.
4. III	P	II Non.	Mediolani, B. Ambrosii episcopi et confessoris.
5. IV	Q	Nonæ.	Thessalonicæ, S. Irenes virginis.
			Apud Ægyptum, Martianæ, Nicanoris, Apollonii.
6. v	R	viii Id.	Xysti papæ et martyris, temporibus Adriani passi.
7. VI	S	vii Id.	Hegesippi, qui vicinus apostolicorum temporum exstitit.
8. VII	T	vi Id.	Turonis, Perpetui episcopi.
9. I	V	v Id.	Antiochiæ, Prochori diaconi, qui unus est de septem.
			Apud Sirmium, vii virginum, quæ in unum coronatæ sunt.
10. II	A	iv Id.	Ezechielis Prophetæ.
			Romæ, Martyrum plurimorum, qui ab Alexandro papa baptizati sunt.
11. III	B	III Id.	Gortinæ, Philippi episcopi, qui claruit Antonini Veri et Lucii temporibus.
12. IV	C	II Id.	Via Aurelia, Julii papæ et confessoris sub Constantio ariano.
13. v	D	Idus.	Apud Pergamum Asiæ, Carpi episcopiet Papyrii, Agathonicæ et aliarum multarum.
14. VI	E	xviii K. Mai.	Romæ, in cœmeterio Prætextati, martyrum Tiburtii, Valerianiet Maximi.
15. VII	F	xvii Kal.	Cordubæ, Olympiadis et Maximi.
			In Italia, Maronis, Eutychetis, et Victorini.
16. I	G	xvi Kal.	Apud Corinthum, Callisti et Carisii, cum aliis vii, in mare mersorum.
17. II	H	xv Kal.	Apud Africam, sancti Mappalici.
			Antiochiæ, Petri diaconi et Hermogenis.
18. III	I	xiv Kal.	Apud Mesanam Apuliæ, Eleutherii episcopi, et Anthiæ matris ejus.
			Romæ, Apollonii senatoris.
19. IV	K	xiii Kal.	Apud Corinthum, Timonis diaconi de septem.
			In Militana, Hermogeni, Caii, Expediti, Aristonici, Rufi Galatæ.
20. v	L	xii Kal.	Inventio sanctarum reliquiarum multarum instabel a.

Inventio sanctarum reliquiarum multarum instabel. Hic vero non mediocriter hæsi, et etiamnum hæreo. Nihil hujus rei in Adone vel in alio Martyrologio occurrit. Suspicio additum hoc ab exscriptore, et designari celebre monasterium apud Eburones *Stabeletum* seu *Stabuletum*. Suspicionis meæ fundus

est, quod hic postea habetur 17 Novembris : *Dedicatio sancti Petri ad Malfidar*, quod *Malmundarium* esse, vicinum Stabuleto monasterium, ibi firmabimus. Sed quæ multæ hæ, et quando inventæ reliquiæ in Stabuleto ? Certius dixerim, quando reconditæ et occultatæ sint. Sigebertus in Chronico

			Romæ, Victoris episcopi et martyris. Sulpitii et Serviliani.
21. VI	M	xi Kal.	In Perside, S. Simeonis episcopi et cum aliis centum, et Ustazadis et Abdellæ, et Ananiæ, et Pusicii.
22. VII	N	x Kal.	Romæ in cœmeterio Calisti, Cæli papæ. In Perside, Martyrum plurimorum sub Sapore Persarum rege. Cordulæ, Parmenii, Helimenæ et Chrysoteli presbyterorum; et Lucæ et Mucii, diaconorum.
23. I	O	ix Kal.	In Perside civitate Diospoli, Georgii mart.
24. II	Q	viii Kal.	
25. III	Q	vii Kal.	Alexandriæ, Marci evangelistæ.
26. IV	R	vi Kal.	Romæ, Anacleti papæ et martyris. Et Marcellini, papæ et martyris.
27. V	L	v Kal.	Sancti Anastasii Papæ. Nicomediæ, Anthimi episcopi cum innumera multitudo martyrum.
28. VI	T	iv Kal.	Ravennæ, sancti Vitalis martyris, patris SS. Gervasii et Protasii. Alexandriæ, Theodoræ virginis, et Didymi.
29. VII	A	iii Kal.	Apud Paphum, Tychici apostolorum discipuli.
30. I	B	ii Kal.	Martyrum Mariani et Jacobi, in Lambesitana urbe cum aliis multis decollatorum. Quirini martyris ^b . Et Vigilia apostolorum.

anno Christi 882: *Eodem anno Godefridus et Sigifridus reges Northmannorum, cum incestimabili multitudine juxta Mosam in loco Haslon considentes, Leodium, Trajectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Bonnam cum adjacentibus castellis comburunt. Aquis in palatio equos stabulantes, oppidum et palatium incendunt. Præterea monasterio Stabulans, Malmundarium, Indam, Prumiam, sacri Ordinis in utroque sexu ministri, ubi poterant opportunius, latebant; et sanctorum corpora et pignora locis tutioribus absconderant.* Paria habet Anselmus canonicus Leodiensis in Gestis pontificum Leodiensium, c. 37, qui exhibet, *apud Halos juxta Mosam conscentes.* Atque hæc Northmannica vestatio aliquot annos tenuit. Unde fieri potuit, ut reliquiæ ante annos aliquot occultatæ post inventæ fuerint, et inventionis memoria in sacros fastos prolata.

Vocis etymon exprimit Harigerus, abbas Lobien- sis, in Gestis episcop. Leodien. cap. 52. *Invenit tandem locum (Remaclus) operi futuro competentem, cui ob confluentiam ferarum undique illuc vel ad potum vel ad pastum concurrentium, velut ad stabulum, inditum Stabulaus antiquitus erat vocabulum.* Ita vocis affinitate etymon venatur Harigerus. Non minus festivo Everbelmus, abbas Altimontensis, in vita sancti Popponis Stabulensis abbatis, 25 Jan. c. 21. *Stabulaus, ubi stabilis laus a fidelibus perpetuo concinitur.* Ut appareat nullo horum respectu nomen olim inditum, sed post pro cuiusque etymon accomodatum. Conditum hoc fuit monasterium anno 681 a Sigeberto rege, Sigeberto teste in Chronico. Vide infra ad diem 17 Novemb., ubi de Malmundario.

^a *Erminonis confessoris.* Deest hic Adoni, et in nullo Martyrologio, ea quidem terminatione, comparet. Existimo indicari *S. Erminum*, episcopum et abbatem Lobbiensem quem hoc die invenio in Martyrologio Usuardi aucto a Carthusia Coloniensi

anno 1521, de quo ita Molanus in Additionibus ad Usuardum, 25 Aprilis ex proprio loci Martyrologio: *Laubiis, transitus S. Ermini, episcopi et confessoris.* Ex quo Baronius Martyrologio Romano a se aucto inservit. Sed vetusta Ermini memoria in hoc veteri Romano Martyrologio. Quamquam cum *Erminus* Adoni desit, qui sanctos omnes veteris Romani martyrologii exprimit videtur Adonis tempore non fuisse in veteri Romano Martyrologio, sed post additus, fors. a religioso S. Pataleonis Coloniæ, ubi liber hic scriptus est.

Moyerus, lib. I Annal. Flandriæ notat eum successisse S. Ursmaro in regimine episcopatus et abbatiæ anno septingentesimo decimo tertio. Florarium meum sanctorum ms. ponit ejus obitum anno Christi septingentesimo trigesimo septimo. Meminit ejus Trithemius De vir. illustr. Ord. sancti Benedicti lib. III, cap. 160, et lib. IV. cap. 180, ubi utrobique *Herwinus* pro *Erminus*. Meminit et Molanus in Indiculo et Natalibus SS. Belgii. Acta ejus Laubiis seu Lobbiis in monasterio apud Binchium reperiuntur scripta a synchrono.

Nec mirum hic *Erminonem* dici ab aliis *Erminum*. Sic qui nunc usitate *Servatius* dicitur, dictus est olim etiam *Serratio*, ut habetur apud Severum Sulpitium lib. III Hist. sacr.

^b *Quirini martyris.* Deest hic hoc loco Adoni, aliisque Martyrologiis. Puto intelligi Quirinum martyrem, cujus natalem hic ante habes 30 Martii. Hoc autem loco rursus insertus est a Martyrologii hujus exscriptore ob translationem corporis ejus de qua ita Carthusia Coloniensis ad Usuardum 30 Aprilis; *in diœcesi Coloniensi, oppido Nussia, translatio S. Quirini tribuni et martyris. Cujus sacrum corpus nobilis domina Gepa abbatisa a papa impetratum, ab urbe Roma Nussiam transtulit, et in suo monasterio venerabiliter collocavit.* Atque hinc existimo sua Molanum ad Usuardum hausisse.

MENSIS MAIUS

HABET DIES XXXI, LUNA XXX

1. II	C	Kal. Mai.	Jeremiæ Prophetæ. Et Apostolorum Philippi, et Jacobi fratris Domini.
2. III	D	vi Non.	Athanasii Alexandrinæ urbis episcopi. Et Saturnini et Neopolis, qui in carcere requieverunt.
3. IV	E	v Non.	Hierosolymis, Inventio sanctæ Crucis. Romæ via Numentana, Alexandri Papæ, et Eventii et Theoduli presbyterorum.
4. v	F	iv Non.	In civitate Gaza Sylvani episcopi cum plurimis clericorum suorum coronati.
5. vi	G	iii Non.	Alexandriæ, sancti Euthymii diaconi in carcere quiescentis. Thessalonicae, Irenæi et Peregrini.
6. vii	H	ii Non.	B. Evodii Episcopi, qui primus ab apostolis Antiochiæ ordinatus est. Et S. Lucii Cyrenensis, qui Cyrenæ ab apostolis episcopus ordinatus est. Et S. Joannis apostoli quando ante portam Latinam in ferventis olei dolium missus est.
7. I	I	Nonæ.	Juvenalis martyris. Et Flaviæ Domitillæ. Nicomediæ, Augusti et Augustini.
8. II	K	viii Id.	Mediolani S. Victoris martyris.
9. III	L	vii Id.	In Perside martyrum cccx. Apud Nazianzi oppidum, Gregorii episcopi theolog.
10. IV	M	vi Id.	Job prophetæ. Via Latina, Gordiani et Epimachi. Et Calepodii senis presbyteri.
11. v	N	v Id.	Romæ via Salaria, S. Anthimi.
12. vi	O	iv Id.	In cœmeterio Prætextati, Nerei, et Achillei fratrum. Via Aurelia, sancti Pancratii martyris. Et Dionysii.
13. vii	P	iii Id.	Servatii Episcopi. S. Mariæ ad martyres dedicationis dies agitur, a Bonifacio Papa statutus.
14. I	Q	ii Id.	In Syria, Victoris et Coronæ martyrum.
15. II	R	Idus.	Torquati, Ctesiphontis, Secundi, Indalecii, Cæcili, Esicii, Euphrasii, qui Romæ ab apostolis ordinati sunt.
16. III	S	xvii K. Jun.	In Isauria, Aquilini et Victoriani.
17. IV	T	xvi Kal.	In Tuscia, Torpetis martyris sub Nerone.
18. v	V	xv Kal.	Apud Ægyptum, Dioscori lectoris.
19. vi	A	xiv Kal.	Romæ, Potentianæ virginis. Et Prudentis, discipuli Pauli. Et Caloceri et Partheni Eunuchorum.
20. vi	B	xiii Kal.	Via Salaria, S. Basilæ virginis et martyris.
21. I	C	xii Kal.	In Mauritania Cæsariensi, Timothei, Polii.
22. II	D	xi Kal.	In Africa, Casti et Æmilii.
23. III	E	x Kal.	
24. IV	F	ix Kal.	S. Vincentii martyris. In Istria, Zoelli, Silvani.
25. v	G	viii Kal.	In cœmeterio Prætextati, S. Urbani episcopi et martyris.
26. vi	H	vii Kal.	Apud Athenas, Quadrati discipuli apostolorum.
27. vii	I	vi Kal.	In Mæsia civitate Dorostorensi, Julii martyris.
28. I	K	v Kal.	Joannis Papæ. In Sardinia, Æmilii, Felicis.

29. II	L	iv Kal.	Via Aurelia, Restituti, Via Tiburtina, Septem germanorum. Treveris, S. Maximi episcopi confessoris.
30 III	M	III Kal.	Via Aurelia in cœmeterio, Felicis papæ. Turribus Sardinia, Crispuli et Gabinii.
31 IV	N	II Kal.	Romæ, Petronillæ virginis. Aquileiæ, Cantii, Cantiani, Cantianillæ.

MENSIS JUNIUS

HABET DIES XXX, LUNA XXIX.

1. v	O	Kal. Junii.	Dedicatio sancti Nicomedis martyris. Et sancti Pamphili martyris.
2. vi	P	iv Non.	Romæ, Marcellini presbyteri, et Petri exorcistæ.
3 vii	Q	III Non.	Apud Aretium Tusciæ, martyrum Pergentini et Laurentini. In Campania, Erasmi episcopi et martyris.
4. I	R	II Non.	Apud Illiricum civitate Siscia, sancti Quirini episcopi et martyris.
5. II	S	Nonæ.	Bonifacii martyris apud Tharsum xiv, die mensis Maii passi, Romæ Nonis Junii sepulti.
6. III	T	viii Id.	Philippi diaconi de vii apud Cæsaream. Romæ, Artemii, Candidæ, et filia eorum Paulinæ. Apud Tharsum, xx martyrum.
7. IV	V	vii Id.	Apud Constantinopolim, Pauli episcopi. In Cappadocia, Luciani martyris.
8. v	A	vi Id.	
9. vi	B	v Id.	Romæ in Cœlio monte, Primi et Feliciani martyrum.
10. vii	C	iv Id.	Romæ via Aurelia, Basilidis, Tripodis et Mandalis, et aliorum xx. Et Getulimartyris, et Cerealis. Barnabæ apostoli ^a .
11. I	D	III Id.	Et Sosthenis apud Corinthum, discipuli Pauli ^b . Aquileiæ, Felicis et Fortunati.
12. II	E	II Id.	Mediolani, Nazarii et Celsi, quorum inventio II. Id. Junii, martyrium v. Kal. Augusti.
13. III	F	Idus.	Romæ S. Feliculae virginis martyris.
14. IV	G	xviii K. Julii.	Elisæi prophetæ. In Cappadocia, sancti Basilii fratris Gregorii et Petri:

^a *Et sancti Maurini martyris.* Deest hic Adoni. Non expressi hunc in textu, quia ascriptus erat recentiori manu: haud dubie a religioso S. Pantaleonis, libri hujus exscriptore. Nam Colonia in S. Pantaleonis, templo, corpus S. Maurini in veneratione habetur. Ibidem martyrio coronatus est die 10 Junii, cujus sepulcrum usque ad annum 963 occultum fuit. Quod quomodo detectum sit, post obitum Brunonis archiepiscopi Coloniensis, præsule Folcmaro ejus successore, vide apud Stephanum hujus inventionis descriptorem circa annum Domini 990, ad Christianum abbatem, cujus inventionis memoria recolitur 13 Octobris. Hac autem die passum testatur sarcophagi inscriptio, quæ apud eundem exstat.

Hic requiescunt ossa bonæ memoriæ Maurini
Qui in atrio ecclesiæ Martyrium pertulit
Sub die quarto Idus Junii.

Quo vero anno hic martyrium pertulerit, non invenio expressum: nam quod Baronius ad diem 10 Junii, et Erhardus Winheim in sacrario Agrippinæ, notant annum 670 ex Trithemio de vir. illustr. Ord. S. Benedicti lib. III, cap. 134, vereor ut labantur. Non enim de nostro hoc Maurino agit Trithemius,

sed de alio, Claroangi olim in Arvernica abbate, socio S. Præjecti episcopi, quorum natalis dies in Romano Martyrologio apud Baronium exstat 25 Januarii, qui Maurinus, nunc Marinus, nunc Marianus nunc Amarinus, dicitur. Labendi occasionem dedit, quod Maurinus noster dicatur in atrio Ecclesiæ martyrium pertulisse. Et paria de altero Maurino scribit Trithemius: quanquam in Præjecti et Maurini martyrio 25 Januarii nulla *atrii Ecclesiæ* mentio habeatur, sed occisi dicantur *in loco quodam, quem Volonicum appellant*: unde forte Trithemius, quod de Maurino Coloniensi martyre in sarcophago legitur, Maurino Arverno martyri attribuit.

^b *Et Sosthenis apud Corinthum, discip. Pauli.* Infra 28 Novembris *Sosthenis discipuli apostolorum*. Ita Martyrologium hoc duos videtur facere Sosthenes, et alterum ab altero distinguere. Duplex Sosthenis memoria in sacris litteris Actorum c. 18. *Apprehendentes autem Sosthenem, principem synagogæ, et I Cor. I Paulus vocatus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Sosthenes frater.* Interpretes unum eundemque hunc statuunt. Quæ si vera sententia, potuit ejusdem diverso die diversas ob causas memoria agi.

15. v	H	xvii Kal.	In Sicilia, Modesti, Viti et Crescentiæ martyrum. Dorostori, Esychii militaris.
16. vi	I	xvi Kal.	Antiochiæ Cyrici et Julittæ matris ejus, et aliorum cccci
17. vii	K	xv Kal.	Romæ, Martyrum cclxii.
18. i	L	xiv Kal.	Romæ via Ardeatina, martyrum Marci et Marcelliani.
19. ii	M	xiii Kal.	Mediolani, Gervasii et Protasii. Et Commemoratio Nazarii et Celsi ^a . Ravennæ, Ursini martyris.
20. iii	N	xii Kal.	Romæ, Novuti, fratris Timothæi presbyteri, qui ab apostolis eruditi sunt.
21. iv	O	xi Kal.	Syracusis, martyrum Rufini et Martiæ. Romæ, Demetriæ virginis.
22. v	P	x Kal.	Albani martyris ^b . Nolæ Campaniæ, Paulini episcopi.
23. vi	Q	ix Kal.	Sancti Joannis presbyteri, via Salaria vetere sepulti.
24. vii	R	viii Kal.	Nativitas Præcursoris Domini.
25. i	S	vii Kal.	Apud Pyrriberœam, Sosipatris discipuli Pauli. Alexandriæ, Gallicani martyris. Romæ, Luciæ virginis cum aliis xh.
26. ii	T	vi Kal.	Romæ, Joannis et Pauli fratrum.
27. iii	A	v Kal.	Apud Galatiam, Crescentis discipuli Pauli apostoli. Apud Tiburtinem Italiæ, Symphorosæ cum vii filiis.
28. iv	B	iv Kal.	Romæ, Leonis papæ. Alexandriæ, Plutarchi, Sereni Heraclidis, Herois, Potamiænæ, Marcellæ et aliorum.
29. v	C	iii Kal.	Romæ, apostolorum Petri et Pauli.
30. vi	D	ii Kal.	Natalis Luciæ, discipulæ Apostolorum.

^a *Et commemoratio Nazarii et Celsi.* Deest quidem horum commemoratio hoc loco in Adone, tam vulgato quam ms. Idem tamen 12 Junii, cum de Inventione Nazarii et Celsi agitur, addit: *Commemoratio etiam eorum publica et celebris in die sanctorum Gervasii et Protasii a fidelibus populis frequentatur, et venerabiliter excolitur; qui hic ipse dies est. Cum quo convenit Florarium sanctorum ms., quod 12 Junii, in die inventionis SS. Nazarii et Celsi habet: Apud quosdam in die sanctorum Gervasii et Protasii agitur eorum (Nazarii et Celsi) festiva commemoratio.* Quare vides non sine ratione vetus hoc Martyrologium Romanum, hoc die, quo de Gervasio et Protasio agitur, etiam junxisse commemorationem Na-

zarii et Celsi

^b *Albani martyris.* Correctum erat *Albini*, uti etiam in Adone est. Quod factum puto in posterioribus exemplaribus scriptis post annum 991. Nam cum eo anno Theophania Othonis II uxor, S. Albani corpus Roma Coloniam transferens sanctorum Gervasii et Protasii templo huic, olim six vocato, nunc S. Pantaleoni sacro donasset, veniens ex itinere Moguntiam, in differentiam Moguntinensis Albanæ, de consilio ejus loci episcopi, hunc Albinum, qui sub Diocletiano anno 286, mense Junii 22, passus est, vocavit. Ita Erhardus Winheim in Sacratio suo Agrippinæ pag. 141. Vide Sacratio nostrum rerum Moguntiacarum I. ii, c. 28.

MENSIS JULIUS

HABET DIES XXXI LUNA XXX.

1. vii	E	Kal. Julii.	In monte Hor, Aaron, sacerdotis, prima sub lege.
2. i	F	vi Non.	In cœmeterio Damasi, Processi et Martiniani, ab apostolis Petro et Paulo baptizatorum. Et trium militum, qui cum Paulo apostolo passi sunt. Et martyrum Aristonis, Crescentiani, Eutychiani, Urbani, et aliorum.
3. ii	G	v Non.	Translatio Thomæ apostoli. Apud Constantinopolim, Eulogii. Laodicæ, Anatolii episcopi. Et Gregorii martyris.
4. iii	H	iv Non.	Oseæ et Aggæi. Jocundiniani martyris. Apud Sirmium, Innocentii, Sabbatii, cum aliis xxx.
5. iv	I	iii Non.	In Syria, sancti Domitii martyris. Romæ, Natale Zoæ, uxoris Necostrati.
6. v	K	ii Non.	Isaïæ et Joel prophetarum.

Et octavæ Apostolorum.

Et primus ingressus apostoli Pauli in urbem Romam.

Et Tranquillini martyris.

Et natalis sancti Goaris confessoris.

7. VI	L	Nonæ.	Alexandriæ, sancti Pantæni. Romæ, martyris Nicostrati primiscrinii. Claudii, Castorii, Victorini, Symphroniani.
8. VII	M	viii Id.	In Asia minori, Aquilæ et Priscillæ uxoris ejus. In Palæstina, Procopii martyris. † Maralana, civitate Briccii episcopi.
9. I	N	vii Id.	Romæ ad Guttam jugiter manantem, Zenonis et aliorum x. m. cccc. In civitate Tyriæ Anatoliæ et Audacis. Cyrilli episcopi et martyris.
10. II	O	vi Id.	Romæ, Septem fratrum. In Africa, Januarii Marini, Naboris et Felicis. Romæ, Rufinæ et Secundæ.
11. III	P	v Id.	In Armenia minore, martyris Januarii.
12. IV	Q	iv Id.	Aquileiæ, Hermagoræ episcopi, discipuli sancti Marci. Apud Cyprium, Nasonis, antiqui Christi discipuli.
13. V	R	iii Id.	Esdreæ et Joel prophetarum. Et SS. Confessorum Eugenii episcopi, universi cleri Ecclesiæ.
14. VI	S	ii Id.	Apud Pontum, Phocæ episcopi civitatis Synopsis.
15. VII	T	Idus.	Nisibi, Jacobi episcopi. Romæ in Portu, Eutropii, Zozimæ et Bonosæ sororum.
16. I	V	xvii K. Aug.	In Ostia, sancti Hilarini martyris. Apud Antiochiam Syriæ, Eustachii episcopi.
17. II	A	xvi Kal.	Carthagine, martyrum Scillitanorum, Sperati, Narthali, Cythini, Be- thurii, Felicis, et aliorum vii.
18. III	B	xv Kal.	Carthagine, S. Guddenes virginis martyris.
19. IV	C	xiv Kal.	Hispalis, SS. Justæ et Rufinæ.
20. V	D	xiii Kal.	Joseph, qui cognominatus est Justus, qui a Judæis pro Christo multa perpessus, victor in Judæa quievit.
21. VI	E	xii Kal.	Danielis prophetæ. Romæ, Praxedis virginis. Massiliæ, Victoris martyris.
22. VII	F	xi Kal.	S. Mariæ Magdalenes. Et Syntyches, quæ Philippis dormit. Ancyra, Platonis martyris.
23. I	G	x Kal.	Ravennæ Apollinaris, episcopi et martyris.
24. II	H	ix Kal.	Romæ via Tiburtina, Vincentii. Apud Emeritam Hispaniæ, Victoris militaris. Circa lacum Vulsinum in Italia, Christinæ virginis.
25. III	I	viii Kal.	Jacobi Zebedæi apostoli. Civitate Samo, Christophori martyris.
26. IV	K	vii Kal.	Romæ in Portu, S. Hyacinthi martyris.
27. V	L	vi Kal.	In Sicilia, Simeonis monachi. Nicomediæ, Harmolai presbyteri.
28. VI	M	v Kal.	Nicomediæ, sancti Pantaleonis martyris. ^a

^a *Nicomediæ, S. Pantaleonis martyris.* Scripta hæc erant capitalibus iisque miniatis litteris, quod scilicet hic Patronussit templi et monasterii S. Pantaleonis Colonia, ubi Martyrologium hoc exscriptum est. Habent ibi caput sancti Pantaleonis, quod eo Constantinopoli delatum est ab eque Henrico van Ulmen, anno Christi 1208. Cujus translationis memoria Colonia celebratur 18 Jan., ut habet Martyrolog. P. Canisii. Alius igitur Pantaleon, cujus caput Lugdunum delatum, ut habet Sigebertus in Chronico anni Christi 802. *Legati imperatore Caroli ab Aaron Amira venientes, in cætera munera etiam ossa Cyriani Carthaginensis martyris, et Sperati primi*

Scillitanorum martyrum, et caput Pantaleonis martyris in Franciam afferunt. Fortassis hic Pantaleon unus fuit e sociis Sperati, aliorumque Scillitanorum martyrum; etsi inter eos Pantaleonis nomen in Martyrologiis non exprimitur. Colligere quis possit ex Adone in Chronico anno 806. *Tunc temporis delata sunt ossa B. Cypriani a Carthagine cum reliquis beatorum Scillitanorum martyrum Sperati sociorumque ejus, et posita sunt in ecclesia B. Joannis Baptistæ in civitate Lugdunensi.* Non meminit hic Ado Pantaleonis, fors. eum sub Sperati sociis comprehendens. Quanquam idem in Martyrologio 17 Julii exprimit caput Pantaleonis, et a reliquis Scillitanorum

29. vii	N	iv Kal.	Romæ, Felicis papæ et martyris sub Constantio. Et Simplicii, Faustini et Beatricis.
30. i	O	iii Kal.	Romæ, Abdon et Sennis. Turbulo Lucernariæ, Maximæ, Donatillæ et Secundæ virginum.
31. ii	P	ii Kal.	Cæsareæ, Fabii martyris,

martyrum distinguit. Agobardus quoque Lugdunensis episcopus carmine de harum reliquiis aduentu, Pantaleonis nomen exprimit. Plures igitur fuerunt Pantaleones. Certe in Martyrol. Rom. 27. Jul. et Pantaleomonem medicum Nicomediæ habes, et Pan-

taleomonem Vigiliis in Apulia. Pantaleon autem et Pantaleemon idem quibusdam nomen: nam qui Pantaleon Rom. Martyrol. Pantaleemon in Menologio dicitur: ubi et alius Pantaleon 17 Septembris socius Charalampi martyris.

MENSIS AUGUSTUS

HABET DIES XXXI, LUNA XXIX.

1. iii	Q	Kal. Aug.	Romæ, ad S. Petrum ad Vincula. Antiochiæ, SS. Machabæorum. Philadelphię martyrum Cyrilli, Aquilæ, Petri et aliorum. Vercellis, Eusebii episcopi.
2. iv	R	iv Non.	Romæ, Stephani papæ et martyris. In Bithynia, Theodotæ cum tribus filiis.
3. v	S	iii Non.	Iherosolymis, Inventio corporis beati Stephani, Gamalielis, Nicomedi, Abibon. Constantinopoli, Hermelli martyris.
4. vi	T	ii Non.	Aristarchi discipuli apostolorum. In crypta Arenaria, Tertullini martyris Romæ.
5. vii	V	Nonæ.	In civitate Augusta in Rhætia, sanctæ Afræ martyris.
6. i	A	viii Id.	Romæ via Appia, Xisti papæ et martyris. Felicissimi et Agapiti diaconorum in cœmeterio Prætextati.
7. ii	B	vii Id.	Apud Aretium, Donati episcopi et martyris. Romæ, Petri, Julianæ, cum aliis xviii. Mediolani, Fausti martyris.
8. iii	C	vi Id.	Romæ, via Ostiensi, Cyriaci martyris cum aliis xxi quando viii die mensis Augusti reconditi sunt.
9. iv	D	v Id.	Romæ, Romani militis. Vigilia sancti Laurentii.
10. v	E	iv Id.	Romæ, Laurentii archidiacon martyris. Et militum clxv.
11. vi	F	iii Id.	Romæ inter duas lauros, Tiburtii martyris. Et Susannæ virginis martyris.
12. vii	G	ii Id.	Catanæ, Eupli diaconi et martyris. In Syria, Macarii et Juliani.
13. i	H	Idus.	Romæ, Hippolyti martyris cum familia sua, et S. Concordiæ, nutricis ejus. In foro Syllæ, Cassiani.
14. ii	I	xix K. Sept.	Romæ, Eusebii presbyteri et confessoris, sub Constantio Ariano, sepulti In cœmeterio Callisti.
15. iii	K	xviii Kal.	Sanctæ MARIE dormitio. Sancti Tharsitii acolythi et martyris.
16. iv	L	xvii Kal.	In Nicea Bithyniæ, Ursatii confessoris sub Licinio. Romæ, Serenæ, uxoris Diocletiani Augusti.
17. v.	M	xvi Kal.	In Africa, martyrum Liberati Abbatis, Bonifacii diaconi, Servii et Rustici, et aliorum sub Wandalica persecutione. Cæsareæ, Mammetis martyris.
18. vi	N	xv Kal.	In Prænestina civitate, Agapiti martyris. Romæ, Joannis et Crispi presbyterorum.
19. vii	O	xiv Kal.	Sancti Magni seu Andreæ martyris, cum sociis duobus milibus dxcvii. Romæ, Julii senatoris et martyris.
20. i	P	xiii Kal.	Samuelis prophetæ.

			Et Porphyrii hominis Dei.
21. II	Q	xii Kal.	Salonæ, Anastasii martyris.
22. III	R	xi Kal.	Romæ via Ostiensi, Timothæi martyris. Et Antonii martyris. Et peregrinorum martyrum Martialis, Epicteti. Saturnini cum sociis eorum.
23. IV	S	x Kal.	Romæ, Hippolyti, Quiriaci et Archillai. Zachæi episcopi. Theonæ episcopi.
24. V	T	ix Kal.	Bartholomæi apostoli et martyris. Massæ Candidæ, Carthagini.
25. VI	A	viii Kal.	Romæ, Genesii martyris, mimi. Thymelicæ artis magister fuit. Et sancti Genesii Arlelatensis.
26. VII	B	vii Kal.	Romæ, quatuor martyrum Eusebii, Pontiani, Peregrini et Vincentii. Zephyrini papæ. Irenæi, Abundli. Bergamis, Alexandri. Apud Victimilium, Secundi martyris.
27. I	C	vi Kal.	Capuæ, Rufi martyris, Apollinaris discipuli. Tomis, Marcellini et Manneæ.
28. II	D	v Kal.	Romæ, Hermetis martyris. In Africa, Augustini episcopi. Constantinopoli, sancti Alexandri episcopi.
29. III	E	iv Kal.	Romæ ad Arcum Faustini, Sabinæ martyris. Eo die veneratur decollatio S. Joannis Baptistæ.
30. IV	F	iii Kal.	Via Ostiensi, Felicis et † Audacti martyrum.
31. V	G	ii Kal.	Apud Athenas, Aristidis, qui Adriano Principi de religione Christiana libros obtulit.

MENSIS SEPTEMBRIS

HABET DIES XXX, LUNA XXX

1. VI	H	Kal. Sept.	Jesu Nave et Gedeon prophetarum. Capuæ, Prisci martyris, de illis antiquis Christi discipulis. Apud Cæsaream Cappadociæ, Longini militis et martyris, qui latus Domini in cruce aperuit.
2. VII	I	iv Non.	Apud Apamiam, Antonini martyris.
3. I	K	iii Non.	Romæ, Seraphiæ virginis, iv Kal. Augusti passæ, ii. Kal. sepultæ iii Non. Septembris memoria passionis ejus celebrior.
4. II	L	ii Non.	Moysis prophetæ. Ancyrae, martyrum trium puerorum, Rufini, Silvani, Vitalicæ.
5. III	M	Nonæ.	Romæ, Victorini martyris, fratris Severini, qui post miram poenitudinem Amiternæ urbis episcopus et martyr factus est. Romæ, Herconi.
6. IV	N	vii Id.	Zachariæ prophetæ. Et Onesiphori Pauli discipuli. Et confessorum Donatiani et cæterorum.
7. IV	O	vii Id.	Joannis martyris, qui Nicomediæ sub Diocletiano librum iniquæ legis mutatim discerpserit.
8. VI	P	vi Id.	Nativitas Dei Genitricis MARIE. Et Adriani martyris cum xxiii martyribus. Et Nataliæ.
9. VII	Q	v Id.	Nicomediæ, Dorothei et Gorgonii martyrum quorum unus, Gorgonius, Romam transfertur. In Sabinis, Hyacinthi, Alexandri Tiburtii.

10. I	R	iv Id.	In Africa, episcoporum Nemesiani, Felicis, et aliorum vii. Apud Chalcedonam, Sosthenis et Victoris.
11. II	S	III Id.	Romæ, Hyacinthi et Proti eunuchorum.
12. III	T	II Id.	Ticini, confessoris Syri, et Eventii, discipulorum Hermagoræ, Aquilei- ensis primi episcopi et martyris.
13. IV	V	Idus.	In Alexandria, Philippi episcopi et martyris, qui primum præfectus fuit
14. V	A XVIII K.	Octob.	Romæ, Cornelii episcopi et martyris. Carthagine, Cypriani episcopi et martyris. Exaltatio sanctæ Crucis, ab Heraclio imperatore a Persis Hierosoly- mam reportatæ, quando et Romæ lignum salutiferum Crucis a Sergio papa inventum ab omni populo veneratur.
15. VI	B	xvii Kal.	Romæ, Nicomedis martyr.
16. VII	C	xvii Kal.	Chalcedone, Euphemie virginis. Romæ, Lucie et Germiniani martyrum.
17. I	D	xv Kal.	Romæ Justini presbyteri, ad quem B. Laurentius in vico Patricii nocte venit. Item Narcissi et Crescentiani.
18. II	E	xiv Kal.	Methodii, Olympi Lycie, et postea Tyri episcopi, qui sub Diocletiano martyrio coronatus est.
19. III	F	xiii Kal.	Neapoli, Januarii, Socii, Festi, Desiderii, Proculi, Eutychetis, Acuti, Et Pelei, et Nili.
20. IV	G	xii Kal.	In Cyzico, Faustæ virginis, et Evilasii.
21. V	H	xi Kal.	Matthæi apostoli.
22. VI	I	x Kal.	Mauritii cum sociis, qui Thebæi fuisse referuntur, sub Maximiano passi
23. VII	K	ix Kal.	Mesenathæ, Sosii diaconi, annorum xxx martyris. Et Theclæ virginis, Seleuciæ quiescentis.
24. I	L	viii Kal.	Conceptio Joannis Baptistæ.
25. II	M	vii Kal.	Cleophæ, cui Dominus post resurrectionem in via apparuit.
26. III	N	vi Kal.	Romæ, Cypriani episcopi Antiochiæ passi, et cum martyre Justina Romam translati.
27. IV	O	v Kal.	In Ægæa civitate, Cosmæ et Damiani, Anthimi, Leontii et Euprepîi.
28. V	P	iv Kal.	Cordubæ Fausi, Januarii et Martialis martyrum.
29. VI	Q	III Kal.	In monte Gargano venerabilis memoria archangeli Michaelis. Et Romæ, dedicatio ecclesiæ ejusdem archangeli, a B. Bonifacio papa constructæ in Circo, qui locus Internubes dicitur.
30. VII	R	II Kal.	Bethleem, Hieronymi presbyteri.

MENSIS OCTOBER

HABET DIES XXXI, LUNA XXX.

1. I	S	Kal. Octob.	Tomis civitate, Prisci, Crescentii et Evagrii. Et Remis civitate sancti Remigii episcopi
2. II	T	vi Non.	Nicomediæ, Eleuterii martyris sub Diocletiano, et innumerabilium alio- rum, quos iratus Diocletianus pro incenso palatio, diversis tormentis odio Christiani nominis occidit.
3. III	V	v Non.	Athenis, Dionysii Areopagitæ ^a , sub Adriano diversis tormentis passi, ut Aristides testis est in opere, quod de Christiana religione composuit: hoc opus apud Athenienses inter antiquorum memorias clarissimum tenetur.

^a *Athenis Dionysii Areopagitæ, sub Adriano diversis tormentis passi, etc. Mox 9 Octobris: Parisiis, Dionysii episcopi cum sociis suis a Fescennino gladio animadversi.* Vid. s. auctoritate hujus Martyrologii, duos distingui Dionysios die et loco. Nec aliter vetusti martyrologii, Bedæ, Usuardus, Ado,

Notkerus. Ut suspicio esse non possit apud hos aliquid post additum, cum ipsi, quod in veteri hoc Romano Martyrologio invenerunt, ex fide dederint. Accuratam hujusce rei disquisitionem audio in viri docti manibus esse; quare supersedeo.

4. IV	A	IV Non.	Apud Corinthum Crispi et Caii. Apud Ægyptum, Marci et Martiani fratrum, cumque eis innumeræ multitudinis.
5. V	B	III Non.	Eumeniæ, Thraseæ episcopi, apud Smyrnam coronati, qui unus fuit ex antiquis.
6. VI	C	II Non.	Pagaris episcopi Laodicensis, de antiquis Pauli apostoli discipulis.
7. VII	D	Nonæ.	Romæ, Marci papæ. Et Juliæ, Sergii, et Bacchi. Marcelli, et Apuleii, qui primo adhæserunt Simoni Mago, deinde apostolo Petro: sub Aureliano consulari viro, martyrio coronati.
8. I	E	VIII Id.	Gortinæ, Philippi episcopi. Thessaloniciæ, Demetrii martyris.
9. II	F	VII Id.	Abrahæ patriarchæ. Parisiis, Dionysii episcopi cum sociis suis a Fescennino gladio animadversi.
10. III	G	VI Id.	Loth prophetæ. Creta, Syniti inter episcopos nobilissimi.
11. IV	H	V Id.	Apud Tharsum, martyrum Tharaci, Probi, et Andronici.
12. V	I	IV Id.	Ravennæ,, Hedistii. Apud Africam, sanctorum confessorum quatuor millium DCCCC LXXVI, sub persecutione Wandalica passorum.
13. VI	K	III Id.	Troade, Carpi, apostoli Pauli discipuli. Antiochiæ, Theophili episcopi, qui sextus ab apostolis fuit.
14. VII	L	II Id.	Romæ Callisti papæ et martyris, et Privati militis.
15. I	M	Idus.	
16. II	N	XVII K. Non.	Sanctorum martyrum Martiani et Satyriani, cum duobus fratribus eorum et aliorum CCLXX, pariter coronatorum Wandalica persecutione.
17. III	O	XVI Kal.	Marthæ sororis Lazari. Et Aristionis, qui fuit unus de LXX Christi discipulis.
18. IV	P	XV Kal.	Lucæ evangelistæ Et Asclepiadis, Antiocheni episcopi. Romæ, Triphoniæ, uxoris quondam Decii Cæsaris.
19. V	Q	XIV Kal.	Antiochiæ, Beronici, Pelagiæ et aliorum XLIX. Et Ptolomæi, qui a quodam centurione Urbicio Judici traditur, et Lucii ac Tertii simul decollatorum, qui Alexandriæ sepulti sunt.
20. VI	R	XIII Kal.	^a
21. VII	S	XII Kal.	Nicomediæ, Dasii, Zotici, Caii, cum XII militibus. Et sancti Hilarionis monachi.
22. I	T	XI Kal.	Hierosolymis, Marci, qui primus ex gentibus episcopus ibi factus est. Et Salomæ, quæ in Evangelio legitur.
23. II	V	X Kal.	Antiochiæ, Theodoreti presbyteri. In Hispaniis, Servandi et Germani.
24. III	A	IX Kal.	Venusiæ, Felicis episcopi Tubzocensis, et Audactis et Januarii presbyterorum, et Fortunaciani et Septimi lectorum ^b .
25. IV	B	VIII Kal.	Romæ via Salaria, xlvii militum, qui baptizati a Dionysio papa jubente Claudio decollati sunt.
26. V	C	VII Kal.	In Africa, Rogatiani presbyteri, et Felicissimi martyris.
27. VI	D	VI Kal.	Abela civitate, Vincentii, Sabinæ et Christetes martyrum.
28. VII	E	V Kal.	Simonis et Thadæi apostolorum. Romæ, Cyrillæ, filiæ Decii Cæsaris.

^a In ms. hic erant sancti seq. diei, et 21 die Marcus et Salome, et 22 vacabat. Sed Ado et omnes ut hic impressum.

^b *Dedicatio S. Pantaleonis*. Hoc additum erat ad marginem post sanctoseo die positos. Quare non expressi in textu. Certum enim hoc ascriptum postea a religioso S. Pantaleonis, Martyrologii hujus exscriptore, qui solemnitatem suæ ecclesiæ hic quo-

que exstare voluit. Nam et Adoni deest, qui antiquior est illa dedicatione, cum ille circa annum Domini 779 vixerit, et Romanum Martyrologium acceperit, ecclesia vero S. Pantaleonis primum fundata sit anno Christi 934 a Brunone, Coloniensi archiepiscopo, uti habet Sacrarium Agrippinæ a F. Erhardo Winheim edito, p. 141.

29. I	F	iv Kal.	Narcissi Hierosolymorum episcopi, viri sanctitate, et patientia, ac fide laudabilis. Sidonæ, Zenobii presbyteri et martyris.
30. II	G	III Kal.	Tingitanæ, Marcelli centurionis et martyris. In Africa, martyrum cccx.
31. III	H	II Kal.	Nemesii, diaconi, et Lucillæ filiæ ejus, VIII Kal. Septembrium passi, sed pridie Kal. Novembrium a Sixto papa sepulti.

MENSIS NOVEMBER

HABET DIES XXX, LUNA XXX.

1. IV	I	Kal. Nov.	Festivitas Sanctorum, quæ celebris et generalis agitur Romæ. Cæsarii diaconi et martyris, et Juliani presbyteri. Et Severini monachi, de Tiburtina civitate.
2. V	K	iv Non.	Laodiceæ, Theodoti episcopi, qui arte medicus fuit.
3. VI	L	III Non.	Quarti discipuli apostolorum. In Cappadocia, martyrum Germani, Theophili, Cæsarii, Vitalis, sub Deciana persecutione.
4. VII	M	II Non.	Alexandriæ, Hierii presbyteri, vita purissimi, in Scripturis nobiliter eruditi.
5. I	N	Nonæ.	Zachariæ prophetæ, patris Joannis Baptistæ. Terracinæ, Felicis presbyteri, et Eusebii monachi.
6. II	O	VIII Id.	Toniza Africæ, sancti Felicis martyris. Civitate Theopoli, XL martyrum.
7. III	P	VII Id.	Alexandriæ, Achilleæ episcopi. Apud Perusinam, Herculani episcopi et martyris.
8. IV	Q	VI Id.	Romæ, martyrum Claudii, Nicostrati, Symphroniani, Castorii, Simplicii, artificum insignissimorum. Et ipso die, IV Coronatorum Severi, Severiani, Carpophori, Victorini, quorum festivitatem statuit Melchiades papa sub nominibus quinque martyrum celebrari, quia nomina eorum non reperiiebantur; sed intercurrentibus annis cuidam sancto viro revelata sunt.
9. V	R	v Id.	Euchaitæ, sancti Theodori martyris.
10. VI	S	iv Id.	Chersona Lyciæ, Martini papæ, qui ob Catholicam fidem ibi relegatus vitam finivit.
11. VII	T	III Id.	Turonis, Martini episcopi, miraculorum patratoris. In Scythia, Mennæ martyris, Constantinopolim translati.
12. I	V	II Id.	In Africa, Archadii, Paschasii, Probi, et Eutychiani, Vandalorum persecutione martyrum.
13. II	A	Idus.	Ravennæ, Valentini, Solutoris, Victoris martyrum.
14. III	B	XVIII K. Dec.	Alexandriæ, Serapionis, qui sub Decio præcipitatus martyr efficitur.
15. IV	C	XVII Kal.	Felicis episcopi, qui a quintodecimo anno miraculorum gloria insignis fuit, et sub Martino cum xxx martyrium complevit, in Nolensi ecclesia sepultus.
16. V	D	XVI Kal.	
17. VI	E	XV Kal.	Dedicatio sancti Petri ad Mal. m dar ^a

^a *Dedicatio S. Petri ad Mal m Dar.* Nulla hujus memoria apud Adonem exstat, nec dubium mihi quin et hoc additum sit. Voluit Coloniensis exscriptor duo antiquissima et celeberrima, in Arduennæ saltu ad agrum Eburonum, hic intexere monasteria. Supra xx April. habuimus *Sabuletum*, vulgo *Stavelo*, hic vero *Malmundarium*, vulgo *Malmedy*. De utroque ita Sigebertus in chronico anno Christi 681: «Rex Sigebertus, de posteritate prolis desperans, duodecim monasteria hinc inde Deo construxit, in quibus Stabulaus et Malmundarium eminebant, cooperante sib-

in his majore domus Grimoaldo; et Trajectensium episcopo Remaalo. Qui Remaclus non multo post, pertæsus sæcularium tumultuum, in ipso Stabulaus monachicæ vitæ assumpsit habitum.»

Quod vero S. Petro dedicatum sit Malmundarium, ejus rei memoria exstat apud Notgerum in Vita S. Remacli, III sept., cap. 20, ubi hoc regis Sigeberti fundatoris diploma: «Sancta ac venerabilia monasteria Stabulaus sive Malmundarium cognominata, ubi vir venerabilis Remaclus episcopus et abbas, Christo auspice, præesse videtur, quæ vir illustris Gri-

			Alexandriæ, Dionysii episcopi, in multis sæpe confessionibus clari, Valeriani et Gallieni temporibus.
18. VII	F	viv Kal.	Antiochiæ, Romani monachi et martyris. Et sancti Erychii Palatini et martyris.
19. I	G	xiii Kal.	Romæ, Maximi presbyteri et martyris. Et Fausti diaconi, et Eusebii collegæ ejus, martyrum visitorum.
20. II	H	xii Kal.	Romæ, Pontiani papæ et martyris. Messanæ, Ampeli et Caii.
21. IV	I	xi Kal.	Rufi, quem Apostolus ad Romanos scribens salutat.
22. III	K	x Kal.	Romæ, Cæciliæ virginis et martyris.
23. V	L	ix Kal.	Sancti Clementis episcopi. Et Felicitatis, matris vii filiorum.
24. VI	M	viii Kal.	Romæ, Chrysogoni martyris, et Zoili.
25. VII	N	vii Kal.	Sancti Petri Alexandri episcopi cum aliis dclx.
26. I	O	vi Kal.	Romæ Lini papæ. Et B. Alexandri episcopi et martyris, passi xi Kal. Octobr. a papa Damaso vi Kal Decemb. translati, quando festivitatem ei dicavit.
27. II	P	v Kal.	Bononiæ, Vitalis et Agricolæ martyrum.
28. III	Q	iv Kal.	Sosthenis discipuli apostolorum. Et sancti Rufi martyris cum omni domosua per Chrysogonum lucrati. In Africa, Papinii et Mansueti episcoporum.
29. IV	R	iii Kal.	Romæ, Saturnini martyris, et Sennis, et Sisinnii diaconorum.
30. V	S	ii Kal.	Andreæ apostoli.

moaldus, major domus, in honore sancti Petri ac sancti Pauli vel sancti Martini, seu cæterorum sanctorum, suo opere in vasta eremi Ardennensis silva construxit, quedmadmodum nos loca ipsa ad ipsa monasteria, ædificanda pro nostra præceptione ex foreste nostra concessimus, » etc.

Nescio an de hac prima monasterii templique dedicatione intelligendus sit locus hic Martyrologii. Nec enim certum diem vel Sigebertus vel Notgerus exprimit. Quare certius, ad secundam monasterii templique Malmundariensis dedicationem respicere Martyrologium. Ita enim Gesta mss. abbatum Malmundariensium: « Quintus decimus abbas Absalon, anno 801. Hic anno 817, indictione x, renovari fecit mo-

nasterium Malmundariense, tempore Ludovici regis piissimi, cujus adjutorio et sumptu renovatum fuit. Quod xv Kalendas Decembris dedicatur ab Williberto, archiepiscopo Coloniensi. » Quod Gestorum indicium R. P. Egidio Bouchier, strenuo chronologiæ indagatori, debeo.

De nominis etymo Harigerus, abbas Lobienis, cap. 55 de Gestis Leodien. episc., ubi de S. Remaclo: « Et quia eundem locum a superstitionum emundavit pollutione, Malmundarium, quasi a malo mundatum, placuit vocitare. » Ita videlicet tunc placuit ex syllabarum aucupio etymon quoque captare.

MENSIS DECEMBER

HABET DIES XXXI; LUNA XXIX.

1. VI	T	Kal. Dec.	Romæ, Chrysanti et Dariæ martyrum, et Diodori et Mariniani, cum iufinita multitudine martyrum,
2. VII	V	iv Non.	Romæ, Vivianæ [al., Bibianæ] martyris. Fausti martyris et Dafrosæ filiæ.
3. I	A	iii Non.	Romæ, Claudii tribuni, et Hilarie uxoris ejus, et Jasonis et Mauri, lxx militum sub Numeriano.
4. II	B	ii Non.	Romæ, Simphronii et Olympii, Exsuperiæ et Theodoli die vii Kalendarum Augusti passorum; a beato Xysto via Latina ii Nonas Decembris translatorum, quando eorum festus dies celebrior agitur.
5. III	C	Nonæ.	Crispinæ martyris. Et Dalmatii martyris.
6. IV	D	viii Id.	Nicolai episcopi Myrorum Lyciæ. In Africa, Dionysie, Dativæ, Leontis, et Emiliani medici, et aliorum.
7. V	E	vii Id.	Alexandriæ, Agathonis martyris et militis sub Decio.
8. VI.	F	vi Id.	Romæ, Eutychiani papæ et martyris, qui cccxlii martyres sua manu sepelivit. Alexandriæ, Macarii martyris, genere Lybici.

9. VII	G	v Id.	Leocadiæ virginis.
10. I	H	iv Id.	Eulaliæ virginis et martyris. Spoleti, Carpophori presbyteri, et Abundii diaconi.
11. II	I	iii Id.	Danielis prophetæ. Romæ, Damasi papæ. Et martyrum Pontani, Prætextati, et Thrasonis qui martyribus de facultatibus suis ministravit.
12. III	K	ii Id.	Alexandriæ, Epimachii et Alexandri. Et sanctarum quatuor mulierum, Ammonariæ, Mercuriæ, Dionysiæ, et Amonariæ.
13. IV	L	Idus.	Syracusi, Luciæ virginis et martyris.
14. V	M	xix Kal. Jan.	Antiochiæ, Drusi, Zosimi, et Theodori. Alexandriæ, Heronis, Arsenii, et Isidori, et Dioscori. In Cypro, Spiridionis episcopi.
15. VI	N	xviii Kal.	In Africa, Valeriani episcopi et confessoris, Vandalica persecutione.
16. VII	O	xvii Kal.	Martyrium sanctorum Ananiæ, Azariæ, Misaelis. In Tuscia, Barbaræ virginis et martyris.
17. I	P	xvi Kal.	Translatio Ignatii episcopi et martyris Antiochiæ. Et Lazari, quem Christus resuscitavit, et Marthæ sororis ejus in Bethania.
18. II	Q	xv Kal.	Rufi et Zosimi de primis discipulis Christi, per quos Ecclesia de Judæis et Græcis primitiva fundata est.
19. III	R	xiv Kal.	Apud Ægyptum, Nemesii martyris, qui per calumniam quasi latro judicii delatus est.
20. IV	S	xiii Kal.	Alexandriæ, Ammonis, Zenonis, Ptolomæi, Ingenui, Theophili.
21. V	T	xii Kal.	Thomæ apostoli. In Tuscia, Joannis et Festi.
22. VI	V	xi Kal.	Romæ, xxx martyrum sub Diocletiano, via Lavicana inter duas lauros sepulchrorum. Alexandriæ, Ischirionis martyris. Et aliorum quamplurimorum, inter quos senex Chæremon.
23. VII	A	x Kal.	Romæ, Victoriæ martyris. Nicomediæ, martyrum xx. Romæ, Cervuli ægritudine dissoluti, in ecclesia beati Clementis sepulti, ubi Dominus per illum mira operari dignatur.
24. I	B	ix Kal.	Vigilia Natalis Domini. Apud Spoletum, Gregorii presbyteri et martyris.
25. II	C	viii Kal.	NATIVITAS DOMINI secundum carnem. Romæ, Anastasiæ. Et Eugeniæ.
26. III	D	vii Kal.	Stephani protomartyris.
27. IV	E	vi Kal.	Joannis apostoli et evangelistæ, apud Ephesum.
28. V	F	v Kal.	Bethleem, sanctorum Innocentium.
29. VI	G	iv Kal.	David regis. Et Trophimi episcopi, discipuli apostolorum.
30. VII	H	iii Kal.	Apud Spoletum, Sabini episcopi, Exsuperantii, et Marcelli, et Venustiani cum uxore et filiis : qui passi vii Idus Decembris, festivitatem sepulturæ habent iii Kalend. Januarii.
31. I	I	ii Kal.	Romæ, Sylvestri papæ et confessoris. Et sanctæ Columbæ virginis.

QUO GENERE CULTUS SANTI MARTYRES VENERANDI SUNT.

Ex libris B. Augustini episcopi (lib. xx contra Faustum. cap. 21.)

Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur: ita tamen, ut nulli martyr, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitem in locis sanctorum corporum assistens, altari aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit; ut ex ipsorum locorum admonitione major affectus exurgat, ad augendam charitatem, et in illos quos imitari possumus, et in illum quo adjuvante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis et societatis, quo et in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro evangelica veritate passionem paratum esse sentimus; sed illos tanto devotius, quanto securius post incerta omnia superata; quanto etiam fidentiori laude prædicamus jam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At illo cultu, qui Græce *λατρεία* dicitur, Latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam proprie divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificii (unde idololatræ dicuntur, qui hoc etiam idolis exhibent) nullo modo tale aliquid offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri vel cuiquam sanctæ animæ vel cuiquam angelo, et quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, sive ut corrigatur, sive ut caveatur. Etiam ipsi sancti, vel homines, vel angeli, exhiberi sibi nolunt, quod uni Domini debent. Apparuit hoc in Paulo et Barnaba (*Act. xiv.*), cum commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonii tanquam diis immolare voluerunt: concissis enim vestimentis suis, confitentes et persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit et in angelis, sicut in Apocalypsi legimus (*Cap. xix et xxii.*), angelum se adorari prohibentem ac dicentem adoratori suo: Conserva tuus sum et fratrum tuorum, Dominum adora. Ista sibi plane superbi spiritus exigunt, diabolus et angeli ejus, sicut per omnia templa

et sacra gentilium. Quorum similitudo in quibusdam etiam superbis hominibus expressa est: sicut de Babylonîa quibusdam regibus memoriæ commendatum tenemus. Unde sanctus Daniel accusatores ac persecutores pertulit, quod regis edicto proposito, ut nihil a quoquam Deo peteretur nisi a rege solo, Deum suum, hoc est unum et verum Deum adorare deprecarique deprehensus est: qui autem se in memoriis martyrum inebriant, quomodo a nobis approbati possunt, cum eos, etiamsi in domibus suis id faciant, sana doctrina condemnet? Sed aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus, aliud quod præcipere jubemur, aliud quod emendare præcipimus, et donec emendemus, tolerare compellimur; alia est disciplina Christianorum, alia luxuria vinolentorum, vel error infirmorum, verum tamen et in hoc ipso distant plurimum culpæ vinolentorum et sacrilegorum, Longe quippe minoris peccati est, ebrium redire a martyribus, quam vel jejunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrum: quod frequentissime facimus, illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificari Novi Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum qui *λατρεία* dicitur, et uni Deo debetur. [Proinde verum sacrificium, quod uni vero debetur Deo, quo ejus altare solus Christus implevit, in victimis pecorum imitata dæmonia sibi arroganter exposcunt, unde Apostolus dicit: *Quæ immolant gentes demoniis immolant, et non Deo (I Cor. x.)*, non quod offerebatur culpans, sed quia illis offerebatur. Hebræi autem in victimis pecorum quas offerebant Deo multis et variis modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit. Unde jam Christiani peractie ejusdem sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione et participatione corporis et Sanguinis Christi.] Hujus sacrificii caro et sanguis ante adventum Christi per victimas similitudinem promittebatur; in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur; post ascensum Christi per sacramentum memoria celebratur.

ROSWEIDUS BENEVOLO LECTORI

Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis, illustre Italiae decus, tomo suo quarto de Vitis SS. ann., 1554 Venetiis edito, non pauca ex Adonis Martyrologio ms. delibavit quod ille tanti fecit, ut ipse scribat: *Omne aurum nihil duai in comparatione illius.* Deinde Jacobus Mosander, Carthusiæ Coloniensis insignis alumnus, anno 1581, tomo septimo de Vitis sancto-

rum, succedaneum Surio dedit, hoc Martyrologium Adonis integrius edidit.

Sed cum hic et ordinem mutaverit, et quædam ab aliena manu inseruerit, paucula dēpserit, nonnulla quoque assecutus non fuerit; placuit rursus Adonem recensere, eumque pristino nitori restituere, et veteri Martyrologio Romano, sicut ipse olim fecit, sub-

nectere. Quod ut ex fide præstarem, tres mihi veteres codices fuere subsidio, perbenigne a diversis antiquitatis ecclesiasticæ fautoribus communicati. Primus fuit sancti Pantaleonis Colonia, quem suppeditavit Carthusia Coloniensis, ex qua Ado curante Mosandro prodierat. Secundum nactus sum ab Everbodiensi abbatia juxta Sichemium; tertium, a Petro Scriverio. Qui et si singulise vetustate sua probarent, tertius tamen eminebat nisi quod huic prima omnia deerant, usque ad Martium, et pars in Junio Julioque. Reliqui integrum Adonem representabant, eo ordine modoque, quo nunc exhibeo. Litteræ singulis Martyrologii diebus præfixæ, in solo erant codice Everbodiensi.

Quare ne mireris, lector, hic in fronte martyrologii Adonis comparere *libellum de festivitatibus sanctorum apostolorum et reliquorum, qui discipuli aut vicini successoresque ipsorum apostolorum fuerunt*. Nihil enim sibi auctoribus, libris, iisque vetustissimis dedi; nihil in vulgato Adone, nisi iisdem suffragantibus mutavi. Et vero libelli hujus auctoritatem tuetur ipse Ado in suo Martyrologio 2 Julii, ubi postquam breviter sanctorum Processi et Martiniani martyrum meminit, addit: *Quorum passio in libello apostolorum supra notata est*: quæ verba in vulgato Adone desiderantur, uti et nonnulla alia. Quod inde accidit, quod Mosander libellum hunc apostolorum, passim martyrologio Adonis, locis suis inseruerit, iis submotis, quæ brevicit tantum de iisdem sanctis notata erant. Sed aliud Ado ipse consilium inierat. Voluit apostolos, eorumque successores viros apostolicos, velut duces in fronte generosi exercitus appa-

Arere, et gloriosos milites velut in aciem educere: voluit eosdem rursus in principiis et post principia (ut strenui duces solent) intercurrere, quod cur mutemus?

Adonem vero Viennensem archiepiscopum, non Trevirenses (quod existimarunt Aloysus et Mosander) uti Martyrologii, ita et hujus libelli auctorem esse, fidem facit codex Everbodiensis, qui hunc titulum præfert: *Ado Viennensis archiepiscopus quasi epilogatum compilavit, insipiens a festivitatibus apostolorum, aut discipulorum, aut successorum eorum*. Nam quem ante titulum dedi, est e codice sancti Pantaleonis, in quo Ado ante vetus Martyrologium Romanum, ut supra habes, præfatur, nulla distinctione episcopatus adjecta. Viennensis hic Ado multo Trevirensis est antiquior, nam ille vixit tempore Joannis VIII, circa annum 879: ad eum enim annum Chronicon suum perduxit. Alter vero sive Ado sive Udo tempore Gregorii VII, circa annum 1076 Adonis Viennensis natalis inter sanctos recensitus habetur 16 Decemb. *Viennæ beati Adonis episcopi et confessoris*.

Quod hic in martyrologio Adonis initium sumitur, non a Kalendis Januarii, ut hactenus editum, sed a Vigilia Navitatis Domini, scias hoc est Romanæ Ecclesiæ ritu factum, quæ anni epocham olim habuit Nativitatem Christi, et a Vesperis Vigiliæ ipsius Nativitatis annum auspicabatur. Constante ita exhibebant tria ms. exemplaria, quibus usus sum. Vide et Cl. V. Pauli et Petavii Syntagma de Epocha annorum.

LIBELLUS DE FESTIVITATIBUS SS. APOSTOLORUM

Et reliquorum qui discipuli aut vicini successoresque ipsorum apostolorum fuerunt.

E. III KAL. JULII (29 Junii).

(Hieron, *de Script. Eccl.* c. 1.) Romæ natalis beatorum apostolorum Petri et Pauli, qui passi sunt sub Nerone, Basso et Tusco consulibus. Petrus secundo Claudii anno, post episcopatum Antiochenis Ecclesiæ, et prædicationem dispersionis eorum, qui de circumcissione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, et Bithynia, ad expugnandum Simonem magum Romam missus est; ibique viginti quinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, a quo et affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, et in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum, qui crucifigeretur ut Dominus suus. Sepultus in eadem urbe, in Vaticano, juxta viam Triumphalem totius orbis veneratione celebratur. Scripsit duas epistolas, quæ Catholicæ nominantur; quarum secunda a plerisque ejus negatur, propter styli cum priore dissonantiam; sed et Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus et interpret fuit, hujus dicitur. Libri autem, e quibus unus Actorum ejus scribitur, alius Evangelii, tertius Prædicationis, quartus *Ἀποκαλύψως* quintus Judicii, inter apocryphas scripturas repudiantur.

(*Ibid.*, c. 2.) Paulus quoque post passionem Domini vigesimo quinto anno, id est secundo Neronis, postquam ab Jerusalem usque Illyricum replevit

C Evangelium Christi, Romam vinctus missus est; et sicut ipse in secunda Epistola ad Timotheum scribit, liberatus de ore leonis (*II Tim.* iv), videlicet ferocissimi persecutoris Neronis, Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicavit. Et hic ergo quarto decimo Neronis anno, eodem die quo Petrus Romæ pro Christo capite truncatur, sepultusque est in via Ostiensi anno post passionem Domini trigesimo septimo. Scribit autem novem, ad septem Ecclesias, epistolas: ad Romanos unam; ad Corinthios duas; ad Galatas unam; ad Ephesios unam; ad Philippenses unam; ad Colossenses unam; ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos: Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam; Epistola autem, quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter styli sermonisque dissonantiam: sed vel Barnabæ, juxta Tertullianum; vel Lucæ evangelistæ, juxta quosdam; vel Clementis, Romæ post Ecclesiæ episcopi, quem dicunt, sententias Pauli proprio ordinasse et ornassem sermone; vel certe (quia Paulus scribebat ad Hebræos, et propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat; scripserat autem ut Hebræus Hebraice, id est suo eloquio disertissime) ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius vertisse in Græcum et hanc esse causam, quod a cæteris Pauli epistolis discrepare videatur. Ejus

itaque esse, non alterius, tota Ecclesia jam firmissime tenet. Legunt quidam et ad Leodienses, sed ab omnibus exploditur. Hic de tribu Benjamin, et oppido Judææ, Gigascalis [al., Gischalis] fuit: quo Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Sicilia commigravit; a quibus ob studium legis missus Jerosolymam, a Gamaliele doctissimo viro eruditus est (*Act. vii et ix*). Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, et acceptis epistolis a pontifice templi, ad prosequendos eos qui Christo crediderant, Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem vas electionis de persecutore translatus est, cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo, quod eum Christi fide subegerat, sortitus est nomen.

F. II KAL. DECEMBRIS (30 Nov.).

In civitate Patras provinciæ Achaïæ, natalis beati Andreæ apostoli, qui etiam apud Seythiam prædicavit. Hic beatissimus apostolus ab Ægæa proconsule Achaïæ comprehensus, cum perseveranter in fide Christi et Evangelii ministerio duraret, insuperabilisque maneret, carcere primum clausus, inde coram proconsule gravissime cæsus, ad ultimum cruce ligatis manibus et pedibus, funibusque toto corpore tensus, ut longius cruciaretur, biduo inibi supervixit, non cessans ea quæ Christi sunt populum docere. Cumque hi, qui per eum Christo Domino crediderant, satis agerent ut deponeretur, Ægæamque, ut hoc perficeret, nolentem impellerent, apostolus Domini circumstante populo, et Ægæa proconsule, ut solveretur, agente, post verba orationis fulgore cælesti fere una desuper circumfusus hora, cum ipso lumine abscedente emittens spiritum, perrexit fine beato ad Dominum. (Euseb. *in chron.*) Cujus sanctissimum corpus Maximilla potentissima matronarum reverenter depositum sepelevit; sed emergentibus annis, sacratissima ejus ossa, vicesimo Constantii imperatoris anno, ab Achaia Constantinopolim translata sunt.

D. VIII KAL. AUGUSTI (25 Julii).

Natalis beati Jacobi apostoli, fratris Joannis evangelistæ, qui decollatus est ab Herode rege Jerosolimis, ut liber actuum apostolorum docet (*cap. 12*). Hujus beatissimi apostoli sacra ossa ad Hispanias translata et in ultimis earum finibus, vedelicet contra mare Britannicum condita, celeberrima illarum gentium veneratione excoluntur.

D. VI KAL. JANUarii (27 Dec.).

(Hieron. *de Eccl. Scrip.*, c. 9). Natalis beati Joannis apostoli evangelistæ, quem Jesus amavit plurimum, qui secundam post Neronem persecutionem movente Domitiano, posteaquam in oleo ignito demersus nihil passus est, in Pathmum insulam relegatus vidit Apocalypsim. Interfecto autem Domitiano, et actis ejus ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis, sub Pertinace rediit Ephesim. Et quia concussam se absente per hæreticos vidit

A Ecclesiæ fidem, confestim hanc descriptam in Evangelio suo, verbi Domini aeternitate stabilivit. Rogatus siquidem ab Asiæ episcopis adversus Cerinthum aliosque hæreticos, et maxime contra Ebiomatarum dogma tunc consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse, compulsus est scribendi Evangelii sanctum opus suscipere. Ferunt et aliam causam hujus scripturæ; quod cum legisset Matthæi, Marci, et Lucæ volumina, probaverit quidem textum historiæ, et vera eos dixisse firmaverit, sed unius tantum anni, in quo et passus est Christus, et post carcerem Joannis, historiam tenuisse. Prætermisso itaque anno, ejus acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis, antequam Joannes clauderetur in carcerem, gesta narravit. Sicut manifestum esse poterit his, qui diligenter quatuor Evangeliorum volumina legerint; quæ res et διαφωνία, id est dissonantiam quæ videbatur Joannis esse cum cæteris tollit. Ipse autem usque ad Trajani principis tempora perseverans, totas Asiæ fundavit rexitque Ecclesias; et confectus senio, sexagimo octavo post passionem Domini anno mortuus, juxta eandem urbem sepultus est: Scripsit autem et unam epistolam, ejus exordium est: *Quod fuit ab initio*, quæ ab universis ecclesiasticis et eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: *Senior Electæ dominæ et natis ejus*; et sequentis: *Senior Gaio charissimo*, Joannis presbyteri esse ab aliquibus putantur; sed nunc jam generalis Ecclesiæ consensus habet, quod has quoque epistolas Joannes apostolus scripserit.

B. KAL. MAII (1 Maii).

Natalis beatorum apostolorum Philippi et Jacobi; ex quibus Philippus cum pene Seythiam ad fidem Christi convertisset, diaconibus, presbyteris et episcopis ibi constitutis, reversus est ad Asiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo laboris piis semper inserviens lucratus est. Quique apud Hieropolim Asiæ civitatem dormivit, cum patribus suis beato fine sepultus.

(Hieron. *de Eccl. Scrip.* c. 2.) Jacobus vero, qui et frater Domini legitur, cognomento Justus post passionem Domini statim ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus est. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum et siceram non bibit, carnem nullam comedit; nunquam attensus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis; solusque ingrediebatur templum, et fixis genibus pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Hic itaque cum publice in concilio compelleretur a Judæis ut Christum Dei Filium denegaret et ille voce maxima protestaretur ad populum dicens: Quid me interrogatis de Filio hominis? Ecce ipse sedet a dextris virtutis Dei, et venturus est cum nubibus cœli; præcipitatus de pinna templi, confractis cruri-

bus, adhuc semiaminis tollens ad cælum manus diceret : Domine, ignosce eis, quod enim faciunt, nesciant ; fullonis fuste in cerebro percussus occubuit. Hic est de quo apostolus Paulus scribit ad Galatas : *Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini* (Gal. 1). Et apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, et beato Hieronymo in Græcum sermonem Latinumque translatum est, post resurrectionem Salvatoris de eo refert : *Dominus autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis, venit ad Jacobum Justum et apparuit ei. Juraverat autem Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a dormientibus*. Rursusque post paulum : *Afferite, ait Dominus, mensam et panem*. Statimque additur : *Tulit panem, et benedixit, et fregit, et dedit Jacobo Justo, dixitque ei : Frater mi, comede panem tuum, quia filius hominis surrexit a dormientibus*. Tringinta itaque annis Hierosolymæ rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis annum ; et juxta templum ubi præcipitatus fuerat, sepultus est. Quidam in monte Oliveti eum conditum putant, sed falsa eorum opinio est. Scripsit autem unam tantam Epistolam, quæ de septem canonicis est.

E. IX KAL. SEPTEMB. (24 Aug.).

Natalis beati Bartholomæi apostoli ; qui apud Indiam Christi Evangelium prædicans, decollatione martyrium complevit. Hujus apostoli sacratissimum corpus primum ad insulam Liparis, quæ Siciliæ vicina est, deinde Beneventum translatum pia fidelium veneratione celebratur.

E. XII KAL. JANUARIJ (21 Dec.).

Natalis beati Thomæ apostoli ; qui Parthis et Medis Evangelium prædicans, passus est in India. Corpus ejus in civitatem, quam Syri Edessam vocant, translatum, ibique digno honore conditum est.

F. II KAL. OCTOBRIJ (21 Sept.).

(Hier. de Script. Eccl. III.) Natalis beati Matthæi apostoli et evangelistæ, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebræo sermone conscripsit (Matth. II ; Luc. V) ; post vero apud Æthiopiam prædicans, martyrium passus est. Evangelium, ejus stylo scriptum, ipso revelante, tempore Zenonis imperatoris inventum est. Idem autem Matthæus in Evangelio Levi appellatur.

G. V KAL. NOVEMB. (28 Oct.).

(Isid. de Vit. et ob. SS. c. 81.) Natalis beatorum apostolorum Simonis Chananæi, qui et Zelotes scribitur, et Thadæi, qui etiam Judas Jacobi legitur et alibi appellatur Lebæus, quod interpretatur *corculus*. E quibus Thadæus apud Mesopotamiam, Simon vero apud Ægyptum traditur prædicasse : inde simul Persidem ingressi, cum fidei Christi innumeram gentis ipsius multitudinem subdidissent, et Ecclesiam Domini late jam fundatam viderent, martyrium ibi, cursum temporis expletes, beato certamine

In Martyrol. Adonis, est 18 Febr.

A consummaverunt ; honorifice sepulta populi Christianis, quos Domino ipsi genuerant. Quod quidam putant Simonem apostolum unum de duodecim ipsum esse qui sub Trajano crucem passus sit, omnino falsum est. Nam et Beda sanctus presbyter, qui hoc super Acta apostolorum sentit, Isidorus secutus in libro Retractationum se hoc non bene sensisse reprehendit. Sed et Historia Ecclesiastica, non de apostolo, sed de alio Simone gesta narrat. (Euseb., lib. III, cap. 16).

K. VI NONAS MAII (2 Maii).

Natalis beati Simeonis episcopi et martyris ^a, qui propinquus Salvatoris secundum carnem, Hierosolymorum episcopus post Jacobum fratrem Domini est ordinatus ; et persecutione Trajani multo tempore supplicii affectus, martyrio consummatus est, omnibus qui aderant, et ipso judice mirantibus, ut centum viginti annorum senex crucis supplicium pertulisset. (Euseb., lib. II, cap. 26.)

F. VI KAL. MARTII (24 Febr.).

Natalis sancti Matthiæ apostoli, qui post ascensionem Domini a beatis apostolis sorte electus (Act. I), atque in locum Judæ proditoris Domini subrogatus, apud Judæam Christi Evangelium prædicavit.

A. III IDUS JUNII (11 Junii).

(Hier. de Script. Eccl. c. 6.) Natalis sancti Barnabæ apostoli, qui cum esset Cyprius, cum Paulo gentium apostolus ordinatus est (Act. XI). Hic postea propter Joannem discipulum, qui et Marcus vocabatur, separatim a Paulo, nihilominus Evangelicæ prædicationis injectum sibi opus exercuit. Cujus corpus tempore Zenonis imperatoris, ipso revelante, repertum est. Hic unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem epistolam composuit, quæ tamen inter apocryphas legitur.

D. XV KAL. NOVEMB. (18 Oct.).

(Hier., de Script. Eccl. d. 7 ; Euseb. in Chron.) Natalis sancti Lucæ evangelistæ, qui fuit natione Syrus Antiochiensis, arte medicus, discipulus apostolorum ; Paulum secutus usque ad confessionem ejus serviens Domino sine crimine ; neque uxorem unquam habens neque filios. Septuaginta et trium annorum obiit in Bithynia, plenus Spiritu sancto. Sepultus autem nunc Constantinopoli ; ad quam urbem vicesimo Constantii anno, ossa ejus, cum reliquiis Andreæ apostoli, translata sunt. Scripsit Evangelium, quod non solum ab apostolo Paulo didicit, qui cum Domino in carne non fuerat, sed et a cæteris apostolis. Quod et ipse quoque in principio voluminis sui declarat, dicens : *Sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis* (Luc. I). Aliud volumen edidit egregium, quod titulo Apostolicarum Πραξεων prænotatur. Cujus historia usque ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenit, id est, usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eandem urbem librum esse compositum.

D

C. VII CAL. MAII (25 Apr.).

(Hier de Script. Eccl., c. 8.) Natalis sancti Marci evangelistæ. Hic discipulus et interpres apostoli Petri, rogatus Romæ a fratribus, scripsit Evangelium, quod quanto tardius cæteris inchoavit, tantum in longiora scribendo tempora porrexit. Ab initio namque evangelicæ prædicationis, quod per Joannem factum cœpit, ad illud usque tempus narrando pervenit, quo apostoli idem Evangelii verbum totum prædicando disseminare per orbem. Quod cum Petrus audisset probavit, et Ecclesiis legendum sua auctoritate edidit: quo assumpto, idem Marcus perrexit Ægyptum, et primus Alexandria Christum annuntians, constituit ecclesiam, tanta doctrina et vitæ continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Meminit hujus Marci et Petrus in prima Epistola, sub nomine Babylonis figuratè Romam significans: *Salutat vos quæ est Babylone coelecta, et Marcus filius meus (I Petr. v)*. Quique constitutis et confirmatis Ecclesiis per Lybiam, Marmoricam, Hammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, atque Ægyptum universam; ad ultimum tentus est a paganis qui remanserunt Alexandria. Qui videntes eum die sancto Paschæ missas facientem, miserunt funem in collo ejus, et trahebant eum ad loca Bucoliæ, quæ erant juxta mare sub rupibus, ubi erat ecclesia constructa, et defluebant carnes ejus in terram, ac saxa inficiebantur sanguine. Vespere autem facto miserunt eum in carcerem, ubi circa mediam noctem primo angelica visitatione confortatus est; deinde ipso Domino ei apparente, ad cœlestia regna vocatus est. At mane dum traheretur ad loca Bucoliæ, gratias agens, et dicens: Domine, in manus tuas commendo spiritum meum, defunctus est, et a viris religiosus sepultus in loco lapidis excisi cum gloria. Ordinaverat autem pro se Alexandria episcopum Anianum. Mortuus est autem octavo Neronis anno.

C. VII KAL. JANUARI (26. Dec.).

Natalis beatissimi Stephani protomartyris: qui non multo post ascensionem Christi ab apostolis, cum esset plenus fide et Spiritu sancto, diaconus ordinatur. Hic faciens signa et prodigia magna in populo, plenus gratia et virtute, in nomine Domini nostri Jesu Christi a quibusdam, qui erant de Synagoga quæ dicitur Libertinorum et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et qui a Cilicia et Asia cum eo disputantibus, et conquirentibus atque altercantibus, nec resistere valentibus, sapientiæ et Spiritui sancto, quo loquebatur; concitato populo ac senioribus, scribisque adversus eum commotis: raptus et adductus in concilium est. Cumque insimularetur adversus locum sanctum et legem docuisse, plenus Spiritu sancto, ostendit quomodo Jesus Christus ex lege monstraretur et prophetis. At illi stridentes dentibus in eum, et frementes in cordibus suis, atque aures suas comprimentes impetu facto, ejecerunt eum extra civitatem, et lapidatus martyrobdormivit

A (Act. vi, vii.). Cujus beatissimum corpus viri timorati comportaverunt et fecerunt planctum magnum super eum. Scribit beatus Lucas evangelista beatissimam ejus passionem in Actibus apostolorum.

C. VIII IDUS JUNII (6 Jun.).

(Euseb., lib. II, c. 1, et lib. III, c. 25.) Natalis Philippi, qui fuit unus de septem diaconibus qui cum beato Stephano statim post ascensionem Christi ab apostolis sunt ordinati; de quo beatus Lucas in Actibus apostolorum (c. viii, xxi) refert, quod signa et prodigia faciendo, prædicatione sua Samaritas ad fidem Christi convertit, et Candacis reginæ Æthiopum studiosum in Scripturis eunuchum, in fonte, qui est in vico Bethsoro, in tribu Juda, euntibus ab Ælia ad Hebron, in vicesimo lapide baptizavit; qui postea apud Cæsaream requievit. Juxta quem tres virgines filiæ ipsius prophetissæ tumultatæ jacent: nam quarta filia illius plena Spiritu sancto in Epheso occubuit. Quidam tamen putant, apud Hierapolim eas tumultatas, ubi apostolus Philippus unus de duodecim quiescit. Cujus fuisse filiæ ab aliquibus scriptoribus putatæ sunt.

A. V. IDUS APRILIS (9 Apr.).

Beati Prochori diaconi, præclarissimi fide et miraculis viri, apud Antiochiam martyrio consummati, ibique quiescentis.

C. IV. IDUS JANUARI (10 Jan.).

Beati Nicanoris diaconi, gratia fidei virtute admirandi, apud Cyprum gloriosissime coronati, ibique venerabiliter sepulti.

D. XIII KAL. MAII (19 Apr.).

Sancti Timonis diaconi apud Berceam, qui primo doctor resedit, deinde verbum Domini disseminans venit Corinthum, ibique a zelantibus Judæis et nomen Christi persequentibus Græcis traditus, ut ferunt, primo flammis injectus, sed nihil læsus; deinde cruci affixus martyrium suum implevit. Sepultus apud Corinthum gloriose.

B. X KAL FEBRUARI (25 Jan.).

Sancti Parmenæ diaconi, qui traditus gratiæ Dei a fratribus injunctum officium prædicationis plena fide consummavit, martyrii gloriam adeptus, Philippis quievit.

C. IX KAL FEBRUARI (24 Jan.).

Natalis sancti Timothei discipuli beati Pauli apostoli, qui apud Ephesum a beato apostolo episcopus, ordinatus, post multos pro Christo agones dormivit. Cujus cum reliquis beati Andreæ et Lucæ vicesimo Constantii anno Constantinopolim translatus est.

D. II NON. JANUARI (4 Jan.).

Natalis beati Titii apostolorum discipuli; qui ordinatus ab apostolo Paulo Cretensium episcopus, cui etiam Epistolam omni Ecclesiæ Dei celeberrimam idem apostolus misit, post prædicationis officium fidelissime consummatum, beatum finem adeptus.

sepultus est in ecclesia ubi a beato Apostolo fuerat dignus minister constitutus.

C. VII IDUS MAII (9 Maii).

Natalis sancti Hermæ, cujus apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit: *Salutate Phlegonthe, Hermen, Patrobam, Herman, et qui sunt cum eis fratres* (Rom. xvi). Hunc asserunt auctorem esse libri qui appellatur Pastor: et apud quasdam Græciæ ecclesias etiam publice legitur. Revera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpavere testimonia; sed apud Latinos pene ignotus est. Qui digne Deo semetipsum sacrificans acceptabilisque Deo hostia factus, virtutibus clarissime fundatus, cœli regna petivit. Sepultus apud Urbem Romam. Titulus nomine ipsius, juxta quod baptisterium ex facultatibus sanctæ Prædixedis est extractum, et beato Pio discipulo apostolorum operante studio consecratum, venerabiliter ei statutus est.

E. XIV KAL. MARTII (16 Febr.).

Natalis sancti Onesimi, de quo beatus Apostolus Philemoni familiares litteras mittit. *Obsecro te de meo filio quem genui in vinculis Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,*

^a *Trans Pontum mare in eremo quod adjacet civitati Chersonæ.* Ad verbum ex Actis apud Mombrinium tom. I, quibus consentiunt mea mss. Ita Beda quoque et Rabanus. Menæa, xxiv Novembris: *Ἐν ἐρήμῳ πόλει παρακειμένῃ τῇ Χερσῶνι, in deserta civitate quæ adjacet Chersoni.* Metaphrastes eadem die cum Menæis: *Ultra et Pontum, in desertam civitatem, sitam prope Chersonem.* Ita vides πόλιν a quibusdam conjunctam cum ἐρήμῳ, ut quasi ἐρημόπολις seu *deserta civitas* indicetur; ab aliis vero cum Χερσῶνι ut quasi eremus adjacens civitati Chersonæ insinuetur.

Sed quis locus exsiliis sancti Clementis papæ fuerit, nondum video clare explicatum. Breviarium Romanum ante postremam correctionem exhibebat: *A Trajano imperatore relegatus est in insulam Lyciæ; nunc pro in insulam Lyciæ, substitutum trans mare Pontum.* Utrumque in Actis Clementis habes apud Mombrinium. Quod autem Baronius ad diem xxiii Novembris ait Actis Clementis nullam de Lycia haberi mentionem, recte quidem de Actis apud Metaphrastem intelligat. Nam apud Mombrinium, tom. I, ad calcem Actorum ita habetur: « Passus est autem venerabilis Dei sanctus, Clemens episcopus urbis Romæ, sub Trajano imperatore et Aufidiano duce in Chersona civitate Lyciæ, sub die ix Kalendas Decembris. » Quamquam hæc in mss. Actis desint in fine. Quidquid sit, creditum olim Clementem passum in *Chersona Lyciæ* vel *insula Lyciæ*, ut Breviarium olim exhibebat.

Sed quæ hæc *Chersona* vel *insula Lyciæ*? Baronius ad Martyrologium Romanum xxiii Novemb. respiciens, opinor ad verba Breviarii Romani ante ultimam correctionem, ait: « Quod autem Lycia Chersonesus dicta reperitur, non utique ex ea causa, quod sit in provincia Lyciæ in Asia, in qua nulla reperitur nominata Chersonesus, sed irrepsisse puto errorem, ut pro *Bycia, Lycia* scriptum sit. Alluit enim *Bycia* palus; sic dicta a *Byco* fluvio, Chersonesum a superiori parte, ut docet Ptolomæus tab. viii Europæ. » Atque hactenus Baronius.

Plausibilis sane conjectura, si litterarum affinitatem spectes. Sed non est passus Clemens in Chersoneso *Byciæ* paludi proxima, sed in alia insula, Chersoneso vel Chersonæ proxima. Clare Acta inventionis corporis ejus apud Petrum a Natalibus in Catalogo

A *quem remisi: tu autem illum, id est viscera mea suscipe* (Philem. i; quem beatus idem Apostolus episcopum ordinans, prædicationisque verbum ei committens, apud Ephesiorum civitatem reliquit; cui episcopus post beatum Timotheum et ipse resedit. De quo et beatus Ignatius Ephesiis mittens Epistolam ita dicit (Ignat. ep. 14 ad Eph.): *Quoniam ergo suscepisti multitudinem vestram in nomine Domini in Onesimo, dilecto præceptore nostro, vestro autem episcopo; obsecro eum secundum Jesum Christum diligere vos, et vos omnes in concordia ejus in ipso esse; benedictus enim Dominus, qui vobis talibus talem episcopum donavit habere in Christo.* Hic Romam perductus, atque ibi pro fide Christi lapidatus, sepultus est Christi martyr primum ibi; inde ad loca ubi fuerat ordinatus episcopus, corpus ejus est delatum.

E. IX KAL. DECEMBR. (23 Nov.).

(Hieron., de Eccl. Script., c. 13; Pontificale, c. 4).

Natalis sancti Clementis, de quo apostolus Paulus ait: *Cum Clemente et cæteris cooperatoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ* (Phil. iv). Hic quartus post Petrum Romæ episcopus (siquidem secundus Linus fuit, tertius Anacleus) sub persecutione Trajanæ, trans Pontum mare in eremo, quod adja-

SS. lib. x, cap. 98, quæ et ipse Baronius recitat tom. X Annalium anno Christi 867: « Leo, inquit, episcopus Ostiensis, tradit quod tempore Michaelis imperatoris Constantinopolitani, quidam Philippus sacerdos Chersonæ veniens, de his narratur in Historia sancti Clementis, de maris aperitione habitatores interrogavit. Qui nihil de hoc scire professi sunt eo quod advenæ magis quam indigenæ erant. Siquidem miraculum illud jamdudum ob habitantium culpam cessaverat; et ab incurso barbarorum templum illud destructum erat, et arca cum corpore marinis fluctibus obruta. Tunc assumpto episcopo Georgiæ civitatis cum clero et populo, accesserunt ad insulam in qua putabant esse martyris corpus. Ubi divina revelatione fodientes corpus invenerunt, et anchoram cum qua fuerat in mare projectum. » Quare alia insula Chersonæ vicina investiganda est.

Venia, spero, mihi dabitur, si certum exsiliis locum, in quem Clemens papa relegatus fuit, coner producere; idque non tam conjecturis quam certo indicio. Existimo igitur eum in *Leucam* insulam, quæ Achillea insula dicitur, Chersonæ proximam relegatum. Quod si quis *Leuce* nomen post in *Lycia* migrasse velit, non magnopere refragabor. In *Leucam* autem insulam ablegatum Clementem papam astruo:

Primo quia Anastasius Bibliothecarius in Vitis pontificum, cap. 4, de Clemente ait: *Qui etiam sepultus est in Græcia* Quem locum Baronius, Notation. ad Martyrolog. Romanum, xxiii Novembris, mendosum existimavit. Ad vero sanum esse vel inde patet quod Marius Niger, homo geographiæ peritissimus, asserit etiam hodierno die *Leucam* insulam vocari, vulgo *Græciariam*; quod quam parum abt ab Anastasii *Græcia*? apud quem forte etiam *Græciaria* legendum quis divinaverit. Forte *Græcia* vel *Græciaria* dicta ea insula, quod Taurica Chersonesus, in qua hæc insula, teste Ammiano Marcellino, lib. xxii, plena sit coloniarum Græcarum, ut ibidem habet.

Secundo, quia hæc insula exsiliis aptissima, quia deserta Arrianus in Periplo Ponti Euxini, II δὲ νῆσις ἀνδρώπων μὲν ἐρήμη ἐστίν. *Insula hæc deserta est ab hominibus.* Ammianus Marcellinus, lib. xxii: « In hac Taurica (*Chersoneso*) insula *Leuce* sine habitationibus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint forte quidam delati, visis antiquitatis vestigiis, tem-

cet civitati Chersonæ, relegatur exsilio; ubi cum per doctrinam ejus plures converterentur ad Dominum, paganis insistentibus, invidiosa relatio cucurrit ad imperatorem Trajanum, quæ diceret ibi per Clementem Christianorum populum accrevisse. Qui misit ducem Aufidianum qui cum videret (multos Christianos occidens) fixum in omnibus beatum Clementem, et penitus mutari non posse, jussit præcipitari eum in mari medio, ligata ei ad collum anchora; talique martyrio discipulus Petri coronatur, et nominis ejus memoriam usque hodie Romæ exstructa ecclesia custodit.

D. KAL. FEBRUARII (1 Febr.).

(Hieron., *de Eccl. Script.*, c. 16). Natalis sancti Ignatii episcopi et martyris, qui tertius post Petrum apostolum Antiochenam rexit Ecclesiam: qui persecutione Trajani damnatus ad bestias Romam vinctus mittitur; ubi præsentem Trajano circumsedente senatu, pilis plombeis scapulæ ejus primum contusæ, deinde ungulis latera ejus dilaniata, et lapidibus asperis confricata. Post expansæ manus ejus et igni repletæ papyro oleo infuso et insenso latera ejus adusta. Post super carbones pavimento aspersos, ubi sanctæ plantæ illius steterunt. Post lectum flammantem, post dorsum ejus ungulis discussum et dilaceratum, post aceto et sale plagas ejus perfusas, post vinculis ferreæ beata membra illius astricta, et pedes ejus in ima carceris ligno conclusos, ubi tribus diebus ac noctibus panem non comedens et aquam non bibens mansit, sedente Trajano pro tribunali in amphitheatro, concurrente omni turba Romanorum, ligatus duobus objicitur leonibus. Cumque jam projectus bestias rugientes audiret, ardore patiendi ait: Viri Romani, qui hoc certamen spectatis, non sine causa laboravi, non propter pravitatem hæc patior, sed propter pietatem; frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar. Hæc illo dicente accurrerunt ad eum leones, et ex utraque parte super eum incidentes præfocaverunt eum tantummodo, et non tetigerunt carnes ejus, ut reliquiæ ejus tuitio essent Romanorum et magnæ Urbis, in qua Petrus crucifixus est, Paulus decollatus, Onesimus lapidatus. Passus est undecimo Trajani anno, consulatu Attici et Marcelli Kalend. Febr. Reliquiæ corporis ejus a fratribus, qui eum usque ad martyrium deduxerant, Antiodhiam relatæ, jacent extra portam Daphniticam in cœmeterio Ecclesiæ, xvi Kalendas Januarii delatæ.

G. PRIDIE NONAS MAII (6 Maii).

Natalis sancti Evodii, qui ab apostolis Antiochiæ ploque et donariis eidem heroi conseratis, vesperi repetunt naves. Aiunt enim non sine discrimine vitæ illic quemquam pernolare. » Atqui in Actis Clementis locus exsilii ejus *ἐρημος* seu desertus dicitur.

Tertio, quia insula illa tota saxosa. Unde Festus Avienus in orbis terræ descriptione:

Ubi concava vasto
Cedit in intra sinu rupes; ubi saxa dehiscunt.
Molibus exesis, et curvo fornice pendent.

Jam vero in Actis Clementis habes: « Invenerunt

A episcopus ordinatus est, de quo beatus Ignatius ad Antiochenam Ecclesiam (*epist.* 12): *Pauli et Petri facti estis discipuli: nolite perdere depositum, quod vobis commendaverunt. Mementote digne beatissimi Erodii, pastoris vestri, qui primus, vobis ab apostolis antistes ordinatus est. Non confundamus patrem, sed efficiamur certi filii et non adulterini.* Illic martyr apud Antiochiam urbem, cui præfuit, sepultus est.

A. X KAL. AUGUSTI (23 Julii).

Natalis sancti Apollinaris episcopi ^a, qui Romæ ordinatus ab apostolo Petro Ravennam missus est, qui etiam in Æmilia prædicavit, et in partibus Corinthiorum, et in Moesia, et in Ripa Canubii, et in partibus Thraciæ, in quibus locis exsilio relegatus est, et ubicunque pervenit, innumeras virtutes fecit, et passiones sustinuit; nam nimia cæde pene mactatus, et diutius fustibus cæsus, ac nudis pedibus super prunas impositus, rursus cæsus et equuleo appensus, tortus est, et saxo os ejus contusum est, et cum gravissimo ferri pondere inclusus in carcere honorifico, atque in ligno extensus est, ubi ab hominibus quidem neglectus, sed ab angelo publice pastus est; deinde catenatus, et in exsilium directus est, in quo rursus diutius fustibus cæsus, et rursus in Ravenna ligatus, a paganis cæsus et vulneratus, et rursus in carcerem missus et cæsus, sic martyrium consummavit sub Vespasiano Cæsare, Demosthene patricio. Rexit Ecclesiam annos octo et viginti, dies quatuor, mensem unum.

E. VII KAL. FEBRUARII (26 Jan.).

Natalis sancti Polycarpi ^b, qui beati Joannis discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Postea vero, regnante Marco Antonio, et Lucio Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ sedente proconsule, et universo populo in amphitheatro adversum eum personante, igni traditus est. Cum quo etiam alii duodecim, ex Philadelphia venientes: apud præfatam urbem martyrio consummati sunt.

Tunc etiam Germanicus, athleta Christi insignis, glorioso martyrii agone translatus est. Nam cum a judice damnatus fuisset ad bestias, ultrosi sibi præparatam bestiam provocavit, despiciens videlicet temporalem mortem, et coronam vitæ æternæ veloci fine adipisci desiderans. Scripsit idem beatus Polycarpus ad Philippenses valde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conventu legitur.

L. III IDUS JULII (14 Julii).

Natalis sancti Sileæ [*al.*, Silæ] apostoli, qui cum ibi ad secunda saxa amplius quam duo millia Christianorum, diuturna relegatione damnatos.

Atque hæc de insula in quam se Clemens papa relegatus, disputata sunt; tum ad lucem veteris Breviarii, tum ad Anastasi lectionem stabiliendam et explicandam, quæ omnia doctiorum judicio submitto, non tam docere quam discere paratus.

^a Vide in Martyr. Adonis de hoc fusius.

^b Vide *ibid.*

esset unus de primis fratribus, et ab apostolis ad Ecclesias gentium destinatus, cum Barnaba et Juda postea ab apostolo Paulo assumptus (*Act. xv, xvi, xvii, xviii*), prædicationis officium, gratia Domini plenus, instantèr consummavit, atque apud Macedoniam in passionibus suis Christum clarificans, postmodum requievit.

D. XIV KAL. AUGUSTI (19 Julii).

Natalis beati Epaphræ, qui a beato Paulo Colossis ordinatus episcopus (*Coloss. i et iv; Philipp. ii*), clarus virtutibus, martyrii palmam pro ovibus sibi commendatis virili agone percepit. Sepultus apud eandem urbem.

D. XV KAL. AUGUSTI (16 Julii).

Natalis Erasti, qui Philippis a beato Paulo episcopus relictus (*Act. xix; Rom. xvi*), ibi martyrio coronatus quievit.

B. XV KAL. JANUARI (18 Sept.).

Natalis beatorum Rufi et Zosimi, de quorum agone felici sanctus Polycarpus in epistola ad Philippenses scribit, dicens: *Deprecor autem vos omnes obedientiæ operam dare, ac meditari patientiam quam vidistis in Ignatio et Rufo et Zosimo beatissimis viris, scientes quod hi non in vacuum, sed per fidem et iustitiam cucurrerunt, donec venirent ad locum sibi a Domino præparatum; quoniam quidem passionum ejus participes exstiterunt, nec dilexerunt præsens sæculum, sed eum qui pro ipsis et pro omnibus mortuus est et resurrexit.*

F. II NONAS AUGUSTI (4 Aug.).

Natalis beati Aristarchi, de quo apostolus Paulus Colossensibus scribit: *Salutat vos Aristarchus captivus meus (Col. iv)*; qui comes individuus Apostolo permansit usque ad ejus confessionem; qui constitutus Thessalonicensium episcopus (*Act. xix, xx, xxvii*), post longos et beatissimos agones a Christo coronatus quievit.

D. VIII IDUS SEPTEMBRIS (6 Sept.).

Natalis sancti Onesiphori, de quo ad Timotheum scribit Apostolus: *Det misericordiam Dominus Onesiphori domi, quia sæpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit: sed cum Romam venisset, sollicitè me quæsit, et invenit. Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. Et quantà Ephesi ministravit, melius tu nosti (III Tim. i).*

B. VII KAL. OCTOBRIS (25 Sept.).

Natalis Cleophæ, qui unus fuit de septuaginta Christi discipulis (*Luc. iv*). Cui post resurrectionem eunti cum alio condiscipulo in castellum nomine Emmaus, quod Nicopolis nunc dicitur, Dominus apparuit. Quem tradunt in eadem urbe, eademque domo in qua mensam quasi peregrino Domino paraverat, pro confessione illius, quem ibi ipse recognoverat, a Judæis occisum, et gloriosa memoria etiam sepultum.

D. IV NON. OCTOBRIS (4 Oct.).

Natalis sanctorum Crispi et Caii, quos apud Co-

rinthios beatus Apostolus se dicit baptizasse (*Cor. i*). Cujus Caii meminit idem Apostolus ad Romanos: *Salutat vos Caius hospes meus, et universæ Ecclesiæ (Rom. xvi)*. Cujus et beatus Joannes, scribens ei epistolam, meminit: *Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate (Joan., Ep. iii).*

F. IV KAL. JANUARI (29 Dec.).

Natalis sancti Trophimi, de quo scribit Apostolus ad Timotheum: *Trophimum autem relinqui infirmum Mileti (II Tim. vi)*. Hic ab apostolis Romæ ordinatus episcopus, primus ad Apelatam urbem Galliæ ob Christi Evangelium prædicandum directus est. Ex cujus fonte, ut beatus papa Zozimus scribit, totæ Galliæ fidei rivos acceperunt: qui apud eandem urbem in pace quievit.

D. XI KAL. APRILIS (22 Mar.).

Natalis sancti Pauli, quem beati apostoli ordinatum urbi Narbonæ episcopum miserunt. Quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum proconsulem, virum prudentem, a quo ipse Paulum sortitus est nomen, quia eum fidei Christi subegerat: qui quæ ab eodem sancto apostolo, cum ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.

D. XII KAL. FEBRUARII (21 Jan.).

Natalis sancti Publii Athenarum episcopi, qui princeps insulæ Melite vel Militene, cum navigantem beatum apostolum Paulum Romam, sub custodia detentum (*Act. 28*) per triduum hospitio receptum, humane tractasset, ut beatus Lucas refert, patrem ipsius Publii contigit febribus et dysenteria jacere. Ad quem cum intrasset beatus Apostolus, et imposuisset illi manus et orasset, sanavit eum (*Euseb., lib. iv, c. 22*). Quem Publium adhærentem sibi beatus Apostolus postea ordinatum episcopum, ad prædicandum direxit, qui postmodum Atheniensium ecclesiam nobiliter rexit, et præclarus virtutibus et doctrina præfulgens, ob Christi martyrium gloriose coronatur; nam primus Dionysius, inde Publius, iste Athenis præfuit.

F. VII KAL. JUNII (26 Maii).

(*Hier. de Script. Eccl., c. 19.*) Natalis sancti Quadrati apostolorum episcopi discipuli, qui in loco beati Publii Athenarum substituitur et Ecclesiam grandi terrore dispersam fide et industria sua congregat. Cumque Adrianus Athenis exisset hieme invisens Eleusinam, et omnibus pene Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderant absque præcepto imperatoris vexare credentes, porrexit ei librum pro nostra religione compositum valde utilem plenumque rationis et fidei, apostolica doctrina dignum, in quo et antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait plurimos a se visos, qui variis in Judæa oppressi calamitatibus, a Domino sanati fuerant, et qui a mortuis resurrexerant; quia una cum filiabus Philippi (*Act. xxi*) et in prophetica gratia celeberrimus fuit (*Deest hoc Hier.*)

C. V NONAS OCTOBRI (3 Octob.).

Natalis sancti Dionysii Areopagitæ, qui ut liber Actuum apostolorum indicat (*Act. xvii*), ad prædicationem beati Pauli apostoli apud Athenas ad fidem Christi conversus, primus ejusdem civitatis episcopus ab eodem est constitutus.

G. IX KAL. AUGUSTI (22 Julii).

Natalis sanctæ Mariæ Magdalænæ, de qua ut Evangelium refert, septem dæmonia ejecit Dominus. Quæ etiam inter alia dona insignia Christum a mortuis resurgentem prima videre meruit.

G IX KAL. OCTOBRI (23 Sept.).

Natalis sanctæ Theclæ virginis de Iconio civitate Orientis, quæ a Paulo apostolo instructa, in confessione Christi ignes ac bestias devicit, et post multa certamina ad doctrinam multorum veniens Seleuciam, requievit in pace.

A. III NONAS SEPTEMBRI (3 Sept.).

Natalis sanctæ Phœbes, de qua beatus Apostolus Romanis scribit: *Commendo autem vobis Phæben sororem nostram, quæ est in ministerio Cenchris, ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis, et assistatis ei in quibuscumque desideraverit; vestris etenim ipsa quoque assistit multis, etiam et mihi ipsi* (*Rom. xvi*).

A. VI NONAS JULII (2 Julii).

Natalis sanctorum Processi et Martiniani, qui cum essent a magistriani Mello principi, et viderent mirabilia quæ faciebat per beatos apostolos suos Petrum et Paulum Dominus Jesus Christus, mirari cœperunt. Erant tunc temporis beatissimi apostoli traditi Paulino sub custodia Mamertini in monte Tarpeo, ubi de monte suis orationibus aquam manare fecerunt. Tunc

^a *Magistriani melloprincipi*. Locus hic mire hactenus depravatus fuit. Ado vulgatus legit: *Magistri Animelli principis*. Surius in Actis horum martyrum xi Julii: *Magistriani melloprincipis*: notatque in margine, *Animelli*. Ita vel *Mellum* vel *Animellum* proprium principis alicujus nomen existimarunt. Mombricitus tom. XI in horum Actis habet: *Magistri principes*: quem puto *Mello* vel *Animello*, omisisse, tanquam nihil verbum. Vera lectio est quam exhibui, quæ nunc explicanda.

Magistriani, seu magisteriani ex officio sunt militiæ palatinæ, qui et *agentes in rebus*. Glossæ Latino-Græcæ *agens in rebus*, Μαγιστριανός: quos eosdem cum *Castrensiis* seu *Castrensianis* faciunt Glossæ Basilicorum in quibus, Μαγιστριανός ὁ Καστρήνσιος. Codex Justin. lib. xii, diverso titulo agentes in rebus a castrensianis distinguit. Castrensiani tamen etiam magistro officiorum suberant (uti magistriani) ut habet titulus xxvi. Alii sunt magisteriani apud Suidam, qui et Κανστρίσιοι dicti a κανιστήρ, canistro, qui magistratus est ecclesiasticus. Vide Meursium in Glossario Græco-barbaro. In glossis Basilicorum Μαγίθριανός dicitur quoque Μαϊδατωρ. Magisteriani occurrunt in Aetis S. Abercii, episcopi Hieropolitani xxii Octobris, apud Metaphrastem, ubi Antoninus imperator. *Valerium et Bassianum magisterianos divinatorum nostrorum officiorum misimus*. Et apud Evagrium lib. II, cap. 16. Οὐ παρά τοὺς Μαγιστριανούς ἀπεστάλησαν. Malchus in Bysanticis: Ἀδεμαντοῖς δὲ ταῦτα πυνθόμενος, προπέμπει τῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν τινὰ οὓς Μαγιστριανούς καλοῦσι.

Melloprincipes est qui proximus est principatui, qui proxime futurus princeps. Ita μέλλων et Græcum

A sunt baptizati Processus et Martinianus a beato Petro apostolo et alii promiscui sexus numero xxiii (*sic*). Quod cum nuntiatum esset Paulino, scilicet quod Processus et Martinianus magistriani effecti essent, misit milites et tenuit eos, jussitque in custodiam re-trudi. Sequenti die educti cum constantissime Christum faterentur, jussit Paulinus, ut lapidibus os eorum contunderetur; sed illi gloriam in excelsis Deo dicebant. Allata est et tripoda et supra eam Jovis aureus. Illi cum viderent, risum facientes expuerunt in Jovem, et in tripodam. Tunc jussi sunt in equuleo suspendi, et attrahi nervis, et cædi fustibus. Jussumque est ut flammæ ponerentur circa latera eorum. Erat autem ibi matrona nobilissima nomine Lucina, quæ confortabat eos, dicens: Milites Christi, constantes estote, et nolite metuere pœnas quæ ad tempus sunt. Iterum appensi in equuleo, a militibus cæsi sunt scorpionibus, iterum retrusi in custodiam, ubi venerabilis femina Lucina ministrabat eis. Post triduum Paulinus arreptus a dæmonio exspiravit. Cæsareus præfectus hoc Neroni intimavit, cui Nero præcepit, dicens: Non tardentur, sed celerius extinguantur. Tunc educti foras muros urbis Romæ, in via quæ Aurelia nuncupatur, gladio cæsi sunt. Corpora eorum beatissima Lucina collegit, et cum aromatibus pretiosis sepelivit in præsidio suo in Arenario juxta locum ubi decollati sunt, die vi, Non. Julii.

F. II KAL. JULII (30 Julii).

^b Natalis beatissimæ Lucinæ quæ a beatis apostolis baptizata et instructa est, quæ de facultatibus suis sanctorum necessitatibus communicans vincula et carceres eorum semper sublevare studuit, atque eorum sepulcris venerabiliter inservire. Quorum

Græcis et cum Latinis vocibus componitur. Græca compositio notior, quam ut exemplis sit opus Latina rarior. Apud Jurisconsultos habes *melloproximos*. Cod. Justin. lib. xii, tit. 19, l. 3, 7 et 14; id est qui proximi sunt ad gradum proximitatis, seu qui futuri sunt proximi scriniorum.

Sed quis hic princeps, cui proximus est *melloprincipes*? Turbat hic varia codicum lectio. Si legas, *qui erant magistriani melloprincipi* vel *melloprincipis*, videtur insinuari quod Processus et Martinianus mox futuro principi alicui inservierint. Sed nullus Neronis imperio proximus fuit, ad principatum: quippe cui nec proles fuit, qui princeps juvenis esse posset, nec ullus alius adoptatus. Quare veriore lectionem hanc quorundam mss. judic: *qui erant magistriani melloprincipes*. Inter magistrianos seu agentes in rebus, quidam erant principes. Unde Cod. Justin. lib. xii, tit. 22: *De principibus agentium in rebus*; ubi, l. 1 dicitur: *Agentes in rebus post palmam laboris emeriti principatus honore remuneramus*. Hinc qui proximi erant huic principatui, dicebantur *melloprincipes*. Tales erant Processus et Martinianus; non *magistriani* tantum, sed et *melloprincipes*. Formulam magisteriæ dignitatis, cui subserviebant magistriani et de ejus excellentia habes apud Cassiodorum lib. vi, form. 6, ubi ejus officia exprimuntur; et tandem dicitur: *Sic nominis sui gravitate perfunctus ornat actibus principatum*. Et post: *Officium vero ejus tanta genii prærogativa decoratur, ut militiæ perfunctus muneribus, ornatur nomine principatus*.

^b Vide gesta SS. Processi et Martiniani 2 Jul.

meritis et ipsa sociata, pretiosissimam mortem A confessione Christi adepta, atria Jerusalem intrare, vota sua Domino persolvendo, meruit: ac Romæ in crypta laudabili, quam ipsa ad condendum martyrum corpora construxerat, honorabiliter sepulta.

(G. XII KAL. FEBRUarii 21 Jan.).

Natalis beatissimæ Agnetis virginis et martyris, quæ terdiodecimo ætatis suæ anno in urbe Roma passa est. Hæc dum ab scholis revertitur, a præfecti filio adamatur: cuius parentes dum requisisset, cœpit offerre plurima, et plura promittere; denique detulerat secum pretiosissima ornamenta quæ a beata Agnete veluti quædam stercorasunt recusata. Unde factum est ut juvenis majori perurgeretur stimulo, et putans eam meliora velle accipere ornamenta, omnem lapidem pretiosum secum defert et gloriam, et per se ipsum, et per notos et affines cœpit aures appellare virginis, divitias, domos, possessiones, familias, atque omnes mundi divitias, repro- B misit, si consensum suum ejus conjunctioni non negaret. Sed cum beatissimam virginem inclinare nullis donis aut promissionibus posset, insanus juvenis amore corrumpitur cæco, inter augustias animi et corporis anhelo cruciabatur spiritu. Inter hæc lecto prosternitur, et per alta suspiria amor a medicis aperitur. Fiunt nota patri, quæ fuerant inventa a medicis, et eadem paterna voce, quæ fuerant jam dicta a filio, ad petitionem virginis revolvuntur. Abnegat Agnes beatissima, et se nullo pacto asserit prioris sponsi fœdera violare. Tunc præfectus cœpit vehementer inquirere quis esset de cuius se Agnes potestate jactaret. Exstitit quidam qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, et magicis artibus ita occupatam, ut dicat Christum sponsum suum. Audiens hæc præfectus Symphronius, lætus officitur, et missa apparitione cum ingenti strepitu suis eam tribunalibus præcepit assisti. Quam cum nec blandimentis nec terroribus posset ab statu sui propositi movere, jussit eam exspolari, et nudam ad lupanar duci sub voce præconia dicentis: Agnem sacrilegam virginem, diis blasphemiam inferentem, scortum traditam lupanaribus. Statim autem ut spoliata est, crine resoluta tantam densitatem capillisejus gratia divina concessit, ut melius eorum fimbriis videretur quam vestibus tecta. Ingressa autem turpitudinis locum, angelum illic Domini præparatum ita invenit, ut circumdaret eam immenso lumine. Cumque se in oratione Domino substravisset, apparuit ante oculos ejus stola candi- D dissima, et apprehendens eam induit se; erat autem ad mensuram corpusculi ejus indumentum nimio candore conspicuum. Interea præfecti filius venit ad locum, credens se ludibrium exercere: et audacter ingressus, vidit tantum lumen circa eam; sed quia non dedit honorem Domino, cecidit in faciem suam, et præfocatus a diabolo exspiravit. Hunc tamen virgo post paululum orando resuscitavit, qui egressus foras, cœpit clamare: Unus Deus in celo, et in terra, et in mari, qui est Deus Christianorum: nam omnia templa vana sunt; dii qui coluntur vani sunt,

et penitus nec sibi possunt aliquid nec aliis præ- are. Præfectus autem videns tanta mirabilia, obstupuit; sed veritus proscriptionem, si contra pontifices templorum ageret, quiseditionem populorum concitaverant, et Agnetem contra sententias suas defensaret, vicarium ad seditionem populi judicem derelinquit. Ipse autem tristis abscessit, quod eam non potuit post resurrectionem filii sui liberare. Vicarius vero Aspasius nomine jussit in conspectu omnium ignem copiosum incendi, et in medio eam præcepit flammarum jactari. Quod dum fuisset impletum, statim in duas partes divisæ flammæ hinc atque illinc seditiosum populum exurebant. Beata autem Agnes expandens manus suas, in medio ignis orationem fudit ad Dominum. Completa oratione ita omnis ignis exstinctus est, ut nec tepor quidem incendii remansisset. Tunc Aspasius seditionem populi, qui hoc non virtutibus divinis sed maleficis reputabant, minime ferens, in gutture ejus gladium mergi præcepit: atque hoc exitu sanguinis sui rubore perfusam, Christus sibi sponsam et martyrem consecravit; parentes vero ejus cum gaudio abstulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in prædio suo, non longe ab Urbe, via Numentana XI Kal. Febr. ubi basilicam post aliquot annos, petente Constantia filia, Constantinus Augustus construxit. Fuerat enim ab obsessis vulneribus eadem regina et virgo, ad sepulcrum Agnetis sanata, ibique mau- soleum sibi ipsa constituit. Passa est autem beata Agnes sub præfecto urbis Symphronio, vicario ejusdem urbis Aspasio.

A. NONIS FEBRUarii (3 Febr.).

Sanctæ Agathæ virginis et martyris, in Sicilia civitate Catanæ sub Quinctiano proconsule, imperatore Decio: qui consularis vir Quinctianus cupiens multifaria intentione ad eam pertinere, quod esset nobilissimis orta natalibus, fecit eam arctari, et cui- dam matronæ tradi nomine Aphrodosæ, quæ habebat novem filias turpissimas, ut mutaret animum ejus. Quæ videns mentem ejus immobilem, post triginta dies abiit ad Quinctianum, et dixit ei: Facilius possunt saxa molliri et ferrum in plumbi molli- tius verti, quam ab intentione Christiana mens istius puellæ revocetur. Jussit igitur eam Quinctianus ad secretarium suum adduci, et sedens pro tribu- D nali, beatissimam Agatham interrogat: Cujus conditionis es? Agatha respondit: Non solum ingenua, sed et spectabilis genere, ut omnis parentela mea testatur. Cui dixit Quinctianus: Et si ingenua pro- baris et nobilis, cur moribus servilem personam te habere ostendis? Cui beata Agatha inquit: Ancilla Christi sum, ideo me servilem habere ostendo personam. Cumque in confessione Christi fortissime, quæ fidei sunt, prosequeretur, jussit eam Quinctianus alapis cædi; deinde constantius Christum prædicantem jussit ad carcerem trahi. Agatha autem lætissima et glorianter carcerem introivit, et quasi ad epulas invitata, ita gaudens agonem suum Domino

precibus commendabat. Sequenti die iterum aspectibus judicis præsenteretur, quam jussit in equuleo ingenti suspendi et torqueri. Tunc post alia Agatha judici respondit: Sicut qui videt, quem diu desiderabat; aut sicut qui invenit thesauros multos, ita et ego delector in his pœnis corporalibus posita. Non enim potest triticum in horreo reponi, nisi theca ejus fortiter fuerit conculcata, et redacta in paleas. Ita et anima mea non potest in paradisum Dei cum palma intrare martyrii, nisi diligenter feceris corpus meum a carnificibus attrahere. Jussa est deinde in mamilla torqueri, quam diu tortam fecit impius judex abscondi. Recipitur beata virgo iterum in carcerem, ubi neque aqua ministraretur ei: et ecce circa noctem mediam venit quidam senex, qui se medicum esse commemorabat, ferens diversa medicamenta, quem antecederat puer luminis portitor, qui inter alia virgini dixit: Consideravi, inquit, et vidi, quia potest salutem tua mamilla suscipere. Cumque illa verbis senis non præberet assensum, putans quod vellet carnalem adhibere sibi medicinam, dixissetque seni inter alias: Habeo Salvatorem Dominum Christum Jesum, qui verbo curat omnia, et sermo ejus solus restaurat universa; subridens senior: Et me, inquit, ipse misit ad te; nam et ego apostolus ejus sum, et in nomine ejus scias te esse salvatam; et sic ab oculis ejus sublatus est. Post quatuor dies reducta iterum ad Quinctianum est, qui testas acutas et carbones jussit spargi, et nudo corpore eam supra volutari: et ecce subito totus ille locus comotus est, et pars parietis cecidit et oppressit duos consiliarum judicis, et amicum ejus. Quinctianum, igitur fugiens, quia ex uno latere terræ motum, ex alio latere seditionem populi formidabat, iterum jussit eam in carcerem recipi: quæ ingressa expandit manus suas ad Dominum et dixit: Domine, qui me creasti, et custodisti ab infantia mea, et fecisti me juventute viriliter agere, qui tulisti a me amorem sæculi, qui corpus meum a pollutione separasti, qui fecisti me vincere tormenta carnificis, ferrum, ignem, et vincula; qui mihi inter tormenta virtutem patientiæ contulisti: deprecor ut accipias spiritum meum modo quia tempus est, ut me jubeas istud sæculum derelinquere, et ad tuam misericordiam pervenire. Hæc dicens beatum cœlo misit spiritum: ejus sacrum corpus auferentes Christiani populi, posuerunt conditum aromatibus in sepulcro novo. Cum autem collocaretur, venit quidam juvenis sericis vestibus indutus, quem sequebantur amplius quam centum pueri albat et pulchri, et introivit ad locum ubi condebatur corpus sanctæ virginis, et posuit tabulam brevem marmoream ubi scriptum est: *Mentem sanctam et spontaneam, honorem Dei, et patriæ liberationem*: et tandiu ubi stetit idem juvenis, donec sepulcrum cum diligentia clauderetur, et abscedens non est ulterius visus in tota provincia Siculorum. Unde non dubitandum quod angelus fuerit. Passa est autem beata Agatha Non. Febr. Quinctianus post hæc iter arripuit ut facultates beatæ

A Agathæ investigaret et ut teneret omnes de parentela ejus, qui Dei judicio in medio flumine interiiit.

G. VIII KAL. JULII (24 Junii).

Nativitas beati Joannis Baptistæ præcursoris Domini, Zachariæ et Elisabeth filii, qui Spiritu sancto repletus adhuc in utero matris suæ, et antequam exiret inde, sanctificatus, usque ad diem ostensionis suæ ad Israel, confortatus Spiritu agebat in desertis, vestitus pilis camelorum, habens zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem ejus erat locusta et mel silvestre (*Marc. i*). Tricesimo ætatis anno imperii Tiberii Cæsaris, cum procurator esset in Judæa Pilatus, jamque regnum Judæorum in quatuor principatus esset divisum, venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum (*Luc. i et iii*).

C. IV KAL. SEPTEMBRIS (29 Aug.).

Passio et decollatio vel potius inventio capitis ejusdem beatissimi Joannis Baptistæ, quem Herodes tetrarcha, ut evangelistæ referunt, tenens ligavit in carcere, propter Herodiam uxorem fratris sui Philippi, quia duxerat eam; dicebat enim illi Joannes: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui* (*Marc. vi*; *Luc. iii*; *Matth. xiv*). Hac de causa insidiabatur illi Herodias, et quærebat occidere eum, et non poterat. Herodes autem metuebat Joannem, sciens eum virum justum et sanctum esse. Sed cum Herodes ipse diem natalis sui ageret, filia Herodiadis saltante in medio, sæviante matre, inter delicias et lascivias convivantium, temere ab Herode juratur, et impie quod juratur, in nece prophetæ impletur. Non enim poterat severitas æquo animo tolerare, quod homo Dei monebat, quia vicerat regem libido. Vinculus autem erat sanctus Baptista in Arabia, castello Macheronta. Misso itaque speculatore, decollatus est in carcere, et allatum est caput ejus in disco, puellæque datum. Quod audientes discipuli ejus, venerunt et tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumento apud Sebasten, urbem Palestinæ, quæ quondam Samaria dicta est: ubi per aliquot annos jacuit usque ad tempora Juliani impiissimi Cæsaris. Qui cum Christianis esset infestissimus, pagani apud Sebasten sepulcrum ejusdem Joannis Baptistæ invadunt, ossa dispergunt; eadem rursum collecta et cremata, latius dispergunt: sed Dei providentia adfuere quidam ex Hierosolymis monachi, qui misti colligentibus, quæque ipsi poterant, ablata ad patrem suum Philippum pertulere. Ille confestim hæc (supra se cum ducebat tantum thesaurum propriis servare vigiliis) ad pontificem maximum tunc Athanasium per Julianum diaconum suum mittit: quæ ille suscepta, paucis arbitris sub cavato sacrarii pariete inclusa, prophetico spiritu profutura generationi posteræ conservavit. Cujus præsagium sub Theodosio principe, per Theophilum ejusdem urbis episcopum completur. Qui destructo Serapis sepulcro, sancti Joannis ibidem consecravit ecclesiam. Porro caput suum duobus monachis Orientalibus, qui causa orationis venerant Hierosolymam, idem beatus Joannes juxta

Herodis quondam regis habitaculum revelavit. A^a quod deinceps Emesam Phœniciæ urbem perlatur, et digno honore cultum est.

A. VIII IDUS OCTOBRIS (8 Octob.)

Natalis beatissimi senis Simeonis, de quo beatus Lucas evangelista refert : *Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus et timoratus expectans consolationem Israel, et Spiritus sanctus erat in eo. Responsum autem accepit ab Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in Spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in manibus, et benedixit Deum, et dixit: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace (Luc. II).* B

F. KAL. SEPTEMBRIS (1 Sept.)

Natalis beatissimæ Annæ prophetissæ, filiæ Phanael, de tribu Aser, ejus sanctitatem Evangelicus sermo prodit : *Hæc processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem virginilate sua : et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor : quæ non decebat de templo, jejuniis et orationibus serviens nocte ac die (Luc. II).*

F. VI IDUS SEPTEMBRIS (8 Sept.)

Natalis beatissimæ Dei Genitricis Mariæ perpetuæ Virginis, quam Spiritus sanctus custodivit, et electam sanctificavit, ut ex illius utero nasceretur ho-

^a Quod deinceps Emesam, etc. Loco hujus clausulæ Everbodiensis codex substituit, sed recentiore manu : « Quod inventum, sed negligenter servatum, perditum fuit. Sed ab aliis inventum, apud Edissam civitatem Phœniciæ delatum, et ignobiliter repositum latuit, donec Jurioramus, ejusdem civitatis episcopus, indicante Marcello abbate, cui se caputque suum idem Joannes ostenderat, reinventum honorifice collocavit, et ex ea die decollatio ejus celebrata est. » Vide apud Adonis Martyrologium xxiv Februarii de hac re fusius. Siebertus in Chronico anno Christi 761 juxta Aquicinctinum et Ortelianum codicem : *Caput Joannis Baptistæ in Eumesa civitate transfertur.* Ubi ex Lipsiano codice alia fusior atexitur historia : « Caput Joannis Baptistæ ab Alexandria in Aquitaniam transfertur hoc modo. Quidam laudabile vitæ monachus, nomine Felicianus, ex Galliarum partibus cum paucis sociis Hierosolymam gratia orationis adiit, et post expleta piæ devotionis obsequia, angelica allocutione commonitus, Alexandriam expetivit, et caput Baptistæ Joannis a loco in quo olim a Theophilo, ejusdem urbis episcopo, re-

conditum fuerat, eodem angelo revelante, sustulit, et ad Aquitaniam in territorio Engolismo detulit. Pippinus rex tunc morabatur ibidem in palatio quod Angiriacum dicitur, cernensque per eum quotidiana indigenis beneficia, sibi que crebras ex hostibus Aquitanicis victorias provenire, regii operis, basilicam construxit, non longe a Vulturii fluminis littore, et in ea ciborio constructo mirifici operis, caput decenter adornatum recondidit Præcursoris. Monachorum etiam cœnobium illic constituit, et prædiis regis magnifice ditavit. Idem rex fecit fontem lacunarium, de quo a duobus fere millibus sub terra, per ædificia cœmeteria in palatium ejus aquæductus influebat, et ipsam dividens aquam, in basilicam sancti Joannis Baptistæ per ferrum et æs introduxit, ita ut sub ciborio per marmorem columnam interius concavam ebulliret, ibique sacri baptismatis ablutio in honore Domini nostri Jesu Christi et sancti Joannis Baptistæ fieret, atque iterum in ipsa lacunaria remearet. Hoc cœnobium *Anglis* vocatur. » Hactenus apud Siebertum, a Miræo, amico nostro, recensitum.

C

D

INCIPIT MARTYROLOGIUM

MENSIS DECEMBER

A. IX KALEND. JANUARI.

Vigilia Nativitatis Domini.

PATROL. CXXIII.

Eodem die apud Antiochiam Syriæ, natalis sanctarum virginum quadraginta, quæ persecutione Decia-

na per diversa tormenta martyrium consummaverunt.

Eodem die, apud Spoletum civitatem Tusciæ, natale sancti Gregorii martyris et presbyteri, temporibus Diocletiani et Maximiani imperatorum, sub iudice Flacco. Quem ad se adductum ita Flaccus aggre- ditur : Tu rebellis es deorum, et principum contem- ptor? Cui beatus Gregorius respondit : Si vere vis scire, ab infantia mea nundum a Deo meo recessi, qui me ex limo terræ formavit. Cumque perse- verantissimus in fide confessionis maneret, fustibus nodosis dorsum ejus dissipatur. Inde ligatus manus et pedes, in eraticula superponitur, lignis sup- positis. Et continuo terræmotu cecidit una regio in civitate Spoletana, et oppressit plusquam trecentos homines idolis servientes. Post ferro constrictus, sub custodia militum in carcere retruditur, ubi angelica visitatione consolatur. Eductus e carcere, cardis ferreis in genibus percutitur. Sed et ardenti- bus lampadibus latera ejus sunt incensa, dicente beato martyre impio iudici : Si totum corpus meum perdas, præsto est mihi medicus Dominus Jesus Chri- stus, qui me sanat et corroborat. Tunc Flaccus jus- sit Tyreano cuidam, ut beatum Gregorium tractum in amphitheatro decollaret. Quo facto, jussit Tyreanus feras terribiles dimitti, ut corpus sancti marty- ris absorberent : sed nulla earum corpus sanctum attigit. Quædam autem mulier, Abundantia nomine, petivit corpus martyris : sed quia non potuit obti- nere aliter, datis triginta quinque aureis Tyreano corpus recepit et, ut decuit martyrem sepelivit juxta pontem lapideum, et rivum qui Sanguinari- us appellatur ad muros civitatis, nono die Kalendar. Januar.

G. VIII KALENDAS JANUARI.

(25 Dec.)

Jesus Christus filius Dei in Bethleem Judæ nasci- tur, anno Cæsaris Augusti quadragesimo secundo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, ab Urbe condita anno septingentesimo quinquagesimo se- cundo : compressis cunctarum per orbem terræ gentium motibus, et firmissima verissimaque pace, ordinatione Dei a Cæsare Augusta composita : quando Quirinus ex coonsilio senatus Judæam mis- sus, census hominum possessionumque describe- bat, sextamque mundiætatem suopiissimo consecra- vit adventu idem Dominus noster Jesus Christus.

Eodem die, natalis sanctæ Anastasiæ, quæ tem- pore Diocletiani, primo diram et immitem custo- diam a viro suo Publico perpressa est : in qua tamen a Chrysogono confessore Christi multum consolata et confortata est. Deinde a præfecto Illyrici in gravis- sima æque atque diutina custodia macerata est. In qua duobus mensibus refecta est celestibus escis, per sanctam Theodoten, quæ martyrium prius passa est. Deinde navi imposita cum ducentis viris, et quingentis feminis, ut demergeretur in mare, perlata

^a Vide libellum de Festivis, Apost. ; Pontificale, cap. 42.

est ad insulas Palmarias : ubi per manus, et pedes extensa, et ligata ad palos fixos, circa media ejus ignis accensus est, in quo martyrium consummavit. Et omnes qui cum illa venerant, variis interfectio- nibus martyrium celebrarunt. Inter quos omnes, unus erat Eutichianus nomine, innocentissimæ natu- ræ : qui sublatis sibi (cum dives esset) omnibus facultatibus, tacuit, nihil cogitans, nihilque metuens, nisi hoc, ne facultates ac divitias fidei perderet. Quotiescunque de- ique fuisset auditus, quotiescun- que interrogatus, nihil aliud dicebat : Christum mihi non tollet, etiam qui caput abstulerit. Tunc Apollonia Christiana matrona, tollens corpus beatæ Anastasiæ, exoseculabatur, et aromatibus condiens, dignisque linteaminibus obvolvens, intra viridarium domus suæ fabricata basilica, ut decuit martyrem, sepelivit.

Ipso die Romæ in cœmeterio Aproniani, passio sanctæ Eugenïæ virginis, quæ tempore Gallieni im- peratoris, post multa virtutum insignia, et sacros virginum choros, quas Christo Domino aggregave- rat, sub Nicetio urbis præfecto alligata saxo, et præcipitata in Tiberim mergi non potuit. Inde ther- mis ignitis inclusa, illæsa reperta est. Novissime in custodia gladio jugulatur : et sublatum est corpus ab affinibus ejus Christianis, et positum non longe ab Urbe, via Latina, in prædio ejus proprio, ubi multorum ipsa sepelierat membra.

C. VII KAL. JANUARI.

(26 Dec.)

^a Natale sancti Stephani protomartyris, non longe post ascensionem Domini passi, eodem scilicet anno passionis Christi.

Eodem die Zosimi papæ, qui sedit Romæ anno uno. Hic constituit, ut diaconi lævam tegerent pal- liis : et precepit ut nullus clericus poculum in pu- blico propinaret, nisi tantum in cellis fidelium et clericorum.

D. VI KAL. JANUARI.

(27 Dec.)

^b Natalis sancti Joannis apostoli et evangelistæ, dilecti Domini, qui obiit anno 68 post ascensio- nem Domini, ætatis autem suæ nonagesimo nono, Ephesi.

Romæ sancti Dionysii papæ, qui sedit in episco- patu annos sex, sepultus via Appia in cœmeterio Calixti. Hic ecclesias presbyteris dedit, et paro- chias diœcesis dedit atque constituit.

E. V KAL. JANUARI.

(28 Dec.)

(Euseb. lib. I. c. 8). Bethleem, natale sanctorum Innocentium ; quos Herodes, cum Christi nativita- tem Magorum indicio cognovisset, trigesimo quinto anno regni sui interfici jussit (Matth. II) : qui anno trigesimo sexto morbo intercutis aquæ, et scatenti- bus toto corpore vermibus, miserabiliter et digne moritur.

^b Vide ibid.

F. IV KAL JANUARIH.

(29 Dec.)

^a David regis.

Item apud Arelatam, natalis sancti Trophimi, episcopiet confessoris, discipuli apostolorum Petri et Pauli.

Eodem die, sancti Crescentis, apostoli Pauli discipuli, Viennensis Ecclesiæ primi doctoris (*II Tim. iv*).

G. III KAL. JANUARIH.

(30 Dec.)

Apud Spoletum, passio S. Sabini episcopi, Exuperantii et Marcelli diaconorum, et Venustiani cum uxore et filiis, sub Maximiano Augusto. Qui beatus Sabinus cum esset clarus in omnibus divinis instructionibus, et sermone eloquentissimus, tentus est a præside Tusciæ Venustiano, cum duobus diaconibus Exuperantio et Marcello, et multis clericis. Cui Venustianus deum suum Jovem, quem habebat in cubiculo, ex lapide Coralite mire formatum in vestimentis aureis, ad adorandum obtulit. Quem beatus Sabinus in manibus acceptum, facta oratione, continuo illis in pavementum, et confregit. Quod factum videns Venustianus, cum furore jussit ut præciderentur ei manus, et in conspectu ejus Marcellum et Exuperantium equuleo suspendi, ac fustibus macerari, unguibusque radi latera eorum, et ignem supponi. Hoc facto, in confessione Domini spiritum emisérunt. Quorum corpora præcepit jactari in fluvium, Sabinum vero episcopum in carcerem retrudi. Audiens hoc quidam piscator, et presbyter, collegit corpora sanctorum, et sepelivit juxta viam, pridie Kalend. Januar. Serena vero, Christianissima vidua, curam habens sancti Sabini episcopi, adduxit ad eum in carcerem nepotem suum Priscianum, qui erat cæcus. Tunc sanctus Sabinus truncos suos super oculos ipsius posuit, et in fide Christi oratione facta, eum illuminavit. Videntes autem illi, qui in custodia erant, miserunt se ad pedes ejus, et baptizati sunt eo die numero undecim. Quod cum nuntiatum esset Venustino præsidi (indoluerant enim ei oculi, et præ dolore neque cibum neque somnum capere poterat), misit uxorem suam, et duos filios suos, ut adducerent beatum Sabinum ad domum ejus de carcere. Adducto itaque, postravit se ad pedes ejus Venustianus

^a Vide ibid.

A cum fletu, uxorque ejus et filii, agentes pœnitentiam, et rogantes se baptizari. Mox baptizatus, ut de pelve levatus est, nullum dolorem oculorum sensit. Hoc nuntiatum est Maximiano, qui iratus præcepit Sabinum damnari, et ipsum Venustianum capite truncari. Veniens autem Lucius tribunus, sine auditione beatum Venustianum cum uoxre et filiis necavit in civitate Assisinate : sanctum vero Sabinum adduxit in civitatem Spoletum, et tandiu præcepit cædi, quousque deficeret. Cujus corpus collegit venerabilis Serena, quæ jam manus ejus in dolio vitreo cum aromatibus condiderat, et infra domum suam posuerat, et sepelivit eum a civitate Spoletana milliario plus minus uno, sub die septimo Idus Decembris. Festivitas tamen ejus et supra nominatorum martyrum tertio Kalendas Januarii agitur.

A. PRIDIE KAL. JANUARIH.

(31 Dec.)

(*Pontif.*, cap. 34) — Romæ, natale sancti Silvestri episcopi et confessoris, qui post beatum Petrum tricesimus quartus sedit annos viginti tres, menses decem, dies undecim. Cujus industria synodus præclarissima toto orbe terrarum, trecentorum decem et octo Patrum, apud Nicæam urbem Bithyniæ celebratur, sub consulatu Constantini Augusti, et Licinii, XIII Kalendas Julii; attamen Julii papæ tempore consummatur. Fecit autem ordinationes sex mense Decembri, presbyteros quadraginta duos, diaconos viginti quinque, episcopos per diversa loca sexaginta quinque. Sedit autem ex die Kalendarum Februariarum usque in diem Kalendarum Januariarum. Sepultus est in cœmeterio Priscillæ via Salaria, milliario tertio ab urbe Roma, pridie Kalendas Januarii : et cessavit episcopatus ejus dies quindecim. Hic constituit chrisma ab episcopo confici, et ut baptizatum liniat presbyter: et ut nullus laicus crimen audeat clerico inferre: et dalmaticis in ecclesia uti, et ut pallio linostimo læva eorum tegeretur, scilicet diaconorum.

Apud Senonas, sanctæ Columbæ virginis, quæ superato igni gladio cæsa est.

Item apud Senonas, natale beatorum Sabiniani et Pontentiani, qui a beatis apostolis ad prædicandum directi, præfatam urbem martyrii sui confessione illustrem fecerunt.

D

^a LITANIÆ INDICENDÆ.

MENSIS JANUARIUS

HABET DIES XXXI, LUNA VERO XXX.

B. KAL. JANUARIH.

Octavæ Domini.

^a *Litanie indicendæ.* Hoc singulis mensibus in mss. tribus præmittitur. Unde apparet olim initio cujusque mensis Litanias indictas fuisse : sed quæ

Romæ, natalis sancti Almachii martyris : qui jubente Alippio Urbis præfecto, cum diceret, Hodie occidam, et quo die celebrata, non habeo affirmare. Præter duas per totam Ecclesiam solemnissimas Litanias ; *majo rem* videlicet, auctore Magno, ut fertur,

tavæ Dominici diei sunt, cessate a superstitionibus idolorum et sacrificiis pollutis; a gladiatoribus hac de causa occisis est.

Item Romæ, natale S. Martinæ virginis et martyris: quæ cum esset sublimis genere, et patre consule nata, dives nimis rerum, quas misericorditer indigentibus erogabat, tenta ab Alexandro imperatore, jussa est sacrificare Apollini. Sed mox ut orationem fudit beata virgo, terræ motus factus est magnus, ut civitas concuteretur. Ac sic pars templi ipsius Apollinis destructa est, simulacrum comminutum, et multitudo magna cum sacerdotibus fani oppressa. Iratus valde Alexander imperator, jussit alapis faciem ejus cædi, et uncinis palpebras ejus dirumpi. Carnifices autem qui ad cædendum eam deputati fuerant, deficientes, clamare cœperunt videre se quatuor viros splendidos, qui eam confortarent, sibi que potius pœnam inferrent. Inde testarum fragmentis cæsa, cum invictissima durasset, illi, quibus hoc impium officium delegatum fuerat, tandem pietate divina circumdati lumine (erant enim octo), crudele illico ministerium exsecrantes, crediderunt, ac Dominum verum Christum Jesum confessi sunt. In quos accensus valde imperator, suspensis fecit carnes eorum spathis lacerari. Deinde capitibus amputatis, sæculi hujus vitam finire, decimo septimo die, mense Novembrio: sicque felicia regna martyres Christi facti petierunt. Iterum facta Martina pœnis pulsatur: nam exspoliata vestibus, incisa est toto corpore ac deinde quatuor palis extensa; a duobus centurionibus fustibus cæsa. Cumque in confessione perseveraret, mutati sunt qui per vices eam cæderent septem centuriones. Sed illa sibi supplicia illata forti animo risit. Inde recepta in carcerem. Inde adhibus et pinguedine superuncta, et ad imperatorem iterum adducta, et jubente eo in fanum deorum intromissa. Sed mox oratione facta ab illa, ignis de cœlo cecidit, et idolum in favillam redegit; sacerdotes

Gregorio, quæ xxv Aprilis qui D. Marco fixus et permanens dies sacer est, peragitur; et *minorem*, auctore Marmeto, Viennensi archiepiscopo, cui triduum Rogationum ante Domini Ascensionem impenditur; plures aliæ Litanie in anno celebrari solitæ, pro Ecclesiarum diversitate. Gregorius Magnus lib. vii, epist. 76, indict. ii, ad Castorium, notarium Ravennæ, quatuor aut quinque solemnia meminit Litaniarum, quibus episcopus Ravennatum pallio utebatur, cuius usum eidem concedi non vult in aliis Litanis communibus, seu non solemnibus.

Menstruanarum aliquot Litaniarum, certo solemnitatis die, meminit Anastasius bibliothecarius in Vitis Pontificum, in Sergio I, circa annum Domini 687: « Constituit autem ut diebus Annuntiationis Domini, Nativitatis et Dormitionis sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, ac S. Simeonis, quod Hypapantem Græci appellant, Litanie exeat a S. Adriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat. » Ubi 2 Februarii diem habes pro Hypapante, 25 Martii pro Annuntiatione; Dominica 15 Augusti pro Dormitione S. Dei genitricis; 23 Decembris pro Domini Nativitate.

Hebdomadarium Litaniarum, et quidem stato Sabbati die, mentio apud eundem Anastasium in Honorio I, circa annum Domini 626: « Hic fecit

A templi exussit, et multitudinem populi occidit. Tunc percussus terrore imperator, tradidit eam cuidam Justino præfecto, ut impelleret eam ad sacrificandum. Qui mox extendi eam jussit in conto, et spathis membra ejus incidi, et circa mamillas unguis attritari, usque dum centum et octodecim incisiones ab uncinis fierent. Sed cum adhuc ut ille speraverat non exspirasset, deposita de conto recipitur in carcerem. Quæ et iterum in amphitheatrum a Justino præfecto præsentata imperatori, feris est injecta. Sed leo immanissimus de cavea laxatus, rugiendo usque ad pedes sanctæ martyris pervenit, ubi statim ferocitatem deposuit, eamque nullo pacto attigit. Sed eam reduceretur in caveam, Emenium imperatoris cognatum interfecit. Et iterum recepta est, jubente imperatore, in carcerem. Exinde post duos dies cum iret ad sacrificandum imperator, exhibita martyr, cum fixa in Domino maneret, suspensa iterum, unguis rasa: rasisque capillis, in quibus credebant quod magica ars consisteret, videntes eam insuperabilem, in templo Dianæ tribus diebus et tribus noctibus eam includunt. Cumque precibus suis in plerumque redigisset simulacrum, edicta de fano, ad ultimum gladio ferienda ab imperatore destinatur. Hujusmodi fine martyr venerabilis cœli regnum meruit.

Eodem die apud Spoletum civitatem Tusciæ, natalis sancti Concordii martyris temporibus Antonini imperatoris. Hic ortus est Romæ, cujus pater Gordianus dicebatur, sanctissima conversatione presbyter, de titulo pastoris, ordinatus subdiaconus a sancto Pio urbis Romanæ, episcopo. Qui nihil aliud eam patre suo, nisi jejuniis et orationibus die noctuque vacabat, elemosynis pauperum semper inserviens. Factum est, ut cum consilio patris sui apud beatum Etychen, qui tunc morabatur in prædiolo suo, via Salaria juxta civitatem habitaret, audiens famam eorum Torquatus comes Tusciæ, qui versabatur in ci-

constitutum in Ecclesia, et decrevit ut per omnem hebdomadam Sabbato die, exeat Litanie a B. Apollinare, et ad B. Petrum apostolum cum hymnis et canticis populus omnis occurrere debeat. » Apud eundem in Stephano III, circa annum Christi 722: « Hic beatissimus vir pro salute provinciæ et omnium Christianorum, omni Sabbatorum die Litaniam, omni postposito neglectu, fieri statuit, uno quidem Sabbato ad sanctam Dei genitricem ad Præsepe; alio vero ad beatum Petrum apostolum, et alio ad beatum Paulum apostolum. »

Pridianæ Litaniarum indictionis memoria exstat apud Gregorium I papam, lib. xi Registr., cap. 11: « Grastina die, primo diluculo, ad septiformem Litaniam juxta distributionem inferius designatam devota mente cum lacrymis veniamus. » Quæ litania procedebat trigesimo Augusti die. De qua vide Baronium tom. VIII Annalium, anno Christi 590, et aureolos Serarii nostri libellos Litaneuticos.

Litaniarum sanctorum originem refer Walafridus Strabo ad Martyrologium. Ita enim ille lib. de rebus Eccles. cap. 28: « Litanie autem sanctorum postea creditur in usum assumptæ, quem Hieronymus Martyrologium, secutus Eusebium Cæsariensem, per anni circulum conscripsit. »

vitae Spoleti, mittens accersivit sanctum Concordium, et dixit ei : Quo nomine vocaris? Respondit sanctus Concordius : Christianus sum. Dicit ei comes : De nomine requiro, non de Christo tuo. Sanctus Concordius respondit : Christianus sum, et Christum confiteor. Cumque impelleretur ad sacrificandum, et ille in fide Christi fortiter perduraret, jussus est fustibus cædi. Sequenti nocte venit ad eum beatus Eutyches cum Anthimo episcopo, et rogaverunt comitem ut aliquot diebus cum eis permetteretur morari. Erat namque Anthimus episcopus amicus comitis quique beatum virum Concordium fecit illis diebus presbyterum. Peractis aliquibus diebus, revocatus est beatus Concordius, et venit ad comitem. Cui et dixit comes : Quid tractasti circa salutem tuam? Sanctus vir respondit : Salus mea Christus est, cui quotidie sacrificio sacrificium laudis. Iratus comes, jussit eum suspendi in equileo. Cruciatu diu, revocatur aetatus ferro in carcerem : ubi meruit consolationem angelicam. Post tres noctes missi sunt ad eum, qui cum aut sacrificantem laxarent, aut nolentem punirent. Venientes autem missi, dixerunt ei : Aut sacrificia Jovi, aut capitalem sententiam accipies. Ferebant autem statuenculum Jovis. Beatus Concordius dixit : Gratias tibi, Domine Jesu Christo. Et exspuit in faciem Jovis. Tunc unus de satellitibus evaginato gladio amputavit caput ejus : atque ita in confessione Domini emisit spiritum. Venientes autem duo clerici, cum religiosis viris, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt non longe a Spoletto, in loco ubi aquæ multæ emanant.

Item Romæ via Appia, coronæ militum triginta, has sub Diocletiano pro confessione veræ fidei percipere meruerunt.

Apud Africam, natalis sancti Fulgentii, Ecclesiæ Ruspensis episcopi et confessoris, qui tempore Vandalicæ persecutionis, ob catholicam fidem et eximiam doctrinam, ab Arianis multa perpressus, et diu apud Sardiniam exilio relegatus, tandem ad Ecclesiam suam redire permissus, et vita et triumpho clarus, sancto fine quievit, annum sui episcopatus agens vigesimum quintum, vitæ autem totius sexagesimum quintum.

Apud Alexandriam, sanctæ Euphrosynæ virginis, quæ orationibus patris sui Paphnutii de sterili matre progenita, in puerili ætate constituta, clam se tonderi fecit, et monasticam vitam expetiit ; Smaragdi sibi nomen imponens. Post etiam in reclusionem viginti et octo annis in omni sanctitate perdurans, tacta ægrotationis incommodo, et mortem sibi adesse cognoscens, manifestavit se religioso et lacrymis multoties quærenti eam patri.

In territorio Lugdunensi monasterio Jurensium, S. Eugendi abbatis, cujus virtutibus et miraculis plena refulsit.

D. IV NONAS JANUARIIL.

(2 Jan.)

Natalis beati Lacarii abbatis.

Et in Ponto civitate Tomis, trium fratrum, Ar-

gæi, Narcissi, et Marcellini pueri, qui sub Licinio inter tyrones comprehensus, cum nollet militare cæsus ad mortem et diu in carcere maceratus, in mare mersus, martyrium consummavit. Corpus ejus ad littus delatum, et a religiosis viris depositum, magnis coruscat virtutibus.

C. III NONAS JANUARIIL.

(3 Jan.)

(*Pontificale*, cap. 20.) Romæ, natalis sancti Anteros papæ et martyris, qui vicesimus post beatum Petrum cum duodecim annis, mense uno, diebus duodecim rexisset Ecclesiam, passus est sub Maximo, et in cœmeterio Calixti sepultus via Appia, hic gesta martyrum a notariis diligenter exquisivit, et in ecclesia recondidit.

Apud Parisios, sanctæ Genovevæ virginis, quæ a beato Germano Antisiodorensi episcopo Christo dicata, admirandis virtutibus et miraculis late claruit, et usque octoginta annos in Christi servitute consenuit.

Eodem die sancti Florentii Viennensis episcopi et martyris, octavi ejusdem urbis.

D. II NONAS JANUARIIL.

(4 Jan.)

(*Ado, Chron.*, an. 241, supra Vide libellum de *Festivitat. apost.*) Natalis sancti Titi apostolorum discipuli.

Apud Africam, natalis sanctorum Aquilini, Gemini, Eugenii, Martiani, Quinti, Theodeti, Triphonis, præclarissimorum martyrum, quorum gesta habentur.

Eodem die apud urbem Romam, sanctorum martyrum Prisci presbyteri, et Priscilliani clerici, atque Benedictæ religiosissimæ feminae, sub tempore Juliani impiissimi Augusti, qui gladio martyrium compleverunt.

Item apud urbem Romam, beatæ Dafrosæ, uxoris Fabiani martyris, quæ post damnationem beati viri sui primum relegata exilio, deinde ab impio Juliano capite jussa est puniri.

E. NONIS JANUARIIL.

(5 Jan.)

(*Pontificale*, cap. 9.) Romæ natalis sancti Telesphori, qui septimus post Petrum apostolum pontifex ordinatus, sedit annos undecim, menses tres, dies viginti unum, illustreque martyrium duxit. Hic constituit ut sex hebdomadibus ante Pascha jejuniū celebraretur, et Natali Domini Jesu Christi nocte missæ celebrarentur, et hymnus angelicus, id est, *Gloria in excelsis Deo*, hora sacrificii missæ diceretur.

Item apud Antiochiam depositio sanctis Simeonis monachi admirandæ virtutis viri, qui decimo tertio ætatis anno huic sæculo abrenuntians, monasterii claustra expetiit, ubi mira abstinencia vix septimo die cibum sibi indulgens, Psalterium inter quatuor menses didicit. Deinde nimia domandi corporis intentione, fune palmiceo renes sibi constringens,

duriter laniatus est. Inde in quodam puteo se recludens, et ex eo fratribus violenter ad monasterium reductus, clam fugiens, eremum petiit. Ubi multo commoratus tempore in columna editiori sanctitate fervens se reclusit. Ubi non modo nulli extraneæ mulieri, sed nec propriæ matri se videre permisit. Et usque hodie basilicam columnæ illius feminarum nulla egreditur. Nam quædam mulier veste induta virili ingredi voluit, et mox ut limen attigit, retrorsum mortua cecidit.

F. VIII IDUS JANUARIJ.

(6 Jan.)

Epiphania Domini.

Eodem die passio sanctæ Macræ virginis, quam cum Rictiovarus præses torqueri et in ignem præcipitari jussisset, illæsa permansit. Deinde mamillis abscisis, squaloreque carceris afflicta, super testas acutissimas et prunas volutata, orans migravit ad Dominum.

G. VII IDUS JANUARIJ.

(7 Jan.)

Relatio pueri Jesu ex Ægypto.

Item natalis sancti Luciani Antiochenæ Ecclesiæ presbyteri et martyris, viri doctissimi atque eloquentissimi, qui passus est Nicomediæ ob confessionem Christi persecutione Maximini, sepultusque Helenopoli Bithyniæ; quam urbem (cum prius Drepana vocatur) in honorem ejusdem gloriosi Martyris, Constantinus imperator instaurans, ex nomine matris suæ Helenopolim nuncupavit.

Item apud Antiochiam, beati Cleri diaconi, qui ob confessionem Christi septies tortus, et in carcere diu maceratus, ad ultimum decollatus martyrium consummavit.

A. VI IDUS JANUARIJ.

(8 Jan.)

Apud Neapolim Campaniæ sancti Severini confessoris ^a fratris beatissimi Victorini clarissimi viri miraculis. Qui et ipse fratris imitator, post multarum virtutum perpetrationem, sanctitate plenus quievit. Sepultus in loco, ubi primum abstinentissimus, quam ad episcopatum vocaretur, conversatus fuerat.

Belvaci, sanctorum Luciani et Messiani.

B. V. IDUS JANUARIJ.

(9 Jan.)

In Mauritania Cæsariensi, natalis sanctæ Martianæ virginis et martyris.

Item die apud Antiochiam, natale sancti Juliani martyris, et Basilissæ conjugis ejus. Hi itaque sanctissimo voto casti conjuges, aliquot annos pariter vixerunt; carnem suam Christo virginem servantes, monasteria de rebus suis, quia erant parentibus et genere clarissimi, instituerunt, ut ad decem millia monachorum pater beatus Julianus fieret. Basilissa vero multarum mater virginum. Quarum multitudinem cum jam victricem præmisisset ad Dominum, ipsa conversatione vitæ, et doctrinæ studiis proba-

tissima, inter verba orationis dulcissimis suspiriis plena reddens Domino spiritum, angelorum consortia in celo conjunxit. Julianus vero postmodum a Martino præside requiritur, quo tempore rabies crudelitatis ad persequendum sanctos Dei sub Diocletiano et Maximiano exarserat, ad quem multitudo sacerdotum et Ecclesiæ Christi ministrorum confugerat propter immanitatem persecutionis. Comprehensus itaque cum hac ingenti multitudine ipse præsidis audientiæ reservatur; ceteri servi Dei, jussu crudelis judicis ingenti accenso igne, eisque appposito, in quo consistebant loco consumpti sunt. Ubi ad commendandam pretiosam mortem sanctorum, tertiam, sextam, nonam psallentiam chori feruntur audiri, sed et vespertinos, et matutinos hymnos Deo cecinere. Beatus vero Julianus primum auditus, rigidissimis fustibus cæsus est. Cumque cæderetur, unus ministrorum præsidi necessarius oculum amisit. Quem beato Juliano orante illico recepit, et Christo credens statim ab insano judice decollatur. Inde beatus Julianus ductus ad fanum dæmonum, simulacra crystallina et electrina, atque diversi generis metallo acquisita, ita comminuta atque in pulverem reducta sunt, ut quid fuerint omnino non pareret. Deinde sanctus martyr vinculis ferreis arctatus, per civitatem sub voce præconis circumducitur. Cumque pervenisset ad locum, ubi filius præsidis in scholis erudiebatur, puer idem Celsus nomine vidit multitudinem albarum circa sanctum martyrem, et coronam pretiosissimis lapidibus renitentem super caput ejus. Quæ visa cum suis condiscipulis narraret, subito divinitus inspiratus projecit volumina magistrorum, et vestimenta quibus erat indutus, et celeri cursu pervenit ad pedes vincti martyris. Ad quod factum stupens tota pene civitas accurrit; cum reliquis præses et mater pueri ejulantes adveniunt. Sed cum puerum a societate beata separare non possent, cum beato Juliano imo carceris mancipatur. Ubi divino lumine consolati, et odore mirifico sunt respersi, ita ut milites qui eos servabant, circiter viginti, commoti, et stupore percussi, Christo Domino crederent. Ad hos itaque visitandos in carcerem fratres septem una cum Antonino presbytero venerunt, officioque sancti Antonini presbyteri, tam puer quam viginti milites baptizati sunt. Quod audiens præses, septem fratres diu custodia maceratos, ad ultimum tradi igni præcepit, porro milites gladio trucidari; sicque martyrium victores consummaverunt. Sanctum vero Julianum atque Celsum puerum, sanctumque Antonium presbyterum sibi præsentatos, necnon et Anastasium, quem beatus Julianus a morte suscitatum participem gratiæ Christi fecerat, in cuppas pice et adipe ferventes injecit, sub quibus lignorum et sarmentorum copiam aggregari jussit. Sed beati nihil læsi sub igne, in confessione invicti persistunt. Ducti ergo iterum sunt in custodiam. Cum puero autem mater ipsius Martionilla, ut eum mutare posset, volens inclusa est. Sed dum cupit filium

^a Vide plura de eo 3 Sept.

prædam fieri diabolo, ipsa prædata Christo, ejusque ancilla fidelis facta baptismi gratiam recepit. Quo audito impius conjux piam Christi famulam in ima carceris trusam martyribus sociavit. Quos iterum suis conspectibus præsentari fecit, et ad fanum dæmonum, sacerdotibus fani intro expectantibus, ut sacrificaturi mittuntur. Sed mox sanctis orantibus templo ad solum dejecto, sacerdotum ad mille, cum paganorum multitudine, occisi sunt. Sed iterum ab irato impio præside sancti retruduntur. Qui divina consolatione nocte sunt mirabiliter confortati. Sequenti vero luce producti sunt de custodia :
 a oleoque infuso liciniis, manus et pedes eorum ligantur, ignisque ita supponitur. Sed cum invicti perdurarent, Juliano et Celso eutem capitis auferri jubet, Antonino et Anastasio lumina effodi, Martionillæ equuleum parari. Hæc cum illi fortissime pervicissent, feris intromissis in amphitheatrum ad devorandum eos objecerunt. Sed feræ pedes sanctorum lingebant. Cumque omnia pervicissent, militibus eos ferire jussit. Atque tali certamine palmam adepti, regna mansura perceperunt.

C. IV IDUS JANUARI.

(10 Jan.)

Apud Thebaidem, natalis sancti Pauli primi eremitæ, qui a sexto decimo ætatis suæ anno usque ad centesimum et tertium decimum solus in eremo permansit. Cujus animam inter apostolorum et prophetarum choros ad cælum ferri ab angelis sanctus Antonius vidit.

b S. Hyginii papæ, qui sedit Romæ annos quatuor. Hic constituit clerum, et distribuit gradus. Sepultus in Vaticano iv Idus Januarii.

Apud Cyprum, beati Nicanoris, qui unus fuit de septem primis diaconibus.

c Et adventio sancti martyris Hermetis.

D. III IDUS JANUARI.

(11 Jan.)

Apud Alexandriam, natalis sanctorum confessorum, Petri, Severi, Lucii, quorum gesta habentur. (Possid. in *Indic.*, c. 3 et 9.) In Africa, natalis

a Oleoque infuso liciniis manus et pedes eorum ligantur. Ita restitui ex mss. Male vulgo *lignis* pro *liciniis* : quod posterius, quia rarum est, et minus intellectum, errorem rati, *lignis* substituere. Sed qui lignis pedes et manus ligantur? *Liciniis* igitur ligati, id est funiculis stuppeis aut xylinis e quibus candelarum ellychnia fiunt, materia utique cui oleum infundatur, apta. Isidorus Orig. lib. xx, cap. 18 : « Lucerna et licinio dicta est unde et brevis est lux, ut Persius :

Dispositæ pinguem nebulam vomere lucernæ.

Si enim a luce diceretur, non staret versus. Licinius autem quasi lucinius, est enim cicendela lucernæ. » Vide eundem lib. xix, cap. 19, et lib. xvii, cap. 6 Glossarium Camberonense ms. : « Licinium dicitur illud quod de licinio candelæ ardentis in fumo extinguatur. » Omitto alia recentiorum glossographorum loca.

b Pontificale, c. 10. Vide libellum de Festivitat. Apost.

A sancti Salvii. In hujus natali sanctus Augustinus verbum fecit ad populum Carthaginis.

E. PRIDIE IDUS JANUARI.

(12 Jan.)

Apud Achaïam, natalis sancti Satyri martyris, civis Arabiæ, qui transiens ante quoddam idolum, cum exsufflasset illud, signans sibi frontem, statim corrui; ob quam causam decollatus est.

(Zeno Veron., *sermon. propr.*) Eodem die natalis sancti Arcadii martyris, genere et miraculis clari.

F. IDIBUS JANUARI.

(13 Jan.)

Romæ, via Lavicana, coronæ militum quadraginta, sub Gallieno imperatore.

B Pictavis, sancti Hilarii episcopi et confessoris, qui ob catholicam fidem quadriennio apud Phrygiam relegatus. Inter alias virtutes fertur quod mortuum suscitaverit.

Apud Viennam, sancti Veri episcopi, qui præsedet Ecclesiæ post sanctum Evantium.

G. XIX KAL. FEBRUARI.

(14 Jan.)

Apud Nolam Campaniæ, natale beati Felicis presbyteri. Hic a Maximo Nolanæ urbis episcopo presbyterii honore præditus est. Cum autem imperatorum decreta Christianos insequi præciperent, maximus pontifex jam senio prægravatus, putans se non posse ferre supplicia, silvarum saltus adiit. Quos dum turbidus de persecutione pererrasset, affectus fame, gelu attritus, solo corrui semivivus. At beatus Felix presbyter captus, et vinculis astrictus, ante præsidem Dracum adductus, cum multa de portentis deorum, quod nihil essent, disputaret, eumque præfectus immolare impelleret, respondit : Inimici estis deorum vestrorum. Ad quæcumque enim me deorum vestrorum templa duxeritis, hoc eis eveniet quod evenit illis ad quæ meum fratrem Felicem vos duxisse pœnituit. Sed si vultis probare virtutem Domini mei Jesu Christi, me ad Capitolium ire jubete, ut ipsum Jovem, principem dæmoniorum vestrorum, ruere faciam. Mox impius iudex compressis auribus

c Et adventio sancti martyris Hermetis. Non recte invulgato *inventio*. Intelligit enim sancti Hermetis translationem Roma in Gallias. Atque huc refer quod Molanus, exactissimus sanctorum historiæ indagator, in natalibus SS. Belgii ad diem 28 Augusti notat, se in vetusto quodam Martyrologio annotatum observasse : iv Idus Januarii, adventio sancti Hermetis martyris apud Indam. Atque hæc de die primæ translationis. Annum exprimit Sigebertus in chronico 831 : « Reliquiæ sancti Hermetis martyris per Lotharium imperatorem in Gallias mittuntur, et apud Indam monasterium honorifice conduntur. » Inda locus est juxta Aquisgranum, ubi S. Corneli monasterium, in quod hæc reliquiæ primo fuere illatæ. Inde Rothnacum, quæ villa Brabantia est, anno 860 deductæ 6 Julii, ut habetur in Martyrologio propriæ Ecclesiæ : Ipso die translatio corporis sancti Hermetis martyris in Rothnacum. Hinc Danis Belgicam vastantibus Othone imperatore rursus Indam relata. Post, rebus pacatis, ad Rothnacenses rediere.

suis, jussit eum fustibus cædi, deinde equulei tormentis applicari; inde carceri includitur, in quo non mediocribus vinculis astrictus, cochleis ac testulis suppositus extenditur. Et ecce nocte media angelus Domini, confractis catenis, scissaque trabe qua pedesejus conclusi tenebantur, ait illi: Surge et egredere, ac require sacerdotem tuum, inventumque reduce ad urbem, et absconde, ne inedia ac fame depereat, donec desinat persecutio. Dumque beatus Felix egressus sacerdotem et episcopum suum requireret, invenit illum solo prostratum, clausis oculis, strictisque dentibus vix spirantem. Et cum anxie, requireret quid alimenti defecto seni porrigeret, ecce subito de sentibus uvam pendere miratur: de qua aliquibus granis in os confessoris Christi expressis, paululum senior refocillatus surrexit. Quem humeris impositum Felix ad civitatem detulit, et sub tuguria cujusdam viduæ commendatum, alimentis pavit. Deinde captus, in exilium deportatur beatus martyr, in monte qui vocatur Circeis, ubi lapides excidebantur, ut ipse cum damnatis pari modo lapidum cæsor esset. Ubi Probi cujusdam tribuni filiam a dæmonio liberavit, uxoremque ejus ab hydropisi morbo curavit, ipsumque Probum cum uxore et filia, et pluribus aliis, in Christo baptizavit. Post deinde cum regressus esset, crescente persecutione, iterum mittitur persecutor ex numero apparitorum, qui beatum Felicem teneret. Quem cum sollicitè requireret, et eumdem Felicem interrogaret si nosset ubi Felix presbyter lateret: Hac, inquit, Felix parte abiit. Persecutore discedente, Felix latebram petiit. Sed nec mora, persecutor ipse subsequitur. At martyr inter parietes dirutos occultabatur, ubi in ipso primo domus introitu araneorum telæ dependentes, intus neminem tunc intrasse, fidem fecerunt. Qua visione delusus inimicus abscescit. Sic martyr ad alium locum demigrans, a muliere quadam per tres menses pastus est; cujus tamen faciem, dum iisdem latibulis celaretur, nullo modo vidit. Post modum vero apud Nolam pontificem dæmoniorum ad Christum convertens, templum Apollinis, prius dæmone qui responsa dabat expulso, divina virtute deiecit. Virtutibus itaque adeo illustris, cum vellet universus populus Nolanus ut levaretur episcopus, non consensit, sed alterum in sede pontificali eligens, ipse post duodecim annos, quos apud Nolam cessante persecutione fecerat, Dominica die mysteriis confectis, data pace omnibus, se in pavementum oraturus proiecit: moxque beati viri anima de carnis ergastulo egressa, post gravia tormenta, quæ patienter tulerat pro Christo, felicia regna ipse vere Felix conscendit. Sepultusque juxta urbem in loco qui dicitur Pincis, ubi claris semper fulget virtutibus, ab Helpidio, venerabili et sancto presbytero. Hic etiam beatissimus martyr et confessor hæreticis invictissime restitit.

^a*Ligatis manibus sursum, et pedibus insum. Ita constanter mss. iusum vel iosum pro iursum, iorsum,*

Apud Viennam sancti Cældi episcopi (Ado in *Chron.* anno 686.)

A. XVIII KAL. FEBRUARII.

(15 Jan.)

Abacuc et Michæ prophetarum, quorum corpora sub Arcadio imperatore divina revelatione reperta sunt.

Item beati Macarii abbatis, discipuli beati Antonini, vita et miraculis celeberrimi.

Item beati Isidori sanctitate vitæ, fide ac miraculis præclari.

Apud Bituricas civitatem, translatio Sulpitii episcopi et confessoris, qui a pueritia sacris litteris eruditus et sanctæ conversationis luce conspicuus, etiam laicus virtutibus claruit. Post etiam corona deposita monachorum Pater exstitit; atque inde ad episcopalem propectus cathedram, vita clarus, miraculis gloriosus quievit.

B. XVII KAL. FEBRUARII.

(16 Jan.)

Romæ via Salaria in cœmeterio Priscillæ, natalis sancti Marcelli papæ, qui, jubente Maximino imperatore, primo fustibus cæsus et a facie ejus quem corripiebat expulsus est. Deinde audiens quod domum sanctæ Lucinæ, quam ipse proscriptione damnaverat, eo quod de facultatibus suis Christianis donaverit, ecclesiam faceret, et in ea missas celebraret, in media civitate jussit in eadem ecclesia plancas sterni ad animalia catabuli publici, et ejusdem stabuli episcopum ad servitium animalium deputavit cum custodia publica. Ubi etiam post multos annos serviendo, indutus amictu ciliçino, defunctus est: et conditus aromatibus a Joanne presbytero ac a beata Lucina, sepultus in cœmeterio Priscillæ.

Apud Arelatem, sancti Honorati episcopi, cujus vita doctrina ac miraculis illustris refulsit.

C. XVI Kal. FEBRUARII.

(17 Jan.)

In Ægypto apud Thebaidem, beati Antonii monachi, qui sine ulla scientia litterarum Scripturas divinas, et memoriter audiendo tenuisse, et prudenter cogitando intellexisse prædicatur. Multorum monachorum Pater, vita et miraculis præclarissimus vixit. Cujus corpus sub Justiniano imperatore divina revelatione repertum, Alexandriam delatum est, et in ecclesia beati Joannis Baptistæ humatum.

Apud Linguonas, natale sanctorum geminorum Speusippi, Eleusippi et Meleusippi. Qui cum essent viginti quinque annorum, cum avia sua Leonilla, et Ionilla, et Neone, martyrio coronati sunt, tempore Aureliani imperatoris. Gemini quidem in una arborē suspensi, ligatis manibus sursum, et pedibus insum^a, ita extenti, ut pene putarentur ab ipsa mem-

pro quo vulgo substitutum *deorsum*. Sic infra xiv Maii: *Deinde triduo capite iusum suspendi*: ubi non

brorum compage separari; et post hæc in ignem præcipitati, nec tamen læsi, inter verba orationum simul migrarunt ad Dominum. Ionilla hoc videns, confessa est se etiam esse Christianam. Et post comprehensa a turbis, ac capillis suspensa, multisque afflicta suppliciis, cum Christum negare nolisset, cum Leonilla est simul gladio perempta. Neon exceptorgestorum, et ipse Christi nomen confessus, martyrio coronatus est. Docuit autem et baptizavit geminos hos Benignus presbyter, quem misit ab Oriente beatus Polycarpus, Joannis apostoli auditor in Galliam, cum Andochio presbytero et Thyrso diacono. Sepulti sunt autem iidem gemini in secundo milliario ab urbe Linguonum. Turbon autem, scribens victorias confitentium Domini, non post multum temporis martyrium perpressus est.

Apud Bituricas, Sepultii episcopi.

D. XV. KAL. FEBRUARII.

(18 Jan.)

Cathedra sancti Petri apostoli, qua primum sedet Romæ.

Eodem die, natalis sanctæ Priscæ virginis et martyris.

Et in Ponto, natalis sanctorum martyrum Mo sæi et Ammonii, qui cum essent milites, primo ad metalla deputati, novissime igni traditi sunt.

E. XIV. KAL. FEBRUARII.

(19 Jan.)

^a In Smyrna, natalis sancti Germanici martyris, qui cum primævæ ætatis venustate floreret per gratiam virtutis Dei, metum corporeæ fragilitatis excludens, sponte præparatam sibi bestiam, damnatus a iudice jam provocavit: cujus dentibus comminutus vero pani, id est Domino Jesu Christo, pro ipso moriens, meruit incorporari.

Eodem die, natale sancti Pontiani martyris, apud Spoletum, temporibus Antonini imperatoris, sub iudice Fabiano. Ante quem adductus, et interrogatus quo nomine vocaretur, respondit: A parentibus nomen mei impositum est Pontianus; majus autem nomen, Christianus. Tunc iratus Fabianus, exspoliari eum et virgis cædi jussit, donec videretur sanguis ipsius in terram fluere. Iterum jussit super carbones nudis pedibus ambulare. Cui beatus Pontianus: Ego in nomine Domini mei Jesu Christi ambulo super carbones arduos; tu, si potes, mitte in nomine Jovis manum in aquam calidam. Iratus Fabianus jussit equuleum parari, et uncicos ferreos fieri, et ibi eum suspendi. Sed deficientibus ministris impiis, traditur martyr Dei in ima carceris, ubi a religiosis viris confortatur ad agonem

recte vulgatus: *deinde jussit capite suspendi*. Præcessit enim *jussit* quod et illi membro respondet. Jussit igitur Sebastianus, dux Alexandria, victorem *capite iusum suspendi*, id est deorsum. Non dubium mihi, antiquum adverbium esse, ea forma qua *susum*. Habes apud Varronem libro iv de L. L. et Catonem de Re R., cap. 57, pro *sursum*. Ita *susum*, *iusum* vel

A martyrii. Educitur iterum ad certamen, circumspectante populo in amphitheatro, et dimittuntur ei duo leones. Qui mansuefacti, beatum Pontianum minime tetigerunt. Quod videntes populi, exclamaverunt: Vere magnus est Deus Christianorum, ita ut seditio fieret. Iterum beatus martyr retruditur in carcerem per duodecim dies ut fame deficeret, ubi ab angelo confortatus, et cælesti cibo pastus est. Post duodecim vero dies putantes eum defecisse, ministri venerunt, ut corpus ejus tollerent, et inveniunt eum psallentem et laudes Deo dicentem. Educitur iterum de carcere est, et extensus super lectum ferreum, jubente impio iudice, ac plumbo fervefacto dorsum illius perfusum. Sed cum martyr talia parvipendens invictus maneret, confusus Fabianus dictavit sententiam ut capite minueretur. Sicque ab spiculatore percussus, quievit in pace. Consummavit autem martyrium suum xix Kal. Februarii. Et sublatus corpus ejus a Christianis sepultum est xv Kal. Celebris vero dies ipsius agitur xiv Kal. Februarii, quando iterum sacrum corpus ejus mutatum est.

F. XIII. KAL. FEBRUARII.

(20 Jan.)

(Pontificale, c. 21.) Romæ, Fabiani episcopi: qui, cum quatuordecim annos, menses undecim, ac duodecim dies Ecclesiæ præesset, passus est martyrium tempore Decii, et in cœmeterio Calixti sepultus.

Eodem die, natale sancti Sebastiani martyris, qui in tantum charus erat imperatoribus Diocletiano et Maximiano, ut principatum ei primæ cohortis traderent. Quem Diocletianus ubi Christianum cognovit, nec a fide posse revocari, jussit ligari in medio campo, quasi signum ad sagittam, et sagittari a militibus. Qui cum sagittis plenus staret quasi hericius, putantes eum mortuum, abierunt. Nocte autem veniens quædam mulier nomine Hirene tollere corpus, invenit eum viventem, et adduxit in domum suam, et curam ejus egit; qui ubi convaleuit, multos in fide confortavit. Nec mora, ipsis imperatoribus apparens, hos, prout digni erant, corripuit. Tunc jussit eum Diocletianus in hippodromum palatii duci, et fustigari donec deficeret; quem mortuum in maximam cloacam miserunt. Sed ille apparuit in somnis sanctæ matronæ Lucinæ, dicens: Juxta circum invenies corpus meum, pendens in unco, hoc sordes non tetigerunt; dum levaveris, perduc ad Catacumbas, et sepelies me in crypta juxta vestigia apostolorum. Quæ ipsa nocte cum servis veniens, totum ita complevit.

Eodem die, Romæ natalis sanctorum martyrum Marri et Marthæ, cum filiis suis, Audifax et Abacue

iosum olim dictum, quod poste *sursum*, *iorsum* seu *deorsum*. Scaliger quoque ad lib. v Manilii ex vetustissimo Martyrologio prid. Id. Maii citat, *capite iorsum suspendi*: qui hic ipse locus est quarto decimo die Maii quem produxi.

^a Euseb. l. iv, cap. 5. Vide libellum de Festiv. Apost. in Polycarpo.

nobilium de Persida, qui ad orationem venerant A Romam tempore Claudii principis; e quibus post toleratos fustes, equuleum, ignes, ungues, manuum præcisionem, Martha in Nympha necata, cæteri decollati, et cætera corpora eorum sunt omnia incensa et dissipata.

G. XII KAL. FEBRUARII.

(21 Jan.)

^a Romæ natalis sanctæ Agnetis virginis et martyris, quæ sub præfecto Urbis Symphronio, ignibus injecta, sed his per orationem ipsius extinctis, gladio percussa est.

Item apud Athenas, beati Publii episcopi, ob Christi martyrium coronati.

In Hispaniis, civitate Tarracona, natalis sanctorum martyrum Fructuosi episcopi, Augurii et Eulogii diaconorum, qui, tempore Gallieni, sub Æmiliano præside, primo in carcerem trusi, deinde flammis injecti, exustis vinculis, manibus in modum crucis exponsis, orantes ut urerentur, obtinuerunt. Et mox unus e fratribus, et filia præsidis quæ astabat, viderunt animas sanctorum cælum conscendere coronatas.

Apud Trecas, passio sancti Patrocli martyris.

A. XI KAL. FEBRUARII.

(22 Jan.)

In Hispaniis, natale sancti Vincentii diaconi et martyris, qui cum sancto Valerio episcopo suo a Cæsaraugusta civitate Valentiam usque gravibus nexu catenis, iubente Daciano, perductus est; ibique fame et squalore carceris diu maceratus, tormentis equulei et ungularum horrenda laceratione vexatus, agrabato etiam ferreo diutissime ustulatus, arvinæ guttis, et crepitanti sale respersus est. Post hoc in terribis carcere missus est, divaricatisque in nervo cruribus, super acutissima testarum fragmenta projectus est. Ubi nocte lux ingens apparuit, et virtute Dei solutus martyr, inter angelos, a quibus visitari meruit, hymnum canebat, ita ut ipse custos carceris crederet Christo. Mane autem facto, cum iussisset eum Dacianus in lecto molliissimo reclinari, ut aliquantulum recreatus acrius denuo torqueretur, infatigabilem spiritum Christo reddidit. Tunc Dacianus corpus ejus in campum projici, et feris atque avibus jussit exponi. Sed mox corvus divinitus ad custodiam ejus datus, non solum alias aves arcebat, sed mox et immanem lupum a sancto corpore repulit. Quod cum Daciano nuntiatum esset, jussit cum insutum culeo, in profundum maris cum gravissimo saxi pondere immergi. Sed prius virtute Dei super undas innatans ad litus delatus et arenis conditus est, quam remiges portum tangere potuissent. Inde autem cum se sanctus martyr cuidam fidei anui revelasset, cessante persecutionis rabie, a Christianis reverenter sublatus, et in basilica conditus est.

^a Vide libellum de Festiv. Apost. Prudent., hymn. 6.

^b Vide lib. de Fest. Apost.

Ad aquas Salvias natale sancti Anastasii martyris et monachi de Perside, qui post plurima tormenta carceris, verberum et vinculorum, quæ in Cæsarea Palæstinæ perpessus fuerat, a Persis postremo in Perside multa pœna affectus, atque ad ultimum decollatus est a rege eorum Chosroe cum aliis septuaginta. Reliquiæ corporis ejus primo Hierosolymis ad monasterium suum, deinde Romam delatæ, venerantur in monasterio beati Pauli apostoli quod dicitur ad aquas Salvias

B. X KAL. FEBRUARII.

(23 Jan.)

Romæ, natalis sanctæ Emerentianæ, virginis Christi et martyris, quæ erat collectanea sanctæ Agnetis; et dum oraret ad sepulcrum ejus, ac simul orantes a gentiliū læsione defenderet, lapidata est ab eis.

In Mauritania, civitate Neocæsarea, natalis sancti Severini et Aquilæ uxoris ejus, ignibus combustorum ^b.

Apud Philippos, beati Parmenæ diaconi, qui unus fuit de septem diaconibus.

C. IX KAL. FEBRUARII.

(24 Jan.)

^c Apud Ephesum, natalis sancti Timothei apostoli.

Apud Antiochiam, sancti Babylæ episcopi, qui persecutione Decii posteaquam frequenter passionibus suis et cruciatibus glorificaverat Dominum, gloriosæ vitæ finem sortitus est in vinculis. De quo in decimo ecclesiasticæ Historiæ libro grande narratur miraculum. Nam cum Julianus imperator, ad idolorum cultum conversus, quodam tempore, Daphnis in suburbio Antiochiæ, juxta fontem Castalium litaret Apollini, et nulla ex his quæ requirebat responsa susceperet, causasque silentii percontaretur a sacerdotibus, responderunt dæmones, Babylæ martyris sepulcrum prope assistere, et ideo responsa non reddi. Tunc ille venire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) et auferre martyris sepulcrum jubet. Mox igitur Christiani convenientes, magna exultatione succincti, sustulerunt arcam martyris, psallentes in auribus profani principis, per sex millia passuum summis vocibus et cum exultatione dicentes: *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et gloriantur in simulacris suis (Psal. xcvi).*

Item in Neocæsarea civitate, natalis sanctorum martyrum Mardonii, Musonii, Eugenii et Metelli, qui omnes igni traditi sunt, et reliquiæ eorum in Axum fluvium dispersæ.

D. VIII KAL. FEBRUARII.

(25 Jan.)

Conversio sancti Pauli (Act. ix, 22).

Eodem die, natalis Ananiæ apud Damascum, qui beatum Paulum baptizavit.

^c Vide lib. de Fest. Apost. Euseb. I. x, c. 35, ex versione Ruffini.

Apud Gabalensem civitatem, sancti Severiani A episcopi mirandæ sanctitatis et doctrinæ viri.

Item natalis sancti Præjecti Arvernensi episcopi.

E. VII KAL. FEBRUARII.

(26 *Jean.*)

^a Apud Smyrnam, natalis sancti Polycarpi episcopi, qui beati Joannis apostoli discipulus, et ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Postea vero regnante Marco Antonio, et Lucio Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ sedente proconsule, et universo populo in se acclamationibus incitato, primum compellentibus et deprecantibus eum suis, ad vicinum locum semel et iterum succedit. Deinde comprehensus ab inquisitoribus, apponi eis mensam jubet, atque eis epulas largius ministrari. Horæ unius spatium ab eis orationis gratia impetrato, instante hora progreditur. Cumque interrogaretur a proconsule, si ipse esset Polycarpus, se esse confitetur. Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reverentiam, et parcens ultimæ senectuti tuæ, jura fortunam Cæsaris gerens de prioribus poenitentiam, et conclama sacrilegos. Tunc Polycarpus torvo vultu ad populum qui in stadio residebat aspiciens, elevata ad cælum dextera, cum gemitu proclamavit, et dixit: Tolle sacrilegos. Sed insistente proconsule, et dicente: Jura fortunam Cæsaris, et dic in Christum convicia, et ego dimitto te. Polycarpus ad hæc dixit: Octoginta et sex annis servio ei, et nihil me læsit unquam: quomodo possum blasphemare Regem meum, qui salutem mihi dedit? Cumque rursus vehementius urgeretur, ut fortunam Cæsaris juraret, ait: Si hanc jactantiam quæritis, ut ego fortunam Cæsaris jurem, et quis sim ignorare te simulas, cum omni libertate audiam e, quia Christianus sum. Replebatur igitur confidentia simul et lætitia, ita ut alacritatem vultus ejus, responsionumque constantiam proconsul maximo stupore miraretur. Misso igitur eurione ad populum, jubet voce magna protestari Polycarpum tertio confessum Christianum se esse. Quo audito, universa multitudo, tam gentilium quam Judæorum Smyrnensis civitatis, cum ingenti furore acclamabat: Hic est totius Asiæ doctor, et pater Christianorum, nostrorum autem subversor deorum. Ipse est qui multos docet ne immolent, neve adorent deos. Omnesque pariter conclamabant, ut Polycarpus vivus arderet. Oportebat enim visionem ejus impleri. Viderat siquidem in visione, quod cervical

capitis sui flammis consumeretur, Quæ cum dicto citius gererentur, ipsis populis ligna, vel de balneis, vel de publicis quibusque locis, et sarmenta congregantibus, præcipue Judæis ardentius ad hæc ex mare ferventibus, cum omni velocitate exstructus est rogos. Tunc depositis senior indumentis, ac zona resoluta, calceamenta quoque de pedibus tentabat educere, quæ numquam nisi a religiosis quibusque, fide et devotione semetipsos invicem prævenientibus, resolvi consueverant. Ita namque in omni reliqua vita sua venerabiliter etiam ab omnibus colebatur. Ut ergo expedita sunt quæ ad ignem pertinebant, cum eum vellent rogo impositum, etiam clavis affigere, ait: Sinite me; qui enim dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit ut et sine clavorum affixione, flammam immobiliter perferam. Tunc illi omissis clavis, solis usi sunt vinculis, quibus post tergum manibus revinctis, velut electus aries, et ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum omnipotenti oblatus est Deo, orationemque ut complevit subjiciunt ignem homines ignis æterni. Cumque flamma ingens reluxisset, viderunt miracula omnes quibus ea Deus videre concessit. Flamma etenim in modum cameræ, curvata specie, quasi velum navis vento sinuatum supra corpus martyris stetit. Quod corpus in medio positum non erat ut caro ardens, sed tanquam si aurum aut argentum in fornace candesceret. Tunc præterea odorem naribus circumstantes hauserunt, tanquam incensi, vel pretiosissimi unguenti. Ad ultimum videntes scelerum ministri, corpus igni non posse consumi, ^b jusserunt propius accedere confectore et corpus, cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quod facto, tam largus profusus est sanguis, ut restingeret rogom. Populus autem cum miraculi stupore discessit. Sed æmulus totius boni, satis agere cœpit, ut reliquias ejus nemo ad sepulturam deferret, Judæis in hoc maxime instantibus. Ubi autem vidit centurio obstinatam Judæorum contentionem positum in medio ipsum corpus exussit; et ita postmodum adusta ossa, pretiosissimis gemmis cariora, et omni auro probabiliora per ignem facta, a fratribus colliguntur, ac sicut conveniebat, ex more conduntur. Quo in loco, præstante Domino, solemnes aguntur celebresque conventus. Cum eo etiam alii duodecim ex Philadelphia venientes, apud præfatam urbem martyrio consummati sunt. Eodem die, sanctorum martyrum Theogenis cum aliis triginta sex, qui contemnentes temporalem mortem, coronam vitæ æternæ adepti sunt.

^a Vide libellum de Festivitat. Apost.

^b Jusserunt propius accedere confectores. Eusebius lib. iv, cap. 14 hoc ipso Latino confectoris verbo in eamdem de Polycarpo narratione utitur: Πῆρας οὖν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενοι τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς παραινέσθαι ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομψέκτορα παραβῆσαι τὸ ξίφος, ubi Christophorus κομψέκτορα carnificem vertit. Ad extremum igitur cum nefarii et impii homines ejus corpus ab igne minime posse consumi viderent, carnifici mandata dederunt ut pro-

pius ad rogam progressus, illum ense constricto confoderet. Sed proprie confectores ferarum sunt, ut apud Suetonium in Augusto cap. 43: « In circo aurigas cursoresque, et confectores ferarum, et nonnunquam ex nobilissima juventute, produxit. » Non plura de his, quia res jam nota. quod in Glossis Basilicorum est κομψέκτορ, κατασκευαστής non est confector, ut exponit Meursius in Glossario Græco barbaro, sed compactor, huc non spectans.

F. VI KAL. FEBRUARII

(27 Jan.)

Natalis sancti Joannis episcopi Constantinopolitani, qui Chrysostomus appellatur.

Item beati Marii abbatis monasterii Badonensis, ejus vitam plenam virtutibus vir illustris ac patri-
cius Dynamius scribit.

Et apud Bethleem Judæ, dormitio sanctæ Paulæ, matris Eustochii, virginis Christi. Quæ cum esset ex nobilissimo senatorum genere, abrenuntians sæculo, et opibus suis in pauperes erogatis, Christi consecuta est paupertatem, et apud præfatum oppidulum Dominica nativitate gloriosum, monasterii virginis exstitit mater. Hujus vitam virtutibus admirandam sanctus Hieronymus scribens (*ep. 27, ad Eustach.*), testatur eam longo coronatam esse martyrio.

G. V KAL. FEBRUARII.

(28 Jan.)

Natalis sanctæ Agnetis secundo.

Et incivitate Apollonia, Leucii, Thirsi, et Galenici martyrum, qui tempore Decii imperatoris, sub præsidibus Combricio, Sylvano et Baudo, diversis tormentorum generibus excruciat; primus et ultimus abscisione capitis, medius cœlesti voce evocatus, spiritum reddens, martyrium consummaverunt in Græcia.

Eodem die apud Alexandriam, beati Cyrilli episcopi, qui catholicæ fidei præclarissimus exstitit propugnator,

Item in monasterio Reomanensi, sancti Joannis presbyteri viri Dei.

A. IV KAL. FEBRUARII.

(29 Jan.)

Romæ, natalis Papiæ et Mauri militum, tempore Diocletiani. Qui videntes constantiam Saturnini et Sisinnii martyrum, conversi sunt ad fidem, statimque jussum est a Laodio præfecto Urbis, ut eorum ora quibus Christum confitebantur, lapidibus contunderentur, et retruderentur in carcerem, ubi baptizati erant a beato Marcello papa. Quos post duo-

A decim dies eductos, jussit sterni in terram, et fustibus cædi; dein levatos de terra, plumbatis percuti donec expirarent. Quorum corpora colligens noctu Joannes presbyter, sepelivit via Numentana ad Nymphas beati Petri, ubi ipse baptizabat. Scriptum est in gestis beati Marcelli papæ.

Eodem die Treviri, depositio beati Valerii episcopi discipuli sancti Petri apostoli.

B. III KAL. FEBRUARII.

(30 Jan.)

Apud Antiochiam, passio sancti Hippolyti martyris, qui Novati schismate aliquantulum deceptus, operante gratia Christi correctus, ad charitatem Ecclesiæ rediit: pro qua, et in qua illustre martyrium postea consummavit.

B (Euseb., I. iv, c. 8.) Hierosolymis, beatissimi Matthiæ episcopi de quo mira et plena fide gesta narrantur; qui multa pro Christo perpassus, ultimo in pace vitam finivit. Hic octavus post Jacobum rexit Ecclesiam.

Item beati Alexandri. Hic Deciana persecutione, pro confessione fidei, judiciis sistitur, et vinculis carceristraditur. Quique cum longævæ ætatis veneranda canitie præfulgeret, postquam frequenter passionibus suis et cruciatibus glorificaverat Dominum, de vinculis ad tribunalia, et a tribunalibus revocaretur ad vincula, inter ipsa vicissim sibi succedentia tormenta, bono fine quievit.

C. PRIDIE KAL. FEBRUARII.

(31 Jan.)

C Apud Alexandriam, natalis sancti Metrani martyris quem pagani correptum, jubent impia verba proferre; quod illo recusante, omne corpus ejus fustibus colliserunt, vultumque et oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus expulerunt, ibique quod in eo supererat spiritus lapidibus ejecerunt.

Item sanctorum Saturni, Thyrsi et Victoris.

Eodem die apud Tridentinam urbem, beati Virgilii episcopi et martyris.

LITANIÆ INDICENDÆ

MENSIS FEBRUARIUS

HABET DIES XXVIII; IN BISSEXTILI VERO XXIX; LUNA, XXIX

D. KAL. FEBRUARII.

(1 Febr.)

Apud Smyrnam, natalis sancti Pionii martyris, cui persecutione Antonini Veri, post insuperabilem responsionum constantiam, et squalorem carceris, ubi multos fratrum ad martyrii tolerantiam suis exhortationibus roboravit, ad ultimum cruciatibus multis vexatus, clavis confixus, et ardenti rogo su-

^a Vide libellum de Fest. Apost.

D perpositus, beatum pro Christo finem vitæ sortitus est. Passi sunt cum eo et alii quindecim.

Eodem die beatus Ephræm, Edessenæ Ecclesiæ diaconi.

^a Eodem die apud Antiochiam, beati Ignatii, episcopi et martyris.

Item apud Scotiam, sanctæ Brigidæ virginis, ejus vita miraculis claruit; quæ cum lignum altaris in

testimonium virginitatis suæ tetigisset, viride factum est.

Eodem die sancti Pauli episcopi civitatis Trecasidæ, cujus et vita virtutibus claruit, et mors pretiosa miraculis commendatur.

E. IV NONAS FEBRUARII.

(2 Febr.)

Hypapante Domini.

Apud Cæsaream, beatissimi Cornelii centurionis, quem beatus Petrus baptizavit; quique apud præfatam urbem, episcopi honore sublimatus, quievit.

Eodem die Romæ, sancti Aproniani^a martyris. Qui sub persecutione Maximiani imperatoris cum præsentasset aspectibus Laodicii præfecti beatum Sisinnium diaconum eductum de carcere (erat enim Commentariensis) et subito factam lucem de cælo vidisset, vocemque pariter hausisset, tremefactus cecidit ad pedes Sisinni dicens: Adjuro te per Christum, quem confiteris, ne tardes me baptizare, faciasque me pertingere tecum ad coronam. Quem beatus Sisinnius baptizatum ad consignandum sacro chrismate Marcello papæ obtulit. Quo præses comperto, jussit eum capitalem subire sententiam. Perductus itaque via Salaria, Miliaro secundo, capite truncatus, martyr virtorque decessit.

F. III NONAS FEBRUARII.

(3 Febr.)

In Africa, beati Celerini diaconi et confessoris. Et sanctorum martyrum Celerinæ aviæ ejus, et Laurentini, et Ignatii. Quorum prior patruus, sequens avunculus ipsius fuit. De quorum omnium gloriosis laudibus exstat beati Cypriani epistola, quæ de his inter cætera ita loquitur: *Avia, inquit, ejus Celerina martyrio coronata est. Item patruus ejus et avunculus Laurentinus et Ignatius, in castris et ipsis quondam secularibus militantes: sed veri et spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas Domini et coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper (ut meministis) offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversaria celebratione commemoramus, etc. Non invenio quem beatiorem magis dicam, utrumne illos de posteritate tam clara, an hunc de origine gloriosa.*

G. PRIDE NONAS FEBRUARII.

(4 Febr.)

In civitate Ægypti, quæ appellatur Thmuis, passio beati Philæ, ejusdem urbis episcopi, et Philoromi tribuni militum Romanorum: cum quibus etiam innumera fidelium multitudo ex eadem urbe, pastoris sui vestigia sequens persecutione Diocletiani, martyrio coronata est.^b Sedente namque pro tribunalibus sævissimo præside, offeruntur innumeri fidelium populi. Quos ille singulos per ordinem confessos se Christianos, capite plecti jubet, cumque certatim se et sponte confessione præmissa, gladio subjicerent,

^a De eo in Vita S. Marcellini, 16 Januarii.

^b Euseb. I. viii, c. 9, 10, ex versione Ruff. qui plurima inseruit.

A ille inhumanus et crudus, nec multitudinis contemplatione, nec virtutis eorum magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes et cædi capite jubet. Verum hi constanter et fortiter cum lætitia et exultatione mortem præsentem velut æternæ vitæ principia rapiebant. Denique cum priores quique jugularentur, reliqui non desidiæ aut torpori animos indulgebant, sed psallentes et hymnos Deo canentes, locum quisque sui martyrii exspectabat, ut hæc agentes, etiam extremos spiritus in Dei laudibus exhalarent. O vere mirabilis et omni veneratione dignus grex ille beatorum, turma virorum fortium, coronasplendoris gloriæ Christi! Hanc sane coronam pretiosior omnium lapidis, et gemma nobilior adornabat; hanc turmam præibat ductor illustrior, hunc gregem pastor nobilior decorabat: Phileas huic nomen est, qui erat episcopus urbis ipsius. Hic nobilitatem primi generis, secundum animi virtutem de cœlestibus trahebat: de terrenis vero, quantum ad sæculum pertinet, primis in Romana republica honoribus fructus. Eruditione quoque liberalium litterarum, et omnibus quæ ad animi virtutem pertinent exercitiis, apprime eruditus. Hic cum plurimos propinquos et consanguineos nobiles viros in eadem urbe haberet, frequenter ad præsidem ducebatur: ejusque monitis acquiescere, tot et tantis proquinis exorantibus, respectum habere uxoris et contemplationem suadebat suscipere liberorum, neque in cœpta præsumptione persistere. Ast ille velut si saxum immobile unda allideretur, garrientium dicta respuere, animos ad cælum tendere, Deum in oculis habere, parentes et propinquos sanctos martyres et apostolos ducere. Aderat tunc quidam vir agens turmam militum Romanorum, Philoromus nomine, qui cum videret Phileam circumdatum lacrymis propinquorum, et præsidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus posse, exclamat: Quid inaniter et superflue constantiam viri tentatis? Quid eum, cogitis negare Deum ut hominibus acquiescat? Non videtis quod aures ejus vestra verba non audiunt, quod oculi ejus vestras lacrymas non vident? Quomodo potest terrenis lacrymis flecti, cujus oculi cœlestem gloriam contuentur? Post hæc dicta, cunctorum ira in Pholoromum versa; unam eandemque sententiam, eum cum Philea subire poscunt. Quibus D libenter annuens judex, utrumque plecti capite jubet. Passi sunt hi beati martyres sub persecutione Diocletiani^e.

A. NONIS FEBRUARII.

(3 Febr.)

^e In Sicilia civitate Catanensium, passio sanctæ Agathæ virginis, sub imperatore Decio, proconsule Quinctiano, quæ post alapas et carcerem, post equuleum et tortiones, post mamillarum abscissionem, sed a Domino sanationem, post volutionem in te-

^e Male in ms. erat *Deciana*.

^d Vide libellum de Fest. Apost.

stulis et carbonibus, tandem in carcere consummata

Viennæ, beati Aviti episcopi, ejus fide et industria atque admirabili doctrina, tempore. Gundobaldi regis, ab infestatione Arianæ hæreseos Galliæ defensæ sunt.

B. VIII IDUS FEBRUARII.

(6 Febr.)

Apud Cæsaream Cappadociæ, natalis sanctæ Dorotheæ virginis, quæ sub Apricio [al. Sappricio.], provinciæ ipsius præside primum equulei extensione vexata, dein palmis diutissime cæsa, ad ultimum capitali sententia punita est. Cumque egrediens de prætorio duceretur ad mortem, Theophilus quidam scholasticus ait ad eam : Eia tu sponsa Christi, mitte mihi mala de paradiso sponsi tui. Quæ statim promisit se esse missuram. Ubi ergo ventum est ad locum in quo, jugulanda erat, paulisper oratione facta, protulit orarium suum ; et vocato ad se quodam puerulo annorum sex, misit Theophilo, dicens : Dic ei, Dorothea ancilla Dei mittit tibi mala de paradiso sponsi sui Christi. Accipiens ille, et gratias agens quod petitionem ejus impleisset, cepit sibi faciem tergere, tantaque repente suavitate perfusus est, ita ut tota mente mutatus cum grandi exultatione et clara voce sæpius replicaret : Benedictum nomen Domini mei Jesu Christi. Ob quam confessionem mox et ipse tentus, ac suspensus in equuleo tanta crudelitate tortus est, ut omnes circumstantes horrescerent; novissime cæso capite martyrium consummavit.

Eodem die, natalis sancti Antholiani, qui apud urbem Arvernam martyrio coronatus est.

C. VII IDUS FEBRUARII.

(7 Febr.)

In Britannii civitate Augusta, natalis sancti Auguli episcopi et martyris.

Item sancti Moysetis venerabilis episcopi, qui primo quidem in eremo vitam solitariam ducens, meritis ac virtutibus et signis, quæ faciebat per illum Deus magnifice innotuerat. Qui postmodum petente Mauvia Saracenorum regina, episcopus gentis illius factus, fidei catholicæ custodivit intemerata consortia, et gentem cui datus fuerat episcopus, ex grandi parte ad fidem Christi convertit. Sicque perfectus in virtutibus, in pace quievit.

D VI IDUS FEBRUARII.

(8 Febr.)

^a Apud Armeniam minorem, natalis sanctorum Dionysii Æmiliani et Sebastiani.

Eodem die, apud Alexandriam, natalis sanctæ Cointhæ martyris. Hanc pagani correptam ad idola perducentes, adorare cogeant. Quæ cum illa execrans recusaret, vincula pedibus ejus innectentes, et per plateas totius civitatis eam trahentes, horrendo supplicio discerpserunt.

E. V IDUS FEBRUARII.

(9 Febr.)

^b Alexandriæ, sanctæ Apolloniæ virginis; cui per-

^a Euseb. l. vi. c. 34, vel 31, ex versione Ruffini.

A secutores omnes primum dentes excusserunt, deinde cum minarentur, constructo ac succenso rogo, eam se vivam incensuros, nisi cum eis impia verba proferret, illa paululum, quid ageret, intra semetipsam deliberans, repente de manibus impiorum prorupit, et in ignem quem minabantur, sponte prosilivit.

F. IV FEBRUARII.

(10 Febr.)

Romæ, natalis sanctorum martyrum Zotici, Irenæ, Hyacinthi et Amantii.

Eodem die in Oriente, sanctæ Soteris virginis, quæ graviter et diutissime alapis cæsa, cum cætera quoque pœnarum genera vicisset, gladio martyrium consummavit.

B Item Romæ via Lavicana decem militum.

G. III IDUS FEBRUARII.

(11 Febr.)

Apud Viennam, sancti Symplidis episcopi, et confessoris.

Item apud Alexandriam, depositio sanctæ Euphrasiæ virginis, quæ in monasterio mira virtute abstinentiæ et miraculis claruit.

A. PRIDIE IDUS FEBRUARII.

(12 Febr.)

In Hispaniis civitate Barcinona, natalis sanctæ Eulaliæ virginis et martyris, quæ passa est tempore Diocletiani imperatoris, sub præfecto Hispaniarum Daciano, quando sub eodem, apud Barcinonam sanctum Gueuphatum, et apud Gerundam sanctum Felicem, gloriosas constat martyrii accepisse coronas. Scriptum in passione sanctæ Leocadiæ. (9 Dec.)

In Africa, passio sancti Damiani militis.

Et in Alexandria, Modesti et Ammonii infantum.

B. IDIBUS FEBRUARII.

(13 Febr.)

Natalis S. Agabi prophætæ in Novo Testamento, apud Antiocham : de quo beatus Lucas in apostolicis Actibus ita dicit : *Conservantibus nobis Antiochiæ, surgens, unus ex prophetis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio Cæsare (Act. xi).* Et iterum, cum B. Paulus, Hierosolymam Pentecosten facturum pergeret, jamque Cæsaream venisset : *Commorantibus, inquit, nobis in Cæsarea per dies aliquot, supervenit quidam vir a Judæa propheta, nomine Agabus, et venit ad nos, et tollens zonam Pauli, lignans sibi manus et pedes, dixit : Hæc dicit Spiritus sanctus : Virum hunc cujus est hæc zona, sic alligabunt eum in Jerusalem Iudæi, et tradent in manus nationum.*

Item in Militena civitate Armeniæ, natalis sancti Polyeucti martyris, qui Latine interpretatur *Multum orans.*

C. XVI KAL. MARTII.

(14 Febr.)

Romæ, natalis S. Valentini presbyteri, qui post

^b Euseb. l. vi, c. 34, vel 31, ex versione Ruffini.

multa sanitatum et doctrinæ insignia, fustibus cæsus, et sic decollatus est, sub Claudio Cæsare.

Eodem die, natalis sancti Valentini Interamnen-
sis episcopi, qui tentus a paganis, ac virgis cæsus,
et post diuturnam cædem, custodiæ mancipatus, cum
superari non posset, mediæ noctis silentio ejectus
de carcere, decollatus est jussu furiosi Placidi, Ur-
bis præfecti. Tunc Proculus, Ephybus et Apolloni-
bus discipuli ejus, transferentes corpus ejus ad suam
ecclesiam Interamnæ urbis, noctu sepelierunt. Ubi
cum quotidianis vigiliis incubarent, tenti a gentili-
bus custodiæ sunt traditi, consulante Leontio : quos
ille jussit noctis medio suis tribunalibus præsentari;
et cum a fide revocari nec blandimentis nec
minis possent, jussit capite cædi. Qui non longe
sunt a corpore S. Valentini sepulti.

Item apud Alexandriam, natalis sanctorum mar-
tyrum Bassi, Antonii, Protolici, qui in mare mersi
sunt.

Item Cyrionis presbyteri, Moyseos, Bassiani lec-
toris, et Agathonis exorcistæ, qui omnes igne com-
busti sunt.

Item Dionysii et Ammonii, decollatorum.

Eodem die Romæ, sanctorum martyrum Vitalis,
Feliculæ et Zenonis.

D. XV KAL. MARTII.

(15 Febr.)

Romæ, sancti Cratonis martyris^a, qui cum habe-
ret filium Chæremon nomine, scholasticum, qui in-
ciderat in ægritudinem gravissimam, eumque beato
Valentino episcopo ad sanandum obtulisset, sub
tali conditione, ut si puer sanaretur, ipse cum omni
domo sua fieret Christianus, sanato puero, quod
promiserat implevit atque cum uxore et universa
domo baptizatus, non multis post diebus, marty-
rio est consummatus.

Et apud Sebasten civitatem, passio S. Blasii (*ms.*,
Blavii) episcopi, qui multorum patrator miraculo-
rum, sub præside Agricola, post diutinam cæsi-
onem, post carcerem, atque inde suspensionem in
ligno, ubi pectinibus ferreis carnes ejus disruptæ
sunt, post iterum terribilium carcerem, post de-
mersionem laci, unde supervadens salvus exivit,
jubente iniquissimo iudice, capite ad extremum
cum duobus pueris truncatur, felicia regna ita cum
ipsis ingressus. Ipso autem adhuc agonizante, sep-
tem mulieres beatissimæ, quæ guttas sanguinis
ejus præterfluentes de beatissimis plagis corporis
ipsius colligebant deprehensæ quod essent Chri-
stianæ, post carminum ignis ubi plumbo superfusæ
sunt, post pectines ferreos, quibus carnes earum
disruptæ, post æreas tunicas excandentes, novis-
simæ sententia data, percussæ gladio, datoque
pretio sanguinis, vitam mercantur æternam.

In Galliis, civitate Vasioni (*al.* Wangionensi), de-
positio S. Quinidii episcopi, cujus mortem in con-

A spectu Domini pretiosam miracula crebra testan-
tur.

E. XIV KAL. MARTII

(16 Febr.)

^b Natale sancti Onesimi apostoli.

Et in Cumis, natale S. Julianæ virginis, quæ tem-
pore Maximiani imperatoris, primo a suo patre
Africano cæsa, et graviter cruciata, deinde et a
præfecto Eolasio [Eleusio], quem sponsum habue-
rat, nuda virginis cæsa, et a capillis suspensa, et
plumbo soluto a capite perfusa, ac rursum in car-
cerem recepta, ubi palam cum diabolo confluxit, et
rursus evocata, rotarum tormenta, flammæ ignium,
ollam ferventem superavit ac decollatione capitis
martyrium consummavit. Quæ passa est quidem
B in Nicomedia, sed post paucum tempus Deo dispo-
nente in Campaniam translata.

Eodem die apud Ægyptum, Juliani cum aliis nu-
mero quinque millibus.

F. XIII KAL. MARTII

(17 Febr.)

In Perside, natalis beati Polychronii, Babylonæ
et Ctesiphontis, episcopi, qui præsentē Decio per-
secutore, os lapidibus cæsus, manibus extensis,
oculos ad cælum elevans, emisit spiritum. Scriptum
in passione sancti Laurentii. (10 Aug.)

G. XII KAL. MARTII.

(18 Febr.)

^c Hierosolymis, beati Simeonis episcopi et mar-
tyris, qui traditur propinquus Salvatoris secundum
carnem fuisse.

Eodem die sanctorum martyrum Claudii et uxoris
ejus Præpedignæ, ac filiorum Alexandri et Cutiæ
et fratris Claudii beati Maximi : qui cum essent
præclarissimi generis, agente fratre eorum Gabinio
presbytero, baptizati sunt a beato Caio pontifice
Romano, et postmodum tenti sunt, jubente Diocle-
tiano, a iudice impio Julio. Et Claudius quidem,
cum uxore sua et filiis, deportatus est in exilium;
denique incendio concremati, odoriferum sacrifici-
um martyrii Deo reddiderunt, ac sic postmodum
apud Ostiam in rheuma jactati; quorum reliquias
Christiani perquisitas juxta civitatem sepelierunt.

A. XI KAL. MARTII

(19 Febr.)

Romæ, sancti Gabinii^d, presbyteri, patris bea-
tissimæ Suzannæ qui a Diocletiano diu in custodia
vinculis afflictus, pretiosa morte cæli gaudia com-
paravit.

B. X KAL. MARTII.

(20 Febr.)

Apud Tyrum, quæ est urbs maxima Phœnicis,
beatorum martyrum, quorum numerum solius Dei
scientia colligit : quos, jubente Diocletiano, Vetu-
rius magister militiæ diversis tormentorum gene-

^a De eo in gestis Valentini Inter. 14 Febr.

^b Vide libr. de Fest. Apost.

^c Vide libellum de Fest. Apost. in quo 2 Maii. De

his in gestis Susannæ 11 August.

^d De hoc in Vita Susannæ 11 Aug.

ribus sibi invicem succedentibus occidit ^a. Primo flagris per omne corpus martyres Dei carpebantur, post hæc tradebantur ad bestias, adhibebantur leones, ursi, pardi, atque omne ferarum genus; apri quoque, sed et lauri, quibus ferro et igni feritas addebatur. Statuuntur denique Dei cultores, nudatis membris, in medio arenæ loco, et bestię intra caveas incitatę sævioresque in semetipsis effectę, proruunt claustris, replent subito stadium, circumdant ecclesias martyrum in medio sitam, circumcunt sæpius et oblustrant; ac divinę virtutis adesse eis custodiam sentientes, procul ab eorum corporibus abscedunt. Sed illico furor, qui reprimabatur in belluis, transit in homines: gladiis ergo peragunt quod bestiis nequiverunt, et ut in omnibus ostenderent se belluis esse nequiores, prohibebant etiam cadavera mandari terrę, sed jubebant fluctibus dari ^b. Horum gloriosissimam multitudinem, cęlique exercitum, ducebant, et incitabant ad victoriam beatissimi Tyrannio episcopus et Sylvanus episcopus, qui parvo tempore interposito ^c, bestiarum morsibus martyrium complevit; et Peleus atque Nilus episcopus, qui igne cum plurimis clericis consumpti sunt; Zenobius quoque venerabilis presbyter capite cęsus.

Item in Alemania beati Galli abbatis, mirę sanctitatis viri, discipuli sancti Columbani abbatis.

C. IX KAL. MARTII.

(21 Febr.)

Apud Siciliam, sanctorum martyrum septuaginta novem, qui sub Diocletiano per diversa tormenta, confessionis suę coronam, a Christo sibi paratam, percipere meruerunt.

D. VIII KAL. MARTII.

(22 Febr.)

Apud Antiocham Cathedra sancti Petri.

Eodem die apud Alexandriam S. Abilii episcopi, qui post beatum Marcum secundus episcopus, tredecim annos sacerdotium ministravit.

Apud Hieropolim, sancti Papię episcopi, auditoris S. Joannis apostoli.

Item B. Aristionis, qui fuit unus de septuaginta duobus Christi discipulis.

Viennę, S. Paschasii confessoris atque pontificis, admirandę sanctitatis.

E. VII KAL. MARTII.

(23 Febr.)

Apud Syrmium, B. Syreni (al. Syneri) monachi, qui cum tempore Maximianis imperatoris, unius ex

^a Euseb. l. viii, c. 7, ex versione Ruffini.

^b Euseb. l. viii, c. 22 et 23.

^c *Bestiarum morsibus martyrium complevit*. Ita mss. Male vulgo, *compleverunt*. Nec enim Tyrannio et Sylvanus episcopi pari mortis genere palmam martyrii adepti sunt. Nam Tyrannio non bestiis fuit objectus, sed in mare demersus. Eusebius, libro viii, cap. 23: *Ὁ μὲν θαλαττίους παραδοθείς βυθοῖς ὁ ἐπίσκοπος. Tyrannio episcopus in profundis maris vortices demergitur*. De Sylvano vero et aliis sociis: *Ἀλλὰ οὗτος μὲν θηρίων βορὰ μετ' ἐτέων ἐπ' αὐτῆς Ἐπίσης*

A domesticis ejus uxorem, hora incongrua in horto, quem ipse sibi excolebat, deambulantem, acrius increpando repulisset, jubente Maximiano tentus, et Christianum se esse confessus, capite cęsus est.

Item aliorum sexaginta duorum, qui ibidem passi sunt.

Ipsa die sancti Polycarpi ^d presbyteri et confessoris, qui cum beato Sebastiano plurimos ad fidem Christi convertit, atque ad martyrii gloriam exhortando perduxit.

F. VI KAL. MARTII.

(24 Febr)

^e Natalis S. Matthię apostoli.

Et inventio capitis Pręcursoris, tempore Martiani principis, quando isdem pręcursor duobus monachis ubi idem caput ejus celatum jaceret, revelavit. Constat autem quia imminente festivitatem Paschali fuerit, sicut in Evangelio apparet, decollatus; et anno post hunc sequente, cum denuo tempus Paschale rediisset, mysterium Dominicę passionis esse completum. Et propterea quod ^f in libro Sacramentorum natale vi Kalendarum Septembrium die notatum est, et in Martyrologio, quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est, legitur: *Quarto Kalendarum Septembris in Emesa civitate Phœnicię provincię, natale sancti Joannis Baptistę, quo die decollatus*: non specialiter ipsum diem decollationis ejus sed diem potius, quo caput ejus in eadem Emesa civitate repertum, atque in Ecclesia conditum, designat. Siquidem duo monachi Orientales venerant adorare Hierosolymis et loca sancta videre. Quibus per revelationem assistens idem Pręcursor Domini, pręcepit, ut ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes, caput suum ibi reduirerent, et inventum digno honore recondere. Quod ab eis inventum et assumptum, sed non multo post culpa incurię perditum, perlatum est Emesan ab illis, et in quodam specu, in urna sub terra non paucos tempore ignobiliter reconditum, donec denuo sese suumque caput ostendit Marcello cuidam religioso presbytero, dum in eodem specu habitaret. Ex quo tempore cępit in eadem civitate beati pręcursoris decollatio ipso die, quo caput ejus inventum sive elevatum est, celebrari.

Item apud Cęsaream Cappadocię, natalis beati Sergii martyris, cujus gesta pręclarissima habentur.

G. V. KAL. MARTII.

(25 Febr.)

Apud Ægyptum, natale sanctorum Victorini, Vi-

γενόμενος, χοροῖς ἀνεληφθὴ μαρτύρων. Hic Sylvanus cum aliis in eadem urbe Emesa bestiarum pręda factus in martyrum chorum relatus fuit

^d De hoc in gestis S. Sebast. 20 Jan.

^e Vide libellum de fest. Apost. Vide infra.

^f *In libro sacramentorum*. Intelligit, opinor, librum Sacramentorum divi Gregorii, in quo iv Kalendarum Septembrium habes: *Eodem die, decollatio seu passio Joannis Baptistę*. Quem librum D. Gregorio asserit doctissimus Pamelius in Prolegomenis ad tomum II Liturgicorum.

ctoris, Nicophori, Claudiani, Dioscori, Serapionis et Papiæ, sub Numeriano imperatore, agente Sabino duce. Quorum primus in pilam ex robore cavam, et undique circumforatam missus, ac per singula foramina diutissime transpunctus est; cumque nimius sanguis efflueret, eductus e pila, capite cæsus est. Secundus manibus ac pedibus amputatis, in eandem pilam missus, prioris tormenta sustinuit, et novissime gladio cæsus est. Tertius cum ultro in pilam fuisset ingressus, indignatus Iudex jussit eum inde produci, et super craticulam prunis substratam aliquantisper assari et inverti: cumque in confessione persisteret, sublatus inde, minutatim gladio concisus spiritum reddidit. Reliquorum quatuor, Claudianus et Dioscorus flammis incensi. Serapion et Papias gladio consummati sunt.

A. IV KAL. MARTII.

(26 Febr.)

In civitate Perge Pamphiliæ, natale beati Nestoris episcopi: qui persecutione Decii, cum diu noctuque orationi insisteret postulans ut grex Christi custodiretur, comprehensus a quodam Irenarcho, qui erat princeps curiæ civitatis, velut aries sine malitia oblati est præsidi Pollioni. Et cum nomen Christi mira libertate et alacritate confiteretur, deos autem gentium dæmonia pessima esse memoraret, jussus ab eodem præside suspendi in equuleo, et crudelissime torqueri, lætus psallebat, dicens: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo* (Psal. xxxiii.) Præses vero stupens super tanta tolerantia, et volens eum blandis verbis a fide revocare dixit ei: Vis esse nobiscum, aut cum Christo tuo? Cui sanctus Nestor cum magno gaudio respondit, dicens: Cum Christo meo et eram, et sum, et ero. Tunc indignatus præses dedit adversus eum sententiam, ut quia Jesus crucifixum sub Pontio Pilato fateretur, tanquam devotus Deo suo illius subiret sententiam, et ligno crucifixus resolveretur a vita. Ille gratias agens Deo cum jam affixus esset patibulo, docebat assistantem populum Christianum, ut persisterent in fide et charitate Christi et libentissime compaterentur, ut et simul glorificarentur. Post hæc petens omnem astantem turbam fidelium,

^a Euseb. I. x, c. 1, et Ruf. I. i. c. 1.

^b De eo Greg. in præfat. Moralium.

A ut genua flectentes orarent cum ipso: cum complisset orationem, et dixissent omnes, Amen, reddidit spiritum: consummavit autem martyrium quinta Sabbati, hora tertia.

^a Eodem die B. Alexandri, Alexandrinæ civitatis episcopi, gloriosi senis, qui post B. Petrum, Arium presbyterum suum, hæretica impietate depravatum, et divina veritate reconvictum, de ecclesia ejecit: et postea inter trecentos decem et octo Patres, eundem in Nicæno concilio damnavit.

B. III KAL. MARTII.

(27 Febr.)

Apud Hispaniam. civitate Hispali, sancti Leandri, episcopi et confessoris, ad quem beatus Gregorius libros Moralium scribit; cujus prædicatione et industria, tota Gothorum gens per Reccaredum regem ab Ariana impietate conversa est. Qui etiam fratrem ejus Erminigildum regem, vivente adhuc patre hæretico, ab eadem Ariana hæresi ad catholicam fidem correxit; atque usque ad gloriosam martyrii passionem, suis exhortationibus perduxit.

^c item eodem die in Alexandria, natalis sancti Juliani martyris, qui cum ita podagra constrictus esset, ut neque incedere neque stare posset, cum his, qui eum in sellula portabant, iudici offertur: quorum unus quidem statim negavit, alter nomine Eunus, cum Juliano sene in Domini confessione perdurat: quique jubentur eameli impositi, per totam circumduci urbem, et flagris, hinc inde inspectante populo, laniari, usquequo finem ipsis verberibus sortirentur.

C Item apud Lugunum, S. Baldemeris, viri Dei cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur.

C. PRIDIE KAL. MARTII.

(28 Febr.)

In territorio Lugdunensi locis Jurensibus beati Romani abbatis, qui primus illic vitam eremiticam duxit, et multis virtutibus ac miraculis clarus, plurimorum postea pater exstitit monachorum. Venerabile corpus ejus situm est in finibus Vesuntionum.

D ^c Euseb. I. vi, c. 34.

LITANÆ INDICENDÆ.

MENSIS MARTIUS

HABET DIES XXXI; LUNA VERO, XXX.

D. KAL. MARTII.

(1 Mart.)

^a Romæ, sanctorum martyrum ducentorum sexaginta, temporibus Claudii, qui via Salaria arenam

^a De his in Vita S. Valent. presb.

PATROL. CXXIII.

fodientes, damnati fuerant pro Christi nomine (14 Febr.); quos jussit Claudius ut in figlina foris muros portæ Saliariæ mitterentur, et eo loco inclusi, in civitatis amphitheatro militum sagittis interficerentur.

E. VI NONAS MARTII.

(2 Mart.)

Romæ, via Latina, sanctorum martyrum Jovini et Basilei, qui passi sunt sub Galieno et Valeriano imperatoribus.

Eodem die, martyrum plurimorum, sub Alexandro imperatore passorum, quos diu cruciatis, impius Alexander capitali sententia in extremo damnavit.

F. V NONAS MARTII.

(3 Mart.)

Natalis sanctorum martyrum Emitterii et Cheledonii, qui primum apud Legionensem Gallæciæ civitatem milites, exurgente persecutionis procella, pro confessione nominis Christi plurimis afflicti tormentis, Calagurrim usque perducti, atque ibi martyrio coronati sunt. Cumque eorum capita lictor incidere, miraculum populis magnum apparuit. Nam unius annulus, orariumque alterius nube susceptum, et in cælos evectum est. (Prud., *hymn.* 1.) Viderunt hæc omnes qui aderant, et usquequo acies oculorum intendere potuit, fulgorem auri, candoremque lintei, attonito sequebantur intuitu. Scribit hæc Aurelius Clemens in libro Coronarum.

Apud Cæsaream Palestinæ, sanctorum martyrum, Marini militis, et Asterii senatoris, sub persecutione Valeriani; quorum prior, cum accusatus fuisset a commilitonibus quod Christianus esset, et interrogatus a Iudice Christianum se esse clarissima voce testaretur, tres illi horæ ad deliberandum indultæ sunt. Cumque a tribunalibus fuisset egressus, a beato Theoteco, ejusdem urbis episcopo, plurimum in fide confortatus, repetens continuo tribunal judicis, confidentissime respondit : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (Act. v.). Illico martyrii coronam capitis abscissione suscepit. Cumque præfatus Asterius capite truncatum martyris corpus subjectis humeris et substrata veste, qua induebatur, exciperet, honorem quem martyri detulit, continuo ipse martyr accepit. Scriptum in Historia Ecclesiastica, libro septimo (cap. 14).

G. IV NONAS MARTII.

(4 Mart.)

^a Natalis sancti Lucii papæ et martyris, qui persecutione Valeriani et Galieni, ob fidem Christi exsilio relegatus et postmodum divino nutu ad ecclesiam suam redire permissus, martyrium capitis obtruncatione complevit. Positus est autem via Appia ad sanctum Sixtum. Hic præcepit ut duo presbyteri et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent, propter testimonium ecclesiasticum. Sedit autem in episcopatu annos tres, menses atque dies tres.

Item Romæ via Appia, sanctorum martyrum noningentorum qui positi sunt in cœmeterio ad sanctam Cæciliam.

^a Pontificale, c. 23.

^b Greg. Tur. de Gloria. Mart. c. 99.

^c Hier. de Script. Eccl., c. 68.

A Eodem die, sancti Caii Palatini, in mare mersi.

A. III NONAS MARTII.

(5 Mart.)

^b Apud Antiochiam, passio sancti Phocæ martyris : qui post multas, quas pro nomine Redemptoris est passus injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodieque populis declaratur. Denique si in quempiam in his locis coluber morsum stringens, venena diffuderit, exemplo qui percussus est, ut janua basilicæ martyris credens attigerit, evacuata virtute veneni, salvatur.

Item ipso die, sancti Eusebii Palatini, et aliorum novem martyrum.

B. PRIDIE NONAS MARTII.

(6 Mart.)

B Nicomediæ, natalis sanctorum Victoris et Victorini, qui per triennium cum Claudiano, et Bassa uxore ejus, tormentis afflicti, et retrusi in carcerem, ibidem vitæ suæ cursum impleverunt.

C. NONIS MARTII.

(7 Mart.)

In Mauritania, civitate Tuburbitanorum, passio sanctorum Perpetuæ et Felicitatis martyrum, et cum eis Revocati, Saturini et Secunduli, quorum ultimus in carcere quievit; reliqui omnes ad bestias traditi, sub Severo principe, die natalis ejus. Quique dum adhuc servarentur in carcere, et Felicitas paritur, omnium sanctorum commilitonum precibus impetratum est, ut octavo mense pareret. Jam vero Perpetuæ inter alia concessum est, ut ejus mens quodammodo averteretur a corpore, in quo vaccæ impetum pertulit, ita ut adhuc futurum expectaret, quod in se jam gestum esse nesciret.

D. VIII IDUS MARTII.

(8 Mart.)

^c Apud Carthaginem, sancti Pontii, diaconi beati Cypriani episcopi, qui usque ad diem passionis ejus cum ipso exsiliū sustinens, egregium volumen Vitæ et passionis ipsius reliquit, atque Dominum in passionibus suis semper glorificans. coronam vitæ promeruit.

E. VII IDUS MARTII.

(9 Mart.)

^d Apud Nyssenam civitatem, sancti Gregorii episcopi, fratris beati Basilii Cæsareensis, viri doctissimi et eloquentia clarissimi.

Apud Barcinonam, sancti Paciani episcopi, tam vita quam sermone clari, qui optima senectute mortuus est, Theodosii principis tempore in pace.

F. VI IDUS MARTII.

(10 Mart.)

^e Natalis sanctorum martyrum Alexandri et Caii de Eumenia, qui apud Apamiam, persecutione Antonini Veri, martyrio coronati sunt. Scribit Apollinaris

^d Hieron. supra c. 128.

^e Euseb. I. v, c. 13.

Hieropolitanus episcopus, in libro adversum Catharistas.

In Perside, natalis sanctorum martyrum numero quadraginta duorum.

G. V IDUS MARTII.

(11 Mart.)

^a Apud Sebasten Armeniæ minoris, natalis quadraginta militum, tempore Licinii regis, sub præside Agricolao. Qui post vincula et carceres creberrimos, post cæsas lapidibus facies, missi sunt in stagnum ubi gelu constricta corpora eorum nocte dirumpebantur. Unus autem de numero quadraginta, effectus pusillanimis, refugit ad balneum; et mox ut attigit calorem, statim resolutus reddidit spiritum. Quod videntes cæteri, in laudes omnipotentis Dei, sancto Spiritu confortati, eruperunt. Et circa horam tertiam noctis resplenduit velut sol lumen fervens super eos et glacies dissoluta est. Porro qui eos custodiebant, somno gravabantur, clavicularius tantum solus vigilabat. Qui audiens eos orantes, vidensque tantum lucem, atque glaciem solutam, respiciens unde ortum lux ipsa haberet, vidit super sanctos coronas descendentes numero triginta novem. Cœpitque cogitare secum, dicens: Quadraginta sunt, unus corona ubi est? Expergefaciens itaque reliquos custodes projecit vestimenta sua in facies eorum, et exsilivit in stagnum, e amans et dicens: Christianus sum, Christianus sum. Mane autem facto impiissimi tyranni satellites invenerunt clavicularium ipsum connumeratum martyribus, unde unus ceciderat. Cumque vere fidelem eum comperissent, eosdem omnes tractos ad littus, baculis crura eorum confrugerunt, atque ita crurifragio martyrium consummaverunt.

Nomina vero horum martyrum hæc sunt: Domitianus, Eunoicus, Sisinnius, Heraclius, Alexander, Joannes, Claudius, Athanasius, Valens, Helian, Meliton, Heeditius, Achatius, Vibianus, Helius, Theodulus, Cyrillus, Flavius, Severianus, Cyrion, Valerius, Chudion, Sacerdon, Priscus, Euty chius, Smaragdus, Philoctimon, Aetius, Micallius, Lisimachus, Domnus, Theophilus, Euthycius, Xantius, Aggus, Leontius, Ysitus, Caius, Gorgonius, Candidus. Quorum unus Meliton nomine cum esset omnium ætate junior, et cruribus fractis adhuc superviveret, timens beatissima mater ejus, quæ martyribus adstabat, ne in cruciatibus deficeret, virili animo hortabatur eum, dicens: Filii, modicum sustine; ecce Christus ad januam stat adjuvans te. Cumque^b sanctorum corpora birotis, id est plaustis, superposita ferrent ad incendendum ministri diaboli, videns pia mater solum filium relictum, quem ministri ad hoc reliquerant, quia sperabant ejus animum posse culturis dæmo-

num inclinari si viveret, tollens eum super humeros suos viriligrèssu sequebatur vehicula. Cumque ferretur puer, inter amplexus maternos animam cælo reddidit. Perveniensque mulier ad locum ubi sanctorum corpora cremabantur, superjecit ossa ipsius super ossa martyrum, ut morte etiam et sepultura martyribus sociaretur. Combusta sunt igitur corpora eorum, et in fluvium projecta. Sed divina dispensatione reliquiæ eorum integræ sunt repertæ, et honore digno conditæ;

A. IV IDUS MARTII.

(12 Mart.)

^c Romæ, beatorum pontificum, Gregorii, doctoris et apostoli Anglorum, qui sedit ibi annos tredecim, menses sex, dies decem.

^d Et Innocentii, qui rexit Ecclesiam annos quindecim menses duos, dies unum et viginti.

^e Apud Nicomediam, beati Petri martyris, qui unus fuit ex Dorothei et Gorgonii martyrum sodalibus, qui in cubiculo regis erant. Hic jubente Diocletiano, eo quod de immensis martyris sancti nomine suppliciis liberius causaretur, in medium educitur, atque immolare compellitur. Abnuens, imperator appendi et flagris toto corpore laniari: videlicet ut doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur invitus. At ille cum maneret immobilis, visceribus jam pellenudatis, jubetur aceto et sale perfundi. Cumque etiam id tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstrata poni jubetur in medio, ibique quod reliquum fuerat in verberibus assumpti corporis superponi; et non ad subitum, sed sensum paulatimque succendi; quo scilicet pœna protelaretur in longum. Cumque ministri scelerum, hinc modo corpus, modo inde versantes, per membra singula pœnas inciperent, et supplicia renovarent, sperantes ab eo elicere se posse consensum, ille firmus in fide, et quasi in spe consumptis jam et igne resolutis carnibus suis, ultimum spiritum in fide lætus exhalat. Tali Petrus (hoc enim et nomen ejus) martyrio decoratus, vere Petri exstitit et fidei hæres et nominis.

Item Nicomediæ, natalis sanctorum Egduni presbyteri et aliorum septem, qui diebus singulis suffocati sunt ut cæteris metus inculteretur.

Eodem die, passio sancti Maximiliani martyris.

B. III IDUS MARTII.

(13 Mart.)

Apud Nicomediam, natalis sanctorum Macedonii presbyteri, et Patritiæ uxoris ejus, et filiæ Modestæ.

Nicea civitate, sanctorum martyrum Theusetæ et Horris filii ejus, Theodoræ, Nymphodotæ, Marci Arabiæ, qui omnes igni traditi sunt.

Mentio ejus in Cod. Theod. *de Curs. publ.*: «Statuimus rhedæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta.»

^c Pontif. cap. 68. *Est Gregor. I.*

^d Pontif. cap. 41. *Est Innocent. I.*

^e Euseb., lib. viii, cap. 6.

^a Basil, homil. 20.

^b *Sanctorum corpora birotis, id est plaustis, superposita.* Explicatio hæc *birotarum*, quæ Vulgato deerat, ita erat in mss. *Birola*, vehiculi genus, nomen suum a duabus rotis sortitur. Infra etiam occurrit xiii Junii, ubi non *birola*, sed *birotis* dicitur: *Et per noctem in birote perduxit ad casellam suam.*

C. PRIDIE IDUS MARTII.

(14 Mart.)

Romæ, passio sanctorum martyrum quadraginta et septem^a qui baptizati sunt a beato Petro apostolo, cum teneretur idem apostolus in custodia Mamertini cum coapostolo suo Paulo ubi novem menses detenti sunt. Qui omnes sub devotissima fidei confessione, Neroniano gladio consumpti sunt.

D. IDIBUS MARTII.

(15 Mart.)

^b Romæ, Zachariæ pontificis, qui Romæ sedit annos decem.

Apud Thessalonicam civitatem, natalis sanctæ Matronæ, quæ cum esset Plautillæ cujusdam viduæ ancilla, et occulte Christum colens, quotidie furtivis orationibus ecclesiam frequentaret, deprehensa a domina sua, et in scamno extensa et ligata, et pene usque ad mortem flagellata, atque ita vincta in scamno, obsignatis diligentissime januis, per noctem relicta, ibi die altero divinitus soluta, ac cum ingenti oris gratia orans inventa est. Rursumque nervis crudis in eodem scamno constricta, et loris quousque obmutesceret cæsa est, ibique per triduum obsignatis januis relicta. Facta autem die tertia, iterum soluta divinitus, et orans inventa est. Tunc robustis fustibus usque ad mortem cæsa, in confessione Christi incorruptum spiritum reddidit.

E. XVII KAL. APRILIS.

(16 Mart.)

Romæ, natale sancti Cyriaci, qui post longam carceris macerationem, quam sub Maximiano pertulit, cum Sisinnio condiacono suo, et Smaragdo, et Largo post multa facta miracula, in quibus filiam Diocletiani Artemiam, ipsius rogatu a dæmonio curavit, ac baptizavit; filiam quoque Saporis regis Persarum Jobiam, missus illo pro hoc Diocletiano, æque liberavit a dæmonio, ac baptizavit; cum ipso rege et aliis quadragintis: triginta, rediens Romam post mortem Diocletiani, tentus est inter alios Christianos a filio ejus Maximino, et in custodiam missus, eo quod sororem suam Christianam fecisset. Deinde præcepit ut die processionis suæ nudus catenisque obligatus, anterhedam ejus traheretur. Et post hoc, eductus de carcere cum sociis Largo, Smaragdo et Crescentiano, per Carpasium vicarium, pice reliquata caput ejus perfusum est. Et rursum post dies quatuor, eductus denuo de carcere, in catasta extensus, ac tractus nervis, et fustibus cæsus, post dies jubente Maximiano capite truncatus est cum Largo et Smaragdo et aliis viginti. Scriptum est in gestis Marcelli Papæ (16 Jan.). Porro ipso tempore Maximinus interfecit sororem suam Artemiam.

Item apud Viennam, sancti Isicii episcopi.

F. XVI KAL. APRILIS.

(17 Mart.)

In Scotia, natale sancti Patricii episcopi et confes-

^a De his in passione Proccessi et Martiniani-
2 Julii.

A soris, qui primus ibidem Christum evangelizavit. Eodem die, natalis sanctæ Gertrudis virginis.

G. XV KAL. APRILIS.

(18 Mart.)

^c Natalis sancti Alexandri episcopi, qui de Cappadocia civitate sua veniens, cum desiderio sanctorum locorum Jerosolymam pergeret, et Narcissus episcopus ejusdem urbis jam senex regeret Ecclesiam; et ipsi Narcisso, et multis clericorum ejus revelatum est, altera die mane intrare episcopum, qui adjutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaque re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina in unum congregatis, adnente vel maxime Narcisso Jerosolymitanæ ecclesiæ cum eo gubernaculum suscepit. Quique persecutione Decii, cum jam longævæ ætatis veneranda canitie præfulgeret, ductus Cæsaream, et clausus carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatus est.

A. XIV KAL. APRILIS.

(19 Mart.)

Apud Penarensem urbem, natale beati Joannis, magnæ sanctitatis viri, qui de Syria oriundus pervenit ad Italiam. Cumque quæreretur locum habitationis suæ, orationem fudit ad Dominum: Te deprecor, Domine, qui lumen es verum, si prosperum facis iter meum, hoc mihi signum fiat: ubicunque ambulavero, si psalterium meum dederò, et eadem die mihi redditum fuerit, ibi sit permansionis meæ locus. Factum est. Recepit eum hospitio matrona quædam, cui vir Dei psalterium suum dedit; requisivit, eique mox a muliere redditur. Hoc itaque signo, ut stationem suam ibi vir Dei faceret, confirmatur; ac inde non longe plus minusve quam duarum sagittarum progressus, habuit angelum Dei obvium, qui ei dixit: Serve Dei, hic tibi locus permansionis a Domino parabitur. Erat autem hiems, et sedebat vir Dei sub arbore. Venatores vero cum per locum transitum facerent, viderunt eum sedentem, atque arborem illam juxta illum foliis vestitam. Requirentes autem virum quis esset, ob Domini servitium se de ultramarinis partibus locisve venisse, morarique hic velle respondit. Nutiantibus igitur illis, fama quoque vitam beati viri longius spargente, tanta frequentia populi Dei undequaque illuc advenit, ut monasterio facto congregatio magna servorum Dei simul habitantium ibi fieret. Cui præfuit multis clarus virtutibus beatus Joannes quadraginta quatuor annos requiescens in pace: depositus est sub die xiv Kal. Aprilium in loco ubi præstantur beneficia Dei usque in hodiernum diem.

Eodem die apud Surrentum, sanctorum Quinti, Quintilli, Quartillæ, Marci, cum aliis novem.

B. XIII KAL. APRILIS.

(20 Mart.)

In Britanniis, sancti Chutberti, qui ex anachoreta, Ecclesiæ Lindisfamensis antistes, totam ab infantia

^b Pontif. cap. 92.

^c Euseb. I. vi, c. 7, 9, 16, 29, ex versione Ruffini.

usque ad senium vitam miraculorum signis inclutam A
duxit. Cujus dum undecim annos maneret corpus
humatum, incorruptum post hæc, quasi eadem hora
defunctum, simul cum veste qua tegebatur, inven-
tum est. Scripsit Beda presbyter de Vita ipsius.

C. XII Kal. APRILIS.

(21 Mart.)

Apud Cassinum castrum, natale sancti Benedicti
abbatis, cujus vitam virtutibus et miraculis glorio-
sam, in Dialogorum libris beatus papa scribit Gre-
gorius ^a.

Eodem die, B. Serapionis anachoretæ.

Et in territorio Lugdunensi, sancti Lupicini ab-
batis Jurensium, cujus vita sanctitatis et miracu-
lorum gloria illustris fuit. Corpus ejus in finibus
Vesontionum, apud Laoconense monasterium cele-
bratur B

D. XI Kal. APRILIS.

(22 Mart.)

^b In Galliis civitate Narbona, natale sancti Pauli
episcopi et confessoris, discipuli apostolorum.

E. X Kal. APRILIS.

(23 Mart.)

^c In Africa, sanctorum martyrum Victoriani, Fru-
mentii, et alterius Frumentii, et duorum germano-
rum, qui omnes persecutione Vandalica, sub Hunne-
rico rege Ariano apud Africam pro constantia catho-
licæ confessionis immanissimis suppliciis excru-
ciati, egregie coronati sunt.

F. IX Kal. APRILIS.

(24 Mart.)

Romæ, natale sancti Pigmenii presbyteri. Hic Ju-
lianum apostatam et impium a puero nutrit, et
litteris etiam sacris erudit. Sed factus imperator
culturam pietatis postquam reliquit: audito quod
corpora sanctorum martyrum, qui ab eo necaban-
tur, idem Pigmenius sepeliret, mandavit ei: Perge
quo volueris; hic enim non mercabitur vita tua,
tamen servitiis tuis præmium reddo, non tibi. Tunc
sanctus Pigmenius perrexit ad Persidem, ubi demo-
ratus annos quatuor factus est cæcus. Inde monetur
in somnis a Domino, ut reverteretur Romam. Cum-
que post quatuor menses reversus, clivum Sacræ
viæ cum uno puero stipem petendo conscenderet,
factum est ut offenderet Julianum imperatorem in
rheda aurea sedentem. Qui eminus conspiciens Pig-
menium, vocari eum præcepit dixitque ei: Gloria
dis deabusque meis, quia te video. Cui vir Dei Pig-
menius illico respondit: Gloria Domino meo Jesu
Christo Nazareno crucifixo, quia te non video. Ad
hanc vocem iratus Julianus, jussit eum per pontem
in Tiberim præcipitari. Cujus corpus inventum et
collectum, sepultum est in cœmeterio Pontiani, non
longe a sanctis Abdon et Sennes.

^a Lib. II Dialog. Greg. Tur., de Vita PP., cap. 1.

^b Vide libellum de Fest. Apost.

^c Victor Afr. I. III.

G. VIII Kal. APRILIS.

(25 Mart.)

Apud civitatem Galilææ Nazareth, Annuntiatio
Dominica.

Et in Nicomedia, natalis S. Dulæ, ancillæ militis,
quæ pro castitate occisa est.

Romæ, sancti Cirini, qui interfectus a Claudio, et
in Tiberim jactatus, in insula Lycaonia inventus, et
in cœmeterio Pontiani conditus est. Scriptum in
passione sancti Valentini (14 Febr.)

Et apud Syrmium, natale sancti Irenæi episcopi,
qui tempore Maximiani imperatoris, sub præside
Probo, primo tormentis acerrimis vexatus, deinde
diebus plurimis in carcere cruciatus, novissime ab-
scisso capite consummatus est.

A. VII Kal. APRILIS.

(26 Mart.)

Romæ, via Lavicana, in cœmeterio ejusdem nata-
lis S. Castuli, qui cum esset zætarius palatii, et ho-
spes sanctorum, ut in gestis B. Sebastiani legitur
(20 Jan.), a persecutoribus arctatus, et tertio ap-
pensus, tertioque auditus, in confessione Domini
perseverans, missus est in foveam, et demissa est
super eum massa arenaria, atque ita cum palma
martyrii migravit ad Christum.

Eodem die apud Pentapolim Libyæ, Theodori
episcopi, Irenæi diaconi, Serapionis et Ammonii le-
ctorum.

Et apud Syrmium, natale sancti Montani presby-
teri, qui cum Maxima uxore sua tentus, et in flu-
vium præcipitatus est; corpora eorum nono ab
urbe lapide inventa et sepulta sunt.

B. VI Kal. APRILIS.

(27 Mart.)

Apud Ægyptum, beati Joannis Eremitæ, admi-
randæ sanctitatis viri, qui etiam prophetico spiritu
plenus, Theodosio imperatori Christianissimo, vi-
ctorias de tyrannis maximas prædixit ^d.

C. V Kal. APRILIS.

(28 Mart.)

Apud Cæsariam Palestinæ, sanctorum martyrum
Prisci, Malchi, et Alexandri: qui persecutione Va-
leriani, cum suburbanum agellum supradictæ urbis
habitarent, atque in ea cœlestis martyrii propone-
rentur coronæ: divino fidei calore succensi, ultro
judicem adeuntes, cur tantum in sanguinem pio-
rum desæviret, objurgant. Quos ille continuo, pro
Christi nomine, bestiis tradidit devorandos.

Et apud urbem Cabillonensium, depositio Gunth-
ranni regis Francorum, viri religiosi, qui ita se
spiritualibus actionibus mancipavit, ut relictis sæ-
culi pompis, thesauros suos ecclesiis et pauperibus
erogaret.

^e Item Sixti papæ, qui Romæ sedit annos octo.
Hic criminatorem suum, Bassum nomine, nutu di-

^d Ruf. I. II, cap. 19.

^e Pontificale c. 43- Est Sixtus III.

vino mortuum manibus suis cum linteaminibus et A
aromatibus tractans, sepelivit apud beatum Petrum.

D. IV KAL. APRILIS.

(29 Mart.)

Depositio abbatis Eustasii, discipuli sancti Colum-
bani, qui pater ferme sexcentorum exstitit mon-
achorum, et vitæ sanctitate conspicuus, etiam mi-
raculis claruit.

^a Eodem die apud Africam sanctorum confesso-
rum Armogastis, Archimini, et Satyri : qui apud
Africam tempore Vandalicæ persecutionis, sub
Genserico rege Ariauc cum essent lucidissima mem-
bra Ecclesiæ Christi, et pravitate Arianorum lib-
ertate catholica frequenter arguerent, pro confes-
sione veritatis, multa et gravia perpassi supplicia
atque opprobria, cursum gloriosi certaminis imple-
verunt.

E. III KAL. APRILIS.

(30 Mart.)

Romæ, natale sancti Quirini ^b, tribuni et martyris,
sub Trajano imperatore : qui cum ex præcepto ejus
beatum Alexandrum papam (3 Maii), et Hermem
præfectum in vincula conjecisset, haberetque filiam
cujus collum struma circumdederat, auditis exhor-
tationibus beati Hermæ de fide Christi, et visis signis,
quæ Deus in martyribus suis Alexandro et Herme
operabatur, ipsam eadem filiam suam obtulit ad
sanandum. Cui dixit B. Alexander : Tolle boiam de
collo meo, et impone ei. Quod cum obedienter pater
ejus exsequeretur, divino nutu subito sanata est.
Vocabatur autem ipsa Balbina : atque ita pater ejus
Quirinus et ipsa, cum universis qui in custodia te-
nebantur, omnique domo sua, baptizatus est. Quod
ut nuntiavit Commentariensis Aureliano judici,
iratus jussit adduci Quirinum ad se, et dixit ei : Ego
te quasi filium dilexi ; tu autem irrisisti me deceptus

^a Victor. Afr. sub finem I. I

es Alexandro. Dixit ei Quirinus : Ego Christianus
sum factus ; vis occidere, vis fustigare, vis incen-
dere ? aliud non ero. Nam omnes qui erant in car-
cere, feci fieri Christianos, et dimisi eos, sed nolue-
runt usquam ire. Iratus Aurelianus, fecit ei linguam
abscindi, deinde in equuleo suspendi. Qui dum
Aureliani non cederet injuriis, jussit ei manus et
pedes abscindi, et sic eum decollari, et canibus
projeici : sed Christiani corpus ejus raptum, in via
Appia sepelierunt, in cœmeterio Prætextati.

F. PRIDIE KAL. APRILIS.

(31 Mart.)

Romæ, natale sanctæ Balbinæ, filiæ Quirini mar-
tyris. Qui beatus martyr tollens boiam de collo Ale-
xandri papæ secundum jussionem ejus, cum perge-
ret ut collo filiæ suæ strumam habentis imponeret,
ecce subito puer cum facula apparuit : quem con-
stat angelum Dei fuisse et venit ad puellam, dicens :
Salva esto, et in virginitate tua permane, et ego te
faciam videre sponsum tuum, qui pro amore tuo
sanguinem suum fudit. Perveniens igitur pater ut
perficeret, quod de boia ei jussum fuerat, videt
subito filiam suam sanam, quæ postmodum a sancto
Alexandro baptizata est, et instructa in virginitate,
plena operibus bonis permansit. Cui sæpe osculanti
boiam ipsam B. Alexandri dixit sanctus Alexander :
Desine hanc boiam osculari, sed potius require Do-
mini mei Petri vincula, et ea osculare. Tunc dedit
operam, et summo studio post desiderium magnum
pervenit ad illa tradiditque S. Theodoræ religiosis-
simæ feminæ, sorori S. Hermetis præfecti et marty-
ris. Ipsa vero virgo Balbina post devictum sæculi
hujus cursum, sepelitur juxta patrem suum marty-
rem Quirinum, via Appia, in cœmeterio Prætextati
II Kal. Aprilis.

^b De eo in gestis Alexand. papæ.

LITANIÆ INDICENDÆ

MENSIS APRILIS

HABET DIES XXX ; LUNA VERO, XXIX.

G. KAL. APRILIS.

(1 Apr.)

Romæ, beatissimæ Theodoræ ^a, sororis illustris-
simi martyris Hermetis quam beatus Alexander papa
et martyr instruxit, baptizavit, atque in fide Christi
docuit. Quæ sub Aureliano imperatore martyrizavit.
Sepulta juxta fratrem suum martyrem, via Salaria,
non longe ab urbe Roma.

Eodem die S. Venantii episcopi et martyris.

Et in pago Wimnoensi, sancti Walarici confes-
soris, cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur.

^a De ea in gestis Alex. Papæ.

D

A. IV NONAS APRILIS.

(2 Apr.)

Natalis S. Nicetii, Lugdunensis episcopi, cujus et
vita miraculis claruit, et pretiosa mors nihilominus
miraculis commendatur.

^b Et apud Cæsaream Cappadociæ, passio sanctæ
Theodosiæ virginis : quæ tempore Diocletiani, cum
esset annorum octodecim, ultro se sanctis confes-
soribus in custodia socians, tenta ab Urbano præ-
fecto, et in equuleo cruciata ; deinde ferro onusta,
et in carcerem trusa : ibi virtute Dei, omnia vincula

^b Euseb. I. VIII, c. 17.

ejus disrupta sunt. Post hæc saxo alligata, in mare A mersa est; sed mox littoribus incolumis reddita, bestiis, in amphiteatro projectæ, et ab his intacta, martyrium capitis abscissione digne complevit.

B. III NONAS APRILIS.

(3 Apr.)

Thessaloniciæ, natalis SS. virginum Agapis et Chioniciæ, sub Diocletiano: quæ primo in carcere maceratae, post in ignem missæ sunt, sed intactæ a flammis, post orationem ad Dominum fusam, animas reddiderunt.

Apud Scythiam, civitate Tomis natalis SS. Evagrii et Benigni.

Apud Tauromenium Siciliæ, S. Pancratii.

C. PRIDIE NONAS APRILIS.

(4 Apr.)

Mediolani, depositio B. Ambrosii episcopi et confessoris, cujus studio, inter cætera doctrinæ et miraculorum insignia, tempore Arianæ perfidiæ, tota Italia ad Catholicam conversam fidem est.

D. NONIS APRILIS.

(5 Apr.)

Thessaloniciæ, natalis S. Irenis virginis, quæ post tolerantiam carceris, sagitta percussa et a Sisinnio comite sub quo et sorores ejus simul Agapes et Chionia martyrizaverunt.

Item apud Ægyptum, natalis SS. Martianæ, Nicanoris et Apollonii.

Apud Cæsaream Lyciæ, natalis S. Amphiani.

E. VIII IDUS APRILIS.

(6 Apr.)

^a Romæ S. Sixti papæ et martyris, qui rexit Ecclesiam annos decem, menses duos, diem unum. Passus est autem temporibus Adriani imperatoris.

F. VII IDUS APRILIS.

(7 Apr.)

Egesippi viri sanctissimi, qui vicinus apostolicorum temporum, omnes a passione Domini usque ad suam ætatem Ecclesiasticorum actuum texens historias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinque libros composuit, sermone simplici, ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. Asserit se venisse sub Aniceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, et perseverasse usque ad Eleutherium ejusdem urbis episcopum, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Isdem quoque Egesippus in libris suis refert de conversatione sua, quam habuit a gentili philosophia ^b. *Nam et ego ipse, inquit, sectis platoniciis institutus, audiens infamari Christianos, et videns eos imparidos ad suscipiendam mortem, atque omne supplicium tolerandum, considerabam quod impossibile esset in malitia eos et in libidine conversari.*

^a Pontificale, c. 8. Est Sixt.

^b Hieron, de Script. Eccl. c. 22. Euseb. l. iv,

G. VI IDUS APRILIS.

(8 Apr.)

Turonis, sancti Perpetui episcopi, admirandæ sanctitatis viri, cujus opera templum super veneranda ossa beati Martini episcopi, perfectum est; cujusque sacrum corpus de loco ubi primum tumulatum fuerat, ad locum ubi nunc condigne veneratur, translatum et reconditum est.

A. V IDUS APRILIS.

(7 Apr.)

Apud Sirmium, natalis septem virginum, quæ in unum meruerunt coronari quinto Idus Aprilis.

Apud Antiochiam, sancti Prochori diaconi ^c, qui unus fuit de septem primis.

B. IV IDUS APRILIS.

(10 Apr.)

Ezechielis prophetæ.

Et apud Romam, beatorum martyrum plurimorum quos beatus Alexander papa et martyr baptizavit cum teneretur in carcere, et ipsi relegati pariter cum illo. Hos omnes Aurelianus imperator, navi vetustæ impositos, in altum mare deduci, et illic collo ligatis lapidibus, mergi in profundum maris fecit quarto Idus Aprilis.

C. III IDUS APRILIS.

(11 Apr.)

Apud Cretam, urbe Cortynæ, beati Philippi episcopi, qui vita et doctrina claruit, temporibus Antonini Veri, et Lucii Aurelii Commodi imperatorum.

D. PRIDIE IDUS APRILIS.

(12 Apr.)

(Pontif. cap. 36.) Romæ via Aurelia milliario tertio, in cœmeterio Calepodii natale sancti Julii episcopi et confessoris, qui sub Constantio Ariano filio Constantini, decem menses tribulationes et exsilia perpassus: post ejus mortem, cum magna gloria ad suam sedem reversus est.

E. IDIBUS APRILIS.

(13 Apr.)

(Euseb. l. iv, c. 14.) Apud Pergamum Asiæ urbem, natalis sanctorum Carpi episcopi et Papirii diaconi, et Agathoniciæ optimæ feminae, aliarumque multarum quæ probatis confessionibus martyris coronatæ sunt. Cum quibus et vir mirabilis Justinus philosophus, qui habitu quoque philosophorum incedens, pro religione Christi plurimum laboravit, in tantum, ut Antonino Pio et filiis ejus, et Senatui, librum contra gentes scriptum daret, ignominiamque Crucis non erubesceret. Cumque jam secundum librum successoribus præfati imperatoris, id est Antonino Vero et Aurelio Commodo, pro religionis nostræ defensione porrexisset, remunerationem linguæ fidelis, martyrii munus accepit.

(Id., ibid., c. 8 et 11.) Apud Hispaniam, natalis sancti Hermenigildi, quem pater ejus, Leovigildus

c. 8, 10 et 12.

^c Vide libellum de Fest. Apost.

Arianus, Gothorum rex, ob fidei Catholicæ confessionem, inexpugnabilem videns, in carcerem, et vincula coniecit; ubi nocte sancta Dominicæ resurrectionis, jussu perfidi patris, securi percussus in capite, regnum cœleste pro terreno, rex et martyr intravit. Scribit beatus papa Gregorius (l. III *Dial.*, c. 31).

F. XVIII KALEND. MAII.

(14 Apr.)

Romæ via Appia, in cœmeterio Prætextati, natalis sanctorum martyrum Tiburtii, Valeriani, et Maximi^a sub Almachio præfecto, quorum primi fustibus cæsi, et gladio sunt percussi (22 *Nov.*), ultimus tam diu ad plumbatas verberatus donec spiritum redderet.

Interamnæ, sancti Proculi martyris.

Item sanctæ Domnæ virginis, cum sociis virginibus coronatæ.

Apud Alexandriam, sancti Frontonis abbatis, cujus vita exstitit sanctitate et miraculis gloriosa.

G. XVII KALEND. MAII.

(15 Apr.)

In civitate Cordula, natalis sanctorum Olympiadis et Maximi^b nobilium, qui jubente Decio fustibus cæsi, et deinde plumbatis, ad ultimum capita eorum securibus tonsa, donec emitterent spiritum.

Item in Hispaniis (10 *Aug.*) civitate Cæsaraugusta, natalis sanctorum octodecim martyrum, Optati, Luperi, Successi, Martialis, Urbani, Julii, Qunctiliani, Publii, Frontonis, Felicis, Cæciliani, Evoti, Primitivi, Apodemi, et reliquorum quatuor, qui omnes Saturnini vocati referuntur.

Apud Italiam, natale sanctorum martyrum Maronis Eutychetis, et Victorini^c qui cum beata Flavia Domitilla apud insulam Pontiam longum ducentes exsilium, eamque in Christi confessione pio foventes solatio, invidia atque insectatione Aureliani sponsi, et persecutoris ejus quem illa ob Christum contempserat, postmodum a principe Nerva eidem Aureliano in servitum traditi sunt. Quos ille primum quasi servos per sua prædia singulos divisit, jussitque eos terram fodere per totum diem, ad vesperam vero cantabrum manducare. Deinde cum plurimos ad fidem Christi converterent, et populum credentium ampliarent, repletus ira a diabolo, misit qui vario genere pœnarum interficerent eos. Nam Eutichia in media via tam diu cædi jussit, donec spiritum exhalaret. Cujus corpus rapuit populus Christianorum. Victorinum vero apud eum locum qui Cotilias appellatur, ubi putentes aquæ emanant et sulphureæ, capite deorsum per horas tressuspensum teneri jussit. Quod cum per triduum pro nomine Christi passus fuisset, migravit ad Dominum. Cumque una die jussu Aureliani corpus ejus inhumatum acuisset, venerunt Amiternenses populi Christiani,

A et rapientes in suum territorium transtulerunt. Maronem autem, misso amico suo, nomine Turgio, jussit idem Aurelianus duci, et saxo ingenti opprimi. Sed protegente Domino, in nullo eum lædere potuerunt. Quem consularis accepto ab Aureliano præcepto interfecit, corpusque ejus Christianus populus rapuit, et condigno honore sepelivit.

A. XVI KALEND. MAII.

(16 Apr.)

Apud Corinthum, Callisti et Carisii cum aliis septem, omnium in mare mersorum.

B. XV KALEND. MAII.

(17 Apr.)

Apud Africam, natale S. Mappalici, qui cum aliis pluribus martyrio coronatus est. Scribit B. Cyprianus^d in epistola ad martyres et confessores de illo hoc modo: *Vox plena Spiritu S. de martyris orarum proripit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum virtutis ac fidei testimonio dixit, Dominus implevit. Agon cœlestis exhibitus, et Dei servus in agonis promissi certamine coronatus est. Et post pauca: Hunc igitur agonem per prophetas ante prædictum per Dominum commissum, per apostolum gestum, Mappalicus suo et collegarum suorum nomine, proconsuli repromisit: nec se fellit in promisso suo vox fidelis; pugnam quam spopondit, exhibuit, et palmam quam meruit, accepit. Istum nunc beatissimum martyrem, et alios participes ejusdem congressionis et comites, et fide stabiles, in dolore patientes, in questione victores, ut ceteri quoque sectemini et opto pariter et exhortor: ut quos vinculum confessionis, et hospitium carceris simul junxit, jungat etiam consummatio virtutis, et corona cœlestis.*

Apud Antiochiam, natalis sanctorum Petri diaconi et Hermogenis.

Apud Viennam, sancti Pantagathi episcopi.

C. XIV KALENDAS MAII.

(18 Apr.)

Apud Messanam [al., Misenam] Apuliæ civitatem, natalis sanctorum martyrum Eleutherii episcopi et Anthiæ [al., Evanthiæ.] matris ejus: qui beatus episcopus cum esset et sanctimonia vitæ, et miraculorum virtute illustris, sub Adriano principe, in concessione Christi, lectum ferreum ignitum, craticulam, et sartaginem oleo, pice ac resina ferventem, superans, leonibus quoque projectus, sed ab his illæsus, novissime, una cum matre, gladio jugatur.

(Euseb., lib. v, c. 20, 21, Ruffini.) Item eodem die Romæ, sancti Apollonii senatoris, qui sub Commodio principe a servo proditus quod Christianus esset, imperatus ut rationem fidei suæ redderet, insigne volumen composuit, quod in senatu legit. Et nihilominus sententia senatus, pro Christo capite

^a De his, in gestis Cæcilie.

^b De his, in Vita S. Laurentii.

^c De his, in Vita Nerei et Achillei.

^d Cypr. epist. 9. Item Luciani, Epist. 22, apud eundem de sociis.

truncatus est : veteri apud eos obtinente lege, absque negatione non dimitti Christianos, qui semel ad eorum iudicium pertracti essent.

In Laubaco monasterio transitus sancti Ursmari, episcopi et confessoris.

D. XIII KALEND. MAII.

(19 Apr.)

In Armenia, civitate Militana, natalis sanctorum Hermogenis, Caii, Expediti, Arstonici, Rufi, Galate, una die coronatorum.

Caucoliberi Hispaniæ, natalis sancti Vincentii martyris.

Apud Corinthum, sancti Timonis, de illis septem diaconibus primis (Act. vi).

E. XII KALEND. MAII.

(20 Apr.)

Romæ, sancti Victoris episcopi, qui tertius decimus post beatum Petrum ^a, rexit Ecclesiam annis decem, et sub Severo principe martyrio coronatur.

Item Romæ, sanctorum martyrum Sulpitii et Seruiliani ^b, qui prædicatione et miraculis beatæ Flaviæ Domitillæ ad fidem Christi conversi sunt (quæ etiam sponsas eorum Theodoram et Euphrosynam ad spem vitæ æternæ, et perseverantiam sanctæ virginitatis lucrata fuerat) persecutione Taiadi, cum nollent idolis immolare, a præfecto Urbis Aniano capite cæsi sunt. Quorum corpora Christiani rapientes, posuerunt in prædio eorum, via Latina, milliario secundo.

(Greg. Tur. *de Gl. confess.* cap. 69.) Eodem die in Galliis civitate Ebredunensi, sancti Marcellini primi ejusdem urbis episcopi et confessoris, qui divino jussu, cum sanctis sociis Vincentio et Domino ex Africa veniens, maximam partem Alpium maritimarum et signis admirandis, quibus usque hodie refulget, ad fidem Christi convertit, ita ut baptisterium, quod ipse apud præfatam urbem condidit, in sacrosanctis Paschalis festi vigiliis, divina virtute, singulis annis aquis subitis inundetur, et per septem ejusdem solemnitatis dies, gratia exuberante permaneat. Venerabiles socii ejus apud Diniensium urbem conditi, gloriosis nihilominus miraculis commendantur.

F. XI KALEND. MAII.

(21 Apr.)

(Cassiod. lib. II *Histor. trip.*) Apud Persidem, natalis sancti Simeonis episcopi Seleuciæ et Ctesiphonis, regalium civitatum : qui persecutione Saporis regis Persarum, jubente eodem tyranno, comprehensus, ferroque onustus, cum, iniquis tribunalibus exhibitus de Domino Jesu Christo voce libera ac constantissima testaretur, primum carcerali ergastulo cum aliis centum, e quibus alii episcopi, alii erant presbyteri, alii diversorum ordinum clerici, longo tempore maceratus est. Novissime, cum

A in Christi testimonio immobilis persisteret, jussus est cum omnibus pariter decollari : ita ut cum cæteri jugularentur, astartet, et ipse ultimus trucidaretur. Cumque omnes sub ejus aspectu cæderentur, et ille singulos paternis exhortationibus alacriter confortaret, extremo lictoris ictu et ipse occumbens, palmam martyrii adeptus est. Erat autem sexta feria septimanæ majoris in qua ante Resurrectionis festivitatem annua Christi Passionis memoria celebratur. Passi sunt cum eo etiam Ustazadis eunuchus nutritius regis et major regiæ domus, et Abdella, atque Ananias, venerabiles senes ; et Pusitius princeps artificum regalium, eo quod videns præfatum senem Ananiam sub ictu gladii trementem, exclamaverit confidenter, dicens : Paululum, o senex, claude oculos, et securus esto ; mox Christi videbis aspectum. Filia quoque ejusdem Pusitii virgo sacra simul perempta est.

B Apud Alexandriam, natalis sanctorum Fortunati, Aratoris presbyteri, Felicis, Silvii, Vitalis, qui in carcere quieverunt.

G. X KALEND. MAII.

(22 Apr.)

Romæ via Appia, in cœmeterio Callisti ^c, sancti Caii papæ, qui cum Ecclesiam undecim annos, menses quatuor, dies duodecim rexisset, martyrio coronatus sub Diocletiano principe. Frater namque ejus beatus Gabinius presbyter, in multis clarissimis passionibus, jam finierat triumphum victoriæ suæ, sub eodem impio principe, undecimo Kalendas Martias.

C (Cassiod. lib. III *Histor. trip.* c. 2.), Apud Persidem, sanctorum martyrum plurimorum, qui jubente Sapore Persarum rege, annuo die quo passionis Dominicæ memoria celebratur, per totam Persidis regionem tanti, ac pro Christi nomine gladio jugulati sunt. In quo fidei certamine passus est Melisius episcopus, sanctitate et miraculorum gloria insignis ; Acepimas quoque episcopus cum presbytero suo Jacobo, et Mareas et Bicorni nihilominus episcopi, cum clericis fere ducentis, et quinquaginta monachis, et sacratis virginibus plurimis, inter quas et Simeonis episcopi sororem nomine Tarbuam cum pedissequa sua, stipitibus alligantes, serraque findentes, crudelissime necaverunt.

D Eodem die in Cordula civitate, natalis sanctorum Parmenii, Helimenæ, et Chrysoteli presbyterorum, et Lucæ et Mutii diaconorum de Babylonia. Quorum primus præcisa etiam lingua loquebatur. Omnes primo in equuleo suspensi, et nexibus attracti sunt ; dein laminis ardentibus circa latera apposis, ustulati et unguibus lacerati, ac ultimum gladio trucidati sunt, præsentem persecutorem Decio. Scriptum in passione sancti Laurentii (10 Aug.),

(Greg. Tur. *de Gloria Mart.* c. 64.) Et Lugduno Galliæ natalis sancti Epipodii martyris, qui perse-

^a Vide libellum de Festivitat. Apost.

^b De hts in gestis Nerei Achilei.

^c De hoc gesta Sebastiani et Susannæ Aug. 11. Pontificale, cap. 29.

cutione Antonini Veri, post gloriosos quadraginta octo martyrum agones, qui in eadem urbe passi sunt, cum Alexandro charissimo collega tentus, ipso interim in carcerem truso, primo os diris pugnorum ictibus cæsus, deinde equulei extensione vexatus, postremo martyrium capitis abscisionem complevit.

Viennæ, sancti Juliani episcopi et confessoris.

A. IX KALEND. MAIL.

(23 Apr.)

Dist. 13, c. *Sancta Eccl. Rom.*) In Perside, civitate Diospoli, passio sancti Georgii martyris, cujus gesta passionis et si inter apocryphas connumeratur scripturas, tamen illustrissimum martyrium ejus inter coronas martyrum Ecclesia Dei venerabiliter honorat.

In Galliis, civitate Valentia, natalis sanctorum Felicis presbyteri, Fortunati et Achillei diaconorum, qui a beato Irenæo Lugdunensi episcopo et martyre ad prædicandum verbum Dei missi, cum maximam partem supradictæ urbis ad fidem Christi convertissent, a duce Cornelio in carcerem trusi; dein durissima nervorum flagellatione diutissime verberati; post etiam revinctis post terga manibus, cruribusque confractis, circa rotarum vertiginem astricti, fumi quoque amaritudine supposita, die ac nocte continuata equulei extensione suspensi, ad extremum gladio consummati sunt.

In Fontanella monasterio, sancti Wulfranni episcopi, præclari in miraculis et doctrina viri.

B. VIII KALEND. MAIL.

(24 Apr.)

Lugdumo Galliæ, natalis sancti Alexandri, qui tertio post passionem Epipodii die productus e carcere, primo ita laniatus est crudelitate verberantium, ut crate soluta costarum, patefactis visceribus, secreta animæ panderentur. Dein crucis affixus patibulo, beatum spiritum exanimatus emisit. Passi sunt cum eo et alii numero triginta quatuor. Sepulti ambo ex utroque altaris latere, in crypta, quæ in colle superposito civitati, pulchro et antiquo opere extracta.

(Beda, I. i. *Histor. Angl.*, c. 20 et 30, et I. iii, c. 2 et seqq.) Eodem die, depositio Melliti episcopi in Britannia, qui tertius post Augustinum episcopum, Dorovernensem ecclesiam suscepit, quam rexit annos quinque; sepultus in monasterio, in ecclesia beatri Petri octavo Kalendas Martii, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vigesimo quarto.

C. VII KALEND. MAIL.

(25 Apr.)

Apud Alexandriam, natale sancti Marci evangelistæ^a qui martyr defunctus, sepultus est in loco lapidis excisi cum gloria. Ordinaverat autem pro se Alexandriæ episcopum Anianum, aliis quoque longe lateque ecclesiis episcopos, presbyteros, diaconos dederat.

^a Vide libellum de Fest. Apost.

A Eodem die Romæ, litania major, ad sanctum Petrum.

Apud Viennam, sancti Clarentii episcopi et confessoris.

D. VI KALEND. MAIL.

(26 Apr.)

(*Pontificale*, cap. 3.) Romæ, natalis sancti Anacleti papæ, qui secundus post beatum Petrum, cum rexisset Ecclesiam annis duodecim, persecutione Domitiani martyrio coronatus est.

(*Pontif.*, c. 30.) Ipso die, sancti Marcellini papæ, qui cum Ecclesiam novem annis et mensibus quatuor rexisset, temporibus Diocletiani et Maximiani, ab eodem Diocletiano, pro confessione veræ fidei, cum Claudio, Cyrino et Antonino, capite truncatus est, et post dies triginta et quinque, sepultus via Salaria, in cubiculo, a Marcello presbytero et a diaconibus cum hymnis. Quo tempore fuit magna persecutio, ita ut intra unum mensem decem et septem millia martyrio coronarentur.

E. V KALEND. MAIL.

(27 Apr.)

(*Pontif.*, c. 40.) Romæ, sancti Anastasii papæ, qui sedit annos tres, dies decem.

Apud Nicomediam, natalis sancti Anthimi episcopi et martyris, in memoriis piorum fulgentis in regno Christi. Hic persecutione Diocletiani, ob confessionem Christi, martyrii gloriam capitis obtruncatione suscepit. Quem tanquam bonum pastorem, viam martyrii præeuntem, universa pene gregis sui multitudo secuta est; quorum alios præfatus tyrannus, eandem civitatem tunc temporis residens, gladio obtruncari, alios ignibus conflagrari, alios naviculis impositos pelago immergi fecit. Ipsius fidelium turbis tanto per Dei gratiam fidei igne inflammatis, ut nec interrogari se paterentur, sed ultro in flammam irruerent, vel cædentibus gladiis cervices obsecrarent. Scriptum est in ecclesiastica Historia lib. viii (*Euseb.* viii, c. 6).

F. IV KALEND. MAIL.

(28 Apr.)

Apud Ravennam, natale sancti Vitalis martyris, patris sanctorum Gervasii et Protasii: qui militans cum Paulino iudice, Ravennam ingressus est. Et cum videret in conspectu judicis sui Christianum nomine Ursicinum, arte medicum, natione Ligurium, post nimia tormenta capitalem accepisse sententiam, et cum venisset ad palmam et expavisset, exclamavit: Noli, noli, Ursicine medice, qui alios curare consuesti, te ipsum æternæ mortis jaculo vulnerare! Et qui per passionem nimiam venisti ad palmam, coronam vis perdere a Domino præparatam? Utque martyrium consummavit idem Ursicinus, statim beatus Vitalis corpus ejus rapiens intra Ravennatium urbem sepelivit, ad judicem ultra venire contemnens. Tentus itaque a Paulino consulari ob id

maxime, quia præfatum Ursicinum in passionis agone positum suis exhortationibus roborasset, post equulei tormenta jussus est perducere ad palmam. Locus autem ubi decollabantur Christiani hoc habebat vocabulum, eo quod arbores palmæ illic essent. Et facta fovea quousque inveniretur aqua, ibi supinus depositus, et terra ac lapidibus oppressus est. Conjux quoque ejus Valeria, cum reverteretur ad urbem Mediolanensem, Sylvano sacrificantes incurrit; cumque eam deponentes de sagmario hortarentur de idolothitis manducare, nec sibi omnino licitum testaretur, quia esset Christiana: nimia ab eis cæde mactata est, ut vix seminecem sui homines eam ad Mediolanensem urbem perducerent. Quæ infra biduum migravit ad Dominum.

Alexandriæ^a, natale sanctæ Theodoræ virginis, quæ sacrificare contemnens, in lupanar tradita, miro Dei favore erepta est. Astante quippe jam ad ostium cellulæ multitudine juvenum impudicorum, repente quidam ex fratribus, Didymus nomine, plenus fide, divinitus inspiratus, sumpto militari habitu, primus lupanar irrupit, et sanctæ virgini curvenisset exponens, illi militares imponit exuvias, ipse virginali veste induitur. Sic virgo egressa, et a nullo agnita, ad civitatem fugiens evasit. Didymus præsidi exhibitus, et omne factum constanter exponens, Christianum se esse confessus, absciso capite igni traditus est. Beata quoque virgo, quæ protuenda virginitate ex lupanari fugerat, amore coronæ continuo ad stadium regressa, simul cum Didymo percussa, et simul est coronata.

Eodem die Aphrodisii, Carilippi, Agapii et Eusebii martyrum.

Item in Pannonia, sancti Pollionis martyris.

G. III KALEND. MAII.

(29 Apr.)

Apud Paphum, Tychici apostolorum discipuli (Eph. vi; II Tim. iv).

In Numidia apud Cirthensem coloniam, natalis sanctorum martyrum Agapii et Secundini episcoporum: qui persecutione Valeriani, post longum exsilium apud præfatam urbem, in qua tunc maxime

A gentilium cæco furore et officiis militaribus ad tentandam justorum fidem rabies diaboli infestantis inhiabat, ex illustri sacerdotio effecti sunt martyres gloriosi. Passi sunt in eorum collegio Æmilianus miles, Tertulla et Antonia sacræ virgines, et quædam mulier cum suis geminis.

A. PRIDIE KALEND. MAII.

(30 Apr.)

Natalis sanctorum martyrum Mariani et Jacobi, quorum prior lector, posterior diaconus erat. Et cum jam pridem infestationes Decianæ persecutionis in confessione Christi evicisset Marianus, iterum cum charissimo collega tentus est, apud Cirthensem coloniam. Ubi post dira et exquisita supplicia (ita ut Marianus per summos apices pollicum suspensus, ut gravi pondere pedibus innexus, crudelissime torqueretur) diu in carcere macerati sunt. Sed divinis revelationibus mirabiliter confortati, deinde Lambesitanam urbem directi ad præsidem, ibi rursus longo tempore carcerali ergastulo mancipati sunt; sed iterum divinis revelationibus allevati, novissime cum multis aliis gladio consummati sunt.

(Gregor. Tur. de Gloria martyrum, c. 86.) Eodem die apud civitatem Santonas, natalis sancti Eutropis martyris, qui a beato Clemente episcopo directus in Gallias; ab eodem etiam pontificalis ordinis gratia consecratus, impleto hujus officii ordine, peracta in incredulis prædicatione, insurgentibus paganis, quos auctor invidiæ credere non permisit, illiso capite victor occubuit. Denique post multa annorum spatia, cum Palladius ejusdem urbis episcopus, et cum eo alii viri Dei, corpus ejus, debiti honoris gratia, in basilicam novam transferrent, reserato sarcophago, contemplati sunt cicatricem capitis, quia in parte defixum fuerat securis acumen. Cumque sequenti nocte stravissent sacerdotes membra quieti, apparuit eis per visum, dicens: Cicatricem quam contemplati estis in capite, scitote me per eam martyrium consummasse.

Apud Asiam, passio sancti Maximi martyris, ejus gesta habentur.

^b De his in gestis sanctorum Mariani et Jacobi.

LITANÆ INDICENDÆ

MENSIS MAIUS

HABET DIES XXX; LUNA VERO, XXX.

B. KALEND. MAII.

(1 Maii.)

Jeremiæ prophetæ.

Et natalis apostolorum Philippi et Jacobi^a filii

^a Vide libellum de Fest. Apost.

Mariæ quæ fuit soror matris Domini, unde fratres Domini dicebantur.

In Galliis territorio Vivariensi, in loco qui vocatus est antiquitus gentibus, sancti Aneoli subdiaconi,

quem misit ab Oriente sanctus Polycarpus cum beato Benigno et Andochio presbyteris, et Thyrso diacono, ad prædicandum verbum Dei in Galliam. Cujus prædicatione Cæsar Severus comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum in carcerem trudi præcepit, et alia die productum cum videret superari non posse, jussit ad similitudinem gladii de ligno durissimo ensem fieri, et in crucis modum caput ejus scindi. Quod cum factum fuisset, eliso in terram cerebro, gloriosa morte translatus est.

Item civitate Sedunensi, loco Agauno, passio Sigismundi regis filii Gundebaldi, regis Burgundionum. Qui cum se cerneret non posse Francis resistere, solus fugiens, coma deposita, habitum religionis suscepit, et jejuniis, vigiliis ac orationibus die nocteque vacans, captus a Francis est cum uxore ac filiis, in puteumque demersus occubuit. Post vero abbati cuidam revelatus, et ab eo reverenter sepultus, etiam miraculis claruit.

C. VI NONAS MAIL.

(2 Maii.)

(Hieron. *de Script. eccl.*, c. 13. Ruff. I. 1, c. 14.) Natalis sancti patris nostri Athanasii, Alexandrinæ urbis episcopi et confessoris. Qui multa Arianorum perpressus insidiis, quadragesimo et sexto anno sacerdotii sui, post multos agones, multasque patientiæ coronas, quievit in pace. Hic vir acris ingenii, et ecclesiasticis negotiis apprimè vigilans fuit. Hujus origo et a puero institutio, tali modo narratur: Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum post expleta solemnia conventuros ad convivium suum clericos expectaret, in loco mari vicino videt eminens puerorum super oram maris ludum, imitantium (ut fieri solet) episcopum, atque ea quæ in ecclesiis geri mos est. Sed cum intentus diutino pueros inspectaret, videt ab his geri etiam secretiora quædam et mystica. Perturbatus, illico vocari ad se clericos jubet, atque eis quid eminens ipse videret ostendit. Tum abire eos, et comprehensos ad se adducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, et quid egissent, vel quomodo percontatur. Illi (ut talis habet ætas) pavidi negare primo. Dein rem gestam per ordinem pandunt et baptizatos a se quosdam catechumenos confitentur, per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul et ab eo qui interrogaverat: ubi videt, secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, collocutus cum consilio clericorum statuisset traditur illis quibus integris interrogationibus et responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Athanasium vero atque eos quos ludus iste vel presbyteros visus fuerat vel ministros, convocatis parentibus, sub Dei obtestatione eo tradit Ecclesiæ nutriendos. Parvo autem exacto tempore, cum a notario integre,

A et a grammatico sufficienter Athanasius fuisset instructus, continuo tanquam fidele Domini commendatum, a parentibus restituitur sacerdoti, ac veluti Samuel quidam in templo Domini nutritur; et ab eo pergente ad patres in senectutis bona, ad portandum post se Ephod sacerdotale deligitur. Hujus tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiam de hoc videatur dictum esse illud quod scriptum est, *Ego enim ostendam ei quantum pro nomine meo eum pati oporteat* (1 Reg. 1; Act. ix). In hujus etenim persecutiones universus conjuravit orbis, et commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coeurrunt adversus eum; multasque Arianorum perpressus insidias, toto orbe profugus agitur; nullus tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, præpositi, comites, exercitus quoque ad investigandum eum moventur. (Ruff. lib. 1, c. 18 et 19.) Edictis imperialibus præmia delatoribus proponuntur, si quis vivum maxime, sin minus certe caput Athanasii detulisset. Ita totis regni viribus frustra adversus eum (cui Deus aderat) certabatur. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquam, ut solem nunquam viderit. Sed cum jam sibi nullum locum tutum videret (proditus siquidem fuerat per ancillam, quæ sola conscia erat dominorum officiis, qui ei latebras præbuerant), ad Constantem Galliarum principem fugit; a quo satis honorifice religioseque susceptus est. Quique causa ejus, quam fama compererat, diligentius cognita, scribit ad fratrem, pro certo comperisse quod sacerdos Dei summi Athanasius injuste fugatus, exsilia pateretur. Reversus itaque ad Constantium cum litteris, ad Ecclesiam suam permittitur ire. Et rursus post mortem illius fugatus, usque ad Joviniani imperium latuit; a quo honorifice et officiosissimis litteris requisitus ecclesiarum disponendarum, jam statutus in sede sua accepit potestatem. Moritur Valentinianus et Valentis imperatorum tempore.

Eodem die, natalis sanctorum Saturnini et Neopolis, qui in carcere requieverunt.

D. V NONAS MAIL.

(3 Maii.)

Jerosolymis, inventio sanctæ crucis ab Helena regina, sub Constantino principe, cujus et ipsa exstitit mater. Inventionis autem pretiosissimi ligni historia cognitu digna ita se habet: Adrianus, qui undecimus Cæsar et imperator Romæ erat, existimans se fidem Christianam loci injuria perempturum, in loco passionis simulacrum Jovis consecravat. Et Bethleem Adonidis fano profanata est, ut quasi radix et fundamentum Ecclesiæ tolleretur, si in his locis idola colerentur in quibus Christus natus est ut pateretur; passus est ut resurgeret, surrexit ut regnaret, judex vel rex judicaret. In Bethleem quoque ubi agnoverat bos possessorem suum (*Isa.* 1), et asinus præsepe Domini sui, ibi principes hominum inficiati Salvatorem Domini, infames hominum amores morisque coluerunt. Prodit a novo sidere regis æterni

ubi cunabula supplices cum suis opibus adoraverant Chaldaei, ibi barbaras libidines sacraverunt Romani (*Ezech. vii*). Ubi natus Salvator cum exercitu Angelorum concinente, cœlesti gaudio salutaverant illustrata nocte pastores, ibi Veneris amasium mistæ semiviris planxere meretrices. Proh dolor ! quæ pietas hominum hanc impietatem compensare poterit ! ubi sacra nati Salvatoris infantia vagierat, illic Veneris lamenta fingentium lascivis luctibus, infamis ritus ululabat ; et ubi Virgo pepererat, adulteri colebantur. Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora Constantini, qui princeps ut esset principibus Christianis, non magis sua quam matris Helenæ fide meruit. Quæ divino, ut exitus docuit inspirata consilio, rogat filium ut sibi facultatem daret cuncta illic loca Dominicis impressa vestigiis, et divinorum erga nos operum signata monumentis purgare, destructis templis et idolis, ab omni profanæ impietatis contagio, et religioni suæ reddere, ut Ecclesia tandem in terra originis suæ celi braretur. Itaque prompto filii imperatoris assensu, mater augusta, patefactis ad opera sancta thesauris, toto abusa fisco est, quantoque sumptu atque cultu regina poterat et religio suadebat, ædificatis basilicis, contextit omnia et excoluit loca, in quibus salutaria nobis mysteria pietatis suæ, incarnationis, et passionis, et resurrectionis, atque ascensionis sacramentis Dominus redemptor impleverat. Mirum vero inter hæc, quod in basilica ascensionis, locus ille tantum de quo in nube susceptus ascendit, captivam in sua carne ducens captivitatem nostram (*Eph. iv*), ita sacratu divinis vestigiis dicitur ut nunquam tegi marmore, aut paviri [*ms. paveri*] receperit, semper excussis, solo respuente, quæ manus adornandi studio tentavit apponere (*Psal. cxxxi*). Itaque in toto basilicæ spatio solus in sui cespitis specie virens permanet, et impressam divinorum pedum venerationem calcanti Deo pulveris perspicua simul et attigua venerantibus arena conservat, ut vere dici possit : Adoravimus in loco ubi steterunt pedes ejus. Regina illa venerabilis, ut venit Jerosolymam, diligenter et pie locis illic et circa omnibus divinorum curiosa insignium, et oculis haurire gestiens fidem, quam piis auribus litterisque perceperat, crucem Domini studiosissime perquirere adorsa est. Sed quæ via vel ratio inveniendi subesset, cum judex idoneus nemo inveniri posset, ubi memoriam et curam religiosæ conscientiæ vel observantiæ, et antiquitas ævi, et superstitionis impiæ diuturnitas abolevisset ? Verum ipso omnium et terris et animis opertorum consilio et teste Domino, fidelis mulier sanctum Spiritum per affectum pium meruit. Quo aspirante, cum rem ab humana conscientia divinitus remotam frustra diligens requisisset, de loco tantum passionis certior fieri studuit. Itaque non solum de Christianis doctrina et sanctitate plenos viros, sed et de Judæis peritissimos ut propriæ (qua miseri et gloriantur) impietatis indices exquisiv'it, et accitos in Jerosolymam congregavit. Tum omnium una de

A loco testificatione confirmata est. Jussit illico, urgente sine dubio conceptæ revelationis instinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi ; parataque mox civium pariter et militari manu, brevi laborem istius molitionis hausit, et contra spem omnium, sed secundum ipsius tantum reginæ fidem, alta egestionem reseratis terræ finibus, additæ crucis arcana patuerunt. Sed cum tres pariter cruces, ut quondam fixæ Domino et latronibus steterant, repertæ fuissent, gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione confundi : justo piorum metu, ne forsitan aut pro cruce Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum pro stipite latronis abjiciendo violarent. Aderat quidem et titulus ille qui Græcis et Latinis atque Hebraicis litteris a Pilato fuerat conscriptus, sed nec ipse satis evidenter Dominici prodebat signa patibuli. Respexit pias fideliter æstantium curas Dominus, et ipsi potissimum, quæ tam piæ sollicitudinis princeps erat, hujus consilii lumen infudit, ut aliquem recens mortuum inquiri et inferri juberet. Macarius per idem tempus ecclesiæ illius episcopus præsens erat. Nec mora, verbum factum, cadaver illatum est. Deponitur jacenti una de crucibus, admovetur et altera, sed eorum ligna mors sprexit. Postremo dominicam crucem prodit resurrectio, et ad salutaris ligni tactum, morte profuga, funus excussum, et corpus erectum est ; tremefactisque viventibus, stetit mortuus ; et funebribus, ut Lazarus quondam, vinculis expeditus, illico inter spectatores suos redivivus incessit. Ergo crux Domini tot operta ætatibus et Judæis in tempore passionis abscondita, neque gentibus in ædificatione fani, terram sine bubio ad ipsam fabricam egerentibus, revelata, nonne divina manu latuit, ut nunc inveniretur, cum religiose quæreretur ? Ita ut crucem Christi decuit, experimento resurrectionis inventa et probata crux Christi est, dignoque mox ambitu consecratur, condita in passionis loco basilica, quæ auratis coruscat laqueariis, et aureis dives altaribus, arcana repositam sacrario crucis partem servat, quam thecis argenteis incomparabilis fide regina conditam dereliquit ibi. Namque partem ipsius ligni salutaris detulit filio, quam episcopus urbis ejus quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo, princeps ipse venerantium promit. Neque præter hanc diem quæ crucis ipsius mysterium celebratur, ipsa (quæ sacramentorum causa est) quasi quoddam sacræ solemnitatis insigne profertur : nisi interdum religiosissimi postulent, qui hac tantum causa illo perigrinati advenierint, ut sibi ejus revelatio, quasi in pretium longinquæ peregrinationis deferatur ; quod solum episcopi beneficio obtineri ferunt. Quæ quidem crux, in materia insensata vim vivam tenens, ita ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodat, ut detrimentum non sentiat, et quasi intacta permaneant ; quotidie dividua summentibus, et semper tota venerantibus. Sed istam imputribilem virtutem et indestructibilem solidita-

tem, de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem. Clavos quoque, quibus corpus dominicum fuerat affixum, eadem venerabilis regina portavit ad filium. Ex quibus ille frenos composuit, quibus uteretur ad bellum; et ex aliis galeam, nihilominus belli usus aptam.

(Ruff. lib. I, cap. 8. *Pontificale*, c. 7.) Eodem die Romæ via Numentana, milliario septimo, sancti Alexandri^a papæ, cum Eventio et Theodulo presbyteris sub Trajano principe, Judice Aureliano : qui Romanæ Ecclesiæ episcopatum, quintus post Petrum, tenuit annos decem, menses duos dies decem, et sanctitate incomparabilis, fide clarissimus, maximam partem senatorum Urbis convertit ad Dominum. Qui postmodum, jubente Trajano principe, ab Aureliano comite utriusque militiæ, carceri mancipatus, post stupenda et divina miracula, ubi per puerum, qui faculam ferebat ardentem, e carcere nocturno silentio per fenestram eductus, ad domum Quirini tribuni, ubi beatus Hermes præfectus sub custodia tenebatur, perducitur; et postquam sanata est filia ipsius Quirini, Balbina nomine, et ipse Quirinus conversus baptismi gratiam desideravit, postque liberationem et baptismationem eorum, quos vinculis arctatos in carcere Quirinus ipse tenuerat, inter quos duos quoque sanctissimos presbyteros inter reos constrinxerat, Eventium et Theodulum qui de oriente venerant; post ista omnia, et si qua sunt alia venerabiliter ab eo gesta, Aureliano comiti iterum, principe adhuc Trajano (siquidem Adrianus nondum imperabat), exhibitus est simul cum ipsis beatis duobus presbyteris; primoque in equuleum levatus, et tortus unguis, atque lampadibus attractatus gravissime fuit. Cumque nullas daret voces, dixit ei Aurelianus : Quare taces ? Sanctus Alexander respondit : Quia tempore orationis Christianus homo cum Deo loquitur. Deposito autem Alexandro, jussit impius iudex applicari Eventium et Theodulum, et interrogavit beatum Alexandrum : Qui sunt isti ? Beatus Alexander dixit : Ambo viri sancti, ambo presbyteri. Tunc conversus ad beatum Eventium, iudex interrogavit eum : Quando factus es Christianus ? Cui beatus Eventius : Ante annos septuaginta et annorum undecim sum baptizatus, et annorum viginti presbyter ordinatus fui, et nunc ago octogesimum et unum ætatis, quem in carcere et vinculis complevi. Et postquam interrogavit etiam Theodulum, et in confessione manentem invenit, jussit furnum incendi fortiter, et beatum Alexandrum atque Eventium ligatos in medium præcipitari. Cum eis et beatus Theodulus sponte in flammam prosiluit, decantans cum ipsis et pariter gratias agens : Igne nos examinasti, et non est inventa in nobis iniquitas (*Psal.* xvi). Quod cum nuntiatum impio Aureliano esset, fecit beatissimum Alexandrum punctis creberrimis per tota puni membra,

A donec deficeret. Hujusmodi fine vir sanctus martyrium suum complevit. Sancti autem duo presbyteri gladio consummati sunt. Quorum corpora Severa femina religiosa collegit, et beatum Alexandrum atque Eventium in uno sepulcro, sanctum vero Theodulum separatim in alio posuit via Numentana, in prædio suo, v Nonas Maii.

E. IV NONAS MAI.

(4 Maii.)

(Euseb. I. viii, c. 14, et I. ix, c. 6. Ruff.) In Palæstina civitate Gaza, natalis S. Silvani ejusdem urbis episcopi. Qui persecutione Diocletiani cum plurimis clericorum suorum martyrio coronatus est.

Item in metallo Fanensi, sanctorum martyrum B quadraginta qui simul capite cæsi sunt.

Nicomediæ, natalis sanctæ Antoniæ : quæ nimium torta et variis afflicta cruciatibus ab uno brachio tribus diebus suspensa, et in carcerem biennio detrusa, a Priscilliano præside ad ultimum flammis exusta est.

Eodem die, in Norico Ripensi, loco Lauriaco, natalis sancti Floriani, qui præsidis jussu, ligato ad collum saxo, in flumen Anisi præcipitatus est, et mox, omnibus qui circumstabant videntibus, oculi præcipitatoris ejus crepuerunt.

Ipsa die, beati Quiriaci episcopi et martyris gloriosi, sub Juliano imperatore.

F. III NONAS MAI.

(3 Maii.)

C^b Apud Alexandriam sancti Euthymii diaconi in carcere quiescentis.

Thessaloniciæ natalis sancorum Irenæi et Peregriini et Irenes ignibus combustorum.

In Galliis civitate Arelatensi, sancti Hilarii episcopi, magni, docti et præclarissimi viri. Qui paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore sollicitus erat : nam pro reficiendis pauperibus, etiam rusticationem contra vires suas, homo genere clarus, et longe aliter educatus exercuit. Sed nec in spiritibus neglexit : nam et in docendo gratiam habuit, et absque personarum acceptione omnibus castigationem ingessit. Inter sua vero opera ingenio immortalis, ad multorum utilitatem necessario opere, D Vitam sancti Honorati decessoris sui composuit. Moritur Valentiniano et Martiano imperatoribus.

Item Viennæ, beati Nicetii episcopi, venerabilis sanctitatis viri.

Antisiodori, passio sancti Joviniani, lectoris et martyris.

G. PRIDIE NONAS MAI.

(6 Maii.)

^c Natalis sancti Joannis apostoli ante portam Latinam Romæ, qui ab Epheso, jussu Domitiani fratris Titi, secunda persecutione, quam ipse post Neronem

^a Ruff. lib. I, cap. 8. *Pontificale*, c. 7. Est Alexander I.

^b Gennadius de Viris illust. cap. 69.

^c Hier., lib. I contra Jovinian. c. 14, et in c. xx Math., ex Tertull. de Præscr. c. 36.

exercuit, ad urbem Romam perductus, presente A senatu, ante portam Latinam in ferventis olei dolio missus est, agente hoc impio principe qui Christianorum infestissimus persecutor erat. Sed beatus apostolus tam liber a pœna inde exiit quam a corruptionibus carnis fuerat immunis. Tunc in Pathmum insulam relegatur exsilio, ubi Apocalypsim vidit. Ad commendandam ergo ipsius dignam memoriam, et pro fide apostolicam constantiam, Christiani ecclesiam, venerationem ejus gestantem in supradicto loco ante portam Latinam præclaro et miro opere construxerunt, ubi festivum concursus undecimo. Non Maii usque hodie faciunt.

Eodem die, beati Evodii, Antiochiæ episcopi, qui primus ab apostolis ^a ibi est episcopus ordinatus.

Item beati Lucii Cyrenensis, qui apud Cyrenem primus episcopus a sanctis apostolis institutus est, quem in Actibus apostolorum sanctus Lucas commemorat.

A. NONIS MAII.

(7 Maii.)

Natalis sancti Juvenalis martyris.

Et beatissimæ atque illustrissimæ Dei famulæ Flavie Domitillæ ^b. Quæ cum esset Flavii Clementis consulis ex sorore neptis, et a sancto Clemente sacro velamine ad integritatis perseverantiam consecrata, persecutione Domitiani, anno principatus ejus quinto decimo, ob testimonium quod Christo perhibebat, cum aliis plurimis in insulam Pontiam exsilio deportata, longum inibi martyrium duxit. Novissime, cum ab Aureliano sponso suo, quem pro Christo contempserat, et cujus accusatione exsilio fuerat relegata, translata esset ad Terracinam urbem Campaniæ, et doctrina ac miraculis primo Euphrosynam et Theodoram collactaneas et convirginales suas, deinde etiam alios ad fidem Christi convertisset, inter quæ magnalia, etiam prædictus Aurelianus infestissimus persecutor ejus, divina virtute exstinctus est; a Luxorio fratre ejus incenso cubiculo in quo simul præfatis cum virginalibus suis clausa morabatur, cursum gloriosi martyrii sui consummavit sub persecutione Trajani; altera namque die veniens sanctus diaconus nomine Cæsarius, invenit corpora sanctarum virginum illæsa; in facies enim suas prostrate, orantes Dominum, recesserunt. Quarum corpora idem sanctus diaconus in sarcophago novo simul condiens, in profundo terræ infodiens sepelivit.

Eodem die apud Nicomediam, passio sanctorum martyrum Flavii, Augustini, et Augustini fratrum.

^a Vide libellum de Fest. Apost. Act. 19.

^b Gregor. homilia 27. De his in gestis Nerei et Achillei. 12 Maii.

Gregor. Tur. de gloria Martyrum, c. 45.

B. VIII IDUS MAII.

(8 Maii.)

^c Mediolani, sancti Victoris martyris: qui natione Maurus, et a primæva ætate Christianus, cum esset in castris imperialibus, miles etiam canitie decoratus, compellente Maximiano ut sacrificaret idolis, in confessione Domini fortissime perseverans, primo graviter fustibus cæsus, sed Deo protegente, doloris expers, deinde liquenti plumbo perfusus, sed nihil penitus læsus; novissime gloriosi martyrii cursum capitis abscissione complevit. Erat autem civis sanctorum martyrum Naboris et Felicis, qui in Africa decollati, simul cum Januario et Marino Mediolanum translati sunt.

C. VII IDUS MAII.

(9 Maii.)

^d In Perside sanctorum martyrum trecentorum decem.

Eodem die apud Nazianzi oppidum, beati Gregorii episcopi, qui theologus dicitur, nobilis Athenis eruditus, collega beati Basilii, Cæsareæ Cappadociæ postea episcopi. Quique, cum se totum Dei servitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumpsit, ut sedentem Basilium de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium manu injecta perduceret, ibique per annos tredecim omnium Græcorum sæcularium, libris remotis, solis divinæ Scripturæ voluminibus operam dabant. Igitur apud Nazianzi oppidum in loco patris episcopus subrogatus, hæreticorum turbinem fideliter tulit. Reddita vero pace, Constantinopolim ad ecclesiam docendam venire exoratus, non abnuit. Ubi brevi tempore in tantum ad emendandum populum, vetustis hæreticorum infectum venenis, profecit, ut tunc primum Christiani sibi fieri viderentur, et novellam lucem veritatis aspicere. Sed ubi gloriam subsecuta invidia est, obniti quidam et præscriptionibus minus sanis uti cœpere, ut ipso ad propria remeante, alius ordinaretur episcopus. Quod ille susurrari tantum et subdente sentiens ruminari, ipse profert, quia dicere ei nullus audebat. Absit, inquit, ut mei causa, aliqua simultas in Dei sacerdotibus oriatur. Si propter me est ista tempestas, tollite, et mittite me in mare, et desinet a vobis quassatio. Tum regressus, in ecclesia sua quod superfuit vitæ tempus exegit. Et quoniam fessa jam ætate et corpore invalidus erat, successorem sibi ipse delegit, quo ecclesiam gubernante, debilitatis et senectutis otio frueretur.

Constantinopoli, natalis S. Timothei ^e, quando ab Epheso ejus sacra ossa delata sunt.

D. VI IDUS MAII.

(10 Maii.)

Job prophetæ.

Romæ via Latina in cœmeterio ejusdem, natalis sanctorum Gordiani et Epimachi; quos Julianus,

^d Hier. de script. Eccles. 117. Ruff. 1. 1, cap. 9.

^e Vide libellum de Festiv. Apost.

imperator apostata, inter multos Christianos, publicis custodiis mancipavit, beatum vero Januarium senem presbyterum comprehensum cuidam Vicario Gordiano ad audiendum tradidit. Qui beatum Januarium patienter audiens, spiritu Dei illuminatus credere coepit. Quem protinus beatus presbyter, cum uxore Marina nomine, et familia promiscui sexus numero quinquaginta et tres, et eo amplius, baptizavit. Quod factum audiens Julianus, plenus ira, damnavit inscriptionibus sanctum presbyterum Januarium; sanctum vero Cordianum similiter damnatum in custodia publica posuit; atque cuidam Clementiano, quem vicarium ejus loco dederat, tradidit. Uxorem porro ejus ad Aquas Salvias [al. *Silmas*] manere praecepit in servitio rusticorum. Clementianus autem pro tribunali residens, beatum Gordianum vinctum catenis sibi praesentari fecit. Ille in confessione Christi fixus, diu plumbatis caeditur; in ultimo capite truncatur. Cujus corpus jussit iniquus judex ante templum Apollonis ^a in Tellude jactari, ut a canibus roderetur. Quod nocturno tempore Christiani rapientes, milliaro plus minus uno ab urbe Roma posuerunt in crypta, ubi jam pridem corpus beati martyris Epimachi sepultum fuerat. Hic Epimachus apud Alexandriam cum collega suo Alexandro multo tempore in vinculis et in cruciatibus carceris tortus, cum in frequentibus et diversis suppliciis confectus perdurasset in fide, ignibus postremum consumitur, deinde reliquiae ejus Romam translatae.

Item Romae, natalis S. Calopedii senis presbyteri, sub Alexandro imperatore; qui eum fecit occidi a Laodicio, et corpus trahi per civitatem, atque in jactari, die Kalendarum Maii. Quod inventum pisca- tores levaverunt, et narraverunt hoc Callisto episcopo. Acceptum itaque condivit illud aromatibus et linteaminibus, et sepelivit in coemeterio ejus, mili- lario ab Urbe tertio, in crypta, vi Idus Maii. Tunc decollatus est ab Alexandro Palmatius consul cum uxore et filiis, et aliis promiscui sexus de domo sua quadraginta duobus. Cum quibus et Simplicius sena- tor cum uxore et filiis suis, et familia sua, fere pro- miscui sexus sexaginta et octo, et Felix similiter cum uxore sua Blanda, qui per doctrinam Callisti papae et Calepodii presbyteri, nuper fuerant bapti- zati. Hic enim Palmatius consul Alexandro impera- tori adeo charus, acceperat ab eo potestatem ut Christianos cogeret sacrificare. Erat autem multi- tudo Christianorum collecta in quodam loco trans Tiberim, inter quos beatus Callistus episcopus urbis cum clero suo, et senex presbyter beatus Calepo- dius; ad quos tenendos Palmatius consul milites direxit. Qui ingressi ubi erat sanctorum multitudo,

A subito caeci facti sunt. Palmatius hoc videns, timore perterritus, nuntiavit Alexandro, atque milites in conspectu ejus exhibuit. Tunc coepit Alexander cla- mare: O cives optimi, videtis artem magicam? Re- spondit Palmatius: Si per magicam istud factum est, ubi sunt virtutes deorum nostrorum? Jubeat itaque pietas vestra offerri et immolari diis, ne pereat res- publica per eorum incantationes. Statuitur itaque dies, et praconis voce jubentur omnes immolare Mercurio, qui in urbe Roma erant. Factum est au- tem, dum funderetur sanguis porcinus et vitulinus, et sacerdotes virginesque baccharentur per tem- plum daemoneis, una ex illis Juliana nomine arrepta coepit clamare: Deus Callisti, ipse vivus et verus, ipse indignatus est pollutionibus reipublicae vestrae, et conteret regem mortalem vestrum, quia non ado- ratis veritatem. Audiens hoc Palmatius, cucurrit ad beatum Callistum trans Tiberim, ubi erat multitudo Christianorum, et cecidit ad pedes ejus: Cognovi, inquit, Dominum Christum Deum esse verum, quem daemones confessi sunt hodie. Per ipsum te conjuro ut liberes me a cultura daemoneum, et baptizes me si- cut praedicas. Quem B. Callistus, indicto jejunio, cate- chizavit, et allata aqua baptizavit. Qui baptizatus coepit clamare: Vere vidi Dominum Jesum Christum, lu- men verum, qui me illuminavit. Baptizata autem est et omnis domus ejus. Ab eadem die omnem facul- tatem suam coepit pauperibus Christianis erogare, ubicunque invenirentur, ministrans eis victum et tegumentum. Post dies triginta requiritur ab Ale- xandro; nuntiatum enim est ei quod Christianus esset. Tentus igitur a quodam tribuno Torquato, missus est per triduum in custodia Mamurtini [al., Mamertini], et vinctus praesentatur Alexandro. Quem videns Alexander, jussit solvi, cui et dixit: Sic amens est, Palmati, ut deseras deos, et quaeras hominem mortuum? Inter alia respondit Palmatius: Feci quasi infelix: modo autem cognovi quod ve- rum est. Tunc Alexander tradidit eum cuidam se- natori Simplicio, ut revocaret eum ad culturam deo- rum mollibus verbis. Sed Palmatius jejuniis, ora- tionibus et vigiliis studens, non cessabat lacrymis Deum Patrem omnipotentem et Dominum Jesum Christum Filium ejus deprecari. Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, rogabat eum pro uxore sua, quae a quatuor annis jacebat clinica. Beatus Palmatius, praesente uxore Simplicii et omni familia cecidit in terram, et cum lacrymis orare coepit: Domine Deus, qui illuminasti servum tuum, et do- nasti mihi lumen aeternum Dominum Jesum Chri- stum, salva ancillam tuam Blandam, et alleva eam de lecto doloris, ut cognoscant omnes quia tu es Creator omnium rerum. Quae illico sana surrexit.

^a In Tellude. Idem occurrit infra xxx Julii et vi Augusti. Acta mss. Cornelii papae xxiv Septembris: «Exhibitusque est ei noctu, et in Tellude, praefecto quoque Urbis praesente, auditus.» Acta Hippolyti, Eusebii et sociorum, ii Decemb.: «In Tellude sibi tribunal parari fecit.» Templum est, in quo saepe senatus cogi consuevit, ut apparet ex Cicerone, Dione

et aliis. Ubi locus hic fuerit, exprimunt Acta Abundii et sociorum: «Jussit Diocletianus produci sanctos de custodia Abundium et Abundatium, et praesen- tari in Tellude, in foro, ante templum.» Omnino videtur compositum, ut Telludis sit quasi Telluris aedes.

Quod videntes Simplicius et Felix, et reliqui qui in domo Simplicii erant, cœperunt urgere beatum Palmatium ut baptizarentur. Qui mittens vocavit sanctum Callistum, et baptizati sunt omnes in nomine Domini Jesu Christi.

Item Romæ via Latina ad Centum aula, natalis sanctorum Quarti et Quinti.

E. V IDUS MAII.

(11 Maii.)

Romæ via Salaria milliario vigesimo secundo natalis sancti Anthimi.

Viennæ, beati Mamerti episcopi, qui ob imminentem cladem, solemnes ante Ascensionem Domini litanias instituit.

F. IV IDUS MAII.

(12 Maii.)

Romæ, in cœmeterio Prætextati, natalis sanctorum martyrum Nerei et Achillei fratrum, qui fuerunt eunichi B. Blaviæ Domitillæ, quique cum ea apud insulam Pontium longum pro Christo duxerunt exsilium. Postmodum vero ab Aureliano sponso Domitillæ (quem ipsa ob amorem Christi spreverat) primo verberibus gravissimis attrectati, deinde Mommio [*al* Mummio, *et* Memmio] Ruffo consulari sunt traditi, a quo cum equuleo et flammis compellerentur ad immolandum et dicerent se a B. Petro apostolo baptizatos, nulla ratione posse idolis immolare, capite cæsi sunt. Quorum corpora rapuit Auspicius discipulus eorum, nutritor sanctæ virginis Domitillæ quæ etiam naviculæ imposita, adduxit, et in prædio Domitillæ in crypta arenaria sepelivit, via Ardeatina a muro Urbis miliario uno semis.

Item via Aurelia, milliario secundo, natalis sancti Pancratii martyris: qui cum esset annorum viginti quatuor, sub Diocletiano martyrium capitis detruncatione complevit. Cujus reverendum corpus Octavilla illustris femina occulte noctu sublatum, aromatibus conditum sepelivit iv Idus Maii.

Eodem B. Dionysii ^a patrui beati Pancratii, cujus studio idem Pancratius et baptizatus, et in timore Domini confortatus ad martyrium animatus est, ipse cum præmiis cœlestibus, charus et dignus Deo, in pace diem vitæ hujus clausit.

Sed et tunc temporis passa est virgo sacratissima Sotheris nomine, et genere nobilis sub Diocletiano Augusto.

Eodem die apud Cyprum, S. Patris nostris Ephanii, Salaminæ.

G. III IDUS MAII.

(13 Maii.)

Natalis S. Mariæ ad Martyres. Phoca imperatore, beatus Bonifacius papa in veteri fano quod Pantheon vocabatur, ablatis idolatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper Virginis Mariæ et omnium martyrum dedicavit. Cujus dedicationis sacratissima dies agitur Romæ iii Idus Maii.

^a De eo in gestis ejusdem Pancratii.

A Ipso die, sancti Servatii Tungrensis Ecclesiæ episcopi: qui tempore quo Hunni Germaniam vastabant, ne civitatis atque ecclesiæ suæ videret excidium, Domini revelatione communitus, transiit ad vicum Trajectensium; ibique defunctus, atque in medio publicis aggeris est sepultus. Ob cujus meritum hominibus demonstrandum cum tempore hiemis omnia in circuitu nix repleret, nunquam sepulcrum ejus operuit, donec industria civium basilica super ipsum ædificata est.

A. PRIMIE IDUS MAII.

(14 Maii.)

Sancti Patris nostri Pachomii ^b, qui cum esset factis apostolicæ gratiæ insignis, fundatoque Ægypti cœnobiorum, scripsit monachorum regulas, quas B angelo dictante dedicerat, simul et de tempore Paschali.

Ipso die in Syria, natalis Victoris et Coronæ, sub Antonino imperatore, duce Alexandriæ Sebastiani. Erat autem Victor miles a Cilicia, cui Sebastianus in confessione fidei confringi digitos, et evelli jussit unguis a cute, deinde illum in caminum ignis mitti, ubi triduo permanens, non est læsus. Deinde venenum bibere jussus, non est mortuus, sed venenum potius ad fidem convertit. Postea jussum est, nervos corporis ejus tolli; deinde oleum bulliens mitti in pudendis ejus. Post hoc jussit lampades ardescentes suspenso ad latera applicari: post hæc acetum et calceum simul misceri, et dari ei in ore; deinde oculis erui. Deinde triduo jussit capite jussum (*al.*, ioum, *id est* deorsum) suspendi; et dum adhuc spiraret, jussit eum excoriari. Tunc Corona cum esset uxor cujusdam militis, cœpit beatificare sanctum Victorem pro gloria martyrii. Et dum hoc faceret, vidit duas coronas de cœlo lapsas, unam Victori, et alteram sibi missam. Cumque et hoc cunctis audientibus protestaretur, tenta est a duce; jussumque est duas arbores palmæ curvari adinvicem, et canabinis funibus ligari Coronam in utriusque manibus et pedibus, et sic arbores dimitti. Quod dum fieret, divisa est Corona in duas partes, et sic æternæ vitæ coronam accepit. Erat autem sexdecim annorum. Tunc quoque Victor decollatus, et ipse victoriæ perennis triumphum meruit.

B. IDIBUS MAII.

(15 Maii.)

D Natale sanctorum confessorum Torquati, Clesiphontis, Secundi, Indalecii, Cæcillii, Esitii, Euphrasii. Qui Romæ a sanctis apostolis episcopi ordinati, et ad prædicandum verbum Dei ad Hispanos, tunc adhuc gentili errore implicatos, directi sunt. Cumque ad civitatem Accitanam venissent, et propter laborem itineris modicum quiescentes, causa victus emendi discipulos in urbem misissent; mox paganorum multitudo, qui tunc forte diis suis festa celebrabant, eos usque ad fluvium persecuta est, in quo pons miræ magnitudinis et firmitatis exstructus,

^b Gennad. de Viris illust. cap. 7.

transeuntibus sanctis, Dei nutu, cum omni persequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum cæteri territi, et cujusdam magnæ senatrici Ludariæ (quæ divinitus inspirata eos benigne suscipiens credidit) exemplum secuti, relictis idolis, Christo Domino crediderunt. Post hoc diversis urbibus evangelizantes, et innumeras multitudines Christi fidei subjugantes, Torquatus Acci, Ctesiphon Vergii, Secundus Abulæ, Indalecius Urci, Cæcilius Eliberri, Esitius Cartesæ (*al.*, Carceræ), Euphrasius Eliturgi quieverunt. Exstat usque hodie illustre miraculum ad condemnationem pretiosæ mortis eorum. Nam eadem solemnitate apud præfatam Accitanam urbem, ad sepulcrum sancti Torquati arbor olivæ divinitus florens, maturis fructibus onustatur.

Apud insulam Chium, natalis sancti Isidori martyris. In ejus Basilica exstat puteus, in quo et fertur injectus. De ejus aqua energumeni, febri-citantesque, vel reliqui infirmi sæpius potati salvantur.

Apud Lamosacum passio sanctorum Petri et Andree, Pauli et Dionysii^a.

C. XVI KAL. JUNII.

(16 Maii.)

Apud Isauriam, natalis sanctorum Aquilini et Victoriani, quorum gesta habentur.

Apud Antisiodorum, passio sancti Peregrini, episcopi primi civitatis ipsius.

Et in pago Foro-Julienensi, vico qui vocatur Calidianus, sanctæ Maximæ virginis, quæ multis clara virtutibus in pace quievit.

D. XVI KAL. JUNII.

(17 Maii.)

In Tuscia natale sancti Torpetis martyris sub Nerone principe. Hic magnus in officio Cæsaris Neronis fuit, et a beato Antonino presbytero baptizatus et in fide Christi eruditus est. Hunc Nero cum cognovisset esse Christianum, tradidit cuidam propinquo suo Satellico, ut impelleret eum sacrificare. Sed cum spiritu Dei confortatus, et in fide fundatus, vir beatus immobilis permaneret, fecit eum Satellicus alapis, cædi et ligatum ad columnam tandiu verberibus affici, quousque sanguis guttatim de corpore ipsius deflueret. Sed subito dum martyr caderetur, columna cadens oppressit iudicem, et quinquaginta cum eo viros. Inde tentus a ministris, positus est in rota. Postea feris objicitur a filio Satellici, nomine Sylvio, sed minime ab his læsus. Cujus constantiam et virtutem quidam consiliarius Neronis Evellius nomine inspiciens, Christo credidit. Ac post paululum baptizatus decollatus est in urbe Roma v Kalendas Maii, martyrique honore coronatus. Sed et beatus Torpes jubente Sylvio foras civitatem Pisanam ductus decollatione martyrium suum complevit iii Kalendas Maii. Hujus corpus ministri sceleris impositum pene fractæ et cariosæ

^a Gregor. Tur. de Gloria martyrum, 102.

navi, simulque canem et gallum projecerunt in decursum fluminis. Apparens autem angelus Domini cuidam venerabili feminæ ejus nomen Celerina, monuit ut perquireret martyris corpus, et sepeliret. Quod illa celerius complens inventum cum omni reverentia sepelivit et de facultatibus suis, cessante persecutione ecclesiam miro opere supra construxit. Agitur festivitas martyris et conventus civium xvi Kalend. Junii.

E. XV KAL. JUNII.

(18 Maii.)

Apud Ægyptum, natalis sancti Dioscori lectoris : in quem præses multa et varia tormenta exercuit, ita ut unguis ejus effoderet, et lampadibus ejus latera inflammaret; sed cœlestis luminis fulgore territi ceciderunt ministri. Novissime laminis ardentibus adustus martyrium consummavit.

F. XIV KAL. JUNII.

(19 Maii.)

Romæ, natalis sanctæ Pudentiæ vel Potentianæ virginis, quæ illustrissimi generis Pudentis discipuli sancti Pauli apostoli filia fuit; ejus mater Sabinella, soror vero Praxedis; quas piissimus pater earum Pudens in omni religione Christi erudit, virginesque Christo reliquit. Quæ post obitum sancti patris in omni exercitatione pietatis ita excreverunt, ut nocte dieque incessanter hymnis et orationibus cum femina sua Domino inservirent, beatissimo Pio urbis episcopo cum eis in laudibus Dei participante. Remunerationem igitur pro piissimis laboribus suis percepturæ, quos per gratiam Christi fructuose consummaverant; post innumeros agones, post multorum martyrum venerabiliter exhibitas sepulturas, post omnes facultates suas in visceribus pauperum inclusas, Christoque fideliter commendatas, tandem de terris ad Christum migraverunt : Potentiana venerabilis quartodecimo Kalendas Junii, posita in cœmeterio Priscillæ via Salaria; Praxedis vero virgo æque sanctissima duodecimo Kalendas Augusti, et ipsa cum sorore juxta patrem sanctum Pudentem posita.

Eodem ipso die, beatissimi Pudentis patris supranominatarum virginum, qui ab apostolis Christo in baptismo vestitus, innocentem tunicam usque ad coronam vitæ immaculate custodivit, et servavit.

Item Romæ, natalis sanctorum Caloceri, et Partheni eunuchorum uxoris Decii imperatoris : qui cum essent, unus præpositus cubili, alter primicerius, nolentes sacrificare idolis, a Decio occisi sunt. Corpora eorum juxta viam Appiam posita xiv Kalendas Junii.

G. XIII KAL. JUNII.

(20 Maii.)

Romæ via Salaria, natalis sanctæ Basillæ virginis et martyris^b. Quæ cum esset ex genere regio, et haberet sponsum illustrissimum nomine Pompeium

^b De ea in gestis S. Eugenii 28 Decemb.

per beatam Eugeniam et sanctos Dei viros Protam [AL., Protum] et Hyacinthum conversa ad fidem, accusata est a præfato sponso suo quod esset Christiana. Decevit continuo Gallienus Augustus, qui tunc Christi persequeretur Ecclesiam, ut aut sponsum reciperet, aut gladio interiret. Conventa de hoc respondit, se Regem regum sponsum habere, qui est Christus Filius Dei. Et cum hoc dixisset, gladio transverberata est.

^a Eodem die in Galliis, civitate Nemauso, natalis Baudelii martyris : qui a paganis deorum suorum sacrificia celebrantibus comprehensus, cum sacrificare nollet, et in fide Christi immobilis inter verbera et tormenta persisteret, martyrii palmam pretiosa morte percepit.

A. XII KAL. JUNII.

(21 Maii.)

In Mauritania Cæsariensi, natalis sanctorum Timothei, Polii et Eutychie diaconorum ; qui apud præfatam regionem verbum Domini disseminantes, pariter coronari meruerunt.

Item apud Cæsaream Cappadociæ, natalis SS. Polyucti, Victorii, Donati.

B. XI KAL. JUNII.

(22 Maii.)

In Africa, SS. Casti et Æmilii, qui per ignem passionis martyrium consummaverunt. Scribit Cyprianus in libro de lapsis (*cap.* 6).

Eodem die apud Corsicam, S. Julię, quæ crucis supplicio passa est.

C. X KAL. JUNII.

(23 Maii.)

Apud Lingones, passio sancti Desiderii episcopi, qui cum plebem suam ab exercitu Wandalorum vastari cerneret, ad regem eorum, pro ea supplicaturus exivit : a quo statim jugulari iussus ; pro ovibus sibi creditis cervicem libenter tetendit, et percussus gladio, migravit ad Christum. Percussor vero ejus mox amentia correptus interiit. Sepultus est ibidem beatus martyr, in basilica juxta urbis muros, quod fidelium populus a Christo ei commissus, præcipuo ipsius amore, et pia devotione ad tutelam civium fieri procuravit. Passi sunt autem cum eo et plures alii de numero gregis sui, et apud eandem urbem conditi.

D. IX KAL. JUNII.

(24 Maii.)

Natalis S. Manahen, Herodis tetrarchæ collectanei (*Act.* XIII), doctoris et prophetæ sub gratia Novi Testamenti, apud Antiochiam in Christo quiescentis.

Item beatissimæ Joannæ uxoris Chusæ procuratoris Herodis, quam commemorant evangelistæ (*Luc.* VIII, et XXIV).

Item in Portu Romano, natalis S. Vincentii martyris.

^a Greg. Tur. de Gloria mart., c. 78.

^b Greg. Tur. de Gloria mart., c. 6.

^c De eo in gestis S. Cecilie, 22 Nov.

^b In Galliis, civitate Nannetis, natalis SS. martyrum Donatiani et Rogatiani fratrum.

In Istria, natalis SS. Joelli, Sirvilii, Sylvani et Dioclis.

E. VIII KAL. JUNII.

(25 Maii.)

^c Romæ via Numentana, in cœmeterio Prætextati natalis sancti Urbani episcopi et martyris. Cujus doctrina, sub persecutione Alexandri, multi martyrio coronati sunt.

Mediolani, S. Dionysii episcopi et confessoris. Qui ab imperatore Constantio Ariano apud Cappadociam pro fide catholica damnatus exsilio ibidem requievit. Reliquias corporis ejus, per sanctum Basilium præfatæ urbis episcopum receptas, B. Ambrosius condigno honore condidit.

^d Eodem die apud Mæsiam, civitate Dorostoro, natalis sanctorum martyrum Passieratis, Valentionis, et aliorum duorum coronatorum.

Romæ, Eleutherii papæ. Illic accepit epistolas a Lucio Britannico rege, ut per ejus mandatum Christianus fieret. Sepultus est juxta corpus beati Petri apostoli.

F. VII KAL. JUNII.

(26 Maii.)

^e Apud Athenas, natalis sancti Quadrati episcopi, discipuli apostolorum.

Item natalis S. Quadrati martyris, in cujus sollemnitate S. Augustini sermone habiti inveniuntur.

^f Romæ, B. martyrum Symmetrii presbyteri, et C aliorum viginti duorum, quos Antonius imperator gladio pro Christo puniri fecit : quorum corpora nocte beata Praxedis collegit, et sepelivit in cœmeterio Priscillæ, sub die septimo Kal. Junii.

Tuder Tusciæ, natalis SS. Felicissimi, Heraclii, Paulini.

In territorio Antisiodorensi, passio sancti Prisci martyris cum ingenti multitudine.

In Britanniis, S. Augustini episcopi et confessoris. Cui missus a beato papa Gregorio, primus genti Anglorum Christi Evangelicum prædicavit, atque illic virtutibus et miraculis gloriosus in Christo quievit.

G. VI KAL. JUNII.

(27 Maii.)

Apud Mæsiam, civitate Dorostorensi, natale sancti D Julii qui tempore persecutionis cum esset veteranus et emeritæ militiæ, comprehensus ab officialibus, et Maximo præsidi oblatus, nolens sacrificare idolis, et nomen Domini Jesu Christi constantissime confessus, capitali sententia punitus est. Cumque duceretur ad locum cædis implendæ, Esychius quidam miles, cum et ipse ob fidem Christi comprehensus detineretur, rogabat eum dicens : Memor esto mei, nam et ego subsequor te. Plurimum etiam saluta Passicratem et Valentionem famulos Dei, qui nos

^d Ambr. eqist. 82 ad Vercell. Pontif., c. 14.

^e Vid. libellum de Fest. apost.

^f Possidonius unius meminit.

jam per bonam confessionem præcesserunt ad Dominum. Julius vero osculatus Erychium dixit: Frater, festina venire; mandata enim tua jam audierunt quos salutasti. Sic accepto orario, ligans sibi oculos, martyrii palmam gladio cædente percepit.

In Galliis, civitate Arausica, S. Eutropii episcopi cujus vitam, illustrem virtutibus ac miraculis, Verus episcopus luculento sermone describit.

A. V KAL. JUNII.

(28 Maii.)

^a Natalis sancti Joannis papæ, quem (quia orthodoxus erat, et a Justino imperatore orthodoxo Constantinopolim veniens gloriose susceptus fuerat) Theodoricus rex Arianus revertentem in Ravennam, in custodiam tantum, ad mortem usque, cum aliis æque catholicis viris, perduxit. Hujus meminit S. Gregorius in libro Dialogorum. Cujus corpus, translatum de Ravenna, sepultum est in basilica. B Petri apostoli, quinto Kalendarum Januarii, Olybrio consule.

Eodem die apud Parisium, natalis sancti Germani episcopi et confessoris

Item apud Sardiniam, sanctorum Æmilii, Felicis, Priami et Luciani.

B. IV KAL. JUNII.

(29 Maii.)

Romæ, via Aurelia, sancti Restituti.

Via Tiburtina, septem germanorum.

Treviris, beati Maximini episcopi, a quo Athanasius persecutionem Constantii fugiens honorifice susceptus est.

Item passio sancti Cononis martyris, et filii ejus sub Aureliano imperatore, in Iconio, civitate provincie Isauriæ, judice Domitiano. Hic cum esset fide præclarus, exhibitus judici cum filio suo annorum duodecim, Spiritum sanctum in se habitare veraci confessione manifestaverunt. Primum itaque ignito ferro superpositi; deinde craticulam prunis suppositis et oleo superinfuso constanter superaverunt; inde frixiorum; malleo ad extremum ligneo manus eis adhibito, malleo ad extremum ligneus manus eorum contritæ, in laudem omnipotentis Dei, spiritum emisunt.

Eodem die, natalis sanctorum Sisinnii, Martyrii, atque Alexandri: qui in Anauniæ partibus persequentibus gentilibus viris, martyrii coronam adepti sunt. Hos Vigilius Tridentinæ urbis episcopus et martyr ad regionem vicinam (cui vocabulum Anauniam) ad prædicandum misit. Ex quibus unus Sisinnius senex venerabilis, genere Græcus, ex provincia Cappadociæ fuit. Igitur dum per aliquod tempus verbum Dei prædicaret, turba gentium indigne ferens, adversus sanctos Dei pugnatura consurgit. Contigit autem, ut secundum gentilem consuetudinem, per quinquennium cultura ruris sui, diabolica pompa semina

A sua circumirent, luctuosis ornatibus coronati, Saturno victimas immolaturi. Tunc et ipsi apprehensi a multitudine gentilium immolare jubentur. Quibus reluctantibus, tanta cæde sunt mactati, ut vix extremum spiritum traherent. Interim una nocte dilata, mox pervenitur ad coronam martyrii. Nam sanctus Sisinnius tuba ærea percussus in capite, atque securibus confossus, juxta ipsius ecclesiæ limina decubuerat. Sanctus vero martyr comprehensus stetit immobilis, et agens gratias Deo, vulneratus capite securibus, atque subditus transformatus, ducebatur ad idolum; in quo itinere reddidit spiritum. Multitudo autem gentilium tunc apprehendentes sanctorum corpora, et in collo S. Sisinnii tintinnabulum suspendentes, insultabant dicentes: Modote vindicet Christus. Igitur inter corpora sancti Sisinnii et Martyrii vivus Alexander trahendus apponitur, ut per iter asperum membratim corpora disjungerentur. Ubi ergo pervenerunt ad aram Saturni, ignem copiosum factum, sanctorum corporibus immiserunt. Sanctum autem Alexandrum flagellantes, interrogabant, si vellet evadere flammam, ut sacrificaret Saturno. Sed ille contemnens impias voces, gloriosæ passionis excepit palmam. Hæc cum sexta feria acta fuissent quando Salvator fuerat crucifixus, umbra quædam nigra proxima terræ, mox totam texit regionem, fulminibus creberrimis discurrentibus, ut et ipsi impii confiterentur terrore perculsi, hoc sanctorum causa fieri. Quorum etiam reliquias cum postmodum Mediolanenses summa devotione susceperent, quidam cæcus ex littore Dalmateno adveniens, tacto loculo lumen recepit, ut sanctus Paulinus scribit in vita S. Ambrosii.

C. III KAL. JUNII.

(4 Apr., 30 Maii.)

^b Romæ via Aurelia in cœmeterio, natalis sancti Felicis papæ. Qui cum annis quinque rexisset Ecclesiam, sub Claudio principe, martyrio coronatus est.

Turribus Sardinie, natalis sanctorum martyrum Gabinii et Crispuli.

D. PRIDIE KAL. JUNII.

(31 Maii.)

^c Romæ, R. Petronillæ virginis. Hæc fuit filia beatissimi Petri apostoli, quæ post multa miracula sanitatum, cum eam Flaccus comes suo vellet conjugio sociare, tridui inducias postulans, et cum sancta virgine Felicula collectanea sua continuis jejuniis atque orationibus vacans, tertio celebratis Dominicæ oblationis mysteriis, mox ut Christi sacramentum accepit, reclinans se in lectulo, emisit spiritum.

Eodem die apud Aquileiam, natalis sanctorum martyrum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ fratrum.

Turribus Sardinie, natalis sancti Crescentiani.

^a Pontif., c. 54; Gregor. Dial. lib. III, c. 2, et lib. IV, c. 30.

^b Pontificale, c. 27.

^c De ea in gestis Nerei.

LITANIE INDICENDÆ

MENSIS JUNIUS

HABET DIES XXX; LUNA VERO XXIX.

E. KAL. JUNII.

(1 Junii.)

^a Dedicatio sancti Nicomedis martyris et presbyteri apud urbem Romam, cujus martyrium celebratur xvii Kalend. Octobris.

Apud Cæsaream Palæstinæ, natalis sancti Pamphili presbyteri, viri admirandæ fidei et sanctitatis, qui sub persecutione Maximini martyrio coronatus est. Hujus vitam Eusebius Cæsariensis episcopus tribus libris comprehendit. Sed et beatus Hieronymus scribit quædam volumina manu ejus exarata se reperisse. *Quæ tanto, inquit, amplector et seruo gaudio, ut Cræsi opes habere me credam. Si enim lætitiæ est unam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia ut suum, quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigiis?* Ipso die, S. Caprasii abbatis monasterii Lirinensis.

Apud Viennam, sancti Claudii II episcopi.

F. IV NONAS JUNII.

(2 Junii.)

Romæ, Marcellini presbyteri et Petri exorcistæ, sub Diocletiano, judice Sereno. Factum est dum teneretur beatus Petrus in obscurissimo carcere vinculis ferreis astrictus, ut custos carceris nomine Artemius haberet filiam dæmoniacam, quam unice diligebat. Cui vir Dei Petrus dixit: Audi consilium meum, Artemi, et crede unigenitum Filium Dei vivi Dominum nostrum Jesum Christum, qui est liberator omnium in se credentium. Si credideris, salvabitur filia tua. Cui Artemius: Miror imprudentiam consilii tui. Te Deus tuus liberare non potest, cum illi credas, et quotidie pro ejus nomine plagas et vincula perferas, quomodo poterit filiam meam liberare si ei credidero? Si me vis credere Deo tuo, ecce ego duplicabo super te catenas, et claustra omnia carceris muniam; te autem ipsum in ipsa ima tenebrosa solum includam. Si de his omnibus liberaverit te Deus tuus, credam ei. Cui beatus Petrus assensum dedit, promittens ad domum illius se venturum: Hoc, inquam, faciam non ad libitum tentationis tuæ, sed ad declarationem divinitatis Domini mei Jesu Christi. Agitans caput Artemius: Iste, inquit, homo nimis passionibus fatigatus aliena loquitur, et hæc dicens abscessit. Narravitque gesta et dicta uxori suæ Candidæ. Et ecce subito noctis initio adest homo Dei Petrus Artemio et Candidæ, indutus vestibus candidis, tenens in manu sua triumphum crucis. In cujus vestigia corruentes illi clamabant: Vere unus Deus est, et verus Dominus

A noster Jesus Christus. Statimque filia eorum, nomine et corpore virgo Paulina, a spiritu immundo vexata, curata est. Et cum hoc fieret, omnes qui in domo Artemii erant, crediderunt. Convenitque multitudo vicinorum amplius quam trecentorum, mulierum vero abundantior numerus, clamantium: Præter Christum non est alius Deus. Cumque omnes cuperent fieri Christiani, adduxit vir Dei Petrus Marcellinum presbyterum, qui omnes unanimiter baptizavit. Sed Artemius omnes qui in vinculis erant absolvit, qui et omnes baptismi gratiam perceperunt. Audiens hoc judex Serenus, jussit Marcellinum presbyterum et Petrum exorcistam præsentiae exhiberi. Et auditum beatum Marcellinum jussit pugnæ cædi in ambabus arteriis. At ubi defecerunt cædentes, eo Petro separato, jussit ut nudus super vitri fragmenta steneretur in custodia, et victus ei et lumen negaretur. Petrus conversus ad Serenum dixit: Cum sis nomine Serenus, totum te nubilum et tenebrosus factis ostendis. Tunc et ipsum Serenus jussit in vinculis recipi, et pedes in cippo arctissimo constringi. Factum est dum separati essent, apparuit angelus Domini Marcellino presbytero oranti nudo, et induit eum vestimentis suis, et adduxit eum ubi beatus Petrus erat in cippo et ferro. Sed et ipsum solvit, et ambos perduxit ad domum ubi nuper baptizati orabant. Non post multum vero, eum beatus Artemius cum uxore et filia sententiam capitalem suscepissent, comprehensi, et illi ab his qui sanctos Dei martyres punituri erant, alligati sunt manibus retro ad arborem, usque dum nuntiaretur judici Sereno de eis. Ille jussit eos duci in Silvam Nigram quæ hodie in honore sanctorum Silva Candida appellatur, et in eadem ambos pariter decollari. Cumque ventum fuisset in media silva, ipsi sibi manibus suis mundaverunt locum ab spinis, ubi orantes simul, et dantes sibi pacis osculum, genu posito decollati sunt; et qui eos decollavit, vidit animas eorum splendide ornatas ab angelis ferri ad cælos; et poenitentiam agens, sub Julio papa baptizatus est in senectute sua nomine Dorotheus. Quorum corpora, revelantibus se beatis martyribus, tulerunt postmodum Mucilla et Firmina christianissimæ feminae, et juxta sanctum Tiburtium in inferiori parte cryptæ sepelierunt quinto Kalend. Septemb.

^b Ipso die Lugduni, sanctæ Blandinæ cum quadraginta octo martyribus, temporibus Marci Aurelii Veri et Antonini atque Lucii filiorum, ejus, quando per multas Romani orbis provincias ex acclama-

^a Hier. de Script. Eccles., c. 75.

^b Euseb. I. v, c. 2, 3, Ruff.

tionem, et seditionem vulgi, persecutiones adversus Christianos durissimæ concitatas sunt, ita ut millia multa martyrum per loca singula fierent. Quo tempore apud Lugdunum et Viennam, urbes Galliæ erga Dei servos, supra omne narrationis genus, suppliciorum et cruciatuum modus exhibitus est: ita ut primo domorum illis prohiberetur habitatio; tum deinde usus balnearum: post etiam processus ad publicum: ad ultimum, ne omnino in quolibet loco, domi forisque, publico privatoque, viderentur. Denique quodam astante tribuno et primoribus civitatis pro solis acclamationibus populi correpti, et in carcerem trusi sunt Christiani, usque ad præsentiam præsidis; cuique adveniendi offeruntur. In quos ille tanta crudelitate usus est, ut sævitie ejus species singulas nemo possit exponere.

Vectus igitur Epagatus, unus e fratribus, zelo divino et fervore spiritus plenus, cum crudelia servis Dei supplicia videret inferri, et contra jus fasque tot penas humanis visceribus excogitari indignitatem rei ultra non ferens, poposcit se audiri. Erat enim inter suos nobilissimus et eruditissimus. Verum cum defensionem ejus non reciperet obstinatio iudicis, inquit tantum ab eo si et ipse Christianus esset. Utque Christianum se esse clarissima et libera voce testatus est: Tanquam advocatus, inquit, Christianorum et ipse victorum numero societur. Ille vero habens in se advocatum pro nobis Jesum, hoc nomine meruit honorari: sancti presbyteri Zachariæ (qui erga sanctos plenitudinem charitatis ostenderat) secutus exemplum. Qui et ipse dum fratribus adest, defensionem libertatis, quæ in nostra religione consistit, exsequitur, Dominicum secutus exemplum, animam suam pro ovibus suis posuit, et pro amicis.

Verum beatus Photinus Lugdunensium episcopus, cum nonagenario major esset ætate, et corpore, ut pote illius ævi, invalidus, cætera jam pene mortuus, solo martyrii amore vivebat; ducitur ad tribunalia, imo potius deferitur, senio et languore resolutus. Impiæ plebis undique clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christum. Tum vero a præside interrogatur, quisnam esset Christianorum Deus. Respondit: Si dignus fueris, scies. Hinc vero cunctos velut rabies immensi cujusdam furoris invasit, ita ut qui prope astabant, pugnis, alii calcibus subigerent senem. Illi vero qui longius erant, quidquid furentibus telis venisset in manibus, eminus jaciebant. In hoc etenim vindicandos deos suos esse credebant. Quem cum seminecem projecissent in carcerem, incontaminatum paulo post reddidit spiritum.

Diaconus quoque Sanctus nomine, etiam ipse supra quam dici potest, et supra quam humanam fas est ferre naturam, acris insistentibus ministris dæmonum, nova genera pœnarum pertulit. At ille vir Deo plenus intantum crudelitates eorum risit, et ferinam in quæstione sævitiam, ut nunquam dignatus sit vel quis esset genere, unde domo, vel patria,

vel nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus et patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum quam Christianus. Ad ultimum candentes laminas æris et ferri circa inguinis loca et delicatiora quæque membrorum instauratis ignibus adhibent. Ex quo carnes quidem ejus adustæ igne, defluebant, ipse vero permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus; omnibus membris martyr erat, et toto corpore unum vulnus horrebat. Perit in eo formæ humanæ agnitio, et non solum quis esset, sed et quiesset, tormentorum crudelitas, ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrii gloriam recognoscebatur. Sed artifices scelerum nequaquam martyris erubuere virtutem. Post paucos etenim dies tormenta rursus inferunt, et denuo jam membra putrefacta vexari incipiunt. Verum (quod vix credi potest) restitutum est in primam speciem corpus per secunda tormenta, ita ut iterata supplicia non ei jam pœnam contulerint, sed medelam.

Attalus quoque Pergamenus civis, populi vocibus postulatur. Erat enim valde nobilis, et quod cunctis nobilius est, vir optimæ conscientiæ, et in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cumque circumactus fuisset in amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptum erat, *Attalus Christianus*: fremere in eum vulgi insanientis furor vehementius cœpit. Sed cum præsidi indicatum fuisset, esse eum Romanæ civitatis virum, jubet eum cum cæteris in carcerem recipi. Simul et ad Cæsarem refert, ejusque sententiam, quid de eo juberet, exspectat. Ex utraque autem ecclesia, Lugdunensi scilicet et Viennensi, omnes qui studiosi et magni videbantur, et quorum labore et industria regebantur ecclesiæ, universi pariter tenebantur. Talibus deinque diabolus machinis oppugnare parabat famulos Dei, quo scilicet afflictione, carceris, et pœnalis squalore consumpti, ac septimo (ut dicunt) puncto in nervo pedes, contra quam credi fas est, distenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarum genera, quæ furentium sævitia excogitare poterat, deperirent. Quam plurimi ergo hoc genere in ergastulis consumuntur, Domino suscipiente eorum hujusmodi exitum.

Alcibiades quidam erat in numero eorum, qui pro Christi victi tenebantur. Hic vitam satis arduam et austeram gerebat, nihil cibi volens accipere, sed tantum sale et pane cum aqua utebatur. Cumque hunc vitæ rigorem vellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo (post primam confessionem suam, quam in amphitheatro confessus est) revelatur, quia non recte faceret Alcibiades, creaturis Dei et ipse non uti, et aliis formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere. Igitur cum a Cæsare rescriptum fuisset, ut persistentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur; die quodam celebra-

rimo tribunal ascendens, præsentari sibi iudex Christianos, et introduci ad suppliciorum pompam præbendam cunctis qui aderant, jubet. Rursum itaque cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparantur. Producebantur autem beatissimi martyres de suppliciis læti, et divinum nescio quid in ipsis vultibus præferentes, vincula sua sicut monilia pretiosa ducebant. Per squalorem carceris, Christi bonus odor effecti (*II Cor. II*), ita ut viderentur sibi non in ergastulo, sed in myrothecio conclusi. Ingensque ab omnibus gloria Christo conferebatur, pro his qui ante negaverant, et dimitti neque negantes potuerant: siquidem decem ferme numero fuerant, qui lapsu suo luctum illis et ingentem tristitiam reliquerant: nunc vero (cum negantibus venia non præstaretur) in confessione persisterent, et de perditionis grege revocati in numero martyrum jungerentur. Decernit ergo iudex, ut si qui forte cives Romani reperirentur, capite plecterentur: cæteri vero bestiis traderentur.

Igitur cum erga supradictos questio haberetur, Alexander quidem genere Phryx, medicus disciplina, vir religiosus, et prudens, et vitæ ac morum probitate cunctis charus acceptusque, amore Dei concitatus, cum assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionem, in quos quæstio agitabatur; ita ut omnibus qui astabant palam fieret quid animo gereret. Cumque id populi notavissent, indignantes clamaverunt adversus Alexandrum. Qui iussus a præside in medium statui, et quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione testatur. Quem continuo præparandum bestiis condemnavit: et postera die simul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæsaris, gratificari populis volens, etiam ipsum tradi bestiis iussit. Sed cum ferarum nulla sanctorum corpora contigisset, omnibus eos verberum cæterarumque pœnarum supplicii cruciari jubet, beato Alexandro in omnibus quæ perpressus est pœnis, ne unum quidem penitus proficiente sermonem.

Attalus vero, cum prunis subterjectis in sella ferrea torreretur, cumque nidor adustæ carnis ad nares et ora inspectantis populi perferretur, voce magna clamat ad plebem: Ecce hoc est homines comedere, quod vos facitis. Nos enim neque comedimus homines, neque aliud quid mali agimus. Si quidem servi eorum comprehensi cum tormenta pertimescerent, dæmoniis instinctu, hoc ipsum adversus dominos commentati sunt. Et cum interrogaretur quod nomen haberet Deus, respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur; qui unus est, non indiget nomine. His igitur optimis et fidelissimis ducibus usus omnis reliquus sanctorum chorus, prompti et alacres, animas suas pro fidei libertate ponebant.

Inter hos Blandina femina beatissima (per quam Christus ostendit, quia ea quæ apud homines despecta sunt, et in contemptu habentur, in magna gloria

A apud Dominum ducuntur) gloriosissime coronatur. Cui a prima luce ad vesperam tormenta semper innovantes, ad ultimum victos se tortores confitentur. Quæ et secundo die pulsata cruciatibus, non superatur. Tertio quoque die religata ad stipitem, atque in crucis modum distenta, bestiis pabulum præparatur. Quam cum nulla ex bestiis auderet attingere, rursum revocatur ad carcerem. Quarto etiam verberibus acta, craticulis exusta, et multa alia perpressa, ad ultimum gladio jugulatur.

Tunc et Ponticus puer annorum quindecim, per omnia tormentorum genera cum ipsa circumactus ejus cohortatione roboratus, ante illam martyrium consummavit.

B Verum Mathurus, et Sanctus, et Attalus munerum diebus, innumeris millibus gentium diversarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in medio arenæ. Et rursum Mathurus, neophytus quidem, sed in fide et patientia robustissimus, cum sancto diacono, quasi nihil prius passi fuissent, ad omnia tormentorum genera renovantur. Certantibus omnimodis adversariis, quatenus eorum patientiam frangerent, et ab ipso (ut ita dicam) vertice coronas eorum diriperent. Sed illis eo magis animas roborabat spes vicinæ jam gloriæ, quam sibi jamjamque manu contingere, et contrectare dextris videbantur. Cumque et suppliciorum genera, et spectaculorum pene jam tempus esset assumptum nec moveri ullatenus a sententia potuissent, cum etiam sellæ ferreæ superpositi, consumptam verberibus carnem ignis subter ministratus exureret, ad ultimum infatigabiles martyrum spiritus, ferro cæsis cervicibus effugarunt. Igitur inaudito sævitæ genere, eorum, qui necabantur in carcere, corpora canibus jubebantur exponi, ad hibita simul custodia die noctueque, ne quis collectas reliquias humanitatis intuitu traderet sepulturæ. Sed et si quid forte vel bestiis vel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipsaque cum truncis suis capita punitorum, insculpta per custodiam militum servabantur. Neque vero muneribus suadere custodes, neque precibus, aut ullo alio genere copia erat: ita attente et sollicitè curabant, ne daretur extremis ossibus sepultura. Hæc scripta, in Historia ecclesiastica, libro quinto.

C ^a Nomina vero quadraginta octo martyrum hæc sunt: Photinus episcopus, Zacharias presbyter, Epagatus, Macarius, Alcibiades, Sylvius, Primus, Ulpius, Vitalis, Cominus, Octuber, Philuminus, Geminus, Julia, Albina, Grata, Rogata, Æmilia, Potamia, Pompeia, Rhodana Biblis, Quartia, Materna, Hælpes, quæ et Amnas. Hi sunt autem qui bestiis traditi sunt: Sanctus, Mathurus, Attalus Alexander, Ponticus, Blandina. Hi vero qui in carcere spiritum reddiderunt: Aristæus, Cornelius, Zosimus, Titus, Julius, Zoticus, Apollonius, Germinianus, Julia, Ausonia, Æmilia, Jannica, Pompeia, Domna, Justa, Trophima, Antonia. Hi omnes famuli Christi sub

^a Euseb. lib. I, c. 2 ex vers. Ruff.

præfatis imperatoribus pariter coronati sunt. Reliquiæ, eorum a persecutoribus incensæ, et in Rhodanum fluvium dispersæ. Sed cum Christiani maximum moerorem haberent, quasi deperissent sacræ reliquiæ, nocte apparuerunt sancti viris fidelibus, in eo loco quo igni traditi sunt, stantes integri et illæsi. Et conversi ad viros dixerunt eis: Reliquiæ nostræ ab hoc colligantur loco, quia nullus periit e nobis. Sed ex hoc translati sumus ad requiem, quam nobis promisit rex cœlorum Christus, pro cuius nomine passi sumus. Hæc renuntiantes viri illi, gratias egerunt Deo, et confortati sunt in fide; colligentesque sacros cineres, condigno honore sub sancto altari condiderunt. Ubi semper virtutibus manifestis se cum Deo habitare declarant. Harum festivitatem cives Lugdunensis urbis omnibus undequaque lætanter accurrentibus, per descensum fluminis, cum hymnis et canticis gratulationis concelebantes, missarumque solemniam in apostolorum ecclesia (ubi sancti cineres eorum conditi servantur) festive Domino reddentes, ex antiquorum traditione, ipsam diem miraculorum appellant. Locus in quo passi sunt, Athanacho vocatur: ideoque dicuntur martyres Athanacenses.

G. III NONAS JUNII

(3 Junii.)

Apud Aretiam civitatem Tusciæ, natalis sanctorum martyrum Pergentini et Laurentini fratrum, qui persecutione Decii, sub iudice Turtio, cum essent pueri, post dura supplicia tolerata, et magna miracula ostensa, gladio cæsi sunt, et apud eandem urbem conditi.

In Campania, natale beati Erasmi episcopi et martyris sub Diocletiano et Maximiano. Qui jussu impii Diocletiani imperatoris primo plumbatis crudeliter cæsus, deinde fustibus diutissime maceratus, post resina, sulfure, plumbo, pice, cera oleoque solutis perfusus, ingenti miraculo illæsus apparuit. Quod cum multi viderent fidem Christi, rejectis idolis, susceperunt. Inde immenso pondere ferri constrictus, in carcere reclusus est sub dira custodia. De qua angelica visitatione solvitur atque eripitur. Verum postmodum clarissima miraculorum ipsius gesta fama vulgante, tentus est ab altero imperatore Maximiano, a quo diversis suppliciis tortus fuit, intantum, ut tunica ærea ignita vestiretur. Iterumque in olla, quæ plumbo, pice, cera, resina, et oleo fervefacta erat, missus, virtute Domini omnia superans illæsus exinde progreditur. Sicque tandem ad confirmandum cæteros a Domino servatus, Campaniam munitus angelico solatio pervenit. Ubi cum plurimos sive in fide roborasset, sive ad fidem Christi convertisset, vocante Domino, martyrio clarus sancto fine quievit.

A. PRIDIE NONAS JUNII

(4 Junii.)

^a Apud Illyricum civitate Siscia, natalis S. Quirini

^a Prudent. hymn. 7.

episcopi. Qui persecutione Maximiani pro fide Christi, ligato ad manum molari saxo, in flumen præcipitatus est. Et cum circumstantibus diu collocutus, ne ejus terrentur exemplo, vix precibus unmergeretur obtinuit. Hujus reliquiæ translatae sunt Romam, et positæ in Catacumbas.

B. NONIS JUNII.

(5 Junii.)

Apud Ægyptum, natalis sanctorum martyrum Mariani, Nicandri, et Apollonii quorum gesta habentur.

Eodem die natale S. Bonifacii martyris sub Diocletiano et Maximiano apud Tarsum civitatem passi, sed Romæ, in via quæ Latina nuncupatur, sepulti. Qui cum esset procurator rerum ejusdam nobilis matronæ nomine Aglahes et cum in ea stupro misceretur, tandem utrique divino nutu compuncti, consilium habuerunt, ut ad requirendum corpora martyrum Bonifacius mitteretur, si quo modo servientes atque obsequentes eis, per eorum orationes salvari mererentur. Pervenienti igitur post dies aliquot Tarsum civitatem, dicit ad eos, qui cum eo erant, Bonifacius: Viri, euntes requirite nobis hospitium, ego autem ibo videre eos, quos valde desidero, martyres certantes. Festinans itaque ad locum, videt beatissimos, alium suspensum per pedes igne subtus posito, alium in quatuor lignis extensum, et diutissime afflictum; alium unguis exartum; alium manibus abscisum; alium stipitem in collo habentem infixum, et a terra elevatum: et sic per diversa supplicia, martyria ab impio carnifice disposita. Cum eminus fervens amore Christi et ipse respiceret, magnum Deum sanctorum martyrum clamare cœpit. Et accurrens consedit pedibus eorum deosculans vincula, et dicens: Certate, martyres Christi, calcate diabolum, modicum perseverate; parvus quidem labor, sed multa requies, et ineffabilis posmodum satietas. Aspiens autem Simplicius iudex, jussit eum applicari ad tribunal, cui et dixit: Qui es tu? Sanctus Bonifacius dixit: Christianus sum, et Bonifacius vocor. Tunc iratus iudex, jussit eum suspendi, et tandiu corpus ejus unguis radi donec ossa ejus apparerent? deinde calamos acutos sub unguis manuum ejus affigi. Cumque sanctus Dei martyr in cælum aspiens alacriter dolores toleraret, videns impius iudex, jussit aperiri os ejus, et plumbum bulliens infudi. Sanctus autem martyr dicebat: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, fili Dei. Deinde iudex jussit afferri ollam, et eam pice impleri, atque sanctum martyrem verso capite in bullientem picem mitti. Sed cum nihil læsus esset, jussit impius iudex, ut gladio caput ejus abscideretur. Quo facto, terræ motus magnus factus est ita ut multi infideles virtutem Christi in martyre cernentes crederent. Conservi vero martyris Bonifacii circuibant ubique requirentes eum, et non inveniētes, ad invicem dicebant:

Ille modo in adulterio, aut in taberna positus epulatur. Cum ergo inter se colloquerentur, contigit ut obviaret eis unus de commentariensibus, quem interrogaverunt: Vidisti aliquem virum peregrinum Romanum? Ille ait eis: Hesterno die vir peregrinus absceissus est capite in stadio. Et iterum interrogant: Qualis erat aspectus ejus? At ille dixit: Vir quadratus et crassus, robusto capillo, coccinea armelasia indutus. Et dicit eis: Ille quem quæritis, apud nos hesterno die martyrio est finitus. Aiunt illi: Homo, quem nos quærimus, adulter est et ebriosus. Dicit eis ille: Venite, videte eum. Cumque ostendisset eis corpus, et pretiosum caput ejus, dixerunt ei: Iste est quem quærimus; petimus ut des nobis eum. Qui respondit: Ego gratis corpus ejus dare vobis non possum. Illi autem dantes ei solidos quingentos, acceperunt corpus sancti martyris, et ungentes aromatibus, involventesque linteaminibus pretiosis, posuerunt illud in basterna, et sic revertebantur gaudentes et glorificantes Deum. Angelus autem Domini apparens dominæ quondam ipsius, rem factam beati martyris indicavit. Quæ confestim cum omni veneratione obviavit sancto corpori, et ædificans ei domum dignam, reposuit illud in ea, ab urbe Roma stadiorum quinque. Martyrizatus est autem sanctus martyr Bonifacius quarto decimo die mensis Maii apud Tarsum metropolim Ciliciæ, et sepultus est Romæ Nonis Junii. Beata vero Aglahes abrenuntiavit mundo et pompis ejus, distribuens universa quæ possidebat egenis ac monasteriis, relaxans universam familiam suam a iugo servitutis, et tantam gratiam a Domino promeruit ut in ejus nomine virtutum signis claresceret. Supervixit autem in habitu sanctimoniali annos tredecim, et sepulta est apud præfatum martyrem, operibus piis consummata.

Eodem die, sancti Bonifacii qui de Britanniiis veniens, et fidem Christi gentibus evangelizans, cum maximam multitudinem in Frisia Christianæ religioni subjugasset, novissime a paganis, qui supererant, gladio peremptus, martyrium consummavit cum Eoban coepiscopo, et aliis servis Dei.

C. VIII IDUS JUNII.

(6 Junii.)

^a Sancti Philippi diaconi qui fuit unus de septem.

Eodem die apud Tarsum Ciliciæ, martyrum viginti, sub iudice Sampilcio, temporibus Diocletiani et Maximiani imperatorum qui per diversa supplicia glorificaverunt Dominum in corporibus suis.

Eodem die Romæ natale sancti Artemii cum uxore sua Candida, et filia Paulina. Hic Artemius cum esset custos carceris, et clausum teneret beatum Petrum exorcistam in custodia, essetque illi filia unica dæmonio vexata, beati Petri precibus mox ut sanata est, Christo cum uxore pariter et eadem filia

^a Vide libellum de Festivitat. Aug. lib. xxii de Civ. Dei, cap. 8. De his in gestis sancti Marcellini et Petri, 2 Junii.

A credens, a beato Marcellino presbytero baptizatus est, omnisque domus ejus et multi alii: ita ut absque mulieribus, vivorum fierent trecentorum. Hoc iudex Serenus audiens factum, Artemium, Candidam, et filiam ipsorum Paulinam sibi præsentatos, immenso pondere rudenum jussit obrui. Sicque sancti Dei perducti ad passionis locum, beatus siquidem Artemius gladio percussus, sancta vero Candida atque Paulina per limina cryptæ præcipitata, lapidibus sunt obrutæ.

D. VII IDUS JUNII.

(7 Junii.)

Constantinopoli, natalis sancti Pauli, ejusdem civitatis episcopi, qui tempore Arianæ perfidiæ, a Constantino imperatore, apud civitatulam quamdam Cappadociæ, Cucusam nomine, ob catholicam fidem pulsus exsilio, Arianorum insidiis crudeliter strangulatus, ad cœlestia regna migravit.

In Cæsarea Cappadociæ, natalis sancti Luciani martyris.

E. VI IDUS JUNII.

(8 Junii.)

In Galliis Suessionis civitate, natalis sancti Medardi episcopi et confessoris.

Andegavis, sancti Lucinii episcopi, et confessoris.

Item eodem die, sancti sancti Carilefi confessoris.

F. V IDUS JUNII.

(9 Junii.)

Romæ in monte Cælio, natale sanctorum Primi et Feliciani sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus. Qui gloriosissimi martyres in Domino semper viventes, a pontificibus templorum apud imperatores, quod Christiani essent, accusati sunt et inquisiti. Erant enim cives Romani, adductique sunt in conspectu imperatorum, et jusserunt eos ferro vinctos in carcerem recludi, ubi adfuit eis angelus Domini, qui eos consolaretur. Post aliquot vero dies jusserunt eos imperatores suis aspectibus præsentari, et jusserunt militibus, ut ducerent eos ad fanum Herculis et si sacrificare nollent, fortiter eos pœnis affligerent. Verum cum nulla possent eos ratione movere, sed pro Christi nomine optarent magis mori, extenderunt eos milites, et virgis fortiter mac-taverunt. Et cum renuntiassent imperatoribus milites quæ gesta sunt, irati valde jusserunt eos tradi Promoto præsidi civitatis Numentanæ, ut diversis pœnis eos interficeret. Et accipientes eos milites, duxerunt in viam, quæ dicitur Numentana, milliario decimo tertio ferro vinctos et miserunt eos in carcerem juxta forum civitatis, ubi iterum angelica visitatione relevantur. Post multum vero temporis jussit sibi Promotus præses in foro civitatis tribunal præparari. Et cum intromissi fuissent Primus et Felicianus, et jubente præside fuissent post responsionem ab invicem separati, primo beatum Felicianum jussit præses cum plumbatis cædi, dicensei: Ut quid non

deponis istam insaniam pectoris tui, ut eligas dies bonos et jucundos, et diversis tormentis corpus tuum non maceretur? Beatus Felicianus dixit: Octoginta annos vitæ habeo, suntque anni triginta quod agnovi veritatem Dei, et nihil de blandimentis hujus mundi cogitans, elegi servire Creatori meo, æterno omnipotenti Deo. Tunc præses jussit eum ligari ad stipitem, et aculeos in manibus ejus ac pedibus figi, et diu torqueri. Et per tres dies neque aqua, neque ullum genus cibi ei ministratum est. Cumque per triduum continuo maneret in Dei laudibus, jussit eum præses flagellis cædi; et de stipite sic deponi, et in custodia recludi; ac postmodum applicari sibi sanctum Primum. Quem validissimis fustibus cæsum, deinde in equuleo levatum, lampades circa latera ejus jussit apponi, et depositum de equuleo, præcepit reliquari plumbum super beatum martyrem extensum, et bulliens in os ejus infundi. Tunc fecit præsentem esse beatum Felicianum. Sed cum in victissimi persistèrent sancti martyres, angustiatum præses jussit eos ad amphitheatrum duci, et duos leones eis dimitti. Quibus ad pedes sanctorum ruentibus, laxati sunt et ursi ferocissimi: sed et ipsi martyrum virtute sævitiam perdidērunt. Quod videntes hi qui ad spectaculum venerant, pene mille quingenti viri miraculis perculsi, crediderunt in Domino Jesu Christo. Verum præses cum insuperabiles eos cerneret, gladio animadverti præcepit. Quorum corpora noctu a Christianis fidelibus rapta, sepulta sunt ad Arcus Numentanos, intra arenarium, quinto Idus Junii, ab urbe Roma milliario quartodecimo.

In Galliis, civitate Aginno, loco Pompeiano, passio sancti Vincentii levitæ et martyris.

G. IV IDUS JUNII.

(10 Jun.)

Romæ via Aurelia, milliario decimo tertio, natalis sanctorum Basilidis, Tripodis, et Mandalis, sub Aureliano imperatore, præside Platone, et aliorum viginti martyrum.

Eodem die natale beati Getulii martyris, tempore Adriani imperatoribus, sub judice Licinio. Hic in omni lege divina erat doctissimus, et per ejus doctrinam multi in fide Christi erudiebantur. Cujus famam Adrianus imperator audiens, direxit Cerealem vicarium ad tenendum eum. Qui veniens, sanctum Getulium sedentem, et docentem multos reperit. Fuerat autem idem Cerealis in conspectu Adriani cum fratre beati Getulii Amantio acceptus, Amantius vero tribunus, ob metum Adriani absconsus latebat, quem Cereali beatus Getulius declaravit. Ille, eo viso, gavisus est valde, et instructus diligenter de Domino Jesu ab eis, cum jam fideliter crederet, venerunt ad urbem Romam, et accersito beato Sixto episcopo, assignaverunt ei locum ubi baptizaretur. Quem beatus Sixtus vere Christianam fidem amantem baptizavit. Eodem tem-

pore quidam Vincentius nomine, nummorum arca-rius, comperiens vicarium Cerealem Christianum-iratus valde nuntiavit hoc Adriano. Qui mox Licinium consularem direxit, ut teneret Cerealem: qui, si immolare nollit, incendio cremaretur. Cum quo beatus Getulius, et Amantius, et Primitivus tenti sunt. Licinius consularis Cereali vicario dixit: Sic desperasti de vita tua, ut præcepta principum, qui dominantur in universo mundo contemnere videaris? Cui beatus Cerealis: Et thesauros publicos declinatione perfecta tradidi in publicum, et Domino Jesu Christo servire promitto, et via æternam me frui credo. Licinius dixit: Si desideras vivere, an mori, dicito. Cui beatus Cerealis: Ego si non desiderarem vivere, Christum non confiterer. Tunc conversus ad sanctum Getulium, Licinius dixit: Sacrifica deo Jovi et Marti. Cujus verba risit beatus martyr. Licinius vero accensus ira, jussit eos exspoliari, et cædi, deinde in carcerem diebus viginti septem recludi. Et veniens Romam, Adriano de eis iterum innotuit: qui jussit eos incendio tradi. Sanctus vero Getulius cum igne superviveret, fustibus illis capite martyrium complevit. Consummati sunt beati martyres in fundo Capreolis, via Salaria, ab urbe Roma plus minus milliario decimo tertio, supra fluvium Tiberim, et in partes Aviniensium [*al.* in parte Sabiniensium]. Quorum corpora collegit beata Symphorosa, uxor beati Getulii martyris. Quæ non longe post eum septem suis filiis martyrizavit, videlicet vigesimo septimo die mensis Junii. Et sepulta est in prælio suo, in Arenario loco et oppido supra nominato.

A. III IDUS JUNII.

(11 Jun.)

^a Natalis sancti Barnabæ apostoli, cujus corpus tempore Zenonis imperatoris ipso revelante reperi-
tum est.

Eodem die apud Corinthum, sancti Sosthenis, discipuli sancti Pauli apostoli.

Apud Aquileiam, natale sanctorum martyrum Felicis et Fortunati, sub persecutione Diocletiani et Maximiani imperatorum, præside Euphemio. Qui cum essent germani fratres fide Christi ferventes, deferente Apamio, qui erat unus ex officio præsidis, vinci ferro, Aquileiam judici Euphemio perducuntur. Ubi cum Christum constantissime faterentur, ab irato judice primum in equuleo sunt suspensi, ardentibus lampadibus circa latera appositis, sed mox psallentibus martyribus extinctis, inde per ventrem ferventi oleo superfusi, ad ultimum, cum in confessione Christi durarent, foras civitatem ducti, ad fluvium qui civitati adjaacet, capite truncantur. Inde nocte a religiosis viris ejusdem urbis Aquileiæ sub aromatibus et linteaminibus involuti, ablati sunt atque sepulti. At cives Vicetiæ supervenientes, eorum corpora perducere ad suam civitatem meditantur. Non permittentibus autem Aquileensibus, et multum renitentibus, tandem pia contentio ita finita est nutu

^a Vide libellum de Fest. Apost.

divino, ut Felicem Vicetini, Fortunatum haberent Aquileienses : ita tamen, ut caput beati Felicis Aquileia, caput vero Fortunati Vicetia sortiretur. Quod factum in laudem Domini nostri Jesu Christi usque hodie permanet.

B. PRIDIE IDUS JUNII.

(12 Jun.)

Mediolani natale sanctorum martyrum Nazarii et Celsi pueri. Beati Nazarii pater Africanus, mater vero Perpetua, beato Petro apostolo baptizati : ipse vero sanctus Nazarius a sancto Clemente instructus et baptizatus est. Quem Anolinus sub rabie persecutionis quæ per Neronem excitata est, diu maceratum et afflictum in carcere, et cum eo beatissimum Celsum puerum, quem idem ipse nutrierat, gladio feriri jussit. Quorum corpora Christiani furati, quinto Kalendas Augusti sepelierunt foris portam, quæ dicitur Romana, in propriis hortis. Revelabant autem se beatissimi martyres cuidam Ceratio nomine, cui uxor Fortunata, et per visum monuerant se occultari propter rabiem persecutionis quam Nero impius excitaverat. Latuerunt vero usque ad tempora Honorii et Arcadii imperatorum. Quos beatus Ambrosius Domino revelante reperit. Patefacto autem sepulcro in quo jacebat corpus sancti Nazarii (qui quando passus fuerit, ut scribit sanctus Paulinus, usque tunc temporis ignorabatur), viderunt sanguinem martyris ita recentem qui præsentem erant, quasi eodem die fuisset effusus. Caput etiam ipsius, quod ab impiis fuerat abscissum, ita integrum atque incorruptum, cum pilis capitis et barba, ut videretur eo tempore, quo levabatur, lotum, atque in sepulcro compositum. Etiam odore tanto repleti sunt, ut omnium aromatum vinceretur suavitatem. Quo levato, et lectica composito, statim ad sanctum Celsum martyrem, qui in eodem horto positus erat, ad orationem sanctus episcopus perrexit, et transtulit ad basilicam Apostolorum quæ est in Romana. Inventi autem et translati sunt pridie Idus Junii ; festivitas vero agitur de martyrio, quinto Kal. Augusti. Commemoratio etiam eorum publica et celebris in die sanctorum Gervasii et Protasii a fidelibus populis frequentatur, et venerabiliter excolitur.

Item beati Basilidis, Cyrini, Naboris.

Sed et Nazarii et Celsi, quos duos passos fuisse apud Ebredunensem urbem, antiquitas memorando celebrat.

C. IDIBUS JUNII.

(15 Jun.)

Romæ natalis sanctæ Feliculae virginis et martyris. Quam cum Flaccus comes post excessum Petronillæ vellet ducere uxorem, atque ad terrendum proposuisset ei, dicens : Unum tibi e duobus elige, aut esto uxor mea, aut diis sacrifica, responsum ab ea accepit : Nec uxor tua ero, quia Christo sacrata sum ; nec diis tuis sacrificabo, quia Christiana sum. Tunc Flaccus tradidit eam vicario, qui fecit

^a De hac in gestis Nerei et Achillei xxv Maii.

eam in tenebroso claudi cubiculo, sine cibo, per septem dies. Inde perseverantem in confessione Christiani cum eiecissent, duxerunt eam ad virgines Vestæ, ibique per alteros septem dies, sine cibo permansit, eo quod nulla ratione de earum manibus cibum patere-
 tur accipere. Post hoc levata in equuleum clamabat, dicens : Modo cœpi videre amatorem meum, in quo amor meus fixus est. Cumque ei tortores dicerent : Nega te Christianam, et dimitteris, illa clamabat : Ego non negabo amatorem meum Christum, qui propter me felle cibus, et aceto potatus, spinis coronatus, et crucifixus est. Post hæc deposita est, et præcipitata in cloacam. Sanctus autem Nicomedes presbyter in speculis positus, occulte levavit eam, et per noctem in birote perduxit ad casellam suam, septimo ab urbe milliario, via Ardentina, ibique eam sepelivit.

D. XVIII KALEND. JULII.

(14 Jun.)

Elisei prophetæ, quid apud Samariam Palestinæ, quæ postea Sebastea, id est Augusta, in honorem Augusti ab Herode vocari cœpit, situs est. Ubi et Abdias propheta requiescit, et quo major internatos mulierum non fuit Joanne Baptista. Ubi ad sepulcra sanctorum tam tremenda fiunt miracula, ut variis illic dæmones rugiant cruciatibus, et homines ab eis obsessi audiantur ululari luporum vocibus, latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentium, mugire taurorum. Cernuntur alii rotare cespitem, et post tergum terra verticem tangere, suspensisque pedibus feminis vestes non defluere in faciem. Ubi etiam in monte vicino duæ visuntur speluncæ, in quibus persecutionis et famis tempore, Abdias centum prophetas aluit pane et aqua (*III Reg. xviii*). Scribit beatus Hieronymus in libro de Vita sanctæ Paulæ.

Suessionis civitate, passio sanctorum martyrum Valerii et Rufini.

^b Apud Cæsaream Cappadociæ, sancti Basilii episcopi fratris Gregorii et Petri. Qui cum esset omnibus virtutibus fundatus, et quodam tempore a Valente imperatore in exilium pro fide cogeretur : exhibitus ad tribunal præfecti, terroribusque (ut illi moris est potestati) et minis maximis agi cœpit : et nisi præceptis principis obediret, interitum sibi lammamque speraret impendere. Tunc ille intrepidus et absque ulla animi perturbatione hæc sibi minitanti præfecto respondisse fertur : Atque utinam aliquid mihi esset digni muneris quod offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo follis hujus absol-
 veret. Cumque daretur ei nox, quæ erat media, ad spatium deliberandi : respondisse denuo perhibetur : Ego crastino ipse ero qui nunc, tu te utinam non mutares. Et illa quidem nocte uxor imperatoris velut tortoribus tradita cruciatur. Filius vero, qui eis erat unicuique, extinctus, paternæ impietatis solvit supplicia. Ita ut ante lucem missi, qui rogarent Basilium ut precibus suis intercederet pro eis, ne etiam ipsi et

^b Hieron. epist. 27. ad Eust.

quidem multo justius interirent. Sic accidit, ut cum omnes catholicos expulerit Valens, Basilus usque ad vitæ exitum intemerato communionis sacramento in Ecclesia perduravit.

Viennæ, sancti Etherii episcopi.

E. XVII KALEND. JULII.

(15 Jun.)

Apud Siciliam, natale sanctorum martyrum Viti, Modesti, et Crescentiæ. Qui beatus Vitus in puerili ætate virtutibus maturus, primum a patre suo sacilego Hila, ut a cultura Dei recederet, tentatus est; deinde a Valeriano iudice a catomis cæsus in confessione permansit. Inde redditus patri. At cum pœnis affligere illum pater meditaretur, monitu angeli navem conscendens, comitantibus se Modesto et Crescentia nutritoribus, ad Tanagritanum territorium devenit. Inde propter filiam Diocletiani imperatoris a dæmonio vexatam quæsitus, et adductus ad Diocletianum, ipsam ejus filiam oratione curavit. Sed cum multis donis promissis ei impius imperator suadere vellet ut culturam diis impenderet, ejusque animum de bono proposito mutare non posset, artissimis vinculis ferreis astrictum, in carcerem terribilissimum induci jussit, et cum eo pariter Modestum atque Crescentiam. Deinde circumstante populo in amphitheatro sistuntur. Quos Diocletianus in ollam resina et pice succensam, et plumbo soluto fervefactam, jactari præcepit. Ubi sancti martyres psallentes in modum trium puerorum (*Dan. III*), hymnum Deo dicebant. Et egressi illæso vultu de olla, dimissus est eis leo ferocissimus. Qui mox ad pedes eorum cecidit, et lingua sua pedes martyrum lingere cœpit. Ad ultimum victus per omnia sacrilegius imperator, simul et videns multitudinem populi miraculo percussam, ad Christum verum Deum conversam, catastam parari jussit, et servos Dei superextendi. Cumque cæderentur martyres Dei, ossaque discinderentur, tonitruum magnum factum est, coruscationes, atque tam magnus terræ motus, ut templa deorum corruerent, et multos opprimerent. Florentia vero femina illustrissima, corpora sanctorum collegit, et in loco, qui dicitur Marianus, condita aromatibus sepelivit.

Eodem die apud Mæsiam civitate Dorostoro, sancti Erychii militaris, qui cum beato Julio comprehensus, sub præside Maximiano, postea martyrio coronatus est.

F. XVI KALENDAS JULII.

(16 Jun.)

Apud Antiochiam, natalis sanctorum martyrum Cyrici et Julitiæ matris ejus, quorum prior post dira verbera etiam calicem cum aceto et sinapi in os

^a *Catomis cædi*. Infra XVIII Novembris, *catomo suspendi*. Existimo *catomis* et *catomo* adverbialiter usurpata. Nihil enim est aliud quam suspendi vel cædi capite deorsum: quod fiebat maxime in pueris, cum ex alterius humeris, erectis in altum pedibus suspendebantur: quod et viris et feminis quandoque ignominie causa factum. Acta S. Afræ v Aug. *Catomis nudam te cædi jubebo*, quod inepte Scaliger

A accepit: deinde pariter clavis confixi, evulsis oculis in carcerem trusi sunt. Post hæc decalvati et exco-riati, super carbones in lecto æreo assati sunt. Ad ultimum serris attriti, amputatis linguis, martyrii suicursum obtruncatione capitis impleverunt. Passi sunt cum eis et alii quadringenti quatuor.

Apud urbem Visontionensem, sanctorum martyrum Ferreoli presbyteri et Ferrutioni diaconi, qui a beato Irenæo Lugdunensi episcopo et martyre ad prædicandum verbum Dei missi, sub Claudio iudice ad trochleas extensi et flagellati, deinde in carcerem reclusi, et mane amputatis linguis prædicabant verbum Dei. Post hæc subulæ triginta utrisque infixæ manibus et pedibus et pectore: ad ultimum gladio feriuntur.

B Civitate Nannetis, sancti Similiani episcopi et confessoris.

Lugduni, depositio sancti Aureliani episcopi Are-latensis.

F. XV KALENDAS JULII.

(16 Jun.)

Romæ, sanctorum Martyrum ducentorum sexaginta duorum, qui positi sunt via Salaria veteri, ad elivum Cucumeris.

Eodem die sancti Wultmari confessoris, admirandæ sanctitatis et religionis viri.

A. XIV KALEND. JULII.

(18 Jun.)

Romæ via Ardeatina, natalis sanctorum martyrum Marci et Marcelliani, ^b præclarissimi generis, Tranquillini et Marcie filiorum, qui primo carcerem pro fide passi, postmodum a Fabiano duce tenti, ad stipitem ligati, in pedibus clavos acutos acceperunt. Quibus cum diceret insanus Jux: Infelices ac miseri, deponite amentiam, et liberate vosmetipsos a cruciatibus imminetibus, responderunt: Nunquam tam bene epulati sumus, modo cœpimus esse fixi in amore Christi: utinam nos sic esse, sicut sumus, tandiu permittas, quandiu hujus regimur corporis indumento. Cumque transisset una dies et una nox, et illi in psalmis et hymnis laudantes Christum perseverarent lanceis per latera transfixi, cum gloria martyrii ad sidera regna migraverunt.

B. XIII KALEND. JULII.

(19 Jun.)

D Mediolani, natalis sanctorum Gervasii et Protasii martyrum. Qui beatissimi cum per decem annos in uno cœnaculo conclusi lectionibus et orationibus atque jejuniis vacassent, undecimo ad palmam martyrii pervenerunt. Tenti ab Astasio comite, qui primum tam diu jussit plumbatis contundi, quam diu exhalaret spiritum; sequentem vero, id est Protasium ad Manilii librum v interpretatur, *nudatam in cervice plumbatis cædi*. Victor lib. I *Persecut. Wandal.*: « Quodam tempore venerabilem senem in publica facie catomis cæciderunt. » Aristoph. in Irene et Acharn. dicitur κατωκάρῃ. Joseph lib. V, c. 10 Antiq. Judaic. κατοπαδόν.

^b De his in gestis sancti Sebastiani 20 Janu.

sium, fustibus cæsum capite truncari. Quorum corpora Philippus vir religiosus una cum filio suo furtim abstulit, et in domo sua, in area marmorea sepelivit. Quorum sepulcra multo post tempore Theodosio imperante, Domino revelante, beatus Ambrosius reperit. Et ita incorrupta eorum corpora, ac si eodem die martyres fuissent interempti. Quæ cum in urbem introducerentur, quidam diu cæcus feretri tactu lumen recepit.

Apud Ravennam, sancti Ursicini martyris^a, qui sub iudice Paulino post nimia tormenta in confessione Domini immobilis permanens, capitis abscissione martyrium consummavit. Sepultusque est in eadem urbe a beato Vitale, patre sanctorum Gervasii ac Protasii.

B. XII KALEND. JULII.

(20 Jun.)

Romæ, natale sancti Novati fratris Timothei presbyteri, qui a beatis apostolis eruditi sunt. De quo Novato scribit Pastor in gestis Pudentianæ et Praxedis virginum ad prædictum Timotheum germanum ejus. Venerabilis, inquit, virgo Praxedis post transitum germanæ suæ Potentianæ^b, valde afflicta erat. Ad quam consolandam veniebant multi nobiles Christiani, simul cum sancto Pio episcopo, inter quos germanus vester Novatus, et qui est frater noster in Domino, quique multos Christianos pauperes donis suis reficiebat, et vos frequenter cum beatissimo Pio episcopo ad altare Domini commemorabat. Post annum vero et dies viginti octo, ægritudine detentus est idem Novatus, et absens erat a conspectu virginis Praxedis. Pio autem episcopo cogitante de omnibus Christianis una cum virgine, requiritur Novatus vir Dei. Et dum auditum fuisset, quia ægritudine detinebatur, contristati sumus omnes: beati Praxedis dixit ad Patrem nostrum sanctum Pium: Jubeat sanctitas vestra, ut eamus ad eum, et visitatione nostra una cum orationibus vestris salvabitur. Et facta constitutione, nocte una cum Pio episcopo et virgine Domini perreximus ad virum Dei Novatum. Cumque audisset vir Dei Novatus, omnes congregatos ad se venisse gratias cœpit agere Deo, quia meruit a sancto pio episcopo et virgine Domini, una cum nostra devotione visitari. Et fuimus in domo ejus diebus ac noctibus octo. Factumque est ut tertio decimo die ipse Novatus vir Dei transiret ad Dominum regni cœlestis gloriam percepturus.

D. XI KALEND. JULII.

(21 Jun.)

Apud Siciliam, civitate Syracusis, natalis sanctorum martyrum Rufini et Marcie.

Romæ, sanctæ Demetriæ virginis, quæ fuit beati Fausti filia. Hæc cum ante impium Julianum pro fide Christi introduceretur, in confessione spiritum emisit. Sepulta a beato Joanne presbytero juxta matrem suam sanctam Daphrosam, et sororem Joivanam, juxta palatium Lucianum.

^a Ambr. serm. 71, et l. x, epist. 83.

^b *Al. Pudentianæ, vide 19 Maii.*

^c Gennad. de Viris illust. cap. 22.

E. X KALEND. JULII.

(22 Jun.)

In Britannia, natale sancti Albini martyris, qui tempore Diocletiani in Verelamio civitate, post verbera et tormenta acerba, capite plexus est: sed illo in terram cadente, oculi ejus, qui cum percussit, pariter in terram ceciderunt. Passus est cum eo etiam unus de militibus, eo quod eum ferire jussus, noluerit, divino utique perterritus miraculo, quia viderat beatum martyrem sibi, dum ad coronam martyrii properaret, alveum amnis interpositi orando transmeabilem reddidisse. Quo in tempore, persecutio crudelis, Oceani limbum transgressa, etiam Aaron et Julium Britannicæ, cum aliis pluribus viris ac feminis, felici cruore damnavit.

B Item in civitate Nola Campaniæ natalis sancti Paulini^c episcopi et confessoris, qui se temporibus Wandalarum pro filio cujusdam viduæ in servitutem tradens, et terribili visione regi eorum quis esset agnitus, reddita sibi omni captivitate civitatis suæ, et oneratis frumento navibus, cum ingenti gloria ex Africa ad propriam sedem reversus est. Claruit autem non solum eruditione, et copiosa vitæ sanctitate, sed etiam potentia adversus dæmones.

Ipsa die, depositio beati Niceæ Romanianæ civitatis episcopi.

F. IX KALEND. JULII.

(23 Jun.)

Vigilia S. Joannis Baptistæ.

Eodem die sancti Joannis presbyteri, quem impius C Julianus inauditum via Salaria vetere, ante simulacrum Solis decollari præcepit. Cujus corpus a beato Concordio presbytero collectum, et sepultum est juxta concilia martyrum.

Apud Britanniam, sanctæ Edeltrudis virginis et reginæ, cujus corpus cum annis undecim esset sepultum, incorruptum inventum est.

G. VIII KALEND. JULII.

(24 Jun.)

Nativitas præcursoris Domini^d.

A. VII KALEND. JULII.

(25 Jun.)

Apud Pyrrhiberœam, sancti Sosipatris^e discipuli sancti Pauli apostoli.

D Item apud Alexandriam, natale sancti Gallicani martyris. Qui cum triumphalibus infulis sublimatus acceptus esset Augusto Constantino et charissimus, filiam ejus sacratissimam virginem Constantiam sibi poscebat uxorem. Constantinus vero Augustus contristari cœpit sciens filiam suam positam in sancto proposito facilius occidi posse, quam vinci. Quæ cum patris sollicitudinem studio sanctitatis conaretur excludere, certa de Deo, dixit patri: Depone omnem sollicitudinem tuam, et te daturum illi conjugem repromitte, ut si Seytharum superaverit gentem, victor

^d Vide lib. de Fest. Apost.

^e Act. xx, Rom. xvi. De eo in Gestis Joan. et Pauli. 26 Jun.

simul et conjugem me accipiat. Facta sunt omnia A sicut virgo disposuit ; et veluti subarrationis loco dantur duo fratres eunuchi Joannes et Paulus ex latere Augustæ Gallicano, et duæ sorores, Gallicani filiæ, Attica et Artemia ipsi Augustæ traduntur: quas virgo ad Dominum convertit. Igitur Gallicanus a Scythæa gente in Thraciarum Philippopoli urbe conclusus, metuens configere cum eis, quod exigua illi esset militum manus, hostium vero esset innumerabilis multitudo, insistebat sacrificiis, et Martianas victimas offerebat. Quid multa? Ad ultimum crevit obsidio, et universi tribuni ejus ac milites se hostibus tradiderunt. Cumque cuperet fugiendi aditum reperire, Paulus et Joannes, ex quibus præpositus unus, alter primicerius erat Constantiæ Augustæ, dixerunt ei : Fac votum Deo cœli, quod si te liberaverit, B Christianus fias et eris victor melius quam fuisti. Mox ut votum ore prolatum est, apparuit illi juvenis statura excelsus, ferens in humeris crucem, dicens : Sume gladium tuum, et sequere me. Quem dum sequeretur, apparuerunt ei hinc et inde milites armati, confirmantes eum, dicentes : Nos tibi præbemus officium, tu ingredere hostium castra, et dextra lævaque gladium tenens evaginatam, respice quousque pervenias ad regem ipsorum. Quo cum pervenisset cum eis prostratus rex pedibus ipsis, postulavit nullum penitus ex suis occidit gladio. Quod Gallicanus nec fecit, nec jussit ita universæ Thraciæ liberatæ, et gens Scytharum tributaria facta est. Ipse vero ita Deo se devovit, ut etiam conjugio se promiserit abstinere. Revertens itaque Gallicanus, non prius ingressus est Romam, quam ad sacra beati Petri apostoli limina perrexisset. Constantinus vero imperator misit se in amplexus ejus postquam cognovit omnia quæ Christi pietate circa illam perfecta sunt, referens ei universa quæ gesta sunt circa filias ejus, quomodo sunt virgines Christo utiliter consecratæ. Tunc cum Augusto intrante palatium Gallicano, occurrit Helena cum filia Constantia, et filiabus ipsius Gallicani. Fundebantur lacrymæ gaudiis plenæ. Qui cum vellet privatus abscedere, rogatus ab Augusto consul processit : et in fascibus positus, quinque milia servorum liberos civesque Romanos fecit. Quibus prædia domosque donavit : cunctasque facultates suas, excepto jure filiarum, distrahi ac donari pauperibus jussit. Et se in Ostiensi urbe manenti cuidam sancto viro, Hilarino nomine, sociavit. Cujus habitaculum ampliari fecit ad peregrinorum suspensionem, quam ipse plurimis impendebat. Huic adhæserunt multi ex servis suis, quos liberos fecit. Et divulgata est fama ejus per totum orbem, ita ut ab Oriente et Occidente venientes, viderent virum ex patricio, ex consule, qui erat amicissimus Augusto, lavantem pedes, ponentem memsam, aquam manibus effundentem, languentibus sollicitè ministrantem, et exhibentem cætera sanctæ servitutis officia. Hic primus in Ostiensi urbe extruxit ecclesiam et ditavit officia clericorum. Huic se sanctus Levita Laurentius revelavit, adhortans

eum, ut in ejus nomine ecclesiam fabricaret in porta, quæ nunc usque Laurentia nuncupatur. Rogatus autem ut ibi levaretur episcopus non consensit, sed ex sua voluntate ipse qui ordinaretur elegit. Tantam namque ei gratiam contulit Deus, ut dæmonibus pleni, mox ut visi fuissent ab oculis ejus, protinus mundarentur : multaque in eo erant sanctitatis insignia. Sed cum a Constantio Julianus Cæsar factus esset, dedit legem ut Christiani nihil in hoc seculo possiderent. Tunc Gallicanus habens in Ostiensi pago quatuor casas, quarum pensiones his operibus quibus diximus, ministrabat ; ita habere Deum meruit defensorem ut quicumque ingrediebatur in eas malitiose aut ponere titulos fisci, aut exigere pensiones, statim a diabolo rapiebatur. Et quicumque actorum ejus esset exactor, leprosus fiebat. Tunc interrogata dæmonia dederunt responsum, quod, nisi sacrificare coactus fuisset Gallicanus, exactores reddituum ejus ista pericula non vitarent. Et quoniam nullus audebat convenire Gallicanum de hoc scelere, mandavit ei Julianus Cæsar, dicens : Aut sacrificia diis, aut discede a finibus Italiæ. Qui statim relictis omnibus Alexandriam petiit, et ibi junctus est confessoribus Christi per continuum annum. Post etiam secessit in eremum, ibique a Rauciano comite templorum, cum cogeretur sacrificare, et contemneret, percussus gladio in corpore, Christi martyrem fecit, atque ita perrexerat ad Dominum gaudens cum triumpho. Cui statim basilicam construxerunt sui nominis : in qua exuberant beneficia martyris ex eo, et nunc usque in sæculum.

C Item Romæ, sanctæ Luciæ virginis, cum aliis triginta duobus.

B. VI KAL. JULII.

(26 Jun.)

Romæ, sanctorum Joannis et Pauli fratrum natale. Quorum primus præpositus, secundus fuit primicerius Constantiæ virginis, filia Constantini. Qui cum omni die turmas Christianorum recrearent ex his opibus, quas sanctissima virgo Constantia reliquerat, pervenit hoc ad Julianum. Et misit qui eos convenirent, dicens debere sibi eos adhærere. Illi vero responderunt inter alia : Pro iniquitate tua destitimus atque salutacione, et a societate imperii tui nosmetipsos omnino subtraximus. Sumus enim nos non falsi, sed veri Christiani. Quibus Julianus mandavit : D Considerare debetis, quia vos regia aula nutriti non debetis deesse a latere meo, ut habeam vos primos in palatio meo. Quod si contemptus a vobis fuero, necesse mihi erit agere, ut contemni non possim. Paulus et Joannes dixerunt : Non tibi facimus hanc injuriam, ut præponamus tibi qualemcumque personam ; Deum tibi præponimus, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Et scire te volumus quia nunquam ad salutacionem tuam, nunquam ad culturam tuam, nunquam ad palatium tuum veniemus. Quibus Julianus ait : Decem diebus vobis a me dantur induciæ : decima transacta Dei sponte ad me venientes : amicos vos habeam, non venientes

vero, tanquam hostes publicos punio. Tunc sancti viri Joannes et Paulus Christianos ad se invitantes, ordinarunt de omnibus quæ relinquere poterant, per totos decem dies incessanter die noctuque elemosynis insistentes. Die vero undecima sunt constricti intra suam domum. Missus namque est Terentianus compuditor ad eos cum militibus hora cœnandi. Qui ingressus, invenit eos orantes, et dixit eis : Dominus noster Julianus statunculum aureum Jovis ad vos misit, ut adoretis illud, et thura incendatis. Quod si non feceritis, ambo modo gladio feriemini. Non enim decet vos intra aulam nutritos, publice occidimini. Joannes et Paulus dixerunt : Julianus si tuus est Dominus, habeto partem cum eo : nobis autem dominus aliud non est, nisi unus Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, quem ille negare non timuit. Et quia semel a facie Dei projectus est, vult et alios secum in interitum devenire. Tunc Terentianus fecit fieri foveam intra domum eorum, ut sine strepitu famæ punirentur : et sic decollari, statimque involvi et reponi jussit ; divulgans, quod jussu Cæsaris missi fuissent in exsilium. Statim autem ut Julianus in bello Persarum interfectus est, Joviano facto Christianissimo imperatore, apertæ sunt ecclesiæ, et cœpit religio Christiana gaudere. Dæmones autem ex obsessis corporibus intra domum Joannis et Pauli ejiciebantur, confitentes sanctam passionem eorum, ita ut unicus filius Terentiani, qui eos decollaverat, veniret intra domum sanctorum, et clamaret per os ejus dæmon, quod Paulus et Joannes incenderent eum. Tunc Terentianus veniens, prostravit se in faciem clamans, quod nesciens quid faceret homo paganissimus, jussionem Cæsaris adimpleret. Unde factum est, ut dato nomine suo, proximo die Paschæ perciperet gratiam Christi. Et assidue orans et flens ad locum illum erat, in quo sanctorum corpora requiescunt, donec a sanctis Dei filius ejus emundaretur. Et ad ipso Terentiano descripta est passio horum martyrum. Passi sunt autem vi Kal. Julii.

C. V KAL JULII.

(27 Jun.)

^a Apud Galatiam, B. Crescentis, discipuli S. Pauli apostoli (II Tim. iv), qui ad Gallias transitum faciens, verbo prædicationis multos ad fidem Christi convertit, Viennæ civitate Galliarum per aliquot annos se-

^a Ado in Chron. ann. 110

^b Ad septem biothanatos. Christiani olim ab ethnicis ignominie causa *Biothanati* dicti, quod tam prompte se morti exponerent, et violenta morte e vita excederent, non naturali. Infra iii Sept. *Biothanata et malefica*. Apud magicæ vanitatis auctores vox hæc usitata, ut ostendit Tertullianus lib. de Anima, cap. 37. « Aut optimum est hic retineri, secundum Ahoros : aut pessimum, secundum Biothanatos, ut ipsis jam vocabulis sonat. » Item apud Physicos. Servius, iv Æneid. : « Dicunt physici, biothanatorum animas non recipi in originem suam. » Apud Genethliacos vox ea crebra. Lampridius in Heliogabalo : « Et prædictum eidem erat a sacerdotibus Syris, biothanatum se futurum. » Sic apud Julium Firmicum mors *biothanata* Græcis dicitur *βιοθάνατος*, et

dit, ibique Zachariam discipulum pro se episcopum ordinavit. Rediens vero ad gentem ; cui specialiter fuerat episcopus datus, Galatas, usque ad beatum finem vitæ suæ in opere Domini confortavit.

Apud Tiburtinam Italiæ suæ civitatem, natale sanctæ Symphorose : beati Getulii martyris uxoris, cum septem filiis, Crescente, Juliano, Nemesio, Primitivo, Justino, Stacteo, Eugenio, cum quibus simul passa est sub Adriano principe : qui ipsam Symphorosam jussit palmis cædi, deinde suspendi crinibus. Sed cum superari nullatenus posset ; jussit eam alligato saxo in fluvium præcipitari. Cujus frater Eugenius curiæ principalis Tiburtinæ colligans corpus ejus sepelivit. Mane autem facto, imperator jussit septem figi stipites, ibique filios ejus ad trochlear extendi, et Crescentem in gutture transfigi, Julianum in pectore, Nemesium in corde, Primitivum in umbilico, Justinum per membra distentum scindi per singulos corporis nodos atque juncturas, Stacteam lanceis innumerabilibus, donec moreretur, in terra configi ; Eugenium findi a pectore usque ad inferiores partes. Altera autem die Adrianus præcepit corpora eorum simul auferri, et projici in foveam altam. Et posuerunt pontifices sacrorum nomen loci illius : ^b Ad septem Biotanatos. Natale vero SS. martyrum est v Kal. Julii. Quorum corpora requiescunt via Tiburtina, milliario nono.

Eodem die Cordubæ in Hispaniis, natalis SS. Zolii et aliorum decem et novem.

Ipso die gesta Septem Dormientium.

D. IV KAL. JULII.

(28 Jun.)

Vigilia apostolorum Petri et Pauli.

Ipso die, natalis S. Leonis Papæ.

^c Apud Lugdunum Galliæ, natale S. Irenæi episcopi. Qui, B. Photino prope nagenario ob Christi martyrium coronato, in locum ejus successit. Quem etiam constat beatissimi Polycarpi sacerdotis et martyris fuisse discipulum, et apostolicorum temporum vicinum. Postea vero persecutione Severi cum omni fere civitatis suæ populo gloriose coronatur martyrio. Sepultus est a Zacharia presbytero in crypta basilicæ beati Joannis Baptistæ sub altari. Cui ab uno latere Epipodius, ab altero Alexander martyr est tumultus. Hujus cryptæ tam reverenda

βιοθάνατος ; et *βιοθάνης* a *βία* et *θάνατος* mors : non ut est apud Isidorum lib. x Orig., littera B : « Biothanatus, quod est bis mortuus. » Imo a violenta morte, quam vel sibi qui conciscit, qui alias *αὐτοθάνατος* vel quam quis sponte incurrit. Cassianus, collat. ii, de Discretione, cap. 3, de Herone sene, qui a diabolo deceptus se in puteum præcipitem dederat : « Quamobrem pro meritis laborum tantorum et annorum numerositate qua in eremo perduravit, ac miseratione et humanitate summa, ab his, qui ejus compatiebantur exitio, vix a presbytero et abbate Paphnutio potuit obtineri, ut non (inter biothanatos reputatus) etiam memoria et oblatione pausantium judicaretur indignus.

^c Pontif. c. 81. *Est leo*. II. Hieron. de Script. Eccl. c. 43. et Euseb. I. v. c. 3, 4, 7, 8, 20, 26. Ruffin. Euseb. I. vi, c. 4, 5. Ruff.

est claritas, ut meritum martyrium signare cre- A
datur.

Eodem die apud Alexandriam, sanctorum marty-
rum Plutarchi, Sereni, Heraclidis Herois, item
Sereni, Potamiœnæ, Marcellæ, et Catechumenæ
[Rhais] Heræ nomine, baptismum martyrii consec-
utæ. Inter quos præcipue emicuit Potamiœna vir-
go : quæ primo immensos et innumeros agones pro
virginitate desudans, deinde etiam pro martyrio
exquisita et inaudita tormenta perpessa, ad ultim-
um cum venerabili matre Marcella ignis supplicii
consumpta, e terris migravit ad cœlum.

^a Vide I. de Fest. apost.

E. III KAL. JULII.

(29 Jun.)

^a Romæ, natalis SS. Petri et Pauli.

F. PRIDIE KAL. JULII.

(30 Jun.)

^b Natalis et celebratio iterum sancti Pauli apo-
stoli.

Item natalis beatissimæ Lucinæ, discipulæ apo-
stolorum.

Item Lemovico civitate, S. Martialis episcopi et
confessoris.

^b Vide I. de Fest. apost.

LITANIÆ INDICENDÆ.

MENSIS JULIUS

RABET DIES XXX; LUNA VERO, XXX.

G. KAL. JULII.

(1 Jul.)

In monte Hor, depositio Aaron sacerdotis primi.
Eodem die, S. Monegundis virginis.

Et in territorio Lugdunensi, loco qui Vallis Ve-
bronna nuncupatur, depositio viri Dei, beatissimi
Domitiani abbatis, qui primus illic eremiticam vi-
tam exercuit, ut plurimos sibi in Dei servitio ag-
gregans, monasterium instituit, magnisque virtuti-
bus et gloriosis miraculis valde clarus, collectus
est ad patres in senectute bona.

^a Viennæ, B Martini, tertii ejusdem urbis epi-
scopi, ab apostolis ad præfatam urbem missi.

A. VI NONAS JULII.

(2 Jul.)

^b Romæ, in cœmeterio Damasi, natalis sancto-
rum Processi et Martiniani, qui a B. apostolis Pe-
tro et Paulo baptizati et instructi sunt, quorum
passio in libello apostolorum supra notata est.

Eodem die, SS. trium militum, qui cum B. apo-
stolo Paulo passi sunt.

Item ipso die SS. martyrum Aristonis, Crescen-
tiani, Eutychiani, Urbani, Vitalis, Justi, Felicissimi,
Felicis, Martiæ et Symphorosæ : qui omnes apud
Campaniam glorioso martyrio coronati sunt.

B. V NONAS JULII.

(3 Jul.)

Apud Edessam Mesopotamiæ, translatio corpo-
ris S. Thomæ apostoli.

Item ipso die apud Constantinopolim, natalis S.
Eulogii.

Apud Laodiciam Syriæ, beati Anatolii episcopi.
Item apud Neocæsaream Ponti, natalis sancti Gre-

^a Ado in Chron. an. 101.

^b Vide I. de Fest. Apost.

B gorii episcopi et martyris, beati Antenodori episcopi
fratris. Qui Gregorius episcopus, doctrina et miro-
culis clarissimus fuit. Denique quoddam stagnum
erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum,
ex quorum captura prædivites redditus dominis præ-
stabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hæ-
reditatis obvenerat, sed pecuniæ cupiditas, quæ pene
omnium corda mortalium superat, etiam fraternam
necessitudinem violavit. Cædes ac bella moveban-
tur, humanus sanguinis pro piscibus fundebatur.
Sed Dei providentia aliquando affuit : Gregorius videt
prælia et mortes virorum, furentesque germanos.
Cumque honore adventus sui utræque partes paulum
siluissent, Nolite, inquit, o filioli, rationabiles ani-
mas pro mutis animantibus violare, fraternam pa-
cem quæstus cupiditate dissolvere, Dei leges et na-
turæ pariter jura temerare : et una mecum ad oram
stagni exitialis accedite, et ego jam vos per virtutem
Domini ab omni certamine cruentæ contentionis
absolvam. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium
virgam quam tenebat in manu ad primas littoris un-
das defigit, et ipse positus genibus palmas tetendit ad
cœlum, atque Dominum supplicat. Simul ut orandi
finem fecit, statim se unda subducens, et cursu ve-
lociore refugiens, a conspectu superno jussa disce-
dere, abyssis suis redditur : et arentem campum
germanis jam concordibus derelinquit. Sed et in
hodiernum frugum ferax esse dicitur. Iterum quo-
dam loco ruris angusti, cum res posceret ecclesiam
construi, rupes quædam vicini montis ex parte
Orientis objecta ex alia vero præterfluens fluvius,
spatium quantum ecclesiæ sufficeret denegabat. Et
cum alius omnino non esset locus ad construendam
ecclesiam, ille fide plenus pernoctasse in oratione

^c Vide I. de Fest. Apost. Euseb. I. vii, c. 28.
Ruffin. Hier. de Script. Eccl.

dicitur. Cumque plena fide ac devotione Dominum A deposceret, ad lucem coeuntibus populis, inventa est rupes importuna secessisse tantum, quantum spatii ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur et hujus beati viri et alia quamplurima, quæ fidem et sanctitatem ipsius plurimum commendant. Sed et inter alia quæ luculentissime scripsit, etiam catholicæ fidei expositionem breviter editam dereliquit. Unus Deus Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, et virtutis suæ et figuræ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus solus ex solo Deo figura et imago Deitatis, verbum penetrans, sapientia comprehendens omnia, et virtus qua tota creatura fieri potuit. Filius verus veri, et invisibilis ex invisibili, incorruptibilis, ex incorruptibili, immortalis ex immortali, sempiternus ex sempiterno. Unus Spiritus sanctus ex Deo substantiam habens. Et qui per filium apparuit imago Filii perfecti perfecta, viventium causa, sanctitas, sanctificationis præstatrix, per quem Deus solus super omnia et in omnibus cognoscitur, et Filius per omnes. Trinitas perfecta, majestate, et sempiternitate, et regno minime dividitur neque abalienatur. Igitur neque factum quid, aut serviens in Trinitate, neque superinductum tanquam antehoc quidem non subsistens, et quasi postea superingressum. Neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus sanctus, sed inconvertibilis et immutabilis eadem Trinitas semper manet.

C. IV NONAS JULII.

(4 Jul.)

Oseæ et Aggæi prophetarum.

^a Turonis, translatio sancti Martini episcopi, et ordinatio episcopatus ejus, et dedicatio basilicæ ipsius.

Eodem die, in Africa, natalis S. Jucundiani martyris in mare mersi.

Et in territorio Bituricæ civitatis, vico Justino, natalis S. Lauriani martyris: cujus caput Hispaniam ad Hispanias deportatum est.

Apud Syrmium, SS. martyrum Innocent. et Sabatiæ, cum aliis triginta.

D. III NONAS JULII.

(3 Jul.)

Apud Syriam, natalis S. Domitii martyris, qui D virtutibus suis multa incolis beneficia præstat.

^b Item Romæ, natalis sanctæ Zoæ uxoris beati Nicostri martyris, quæ dum ad confessionem beati Petri apostoli oraret, a paganis arctata, ducta est ad patronum regionis Naumachiæ: a quo primum in custodiam obscurissimam trusa, et per dies sex omni solatio lucis et victus fraudata, septimo demum die a collo et a capillis in corpore suspensa, adhibito subter horribili fumo, in confessione Domini emisit spiritum.

^a Greg. Tur. l. II Hist. Franc., c. 14.

^b De hac in gestis S. Sebast., 20 Jan.

E. PRIDIE NONAS JULII.

(6 Julii.)

Natalis Isaïæ et Joel prophetarum.

Et Octavæ apostolorum.

Et primus beati apostoli Pauli ingressus in urbem Romam, anno secundo Neronis imperii. Qui cum jam hæc loca et has provincias prædicando perlustrasset, ab Antiochia ipse cum Barnaba præmissus a Spiritu sancto postquam jam in Arabia et Cilicia verbum Dei, aliisque provinciis annuntiaverat, pervenit Seleuciam, Cyprum, Salaminam, Paphos, Perge Pamphylie, Antiochiam quæ est Pisidiæ, Iconium, inde ad civitates Lycaoniæ, Lystram, Derben, et universam in circuitu regionem. Inde revertentes Antiochiam Pisidiæ, devenerunt Perge Pamphylie. Hinc Antiochiam, unde missi fuerant, revertuntur. Inde propter quæstionem circumcisionis in gentibus Hierosolymam proficiscuntur. Deinde rursus Antiochiam redeunt. Unde cum inter eos dissensio propter Joannem, qui Marcus cognominatus est, accidisset, solus Paulus, assumpto Sileo, a fratribus gratiæ Dei traditus, has regiones et insulas peragravit prædicans, Syriam, Ciliciam, Derben, Lystram, Phrygiam, et Galatiam regionem, Mysiam, Thraciam, Macedoniam, Samothraciam, Neapolim, Philippos, Amphipolim, Apolloniam, Thessaloniceam, Beroen, Athenas, Corinthum. Et inde navigavit in Syriam, et venit Ephesum, et inde Cæsaream et Antiochiam, et Galatiæ regionem, et Phrygiam. Hinc cum vellet ire Hierosolymam, dixit ei Spiritus sanctus ut reverteretur in Asiam. Et cum peragrasset superiores partes, Ephesum venit. Hinc profectus est in Macedoniam, et accessit Philippos, Troadam, Asson, Mitilenem et contra Chium, Samon, Trogyllion ^c Miletum, Coum, Rhodum, Pataram. Et inde, visa Cypro et relicta ea ad sinistram, transfretavit in Syriam. Et inde venit Tyrum, Ptolemaidem, Cæsaream, Hierusalem. Ibi ligatur a Judæis, et traditur gentibus. Et inde destinatur ad Felicem præsidem Cæsareæ ^d. Hinc cum appellasset Cæsarem, Romam ad eundem Cæsarem, quem appellavit, mittitur, et enavigavit Sidonem, Cyprum, cui juxta erat civitas Thalassa in insula Mitilene, Syracusas, Rhegium Putcoléos, Romam: et biennio in libera manens custodia, post hæc ad prædicandum dimittitur. Quo tempore credibile est eum ad Hispanias perrexisse, necdum Nerone in tanta erumpente scelera quanta de eo narrant historiæ.

Romæ, natalis sancti Tranquillini, patris martyrum Marci et Marcelliani, qui ad prædicationem beati Sebastiani credens in Dominum Jesum Christum; die Octavarum apostolorum, dum ad B. Pauli confessionem oraret, tentus a paganis, lapidatus, ac martyrium consummavit.

Eodem die, depositio beatissimi Goaris confessoris.

^c Est in Græco: deest textui Latino.

^d De eo in gestis sancti Sebastiani, 20 Jan.

F. NONIS JULII

(7 Julii.)

^a Apud Alexandriam, natalis sancti Pantæni, viri apostolici, et omni sapientia adornati, cujus tantum studii et amoris erga verbum Dei fuit, ut etiam ad prædicandum Christi Evangelium omnibus gentibus quæ in Orientis ultimis secessibus reconduntur, fidei, et devotionis calore profectus sit, et usque ad Indiam citeriorem prædicando pervenerit. Ubi reperit Bartholomæum, de duodecim apostolis, adventum Domini Jesu juxta Matthæi Evangelium prædicasse. Quod Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam secum detulit: ubi præclaram et nobilem vitam beato fine conclusit.

^b Romæ natalis beatorum martyrum Nicostrati Primiscrinii, Claudii Commentariensis, Castorii, Victorini, Symphroniani, quos B. Sebastianus credere in Christum docuit, et sanctus Polycarpus presbyter baptizavit. Qui cum corpora sanctorum per ora Tiberina requirunt tenti sunt, et ad Urbis præfectum perducti. Erat judex Fabianus, qui eos hortabatur ad sacrificandum, per decem dies minis et blanditiis cum eis agens, et nullum penitus potuit commovere. Tunc fecit de eis suggestionem imperatoribus: quique jusserunt eos tertio torqueri. Cumque nulla ratione compulsi cederent, jusserunt eos in mare præcipites dari. Immensis itaque arctati ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, ut in loco mundo inter aquas coronam martyrii celebrarent.

Apud Viennam, Evodi episcopi, cujus industria delata sunt reliquiæ sanctorum martyrum Thebæorum ad urbem Viennam.

G. VIII IDUS JULII.

(8 Julii.)

Apud Asiam minorem, sancti Aquilæ, et Priscillæ uxoris ejus de quibus in Actibus apostolorum scribitur: apud quos beatus Paulus apostolus propter artificium (erant enim ejusdem artis, id est scenopægiæ, cujus et Apostolus) morabatur et operabatur, postquam ipsi in Achaïam ab urbe Roma venerunt (*Rom. xvi; I. Cor. xvi; Act. xviii*).

In Palæstina, natalis sancti Procopii martyris, qui ab Seythopoli ductus Cæsaream, ad primam responsionum ejus confidentiam irato judice Fabiano, capite cæsus est.

A. VII IDUS JULII.

(9 Julii.)

Romæ, ad Guttam jugiter manantem sancti Zenonis, et aliorum decem millium ducentorum trium.

In civitate Tyriæ, natalis SS. Anatoliæ et Audacis, sub Decio imperatore. Quorum Anatolia cum multos in Piceno infirmos, lunaticos, ac dæmoniacos curasset, ducta est, jubente Faustini, ad civitatem Tyriæ, et diversis plagarum generibus vexata. Deinde cum serpente tota nocte inclusa, nihil læsa est: quin et ipsum Marsum, qui serpen-

^a Euseb. lib. v, cap. 10; Hieron. de Script. Eccl., cap. 36.

A tem dimiserat, nomine Audacem, mane a suo serpente devorandum eripuit, et ad Christi martyrium convertit. Nam ipse post hæc ob confessionem veritatis in custodiam datus est. Ipsa quoque virgo Christi transverberata, cum staret extensis manibus in oratione, ita ut per dexterum latus gladius missus, per sinistrum exiret. Quæ passa est septimo Iduum Juliarum: sepulta autem mane a civibus Tyriensibus. Audax vero quia de Oriente erat, ab uxore sua et filiis illuc translatus est.

Eodem die, natalis sancti Cyrilli episcopi, qui flammis injectus, illæsus evasis, ac stupore tanti miraculi a judice dimissus. Cum rursus verbum Dei alacriter prædicaret, ac plures efficacius ad fidem Christi converteret, judex pœnitentia ductus capite plecti eum jussit, atque optatum martyrii finem consummavit.

In civitate Martulana, sancti Brictii episcopi et confessoris, qui sub judice Martiano, os lapide contusus est et in equuleo crudelissime excruciat, in Domini confessione perdurans, in carcerem trusus est. Nocte autem terræmotu gravi civitas concussa, inter alios plures, etiam Martianum occidit. Et Christi confessor ab angelo sancto, et a beato Petro apostolo visitatus, atque ad prædicandum Evangelium confortatus, magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrificiens, quievit in pace. Cujus animam viderunt adstantes in specie columbæ nivæ cœlo recipi.

Item apud Ægyptum, S. Serapionis episcopi et confessoris.

B. VI IDUS JULII.

(10 Julii.)

Romæ septem fratrum filiorum sanctæ Felicitatis, id est Januarii, Felicis, Philippi, Sylvani Alexandri, Vitalis et Martialis, sub præfecto Urbis Publio, tempore Antonini principis. Primum auditi, deinde per varios judices, ut variis suppliciis laniarentur, missi. E quibus Januarius post verbera virgarum et carcerem ad plumbatas occisus est. Felix et Philippus fustibus mactati, Sylvanus præcipitio interemptus est. Alexander, Vitalis et Martialis capitali sententia puniti.

Eodem die in Africa natalis SS. Januarii, Marini, Naboris et Felicis, decollatorum: quorum corpora D Mediolanum translata sunt.

Romæ milliario decimo, natale Rufinæ, Secundæ sororum, patre clarissimo genitarum Asterio, matre clarissima Aurelia, sub persecutione Valeriani et Gallieni, judicibus, Junio Eonato præfecto, et Archesilao comite. Harum virginum sponsi Armentarius et Verinus a fide Christianitatis recesserunt. Pro qua re volentes beatæ virgines declinare eorum persuasiones insanas, ad prædiolum suum, quod in Tusciæ partibus videbantur habere, basternæ pergebant vehiculo. Quod audientes Armentarius et Verinus, comiti Archesilao suggererunt qua de causa

^b De his in gestis S. Sebastiani, 20 Jan.

Urbem fugerent. Tunc sceleratissimus Archesilaus cum militibus suis equestribus iter agens, sanctas Dei virgines in via Flaminia milliario decimo quarto comprehendens, atque revocans ad urbem Romam, Junio Donato præfecto obtulit. Qui iussit eas in custodias redigi a se invicem separatas, et in die tertia in secretarium duci. In quo Rufinam ingredi iubens, dixit ad eam : Cum sis nobilis nata, quid est quod ad ignobilitatem devoluta es, et cupis esse captiva in vinculis, magis quam libera cum marito gaudere? Rufina respondit : Captivitas ista temporalis æternam captivitatem excludit; et vincula temporalia, perpetua vinculorum ligamenta dissolvunt. Præfectus dixit : Istas vanas fabulas et aniles abjice, et sacrificia diis immortalibus, ut possis tuosponso cum gaudio perfui, et usque ad senectutem cum gaudio deliciarum attingere. Rufina respondit : Duo sunt inutilia quæ persuades, et unum dubium quod promittis. Nam dicis me debere idolis sacrificare ut in perpetuum peream? et post hoc maritum accipere ut gloriam virginitatis amittam. Post ista duo tam contraria promittis, quod usque ad senectutem cum gaudio deliciarum attingam, cum de te ipso incertus sis, an ad diem crastinum attingas. Præses adduci iussit Secundam, ut Rufina soror ejus in conspectu ipsius flagellis cæderetur. Quæ cum vidisset sororem suam flagellis cædi, clamare cœpit ad judicem : Quid est quod agis, sceleratissime, et regni cœlorum invisor? quid est quod sororem meam glorificas et me exhonoras? Dicit ei præfectus : Ut video, insanior sorore tua es. Secunda respondit : Nec soror mea insana est, nec ego insano, sed ambæ Christianæ sumus, et justum est ut simul Christum Dominum confitemur. Et cum libere fidem veritatis faterentur, tunc iussit eas præfectus in tenebroso loco includi et fumum stercoreum fieri. Cum hoc fuisset factum, fumus ille quasi thymiana exhalabat, et obscuritas illa quasi die medio vincebatur. Iterum jussæ sunt inde tolli, et in suis balneis includi, atque in solio ardente et non temperato jactari. Ubi cum fuissent post duas horas ingressi qui earum corpora tollerent, inveniunt intus solum frigidum et vaporatum. Quod audiens præfectus, obstupuit, et iussit eas duci, et in medio Tiberis mitti, et uno saxo ligato in collo ambarum, præcipitari. Cum quo post midiam fere horam mersæ sunt : et quæ nudæ missæ fuerant, in superiore parte fluminis siccis vestibis apparuerunt indutæ, Christi gloriam decantantes. Quod cum fuisset judicium nuntiatum dixit Præfectus Archesilao comiti : Istæ quas mihi tradidisti, aut magica arte nos superant, aut vere in eis sanctitas regnat. Unde sic teas mihi tradidisti, ita eas ego tibi reddo, ut tuo arbitrio vel sententiam accipiant, vel evadant. Tunc archesilaus iussit eas duci in silvam in via Cornelia, ab urbe Roma milliario decimo, in fundo qui vocatur Buxo, et illic eas capite percute, et sic earum inhu-

^a Hujus translationis fit mentio in Vita S. Aigulphi, 3 Sept. Pontif., cap 12.

A mata corpora derelinquit. Sed Domini gratia non defuit in Christo credentibus nec defunctis. Nam Plautilla matrona, in cujus prædio hoc factum est, vidit eas in visu sedentes gemmatas in thalamo, et dicentes sibi : Plautilla, desine a flagitiis idolorum, et ab incredulitate impia cessa, et credens in Christum veni in rem tuam, et corpora nostra inveniens, ibi sepeli. Exsurgens autem Plautilla, pervenit ad locum, et inveniens sanctarum virginum corpora, adoravit, et credidit, et fabricavit sepulcrum virginum ad laudem Domini Jesu Christi.

C. V IDUS JULII.

(11 Julii.)

Translatio S. Benedicti abbatis : postquam enim (sicut ipse vivens prædixerat) monasterium ejus a gentibus est vastatum, Domino revelante, repertum est corpus, et in Gallias translatum, atque in territorio Aurelianensi, monasterio quod vocatur Floriacum, condigne sepultum; translatus est pariter etiam corpus beatæ Scholasticæ virginis sororis ejus, atque in partibus Cenomanensium, religiosorum devotione, conditum. Cujus animam idem vir Dei e corpore egressam, vidit in columbæ specie cœli secreta penetrare : corpusque ejus secum in uno jussit poni sepulcro, ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret ^a.

Eodem die in Armenia minore, civitate Nicopoli, natalis sanctorum martyrum Januarii et Pelagiæ, qui, in equuleo, ungulis et testarum fragmentis diebus quatuor cruciati, martyrium impleverunt.

C Romæ in Vaticano, S. Pii papæ, qui sedit in episcopatu annos octodecim. Sub hujus tempore Hermes librum scripsit, qui appellatur *Pastor*, quia in habitu pastoris ei angelus apparuit.

D. IV IDUS JULII.

(12 Julii.)

Apud Aquileiam, natalis sancti Hermagoræ, primi ejusdem civitatis episcopi, discipuli beati Marci evangelistæ (Act. xxi).

^b Apud Cyprum, natalis B. Nasonis [al., Jasonis, vel Mnasonis] antiqui Christi discipuli.

Apud Cæsaream, sancti Dii.

Mediolani, translatio SS. martyrum Naboris et Felicis.

D Item eodem die, S. Cleti papæ, qui Romæ sedit annos duodecim. Hic ex præcepto B. Petri apostoli viginti quinque presbyteros in urbe Roma ordinavit : sepultusque est iuxta corpus B. Petri.

E. III IDUS JULII.

(13 Julii.)

Esdræ et Joel prophetarum.

Item natalis S. Silleæ [al., Silæ] apostoli.

^c Apud Africanam natalis sanctorum confessorum Eugenii Carthaginensis episcopi, fide et virtutibus ac miraculis gloriosi, et universi cleri ecclesiæ

^b Pontif., cap. 3.

^c Vide lib. De Fest. Apost.

ejusdem. Qui cæde inediaque macerati, fere quingenti, vel eo amplius (inter quos quamplurimi erant lectores infantuli), gaudentes in Domino, procul exsilio crudeli extrusi sunt. In quibus erant nobilissimi, archidiaconus nomine Salutaris, et Muritta secundus in officio ministrorum. Qui plurima pro confessione catholica perpessi supplicia, et tertio confessores effecti, gloriosæ in Christo perseverantiæ titulo illustrati sunt.

F. PRIDIE IDUS JULII.

(14 Julii.)

^a Apud Pontum, natalis S. Phocæ episcopi civitatis Sinopis, qui sub Trajano imperatore, præfecto Africano, carcerem, vincula, ferrum, ignem etiam pro Christo superavit. Cujus reliquiæ in basilica apostolorum in Gallia civitate Vienna habentur.

G. IDIBUS JULII.

(15 Julii.)

^b Nisibi, natalis S. Jacobi episcopi, magnæ virtutis viri, ita ut ad ejus preces sæpe urbs discriminem liberata sit. Hic unus fuit ex numero confessorum sub persecutione Maximiani, et eorum qui in Nicæna synodo perversitatem Arii homousii oppositione damnaverunt: atque intra muros urbissuæ ex præcepto imperatoris Constantini ad tutelam et munimentum sepultus, postea zelo Juliani apostatæ extra urbem elatus et conditus. Sed mox eadem civitas, tanti patroni orbata reliquiis, Persarum ditioni succubuit.

Romæ in Portu, Eutropii, Zosimæ, et Bonosæ sororum.

Apud Alexandriam, natalis SS. Philippi, Zenonis, Marci, et decem infantum.

In Carthagine, Catulini diaconi, Januarii, Florenti, Juliæ et Justæ, qui sunt positi in basilica Fausti.

A. XVII KAL. AUGUSTI.

(16 Jul.)

^c In Ostia, natalis sancti Hilarini, qui sub persecutione Juliani, cum nollet sacrificare, fustibus cæsus, martyrium sumpsit.

Apud Antiochiam Syriæ, natalis sancti Eustachii episcopi et confessoris, qui sub Constantio principe ob catholicam fidem in Trajanopolim civitatem Thraciæ pulsus exsilio ibidem requievit.

B. XVI KAL. AUGUSTI.

(17 Jul.)

In Carthagine, natalis sanctorum martyrum Scillitanorum, id est Sperati, Nartali, Cythini, Bethurii, Felicis, Aquilini, Lethatii, Januariæ, Generosæ, Bessæ, Donatæ et Secundæ, sub Saturnino præfecto. Qui post primam Christi confessionem in carcerem missi, et in ligno confixi, mane gladio decollati sunt. Horum reliquiæ cum ossibus beati Cypriani, et capite sancti Pantaleonis martyris, ex Africa in

^a Ado in Chron. an. 101.

^b Gennad. de Vir. illust., cap. 1.

^c De hoc in gestis Joann. et Pauli.

A Gallias translatae, venerantur Lugduni in basilica beatissimi Joannis Baptistæ.

C. XV KAL. AUGUSTI.

(18 Jul.)

Apud Carthaginem, natalis sanctæ Guddenes virginis, quæ Plutiano et Zeta [Plautiano et Geta] consulibus, jussu Rufini proconsulis, quater diversis temporibus equulei extensione vexata, et unguarum horrenda laceratione cruciata, carceris etiam squalore diutissime afflicta, novissime gladio cæsa est.

Apud civitatem Metensium, S. Arnulphi episcopi, qui sanctitate et miraculorum gratia illustris, eremiticam vitam diligens, beato fine quievit.

I. XIV KAL. AUGUSTI.

(19 Jul.)

^d Natalis beati Epaphræ.

Item eodem die. S. Patris nostri Arsenii, de quo in Verbis seniorum refertur quia, propter redundantem lacrymarum tergendam, sudarium semper in sinu vel in manu habuerit.

Eodem die Hispali apud Hispaniam, natalis SS. Justæ et Rufinæ: quæ a Diogeniano præside comprehensæ, equulei extensione et unguarum laniatione vexatæ sunt, dein trusæ sunt in carcerem, inedia et doloribus afflictæ. Post hæc jussit præses ut quocunque iret, ipsæ nudis pedibus sequerentur. Tandem Justa in carcere spiritum exhalavit. Corpus ejus in puteum projectum, et a Gabino episcopo levatum, in Hispalensi cœmeterio conditum est. Rufini cervix confracta, et corpus ejus igni traditum.

C Cujus reliquiæ a fidelibus curatæ sunt.

E. XIII KAL. AUGUSTI.

(20 Jul.)

Natalis beati Joseph, qui cognominatus est Justus Act. 1): qui cum beato Matthia, ut numerum duodenum impleret ab apostolis statuitur. Sed Matthia locum Judæ proditoris implente, beatus Joseph nihilominus prædicationis et sanctitatis officio inserviens, multamque pro Christi fide persecutionem a Judæis sustinens, victoriosissimo fine Judæa quievit. De quo refertur quod venenum biberit, et nihil ex hoc triste pertulerit, propter Domini fidem.

^e Apud Damascum, natalis sanctorum Sabini, Maximini, Juliani, Macroii, Cassii, Paulæ, cum aliis decem.

F. XII KAL. AUGUSTI.

(21 Jul.)

Danielis prophetæ.

Romæ, natale S. Praxedis virginis. Hæc cum sorore sua Potentiana a sanctissimo patre Pudente, qui fuit edoctus in fide ab apostolo Paulo, in omni castitate et lege divina erudita, post transitum parentis, vigiliis et orationibus atque jejuniis assidue vacans, omne patrimonium suum simul cum prædicta,

^d Vide lib. de Fest. Apost.

^e Euseb. l. III, c. ult.

beata sorore in sustentationem pauperum et Christi A sanctorum erogavit. In titulo vero quem pater earum Pudens, nomine beati Pastoris dedicavit, una cum consilio B. Pii sedis apostolicæ episcopi, fontem baptismi construere soror et ipsa studens, ut familia eorum die sancto Paschæ baptizaretur. Quos ad nonaginta sex numero manumissos, beatus Pius aquis salutaribus abluit. Inde post innumera pietatis opera, post multorum martyrum sepulturas (inter quos beatum Symmetrium presbyterum cum aliis viginti duobus apud Titulum supradictum manibus suis sepelivit), qui per martyrii palmam ad regna cœlorum transierant : eadem beatissima virgo migravit ad Dominum, coronam justitiæ receptura, **xii** Kalend. Augusti. Sepulta in cœmeterio Priscillæ, via Salaria, juxta sororem B suam atque sanctum patrem Pudentem posita.

Eodem die in Galliis, civitate Massilia, natalis S. Victoris. Qui persecutione Diocletiani et Maximiani, cum esset miles, et nec militare, nec idolis sacrificare vellet, primum a tribuno suo Asterio in carcerem trusus, sed omni nocte ad consolandos et visitandos infirmos ab angelo eductus est. Deinde jussu Eutychii præfecti, retortis brachiis, loris subtilibus ligatus, et pedibus fune constrictus, per mediam tractus est civitatem. Post hæc fustibus crudelissime cæsus, ac suspensus et taureis cruciatus, cum exhibuissent aram in qua sacrificaret, et eam nec respicere sustinens, de manu sacerdotis calce excussisset, pedem ei præses jussit incidi. Ad ultimum in confessione persistens, missus est in molam pistariam, in qua sparsum granum vertigine animalis macerari solet : atque ita contritus, martyrium consummavit. Passi sunt cum eo tres milites, Alexander, Felicianus, et Longinus. Qui dum eum nocturno silentio in carcere custodirent, visitantibus illum angelis sanctis, tanto claritatis fulgore obstupefacti, atque ad ejus genua provoluti, credentes in Christum nocte eadem in mari baptizati sunt ; et sequenti die, ante consummationem B. martyris, gladio jugulati. Puer quoque Deutherius, qui dum ad sepulcrum ejus oraret, emisit et spiritum.

G. XI KAL. AUGUSTI.

(22 Jul.)

^a Natalis S. Mariæ Magdalænæ.

Et beatæ Syntyches, quæ Philippis dormit sepulta : de qua beatus apostolus Paulus scribit Philippensibus : *Evodiam rogo, et Syntychen deprecor idipsum sapere in Domino* (Phil. iv).

Ancyra Galatiæ, natalis sancti Platonis martyris : cujus gesta habentur.

A. X KAL. AUGUSTI.

(23 Jul.)

^b Apud Ravennam, natale sancti Apollinaris episcopi. Ille Romæ ordinatus a beato Petro apostolo, Ravennam directus est. Ubi cum pervenisset, non longe ab urbe Ravenna mansit apud quemdam mili-

tem Irenæum nomine, cujus filius erat cæcus. Quem ad se perductum facto signo crucis illuminavit, atque parentes illius postmodum baptizavit. Matronam vero cujusdam tribuni militum nomine Theclam, quæ plurimis annis gravissima tenebatur infirmitate, cum in nomine Domini nostri Jesu Christi, manum apprehendens ejus, de lecto sanatam erexisset, tribunum cum uxore eadem, et filios ac familiam ipsorum in Christum credentes baptizavit. In cujus domo postmodum intra urbem Ravennam missas et baptismata agebat cum discipulis suis per duodecim annos. Ordinavit autem duos presbyteros, Adheretum et Calocerum : Martianum vero nobilissimum virum, et Leucadium philosophum diaconos, et sex clericos statuit, cum quibus die nocteque psalmos canebat. Nuntiatumque est duci Saturnino. Qui producens eum, statuit ante pontifices capitoli Ravennatis : a quibus nimia cæde mactatus, ejectusque ad mare, semivivus relinquitur. Quem discipuli ejus colligentes, adhibuerunt ei curam. Post menses sex Bonifacium nobilissimum virum, qui obmutuerat, sanaturus ad domum ejus veniens, puellam immundum spiritum habentem, deinde Bonifacium, soluto vinculo linguæ ejus, sanavit. Ubi quingenti homines Christo crediderunt. Non post multos dies a paganis tentus, et diutissime fustibus cæsus est, ac nudis pedibus super prunas impositus, et inde ab urbe pulsus. Sed non longe a muro habebant Christiani tugurium, ubi missas faciebat, in mari vero baptizabat : ibique timentes Deum de facultatibus suis ministrabant ei. Post plurimos annos etiam ad Æmiliam perrexit verbum Domini prædicare, faciens multas virtutes in nomini Domini nostri Jesu Christi. Tempore quo reversus est, Rufi Patricii filiam a morte corporis suscitavit, quam Christo virginem firmavit, matre cum familia promiscui sexus trecentis quatuor baptizatis. Perventum est autem ad Cæsarem de beato viro, et quod domus Rufi Patricii obediret Christo. Et mittens Rufo successorem, scripsit Vicario præfecto prætorii Masalino, ut aut diis inclinaret Apollinarem, aut longe in exsilium traderetur. Quem accersitum Vicarius, post interrogationem exutum veste virgis cædi fecit, et aqua bulliente plagas ejus infundi, et equuleo suspensum torqueri, ac saxo os ejus contundi, et cum gravissimo ferri pondere oneratum includi in carcere horrifco, atque in ligno extendi : ubi ab hominibus quidem negligitur, sed ab angelo publice pascitur. Quarto die iudex de carcere productum, catenatum, in navi positum, in exilium direxit. Tres autem viri eum de clero secuti sunt, qui et ministrabant ei. Mortuis vero omnibus tempestate maris et naufragio, ipse cum clericis et duobus militibus evasit, quos Christo illico consecravit lotos aqua salutari. Et transitum faciens post Corinthum per Mysiam, leprosum cute mundatum in Christo lavit. Deinde ad ripam Danubii perveniens, multis fide sibi sociavit. Et quærentibus eum in-

^a Vide lib. de Fest. Apost.

^b Vide lib. de Fest. Apost.

credulis occidere, in partes Thraciæ descendit. Et cum ibi dies aliquot fecisset, et in templo Serapis præsentia ipsius obtinisset dæmon, tandem rogatus spiritus responsum dedit : Quia discipulus Petri apostoli Jesu Christi huc venit, et ligavit me, hic nisi fuerit ab his locis expulsus, vobis dare responsa non possum. Inquisitus inventus est beatus Apollinaris, et discussus diutissime fustibus cæditur, et usque ad mare perductus a rectore provinciæ, navi currenti ad Italiam cum suis hominibus superimponitur. Itaque post tertium annum Ravennam ingreditur : deinde post dies aliquot subita seditione orta in civitate irruentibus paganis, ligatus ad forum perducitur : ibi cæsus ac vulneratus est. Exinde pontifices capitolii egerunt, ut ad templum Apollinis duceretur. Quo cum pervenisset, data oratione simulacrum solutum, et templum destructum est. Pagani hoc videntes, clamabant : Senex impius interficiatur. Et tradiderunt eum iudici, cui nomen erat Taurus, qui habebat filium naturaliter cæcum natum, quem in nomine Christi sanctus Apollinaris illuminavit, multis stupefactis, ei conversis ad Dominum. Mansit autem in prædio Tauri præsidis annis quatuor. Erat enim ab urbe milliario sexto, ubi concurrebant Christiani, et docebantur ab eo. Et quacunque infirmitate quis detinebatur, ad eum perductus sanabatur. Igitur invidiosa relatio pontificum capitolii ecurrit ad Cæsarem adversus beatum Apollinarem. Qui mox exiit, ut si diis quis temerario ore injuriam inferret, aut satisfaciat, aut urbe privetur. Quæ jussio mox percurrit ad Demosthenem patricium. Qui, exquisitione missa, sanctum Apollinarem sibi exhiberi jebet : quem auditum tradidit in custodia cuidam centurioni occulte Christiano cogitans quibus cruciatibus eum perderet. Qui media nocte laxavit eum, ut fugeret. Cumque fuisset pagani cognitum, sequentes eum, non longe a porta apprehenderunt ; et tandiu cæsus est, quo usque æstimaretur mortuus. Exinde collectus est a discipulis, et perductus est in vicum, ubi leprosi morabantur, et septem dies supervixit, admonens semper Ecclesiam, ne a fide Christi descenderet. Ita martyr gloriosissimus Apollinaris in laude Christi defunctus, sepultus est foris murum, et clausum in arca saxeâ sub terra corpus ejus missum est. Hic ab Anthiochia secutus apostolum Petrum, et ab urbe Roma ab eodem apostolo missus Ravennam, rexit Ecclesiam annis viginti octo, mense uno, diebus quatuor. Passus ultimum martyrium sub Vespasiano Cæsare, et Demosthene patricio, x Kalendaras Augusti.

B. IX KAL. AUGUSTI.

(24 Jul.)

Eodem die apud Italiam in Tyro, quæ est circa lacum Vulsinum, natale sanctæ Christinæ virginis : quæ in Christum credens, deos aureos Urbanis patris sui præfecti contrivit, et pauperibus distribuit.

■ De his in Vita D. Christophori.

Ob hoc, jubente patre, alapis afficta, verberibus dilaniata, ferro onusta, in carcerem conjecta est. Post hoc cum diutissime et crudelissime dilaniaretur, de carnibus suis patri in faciem projecit. Cumque alligata rotæ, igni supposito, et fuso desuper oleo toreretur, erumpens flamma mille gentiliū interfecit. Iterum carceri tradita, angelo visitante, sanata est et refecta. Deinde cum magno saxi pondere in mare, id est in lacum Vulsinum jactata, angelico præsidio liberata est. Quam successor patris ejus Dion multis iterum suppliciis affixit. Sed, orante illa, simulacrum Apollinis, quod adorare jubebatur, in favillam subito redactum est. Quomiraculo tria milia hominum ad fidem Christi conversa sunt. Novissime successor prædicti Julianus, post fornacem candentem, ubi quinque diebus illæsa permansit, post serpentes a venefico immissos, sed Christi fide superatos, post abscisionem linguæ, sagittis eam configi præcepit. Sicque martyrii cursum consummavit, anno ætatis suæ undecimo.

Romæ, via Tiburtina, milliario decimo nono, natalis sancti Vincentii.

Apud Emeritam Hispaniæ civitatem, natalis sancti Victoris militaris, qui cum duobus fratribus Stercatio et Antinogeno diversis exanimatus suppliciis martyrium consummavit.

■ Eodem die, natalis sanctorum virginum Nicetæ et Aquilæ : quæ ad prædicationem sancti Christophori martyris, ad Christum conversæ, martyrii palmam capitis abscisione sumpserunt.

Et apud Amiterninam civitatem, militum octoginta trium.

C. VIII KAL. AUGUSTI.

(23 Jul.)

■ Natalis B. Jacobi Zebedæi apostoli.

Eodem die in Lycia, civitate Samo, sancti Christophori, qui virgis ferreis attritus, et a flammis æstuantis incendii Christi virtute salvatus, ad ultimum sagittarum ictibus confossus, martyrium capitis obtruncatione complevit.

In Hispaniis, civitate Barcelona, S. Cucufatis martyris, qui ex civitate Sillitana oriundus fuit, et Barcinonæ sub Galerio proconsule, et Maximiano, et Rufino passus. Primo gravissime tortus et cæsus, deinde catenis astrictus in craticula superextensus, aceto et sinapi perfusus assari jussus est. Cum vero ab igne et flammarum globis illæsus apparuisset, ex præcepto impii iudicis extra civitem ductus, in ignem copiosum iterum projectus est. Quo divino nutu extincto, iterum ferro vinctus in custodiam retrusus est ubi divino splendore consolatur. Iterum cordis ferreis et taureis crudelissime cæsus, in ultimo, dictata sententia, Cucufatem rebellem principum, et diis sacrificare nolentem, gladio feriri jubet ; octavo milliario a Barcinona perductus ferroque animadversus martyrium consummavit. Cujus corpus a Christianis cum reverentia sepelitur. Unde postmodum trans-

■ Vide lib. de Fest. Apost. Prudent. hymn. 4.

latum, non longe a Parisiorum civitate, in ecclesia beatorum martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii, cum honore tumulatum est.

^a Eodem die Parisiis, depositio sancti Germani episcopi.

Metis, natalis S. Glodesindis virginis.

D. VII KAL. AUGUSTI.

(26 Jul.)

Romæ in Portu, natale sancti Hyacinthi, sub consulari Leontio, Luxurio primo civitatis Tarra-cinæ tradente. Qui, missus in ignem, nullo modo lædi potuit : inde præcipitatus in validissimum torrentem, incolumis ejectus est ad litus. Nuntiatur hoc consulari Leontio, et misit spiculatorem cum militibus, ut eum comprehensum gladio ferirent. Tunc quædam matrona religiosa, nomine Julia, veniens nocte cum servis suis, collegit corpus ejus et cum honore sepelivit in prædio suo juxta urbem Romam, vii Kal. Augusti.

E. VI KAL. AUGUSTI.

(27 Jul.)

^a Apud Nicomediam, natalis sancti Hermolai presbyteri, cujus doctrina beatus Pantaleon ad fidem conversus est. Qui tentus a Maximiano, capitali sententia ob confessionem Christi punitus est.

Eodem die, in Sicilia, sancti Simeonis monachi.

F. V KAL. AUGUSTI.

(28 Jul.)

Nicomediæ, passio sancti Pantaleonis. Qui cum jubente Maximiano artem disceret medicinæ, a presbytero Hermolao ad fidem Christi conversus, multa miracula fecit, patremque suum senatorem Eustorgium Christi fidei subjugavit. Ob quam causam tentus ab eodem Maximiano, equulei pœna et lampadarum exustione cruciatus (sed inter hæc Domino sibi apparente refrigeratus), tandem ictu gladii martyrium consummavit.

Eodem die, Lugduni, sancti Peregrini presbyteri, cujus beatitudinem miraculorum gloria testatur.

G. IV KAL. AUGUSTI.

(29 Jul.)

^b Romæ, via Aurelia, beati † Felicis pontificis sub Constantio filio Constantini. Idem Constantius Augustus, consilium hæreticorum, ac Valentis et Ursacii Arianorum approbans, quia et ipse Arianus erat, ab Eusebio Nicomediensi rebaptizatus, ejecit sanctum felicem Urbis episcopum de sede episcopatus sui. Et facta est persecutio magna in clero, ita ut presbyteri et clerici plures necarentur et martyrio coronarentur. Depositus sanctus ac beatissimus papa Felix, habitavit in prædiolo suo, quod est via Portuensi. Et agentibus postmodum hæreticis, exinde levatus, ductus est ad civitatem, et capite truncato, martyrio coronatur iv Idus Novembris. Exinde raptum corpus ejus a presbyteris et clericis, et sepul-

A tum in basilica quam ipse construxit via Aurelia, quintodecimo Kalendas Decembris, in milliario secundo. Cujus natalis celebratur quarto Kalendas Augusti. Sedit autem in episcopatu anno uno, mensibus tribus, diebus duobus.

^c Item eodem die, natale sanctorum martyrum Simplicii, Faustini et Beatricis, temporibus Diocletiani et Maximiani : qui post multa ac diversa supplicia jussi sunt capitalem subire sententiam ; et ligato saxo in collo eorum, jactari per pontem, qui vocatur Lapideus, in Tiberinis theumatibus. Quorum eorpora Dei nutu inventa sunt a beata sorore eorum Beatrice, et a beatis presbyteris Crispo et Joanne : et sepulta sunt in loco qui appellatur Sextum Philippi, via Portuensi, quarto Kalendas Augusti. Beatrix autem soror Martyrum cum moraretur apud venerabilem Lucinam, factum est ut quidam vicinus possessor Lucretius ambiret possessiunculam ejus. Pro hoc itaque fecit teneri sanctam Beatricem, et duci ad sacrificandum, Tunc beata Beatrix, exclamavit ; Christiana sum, non sacrificio dæmoniis. Ducta est itaque, et carcerali custodiæ mancipata. Cumque in Dei nomine libere ageret, fecit eam ambitiosus Lucretius præfocari noctu. Quam venerabilis Lucina juxta sanctos martyres germanos ejus sepelivit, quarto Kalendas Augusti. Post hoc ingressus prædium sanctorum Lucretius, dum ibi epularetur, quædam mulier infantulum lactabat. Qui infantulus coram omnibus in convivio vocem emisit : Audi, Lucreti ; occidisti, et invasisti, ecce datus es in possessionem inimici ; ad hanc vocem invasus est a maligno spiritu ibi in convivio, et per tres horas vexatus emisit spiritum.

^d Eodem die, depositio sancti Lupi episcopi de Trecas. Qui cum Germano venit Britanniam et quinquaginta duobus annis sacerdotio functus est. Qui tempore Regis Attilæ, Galliam vastabat (sicut in ejus hymno canitur, *Dum bella, cuncta perderent*), orando Trecas munivit.

A. III KAL. AUGUSTI.

(30 Jul.)

^e Romæ, natale Abdon et Sennes subregulorum, sub Decio imperatore : quos Decius in Cordula civitate Persarum sibi præsentari jussit. Quibus et dixit : Sic stulti facti estis, ut non recordemini quia non colentes deos, traditi estis in manus Romanorum et nostras ? Cui beatus Abdon : Magis nos victores facti sumus Deo favente, et Domino Jesu Christo, qui regnat in æternum. Jubente igitur Decio, vineti catenis reclusi sunt in arcta custodia. Tunc dixit Abdon ad Sennen : Ecce gloria quam semper speravimus. Post menses quatuor veniens Decius Romam, et adducens secum beatos Abdon et Sennen catenis victos jussit omnem senatum convocari, et fecit conventum in Tellude cum Valeriano præfecto v Kalendas Augusti, et jussit sibi præsentari Abdon et

^a Deo in Vita S. Pantal. 28 Jul.

^b † Est Felix II pontif. cap. 37.

^c De his in gestis S. Anshimi 11 Maii.

^d Gregor. Tur. de Glor. CC. c. 67, 68.

^e De his in passione S. Laur. 10 Aug.

Sennem maceratos diversis pœnis. Et dixit ad senatum: Dii deæque tradiderunt hostes ferocissimos in manus nostras. Ecce inimici Reipublicæ et Romani imperii. Et introducti sunt ornati auro et lapide pretioso, vincti catenis: omnisque senatus mirari cœpit in aspectibus eorum. Et cum constanter Christum in conspectu eorum faterentur, Decius iratus jussit Valeriano præfecto, ut si non adorarent deum Solem, ferarum morsibus interirent. Qui denudavit eos, et duxitante simulacrum Solis. Tunc Valerianus jussit ut plumbatis cæderentur. Deinde introducti in amphitheatrum, et dimissi sunt eis leones duo, et ursi quatuor, qui rugientes venerunt ad pedes sanctorum, et nullatenus recedentes custodiebant eos. Valeriano vero, plenus furore, jussit gladiatores introire, et beatos subregulos interficere, et ligare pedes eorum, et tante simulacrum Solis jactare: ubi jacuerunt corpora sanctorum tribus diebus. Post triduum venit quidam Quirinus Christianus subdiaconus, qui manebat juxta amphitheatrum, et collegit noctu corpora, et recondidit in area plumbea in domo sua tertio Kalendas Augusti, ubi latuerunt usque ad tempora Constantini. Tunc se reserantes beati Martyres, levati sunt, et translati in cœmeterio Pontiani.

Eodem die apud Africam, civitate Taburbo Lucernariæ, natae sanctarum virginum Maximæ, Donatillæ et Secundæ: quæ persecutione Gallieni sub Anolino iudice passæ sunt. Qui interrogatione facta distulit audientiam, et beatas virgines et sorores, Maximam et Donatillam, ad civitatem Tuburbitanam perducere jussit, quibus nec panem nec aquam subministrari præcepit, sed acetum et felle potari. Videns autem beatissimarum fiduciam, exarsit in iram, et jussit ut urgerentur ambulare. Erat quædam puella in superioribus domus suæ constituta, annorum duodecim, nomine Secunda: cui dum multe nuptiarum condiciones offerrentur, omnes contempsit, et unum Deum dilexit. Hæc accensa spiritu Dei, cum videret commartyres suas Maximam et Donatillam transeuntes (fuit enim in superioribus domus ejus mœnium, ubi stabat) et sanctarum virginum pulchritudinem fidei oculis consideraret, cogitavit et decrevit ad similem gratiam pervenire. Et ne aliquis prohiberet honeste descendere, ut impedimenta vitaret, nec opes, nec nationem suam contemplata est, nec Patrem carnalem curavit: relictis omnibus, unum auctorem castitatis Deum quæsivit, quem in æternum possedit, et tenuit. Cum ergo egrederentur beatæ martyres et procederent, Secunda festina clamabat post eas:

^a *Et stativam ad bibendum offerri.* Ita mss omnes. Hactenus editum: *et stativam ad bibendum offerri:* quod supposititium et affectum. intelligit aquam

A Nolite me dimittere, veniam vobiscum. Et simul cum illis civitatem Tuburbitanam ingressa est. Alia die hora tertia Anolinus proconsul pro tribunali consedit, et Maximam et Donatillam sibi præsentari præcepit, et ad tormenta elidi. Et cum cæderentur, jussit calcem super plagas earum spargi, et fricari, deinde in equuleo extendi et torqueri, et stativam ab bibendum offerri: deinde in craticulam et ad carbones igneos sterni, et prunas ardentes super capita earum adjici: postmodum in theatro ad delubrum deponi, et ab omnibus conculari. Tunc ex officio dictum est, esse cum eis puellam aliam, nomine Secundam: quam suo iudicio Anolinus proconsul applicari jussit. Cumque adesset, ait: Christiana es, an pagana? Secunda dixit: Christiana sum. Statim

B Anolinus ipsam cum Maxima et Donatilla ad bestias damnavit, et eas ferro vinctas ad spectaculum populi adduci præcepit. Quæ cum inducerentur, in media arena osculatæ sunt se invicem ut martyrium pace complerent. Ursus autem ferocissimus ac sævissimus illico eis laxatus, in mansuetudinem versus, earum vestigia linxit potius quam momordit. Iratus Anolinus, quia se furente bestias mites vidit, locutus cum concilio, sententiam ex tabella recitavit. Maximam, Donatillam et Secundam, in superstitione sua perdurantes, quæ diversas pœnas pertulerunt, et bestiis objectæ sunt, et diis nostris sacrificare noluerunt, gladio animadverti placet. Maxima, Donatilla et Secunda dixerunt: Deo gratias. Et consummatæ sunt tertio Kalendas Augusti.

C

B. PRIDIE KAL. AUGUSTI.

(31 Julii.)

Cæsaræ passio sancti Fabii martyris. Qui cum ferre vexilla præsidalia recusaret, primum diebus aliquot in carcerem trusus est, deinde productus sistitur ante tribunal. Interrogatus se meti iterum, in Christi confessione perdurat: et mox a furibundo iudice capitali sententia condemnatur. Post hæc inhumatum corpus custodiri jubetur: quod post triduum reticulo insutum, in maris profunda, seorsum caput, seorsum cadaver immergitur. Sed Domini virtute rescisso reticulo, membra capiti revocantur, et scapulis cervix cum indicibus passionis adjungitur. Atque ita suæ integritati redditum corpus unda blandiore ad [AZ. Cartemianum, vulgo Carternitanum.] Cartenarium litus evectum, condigno cultu a fidelibus tumulatum est.

Antisiodori, sancti Germani, episcopi et confessoris.

stativam, quæ Plinio stagnans, Varroni reses dicitur.

LITANIÆ INDICENDÆ.

MENSIS AUGUSTUS

HABET DIES XXXI; LUNA VERO, XXIX.

C. KAL. AUGUSTI

(1 Aug.)

^a Romæ ad sanctum Petrum ad Vincula.

Antiochiæ, natalis sanctorum Machabæorum.

Apud Italiam, civitate Vercellis, beati Eusebii episcopi et confessoris, qui ob confessionem fidei a Constantio principe Scythopolim, et inde Cappadociam relegatus, sub Juliano imperatore ad ecclesiam suam reversus est. Novissime persequentibus Arianis martyrium passus.

Apud Arabiam, civitate Philadelphia, SS. martyrum Cyrilli, Aquilæ, Petri, Domianiti, Rufi, Menandri, una die coronatorum.

^bIn Hispaniis, civitate Gerunda, natalis sancti Felicis martyris, qui de Scillitana civitate oriundus, cum persecutiones in Hispaniis adversus Christianos agi cœpissent, ascensa mercatorum navi, amore martyrii ocius accurrit. Et cum aliquandiu apud Parcinonam, Empurias, et Gerundam, verbum Dei prædicans plurimos in fide confortasset, et fama ejus longe lateque crebresceret, jubente Daciano, repente a Rufino officiali tentus est. Cumque nomen Christi confidentissime fateretur, primo fustibus cæsus, et in ima carceris trusus, deinde manibus pedibusque ligatis, negato cibo et potu, in loco squalido projectus, post hoc etiam catenis gravioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, et pene in frusta discerptus est. Deinde missus in carcerem, nocteque ab angelo visitatus atque sanatus, facto die ad certamina revocatus est. Tunc ungulis excoriatus, capite inverso ab hora tertia usque ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde in carcerem Rufinus eum trudi præcepit, ubi per totam noctem splendor copiosus effulsit. Sed et voces angelorum psallentium auditæ sunt. Quod cum nuntiatum fuisset Rufino a custodibus, jussit eum, manibus post tergum ligatis, in maris profundum mergi. Ibi continuo vincula ejus dirupta sunt, et angelis sibi manum tenentibus, super undas deambulans ad littus pervenit. Tunc Rufinus jussit iterum eum ejus ungulis detrahi, ac deinde usque ad ossa laniari, et tam diu vulnera vulneribus instaurari, usque dum invictum Christo spiritum reddidit. Corpus ejus Gerundæ in monumento, quod ipse sibi præparaverat conditum est, Nonis Augusti.

D. IV NONAS AUGUSTI.

(2 Aug.)

^c Romæ, in cœmeterio Callisti natale sancti Ste-^a 2 Mach. 7. Hier. de Scrip. Eccles. c. 96.^b Greg. Tur. de Gloria Mart. c. 92.

A phanipapæ et martyris, sub Valeriano et Gallieno imperatoribus. Qui cum persecutio sæva grassaretur, beatus Stephanus, congregato universo clero suo, hortabatur eos ut pro Christo coronam martyrii alacriter susciperent; ordinaverat autem tres presbyteros, et septem diaconos, et clericos sexdecim, cum quibus de regno Dei assidue docebat. Divina autem gratia procurante, occurrebant multi ex gentilibus et honesti viri, ut baptizarentur ab eo. Inter quos Nemesius tribunus cum omni domo sua, filiaque ipsius nomine Lucilla, quæ cæca per beatum Stephanum illuminata fuerat, et Olympius alter tribunus cum uxore sua Exuperia, et filio Theodulo, et quotquot crediderunt in domo Olympii, qui postea gloriosa confessione martyrium meruerunt. Celebrabat autem missas atque concilia per crypta martyrum. Factum est autem, ut Valerianus et Gallienus persecutores nominis Christi, summo requirerent studio beatum Stephanum, ut eum et clericos ejus diversis afficerent pœnis. Miserunt itaque multitudinem militum, et tenuerunt eum cum multitudine clericorum presbyterorum, et diaconorum. Qui veniens ad tribunal Valeriani, solus introivit. Cui Valerianus: Tunc Stephanus, qui rempublicam conaris evertere, et persuasionibus atque hortationibus malis populum a decrum recedere suades cultura? Beatus Stephanus dixit: Ego quidem non everto rempublicam, sed hortor ut, derelictis dæmoniis quæ adorantur in idolis, ad Deum vivum et verum redeant creatorem cœli et terræ, et cognoscant Christum Jesum Filium Dei Deum esse, qui cum Patre et Spiritu sancto solus est sempiternus, ut non pereant cum diabolo in interitum sempiternum. Tunc Valerianus jussit eum duci ad templum Martis, et ibidem dictata sententia capite truncari, si non acquiesceret adorare nefandi Martis simulacrum. Perductus beatus Stephanus a militibus foras muros Appiæ portæ ad templum, levatis oculis ad cœlum, dixit: Domine Deus pater Domini mei Jesu Christi, qui turrim confusionis Babyloniæ destruxisti, destrue nunc et hunc locum, ubi diabolica superstitione per idolorum culturam animæ pereunt populorum. Et statim facto fragore tonitruum cum terroribus coruscationum, corruit maxima pars templi, et milites pavefacti fugerunt. Beatus vero Stephanus perrexit cum omnibus Christianis ad cœmeterium sanctæ Lucinæ, et multis eos consolatos sermonibus, obtulit pro eis sacrificium Deo omnipotenti. Quæ gesta audiens Valerianus, misit

^c Pontif. c. 24.

plurimos militum, qui beatum Stephanum punirent. Qui venientes invenerunt sacrificium Deo offerentem. Quem intrepidum et constantem ante altaris solemniam, et cœpta perficientem, in eodem loco in sua decollaverunt sede sub die IV Nonarum Augustarum. Cujus corpus Christiani populi sepelierunt in eadem crypta cum ipsa sede, ubi astans sanguis ejus effusus est in loco, qui appellatur hodie cœmeterium Callisti. Sedit autem in episcopatu annos septem, menses quinque, dies duos.

Eodem die, natale S. Theodotæ cum tribus filiis suis in provincia Bithyniæ urbe Nicæa, tempore Dilectiani, sub consulari Niceto et comite Leocadio. Qui hanc per multos dies blandimentis et terroribus cogere voluit ut ejus conjugio necteretur. Sed cum sancta femina nullo modo consentiret, ferro vinctam cum filiis consulari Bithyniæ Nicetio destinavit. At ille filium ejus primogenitum Evodium, Christum fiducialiter confitentem, in conspectu matris fecit fustibus cædi. Cui mater pia clamabat: Noli, fili, timere ista verbera; per ipsa enim ad æterna Christi gaudia pertinges. Tunc consularis Nicetius jussit cuidam Hirtaco, ut apprehendens beatam Theodoten, prius illi illuderet; et postmodum inter publicas meretrices constitueret. Quam ille volens tenere, de naribus ejus cœpit sanguis vehementer effluere. Qui clamans dixit Nicetio: Stat juxta eam juvenis pulcher, auratis vestibus indutus, ex cujus manu pugnum accepi in naribus. Consularis ergo Nicetius jussit ignem copiosum accendi, et beatam Theodoten cum tribus filiis suis immitti. Quæ gratias referens Deo, dicebat: Benedictum nomen pietatis tuæ, Domine, qui me nec in isto sæculo a filiis meis separasti, nec in tui nominis confessione disjungi passus es, nec in martyrio dividi permisisti. Consummata est igitur cum tribus filiis suis sancta Theodota, sub die quarto Nonarum Augustarum.

E. III NONAS AUGUSTI.

(3 Aug.)

^a Hierosolymis, inventio corporis beatissimi Stephani protomartyris, et sanctorum Gamalielis, Nicodemi, et Abibon, sicut revelatum est a Domino beato presbytero Luciano, septimo Honorii principis anno. Nam dum quiesceret in basilica baptisterii in stratu suo, die sexta feria illucescente, circa horam tertiam noctis, dum adhuc pervigilaret, tanquam in excessu mentis effectus, vidit virum senem, statura procerum, vultu decorum, proluxa barba, in vestitu candido, amictum pallio, in cujus summitatibus erant tanquam aureæ cruces contextæ; calceatum caligis, in superficie deauratis, et manu tenebat virgam auream, de qua tangens eum, dixit se esse Gamalielem, qui nutrivit apostolum Paulum, et inter alia dixit ei: Summa cum diligentia nostros patefacito tumulos, quia indecenter despecto loco reconditi sumus. Et cum interrogasset, qui essent

^a Gennad. de Vir. illustr. cap. 46.

A cum eo: Unus est, inquit, dominus Stephanus, a Judæis pro fide Christi Hierosolymis lapidibus oppressus torrentis; jussuque sacerdotum relictus extra portam, via quæ mittit Cedar, bestiis ac avibus devorandus. Sed hoc omnino prohibuit ille cui illæsam idem martyr fidem servavit. Quo facto, rarecente Judæorum perfidia, convocans ascivi mihi religiosorum virorum turbam, conventumque fidelium, ac blandiens suadensque, affatus sum ita: Obsecro vos, fratres charissimi, ut neminem reveamini, colligentes sanctum pignus B. Stephani, deferte villulæ nostræ, quam nomine suo nominaverat Caphargamala, quæ vigesimo secundo lapide ab urbe Hierosolyma distat, et more solito, solemnium cum funere sepelite. Quod et factum est.

B Ille vero qui hujus locello jacet contiguus, ipse est Nicodemus nepos meus, qui ut renascere ex aqua et Spiritu sancto a Salvatore audivit; qui a Petro mox et Joanne est baptizatus. Pro quo postmodum indignati principes sacerdotum, subtracto ei principatus honore, conabantur eum tradere morti. Sed nostri gratia nostræque propinquitatis jure repressi, non fecerunt. Verumtamen expulsum foras urbem, diripuerunt omnem suppellectilem ejus, multisque afficientes plagis semivivum reliquerunt. Ego nimirum et hunc collegi, et curam ei adhiberi præcepi. Qui paululum fuit instanti superstes vita, ad optatam et ipse quietem migravit; quem exhibitis funeris exsequiis, ad protomartyris pedes jussit tradere sepulturæ. Ille autem tertius, qui mecum quiescendi possidet locum, ipse est Abibas filius meus, qui mecum Christo Jesu, vigesimum agens annum ætatis suæ, una credidit, et a præfatis apostolis æterni fontis unda perfusus. Is, dum esset legis doctrina plene eruditus, templo Dei cum Paulo sedulo vacans, divina meditando præcepta, ab illo vitio, cui se genus maxime subdere solet humanum, protectione tuente superna, exstitit liber et in hoc castitatis proposito pausavit in pace; cum quibus et ego jaceo. Conjux quoque mea Ethna, et Selemias primogenitus noster, nolentes credere Christo, sed religionis unitati et fidei derogantes, in possessione Capharselemla sunt tumulati. Veruntamen, quo nos repositi sumus cum fodere cœperis, inanes eorum reperies tumulos, quia nobiscum non fuerunt digni tumulari. Cumque venerabilis presbyter prædictum virum sciscitaretur: Ubi vos, inquires, inveniemus, Domine? ait ille: In agello nostro, qui Syriace Delamgabrica, necnon Debatthalia vocatur, id est virorum Dei seu beatorum possessio. Quæ visio consimilis ei iterum iterumque apparuit. Surgens autem venerabilis presbyter, perrexit in civitatem ad antistitem Joannem, de quo per visionem monitus fuerat. Cumque illi, cleroque ejus particulatim visionis seriem retulisset, ille lacrymis præ gaudio fuis, benedixit Dominum; reque veraciter ut erat per omnia comperta, beatus episcopus sub omni celeritate ad fratres et coepiscopos vicinarum urbium misit. Qui cum occurrissent, et locum præsignatum fodere

cœpissent, terræ motu statim facto, immensi odoris A
suavitas tanta exinde respersa est, quantam nullo-
rum ætas hominum tunc temporis meminerat se
sensisse; ita ut putarent se præsentem in amœnitate
paradisi sitos. Et in hora de suavitatis odore septua-
ginta tres animæ sunt curatæ a diversis infirmita-
tibus. Aderant tunc temporis testes miraculorum,
cum beato Joanne, Eustomius Sebastenus, et Eleu-
therius Jericontinus pontifices, cum clericorum
sanctissimo comitatu. Qui osculantes beati Stephani
pignus, locumque claudentes, cum gaudio ad propria
sunt reversi. Post paucos autem dies corpus proto-
martyris Stephani in Sion ad sanctam ecclesiam, ubi
archidiaconus fuerat ordinatus, vii. Kalend. Januarii
cum psalmis et hymnis detulerunt. Tunc temporis
cum prolixæ siccitatis esset immensitas, sufficiens B
supernæ pietatis pluvia descendit, quæ sitientem
largius terram madefaciens irrigavit. Quod meritis
beati martyris Stephani nullus ambigit periclitanti
populo concessum fuisse. Hanc revelationem Lucianus
presbyter Græco sermone ad omnium ecclesia-
rum personam descripsit, quam Avitus presbyter,
homo Hispanus, in Latinum vertit, et per Orosium
presbyterum Occidentalibus dedit; qui etiam simul
reliquias beati Stephani primus Occidenti detulit,
ubi ad memorias S. martyris innumera miracula
facta sunt. De quibus plurima beatus Augustinus a
in libris de Civitate Dei memorat.

Constantinopoli, natalis sancti Hermelii martyris.

F. PRIDIE NONAS AUGUSTI.

(4 Aug.)

Natalis beati Aristarchi, discipuli sancti Pauli
apostoli.

^b Item Romæ in crypta Arenaria, natale Tertullini
martyris, quem beatus pontifex Stephanus baptiza-
vit, et in albis presbyterum consecravit, cui inter cæ-
tera monita, præcipue commendavit: Frater, inquit,
cura sit tibi diversorum requirere sanctorum cor-
pora martyrum. Qui post biduum ordinationis suæ
tentus a Marco præfecto, eductus est ad Valerianum
imperatorem. Quem ille extensum mactari fustibus
jussit. Cumque impie cæderetur, clamabat: Gratias
ago tibi, Domine Jesu Christe, qui me non separasti
a domino meo Olympio servo tuo, qui me præcessit
martyrio consummato. Cumque inter cædes hoc dice-
ret, jussit Valerianus lateribus ejus ignem supponi.
Cumque lætus et constans perseveraret, diceretque: D
Fac, miser, quod facis celerius ut me de hoc incen-
dio, licet peccatorem, tamen pro ejus nomine, Christo
offeras sacrificium; jussit Valerianus elevari eum,
et tradi præfecto Saprico. Qui primo jussit os ejus
lapidibus conquassari, deinde extendi eum in equa-
leo, et nervis diutius torqueri, deinde ignibus con-
cremari. Cumque perseveranter, Spiritus sancti gra-
tia roboratus, Christum Dominum fateretur, man-

davit hoc factum Valeriano tyranno. Cui Valerianus
remandavit, ut, data sententia, ejus caput abscinde-
retur. Tunc Sapricius depositum de equuleo jussit
duci via Latina in secundo milliario, et ibidem de-
collari. Cujus corpus S. Stephanus pontifex colligens
cum clericis, et hymnis redditis Deo sepelivit in
eodem loco, in crypta Arenaria, secundo Kal. Au-
gusti. Ubi concursus sollemnis fit 11 Nonas Augusti.

Apud Lugdunum, adventus corporis sancti Justi
episcopi de eremo. Qui cum aliquot annis in eremo
angelis proximam egisset vitam et dignus adesset
finis tantis laboribus, regnum scandens cœlorum,
beato lucro promeruit. Cujus sanctum corpusculum
venerabilium civium Lugduni urbis cura requisitum,
a remotis terræ partibus cum alacritate et religio-
ne reportavit, atque in urbe sacerdoti sui sepelivit.

G. NONIS AUGUSTI.

(3 Aug.)

^c Apud provinciam Rhætiæ, civitate Augustana,
natis S. Afræ martyris. Quæ cum esset pagana et
meretrix, per doctrinam S. Narcissi episcopi ad
fidem conversa, et cum omni domo sua baptizata,
pro confessione Domini igni tradita est.

Augustoduni, natalis S. Cassiani episcopi.

A. VIII IDUS AUGUSTI.

(6 Aug.)

^d Romæ, via Appia, in cœmeterio Callisti, natale
S. Sixti episcopi et martyris. Et in cœmeterio
Prætextati sanctorum Felicissimi et Agapiti, diaco-
norum ejusdem, sub Decio imperatore, Valeriano
præfecto; qui tenuit beatissimum senem Sixtum
episcopum Romanum cum omni clero suo, et reclu-
siteos in custodia publica, et fuerunt ibi clausi mul-
tis diebus. Factum est autem ut Decius Cæsar et
Valerianus præfectus juberent sibi beatum Sixtum
episcopum cum clero suo præsentari noctu intra
civitatem in Tellude. Cui Decius Cæsar dixit: Scis
cur tentus; et conventionem publica nobis præsen-
tatus es? Respondit Sixtus: Scio, et bene scio.
Decius dixit: Ergo si scis, fac ut universi sciant, et
tu vivas, et clerus tuus augeatur. Beatus Sixtus re-
spondit: Vere feci et facio ut clerus meus augeatur.
Cui Decius: Ergo sacrificia diis immortalibus, et esto
princeps sacerdotum. Ad hoc sanctus episcopus:
Ego semper sacrificavi et sacrificio Deo Patri omni-
potenti, et Domino Jesu Christo Filio ejus, et
Spiritu sancto hostiam puram et immaculatam.
Tunc ex præcepto Decii duxerunt eum milites ad
templum Martis, ut sacrificiis coinquinaretur. Sed
contemnentem sacrificare recluserunt eum in cus-
todia privata, cum duobus diaconibus Felicissimo et
Agapito. Cumque duceretur, his verbis beatus eum
Laurentius archidiaconus cœpit compellare: Quo
progredieris sine filio, pater? Quo sacerdos sancte
sine diacono properas? Tu nunquam sine ministro
sacrificium offerre consueveras. Quid in me ergo

^c Greg. Tur. de Glo. CC. cap. 7, 9.

^d De his in Vita S. Laurent., 10 Aug.

^a Exstat tom. X. S. Aug. Sigebert. in Chron.
au. 418. Aug. de Civit Dei I. xii, c. 8.

^b Vide lib. de Fest. Apost. De hoc in Vita Steph.
papæ. 2 Aug.

dispicuit tibi, pater? Num degenerem probasti? Experire certe utrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum credidisti, huic sanguinis tui consortium negas? Videne periclitetur iudicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli detrimentum magistri est. Quid quod illustrius præstantes viri discipulorum certaminibus quam suis vincunt? Denique Abraham filium obtulit (*Gen. xxi*); Petrus Stephanum præmisit Et tu, Pater, ostende in filio virtutem tuam; offer quem erudisti, ut securus iudicii tui comitatu nobili pervenias ad coronam. Tunc beatus Sixtus ait: Non ego te derelinquo, fili, nec desero, sed majora tibi debentur certamina. Nos quasi senes levioris pugnae cursum recipimus, te quasi juvenem gloriosior manet de tyranno triumphus, Mox veniens flere desiste, post triduum me sequeris. Inter sacerdotem et levitam hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreris. Quid consortium passionis meae expetis? totam tibi hæreditatem dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Elias Eliseum reliquit (*IV Reg. ii*), et virtutem non abstulit. Et dixit beatus Sixtus ad beatum Laurentium: Accipe facultates ecclesiæ vel thesauros, et divide pauperibus quibus tibi videbitur. Accepta potestate, beatus Laurentius cœpit per regiones curiose quærere, ubicunque sancti clerici vel pauperes essent absconsi, et portans thesauros, prout cuique opuserat, ministrabat. Igitur post hac beatus Sixtus reducit in Telludem, ut audirent cum eo diaconi Felicissimus et Agapitus. Et sedente Decio ac Valeriano, præsentatus est beatus Sixtus. Ad quem Decius iracundia plenus: Nos, inquit, consulimus senectuti tuæ, audi præcepta nostra, et sacrificia. Respondit beatus Sixtus: Miser, tu tibi consule, et noli blasphemare, sed age pœnitentiam de sanguine sanctorum, quem effudisti. Tunc monente Valeriano, jussit Decius ut ducerentur ad templum Martis, et si nollent sacrificare, in eodem loco capite truncarentur. Educti ergo foras murum portæ Appiæ, dixit beatus Sixtus ad templum Martis: Destruat te Christus Filius Dei vivi. Cumque respondissent omnes Christiani, Amen, subito cecidit aliqua pars templi, et comminuta est. Tunc beatus Laurentius cœpit clamare: Non me derelinquas, pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi. Milites autem audientes de thesauris, tenuerunt beatum Laurentium archidiaconum; sanctos vero, Sixtum, Felicissimum, et Agapitum duxerunt in clivum Martis ante templum, et ibi decollati sunt octavo Idus Augusti. Noctu autem venerunt clerici, et maxima pars Christianorum, et collegerunt corpora sanctorum, et sepelierunt beatum Sixtum in crypta in cœmeterio Callisti in eadem via. Sanctos vero Felicissimum et Agapitum martyres sepelierunt in cœmeterio Pretextati. Decollati autem sunt cum eis et alii quatuor, ut in gestis Pontificalibus

A legitur, Januarius, Vincentius, et Stephanus subdiaconi. Passus et cum eis beatus Quartus, ut scribit beatus Cyprianus (*ep. 82*), Hic beatus Sixtus apud Athenas natus, et doctus, prius quidem philosophus, postea Christi discipulus fuit. Sedit in episcopatu anno uno, mensibus decem, diebus viginti tribus.

^a Eodem die in Hispaniis, civitate Compluto, sanctorum Justi et Pastoris fratrum. Qui cum adhuc pueri litteris imbuerentur, projectis in schola tabulis, sponte ad martyrium cucurrerunt; et mox a diacono teneri jussi, cum se mutuis exhortationibus constantissime roborarent, extra civitatem producti, et in Campo laudabili, a carnificibus jugulati sunt. Ubi etiam in basilica sui nominis quiescunt.

B. VII IDUS AUGUSTI.

(7 Aug.)

^b Apud Tusciam, civitate Aretio, natalis sancti Donati episcopi et martyris: qui nutritus a sancto Pigmenio presbytero, in titulo beati pastoris, eruditus est, non solum in divinis, verum in humanis litteris sufficientissime. Cum quo et Julianus crevit, et subdiaconus ordinatus, rejecto postmodum gradu inutilis factus, ad imperium aspiravit. Quo tempore beatum Pigmenium Romæ in custodia mancipavit, et sanctos patrem et matrem Donati gladio occidit. Donatus vero lector fuga petiit civitatem Aretium, et habitavit cum Hilarino gloriosissimo monacho, serviens Deo continuis orationibus et jejuniis. Factum est ut mulier nomine Surana gentilis et pagana, capta oculis, et corde vere cæca, cum unico filio suo Herculeo nomine, cellam beati Hilarini, cum quo beatus vir habitabat, requireret; quam fide Christi instructam, ad beatum Satyrum episcopum Hilarinus et Donatus perduxerunt. Qui fidem ipsius ut accepit, gratias Deo agens, indixit ei jejunium, ut humiliaretur in cilicio et cinere. Et sic deinde catechizavit eam, et baptizavit tam ipsam quam filium ejus. Et mox aperti sunt oculi Suranæ, cœpitque clamare: Vere Deus Christus est, qui illuminavit oculos meos. Quod factum audiens Apronianus, non multo post attulit filium suum dæmoniacum ad beatum Donatum. Quo orante simul cum Satyro episcopo et Hilarino, expulsus dæmon puerum sanum reliquit. Sed et non longo tempore post, vir quidam Eustasius, rector Tuscæ, et exactor fisci, dum occupatus aliubi teneretur, superveniens hostibus, uxor ipsius Euphrosina pecuniam fisci abscondit, et paucis diebus succedentibus, absente adhuc viro, defungitur. Rediens autem postmodum vir ejus, invenit uxorem suam mortuam, et pecuniam fisci sibi celari. Qua de re non parum tristis, simul pro requisita pecunia, cum etiam a principibus curiæ supplicia ipsi meditarentur, fugiens idem Eustasius, venit ad beatum Satyrum et Donatum, et indicavit eis anxietatem animi sui. Stans itaque Donatus super sepulcrum uxoris ipsius, voce magna

^a Eulog. I. II, c. 14.

^b Greg. Dial. I, 6, 7.

clamavit : Euphrosina, per Christum crucifixum te A conjuro ut dicas nobis quid factum sit de pecunia fisci, quia vir tuus pro ea ab exactoribus valde affligitur. Quæ mox de sepulcro respondit : In ingressu domus suffossa latet pecunia quam quæritis. Recepta igitur est pecunia, liberato Eustasio ab impositione calumniæ. Verum recepto beato Satyro cum patribus suis, ejus loco sacerdotium B. Donatus suscepit. Cumque die quodam missas celebrasset populo, et de corpore Christi ac sanguine ipsius populus venerabiliter recrearetur, diaconus quidam nomine Antimus tradebat sacrum sanguinem Christi, et subito paganorum impulsu cecidit, et sanctum calicem comminuit. Unde valde tristis tam ipse quam populus Christi efficitur. Cujus tristitiam Dominus per beatum illico Donatum revelavit. Nam collectas sunt fragmenta Dominici calicis, et beato viro allata. Quæ flens ille suscipiens, oratione facta, vas in pristinam formam restauravit. Quo signo percussi pagani, simul cum Christianis deitatem Christi confessi sunt, ac circiter septuaginta novem animæ in Christum credentes per baptismum salvatæ sunt. Multis ergo signis Dominus glorificans sanctum suum ad coronam martyrii provexit. Denique tentus tempore Juliani imperatoris a Quadratiano Augustali, simul et cum eo Hilarinus vir Dei, jubetur idolis sacrificare. Cui fideliter reluctanti, jussit Quadratianus lapidibus contundi, Hilarinum vero monachum in conspectu ejus tam diu fustibus cædi, donec spiritum emitteret; deinde beatum Donatum in custodia recludi. Ubi cum innumera miracula Dominus per servum suum operaretur, misit Quadratianus, et gladio percussit, vir Idus Augusti. Cujus corpus Christiani juxta civitatem cum veneratione sepeliunt. Martyris vero Hilarini ossa in Ostia civitate tumulata servantur.

Romæ, SS. Martyrum Petri, Julianæ cum aliis decem et octo.

Apud Mediolanum, S. Faustini [*al.* Fausti], tempore Aurelii Commodi martyrizati.

C. VI IDUS AUGUSTI.

(8 Aug.)

Romæ via Ostiensi, milliario septimo ^a, natale S. Cyriaci martyris. Postquam Maximinus Augustus jussit ut omnes, qui erant in custodia, una cum Cyriaco diacono capite truncarentur, et promiscui sexus numero viginti et unus decollati via Salaria intra thermas Salustii foras muros essent, eorum corpora collegit noctu Joannes presbyter, et sepelivit in eadem via, sub die septimo Kalendarum Aprilium. Post dies vero octo, veniens B. Marcellus episcopus cum Lucina matrona Christianissima, corpora sanctorum condivit cum aromatibus et linteaminibus; deinde sustulit ea, et transtulit in prædium suum via Ostiensi, milliario ab urbe Roma septimo; et manu sua recondidit in sarcophagis lapideis, cum

^a Translatio de Cyriaco et sociis ejus habetur in gestis Marcelli papæ, 16 Jan.

quibus et B. Cyriacum, octavo die mensis Augusti. Carpasius vero vicarius petiit domum beati Cyriaci, quam donaverat ei Diocletianus Augustus, et eam statim Maximinus Augustus concessit. Et ingressus in eam, invenit locum ubi S. Cyriacus fontem ædificaverat, quem consecraverat S. Marcellus episcopus, ubi venientes ad fidem baptizabat S. Cyriacus. In quo loco Carpasius balneum sibi statuit. Et dum lavissent et epulas exhibuissent Carpasius et novemdecim pariter cum ipso, ac deriderent fidem Christianam, subito ceciderunt, et mortui sunt. Beatorum autem martyrum passiones, idest Cyriaci, Largi, et Smaragdi, suis locis in præsentī Calendario notatæ sunt xvii Kalendas Aprilis sub Maximino Augusto et Carpasio vicario.

B Apud Viennam, Galliæ urbem, natalis sancti Severi presbyteri et confessoris : qui, ut ejus gesta testantur, natione Indus, fide Christi fervens, causa Evangelii prædicandi, laboriosissima peregrinatione suscepta, etiam ad præfatam urbem deveniens, ingentem paganorum multitudinem verbo et miraculis ad fidem Christi convertit. Dumque in pace quievisset, conditus in basilica S. Stephani, signis clarus, mira fidelium veneratione colitur.

D. A IDUS AUGUSTI.

(9 Aug.)

^b Vigilia sancti Laurentii.

Eodem die, Romæ, sancti Romani militis, qui in confessione sancti Laurentii compunctus, petiit ab eo baptizari, et mox, jubente Decio, cum fustibus exhibitus ac decollatus est.

E. IV IDUS AUGUSTI.

(10 Aug.)

Romæ natale sancti Laurentii archidiaconi et martyris sub Decio. Cui beatus Sixtus omnes facultates ecclesiæ et thesauros, pergens ad coronam martyrii, tradidit. Hic veniens in Cælium montem, ubi erat quædam vidua, in viduitate triginta duos annos habens, in cujus domo multi Christiani, et presbyteri, et clerici absconsi manebant, tulit vestes et thesauros Ecclesiæ, et cœpit erogare, et pedes omnium Christianorum lavare. Ad cujus pedes Cyriaca vidua cadens : Per Christum, inquit, te conjuro ut manus tuas ponas super caput meum, quia multas infirmitates capitis patior. Beatus Laurentius, facto signo crucis, posuit manus super caput viduæ, et linteum de quo extergebat pedes sanctorum. Transiens autem in vicum, qui dicitur Canarius, invenit multos Christianos in domo Narcissi Christiani congregatos, et lavit pedes omnium, et dedit eis de thesauro. Erat in eadem domo homo cæcus, nomine Crescentio, qui cœpit rogare beatum diaconum, ut poneret manum suam super oculos ejus. Tunc beatus Laurentius lacrymans dixit : Dominus noster Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet ; et facto signo crucis, aperti sunt oculi ejus. Cum jam ergo

^b De hoc in Vita S. Laurentii.

duceretur beatus Sixtus cum duobus diaconibus, ut martyrium suum consummaret, et beatus Laurentius clamaret adveniens: Non me derelinquas, pater sancte (*Joan.* xvii, 24), quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi, tentus est a militibus et traditus Parthenio tribuno. Qui nuntiavit Decio quod Laurentius, qui haberet thesauros reconditos, archidiaconus Sixti in custodia teneretur. Qui gavisus, fecit eum sibi præsentari, et auditum tradidit Valeriano præfecto, qui et ipse dedit eum in custodiam cuidam Hippolyto; et Hippolytus reclusit eum cum multis. Erat autem ibi homo, Lucillus nomine, cæcus, ad quem sanctus Laurentius: Crede, inquit, in Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, et baptizare, et illuminabit te. Respondit Lucillus: Ego semper desideravi baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc beatus Laurentius catechizavit eum, et accepta aqua baptizavit, et illuminati sunt oculi ejus. Hoc factum audientes, multi cæci veniebant ad beatum Laurentium, et ponebat manum suam super oculos eorum, et illuminabantur. Videns hoc Hippolytus, credit, et catechizatus atque baptizatus est. Itaque ex mandato adductus est beatus Laurentius ante conspectum Valeriani, qui dixit beato Laurentio: Jam depone pertinaciam, et da thesauros, quos apud te cognovimus esse reconditos. Cui sanctus Laurentius: Da mihi inducias biduo aut triduo, et proferam tibi thesauros. Ab eadem die cœpit colligere cæcos, et claudos, debiles et pauperes, et abscondit eos in domo Hippolyti. Valerianus autem nuntiaverat Decio, quia promississet, datis sibi induciis, Laurentius thesauros. Completis igitur tribus diebus, præsentavit se in palatio Sallustiano. Et dixit ei Decius: Ubi sunt thesauri, quos pollicitus es præsentare? Beatus Laurentius collectam multitudinem pauperum introduxit in palatium, et voce magna dixit: Ecce isti sunt thesauri æterni, qui nunquam diminuuntur, nec decrescunt; qui in singulis aspergitur, et in omnibus invenitur. Valerianus præfectus dixit: Quid varias per multa? Sacrifica diis, et obliviscere artes magicas, in quibus confidis. Cui cum dixisset beatus Laurentius: Quare vos coarctat diabolus, ut Christianis dicatis: Sacrificate dæmoniis? Decius iratus jussit eum expoliari, et cædi cum scorpionibus. Qui cum cæderetur, dicebat: Ego quidem gratias ago Deo meo, qui me dignatus est conjugere servis suis; tu, miser, torqueris insania tua et furore tuo. Tunc Decius, levate (inquit) eum, et date ante conspectum ejus omne genus tormentorum. Et allatæ sunt laminæ ferreæ, et lecti, et plumbati, et cardii. Post victus catenis ductus est beatus Laurentius in palatium Tiberii, ut ibi gestis audiretur. Et sedit Decius pro tribunali in basilica Jovis; et præsentato Laurentio cum dixisset: Sacrifica diis, et

A noli confidere in thesauris, quos habes absconditos, beatus Laurentius libere respondit: Vere et confido, et securus sum de thesauris meis. Unde iracundia plenus Decius, jussit eum nudum fustibus cædi. Qui cum cæderetur, clamabat ad Cæsarem: Ecce, miser, vel modo cognosce quia triumpho de thesauris Christi, et non sentio tormenta tua. Adhuc Decius fustes augere, et dare ad latera ejus laminas ferreas ardentes jubet. Beatus vero Laurentius dixit: Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo, quia accusatus non negavi, interrogatus te Dominum Jesum Christum confessus sum. Et cum diutissime cum plumbatis cæderetur, dixit: Domine Jesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es formam servi accipere, ut, nos a servitio dæmonum liberares, accipe spiritum meum. Et audita est vox: Adhuc multa certamina tibi debentur. Porro extensus in catasta, et scorpionibus gravissime cæsus est; qui subridens, et gratias agens, dicebat: Benedictus es, Domine Deus, Pater Domini Jesu Christi, qui nobis donasti misericordiam, quam meriti non sumus. Sed tu, Domine, propter tuam pietatem da nobis gratiam, ut cognoscant omnes circumstantes, quia tu consolatoris servos tuos. Tunc unus ex militibus, nomine Romanus, credit Domino Jesu Christo, et dixit beato Laurentio: Video ante te hominem pulcherrimum stantem cum linteo, et extergentem membra tua; adjuro te per Christum, qui tibi misit angelum suum, ne me derelinquas. Levatus igitur beatus martyr de catasta et solutus, redditus est Hippolyto tantum in palatio. Veniens autem Romanus offerens aquam, misit se ad pedes beati Laurentii ut baptizaretur; qui, benedicta aqua, baptizavit eum. Quod factum audiens Decius, jussit eum sibi exhiberi cum fustibus. Non interrogatus cœpit clamare, Christianus sum. Et, jubente Decio, eductus foras muros portæ Salarie, decollatus est quinto Idus Augusti. Cujus corpus noctu collegit Justinus presbyter, et sepelivit in crypta, in agro Verano. Decius autem Cæsar pergit noctu ad thermas juxta palatium Salustii; et exhibitus est ei iterum sanctus Laurentius, et allata sunt omnia genera tormentorum, plumbatæ fustes, laminæ, ungues, lecti,^a batuli; et dixit beato martyri: Jam depone perfidiam artis magicæ, et dic nobis generositatem tuam. Cui beatus Laurentius: Quantum ad genus, Hispanus sum, eruditus ac nutritus Romæ, et a cunabilis Christianus, eruditus omnem legem sanctam et divinam. Et Decius: Sacrifica diis; nam nox ista expendetur in te cum suppliciis. Mea, inquit Laurentius, nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Et cum cæderetur lapidibus os ejus, ridebat, et confortabatur ac dicebat: Gratias tibi ago, Christe, quia tu es Deus omnium rerum. Allatus est autem lectus cum tribus costis; et expoliatus B. Laurentius vestimen-

^a Batuli. Omnino intelliguntur, qui aliis dicuntur batilli, vel batilla. Plinius lib. xxxiii, c. 8: « Argenti duæ differentie: batillis ferreis candentibus ramento imposito, quod candidum permaneat, probatur, » et lib. xxxiv, cap. 11: *Experimentum in batillo ferreo*. Trebellius Pollio in Claudio: *Cocti-*

lium quotidiana batilla quatuor. Horatius, sat. 8: *pruneque batillum*. Abdias lib. ix Apostolica: *Alii cum vatillis et thuribulis*. Minora forte hac igniaria vascula batilli dicti; unde Gloss., *vatillum πυράμην* vel *πυράμης*; majora batuli, uti hic bis habes quibus sancti superponuntur.

tis suis, extentus est in cratem ferream; et allati sunt batulicum prunis, et miserunt sub cratem ferream. Qui cum furcis ferreis coarctaretur desuper, dixit Decio: Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis, quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus. Carnifices tamen urgentes ministrabant, carbones mittentes subter cratem, et desuper comprimentes cum furcis ferreis. Sanctus Laurentius dixit: Disce, miser, quanta est virtus Dei mei. Nam carbones tui mihi refrigerium præstant, tibi æternum supplicium; quia ipse Dominus novit, quod accusatus non negavi, interrogatus Christum confessus sum, assatus gratias ago. Et vultu pulcherrimo dicebat: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me confortari dignatus es. Et elevans oculos in Decium, dixit: Ecce, miser: assasti unam partem, regyra aliam et manduca. Gratias igitur agens et glorificans Deum, dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia januas tuas ingredi merui; et emisit spiritum. Mane autem primo adhuc crepusculo, rapuit corpus ejus Hippolytus, et condidit cum linteis et aromatibus; et hoc factum mandavit Justino presbytero. Tunc beatus Justinus et Hippolytus plorantes, et multum tristes, tulerunt corpus beati martyris, et venerunt in via Tiburtina, in prædium matronæ viduæ Cyriacæ in agro Verano, ad quam ipse martyr fuerat noctu, cui et linteum dedit, unde pedes sanctorum exterserat, et illud ibi jam hora vespertina sepelierunt, iv Idus Augusti. Et jejunaverunt agentes vigilias noctis triduo, et multitudine Christianorum. Beatus autem Justinus presbyter obtulit sacrificium laudis, et participati sunt omnes.

Eodem die Romæ, militum centum et sexaginta quinque. Tunc passi sunt Claudius, Severus, Crescentio et Romanus, ipso die quo beatus Laurentius, post tertium post diem passionis sancti Sixti.

F. III IDUS AUGUSTI.

(11 Aug.)

^a Romæ, inter duas lauros, natalis sancti Tiburtii martyris, filii Chromatii urbis præfecti, quem erudierunt in fide B. Sebastianus et S. Tranquillinus, ac gloriosus presbyter Polycarpus, qui ipsum sacro fonte baptismatis innovavit, et familiam ejus promiscui sexus mille quadragentos cum eo pariter baptizavit. Hujus etenim filius Tiburtius, cum propter immanitatem persecutionis isdem patere ejus et ingens multitudo Christianorum cum illo in Campaniam ex consilio pontificis Caii perrexisset, amore martyrii flagrans, resedit in urbe Roma. Et cum jejuniis et orationibus ibi cum beato Caio papa occuparetur, quadam die transiens occurrit homini qui de alto lapsus fuerat, et ita caput et omnia membra quassaverat ut de sola sepultura ejus ageretur. Juxta quem ipse accessit, et cœpit dicere supervulnere ejus lente orationem Dominicam et Symbolum; et ita factus est homo, solidatis membris, incolumis

A quasi nihil mali contigisset ei. Tunc apprehendens parentes ejus, segregavit eos a turbis, et indicavit eis virtutem nominis Christi. Et videns animum eorum fixum fortiter in timore Domini, perduxit eos ad Caium papam. Qui juvenem sanatum Deo gratias referentem, et parentes ejus pariter baptizavit. Interea dum procella persecutionis graviter inundaret, junxit se quidam, simulata fide, beato Caio. Porro hic apostata exstiterat, et erat fraudulentus in omni sermone, et callidus in omni commissu. Qui, dum a beato Tiburtio viro scholasticissimo, et nobili et sancto, frequenter argueretur, quod capillos super apicem frontis tonsoris arte componeret, et quod assidue pasceret, et ludendo pranderet, quod libentius feminarum se aspectibus daret, quod a jejuniis et orationibus se tolleret, quod somno deditus non interesset pervigil in hymnis Dei; dum, inquam, pro his a beato Tiburtio acrius argueretur, simulabat se æquanimiter monitionem accipere. et egit arte quatenus orantem sanctum Tiburtium pagani comprehenderent; in qua comprehensione se ipsum fecit teneri, et simul duci ad secretarium judicis. At ubi introducti sunt, Fabianus dixit ad eum, qui se arte tradiderat: Quis diceris? Ille respondit: Torquatus. Quid profiteris? Christianus sum, inquit. Fabianus dixit: Ignoras quod jusserunt invictissimi principes, ut qui sacrificare diis noluerint diversis suppliciis macerentur? Torquatus ait: Hic magister meus est, et ipse me semper docuit; quod hunc videro facere, necesse est ut hoc faciam. Fabianus conversus ad Tiburtium ait: Audisti quid Torquatus asserit? C Sanctus Tiburtius respondit: Torquatus diu est quod se Christianum esse mentitur; virtus enim ipsa nominis sancti graviter fert et moleste suum nomen non a suis moribus usurpari. Revera enim, vir illustrissime, hoc Christianum vocabulum divinæ virtutis est, sectatorum scilicet Christi, qui vere philosophati sunt, qui vere Christiani dicti sunt, qui ad obtendas libidines fortiter militarunt. Ne credas, vir illustrissime, hunc esse Christianum qui in lenocinio sui molliendo capitis fibras omittit [*al.*, vibras committit, *vulgo* fimbrias admittit], qui tonsorem diligit, qui in scapulis molliter gestit, qui fluxum gressum improbo nisu distendit, qui viros negligenter agit, feminas diligentius intuetur. Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere servos. Verum hic quoniam me se imitaturum asserit, hic in tuo conspectu probabis eum mentitum. Hic enim qualis semper fuerit nunc evidenter ostendet Fabianus dixit: Consultius facies, si salutis tuæ consulens, principum decreta non contempnas. Tiburtius respondit: Ego salutis meæ melius non consulo quam ut deos deasque contemnens, unum Deum Jesum Christum confitear. Torquatus adjecit: Non solum ipse Christianus crudelis est, verum etiam multis persuadet et decipit, ac cum suis sociis, cum quibus magicas artes exercet, diu noctuque incantationibus occupatur, Sanctus Tiburtius divit: *Falsus testis non*

^a De his in gestis Sebast., 20 Jan.

erit impunitus (Prov. xix) : iste quem vides, vir illustrissime, malitiæ suæ curis æstuans, ad nihil aliud Christianis est junctus, nisi ut cogitaret quomodo se nobis quasi Christianum ostenderet et quomodo aliis se fidelissimum mentiretur. Reprehendebam tamen in eo Cyclopæam edacitatem, emersum vino putorem, et sepultam divini nominis sanctitatem. Ebrius patiebatur sitim, et esuriem vomens, nec ut Christianus, sed ut Antonianus quondam ille conviva, manducabat, bibebat, vomebat; et nunc Christianos arguit, Christianos accusat; in nos mitem judicem incitat, gladium nolenti judici porrigit, et ut dæmoniis cervices nostras inclinemus hortatur. Videmus votum tuum, videmus cruenta consilia, et scelerata arte verborum venena tui pectoris intuemur. Accingere nunc, o sceleratissime, utere carnificis officio, vindica tibi et ipsius judicis vocem, applica equuleos, appende Christianos, damna, percutite, incende, benenos accipis; si exsilium minaris, hoc philosophantibus totus est mundus. Si supplicium, evadimus mundi careerem; si ignes, majora his incendia in cupiditatibus vincimus. Decerne quidquid libet. Omnis nobis vilis est pœna, ubi pura comes est conscientia. Post hæc Fabianus, cum verissime juvenis sanctissimus Christum confiteretur, jussit ante pedes ejus carbones ardentes effundi, dicens ad eum : Elige tibi unum de duobus : aut thura in istis carbonibus adice, aut pedibus super eos nudis incede. Ille autem faciens signum crucis, constanter super eos nuda ingressus est planta, et cœpit dicere : Depone infidelitatem, et discere quia hic solus est Deus quem confitemur creaturis omnibus dominari; nam mihi in nomine Domini mei Jesu Christi videtur quod super roseos flores ingrediari, quia creatura ipsa Creatoris famulatur imperio. Cui Fabianus : Quis ignorat artem magicam vos docuisse Christum vestrum? Obmutescite, infelix, exclamat Tiburtius, et noli auribus meis hanc injuriam facere, ut audiam te rabido ore latrantem mellifluum nomen et sanctum nominare. Iratus Fabianus dictavit sententiam, ut gladio animadverteretur. ductus autem in via Lavicana tertio milliario ab Urbe, uno ictu gladii percussus abscessit. In eodem autem loco a quodam parente Christiano sepultus est tertio Idus Augusti.

Eodem die Romæ, natale sanctæ Susannæ virginis et martyris, sub Diocletiano et Maximiano Augustis, iudice Macedonio. Fuit autem filia gloriosi presbyteri et martyris Gabinii, fratris Gaii episcopi et martyris, nobili satis orta progenie, quam pater nutriverat, et divinis litteris imbuerat. Audiens itaque Diocletianus de puella quod pulchritudine et sapientia præcelleret, misit ad Gabinium quemdam qui erat ex genere ejus consobrinum suum, nomine Claudium, et petivit eam Augusto Maximino filio suo in conjugem. Veniens denique Gabinus ad filiam suam Susannam, rogavit interesse Gaium episcopum urbis, avunculum ejus, et narravit eis quomodo Diocletianus Augustus direxisset Claudium

A consobrinum eorum, ut Susannam suo filio Maximino in conjugem peteret. Quæ Spiritu sancto corroborata, conjugium hujusmodi respuit. Et respondens patri et avunculo, dixit : Pater, scio quia de ore tuo sum erudita, ut castitatem studeam servare, et pudicitiam Domino Jesu Christo exhibere; in ejus ergo timore jam constituta, nunquam coinquinabor virili commistione, sed cui me semel tradidisti ipsi servio, et in ipso confido. Ipse enim novit conscientiam meam. Proinde Claudius ipse respondens ei, et aperiens votum Diocletiani, cum nullo modo ejus animum potuisset inclinare, ut conjungeretur Maximino filio ejus, sed insuper eruditus et instructus in via Dei a beatis Gaio et Gabinio, penitentiam de sanguine sanctorum quem effuderat, poposcisset, baptizatus est una cum uxore sua nomine Præpedigna, et filiis Alexandro et Cutia, et in tantum in fide convaluit ut omnes facultates suas venderet, et pauperibus Christianis erogaret; et quoscunque adire poterat, qui in custodia tenebantur, victu et vestimentis relevabat, mittens se ad pedes singulorum atque orationis gratiam ab eis tantum exoptans. Interea dum post mensem unum et dies sexdecim requiratur a Diocletiano, et responsum est ei quod ægritudine teneretur, misitque fratrem ejus ad eum nomine Maximum, comitem rei privatæ, ut visitaret eum, et ageret cum illo de puella Susanna. Veniens igitur Maximus invenit Claudium in cilicio orantem, et obstupuit; cumque rem pro qua venerat per ordinem enarrasset, perduxit eum Claudius ad domum beati Gabinii, et diligenter ei beatus Gabinus et sanctus Gaius viam Domini exposuerunt. Unde compunctus credidit Maximus, et baptizatus est. Ab eadem vero die cœpit facultatem suam vendere per quemdam amicum suum nomine Thrasonem Christianissimum rogatum, qui occultus Christianus erat, quem ante multos annos beatus Gaius baptizaverat. Qui circumiens nocturnis horis vicos et carceres, pauperibus Christianis necessaria ministrabat, et gesta eorum colligebat, memoriasque exornabat. Post dies quindecim, nota facta sunt omnia Diocletiano, et misit Julium, qui Claudium, et Maximum, Præpedignam, Alexandrum atque Curiam puniret; Gabinium vero et Susannam vinculis constringeret. Et post dies quinquaginta quinque jussit Diocletianus ut beata Susanna adduceretur ad Serenam uxorem suam, quæ occulte Christiana erat. Cum itaque hymnis et orationibus cum ea vacaret, et die noctuque in laude Dei psalmos recineret, nuntiatum est hoc Diocletiano. Tunc idem dixit Maximino filio suo ut revocaretur Susanna ad patris sui Gabinii domum, et ibi abuteretur ea, ut ipsi liberet. Ipsa vero nocte, postquam revocata est, ingressus Maximinus in domum, ubi orabat Susanna, vidit nimiam claritatem super ipsam, et extimuit, et cursim rediit ad palatium. Diocletianus vero hoc arti magicæ deputans, misit Macedonium, qui eam constringeret infra domum ejus, ut sacrificaret. Qui dum vellet eam flectere, ut diis immolaret, expro-

lians eam cœpit fustibus cædere. Beata vero Susanna dicebat : Gloria tibi, Domine. Sicque beata virgo permanens in confessione Domini, gladio percussa est intra domum suam, et spiritum incontaminatum Deo reddidit. Ejus corpus collegit Serena Augusta noctu, et manibus suis cum linteaminibus et aromatibus ornavit, et posuit juxta corpora sanctorum in cœmeterio Alexandri in arenario, in crypta, juxta sanctum Alexandrum, tertio Idus Augusti. Sanguinem vero martyris, qui effusus fuerat in loco domus suæ, velamine deterisit, et posuit in capsâ argentea in palatio suo, ubi die noctuque furtivis orationibus semetipsam Domino effundebat. Passa est autem in Idus Augusti.

G. PRIDIE IDUS AUGUSTI.

(12 Aug.)

In Sicilia, civitate Catanensi, natale sancti Eupli diaconi, Diocletiano et Maximiano Augustis. Cum enim esset extra velum secretarii beatus Euplus, Christianum se confessus, intromissus est, jubente Calvisiano consulari, in auditorium. Et cum ibi fidem suam profiteretur, Calvisianus dixit : Torquetur Euplus quousque confiteatur deos veros, omnipotentes, Martem, Apollinem, et Asclepium. Beatus Euplus respondit : Bene dixisti, Calvisiane, ut adorem Trinitatem inseparabilem, unum Deum. Audiens Calvisianus, putavit eum de diis suis dixisse, et gaudio repletus, ait : Ergo sacrifica. Cui beatus martyr : Ego sacrifico et immolo me ipsum Patri, et Filio, et Spiritui sancto. Audiens hoc impius iudex, commotus ira, jussit eum amplius torqueri. Et ultimo dedit sententiam, dicens : Jubemus Euplum iusto judicio nostro gladio interfici. Beatus vero Euplus gratias egit Domino nostro Jesu Christo. Et cum duceretur, repletus Spiritu sancto canebat : Magna est gloria tua, Domine, in servis tuis, quos ad te vocare dignatus es. Flectens itaque genua sua, finita oratione, paravit cervicem, et decollatus est iv Idus Augusti. Sepultum est corpus ejus conditum aromatibus, in loco venerabili Catanensis civitatis, ii Idus Augusti.

Eodem die, sanctæ Hilariæ, matris sanctæ Afræ^a martyris, quæ cum ad sepulcrum illius excubaret, ibidem pro fide Christi a persecutoribus igni tradita est cum Digna, et Eumenia, et Euprepia, quæ fuerant puellæ sanctæ Afræ.

In Syria natalis sanctorum Macarii et Juliani.

A. IDIBUS AUGUSTI.

(13 Aug.)

Romæ, sancti Hippolyti^b martyris, sub Decio imperatore, Valeriano præfecto. Hunc beatum Hippolytum vicarium sanctus Laurentius, cum apud eum esset in custodia, baptizavit. Qui de sanctis exsequis martyris, post tertium diem ad domum suam rediens, dedit pacem omnibus servis suis et ancillis ; et communicavit de sacrificio altaris beati Laurentii martyris. Et posita mensa, priusquam cibum

^a De his in Vita sanctæ Afræ, 5 Aug.

sumeret, venerunt milites et tenuerunt et perduxerunt ad Decium. Quem ut vidit, subridens dixit ei : Nunquid et tu magus effectus es, quia corpus Laurentii abstulisse diccris ? Sanctus Hippolytus respondit : Hoc feci non quasi magus, sed quasi Christianus. Decius furore repletus, jussit ut cum lapidibus os ejus contunderetur. Et exspoliavit eum veste qua induebatur habitu Christiano, et dixit ei : Sacrifica, et vives ; sin aliter peries per tormenta sicut Laurentius. Sanctus Hippolytus dixit : Exemplum merear beati Laurentii martyris fieri, quem tu, miser, ausus fuisti ore polluto nominare. Extensus igitur, fustibus et cardis diu cæsus est, donec cædentes deficerent. Inde levatus est a terra, et jussit eum Decius vestiri militari veste, qua gentilis utebatur, et dixit ei : Recole militiam, et esto noster amicus, et in conspectu nostro utere militia pristina quam semper habuisti. Cumque beatus martyr dixisset : Militia mea hæc est, Christianum firmum militare, unde cupio ad celerem palmam cum fructu venire ; iracundia plenus Decius dixit Valeriano : Accipe omnes facultates ejus, et interfice eum crudeli exanimatione. Valerianus itaque, exquisita omni facultate ejus, invenit in domo Hippolyti omnem familiam Christianam, quam conspectui suo præsentari fecit. Et jussit beatum Hippolytum foras muros portæ Tiburtinæ cum familia sua duci. Beatus vero Hippolytus confortabat omnes, dicens : Fratres, nolite metuere, quia ego et vos unum Deum habemus. Et decollati sunt promiscui sexus numero decem et novem. Beatus vero Hippolytus ligatus pedes ad colla indomitum equorum, sic per carduem et tribulos tractus, emisit spiritum. Nocte venit beatus Justinus presbyter, et collegit corpora, et sepelivit in campo eodem juxta Nympham, ad latus agri Verani, Idibus Augusti.

Eodem die natale sanctæ Concordiæ, nutricis ejusdem beati Hippolyti. Cum Valerianus ad familiam beati Hippolyti sibi præsentatam dixisset : Considerate ætates vestras, ne simul pereatis cum Hippolyto domino nostro ; respondit beata Concordia : Nos desideramus potius cum domino nostro pudice mori quam impudice vivere. Ad hoc Valerianus : Genus, inquit, servorum nisi cum suppliciis non emendatur. Et jussit ut beata Concordia cum plumbatis cæderetur. Et cum cæderetur emisit spiritum, corpusque ejus est in cloacam projectum. Cumque diu quæreretur illud sanctus Justinus, et non inveniret, ita tristis redditur ut non cessarent flere oculi ejus. Tertio decimo vero die post passionem sancti Hippolyti, venit quidam miles Porphyrius nomine, ad Ireneum cloacarium, qui occulte Christianus erat, et dicit ei : Si secretum possis custodire, divulgabo arti tuæ multum ad quæstum. Ante hos dies jussit Valerianus præfectus in conspectu suo quamdam creditariam Hippolyti plumbatis deficere, et corpus ejus in cloacam jactari. Hæc in ve-

^b De hoc in gestis S. Laurentii, 10 Aug.

stibus suis spero quod margaritas habet absconsas, vel aurum. Audiens hæc Irenæus, intimavit secreto beato Justino presbytero. Qui flectens genua gratias egit Deo. Porphyrius autem noctu veniens cum Irenæo invenit corpus sanctum. Sed in vestimentis nihil invenerunt. Beatus autem Irenæus vocavit ad se quandam Christianam Abundium nomine, et tulerunt corpus ejus, et perduxerunt ad beatum Justinum. Qui gratias agens Deo, illud suscepit, et juxta corpora martyrum Hippolyti et aliorum sepelivit, viii Kalendas Septembris.

Eodem die in Foro Syllæ, natale sancti Cassiani, qui cum adorare idola noluisset, interrogatus a persecutore quid artis haberet, respondit quia pueros notas doceret. Et mox, spoliatis vestibus, ac manibus post terga revinctis, statuitur in medio. Vocatisque pueris, quibus docendo exosus fuerat factus, data est facultas eum perimendi. At illi, quantum doluerant discentes tantum se ulcisci gaudentes, alii eum tabulis ac buxis feriebant, alii stylis vulnerabant. Quorum quanto infirmior erat manus, tanto graviores martyrii pœnam dilata morte faciebat. Scripsit Prudentius poeta (*hymn. 9*).

B. XIX KAL. SEPTEMBRIS

(14 Aug.)

Vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ.

Eodem die, natale sancti Eusebii presbyteri et confessoris. Qui, præsentem Constantem, cum fidem Catholicam constantissime defenderet, et Liberium papam doleret Ariana perfidiæ consensisse, ab irato Constantio imperatore Ariano includitur in quodam cubiculo domus suæ, habente in latitudine pedes quatuor, ubi multis diebus in oratione constanter perseveravit. Et nono decimo Kalendas Septembris, post menses septem, adhuc tamen inclusus, dormitionem accepit. Cujus corpus collegerunt Gregorius et Orosius presbyteri, et sepelierunt in crypta, juxta corpus beati Sixti martyris et episcopi, via Appia in cœmeterio Calixti. Ubi et titulum ipsius scribentes, posuerunt ita: *Eusebio homini Dei*. Audiens autem Constantius quod Gregorius et Orosius sepelissent corpus beati Eusebii, in eadem crypta ubi illum condiderant, præcepit vivum includi Gregorium. Hunc semivivum noctu Orosius presbyter excepit inde. Et post paululum defunctum juxta corpus sancti Eusebii presbyteri sepelivit. Factaque est gravissima persecutio in catholica Ecclesia ab Arianis, sedem apostolicam tunc tenente Liberio.

C. XVIII. KAL. SEPTEMBRIS.

(15 Aug.)

Sanctæ Mariæ a dormitio.

Eodem die sancti Tharsitii acolythi et martyris. Quem pagani cum invenissent Christi corporis sacramenta portantem, cœperunt discutere quid gereret. At ille indignum judicans porcis prodere margaritas, tam diu fustibus ac lapidibus mactatus est, quous-

* Vide libellum de Fest. Apost., 8 Sept., in ejus natali.

A que exhalaret spiritum. Et revoluta ejus corpore, sacrilegii discussores nihil potuerunt in ejus manibus vestimentisque invenire sacramentorum Christi^b. Christiani autem collegerant corpus martyris, et sepelierunt in cœmeterio Calixti, via Appia.

D. XVII KAL. SEPTEMBRIS.

(16 Aug.)

In Nicæa Bithyniæ, natalis sancti Ursatii confessoris sub Lucinio persecutore. Qui, derelicta militia, solitarianam vitam in quadam turre præfatae urbis egit, tantisque virtutibus claruit ut et dæmones expulisse, et ingentem draconem orando interemisse legatur. Scriptum in libro quinto historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ (c. 33).

B Romæ, sanctæ Serenæ, uxoris quondam Diocletiani Augusti.

E. XVI KAL. SEPTEMBRIS.

(17 Aug.)

Apud Africam, natale sanctorum martyrum, Liberati abbatis, Bonifacii diaconi, Servi et Rustici subdiaconorum, Rogati et Septimii monachorum, et Maximi pueri. Qui persecutione Wandalica, jussit crudelissimi atque impiissimi regis Hunerici, de territorio Capsensis civitatis, ex habitaculo monasterii abstracti, atque ab urbem Carthaginensem perducti sunt, ubi pro confessione Catholicæ fidei, et unici baptismatis defensione, primo carcerali custodiæ mancipati, et crudelibus ferri ponderibus arctati, tenebrosis deputati sunt locis. Ubi cum die ac nocte Christianum populum in fidei constantia roborassent, jussit tyrannus furore succensus, navem lignorum manipulis adimpleri, atque omnes pariter alligatos in pelago, igne supposito, ad cremari. Cum autem pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis eorum manibus, et pedibus elevatis, lignis ignis fuisset injectus, statim imperio divino, videntibus cunctis, extinctus est; et dum sæpius renovaretur, iterum atque iterum exstinguebantur globi flammarum. Unde magis tyrannus furore simul et pudore repletus, jussit eos remorum vectibus enecari, et ita singulos in modum canum, cerebris comminutis, perimi. Sicque speciosum cursum certaminis sui, coronante Domino, perfecerunt. Corpora eorum in mare jactata, sub eadem hora illæsa littoribus reddita, a Christiano populo reverenter sublata, præeunte clero, cum hymno solemnibus condita sunt in monasterio contiguo basilicæ, quæ dicitur Celerinæ. Scribit beatus Victor Africanus episcopus in historia ejusdem Wandalicæ persecutionis (l. 3), quam et ipse cum cæteris sustinuit, et fidei atque illustri stylo digessit.

Apud Cæsaream Cappadociæ, natalis sancti Mammetis martyris, qui passus est, imperante Aureliano, sub Alexandro præside.

^b De hoc in Gestis Stephani papæ, 20 Aug.

F. XV KAL. SEPTEBRIS.

(18 Aug.)

Apud Prænestinam civitatem, milliario ab urbe trigesimo tertio, natalis sancti Agapiti martyris, sub Aureliano imperatore, præside Antiocho; Cum esset annorum quindecim, et amore Christi martyrio ferret, jussu imperatoris tentus, et primo nervis crudis diu cæsus est, deinde præsidi ut impelleretur sacrificare traditus. Qui in durissimo atque obscurissimo carcere eum reclusit, et per quatuor dies cibum omnem negavit; inde de carcere exhibitus est præsidi, qui prunas ardentes super caput ejus jussit imponi. Et cum gratias Deo martyrageret, flagellis est cæsus, et nudus suspensus capite deorsum verso, acri subterfumo facto. Et cum diceret præsidi: Sapientia tua et vanitas tua in fumo laborat, iterum flagellis B cæditur a quatuor sibi invicem succedentibus; deinde bullientem aquam super ventrem ejus ministri diaboli effuderunt, et maxillas ejus confregerunt. Interea judex de tribunali suo cadens, collectus a ministris in lecto reclinatur, et sentiens Dei virtutem in martyre, post modicum tristem animam emisit. De beato vero Agapito renuntiatum est imperatori, qui beatum virum jussit leonibus subjici; sed mansuetæ factæ feræ, pedibus martyris ad lambendum se inclinaverunt. Hoc videntes sceleris ministri, tulerunt de medio sanctum martyrem, et venerunt contra civitatem Prænestinam, ubi sunt duæ columnæ, et ibi eum gladio percusserunt, sub die xv Kalendas Septembris. Corpus ejus noctu sublatum est a Christianis, et positum milliario primo a civitate in agro, in sarcophago novo nutu divino ibi invento.

Eodem die Romæ, in Sexto Philippi, natalis beatorum presbyterorum Joannis et Crispi, qui persecutione Diocletiani et Maximiani multa sanctorum corpora officiosissime sepelierunt. Quorum meritis et ipsi postmodum sociati, gaudia vitæ meruerunt.

G. XIV KAL. SEPTEBRIS.

(19 Aug.)

Natalis sancti Magni, seu sancti Andreæ martyris, cum sociis suis duobus millibus, quingentis nonaginta septem.

In Galliis, pago Sigisterico in monte qui dicitur Jura, natale sancti Donati presbyteri. Qui ab ipsis infantiae rudimentis mira Dei gratia præditus, ex urbe Aurelianensi ad præfatum locum, ut soli Christo vacaret, adveniens, anachoreticam illic vitam multis annis exegit, tanta miraculorum gloria clarus, ut inter cætera gesta magnifica, etiam draconem immenam atque terribilem suis exinde orationibus effugatum exstingeret. Cumque dies vocationis ejus instaret, adveniente sancto abbate Mario, cui ita fuerat revelatum, inter verba orationis migravit ad Christum, sepultusque est ab eodem patre in loco suo.

Romæ, natale beati Julii senatoris et martyris, sub Commodio imperatore, judice Vitellio. Hunc docuerunt beati martyres Eusebius et Vincentius, Pe-

A regrinus et Pontianus ^a. Per quorum manus etiam facultates suas pauperibus distribuens, a beato Rufino presbytero baptismi gratiam percepit. Quod audiens Commodus, iratus jussit eum teneri, et cuidam Vitellio magistro peditum tradi, ut omnes facultates ejus requireret, et ad sacrificandum impelleret. Qui conjecit eum in carcerem, et post triduum catenis vinctum fecit sibi præsentari. Et auditum jussit tam diu fustibus cædi, donec emitteret spiritum. Cujus corpus collegerunt noctu beatus Eusebius, Pontianus, Peregrinus atque Innocentius, et sepelierunt in cœmeterio Calepodii, sub die xiv Kalendas Septembris.

A. XIII KAL. SEPTEBRIS.

(20 Aug.)

Natale Samuelis prophetæ. Cujus sacra ossa imperator Arcadius de Judæa transtulit in Thraciam, portantibus episcopis, et omnium ecclesiarum populis tanta lætitia occurrentibus, quasi præsentem viventemque cernerent atque susciperent, ut de Palestina usque Chalcedonem jungerentur populorum examina, et in Christi laudes una voce resonarent. Scribit sanctus Hieronymus in libro contra Vigilantium (cap. 2).

Eodem die, beati Porphyri hominis Dei, qui sanctum martyrem Agapitum erudivit in fide et doctrina Christi.

B. XII KAL. SEPTEBRIS.

(21 Aug.)

In territorio civitatis Gavalitanæ, vico Minatensi, natalis sancti Privati episcopi et martyris, qui passus est sub persecutione Valeriani et Galieni.

Eodem die natalis sanctorum martyrum Bonosi et Maximiani, quorum gesta habentur.

Et in civitate Salona, natalis Anastasii ^b martyris. Qui cum videret sanctum Agapitum inter tormenta fortius Christum confitentem, exclamavit: Magnus est Deus; et non est alius præter eum. Erat autem cornicularius miles. Ad quem præses: Sicut video, inquit, seductus es. De quo præses imperatori Aureliano renuntiavit. Qui mox perire illum jubet, et ita martyr factus migravit ad Dominum.

C. XI KAL. SEPTEBRIS.

(22 Aug.)

Romæ via Ostiensi in cœmeterio ejusdem, natalis sancti Timothæi. Qui Antiochio veniens Romam, sub Melchiade papa, susceptus est. Quique cum annum totum et aliquot menses ibi prædicans, multos ad fidem Christi convertisset, tentus a Tarquinio Urbis præfecto, et longa carceris custodia maceratus, cum sacrificare idolis noluisse, tertio cæsus, et gravissimis suppliciis attrectatus, ad ultimum decollatus, et juxta beatum apostolum Paulum sepultus est. Scriptum invenitur in historia sancti Silvestri.

Eodem die Augustoduni, natalis sancti Symphoriani (31 Dec.), qui tempore Aureliani imperatoris, sub Heracleo consulari, cum idolis sacrificare nollet,

^a De his in Vita S. Eusebii, 23 Aug.

^b Greg., Tur., lib. 1 Hist. Franc., c. 34.

primoverberibus affectus, dein carceri mancipatus, A in Urbe mimus Themelæ^d artis magister fuit. Et quadam die cum vellet Diocletiano imperatori, cui Christiani, utpote sævissimæ, exosi erant, de myste-

In Portu Romano, natalis sanctorum peregrinorum martyrum Martialis, Epicteti, Saturnini, Aprilis, et Felicis, cum sociis eorum^a.

Item Romæ, natale beati Antonii martyris, qui cum esset carnifex, vidit stantem juvenem cum spongia, et detergentem latera sanctorum martyrum Eusebii, Pontiani, Peregrini, atque Vincentii, cum suspensi inequuleo cæderentur, et mox clamare cœpit: Vere Deus Christus, quem hi prædicant. Fugiens occulte, a Rufino præbytero baptizatus est. Et reversus ad Vitellium, cum se Christianum libere fateretur, capitis sententia damnatus, via Aurelia, juxta formam Trajanam, xi Kalendas Septembris sepultus est.

D. X KAL. SEPTEMBRIS.

(23 Aug.)

Natalis sanctorum martyrum Donati, Restituti, Valeriani, Fructuosæ, cum aliis duodecim, qui præclarissimo confessionis honore apud Antiochiam coronati sunt.

Eodem die, beati Theonæ^b apud Alexandriam, venerabilis et vere Deo digni, qui beatum Petrum episcopum, post et martyrem, nutrivit, in omni puritate et animi virtutibus clari.

Eodem die, beati Zacchæi episcopi, qui quartus a Jacobo Jerosolymorum Ecclesiam clarissime rexit.

Lugduno Galliæ, natalis sanctorum martyrum Minervii et Eleazari cum filiis octo, quorum corpora in crypta, quæ urbi ab occidente imminet, condita habentur.

In Portu urbis Romæ, natalis sancti Hippolyti, Quiriaci, et Archillai.

Eodem die, natalis sanctorum Timothæi et Apollinaris^c, qui apud Rhemensium urbem consummato martyrio, cœlestia regna meruerunt.

E. IX KAL. SEPTEMBRIS.

(24 Aug.)

In India, natalis beati Bartholomæi apostoli.

Eodem die, apud Beathaginem, sanctorum martyrum Massæ candidæ, qui passi sunt tempore Valeriani et Gallieni. Ferunt enim, inter alia supplicia tunc a præside clibanum calcis accensum, et in ora illius prunas cum thure exhibitas, et præsidem dixisse Christianis: Eligite a duobus unum: aut thura super his carbonis offerte Jovi, aut in calcem demergimini. Tunc trecenti viri fide armati se ictu rapidissimo Christum Dei Filium Deum fatentes, jecerunt in ignem, et inter vapores calcis pulverei sunt demersi. Ex quo etiam candidatus ille exercitus beatorum, Massa candida meruit nuncupari^d.

F. VIII KAL. SEPTEMBRIS.

(25 Aug.)

Romæ, natale sancti Genesii martyris: qui prius

^a De his in Vita sancti Eusebii.

^b Euseb., 23 Aug., l. vii Eccl. Histor., cap. ult.

^c Greg. Tur. de Gloria mart., c. 55.

in Urbe mimus Themelæ^d artis magister fuit. Et quadam die cum vellet Diocletiano imperatori, cui Christiani, utpote sævissimæ, exosi erant, de myste-
riis Christianæ observantiæ ludum exhibere, et hujus rei gratia spectante imperatore et omni populo, in medio theatri quasi ægrotus decumbens se posceret baptizari, mimum in hæc verba proposuit: Eia nostri, gravem me sentio, levem me fieri volo. Illi responderunt: Quomodo te levem facimus si gravis es? Numquid nos fabri sumus, et ad runcinam te missuri sumus? Hæc verba exhibuerunt populo risum. Genesius iterum: Vesani, Christianus desidero mori. Quare? inquiunt. Quibus Genesius: Ut in illa die veluti fugitivus in Deo inveniar. Evocato autem presbytero et exorcista, repente a Deo inspiratus credidit. Nam illi juxta lectum ipsius quasi ægro-

B tantis cum resedissent, dicunt ei: Quid ad nos misisti, filiole? Genesius autem non simulate ac fecte, sed ex puro corde respondit: Quia accipere cupio gratiam Christi, per quam renatus liberer a ruina iniquitatum mearum. Cumque sacramentorum mysteria complerent, et indutus esset vestibus albis, veluti per ludum a militibus raptus, et ad similitudinem sanctorum martyrum de Christi discutendus nomine imperatori fuisset exhibitus, stans in editorio loco ita concionatus est: Audi, imperator, et omnis exercitus, sapientes et populi hujus urbis. Ego quotiescunque Christianum vel nominatum audi, exhorruui, et in confessione permanentibus insultavi. Ego etiam parentes meos, et affines causa nominis Christiani execratus sum, et in tanta derisione habui christianos ut mysteria eorum diligenti examinatione perquirerem, et ex eorum sanctificatione ludum vobis exhibere vellem. At ubi me aqua nudum tetigit, et interrogatus, credere me respondi, vidi super me manum cœlitus venientem, et angelos Dei radiantes juxta me stetisse, qui omnia peccata, quæ ab infantia feci, recitarunt de libro quem mox in ipsa qua laverunt, in qua ego in conspectu vestro perfusus sum, et mihi candidiorem nive postmodum ostenderunt. Nunc igitur, inelyte imperator, et vos omnes populi, qui de his mysteriis nescitis, mecum credite Deum verum esse Christum, hunc esse lumen, hunc veritatem, hunc esse pietatem, et per ipsum vos ad indulgentiam posse pertingere. Ad hæc imperator Diocletianus vehementissime indignatus, statim eum fustibus crudelissime cæsum Plutiano præfecto tradidit ad sacrificia compellendum; a quo in equuleo suspensus, et ungularum diutissima laceratione vexatus, lampadibus etiam inflammatus, cum in fide persisteret, dicens: Non est rex præter illum quem ego vidi et adoro et colo, pro ejus cultura si milites occidar, ipse ero ut cœpi. Christum mihi de ore, Christum mihi de corde auferre tormenta non poterunt; valde etenim pœniteo quod ante nomen sanctum, et in hominibus sanctis exhorruui, et satis

^d Vide libellum De Festivitat. Apost. Prudent., hymn. 13.

^e Male in MS. mimithemelæ.

tardius ad adorandum verum Regem superbus miles accessi. Martyrii coronam capitis obtruncatione promeruit viii Kalendas Septembris.

Ipsa eodemque die, natalis sancti Genesii ^a, Arelatensis, qui ante tribunal iudicis exceptoris functus officio, cum impia, quibus Christiani puniri jubebantur, edicta nollet excipere, projectis in publico tabulis, se Christianum esse testatus abscessit. Et post modicum intervallum deprehensus ab apparitoribus, atque in ripa fluminis Rhodani decollatus, martyrii gloriam, proprio cruore baptizatus, accepit.

Eodem die Romæ, natale sanctorum quatuor martyrum Eusebii, Pontiani, Peregrini atque Vincentii, imperante Commodo, Vitellio iudice. Hi primo facultates suas omnes pauperibus disperserunt, ac deinde prædicationibus suis Julium quoque senatorem et omnem domum ejus ad fidem Christi conversos, per beatum Rufinum presbyterum ad baptismi gratiam perduxerunt. Qui non multo post martyr factus, ab iisdem etiam sepultus est. Pro quo maxime, ipsi a Vitellio tenti, et in equuleo levati, nervis quoque distenti, ac deinde fustibus cæsi sunt; quibus et flammæ ad latera eorum postmodum appositæ. Sed cum in laude Christi fidelissime persisterent, tandem depositi ab equuleo sunt. Et cum nihilominus in confessione Christi permanerent, iratus Vitellius Eusebio jussit linguam radicibus abscidi quam tamen beatus Faustus colligens in sinu suo abscondit, et fugit. Præcisa lingua, clamabat Eusebius: Gloria tibi, Domine Jesu Christe, qui dignatus es me cum servis tuis ad gloriam connumerare. Reclusi in carcerem cum hymnis Dei die noctuque personarent, venit quidam jam quatuor annis cæcus sacerdos Capitolii, nomine Lupullus, ad eos; et credens, illuminatus, baptismi gratiam percepit. Hoc ipse, rejectis idolis, baptizatus est. Quæ gesta Vitellius Commodo cum renuntiasset, jussit eos puniri. Et post triduum de carcere educti, ad Petram scelestam, plumbatis usque ad emissionem spiritus macati sunt. Quorum corpora collegit beatus Ruffinus presbyter, et sepelivit ab urbe Roma milliario sexto, inter viam Aureliam et Triumphalem, octavo Kalendas Septemb. Sed multo post tempore ^b beatorum martyrum Eusebii et Pontiani (largitione papæ Nicolai) membra ad Gallias translata in monasteriis sancto apostolo Petro voto religioso collatis, reverenter tumulata venerantur.

G. VII KAL. SEPTEMBRIS.

(26 Aug.)

Romæ, sancti Zephyrini papæ ^c, qui rexit Ecclesiam annos octo, menses septem, dies decem.

Item natalis sanctorum Irenæi et Abundi ^d, Romæ; quos Deciana persecutione jussit Valerianus incloacari, eo quod corpus beatæ Concordiæ in cloacam missum levaverunt. Et ipsorum quoque corpora

^a Greg. Tur. de Gloria mart., c. 68.

^b Sigibertus, in Chron., anno 863.

^c Pontificale, c. 16.

A levavit Justinus presbyter, et sepelivit in crypta juxta beatum Laurentium.

Apud Vintimilium castrum Italiæ, natalis beati Secundi martyris, viri spectabilis, et ducis ex legione sanctorum Thebæorum, qui ante beatum Mauritium et cæteros, post vincula et carceres martyrium capitis abscissione complevit.

Apud urbem Italiæ, quæ Bergamis dicitur, natalis sancti Alexandri martyris, sub Maximiano Cæsare; qui cum esset miles unus ex legione Thebæorum, Christianus factus est. Audiens hoc Maximianus post dies quindecim, mittens accersivit eum, dicens ei: Pro nulla re alia evocavi te nisi ut sacrifices. Comperienim te dereliquentem deos nostros, Christianum esse factum. Et hoc dicens, petit sibi mensam. Eaque apposita, et linteamine cooperta, cœpit agere cum beato Alexandro ut sacrificaret. Sanctus Alexander in cœlum aspiciens, dixit: Atque utinam tantam mihi Deus gratiam daret, qui cuncta per Jesum Christum postulantiis præstat, ut possem et tuam voluntatem ad Dei agnitionem convertere, et vanissimam istam incredulitatem a te avertere! Sed tu quidem insanabile habes malum; ex vetustate huic vanitati adhærens, credere non vis. Me autem vocavit ille qui ex gentibus ad suam gratiam olim vocare promisit. Parce consiliis tuis diabolicis, plange, et cognosce actus tuos malos, et crede in Deum vivum, qui fecit omnia. Tunc Maximianus, ad tantam ejus fiduciam commotus, jussit astantibus ut de apposito sacrificio invito ei offerent, applicitis armatis e contra; at ille beatissimus, confundens regiam iniquitatem, et ejus præcepta fide armatus contemnens, calce mensam percussit, evertens eam cum omnibus suprapositis. Iracundia repletus Maximianus jussit tradi uni ex ministris. Qui, evaginato gladio, stetit stupidus, ferire non audens. Cui Maximianus: Adhuc stas, male miles? At ille respondit: Caput ejus sicut mons est ante me, unde totus contremisco. Tunc Maximianus tradidit eum aliis ut occideretur. Gaudio itaque repletus martyr, aquam petiit et manus suas lavit, flectensque genua, et cervicem in terra humilians, oratione fusa ad Dominum, animadversus est. Post aliquot dies quædam matrona castissima, nomine Gratia, collegit corpus ejus, et posuit illud in prædiolo suo, non longe a muro civitatis Bergamensis. Cujus passio completa est 7 Kal.

D Septembris.

A. VI. KAL. SEPTEMBRIS.

(27 Aug.)

Apud Capuam, natalis sancti Rufi ^e martyris, quem docuit et baptizavit beatus Apollinaris, Petri apostoli discipulus, cum esset idem Rufus patriciæ dignitatis.

Tomis, natalis sanctorum martyrum, Marcellini tribuni, et uxoris ejus Manneæ, et filii ipsius Joannis, et Serapionis clerici, et Petri militis ^f.

^d De his in gestis sanct. Laurentii, 10 Aug.

^e De hoc in Vita Apollinaris, 27 Jul.

^f Gennad., de Viris illust., c. 86.

In Galliis, civitate Arelatensi, sancti Cæsarii episcopi et confessoris, miræ sanctitatis, pietatis et studii viri.

Apud Augustodunum, S. Syagrii episcopi et conf.

B. V KAL. SEPTEMBRIS.

(28 Aug.)

Romæ, natale beatissimi Hermetis^a martyris. Hunc illustrissimum virum beatus Alexander pontifex et martyr (3 Maii), cum esset præfectus urbis Romæ, baptizavit cum uxore, et filiis, ac sorore Theodora, cumque eo pariter mille ducentos quinquaginta servos ejus, uxores quoque et filios eorum, prius ingenuitate illis concessa. Et non multo post ab Aureliano imperatore trusus in carcerem, beato etiam Alexandro in custodia posito, tribuno Quirino commendatur. Qui dixit ad beatum Hermem : Quæ ratio est, vir illustris, ut vice sacra judicans, non solum ad istam injuriam te redigi velis, verum etiam præfecturæ honore exspoliatus, in vinculis te tanquam privatum trudi æquanimiter feras? Sanctus Hermes ait : Præfecturam non perdidisti, sed mutavi. Nam dignitas terrena a terris tollitur, ac mutatur; dignitas vero cœlestis æterna sublimitate subsistit. Dicit ei Quirinus : Miror te prudentem virum ad tantam stultitiam devenisse, ut credas extra istam vitam te aliquid habiturum, postquam cineres humani corporis ita ad nihilum redigantur ut nec ossa ipsa subsistant. Cui beatus Hermes : Et ego ante hos annos illam deridebam, et istam carnalem vitam utilem esse dicebam. Et Quirinus : Fac et me probare, ut si ita est sicut tu credidisti, et ego credam. Beatus Hermes dixit : Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hæc me docuit. Audiens hæc Quirinus cœpit maledicere Alexandro, et dixit ad Hermem : Ego te rogavi dicens : fac me probare juste te credidisse; et tu mihi nominasti hominem magnum, quem in vinculis habeo, et in carceris ima conclusum. Si verum est ergo quod dicis, vado ad eum ipse, et triplicabo illi vincula et custodes; si potuerit hora cœnandi ad te venire, credam quæ docuerit. Ivit, triplicavit vincula, custodes apposuit. Primo igitur noctis initio, venit puer, qui videbatur esse non amplius quam quinque annorum, ferens faculam ardentem in carcere; et flectens genua sua, cum beato Alexandro oravit, dicens orationem Dominicam, et apprehendens manum ejus eduxit per fenestram, et perduxit eum ad beatum Hermem in domum Quirini. Quirinus factum hoc ut vidit, exterritus est. Cui post alia beatus Hermes dixit : Ecce nos vides in unum, quos custodiis mancipasti. Causa cur ego sancto Alexandro crediderim ista est : Unicus cum mihi esset filius in nimio languore positus, qui adhuc ambulabat ad litterarum studia, hicque in Capitolium cum esset ductus a me et matre sua, et sacrificassemus diis, et pontificibus præmia dedissemus mortuus est. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens : Si eum ad limina sancti Petri duxisses, et credidis-

ses Christo, filium tuum incolumem haberes. Cui ego respondi : Dum tu ipsa cæca sis facta et non sis curata, quomodo filium meum reddet incolumem? Si ante istos, inquit, quinque annos credidissem Christo, redditi mihi essent oculi. Cui dixit : Vade et crede; et si tibi oculos aperuerit Alexander, credam quod et mihi reddat filium meum. Abiit ad ipsum cæca, et ecce reversa est ad me sana, imponensque humeris suis filium meum mortuum, cucurrit, et jactavit eum ante pedes beati Alexandri. At ille, oratione facta, resuscitavit eum. Ego confestim misi me ad pedes ejus, et rogavi me fieri Christianum. Patrimonium vero matris ejus ipsi contuli; aliquanta etiam de meo addidi. Cætera vero aut pauperibus erogavi, aut servis meis, qui mecum facti sunt Christiani, dedi. Hæc et his similia cum egisset circa Quirinum beatus Hermes, credidit Quirinus cum omni domo sua, et baptizatus est. Aurelianus cuncta hæc audiens, dictavit in ultimo sententiam ut beatus Hermes gladio puniretur. Qui decollatus, a beata sorore sua Theodora collectus, in Salaria vetere non longe ab urbe Roma sub die quinto mense Septembris sepultus est.

Ipo die in Africa, depositio sancti Augustini episcopi. Ex provincia ergo hic Africana, civitate Tagastensi, de numero curialium parentibus honestis et Christianis progenitus, alitusque est ac nutritus eorum cura ac diligentia, impensisque sæcularibus artibus eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam et Grammaticam prius in sua civitate, et Rhetoricam in Africæ capite Carthagine postea docuit; consequenti etiam tempore trans mare in Roma, et apud Mediolanum. In qua urbe tunc episcopatum administrabat acceptissimus Deo, et in optimis viris præclarissimus sacerdos Ambrosius. Hujus interea verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus statim in populo, intendebat suspensus atque affixus. Et factum est, divina præstante opitulatione, ut per illum talem tantumque antistitem Ambrosium, et doctrinam salutarem Ecclesiæ catholicæ, et divina perciperet Sacramenta. Moxque ex intimis cordis medullis spem omnem quam habebat in sæculo dereliquit. Jam vero non uxorem, non filios, non carnis divitias, non honores sæculi quærens, Deo cum suis servire statuit. Unde cum his qui eidem adhærebant Deo, vivebat jejuniis, orationibus, bonis operibus in lege Domini meditans die ac nocte. Et de his, quæ sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta revelavit, et præsentibus et absentibus sermonibus ac libris docebat. Factumque est ut ordinaretur presbyter in Ecclesia Hipponensi, omnibus id uno consensu et desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio et clamore flagitantibus. Mox sibi monasterium intra ecclesiam instituit, et cum Dei servis vivere cœpit secundum modum et regulam sub sanctis apostolis constitutam : maxime ut nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed essent omnia communia,

^a De his in Vita sancti Alexandri.

et distribuerentur unicuique, sicut opus erat. Interjecto autem tempore, sancto episcopo Valerio id agente, omnibus gratulantibus, atque id fieri ingenti desiderio clamantibus, episcopatum suscipere, suo vivente episcopo, coactus est. Atque ita factum est ut episcopus multo instantius ac ferventius majore auctoritate verbum salutis æternæ alacriter pullulanti atque crescenti Domini ecclesiæ prædicaret. Vixit in clericatu vel episcopatu annis ferme quadraginta, ætatis vero illius anni septuaginta sex. Verbum Dei usque ad extremam ægritudinem imprætermisise, alacriter et fortiter sana mente, sanoque consilio in Ecclesiæ prædicavit. Membra omnibus sui corporis incolmis, integro aspectu atque auditu, et astantibus, et videntibus, et orantibus fratribus, obdormivit cum patribus suis, enutritus in senectute bona. Testamentum nullum fecit, quia unde faceret, pauper Dei non habebat. Tertio obsidionis mense (nam civitas ejus quatuordecim mensibus conclusa et obsessa est a Wandalis, Alanis, aliisque commistis gentibus) decubuit febribus, et illa ultima exercitatur ægritudine. Hic beatus episcopus spiritu divino tactus, in sancta Ecclesia catholica ad instructionem animarum fecit libros, tractatus, epistolas numero mille triginta, exceptis qui numerari non possunt, quia nec numerum designavit eorum. Hujus corpus venerabile, primo de sua civitate propter barbaros ad Sardiniam translatum, nuper a Leutprando rege Longobardorum, dato magno pretio, Ticinis relatum, et honorifice conditum est. Brivate, natale sancti Juliani martyris ^a. Qui tempore persecutionis hortatu beati Ferreoli, cujus in militia comes erat, ex Viennensi urbe clandestino discessu ad præfatam Arvernæ urbis territorium commigravit. Ubi ab insequentibus persecutoribus tentus, desecto gutture, morte horribili necatus est.

Constantinopoli, sancti Alexandri episcopi et confessoris ^b gloriosi senis: cujus virtute orationis Arius divino judicio condemnatus, crepuit medius, et effusa sunt viscera ejus. Dormivit vero idem beatus pontifex vitæ suæ anno nonagesimo octavo, episcopatus trigesimo tertio.

Eodem die apud Santonas, sancti Bibiani [al *Viviani*] episcopi et confessoris.

D. IV. KAL. SEPTEMBRIS.

(29 Aug.)

Romæ in Aventino in oppido Vindinensi ad Arcum Faustini, natale beatissimæ et illustrissimæ Sabinae martyris, quæ fuit uxor præclarissimi quondam Valentini, et filia Herodis Metalarii, quæ passa est, Adriano imperante, sub præfecto Helpidio. Hanc beata virgo Seraphia, cum in domo conversaretur, persuasit in fide Domini nostri Jesu Christi. Quæ postmodum eandem virginem usque ad locum passionis secuta est, et cum ei præses Berilus diceret: Quid tibi ipsa derogas, aut quare temetipsam

A vilem reddis, aut quare non consideras quæ est aut ejus filia es? Conjunxisti enim te Christianis, et oblita es natales tuos, et memoriam tanti viri, cujus fuisti; et deorum, quorum iram vereor ne incurras. Revertere magis ad domum tuam, et mitte hanc nefandam, quæ maleficiis te et plures demutavit a deorum cultura. Beata Sabina respondit: Illius sanctæ puellæ, de qua dicis, maleficiis utinam et tu suadereris, sicuti et ego suasa sum, ut ab immundis recederes idolis, et verum et certissimum agnosceres Deum, qui bonos ad æternam vocat vitam, et malos in pœnam relinquit perpetuam. Quod præses audiens, reveritus illam dimisit. Ut vero beata Seraphia gloriosissimo martyrio coronata est, illustrissima Sabina colligens reliquias ejus, celebratis venerabilibus exsequiis, thesaurum sempiternum vel pretiosam margaritam reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi cum summo studio et ornatu fecerat. Deinde, interpositis aliquot diebus, comprehensa judici Helpidio præsentatur. Quam ille videns: Tu es, inquit, Sabina uxor quondam Valentini illustrissimæ memoriæ, et filia Herodis? Cui sancta matrona respondit: Ego sum et gratias ago Domino meo Jesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Seraphiam de multis sordibus et potestate dæmonum liberare dignatus est. commotus postmodum præfectus, cum videret in confessione Christi constantiam ejus, dictavit sententiam dicens: Sabinam diis inobedientem, dominos quoque et Augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis præsignari. Passa est autem beata famula Christi Sabina quarto Kalendas Septembris; et a Christianis sublato corpus ejus sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suæ virginem Seraphiam, ad arcum Faustini, juxta aream Vindiciæ, in oppido Vindinensi.

Eodem die veneratur decollatio sancti Joannis Baptistæ ^c, qui primo in Samaria est conditus, nunc in Alexandria. Porro caput de Jerosolymis ad Phœniciæ urbem Emesam delatum est.

D. III. KAL. SEPTEMBRIS.

(30 Aug.)

Romæ, via Ostiensi, milliario secundo ab Urbe, natale beatissimorum martyrum Felicis et Adancti, sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, præfecto et judice Draco. Fuere autem duo fratres nomine et opere Felices ambo presbyteri. Horum senior Felices ambo presbyteri. Horum senior Felix ex jussione imperatorum cum ad secretarium judicis esset perductus juxta templum Serapis, dum cogeretur ad sacrificandum, exsufflavit in faciem statuæ æreæ, et statim cecidit. Item ductus ad Mercurii statuam in aliam ædiculam, simili modo in illam exsufflavit, et mox cecidit. Item ad simulcrum Dianæ, quod pari modo dejecit. Reductus ad præfectum imponi-

^c Vide libellum. de Fest. Apost. Item hic ante 24 Febr.

^a Greg. Tur. de Gloria mart., lib. II, per totum.

^b Greg. Tur. de Gloria confess., c. 58.

tur equuleo, et inquisitus quibus hæc maleficiis fecisset, beatus Felix respondit: Non maleficiis diaboli, sed beneficiis omnipotentis Dei hoc egi. Furore itaque accensus præfectus, jussit eum duci extra Urbem via Ostiensi, quia illic arbore excelsissima stabat dæmonibus consecrata, juxta quam erat templum, ut ibi ad sacrificandum impelleretur. Quo perductus, oratione facta, dixit ad arborem: Præcipio tibi in nomine Domini mei Jesu Christi, ut radicitus corruas, et templum ac simulacrum, vel aram ejus funditus comminuas, ut amplius cultu tuo animæ non decipiantur. Quæ statim ad verba ipsius ita eversa est ut et templum ac simulacrum comminueret, et quod fuerat, non pareret. Quod cum nuntiatum fuisset præfecto, statim jussit eum decoilari, et corpus ejus inhumatum canibus et lupis derelinqui. Data sententia, obvius fuit ei quidam vir Christianus, hominibus quidem absconsus, Deo vero manifestus. Hic cum didicisset quod beatus Felix duci fuisset jussus, cœpit clamare et dicere: Et ego ex eadem lege sum, et ipsum quem hic sanctus presbyter confitetur Dominum Jesum Christum colo. Mox et ipse ab officio præfecti comprehensus, pariter dato sibi osculo, cum beato Felice decollatus est; hujus nomen quia non innuerunt Christiani, post modum

A Adauctum eum appellaverunt, quod sancto martyri Felici auctus sit ad coronam, ipsique pro fidei confessione corona martyrii aucta. Christiani itaque noctu venientes, in eodem loco ubi arbor steterat, quæ cadens nimiam terræ altitudinem aperuerat, eos sepelierunt. Quorum corpora volentes pagani exinde effodere, quicunque manus apposuerunt a diabolo correpti sunt. bi postea pacis tempore basilica fabricata est, et martyrum memoria digne ex-culta. Compleverunt autem martyrium suum III Kal. Septembris.

E. PRIDIE KAL. SEPTEMBRIS.

(31 Aug.)

Treviris natalis sancti Paulini ^a episcopi confessoris, qui tempore Arianæ infestationis, a Constantio imperatore, ob catholicam fidem exsilio relegatus, et usque ad mortem, etiam extra Christianum nomen mutando exsilia fatigatus, ad ultimum apud Phrygiam defunctus, beatæ passionis coronam percepit a Domino.

Eodem die apud Athenas, beati Aristidis, fide, sapientiaque clarissimi. Qui Adriano principi de religione Christiana libros obtulit, et quod Christus Jesus solus esset Deus, præsentē ipso imperatore, luculentissime peroravit.

^a De hoc in vita sancti Maximi episcop. Mog., 18 Nov. Hieron de Script. Eccles., cap. 20.

LITANIÆ INDICENDÆ.

MENSIS SEPTEMBRIS

HABET DIES XXX; LUNA VERO XXIX.

F. KAL. SEPTEMBRIS.

(1 Sept.)

Jesu nave et Gedeon prophetarum.

Apud Capuam, via Aquaria, natalis sancti Prisci martyris, qui unus fuit de illis antiquis Christi discipulis.

Eodem die natalis Annæ prophetissæ;

Item eodem sancto die apud Senonas, beati Lupi episcopi, sanctitate et signis miraculorum illustravit.

Item apud Cæsaream Cappadociæ, beati Longini ^a militis et martyris; quem tradunt illum esse qui lancea latus Domini Jesu Christi pendens in cruce aperuit (Joan. xix). Hic postmodum baptizatus ab apostolis, cum apud Cappadociam sanctitate præcipuus degeret, tandem ab Octavio præside comprehensus, post confessionem fidei, lingua abscisa, et dentibus excisis, capite truncatus est. Simul cum eo coronatus est Aphrodisius Commentariensis, cui et præses linguam abscidi jusserat; qui post abscisionem expedite Christum clara voce loquebatur.

G. IV NONAS SEPTEMBRIS.

(2 Sept.)

Natale sancti Justi Lugdunensis episcopi, miræ

^a Vide libellum de Festivitat. Apost.

C sanctitatis et prophetici spiritus viri. Hic clam episcopatum suum relinquens, ascensa nave, comitante se uno tantum puero, qui officio lector erat in ecclesia, nomine Viator, pervenit ad Ægyptum. Ubi per aliquot annos, sanctis monachis cœlum tantum spectantibus consociatus, humilitate ac sanctitate vitæ incomparabilis vixit. Cursu itaque temporis consummato, ipse quoque virtutibus consummatus, repositam sibi coronam justitiæ percepturus migravit ad Dominum pridie idus Octobris. Corpus ejus religiosi civibus Lugdunum cum ossibus beati Viatoris ministri ejus relatum, et condigno cultu in basilica beatorum septem fratrum Machabæorum martyrum gloriosissimorum conditum est quarto nonas Septembris.

Eodem die, beati Helpidii episcopi apud præfatam urbem venerabilis depositio. Cujus sacrum corpus honorifice sepultum, in ipsa eademque ecclesia, ubi sancti confessoris Justi tumulata sunt sacratissima membra, quiescit.

Apud Apamiam, beati Antonini martyris.

A. III NONAS SEPTEMBRIS.

(3 Sept.)

Natalis sanctæ Phæbes.

Romæ, passio et natalis beatæ Seraphiæ a virgini, sub Adriano imperatore, iudice Berillo. Hæc Antiochena genere, cum in domo Sabinæ præclarissimæ feminae apud urbem commaneret, rapta ab officio præsidis, exhibita est in conspectu ipsius. Cui præses dixit : Sacrifica diis immortalibus quibus sacrificant domini imperatores. Beata Seraphia respondit : Timeo, et colo omnipotentem Deum, qui fecit cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt. Nam dii quos jubes adorare non sunt dii, sed sunt dæmonia; et ideo non licet mihi adorare eos, quia Christiana sum. Cumque perseverantissime fidem veritatis prosequeretur, jussit eam præses duobus juvenibus lascivis tradi, ut ei nocturno furto insultarent. A quibus perductam in cubiculum obscurissimum cum vellent eam tangere, subito terræ motus factus est magnus, cecideruntque exanimis in terram, membris omnibus resoluti. Diluculo autem cum venissent a præside missi, qui requirerent, seu de juvenibus, seu de virgine; ingressi invenerunt sanctam Dei orantem, juvenes vero impudicos velut mortuos terræ prostratos. Itaque ad rei factum cum plurimi concurrerent, iterum præses jussit pro tribunali eam sibi adduci. Et imperante præside deportati sunt iidem juvenes, et positi ante conspectum ipsius. Ad quos beata virgo, facta oratione, accedens tetigit illos dicens : In nomine Domini mei Jesu Christi erigite vos in statu vestro; ad cujus vocem illi steterunt super pedes suos. Quos præses interrogavit : Quid faciendo hæc mulier dementes vos fecit et resolutos? Ingressus est, inquit, quidam juvenis decorus, miræque magnitudinis, qui totus splendebat sicut sol, stansque inter nos et puellam hanc, tremore et defectione claritate sua concussit. Præses ad beatam Seraphiam conversus : Sacrifica diis, inquit, ne morte plectaris. Cui virgo : Non facio voluntatem patris tui Satanæ, quia Christiana sum. Tunc præses jussit lampades ardentes lateribus ejus apponi, sed statim qui eas tenebant, ceciderunt retrorsum. Præses vero iterum beatæ virgini dixit : Biothanata et malefica, audi imperiale præceptum, sacrificia diis immortalibus, et libera te de cruciatibus et morte. Beata Seraphia hoc illi reddidit : Biothanati et malefici vos estis, qui negatis Deum vivum et verum et dæmonia adorando, cum ipsis pariter estis morituri; Deo autem i mmortali ego memetipsam offero sacrificium, si me dignatur suscipere licet peccatricem, tamen Christianam. Tunc fustibus cæditur : et ecce subito terræ motus factus est magnus. Et excussa de fuste, de quo cædebatur virgo, Dei astella exsilivit in oculum præsidis, quem post dolorem luscum fecit. Et iratus dictavit sententiam : Seraphiam imperialis præcepti contemptricem, et in tantis maleficiis deprehensam gladio percuti jubemus. Passa est autem quarto Kalendas Augusti, et sepulta juxta aream Vindiciani in monumento illustris martyris Sabinæ, ii Kalendas Augusti. Compositum vero et ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, et locus orationis con-

B digne dedicatus tertio nonas Septembris, quando et memoria passionis ejus celebrior agitur.

Apud Capuam, natalis sanctorum martyrum Antonini pueri, annorum viginti, et Aristei episcopi quorum gesta habentur. Eodem die depositio sancti Remacii episcopi et confessoris; et beatissimi Mansueti Confessoris atque pontificis Tullensis.

B. PRIDIE NONAS SEPTEMBRIS.

(4 Sept.)

Moyasis prophetæ.

Et apud Ancyram Galatiæ natalis sanctorum martyrum trium puerorum, Rufini, Sylvani, et Vitaliæ b.

Cabilone natale sancti Marcelli qui temporibus Antonini Veri, ex numero quinquaginta martyrum qui Lugduni in ergastulum trusi fuerant, cum Valeriano patefactis custodiæ, cui mancipati erant, divinitus claustris aufugit. Et cum Latinum quemdam, a quo hospitio susceptus erat, cum omni domo sua ad fidem Christi convertisset, Cabilonensium expetens civitatem Priscum quemdam præsidem, diis suis immolantem incurrit : Cumque ab eo ad profanum convivium fuisset invitatus, et ipse hujusmodi execrans epulas, omnes qui aderant, cur idolis deservirent, libera increpatione corripere, inaudito crudelitatis genere, defodiri eum cingulo tenus erectum præses jussit : sicque sanctus Dei martyr tertio die in Dei amore ac laudibus perseverans, in secundo ab oppido Cabilensi milliario incontaminatum reddidit spiritum.

C. NONIS SEPTEMBRIS.

(3 Sept.)

In suburbano Romæ natale beati Victorini martyris. Fuerunt autem duo fratres Victorinus et Severinus. Hi post utriusque parentis obitum se invicem pædagogantes pari custodia se mutuis obsequiis æmulantes germanitatis vinculo probabiles, Deo se ipsos hostiam vivam obtulerunt. Cumque in tantum excrevissent, ut sua omnia perfectionis intuitu relinquere, et vendentes res suas, censum earum pauperibus erogassent Deo expeditius servituri, nudi facultatibus omnibus remanserunt. Alter itaque serviens alteri, mutua vice, et æmula charitate serviebat. Imperium, libertas. Nihil deerat illis cum nil haberent. Igitur Victorinus spirans altius, et id ipsum quod sibi parebant, imperfectum computans, nec satis sibi factum, si alteri liceret in altero, aut alter alteri servitium exhiberet, eremum ingreditur, seditque in specu excelsæ rupis, quam subterfluentis aquæ geminum sinuarat abruptum uni tantum hospitium viro ut sedens somnum caperet, vel si reciperet alterum, stans oraret. Texerat ostiolum vimine : assiduus in lectione et oratione manebat. Cernit interim invidus omnis boni profectum viri, et ferre non valens, simulat se puellam et ante fores viri verba gementia ingeminat : Heu, inquit, me miseram, silvis errare, et tenebris vagam, locus non

* Vide libellum de Fest. Apost.

b Greg. Tur., de Gloria martyrum, c. 83.

agnoscitur, iter quæritur. Quisquis es loci hujus incolæ, cœlum undique et silvæ famam virtutum tuarum opusque ferunt; eripe me a frendentibus apris, eripe a sævientibus lupis, et a rictibus ursorum. Quod victura sum tuum erit, si moriar tuum. Satis superque sufficiat operiri limine tuo. Non longum quæro habitaculum: uni tantum noctis hospes ero. Reserat Victorinus cellam, et hostem, dum miseretur secum includit. Vix horæ spatium intercesserat, dum inter molimina, et assiduum corporis motum protenso pede tetigit hominem Dei, et velut compungens vulnere noxio calore succendit. Addit igniculum dulcedo sermonis, urget facinus solitudo. Quid moror? facit casum columna arboris alta radice quæ diu fundata steterat. Furtivus amor scelus perficit. Exclamat jam victor Victorini diabolus: Quid agis, inquit, vir perfectissime, cui etiam frater gravis fuit! Jam jungeris alteri qui recessisti a tuo. Quid agis, qui novum dogma silvis constituens suadebas scopulis castitatem? Hæc jactans ex oculis decepti velut fumus evanuit. At is qui ceciderat, velut exsanguis jecuit. In se autem aliquando reversus silvas deseruit, ad fratrem Severinum repedavit; pudore diu vocem suppressens, tandem causam facti exposuit: ipse pœnam sibi statuens. Findens namque arborem manusque per fissuram inferens, præduratam cuneis pessulans, cicatricem arboris claudit. Sed mox Severinus factum pœnamque fratris episcopo suo nuntiat. Ille veniens primum eum solvere tentat; sed ut repugnantem vidit, orat, benedicit, consolatur, discedit. Vir autem Domini, qui se gravissima pœnitentia damnaverat, Dominica tantum die modicum panis et aquæ coactus a fratre percipiebat, qui etiam se simili cibo et jejuniis macerabat. Igitur in hujusmodi constructione, triennium volvitur. Cumque jam omnes pene movisset ejus in Christo imitanda humilitas, episcopus civitatis rediens, vix agere potuit, ut sese a pœna, qua ille memor tremendi judicii se damnaverat, absumptis pene carnibus, permitteret resolveri. Quantæ autem sanctitatis postea fuerit, quamque potens in miraculis, non facile lingua alicujus explicabit. Electus deinde ab universo populo Amiterninæ urbis sacerdotium adipiscitur. Inde postmodum sub imperatore Nerva, cum aliis Dei servis Euthyche et Marone, ab Aureliano iudice primo relegatus in sexagesimo milliario ab urbe via Salaria: deinde apud eum locum qui Cotilias appellatur, ubi putentes aquæ manant et sulphuræ, in ipsis capite deorsum per horas tres suspensum teneri, ab impio iudice jussum est. Quod cum per triduum pro Christi nomine passus fuisset, gloriose coronatus migravit ad Dominum. Cumque una die jussu Aureliani corpus ejus inhumatum jacuisset, venerunt Amiternenses pepuli Christiani, et rapientes in suum territorium transtulerunt, et honorifica sepultura condiderunt nonis septembris.

Item Romæ in portu, natalis sancti Herculani.

^a Vide lib. de Fest. Apost.; Victor African., lib. II.

^b Euseb. lib. VIII, cap. 3.

Capuæ natalis sanctorum martyrum Quinti, Arcontii et Donati.

D. VIII IDUS SEPTEMBRIS, (6 Sept.)

Zachariæ prophetæ.

Item natalis sancti Onesiphori apostolorum discipuli ^a.

Et apud Africam, beatissimorum confessorum et episcoporum, Donatiani, Præsidii, Mansueti, Germani, Fuscoli, qui persecutione Vandalica apud Africam jussu Hunnerici regis Ariani, pro assertione catholicæ veritatis, durissime fustibus cæsi, et exilio damnati sunt. Inter quos etiam episcopum nomine Lætum, strenuum ac doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores, incendio concremavit. Tunc etiam decreto publico per diversas provincias exsecutores dirigens, episcopis quasi ad concilium Carthagine congregatis, una die universas ecclesias Africæ clausit, universamque substantiam episcoporum et ecclesiarum suis episcopis condonavit.

E. VII IDUS SEPTEMBRIS. (7 Sept.)

Natalis beati Joannis ^b apud Nicomediam sub Diocletiano imperatore. Qui de nobilibus ortus honore et dignitate illustris, ut vidit adversus cultores Dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimis fidei ignitus, publice populo inspectante injecta manu, librum iniquæ legis detraxit, ac minutatim discerpsit, Augusto Diocletiano in eadem urbe simul cum Maximiano Cæsare constituto. Ad quos cum relatum esset religiosi et illustris viri factum, continuo omni in eum crudelitatis genere desævientes, ne hoc quidem solum efficere quiverunt, ut eum mœstum aliquis videre in pœnis: sed læto atque hilari vultu, cum jam viscera in suppliciis defecissent, spiritus tamen lætabatur in vultu. Ex quo tortores sui gravius cruciabantur, quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant.

F. VI IDUS SEPTEMBRIS. (8 Sept.)

Nativitas sanctæ Dei Genitricis ^c.

Eodem die apud Nicomediam, natale sancti Adriani martyris cum aliis tribus et viginti. Maximianus cum gravissime persequeretur Christianos, apud Antiochiam oblati sunt ei quidam Christiani, fide ac religione insignissimi, quos ille post veritatis confessionem extensos lignis et nervis crudis cædi jussit, ac deinde lapidibus ora ipsorum contundi, et linguas eorum præcidi. Hæc omnia cernens Adrianus, qui erat prior officii, dixit ad eos: Adjuro vos per Deum vestrum, pro quo hæc patimini, dicite mihi in veritate, quæ est remuneratio vestra, quam expectatis pro his tormentis? videtur enim mihi magna et mirifica esse. Cui viginti tres martyres dixerunt: Expectamus quod nec oculus vidit, nec

^c Vide libellum de Festivitat. Apost.

auris audivit, nec in cor hominis ascendit, inenarrabile bonum, quod præparavit Deus his qui diligunt eum (*Isa. LXIV; I Cor. II*). Audiens hæc Adrianus, statim exsiliens stetit in medio eorum, et dixit his qui gerebant exceptoris officium: Annotate confessionem meam cum his sanctis et athletic Dei: quia et ego Christianus sum. Post non multum spatium, cum audisset Maximianus nomen ejus recitari inter nomina sanctorum martyrum, evocato ad se dixit ei: Insanis, Adriane? nunquid et tu vis tam male perire? Adrianus respondit: non insanio, sed de multa insania ad sanam mentem revertor. Cumque perseveranter quæ sunt fidei et veritatis prosequeretur, furore repletus Maximianus, jussit eum ferro vinctum cum reliquis sanctis martyribus ad carcerem pertrahi. Erat autem juvenis annorum viginti octo. Et fama celeriter currente, didicit uxor illius Natalia cuncta quæ circa Adrianum maritum provenerant. Et gaudio plena, quia erat mulier Christianissima, cucurrit ad carcerem, procidensque ad pedes viri sui osculabatur vincula ejus, dicens illi: Beatus es, domine meus Adriane, quia invenisti divitias, quas tibi non dimiserunt parentes tui. Vere jam securus pergis ad Christum, bene recondens in ipso divitias, quas invenies in tempore necessitatis, ubi de pœnis damnatorum neminem quisquam liberabit: non pater filium, non mater filiam, non divitiæ transeuntes, non ulla servorum ambitio et patrimonii amplitudo, ad extremum nec amicus amicum. Omnes enim tunc propria sarcina comitabitur. Tu, domine meus, tecum habens Christum, in quo omnia tua reposuisti, perge fiducialiter, perge ne timeas ut percipias promissa ipsius. Non revocet te ullus intuitus rerum velut umbra transeuntium, non affines, non parentum gemitus, non pulchritudo ipsa corporis tui; execra seductorum adulationes amicorum; non te terreant species tormentorum. Horum qui tecum sunt martyrum constantiam et patientiam aspice, his solis intende. Hæc postquam gloriosissima femina persecuta est, singulorum martyrum vincula deosculans: Rogo vos, inquit, servi Christi, confortate hunc Adrianum beatissimis monitis, et lucrifacite animam ejus in Christo: vos sitis ei patres, per vos nascatur æternæ vitæ. Ad quam beatus Adrianus dixit: Perge nunc, soror mea, in domum tuam, et cum agnovero fieri interrogationem nostram, accersam te, ut videas finem rei. Post aliquot dies cum quæstio immineret, beatus Adrianus dato pretio custodibus, et datis fidejussoribus, perrexit ad domum suam vocare beatam Natalia. Cumque pergeret, vidit eum qui bene illum noverat, et præcurrens domum, nuntiavit eum venire. Quod uxor audiens, primo non credidit, Quis, inquit, potuit eum absolvere de vinculis illis? Non mihi contingat, ut absolvatur, nequando separetur a sanctis illis et cum puer domesticus superveniens affirmaret eum dimissum, suspicata illa, quod martyrium refugisset, contristata flebat amarissime. Et cum jam videre Adrianum inciperet,

A projecit quæ erant in manibus, et accurrens clausit ostium domus, clausit et dicens: Longe efficiatur a me hic qui corrui, et mentitus est Domino Deo suo. Non loquatur mihi, nec audiam linguam, quæ dolose egit in conspectu Factoris sui. Et conversa dicit in eum: O sine Deo præ omnibus hominibus, quis te coegit apprehendere opus, quod non potuisti perficere; quis te separavit a sanctis, aut quis te seduxit, ut recederes a conventu pacis vel repausationis? Dic mihi, quare in fugam conversus es antequam fieret pugna? quare projecisti arma, antequam videres hostem tibi repugnantem? Quomodo vulneratus es, necdum emissa sagitta: Quid faciam infelicissima, quæ conjuncta sum impio? Non est mihi concessum ut vocarer uxor martyris, sed ut dicerer conjux transgressoris. Ad horam fuit exultatio mea, et ecce per sæcula erit opprobrium meum. Cui beatus Adrianus pro foribus stans dicebat: Aperi mihi, soror mea Natalia, quia non sicut tu aestimas effugi martyrium. Veni autem propterea, quia instat tempus quæstionis nostræ, ut sicut promisi præsens fias. At illa non credens: Vide, inquit, quomodo me seducit transgressor? Ecce quomodo mentitur alter Judas? Recedas a me, homo: nam ante me ipsam interficiam, quam tibi socier. Cumque beatissimus martyr de zelo piæ conjugis lætus, sermonibus suis ei satisfaceret, et nisi citius aperiret, moras se facere non posse assereret, tandem ei illa aperiens, provolvitur pedibus ejus. Inde vero citius exeuntes, properabant ad confessionem, ut in numero coronatorum Adrianus inveniretur. Cumque adhuc essent in via, dixit beatus Adrianus: Soror mea, dic quomodo ordinasti substantiam tuam? Cui illa: Noli, inquit, domine meus, noli memorare quæ sunt mundi hujus, ne attrahant animum tuum: auferantur ab animo tuo omnia corruptibilia, solummodo illa festina videre, quæ reposita sunt tibi et sanctis, cum quibus ambulas in via Dei. Completa itaque die ut produceretur, exhibiti sunt beatissimi martyres in conspectu Maximiani, putrefactis ita jam carnibus eorum præ acerbitate tormentorum, ut vermes de ulceribus eorum scaturirent. Natalia vero applicans se beato Adriano, dicebat: Vide, domine meus, ut solummodo ad Deum fiat mens tua; nec tuum cor in aliquo trepidet, dum videbis tormenta tibi proposita. Labor quidem nunc modicus, sed in sæcula sæculorum æterna repausatio. Maximianus respiciens Adrianum, ait: Adhuc tu permans in insania! Beatus martyr respondit: Pro hac amentia et insania paratus sum hanc vitam finire. Iratus postquam confessionem ipsius tyrannus, jussit eum tam crudeliter invicem sibi succedentibus flagellatoribus cædi, donec apertis costis viscera patefierent. Iterum constrictus ferro in carcerem mittitur. Et cum aliquibus diebus eum reliquis sanctis Dei clausus sibi fuisset, tandem reductus, simul et cum eo alii, quos immensitas pœnarum pene absumperat, sistitur Maximiano. Quos ille jam videns irrevocabiles, jussit ut vecte magno ferreo confringerentur tibiæ

ipsorum. Confractis itaque cruribus, ac pedibus incis, insuper beato Adriano manu incisa, orantes et gratias agentes Domino, emiserunt spiritum. Corpora eorum jussit tyrannus incendi. Sed subito factæ sunt coruscationes, tonitrua, ac pluviae, et exstinctus est ignis. Plurimique de apparitoribus fulminibus percussi, pauci fuga vix evaserunt. Accurrentes interea Christiani, rapuerunt ex igne jam exstincto reliquias martyrum, et ascensis navibus fugerunt, perveneruntque Byzantium, et reverenti honore sepelierunt eas ibi. Non longo post tempore beati Adriani corpus Romam etiam translatum honorabili quoque templo exornatum est. Natali vero ipsa de Nicomedia sanctorum martyrum amore Byzantium enavigans, post paucos dies adventus sui, dormitionem accepit in Domino, et juxta sanctorum corpora sepulta est Kalendis Decembris. Passio horum martyrum sexto Idus Septembris celebratur.

G. V IDUS SEPTEMBRIS.

(9 Sept.)

^a Passio beatorum martyrum Dorothei et Gorgonii, apud Nicomediam, sub Diocletiano imperatore. Horum prior Dorotheus magister in officiis quæ intra palatium exhibebantur, erat cubiculi regii præpositus, habens secum officio, fide, et magnimitate parem Gorgonium. Quorum institutionibus optimis omnes pene cubiculi ministri in fide Dei vigilant et libere persistebant. Hi denique cum viderent quemdam martyrem crudelibus atque immanibus suppliciis cruciari, constanter et libere aiunt: Cur, imperator, in hoc solo punis sententiam, quæ in nobis omnibus viget? ut quid in illo crimine ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus, et unanimis eademque sententia. Quos ille cum in medium nihilominus venire jussisset, jussit eos appendi, et flagellis toto corpore laniari et visceribus jam pelle nudatis jubentur aceto et sale perfundi. Cumque etiam hoc tormenti genus constanter et fortiter tolerassent, craticula prunis subterstrata poni jubetur in medio, ibique quod reliquum fuerat in verberibus absumpti corporis superponi, et non ad subitum, sed sensim paulatimque succendi. Ad ultimum laqueo appensos jussit necari. Interjecto tempore beatus Gorgonius Romam transfertur, positusque est venerabiliter via Latina inter duas lauros. Compleverunt autem martyrium suum quinto Idus Septembris.

In Sabinis milliario ab urbe tricesimo, natalis sanctorum Hyacinthi, Alexandri, Tiburtii.

A. IV IDUS SEPTEMBRIS.

(10 Sept.)

Apud Africam, natalis sanctorum episcoporum, Nemesiani, Felicis, Lucii. Item Felicis, Litei, Poliani, Victoris, Jaderis et Dativi: qui, sub Decio et Valeriano exsurgente persecutionis rabie, ad pri-

^a Euseb. l. viii, cap. 6

^b De his in Vita sanctæ Euphemie, 16 Sept.

am confessionis Christi constantiam graviter fustibus cæsi; deinde compedibus vincti, et ad fodienda metalla deputati, gloriosæ confessionis agonem consummaverunt. Quorum etiam exempla secuta multiplex plebis portio, cum eis confessa pariter est et coronata. Exstat epistola beati Cypriani ad ipsos (*epist.* 77), et de ipsis scripta.

^b Eodem die in Chalcedonia, natalis sanctorum Sosthenis, et Victoris: qui, cum beata Euphemia sub Prisco consule pro Christi nomine decertaret, apertis sibi divinitus oculis, viderunt circa illam angelorum præsidia, sanctarumque virginum chorum. Atque hoc viso ad Christum conversi, ob insuperabilem fidei confessionem trusi in carcerem, et inde producti, ad stipites religati sunt; quibus primum ursi, ac deinde ferocissimus leo, dimissi, cum in nullo eos læderent, misit proconsul ad deferendam cupam, in qua eos pariter concremaret. Illi vero interea incumbentes orationi, vocati de cælo, datoque sibi mutuo pacis osculo, spiritum emiserunt,

B. III IDUS SEPTEMBRIS.

(11 Sept.)

^c Romæ via Salaria vetere, in cœmeterio Basillæ, natale sanctorum Proti et Hyacinti, qui erant eunuchi beatæ Eugeniæ virginis cum qua ab Heleno episcopo baptizati, aliquanto tempore divinis solum eruditionibus vacantes, in sancto proposito perstiterunt, atque in servorum Dei monasterio mira humilitate conversati sunt; et hoc apud Ægyptum. Inde cum beatissima virgine Romam reversi, sub Gallieno imperatore, quod essent Christiani, comprehensi, coguntur sacrificare. Sed non consentientes dirissime verberantur. Cumque Deo fidem servantes gauderent, pariter decollantur tertio Idus Septembris. Post hæc tenetur sancta Eugenia, et jubetur a præfecto urbis Nicetio, Dianæ sacrificia exhibere. Quæ stans ante templum, extensis manibus fudit orationem. Qua orante, ita simulacrum Dianæ comminutum est, ut sola pulverisejusindicia remanerent. Sed magicis artibus hoc reputantes, ingenti saxo circa scapulas ejus constricto, Tiberi eam præcipitem dederunt. Quomodo autem agonem passionis suæ compleverit, breviter supra notatum est viii Kalendas Januarii.

G. PRIDIE IDUS SEPTEMBRIS.

(12 Sept.)

Apud Ticinum urbem, quæ et Papiæ dicitur: natale sanctorum Eyri et Evantii. Qui a beato Hermagora Aquileiensi pontifice, discipulo sancti Marci evangelistæ, ad præfatam urbem directi, primi illic Christi Evangelium prædicantes, et magnis virtutibus ac miraculis coruscantes, etiam vicinas urbes, Veronensem scilicet, Bryxnam, et Laudensem divinis operibus illustrarunt. Sicque in pontificali honore, fundata et confirmata fide credentium populorum, glorioso fine quieverunt in pace.

^c De his in gestis sanctæ Euphemie, 25 Dec.

D. IDIBUS SEPTEMBRIS.

(15 Sept.)

^a Apud Ægyptum, civitate Alexandria, natale B. Philippi episcopi et martyris qui præfectus primum fuit, deinde baptismi gratia sanctificatus, episcopi dignitatem, suffragium ferentibus Christianis populis, assequitur. Et sub Volusiano et Gallieno imperatoribus dirigitur Perennius præfectus Alexandriam, cui imperatum est ut Philippum occideret. Sed cum hoc implere non posset, quia omnis populus civitatis Philippo veluti quibusdam vinculis amoris videbatur strictus, immisit quosdam in ecclesiam, qui se fingerent Christianos. Quique ingredientes, percusserunt eum in oratione constitutum. Sepultus modo est in Nitria, basilica condigna martyri supra corpus ejus fabricata. Sedit autem in episcopatu anno uno, mensibus tribus. Passus est Idibus Septembris.

Item sancti Amati presbyteri, abbatis monasterii S. Romerici : qui miræ abstinentiæ, et anachoreticæ vitæ sectator, virtutum et miraculorum gratia illustrem conversationem duxit.

E. XVIII KAL. OCTOBRIS.

(14 Sept.)

^b Romæ via Appia, in cœmeterio Callisti, natale sancti Corneli episcopi ; qui sub persecutione Decii cum presbyteris et diaconibus Centumcellis exsilio deputatur. Ad quem confortandum multi Christianorum veniebant. Quo tempore beatus Cyprianus scripsit ei de Calerino lectore quanta pro fide et confessione Christi sustinuerit. Decius Cæsar audito quod multi ei scriberent, de beato Cypriano rogavit eum sibi exhiberi. Exhibitus Decio interroganti, cur a Cypriano contra Rempublicam litteras accepisset respondit : Ego de corona Domini litteras accepi, non contra Rempublicam. Iratus Decius, jussit ut os ejus cum plumbatis cæderetur, deinde ad templum Martis, ut sacrificaret, duceretur. Quod si contempsisset, illie capite puniretur. Cumque duceretur, unus ex militibus nomine Cerealis, rogare cœpit beatum papam, ut visitaret uxorem ejus quæ annis quinque paralytica jacebat. Ingressus autem domum ejus, tenuit manum Salustiæ, et erexit eam, dicens : In nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et sta super pedes tuos. Quæ protinus erexit se, clamans et dicens : Vere Christus est, Dei filius. Et dixit beato Cornelio : Baptiza me, per Christum te conjuro ; et currens implevit vas aqua, et attulit ei. Tunc miserunt se omnes milites ad pedes ejus orantes se baptizari. Quos ut baptizavit, obtulit pro eis sacrificium laudis ; et participati sunt omnes corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi. Audiens hæc Decius, mittens tenuit omnes eos, et jussit ut cum beato Cornelio ducerentur ad sacrificandum, et si nollent parere, capite plecterentur. Ducti autem foras muros portæ Appiæ, expuentes in templum, decollati sunt una cum beatissimo papa nu-

A mero viginti unus. Sed et Cerealis cum uxore sua Salustia sub die XVIII Kalend. Octobris. Eadem vero nocte venit beata Lucina cum clericis et familia sua, et rapuit martyrum corpora et sepelivit ea in agro suo in crypta, in cœmeterio Callisti. Hujus beatæ Lucinæ rogatu, idem beatus Cornelius corpora apostolorum de catacumbis levavit noctu, et posuit, Pauli quidem via Ostiensi, ubi decollatus est, Petri autem juxta locum ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum in templo Apollinis, in monte aureo, in Vaticano palatii Neroniani, In Kalendas Julias.

Item apud Africam natale beati Cypriani episcopi, Valeriano et Gallieno imperatoribus, Galerio Maximo proconsule. Qui agentibus et elaborantibus gentilibus comprehensus ex præcepto Aspasi Paterni consulis, et in exilium in civitate Corubitana missus est. Habitavitque ibi suspensa ad cœlum mente, tantum ad calcandas passiones hujus temporis amore Christi animatus. Quo conveniebant ad eum plures egregii clarissimi ordinis et sanguinis, sed et sæculari nobilitate gloriosi : qui propter amicitiam ejus antiquam, secessum subinde suaderent, et ne parum esset nuda suadela, etiam loca, in quæ secederet, ei offerebant. Post dies autem multos regressus de exsilio, habitabat in hortis suis. Et cum illie moraretur, venerunt ad eum principes duo ex officio consulis Galerii Maximi, qui Apasio Paterno successerat, et levantes eum in curriculo, uerunt ad proconsulem in locum Sexti, ubi pro reparanda sanitate degebat, collectusque ab astatore officii, secessit in hospitium ejus in vicum Saturni. Convenit autem ad eum omnis populus fratrum. Quod cum comperisset beatissimus martyr, præcepit custodiri puellas quæ advenerant audire verbum Dei, quoniam ante ostium manebant principis ob amorem martyris gloriosi. Altera die XVIII Kalendas Octobris mane Galerius Maximus sanctum Cyprianum episcopum offerri sibi præcepit in atrio secutiolo, Cui inter alia cum dixisset proconsul : Jusserunt te sacratissimi principes cæremoniari. Sanctus Cyprianus dixit : Non faciam. Maximus proconsul dixit : Consule tibi. Sanctus Cyprianus dixit : Fac quod tibi præceptum est ; nam in retam justa nullo est consultatio. Maximus proconsul dixit : Diu sacrilega mente vixisti, et nefarios tuæ conspirationis homines aggregasti, et inimicum te diis Romanis et sacris religionibus constituisti, nec te pii imperatores ad sectam cæremoniarum suarum evocare potuerunt : cum sis nequissimi criminis auctor et signifer deprehensus, eris ipse documento cum his quos scelere tuo tecum aggregasti, sanguine tuo sanctientur disciplinæ. Et his dictis, decretum ex tabella recitavit : Tascium Cyprianum gladio animadverti placet. Sanctus Cyprianus, hoc audiens, dixit : Deo gratias ago. Et cum duceretur, populus fratrum plangens dicebat. Et nos cum eo decollemur. Et ita perductus gloriosus martyr post prætorium in agrum Sexti, exiit se la-

^a De his in passione sanctæ Eugeniæ, 25 Dec.

^b Pontif., cap. 22; Cyprian., epist. 34.

cerno birro, et complicans posuit ad genua sua, dehinc dalmaticam tunicam tulit, et diaconibus tradidit, et stans in linea, sustinebat spiculatorem, cui et viginti quinque aureos dari præcepit. Fratres vero flentes, linteamina et oraria ante eum ponebant ne sanctus cruor defluens absorberetur a terra. Qui cum lacinias manuales sibi ligare non potuisset, Julius presbyter et Julianus subdiaconus ipsi ligaverunt. Ipse autem sibi manu propria oculos texit, et genua in terra posuit, orationemque ad Dominum fudit, et sic gladio percussus migravit. Corpus ejus propter gentilium curiositatem in proximo collocatum est. Sed ne a gentilibus tolleretur, nocte adveniente ex eodem loco, ubi positum fuerat, sublatum est. Et inde cum cereis et scolacibus ^a, in area cujusdam Candidi procuratoris, in via Mappaliensi juxta piscinas cum magno triumpho sepultum est.

Post multa vero curricula annorum, gloriosissimo Carolo Francis imperante, contigit, legationem Francorum ferentibus, illustres ac sapientia circumspectos legatos transiitum per Africam fecisse. Hi cum Carthaginem dirutam et loca venerabilia sanctorum martyrum revertentes a rege Persarum Aaron, qui, excepta India, totum pene tenebat Orientem, vidissent, facili sibi conciliato principe, ac favorem in re tali præstante, pro magno munere rogaverunt, ut ossa B. Cypriani eis ferenda permetteret. Quod ille, non magni ducens, continuo postulata concessit; ut que pio imperatori, ejus gratiam omnium qui in toto terrarum orbe erant regum ac principum amicitiae præponeret, ipsi ea ferrent, libenter assensit. Cumque venerabiles legati ingentia dona, martyrum scilicet reliquias ferentes (nam et beati Sperati martyris membra, qui unus fuit ex illis duodecim præclarissimis martyribus Scillitanis, caput etiam martyris gloriosi Pantaleonis secum cum beatis ossibus Cypriani habebant) reverterentur, prosperis usi velis tandem pervenerunt Arelaten. Ubi sacra martyrum membra signata interim relinquentes, legationem suam glorioso imperatori renuntiare festinarunt, et, ut animum regis amplius sibi de legatione strenue perfecta conciliarent, inter alia de sanctorum reliquiis ab Africa deportatis ejus animos attolunt. Unde ille plurimum lætus, eas tam diu apud Arelaten digna veneratione reservari jussit, donec ipse magno aliquo opere in regno suo templum conderet, ubi tam pretiosum pignus ingenti cultu et ornatu reponeret. Sed, emergentibus causis, dum opus tardius construitur, occasionem nactus Leidra-

A dus venerabilis Lugdunensis episcopus, gloriosum imperatorem rogavit, ad civitatem suam deferre beata ossa martyrum eliceret. Annuit imperator. Sed et isdem ocius votum suum pius perficit: cum honore infra civitatem Lugduni deportata sunt, ibique in majori ecclesia beati Joannis Baptistæ ac sancti martyris Stephani aliquanto tempore custodita; et ad defensionem civium, Deo id misericorditer operante, et imperatorem jam votum suum de ædificatione templi in longe alia transferente, sanctus episcopus beatissimas reliquias gloriosorum martyrum in prædicta ecclesia post venerabile et sacrum altare decensissima sepultura recondidit ac posteris civibus suis profuturas honorabiliter commendavit.

Sed post, interpositio tempore, regnante glorioso B rege Carolo Ludovici imperatoris filio, iterum reliquiae B. Cypriani ad monasterium novum, quod idem rex augusto opere construxit, in compendio palatio suo, eo jubente, translatae sunt.

Referuntur autem cum beato Cypriano passi, Grescentianus, Victor, Rosula et Generalis.

Eodem die, Exaltatio sanctæ crucis, quæ ab Helena Constantini matre inventa, ita per medium est secta, ut et crux Constantinopolim sit portata, et crux Hierosolymis thecis argenteis sit reservata. Multorum itaque annorum labente curriculo, Phoca Romanis imperante, Persæ adversus rempublicam, Chosroe rege, gravissima bella gerentes, multas Romanorum provincias, et ipsam Hierosolymam invadunt. Et destruentes ecclesias, sancta quoque loca profanantes, inter ornamenta sacra, quæ abstulerunt etiam vexillum Dominicæ crucis abducunt. C Fece- rat namque Chosroe rex eorum turrin argenteam, in qua interlucentibus gemmis thronum exstruxerat aureum, ibique solis quadrigam et lunæ vel stellarum imaginem collocaverat, atque per occultas fistulas aquæ meatus adduxerat, ut quasi Deus pluviam desuper videretur infundere. Et dum subterraneo specu equis in circuitu trahentibus, circumacta turris fabricata moveri videbatur, quasi quodam modo rugitum tonitruum, juxta possibilitatem artificis, mentiebatur. In hoc itaque loco sedem sibi paraverat, atque juxta eam, quasi collega Dei sibi crucem Dominicam posuit, filioque suo regno tradito, ipse in fano hujusmodi residebat. Mortuo vero Phoca, Heraclius imperator creatur, vir strenuus et armis exercitatus. D Qui adversus Persas bellum aggressus, occiso Chosroe, quem in turre jam dicta sedentem invenit, Persas in ditionem recepit, lignumque glorio-

^a *Dum cereis et scolacibus.* Hæc sincera lectio, atque ita vetustissimi libri mss. de Vita S. Cypriani. Vulgo hactenus in omnibus libris impressis fuit *scolaribus*, quod Baronio in Notation. Roman. vi Februarii occasionem dedit ut *scholares* interpretaretur *diversarum classium clericos*. Sed vera lectio est quam dixit: quæ nunc explicanda, quia apud paucos auctores mihi hactenus occurrit. Isidorus, Orig. lib. xx, c. 10: « Funalia sunt, quæ intra ceram sunt, picta a funibus, quos autem usum papyri cera circumdatos habuere majores; unde et funera dicuntur. Funalia autem Græci *scolaces* dicunt, quod sint

sis scoliciæ, hoc est mortis. » Lege, quod sint hoc est *intorti*. Ad eam lectionem viam aperiunt Glossæ Isidori: « *Scolaces*, quod nos *funalia* dicimus, eo quod sint scollæ, hoc est intorti. Hos Romani funes et funalia nominabant. » Petrus Damianus lib. vi, epis. 17: « Quis enim accendit lucernam ut videat solem; quis scolacibus utitur ut stellarum micantium videat claritatem. » Cypriani igitur funus et cereis et scolacibus honestatum est. Sic in funebus antiquorum sæpissime junctum cerei et faces uti hic cerei et scolaces.

simæ crucis exinde repedans secum tulit, et Hierosolymam, unde sublatum fuerat, cum magna veneratione restituit. Et renovante Deo antiqua miracula, inter alia mira quæ tunc cœlitus ostensa fuerunt, die eodem mortuus unus recepit vitam, paralytici quatuor sanati sunt, leprosi decem mundati, cæci quindecim illuminati, plurimi quoque a dæmonio erepti, multique a variis infirmitatibus liberati. Offerebantur imperatori ecclesiis Dei multa donaria, ex regis sumptibus eas reparari fecit. Simul et decreto statuit omnibus episcopis id assentientibus, ut dies relationis et exaltationis sanctæ ac venerabilis Dominicæ crucis, in omni imperio suo ab omnibus fidelibus populis per singulos annos solemniter ageretur. Sed et procurrentibus annis, Leone Romanis imperante, apud urbem Romam Sergius in sacrario B. Petri Apostoli capsam argenteam in angulo obscurissimo diutissime iacuerat, et in ea crucem diversis ac pretiosis lapidibus adornatam, Domino revelante, reperit. De qua tractis quatuor petalis quibus gemmæ inclusæ erant, miræ magnitudinis portionem ligni salutiferi Dominicæ crucis interius repositam inspexit. quæ ex tempore illo omnibus annis in basilica Salvatoris, Quæ appellatur Constantiniana, die exaltationis ejus, ab omni osculatur et adoratur populo.

F. XVII KAL. OCTOBRIS.

(15 Sept.)

^a Natale sancti Nicomedis martyris. Quem Flaccus comes, cum ad eum perlatum fuisset, quod corpus sanctæ virginis Feliculæ, quam ipse pro Christo punierat, sepelisset, fecit teneri, et ducit ad sacrificandum. Qui cum diceret: Ego non sacrifico, nisi Deo omnipotenti, qui regnat in cœlis: non his excisis lapidibus, qui in templis quasi in carceribus clausi custodiuntur, plumbatis diutissime cæsus, migravit ad Dominum. Corpus ejus in Tiberim præcipitatum est. Quod a clerico ipsius nomine et opere Justo collectum, perductumque ad horticellum suum, sepultum est juxta muros via Numentana.

^b Eodem die, in territorio Cabilonensium, castris Trenortio, natale sancti Valeriani martyris, qui unus fuit ex numero sanctorum quinquaginta qui temporibus Antonini Veri Lugduni in carcerem trusi fuerant, quique cum B. Marcello, patefactis custodiæ, qua detinebatur, divinitus claustris, aufugit. Cumque ad præfatum castrum pervenisset, et Domini Jesu Christi nomen prædicans, plurimos ipso inspirante, ad ejus fidem convertisset, revertenti ab urbe Cabilonensium, ubi Priscus B. Marcellum martyrem necaverat pro Christi nomine, Præsidi Prisco delatus est. Quem ille suis faciens conspectibus præsentari, primum minis et terroribus frangere conatus est; deinde suspensum, et gravi ungularum laceratione cruciatum, cum in Christi confessione videret immobilem, ac læto animo in ejus laudibus permanentem, protinus in eo loco, ubi nunc sacrum ip-

^a De hoc in Vita Sanctorum Nerei et Achil., 12 Maii.

A sius corpus debita veneratione excolitur, gladio animadverti fecit.

Eodem die, depositio beatissimi Apri Tullensis episcopi et confessoris.

G. XVI KAL. OCTOBRIS.

(16 Sept.)

Natale sanctæ Euphemie virginis: quæ martyrizata est sub Diocletiano imperatore, proconsule autem Prisco in civitate Chalcedona. Quæ, deferente iniquissimo Apelliano, cum aliis quadraginta novem, tradita est proconsuli Prisco. Cui Priscus dixit: Honora teipsam et generis tui dignitatem ne amittas, et immola deo Marti. Beata Euphemia ejus iniquam suasionem contemnens, pectus suum signaculo crucis muniens, imperterrita stetit. Priscus iratus, ut eam superare posset, post tormenta et carceres, etiam verbero et argumenta rotarum, ignes et pondera lapidum angularium, bestias et plagas virgarum, secures et sartagines igneas ei adhibuit; ad ultimum in theatrum duci et leones ac bestias ei laxari jussit. Tunc beata virgo fundens orationem ad Dominum, dixit: Tu, Domine, notus omnibus qui te invocant fide pura et integra, suscipe animam ancillæ tuæ. Et sicut suscepisti sacrificium patris nostri Abrahamæ, ita suscipere digneris sacrificium humilitatis meæ, quod tibi ob confessionem laudis tuæ immolatur. Tunc una solummodo de bestiis accurrens, morsum sancto corpori ejus infixit, et immaculatum spiritum virgo Domino reddidit. Veniens autem mater ejus Theodora, et Philosophron pater ejus, curatum corpus ipsius sepelierunt, quasi mille passus a civitate Chalcedona. Completum est autem martyrium ejus, decimo sexto die mensis Septembris.

Eodem die, Romæ, natalis sanctorum Lucie et Geminiani, imperatore Diocletiano, iudiciis Apofrasio et Megasio. Manserat autem beata Lucia in viduitate annos triginta sex. Totius autem vitæ ejus fuerunt anni septuaginta quinque. Quæ accusata a filio suo Euprepio, quod Christiana esset, jussit eam Diocletianus imperator sibi adduci, et dixit ei: Audio quia reum illum crucifixum confiteris, et deos nostros derides. Nunc ergo si parata es vivere, parati sunt dii omnipotentes, ut eis offeras thura, ut possint tibi esse propitii, et vivas. Sancta Lucia respondit: Nec sibi sunt propitii, nec cultoribus suis; nam mihi propitiabitur Dominus meus Jesus Christus pro cuius amore parata sum ignem, vincula, et quas volueris pœnas, sufferre. Audiens Diocletianus constantiam fidei ejus, jussit eam trahi ad carcerem, ubi consolationem divinam promeruit. Reducta autem iterum ante Diocletianum sedentem pro tribunali, extensa est gloriosa femina, et fustibus diutissime verberata. Et ecce terræmotus subito factus est, et templum Jovis ita subrutum, ut nec lapis super lapidem ædificii remanserit. Diocletianus autem ollam æream adduci fecit, eamque pice et plumbo jussit impleri, et in circuitu ligna aggregari, et suc-

^b De eo in Vita S. Marcelli 4 Sept.

cendi, sanctamque Luciam infra ollam demergi: ubi A sancta Dei psallens, triduo vixit. Mittens vero Diocletianus, qui renuntiaret ei si tota jam in cineres esset resoluta, is qui missus fuerat, intimavit rediens imperatori, quod absque ulla læsione sana viveret. Tunc impius, tanto miraculo nullo modo ad credendum Christo incitatus, jussit ut onerata ferro et plumbo per civitatis plateas duceretur. Pervenit autem ante domum hominis præpotentis, nomine Geminiani, in cuius domo dæmonum innumera simulacra erant. Dumque sancta Lucia domum ipsam pertransisset, subito columba alba velut nix descendit de cælo, et super caput Geminiani tertio figurans crucem resedit; et Geminianus respiciens, vidit sibi patere cælum, et statim arripiens cursum pervenit ad locum ubi jam sancta Dei torquebatur. Et proster- nens se pedibus ejus, cœpit narrare quod viderat, et baptismi lavacrum expetere. Reducta est igitur beata Lucia in carcerem. Erat vero quidam sacerdos Protasius nomine: cui nocte apparens angelus Domini, monuit ut iret ad carcerem, et Geminianum, qui fontem salutis requirebat, baptizaret. Qui cum evigilasset, festinus abiit, et beatum virum aqua salutari lavit. Post diem tertium exhibita est S. Lucia Diocletiano, et cum ipsa Geminianus, de quo jam imperator audierat. Quos ille pœnīs gravissime afflicto, diuque tortos, tradidit cuidam perversissimo judici, ut quod deerat pœnarum, ipse suppleret. Qui primo jussit cervices eorum fustibus contundi, et mox terræmotu facto, camera domus judiciariæ cecidit, et judicem impium oppressit. Deinde sancti martyres exhibiti sunt Apofrasio, sub quo et septuaginta quinque martyrium implevere, qui visis miraculis, quæ circa sanctos suos Dominus operabatur, crediderant. Hic iudex impiissimus, post sanctorum horum martyrum necem, a diabolo equum ejus incitante, de Lapideo ponte præcipitatus in flumen est. Corpus ejus postea nullo loco repertum. Deinde beata Lucia et sanctus Geminianus, a Megasio viro consulari aretati, post laudabilem victoriam martyrii gladio animadversi sunt sub die sexto decimo Kalend. Octobris. Quorum corpora rapuit quædam mulier Christiana, nomine Maxima, et, ut decuit, martyres sepelevit.

A. XV KAL. OCTOBIS.

(17 Sept.)

^a In Britannii, sanctorum Socratis et Stephaniani.

Nividuno, natalis sanctorum martyrum Valeriani, Macrini, et Cordiani.

Item Romæ via Tiburtina, ad sanctum Laurentium, natale B. Justini presbyteri, quem beatus Sixtus ordinavit. Ad quem beatus Laurentius in vico Patricii in crypta Nepotiana nocte venit, ut thesauros sibi a sancto Sixto commendatos pauperibus erogaret. Cui

^a De hoc in gestis S. Laur.

^b De his in gestis S. Laurent. 30 Aug.

^c Hieron. de Script, Eccl., cap. 83.

et dixit: Comple votum meum, ut laventur pedes sanctorum et vestri per manus meas. B. Justinus respondit: Hoc Dominicum præceptum est; fiat voluntas Domini nostri Jesu Christi. Et posita pelve, misit aquam, et lavit omnium virorum pedes. Veniens autem ad beatum Justinum, cœpit primo osculari pedes ejus et lavare. Et ubi lavit omnium pedes commendavit se beato Justino. Hic ejusdem martyris corpus honorifice sepelivit in prædio Cyriacæ viduæ. Quam idem martyr facto signo Christi, etposito super caput ejus linteo, de quo exterserat sanctorum pedes, ab infirmitatibus capitis sanavit. Hic sanctum Hippolytum et Concordiam, Irenæum, Abendium, Cyrillam filiam Decii Cæsaris, martyres, et alios plurimos sepulchris condidit. Et persecutione Decii, Galli et Volusiani, confessionis gloria insignissimus fuit.

Romæ in Crypta arenaria, sanctorum martyrum Narcissi et Crescensionis.

^b Tungrensi diœcesi, in Leodio [*ms.*, Leogio], villa publica Natalis S. Lamberti episcopi. Qui dum regiam domum zelo religionis accensus increpasset, cum rediens orationi incumberet, ab iniquissimis viris de palatio regio missis, improvise conclusus intra domum ecclesiæ occiditur. Cujus sepulchrum creberrimis miraculis illustratur, ac morse ejus nihilominus pretiosa in conspectu Domini commendatur.

B. XIV KAL. OCTOBIS.

(18 Sept.)

^c Natalis S. Methodii, Olympi Lyciæ, et postea C Tyri episcopi, qui sub Diocletiano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus est.

Viennæ, natale sancti Ferreoli. Qui persecutionis tempore, cum esset tribunitiæ potestatis, jussu impiissimi præsidis tentus, primo crudelissime verberatus, dein gravi catenarum onustus pondere, in teterrimum carcerem trusus est. Unde solutis Dei nutu vinculis, et januis patefactis carceris, aggerem publicum ingressus, usque ad Jarem fluvium pervenit. Ubi denuo tentus, vinctis post tergum manibus, ad territorium usque Brivatense perductus est, atque ibi martyrii palmam capitis obtruncatione percepit. Corpus ejus cum capite beati Juliani ad urbem Viennensium relatum est, et condigno cultu in basilica conditum, quam Castulus, vir præcipui nominis de primoribus urbis Viennensis, adhuc catechumenus, in honore ejusdem martyris coudiderat, tanto opere, quanta et fide, in ripa ulteriore Rhodani ^d.

C. XIII KAL. OCTOBIS.

(19 Sept.)

^e In Neapoli Campaniæ, natale sanctorum Januarii, Beneventanæ civitatis episcopi, cum Sosio diacono Mesenatæ civitatis, et diacono suo Festo, et lectore suo Desiderio. Qui post vincula et carceres capite

^d Sidonius Apoll. 1. 7. cap. 1.

De hoc in passione Sosii. 23 Sept.

cæsi sunt in civitate Puteolana, sub Diocletiano principe, iudice Dracontio. Qui cum ducerentur ad mortem, viderunt inter alios Proculum, Puteolanæ civitatis diaconum, et duos laicos Eutychem et Acutum, et interrogaverunt quare justi juberentur occidi. Quos iudex ut vidit Christianos jussit decollari cum illis. Sic omnes septem pariter sunt decollati. Tulerunt autem corpora Christiani. Neapolitani Januariarium posuerunt juxta civitatem in basilica: Mesenates, Sosium æque in basilica; Puteolani, Proculum, Eutychem et Acutum, juxta basilicam sancti Stephani; Festum vero et Desiderium Beneventani collegerunt.

^a Eodem die, in Palæstina, natalis sanctorum martyrum Pelei et Nili episcoporum, qui persecutione Diocletiani, cum plurimis clericis, pro Christo igni consumpti sunt.

Apud Nuceriam, natalis sanctorum martyrum Felicis et Constantiæ, qui sub Nerone passi sunt.

In territorio Linguonicæ civitatis, sancti Sigonis presbyteri.

D. XII KAL. OCTOBRIS.

(20 Sept.)

In Cyzico, natale sanctorum Faustæ virginis, et Evilasii sub Maximiano imperatore. Quam idem Evilasius, cum esset primus palatii, jussit decalvari et radi ad turpitudinem, dein suspendi ac torqueri. Quo tempore coruscatio de cœlis multos ministrorum percussit. Dein jussit oculos afferri, et eam immissam ac fixam quasi lignum secari mediam. Sed non eam carnifices serris suis lædere valebant. Quæ inter stupens Evilasius Christo credere cœpit. Et hoc ubi imperatori nuntiatum est, misit præfectum, qui eum suspensum fortiter torqueret. Qui etiam jussit Faustam nudam, et sine mavorte educi de carcere, et ei caput terebrari, ac clavis infligi. Cui postmodum non solum caput et facies, sed petus ac totum corpus, usque ad tibias clavis impletum est. Post hoc, sartaginem jussit igniri, sed hæc, illa psallente, refriguit. Hæc interveniens vox de cœlo, vocavit eos, et sic tradiderunt spiritum. Erat autem Fausta annorum viginti trium; Evilasius octoginta.

E. XI KAL. OCTOBRIS.

(21 Sept.)

^b Natalis sancti Matthæi apostoli et evangelistæ.

Eodem die, passio S. Alexandri episcopi, sub Antonino imperatore.

F. X KAL. OCTOBRIS.

(22 Sept.)

In Galliis, civitate Seduno, loco Agauno, natale sanctorum martyrum Thebæorum, Mauricii, Exuberii, Candidi, Victoris, Innocentii, Vitalis cum sociis suis, qui sub Maximiano passi pro Christo, gloriosissime coronati sunt. Ut igitur beatissimæ passionis eorum causa breviter loquamur, sub Maximiano, qui Romanæ Reipublicæ cum Diocletiano collega imperium tenuit, per diversas fere provincias laniati sunt at-

A que interfecti martyrum populi. Idem namque Maximianus erga Dominum cœli profanus impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armaverat. Si qui tunc veri Dei cultum profiteri audebant, sparsis usquequaque militum, turbis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiebantur. Erat eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur. Legio autem vocabatur, quæ tunc sex millia ac sexcentos viros in armis habebat. Hi in auxilium Maximiano ab Orientalibus partibus accersiti venerant. Viri in rebus bellicis strenui, virtute nobiles, sed fide nobiliores; erga imperatorem fortitudine, erga Christum devotione certabant. Itaque cum hi, sicut et cæteri milites, ad dilaniandam Christianorum multitudinem destinarentur, solicrudelitatis ministerium detrectare ausi sunt, atque hujusmodi præceptis se obtemperaturos negant. Maximianus non longe aberat: nam se circa Octodorum itinere fessus enebat. Igitur, cognito Thebæorum responso, præcipiti ira fervidus, ob neglecta imperia decimum quemque ex eadem legione gladio feriri jubet, quo facilius cæteri, rebus certis territi, metu cederent. Redintegratis mandatis, edicit ut reliqui in persecutionem Christianorum cogantur. Ubi vero ad Thebæos denuntiatio iterata pervenit, cognitumque ab eis est injungi sibi rursus executiones profanas, vociferatio passim ac tumultus in castris exoritur, affirmantium nunquam se ulli in hæc tam sacrilega ministeria cessuros. His deinde compertis, Maximianus, omni bellua cruentior, rursus ad ingenii sævitiam redit, atque imperat ut iterum decimus eorum neci detur; cæteri nihilominus ad hæc quæ spernerent compellerentur. Quibus jussis denuo in castris perlatis, segregatus est atque percussus qui decimus sorte obvenerat. Reliqua vero se militum multitudo mutuo sermone instigabat, ut in tam præclaro ordine persisteret. Incitamentum tamen maximum fidei penes S. Mauritium fuit principerium legionis ejus, qui cum Exuperio (ut in exercitu appellant) campiductore, et Candido senatore militum, accedebat exhortando singulos et monendo, fidelium commilitonum etiam martyrum exempla ingerens. His itaque primoribus suis atque auctoribus animati beatissimi viri, Maximiano, adhuc insania æstuant, mandata mittunt sicut pia, ita et fortia: Milites, inquit, sumus, imperator, tui; sed tamen servi, quod libere confitemur, Dei; tibi militiam debemus, illi innocentiam. A te stipendium laboris accipimus, ab illo vitæ exordium sumpsimus. Sequi imperatorem in hoc nequaquam possumus, ut auctorem negemus Deum: utique auctorem nostrum Dominum ac auctorem, velis nolis, tuum. Si non ad tam funesta compellimur, ut hunc offendamus, tibi, ut fecimus haecenus, adhuc parebimus; sin aliter ipsi parebimus potius quam tibi. Offerimus nostras in quemlibet hostem manus, quas sanguine innocentium cruentare nefas ducimus. Dexteræ ipsæ pugnare

^a Euseb. I. VIII, c. 22 et 23.

^b Vide lib. de Fest. Apost. De eo infra 26 Nov.

adversus impios et inimicos sciunt, laniare pios et A cives nesciunt. Meminimus nos pro civibus potius quam adversus cives arma sumpsisse. Pugnavimus semper pro justitia, pro pietate, pro innocentium salute: hæc fuerunt hactenus pretia periculorum. Pugnavimus pro fide; quam quoque pacto conservemus tibi, si hanc Deo nostro non exhibemus? Juravimus primum in sacramenta divina, juravimus inde sacramenta regia. Nihil nobis de secundis, credas, necesse est, si prima perrumpimus. Christianos ad pœnam per nos requiri jubes, jam tibi ex hoc alii requirendi non sunt. Habes nos hic confitentes Deum Patrem auctorem omnium, et Filium ejus Jesum Christum Dominum credimus. Videmus laborum periculorumque nostrorum socios, nobis quoque eorum sanguine aspersis, trucidari ferro, et sanctissimorum commilitonum mortes, et fratrum funera non flevimus, non doluimus, sed potius laudavimus, et gaudio persecuti sumus quia digni habiti essent pati pro Domino Deo eorum. Non nos vel hæc ultimæ vitæ necessitas in rebellionem cogit. Non nos adversum te, imperator, armavit ipsa saltem, quæ fortissima est in periculis, desperatio. Tenemus ecce arma, et non resistimus; quia mori quam occidere malumus, et innocentes interire quam noxii vivere præoptamus. Si quid in nos ultra statueris, si quid adhuc jusseris, si quid adinoveris, ignem, tormenta, ferrum subire parati sumus. Christianos nos fatemur: persequi Christianos non possumus. Cum hæc talia Maximianus audisset, obstinatosque in fide Christi cerneret animos virorum, desperans gloriosam eorum constantiam posse revocare, una sententia interfici omnes decrevit, et rem confici, circumfusus militum agminibus, jubet. Qui cum missi ad beatissimam legionem venissent, stringunt in sanctos impium ferrum mori non recusantes vitæ amore. Cædebantur itaque passim gladiis, non reclamantes saltem aut repugnantes, sed et, depositis armis, cervices persecutoribus præbentes, et jugulum persecutoribus vel intactum corpus offerentes. Victor autem martyr nec legionis ejusdem fuit, nec miles, sed emeritæ jam militiæ veteranus. Hic cum iter agens subito incidisset in hos qui passim epulabantur læti martyrum spoliis, atque ab his ad convescendum invitatus, prolatam ab exsultantibus per ordinem causam cognoscens, detestatur convivas, detestatusque convivium refugiebat; requirentibusque ne et ipse forsitan Christianus esset, Christianum se, et semper futurum esse respondit. Ac statim ab irrudentibus interfectus, cæteris martyribus sicut morte, etiam honore conjunctus est. Quid deinde circa Maximianum tyrannum sit consecutum, brevi colligere placuit. Cum, dispositis insidiis, genero suo Constantino mortem moliretur, deprehenso dolo, apud Massiliam captus est. Nec multo post strangulatus, terribimoque supplicio affectus, impiam vitam digna morte finivit. At vero beatissimorum martyrum corpora post multos passionis annos sancto Theodoro episcopo revelantur, et in eorum honorem basilica

honeste componitur. Sed et per longum temporis tractum beati Innocentii martyris membra Rhodanus revelavit. Quæ non ideo a sinu terræ protulit ut in gurgitis sui procella demergeret, sed ut cæteris martyribus sepultura venerabiliter sociaretur.

G. IX KAL. OCTOBRIS.

(25 Sept.)

Natale sancti Sosii diaconi Mesenatæ civitatis in Campania. Qui cum esset annorum triginta, martyrium cum beato Januario Beneventi episcopo, capitis decollatione suscepit, tempore Diocletiani imperatoris. Is, cum tempore quodam Evangelium legeret in ecclesia Mesenatæ civitatis, præsentem episcopo Januario (frequenter enim eum pro sanctitate et prudentia ejus visitare consueverat), vidit subito idem episcopus de capite ejus flammam exsurgere, quam nemo alius vidit: pronuntiavit eum martyrem futurum. Et post non multos dies diaconus tentus, et in carcerem missus est. Ad quem visitandum cum venisset episcopus cum diacono Festo, et lectore suo Desiderio, et ipse cum eis simul tentus, ac pariter omnes cum aliis tribus occisi sunt.

Eodem die natale sanctæ Theclæ virginis, apud Seleuciam quiescentis: quæ de civitate Iconiæ a beato Paulo apostolo instructa est. Quam mater ejus cernens Christianam, et nuptum repudiare; malentem Christo sponso adhærere quam corruptioni carnis subjacere, pergens ad judicem, accusavit virginem filiam suam esse Christianam, dicens vivam eam, ut cæteræ mulieres terrentur, debere ardere. C Quam sibi cum jussisset iudex adduci, et propositum castitatis ejus perdidicisset, rogem fecit parari, ut illam incenderet. Rapta igitur ab apparitoribus ut in focum jactaretur, sponte pyram ascendit, et signo crucis facto, virili animo inter medias flammam stetit, subitoque facta inundatione pluviarum, ignis extinctus est, et beata virgo illæsa virtute superna eripitur. Iterum cum jejuniis, vigiliis et orationibus vacaret, a quodam viro potente comprehensa, perducta est ad præsidem, quod se Christianam diceret. Quam idem proconsul interrogans si vere esset quod accusabatur, respondit omnino Christianam se esse. Quam continuo præses ad bestias damnavit. Interim tamen quo subrigeretur, commandatur cuidam nobili feminae, quæ propinqua Cæsaris erat, nomine Triphena. Sequenti die productæ sunt bestiæ de caveis; sistitur beata Thecla in arenis mediis, stupente populo, quod eam bestiæ minime tangerent. Reducitur beata Thecla ad domum Triphenæ, ut in crastinum iterum feris objiceretur. Quam ministri cum de domo repeterent, Triphena doloris plena sequitur eam usque ad spectaculum, ubi clamor vulgi et tumultus erat immensus beatam Theclam spectantium. Nudata vero beata virgine, dimittuntur ei leones pariter et ursi. Sed nulla ferarum eam lædere præsumpsit. Deinde in fossam aqua plenam, ubi serpentes adunati et collecti fuerant, a furentibus populis cum urgeretur, signo crucis munita in-

siluit : sed nec ab eis ullo pacto læsa. Iterum atrociores bestię parantur, sed ullo modo tangere eam non sunt permissæ. Verum nec adhuc sibi crudelitas modum ponit. Alligatur duobus tauris ferocissimis, ferro candente stimulis, ut eam discerperent. Qui, funibus diruptis, vagabundi huc illucque discurrunt, ac martyrem nullius mali passam relinquunt. Accersitam denique proconsul eam requirit, quæ aut unde esset, quia nulla bestiarum eam lædere potuisset. B. Thecla respondit : Dei vivi tantum sum ancilla. Territus autem proconsul, quod tantæ virtutis esset, induens eam vestibus, edixit sententiam : Theclam, inquit, pietatis ac Dei cultricem relaxo. Dimissa vero, reversa est in domum Triphenæ, ubi requievit paucis diebus, docens Triphenam et domum ejus in fide Domini nostri Jesu Christi. Inde egressa, venit Seleuciam ibique exemplo et conversatione vitæ atque etiam doctrina plurimos erudiens, post multa certamina duplicis coronæ, virginitatis et martyrii, requievit in pace.

A. VIII KAL. OCTOBRIS.

(24 Sept.)

Conceptio S. Joannis baptistæ Domini.

Et in Augustoduno, natalis S. Andochii, presbyteri, Thyrsi diaconi, et Felicis. Qui a sancto Polycarpo episcopo ab Oriente directi ad docendam Galliam, sub Aureliano principe sunt gloriosissime coronati. Siquidem flagellis cæsi, in ultimo, toto die inversis manibus suspensi, et in ignem missi, sed non combusti, tandem vectibus colla feriuntur, atque ita martyrium suum gloriosissime compleverunt, octavo Kalendas Octobris.

B. VII KAL. OCTOBRIS.

(23 Sept.)

^a Natalis B. Cleophæ, cui Dominus post resurrectionem in via apparuit.

Laugduni, sancti Lupi episcopi ex anachoreta.

C. VI KAL. OCTOBRIS.

(26 Sept.)

Natale sanctorum martyrum Cypriani episcopi et Justinæ : qui passi sunt sub Diocletiano imperatore iudice Entolmio. Justinæ pater erat Dusius apud civitatem Antiochiam. Qui viam religionis a diacono nomine Prophelio audientes, baptizati sunt a sancto episcopo Optato. Virgo autem Justina, Domino serviens, frequentabat ecclesiam. Hanc Agladius scholasticus videns, exarsit ob amorem ejus. Et cum nullo modo posset pertingere ad illam, rogavit Cyprianum magum, promisitque ei duo talenta auri, si virginem Justinam in amorem ejus excitare posset. Cyprianus autem magus, vocatis dæmonibus, coepit agere ut virginem Christi ei adducerent. Qui semel, bis et tertio venientes ad beatam Justinam nihil apud illam suis deceptionibus valuerunt ; sed, signo crucis repulsi, victi recesserunt. Cyprianus vero cum illorum virtutem adversus virginem hand quaquam valuisse videret, dicit ad diabolum : Dic

A mihi, quemadmodum victi estis a virgine Justina ? Cui diabolus : Dicere tibi non possumus, nisi prius jures mihi. Cumque Cyprianus illi jurasset, ait diabolus : vidi signum Crucifixi, et extimui. Cyprianus dixit : ergo, Crucifixus major te est ? Dicit ei diabolus : Etiam, major enim est omnium. Quod audiens Cyprianus, contemnens virtutem diaboli et currens venit ad episcopum Anthimum, ceciditque ad pedes ejus, rogans ut doceret eum, et baptismo Christi consignaret. Beatus autem episcopus, gratias agens Deo, catechizavit eum. Et revertens Cyprianus in domum suam, omnia idola confregit. Tunc rediens ad ecclesiam, diligenter salutis verbum auscultare coepit. Hora deinde residens, qua catechumeni foras mittebantur ecclesiam, monitus est a diacono ut cum reliquis catechumenis egrederetur. Conversus vero ad diaconum, dicit ei : Servus factus sum Christi, et foras me mittis ? Dicit ei diaconus : Factus es perfectus servus Dei ? Cyprianus dixit : Vivit mihi Christus quid dæmones confudit, et mihi misertus est ; quia non ex eo hinc nisi perfectus fuero servus Christi. Diaconus vero Anthimo episcopo hæc renuntiavit ; qui secundum ordinem instructum baptizavit eum, et non multo post etiam diaconum ordinavit. Qui doctrina et moribus, plusquam dici possit, excrescens miraculorum gratia præclarissime floruit. Vero, non multo interjecto tempore, factus est episcopus, sanctamque Justinam matrem virginum constituit. Quorum virtutem non ferens diabolus, per satellites suos apud Eutolmium comitem Orientis egit ut comprehenderetur Cyprianus episcopus, et virgo Christi Justina. Cujus ante conspectum vinculis ligati, cum fuissent adducti, comes dixit ad beatum Cyprianum : Tu es Cyprianus doctor Christianorum, qui per maleficia multos errare fecisti ? Beatus Cyprianus dixit : Aliquando in perditione dæmonum positus, multos luxuriosos feci : sed salvavit me Deus per virginem Justinam, dum eam per dæmonia tentare vellem, quæ illa fide Christi armata per omnia contempsit. Comes iniquus jussit sanctum episcopum post hæc suspendi, et exungulari ; beatam vero Justinam post alapas, crudis nervis immaniter cædi ; deinde sanctum episcopum in carcere recludi, et sanctam virginem in domo ejusdam matronæ custodiri. Qui post aliquot dies in sui præsentiam reductos, in sartagine ferrea jussit torreri, picem, adipem et ceram desuper ministris infundentibus. Et cum ibi laudem omnipotenti Deo dicerent, Athanasius sacerdos idolorum postulavit comitem, dicens : Jubeat claritas tua, et in nomine deorum vincam virtutem Christianorum. Et cum appropinquasset ad sartagine, erupit flamma et consumpsit illum. Comes, acceptis tot miraculis, quæ Christus in servis suis operabatur, scripsit imperatori quid super eis juberet. Qui rescripsit ut dirigerentur Nicomediam, et ibi gladio ferirentur. Perducti igitur ad locum sunt decollationis, et vidit eos quidam Christianus Theognitus (Theognidus), et ac-

^a Vide lib. de Fest. Apost.

currens osculatus est Cyprianum. Quod cernens A Servius cognatus regis, iratus egit ut cum sanctis Cypriano et Justina Theognitus decollaretur. Et iacerunt corpus sanctorum projecta feris sex diebus insepulta. Quidam autem navitæ Christiani nocte rapuerunt ea, et navigantes deportaverunt ad urbem Romam. Et matrona venerabilis Rufina, reverenter excipiens illa, sepelivit in prædio suo. Passi sunt autem sexto Kalendas Octobris.

D. V. OCTOBRIIS.

(27 Sept.)

^a Apud Ægæam civitatem, natale sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani, persecutione Diocletiani, sub præside Lysia. Hi venerabili matræ geniti, sacris litteris eruditi, professione artis medici, virtutibus erant clarissimi. Horum religionem audiens præses B Lysias, misit apparitores, qui eos adducerent. Quos aspiciens interrogavit ex qua provincia, aut quæ essent eorum nomina. Beatus Cosmas et Damianus responderunt ei: Ex Arabia sumus, Nomina nostra Cosmas et Damianus; Christiani sumus; sunt nobis et alii fratres, Anthimus, Leontius, Eutropius. Quos, misso officio, iussit sibi præses illico præsentari, et cœpit agere ut sacrificarent. Et cum nulla ratione fundatos animos eorum supra petram Christum movere posset, manibus et pedibus vinctos iussit eos fortiter torqueri, deinde sicut erant concatenati in mare mergi. Quibus statim angelus Domini affuit, et diruptis vinculis, e pelago liberavit. Hoc videntes milites renuntiaverunt præsidi. Ille mox, eis ad se reductis: Docete, inquit, me maleficia vestra, et ego sequor vos, communicans operibus vestris. Sancti vero responderunt: Christiani sumus, maleficia nescimus, et in Christi nomine maleficiorum virtutem contemnimus. Recepti sunt, iubente præside, in carcerem. Et sequenti die proconsul, sedens pro tribunali, fecit copiosum ignem parari, et beatos martyres de carcere productos in medio jactari. Sed, orantibus sanctis, ignis virtutem suam amisit. Superatus præses, et quæ circa martyres Dei proveniant magicis artibus designans, suspendi ac torqueri eos iterum jubet. Sed cum grato et hilari vultu superiores tormentis persisterent, paratis crucibus, impius proconsul gloriosos martyres suspendi atque extendi, ac lapidibus in cruce levatos persequi jubet. Sed cum ictus lapidum in jacentes retorquerentur, præses furore succensus, sagittis eos aggre- D diiussit, ut saltem leviori volatu ferrum eis infligeretur. Verum cum nec in aliquo sanctos læsissent, plurimi mittentium ac circumstantium vulneribus earum defecerunt. Cernens itaque præses malitiam suam virtute divina superari, gladio animadverti illos jubet. Martyrizati sunt beati Cosmas et Damianus, Anthimus, Leontius, et Eutropius, xxvii die mensis Septembris. Quorum corpora religiosi viri sepelierunt in loco venerabili, non longe a civitate Ægæa. Duorum autem fratrum Cosmæ et Damia-

ni memoriam Roma etiam, templo præclaro opere nomini eorum ædificato, solemniter agit.

E. IV. KAL. OCTOBRIIS.

(28 Sept.)

In Hispaniis, civitate Corduba, natale sanctorum Fausti, Januarii et Marcialis: qui primo equulei pœna cruciati, deinde rasis superciliis et auribus ac naribus præcisis, dentibus quoque superioribus evulsis deturpati, ad ultimum ignis passione martyrium consummaverunt.

F. III KAL. OCTOBRIIS.

(29 Sept.)

In monte Gargano, venerabilis memoria beati archangeli Michaelis, ubi ipsius consecrata nomini habetur ecclesia, vili facta schemate, sed cœlesti prædita virtute. Vertice siquidem montis excelsi posita, de corpore ejusdem saxi, speluncæ instar præcavato, ostenditur. Est autem locus in Campaniæ finibus ubi inter sinum Adriaticum et montem Garganum civitas ^b Sipontus posita est, qui a mœnibus civitatis a duodecim millibus præerectus, in cacumine suo supremo hanc toto orbe venerandam gestat ecclesiam. Quæ hoc modo mortalibus cognita est. Quidam vir prædives, nomine Garganus, qui ex adventu suo monti vocabulum indidit, infinita pecorum multitudine pollebat. Contigit autem taurum armenti gregis consortia spernentem, singularem incedere solitum et ad extremum redeunte pecore domum non reverti. Quem dominus per devia quæque requirens invenit tandem in vertice montis foribus ejusdam assistere speluncæ, quem cum sagitta appetiisset, illa velut flamine venti retorta, eum a quo jactata est mox reversa percussit. Turbati cives et stupefacti, qualiter res fuerit effecta (non enim accedere propius audebant) consulunt episcopum, quid facto opus sit. Qui, indicto jejunio triduanum, a Deo monuit esse quærendum. Quo peracto, sanctus Michael angelus apparuit episcopo per visionem, dicens: Ego sum Michael archangelus qui in conspectu Dei semper assisto; ipsius loci esse me custodem, atque omnium quæ ibi geruntur inspectorem hoc volui indicio probare. His revelatione compertis, consuetudinem fecerunt cives hic Deum precibus, sanctumque intercessorem poscere Michaelem. Duas quidem januas ibi cernentes, quarum Australis, quæ et major erat, aliquot gradibus in Occasum vergentibus adiri poterat. Sed nec ultra cryptam intrare ausi, præ foribus quotidie orationi vacabant. Interea Neapolitæ Beneventanos bello lacessere tentant. Qui antistitis sui monitis edocti, triduanum jejunium agunt: et ecce nocte ipsa quæ belli præcedebat diem, idem in visione sanctus Michael apparens antistiti, preces dixit eorum exauditas, sponddit victoriam, seque eis affuturum. Quod mox veritas facti demonstravit; domumque victores reversi, vota Domino gratiarum ad templum festinant referre, videntque mane juxta januam septentrionalem, instar posterulæ pusillæ,

^a Gregor. Tur. de Gloria martyrum, cap. 98.

^b Ms. semper *Sepontus*.

quasi hominis vestigia marmori aetius impressa, agnoscuntque beatum Michaelē præsentiæ suæ signum voluisse monstrare; ubi postea culmine appposito, et altari imposito, ipsa ob signa vestigiorum Appodonia est vocata. Et postmodum collatione facta Sipontini, ad Orientem loci illius. B. Petri apostolorum principis nomine condunt ecclesiam. Iterum Romano pontifice et Sipontino episcopo de consecratione loci ipsius querentibus, ac propterea triduum jejunium cum civibus suis celebrantibus, nocte jejunii suprema sanctus Michael episcopo Sipontino per visionem apparens, monuit ut intrarent ecclesiam, quam ipse dicavit, et missas juxta morem ibi agerent. Meum, inquit, erit ostendere quomodo per memetipsum locum consecraverim. Adveniant mane cum oblationibus, et magna instantia precum intrant regiam Australem. Et ecce longa porticus in Aquilonem porrecta, atque illam attingens posterulam, extra quam vestigia marmori diximus impressa. Sed priusquam huc venirent, apparet ad Orientem basilica pergrandis, qua per gradus ascenditur. Hæc enim ipsa porticus sua quingentos fere homines capere videbatur, altare venerandum, rubroque coopertum palliolo, prope medium parietis Meridiano ostendens. Erat autem ipsa domus angulosa, non in morem operis humani parietibus erectis, sed instar speluncæ præruptis, et sæpius eminentibus asperata scopulis. Culmine quoque petroso diversæ altitudinis; quod hic vertice tangi, alibi manu vix possit attingi: credo, docente archangelo, Dominum non ornatum lapidum, sed cordis querere et diligere puritatem. Nullus autem huc nocturno est tempore ausus ingredi; sed aurora transacta, matutinos ibidem cantant hymnos. Ex ipso autem saxo, quo sacra contegitur ædes ad Aquilonem altaris, dulcis et nimium lucida guttatum aqua dilabitur, quam incolæ Stillam vocant. Ob hoc vitreum vas ejusdem receptui præparatum. Denique nonnulli post longas febrium flammæ, hæc hausta stilla, celeri confestim refrigerio potiuntur salutis. Innumeris quoque et aliis modis ibi et crebro sanantur ægroti; et multa, angelica tantum illis potestate, geri miracula comprobatur. Sed non multo post Romæ venerabilis etiam Bonifacius pontifex ecclesiam sancti Michaelis nomine constructam dedicavit, in summitate Circi cryptatam miro opere altissime porrectam. Unde et idem locus in summitate sua continens ecclesiam. Internabes situs vocatur.

G. PRIDIE KAL. OCTOB.

(30 Sept.)

In Galliis, castro Solodoro, quod est super [Aurulam] Arulam fluvium, passio sanctorum martyrum Victoris et Ursi, ex gloriosa legione Thebaeorum. Qui cum illuc furorem Maximiani tyranni declinantes secessissent, ipsius jussu tenti ab Hyrtaco exsecutore, primo diris suppliciis exæruelati; sed celesti super eos lumine coruscante, ruentibus in terram

* *Jenavensium*, vulgo *Januensium*.

A ministris erepti, deinde in ignem missi sunt. Veniente autem mox pluvia vehementi, exstincta pyra in nullo penitus læsi, novissime gladio consummati sunt. E quibus sanctus Victor ad urbem * Janavensium translatus, miraculorum gloria et veneratione fidelium celebratur.

Item apud Bethlehem Judæ, depositio sancti Hieronymi presbyteri. Hic natus in oppido Stridonis, quod Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, patre Eusebio, vestem Christi puer Romæ suscepit, ibique litteris Græcis ac Latinis a primævo eruditus est. Postquam autem omne mundanarum studium litterarum adeptus est, probatissimorum quoque monachorum habitum factumque imitatus est, Romæ Ecclesiæ presbyter postmodum ordinatur. Dumque per triennium continuum charus acceptusque populis veneraretur, omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decerneretur, quidam ex clericorum monachorumque ordinibus, pro petulantia, proque ingluvie discursantes, ad effugandum Urbe Hieronymum, qui utrumque eorum scribens vitium deprehenderat, insidias paraverunt. Verum ipse propter celorum regna, domum, parentes, sororem, cognatos Romæ, egressus, dereliquit, et Hierosolymam militaturus Deo pergens, primo ad Gregorium Nazianzenum, tunc Constantinopolitanæ urbis episcopum, supplex docilisque discipulus accessit, ut sanctarum Scripturarum studiis erudiretur. Inde in Syriam perrexit, in possessione Evagrii presbyteri aliquantulum commoratus. Ad deserta deinde loca ita lætus accinctusque accessit, ut volasse eum magis quam measse crederes. Quadriennium itaque in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, exegit; indeque ad Bethlehem oppidum remeavit, ubi prudens animal ad præsepe Domini se obtulit permansurum. Bibliothecam sane suam, quam sibi summo studio ipse condiderat, omniumque librorum orationes, quas pene memoriter retinebat, iterum relegens, diem jejuniis ducebat ad vesperam. Plures ad eum religiosorum, quibus vita ejus fama comperta est, protinus confluerunt, bonumque doctorem, parvo adhuc sub tugurio, boni observare discipuli. Nec multo post cellulas ibi ob discipulorum suorum copiam, et propter frequentiam adventantium, ad Bethlehemitam eam portam, quæ ad Occidentem conspicit, et egredientibus ad Septentrionem videtur, parvulum habitationis locellum construxit. Quibus vero visibus, quantisque laboribus Hebraicam linguam atque Chaldaicam, litterasque Hebræas didicerit, verbis ejus edicam. *Dum essem*, inquit, *juvenis et solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum ardoremque nature fere non poteram. Quam cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quas edomandas, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi; ut post Quintiliani acumina, et Ciceronis fluvium, gravitatemque Frontonis, et lenitatem Plinii,*

alphabetum discerem, ac stridentia anhelantiaque verba meditare. Quid ibi laboris sumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, et contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia mea. Armatus itaque fide, gratiamque Christi adeptus, Hebræorum volumina, quæ in Canon continentur, de Hebræo in Latinam linguam vertit, eaque pene omnia commentatus est. Ut ergo opera ejus valde utiliter confecta breviter commemoremus, scripsit Vitam Pauli monachi, Epistolarum ad diversos librum unum, ad Heliodorum exhortatoriam; Altercationem Luciferini et Orthodoxi, Chronicon omnimodæ historiæ; in Jeremiam et Ezechielem Homilias viginti octo quas de Græco in Latinum vertit. De Seraphin, de Osanna, de frugi et luxurioso filio, de tribus quæstionibus Legis veteris, Homilias in Cantica canticorum duas, adversus Helvidium de Mariæ virginitate perpetua, ad Eustochium de virginitate servanda, ad Marcellam Epistolarum librum unum, Consolatoriam de morte filiæ ad Paulam, in epistolam Pauli ad Galatas commentariorum libros tres, in epistolam ad Titum librum unum, in Epistolam ad Philemonem librum unum, in Ecclesiasten commentarios, Quæstionum Hebraicarum in Genesim librum unum, de Locis librum unum, Hebraicorum nominum librum unum. De Spiritu sancti Dydimi, quem in Latinum trans-

A tulit, librum unum, in Lucam homilias triginta octo, in psalmos a decimo usque ad sextum decimum tractatus septem, Captivum monachum, Vitam beati Hilarionis, Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit; Epistolarum autem ad Paulam et Eustochium incertus est numerus. Sexdecim prophetarum volumina quatuor et septuaginta libris editis commentatus est. Inter has itaque numerosas operis sui paginas, centum et triginta quinque virorum illustrium ecclesiasticorum scriptorum nomina, a passione Christi usque ad quartum decimum Theodosii imperatoris annum ordine digessit. Item contra Jovinianum libros duos, Apologeticum ad Pammachium, in Matthæum commentariorum libros quatuor, Enchiridion in psalterium. Adversus Vigilantium contraque Pelagium luculentissima volumina edidit. De mansionibus quoque filiorum Israel, et alia quamplurima ad ædificationem Ecclesiæ catholica pietate composuit. Tanta denique lassitudine fatigatus est ut etiam in stratu suo jacens, funiculo trabe suspenso supinus apprehenso erigeretur, ut scilicet officium monasterii prout poterat, exhiberet. Tandem, post perfectam placitamque Deo conversationem, nonagesimo octavo ætatis anno, apud Bethlehem oppidum in pace quievit pridie Kalendas Octobris, duodecimo Honorii imperatoris anno. Libros suos per quinquaginta et sex annos confecit.

LITANIÆ INDICENDÆ.

MENSIS OCTOBER

HABET DIES XXXI; LUNA XXIX.

A. KAL. OCTOBIS.

(1 Oct.)

Apud Antisiodorum, natalis sancti Germani episcopi, qui multis virtutibus, doctrina et continentia clarus exstitit. Qui ad confirmandam fidem gratiæ cœlestis, Britannias venire, judicio omnium Gallicanorum antistitum compulsus est, adjuncto sibi beato Lupo Trecassinæ civitatis episcopo. Siquidem hæresis Pelagiana fidem Britannorum fœda peste commaculaverat. Dum per medium sinum, quo a Gallico Britannias usque tenditur, secundis flatibus ferretur, subito inimica vis ventorum concitavit procellas, cœlum diemque nox nubium subduxit, et casu ipse pontifex fractus corpore, lassitudine ac sopore resolutus, nave jacebat. Tum beatus Lupus omnesque turbati, excitant seniore. Qui confestim Christum invocat, et assumptum in nomine sanctæ Trinitatis oleum misit in mare, fluctusque sævientes opprimit, ac tranquillam serenitatem reddit. Decursis vero spatiis pelagi, optati littoris sacerdotes Dei quiete potiuntur, ac mox Britannorum insulam, opinione, prædicatione, virtutibusque impleverunt, ita ut passim et fideles catholici firmarentur, et depravati viam correctionis agnoscerent. Interea quidam tribunitiæ potestatis filiam decem annorum cæcam sacerdotibus curandam offert. Nec mora, beatus

C Germanus invocato Domino, adhærentem lateri suo capsulam cum sanctorum reliquiis collo avulsam manibus comprehendit, eamque in conspectu omnium puellæ oculis applicuit, quæ statim lumen recepit. Beatus præterea vir dum aliquandiu uno loco infirmitatis necessitate teneretur in vicina qua manebat casula, exarsit incendium; sed hospitium sancti viri expavescens flamma, haudquaquam ausa tangere transilivit, et inter globos flammantis incendii incolume tabernaculum, quod habitator inclusus servabat, emicuit. Et cum idem ipse nihil remedii debilitati suæ pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niveis vestibus vidit sibi adesse personam, quæ manu extensa, jacentem videbatur attollere, eumque consistere firmis vestigiis imperabat. Post horam itaque, fugatis doloribus, recepit pristinam sanitatem ut, die reddito, itineris laborem subiret intrepidus. Sed et bellum, Saxonum Pictorumque ad Britones eo tempore junctis viribus, susceptum divina virtute retunditur, cum Germanus ipse dux bellifactus, non tubæ clangore, sed clamore Alleluia, totius exercitus voce ad sidera levata, hostem immanem in fugam convertit. Composita vero insula, reditum moliantur pontifices, fitque ut tranquilla navigatione suorum desideriis felix carina eos restitueret; nec multo interposito tempore, nuntiatur ex

eadem insula, Pelagianam perversitatem iterato paucis auctoribus dilatari. Rursusque ad beatissimum virum preces sacerdotum omnium deferuntur, ut causam Dei, quod prius obtinuerat, tutaretur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Namque adjuncto sibi Severo, totius sanctitatis viro (qui erat discipulus beatissimi patris Lupi, Trecassenorum episcopi, et tunc Trevir's ordinatus episcopus, gentibus primæ Germaniæ verbum prædicabat), mare conscendit, et consentientibus elementis, tranquillo navigio Britannias petit; expulsisque pravitate auctoribus, compositisque omnibus, beatissimæ sacerdotes ea qua venerant prosperitate redierunt. Porro Germanus post hæc ad Ravennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus advenit, ibique a Valentiniano et Placida matre ipsius summa reverentia susceptus, post aliquot dies migravit ad Christum. Cujus corpus honorifico agmine, comitantibus virtutum operibus, suam deferitur ad urbem.

Tomis civitate, sanctorum Prisci, Crescentii et Evagrii.

Rhemis civitate, sancti Remigii episcopi et confessoris, viri præclarissimæ virtutis et sanctitatis. Hic gentem Francorum, idolorum culturis deditam, convertit ad Christum, rege ipsorum sacro fonte baptismatis et sacramentis fidei prius initiato. Septuaginta et eo amplius in episcopatu annos explevit. Hic, inter cætera facta, puellam a morte corporis suscitavit.

B. VI NONAS OCTOBRIS.

(2 Oct.)

^a Apud Nicomediam, natalis sancti Eleutherii martyris, sub Diocletiano. Cujus tempore contigit aliquam partem palatii incendio conflagrari. Hoc imperator a Christianis factum falsa suspitione præsumpsit. Ex quo inestimabili furore succensus, jubet omnes Christianos acervatim collectos alios quidem gladio obtruncari, alios ignibus conflagrari. Horum primus, et qui omnes hortaretur pro Christo fortiter animas ponere, erat Eleutherius. Denique cum assistentes ministri rogarent singulos, si forte sacrificaturi vellent dimitti, tam viri quam mulieres ne interrogari se quidem patiebantur, sed ultro vel flammis irruere, vel cædentibus gladiis certatim objectare cervices. Cumque jam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi naviculis injectam in medium pelagus abducunt, ibique in sententia fidei persistentes præcipitant in profundum. In tantum vero rabies crudelitatis apud eos exarsit, ut regios pueros martyres electos, cum secundum humanitatis ordinem fuissent sepulture mandati, effoderent denuo, et corpora eorum projicerent in mare, dicentes: Ne forte efficiantur discipuli Christianorum. Verum beatus Eleutherius, immanissimis tormentis diu ex cruciatibus, cum ipse per singula tormenta validior redderetur, martyrium vic-

toriarum suarum, ignibus velut aurum examinatus, complevit. Cujus reliquias furtim Christiani auferentes, Nicomediæ sepultura venerabili reposuerunt.

In Atrebatis, villa S'ricinio, passio sancti Leodegarii, Augustodunensis episcopi, quem variis injuriis et diversissimis suppliciis pro veritate afflictum, Ebroinus major domus regiæ interfecit. Cujus sacrum corpus in diocesi Pictavorum translatum, in monasterio beati Maxentii honorifice est humatum.

C. V NONAS OCTOBRIS.

(3 Oct.)

^b Natalis sancti Dionysii Areopagitæ, qui ab apostolo Paulo instructus credidit Christo, et primus apud Athenas ab eodem apostolo episcopus est ordinatus, et sub Adriano principe, post clarissimam confessionem fidei, post gravissima tormentorum genera, glorioso martyrio coronatur, ut Aristides Atheniensis, vir fide sapientiaque mirabilis, testis est in eo opere quod de Christiana religione composuit. Hoc opus apud Athenienses summo genere colitur, et inter antiquorum monumenta clarissimum tenetur, ut peritiores Græcorum affirmant.

Apud antiquos Saxones, natalis sanctorum Ewaldorum duorum presbyterorum, qui cum sancto Willibrordo episcopo venientes in Germaniam, transierunt ad Saxones, et cum prædicare ibi Christum cœpissent, comprehensi a paganis occisi sunt. Ad quorum corpora noctu multa diu lux apparens, et ubi essent, et cujus essent meriti declaravit.

D. IV. NONAS OCTOBRIS.

(4 Oct.)

^c Apud Corinthum, natalis sanctorum Crispi et Caii, quorum meminit beatus apostolus Paulus Corinthiis scribens.

^d Apud Ægyptum, natalis sanctorum martyrum Marci et Marciani fratrum, et cum eis innumera bilium aliorum non inferioris gloriæ, tam virorum quam feminarum. Sed et pueri et senes, pro fide Domini nostri Jesu Christi, præsentem vitam parvipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quæsiere. Quidam ex ipsis post verbera, post ungulas, post flagella aliosque diversi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alii in mare præcipitati, nonnulli inedia consumpti, nonnulli etiam capite cæsi, ita ut sponte cervices suas securibus darent; alii patibulis affixi, ex quibus nonnulli more perverso capite deorsum presso, ac pedibus in sublime sublatis, passionis beatissimam coronam promeruerunt.

E. III. NONAS OCTOBRIS.

(3 Oct.)

^e Apud Siciliam, natalis sanctorum Placidi, Eutychii et aliorum triginta.

In Galliis, civitate Valentia, sancti Appollinaris episcopi, cujus et vita virtutibus insignis fuit, et mors nihilominus signis ac prodigiis decoratur.

^a Euseb., I. viii c. 3 et 6.

^b Vide lib. de Fest. Apost.

^c Vide ibid.

^d Euseb., I. vii, c. 8 et 9.

^e Euseb., I. v. c. 24. Ruf.

Apud Eumeniam, beati Thraseæ episcopi apud Smyrnam martyrio consummati, qui unus ex antiquis, quasi ex traditione priorum se accepisse asseruit : Salvatorem præcepisse apostolis suis, ut ante duodecimum annum ab Ierosolymis ne discederent.

F. PRIDIE NONAS OCTOBRIS.

(6 Oct.)

^a Apud Capuam, natalis sanctorum Marcelli, Casti, Æmilii et Saturnini.

In Galliis, civitate Agenno, natalis sanctæ Fidis, virginis et martyris, cujus exemplo beatus Capraus ad agonem martyrii animatus est.

Eodem die, beati Sagaris, martyris et episcopi Laodicensis, qui unus fuit de antiquis sancti Pauli apostoli discipulis.

G. NONAS OCTOBRIS.

(7 Oct.)

Romæ, via Appia, natalis S. Marci, papæ et confessoris, qui sedit in episcopatu annos duos, menses novem, dies viginti. Sepultus in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse insistens fecit.

Eodem die natale sanctorum martyrum Juliæ, Sergii et Bacchi, sub Maximiano imperatore. Cujus honoribus sublimati, in palatio ejus clari habebantur. Nam Sergius erat primicerius, Bacchus vero secundicerius scholæ gentilium. A quibusdam ergo apud imperatorem accusati, quod essent Christiani, vocati sunt ab imperatore, ut sacrificantes Jovi, de sacrificiis oblatis cum eo degustarent. Ingressus imperator templum, gustavit de sacrificiis, et circumspiciens, non vidit Sergium et Bacchum : neque enim ingressi fuerant templum. Mittens igitur milites de adstantibus sibi imperator, jussit eos introduci. Quibus et dixit : Ut video, facti estis deorum inimici. Accedite ad aram Jovis magni, et sacrificate, ac de sacrificiis ejussicut et cæteri manducate. Responderunt beati Sergius et Bacchus : Habemus regem verum æternum in cœlis, Jesum Christum Filium Dei. Huic per singulos dies offerimus sanctum vivumque sacrificium, atque rationabilem culturam : lapides autem et ligna non adoramus. Imperator tunc indignatus jussit exutos chlamyde indui eos muliebri colobio, et per mediam civitatem ad palatium pertrahi, catenis in cervicibus positus. Et cum pervenissent ad palatium, dixit eis imperator : Sceleratissimi, scitis quia quem colitis Christum fabri filius fuit, et antequam nuptiæ legitimæ fierent, de adulterio facto mater eum procreavit ? Cui milites Christi responderunt : Erras, imperator ; nam quem colimus Deus verus est, et vita æterna, qui fecit cœlum et terram et quæ in eis sunt. Amplius igitur veris prosecutionibus eorum iratus Maximianus, jussit eos Antiochio duci tradi, ut constringeret eos in cippo. Et facto mane, sedit in prætorio. Et adducti sunt ante illum Sergius et Bacchus. Et cum nec blanditiis, nec minis eos a proposito incurvare posset, beatum quidem Sergium

A iterum jussit in custodia recipi, Bacchum vero extensum nervis crudis tam diu cædi quousque cædentes lassi deficerent. Et vicissim succedentibus sibi cæsoribus, martyr gloriosus in confessione Christi, totus corpore discissus, emisit spiritum, et relicto corpore avibus et feris, abiit Antiochus. At Christiani furtim venientes tulerunt corpus martyris, et in spelunca quadam sepelierunt. Sequenti vero die beatus Sergius eductus de custodia, præsentatur Antiocho ; qui cum verbis eum flectere non posset, primo cothurnos confixos clavis vestiri eum fecit, et novem millibus ante se currere. Postmodum in sententia fixum manere videns, decollari jussit, quem tunc Christiani in eodem loco sepelierunt. Parvo autem tempore interposito, beatum quoque B Bacchum a loco quo tumultatus fuerat elevantes, honorabili Martyribus loco juxta sanctum Sergium composuerunt. Ubi et virgo Julia, quæ sub Martino præside martyrium consummavit, sociata Martyribus sepulta quiescit.

Eodem die, sanctorum martyrum Marcelli et Apulei, qui quidem primo adhæserunt Simoni mago ; sed videntes mirabilia quæ Dominus operabatur per apostolum suum Petrum, relicto Simone, doctrinæ apostolicæ se tradiderunt. Et post martyrium apostolorum, confessione Christi et ipsi decorati, Aureliano consulari viro sententiam ferente, martyrii coronam reportarunt. Sepulti non longe ab urbe Roma.

A. VIII IDUS OCTOBRIS.

(8 Oct.)

C ^c Apud Cretam, urbe Gortinæ, beati Philippi episcopi, magnis virtutibus et optimis studiis præditi viri.

Thessalonica, S. Demetrii martyris.

Et beatissimi senis Simeonis.

B. VII IDUS OCTOBRIS.

(9 Oct.)

Abrahæ Patriarchæ.

Apud Parisiæ, natalis sanctorum martyrum Dionysii episcopi, Eleutherii presbyteri, et Rustici diaconi : qui beatus episcopus a pontifice Romano ad Gallias directus, ut prædicationis operam populis a fide Christi alienis exhiberet, tandem Parisiorum civitatem devenit, et per aliquot annos sanctum opus fideliter et ardentem exsecutus, a præfecto Fescennino Sisinnio comprehensus, et cum eo sanctus presbyter Eleutherius et Rusticus diaconus, gladio animadversi martyrium compleverunt.

C. VI IDUS OCTOBRIS.

(10 Oct.)

Apud Coloniam Agrippinam, natale sanctorum martyrum Gereonis, et aliorum trecentorum octodecim, quos ferunt Thebæos fuisse, et cum legione illa beati Mauriti, inde jussu Maximiani imperatoris in Gallias transitum fecisse, atque circa Rheni littora consedis, et funestum tyranni imperium respuendo pro vera pietate colla patienter gladiis subdidisse.

^c De hoc supra 11 Apr. Hier. de Scr. Eccl., cap. 30. Vide lib. de Fest. Apost.

^a Euseb., 1. v, c. 24. Ruff.

^b Pontific., c. 35.

Loth prophetæ.

Apud Cretam, beati Pinyti, inter episcopos nobilissimi, ^a qui in scriptis suis velut in quodam speculo viventem sui reliquit imaginem.

Item apud Agrippinensem urbem, natalis sanctorum martyrum Mallosi et Victoris : quorum prior, cum longo tempore ubinam sepultus fuerit latuisset, sancto episcopo ejusdem loci ex divina revelatione manifestatus est. Cumque corpus ejus ex loco abdito levaretur, tanta odoris suavitas emanavit, ut asstantes fideles velut immensi aromatis fragrantia repleverunt.

Ita Britannia, ^b sancti Paulini episcopi Eboraci, qui ordinatus episcopus a beato Justo, qui a sancto Augustino, quem beatus Gregorius ad prædicandum Anglorum genti direxerat, consecratus episcopus fuerat, gentem Nordanhumbrorum, hoc est eam nationem Anglorum, quæ ad aquilonem Umbri fluminis habitabat, cum rege suo Eduino, verbum fidei prædicando convertit. Et clarus vita, doctrina, et miraculis, vi Idus Octobris in pace quievit.

D. V IDUS OCTOBIS.

(11 Oct.)

Apud Tarsum metropolim Ciliciæ, natale beatissimorum martyrum Tharaci, Probi et Andronici : qui persecutione Diocletani sub Maximo præside, longo tempore carceralis qualore afflicti, et tertio diversis tormentis et suppliciis examinati, in confessione fidei triumphum gloriæ adepti sunt. Nam nervis crudis graviter cæsi, et testis asperrimis defricati, etiam papyro ardenti circa ventrem et latera adusti, post maxillarum confractioem, post tormenta tibiarum, post aceti et sinapis naribus infusionem, post obeliscos ignitos, post confixionem digitorum clavis acutissimis, post oculorum transpunctionem, ac linguæ abscissionem, novissime in amphitheatro ursis et leonibus projecti sunt. Sed cum nulla ex bestiis sanctorum corpora auderet attingere, Maximus, ira accensus, jussit eos gladio jugulari et corpora eorum inter corpora gladiatorum projici. Noctu autem venientes fideles, et deprecantes Dominum ut eis ostenderet sanctorum reliquias, viderunt subito velut stellam splendidam de cælo missam super singula sanctorum corpora residentem. Sicque cum ingenti gaudio rapientes ea, præcedente se ejusdem stellæ splendore, gloriosos Christi athletas loco aptissimo condiderunt.

E. IV IDUS OCTOBIS.

(12 Oct.)

Apud Ravennam via Laurentina, natalis sancti Edestii.

Apud Africam, ^c sanctorum confessorum et martyrum quatuor millium nongentorum septuaginta sex, qui persecutione Vandalica, apud Africam, cum essent ecclesiarum Dei episcopi, presbyteri et diacones, associatis sibi turbis fidelium populorum,

A jussu Hunnerici regis Ariani, pro defensione catholice veritatis, in horribilis eremi exsilium trusi, et inter Mauros ferocissimos deputati sunt; inter quos erant Cyprianus et Felix præcipui Domini sacerdotes. E quibus plurimi cum crudeliter minarentur, et hastilium cuspidibus ad currendum ac lapidibus tunderentur, sive ligatis pedibus, velut cadavera per dura et aspera loca traherentur, tam atro supplicio per singula membra discerpti, dum per gladios acutos petrarum huic caput contrebatur, aliis latera findebantur, inter manus trahentium spiritum exhalabant. Exstat per totum aggerem publicum, tumulis loquentibus, visis sepultura sanctorum.

F. III IDUS OCTOBIS.

(13 Oct.)

B Natalis beati Carpi, discipuli Apostoli Pauli, apud Troadam.

Apud Antiochiam, beati Theophili, qui sextus ab apostolis Ecclesiæ pontificatum tenuit, viri eruditissimi ^d.

G. PRIDIE IDUS OCTOBIS.

(14 Oct.)

Natalis sancti Callisti papæ, ^e qui sedit in episcopatu annos septem, menses duos, dies decem, et sub persecutione Alexandri imperatoris martyrii gloriam adeptus est. Postquam enim Palmachium proconsulem, cum omni domo sua baptizavit, et senatorem Simplicium ad domum ejus, et Felieem cum uxore Blanda, quam a paralysi curavit, et iidem ipsi ab Alexandro universi occisi, gloriam martyrii consecuti sunt; sed et postquam Calepodius presbyter ejus gladio martyrium sumpsit, tentus est ab Alexandro, et diutissime fame cruciatus, et quotidie fustibus cæsus; atque prohibitum fuit ne quis ad eum veniret; si vero aliquis venire noctu auderet, comprehensum occiderent. Qui cum multis diebus esset in custodia, venit ad eum beatus Calepodius per visum, et consolabatur eum, dicens: Firmus esto, pater, quia corona tua jam perfecta est. Erat ibi miles quidam nomine Privatus, ulceribus plenus, qui doloribus continuis cruciabatur. Ille misit se ad pedes sancti Callisti, rogans ut sanaret eum ab ulceribus et doloribus suis; quem mox sanctus pontifex ab ulcerum dolore ac fœditate, simul et ab infidelitate in nomine sanctissimæ Trinitatis baptizatum curavit. Quod audiens Alexander, ipsum quidem militem fecit plumbatis deficere; beatum vero Callistum per fenestram domus præcipitari, et ligato ad collum ejus saxo, in puteum demergi, et in eum per rudera cumulari. Post dies vero decem et septem presbyter ejus Asterius cum clericis noctu veniens, levavit corpus ejus, et sepelivit in cœmeterio Calepodii, via Aurelia, pridie Idus Octobris.

Eodem die, transitus sancti Justi in eremo: qui cum aliquot annis in eremo Angelicam egisset vitam, et dignus adesset finis, tantis laboribus regnum spon-

^a Hier. de Script. Eccles., cap. 28.

Beda Hist. Angl. I. 2, c. 9, 14, 16, 17, 20; et I. 3, c. 14.

^c Vict. Afr. I. II.

^d Hier. de Script. Eccl. cap. 25.

^e Pontif., cap. 17.

dens cœlorum atque illis jam extremis sanctæ com-
migrantis animæ, flens et consternatus mente Viator
astaret dicens: Cur me, Domine, derelinquis? respon-
disse dicitur, ne conturbaretur quasi destitutus sola-
tio, quia brevi se illo quoque ipse sequeretur. Quam
utique prophetiam ac revelationem cito transitu
sanctissimi invenis ministri (cuius qui solus ardore
fidei et in episcopatum fugientem et latere cupien-
tem secutus fuerat, constat fuisse completam.

A. IDIBUS OCTOBRIS.

(15 Oct.)

In Galliis, a apud Coloniam Agrippinam, sanctorum
Maurorum de militibus S. Geronis. Qui ex legione
sacra Thebæorum, cum essent numero quinquagin-
ta, apud eandem urbem martyrium consumman-
tes, conditi sunt in basilica, quæ admirabili opere
exmusive quodammodo deaurata resplendet; unde
et incolæ sanctos aureos eos vocitare consueverunt.

Eodem die apud Lugdunum, natale beati Antiochi
episcopi, qui cum adhuc presbyter Lugdunensis
esset, pio incitatus officio, usque ad visendum epis-
copum suum, in eremo jam morabatur, nomine et
actione vere Justus, pergere animo intendit. Vir dis-
trictione præcipuus, et qui non immerito, tempore
interjecto ad ejusdem pontificii culmen assumptus
est. Quo strenue administrato, regnum cœleste
adeptus est. Sepultus in ecclesia martyrum Macha-
bæorum, in qua et sanctus Justus tumulatus quiescit.

B. XVII KALEND NOVEMB.

(16 Oct.)

In Africa b, natale sanctorum martyrum CCLXX
pariter coronatorum et sanctorum martyrum Mar-
tiani et Satyriani, cum duobus fratribus eorum, et
egregiæ Christi ancillæ Maximæ virginis. Qui tem-
pore Wandaliæ persecutionis, sub Genserico rege
Ariano, pro constantia fidei Catholicæ primum no-
dis fustibus cæsi, et usque ad ossa laniati, cum
multo tempore talia paterentur, sequenti die semper
incolumes reddebantur. Post etiam dura carceris
custodia damnati, cum fuissent arctati in nervum,
mira Dei virtute, ingentium lignorum putrescens
soluta est fortitudo. Ad quod miraculum Maxima
Christi famula suæ libertati dimissa, mater postmo-
dum multarum virginum Dei effecta, in veritatis
confessione gloriosa consenuit. Reliqui inter fero-
cissimos Mauros exsilio relegati, cum prædicatione
sua multitudinem barbarorum Christo Domino lu-
crati fuissent, jussu impii Genserici, ligatis pedibus,
post terga currenti in quadrigarum, inter spinosa
loca silvarum pariter jussi sunt interire. Cumque
ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis inno-
centium corpora carperentur, vicino currentibus in-
domitis equis, vale sibi invicem his verbis dicebant:
Frater, ora pro me; implevit Deus desiderium no-
strum. Taliter pervenitur ad regnum cœlorum. Sic-
que orando et psallendo, gaudentibus angelis, pias

A animas emisere. Ubi usque in hodiernum diem non
desinit ingentia mirabilia Jesus Christus Dominus
operari.

C. XVI KALEND. NOVEMBRIS.

(17 Oct.)

Marthæ sororis Lazari.

Item beati Aristonis, qui fuit unus de septuaginta
Christi discipulis c.

Item beati Heronis, de quo beatissimo Ignatio per-
genti ad passionem revelatum est quod Antioche-
nam post eum recturus esset ecclesiam. Erat enim
hic beati martyris Ignatii tunc diaconus; episcopus
factus, viam magistri pius imitator sequitur, et pro
commendato grege amator Christi occubuit.

In Galliis, civitate Arausica, sancti Florentii epi-
scopi, qui multis claris virtutibus in pace quievit.

D. XV KALEND. NOVEMBRIS.

(18 Oct.)

Natalis S. Lucæ Evangelistæ.

Eodem die d, sancti Asclepiadis Antiocheni epi-
scopi, qui unus fuit ex præclaro confessorum nu-
mero, qui sub Decio gloriose passi sunt.

Item Romæ sanctæ Triphoniæ e uxoris Decii Cæsa-
ris. Quæ, viro suo post interfectionem beatorum Six-
ti et Laurentii divinitus punito, petiit baptizarium
filia Decii Cyrilla, a Justino presbytero; et alia die
defuncta est, ac juxta sanctum Hippolytum in cry-
pta sepulta, quinto decimo Kal. Novembris.

D. XIV KALEND. NOVEMBRIS.

(19 Oct.)

C Apud Antiochiam Syriæ f, natalis sanctorum Be-
ronici, Pelagiæ, et aliorum quadraginta novem.

Item ipsa die, beati Ptolomæi, sed et beati Lucii
martyrum. Qui beatus Ptolomæus, comprehensus a
quo lam centurione, interrogatur si Christianus es-
set. Hoc Ptolomæus tanquam amator veritatis, nequa-
quam gloriam suæ professionis occultans, percon-
tanti Christianum se esse confessus est. Hunc con-
tinuo centurio in vincula conjecit, et multo tempore
squalore carceris maceratum ad lictum Urbicio ju-
dici obtulit. A quo simili modo hoc solum interroga-
tus est si esset Christianus; qui rursus tanti boni
sibi conscius, divinam religionem præ se tulit, et de
Christi magisterio ac totius boni institutionibus pu-
blica confessione testatus est. Qui enim negat quod
est sine dubio culpabile, judicat esse quod negat.
Continuo ergo post confessionem ab Urbicio duci ju-
betur. Lucius autem quidam Christianus vir, videns
tam temere latam sententiam, ait ad Urbicium:
Quid, quæso, causæ est, quod neque adulterum, ne-
que corruptorem, aut homicidam, vel latronem,
raptoremve, aut alterius cuius libet facinoris reum,
sed tantum pro nomine Christiano, quod hoc se vo-
cabulo confessus est nuncupari, ad mortem hominem
duci præcepisti? Non sunt hæc digna pio imperatore,
nec sapientissimo puero filio ejus, neque sacro sena-

a Gregor. Tur. de Glor. m., c. 62.

b Vict. Afr. lib. I.

c Euseb. I. iii, c. 30. Ignat. epist. 10.

d Vide librum de Fest. Apost. Euseb. I. vi, c. 9.

e De ea in Actis S. Laurent., 10 Aug.

f Euseb. I. iv, c. 16. Ruff. 17.

tu quæ agis, Urbici. At ille nihil aliud inquirens, ait ad Lucium: Videris mihi et tu Christianus esse. Cumque Lucius respondisset: Hoc plane sum, etiam ipsum duci iussit ad mortem. Ille, gratias, inquit, ago, quod me nequissimis dominis absolutum ad bonum et optimum Patrem, et Regem omnium Dominum remittis. Sed et tertius quidam, pari modo libertate usus, pari quoque sententia punitus est. Passi sunt autem sub Antonio, cognomento Pio, et filio ejus, hi beati martyres, et sepulti apud Alexandriam metropolim Ægypti.

F. XII KAL. NOVEMBRIS.

(20 Oct.)

In Galliis, civitate Agenno, sancti Caprasii martyris: qui cum rabiem persecutionis declinans lateret in spelunca, audiens beatam Fidem virginem pro Christo fortiter agonizare, animatus ad tolerantiam passionum, oravit ad Dominum ut si pro certo eum dignum gloria martyrii iudicaret, ex lapide speluncæ illius aqua limpidissima emanaret. Quod cum Dominus continuo præstitisset, ille securus ad aream certaminis properavit, et palmam martyrii fortiter dimicando promeruit.

G. XII. KALEND. NOVEMBRIS.

(21 Oct.)

Apud Nicomediam, natalis SS. martyrum Dasii, Zotici, Caii, cum duodecim militibus.

Eodem die, sancti patris nostri Hilarionis, cujus vitam Hieronymus virtutibus plenam scribit ^a. Hic ortus vico Thabata, qui circiter quinque millia a Gaza urbe Palæstinæ ad Austrum situs est, cum parentes haberet idolis deditos, rosa, ut dicitur, de spinis floruit. A quibus missus Alexandriam, grammatico traditus est, ibique quantum illa patiebatur ætas, magna ingenii et morum documenta præbuit. Brevi, charus omnibus, et loquendi arte gnarus; quodque his majus est omnibus, credens in Domino Jesu; tota illi voluntas in Ecclesiæ congregationibus erat. Audiens autem celebre nomen Antonii, quod per omnes Ægypti populos ferebatur, incensus visendi eum studio, perrexit ac eremum; et statim ut eum vidit, mutato pristino habitu, duobus mensibus juxta eum mansit, contemplans ordinem vitæ ejus, morumque gravitatem; quam creber in oratione, quam humilis in suscipiendis fratribus, severus in corripiendis, alacer in exhortandis esset, et ut continentiam cibique ejus asperitatem nulla unquam infirmitas frangeret. Reversus autem cum quibusdam monachis ad patriam, parentibus jam defunctis, partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino servans. Erat antem tunc annorum quindecim. Sic nudus et armatus in Christo solitudinem ingressus est, sacco tantum coopertus, et pelliceum habens ependyten, et tenattem quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum; quindecim tantum caricas post solis occasum comedens. Igitur a sextodecimo usque

A ad vigesimum ætatis suæ annum, æstus et pluvias brevis tuguriunculo declinavit, quod junco et carice texerat. Structa deinceps brevi cellula, quæ usque hodie permanet, latitudine pedum quatuor, altitudine pedum quinque, hoc est statura sua humiliore, porro longitudine paulo ampliore quam ejus corpusculum patiebatur, ut sepulcrum potius quam domum crederes. Capillos semelin anno Paschæ die totondit. Super nudam humum in stratu junceo usque ad mortem cubitavit. Saccum quem semel fuerat indutus, numquam lavans; nec mutavit aleram tunicam, nisi cum prior penitus scissa esset. Scripturam quoque sanctam memoriter tenens, post orationes et psalmos quasi Deo præsentem recitabat. A vigesimo primo anno usque ad vigesimum sextum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit; aliis tribus, panem aridum cum sale et aqua. Porro a vigesimo septimo usque ad trigesimum, herbis agrestibus et vigultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo usque ad tricesimum quintum sex uncias hordeacei panis, et coctum modicum olis absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos et totum corpus impetigine et pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adjecit oleum, et usque ad sexagesimum tertium vitæ suæ annum, hoc continentiae cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cujuslibet rei gustans. Hinc cum se videret corpore defatigatum, et propinquam putaret imminere mortem, a sexagesimo quarto anno usque C ad octogesimum pane abstinuit, incredibili mentis fervore, ut eo tempore quasi novus accederet in servitutem Domini quo solent cæteri remissius vivere. Fiebat autem ei de farina et comminuto olere sorbitiuncula, cibo et potu vix quinque uncias apopendentibus. Sicque complens ordinem vitæ nusquam ante solis occasum, nec in diebus festis nec in gravissima valetudine solvit jejunium. Igitur potentissimus in miraculis, et sanctitate incomparabilis, octogesimo ætatis suæ anno, cum absens esset Hesychius (qui eum semper familiarissime colebat quasi in testamenti vicem, brevem manu propria scripsit epistolam, omnes divitas suas ei derelinquens: Evangelium scilicet et tunicam saccinam, cucullum et palliolum. Itaque modicus calor tepebat D in pectore, nec præter sensum quidquam vivi hominis supererat, et tamen apertis oculis loquebatur: Egrederere, quid times? Egrederere, anima quid dubitas? Septuaginta prope annis servisti Christo, et mortem times? Inter hæc verba exhalavit spiritum, statimque humo obrutus, quia ipse sic omnes, qui ad ægotantem venerant, adjuravit ne puocto quidem horæ post mortem reservaretur. Quod postquam Palæstinæ sanctus vir Hæsyehius audivit, perrexit Cypram, et cum ingenti vitæ suæ periculo, post decem ferme menses, corpus ejus furatus est. Quod Majumam in Palæstina deferens, totis monachorum

^a Hieron. 1. I.

et oppidorum turbis prosequentibus, in antiquo monasterio condidit; illæsa tunica, cucullo et pallio, et toto corpore, quasi adhuc viveret, integro, tantisque fragrans odoribus ut delibutum unguentis putares.

Eodem die, natalis sancti Asterii, presbyteri Callisti; qui cum corpus ejus levatum de puteo sepe- lisset, post dies sex audiens hoc imperator Alexander, præcepit eum per pontem præcipitari. Cujus corpus inventum est et a quibusdam Christianis in eadem civitate sepultum. Scriptum in passione sancti Callisti papæ (14 Oct.)

Et ipso die, transitus sancti Viatoris ^a lectoris, in eremo comitis sancti Justi.

A. XI KAL. NOVEMRRIS.

(22 Oct.)

Jerosolymis, natalis beati Marci (qui primus Jerosolymis ex gentibus, post episcopos ex circumcissione, sacerdotium civitatis illius accepit) clarissimi et doctissimi viri, ac non multo post martyrio consummati.

Item beatæ Salomæ, quæ in Evangelio (*Math.* xv, xvj) legitur cum reliquis sanctis feminis circa Domini sepulturam sollicita.

Apud Adrianopolim Thraciæ, natalis sanctorum Philippi episcopi, Eusebii, et Hermetis.

B. X. KAL. NOVEMBRIS.

(23 Oct.)

Apud Anthiochiam Syriæ, natale sancti Theodoret ^b presbyteri, qui persecutione Juliani impii, sub præfecto et avunculo ejus Juliano, cum ab eo Antiochenorum ecclesia spoliata, et religiosi quique fuissent ejus terrore dispersi, in Ecclesia spoliata mansit intrepidus, atque ab eo teneri jussus, post equulei pœnam, ac multos ac durissimos cruciatus, etiam lampadibus circa latera apposis, inflammatus est. Sed his divina virtute restinctis, cum milites qui eas tenebant, angelorum aspectu territi ruissent in faciem, et credentes in Christo, impium ministerium recusarent, jussit eos Julianus pelago immergi. Quibus beatus Theodorctus ait: præcedite, fratres; ego vos superans inimicum sequar ad Dominum. Sicque in confessione persistens, et prophetico spiritu repletus, Juliano Apostatæ, quem apud Persidem divina ultione incurrit, prædicens interitum, occisione gladii martyrium consummavit.

In Hispaniis, natalis sanctorum Servandi et Germani: qui post verbera squalorem carceris, et sitis ac famis injuriam, et longissimi itineris laborem, quem jubente Viatore præside, ferro onusti pertulerunt; novissime martyrii sui cursum, ferro cæsis cervicibus, impleverunt. Ex quibus Germanus Emeritæ juxta beatam Eulaliam sepultus; Servandus vero Hispalim translatus, circa sanctas Justam et Rufinam conditus est.

C. IX KAL. NOVEMBRIS.

(24 Oct.)

In Venusia, civitate Apuliæ, natalis sanctorum Felicis episcopi civitatis Tubzoecensis, et Audactis et

^a De hoc in Vita Justi, 2 Sept. Euseb. lib. iv, c. 7.

A Januarii presbyterorum et Fortunatiani et Septimi lectorum. Quitemporibus Diocletiani, in sua civitate tenti, a Magnelliano procuratore, inde multis diu vinculis et carceribus macerati, et in Africa, et in Sicilia, tandem in occisione gladii consummati sunt. Sunt autem honorifice sepulti inter Carthaginem et Uticam. Felix quinquaginta sex annorum obiit virgo.

D. VIII KAL. NOVEMBRIS.

(23 Oct.)

In Galliis, civitate Suessionenensi, natalis sanctorum Crispini et Crispiniani, qui persecutione Diocletiani et Maximiani, ad trochleas extenti, et fustibus cæsi, postquam digiti eorum subulis transfixi sunt, et de dorso eorum lora præcisa, ad ultimum gladio trucidati, coronam martyrii consecuti sunt.

B Eodem die Petragoricas civitate, natalis sancti Frontonis episcopi, qui Romæ a beato Petro ordinatus, cum Georgio presbytero ad prædicandum Evangelium missus est. Cumque tertio die itineris idem Georgius esset mortuus, mœrens Fronto reversus est ad Apostolum, acceptoque ejus baculo, et super corpus defuncti posito, socium de morte recepit. Sicque ad prædictam civitatem veniens, magnam gentis illius multitudinem ad Christum convertit, et multis miraculis clarus, in pace quievit.

C Ipso die Romæ, via Salaria, natalis, quadraginta et octo militum, qui simul baptizati a beato Dionysio papa, et mox, jubente Claudio, imperatore decollati sunt. Quorum corpora noctu collegerunt beatus Justinus presbyter et Joannes, et sepelierunt in crypta cum multitudine Christianorum, in via Salaria in clivum Cucumeris, viii Kal Novembris, ubi positi sunt et alii martyres centum viginti et unus. Inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus. Hi videntes ad se venire armatos, rogabant ut primi decollarentur. Scriptum in passione sanctorum martyrum Sixti, Laurentii et Hippolyti.

E. VII KAL. NOVEMBRIS.

(26 Oct.)

Apud Africam, natalis sanctorum martyrum Rogatiani presbyteri, et Felicissimi, qui persecutione Decii et Valeriani, illustri sunt martyrio coronati. De quibus etiam scribit beatus Cyprianus in Epistola ad confessores, his verbis: *Ut sequamini*, inquit, *in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute et divina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper et sobrio excipiens ferocientis populi impetum, primum vobis hospitium in carcere præparavit, et metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedi*

D Commemoratio agitur ipsa die sanctorum episcoporum Vedasti et Amandi, quorum vita et mors plurimis existit miraculis gloriosa.

F. VI KAL. NOVEMBRIS.

(27 Oct.)

In Hispaniis, Abela civitate natalis sanctorum Vin-

^b Sozom. lib. v, cap. 7.

centii, Sabinæ et Christetes, qui primo adeo in equuleo sunt extenti ut omnes compages membrorum eorum laxarentur; deinde capita eorum lapidibus supposita, usque ad excussionem cerebri validis vectibus sunt contusa; atque ita martyrium compleverunt, agente præside Daciano.

Eodem die apud Tyle castrum, natale sancti Florentii martyris.

Romæ, Evaristi a papæ, qui sedit in episcopatu annos novem, et sub Trajano martyrio coronatus, sepultus est in Vaticano.

Eodem die, vigilia apostolorum Simonis et Judæ.

G. V KAL. NOVEMBRIS.

(28 Oct.)

Natalis sanctorum Simonis et Judæ b.

Romæ, sanctæ Cyrillæ, filiæ Decii Cæsaris, quæ sub Claudio principe jugulata et necata est gladio, ac sepulta a Justino presbytero cum matre sua, juxta sanctum Hippolytum.

A. IV KAL. NOVEMBRIS.

(29 Oct.)

Natalis beati Narcissi Hierosolymorum episcopi, viri sanctitate, et patientia, ac fide laudabilis. Accidit c aliquando in die solemni vigiliarum Paschæ, oleum deesse luminaribus; cumque id per ministros innotuisset, mœror populi maximus fuit; sed Narcissus in fide confidens, ministris imperat haurire aquam, sibi que deferre; cumque tulissent, oravit, et benedixit aquam, et infundi luminaribus præcepit. Tunc repente miro et sæculis inaudito genere virtus, natura in pinguedinem olei versa, splendorem luminum etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei, a plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo, quod versum de aqua fuerat, reservatum est. Is namque cum inter cætera virtutum suarum bona esset valde constantis animi, et just rectique indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam male sibi consilii, metuentes ne criminum suorum si arguerentur, non possent effugere vindictam, præveniunt factionibus et circumvenire parant eum, cujus judicium verebantur. Concinnant igitur adversus eum infame satis et noxium crimen. Conveniunt auditores; testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramenti juramento, quæ objiciebantur confirmarent. Quorum unus testis ita, ne igni consumeretur, vera se dicere testabatur. Alius ita, ne regio morbo corrumpetur. Tertius ita, ne luminibus orbaretur. Et quamvis nec juramentis quidem istis quisquam fidelium et Dominum timentium crederet, eo quod vita Narcissi et institutio, ac pudicitia, ab omnibus nosceretur; ipse tamen eorum quæ mota sunt indignitatem ac molestiam non ferens, simul et secretam ac philosophicam vitam semper habere desiderans, subter-

a Euseb. l. III, c. 34. Pontific. cap. 6.

b Vide lib. de Fest. Apost. De ea in passione sancti Laurent., 20 Aug.

c Euseb. lib. XI, c. 78 et 9 Ruffin.

f git ecclesiæ multitudinem, et in desertis locis atque agellis secretioribus delitescit annis quam plurimis. At non ille magnus divinæ providentiæ oculus quiescit in longum, sed in impios ultionem per ea ipsa quæ sibi in perjuris statuerant maledicta molitur. Primus namque ille testis, parva ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere et omni familia flammis ultricibus conflagratur. Alius repente ab imis pedibus usque ad summum capitis verticem, morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atque consumitur. Tertius autem priorum exitium videns, et oculum divinum non latuisse perspicuens, proripit in medium, et audientibus cunctis, sera pœnitentia, universum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autem lacrymis immanis commissi facinus deflet, et in tantum die noctue perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui hujuscemodi pœnas dederunt. Narcissus vero cum ita desertum petuisset, ac locis secretioribus se abdidisset, ut ubi jam degeret, nullus agnosceret; necessarium visum est episcopis ut alium pro ipso ordinarent, cujus nomen erat Dius, cuique (cum parvo tempore præfuisset Ecclesiæ) succedit Germanio, et Germanioni Cordius; cum ecce subito velut redivivus cœloque redditus ex improvviso apparuit Narcissus; et rursus a fratribus ad præsidendum rogatur ecclesiæ. Verum cum ipse jam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum qui jam episcopus esset alterius loci, divina dispensatio in adiutorium senis evidentissimis revelationibus vocavit. Expletis autem centum et sexdecim annis, relicta sede ipsi Alexandro, fructum laborum suorum a Domino recepit.

Ipso die, apud Sidonem urbem, natalis sancti Zenobii d presbyteri, qui persecutione Diocletiani martyrio coronatur.

In Gallia, Vienna civitate, depositio sancti ac beatissimi Theodarii, abbatis et confessoris; et translatio ipsius in loco ubi dicitur vallis Rupiana, iv Kalendas Novembres.

B. III KAL. NOVEMBRIS.

(30 Oct.)

Civitate Tingitana, passio sancti Marcelli centurionis, qui capitis abscisione martyrium consummavit, sub Agricola agente vices præfectorum prætorio.

Apud Africam, natalis martyrum numero ducentorum et viginti.

Apud Antiochiam, beati Serapionis e episcopi, eruditi viri et fide clarissimi.

C. PRIDIE KAL. NOVEMBRIS.

(31 Oct.)

Romæ, natale beati Nemesii diaconi, et Lucillæ filiæ ejus f quos sanctus pontifex Stephanus bapti-

d Euseb. lib. VIII, c. 25.

e Euseb. lib. V, c. 18 et 21. Ruff. 19. Hieron. de Script. Eccl., cap. 41, 31 Oct.

b De his in Vita sancti Stephani papæ, 2 Aug.

zavit; quippe ipsum Nemesium diaconum constituit, temporibus Valeriani et Gallieni; qui decreverunt ut ubicunque inventus fuisset Nemesius, sine audientia puniretur. Nemesius autem Christi gratia roboratus, circuibat cryptas, et concilia martyrum, ut ubicunque reperisset Christianum aliquem egentem, prout, poterat, de facultatibus suis ministraret. Veniens vero in via Appia noctis silentio juxta templum Martis, comperit Valerianum et Maximum in templo Martis sacrificare. Flexis itaque genibus, oravit Dominum, dicens: Domine, Deus creator cœli et terræ, dissipa consilia artis diabolicæ in nomine Domini nostri Jesu Christi Filii tui, quem misisti in hunc mundum, ut respiscant hi infelices a laqueis diaboli. Statim igitur Maximus consul a diabolo arripitur, et magna voce clamare cœpit Nemesius Christianus me incendit, ejus oratio me affligit. Egressi vero quidam de templo, tenuerunt Nemesium, et dum contumeliis eum afficerent, subito Maximus exspiravit. At illi tenentes Nemesium duxerunt ad Valerianum. Dicitque ei Valerianus: Nemesi, ubi est prudentia tua, quam semper cognovimus, et in consilio, et in actibus? Nos te hortamur, cogita veritatem, non deseras deos quos semper ab ipsis cunabulis coluisti. Nemesius diaconus plenus lacrymis respondit: Ego quidem infelix atque peccator

^a Gregor. Turon. de Glor. martyrum, c. 73.

A semper deserui veritatem, et effudi sanguinem innocentem, et jam nimis oneratus atque cumulatus peccatis, licet sera pœnitundine cognoverim Creatorem meum, misericordiam Christi Filii Dei adeptus; hunc timeo, ipsum adoro, ipsi cultum meæ servitutis offero; nam omnia idola lapidea atque ærea manufacta abjicio. Iratus Valerianus, jussit eum in privata custodia mancipari; et post tertium diem exhibetur Valeriano et Gallieno, et filia ejus Lucilla quam ante patris interrogationem fecerunt puniri, credentes quod sic potuissent animum beati Nemesii emollire. Sed ipse, cujus interiora possidebat Spiritus sanctus, lætior de martyrio filiæ factus, in confessione Christi ardentior efficitur. Et cum nullo modo a fide Christi flecti eum posse viderent, jusserunt eum duci ad supplicium. Decollatus vero est via Appia ante templum Martis, viii Kalendas Septembris; ejusque corpus a beato quidem Stephano papa in eodem loco sepultum, sed a beato Sixto pontifice postea levatum, pridie Kalendas Novembris juxta eandem viam Appiam in crypta venerabilius curatum.

^a In Galliis, oppido Virmandensi, natalis Quintini martyris: qui sub Maximiano imperatore martyrium passus est; et post annos quinquaginta quinque inventum est, revelante angelo, corpus ejus et sepultum octavo Kalendas Julias.

LITANIE INDICENDÆ

MENSIS NOVEMBER

RABET DIES XXX; LUNA VERO, XXX.

D. KAL. NOVEMBRIS.

(1 Nov.)

Festivitas sanctorum omnium. Petente namque papa Bonifacio, jussit Phocas imperator in veteri fano, quod Pantheon vocabatur, et a Domitiano prius factum erat, ablatis idololatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper virginis Mariæ, et omnium martyrum fieri: ut ubi quondam omnium, non deorum, sed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret memoria sanctorum; quæ ab illo tempore Kalendis Novembris in urbe Roma celebris et generalis agitur. Sed et in Galliis, monente sanctæ recordationis Gregorio pontifice, piissimus Ludovicus imperator, omnibus regni et imperii sui episcopis consentientibus, statuit ut solemner festivitas omnium sanctorum in prædicta die annuatim perpetuo ageretur. Quam sanctam constitutionem reverenti amore suscepit omnis Ecclesia.

^a Et in castro Divione, natale S. Benigni presbyteri. Qui cum Andochio compresbytero, et Thyrsio diacono, missus est in Galliam ab Oriente, a sancto

^a Gregor. Turon., de Glor. mart.

C episcopo Polycarpo. Cujus prædicatione comes Terentius comperta, vinctum eum et cæsum ad se adduci præcepit. Et rursum audita sermonum ejus constantia, nervis durissimis cædi fecit. Post hæc ad trochleas extensus et cæsus, ac rursum carceri mancipatus, mane idola orando dextruxit, et reductus est in carcerem. Cui subulas decem calentes in manibus infixæ erant, et cum plumbo remisso pedes in lapide perforato fixerunt, et canes duodecim feroces cum eo incluserunt per sex dies; et attulit ei angelus panem cœlestem, subulas abstulit, et eum de plumbo ac ferro eripuit. Ad ultimum collum ejus vecte ferreo tundi, et corpus lancea forari jubetur. Quo facto, columba nivea de carcere, Christianis aspicientibus, ad cœlos ascendit, et odor suavissimus quasi paradisi secutus est. Venit autem beata Leonilla, et conditum aromatibus corpus non longe ab ipso carcere sepelivit.

Eodem die, natate sancti Cæsarii diaconi, et Juliani presbyteri. Qui videlicet Cæsarius tempore Claudii veniens ex Africa ad Tarracinam Campaniæ

civitatem, dum contra idololatrias proclamaret in A publico, tentus est a Firmino pontifice, et in custodiam reclusus. Ubi diebus multis maceratus, deinde traditus est Leontio consulari Campaniæ. Quem ille cum verbis superare nequiret, iussit ante carpentum suum duci, ligatus manibus, vinctum, et nudum usque ad templum Apollinis. Quo cum pervenisset. ad orationem ejus corruiet templum, et occidit pontificem Firminum. Post hoc reclusus in carcere a Luxurio primo civitatis, fuit ibi anno uno, et mense uno. Deinde ductus in forum ab eo, dum oraret, cœlesti est luce circumdatus, ita ut ipse Leontius crederet, et Cæsarium qui erat nudus, sua chlamyde indueret, et ab eo baptizaretur, et corpus et sanguinem Domini acciperet de manu Juliani presbyteri. Nec mora, dicta super eum oratione, tradidit spiritum III Kalendas Novembris. Tunc Luxurius iussit Julianum et Cæsarium mitti in saccum et præcipitari in mare. Qui eo die rejecti sunt ad littus, et sepulti ab Eusebio servo Dei, juxta urbem Terracinam. Et idem Eusebius postea martyrium passus est cum Felice presbytero.

Item eodem die, depositio S. Severini monachi, de Tiburtina civitate.

Item natale S. Mariæ virginis : quæ cum esset ancilla, et die natalis filii domini sui jejunaret, nec ullo modo flecti potuisset ut manducaret de idolothytis ; primo duris verberibus afflicta, deinde longa carceris custodia, equulei extensione, et ungularum laniatione vexata, martyrium consummavit.

E. IV NONAS NOVEMBRIS.

(2 Nov.)

^a Natalis sancti Victorini, Pitabionensis episcopi, qui persecutione Diocletiani martyrio coronatus est.

Apud Laodiciam, natale beati Theodori episcopi, viri non solum verbis, sed etiam rebus et virtutibus, ornati. Hic arte medicus quidem fuit, sed ad animarum a Domino translatus est medicinam. Vere incomparabilis, qui super omnes pene homines fide, misericordia, studio, vigilantia, atque omnibus optimis institutionibus claruit, In Scripturis quoque divinis laborem quamplurimum gessit ; quievit autem in senectute bona.

Eodem die, natale S. Ambrosii, abbatis monasterii Agaunensis, qui prius apud Lugdunum monasterii insulæ Barbaræ pater, et magnis virtutibus clarus, cum illuc ob religionis egregiæ normam translatus fuit, beato fine ante in Domino requievit.

F. III NONAS NOVEMBRIS.

(3 Nov.)

Natalis S. Quarti, discipuli apostolorum.

Apud Cæsaream Cappadociæ, natalis SS. Germani, Theophili, Cæsarii, et Vitalis : qui optime duxerunt martyrium, sub Deciana persecutione.

Eodem die, depositio S. Huberti episcopi.

^a Hieron. de Script. Eccles., c. 74 ; Euseb. lib. VII, c. 29. Ruff.

^b Euseb. lib. VII, c. 29 Ruff. Hier de Script.

G. PRIDIE NONAS NOVEMBRIS.

(4 Nov.)

^b Apud Alexandriam, beati Hierii presbyteri, viri acris ingenii, in divinis Scripturis nobiliter eruditi, vita purissimi, atque ad Christianam philosophiam nudi penitus et expediti, doctoris Ecclesiæ incomparabilis, privatim et publice mirabiliter disputantis. Hic quievit tempore Philippi imperatoris.

In Galliis, civitate Rotenus, natalis S. Amantii episcopi, cujus vita sanctitate et miraculis exstitit gloriosa.

A. NONIS NOVEMBRIS.

(5 Nov.)

Zachariæ prophetæ, patris Joannis Baptistæ.

^c In Terracina, civitate Campaniæ, natalis SS. Felicis presbyteri, et Eusebii monachi, temporibus Claudii imperatoris. Qui videlicet Eusebius, cum sepelisset sanctos martyres Julianum, et Cæsarium, et ad sepulera eorum orans et jejunans multos converteret ad fidem, quos Felix presbyter baptizabat, tenti sunt ambo a Leontio filio Leontii consularis, ob eam maxime causam quia Cæsarius patrem ejus Christianum fecisset. Et ad forum ejus ducti, nec superati, inde carcere reclusi, et nocte eadem, cum sacrificare nollent, decollati sunt, atque in fluvium jactati. Quorum corpora venerunt usque ad mare, et rejecta sunt ad littus, atque a presbytero quodam de Capua, nomine Quarto, inventa. Qui ea mox imposita vehiculo duxit in casam suam, et curiose quærens etiam capita invenit ; adjunctaque corporibus sepelivit juxta S. Cæsarium.

B. VIII IDUS NOVEMBRIS.

(6 Nov.)

Tonza Africa, natalis S. Felicis. In hujus sollemnitate quemdam psalmum beatus Augustinus videtur exponere ad populum (*Psal. cxxvii*), ubi inter cætera, de ejus passione loquitur, dicens : *Felix martyr, vere felix et nomine et corona, cujus hodie dies est. Noveritis autem, fratres, non eum passum mortem quam alii martyres passi sunt : confessus enim, dilatus est ad tormenta ; alio die inventum est corpus ejus exanime. Clauserant enim illi carcerem corpori, non spiritui ; quem illic parabant torquere carnifices absentem invenerunt : perdiderunt sævitiam suam. Jacebat exanimis, sine sensu, illis ne torqueretur ; cum sensu apud Dominum, ut coronaretur.*

In Oriente, civitate Theophili, SS. decem martyrum, qui sub Sarracenis passi leguntur in gestis sanctorum quadraginta.

C. VII IDUS NOVEMBRIS.

(7 Nov.)

^d Apud Alexandriam, Achillæ episcopi, eruditione, fide, conversatione, et moribus insignis.

Eodem die natalis S. Amaranti martyris, qui apud

Eccles., c. 76.

^c De his in Vita sancti Cæsarii, 1 Nov.

^a Euseb. lib. VII, cap. 29. Ruff.

Albigensem urbem, exacto agonis fidelis cursu, sepultus vivit in gloria. Cujus sacrum sepulcrum, virtute Christi, miraculis frequentibus illustratur.

^a Apud Perusinam Italiæ urbem, natalis S. Herculani, episcopi et martyris.

D. VI IDUS NOVEMBRIS.

(8 Nov.)

Romæ, natalis SS. martyrum Claudii, Nicostrati, Symphroniani, Castorii, et Simplicii, imperantibus Diocletiano et Maximiano. Hi cum essent artifices insignissimi, et marmorum cæsores probatissimi, imperatori Diocletiano valde facti sunt accepti. Cum itaque tempore quodam essent quadraturis marmorum intenti, et artem suam signo crucis munirent, et ad voluntatem ipsorum artificium fieret, horum unus Simplicius, qui adhuc pagano errore tenebatur, dixit ad quatuor reliquos: Adjuro vos per deum Solem, ut quis iste Deus sit dicatis mihi, in cujus nomine vos tam bene operamini. Cui Symphronianus: Si potes credere, dicemus tibi, et mox artem consequeris sed et vitam æternam habebis. Quem cum in fide sociatum beato Cyrillo episcopo consignasset, isdem episcopus baptizavit eum, et Christo Domino credere informavit. Non multo post accusati a philosophis quod Christiani essent, et quod deum Æsculapium fingere, sicut præceperat imperator, ex marmore porphyretico et proconisso noluissent, Diocletianus jussit cuidam tribuno nomine Lampadio, sub moderatione verborum eos audiri. Quibus isdem Lampadius dixit: Adorate deum Solem, ut destruat consilium philosophorum. Qui respondentes dixerunt: Nos nunquam adoramus facturam manuum nostrarum, sed adoramus Deum cœli et terræ, qui imperat in æternum, Jesum Christum Filium Dei. Reclusi sunt igitur in custodia publica. Inde cum mutari a fide Christi non possent, jubente Lampadio, exspoliantur, et scorpionibus gravissime cæduntur; mox Lampadius a dæmonio correptus exspiravit. Hoc factum cum audisset Diocletianus, nimio furore plenus jussit cuidam Nicetio togato ut in loculis plumbeis vivi includerentur, ac sic in fluvium præcipitarentur. Post dies autem quadraginta duos venit quidam Nicodemus Christianus, et levavit cum ipsis loculis corpora martyrum, et in domo sua honorifice posuit. Passi vero sunt VI Idus Novembris.

Eodem die, natale sanctorum quatuor Coronatorum, id est Severi, Severiani, Carpophori et Victorini. Hi cum impellerentur ad sacrificandum, reluctantes, nec consensum impiis præbentes, perstiterunt in fide. Nuntiatum est autem Diocletiano imperatori, qui illico jussit ut ante simulacrum

^a Greg. lib. III Dial., c. 13.

^b *Judici Popilio sistitur*. Vulgati, *Judici et populo sistitur*. Quis vulgata legens, errorem subesse fuisset suspicatus? Recte mss. nomen judicis *Popilium* exhibent, quem Metaphrastes *judicem et præsidem Publium* vocat. Acta mss. quæ nactus sum ex bibliotheca Fuldensi: « Cronides. vero tabularius, cum cognovisset hoc factum, metu perterritus compre-

hendit B. Theodorum, et obtulit eum Populio præsidi. » Ita et in historiis plurimorum sanctorum, editis Lovanii anno 1488. Male apud Membrinium tom. II, *Populi præsidi*. Rectius apud Adonem *Popilius*, quam apud alios *Populius*. Notissimo *Popilia* inter Romanas familias.

E. V IDUS NOVEMBRIS.

(9 Nov.)

Natale sancti Theodori martyris, temporibus Maximiani et Maximini imperatorum. Qui cum esset miles, et vere Christianus, adductus est ad Brincam præpositum legionis, a quo dilatione accepta ut sententia irrevocabiliter permaneret, ^b judici Popilio sistitur, qui jussit eum mitti in carcerem, et signari ostium carceris; ubi divina consolatur visitatione. Post aliquot dies iterum adductus ante præsidem, suspensus est in ligno, et ungulis ferreis latera ejus rasa, quousque costæ ipsius nudarentur. Deinde dictavit sententiam, dicens: Theodorum non obtemperantem præceptis invictissimorum imperatorum, potentiaque deorum, credentem vero Jesum Christum crucifixum, jubeo ignibus tradi. Igitur beatus martyr signaculo crucis munitus, manibus post tergum ligatis, in focos propellitur. Et prospiciens videt in turba lacrymantem Cleonicum, qui cum eo tyro adductus fuerat. Et exclamans dixit: Cleonice, exspecto te; festina, et sequere me. Et cum jam flammarum globis undique vallaretur beatus martyr, orationem fudit, laudans et glorificans Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Sicque sanctam animam Christo reddidit V Idus Novembris. Quædam autem mulier, Eusebia nomine, collegit corpus ejus, et sindone munda involvens transtulit in possessionem suam, in locum qui appellatur Euchaita.

^c Item eodem die apud Bituricas, S. Ursicini, qui Romæ ordinatus a successoribus apostolorum primus eidem urbi destinatur episcopus.

F. IV IDUS NOVEMBRIS.

(10 Nov.)

In territorio Agathensi, in Cessatione, natalis SS. hendit B. Theodorum, et obtulit eum Populio præsidi. » Ita et in historiis plurimorum sanctorum, editis Lovanii anno 1488. Male apud Membrinium tom. II, *Populi præsidi*. Rectius apud Adonem *Popilius*, quam apud alios *Populius*. Notissimo *Popilia* inter Romanas familias.

^c Gregor. Turon. de Glor. confess., c. 80.

martyrum Tiberii, et Modesti, et Florentiæ: qui A tempore Diocletiani variis tormentis cruciati, martyrium compleverunt.

Item eodem die S. Martini papæ: qui ob fidem catholicam, ab imperatore Constantino hæretico, per Theodorum exarchum de ecclesia raptus, ac perductus Constantinopolim, relegatus apud Chersonam Lyciæ provinciæ, ibidem vitam finivit, multis in eodem loco virtutum signis usque hodie refulgens.

G. III IDUS NOVEMBRIS.

(11 Nov.)

In Galliis, Turonis civitate, natalis sancti Martini episcopi et confessoris.

Eodem die in Scythia, metropoli Phrygiæ Salutaris, passio sancti Mennæ martyris: qui persecutione Diocletiani et Maximiani, cum esset miles nobili genere, ex Ægyptiorum provincia ortus, abrenuntians terrenæ militiæ, primum cœlesti Regi secreta conversatione in eremo militavit. Deinde natalitiis præfatorum imperatorum procedens ad publicum, ac se Christianum libera coram ipsis voce declarans, traditus est Pyrrho duci torquendus; qui iussit eum in carcerem includi, quandiu imperatorum natalitia celebrarentur. Peracta igitur festivitate, ac sedente eo pro tribunal, iussit eum suis aspectibus præsentari; cui et dixit; Hesterna die infauste et temerarie ausus est theatrum introire, et vanissimis, nescio quibus, eloquiis profanare, maxime cum de te asseruerit nostræ fuisse militiæ. Sacrifica diis, ut omnia tibi quæ per ignorantiam gessisti ignoscantur, et ad honorem pristinum reformeris. Ad hæc beatus Mennas cum respondisset: Ego hoc sæculi honore non delector, sed Christi Domini discipulus effici cupio; iubente duce, extensus, et nervis bubulis manibus ligatus, tandiu a militibus virgis cæsus est, donec sanguine ipsius plateæ locus repleretur. Deinde in equuleo exungulatus, et lampadibus circum latera adustus, cilicioque plagæ a militibus fricata, et carbones ignis super eas impositi, per tribulos quoque et sudores ferreas, ligatis manibus ac pedibus, tractus, plumbatis etiam collo et maxillis graviter contusus, in laude et confessione omnipotentis Dei immobilis permansit. Novissime Pyrrhus dux sententiam ex tabella recitari præcepit: Mennatem ex milite omnium Christianorum auctoritatem, nolentem acquiescere præceptis imperatorum neque volentem sacrificare diis, gladio animadverti placet, et corpus ejus e medio ignis ereptum est, et mundis linteaminibus aromatibusque con-

ditum debita veneratione in cœmeterio in idus Novembris curatum. Cujus de inde sacrum corpus Constantinopolim translatum, civitate regia digno honore veneratur.

Item Lugduni, sancti Verani episcopi, cujus vita fidei et virtutum meritis illustris fuit.

A. PRIDIE IDUS NOVEMB.

(12 Novem.)

a Apud Africam, commemoratio SS. Arcadii, Probi, Paschasii et Eutychiani; qui ex Hispania oriundi, cum apud Sigericum^b [aL., Geisericum,] Wandalarum regem merito sapientiæ et fidelis obsequii chari clarique haberentur, nec in Arianam perfidiam, cui ipse deditus erat, ullatenus declinari paterentur, excitato in rabidissimam iram barbaro, primum proscripti, deinde in exilium acti, tum atrocissimis suppliciis ex cruciati, postmodum diversis mortibus interempti, illustri martyrio mirabiliter occubuerunt. Puer autem Paulillus nomine, frater Eutychiani et Paschasii, cum a professione atque amore catholicæ fidei nullis minis deturbari posset, fustibus diu cæsus, et ad infamam servitutem damnatus est; ideo, ut apparet, non occisus, ut de superata sævitia impietatis illa ætas gloriaretur.

Eodem die, sancti Melanii, Redonicæ civitatis episcopi: qui post innumerabilium signa virtutum, jugiter intentus cœlo, emigravit a sæculo.

B. IDIBUS NOVEMB.

(13 nov.)

Ravennæ, natalis SS. Martyrum Valentini, Solutoris, et Victoris.

Turonis, S. Brictii episcopi.

In Provincia, apud civitatem Aquis, B. Mitrii clarissimi martyris

C. XVIII KAL. DECEMB.

(14 Nov.)

Apud Thraciam, civitate Heraclea, natalis Sanctorum martyrum Clementini, Theoditi, et Philumeni.

c Apud Alexandriam, beati Serapionis, quem persecutores sub Decio, in domo sua repertum, crudelissimis affecerunt suppliciis, ita ut omnes ei juncturas membrorum prius solventes, de superioribus eum præcipitarent, ac sic Christi martyr efficeretur.

D. XVII KAL. DECEMB.

(15 Nov.)

Natalis sancti Felicis episcopi, qui a quindecimo ætatis suæ anno miraculorum gloria insignis fuit, et Martino præside, cum aliis triginta martyrium

rum in Chronico Gothorum æra 454, anno vii Theodosii junioris. Quod vero Victor Africanus in Wandalica persecutione horum martyrum non meminerit, causam existimat Baronius tom. V, anno Christi 437, quod Wandalicas elades in Numidiam aliasque illi proximas provincias illatas scribere haud admodum laboravit, rebus tantum Ecclesiæ Carthaginensis, ubi agebat, intentus.

e Euseb. lib. vi, cap. 34, Ruff. 31.

a Prosper in Chronico anno 437.

b Apud Sigericum Wandalarum regem. Ita constanter mss. vulgo *Gensericum*, vel, ut alii vocant. *Geisericum*, forte rectius: quare et hoc in margine apposui. Existimo errorem ex litterarum transpositione ortum, ut *Sigericum* scripserint pro *Gisericum*. Certe *Geisericus*, Wandalarum rex fuit, ut habes apud Prosperum in Chronico, anno Christi 437, in hac ipsa martyrum narratione ex quo Ado desumpsit; *Sigericus* vero Gothorum rex apud Isido-

complevit. Corpus ejus Elpidius presbyter in No-
lensi ecclesia sepelivit.

E. XVI KAL. DECEMB.

(16 Nov.)

Natalis S. Eucherii Lugdunensis episcopi, admirandæ fidei, vitæ et doctrinæ viri. Qui ex nobilissimo senatorum ordine ad religiosam vitam habitumque conversus, diu in agro suo super fluvium^a Druentiam intra septa speluncæ sponte conclusus, Christo servivit, jejuniis et orationibus vacans. Defuncto autem pontifice Lugdunensi, cum universa Ecclesia juxta morem a se antiquitus observatum, triduanis jejuniis et obsecrationibus, qui gubernationem ejusdem ecclesiæ suscipere deberet, sibi posceret a Domino revelari, cuidam puero apparens in visu angelus Domini: Est, inquit, senator quidam, Eucherius nomine, super fluvium (*al.*, Durentiam) Druentiam retrusus in specu, qui, relictis omnibus quæ possidebat, secutus est Dominum; ad hunc deducendum pergite, et vobis pastorem illum constituite, quoniam a Deo electus est. Quod cum puer senioribus diliculis retulis-^c et, omnipotenti Deo, cunctis fratribus convocatis, gratias egerunt; missoque cum clericis ad præfatum locum archidiacono, qui tunc ecclesiæ curam gerebat, invenerunt eum, sicut Dominus revelarat. Cumque illi archidiaconus rem propter quam venerat retulisset, cœpit eum juramento dicere se voluntarie de specu non egresurum, nec cum eo, nisi ligatus duceretur, iturum. Cumque diu talia repeteret, archidiaconus, effracto muro speluncæ, eduxit eum, et juxta quod ipse juraverat, vinctum perduxit Lugdunum. Quem pari animo, unoque consensu clerus et populus sibi eligens sacerdotem, in pontificali cathedra solemniter collocavit. Hujus uxor Galla, in sancto habitu Deo serviens, speluncam ejus ingressa, omne illic vitæ suæ tempus in studio religionis exegit. Duæ ipsorum filiæ, quarum una Consortia, altera Tullia vocabatur, virginitatis gratia et signorum gloria claruerunt.

F. XV KAL. DECEMB.

(17 Nov.)

^b Apud Alexandriam B. Dionysii episcopi, in multis sæpe confessionibus satis clari, et pro passionum tormentorumque diversitate magnifici, temporibus imperatorum Valeriani et Gallieni. Denique refertur, insectantibus se persecutoribus cum ipse astaret judici, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum pro quo magnopere fatigamini, avulsum cervicibus sumite et donum magnum ad tyrannum et imperatorem vestrum ferte. Præses autem Æmilianus erat. Ante quem cum Dionysius unum solum Deum prosequeretur, qui cœlum fecisset et terram, huncque diceret adorandum, cæteros

A autem neque esse deos, neque adorari debere; in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc præcipue electum quod loci incolæ gentiles erant, et idolorum superstitionibus satis dediti. Qui exsulem Dionysium primo hostili animo et satis adversa mente suscipiunt; post vero cum paulatim per Domini gratiam verbum Dei his seminare cœpisset, pars maxima trucis et barbari populi, relictis idolis, conversa est ad Deum verum, Christoque subjecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, vicinum quidem Alexandriæ, sed incolis desertum, ac pene habitatoribus vacuum transtulerunt. Sed et ibi cum pro urbis vicinitate nostrorum populus eum frequentaret, et tanquam pastore recepto grex lætior et constantior agonibus redderetur, rursum missis cum centurione militaribus viris, ipsum Dionysium, et cum eo Gaium et Petrum catenis constrictos, et diversis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibique eos in loco squallidissimo, et omni usu humanitatis carente, a Parætonio trium dierum itinere in desertum protento, nexos vinculis reliquerunt. Tunc temporis etiam Maximus presbyter, et Dioscorus, Demetrius quoque et Lucius, necnon Faustinus atque Aquila, satis clari et insignes titulo confessionis effecti sunt. Interea beatus Dionysius regressus Alexandriam, senio gravatus quievit in pace, decem et septem annis functus sacerdotio.

Eodem die, civitate Corduba in Hispaniis passio sanctorum martyrum Asciseli et Victoræ: ubi ob commendationem pretiosæ mortis eorum eodem die rosæ ortæ divinitus florentes colliguntur.

^c Aurelianis, sancti Aniani episcopi.

G. XIV KAL. NOVEMB.

(18 Nov.)

^d Antiochiæ, natale sancti Romani, qui temporibus Diocletiani, cum Asclepiades præfectus ecclesiam irrumpere, eamque funditus conaretur evertere, cæteros Christianos hortatus est ut ei contradicerent. Unde eum protinus vinctum sibi exhiberi jussit, et Christum constantissime confitentem primum extendi equuleo, deinde plumbatis graviter et fustibus cædi; post hæc etiam novacula acutissima maxillas ei radi fecit^e. Tunc ad petitionem ejus D puerum parvulum induci præcepit: quem Romanus Christi nomen invocans, utrum unum an plures deos melius esset colere interrogavit, ut ex ejus confessione præfectus confunderetur. Cumque puer unum Deum solum credendum esse dixisset, indignatus Asclepiades, catommo suspendi eum ac verberari, et postremo etiam decollari jussit. Erat autem nomen pueri Baralas. Romanus vero rursus equuleo suspensus, ungulisque exaratus, ad rogam

cap. 7.

^d Euseb., lib. viii, cap. 12.

^e Prudent., hymn, 10.

^a Ms. Durentiam.

^b Euseb., lib vi, cap 33, Ruff. c. 30, et deinceps, Euseb. lib. vii.

^c 10. Ruff. Gregor., Tur., lib. ii Hist. Franc.

ardentem, in quem præcipitaretur, perductus est. Sed, orante eo, venit repente imber inundans, et extinxit ignem. Post hoc jussit ei linguam abscindi. Quo facto, cum Christum voce clarissima collaudaret, reclusus in carcerem, ad extremum laqueo strangulatus est.

Eodem die in eadem urbe, natalis sancti Hesychii, qui sub præfato imperatore cum esset miles, et præceptum audisset, ut quisquis non sacrificaret idolis cingulum militiæ deponeret, repente cingulum solvit. Ob hanc causam imperator colobio indutum, primo in gynæceum eum dedit; deinde, ligato in dextera ejus saxo ingenti, in fluvium præcipitari jussit.

A. XIII KAL. DECEMB.

(19 Nov.)

Romæ, via Appia, natalis sancti Maximi presbyteri et martyris, qui persecutione Maximini passus, positus est ad sanctum Sixtum.

Apud Viennam, sanctorum martyrum Severini, Exuperii et Feliciani: quorum corpora post mula annorum curricula, ipsis revelantibus, inventa, et a pontifice urbis clero et populo honorifice sublata, in basilica sancti Romani, quæ jam dictæ civitatis parte orientali sita est, condigno honore condita sunt.

^a Die eodem natale sancti Fausti martyris. Huic tantum fiduciæ et magnanimitatis per Dei gratiam datum est, ut cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis et ministerii causa permitteretur accedere, iste una cum collega suo Eusebio indesinenter et reviseret, et necessaria ministraret. Et cum per dies singulos præsidis furor cresceret jugulando alios, alios suppliciis et diversis cruciatuum generibus affligendo, squalore carceris et catenarum ponderibus enecando, et super omnia præcipiendo ne quis ad eos prorsus accederet, ut et inedia quasi aliud tormenti genus adhiberetur; concessit tamen Deus huic diacono, et collegæ ejus gratiam, ut invitis omnibus, eis ad confessores Christi non negaretur accessus. Grandævus igitur et plenus dierum confessor perdurans, perfecto martyrio B. Faustus obtruncatione capitis consummatus est.

B. XII KAL. DECEMB.

(20 Nov.)

^b Romæ, natalis sancti Pontiani papæ. Qui, Maximino adversus ecclesiarum sacerdotes persecutionem commovente, cum [al., Philippo] Hippolyto presbytero Sardiniam deportatus, ibique fustibus mactatus, martyrium consummavit. Corpus ejus a beato Fabiano papa relatum, atque in cæmeterio Callisti sepultum est. Sedit autem in episcopatu annos novem, menses quinque, dies duos.

Apud Siciliam, civitate Messana, sanctorum Ampeli et Caii.

^c Apud Cubilonem, beatissimi Sylvestri, episcopi.

^a Euseb. lib. vii, cap. 10.

^b Pontificale, c. 19.

et confessoris, qui quadragesimo secundo anno sacerdotii sui plenus dierum atque virtutum mi-gravit ad Dominum.

C. XI KAL. DECEMB.

(21 Nov.)

Natalis beatissimi Rufi, de quo apostolus Paulus ad Romanos scribit: *Salutate Rufum electum, et matrem ejus et meam* (Rom. xvi).

In Italia, monasterio Bobio, sancti Columban abbatis, qui multorum cœnobiorum fundator, et innumerabilium pater exstitit monachorum, multisque virtutibus clarus, quievit in senectute bona.

D. X KAL DECEMB.

(22 Nov.)

Romæ, natalis sanctæ Cæciliæ virginis, quæ spon-sum suum Valerianum et fratrem ejus Tiburtium ad credendum Christo perdocuit, ac deinde ad martyrium incitavit. Hanc Almachius post martyrium eorum teneri fecit, et ut thura dæmonibus poneret impelli. Apparitores vero attendentes nimium decorem et prudentiam ejus, rogabant eam ne tale decus amitteret, et tantam pulchritudinem in mortem daret. At illa consilium pietatis sufficienter insinuans, et de gratia omnipotentis Dei eos informans, cum ad credendum Christo permotos cerneret, dicit eis: *Ite, dicite infelici Almachio quod ego indicias petam, ut hic intra domum meam faciam venire, qui vos omnes faciat vitæ æternæ participes.* Veniens igitur papa sanctus Urbanus, baptizavi plus minus quam quadringentos promiscui sexus homines, inter quos unus clarissimus vir erat nomine Gordianus. Iterum Almachius beatam Cæciliam sibi præsentari jussit. Et cum insuperabilem eam in confessione fidei permanere videret, jubet ut ad domum suam duceretur et ibi flammis balnearibus concremaretur. Ubi inclusa die integro et nocte, quasi in loco frigido integra perstitit sanitate, cum semper incendia lignis congestis ministrarentur. Quod audiens Almachius misit quæ eam decollaret. Quam spiculator tertio ictu percussit, sed caput ejus amputare non potuit; supervixit autem triduo. Tunc S. Urbanus corpus ejus auferens nocte, sepelivit inter collegas suos episcopos. Passa est autem beata virgo Marci Aurelii et Commodi imperatorum temporibus.

E. IX KAL. DECEMB.

(23 Nov.)

^d Natalis sancti Clementis, qui sub persecutione Trajani, martyrio coronatur.

Tunc etiam illustrissima et beatissima Dei famula Flavia Domitilla, quæ fuit Flavii Clementis consulis ex sorore neptis, et a sancto Clemente sacro velamine ad integritatis perseverantiam traditur consecrata, ob testimonium quod Christo perhibebat, cum aliis plurimis in insulam Pontiam exsilio deportata, longum inibi martyrium duxit.

Eodem die, natale sanctæ Felicitatis, matris se-

^c Greg. Tur. de Gloria confess. c. 85

^d Vide libellum de Fest. Apost.

ptem florum martyrum, quæ jubente Antonino decollata est pro Christo. Idem enim imperator injunxerat præfecto urbis Publio, ut eam compelleret cum filiis suis deorum sacrificiis inclinari. Qui blando alloquio ad sacrificium eam provocans, minatur poenarum interitum. Cui beata Felicitas: Nec blandimentis tuis resolveri potero, nec terroribus frangi; habeo enim Spiritum sanctum, qui me non permittit vinci a diabolo, et ideo secunda sum quia viva te superabo; et si interfecta fuero, melius te vincam occisa. Deinde alia die sedit præfectus in foro Martis, jussitque eam adduci cum filiis suis; cui et dixit: Miserere filiis tuis, juvenibus bonis, et flore primæ juventutis florentibus. Beata Felicitas respondit: Misericordia tua impietas est, et exhortatio tua crudelitas est. Et conversa ad filios suos dixit: Videte, filii, cælum, et sursum aspice ubi vos expectat Christus cum sanctis suis. Pugnate pro animabus vestris, et fideles vos in amore Christi exhibete. Audiens hoc Publius, jussit eam alapis cædi. Tunc convocans filios ejus cepit cum eis agere ut sacrificarent. Januarius respondit: Stulta suades, nam sapientia Domini me conservat, et faciet me omnia tormenta superare. Statim iudex jussit eum virgis cædi, et in carcerem recipi. Felix dixit: Unus est Deus, quem colimus, cui sacrificium piæ devotionis offerimus: unde tu ne credas, aut me aut aliquem fratrum meorum a Domini Jesu Christi amore recedere; et si immineant verbera, fides nostra nec vinci potest nec mutari. Philippus dixit: Isti de quibus dicis nec dii sunt, nec omnipotentes; sed sunt simulacra vana et misera et insensibilia, et qui eis sacrificare voluerit in æternum peribit. Sylvanus dixit: Nos, si transitorium timuerimus interitum, æternum incurremus supplicium; et quoniam vere novimus quæ præmia sunt parata iustis, et quæ pœna sit constituta peccatoribus, idcirco Romanas leges contempnimus, ut jussa divina servemus. Alexander dixit: Ego servus Christi sum; ore confiteor illum, corde teneo, incessanter adoro. Infirma ætas quam vides, causam habet prudentiam. Vitalis dixit: Melius vivit qui verum Deum colit, quam qui dæmonia optat habere propitia. Martialis dixit: Omnes qui non confitentur verum Deum esse, in æternum incendium erunt. Iudex gesta omnia scriptis Antonino innotuit. Quos ille jussit diversis suppliciis interire, matre novissime consummata.

F. VIII KAL. DECEMBRIS.

(24 Nov.)

⁹ Romæ natale S. Chrysogoni martyris, qui per biennium jussu Diocletiani coniectus est in vincula, ubi multa perpressus, S. Anastasiæ alimoniis fovebatur. Cum igitur beatam Anastasiam zelans vir ejus Publius, custodibus adhibitis, ita clausisset, ut nec cujuscunque fenestrellæ aditum aspectaret, ad hunc confessorem Chrysogonum, qui eam in Christo erudierat, talia scripta dirigit: « Sancto confessori

A Christi Chrysogono, Anastasia. Licet pater meus cultor fuerit idolorum, mater tamen Fausta Christianissima semper vixisse probatur et casta. Hæc me inter ipsa cunabula fecit fieri Christianam. Post cujus excessum sacrilegi jugum maritus suscepi. Cujus, Deo miserante, thorum mentita infirmitate declinans, die noctuque Domini nostri Jesu Christi amplector vestigia. Cum iste patrimonium meum, ex quo illustratur, cum indignis et turpibus idololatriis exhauriat, me quoque veluti magnam atque sacrilegam custodiæ tam gravissimæ mancipavit, ut vitam me corporalem amittere suspicer. Nihil enim superest, nisi ut, emissio spiritu, succumbam; in qua morte licet gloriæ de consensione Domini nostri Jesu Christi, tamen in eo mens mea valde conetur, quod opes meæ, quas ego ex asse Deo voveram, alienis a Deo et turpibus inserviunt. Et idcirco deprecor te, homo Dei, ut instanter Dominum depreceris, ut aut, ad fidem suam venturum si prævide. Publium, sinat vivere; aut, si prævidet eum in hac incredulitatis perversitate mansurum, jubeat eum dare locum suis cultoribus. Melius est enim ei exhalare spiritum quam Dei Filium denegare et eum confitentes impedire. Etenim omnipotens testis est Christus, quoniam, si liberata fuero, sanctorum vestigis adhærebo, et curas omnium sollicite exercebo, ut cœperam. Vale, vir Dei, et memento mei. » Cum hanc epistolam legisset Chrysogonus, oratione facta cum multis confessoribus, ita rescripsit: « Fluctuanti tibi inter procellas et turbines mundi, cito super undas deambulans Christus adveniet, et diaboli adversum te flantem spiritum uno jussionis suæ sermone compescet. Patienter, et quasi in medio mari posita, crede ad te Christum esse venturum, et ad temetipsam conversa, exclama cum propheta, dicens: *Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare cultus mei, et Deus meus (Ps. xli).* Geminum divini numeris probatur indicium, cum tibi et terrena reddentur, et donabuntur cœlestia. Deus enim beneficium suum ad hoc extremitatibus protrahit, ut non sit nobis vile quod præstat. Vide ne turberis in hoc quod pie viventi tibi inferantur adversa. Non enim deciperis, sed probaris. Non est tuta defensio quam per hominem putas posse constare. Audi Scripturam dicentem: *Maledictus homo qui spem suam ponit in homine; et benedictus homo qui spem suam ponit in Deo (Jer. xvii).* Cave fortiter, vigilanter, strenue universa peccata, et a Deo solo quære solatium, cujus jussa conservas. Cito enim ad te placidum tempus convertetur, et quasi post noctis tenebras florum dies lumen aspicias; atque post glaciale frigus hyemis transeuntis, aurea tibi tempora et serena succedent, ut omnibus, qui pro Christi amore affliguntur, præbeas temporalem lætitiā, per quam sine dubio consequeris æternam. Vale in Domino, et ora pro me. » Hanc epistolam legens Anastasia, fortiores fidei vires accepit, tantum de virtute pa-

⁹ De hoc in gestis Anastasiæ mart., 26 Dec., Anastasiæ epist.

tientiæ gloriari incipiens, quantum prius de oppressione infidelissimi viri se causabatur affigi. Igitur beata Anastasia, cum ita in custodia stringeretur, ut vix ei aqua daretur, æstimans se in ipsa tribulatione deficere, scripsit epistolam: « Beato martyri et confessori Christi Chrysogono, Anastasia. Finis venit corporis; memento mei, ut egredientem animam meam ipse suscipiat pro cuius amore ista sustineo, quæ ex ore hujus vetulæ recognoveris. » Ad hæc sanctus Chrysogonus tallia remisit scripta: « Chrysogonus Anastasiæ. Semper est ut lumen tenebræ antecedant. Sic etiam post infirmitatem salus revertitur, et vita post mortem promittitur. Uno fine concluduntur et adversa hujus mundi, et prospera, ne vel tristibus desperatio, vel lætis elatio dominetur. Unum mare est, in quo naviculæ corporis nostri velificent, et sub uno corporis gubernatore animæ nostræ nautico funguntur officio. Quorundam igitur naves, fortissimis carinarum nexibus solidatæ tenebrosi æquoris concitatos fluctus illæsæ prætereunt. Quorundam vero fragili junctura lignorum etiam in tranquillo vicinū mortificiunt cursum. Prope est enim ut pereant qui non cogitant qualiter ad salutis portum pertingant. Tu autem, o Christi irreprehensibilis famula, crucis Christi tropæi in tota mente consurge, et teipsam ad opus Dei præpara. In quo ejus desideriis dum parueris, cum martyrii palma ad Christum pertinges. Igitur Dioeletianus in Aquileiæ partibus positus, interficiens Christianos, jussit sibi adduci Chrysogonum. Cui cum diceret: Accipe præfecturæ dignitatem, sume etiam consulatum generis tui, tantum ut adores deos; beatus Chrysogonus respondit: Unum Deum mente adoro, corde colo, sinceris actibus veneror; istorum autem deorum vestrorum simulacra quia omnino dæmonum theſo (sic) novi esse, exsecror atque abjicio. Tunc jussu Dioeletiani ductus est ad aquas Gradatas, et ibidem decollatus. Corpus ejus in mare projectum, post modicum in possessione quæ dicitur ad Saltus, inventum est. Quod sanctus Zoilus, senex presbyter collegit, et in locello subterraneo in cubiculo suo posuit. Cui etiam caput ejus revelatum est, ita recens quasi eadem die fasset abscissum, quod corpori ejus compaginavit. Passus est autem B Chrysogonus viii Kal. Decembris, 3 Kalend. ejusdem mensis conditus. Sanctus vero Zoilus tricesimo die passionis ejus, apparente sibi S. Chrysogono, perrexit ad Dominum.

C. VII KAL. DECEMBRIS.

(23 Nov.)

^a Natale sancti Petri Alexandrini episcopi. Hic duodecim annos in episcopatu illis verbis exigit: quorum tres ante persecutionem, reliquos vero novem sub diversis tentationum generibus duxit. Cumque se semper, in omni agone persecutionum positus, arctioribus vinculis continentiae distringeret, et ad utilitatem atque instructionem Ecclesiæ in verbo

A Dei nobiliter insisteret, satisque vigilanter erga omnem sacerdotii curam diebus sudaret ac noctibus, nono persecutionis anno, episcopatus vero sui duodecimo, martyrii coronam capitis obtruncatione promeruit. Ad hunc namque comprehendendum Maximius tyrannus tribunum quemdam direxit. Qui ingressus Alexandriam, reperit eum cum multitudine populi sanctorum apostolorum commemorationem celebrantem; quem comprehensum, et vinculis alligatum posuit in custodia carceris. Et post dies aliquot Maximinus tyrannus litteris admonuit tribunum, ut quam celerius eum puniret. Interea dum in carcere servaretur, et universus populus urbis Alexandriæ, fores carceris observaret amore pastoris sui, Arius infelix, qui a beato Petro excommunicatus et degradatus propter dogma erroris habebatur, cognita sententia Maximini adversus beatum Petrum, festine pervenit ad ecclesiam, obsecrans ut pro eo clerus et populus apud episcopum intercederet, putans quod post discessum ejus ipse levaretur episcopus. Venientes igitur qui rogati fuerant, cœperunt pro Ario beatum episcopum supplicare. Quibus sanctus episcopus magno suspirio respondit quod jam Arius, Deo mortuus, a facie Dei projectus esset, quia graviter in essentiam deitatis blasphemasset, dogmatizans Patrem et Filium et Spiritum sanctum non esse unius essentiae et naturæ. Et apprehendens duos presbyteros Achillam et Alexandrum de turba seorsum, ait illis secreta: Ego quidem etsi peccator sum, tamen scio me vocatione cœlesti ad hunc agonem martyrii esse vocatum.

C Vobis igitur pium est confiteri mysterium Dei, quod mihi revelatum est, quia vos post martyrium meum, sedem et episcopatum meum consecuturi estis. Et tu quidem primus Achilla; post te vero Alexander. In hac hora denique noctis, ut vobis totum de Ario aperiam, cum solemnī consuetudine Deo sacrificium orationum consummassem, ecce subito apparuit mihi in habitu pueri Christus Dominus meus, ad cuius præsentiam splendore nimio illustratus, vultum majestatis ejus non valebam aspicere. Erat autem indutus colobia lineo candido nimis, conscisso a summo usque deorsum, et ambabus manibus conjungebat eum circa pectus suum, quodammodo cooperiens nuditatem suam. Quem ut vidi, timore nimio correptus, tandem confortatus, aio ad eum: Quid est, Domine, quod video tunicam tuam scissam a summo usque deorsum? Qui respondens, dixit mihi: Quotidie inde tractas, et nescis quomodo scissa est? Arius namque hoc fecit, qui separavit a me populum hereditatis meæ, comparatum sanguine meo. Præcipio nunc et moneo ne recipias eum in communionem, nec rogantibus his qui venturi sunt ad te, quos ille direxit, veniam ei præstes. Hæc quæ tibi manifestavi duobus presbyteris nota facias, ut ipsi post te, eum anathematizando abjiciant, ne illius errore populi decipiantur. Exhortationis igitur sermonem eis faciens, et ut in catholicæ fidei unitate

^a Euseb. 1. vii, c. ult. et lib. ix, cap. 3 Ruff. 6.

manerent. commendans eos Domino in quem crediderant, dimisit in pace. Nimio vero amore illius cum populi circa carcerem detinerentur, et aperte de carcere educi beatus Petrus non posset, noctis medio tribunus una cum militibus, rupto pariete carceris, per modicum foramen ad locum ubi decollandus erat. eum perducere fecit. Sanctus itaque Petrus oratione facta ad sepulcrum beati Marci evangelistæ, et sanctorum successorum ejus Aniani, Demetrii, Eraclii et Theonæ, inclinans genua sua, et gratias agens Deo qui eum martyribus suis sociasset, extendit cervicem suam gladiatori, atque ita percussus, martyrii palmam adeptus, occubuit. Et reverenter inde a Christianis sublatus, in locum qui dicitur Leocados, in cœmeterio quod ipse ædificaverat, ad Orientem civitatis Alexandriæ, sepultus est. Hic quotiescumque ingrediebatur in Thysiasium, et ascendebat ad superioris putei locum, oratione facta, et pace data populo videbat ignis splendorem quasi egredientem de sede. Ad cuius fulgorem, ejus mens in nimium amorem contemplationis Dei rapiebatur tantaque (virtutem antecessorum suorum considerans) humilitate tunc se deponebat, ut nunquam in throno eminentiori, ubi ipsi resederant, sed sub scabello pedum illorum sederet. Passus est autem hic beatissimus episcopus tempore Maximi imperatoris, qui decimam persecutionem a Diocletiano et Maximiano cœptam in Orientis partibus exercuit. Cum quo simul et alii plures ex Ægypto episcopi trucidantur cum clericis et laicis fere sexcentis sexaginta.

A. VI KAL. DECEMBRIS.

(26 Nov.)

* Natalis sancti Lini papæ, qui post apostolum Petrum, primus Romanam Ecclesiam tenuit annis duodecim, mensibus tribus, ac duodecim diebus; et martyrio coronatus, sepultus est in Vaticano. Hujus Lini Paulus in Epistola ad Timotheum meminit (11 Tim. iv).

b Apud Alexandriam, SS. Martyrum Fausti presbyteri, et Dii, et Ammonii: qui cum beato Petro ejusdem urbis episcopo, jubente Maximino, trucidati sunt.

Eodem die, B. Alexandri, episcopi et martyris, sub Antonino imperatore. Cui beato episcopo, cum esset famosissimus in miraculis, quodam tempore delatus est quidam mortuus: ejus parentes cum hortaretur sanctus vir ut crederent in Christum, spoponderunt se facturos, si isdem mortuus suscitaretur. Tunc sanctus vir, oratione facta, conversus ad corpus, dixit? In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, surge. Qui statim surgens clamare cœpit: Audite, parentes, et populus universus. Ductus aduobus Ægyptiis vultu terribilissimis, ira que plenis, positus sum in obscurissimo loco ubi erat puteus; subitoque veniente quodam juvene, nimio splendore corusco, totus ille locus contremuit, et exclamavit juvenis ille splendidissimus: Remittite puerum, quia

A vocatur a famulo Dei Alexandro. Et ecce reductus sum in corpore. Nunc, domine Alexander, baptizame in nomine Dei tui, ne ultra videam quod hodie vidi. Vocabatur is Lueius, cum quo baptizati sunt alii centum viginti quinque. Cumque rumor B. Alexandrum ubique spargeret, Antoninus direxit Cornelianum præsidem, ut Alexandrum episcopum ei exhiberet; qui invenit eum die Dominica in ecclesia docentem, et missas agentem; et sicut imperator jussu erat apprehensum perduxit Romam. Secuti sunt autem eum Crescentianus presbyter, Bonifacius et Vitalio. Præses vero, ligatis manibus ejus retro, obtulit eum Antonino; a quo interrogatus, cum de Christo constantissime peroraret fustibus jussus est mactari, et gravissime cæli, deinde in custodiam claudi. Quo cum a militibus duceretur, Antoninus post illum clamavit: Quatuor dierum a me tibi dantur induciæ, ut, deposito cultu vanitatis tuæ, ultro-neus advenias. Cui sanctus Martyr respondit: Quatuor dies jam æstima præterisse: quod desideras, hodie comple. Misso igitur illo in custodiam, B. Crescentianus sedens sub arbore, cœpit plorare, et præ tristitia soporatus dormire. Cui visus est Angelus Domini, et dixit ei: Jam fui ad Alexandrum, et solvi vincula ejus, et confortavi eum; et nunc ne sedeatis sub hac arbore, ne forte tyranno nuntiemini. Eductus igitur de custodia beatus Alexander iterum sistitur Antonino, et suspensus in equuleo, jubente impio, lampades ardentes circa latera ei appositæ sunt, ac ungulis corpus illius abrasum. Deinde ex equuleo depositus, ductus est ad templum

C Apollinis. In quo ingressus, statim ut oravit, pars aliqua templi, et simulacrum Apollinis cecidit. Antoninus vero hoc factum magicis artibus deputans, sedens pro tribunali, sanctum episcopum ad bestias damnavit. Et cum nulla eum tetigisset, fornacem igneam parari jussit, et beatum virum in eam jactari. Ut autem sanctus martyr, expansis manibus, in medio fornacis oravit ad Dominum, totus ignis ita extinctus est, ut nec vestigium caloris remaneret. Tunc Antoninus de fornace sanctum virum eductum decollari præcepit. Cumque jam duceretur a militibus, quidam juvenis ex officio Antonini, Herculanus nomine, exclamavit, dicens: Antonine, insensate tyranne, cur cæcus et surdus perduras? Ecce famulus Dei post virgas, post equuleos tuos, et lampades, atque unguicularum attactus, post templi et idoli tui ruinas, post leonem et usorum rabiem devictam, post fornacis ignem extinctum, nunc ad decollandum gaudio repletus vadit. Quis dubitet verum Deum esse qui ita suos confortat? Antoninus hæc audiens: Infelix, inquit, juvenis, quid tibi factum est, ut tales sermones loquaris? Et iratus jussit juvenem teneri; quem cum diversis cruciatibus afflisset, gladio consummavit. Beatus vero Alexander cum duceretur, obviavit ei quædam vidua quam beatus martyr rogavit, dicens: Comoda mihi orarium. At illa præstitit ei. Officiales autem dixerunt

* Pontific., c. 2.

b Euseb lib. viii, cap. 25, Ruff. 14.

mulieri: Perdidisti orarium tuum. Facto itaque signo crucis, exspoliavit se beatus Martyr tunica, et in linea stans, textit sibi de orario oculos, dein posititis genibus, suscepit gladium via Claudia, vigesimo milliaro ab Urbe. Et factus est terræmotus, et vicus et thermæ ceciderunt. Sanctus autem Crescentianus, et hi qui cum illo erant, revelante martyre, tulerunt sanctas reliquias ejus, et sepelierunt in loco ubi orans fornacis ignem extinxerat. Et posuit supra scriptum marmor continentes: *Hic requiescit sanctus et venerabilis martyr Alexander episcopus. Cujus depositio celebratur undecimo Kalendas Octobris.* Cui papa Damasus postmodum cryptam condignam faciens, illic eum sexto Kalendas Decembris transposuit, quando et festivitatem ei dicavit. Orarium porro illud sibi præstitum unde sibi martyr oculos texerat, mox ut decollatus est, mulieri per quemdam puerulum quem angelum fuisse non est dubium, reformatum est. Quod illa non sine grandi stupore recepit, et vere martyrem confessa Alexandrum Christo credidit.

B. V KAL. DECEMBRIS.

(27 Nov.)

Natalis sanctorum martyrum Vitalis et Agricolæ, qui apud Bononiam Italiæ urbem, post alia tormenta ultimo crucifixi martyrium compleverunt. Quorum corpora postmodum, cum essent posita inter sepulcra Judæorum, et populo Christiano prorsus incognita, beatus Ambrosius (ipsis sanctis martyribus revelantibus) apud Bononiensem civitatem reperit; quæque exstructa ecclesia, cum magna fidelium lætitia et dæmonum penis confitentium merita martyrum, sub altari deposuit.

In Galliis, civitate Regiensi, natalis sancti Maximi^a episcopi, qui a primæva ætate virtutum omnium gratia præditus, primum Lirinensis cœnobii pater, deinde Regiensis Ecclesiæ episcopus, signis et prodigiis inclutus exstitit. Denique inter alia gesta magnifica, tres mortuos vivens; unum tactu (quod ad sepulcrum vehebatur loculi, mortuus suscitavit

C. IV. KAL. DECEMBRIS.

(28 Nov.)

Natalis sancti Sosthenis, apostolorum discipuli (Act. xviii; I Cor. i).

Eodem die, sancti Rufi martyris, quem Dominus noster Jesus Christus, cum omni domo sua, per Chrysogonum martyrem lucratus est; quem, cum omni domo sua Diocletianus punitum, Christo martyrem fecit.

Eodem die apud Africam, natalis sanctorum martyrum Papinii et Mansueti^b episcoporum, qui tempore Wandalicæ persecutionis, sub Geiserico rege Ariano, pro fidei catholicæ defensione, candentibus ferri laminis toto corpore adusti, gloriosum agonem consummaverunt. Quo tempore etiam alii sancti episcopi, videlicet Quodvultdeus Carthaginensis,

^a Gregor. Turon., de Glor. conf., c. 83.

^b Victor Afr., I. II et III.

A Valerianus, Urbanus, Crescens et qui vocabatur Habetdeum, et Eustachius, Crescentianus et Crescencius, et Felix, et Hortolanus, et Florentianus, propter eandem prædicationis veritatem, gravissimo dammati exsilio, in confessione pietatis, cursum vitæ suæ consummaverunt.

D. III KAL. DECEMBRIS.

((29 Nov.)

Vigilia sancti Andræ apostoli.

Et Romæ, natalis sancti Saturnini martyris, Senis et Sisinnii^c diaconorum, sub Maximiano: a quo primo inter alios servos Dei dammati sunt ad fodiendam arenam, ad faciendas thermas Diocletianas; quorum unum Sisinnium præsentatum sibi, cum interrogasset idem Maximianus qui vocaretur, respondit: Ego peccator Sisinnius, servus servorum Domini Jesu Christi. Cui cum post alia diceret Maximianus: Aut sacrificia deo Herculi, aut carnes tuas ignibus cremabo, respondit: Et ego quidem semper hoc optavi (verumtamen si meritis fuero) ut desideratam coronam accipiam. Traditus igitur Laodicio præfecto, missus est in custodiam decem et septem diebus. Inde exhibitus est ab Aproniano commentariensi aspectibus Laodicii. Et subito lux de cœlo facta est, et vox cum luce audita est: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi (Matth. xxv.).*

Tunc Apronianus tremefactus cecidit ad pedes Sisinnii diaconii, dicens: Adjuro te per Christum quem confiteris, ne tardes me baptizare, et facias me tecum pertingere ad coronam. Qui baptizatus, statim obtruncatione capitis coronam martyrii invenit. Retruditur iterum in custodiam Sisinnius, et senex Saturninus cum illo, ubi multos gentiles venientes ad se docebant, et baptizabant. Post quadraginta duos dies, vincti catenis, ac nudis pedibus educti denuo ante præfectum, delata est tripoda ut sacrificarent. Tunc beatus Saturninus dixit: Conterat Dominus deos gentium. Et continuo soluta est tripoda ærea velut lutum. Quod videntes duo milites, Papias et Maurus, crediderunt Christo. Et comprehensi a Laodicio, non multo post martyrio coronati sunt. Deinde Laodicius beatum senem Saturninum et Sisinnium in equuleo jussit levare, et attrahi nervis ac fustibus, et scorpionibus cædi. Quibus etiam postmodum flammam ad latera jussit apponi, et depositos equuleo, ductosque milliaro secundo, via Numentana, capite truncari. Quorum corpora cum Joanne presbytero colligens Thrason, vir Christianissimus, qui de facultatibus suis martyribus multa ministraverat, sepelivit in prædiolo suo via Salaria, sub die tertio Kalend. Decemb.

Eodem die apud Tolosam, natalis sancti Saturnini^d episcopi: qui temporibus Decii, in Capitolio ejusdem urbis a paganis tentus, eo quod ad ejus præsentiam omnes ipsorum dii obmutefacti, nullum

^c De his gestis Marcelli papæ, 16 Jan.

^d Gregor. Turon., de Glor. mart., cap. 48.

sacrificantibus ex more possent dare responsum; A tauro ad victimam præparato funibus religatus est. Quo vehementius stimulado, a summa Capitolii Arce per omnes gradus præcipitatus, capite colliso, excussoque cerebro, et universo corpore dilaniato, dignam Christo animam exhalavit. Cujus nunc sacrum corpus in Ecclesia condigno honore veneratur.

^a Vide lib. de Fest. Apost.

E. PRIDIE KAL. DECEMBRIS.

(30 Nov.)

Natalis sancti Andreæ apostoli ^a.

Ipsa die, natalis sancti Trojani ^b episcopi, apud Santonas, magnæ virtutis et sanctitatis viri: qui sepultus terris, cœlo se vivere multis virtutibus manifestat.

^b Gregor. Turon., de Glor., conf., cap. 89.

LITANIE INDICENDÆ

MENSIS DECEMBER

HABET DIES XXXI, LUNA VERO XXIX.

F. KAL. DECEMBRIS.

(1 Dec.)

Natale sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariæ, qui tempore Numeriani, sub iudice Celerino Romæ passi sunt. Chrysanthi pater Polemius, vir illustris fuit, Alexandrinus genere. Hic filium suum cuidam virgini elegantis pulchritudinis conjunxit, quam ex nobilissimis Romanis fuisse constat. Hanc Chrysanthus a beato Carpophoro presbytero in divinis litteris satis fideliter eruditus, ad fidem Christi convertens, et prædicatione sua ut virginitatem suam Deo servaret instituens, et ut pariter nomen conjugii habentes caste viverent efficiens, baptizari fecit. Factumque est ut per Chrysanthum multitudo viro- rum, et per Dariam (sic enim vocabatur) innumera- biles feminae ad Christi gratiam confluerent. Igitur post aliquod tempus orta est seditio adversus eos, quod essent Christiani, Celerino tunc præfecto ur- bis. Qui utrosque comprehensos tradidit tribuno Claudio, ut diversis poenis eos interficeret. Claudius vero tribunus septuaginta militibus ad torquendum Chrysanthum dedit. Qui nervis crudis eum astringunt, sed mox ligamenta omnia resoluta sunt. Deinde in cippo nodosissimo, ita ut in tertio puncto ejus tibiam coarctarent, eum mittunt; moxque to- tum lignum cippi in cinerem resolvitur. Deinde per- fundunt eum lotio humano purtissimo, ut male- fica, inquiunt, tua amittas; sed fœtor in suavem odorem mutatus est. Deinde in co'io recenti vitu- lino constringunt nudum, et ad solem ferventem component; sed virtute divina corium ut erat molle permansit. Deinde collum, manus, ac pedes catenis constringentes ferreis claudunt eum in obscurissimo loco; sed statim catenæ resolutæ sunt, et tanta lux infulsit, ut putarent illic innumeras lampades ful- gere. Milites ergo renuntiaverunt hæc omnia tribu- no, qui jussit eum sibi exhibitum fustibus cædi. Sed allatæ virgæ rigidissimæ, illico cœperunt in mani- bus cædentium mollescere. Quod videns Claudius, jubet eum erigi, et vestimentis indui: et genibus ejus provolutus, cum universis militibus orabat se

B fieri Christianum. Quid mora? catechizatus baptis- mi gratiam percepit; cum illo et Hilaria uxor, duo filii ejus Jason (3 Dec.) et Maurus, amici et fami- liares ejus, septuaginta milites cum universis suis. Quod factum imperator audiens Chrysantium et Dariam jussit in carcere Tulliano recludi, unde pu- tor horribilis ascendebat, qui domorum et civitatis stercora per cloacarum cuniculos jugiter illuc de- currebant. Exinde Daria in publico meretricum lu- panari ponitur. Sed Chrysantho lux divina et odo- ramenta suavia præstantur: Dariæ vero leo de ca- vea fugiens Domini virtute ad tutelam donatur; qui ingressus cellulam, in qua sancta Dei in oratione prostrata jacebat, juxta eam prosternitur, ut venien- tes et ingredi volentes vi sua repelleret. Cumque C plures, hoc miraculo perculti, Christi potentiam venerentur, Celerinus præfectus jussit ignem co- piosum in ingressu cellæ, ubi beata Daria cum leone erat, accendi. Tunc cum jam leo paveret, ac rugi- tum daret, ait beata Daria: Egredere securus, et vale, quia ille quem in me honorasti, ipse te libe- rat. Exhibitis iterum, jubente imperatore, Chrysan- tho et Daria Celerino præfecto, Chrysanthus equuleo ingenti suspenditur; sed statim omnia ligna equulei comminuta, ac vincula dirupta sunt, lampades quo- que applicatæ lateribus ejus extinctæ. Hoc Cele- rinus præfectus vehementer expavescens, nuntia- vit imperatori. Ille hoc maleficiis deputans, jussit eos duci via Salaria in arenario, et vivos deponi, ac terra et lapidibus obrui. Passi sunt autem die D Kalendarum Decembrium. Ad quorum venerandam memoriam cum multa beneficia Deus præstaret, contigit ut ad diem natalis eorum infinita populi multitudo concurreret. Hoc nuntiatur imperatori, qui jussit ut in introitu cryptæ paries levaretur. Ac sic factum est, ut omnes pariter dum sacra- menta Christi perciperent, martyrii gloriam cele- brarent. Inter quos erat Diodorus presbyter, et diaconus Maximianus, et plurimi clericorum.

Ipsa die beati Eligii episcopi Noviomensis, glo- riosi in miraculis.

G. IV NONAS DECEMBRIS.

(2 Dec.)

Natale sanctæ Vivianæ ^a *[al., Bivianæ]* ^a martyris, beatorum martyrum Fausti et Dafrosæ ^b filię. Quæ, jubente imperatore sacrilego, tam diu plumbatis casa est, donec spiritum redderet. Cujus corpus biduo jussu imperatoris in foro jacuit; tandem raptum a Joanne presbytero, sepultum est in domo ubi mater et soror ejus Demetria jam sepultæ erant, juxta palatium Lucinianum Romæ, iv Nonas Decembris.

A. III NONAS DECEMBRIS.

(3 Dec.)

Tingi metropoli Mauritanie Tingitanæ, natalis sancti Cassiani martyris gloriosi.

Item, natale sanctorum martyrum Claudii tribuni, et uxoris ejus Hilarie, ac filiorum Jasonis et Mauri, et septuaginta militum, qui omnes ad prædicationem beati Chrysanthi crediderunt in Christo. Quod ut nuntiaturum est Numeriano imperatori, jussit Claudium tribunum ingenti saxo alligatum præcipitari in medio mari; milites vero septuaginta ac Jasonem et Maurum, filios Claudii, capitali sententia puniri. Erat autem in loco ubi decollati sunt, cuniculus antiquus. Hunc emundantes noctanter Christiani simul in unum omnia corpora sepelierunt, non longe ab urbe Roma, via Salaria. Corpora autem filiorum suorum Jasonis et Mauri collegit sancta Hilaria, relicta martyris Claudii. Quæ dum assiduis obsequiis ad sanctorum confessionem oraret, a paganis tenta est. Quam dum traherent, rogavit eos dicens, obsecro vos, permittite me prius orationem meam complere. Et dum fixisset gradum, accepit sacramentum Domini, et expandens manus suas, projecit se in orationem, et dum oraret, emisit spiritum. Qui tennerant eam, dolentes super repentinum obitum ejus, reliquerunt duas ancillas ejus quæ cum ea erant; quæ sepelierunt eam diligentissime in hortis suis, et super eam brevissimam ecclesiam fabricaverunt.

B. PRIDIE NONAS DECEMBRIS.

(4 Dec.)

Romæ, natale sanctorum martyrum Symphronii et Olympii ^c temporibus Valeriani et Gallieni imperatorum. Horum unum Symphronium, creditarium beati Nemesii, sibi præsentatum Valerianus jussit tradi Olympio tribuno, ut ab eo facultates Nemesii requireret, sub pœnarum examinatione. Præsentatus ergo Olympio, et ab eo interrogatus, respondit: Si facultates quæris Nemesii domini mei, jam eas Christo tradidi, quoniam ipsius fuerant et erunt. Si autem sacrificium offerre me compellis, sacrifico, sed Christo Jesu Domino meo sacrificium laudis et confessionis, cui se obtulit et dominus meus Nemesius. Tunc ira repletus Olympius, fecit eum extendi

A in catasta, atque fustibus mactari, deinde simulacrum Martis aureum una cum tripoda deferri. Quod statim ad verba Symphronii resolutum est. Videns autem Olympius, coepit admirari, et veniens ad uxorem suam Exuperiam, indicavit ei quomodo in nomine Dei sui Symphronius simulacrum Martis liquefecisset. Eadem vero nocte venientes cum filio unico nomine Theodulo, prostraverunt se ad pedes Symphronii, agentes pœnitentiam, et baptismum salutis exposcentes. Evocatus itaque beatus Stephanus pontifex, venit noctu ad domum Olympii, et catechizatum baptizavit, uxoremque ejus Exuperiam ac filium Theodulum, et quotquot crediderunt in domo Olympii. Quod ut audierunt Valerianus et Gallienus, nimio furore accensi, jusserunt Symphronium sibi præsentari, missisque militibus, adduxerunt eum vinculis ferreis oneratum, nudumque ac capistratum, simul et Olympius cum uxore sua, et filio Theodulo. Gallienus itaque dixit Olympio: Adhuc quidem differo pœnarum tibi inferre supplicia, qui de tua conscientia dubius non sum, quod nequaquam deseras deos quos semper adorasti, et alios compellebas adorare; nam et tormentis multis persequeris, usque ad effusionem sanguinis, qui non præberent consensum sacrificare diis nostris. Olympius respondit: Ego quidem feci non quasi Olympius, sed quasi impius et crudelis. Pro quibus commissis pœniteo, et effundo lacrymas amaritudinis in conspectu ejus cui credo, Deo vivo et vero, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, ut dignetur mihi remittere iniquitatem quam exereui in sanguine sanctorum ejus, quem feci effundi. Tunc data est sententia ut igne consumerentur. Ducti sunt itaque ante statuum Solis juxta amphitheatrum, fixisque stipitibus, et ligatis manibus devincti sunt, et in sarmenorum spinarumque congerie ignis suppositus. Statimque in ipso ignis initio, gratias Christo Domino decantantes, emiserunt spiritum. Relictis autem corporibus eorum, milites abierunt. Adveniens autem sanctus Stephanus episcopus cum clericis ac religiosis, et hymnis ex more redditis, abstulerunt corpora martyrum Symphronii, Olympii, Exuperie ac Theoduli, et sepelierunt juxta viam Latinam, miliario primo, sub die septimo Kalendarum Augusti. Translata vero a beato Sixto pontifice, celebrem diem fecerunt secundo Nonas Decembris.

C. NONIS DECEMBRIS.

(5 Dec.)

In Africa apud Coloniam Thebestinam, natalis sanctæ Crispinæ ^d, quæ temporibus Diocletiani et Maximiani, cum sacrificare nolisset, jussu Anulini proconsulis decollata est.

Eodem die, natale sancti Dalmatii martyris.

Item ipsa die Treviris, sancti Nicetii episcopi, totius sanctitatis viri, qui in basilica beati Maximi episcopi sepultus quiescit.

^a De hac in Vita sancti Pigmenii. 24 Mart.

^b De his in gestis Chrysanthi et Darie. 25 Oct.

^c De his in Actis sancti Stephani papæ, 2 Aug.

^d August. in psal. cxxvii, cxxviii; de Virg., cap. 44; serm. 55 de verb. Dom., et 39 de diversis.

D. VIII IDUS NOVEMBRIS.

(6 Dec.)

Sancti Nicolai Mirorum Lyciæ episcopi.

Apud Africam, sanctorum Dionysiæ, Dativæ, Meontis, et Æmiliani medici, et religiosissimi viri nomine Tertii, et Bonifacii, et Servilii, et Victricis, et Majorici adolescentis^a : qui omnes in persecutione Wandalica, sub Hunnerico rege Ariano, pro confessione fidei catholicæ, apud Africam, et ne ab Arianis rebaptizarentur, gravissimis et innumeris suppliciis exerceati, confessorum Christi numero sociari meruerunt. E quibus prædictus venerabilis adolescens Majoricus, Dionysiæ matris exhortationibus roboratus, in certamine confessionis spiritum reddens, cursum palmiferum consummavit.

E. VII IDUS DECEMBRIS.

(7 Dec.)

Apud Alexandriam, natalis beati Agathonis^b martyris, sub Decio imperatore. Qui cum esset militaris, et assisteret ubi beatissimi martyres cruciabantur (inter quos Julianus et Eunnus, in Domini Jesu Christi confessione perdurantes, admiranda spectacula martyrii sui angelis et hominibus præbuerunt), et quosdam volentes etiam mortuis illudere cadaveribus martyrum prohiberet, clamor repente totius vulgi adversus eum extollitur. Offeritur iudici fortissimus miles jam Domini, et nusquam se inferior factus, in confessione persistens, capite pro pietate damnatur. Passus vii Idus Decembris.

Apud Sanctonas, beati Martini^c abbatis, discipuli sancti Martini, Turonicæ urbis episcopi, qui in in monasterio quod ipse ædificavit, in pace quiescit. Ad ejus tumulum creberrima divinitus fiunt miracula,

F. VI IDUS DECEMBRIS.

(8 Dec.)

Romæ, natalis sancti Eutychiani^d papæ, qui rexit Ecclesiam anno uno, et sub Aureliano imperatore martyrio coronatus, sepultus est in cœmeterio Callisti, qui et ipse per diversa loca trecentos et quadraginta duos martyres manu sua sepelivit.

Ipo die apud Alexandriam, sancti Macharii^e sub Decio, qui gentē Libycus, cum multis verbis a iudice ad negandum suaderetur, et eo majore constantia fidem suam profiteretur, vivus ad ultimum iubetur exuri.

G. V IDUS DECEMBRIS.

(9 Dec.)

Natalis sanctæ Leocadiæ virginis, quæ tempore Diocletiani et Maximiani, a præfecto Hispaniarum Daciano, apud Toletum dira carceris custodia macerata est. Ubi cum gravissimos beatæ Eulaliæ et reliquorum martyrum qui a Daciano interficiebantur, vidisset cruciatus, genibus in oratione positus, impollutum spiritum Christo reddidit.

^a Victor. Afric., I. III.

^b Euseb., lib. vi, cap. 34, Ruff. 31.

^c Gregor. Turon. de Glor., c. 37.

^d Pontificale, cap. 28.

^e Euseb., I. vi, c. 34, Ruff. 31.

A Item eodem die, Cypriani^f abbatis Petragorici, magnificæ sanctitatis, et clarissimi in miraculis viri.

A. IV IDUS DECEMBRIS

(10 Dec.)

Apud Emeritam Hispaniæ civitatem, natale S. Eulaliæ^g virginis. Quæ cum esset annorum tredecim, jussu Daciani præsidis plurima tormenta perpessa, novissime in equuleo suspensa, et exungulata, faculis ardentibus ex utroque latere apposis, hausto igne spiritum reddidit, et cernentibus Christianis, in specie columbæ nivæ cœlum petiit. Cujus beatum corpus per triduum, jussu præsidis, pependit in ligno. Sed cui humana fuerant obsequia denegata, cœlestia fuerunt munera concessa : nam nix desuper corpus puellæ aspersit, ut quod ab utraque parte appositus ignis ardoris sui incendio confragerat, nivali candore coopertum divina gratia dealbaret. Sicque a Christianis reverenter ablata, et devotione debita, sub sacro altari deposita, miraculorum gloria illustratur.

Eodem die, apud præfatam urbem, passio sanctæ Juliæ, quæ fuit convirginalis sanctæ Eulaliæ, illique ad passionem properanti individua comes et sodalis adhæsit.

Item apud Hispontanam [a^l, Spoletanam] civitatem, sanctorum martyrum Carpophori presbyteri, et Abundii diaconi, qui persecutione Diocletiani, sub iudice Martiano, in confessione Christi primo fustibus crudelissime cæsi, deinde in carcerem, negato cibo et potu, retri; unde per angelum educti, et verbum Dei prædicantes, iterum tenti, et ora ipsorum lapidibus contusa sunt, rursumque equuleo torti, et post hæc carcere diu macerati, novissime gladio percussi sunt.

B. III IDUS DECEMBRIS.

(11 Dec.)

Danielis prophetæ.

Romæ sancti Damasi^h papæ, qui rexit Ecclesiam annos octodecim, menses tres, dies duos.

Et natalis sanctorum Pontiani, Prætextati, atque Thrasonis martyrumⁱ. Qui Thraso, cum esset potens et locuples, ac christianissimus, de facultatibus suis sanctis martyribus in carceribus et metallis damnatus victum ministrabat, per beatos Sisinnum et Cyriacum, quos beatus Marcellus ad hoc opus diaconos consecraverat. Non multo post, et ipse tentus a Maximino, martyribusque sociatus, palmam martyrii cum duobus aliis prænominatis percipere meruit.

In Galliis, civitate Ambianis, natalis sanctorum martyrum Victorici et Fuscani, qui gloriosissimam fidei suæ confessionem sanguine passionis decoraverunt.

^f Gregor. Turon., de Glor., conf., c. 100.

^g Prudentius, hym. 3.

^h Pontif., c. 38.

ⁱ De his in gestis Marcelli papæ, 16.

In Hispaniis, sancti Eutychii, cujus gesta habentur.

C. PRIDIE IDUS DECEMBRIS.

(12 Dec.)

Natale sanctorum martyrum Hermogenis, Donati, et aliorum viginti duorum ^a.

Apud Alexandriam, beatorum martyrum Epimachii et Alexandri ^b: qui multo tempore, cum in vinculis et cruciatibus carceris torti, etiam frequenter et divisis suppliciis confecti, perdurassent in fide, ignibus postremo consumi jubentur.

Eodem die, natale sanctarum quatuor mulierum Ammonariæ, Mercuriæ, Dionysiæ, item Ammonariæ ^c. Adversus primam virginem Ammonariam judex summa contentione utebatur, et immensis eam atque exquisitis cruciatibus affligebat, at maxime, quod ejus sententiam vincere cupiebat, quia laudabili voce decreverat nihil se prorsus eorum quæ sibi contra fas imperabatur, acturam; quæ statuti sui tenax ad ultimum capite punitur. Secunda vero, Mercuria, anus venerabilis et fecundissima in filiis, sed quos non prætulit Christo. Tertia, sancta Dionysia, et alia Ammonaria, quarta; dum nimia utuntur constantia apud judicem, et ille vioci erubescit a feminis, inauditis tormentorum generibus tolerat, finem omnium, ferro cedente, suscipiunt, gloriose et venerabiliter apud Alexandriam sepultæ. Scribit beatus Dionysius in libro de Martyribus.

D. IDIBUS DECEMBRIS.

(13 Dec.)

Apud Syracusam, Siciliæ civitatem, natale sanctæ Luciæ, virginis et martyris, quæ passa est persecutione Diocletiani et Maximiani, sub Paschasio consulari. Hæc nobilissima Syracusanorum, postquam omnia sua (quæ de parentibus ei remanserant) pauperibus, viduis, orphanis, peregrinis et Deo servientibus distraxit, a sponso suo, quod esset Christiana Paschasio judici delata, et contra leges Augustorum vivere, impellebatur ad sacrificandum dæmonibus. Tunc beata Lucia Paschasio respondit: *Sacrificium verum et immaculatum apud Deum et Patrem hoc est, visitare viduas et orphanos in tribulatione eorum* (Jac. i). Ego per istos tres annos nihil aliud egini nisi sacrificavi Deo vivo; et nunc quia aliud nihil superest, me ipsam offero in sacrificium Deo. Cui Paschasius post talia dixit: Cessabunt verba, cum fuerit perventum ad verbera. Lucia respondit: Dei verba cessare non poterunt; ipse enim dixit: *Cum steteritis ante reges et principes, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini* (Matth. x). *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus sanctus qui loquitur in vobis* (Marc. xiv). Paschasius iterum dixit: In te ergo est Spiritus sanctus? Ad hæc Lucia respondit: quod caste et pie viventes templum Dei sunt, et Spiritus sanctus habitat in eis, testatur Apostolus. Et cum Paschasius iterum dixisset: Ego

faciam te ad lupanar duci, ut dum fueris scortata, fugiat a te Spiritus sanctus. Beata virgo respondit: Nunquam coinquinatur corpus nisi de consensu mentis (I Cor. iii): nam et si in manu mea thura ponas, et per manum meam facias sacrificium, Deus hæc attendit, et ridet; de sensibus enim et voluntatibus judicat. Sic patitur violatorem castitatis, sicut latronem, sicut barbarum, sicut serpentem: nam si me invitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Post hæc Paschasius tradidit eam lenonibus, dicens: Invitate ad castitatem ejus populos, et facite eam tam diu illudi donec mortua nuntiatur. Quam lenones nullatenus movere potuerunt, cum simul ex officio impellentes accessissent, nec funibus additis [al. aditus.] aut boum paribus plurimis. Tunc præcepit Paschasius ministris ut ignem copiosum circa eam accenderent, picem vero et resinam, et fervens oleum super eam jactarent. Sed illa in nomine Domini Jesu Christi immobilis stetit, dicens: Ego rogavi Dominum meum Jesum Christum ut ignis iste non domineatur mihi, quatenus tibi insultem plaudens in Domino, et impetravi ab eo inducias martyrii mei, ut credentibus timorem tolleret passionis, et non credentibus vocem insultationis auferret. Tandem, gladio in gutture merso percussa, quandiu voluit oravit, quandiu voluit turbam circumstantem allocuta est. Nec omnino mortua est, donec venientibus sacerdotibus, communionem Dominici corporis et sanguinis acciperet. Passa est autem Idibus Decembris, et in loco ubi percussa est sepulta; basilica super corpus ejus postmodum fabricata. Paschasius vero Romam perductus, eo quod a Siculis fuisset accusatus quod deprædasset provinciam, ab omni senatu auditus, accepit capitalem sententiam.

E. XIX KAL. DECEMBRIS.

(14 Dec.)

Apud Antiochiam, natalis sanctorum martyrum Drusi, Zosimi, et Theodori ^d.

Apud Alexandriam, natale sanctorum martyrum Heronis, Arsenii, et Isidori, atque Dioscori. Hi postquam judici oblati sunt, judex primo omnium puerulum Dioscorum, tanquam pro ætate facilem flecti (erat enim quindecim annorum) ante verbis, post etiam verberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere videret, ferocius eum cruciari contendit. Tum deinde cæteros variis tormentis dilanians, cum pari modo constantia fidei videret armatos, tradi ignibus jubet. Dioscorum vero puerum, quod sibi constanter et sapienter in omnibus respondisset, admiratus judex, differ præcepit, sperans eum pro ætate pœnitudinem acturum. Sed ille confessionis gloria illustratus, divino nutu ad consolationem fidelium dimissus est. Acta hæc sub Deciana persecutione.

^a Euseb., lib. vi, cap. 34, Ruff. 31.

^b Idem, ib.

^c Euseb., l. vi, cap. 33, Ruff. 31, 13 Dec.

^d Euseb., lib. vi, c. 34, Ruff. 31.

Apud Cyprum, natalis sancti Spiridionis ^a episcopi, admirandæ beatitudinis viri, qui unus fuit ex illis confessoribus quos Maximianus, dextris oculis effossis, et sinistro poplite succiso, per metalla damnaverat. Quique cum propheticam vitam duceret, etiam signorum gloria inclutus fuit.

F. XVIII KAL. JANUARI.

(15 Dec.)

Apud Africam, sancti Valeriani episcopi et confessoris natale ^b. Qui tempore Wandaliæ persecutionis (cum ex præcepto Geiserici regis Ariani, ad tradendum ministeria divina et libros aretarentur cuncti Domini sacerdotes, ita ut iidem impii Ariani etiam de ipsis palliis altaris sibi camisas et femoralia facerent) viriliter, ne sacramenta divina traderet, dimicans, extra civitatem singularis expelli ^B jussus est; et ita præceptum ut nullus eum neque in agro permitteret habitare. Cumque esset plus annorum octoginta, in strata publica multo tempore jacuit nudus sub aere. Sicque in confessione catholice veritatis, et defensione sanctimonii cursum beatæ vitæ implevit.

Aurelianus, beati Maximini presbyteri, venerabilis sanctitatis viri.

G. XVII KAL. JANUARI.

(16 Dec.)

Martyrium trium virorum sanctorum, Ananiæ, Azariæ et Misaelis (*Dan. II.*).

In Tuscia, natale sanctæ Barbaræ ^c, virginis et martyris, sub Maximiano imperatore. Hæc primum a patre suo Dioscuro diu afflicta sub dira custodia, deinde tradita præsidi Martiano, exspoliata, nervis et tauris valde cæsa, discerpta est, et cilicio plagæ ejus defricatæ. Inde reclusa in carcere, ubi luce divina consolata est, mox circa latera ejus lampades ardentes applicatæ, et caput ejus malleis cæsum, et mamillæ ejus præcisæ. Deinde nuda per plateas ducta, et flagellis diutissime afflicta est. Ad extremum gladio data martyriam consummavit xvii Kalendas Januarii.

A. XVI KAL. JANUARI.

(17 Dec.)

Translatio sancti Ignatii ^d, episcopi et martyris, qui tertius post beatum Petrum apostolum, Antiochenam rexit ecclesiam.

Item eodem die, beati Lazari, quem Dominus ^D Jesus in Evangelio (*Joan. XI*) legitur resuscitasse a mortuis; item beatæ Marthæ sororis ejus, quorum venerabilem memoriam exstructa ecclesia non longe a Bethania (ubi e vicino domus eorum fuit) conservat.

In Oriente, apud Eleutheropolim civitatem, sanctorum martyrum quinquaginta, qui sub Saracenis passi sunt.

^a Ruff., lib. I. cap. 5.

^b Victor. African., lib. I.

^c De ea alii 4 Dec.

^d De eo 1 Februar. fusiis.

^e Vide libellum de Fest. Apost.

B. XV KAL. JANUARI.

(18 Dec.)

Natalis beatorum martyrum Rufi et Zosimi ^e, qui de illis primis discipulis fuerunt per quos primitiva Ecclesia in Judæis et Græcis fundata est. Ili requiescunt apud civitatem Macedonum Philippis.

Apud Africam, natalis sancti Moysetis martyris.

Turonis, sancti Gratiani episcopi, qui ad ipsam urbem primus ab urbe Roma episcopus transmissus, multis claris miraculis, ibi quiescit in pace.

C. XIV KAL. JANUARI.

(19 Dec.)

Apud Ægyptum, natale beati martyris Nemesii ^f: qui primo per calumniam quasi latro judici delatus est Æmiliano. Quo crimine absolutus, post hoc Christianus esse defertur. In hoc vero nulla a judice moderatio reservatur; sed geminatis suppliciis excruciatum cum latronibus jussit incendi, ignorans quod crudelitate sua optimo martyri Salvatoris similitudinem detulit, qui pro salute humani generis una cum latronibus pertulit crucem (*Isa. LIII; Joan. XIX.*).

Aurelianus, sancti Aviti abbatis ^g, qui spiritu prophetiæ illustris fuit, et honorifice in eadem urbe tumulatus est,

D. XIII KAL. JANUARI.

(20 Dec.)

Natalis beatissimorum martyrum Ammonis, Zenonis, Ptolomæi, Ingenui et Theophili, qui tribunalibus apud Alexandrum astantes, cum quidam Christianus a judice torqueretur, et jam pene ad negandum declinaret, disrumpebantur intra semetipsos, et vultu, oculis ac nutibus velut erigere conabantur illum qui in suppliciis positus trepidabat. Interdum etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis moribus et habitu diverse inclinati, tanquam subvare lapsantis animum gestiebant. Conversi vero ad eos omnes, et quid de semetipsis profiterentur ex eorum motibus agnoscentes, priusquam in eos vulgus clamoribus insiliret, ipsi in medium prorumpunt, ac sese Christianos esse testantur. Pro quorum victoria, gloriosissime Christus de antiquo generis humani inimico triumphavit, et versa vice, ex eorum confidentia, persecutoribus terrorem, suis constantiam animi dedit.

E. XII KAL. JANUARI.

(21 Dec.)

Apud Edissam Mesopotamiæ civitatem, natalis sancti Thomæ apostoli ^h.

Catalaunis, sancti Memmii, episcopi primi illi civitati ab urbe Roma directi, qui inter alia miracula mortuum suscitavit, cujus nunc sepulcrum creberrimis miraculis illustratur.

^f Euseb., lib. VI, cap. 34, Ruff. 31.

^g Greg. Tur., de Gloria confess., cap. 99, 20 Dec.; Euseb., lib. VI, cap. 34, Ruff. 31.

^h Ruff. 31. Vide lib. de Fest. Apost.; Gregor. Tur., de Glor. conf., cap. 66.

Item in Tuscia, natalis sanctorum Joannis et A Festi.

F. XI KAL. JANUARI.

(22 Dec.)

Romæ ^a via Lavicana inter Duas Lauros ^b, natalis trīginta martyrum, qui omnes uno die persecutione Diocletiani coronati sunt.

Apud Alexandriam, natale beati Ischyronis martyris. Is namque cum rem ejusdam potentis sub mercede procuraret, jubetur ab eo idolis immolare. Recusans cogebatur injuriis, persistens rursum blanditiis mulcebatur. Cum vero utrumque contemneret, præacuta sude validissime transverberatus permedia viscera neci traditur.

Ipsa die, aliorum quamplurimorum martyrum, qui in desertis et montibus apud Ægyptum oberantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestiisque consumpti sunt; qui omnes imitati electos Dei prophetas, gloria martyrii coronati sunt. Inter quos et venerandus senex Chæremon (episcopus hic erat urbis Ægypti quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem una cum grandæva conjuge discessisset, nulli ultra apparuit.

G. X KAL. JANUARI.

(23 Dec.)

Romæ, natalis sanctæ Victoriæ, virginis et martyris, persecutione Decii imperatoris. Hæc desponsata Eugenio viro pagano, rogante Tito Aureliano, qui sponsam Anatoliam virginem habebat, ad suadendam eam ut ei nuberet, perrexit. Cui et dixit: Audi me, domina soror Anatolia; et ego Christiana sum, et novi quia Deus nuptias non condemnat. Prophetæ et patriarchæ conjuges habuerunt, et posteritas eorum a Deo benedicta est. Nunc ergo audi me, et accipe virum qui te non prodat quod sis Christiana; sed per maritalem gratiam fiet ut ipse Christianis consentiat. Hæc dicenti Victoriæ virgo Anatolia respondit: O Victoria, vince diabolum et esto vera victoria. Tunc quando tota terra vacua erat, dixit Deus hominibus: Crescite et multiplicamini, et replete terram: nunc plenæ terræ. Postquam Filius Dei de cælo descendit, quotidie clamat: Crescite in fide, multiplicamini in charitate, et replete cœlos; quia appropinquavit regnum cœlorum. Iterum inter alia et post alia, sancta Anatolia intulit: Ego die qua expleni pretium ornamentorum

meorum in pauperes Christi, vidi per visum juvenem auro diadematum, splendidum in vestibus purpureis atque gemmatis, qui grata facie et læto vultu me inspiciens, ait: O virginitas, quæ morte non vinceris, quæ a morte perpetua liberas? O virginitas, quæ non in operibus tenebrarum, sed semper in lumine versaris! Hæc ego audiens, evigilavi, et cœpi flere, et projiciens me in pavimento, rogavi Dominum ut is qui mihi loquebatur dulcissimos sermones iterum prosequeretur. Sic mihi oranti et prostratæ idem qui ante loquebatur talia mihi subsequitur: Virginitas purpura regalis est; quam qui induit reliquis fit eminentior. Virginitas gemma est pretiosa. Virginitas thesaurus est regis immensus. Huic fures insidias tendunt. Hanc tu evigilans sollicite custodi, quantumque te plus habere cognoscis, instantius custodi, ne perdas. His et similibus verbis et factis incitata Victoria, omne pretium ornamentorum suorum et ipsa distraxit pauperibus. Sicque factum est, ut agentibus sponsis earum Aurelio et Eugenio, quia nubere illis virgines Christi noluerunt, a Decio imperatore urbe Roma pulsæ, ad prædia sponsorum ducerentur; ubi fame et inedia ita afflictæ sunt, ut vix ad vesperum modicus panis cibarius eis daretur, nulloque pacto efficere sponsi potuerunt ut vel ad nubendum, vel sacrificandum animi illarum inclinarentur. Beata igitur Victoria in virginitatis proposito invincibiliter persistens, post multa facta miracula, inter quæ plurimas virgines Domino aggregaverat, percussa est gladio in corde a carnifice Taliarcho, quem rogatu Eugenii sponsi sui Julianus pontifex Capitolii et comes templorum, ad hoc opus direxerat. Passa est autem x Kalend. Januarii. Corpus ejus cum omni reverentia curatum. Taliarchus vero percussor ejus, leprosus factus, intra sex dies consumptus a vermicibus, exspiravit.

Apud Nicomediam, sanctorum martyrum ^c viginti, quos Diocletiani persecutio gravissimis cruciatos tormentis, martyres Christo fecit, et beatos sanctorum numero in cœlis conjunxit.

Item Romæ, beati Servuli, de quo beatus Gregorius scribit; qui rebus pauper, meritis dives, quem longa ægritudo dissolverat: nam a primæva ætate usque ad finem vitæ, paralyticus jacebat. Hic non modo stare, sed ne unquam in lecto surgere vel ad sedendum valebat. Nunquam manum suam ad os ducere, nec se potuit in latus aliud declinare. Quidquid ex elemosyna potuisset accipere hoc pauper-

et Marcellino martyribus, et mausoleum, ubi matrem suam posuit in sarcophago purpureo. » Meursius in Glossario suo Græco-barbaro duobus his postremis locis mutabat *lauros* in *lauras*, sed jam facile perspicet nihil mutandum. Est et alius via Latina, apud Adonem supra ix Septembris, ad quem S. Gorgonius fuit translatus, *positusque est via Latina inter Duas Lauros*, nisi mendosus sit locus, et Lavicana legendum sit, quomodo habet Breviarium Romanum ix Sept. in lectione de S. Gorgonio. Tamen mss. Adonis cum vulgata ejus lectione conspirant.

^c De his Euseb., l. b. viii, c. 5; cap. li. iv Dial. c. 41 et hom. 13 in. Evang.

^a Euseb., Eccles. hist. lib. vi, c. 34, Ruff. 31; Euseb., ibid.

^b *Via Lavicana inter Duas Lauros*. Locus ita Romæ dictus via Lavicana, multorum sanctorum martyrio nobilitatus. Eundem hoc die Martyrologium Romanum representat. Anastasius bibliothecarius de Vitis pontificum, cap. 34, in Sixastro, de Munificencia Constantini: « Fecit basilicam via Lavicana inter Duas Lauros B. Petro et Marcellino martyribus, et mausoleum, ubi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico. » Ita hæc exhibet ms. Bertinianus. Ado Vienneſis in Chronico, circa annum Christi 306: « Fecit basilicam via Lavicana inter Duas Lauros B. Petro

ribus erogabat. Litteras non noverat, sed Scripturæ sacræ sibi met codices emerat; et religiosos quosque in hospitalitate suscipiens, hos coram se legere sine intermissione faciebat. Sicque factum est ut quantum ad mensuram propriam attinet, plene sacram Scripturam disceret. Studebat in dolore semper gra-

tias agere, hymnis Dei et laudibus, diebus ac noctibus vacare. Hic beatissimo fine glorificatus, sepultus est in ecclesia sancti Clementis, episcopi et martyris, ubi ad commendandam ejus sanctitatem, ad ejus tumbam miracula creberrime fiunt.

Reliquos dies hujus mensis, vide initio Martyrologii Adonis.

PRECATIO ADONIS.

Christe, precor, veniam segni des mitis alumno :
Tardus sum, tarde sed tibi nemo venit.
Longus præterit's tenuit nos error in annis;
Sufficiat meritis hæc, rogo, pœna meis.
Vita brevis superest, in mortem et prœior ætas;
Jam peccare senex non queo, nolo tuus.
Sanctorum eximiis meritis precibusque beatis,

Quorum perpetuos memorat liber iste triumphos,
Da, Pater omnipotens, veniam, da, Christe, medelam
His qui supplicibus votis ac mente fideli.
Committunt sese tantis per sæcla patronis,
Qui zabulo victo, rutilis super astra coronis
Conspicui, de te, quidquid petiere, merentur.

APPENDIX

AD SANCTI ADONIS MARTYROLOGIUM.

AMICE LECTOR.

Habes in hac Appendice quæ hactenus Adonis Martyrologio fuere inserta, cum tamen ab aliena manu sint. Et quidem ea quæ asteriscis notata sunt, etiam Jacobi Moandrii judicio, qui primus Adonem edidit, aliena ab Adone judicata sunt. Quorum rationem ita ipsa ad lectorem reddit: « Martyrologium hoc ex quatuor pervetustis mss. codicibus sibi mutuo correspondentibus manu propria exaravimus. Verum quartus a monacho ordinis S. Benedicti conscriptus, aliquot sanctorum nomina continebat, qui in cæteris tribus non habebantur. De quibus cum dubitaremus an essent Adonis, vel potius per dictum monachum

C ejus Martyrologio adjecta, doctorum virorum usu consilio, eosdem sanctos signo stellæ (*) prænotavimus, ad evitandum omnem errorem et scrupulum. » Hactenus Mosander.

Ego vero collatione trium codicum mss. Mosandrianis codicibus vetustiorum (de quibus initio Adonis ad Lectorem dixi), multo plura deprehendi Adonis non esse. Quæ in appendicem quoque retuli, sine asterisci tamen signo, ut constet quæ communi nostro Monsandrique consensu ab Adone resecanda sint, quæ vero præterea indicio trium mss. quos dixi codicum.

MENSIS JANUARIUS.

Kal. Jan. (1 Jan.) — * Eodem die sanctissimi Paragodæ, septimi Viennensis episcopi.

iv Nonas Jan. (2 Jan.) — * Item sancti Isidori, episcopi et martyris.

iii Nonas Jan. (3 Jan.) — * Item Octavæ sancti D Joannis evangelistæ.

ii Nonas Jan. (4 Jan.) — Item octavæ Innocentium.

Idibus Jan. (13 Jan.) — Octava Epiphaniæ.

* Treviris sancti Agriti, episcopi et confessoris.

* Rhemis, deposito sancti Remegii episcopi.

xviii Kal. Febr. (13 Jan.) — * Item Mauri abbatibus, discipuli beati Benedicti.

xviii Kal. Febr. (16 Jan.) — In *Marcello*, post, *Pricilla*, addit Ado vulgatus: « Hic fecit cœmeteria^a via Salaria, et quinque et viginti titulos in urbe Roma constituit, propter baptismum et pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis, et propter sepulturas martyrum. »

xv Kal. Febr. (18 Jan.) — Et passio sanctorum martyrum Thyrsi, Leuci et Galerici (*leg.* Callinici)^b.

xiv Kal. Febr. (19 Jan.) — Jerosolymis, Marthæ et Mariæ, sororum Lazari.

xiii Kal. Febr. (20 Jan.) — In *Fabiano* c, post *sepultus*, addit Ado vulgatus: « Hic regiones divisit diaconibus, et fecit septem subdiaconos qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum in integro colligerent. Hujus tempore supervenit Novatus ex Africa, et separavit Novatianum de Ecclesia, postquam Moyses confessor in carcere defunctus est; qui fuit ibi menses undecim. »

xi Kal. Febr. (22 Jan.) — Ipso die in Galliis, civitate Ebreduno, sanctorum martyrum Vincentii, Orontii et Victoris^d.

^a Pontific., cap. 31.

^b De his Ado, 28 Jan.

^c Pontific., c. 21.

^d Ado in libell. de Fest. Apost., 22 Mart.

* Item natalis sancti Pauli, quem beatus apostolus ordinatum, urbi Narbonæ episcopum misit. Quem tradunt ipsum eundem esse Sergium Paulum proconsulem, virum prudentem, a quo tempore Pauli sortitus est nomen, quando eum fide Apostolus subegerat Christi. Qui cum ab eodem apud Hispanias prædicandi gratia mitteretur, apud præfatam urbem Narbonam relictus, et prædicationis non segnitè impleto ministerio, clarus miraculis coronatus sepelitur.

x Kal. Febr. (25 Jan.) — * a Et alio loco, passio sanctorum Eugenii, Macarii et Perulvii.

vii Kal. Febr. (26 Jan.) — In Polycarpo, post consummati sunt in edito Adone addebatur; «Tunc etiam Germanicus, athleta Christi insignis, glorioso martyrii agone translatus est. Nam cum a iudice damnatus fuisset ad bestias, ultro sibi præparatam bestiam provocavit, despiciens videlicet temporalem mortem, et coronam vitæ æternæ veloci fine adipisci desiderans. Scripsit idem beatus Polycarpus ad Philippenses valde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conventu legitur.»

b Item apud Bituricas civitatem, beati Sulpitii, episcopi et confessoris, cuius et vita et mors pretiosa gloriosis miraculis commendantur.

iii Kal. Febr. (30 Jan.)

Item natalis sanctæ Aldegundæ virginis.

MENSIS FEBRUARIUS.

iv Nonas Febr. (2 Febr.) — Aurelianus, depositio sancti Flosculi episcopi, et sanctæ Sichariæ, virginis Deo sacratæ, ibidem.

iii Nonas Febr. (3 Febr.) — * Hamburgi, sancti Anscari, episcopi et confessoris, Hamburgensis primi episcopi, et Bremensis archiepiscopi.

* Viennæ, sancti Eventii, episcopi et confessoris.

viii Idus Febr. (6 Febr.) — * Item eodem die, Vedasti et Amandi, episcoporum et confessorum.

vi Idus Febr. (8 Febr.) — Item depositio sanctæ Helene reginæ.

iv Idus Febr. (10 Febr.) — * Item Scholasticæ virginis, sororis sancti Benedicti abbatis. (21 Mart.), qui vidit animam ejus in columbæ specie cælum penetrare.

iii Idus Febr. (11 Febr.) — * Apud Lugdunum, natalis sancti Desiderii episcopi et martyris; hic beatus vir passus est quidem in Prisceniaci villa, territorii Lugdunensi, decimo Kalendas Junii; translatus est autem Viennam episcopatus sui civitatem, tertio Idus Februarii.

Idibus Febr. (13 Febr.) — Natalis Gregorii papæ II^a, qui rexit Ecclesiam annos sexdecim. Leonis Constantini temporibus; hic vir castus, in divinis Scripturis eruditus. Hic in Germania per Bonifacium episcopum, verbum salutis prædicavit. Hic quadragesimali tempore, ut feria quinta jejunium et missarum celebritas fieret, quod antea non agebatur instituit.

xv Kal. Marti (15 Febr.) — Item beati Severi, presbyteri et confessoris, cuius meminit in Dialogo (cap. ult.) beatus Gregorius.

Brixia, natale sanctorum martyrum Faustini et Jovittæ. Qui nobili progenie in civitate Brixiana sunt orti. Nam parentes eorum in prædicta civitate caput senatus fuerunt. Jubente Adriano imperatore, a quodam Italico comite Rhætiarum in jam dicta urbe comprehensi, et in carcerem sunt retrusi. Postea vero, Adriano jubente, post multa et diversa tormenta, traditi sunt ad dilacerandum immanissimis feris, id est leonibus, leopardis, ursis atque superbissimis tauris. Sed ipsæ feræ, Domino mitigante, velut agni in mansuetudinem sanctis Dei

conversæ sunt; ita ut ipsorum pedibus prostratæ, eorum vestigia lingerent, inimicos autem Dei una cum ipso Italico, facto impetu, interficerent. Novissime autem in equuleo alligati, et in ignem missi, positi sunt super ollam æneam, in qua hinc inde plumbum liquebatur. Sed ipse ignis nihil sanctis Dei nocuit; inimicus vero illorum, quotquot attingere potuit, una cum Pompeio fratre Adriani excussit. Quo viso sanctus Calocero, qui tunc curam palatii habebat, credidit cum officio suo ad duodecim millia hominum. Unde iratus Adrianus ipsis omnibus, excepto Calocero, capita amputari jussit. Deinde, admonentibus sanctis angelis, beatus Apollonius, Brixienis Ecclesiæ episcopus, sanctum Faustinum consecravit presbyterum, et beatum Jovittam diaconum ordinavit. Post hoc autem, jubente Adriano, beatus Faustinus et Jovitta una cum sancto Calocero, vincti ferro Mediolanum ducti sunt. In qua civitate Adrianus plumbum fervescens et liquecens per fistulas in ora ipsorum trium mitti præcepit; sed nihil sanctos Dei nocuit. Insuper et oculum beatorum Faustini et Jovittæ jussit auferri; sed altera die oculos Dominus restituere dignatus est. Deinde traditi sunt ipsi tres sævissimis bestiis, id est tigribus, ursis, atque superbissimis tauris; sed ipsæ feræ sicut priores, Domino operante, sanctis Dei in mansuetudinem conversæ sunt, ex pagani autem maximam multitudinem interfecerunt. Post hæc et alia tormenta, jussit Adrianus cuidam Sapricio, primicerio scholæ candidatorum, ut beatum Calocerum in Ambinganum civitatem duceret, et ibi eum puniret, si non præceptis ejus obtemperaret. Nam ibi amputatione capitis post multa tormenta martyr Christi effectus, multo tempore quievit, quamvis postea Angilbertus archiepiscopus Mediolanensis eum inde transtulerit, et in sævissimis monasterio, quod vocatur Clavate, summa cum diligentia et honore collocare curaverit. Ipse vero beatus Calocero cum in custodiam Ambinganum iret, devenit in civitatem Astensem, et ibi invenit illustrem virum ipsius civitatis, nomine Secundum. Et cum eidem Secundo Christum prædicaret, et multa de beato Faustino et Jovitta diceret, qualiter Mediolani pro Christi nomine plurima passi in vinculis detinerentur, credidit ipse, et summa cum festinatione venit Mediolanum, et a sanctis Faustino et Jovitta baptizatus in civitatem suam reversus est: et ibi, amputato capite a prædicto Sapricio, Christi martyr effectus est. Post hoc sancti martyres Faustinus et Jovitta, vincti sub custodia cujusdam Antiochi præsidis Romam ducti sunt, et ibi diversis pœnis afflicti multos ad fidem converterunt, plurima per eos Domino faciente miracula. Ibi etiam invenerunt sanctum Evaristum urbis Romæ episcopum, inter sepulcra martyrum latitantem; quem rogaverunt ut faceret beatum Calimerum, qui per eorum prædicationem, inter plurimos Romanos credidit, in Mediolanensi civitate episcopum. Quo facto, iterum sub custodia Aureliani comitis ducti sunt Neapolim, et ibi multa ac varia tormenta perpassi, plurimis miraculorum ostensis, Domino juvante, multos ad fidem converterunt. Postea vero, manibus pedibusque ligati, in mare demersi, et ab angelis Dei liberati, et ad litus deducti sunt. Novissime autem jussu Adriani imperatoris Brixiam reducti sunt, et ibi a præfato Aureliano, post multa iterum tormenta amputatis capitibus, Christi martyres effecti sunt.

xii Kal. Martii (18 Febr.) — ° In Simeone, post fuisse, addit Ado vulgatus: «Constat tamen, quia Cleophas, cuius filius iste fuit, frater erat Joseph.»

xi Kal. Martii (19 Febr.) — Item sancti Theodori martyris, fratris sancti Georgii.

a Ado, ibid.

b Ado in Martyrolog., 17 Jan.

c De ea in Vita S. Benedicti

d Pontific., cap. 90.

e Greg. Tur. l. i Histor. Franc., cap. 27.

MENSIS MARTIUS.

Kal Martii (1 Mart.). — † Eodem die, Suvitbert^a, episcopi et confessoris.

vi Nonas Martii (2 Mart.). — Romæ, Simplicii^a papæ, qui sedit annis quindecim. Hic Acacium Constantinopolitanum episcopum, et Petrum Alexandrinum episcopum Eutychianos damnavit.

iv Idus Martii (19 Mart.). — † Romæ, depositio sancti Gregorii papæ^b, qui nobili genere liberalibus artibus eruditus est. Deinde, defunctis parentibus, sex in Sicilia monasteria construens, septimum intra Urbis muros constituit. In quo ipse post sæcularem habitum multis fratribus aggregatis, sub abbatis imperio strenue militavit, et suæ nobilitatis lineam moribus extulit, probis actibus decoravit. Nam qui ante sericis vestibus ac gemmis micantibus per Urbem solebat procedere trabeatus, post vili contextus tegmine, ministrabat pauper ipse pauperibus; quibus monasteriis tantum de redditibus prædiorum delegavit quantum posset commorantibus ad quotidianum victum sufficere, reliqua vero vendidit, ac pauperibus erogavit. Deinde coactus et multum renitens, factus urbis Romæ summus pontifex, Angelorum gentem ad fidem convertit, directis videlicet sui monasterii monachis, Mellio, Augustino, atque Joanne, et cum eis aliis pluribus fratribus. Rexit autem gloriosissime Romanam Ecclesiam annis tredecim, mensibus sex, et diebus decem. Augmentavit etiam in precatone canonis: *Diesque nostros in tua pace dispone*, etc.

Item Romæ, Innocentii papæ^c, qui rexit Ecclesiam annis quindecim, mensibus duobus, diebus vero viginti uno. Hic constitutum fecit de Ecclesia, et Pelagium atque Cœlestium hæreticos damnavit; et constituit ut qui natus fuisset de Christiana per baptismum renascetur, quod Pelagius damnavat.

† In Africa Joannis et aliorum quadraginta quatuor.

† Romæ, depositio sanctorum Innocentii et Rasi episcoporum.

Prædie Idus Martii (14 Mart.). — Eodem die Zachariæ^d pontificis, qui Romæ sedit annos decem. Hic in patriarchio B. Georgii martyris caput reperit in capsâ reconditum; in qua^e pittacium pariter inventi, hoc ipsum Græcis litteris exaratum. Sepultus est in ecclesiâ S. Petri apostoli.

xvii Kal. Aprilis (16 Mart.). — † Eodem die sancti Herberti Coloniensis archiepiscopi, vita et miraculis gloriosi, in monasterio Tuitiensi quiescentis.

xiv Kal. Aprilis (19 Mart.). — † Item eodem die, sancti Joseph, nutritoris Domini.

xiii Kal. Aprilis (20 Mart.). — † Item natalis S. Archippi, commilitonis beati Pauli apostoli.

xi Kal. Aprilis (22 Mart.). — Item sanctarum virginum Herlinde et Relindæ sororum.

x Kal. Aprilis (23 Mart.). — In Antiochia, sancti Theodori, presbyteri et martyris.

vii Kal. Aprilis (26 Mart.). — Hierosolymæ, Dominus noster Jesus Christus crucifixus et t.

Et in eadem civitate, passio S. Jacobi apostoli, sicut in Actibus apostolorum scribitur (Act. xiii).

^a Pontif., c. 48.

^b Pontif., c. 68.

^c Pontif., c. 42.

^d Pontif., c. 93.

^e In qua pittacium primum invenit. Qui hoc minus intellectum fuit ab editore, idcirco substituit *epitaphium*; sed auctor pittacium scripsit, uti mss. exhibent. Glossæ *πittάκιον* pittacium, brevis. Glossæ *Isodori*: *Pictatium, epistola brevis, et modica Pictatiuncula, membrana*. Utilitur ea voce Lampridius in Alexandro: « De promovendis etiam militibus sibi adnotabat, et perlegebat cuncta pittacia. » Occurrit

A Eodem die, immolatio Isaac et transitus filiorum Israel per mare Rubrum.

Et victoria Michaelis archangeli contra draconem.

vii Kal. Aprilis (26 Mart.). — † Eodem die, depositio S. Lutgerii episcopi.

vi Kal. Aprilis (29 Mart.). — Item Hierosolymæ, Resurrectio Domini.

iii Kal. Aprilis (30 Mart.). — * Aurelia civitate, sancti Pastoris episcopi depositio.

MENSIS APRILIS.

viii Idus Aprilis (6 Apr.). — In Sixto, post imperatoris, addit Ado vulgatus: « Hic constituit ut sacra mysteria non tractarentur nisi a ministris sacris; et quicumque episcopatus evocatus fuisset ad sedem apostolicam, rediens ad parochiam suam, non reciperetur, nisi salutationis litteras, hoc est, formatas a sede apostolica plebi detulisset. Constituit quoque ut intra actionem missarum *Sanctus, sanctus, sanctus*, ter decantaretur.

vii Idus Aprilis (7 Apr.). — Item Cœlestini papæ^g, qui rexit Ecclesiam annos octo. Hic constituit ut psalmi Davidici centum et quinquaginta ante sacrificium antiphonatum canerentur: nam antea tantum epistola et sanctum Evangelium recitabantur.

v Idus Aprilis (9 Apr.). — † Item quinque virginum, quarum nomina Deus scit.

Et Mariæ Ægyptiacæ.

iv Idus Aprilis (10 Apr.). — † Item in Antiochia, sancti Theodori presbyteri.

iii Idus Aprilis (11 Apr.). — † Eodem die Romæ, beati Leonis papæ^h.

Prædie Idus Aprilis (12 Apr.). — In Julio, post reversus est, editus Ado addit: « Hic constituit ut nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia: et notitia fidei per notarios colligeretur; et sive cautiones, vel instrumenta, aut donationes, aut commutationes, aut traditiones, aut testamenta, aut allegationes, vel manumissiones clericis in Ecclesia celebrarentur. »

Idibus Aprilis (13 Apr.). — † Item sanctæ Euphemie, virginis et martyris,

xvi Kal. Maii (16 Apr.). — * In Mauritania, natalis Basilæ.

Item sancti Aniceti papæⁱ, qui sedit in episcopatu annis undecim, et temporibus Severi et Marci martyrio coronatur, sepultus in cœmeterio Callisti. Hic constituit ut clerus comam non nutriret secundum Apostoli præceptum (I. Cor. xi).

† Eodem die, dedicatio oratorii S. Gangulphi martyris.

xiii Kal. Martii (19 Apr.). — † Eodem die, depositio S. Baldrici episcopi.

x Kal. Maii (20 Apr.). — In Victore, post coronatur, editi hætenus addunt: « Hic constituit^k ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur, et a quintadecima luna primi mensis usque ad vigesimam primam observaretur; et constituit ut necessitate faciente, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus, sub Christiana confessione, quicumque hominum ex gentilitate venientes baptizarentur. »

et apud Cassiodorum Celsus l. b. iii, c. 10: « Deinde habere duo pittacia, quæ latitudinem frontis, longitudinemque sequent. » Plura non congero, hæc ad lucem sufficiunt.

^f Pontif., c. 8.

^g Pontif., c. 44, ubi dicitur obiisse viii Id. Aprilis.

^h Pontif., c. 46.

ⁱ Pontif., c. 36.

^j Pontif., c. 11.

^k Pontif., c. 13.

xv *Kal. Maii* (24). — † Romæ, in cœmeterio via Appia. SS. Valeriani, Maximi et Tiburtii.

† In Campania, natalis sancti Amphelici.

Romæ, S. Soteris papæ^a, qui sedit in episcopatu annos novem, sepultusque est in cœmeterio Callisti. Hic constituit ut nulla monacha pallam sacramentatam contingeret in ecclesia, neque incensum poneret.

x *Kal. Maii* (22 Apr.). — In Africa civitate Hieropoli, natalis sancti Philippi apostoli.

In *Caio*, post *Martias* addit Ado vulgatus: « Hic Caius constituit^b ut per omnes gradus primum ascenderet si quis episcopus fieri mereretur, et esset ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter. » Eodem die Romæ, sancti Agapeti pontificis^c, qui sedit menses undecim. Hic ingressus Constantinopolim ad Justinianum imperatorem, Anthimum episcopum Constantinopolitanum, qui duas in Christo naturas negabat, deposuit, et in eius loco Menam A catholicum consecravit.

ix *Kal. Maii*. (23 Apr.). — † Eodem die, passio sancti Adelberti, episcopi et martyris.

† Item eodem die, S. Pysinnæ virginis.

viii *Kal. Maii*. (24 Apr.). — In Babylonia, civitate magna, Sidrach, Misach, et Abdenago, qui et mutato nomine Ananias, Azarias et Misael dicebantur, de camino ignis ardentis sunt liberati.

vi *Kal. Maii* (26 Apr.). — † Item Romæ, sancti Tindemialis, episcopi et confessoris.

v *Kal. Maii*. (27 Apr.). — In *Anastasio*, post *decem*, Ado vulgatus addit: « Hic constituit^d ut quotiescumque sancta Evangelia recitarentur, sacerdotes non sedant, sed curvose stent, constituitque transmarinum hominem in clerum non recipi, nisi quinque episcoporum designaretur suffragiis »

Pridie Kal. Maii. (30 Apr.). — † Romæ, S. Quirini, tribuni et martyris, de quo supra tertio Kalendas Aprilis.

Item Sophiæ virginis.

MENSIS MAIUS.

Kalendis Maii (1 Maii.) — Antisiodoro civitate, depositio sancti Amatoris episcopi.

† Tolosæ, natalis sancti Orientii episcopi.

Item depositio S. Justini, Begorra civitate.

† Eodem die, S. Walburgæ virginis.

iv *Nonas Maii* (4 Maii.). — † Eodem die, memoria beatissimi Justi, Viennensis episcopi.

Pridie Nonas Maii (6 Maii.). — † In Galatiæ civitate, natalis beati Gerontii confessoris.

Nonis Maii (7 Maii.). — † Item Benedicti pontificis^e, qui sedit Romæ menses decem, imperante Constantino. Hic ab ineunte ætate in Ecclesia militavit, paupertatis semper amator: sepultus apud B. Petrum.

viii *Idus Maii* (8 Maii.). — In monte Gargano, apparitio S. Michaelis archangeli, quando ita sagitta C velut flamine retorta, eum a quo jactata est mox reversa percussit; et dictum est ad episcopum: Ego sum Michael archangelus qui in conspectu Dei semper assisto. f

vii *Idus Maii* (9 Maii.). — † Eodem die, S. Dionysii Viennensis episcopi, præclarissimi in doctrina viri.

v *Idus Maii* (11 Maii.). — † Eodem die, B. Gangulphi martyris, cuius gesta habentur.

Pridie Idus Maii (14 Maii.). — † Mediolani, Victoris, Camoris, Felicis, Rustici, sanctorum quadringentorum quatuor martyrum, qui cum S. Cirico passi sunt.

xvii *Kal. Junii*. (16 Maii.). — † Tricassino, depo-

sitis Fidoli (*) presbyteri [al., episcopi], et confratris Brendani abbatis.

xiii *Kal. Junii* (20 Maii.). — Item passio S. Saturninæ virginis.

xii *Kal. Junii* (21 Maii.). — † Antisiodori, depositio B. Valis, presbyteri et confessoris, et Valentis martyris.

xi *Kal. Junii* (22 Maii.). — Natale S. Juliæ, quæ, cum Carthago civitas capta esset, ducta est captiva; et sortita in servitum devenit cuiusdam Euchii civis Syriæ Palestinæ. Cui diligenter serviens, expleto ejus servitio, acceptaque requie, aut orationi aut lectioni insistebat: nam et corpus suum jejuniis affligebat. Unde dominus ejus quamvis paganus valde eam admirans, sæpius admonerat ne taliter se affligeret. Sed illa nec blandimentis, nec etiam monitionibus ab hoc quod inchoaverat recedebat, excepto die Dominicæ resurrectionis. Deinde contigit ut dominus ipsius una cum ipsa veniret in Corsicam, et ibi sacrificantibus aliis, cœpit et ipse diis immolare. Sed beata Julia, videns errorem illorum, condolebat. Audiens quidam princeps Felix Saxo nomine, quod illa nollet sacrificare, quæsit eam a domino suo, ut receptis in illius vice quatuor ancillis, sibi ea daretur. Cui ille pro magno ejus servitio noluit eam tribuere. Tunc præfatus Felix callide fecit domino suo convivium, quatenus ipso ex nimia potatione soporato, et ignorante, de navi ipsius eam tolleretur. Quod et factum est. Nam, ipso inscio, ducta est beata Julia ante Felicem. Cumque blandimentis Felix ei non potuisset suadere ut sacrificaret, præcepit eam alapis cædi, deinde crinibus torqueri, atque flagellari, ad extremum etiam crucifigi; et sic in ipso patibulo ultimum efflavit spiritum. De ejus ore sanctissimum columba exivit, et cælum petivit. Tunc per angelos, divina dispensante gratia, nuntiatum est hoc quibusdam monachis in insula Margarita, quæ nunc vulgo B Gorgona dicitur, consistentibus. Illi, hoc audito, ascensis navibus, summa cum festinatione venerunt in Corsicam, et invenerunt sicut sibi ab angelis fuerat revelatum. Dein summa cum reverentia deponentes corpus ejus de cruce, juvante Domino, celeriter ad sua reversi sunt. Et ibi, videlicet in ipsa Margarita insula condientes corpus ejus cum aromatibus, posuerunt in monumento cum gaudio. Postea autem de ipsa insula, Alza regina, uxor Desiderii regis nongobardorum, præcepit corpus ejus afferri, et in monasterio quod ad honorem ipsius construxit, Brixie mirificissime collocauit.

Romæ, natalis sanctorum Faustini et Timothei, et aliorum.

† Antisiodori, depositio et translatio sanctæ Helenæ virginis.

† In Cæsarea Cappadociæ, natalis sancti Poliocti [Polyeucti].

x *Kal. Junii* (25 Maii.). — Apud Viennam, natalis sancti Desiderii episcopi, i, qui passus est in territorio Lugdunensi, in villa Prisciniaco, super fluvium Calaronæ, cuius vita plena miraculis refulsit, qui in Viennensi Ecclesia sepultus honoratur,

viii *Kal. Junii* (23 Maii.). — In *Urbano* addit vulgatus: « Hic sedit in episcopatu annos quatuor, menses decem, dies decemⁱ. »

vii *Kal. Junii* (26 Maii.). — Item natalis venerabilis Bedæ, presbyteri et confessoris, ac doctoris celeberrimi.

v *Kal. Junii* (28 Maii.). — * Romæ via Numentana milliario quartodecimo, natalis sanctorum Ephycati, Eustasii, Victorinæ, Castulæ.

iv *Kal. Junii*. (29 Maii.). — † In Africa, natalis

^a Pontif., cap. 13.

^b Pontif., cap. 29.

^c Pontif., cap. 38.

^d Pontif., cap. 48.

^e Pontificale, cap. 82; is est Benedictus II.

^f Fusius in Martyrolog. Adonis. 29 Sept.

^g Addit. ex ms. E.

^h Addit. ex ms. E.

ⁱ Ado in Chron. an. 583, Eral in ms. S. ad marginem.

^j Pont., cap. 18.

sanctorum Primi, Alcidiae, Passiomoni, et aliorum centum quinquaginta quatuor.

iii *Kal. Junii* (30 *Maii.*). — † In Antiochia SS. Syçi et Palatini.

† Item in Nicomedia, natalis multorum sanctorum.

MENSIS JUNIUS.

Nonis Junii (3 *Jun.*). — In *Bonifacio Britanno*, post *Eobano*, addit *Ado* vulgatus, et *Adelharo*.

Romæ milliario tertio, Feliculæ, Felicitatis, et aliorum.

iii *Idus Junii* (11 *Jun.*). — Romæ, natalis SS. Basillæ et Basilissæ, et SS. Crispoli et Restituti.

xvi *Kal. Julii* (16 *Jun.*). — Apud Viennam, S. Domnoli episcopi.

† In Moguntia, SS. Aurei et Justinæ.

xv *Kal. Julii* (17 *Jun.*). — * Aurelianus, sancti Avitti, presbyteri et confessoris.

xiv *Kal. Julii* (18 *Jun.*). — † In Alexandria, S. Mariæ, virginis et martyris, et Balbinæ.

xii *Kal. Julii* (20 *Jun.*). — Romæ, sancti Silverii papæ^a, qui sedit anno uno. Qui, consentiente Justiniano imperatore, a Belisario patricio depositus, et monachus factus, in exilio confessor moritur.

xi *Kal. Julii* (21 *Jun.*). — † In Cæsarea, depositio S. Eusebii episcopi.

viii *Kal. Julii* (24 *Jun.*). — † Romæ, S. Fausti, cum aliis viginti tribus.

iv *Kal. Julii* (28 *Jun.*). — In Leone post papæ, addit vulgatus: « Qui sedit menses decem Romæ^b. Hic eloquentissimus, et divinis Scripturis sufficienter instructus, Græca Latinaque lingua eruditus. Hic sanctam sextam synodum, quæ in regia urbe celebrata est, ubi damnati sunt Cyrus, Sergius Honorius (*deest vulgat.*), Pyrrhus, Paulus, Petrus, Macarius, Stephanus, et Polychronius novus Simon, qui unam voluntatem et operationem in Domino Jesu Christo prædicabant, de Græco in Latinum transtulit. Hic constituit ut qui archiepiscopus ordinatus fuerit, nulla consuetudine pro usu pallii in diversis officiis persolvere debeat, c^c Hic cum multis episcopis fidem catholicam exponens. Eutycheianam et Nestorianam hæresim damnavit, et sanctissimum concilium Chalcedonicum sua industria congregari fecit. Hic constituit [Vulgatus addit *intra actionem dicere sanctum Sacrificium* et] monacham non accipere velamen capitis benedictum ab episcopo, nisi prius probata illius virginitas fuerit.

iii *Kal. Julii* (29 *Jun.*). — † Romæ, natalis sancti Novatiani cum aliis nongentis septuaginta septem.

MENSIS JULIUS.

Kal. Julii (1 *Julii.*). — † Item Octavæ S. Joannis Baptiste.

† Romæ, Cati papæ et aliorum^d.

Augustodini, depositio Leontii episcopi.

† In Mesopotamia, Zeli cum aliis sex.

† Orion, cum aliis octo.

iv *Nonas Julii* (4 *Julii.*). — † Eodem die, Augustæ, sancti Udalrici, episcopi et confessoris.

Nonis Julii (7 *Julii.*). — Eodem die, Wilibaldi, episcopi et confessoris.

Et Materniani confessoris.

viii *Idus Julii* (8 *Julii.*). — † ° Apud Herbipolim, natalis sanctorum martyrum Kiliani et sociorum ejus.

vii *Idus Julii* (9 *Julii.*). — † Eodem die, natalis S. Agilolphii, archiepiscopi Coloniensis et Martyris.

v *Idus Julii* (11 *Julii.*). — † Item Romæ, natalis SS. Stephani, Leontii, et aliorum.

† Treviris, S. Hidulphi, ejusdem urbis episcopi et confessoris.

^a Pontif., cap. 6.

^b Pontif., c. 81. Est Leo II. Erat in ms.

^c Hæc sunt de Leone I, ex Pontificali, c. 46.

A *Idus Julii* (13 *Julii.*). — † Eodem die, S. Margaritæ, virginis et martyris.

Idibus Julii (15 *Julii.*). — † Eodem die, diviso apostolorum.

Ante *Catulini* post *Carthagine*, vulgatus interponit, natalis sanctorum Philippi.

† Item eodem die, sanctæ Reginsuindæ virginis.

xvii *Kal. Aug.* (16 *Julii.*). — Item SS. Monulphi et Gondulphi, episcoporum et confessorum.

† Item alibi, sancti Mammæ.

xvi *Kal. Augusti* (17 *Julii.*). — † Item Antisiodoro, S. Theodosii episcopi et confessoris.

xv *Kal. Augusti* (18 *Julii.*). Brixia, depositio S. Philastrii, ipsius civitatis episcopi: qui cum fuisset presbyter ordinatus, ductus amore Dei, relictis omnibus, universum pene ambitum circumivit orbis, quatenus seculus vestigia Pauli apostoli per singula loca animas fraude diaboli deceptas, de sempiterno suis prædicationibus liberaret interitu. Unde non solum contra Gentiles atque Judæos, verum etiam contra omnes pene hæreses; et maxime contra Arianam perfidiam, quæ tunc nimium prævalebat, fidei vigore pugnavit; et ob hoc verberibus castigatus, stigmata Domini nostri Jesu Christi suo portabat in corpore. Nam et in Mediolanensi urbe idoneus custos Dominici gregis fuit, et Auxentio Arianæ perfidiæ episcopo, priusquam B. Ambrosius eligeretur, divina gratia fultus nimium repugnavit. Romæ etiam non exiguo tempore demoratus, multos et publica et privata disputatione est in fide lucratus. Et quia valde hæreticos impugnabat, voluit de eorum singulis sectis atque doctrinis nefandissimis librum componere, quatenus singularum hæresium errore patefacto, nullus ab eis saltem simplex in Ecclesia constitutus comprehendi possit. De quo beatus Augustinus ita dixit (lib. de hæres. ad *Quodvultdeum*, hæc. 41): Philaster Brixienensis episcopus in prolixissimo libro quem de hæresibus condidit, centum viginti hæreses [Aug. 1: centum viginti octo] arbitratus est computandas.

xiv *Kal. Augusti* (19 *Julii.*). — † Lugduni sancti Rustici, presbyteri et confessoris.

† Item Treviris, S. Martini, episcopi et martyris.

xiii *Kal. Augusti* (20 *Julii.*). — In *Joseph* post *Justus*, omisso qui, addit *Ado* vulgatus. « Hic prædicationis, et sanctitatis officiis serviens. »

† Item eodem die, Vulmari et Philiberti abbatum.

xii *Kal. Augusti* (21 *Julii.*). — † Eodem die, sancti Arbogasti, episcopi et confessoris.

x *Kal. Augusti* (23 *Julii.*). — † Eodem die, S. Liborii, episcopi civitatis Cenomanensis et confessoris.

vii *Kal. Augusti* (26 *Julii.*). — * Treviris, sancti Beati confessoris.

iv *Kalendis Augusti* (29 *Julii.*). — Item Aurelianus civitate, depositio sancti Prosperi episcopi.

iii *Kalendis Augusti* (30 *Julii.*). — † Eodem die, civitate Antisiodoro, S. Ursi, episcopi et confessoris.

MENSIS AUGUSTUS.

iv *Nonas Augusti.* — In *Stephano* post *dies duos* additur in vulgato: Hic constituit ut sacerdotes et Levitæ vestes sacras in quotidiano usu non haberent, nisi tantum in ecclesia.

Nonis Augusti (7 *Aug.*). — † Eodem die, sancti Justinii presbyteri, de quo ad xv *Kalend.* Octobris.

Catalaunis, sancti Memmi, episcopi et confessoris.

^d Pontific., c. 29; *Ado*, 22 Aprilis.

^e Erat in SS. E.

^f Pontificale, cap. 24.

iv *Idus Augusti* (10 Aug.). — Item Romæ, sancti Hormisdæ papæ^a, qui sedit annos septemdecim. Hic composuit clerum, et psalmis erudit. Sub hujus tempore Anastasius imperator hæreticus, percussus fulmine interiit. Sepultus est idem pontifex in ecclesia beati Petri, † viii Idus Augusti [*Vulg., male, vii*].

iii *Idus Augusti* (11 Aug.). — † Eodem die in Cameraea civitate, natalis sancti Gaugerici, episcopi et confessoris.

Idibus Augusti (13 Aug.). — Pictavis, sanctæ Radegundæ, virginis et reginæ.

xviii *Kal. septembris*^b (15 Aug.). — Eodem die^c dedicatio oratorii sanctorum Jacobi apostoli, Laurentii, Valentini, Scholasticæ virginis, consecrati per Willibertum archiepiscopum.

xvii *Kal. septembris* (16 Aug.). — Metis, sancti Arnulphi, episcopi et confessoris.

xvi *Kal. septembris* (17 Aug.). — Item Octavæ sancti Laurentii martyris.

xv *Kal. septembris* (18 Aug.). — † Eodem die, B sanctæ Helenæ reginæ.

xi *Kal. septembris* (22 Aug.). — Item octavæ Assumptionis beatæ Mariæ virginis.

ix *Kal. Septembris* (24 Aug.). — Eodem die, natalis sancti Audoeni, episcopi et confessoris.

vi *Kal. septembris* (27 Aug.). — Nola civitate, natalis sancti Felicis episcopi.

MENSIS SEPTEMBER.

Kal. septembris (1 Sept.). — † Item sanctorum confessorum Sixti et Sisinnii.

viii *Idus Septembris* (6 Sept.). — Romæ, natale sancti Eleuterii.

viii *Idus Septembris* (7 Sept.). — Aurelianis, natalis sancti Evertii, episcopi et confessoris.

Vico Novegento, natalis sancti Clodoaldi^d confessoris.

Eodem die, sanctæ Reginæ virginis.

v *Idus Septembris* (9 Sept.). — † Sergii^e papæ, qui sedit annos tredecim Romæ. Hic invenit miræ magnitudinis portionem ligui salutaris Dominicæ crucis in sacro beati Petri. Hic statuit in tempore confractionis Domini corporis, *Agnus Dei* a clero et populo decantari, et constituit ut in diebus Annuntiationis Dominicæ, Dormitionis et Nativitatis sanctæ Dei genitricis Mariæ, ac sancti Simeonis, quod Hypapante Græce dicitur, Litanie exeant a sancto Auriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat.

iv *Idus Septembris* (10 Sept.). — Romæ, depositio sancti Hilarii^f papæ.

iii *Idus Septembris* (11 Sept.). — † in Apulia, sanctorum Felicis et Donati.

Lugduni Galliæ, depositio sancti Patientis episcopi et alibi sanctorum Gelici et Regulæ.

Pridie Idus septembris (12 Sept.). — † Item in Asia, sanctorum Diophili matronæ, et Theclæ virginis.

† Lugduni, depositio sancti Sacerdotis, episcopi et confessoris.

† Nicomediæ, sancti Ammonæ.

† In Sicilia, civitate Catanas, sactorum Eupli et Serapionis.

Idibus Septembris (13 Sept.). — Item Andegavis,

^a Pontif., cap. 83.

^b Addidi ex ms. E.

^c *Dedicatio oratorii*. Hæc inserui ex ms. E, qui solus habebat. Haud dubie inserta Adoni ab eo qui eum codicem scripsit, ubi oratorium hoc dedicatum est, cum aliis desit. Codex mihi vetustior videtur fundatione ipsius Everbodiensis abbatie. Oratorium hoc, cum dicatur consecratum per Willibertum archiepiscopum, valde vetustum est. Willibertus enim, archiepiscopus Coloniensis, obiit circa annum Domini 890. Omnino librum illum Adonis Everborecium delatum existimo ex veteri aliqua ab-

A depositio sancti Murlionis, episcopi et confessoris.

Turonis, sancti Littorii, episcopi et confessoris.

xv *Kal. Octobris* (17 Sept.). — Romæ, in crypta Arenaria, sanctorum martyrum Narcissi et Crescen-

tionis.

xiii *Kal. Octobris* (19 Sept.). — † Treveris, depositio Meletii episcopi.

xii *Kal. Octobris* (20 Sept.). — † Romæ, natalis sanctorum martyrum Eustachii, Aganiti, Theopisti, atque Phillistæ.

ix *Kal Octobris* (23 Sep.). — † Item passio sanctorum virginum Dignæ et Emeritæ.

Romæ, depositio sancti Liberii^g papæ.

Item passio Lini^h ejusdem urbis episcopi.

viii *Kal. octobris* (25 Sept.). — Ambianis, sancti Firmini, episcopi et martyris.

† Item natalis sancti Quadrati, apostolorum discipuliⁱ, qui in locum beati Publici Athenarum episcopi substituitur, et Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide et industria sua congregavit; qui una cum filiabus Philippi in Prophetiæ gratia celeberrimus fuit.

vi *Kal Octobris* (26 Sept.). — Romæ, via Appia in cœmeterio Callisti, depositio sancti Eusebii, episcopi et confessoris.

† Et in Albano, natale sancti Senatoris.

† In Sardinia, natalis sancti Luxurii.

† Arvernus, depositio sancti Apollinarii episcopi.

v *Kal Octobris* (27 Sept.). — In Cæsarea Cappadociæ, sancti Eleutherii.

† In Tharsa Ciliciæ, sanctorum Tharacii^j, presbyteri [*al.*, Probi], et Andronici.

† Eodem die, sancti Florentini martyris.

iv *Kal Octobris* (28 Sept.). — † Romæ, natalis sancti Staetei.

† Genna civitate, depositio Salonii episcopi.

† In monasterio Fuldensi, sanctæ Liobæ virginis.

† Item sancti Wenceslai, martyris et ducis.

iii *Kal. Octobris* (29 Sept.). — Eodem die, Antisiodoro, sancti Fraternalis episcopi.

Pridie Kal. Octobris (30 Sept.). — * In Placentina civitate, sancti Antonini confessoris.

* In Mediolano, translatio sancti Victoris martyris.

MENSIS OCTOBER.

Kal. Octobris (1 Oct.). — Treviris, sancti Nicetii, episcopi et confessoris.

* Eodem die, sanctorum Vedasti episcopi, et Bavoris confessoris.

vi *Nonas Octobris* (2 Oct.). — Eodem die, sancti Eusebii papæ^k qui sedit in episcopatu annos septem, sepultus via Appia in cœmeterio Callisti; hujus tempore inventa est crux Domini nostri Jesu Christi, quinto Nonas Maii. Hic hæreticos inventos in Urbe manus impositione reconciliavit.

v *Nonas Octobris* (3 Oct.). — In Antiochia, sancti Theogenii. In Africa, Victoris, Urbani, Sapargi. Et alibi Felicis, Auponi et Casti.

D iv *Nonas Octobris* (4 Oct.). — † Autisiodori, Marsi, presbyteri et confessoris.

† Item Duræ virginis.

iii *Nonas Octobris* (5 Oct.). — Autisiodori, depositio sancti Firmati diaconi, et Flavianæ virginis.

Pridie Nonas Octobris (6 Oct.). — Autisiodori, depositio sancti Romani, ejusdem civitatis episcopi et martyris.

batia vel ecclesia diœcesis Coloniensis, ubi Willibertus oratorium hoc consecravit.

^d Gregor. Turon. Hist. Franc., l. 3, c. 8.

^e Est. Serg. I. Pontif., cap. 83.

^f Pontif., cap. 47.

^g Pontif., cap. 37.

^h Ibid., cap. 2.

ⁱ Ado, in Martyrologio, 29 Maii, et in libello Apost. Pontif., cap. 32 et intra, 2 Oct.

^j De his Ado in Martyr., 11 Oct.

^k Pontif., cap. 32, et supra 26 Sept.

Nonis Octobris (7 Oct.). — In *Marco* vulgatus post *Ardeatina*, addit : Ubi vivens ecclesiam exstruxit. Hic constituit ut episcopus Ostiæ, qui consecrat episcopos urbis^a, pallio uteretur.

Eodem die, Lini^b papæ et martyris.

† In Capua Campaniæ, Quarti, et Marcellini.

† Bituricas civitate, sancti Augusti presbyteri et confessoris.

viii *Idus Octobris (8 Oct.)*. — Item Reparatæ et Goelæ virginum.

vii *Idus Octobris (9 Oct.)*. — In civitate Laodicæ Phrygiæ, sancti Diodori.

† In Provincia Rheta, civitate Augusta, sanctæ Afræ martyris.

† In civitate Vienna, multorum martyrum.

† Romæ, Marcellini et Genuini. Et inter duas lauros, Priminæ.

vi *Idus Octobris (10 Oct.)*. — In *Malloso*, post *replerentur*, addit vulgatus : Et aliorum trecentorum triginta, quorum corpora in palustria projecerunt A loca.

Eodem die, Veronæ^c, sanctorum martyrum, Cassii, Florentii, et aliorum septem.

v *Idus Octobris (11 Oct.)*. — Eodem die, natale sanctorum martyrum Nicasii episcopi, Quirini presbyteri, Scubiculi diaconi.

Turonis, sancti Venantii^d abbatis.

iv *Idus Octobris (12 Oct.)*. — † Bituricas, sancti Opinionis presbyteri.

† In provincia Syriæ, Evagrii, et Prosyriæ. Item Eustachii presbyteri.

† In Campania, sanctorum Eucharisti, Fortunati, et Prisciani.

iii *Idus Octobris (13 Oct.)*. — In Hispania, Corduba civitate, sanctorum Fausti, Martialis, et Januarii martyrum.

Pridie Idus Octobris (14 Oct.). — Apud Viennam, sancti Agrati, episcopi et confessoris, et sancti Casturi, ejusdem urbis episcopi.

* Cordubæ, sanctorum Lupi et Aureliæ.

† Lugduni in Galliis, translatio sancti Justi, episcopi et confessoris.

† Herbipoli, depositio sancti Buchardi episcopi, successoris sancti Kiliani.

Idibus Octobris (15 Oct.). — Apud Viennam, sancti Deodati episcopi.

Romæ, via Aurelia, sancti Fortunati martyris.

† Item Lubulii, Modesti et Fortunatæ.

xvii *Kal. Octobris (16 Oct.)*. — † Apud Agrippinam Coloniam, sancti Eliphii martyris.

† Item depositio sancti Galli abbatis, multis miraculis clari.

† Eodem die, sancti Lulli, episcopi et confessoris.

xv *Kal. Novembris (18 Oct.)*. — † In Campania civitate, Puteolis, Januarii, et Eutychis.

xiv *Kal. Novembris (19 Oct.)*. — † In Istria, natalis sanctorum Austeri, Neopoli, Sussii, Januarii, Festi et Desiderii.

xiii *Kal. Novembris (21 Oct.)*. — In Galliis apud Coloniam Agrippinam, sanctorum virginum undecim millium. Una dicitur Ursula, Sentia, Gregoria, Pinosa, Mardia, Saula, Brictula, Saturnina, Rabatia, Palladia, Clementia, Grata; et aliarum nomina scripta sunt in libro vitæ.

In Nicæa Bithyniæ, Afrigis, Macarii, Dicei, Proculi, Neapoli, Modesti, et aliorum numero septuaginta duorum.

xi *Kal. Novembris (22 Oct.)*. — † Eodem die, sancti Severi episcopi Ravennæ.

x *Kal. Novembris (23 Oct.)*. — Coloniam, depositio sancti Severi episcopi et confessoris.

ix *Kal. Novembris (24 Oct.)*. — Item Bonifacii^e

^a Pontif., cap. 35.

^b Pontif., cap. cap. 2.

^c Verona hæc est Bonna.

^d Greg. Tur. de Glor. conf., cap. 25.

papæ, qui sedit Romæ annos tres. Hic sepultus est via Salaria juxta corpus sanctæ Felicitatis; hic constituit servum Clericum non fieri, nec obnoxium curiæ, vel cujuslibet rei

Coloniam, sancti Evergisti, episcopi et martyris.

vi *Kal. Novembris (23 Oct.)*. — In *Eraristo* post *Vaticano*, addit Ado vulgatus : Hic titulos in Urbe divisit presbyteris, et septem diaconos ordinavit, qui custodirent episcopum prædicantem.

Autisiodori, depositio sancti Desiderii, episcopi et confessoris.

† Item sancti Florentii presbyteri et confessoris.

v *Kal. Novembris (28 Oct.)*. — Eodem die, sancti Ferrutii martyris.

iii *Kal. Novembris (30 Oct.)*. — * Item passio sancti Feliciani cum sociis suis.

* Civitate Capuæ, depositio sancti Germani, episcopi et confessoris, cujus animam in sphaera ignea Benedictus abbas vidit ab angelis in cælum deferri.

Pridie Novembris (31 Oct.). — † Eodem die, Sancti Wolfgangi, episc. et confessoris.

† Item vigilia omnium sanctorum.

MENSIS NOVEMBER.

Kal. Novembris (1 Nov.). — In Cæsarea Cappadociæ, sancti Macedonii.

† In S. thii monasterio, depositio sancti Audomari episcopi.

† Augustoduni, sancti Primi episcopi.

† Bajocas civitate, sancti Vigoris episcopi.

iv *Nonas Novembris (2 Nov.)*. — Apud Viennam, sancti Georgii, ejusdem urbis episcopi.

† Item passio sancti Eustachii, uxoris ac filiorum ejus.

iii *Nonas Novembris (3 Nov.)*. — Apud Viennam, sancti Domini, confessoris et episcopi gloriosi.

Pridie Nonas Novembris (4 Nov.). — † Augustoduni, sancti Proculi episcopi.

C † Item sanctorum virginum Modestæ et Perpetuæ.

Nonis Novembris (5 Nov.). — † Capua civitate, sanctorum Euras, et Quardi martyrum.

viii *Idus Novembris (6 Nov.)*. † In civitate Regidonas, depositio sancti Melanii, episcopi et confessoris.

† Item eodem die, sanctorum Leonardi confessoris, discipuli sancti Remigii episcopi, et Winnoci abbatis.

vii *Idus Novembris (7 Nov.)*. — Item Epternaco monasterio, natalis sancti Willibrordi, episcopi et confessoris.

† Item sanctorum Rufi episc., et Herculani presbyteri et martyris.

vi *Idus Novembris (8 Nov.)*. — † Item ipso die, sancti Willehadi, episcopi et confessoris.

v *Idus Novembris (9 Nov.)*. — Romæ, sanctorum Clementis et Symphoriani.

D In Hispania sanctorum Fausti, Januarii et Martialis martyrum.

In Beryco civitate, crucifixio imaginis Domini nostri Jesu Christi.

iv *Idus Novembris (10 Nov.)*. — † In Antiochia, sanctorum Demetrii episcopi, Aniani diaconi, Eustasii et sociorum eorumdem.

† In civitate Aurelianensi, depositio sancti Monitoris, episcopi et confessoris.

iii *Idus Novembris (11 Nov.)*. — † Ravennæ, sanctorum Feliciani et Victorini mart.

Pridie Idus Novembris (12 Nov.). — Natalis † Bonifacii^f papæ, qui Romæ sedit menses octo, dies 22. Hic obtinuit apud Phocam principem, ut Sedes apostolica beati Petri Apostoli caput esset omnium

^e Est Bonifac. I, Pontif., cap. 45. Alii habent eum.

^f Pontif., cap. 67. Est Bonifac. III.

Ecclesiarum Romana, quia ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat.

Apud Viennam, sancti Isiei episcopi, qui post beatum Pantaganum præsedidit Ecclesiae.

† Item sanctorum Livini martyris, et Cuniberti confessoris, episcoporum.

† In Cæsarea Cappadociae, natalis sanctorum Germani, Theophili, Cæsarii, et Eusebii.

† Daventriæ, sancti Lubvini, presbyteri et confessoris.

Idus Novembris (15 Nov.). — † Apud Viennam, sancti Leonici ejusdem Ecclesiae miraculis clari.

† Rotenis civitate sancti Amantii episcopi et confessoris.

xviii Kal. Decembris (14 Nov.). † Item sancti Eraclii, episcopi et confessoris.

xvii Kal. Decembris (15 Nov.). — Item sancti Eugenii, episcopi et martyris.

xvi Kal. Decembris (16 Nov.). — † Eodem die in Suevia. monasterio sancti Galli, natalis beati Othmari, ejusdem monasterii post obitum sancti Galli primi abbatis.

xv Kal. Decembris (17 Nov.). — Viennæ sancti Manati, episcopi et confessoris.

† Item natalis sancti Gregorii, episcopi et martyris apud Pontum.

† Item sancti Joannis monachi.

xiv Kal. Decembris (18 Nov.). — † In Hispaniis, civitate Corduba, sancti Acisoleni.

† Item Eraclea, sancti Cortheri, et aliorum quadraginta.

xiii Kal. Decembris (19 Nov.). — Romæ, Gelasii papæ^a, qui sedit in episcopatu annos quatuor. Hic Messenum episcopum, quem Felix antecessor ipsius damnaverat, revocavit, et communioni ecclesiaeque suæ restituit. Hic libros adversus Eutychen et Nestorium composuit.

† In Eraclea, sanctæ mulieres cum viduis quadraginta.

† Augustoduni, sancti Simplicii, episcopi et confessoris.

xii Kal. Decembris (20 Nov.). — † Item Regenfledis virginis.

ix Kal. Decembris (23 Nov.). — In Clemente (de quo fusi habes in libello Apostolorum) post in libro *Vitæ* editi intererunt : Hic^b septem regiones divisit notariis fidelibus Ecclesiae, qui gesta martyrum sollicite et curiose perquirerent. Hic ex præcepto beati Petri suscepit Ecclesiae, pontificatum. Linus et Cletus ideo ante eum scribuntur, quia ab ipso principe Apostolorum ad ministerium sacerdotale episcopi sunt ord nati.

Vico Sarchinio, deposito sancti Trudonis, presbyteri confessoris.

vii Kal. Decembris (25 Nov.). — † Eodem die sanctæ Catharinæ virginis et martyris.

† Item sancti Mercurii martyris, qui passus est sub Decio imperatore.

vi Kal. Decembris (26 Nov.). — In Lino, post memorat, additur in vulgato : Hic^c ex præcepto beati Petri constituit ut mulier in ecclesia velato capite introiret.

* Item Augustoduni, depositio sancti Amatoris episcopi.

iv Kal. Decembris (28 Nov.). — Romæ, sancti Gregorii papæ^d, qui rexit Ecclesiam annos decem. Hic constituit in canone a sacerdote dicendum : *Quorum solemnitates hodie in conspectu gloriæ tuæ celebratur : Domine Deus noster toto orbe terrarum : intra quorum nos consortium, etc.* Sepultus est in ecclesia sancti Petri.

^a Pontif., cap. 50. Erat in solo P. sed præc. die.

^b Pontif., cap. 4.

^c Pontif., cap. 2.

^d Pontif., cap. 91. Est Greg. III.

Apud Viennam, sancti Philippi, ejusdem urbis episcopi.

In *Sosthene*, post *discipuli* addebatur in vulgato : Sancti Pauli, cuius meminit idem apostolus in prima Epistola ad Corinthios ; et sancti Throphimi, de quo scribit Apostolus ad Timotheum : *Trophimum^e reliqui infirmum Mileti (I Cor. i, II Tim. iv).* Hic ab apostolis Romæ ordinatus est episcopus, et ad Arelatem urbem Galliæ, ob Christi Evangelium prædicandum directus. Ex cuius fonte (ut beatus papa Zosimus scribit) tota Gallia fidei rivos accepit. Qui apud eandem urbem in pace quievit.

iii Kal. Decembris (29 Nov.). — † Item Romæ, Arasonis, Saturnini, Chrysanthi, Mauri, et Dariæ, et aliorum septuaginta duorum.

Pridie Kalendas Decembris (30 Nov.). — † Eodem die festivitas [baptismus] sancti Ambrosii, Mediolanensis episcopi.

MENSIS DECEMBER.

Kalendis Decembris (30 Nov.). — Item ipso die, Virdunensi civitate, transitus beatissimi Agerici episcopi.

Pridie Nonas Decembris (4 Dec.). — † In Tuscia, sanctæ Barbaræ^f, virginis et mart.

vii Idus Decembris (7 Dec.). — Item Octavæ sancti Andree apostoli.

vi Idus Decembris (8 Dec.). — In *Eutychiano*, post *sepelevit*, addit Ado vulgatus : Hic^g constituit ut fruges super altare, tantum fabæ et uvæ benedicerentur, et constituit ut qui martyrem sepeliret sine dalmatica, aut colobio purpureo, nulla ratione sepeliret.

† Item Zenonis episcopi apud Veronam. Ipso die Treviris, sancti Eucharii, episcopi confessoris.

iv Idus Decembris (10 Dec.). — Romæ, sancti Melchiadis papæ^h, qui sedit in episcopatu annos quatuor, sepultus est in cœmeterio Callisti. Hic constituit ut die Dominica, aut quinta feria, nullus fidelis jejunaret ; quia ipsos dies pagani, quasi sacro jejuni

celebrant. Et hic constituit ut ex consecratu episcopi oblationes propter hæreticos per ecclesias dirigerentur.

Viennæ, sancti Sinduphi, episcopi et confessoris.

iii Idus Decembris (11 Dec.). — In *Damaso*, post *duos*, additur in Adone vulgato : Hicⁱ constituit ut psalmi die noctuque canerentur per omnes ecclesias : et in fine, *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*. Hic multa corpora sanctorum requisivit, et invenit, quorum memoriam etiam versibus declaravit ; qui sepultus est via Ardeatina in basilica sua juxta matrem et germanam suam.

Idibus Decembris (13 Dec.). — † Ipso die, sancti Auberti, episcopi et confessoris.

† Item Orthiliæ virginis.

xix Kal. Janu. (14 Dec.). — Eodem die, beati Lupicini, Viennensis ecclesiae octavi episcopi.

† Lugduni, sancti Nicasii, ejusdem urbis episcopi et martyris.

xiii Kal. Janu. (20 Dec.). — Autisiodori, beati Greg. episcop. et confessoris.

xi Kal. Janu. (22 Dec.). — † In Antiochia, sancti Basilei episcopi.

† Civitate Ostia, sanctorum Demetrii, Honorati, et Flori martyrum.

† Romæ, via Portuensi, depositio sancti Felicis episcopi.

† Item passio sanctæ Theodosiæ virginis, et Didymi monachi.

x Kal. Janu. (24 Dec.). — † Item Romæ, natalis sanctorum Eugenii, Eleutherii, Urbani, Cornelii,

^e De Trophimo Ado. 29 decemb., tam in apost. quam martyr.

^f De ea Ado, 16 Dec.

^g Pontif., cap. 28.

^h Pontif., cap. 33.

ⁱ Pontif., cap. 38.

Trajani, Victoris, Castulæ, Eutychiani, ac sociorum A ejus, et aliorum octingentorum triginta duorum.

vi *Kal. Janu. (27 Dec.)*. — † Item ipso die, ordinatio sancti Jacobi fratris Domini, qui ab apostolis primus ex Judæis Jerosolymis est ordinatus episcopus, et in medio Pascha martyrio coronatus.

iii *Kal. Janu. (30 Dec.)*. — † Item in insula Oya, sanctorum Florentii, Sereni, Pauli, Stephani, Papii et Cleri.

^a Greg. Tur., Hist. Franc. I. II, c. 14.

† Turonis civitate, sancti Perpetui, episcopi et confessoris ^a.

Pridie Kal. Janu. (31 Dec.). — † Rhætiarum beati Hermetis exorcistæ.

† Romæ, Donati, Paulati, Rogatæ, Dominandæ, et Hilarinæ.

† In provincia Sicilia, civitate Catana, sanctorum Stephani, Potiani, Attali.

PASSIO SANCTI DESIDERII

EPISCOPI VIENNENSIS,

AUCTORE SANCTO ADONE EJUSDEM SEDIS EPISCOPO.

(Apud Canisium, Lectiones antiq., tom. II, part. II.)

PRÆFATIUNCULA ADONIS, Viennensis Ecclesiæ antistitis, anno Incarnationis Domini DCCCLXX, indictione III, cum Passione S. Desiderii episcopi Viennensi Ecclesiæ directæ ^a.

Ado, peccator et humilis episcopus Viennensis Ecclesiæ, dilectissimis fratribus, et filiis ejusdem Ecclesiæ, in Patre et filio, et Spiritu sancto, vero et essentiali uno Deo, salutem.

Beatissimi Desiderii Patris vestri vitam, et martirium, sicut antiquis scriptis commendatur, vobis idcirco revolvre, et stylo committere aggressus sum, ut ejus incitamentis et studiis ad amorem vitæ æternæ vos amplius inflammarem. Ut qui pastor vobis munere superno datus est, pascua vere innocentiae, et postmodum æternæ societatis intercessionem sui apud Dominum obtineat. Nec enim deerit vobis illius

^a Magnus codex ms. præfatiuncula caret. CANIS.

B patrociniū, si ejus exemplo Domino Jesu Christo casto amore hæseritis. Qui est verum et æternum principium. Habetis enim non mediocre solatium, cum cernatis Ecclesiam veram præclarissimis confessorum et martyrum irradiatam fulgoribus, quorum splendore tenebras omnis erroris, Domino Deo nostro protectore, pedibus liberis evadere sufficitis. Gaudium et corona ipsorum, obsecro vos ego ipse servus et minimus ipsorum, state in Domino doctrinis, exemplis intercessionibus tantorum muniti, charissimi.

INCIPIT

PASSIO SANCTI DESIDERII

EPISCOPI VIENNENSIS.

Desiderius, Viennensis Ecclesiæ clarissimus pontifex, fuit a puero quidem sanctissime imbutus, vita purus, scientia Scripturarum non parum eruditus, in gremio sanctæ matris Ecclesiæ exercitate profecit. Inde ad culmen pontificale proventus, quantæ gratiæ fuerit, honor martyrii patefecit.

^a Fuit idem vir temporibus Chlotarii regis Chlodevei majoris filii, ac filiorum ipsius Chlotarii, Herberti, qui sedit Parisiis; Chilperici, qui sedit Suesionis; Gunthramni, qui sedit Aurelianis; Sigiberti, qui sedit Rhemensium urbe, qui accepit Brunnehil-

C dem Anagildis regis Hispanorum filiam, quæ primum Ariana, postmodum sacramento fidei catholicis juncta, operibus flagitiosissimis disjuncta; de qua Childebertum Sigibertus genuit. Hujus sororem Gansildam Chilpericus primum habuit, quæ postmodum, dolo Fredegundis strangulata est. Imperatores autem tunc temporis in Republica Romana Justinianus fuit major. Post quem Justinianus minor. Cujus tempore corpus B. Antonii monachi, revelatione divina repertum, in Ecclesia B. Joannis Baptistæ apud Alexandriam sepultum est; et ab Afri-

^a Hæc verba, *fuit idem vir*. etc., usque ad illa sequentis. etc.. *Cum longe lateque*, desiderantur in magno Codice ms. CAN.

ca atrocissima gens Wandalorum expulsa. Cui A imperatori Justinus succedit, sub quo gens Longobardorum Italiam invasit. Deinde imperavit Tiberius, post quem Mauricius.

Sed ut ad proposita revertar, cum longe lateque fama beati viri Desiderii spargeretur, et foris jam miraculis vulgaretur, atque virtus animi signis evidentibus patefacta claresceret, invidus omnis boni diabolus, in persecutionem tanti viri insani pectoris homines inflamat. Et quia videbat Domini Dei nostri Jesu Christi gloriam per beatum virum ubique diffundi, quibus artibus valuit tantum opus pietatis extinguere, aggreditur lacessere illum, et conviciis afficere primo, deinde etiam injuriis propulsare, sicut certa res manifestabit. Sed Desiderius de beatis pauperibus spiritu unus, cujus desiderium exaudiebat Deus, et præparationem cordis ejus audiebat auris ejus, in petra fidei fundatus, tundi adversitatibus poterat, moveri a statu rectitudinis non poterat.

Igitur, interfecto Sigiberto rege factione Fredigundis reginæ, Brunnehildis regina cum Theoderico admodum parvulo, Childeberti regis filio, Burgundiam obtinuit. Femina incomparabilis libidinis, quippe quæ non timuerit incestuosissime Merovæo Chilperici filio, mariti sui nepoti, se misceri. Illoque tonsurato presbyteroque facto, tali namque ordine pater vix eum potuit coercere, per diversorum juvenum libidines excanduit, turpissimum lupanar ipsa semetipsam turpissimis juvenibus exponens. Cujus inaudita flagitia vir pontifex Desiderius zelo timoris Dei inflammatus, reprimere, et corrigere cupiens tam privatim quam publice, meliorem vitam arripere, et pœnitudinem facti habere monebat. Sed quia qui arguit impium generat maculam sibi, novis et inauditis odiis cœpit sanctum virum detestari, ac ut vitam auferret meditari. Sed quia id aperte non poterat, exsilio deportari, et relegari in quadam insula virum Dei facit. Ubi quadriennio diversis laboribus fatigatus, non tamen auxilio omnipotentis Dei nudatus est ac destitutus, quippe per quem beneficia infirmis quibuscunque Deus noster ibi contulerit. Nam quidam leprosus, inspectante populo, tactu beatissimi viri mundatus est a lepra, quæ totum illum asperaverat. Ab ea die qua insulam ingressus est, cincindele oleo plenum, quod manu illius illuminatum fuerat, virtute divina permansit indeficiens, semper ardens, et suam plenitudinem inexhaustam, ad gratiam viri Dei prædicandam omnibus manifestans. Et quod est mirabilius, quicumque eujuslibet infirmitatis a sancto pontifice ex eodem liquore perunctus fuisset, illico sanatus abibat.

Factum est autem ut vas plenum vini, propter adventantes qui inde baurirent, a ministro illius diligenti cura servaretur. Sed cum pluribus diebus jam expensum putaretur defecisse, et minister viri Dei id nuntiasset illi, quia non haberet petentibus

quid ultra præbere, confortatus a viro Dei, de largitate, et bonitate Creatoris, mox ut rediit, plenum, quod paulo ante vacuum fuerat, vasculum invenit. Tua sunt hæc, Domine, qui pro te passos semper glorificas, qui duces gregis tui, ut oves tuæ sequi non metuant, coronis virtutum exornas.

Præter ea congregata multitudo sacerdotum, licet impia femina venena malitiæ suæ non evomuerit, tamen victa precibus, sanctum virum sedi suæ ubique reformari jubet. Quis dicere s' officiat quibus gaudiis receptus fuerit, quot ulnis pietatis a clero et populo amplexatus, quibus lacrymis rigatus? Vere pastorem pium, quem nullius generis tribulatio a charitate ovium divellere potuit. Vere beatus populus, qui talem meruit suscepisse ductorem^b.

B Hic cum jam totus martyr esset corpore, hostiaque Deo placita, ut desiderium cordis ejus tribueretur ei, instaretque tempus ut poneretur in capite ejus corona de lapide pretioso: iterum similitate^c Brunehildis ac illam constuprantium, jubetur venire pontifex sanctus ad palatium, quo tunc temporis Theodericus juvenis residebat. Attemptatur itaque vir Dei atrum in priori sententia permaneret. Interrogatusque utrum melius esset uni viro mulierem conjungi, quam per diversorum juvenum appetitus libidines suas disipulare; a quo cum responsum esset, *unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat, et fornicatores, et adulteros Deum judicare, nec licere contaminari templum Spiritus sancti, cum corpora nostra templum essent Spiritus Dei, etsi quis templum Dei violasset disperderet illud Deus* (I Cor. vii; Hebr. xiii; I Cor. iii) cum ergo hæc et his similia vir spiritu Dei perorasset, illico nuntiatur hæc Brunnehildi. Cœpit furere, virum Dei telis malitiæ suæ appetere, et qualiter vitam ei auferret cum juvenibus suis perquirere. Miserabile dictu, intra fores ecclesiæ repulsus vir Dei clauditur, et ut furenti satisfaceret, clamor popularis a fautoribus ipsius incitatus attollitur: Rebelle hunc et Reipublicæ ac honoris patriæ contrarium.

Sciens itaque vir Dei jam ad palmam se vocari. maxime cum id revelatione angelica patefactum esset, intrepidus, imperterritus, fixus totus in Deo, horam præstolatur. Abstrahitur iterum ab ecclesia, et sanctus Domini indignis manibus pertractatur, atque agentibus Bettone, Gasifredo, et Æphane comitibus, implissimi sceleris consiliatoribus, custodiæ mancipatur, atque ad territorium usque Lugdunense perducitur, super fluvium Calaronam. Hinc inde vallatus iniquorum hominum turbis, cum jam videret furentem multitudinem in mortem suam velle consurgere, supradictorum juvenum maxime hortatu, genua in terra figens orationi incubuit, ac pro suis persecutoribus oravit dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt* (Act. vii; Luc. xiii). Commendo tibi oves, quas gratia tua

^a Magnus Codex ms. G. *adnuntiasset illi*. Id.

^b Magnus Codex G. ms., doctorem. Id.

^c Magnus Codex S. G. ms., *simulante*. Id.

suscepi regendas. Nono illas luporum rabies dis-
pergat, sed in sancto ovili Ecclesiæ tuæ congre-
gatæ, vinculo charitatis adnexæ, vivant in te de
spiritu gratiæ, custodiantur in æterna misericor-
dia tua, Jesu Christe Filii Dei, qui vivis et regnas
in sæcula sæculorum.

Insaniens itaque multitudo, cum furorem suum
nequaquam reprimere posset, unus de sævientibus
corripuens lapidem, cerebro orantis fortit r illisit,
ac mox cerebello rupto sanguis undatim profluit.
Alter vallum ex utraque parte vehementer acutum
tam cervici quam capiti infixit. Sieque sanctus pon-
tífex martyrii palmam adeptus migravit victor ad
Dominum. Tributaque est ei vita, et longitudo die-
rum in sæculum sæculi. Cui si non est dictum a per-
secutoribus : Sacrifica dæmonibus, est tamen dic-
tum : Consenti nobis peccantibus; sile veritatem, ut
fruemur cupitis amplexibus. Inde vere martyr, quia
et veritatem tenuit et dilectionem, exhibuit in corre-
ptione patientiam. Mori non pertimuit, et suos quos
Christo nutrierat, doceret pro veritate etiam con-
stanter mortem excipere, quando veritas Christus sit;
et quia nulla adversitate ad ultimum neque
morte deberent separari a charitate Christi. Vere
amabat ipsos a quibus injuste occidebatur, suaque
pœna insinuat illis quam periculosissime ipsi in
æternum punirentur, qui flagitiose et facinorose
vivebant, quando ipse ut ne talibus faveret, non
modo committeret, pœnam quamecunque corporis
excipere paratus esset.

Quæ autem ultio in præsentī impiam illam percu-
lerit, ut ne impune quis credat se peccare, breviter
attingam : Chlotario [Clottario] rege iudicantibus
Francis, indomitis equis religata brachiis, et cruri-
bus divaricatis, membratim discinditur, Deo illi
pro voluptatis suis dignam pœnam retribuente.

Beati viri corpus, studio fidelium curatum, in loco
passionis suæ sepultum est. Ibi quæ quanti meriti
apud Dominum esset, miraculis se publicavit.

Gontigit ut quidam pauperculus omnibus membris
contractus, insuper trementibus membris gravi pas-
sione agigaretur; hic in qualo virgeo ad memoriam
martyris deportatus, mox ut cum fide opem marty-
ris expetiit, perfecta sanitate incolumis rediit.

Claudius nomine habebat filiam multo tempore
tibia claudicantem; accessit; filiam martyri sanan-
dam commisit; oleo ipsius ut per inita est, sanis-
sima effecta, torturam claudicationis amisit.

Dici non potest quot cæci ibi lumen inexpertum
repperint, dæmoniaci purgati sint, claudi sanati, et
diversis infirmitatibus diversi curati. Sed et si qui
cum fide tulerint assellam de fuste illo quos sanctum
caput illius terebratum est, sive a dolore dentium,
sive a typo variarum febrium, sive ab aliis infir-
mitatibus, meritis beati martyris liberantur.

Evoluto itaque tempore, visum est pontifici Vien-
nensium et sanctissimo clero, ac universo populo.

* Magnus Codex ms. S. G. *utrumque*.

A ut precibus suis pervincerent Chlottarium tunc tem-
poris pium regem, quatenus concedere dignaretur
eis membra beatissimi viri, quæ sicut sepulta fue-
rant, in diocesi Lugdunensi, et in loco passionis
suæ servabantur. Quæ idem pius rex clementer in-
dulsit; videbat enim dignissimam rem et Deo cha-
rissimam illos postulare, et affectum piorum filio-
rum circa patris reverentiam esse profusum; quis
tantum opus pietatis quærentibus non concederet?
Debent patres filii thesaurizare; thesaurizavit plane
iste thesaurum illis non deficientem in cœlis, quos
purpura sanguinis sui, ad decorem filiorum, super-
vestivit; debent et filii patribus affectum piæ cha-
ritatis et obedientiæ, ac de pomis desiderabilibus
virtutum eos reficere, ut eorum gustu et odore refe-
cti, et satiati, in charitate templum decoris, et do-
mus Dei, unum in Christo fiant; quæ gratia piæ
matris Ecclesiæ major, quam ut videat filios suos
digne Deo ambulantes? Caput humilitatis in com-
page charitatis connexum, membris vigorem, ti-
moris et pietatis bonæ spei subministrare?

B Revertuntur alacres a principe, tam clerus quam
populus, desiderium cordis sui, desiderium amoris
sui quod impetrare meruissent. Benedictus Deus
qui dedit hoc in corde regis, ut magnificaret civita-
tem nostram de receptione beatissimi pastoris no-
stri ac martyris sui. Congregatur universa Eccle-
sia, gaudium tam celebre omnibus indicitur, paran-
tur cruces, parantur luminaria, feretrum pretiosis-
simis vestibus componitur, festivis ornatibus uni-
versi induuntur, ac tali pompa honoris fit proces-
sus ad sancti pontificis martyrium.

C Rem dicturus sum devotionis in Deum plenis-
simæ. Populi tam Viennenses quam Lugdunenses in
unum conveniunt, fit pia altercatio, Lugdunenses
martyrem habere, Viennenses pastorem referre; at-
que inter utrosque charissima concertatio, cum isti
acquisitum, illi reposerent patronum. Isti, cum qui-
bus martyr in Deo vivebat; illi, cum quibus et carne
magister vixerat. Quid longius morer? dum perse-
verantissime utrinque^a pro amore martyris in sen-
tentia durarent, ruit nox. Viennenses qui plus di-
lexerant, et quibus justior causa famulabatur, con-
siliū subtilius capessunt. Furtim egesta humo, et
sanctum sepulcrum reserantes, navicula cum rete
piscatoria parata, subcelant corpus, atque per Sa-
nam^b et Rhodanum ante mittunt; lætis undis, tam
sanctum funus, et ipse Rhodanum suis civibus servi-
turus excipit. Crepusculum rediit, atque caterva
Viennensis cum feretro vacuo pedestris revertitur.
Exsultant Lugdunenses decepti vana spe; sed non
diu tam felix furtum eos latuit, sicque lætitiā
desperata victoria perdidit.

D Illi autem qui navi transferebant membra pontifi-
cis, ut venerunt contra Fasianam villam, appule-
runt ad littus, sustinentes sanctam catervam pede-
strium. Erat tunc temporis ager Fasianus, jam ut

^b Cod. ms. in margine: *Saone flumen fatissimum, ingreditur Rhodanum apud Lugdunum civitatem.*

proprius delegatus pauperibus sanctorum martyrum in quorum honore Viennensis Ecclesia fundata consistit; nam ante sicut idem martyr in testamento suo quod fecit sanctis martyribus Machabæis, et sancto Mauricio, ac sex milibus sexcentis sexaginta, commemorat, ex maternis et paternis eadem villa, sorte beato Desiderio obvenerat. In quo testamento, quod præsentibus sanctis coepiscopis manu propria fecit, sub Dei omnipotentis obtestatione constituit, ut nullus præsumeret votum ipsius, intuitu pietatis perfectum, in aliud quam ipse statuerat mutaret.^a Quod si aliquis spiritu cupiditatis incitatus fecisset, si sententiam suæ actionis pœnitendo non mutaret, anathema in æternum fieret. Sustinentes igitur vectores sancti funeris, in hac villa illos qui per terram pedestres veniebant, in loco mundissimo, interim sancta membra composuerunt. Quid miraculi tunc contigerit, silere non puto.

Mulier multis annis ab spiritu immundo vexata, illuc manibus suorum attracta, ut sancti martyris locum attigerit, illico virtute divina curata est.

Ut autem B. Ætherius tunc Viennensis antistes cum reliquis qui in urbe remanserant advenit, et sancto feretro ulnis piorum subvecto, chorusque beati populi, voces cantantium Deoque nostro psallentium, in altum sustulit, quis ibi tam ferreum pectus, tam dura præcordia habere potuit, qui non aut gemitum, præ nimia exultatione cordis emisit, aut lacrymis ora rigaverit?

Tali igitur cœlesti agmine præeunte et subsequente, pervehitur B. viri corpus usque ad locum sepulcri, quod digna veneratione paratum erat, in ecclesia beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, extra civitatem, ubi et multorum pontificum ejusdem urbis Viennensis membra tumultata servantur. Cumque jam odoramentis, et pretiosis linteaminibus involvendum sanctissimi martyris corpus, episcoporum manibus tractaretur, quod in laude omnipotentis Dei reticendum non est, ita sanctissimi capitis vulnera integrata apparuerunt, ut penitus ubi cutis rupta fuerit non appareret. Nam et reliquum corpus suis juncturis et nervis constrictum, sana pelle sua vestitum manebat. Recinentibus choris Psalmisque antiphonatum consonantibus.

Ut sanctus Dei tumulto est ad tuitionem totius urbis compositus, mox gloriosa mulier, quæ fuerat quondam beati Ætherei in laicali habitu conjux, sed tunc vere sanctimonialis, hominem a nativitate cæ-

A cum, juxta tumbam episcopi, et martyris Desiderii constituit, eumque fidem habere præmonuit; adfuit virtus divina quæ semper suos glorificat, et quanti meriti esset apud Deum is qui in loco illo teneretur, evidentibus signis manifestavit; nam in conspectu totius Ecclesiæ, cæcus isdem lumen inexpertum recepit. Multaque postmodum ibi Dominus perservum suum operatus est, quæ si universa quis scribere voluerit, volumen longi operis consummabit.

Passus est autem beatissimus Desiderius Ecclesiæ Viennensis episcopus, temporibus Theoderici Burgundiorum regis, factione Brunnehildis inextuosissimæ reginæ, iniquitati illius consentientibus et faventibus Bethone, Ephane, atque Gasifredo comitibus. Dies passionis illius celebris habetur x Kal. Junii, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Dies translationis ejus, quando translatus est ab territorio Lugdunensi, in ecclesia beati Petri agitur iii Id. Feb.

ABHINC DICTA EPISCOPI ADONIS VIENNENSIS.

Hæc vobis, beatissimi fratres et filii, plena veritate, sicut in membranis antiquioribus insertum vidi, ad commonitionem vestri transposui. Obsecrans, et pietate qua vos diligo sanctitatem vestram commonens, ut hujus aliorumque patronorum vestrorum meritis assurgere totis viribus elaboretis. Sedeat vestro animo illorum fervens in Deum religio, Charitas pura, assiduitas totius honestatis, patientia in varietate temporis perseverans, modesta et bonis Christianorum moribus decens, verecunda et pudica mansuetudo in omni habitu et continentia, Deo chara et amabilis unanimitas, ut cum cursum hujus vitæ per viam patrum vestrorum consummaveritis, lætitia sempiterna pariter cum eis intercessionem illorum perfici mereamini. Sitque cumulus justitiæ ipsorum, profectus vitæ vestræ, et gaudium perpetuum corona glorificationis vestræ.

INDICULUS ISONIS.

Hanc autem Passionem præfatus Ado episcopus nobis fratribus, cænobio sancti Galli, sub Grimaldo abbate Deo militantibus, reliquiasque S. Desiderii ab eo postulantibus, cum ipsius aliorumque sanctorum reliquiis, actibus quoque et passionibus infra descriptis, anno supra memorato, per nuntios satis fideles dirigere curavit.

^a Quæ sequuntur, desiderantur in magno Codice ms. S. G.

ADONIS PRIVILEGIUM

QUO

ECCLESIAM VELNENSEM ABBATIÆ S. EUGENDI JURENSIS CONFIRMAT.

(Ex Baluzii Miscellanei-)

Anno 870 Incarnationis Domini nostri Jesu Christi congregata sancta synodus Viennæ metropolis Ecclesiæ, domno et venerabili archiepiscopo Adone præidente, et vigilantissima cura causas ecclesiasticas et filiorum suorum necessitates investigante, ac ecclesiastico more definiente, adveniens reverendus vir Manno præpositus cœnobii sancti Eugendi Jurensis, adventus sui causam manifestans, protulit in medio, quamdam ecclesiam ex cœnobio prædicto et infra Viennensem diœcesim sitam in villa Velnis, dotatam in honore sancti Petri, privilegio sibi concesso ab antecessoribus sanctissimi jam fati archiepiscopi, necnon ab ipso componentice usque ad id tempus conservato, proclamante vici sancti Albani rectore desolatam esse: protulit etiam isdem venerabilis præpositus scripturam inquisitionis temporibus piæ recordationis Domini Agilmari factæ, eo quod et tunc temporis altercatio haberetur inter ipsarum rectores Ecclesiarum: sed quia eam sancta Synodus irritam judicavit, eo quod canonicor..... roboratam non vidit, placuit sanctissimo pontifici a

capite per sanctissimos presbyteros omnem causam reiterari, quatenus veritate comperta altercatio diu ventilata firmaretur.

His igitur testantibus et dicentibus ordinem veritatis, visum est domno pontifici una cum consensu sanctissimæ synodi, quatenus sicut in diebus Antecessorum suorum sanctorum pontificum honorata fuit sancta congregatio cœnobii beatissimi Eugendi, sic et in hac petitione, et in cæteris necessitatibus suis honorem et opem ferret ad vires suas sancta metropolis Viennensis Ecclesia, et ut sopita querela firmitus privilegium suum super facto Viennensi Ecclesia in futurum possideat, litteris etiam roboretur. In hunc itaque modum ego Ado Viennensis Archiepiscopus consentiens, et pio consilio filiorum meorum annuens, manu propria subter firmavi, sanctisque filiis meis secundum morem ecclesiasticum firmare rogavi. Actum Viennæ publice mense Aprilis, episcopatus domni Adonis anno decimo, indictione tertia.

VITA SANCTI THEUDERII

ABBATIS VIENNÆ IN GALLIA.

Auctore sancto ADONE ejusdem urbis episcopo

(Apud Mabill., Act. SS. ord. S. Bened., tom. I. pag. 678. ex mss. codd. quorum fragmenta Benedictus Gononius in Append. ad Vit. PP. Occid. retulit.)

1. Ado, Viennensis episcopus, fratribus in cœnobio sancti Theuderii a consistentibus in Domino Jesu Christo æternam salutem. Patris vestri Vitam, id est beati Theuderii, idcirco vestræ sanctitati scriptis meis commendare disposui, ut vos suis exemplis ad amorem vitæ æternæ amplius invitarem. Cupio enim ejus imitatores et æmulatores vos existere, cujus patrocinium Dei munere acquisivisse plurimum gaudeo. Cujus igitur viri primus ortus et vitæ processus taliter se habet.

Theuderius Viennensis, facultatibus distributis, Lerinum petit

2. Hic beatus vir provincia Viennensi ortus, pa-

a Abbatia S. Theuderii, vernacule *Saint-Chef*, olim ord. S. Bened., nunc in ecclesiam collegiatam

rentibus secundum sæculi dignitatem clarus, facultatibus mundi honorabilis exstitit. Qui cum adhuc puer esset, ad amorem vitæ æternæ anhelare piis studiis cœpit: et quia parentibus claris ortus pecuniam non parvam ex censu patrimonii acquisierat, ut perfectus Christi discipulus exsisteret, eam dare pauperibus ut centuplum reciperet, et in futuro vitam æternam possideret, non distulit. Sarcina igitur temporali exoneratus ac sæculi veste ad plenum nudatus, ut perfectius Domino Deo serviret, Lirinense cœnobium expetere cogitavit.

A S. Cæsario detinetur.

3. Parentibus itaque derelictis, ac Deo totum se conversa, et mensæ archiepiscopali Viennæ Allobrogum unita est.

committens sub hoc desiderio Arcelatensem civitatem A expetiit, ubi tunc sanctus Cæsarius pontifex habebatur, ut solatio pontificis iutus, per ipsum facilius iter ad insulam monachorum capesseret. Sed summi Dei omnipotentis dispositione actum est, ut consiliis sanctis sancti pontificis aliquantulum ubi retardaretur. Ferunt namque quia primo cum se prospexissent, propriis vocabulis se salutaverunt, atque omnipotentis Dei virtus pariter utrumque dono gratiæ ita inspiraverit, ut qui ante notitiam sui non habuerant, mox corpore se videntes, quod vere servi Dei essent, compellatione mutua foris nescientibus manifestarent. Vere instar illius beatitudinis, ubi erit plena cognitio veritatis, ubi unus integre et veraciter ab alio cognoscetur : quando non per speculum aut in ænigmate, sed facie ad faciem Deus videbitur, qui illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium. Rescitis itaque B. Cæsarius desiderii ipsius ardoribus, congaudens, Deoque omnipotenti gratias referens, sic beatum Theuderium alloquitur : O famule Dei, si verbis meis assensum dederis, erit Dominus tecum, et consilium cordis tui corroborabit. Maneto tantisper nobiscum ecclesiastico ordini subditus. Quod Dei munere tibi imposuerimus, humiliter sustine, ut sicut Scriptura docet, cum mansuetudine et humilitate opera tua perfeceris, super omnem gloriam dirigaris. Cui B. Theuderius : Scio, Pater beatissime, a Domino suis dictum : *Qui vos odit me odit, et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16). Idcirco tuis monitis ut Domini jussionibus parere non differam. Substitit itaque ibi B. Theuderius secundum voluntatem B. Cæsarii, et die nocteque jejuniis, vigiliis, et orationibus vocem animi sui Deo committens, non parvam lætitiā proferens sui tam pontifici, quam Deo contulit.

Presbyter factus Theuderius redit in patriam.

4. Convoluto autem tempore cogitans B. Cæsarius divinis eum amplius vincere ministeriis, illo diu reluctantem et reclamante diaconi officium imposuit, ac sic ei non post longum tempus presbyteri dignitatem cuncto clero et populo acclamante largitur. Quod officium ita S. Theuderius reverenter amplexus est, ut videret eum meritis et gratia cæteros præeuntem, officio mirabilem, humilitate etiam minoribus se submittentem, cogitans illud Domini dictum : *Qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xviii, 14) ; et Scripturæ dicentis : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus* (Eccli. iii, 20). Curriculo autem temporum evolutum cogitavit vir Dei revisere provinciam nativitatis suæ et parentes suos consolari. Itaque voluntatem suam sancto episcopo aperiens, ab ipsoque benedictionem eundi et redeundi ex postulans, grandi mœrore primo eum affecit. Deinde S. viri animo se non posse contraire cernens, assensum licet tristis dedit cumque benedictionibus discessit ab urbe Arcelensi prosecutus clero et populo flente quod vir Dei ab eis recederet, tandem abire permisit.

Viennæ descriptio.

5. Veniens itaque S. Theuderius non longe ab urbe Viennensium, perquirere instanter cœpit, ubinam cellulam habitationi suæ perficeret. Ut igitur paululum articulum scribentis ad Viennensem urbem deflectam : Vienna urbs est Galliarum nobilissima ad occidentem et propter aquinolarem partem castris præ eminentibus munita ut non facilissit accessus ad mœnia civitatis. Castrum primum ad meridiem vergens Cappro. Cui vicinum est Eumenius, proxime Quiriacus. Cui muro per vallem protenso jungitur Propiacus et Pompeiacus centum diis apud cultores demonum quondam celebris. Non longe quintum castrum annectitur, cui nomen vetustas Suspoli dedit : ipsaque tota civitas cum suis castris B a fluvio [*deest forte a ira*], usque ad ipsum fluvium Rhodanum protenso per colles usque ad planum muro cingitur, metropolis illustrissima, et inter Galliarum urbes insignissima.

Theuderius cellam ædificat facto miraculo.

6. Cum igitur vir Dei locum sessionis suæ requireret, pervenit tandem ad locum suæ solitudinis aptum non minus procul ab urbe ; ibique in honore Domini nostri Jesu Christi, sub veneratione beati Eusebii Vercellensis episcopi et martyris, domunculam ædificare cœpit. Contigit autem fundamentis jactis ut collis propter eminens grandi prærupto scinderetur, ac ruinam loco prætenderet : sed oratione viri Dei ab illo cui suis dixit : *Si haberetis fidem, tanquam granum sinapis, diceritis monti huic : Transi hinc in mare, et transiret* (Luc. xvii, 6), mirabile dictum ! in parte alia nihil ædificationi nociturus subsedit. Exin ædificata domo, reliquiisque sanctorum altari impositis iterum vir Dei circumambulans juxta Jāram fluvium ubi cellulam servorum Dei fundaret, secum in cordis secretoolvebat. Arripitur propterea somno, moneturque per visum ut super ipsam aquam B. martyris Symphoriani basilicam construeret. Factumque est : ac exornato loco monachos ibi servire Deo delegit. Crescebat autem fama viri Dei, ac longe lateque spargebatur. Nec enim patiebatur Christus Deus noster lucernam sub modio celari.

Varias cellas construit.

7. Accurrentibus ergo plurimis ad notitiam viri Dei, frater ejus Arvus, sed et propinqui alii visendi gratia inter cæteros quadam die advenierunt : quos ille blande et paterne amplexatus, de spe vitæ æternæ et remuneratione sanctorum eos pie monebat. Inflammatum veronimium et ardore Spiritus sancti accensus, venit ad castrum nuncupatum Alarona, ibique monasterium monachorum instituere cupiens, oratorium B. Petri apostolorum principis construxit, ibique orationibus et vigiliis Deo vacans per aliquod tempus resedit. Postmodum veniens ad vicum et villam parentum suorum, cui vocabulum est Assicia, ubi oratorium in honore B. Mauricii martyris parentes ejus construxerunt, prosternens se in ora-

tione, continuis diebus et noctibus rogabat Dei omnipotentis misericordiam, ut condignum locum servorum Dei habitationi ei demonstrare dignetur. Cum autem se sopori dedisset, visus est ei angelus Dei, qui et locum secretum in colle Rupiano signavit, et ut ibi monasterium quod ardebat [*id est*, desiderabat], construere præmonuit. Erat tunc temporis hic locus utpote silvestris feris ac serpentibus plenus. Evigilans vir Dei venit ad locum sibi divinitus monstratum, ibique aliquantulum Deo orationem fudit. Sed invidus omnis boni diabolus, ut sanctum virum Dei ab intentione cœpti retraheret, sicut per serpentem primis parentibus venena suæ perfidiæ propinavit, iterum serpentem ingressus, et ferarum iras movens appetere retinuit. Cujus versutias vir Dei prænoceus armis orationum se muniens intrepidus stetit, ac fraus diaboli victa evanescente succubuit. Annuente itaque Viennensium episcopo constructa et basilica celeri opere in veneratione sanctæ Dei genitricis Mariæ, atque de facultatibus tam parentum quam propinquorum suorum monasterium dotatum, et monachi juxta regulam Sanctorum Patrum sunt instituti.

Eligitur orator populi ad Deum.

8. Eodem tempore Philippus a venerabilis episcopus Viennensis vicesimus primus habebatur. Consuetudinis erat in eadem urbe unum de pluribus electum sanctioris vitæ in remoto infra eandem urbem ponere, qui vota populi, contemplativæ vitæ solum deserviens, Deo familiariter allegaret. Pontifex itaque cum ex diœcesi virum plenum virtutis requireret, cui et populus imperio ipsius quod ad salutem pertinet secreta sua committeret, beatum Theodericum jam monachorum patrem existentem se habere tantopere gavisus est. Itaque eum accessiri jussit. Sciens vero beatus vir quo tenore a pontifice quæreretur, gratiæ Dei se totum committens, præposito suo Severiano nomine curam monasterii sui superposuit, et exhortans atque valedicens fratribus, commendans illos Domino cui spem suam commiserat, ad pontificem perrexit. Quem isdem pontifex venerabiliter suscipiens, congregato clero omni plebe sanctum virum fratribus de misericordia Dei ecclesiæ filii assignavit, ut oratione B. viri ipse lucrum de grege sibi commisso ad Dominum reportaret. Elegit itaque sibi vir beatus in monte Quirinalli locum et Basilicam B. martyris Laurentii, ubi die noctuque orationi Deo vacaret.

Ejus virtutes et commendatio.

9. Quantæ autem districtiōnis quantæque humilitatis hic vir fuerit, non facile quavis lingua explicabitur. Lacrymis profusus, oratione cantus, corde totus in Domino fixus, de paucitate vero cibi et potus ac vilitate habitus quod dignum exprimere possim non video : quando in cilicio recumbens, noctes diesque sine cibo et potu continuaverit. Quia ergo populi undique ad eum confluebant, ipse sub secreto quantum poterat se occultans fenestram per-

A modicam aperiens, advenientibus monita dabat. Contulerat autem ei Christi gratia cordis sapientiam et oris gratiosam facundiam, ut sciret quod singulis salubriter panderet. Quis vulnere diaboli percussus ad eum venit et non continuo medicatus sanusque recessit ! Quis mœstus de pondere peccatorum suorum non statim de misericordia Dei consolatus securior et lætior rediit ? Quem seculi pressura tristior rem reddiderat, ejus hortatu ad spem gaudii sempiterni animum illico erexit. Ut dictis Apostoli concludam totum, *Omnibus omnia factus est ut faceret omnes salvos (I Cor. ix, 22)*. Miraculis etiam Dominus servum suum familiariter adhærentem clarificavit, ita ut plures a malignis spiritibus vexati, et variis languoribus detenti ejus orationibus sanarentur.

Morti proximus Deo ferventius vacat.

10. Mansit autem isdem sanctus vir duodennio in loco præelecto et sibi dulcissimo : Deo semper ardentissima contritione spiritus ac corporis totum se mactavit. Cum autem tempus suæ resolutionis instare cerneret, ferventius in alta mentis contemplatione perdurans, quasi vicinior januis cœlestis vitæ oculum mentis ad alia deflectere ægre ferebat. Intererat amore Conditoris sui visioni, aderant desideriis ejus agmina cœlestium spirituum chori, apostolorum multiplicia tropæa, martyrum sanctorum in cœlis inenarrabilis lætitia. Non sonus, non cibus ullus præter Christum suavis. Inter tam felices et beatos labores cum aliquantulum vir Dei corpore languesceret, plenus et consummatus piis operibus migravit ad Dominum. O virum beatum post tot labores gaudiis sanctorum spirituum in societate sanctorum annumeratum, et visione Domini sui quem semper amavit æterne consolatum et feliciter lætificatum !

Sepelitur. Corpus immobile redditur.

11. Postquam obitus sancti viri civitati est nuntiatus, ivit tota civitas in obsequium funeris, sacerdotes, reliquosque clerus, et populi innumera multitudo. Compositum ex more corpus in feretro cooperitur : cumque a circumstantibus presbyteris post officia reddita ut ad sepulcrum ferretur sanctum feretrum fuisset apprehensum, moveri a loco non potuit, mirantibus et stupentibus omnibus qui aderant, et sollicito quid facto opus sit quærentibus. Ut S. pontificis decreto definitum est (quamvis populus contraheret) quatenus ad monasterium suum portaretur (quod est mirabile), illico tanta facilitate est motum, ut nullius ponderis esse putaretur. Pervenit in suburbio civitatis ad basilicam S. Romani martyris in vico Brenniaco, ibique paululum repausatur : quod supererat noctis, pervigilem duxerunt. Quid autem miraculi contigerit non prætereundum puto.

Vinum multiplicatur in gratiam bajulorum sacri corporis.

12. Sanctimonialium feminarum Deo in monaste-

* Philippus concilio Lugdunensi, anno 567, et Parisiensi iv, anno 573, præsedit.

riis Viennæ servientium charitate et obsequio curatum est, ut fatigatio præcedentium et subsequen-
tium fratrum aliquantulum relevaretur. Hæc ancilla
Dei quæ congregationi præerat in superiori monaste-
rio, tria vascula vino plena post sanctum funus misit,
unde sitientes refocillari potuissent et hi qui vigilias
agerent recrearentur. Bibitum est quousque vascula
exhausta fuerint. Aderat tunc ibi Severianus olim
viri Dei præpositus cum fratribus qui sancto obviam
venerant. Quidam ex eis unde biberent cum quæ-
sissent, non invenerunt. Sed quid divina virtus per
sanctos suos non operatur? Ancillæ Dei quæ vascula
plena vino detulerant, cum diluculo ad monasterium
reverti vellent, sua vascula repetentes quasi nihil in-
de hauserint plena reppererunt. Vere tunc isdem ope-
ratus est, ut servum suum magnificaret in vasculis
qui in Cana Galileæ saporem aquæ convertit in vinum
Sufficit bibentibus liquor divinæ virtutis, ut etiam
ad monasteria urbis satis inde referretur, et ad lau-
dem Domini nostri Jesu Christi publicum miraculum
fieret.

Cæcus illuminatur. Contractus erigitur.

13 Ferebatur autem corpus sanctum humeris pro-
cerum, qui vicissim sibi desiderio pio succedebant.
Et cum esset cælum nubilum et aersudus, omnesque
timerent tempestatem adventuram esse, subito se-
renitas B. viri meritis reddita est. Delatum est san-
ctum corpus in locum Duodecim nuncupatum,
ubital miraculum divina virtus præstitit. Cæcus
quidam ita natus per triduum sanctas) turbas cum
funere B. viri venturas sustinuit. Ut potuit tetigit
velamen feretri, et continuo ab oculis ejus sanguis
profluxit, ac statim inexpertum lumen recepit. Ut

A autem ad locum sepulturæ perventum est, quidam
homines pleni fide detulerunt ibi debilem membris
contractum, ita ut natibus ipsius plantæ inhære-
rent. Adfuit sancti viri meritum: sanus enim pedi-
bus a sepulcro sancto rediit. Quod ne alicui com-
mentum et non vere actum videretur, ipsi ambo,
sive qui cæcus fuerat, sive qui gressum negatum
receperat, in monasterio viri Dei usque ad mortem
devoti perstiterunt, atque viva voce divina in se
facta miracula promulgaverunt.

Cera crescit.

14 Ad tenebras noctis fugandas cera defuisse pu-
tabatur. Tristati fratres quo se verterent non habe-
bant; sed timorem illorum depulit ille qui in denti-
bus manducantium quinque panes in solitudine ac-
crescere dedit. Nam cera inter manus eorum ita
creverat, ut de parva quantitate plurima luminaria
accreverint. Curatum est ergo sanctum corpus di-
gna veneratione et in sepultura quam olim sibi ipse
præviderat venerabiliter celatum, ubi se cum Deo
vivere crebris miraculis ad laudem Domini Jesu
Christi manifestat. Quem si patronum apud ipsum,
filii et fratres mei, habere desideratis, vitam ejus
imitari plenam amore concupiscite. Desiderabat enim
hic sanctus vir lucra semper Domini sui, et de ves-
tra corona et ipse in Christo gratulari. Nunquam a vo-
bis daberit, si vos de conversatione ejus vitæ animam
et vitam non elongaveritis. Dominus autem qui illi
meritum gratis et præmium æternum contulit, vobis
et desiderium omnis boni augeat, et obedientiam
sibi gratam perfectionem plenam justitiæ donet.

APPENDIX AD S. ADONIS OPERA

TRANSLATIO SEU ELEVATIO S. BARNARDI,

EPISCOPI VIENNENSIS,

Facta anno DCCCCXLV, IX, Kal. Maii; scripta ab auctore anonymo ejus temporis.

(Apud Mabill., Acta SS. ord. S. Bened.)

1. Regni cælorum civibus tantam gloriam con-
suevit tribuere omnipotens Deus, ut coruscantes
miraculis spargant per populos famam laudis: et
nostris temporibus de magnifico Patre nostro Beato
Barnardo pontifice visiones clara ostensione sunt
revelatæ hominibus, ætate meritoque diveris. Séd
cum nullus acquiesceret, ostendit se cuidam viro,
nomine Rainaldo, ætate longæva et sacerdotali gra-
tia sublimato: cujus relatione omnis dubietas me-
rito pelleretur, quia erat vir nobilis, et castitatis
munere insigni; et, ut ipse retulit, ita sibi appa-
ruit. Dum quiesceret in strato suo sub profundo no-

D etis silentio, apparuit ei quidam vir magnæ auctori-
tatis, sacerdotalis stola indutus, ferens archiepisco-
pale pallium, qui eum vocavit, dicens: Rainalde,
me, te volo scire, conditorem hujus fuisse loci, et
ut corpus meum fratribus tuis præcipias transferri,
quod indigne concluditur in cœno aquarum. Cœpit
autem eadem revelatio multis apparere, et minaci
voce idem sanctus, ut celerius fieret, præcipere; et
nisi obedirent suis sermonibus, locum asserebat,
quem fundaverat, desolaturum.

2 Igitur tertia feria infra albas Paschæ, nono vi-
delicet Kalendas Maii, anno Dominicæ Incarnationis

nongentesimo quarto decimo^a, detectum est sanctum A corpus ejus, et a tellure levatum summa cum lætitia. Sed cum a tumultu membra beati pontificis leverentur, visum est senioribus vino^b ablui, ex quo multa sunt officia languentibus præstita. Vidimus energumenos, atque lunaticos hujus liquoris unda

^a Sic annum signat Breviarium Romanense, apud Bollandum anno 844 et sane rectius, nam eo anno Pascha incidebat in Aprilis diem 14, feria tertia infra albas (quo die facta translatio) in ejusdem mensis diem nonum Kalendas Maii seu 25 Aprilis.

potatos, viribus convalescere, sedata impulsione dæmoniaca. Sed postquam feretro impositæ fuissent beatæ reliquiæ, fit clamor sanctorum, gaudium; atque ad sinistram altaris apostolorum, quod ipse vivens sacraverat, locantur^c summa cum lætitia populorum.

^b Hunc morem in translationibus sanctorum observari solitum alias notavi.

^c Sancti Barnardi reliquiæ in eo loco non amplius comparent, ut putavit Lievræus, sed a Calvinistis combustæ creduntur.

MIRACULA EJUSDEM

Actore anonymo Viennensi episcopo, ex num. 7, qui sæculo x vixit.

(Apud Mabill., ibid.)

1 Quamvis imperitia mea in posterum velut inscia litterarum calumniabitur, tamen vis amoris domini antistitis aliorisque^a mei Barnardi compellit me scribere virtutes nuper gestas. Cum igitur Aquitanici populi cum pontificibus concilium^b apud civitatem, quæ dicitur Vetula, in pago Vallavorum, celebrarent, adfuit et Romanensium congregatio, corpus prælibati pontificis deferens. Si quis ergo voluerit scire virtutum illic gestarum copiam, vera inde excipere poterit indicia, quod arca, qua sacratissimum ejus corpus continetur, auro argentoque decenter ornata, ex oblationum abundantia, quas illi fidelium detulit manus devota, fabrilis opere hactenus contexta cernitur: quod et aureæ testantur cruces, necnon candelabra auro argentoque decora.

2 Subsequenti autem tempore erat Romanis quædam sanctimonialis femina officio, linguæ privata, quæ in ecclesia permanens, rogabat Deum intima cordis compunctione. Die ergo natalis apostolorum Petri et Pauli, cum jam vespertinis hymnis ex more dictis pueri *Benedicamus Domino* decantarent, ipsa cum reliquo populo Deo gratias proclamavit.

3 Sub eodem itaque tempore fuit ad Viventiacum quidam coriarius. Hic cum die Dominica non servato honore diei, artis suæ exerceret opus: manubrium ferramenti tam valide adhæsit manui, ut evelli non posset: lumine oculorum insuper obcæcatus, temeritatem suam omnibus fatebatur: cui per visum quidam apparuit, et ut Romanis sancti Barnardi auxilium flagitaret, monuit. Romanis perrexit, sanitatemque recepit.

4 Quid etiam in Valle aurea, quæ in pago Viennensi sita est, gestum sit, non tacebo. Concilium ibi per singulos annos Viennensium cives decreverant celebrare. Advenerat ibi quidam cæcus beati Barnardi præstolans adventum in gradibus capellulæ, quæ ligneis contexta stipitibus constructa fuerat: cui cum dicerent adesse turbam laudantium Deum

B pro beati adventu Barnardi, ivit statim, et visum recepit.

5 Illis testantibus veritatem cognovi, qui ad festivitatem Ramis Palmarum Romanis advenerant, de cujusdam cæci illuminatione. Mos apud incolas inolevit ut ea die ad processionem cum frondibus membra sacratissimi præsulis secum vehant. Verum cum ad tantam lætitiā populus conveniret, adfuit et cædus quidam magnis vocibus inquires, se clare meruisse videre: ad cujus voces cunctus commotus populus concinendo personuit, *Te Deum laudamus*.

6 Beate testante Luca didicimus Salvatorem nostrum apostolos extra Jerusalem die ascensionis suæ eduxisse, et alta cælorum penetrasse: cujus memor processionis Romanensium congregatio, cum hanc uno annorum componeret, herbæ, vulgo dictæ *gladiolæ*, flores unus adolescentium capsæ memorati pontificis lætabundus imposuit. Die vero al tera collectos quos posuerat flores servare studuit; ex quibus multa beneficia languentibus beatus postmodum præstitit antistes Barnardus.

7 Illud ergo miraculum placet modo inserere, quod palam monstratum assidue, postquam regendam, cui Deo auctor deservio, hanc Viennensem suscepi Ecclesiam. Juvenem quemdam sui parentes intulerunt Romanis, qui numquam ambulaverat: quem cum ante beati Barnardi sepulcrum posuissent, basibus consolidatis et plantis surrexit incolumis. Hic denique miraculum suum quolibet anno circumfert: et licet hic beatissimus impar sit apostolis, tamen quod ad portam templi Speciosam Petrus quondam egit cum Joanne, huic simile esse cognoscitur: illum Petrus præcepit surgere, istum divina virtus meritis pontificis voluit erigere. Sufficiat ergo quærentibus virtutes beati pontificis, hoc tantum de ejus scriptum miraculis: sed volo eos scire, multa fuisse, et jugitur esse, et tanta quæ etiam modum scribentis videantur excedere.

^a Ne quis putet hæc verba esse hominis, qui Barnardi fuerit æqualis, sciendum est hunc esse morem, ut sanctorum in aliqua dignitate successores eos *alitores* et *nutritores* suos vocent. Anastasius vulgatus in Leone Papa III: *Fecit in basilica beati Petri apostoli nutritoris sui, etc.*

^b Id est conventum fidelium indictum religionis causa: quo sensu etiam hæc vox sumitur infra num. 4 *Vetula* civitas, ubi supplicatio indicta, non alia videtur esse nonnullis, quam Anicium aut Podium civitas, caput gentis Vellavorum, *du Velay*. Franco

monachus in Chronico Trenorciensi superius relatus ait, Erveum abbatem magna ecclesiæ suæ *in comitatu Vellaico* prædia acquisivisse, cum ecclesia sancti Georgii *in Vetula præstio civitatis*, nempe in suburbio Anicii seu Podi Vellavorum, uti explicat Petrus Franciscus Chiffletius in historia Trenorciensi. Et quidem hanc sententiam secutus sum in superioribus, ubi actum de translatione S. Filiberti. At *Vetula civitatis* nomine significari oppidum S. Pauliani, certis postea deprehendi argumentis, quæ in hujusce tomi Appendice adducam.

ANNO DOMINI DCCCLXXVII.

USUARDUS

MONACHUS SANGERMANENSIS.

USUARDI MARTYROLOGIUM

Ad excusa exemplaria quatuordecim, ad codices mss. integros decem et septem, atque ad alios ferme quinquaginta collatum, ab additamentis expurgatum, castigatum, et quotidianis observationibus illustratum.

OPERA ET STUDIO

Joannis Baptistæ Sollerii

SOCIETATIS JESU THEOLOGI.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO DOMINO,

D. J. WILHELMO

Comiti Palatino Rheno, sacri Romani imperii Archidapifero et Electori, Bavaricæ, Julicæ, Clivicæ ac Montium duci, principi Mærsicæ. comiti Veldenticæ, Sconhemii, Marchicæ, Ravensburgi, Domino in Ravenstein, etc.

Tuam hic in fronte Bensbergam exhibeo (a), orbi universo spectandam, tuamque in illa magnificentiam contemplandam, Elector serenissime; Bensbergam non ita pridem ædificari cœptam, regio splendore exstructam, architectonicæ artis compendium, dignum tua animi celsitudine diversorium. Ita loquuntur subjectus tibi Rhenus et Dussela, ita circumsonant ditiones tuæ, ita prædicat Agrippina Colonia, in arcis tuæ conspectu posita, ita concordii voce testantur, quicumque vel eminus Bensbergam oculis lustrare. Sed pace quod tua dixerim, Princeps serenissime, arcem ego illam quantumvis augustam, dum pridem contemplerer attentius, non tam magnificentiæ tuæ, quam munificentie spectaculum esse existimavi. Arcem illam, bonarum artium habitaculum, amenissimo collium jugo impositam non ut de bicipiti monte fabulantur poetæ, sed ut illustrem herois vere Christiani palæstram, in qua liberales artes, scientiæ ac disciplinæ, imo in qua virtutes omnes Christianæ commorarentur, mihi repræsentavi. Hæc mea tum cogitatio; cum summo favore, ac digna te principe benevolentia susceptus, nec minori comitate ad visendam Bensbergam invitatus, oculis ipse meis omnia propius circumspicere potui, omnia rimari attentius, omnia otiosius contemplari. Hæc, inquam, tunc animum subiit cogitatio, splendidissimam illam arcem Athenæum videri, in quo aut vere reposita essent, aut arte cælata, aut saltem collocari possent, quæ alibi copiosissime occurrerant, excelsi animi tui et ad omnes artes nati, egregia plane specimina. Mentem exprimamus apertius. Quæ in prospectu est, augusto frontispicio, superba ædificii moles, amplissimis discreta conclavibus, illam ego artis pictoriæ delicii tui, atrium fingebam, in quod collecta ex universa Europa tuis studiis, tuis sumptibus artificiosissimorum penicillorum elegantissima opera, de artis præmio decertarent. Cernebam animo Michaelis Angelos, Raphaelles, Paulos, Tintoretto, Rubenios, Dyckios (et quid ego omnes enumerem?) ordine dispositos, in Apellis contubernium confluentes, eo ornatu et copia ut, quod absque invidia dictum sit, vix ullum toto orbe principem esse existimem, qui tantos hujus artis thesauros tanto sibi pretio compararit. Videbar sane in una tua arce picturas eas omnes intueri, quas olim alibi per Germaniam, Italiam, Franciam, Belgium dispersas repereram. Dexteram alam apud me ornabat aliud non curiosi solum, sed industrii, docti, literatique principis decus, librorum undique a te emptorum, a

(a) Editio Veneta anni 1743 in fronte paginæ ædes ducales Bensbergæ exhibebat. EDIT.

te selectorum instructissima bibliotheca, ibique eruditissimorum virorum lucubrationes recensebam, de quavis facultate, scientia, et arte scribentium, disserentium, disputantium; in quibus omnibus te solertissimum esse, jam ab annis ferme quadraginta, in principe adolescente, suspicere debuerunt, Belgium, Gallia, Anglia, Italia, Germania, quas omnes regiones biennali peregrinatione, non tam serenissimorum tuorum natalium, quam virtutum tuarum insignisque doctrinae radiis, transeuntis instar solis, illustrati. Cepit te, opinor, eo tempore inter eruditos reviviscens vetustatis eruderandæ studium per numismata et id genus alia priscorum sæculum cimelia, quibus alterum palatii tui latus destinavi. Hic ego totam illam tuam rarissimorum nummorum suppellectilem in series suas disribui, ducto a consularibus per Romanas familias principio; inde ad Cæsares auro, argento, varisque aere cusos digestosque; hic veneranda doctræ Græciæ, vel in ipso metallo angustum aliquid spirantia lineamenta; illic Asiaticæ opulentia erepta barbaris rudera; ibi Hebraica, Syriaca, Syro-Macedonica; hic omnium gentium historiae certiora vestigia. Hæc quidem illustrata sunt exercitati ingenii tui, subicique iudicii documenta, sed quæ sterilia, solorumque oculorum illicia aut spectacula esse noluisti. Hinc illa tua in ductis viris seligendis perspicacia, quos munifica manu ad hæc aliasque artes omnes excolendas excitasti; hinc in tua Dusseldorpiensi metropoli, præter solitas Musas, philosophicæ aliæque accersitæ disciplinæ, hinc restauratum dicam, an de nigro erectum, quod Martis furis collapsum et prope extinctum erat, celebre olim in Palatinatu tuo Heydelbergense lyceum; hinc fundatæ ad artes omnes docendas ediscendasque tuo aere cathedræ: unde nimirum ad tuum Bensbergense athenæum viri undequaque doctissimi cultissimique confluerent. Taceo omnis generis peritissimos artifices, pictores, sculptores, cælatores, propositis præmiis, regiisque stipendiis dotatos, quos ad hanc tuam totius eruditionis artiumque omnium palæstram invitasti; verbo dicam, Musarum tum ameniorum, tum severiorum, in una Bensberga receptaculum a te magnificentissime et munificentissime præparatum. Sic ergo, Princeps serenissime, arcem illam tuam jam tum disperitus sum, cum necdum ex omni parte perfecta esset; sic, inquam, ut cum hæc omnia tuo ingenio, tua animi celsitudine, tua eruditione dignissima censerem, alia profecto animo observarentur, quæ magis raperent in admirationem, quæque cæteris illis omne pretium, æstimationem omnem afferrent. Egregias illas interioris animi tui do es intelligo, Christianarum virtutum splendore collucentes; summam in Deum, fortemque illam, quæ cætera tua animat, charitatem, pietatem, fidem, ejusque propagandæ zelum, a Deo tot favoribus cumulatum, ut rem catholicam tuo ductu mirifice amplificatam subditi tui mirentur et gaudeant; fredeant porro acatholici, tum ditionum tuarum incolæ, tum vicini, remotioresque, qui licet querelis injuriisque te sæpe laceraverint, at fervorem illum tuum, catholico principe dignissimum, frustra conati sunt impedire, frustra tentarunt intervertere. Narraverant mihi, quibus ad te liberior patet accessus, statam constantemque cum Deo agendi rationem, quotidianæ vitæ religiosam consuetudinem, animi per preces, orationes, sacrasque lectiones refectionem, perpetuoque succedentes, inter administrandarum ditionum curas, cum supremo numine occupationes, nunquam intermisso sacrosanctæ missæ sacrificio, coronatas. Laudaverant alii tuam in rebus tracandis prudentiam, in exsequendis fortitudinem, in violatam justitiæ rigorem cum innata clementia, pietatem cum dignitate cum religione majestatem, amplitudinem summam cum morum innocentia, cum animi moderatione conjunctam. Quæ omnia, non supremum duntaxat aulæ tuæ principem, sed exemplar exhiberent ad omnem virtutem Christianæque sanctitatis consummationem subditos alliciens, alliciendo monens, monendo perducens. Noveram quanto ferreris studio in augendum Dei cultum, in ecclesiarum ornatum, quarum nonnullas aut splendide reparaveras, aut a fundamentis erexeras. Videram non uno ditionum tuarum loco egregia tuæ in sanctos venerationis monumenta, recurreratque præcipue, non ita pridem restitutus in sancti Auberti honorem, quem tribus abhinc ferme sæculis Gerardus Juliacensis cœperat, equestris ordo, ut vel innocuam, opinor, venandi voluptatem in Dei sanctorumque gloriam transferres. Sciebam, quanta contulisses in sacrorum lipsanorum decorationem, quantumque meditareris, ut beatam indigenam Christianam Stumbelesam, seu Juliacensem celebriori cultu illustrissimam redderes. At præ his omnibus, volvebam animo singularissimam illam tuam erga eum sanctum venerationem, quem primo meo in Actis sanctorum illustrandis conatu exornaveram. Raymundum Lulum loquor, magnum divini, ac humani amoris specimen, magnum, tum immensis laboribus pro fide catholica susceptis, ac profuso sanguine sigillatis; tum libris scribendis, naturæ simul ac gratiæ prodigium. Recentissima erat eximia tua, hujus sancti occasione in me benevolentia, cujus memoriam, quam gratam servem, palam et ubique jucundissima animi recordatione profiteor. Sine me hic, Princeps serenissime, orbi universo propalare, quod universus obstupescat; susceptam a te, viri beati portentosique operum omnium, dignam te solo principe, post quatuor ferme sæcula editionem. Quid ego hic prædicium sollicitudinem tuam in operibus undecunque conquirendis, accersendis, colligendis? Quid missos quaquaversum eruditos viros, qui ea e bibliothecarum scriniis semisepulta eruerunt? Quid expensas in rem, nomini tuo gloriosissimam factas et porro faciendas, sub Dei ter optimo maximo ipsiusque beati martyris auspiciis? Audacter dicam, id in hac re, Princeps serenissime, a te præstitum fuisse, quod princeps nullus, non rex, non Cæsar, hactenus aggredi ausi fuerint; ut singulari providentia gloriæ tuæ, jam satis quaqua versum

diffusæ, cumulus hic amplissimus accederet. Hæc cum a te omnia, Princeps serenissime, sanctorum gloriæ promovendæ impensa probe nossem, idque potissimum, ut ad eorum exempla vitam tuam religiosissime conformares; dubitandum mihi prorsus non fuit, quin gratissimum serenitati tuæ foret munus hoc nostrum utcumque exiguum, quo non unius, sed multorum diebus singulis sanctorum exempla suppediantur; ut sic quotidie, quemadmodum loquitur Augustinus, *memorias martyrum religiosa solemnitate concelebras, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocieris, atque orationibus adjuveris*. Securus itaque ad te accedit Usuardus meus, Elector serenissime; Usuardus tuus, tibi eodem ferme tempore destinatus, quo illustrari ceptus est. Qui heroas describent, avito Cæsarum regumque sanguine progenitos, habebunt, quod de inclytissima stirpe tua, tot imperatoribus, regibus, aliisque tota Europa principibus nobilitata, merito enarrent et celebrent, tuos, non te laudaturi; imo te in illis omnibus, cum tuam in illis redvivam effigiem sint exposituri. Sed toties decantata, tot panegyribus exornata pridem sunt avorum illa, abavorum, atavorumque decora, symbolis et emblematis orbi proposita, ut si iis denuo commemorandis insistam, aliorum dicta colligere, pronuntiatas pridemque vulgatas integris voluminibus orationes videar retexere. Qui e stemmate tuo bellatores, animi fortitudinis gestisque pro patria et libertate famosos, stylo prosecuti fuerint, poterunt ipsi et illas in te dotes extollere, laudareque inviolatam fœderum observantiam, qua superioribus bellis, ditiones tuas, fortunasque hostium furori exponere teque ipsum periculis obiectare maluisti, quam vel ad latum unguem a data Cæsari confœderatisque fide discedere. Vidit non eminus et obstupuit Belgium nostrum, dum sub postremi belli principium, imminentem tuæ metropoli, ferrumque et ignem minitantem hostem, infracto robore exciperes dicam, an rideres, subditosque aut formidolosos, aut fugitantes, intrepida animi constantia animares confirmaresque. Qui principem clementia, justitia, pacatoribusque artibus ornatum, laudandum susceperint, tui speciem in alio tibi adumbratam porrigent. Laudabunt illi ordinatissimum provinciarum tuarum, quantumvis inter se dissitarum, regimen, laudabunt urbanas artes, commerciaque restituta; laudabunt metropolim tuam Dusseldorpiensem, ita auctam, ita elegantioribus domibus ornatam, ut qui eam olim viderint, jam Dusseldorpium Dusseldorpii non agnoscant. Loquentur illi urbem illam novam, tot amplissima ædificia, tum pauperum, tum senum, tum præsidii militaris usibus adornata, erecta templa, sacella, aliaque animis excolendis non minus, quam corporum sustentationi destinata. Excurrent denique in meritissimas illas laudes, quibus exsultantes subditi, æneam equestrem statuem tanquam Patri patriæ, in medio foro collocatam voluerunt; ego qui solas in arce tua Christiani principis, easque non in majoribus, sed in te virtutes potissimum considero, qui interiori magis animum quam potentia magnificentiaque tuæ argumenta contemplor, Christiani roboris, constantia in fide, profusi pro Christo sanguinis exempla propono, quæ tanquam, *census*, tanquam *fasti*, ut Tertulliani verbis utar, a perituris *seculi gaudiis*, animum ad mansura transferant, eumque rerum æternarum cupiditate incendunt. Hic Noster, nil nisi sanctitatem redolens, ad arcem tuam Bensbergicam conferendus ornatus; hæc Christiani herois insignia, principe loco appendenda, nimirum in sacra illa æde, reliquo palatio magnificentius exædificata, in qua decoramentorum nihil eluceat, quod non Dei gloriam spiret, sanctorumque venerationem. Hæc cum tibi luculenter exhibeat, hæc cum de te in illustrissimo illo sanctorum agmine manifestissime explicet Usuardus meus; veniam dabis, Princeps clementissime, si patenti præ palatii valvis area inter artium virtutumque descripta nuperrime conclavia, statuem tibi erigam, omni ære, omni metallo perennior, ut pote ea conflata materia, quæ nulla aeris tempestate, nulla vetustatis ærugine, nulla temporis diuturnitate corrumpi, corrodi, aut everti unquam possit. Nec scalpro, nec arte fusili utar, nec malleo. Corpus ipsum totius machinæ, te principem serenissimum representans, igne probe subactum, erit ipsa ferventissima, qua in Christum exarserunt innumeri martyres, Martyrologio nostro comprehensi, ferventissima, inquam, charitas, qua modo cum summo bono ardentissime copulati, eandem tibi olim felicitatem æternam augurantur. Basim formabunt innixa implexaque dira illa carnificinæ instrumenta, quibus ipsi illi immaniter cruciati sunt, egregia nimirum incitamenta, quæ spectatorium segnitium ad Christianum robur, martyrum illorum tuoque exemplo; omni lingua eloquentius, omni sermone potentius adhortentur. Stylobatarum vice machinam sustentabunt virtutes quatuor martyrum præcipuæ, viva fides, spes inconcussa, heroica fortitudo, invicta tolerantia. Ornabunt innumera alia decora, a sanctis accepta, iisque præsertim, qui licet magnis imperiis gubernandis regendisque distenti, vitatis perversi sæculi scopulis, immaculatum Creatori spiritum reddere. Sceptrum manui inseret magnus ille, tuos inter proavos Carolus, cujus vestigia premendo, te fidei catholicæ, Romanæque sedis protectorem agnoscit orbis catholicus. Coronam vertici imponet Henricus, qualem ipse sancti Petri cathedræ, Christiana pietate submitisit. Balteum accingere poterit Ferdinandus Catholicus, Mahumetanorum sanguine purpuratum, quorum tot millia legiones tuæ, flosque patriæ nobilitatis, sub augustissimo piissimoque Leopoldo, in Hungaria militantes, immortalis gloriæ tuæ incremento profligaverunt. Concurrent ex Anglia Eduardi, ex Gallia Ludovici, ex Hungaria Stephani, ex Dania Canuti, ex Suecia Erici, ex Bohemia Wenceslai, ex Polonia Casimiri, ex omni regno cœlites principes alii, tuam iconem, vivam, inquam, in te eorum imaginem debitis tropæis certatim exornaturi: nec reges solum et principes, sed tota illa in meo Usuardo expansa

longe lateque sanctorum acies, tuo, quod mihi benigne annuis, patrocínio gavisura, quos nempe in hoc Actorum nostrorum veluti compendio, sub tua hodie (si ita mihi loqui fas sit) sub tua clientela constituo. Hoc ego delubrum, Princeps clementissime, in area Bensbergica tibi dico, tibi consecro, tibi esse volo æternum meæ sociorumque meorum in te, serenissimamque familiam tuam, constantissimæ observantiæ monumentum, cui non quidem inepte inscribatur tua olim peregrinantis tessera, *Dominus virtutum nobiscum*; sed hæc dedicato tibi operi erectæque statuæ accommodatio epigraphæ: LAUS EJUS IN ECCLESIA SANCTORUM.

Serenissime et clementissime Princeps,

Serenitatis Tuæ electoralis,

Devotissimus cliens,

JOANNES BAPTISTA SOLLERIUS,

Societatis Jesu.

PROTESTATIO R. P. SOLLERII.

Quod ante tomos singulos de Actis Sanctorum A eo referendis Commentariis aliud pondus, quam est identidem protestatisunt magistri et collegæ mei, se in toto de Actis sanctorum opere servatas velle Urbani papæ VIII Constitutiones, neque suis, aliorumve Historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ; idem ego ante hoc Usuardi Martyrologium a me recensitum et illustratum etiam protestor.

PRÆFATIO.

BREVIS TOTIUS OPERIS CONSPECTUS.

1. Inter Martyrologos antiquos nullus Usuardo celebrior, nullus in Ecclesia usitator, nullus toties descriptus, nullus pluribus editionibus, Germanicis, Gallicis, Italicis, Belgicis per totam Europam catholicam dispersus, utpote qui centum circiter annorum decursu, ferme vigesies excusus fuerit, ut tertio hujus præfationis capite fusius deducemus. Desiit subinde Martyrologii istius excedendi ardor, postquam Ecclesia Romano-catholica Usuardum non qualemcumque, sed usibus suis aptatum, auctum, reformatum, in officio eanonico usurpandum præscripsit, quodque proinde, mutato Usuardi nomine, vere Romanum Martyrologium cœpit appellari. Sic quidem in choris, capitulis, aliisque religiosis societatibus Usuardini Martyrologii prælegendi cessavit usus, at perseveravit interim, et perseverat hactenus inter Hagiophilos et ecclesiasticorum monumentorum veterum studiosos ingens desiderium videndi aliquando ipsum illud Martyrologium nativæ suæ simplicitati, post tot alias necdum defæcatas editiones restitutum, omnibusque accessionibus plane repurgatum. Id a RR. PP. Benedictinis Parisiensibus, qui auctoris ipsius, symmystæ olim sui, autographo gloriantur, diu postulatam, diu frustra expectatum fuit: an quod ipsis provinciam illam, quasi a nobis pridem occupatam ultro cesserint, exploratum non habeo: certe, quod orbis litterarius sæpe mirari debuit, tot inter analecta a viris illis eruditissimis in publicum emissa, locus Usuardo
- B isti, seu vere, prætense autographo, hactenus concessus non est.
2. Quod hic occupatam a nobis evulgandi aliquando Usuardini Martyrologii provinciam insinuem, id velim intelligi de pollicita olim a Bollandi editione, ut mox ex Præfatione ejus generali, cap. 8, § 7, manifeste ostendam. Nec id solum meditabatur vastissimi nostri de Actis Sanctorum operis conditor, verum et alia cujusvis generis Martyrologia publici juris facere, ne quid in Actis occurreret quod eruditos lectores remorari posset. Juverit Bollandum ipsum loquentem audire citati capitis § 3, ubi, enumeratis suppetiis, fulcimentis, adminiculis undecunque collectis et acceptis, ad alia monumenta progressus, recenset Calendaria et Fastos variarum ecclesiarum, Breviaria et id genus instrumenta ex quibus indicatur præbaturque occasio in sanctorum Acta inquirendi. Pergit deinde in hunc modum: « Sed præ his quoque magno mihi subsidio Martyrologia fuere. Cogito, quæ habeo non pauca, saltem quæ maxime probata erunt, illa olim edere accurate recensita, collataque cum iis quæ interea suggerent amici. Quia tamen hic nonnulla cito quæ adhuc publici juris non sunt, ne quis eam ab causam forte hæsitet, pauca hic de iis a me pertractari, censui oportere. Hæc antesignanus noster, non Usuardi solum, sed et aliorum Martyrologiorum editionem animo designans, rectissime et sapientissime ipso magni operis principio censuit, et ante ipsum, pri-

mus delineator ac monumentorum collector, Rosweydydus conceperat; quippe qui antequam opus, jam mente conceptum, aggredieretur, prelo paraverat Martyrologiorum antiquorum, eatenus notorum, nempe Bedæ a Plantino vulgati, Usuardi, Rabani, Adonis et Notkeri, cum Romano moderno, Græcorumque Menologio collectionem: provide prudenterque advertens, ad tanti operis, quale est de Actis sanctorum, intelligentiam, præviam Martyrologiorum, ex quibus sanctorum cultus eruitur, claramque notitiam præmitti omnino necessarium esse.

3. Mansit quidem inedita, duobus magnis voluminibus descripta, jam dicta Rosweydy collectio, quoniam Martyrologia illa tunc temporis satis vulgata existimarunt majores nostri; at aliorum subinde erutorum manuscriptorum edendorum consilium nunquam dimiserunt, quamquam promovendo operi alacrius incumbentes, rem totam in plures annos distulerint. Prodiit nihilominus interea genuinus Bedæ, ab additamentis Flori, qua tunc licuit probabilitate distinctus, eo casu inventus, ea ratione editus, ut fuse et clare explicatur in Prologo ante tomum II Martii, quæ hic describere superfluum judico. Hieronymiana exemplaria collegit, notis et exercitationibus illustravit ac edidit V. C. Franciscus Maria Glorentinius, nobilis Lucensis, anno 1667, eodem illo quo lucem vidit genuinus Bedæ. Supererat Usuardus. cujus laudatus Bollandus jam dicti cap. 4, § 7, pridem monuerat, « complura in Museo nostro exstare exemplaria, sed in quibus et amplificata sanctorum elogia, et plurium nomina ascripta, qualia ecclesiarum Pragensis, et Bruxellensis, multorumque monasteriorum, quæ non attinet hic percensere: faciam id alias, cum Usuardum edam, sed nativa simplicitate, variorum Auctaria seorsim. » En clarissimis verbis depictam, quam supra dicebam meditatam a Bollando, idque ab annis plusquam septuaginta, Usuardini Martyrologii editionem, ad quam tamen nec ipse, nec subsequentium sociorum ullus animum postea unquam adiecit.

4. Neque vero nudam, ut diximus, Usuardi impressionem procurare in animo volvebat Bollandus, sed qui terendis excutiendisque istius Martyrologii, sæpe aucti, sæpe luxati, sæpe interpolati, manuscriptis codicibus assueverat, qui prædictorum codicum, cum aliorum Martyrologiis confusionem perspexerat, qui nomina Hieronymi et Bedæ sæpe perperam Usuardinis codicibus præfixa observaverat, id, nisi fallor, moliebatur, ut phrasim styliumque Usuardi assecutus, a reliquis omnibus eum discerneret, nativam textus puritatem erueret, variorum auctariis in classes suas redactis, una opera codicum manuscriptorum notitiam, qualem tunc poterat, Actorum nostrorum lectoribus suggereret. Fuisset sane editio hic delineata, Henschenii studio, exercitatione, summaque in versandis Martyrologiis peritia dignissimum opus, verum ipse privata sua scientia in promovendo opere uti maluit, quam po-

A sterorum commodo consulere. Nec Papebrochius ei negotio magnopere intendit, cum enim tetricam excutiendorum Martyrologiorum spartam, ad usque finem Junii perduxisset Henschenius, recte prospexit ipse metam laborum suorum illic procul dubio figendam. Socii alii, urgentioribus et ipsi distenti, rem totam hactenus intactam reliquerant.

5. Interea superiorum nutu, cœlo seu sanctis cœli incolis portandis (ut facere olim lusit Bollandus) humeros supponere jussus, inde rei exordium sumendum putavi, quo operis totius cardinum, elementorum, fulcrorumque cognitionem acquirerem. Atque eecum tibi diebus prope singulis longas series Martyrologiorum præsertim Usuardinorum, quorum vel solorum nominum et characterum magna diversitate, a proseguendo tam vasto opere absterri quis posset, dum secum attente perpendit, quam multa, quam varia prærequisita prænoscedaque necessaria sint, priusquam ad intima penetrare queat. Fateri non erubesco, per annos mihi laborandum fuisse, priusquam, vel solorum codicum proprios characteres satis dignoscerem. Et fuit profecto non modica ea difficultas, cum enim codices ipsi varia præferrent nomina, præsertim Hieronymi, Bedæ et Adonis, ne curasset Henschenius ad classes suas singulas distincte revocare, cui nempe sua sufficebat notitia; ad hæc cum nomina, codicibus tum aliis, tum Usuardinis tributa, a monasteriis, ecclesiis, bibliothecis, vel urbibus desumpta, confusionem parerent, conferenda erant singula prope manuscripta, antequam certo statuere possem, utrum ad Hieronymianorum, Bedæ, Adonis, vel Usuardi proprias classes essent reducenda. Dum hisce evolvendis, excutiendis, perscrutandisque operosius insudo, ad finem perducitur Junii nostri tomus V. Cujus cum grandior moles, totius istius mensis Supplemento subjungendo sufficiens spatium non relinqueret, opportune renovata est cogitatio de edendo tandem aliquando Usuardi Martyrologio, quod cum præfato Supplemento, sextum Junii, et ultimum sacri Semestris tomum conficeret, ut tantisper ad calcem prædicti voluminis quinti indicatum est.

6. Pandunt se sensim susceptæ novæ hujus Martyrologii Usuardini editionis institutum, totaque ejus œconomia, seu propria ratio, quæ nimirum præter Usuardini textus *nativam simplicitatem*, per dies singulos ex fontibus suis probatam, stabilitam et explicatam; id potissimum, quæ possumus diligentia, nobis exsequendum præfigimus, ut cum Martyrologii nostri textus integritate, simul noscantur codicum Usuardinorum tam variorum, totque nominibus insignitorum ætas, character, fides, auctoritas, cæteraque omnia ad perfectam monumentorum nostrorum cognitionem pertinentia. Accedat, quæ ad Actorum vel saltem commentariorum nostrorum filum percipiendum faciet, vel maxime, Martyrologiorum aliorum, quocunque nomine, vel titulo de-

scriptorum, aut typis excusorum, cum Usuardino perpetua comparatio, ac præterea manuscriptorum prope omnium tam accommodata pictura, ut lector quilibet non imperitus, unico quasi intuitu doceatur, ad quam Martyrologiorum seriem citati illic quotidie magno numero codices, reducendi sint; unde mihi equidem persuadeo, non solum tædium ea ratione lectoribus sublevatum, sed et clariori rerum, de cætero obscurissimarum exhibitione, non parvam voluptatem allatum iri.

7. Atque hinc etiam perspicis, duas potissimum easque urgentissimas causas, quæ me ad tetricum hunc laborem suscipiendum impulere; alteram, quæ nosipos posterosque nostros; alteram, quæ hagiophilos alios, Actorum nostrorum lectores, præcipue spectant. Nostra interera præcavere incommoda, ne venturi imposterum operis adiutores, iisdem ipsis difficillimarum inquisitionem labyrinthis irretiti, menses etiam plures imo et annos magno tædio, fructu exiguo consumerent, ut vel solorum Martyrologiorum nostrorum sufficientem ideam adipiscerentur. Ad externos pertinebat huiusmodi disquisitio, ut ne operis nostri momentis fulementisque non satis cognitis, *non ob eam causam*, quemadmodum Bollandus solerter observaverat, perpetuo *hæsiterent*. Quod mihi sexcenties evenisse memineram. Quid enim lectori fastidiosius excogitari potest, quam singulis prope commentariorum nostrorum præviorum paginis, longo Martyrologiorum agmine obrui, de quibus ipse dubitare possit, an unquam exstiterint in rerum natura : aut si bona nostra fide, ea admittenda putet, saltem de codicum ipsorum genere, patria, ætate, stylo, auctoritate merite edoceri postulet, quo perpensis, pro sua eruditione rerumque istarum peritiis, rationum argumentorumque nostrorum momentis, per se ipse de assertorum omnium veritate statuere, ac decernere prudenter valeat. Hæc mihi ad devoranda ingentia tædia incitamento fuere, summam una spem ingrentia, fore ut Hagiophilis omnibus, non ingratus obtruderetur labor noster, partemque in Actis ipsis sanctorum habere paterentur Usuardam, qui sanctis, imo Actis ipsorum plurimis, non exiguum intelligentiæ lucem præferret.

8. Habes hic paucis, erudite lector, veram, candidam et sinceram totius editionis nostræ Usuardinæ causam, habes consilium, propositum, rationem. Repeto, testorque id me præcipue studuisse, ut codices omnes, quorum in Museo nostro numerosa, si usquam, supellex, ut codices, inquam, omnes, ex Usuardi progenie, ab aliis omnibus seponerem, seu eos integros habeamus, seu solum extracta aut variantes, ex collatione ab Henschenio et Papebrochio, cum ipsis codicibus et Usuardo Greveni facta, superstites; ut postea ex professo demonstrabitur, dum ad Usuardum ipsum, ejusque proles, præfationis hujus capite tertio devenit. Jam dicta brevissime contraho. Usuardum damus additamentis omnibus, quantum humanitus fieri potuit, ex-

A purgatum. Hoc primum. Deinde in observationibus quoque die subjunctis, exactam tradimus occurrentis textus genesim, eum ad primas radices revocando, ostendendoque, utrum ex Hieronymianis, ex Beda, an ex Romano parvo per Adonem, commemoratio, de qua agitur, desumpta sit; an Adonis solius propria; demum an ab Usuardo aliunde quam ex Adone, aut antiquioribus mutuata. Rursus, an idem sanctus aut sanctorum turba a Rabano, Hieronymi aut Bedæ verbis consignata non sit. Nec locus Notkero deest, paucis nonnunquam assignando, quænam ex Hieronymianis, quænam ex Rabano, quænam denique ex Adone ab eo translata fuerint; ut proinde diebus singulis scenam aperiatur, qua uno quasi intuitu probe instituitur lector de tanta Martyrologiorum omnium inter se relatione, seu, ut ita dicam, sanguinis aut affinitatis propinquitate; ne excluso quidem Wandalberto, cujus metrica elogia observationibus nostris, siquidem de illius diei Sancto vel sanctis meminerint, inseruntur vel subjunguntur.

9. Hæc est totius operis latissime expansi in brevem tabellam contracta imago, ubi ad citatum caput tertium pertigerim, accuratius explicanda. Jam quid hac nostra præfatione præstitum sit, paucis accipe. In tria capita totam dispescimus. Primo Martyrologia omnia recensentur et Usuardo antiquiora et synchrona, cum quibus ipsi nonnulla quidem affinitas, sed non tanta sanguinis, si ita loqui licet, conjunctio, ut parentum seu primigeniorum fontium titulo proprie gaudere queant, qualia sunt, quæ ad Hieronymiana, aut Bedam a Floro auctum referuntur, aut quæ cum illis propinquitatem habent, ut sunt Wandalberti, Rabani et Notkeri Martyrologia, vulgo nota, quibus omnibus proprias characteristicas ita conabor appingere, ut a quolibet facile dignoscantur. Intercurret nova de genuino Bedæ et Flori Martyrologio disceptatio, eruditus hagiophilis ad ultiores disquisitiones materiam præbitura. Porro in Martyrologiorum serie, debito antiquitatis jure, agmen ducent apographa Hieronymiana, tum majora, uti vocamus, a Florentinio edita; tum minora, quæ apud nos mss., aut ab aliis vulgata sunt. De his vero aliisque talem Martyrologiophilis delineationem ob oculos ponam, ut citata magno numero in Actis nostris exemplaria per se ipsi ad classem propriam possent reducere, deque codicis cujusque probitate ac fide iudicium ferre.

10. His subjungetur caput alterum, quo ad ipsum Usuardum accedemus propius, primum familiæ ejus stipitem, seu in recta linea protoparentem demonstrando, nimirum vetus illud Romanum ab Hieriberto Rosweydo primum editum atque Adonis præfixum. Hic vero exsurgent litigia: cum enim tot habuerit, totque etiamnum impugnatores habeat prædictum Martyrologium, eo capite polemicæ agendum erit, ut contra quoscunque adversarios vera appellatio, sinceritas, vetustas, ejusdemque facta Ravennæ per Adonem descriptio vindicetur: unde fiat consequens,

idem ipsum esse, quo Viennensis Martyrologus ad-
 jutus est, imo ex quo plerosque sanctos suos diebus
 singulis extraxit. Cum autem deinceps probaturi si-
 mus, Usuardum toto suo opere Adonis compendia-
 torem contractoremque fuisse, perspicue concludi
 poterit, Romanum vetus seu parvum, Usuardium
 esse, Adonem ejus patrem; id quod capite tertio
 erit pertractandum. Quo deinde, longo ordine seque-
 tur tota Usuardi progenies, seu codices illi Usuar-
 dini omnes, ex quibus genuinum ejus Martyrologii
 textum, simulque Auctaria seorsim collecta desum-
 pimus. Hæc prima fronte, ex ipsa rerum plerisque
 ignoratarum nimia varietate, nonnihil obscura,
 toto præfationis decursu, clare, ut confido, atque
 dilucide evolvuntur.

CAPUT PRIMUM.

*Martyrologiorum antiquorum inter se ac cum
 Usuardo propinquitatis et connexio.*

11. Multa pridem a Molano, Baronio, Bollandio,
 Henschenio, Papebrochio, Florentinio aliisque do-
 ctissimis viris præclare disputata sunt de Martyro-
 logiorum origine, primordiis, et incrementis; deque
 eorum diversitate, prout a variis scriptoribus pri-
 mum conflata fuerant. Crevit earum rerum penitus
 investigandarum studium, accrescente paulatim ma-
 jori luce, postquam antiquiora Martyrologia e biblio-
 thecarum seriniis educta, typorum beneficio omnium
 manibus teri cœperunt. Nihil hic ad nos attinet ea
 repetere, quæ a clarissimis illis notissimisque scri-
 ptoribus, præsertim a nostro Bollandio clare, distin-
 cte et erudite explicata sunt. Unum est, in quo de-
 fecisse omnes, sit verbo venia, in quo, inquam, de-
 fecisse ipsos animadverto, nimirum, quod singulo-
 rum Martyrologiorum auctores, ætatem et chara-
 cteres aliquos solum describendo, eo penetrare ne-
 glexerint, unde eosdem inter se componendo, una
 explorassent, quæ primigenia Martyrologiorum ca-
 pita, quæ qualisve cæterorum ex prioribus derivatio
 aut genesis, quæque proinde inter Martyrologos om-
 nes conjunctio, connexio, propinquitatis, affinitas,
 vel consanguinitas. Liceat mihi hisce uti vocabulis,
 ad rem hactenus implexam et involutam, quanta
 potero perspicuitate illustrandam. Jam Martyrologia
 omnia classica, seu quæ antiquorum prærogativa
 et auctoritate gaudent, suis nominibus appellavi;
 Hieronymiana nempe, Bedam, Florum, Romanum
 parvum, Rabanum, Wandalbertum, Adonem, Usuar-
 dum et Notkerum. Quæritur hic quisnam inter il-
 los ordo, dicam an subordinatio, qui proavi, qui
 patres, qui filii, qui cognati; verbo dicam, quo se
 in vicem propinquitatis gradu contingant?

12. Ego sic existimo, ad tria potissimum capita,
 radices, stipites, seu fontes reduci omnino posse
 Martyrologos omnes, seu potius eorum Martyrologia,
 quorum surculi, rami, vel rivuli dici debeant, quot-
 quot huc usque, saltem alicujus nominis vulgata
 sunt, vel manuscripta exstant in variis bibliothecis,
 ex quibus apographa, ad Museum nostrum ab ami-
 cistransmissa, aut majoribus nostris magno labore

A te sumptu procurata fuerunt. Capita hic nomino
 Martyrologia illa, quæ prima seu autographa cen-
 seri debent, utpote quæ ex nullo altero, saltem quod
 modo supersit, transcripta, fontes ipsa fuerint, unde
 scriptores Martyrologi alii suas aquas derivarunt.
 Ex his primum, præcipuum, et vetustissimum agno-
 scimus, quod sub Eusebii vel potius Hieronymi, vel
 utriusque nomine circumfertur, sive illud vere
 ab ipsis conditum fuerit, sive a posteris falso ipsis
 ascriptum, de quo paulo post copiosius tractandum
 erit. Locum ab hoc proximum tenet celebre aliud a
 Venerabili Beda compositum, non jam supposititium
 illud a Plantino editum, sed genuinum ipsum, quod
 a Floro nominatissimo Lugdunensis Ecclesiæ sub-
 diacono auctum fuisse, clare et diserte ab Adone
 testatum, postea ostendemus. Tertium porro dici-
 mus, ipsum illud, quod præfatus Ado Ravennæ re-
 pertum, et a religioso fratre, sibi præstitum, ibidem
 transcriptum, in capite Martyrologii sui ponendum
 putavit, quod Rosweydi nostra cura primum cum
 Adone in lucem prodit anno 1613, quodque a mul-
 tis subinde laudatum, sed a pluribus acerrime op-
 pugnatum, toto sequenti capite vindicandum sus-
 cepimus.

13. Hos ego primarios stipites seu stirpes voco,
 unde in tres potissimum classes, tribus, seu fami-
 lias primigenias tota Martyrologiorum prosapia dis-
 tribuatur. Ex his vero primaria, ut iterum dicam, et
 magis late patens radix prædicanda est Hieronymia-
 num, et omnium antiquissimum, ita feracissimum
 fundus, in quo natæ arbores in omnem partem ra-
 mos extenderint; puta Martyrologos alios prope
 omnes ex ipso illo primario, in opus suum aliquid
 transfudisse. Visum a Beda Hieronymi Martyrolo-
 gium, ex ipsiusmet verbis infra citandis deduci posse
 videtur, imo negare vix ausim, aliqua sanctorum
 nomina verosimillime ex uno alterum transiisse. An
 idem de Romano veteri seu parvo æque affirmari
 possit, fateor mihi necdum undequaque constare,
 tametsi longa et sedula disquisitione id assequi stu-
 diosissime conatus fuerim. Nihilominus et Bedam
 Martyrologorum caput statuimus, idque adeo maxi-
 me, quoniam singulari ordine et stylo Martyrolo-
 gium proprium, ut incompletum adornavit, quod
 primum a Floro, inde ab aliis auctum, pene dicerem
 deformatum, vestigia tamen aliqua semper servat,
 ex quibus ab aliis distingui possit, ut ante me accu-
 rate observavit Henschenius et Papebrochius,
 dum illud aut purum, aut puro proximum edi-
 dero ante tomum II. Martii de Actis sanctorum anno
 1668. Atque hæc iterum obiter dicta sunt, propriis
 locis in hujus capitis decursu uberius explananda.

14. Est igitur nostra fundamentalis assertio, ab
 his tribus Martyrologorum quodammodo patriarch-
 is, reliquos omnes legitima successione descendere;
 quales sunt Rabanus, Ado, Usuardus, Notkerus, et
 quicumque alii ab hisce, tanquam stipitibus subalter-
 nis, sua desumpsisse deprehenduntur. Ex qua pro-
 prie radice profluxerit metricus ille Martyrologus

Wandalbertus, certo exploratum non habeo. Ex Beda acceptum nonnulli voluere : ipse se subsidii primum a Floro habuisse fatetur. Ego florilegum puto, qui hinc inde varia sanctorum nomina, forte versibus aptiora decerpserit, de quo pluribus suo loco dicam. At certum est, Rabanum ex Beda descriptum, ex Hieronymo auctum, et nonnullis additis aut fusius deductis, ab auctore completum esse. Ado genitorem suum digito commonstravit, dum Romanum parvum operi præfixit, et diebus prope singulis ex eo sanctos suos evidenter desumpsit. Nec minus certum est totum Usuardi Martyrologium ex Adone contractum esse, sanctis martyribus Cordubensibus, nonnullis Hieronymianis, nonnullis popularibus, ac paucis aliunde mutatis coagmentatum. Bedam etiam secutum se fuisse testatur Usuardus, idque in observationibus nostris, dum locutus est, sedulo adnotamus. Verum tamen Adonem patrem ejus seu verum fontem declaramus, ex quo totum ferme Martyrologium ejus dimanasse indubitatum arbitramur. Notkerus denique præcipuam quæque ex laudato Adone transtulit, non pauca ex Rabano sua fecit, multis ex Hieronymo ad complendos singulorum dierum indiculos corrasit. Atque hæc totidem propositiones sunt, nostra hac præfatione, quoad res exigit, aut a decessoribus nostris jam præstitum non fuit, distincte et ordine demonstrandæ.

ARTICULUS I.

De Martyrologii Hieronymiani exemplaribus.

§ I. — De majoribus ab Acherio et Florientinio editis.

13. In laudata nuperrime præfatione generali, c. 4, totum quantum paragraphum insumit Bollandus elucidando, quod sub Eusebii et Hieronymi nomine venit, Martyrologio ; ubi primum fatetur, non satis probari, quod tale Martyrologium ab Eusebio unquam scriptum fuerit, nec id ex epistola Gregorii ad Eulogium aperte deduci. Rursus, nec certum esse Eusebianum seu Martyrologium seu de martyribus commentarium, ab Hieronymo verum, aut aliud ab sancto doctore scriptum fuisse quidquid illi alicui confici existiment ex famosa Chromatii ac Heliodori episcoporum ad Hieronymum epistola, et altera ad ipsos Hieronymi responsoria ; utpote cum utramque Baronius solidis argumentis commentitiam demonstraverit : unde si vera unquam istiusmodi epistola a Cassiodoro citata fuerit, eam intercedisse fatendum est. Et hæc quidem communior hodie doctorum virorum sententia, cui tamen contradici posse, dictasque epistolas a suppositione utcumque salvari, operosis annotationibus ostendere conatur Florentinus a pag. 37. Cæterum pendente adhucdum ea lite, ex Cassiodori testimonio id consequi omnino videtur, indiculum aliquem seu Fastos ab Hieronymo concinnatos, sive sub epistolæ, sive sub alio quovis titulo, descriptis fortasse eorum Sanctorum nominibus, quorum in Eusebii collectione, cujus Eusebius ipse lib. iv, cap. 14, et lib. v, cap. 20, et ad Gregorium Eulogius meminere ; quorum, inquam, ibi Acta exstabant, aliis de tuo superadditis, ex quo

pridem firmiter invaluerit, inveteravitque opinio Martyrologium aliquod ab sancto Hieronymo compositum fuisse.

16. Pro opinionis jam dictæ vetustate abususque sæculo sexto stat Cassiodori auctoritas, ex libro de institutione divinarum Lectionum, cap. 32, a Bollando recitata ; pro sæculo septimo stat notissimum Bedæ testimonium, Retractatione in Vetus apostolorum, cap. 1 : « Quibus ad stipulatur, inquit, et liber Martyrologii, qui beati Hieronymi nomine ac præfatione attituitur, quamvis idem Hieronymus illius libri non auctor, sed interpres, Eusebius autem auctor exstitisse narretur : » Manavit deinde in posteros præfata opinio, a Walafrido Strabone et plerisque sæculi noni Martyrologis, disertissimis verbis confirmata, duravitque hactenus, tametsi per multa sæcula nullus deinceps de Martyrologio isto meminert, nec Baronius, adhibita quantavis diligentia, integrum usquam reperire potuerit ; donec ipsum e Cartusia Trevirensi feliciter tandem eruit Rosweyda noster, vetustissimo caractere exaratum, quale media fere parte æneis laminis expressum habemus, autographo ipso ad Epternacences, qui codicem suum repetierant, anno demum 1668 remisso. Hisce addi possunt quæ in prologo ad Bedam disseruit Papebrochius ; nos hic Bollandum sequimur, cujus hæc verba describi merentur.

17. « Folia aliquot excusa ut vidit ad se a Moreto (*cujus expensis codex ille in æs incidere cœperat*) missa Bartholomæus Gavantus, provincialis præpositus congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, et sacrae Romanæ Rituum congregationis consultor, mirifice probavit, scripsitque de illo ad eundem Moretum plures epistolas, quas legi ; alias opinari se, reliquis collegii illius sive congregationis sapientissimis viris Martyrologium illud valde placitum ; alias sentire peritiores, utile fore Christianæ Republicæ. Alii quoque viri eruditi vehementer id laudarunt, ut præclarum sacrae antiquitatis monumentum. » Tu vide ibi reliqua, quæ in præfati codicis commendationem pluribus nitide Bollandus prosequitur. In Gavanti Bollandique sententiam ivere deinceps eruditi omnes, saltem orthodoxi, si paucos excipias, qui, contradicendi genio ducti, licet rem ipsam improbare omnino non audent, titulum arroderere aggressi sunt ; forte quia ibi agnoscit Bollandus, nullum certum argumentum suppetere, quo Martyrologium ab sancto Hieronymo verè esse compositum satis suaderi queat, et quia fateatur, ut verissimum est, multa recentius adjecta, quæ Hieronymo adscribi prorsus nequeant, quemadmodum ex speciminibus ibi apposis clarissime elucescit. Verum enim vero quid demum rempublicam litterariam, aut fidem Catholicam detrimenti accepturam credidere viri illi doctissimi, ex eo quod Hieronymi nomen ei Martyrologio ascriptum paterentur, cum impedituri nunquam sint, quominus post Cassiodorum, Bedam, Walafridum, Adonem, Usuardum, Notkerum et alios, Hieronymianum perpetuo nun-

cupetur. Hæc paucissimis et cursim delibo; qui de his longiorem sermonem desiderat, adeat Florentinum in Admonitionibus præviis, præsertim 3, 5, et 6, quas hic describere, et in compendium contrahere nec vacat, nec omnino luet de voce contentiosius disceptare.

18. Unum novi scriptorem catholicum, qui dedita opera Martyrologium, quo de agimus, impetere ausus fuerit, Henricum Valesium, singulari dissertatione suis in Eusebium observationibus adnexa pag. 313, ubi *subdititium librum* vocat, *qui falso Hieronymo ascribatur*. Hoc autem duce fretus, in omnem, ut fit, orthodoxos scriptores sugillandi occasionem intentus Mathias aliquis Fredericus Beckius, in suo ad nescio quod Kalendarium Germanicum (quo ei placet Martyrologium appellare) commentario a pag. 11, multa congerit, quo majores nostros temere carpendo, laudatum Martyrologium Hieronymo nequaquam ascribendum ostendat; idque ex cavillis nonnullis, quos hinc inde ex Florentinii aliorumque dubitationibus sincere propositis, acriori ipse et mordaciori sale inspergit. At tanti hoc non est, ut argutiuunculas ejus omnes aut excutiamus, aut convellamus; satis nobis erit, si ex communi catholicorum consensu, Hieronymi nomen præferre possit, atque adeo Hieronymianum tuto nuncupari, tametsi monumenta desint, quibus ipsum sanctissimo Doctore certo vindicemus. Ita censuere Majores nostri, ita hodie passim loquuntur eruditi universim omnes, et nos toto opere nostro Hieronymi, vel Hieronymianorum appellatione semper utendum existimavimus.

Rem totam, ut dixi, profundius examinat laudatus, laudandusque nobis sæpius clarissimus, et decessoribus nostris, dum viveret, amicissimus Franciscus Maria Florentinus, nobilis Lucensis qui vindicatis Eusebii collectionibus, libris seu libellis martyrum, non solum Palestinæ, sed et aliorum; pag. 13, sub finem recte notat « sufficere nunc de Martyrologii proprie dicti auctore affirmare. . . vetustius illud esse in scriptorum memoria Martyrologium, quod Eusebio ascribitur, vel divo potius Hieronymo ex collectionibus Eusebii. » Sequenti deinde pag. 14, erudite probat Hieronymi martyrologium a se datum, nobis, a sancto papa Gregorio codici suo attributis, adamussim convenire. Cum igitur Martyrologium toties appellatum, collectis pluribus ejus apographis anno 1668, publici juris fecerit, atque eruditissimis notis, observationibus et exercitationibus illustraverit idem ipse Florentinus, ad plenioram totius rei notitiam, et de ejus codicibus, et de aliis ad Hieronymianum pertinentibus, nonnulla explicanda sunt. Nec verbo indicare neglexerim, cur et hic et in toto decursu operis maluerim adhibere Hieronymianorum, quam Hieronymi ipsius vocabulum. Nempe cum sancti Hieronymi quaecunque opusignoretur; apographa autem et multa et diversissime aucta et contracta sint, putavi communiori voce cavillationibus ansam præ-

A cisum iri, codicibus ipsis tribuendo, quæ a primo auctore certissime removenda sunt. En modo Florentinianæ lucubrationis aliqualem effigiem.

20. Inter varias admonitiones prævias, sexta ordine tota fere insumitur depingendis duobus codicibus Hieronymianis, Lucæ aut in vicina repertis, qui vel ex Gallia eo allati, vel ex aliquo cœnobii Fontanellensis apographo descripti fuerant, certe ita erant similes, ut vel ex eodem exemplari acceptos, vel alterum ex altero descriptum esse oporteret. Hos ipse nactus, ut erat vir rerum ecclesiasticarum antiquarum studiosissimus, communicato cum V. C. Luca Holstenio aliisque eruditis consilio, accepto subinde a majoribus nostris, aliquando apud ipsum hospitatis, vetustissimi illius Antuerpiensis seu Epternacensis, sub initium sæculi octavi scripti egrapho, instructus præterea Corbeiensis codicis, ab Acherio Spicilegii tomo IV anno 1661 vulgati, manuscriptis fragmentis, animum adjecit ad procurandam tam pretiosorum cimeliorum editionem, eamque prosua eruditione, qua posset cura et studio illustrandam. Cumque jam opus ferme prelo paratum haberet, contigit, ut illustrissimus baro de Blum codicem alium Weissenburgensem cum Hensehenio et Papebrochio communicaret, quod illi continuo Lucam destinari curarunt, satis tempestive, ut cum aliis codicibus conferretur, ejusque variantes a reliquis lectiones, ad calcem Florentiniani operis subjungerentur. Hæc ad brevem historiæ synopsis, quam siquis integram et fusius descriptam requirat, adeat Florentinum ipsum, totius sui consilii et vulgandi operis propositi rationem reddentem, admonitione prima, cui Holstenii epistola attextitur, ex potiori parte reproducta a Papebrochio in Responsionibus, appendice ad art. 18, a num 49. De codice suo, sive unico, sive bino, tractat ille ex professo citata admonitione 6; a pag. 80 de Antuerpiensi et Corbeiensibus fragmentis admonitione L., quæ omnia ibi legi malo, quam hic tædiose referre, cum ad institutum nostrum eatenus solum spectent, quatenus rudem saltem ideam Martyrologium plerumque archetypi, seu protoparentis adumbra revolvimus.

21. Hic verbulo inserenda est non otiosa observatio receptissimæ a majoribus nostris opinionis, per Actorum nostrorum commentarios late vagantis, qua sibi persuasum habuere, codicem Epternacensem, inter Hieronymianos præcipuum, anglicanum fuisse, atque ab ipso S. Willibrordo ex Anglia in Belgium, seu Franciam allatum. Pronum certe erat talem conjecturam facere, at mihi quidem non satis fundata videtur, necumque sentiant Martyrologiophili omnes, si advertant x Kalendas Julii, seu xxii Junii in laudato Epternacensi prætermitti inclytissimum Angliæ protomartyrem *Albanum* cum sociis plusquam octingentis, qui tamen in aliis codicibus a Florentinio editis clarissime exprimitur. Quis credat talem sunctum in codice Anglicano prætermisum iri? Addunt laudati majores præ-

fatum codicem in Gallia auctum; hoc vere: sed A stri posuerint, ostendunt quotidiani commentarii, qui in eo toti sunt, ut ex dubiis certa, ex confusis clara, ex male compositis simplicia, ex luxatis integra, tum palæstrarum, tum ipsorum martyrum nomina efformentur. Cæterum antiquorum omnium codicum præsertim usualium, ut sunt Martyrologia, communis est sors, ut describentium vel temeritate, vel imperitia, ita sensim deturpentur, ut sæpe difficillimum sit primi autographi vestigia in transsumptis deprehendere; adeo ut cum Castellano vehementer miratus sim, in Romano parvo, seu vetere Rosweydi omnia tam concinna, tam nitida, tam ordinata per tot sæcula servari potuisse, in quo certe hoc Martyrologium, tantum superat Hieronymiana, quantum hæc vetustate antecedit, quod sequenti, ut jam non semel diximus, capite fusius erit demonstrandum.

22. Atque ut iterum repetam ad disceptationem illam prorsus non regredior, qua de vero Hieronymiani Martyrologii auctore inquiritur, sive is demum alius ab S. Hieronymo, sive ipse Hieronymus, primus indiculi architectus fuerit; nam quisquis est, aut sæculo sexto antiquior, aut eo saltem sæculo vixisse dicendus est. Id nobis indubitatum videtur tale Martyrologium a sancto Gregorio Magno designatum, dum ad Eulogium Alexandrinum lib. 7, ep. 29, ita rescripsit: « Nos autem pene omnium martyrum, distinctim per singulos dies passionibus collecta in uno codice nomina habemus; atque quotidianis diebus in eorum veneratione missarum solemniam agimus. Non tamen in eodem volumine, quis qualiter sit passus indicatur, sed tantummodo nomen locus et dies passionis ponitur. Unde fit ut multi ex diversis terris atque provinciis per dies, ut prædixi, singulos cognoscantur martyrio coronati. Sed hæc habere vos beatissimos credimus. » Non magno studio, solertia, aut labore opus est, ut characteres hi omnes a S. Gregorio tam clare expressi, in codicibus Hieronymianis, a Florentinio editis, aliisque ejus generis aperte deprehendantur, eoque pacto frequentes interpolationes a veteri textu sejungantur. Neque enim nudos, simplices et integros Hieronymianos, aut Gregorianos codices nos habere profitemur; cum multi sæpe Sancti recurrant, quos post S. Gregorii tempora vixisse, aut saltem ejus tempore sanctorum veneratione donatos non fuisse evidenter constet. De quibus iterum videri possunt Bollandus, et citatæ Florentinii admonitiones. Ut semel dicam, id quærimus, id volumus, id asserimus Martyrologium istud, quod Hieronymianum appellamus, omnium primum, omnium vetustissimum esse, imo Gregorii Magni temporibus vetustius, quandoquidem in citata epistola, non de novo quodam Martyrum indiculo, aut catalogo, sed de antiquo mentionem inferat, quem nempe toto orbe catholico receptum et tritum existimaret, dum concludit: *Sed hæc habere vos beatissimos credimus.*

23. In tam vetustis codicibus, toties ab oscitantibus et indoctis librariis descriptis, frustra distinctas sanctorum series, discretos studiosos laterculos, expressa recte nomina, servatas ad artem bonæ locutionis regulas, aut exactos rerum apices quis requirat: omnino fatendum est magnam locorum et nominum per conjunctas, aut male divulsas syllabas, easque sæpius truncatas et distortas, confusionem, barbariem et frustraneas repetitiones diebus prope singulis recurrere, quibus quoquo modo restituendis explicandis, combinandis, distinguendis, mirum quantum passim labore Florentinius: quantum vero operæ, studii que in hisce eruderandis majores no-

24. Reliquum est ut de codicibus nostris Hieronymianis, necdum editis et ferme abbreviatis, pauca in singulorum specimen subijciam, et si forte aliquando operæ pretium sit ipsa etiam publici juris facere, ad quod me frequenter impensissime atque urgentissime adhortatus est sæpe mihi hic nominamus, nunquam pro merito laudandus, tum operis hujus, tum grandioris nostri indefessus adjutor, V. C. Claudius Castellanus, Parisiensis ad B. Mariæ canonicus, summo nostro dolore et ingenti Martyrologiorum jactura evivis ereptus sub initium anni 1711. Ea erat perillustis viri sententia, ut non solum Usuardinam recensionem orbi litterario gratissimam fore censeret, sed eruditos omnes id jure quodam a nobis postulare aiebat, ut reliqua nostra Hieronymiana apographa, seu integra, seu contracta et compendiat, in publicam lucem emitteremus. Spem feci viro amicissimo, id aliquando futurum, præsertim si conatus nostros in expurgando illustrandoque Usuardo, quod tunc meditabar, iidem ipsi Martyrologiophili suis suffragiis probassent, eo pacto animos addituri, et manuscriptorum nostrorum codicum omnium generalis ratio reddetur, quæ in ordine ad commentarios nostros, ut supra de Usuardinis dicebam, desideratissimam lectoribus lucem afferret. Nec sane a promissis resilio, atque adeo ut rerum hujusmodi amantium palatum non nihil titillet, brevem hic aliquam Hieronymianorum nostrorum codicum delineationem lubens adnecto, plura, si licuerit, olim præstiturus, ubi varios Hagiophilorum gustus exploravero.

§ II. — De Hieronymianis minoribus, tum manuscriptis, tum typis excusis.

23. Sub finem citati uuper § 4 capitis 4 præfationis generalis, agit Bollandus de exemplari aliquo Hieronymiano Hibernico, cujus laciniæ aliquot seu extracta a celebri P. Colgano submissa, posterioribus Januarii nostri de Actis sanctorum diebus inseruerat, sub nomine Martyrologii Hieronymiani *Tamlactensis*. An autographum ipsum membraneum unquam viderit Bollandus, dubium facit, quod Tamlactense istud simile Epternacensi existimet, cum vere solum Marty-

rologii alicujus Hieronymiani fragmentum dici possit. Id mihi plane constitit, dum autographum ipsum R. P. Livini de Meyer, viri de republica litteraria præclarissime meriti, tunc collegii nostri Lovaniensis rectoris benevolentia, a RR. PP. Franciscanis Hibernis impetratum, otiosius et diligentius evolvere et excutere licuit. Eo præ cæteris me impulerat Castellani curiositas, qui Tam lactense Martyrologium aliquoties in Actis citatum, imo laudatum inveniens, thesaurum ingentem Lovanii latere sibi plane persuaserat. Ego vero, post accuratum examen, facile animadverti codicem illum longe supra meritum a majoribus nostris, quibus sola extracta, ut mihi sæpe testatus est Papebrochius, a PP. illis Minoritis Hibernis, seu a Colgano missa fuerant, elatum et commendatum esse. Etenim præter admista Hibernica propria, pluribus recentioribus additamentis non caret, qualia sunt festum sancti Joseph, Revelationis Michaelis archangeli, Omnium Sanctorum, et plura hujusmodi. Aliunde vero ex duodecim anni mensibus solum Aprilem habet integrum. En paucis totam ejus analysim.

26. Præfatus codex decem folia membranacea continet grandioris formæ, simili alio folio coopertum ubi in fronte recentiori manu apponitur: *Martyrologium Tam lactense, et opuscula S. Engussii Kele, dei*. In ora infima primæ paginæ legitur: *Ad usum conventus Dungallensis*, et rursus ad calcem paginæ tertiæ: *Ex libris conventus Dungallensis*. Martyrologium ipsum nec bene depictum, nec satis ordinate digestum, decem duntaxat paginas cum fere dimidia complectitur, multis ubique nominibus vix legibilibus impletum. Deficit a iv Kal. Februarii ad iv Idus Martii, adeoque nec Januarius nec Martius integri sunt; deestque totus Februarius. Jam dixi solum Aprilem plenum esse. Maius usque ad diem vicesimum, seu xiii Cal. Junii decurrit. Absunt Junius et Julius. Augustus incipit a iv Nonas, ejus reliqui dies habentur. In septembri desunt xii, xi et x Kal. Octobris. October decurrit usque ad iii Kal. Novembris. Abest totus November. December vero inchoatur a xv Kalend. Januarii. Patet igitur manuscriptum plane imperfectum esse, neque adeo dignum quod inter Hieronymianos codices connumeretur. Post quaecunque Martyrologium, sequitur nescio quæ tabula nominum, ni fallor, Hibernicorum, per tria folia, ac demum opuscula sive opusculorum fragmenta, eo sermone quem me fateor prorsus non intelligere. Atque hæc de Tam lactensi satis dicta sunt.

27. Subjicit Bollandus specimen contractioris Hieronymiani, quod olim *Rhinoviensis* vel *Rhinoviensis*, juxta Basileam cœnobii, fuit, repertum in Rosweydischedis, qui illud anno 1623 acceperat a nostro Stephano Vito, hic ab ipso cœnobii Rhinoviensis abbate, ut testantur superstites litteræ, Martyrologium istud recte vocantes fragmentum, cum desint folia ab vii Kal. Februarii ad xiv Kal. Aprilis, et a vicesimo, septimo die Septembris, usque ad Decembris vicesimum quartum. Incipit a die natali Jesu Christi in

A terris. Folia sunt tredecim membranæ, in forma octava majore, boni priscique characteris, ipsas diphthongos clare exprimentis. Non male censuit Vitus, *fragmentum hoc suum exaratum fuisse post dies sancti Gregorii Magni, et post Caroti Magni: nam in illo, inquit, suis recte locis lego festa Nativitatis beatæ Virginis et Exaltationis sanctæ crucis*. De cætero vere Hieronymianum esse, seu ex Hieronymiano extractum, clare evincunt exhibita a Bollandi specimina, ac quotidiana alia diebus sequentibus. Unum superaddam ex i Julii exemplum, quod deinceps per omnia secutura apographa nostra Hieronymiana mss. vagabitur. Puta, me textus omnes, i Julii in codicibus istis notatos, cum textu Hieronymiano integro ejusdem diei collaturum.

B 28. Præmitto hic itaque ex prima Julii totum textum ex Hieronymianorum omnium vetustissimo, Autuerpiensi seu Epternacensi. Erit lectoris citandos infra aliorum codicum indiculos breviores cum hoc componere. Sic habet: *Kal. Julii. In Nicomedia, Zoeli. Roma, depositio Gaii episcopi. Natalis Lucie virginis et Anceiæ regis, cum aliis viii. Item Romæ, Isici, Processi, Marinæ, Antonini, Sereni, Victoris; Zeli cum aliis octo. Orionis, et aliorum cclxii. In Antiochi, Severiani, Zoeli, Pasi. Depositio Idonei cum fitiis. Augustoduno, depositio Leontii episcopi. In Persida, SS. apostolorum Simonis Cananæi et Judæ, fratris Jacobi*. Paululo auctiora sunt Lucensia et Corbeiensia; priora enim interserunt *depositionem Aaron*, adduntque, *Egolisma. Eparci*. Posteriora vero insuper adjiciunt *depositionem Karilef*. Sed nos, cum Bollandi, codicem illum nostrum, cæteris vetustiore præstantioremque, ut archetypum sequemur. Nunc Rhinoviensis fragmenti verba attende: *Kal. Julii. In Nicomedia, Zoeli, Nomæ, Gagi papæ. Lucie virginis. Processi et Marini*. Forte pro *Marinæ*. Collatis utriusque tabulæ verbis, vix syllaba reperientur quæ ex majori laterculo accepta et descripta non sit. Jam ad alios codices nostros, plerumque liberales, descendamus.

29. Eos inter in Actis nostris nominatissimus est *Richenoviensis* sive *Augiæ Divitis* prope Constantiam in Germania, ejus ecgraphum habemus nitide descriptum in forma quarta minore, illudque invenio nos primum accepisse anno 1651. De codicis autographi forma aut ætate nihil notatum: videor recordari Henschenium de iis aliubi fusius egisse; verum quærere supersedeo, cum aliunde satis pateat optimæ notæ esse, et, nisi multum fallar, Gellonensi, ab Acherio Spicilegii tomo XIII edito, longe purius et præstantius, tametsi careat Breviario apostolorum, quod in Gellonensi Martyrologio præmittitur. Educamus hic utriusque textum Julii, cum majori Hieronymiano jam descripto conferendum. Sic habet Richenoviense: *Kalend. In Nicomedia, Zoeli, Romæ, Gagi papæ, Lucie virginis, Processi, Marini, In Antiochia, Severiani. In monte Hor, depositio Aaron sacerdotis. Augustiduno, Leontii episcopi*. Ad oculum rursus patet Hieronymiana esse omnia

atque ex majore codice excerpta, cui Aaronis depositio, de qua supra diximus, immista jam erat. Audi modo Gellonense ex editione Acherii. *Kalendis Julii. Roma, Gaii, Luciae, Isici. Alibi Orionis, Criliffi confessoris, Zoeli, Severiani. In monte Or, depositio Aaron sacerdotis. In Persida, Simonis et Judae apostoli. Augustoduno, Leonti. Ingolisma, Eparci episcopi.* Vides hic Gajum papam confuse positum, Carilefum vero aliis, iisque martyribus, inepte immistum; additumpue in fine Eparchum, de quo et Carilefo codex Richenoviensis non meminit, ut proinde hic altero luce dignior sit, quod pluribus et continuatis exemplis forte alias demonstrabitur. Cæterum utrumque Martyrologium, tum Richenoviense, tum Gellonense, annum ordiuntur a Natali Domini, contra quam faciant plerique alii infra citandi, qui a Kalendis Januarii principium desumunt.

30. Bina alia Hieronymiana apographa habemus, quæ cum citato Gellonensi magis conveniunt, ut facta diligentiori collatione didici. Alterum Papebrochii manu in minori forma ex potiori parte descriptum, vocatur *Martyrologium Augustanum sancti Udalrici* postrema parte mutilum, nempe a vi Novembris ad finem anni. Alterum integrum est, Labbei nostri donum, Belgico characterē in folio exaratum. Utrumque incipit a Kalendis Januarii. Ne tædio sim, solum rursus diem Julii in exemplum adducam. Sic habet Augustanum : *Kal. Junii. Romæ, Gagi, Luciae, Isici. Al (alibi) Urion, Arileffi conf. Zeli, Severiani. In monte Hor, depositio Aaron sacerdotis. In Perside, Simonis Chananei et Judæ Zelote. Aug. Leonti, Eparci episcopi.* Fallor, si ulla major inter Gellonensem, et hunc Augustanum conformitas reperiri possit, quæ aliis diebus passim et ubique elucet, vocola hinc inde intermista, corrupta, transposita, aut abbreviata. Nec major est in codice Labbeano discrepantia. Sic item *Kalendas Julii* legit, turbato nonnihil scriptoris oscitantia nominum ordine : *Romæ, Zeli, Severiani, Usicii, Arilesæ. In monte Or, depositio Anton sacerdotis. In Perside, Simonis, Judæ Apl. Augustod. Leonti. In Eclisma, Eparcii episcopi. Gajæ Unon, Luciae.* Corrige luxata nomina, et tria ultima loco proprio, post *Romæ*, repone, exsurget idem textus quem ex Gellonensi et Augustano jam dedimus, neglectis minutis quas in antiquis manuscriptis non sæpissime recurrere adynaton esse norunt qui in iis perscrutandis vel tantillam operam posuere. Possent hujusmodi codices iis annumerari, quos Acherius cum Gellonensi contulit, lectiones ex iis variantes subjiciens.

31. Jam dictos duos codices in nostra Hieronymianorum collectione præcedit apographum aliud multo brevius, eleganti characterē Gallico in folio descriptum, cui has notas appositas lego : *Martyrologium perantiquum, ab hinc saltem annis octingentis exaratum, descriptum ex vetustissimo abbatiæ Corbeiensis, mense Decembri MDCLXI.* In fine autem adjecit Papebrochius : *Dono adm. R. D. Lucae Dacerii, ex ms. Corbeiensi antiquissimo, quod in bi-*

bliotheca S. Germani de Pratis ipsi vidimus. Locum in Spicilegio merebatur tam antiquum monumentum, at forte credidit vir eruditissimus, a nobis ex antigrapho cum aliis olim edendum, quod tam ardentibus votis clar. Castellanum desiderasse supra monuimus. In eo hic codex a proxime prægressis differt, quod Martyrologii ordinem inchoet ab viii Kal. Januarii, seu a *Domini Salvatoris Nativitate.* Textus habet semper brevissimos, et plerumque unica annuntiatione, sæpe unico sancto circumscriptos, sic tamen, ut appareat ex aliquo Hieronymiano codice omnia fuisse desumpta. Demus iterum diem in exemplum selectum, hic paulo longiori textu præditum : *Kal. Julii. Romæ, Gaii papæ, et natalis sanctorum Lucejæ virginis, et Aceclæ regis. In Persida, passio sanctorum apostolorum Simonis Cananei et Judæ Zelonis, pro Zelotis.* In sequentibus eadem est codicis ratio. Cæterum magna ejus brevis non impedit quominus quandoque propria Corbeiensium interserantur, ut patet ex v Kal. Aug. seu xxviii Julii, ubi ponitur : *Corbeia monasterio, dedicatio basilicæ sancti Petri apostoli.*

32. Sequuntur Casinensia duo apographa, manu Italica, descripta, de quibus in Prologo ad Bedam meminit Papebrochius num. 3. Utinam distinctiorem aliquam explicationem aut ipse, aut Henschenius, qui ea transcribi curarunt, adjecissent. Primum altero brevius est, nec puram Hieronymianum dici potest, cum sanctos inserat aliunde acceptos. Brevis ut cum aliis Hieronymianis contractis satis convenit; atque item quod sola sanctorum et palestrarum nomina consignet. In exemplo rem totam exhibeo. Sic habet : *Kalend. Julii. Octava L. Joannis Baptistæ. Et natale sancti Domitiani abbatis.* Prima annuntiatio ex aliquo Hieronymiano interpolato procedit, quale est illud Sangallense, ab Acherio subjunctum Gellonensi : altera manifeste Adoniana est, ut vide in nostra ad Usuardum illo die observatione. Ad Hieronymiana propius accedit Casinense alterum paulo majus, de quo recte Papebrochius citato proxime num. 3 : « Fuerunt etiam ecclesiæ, inquit, quibus satis fuit nudus Hieronymiani Martyrologii contextus, ad pauciores sanctos contractus : et tale Martyrologium alternum Casini reperimus, uti etiam pervetustum, et huic similimum Romæ in ducis Altempsi celeberrima bibliotheca. » Factam utriusque collationem indicant notatæ sedulo, vel minimæ variationes manu ipsa Papebrochii. Quantum vero majus hoc Casinense alteri minori præferendum sit, ex solito exemplo licebit statuere : *Kal. Julii. Romæ, Gagi papæ. Et sanctorum Lucejæ virginis et Aceclæ regis, cum aliis octo. Et in monte Hor, depositio Aaron, primi sacerdotis.* Vides ubique sphalmata scriptoria, librariorum imperitia commissa; textus autem pro vario amanuensium arbitrio, aut magis, aut minus extensos. Utrumque incipit a Kalendis Januarii.

33. Ex codice membranaceo Em. cardinalis Barberini in forma 4, signato num. 1852, educta sunt

apographa bina alia, sed incompleta, quorum alterum descripsit Papebrochius, secundum inchoavit, sed complevit manus eadem, a qua sunt duo laudata Casinensia. Primum a Kalend. Januarii sumpto initio, deficit in II Nonas seu VI Maii. Uniforme non est, nam elogia hinc inde exhibet clausulis sibi propriis, ut, verbi gratia, de Genovefa III Jan. : *Cujus reliquiis honorem debitum impendimus, missales et orationes persolvimus*. Januarii X, de Paulo eremita : *Nam et apud nos ita habetur, et reliquiæ venerantur*. Jan. XVI, de Priscilla : *Cujus gloriosum pro Christo agonem, cum patrociniis digne veneramur, officiumque diurnum, ut SS. PP. sanxerunt, persolvimus*. Rursus ibi de Furseo : *Cujus vita plena virtutibus refulget, et corpus venerabile monasterium per Romanam retinet*. Die sequenti XVII Januarii, de Sulpitio Bituricensi episcopo : *Cujus vitam tenemus, et patrociniis fulcimus*. Tales ego elegiorum formulas in nullis hactenus Martyrologiis reperire memini, ut satis pateat, compilatorem hunc proprio genio indulsisse. In reliquis tamen brevior est, magisque stylo Hieronymiano sese accommodat.

34. Barberinianum secundum longe majus et diffusius est, primis tamen duobus mensibus cum dimidio mutilum, cum primum diem integrum signet Idibus Martii : *Illustre Martyrologium* identidem appellavit Henschenius; quamvis singularem illam prærogativam non magno titulo ei debitam deprehendere potuerim, saltem quo præferatur duobus aliis mox secuturis, nempe codici Hieronymiano Vaticano, et alteri codici S. Cyriaci, quo usus est cardinalis Baronius; non, inquam, video, cur his præferatur, nisi quia hinc inde liberius et prolixius, tum sanctos, tum elogia inserit, ut numero sequenti ex Prologo ad Bedam intelligemus. Certe hæc duo posteriora præcellunt, quod stylo Hieronymiano contracta fuerint, sub hoc autem cum Barberiniano concordant, quod et ipsa ex eodem Hieronymiano contracta fuerint, subinde vero aucta elogiis nonnullis ex Beda acceptis. Atque his tribus applicanda est, non infundata Papebrochii opinio, num, 2 sui ad Bedam prologi expressa, qua se persuasum fatetur. « in plerisque Romanis basilicis, abrogato Hieronymiani (nempe majoris) Martyrologii usu, et illo, quod Aquileiensi episcopo a pontifice missum supra monuimus, fortassis nonnisi in Laterano, aliisque paucis ecclesiis recepto, ita probatum aliis Bedam fuisse, ut eo convenientur aucto, utendum plures sibi putaverint, usque dum Usuardus visus est ecclesiasticis usibus accommodatior. » Nempe hæc apographa ad Bedam retulere Henschenius et Papebrochius, quoniam elogia ejus Hieronymianis annuntiationibus immista reppererunt. Nec prætermittenda sunt quæ in rem nostram, nempe ad trium præfatorum codicum distinctionem, sequenti proxime numero 12 suggerit laudatus Papebrochius. Ita pergit.

35. « Sunt autem tria hæc, » Hieronymiana apographa Bedæ elogiis farta, « primum ecclesiæ sancti Petri in Vaticano, quod hactenus in archivio ibidem

A servatum, indidem transcribi fecimus. Alterum monasterii S. Cyriaci in Thermis, quod unice commendavit adhibuitque Baronius in recensendo digerendoque Romano Martyrologio, quodque ex Vallicellana, Patrum Oratorii bibliotheca acceptum, pridem ad nos misit, studiorum nostrorum æstimator fautorque sincerissimus S. R. E. Cardinalis Petrus Aloysius Caraffa. Tertium ex eminentissimi Francisci cardinalis Barberini instructissima a codicibus manuscriptis bibliotheca accepimus, acephalum illud quidem usque ad Idus Martias, et quantum ex translatione sancti Benedicti, IV Idus Septembris inscripta, aliisque indicibus colligere licuit, ex aliquo Benedictino in Gallia monasterio Romam advectum : sed optimæ fidei, neque ita temere mendoseque aut parce, ut priora duo, sed fidelius, prolixiusque suppletum, partim ex Hieronymiano Martyrologio, partim ex propriis dioceseon Gallicanarum Fastis. » Ita Papebrochius in ordine ad Bedam, codicem hunc effert, in quo tamen advertere potuit recentiora alia adjectitia esse, ut est *Assumptio B. M. V.*, ejusdem *vigilia octava*, atque hinc inde alia, quæ nec Hieronymum nec Bedam sapiunt. Demum jam præfatorum trium codicum ex præsignato die specimina.

36. Ut a postremo, Barberiniano illo, incipiam, sic legit : *Kal. Julias. Romæ natale sanctarum Luce virginis, et Ancenæ reginæ cum aliis XXI. Anisole monasterio, depositio sancti Carilephi presbyteri. In monte Or, depositio Aaron sacerdotis. In Mesopotamia, Zeli cum aliis sex. Orionis cum aliis IX, et aliorum ducentorum septuaginta quatuor. Augustoduno, depositio Leontii episcopi, et sancti Quintiani*. Satis patet indiculi hujus corruptela, aliquorum nonnulla mutatio, nec non satis liberalis interpolatio, quibus caret, purius Hieronymianum referens codex Vaticanus, dum sic laterculum suum format : *Kal. Junii. Romæ, Gai papæ. Sanctorum Luci virginis et Acege regis, cum aliis octo. Et in monte Hor, depositio Aaron sacerdotis primi*. Ejusdem plane tenoris imo nonnihil castigatior est codex S. Cyriaci, sic legens : *Kal. Julii. Romæ, Gagi Papæ et sanctorum Luce virginis et Acege regis, cum aliis octo. Et in monte Hor, depositio Aaron, sacerdotis primi*. Non magna perspicacia opus, ut clare deprehendatur major duorum postremorum codicum inter se et cum Hieronymiano, quam cum Barberiniano uniformitas, quamvis ad Henschenii et Papebrochii intentum satis esset, quod postremum, Bedæ elogia fortasse purius referret.

37. Cum tribus superioribus Barberiniano, Vaticano et S. Cyriaci, citato prologi num. 12, laudat Papebrochius « vetustissimum præclarumque reginæ Sueciæ manuscriptum, quod quanti fecerit vir eruditissimus Lucas Holstenius, declarant ipsius ad Romanum Martyrologium Animadversa, hinc fere accepta, et post illius mortem typis vulgata. In hoc.... etiam Bedam agnovimus, » inquit Papebrochius, « sed elogiis sæpe contractioribus. » Quidquid sit de Bedæ elogiis, omnino fatendum est Martyrologium

hoc, quod olim fuit *S. Columbæ* apud Senones; fatendum, inquam, inter illustriora Hieronymiani Martyrologii contracta apographa merito recenseri posse. Habe hic ejus textum : *Kal. Julii. In Nicomedia, natale sancti Zoili. Romæ, depositio Gagi papæ. In monte Hor, depositio Aaron sacerdotis. Augustiduno, depositio Leontii episcopi.* Confer cum præcedentibus, et per te statues nihil propius ad Hieronymiana accedere. Hoc dolemus, nonnisi mutilum repertum fuisse, utpote in quo desint omnia post vii Idus, seu septimo die Septembris. Nonnulla de hoc et de *S. Cyriaci* Martyrologio valde confuse lectorem edocuit Castellanus, ad primum Bimestre, Januarium nempe et Februarium, Martyrologii sui, cum eruditissimis notis editi, pagg. 26, 27 et 28 : de quibus a me amice monitus, correctionem sinceram pollicitus est, prolixissimis litteris gratiarumque plenissimis, datis ix Januarii 1709: Cum vero hæc omnia, proximo ejus Bimestri, forte brevi edendo, corrigenda sperem, iis sigillatim enumerandis hic supersedeo.

38. At non ita prætermittere licet nonnullas alias clarissimi viri allucinationes, quibus codices aliquos Hieronymianorum classi perperam inserit. Has eo animo hic expono, quo ipse, humanissimas et cordatissimas gratias referens, easdem sibi exhibitas accepit. Itaque citatæ præmonitionis ad primum suum Bimestre pag. 17. Hieronymianis brevioribus annuerat, 1° *Marchianense* in Flandria; 2° *Lætiense* in Hannonia; 3° *S. Lamberti* et *S. Laurentii* Leodiensia; 4° *S. Martini* Tornacense; 5° *S. Gudilæ* Bruxelense; quorum nullum ad Hieronymianorum ordinem pertinet. Ut a postremo incipiam, est illud ab Hieronymianis tam remotum, quam sint Ado ipse et Usuardus, ut cap. 3 ex Usuardinorum serie manifeste constabit. Tornace sancti Martini satis convenit cum Lætiensi, ut olim conservavit Bollandus Præfationis generalis pag. XLIX, utrumque conferens cum mss. Antuerpiensi et Leodiensi *S. Lamberti*, ex quibus conjici potest, quantum ab Hieronymianis deflectant. Priora duo, nempe Lætiense et Tornacense, ad Bedam relata sunt: Lambertinum Adonianis ferme ascriptum: Antuerpiense, quod nos infra *majus* vocabimus, ad Usuardina plane trahendum est. Laurentianum Leodiense abest ab Hieronymianis longissime, est enim codex crassus et amplus, Adonem ipsum ferme superans. Quid demum velit per Hieronymianum Marchianense, plane me latet; de fragmentis Usuardinis, ex eo cœnobio acceptis, agemus suo loco, ubi etiam *Centulensem* codicem, Bedæ nomine falso prætitulatum, et a Bollando pag. XLVIII inter Bedæ Martyrologia computatum, veræ suæ classi restituemus. Sed codices alios Hieronymianos, aut eis saltem alicunde affines percurramus.

39. Apographum habemus valde contractum, cui pars Breviculi Apostolorum præfigitur, manu R. P. Alexandri Wiltheim, operis olim nostri studiosissimi ex ms. Trevirensi *S. Maximini* descriptum, et ab eodem Patre Luxemburgo ad Bollandum transmis-

sum, in quo præ reliquis diebus, copiosus est i Julii, ubi sic legit : *Kal. Julii. In monte Or, depositio Aaron. Passio sanctorum apostolorum Simonis Cananei et Judas Zelotis. Remis civitate, depositio sancti Teuderici presbyteri.* Hoc ultimum Rhemos plane redolet, et Rhemensem provinciam late olim diffusam: et similia exempla, vel levi oculo, ibidem, locis non longe remotis, occurrere observo; ut idibus Junii: *Remis civitate, super fluvio Vetula, dedicat. See Genuse fa virg.* Et xi Kal. Septembris: *Remis civitate, nat. SS. Thimotei et Apolinaris.* Jungo hic martyrologium manu Italica transumptum ex tomo XXI bibliothecæ Vallicellanæ PP. Oratorii Romæ, de cujus ætate nil licet statuere. Auctor stylum Hieronymianum brevitate sua sequitur, sed aliunde plures sanctos contulit, ut sunt prophetæ Veteris Testamenti, quos ex Romano parvo, aut ex Adone, aut forte ex Usuardo desumpsit. Ex Gallia Romam advectum censuit Papebrochius, opinor, quia in eo reperit: v Idus seu xi Julii, translationem *S. Benedicti*, et xi Kal. Augusti, seu xxii Julii: *Monasterio Fontinella, depositio S. Guandresili* [pro *Wandregisili*] *confessoris.* Adjiciamus hic in solitum specimen, primum sæpe nominati mensis diem. *Kal. Julii. In monte Hor, depositio Aaron, sacerdotis primi. In territorio Lugdunensi, depositio Domitiani abbatis.*

40. Post hoc sequitur Martyrologium, quod nostri vocant *Treverense sancti Martini*, scriptum manu Belgica, immistis rubricis quæ modo oculorum aciem ferme effugiunt. De hoc recte observavit Papebrochius, ex variis collectum esse, ejusque compilatorem præ oculis Bedam habuisse; nec invenio cui melius quadrent verba in prologo num. 14 relata: « Ita Bedæ quoque Martyrologio usus est pro Trevirensi Ecclesia, quisquis ille sanctorum Fastos, quorum habemus exemplar ms. composuit. » Facillime equidem credidero, plane ad usum Ecclesiæ alicujus aut Trevirensis aut etiam Belgicæ primitus concinatum fuisse, cum in ipso principio iv Januarii occurrat: *Gandavi, Pharahildis virginis.* Ut ex uno mense verosimillimam facias conjecturam; habes x Julii *Amelbergæ virginis.* xiv, *Marchelmi, consocii sancti Libuini.* xvi *Minulphi et Gundulphi.* xxii, *In Blandinio, Wandregisili abbatis.* Ut alios taceam, non multum remotos; est vii Julii, *Willibaldi.* viii, *Kilian.* xiii, *Miltrade.* xiv, *Plehelmi.* xxiii, *Liborii in Paderborn.* xxv, *Clodesindæ,* etc. De cætero brevitate Hieronymianam passim sectatur, eoque potissimum titulo ad eorum classem reductum est. Si qua elogia ex Beda aut aliunde intercurrent, ea paucis circumscripta sunt. Cum Vallicellano convenit in referendis prophetis Veteris Testamenti. Ex i Julii, nullum satis certum indicium eruitur. Sic habent: *Kal. Julii. Romæ, Gaii papæ et martyris. et Lucie, Fidei, Karitatis virginis, et Sophie, matris earum.*

4K. Nullum fere in tota nostra Hieronymianorum collectione characteristicis suis magis distinctum est quam illud quod vocamus *Coloniense S. Mariæ ad Gradus*, a P. Joanne Gamansio, in Actis nostris

percelebri, ad Bollandum missum anno 1638 ex apographa P. Marci Cartusiani Coloniensis, qui propria manu hanc notationem apposuit : *Martyrologium perquam antiquum, quod ad Gradus Mariæ Coloniae reservatur, incerto auctore, in quo plurima habentur, quæ in Usuardo desiderantur*. Recte observat P. Marcus, sed addere potuit, plurima in hoc Martyrologio desiderari quæ apud Usardum et alios leguntur. Annuntiationum norma plane est Hieronymiana, solis locorum et sanctorum nominibus expressis, nisi quod rarissime, aut de tormentis perpessis, aut de sepultura cursim fiat mentio. Sic loquitur : *Kal. Julii. Romæ, nat. S. Gaii papæ. et S. Carilei presbyteri, et S. Monegundis virginis. Viennæ, sancti Martini episcopi. Domitiani abb.* Liqueat sanctos aliquos Hieronymianis superadditos. Nonnullos vero populares aut vicinos adjectos, collige ex iv Julii, ubi ponit : *Woltharici episcopi*, a titulo *sancti* aut *beati* abstinens. vii Julii habetur : *In Bongia, natale sancti Goaris confessoris. viii, Kiliani, etc. xviii, Translatio sancti Arnulfi Metensis. xiiii, Liborii episcopi*. Apographum imperfectum est, deficiens ix Octobris, quo die Dionysium cum sociis apud Parisios consignat. Martyrologii hujus compiler Romanum parvum nec consuluisset, nec descripsisset ullo pacto videtur.

42. Ultimum locum in nostro codice occupat apographum, manu Belgica scriptum, *antiquissimi Ecclesiæ Romano-Gallicæ Martyrologii*, quod supra laudatus Acherius cum majoribus nostris communicavit an 1663. De hoc et proxime superiori Martyrologio sic in prologo ad Bedam, num. 3, Papebrochius scriptum reliquit : « Quod idem (loquitur de Romano parvo Rosweydi) modice auctum, cum nobis ex antiquissimis membranarum transcriptum communicaret Lucas Dacherius, Romano Gallicum intitulaverat : olim autem etiam Coloniae in ecclesia sanctæ Mariæ ad Gradus legi solitum, probari potest, per illius egraphum, inde transmissum a Joanne Gamsio nostro, ex alicujus Carthusiani schedis : nisi potius nova hæc dici compilatio debeat, ex priori illo et alio posteriori. » Ita Papebrochius nondum satis examinata Martyrologiorum stirpe, progenie, natura et singulorum proprietatibus. Admitto cum venerando magistro meo, utrumque illud Martyrologium et S. Mariæ ad Gradus, et Romano-Gallicum meras compilationes esse ; at falli mihi videtur, dum ipsa cum Romano parvo componit, aut hæc ex illo conflata existimat. Habet profecto Romanum parvum characteres suos proprios, quibus et a proxime citata et ab hoc Acheriana planissime discernatur.

43. Unum est in quo tenuem aliquam similitudinem inter Romano-Gallicum et Romanum parvum advertas quod in illo etiam inveniantur prophetæ Veteris Testamenti, nempe ex Adone vel Usuardo, cum reliquis plerumque accepti. At quam procul in cæteris distet, inde collige, quod Acherianum diebus ferme singulis auctius sit. Rursus, Romani parvi phrasis, quandoque uberior ; Romano-Gallici semper ad Hieronymianorum normam contracta. En exemplum in

A 1 Julii. Romanum parvum eo die, unico articulo textum concludit : *In monte Hor, Aaron sacerdotis primi in Lege*. Confer modo Romano-Gallicum : *Kal. Julii. Romæ, in monte Hor, depositio Aaron sacerdotis primi. Item sanctæ Monegundis virginis. Lugduni, Domitiani abbatis*. Supplendum videtur post *Romæ, Gaii papæ*. Quæ hic, obsecro, inter utrumque affinitas ? In hoc multiplex, in altero est annuntiatio unica. Si, quid sentiam, aperire liceat non multum verebor asserere, tum hoc Romano-Gallicum, tum superius S. Mariæ ad Gradus, Adonis vel Usuardi ex magna parte compendia esse, pro vario compilerum brevitati studentium gustu concinnata. Proinde rogatos hic velim Romani parvi impugnatores, quos sequenti capite conveniam, ut qui tam confidenter ex insigni illo et vetustissimo Martyrologio Adonis Kalendarium faciunt, hisce aut similibus potius occupentur, ad quæ compendiorum aut extractorum Adonianorum characteristicas convenientius transferri posse existimamus.

44. His omnibus, saltem pro aliqua parte, annuerari etiam possent codices alii, quibus in edendo Beda usi sunt Henschenius et Papebrochius : ex quorum recensione observo, ad Hieronymianorum stylum satis accedere Martyrologium Aquisgranense, ad usum illius Ecclesiæ collectum, quemadmodum supra de Trevirensi sancti Martini diximus. Profero rursus diem primum Julii : *Romæ, depositio Gaii episcopi, et sanctarum virginum Fidei, Spei et Charitatis*. Nova hinc inde inseruntur, ut iv Julii : *Nativitas sancti Hodebrici episcopi et confessoris*. Idem forte est quem Coloniense supra vocavit *Woltharici*. vi Julii est *Willebaldi*. viii, *Kiliani et sociorum*. xiii, *Henrici imperatoris*. xv, *Gondulfi et Monulfi*. xvi, *Dedicatio S. Mariæ Aquisgrani*. xxvii, *Translatio sancti Caroli*. Et hujusmodi alia, quæ prætereo. Demum annumerari etiam poterit alter codex basilicæ sancti Petri Romæ, inter Bedæ apographa itidem repositus, quamvis videatur arbitrari collectus et contractus, ut patebit ex i die Julii, quo textum sic format : *In monte Hor, depositio Aaron sacerdotis primi. In territorio Lugdunensi, depositio Domitiani abbatis. Et sancti Quinciani martyris*. Idem forte dici poterit de reliquis codicibus inter Bedæ Auctaria citatis. Sed de omnibus his manuscriptis nostris ad Hieronymiana, seu integre, seu ex parte spectantibus satis dictum sit, eo solo intuitu, ut qui sanctorum Actis et commentariis nostris legendis delectantur, facilius perspiciant quæ et qualia sint Martyrologia ex quibus sanctorum ipsorum nomina extracta fuerint.

ARTICULUS II.

De Bedæ et Flori Martyrologiis novæ conjecturæ.

45. De his Martyrologis, seu eorum duobus, seu potius uno utriusque Martyrologio, eatenus hic agendum est quatenus Beda cum Adone atque adeo cum Usuardo, non minima generis conjunctione connectitur ; ut pateat ordo, series et quodammodo ge-

nealogia, quam supra dicebamus ex Hieronymianis, Beda et Romano parvo, ad alios magis vel minus propinque descendere. Præmittenda sunt Bedæ ipsius verba in fine Epitomes, quibus testatur se scripsisse *Martyrologium de natalitiis sanctorum diebus, in quo omnes, quos invenire potuit, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo iudice mundum vicerint, diligenter adnotare studuit*. Hoc Bedæ Martyrologium præfatio Bollandi et prologus Papebrochii ita depinxere, ita de Floro ab utroque disputatum, ita post ipsos alii varia ad ipsos spectantia expedivere, ut in eadem hac tela retexenda operam perdere videri possem, nisi assidua et horum et aliorum Martyrologiorum collatione, nonnulla occurrissent, quæ ipso assentiente et probante vivo adhuc magistro meo Papebrochio, eruditorum iudicia non defugiant. Bedæ ætas hodie receptissima est; lucem sortitus anno 672 ad usque annum 733 vitam protraxit. Flori item characteres adeo verosimiliter stabilitos existimo, ut nihil magnopere dubii videam quin floruerit Lugduni, et Martyrologium suum, magis nominatum quam notum, scripserit circa annum 830.

46. Non erit abs re lectorem eruditum, tametsi forte jam probe instructum, hic denovo præmonere, Martyrologium, præfixo Bedæ nomine a Christophoro Plantino vulgatum anno 1564, nullo pacto a Beda, sed a nescio quo, ex Adone aliisque compilatum fuisse, tam esse evidens, quam quod evidentissimum, atque hoc tempore indubitatum, cum jam passim non alio nomine veniat, quam Bedæ spurii aut supposititii. Ego, vitandæ odiosæ vocis gratia, *Plantinianum Bedam* simplicius appellare malui. Illustrior est et ab orbe universo, præsertim a litteratis, cum plausu accepta, recentior et longe accuratior editio altera, anno 1668 ante tomum II Martii ab Henschenio et Papebrochio procurata, qua genuinum Bedæ textum ab Flori auctariis diligentissime expurgatum atque distinctum, se tradidisse non dubitarunt. Fuitque id adeo ab annis jam ferme quinquaginta tam ineunctanter, tam universaliter ab omnibus admissum, ut qui solide contradicere aut velle, aut posset, hactenus, quod sciam, nemo repertus sit. Solam sanctorum omnium festivitatem, ut additionem expungendam aliqui censuerunt.

47. Non potui non magistrorum meorum consummata in his rebus experientiæ et doctissimorum aliorum virorum suffragiis meum adicere, atque adeo in tota hac Usuardi recensione, ita Bedam et Florum appellare, quemadmodum ab ipsis editi, divisi et discreti sunt. Nihilominus jam in terendis Martyrologiis satis diu versatus, symbolam et ego aliquam huc afferro, quæ licet Papebrochiani operis fundamenta quadamtenus suffodiat, ut est veritatis amator candidissimus, voluit ipse, argumenta proponerem, quæ ad rem, necdum plane elucidatam, ulterius discutiendam explanandamque conferrent. Ad Florum spectat tota disquisitio, cujus Martyrologium quantumcunque et qualecunque, vere nego-

atium in tenebris mihi semper visum est, et quantum majorum placitis, auctoritate ductus acquiescerem, ex quo illustrandum Actorum suscepi provinciam, nunquam induci potui ut verum ipsum et genuinum Flori opus ab Henschenio repertum, a Papebrochio vulgatum certo crederem.

48. Binæ sunt circa Flori Martyrologium capitales difficultates, quas nec Papebrochius, nec quisquam alius, aut satis hactenus vidit, aut, sicut oportebat, dissolvit, quasque nos hic ad duas quæstiones reducimus. Prima: Quenam ea demum aut sint aut vere dici possint, quibus *Martyrologium in labore Domini Bedæ* compositum, *Flori studio*, ut loquitur Ado, *acceverit*, quæque sanctus ille Viennensis episcopus, in Martyrologio adornando, se habuisse profitetur. Quod est quærere, quid sint latiora illa et toties decantata *latiora Flori* ad Bedam *vestigia*. Altera: Quid sit ejusdem *Flori liber secundus*, quo, præter latiora vestigia, se usum esse tam diserte asserit Usuardus. Hanc postremam alicubi, si recte memini, attigit Castellanus, feliciter divinans, *secundum Flori librum*, nihil aliud esse posse, quam ipsum purum putum Adonis Martyrologium, ut præfationis hujus tertio capite copiosius demonstrare conabimur; unde corrigendum erit inveteratum præjudicium, toties a Majoribus nostris, toties ab aliis post ipsos inculcatum, necdum scilicet reperta esse secunda Flori auctaria, vel alio nomine, secundum Flori ad Bedam librum, seu additamentum. Huc igitur proprie et unice spectat sola prior difficultas, de primo eoque vero opere quod Flori studio in Bedæ labore acceverisse novimus.

49. Sed erit qui eam a Papebrochio abunde dissolutam continuo existimet, distinctis illis Flori elogiis, quæ a Bedæ textibus tam accurate remota et sejuncta sunt. Iterum sincere repeto, me Majorum opus vehementer suspicere, ac sæpe admiratum esse tam fortunatum eorum inventum, dum, ut supra dicebam, lex tam variis codicibus, tum Bedam ipsum tanquam genuinum, tum Flori additiones tam solenter a Bedæ verbis, et stylo discreverint. Verum perstat molestia mihi suborta ex perpetua collatione Bedæ, ab Henschenio et Papebrochio editi, cum Rabano, Adone ac Usuardo. In hoc situs est cardo rei, quod Ado in præfatione sua affirmet, eo se Bedæ Martyrologio usum, quod Flori venerabilis studio in labore domni Bedæ acceverat, unde certissime dicendum est, Adonem ipsius Flori, quem de facie novisse potuit, completum et integrum opus habuisse, quod ex Romano parvo et aliunde supplere aggrediebatur, adeo ut non solum primum illud et valde imperfectum Bedæ Martyrologium habuerit, sed simul omnia, quæ tum a Floro, tum a Beda composita, in unum quodammodo corpus coaluerant, quorum proinde Sanctos verba et elogia in novum suum Martyrologium indistincte retulerit, aut saltem referre potuerit.

50. Clarissima in rem nostram sunt ipsiusmet Adonis verba, quibus in præfatione testatur, se *imperio*

ac jussione sanctorum virorum Martyrologium com- A pilasse, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrium in Martyrologio (quod venerabilis Flori studio in labore domini Bedæ accreverat) tantum notatierant. Cæcus sit oportet qui hic non videat sic Bedæ Martyrologium ab Adone depingi, ut in eo simul conjuncta simul concerta fuerint quæcunque Flori studio in Martyrologio Bedæ aucta et amplificata fuerant. Jam vero nihil est manifestius quam quod Ado Bedæ vestigia constantissime premat, ejus sanctos passim asciscat, elogia ferme omnia, quoad rei substantiam, nonnunquam verbatim describat, idque tam clare, tam expresse, ut Bedam in Adone perspicue agnoscas. Si ergo Viennensis episcopus illum Bedæ laborem præ oculis habuit, qui studio Flori accre- B verat, evidenter consequitur elogia etiam illa descripsisse, quæ studio Flori, labori Bedæ adjuncta fuerant. Atqui tamen toto illo Adonis, quantumvis diffuso, Martyrologio nullum prorsus elogium reperitur ex iis, quæ in editione nostra Floro ascribuntur: hinc igitur concludi potest Florum a majoribus nostris vulgatum, non esse geminum Florum, non esse, inquam, opus illud quod studio Flori in labore Bedæ accreverat, adeoque aut nihil scripsisse Florum, aut si quid scripsit, alibi investigandum.

61. Argumentum non minus urgens desumitur ex Martyrologio Usuardi, quod ex Adone quidem contractum scimus, sed ita ut variis locis nonnulla elogia ex Bedæ descripserit, unde pateat Bedæ Martyrologium habuisse, non ut primum a Bedæ compositum, sed ut a Floro auctum fuerat, ejus rei luculentissimum testimonium præbet Usuardus ipse sic in præfatione sua disserens de vetustioribus Martyrologiis quæ ad suum concinnandum viam præmonstraverant: « Venerabilium Hieronymi scilicet ac Bedæ presbyterorum piis, quamvis succinctis, super hoc provocabar descriptis. Quorum prior brevitati studens, alter vero quamplures Kalendarum dies intactos relinquens, multa inveniuntur hujus operis præterisse necessaria: quostamen secutus, censui et Flori memorabilis viri latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, præsertim in secundo ejusdem libro. » De hoc secundo libro dixi in hac præfatione agendum capite tertio. Ad præsens argumentum satis est ex hoc loco luce meridiana clarius patescere, *Flori memorabilis viri latiora jam* D *in eo ipso negotio vestigia*, seu domini Bedæ laborem, qui studio Flori accreverat, verbo, ipsissimum Bedæ Martyrologium, a Floro in latiore formam deductum, certissime secutum esse Usuardum.

82. Age vero, totum Usuardi Martyrologium, a capite ad calcem evolve et excute, viceris si vel unicum elogium repperis ex iis omnibus quæ in editione Papebrochiana Floro tribuuntur, aut saltem vere illi quomodocunque tribui possunt. Scio equidem unum aut alterum non absimile esse, sed illud probavimus a Flori istius artifice ex Usuardo descriptum, ac ipsius Usuardi stylo verbisque con-

ceptum esse. En nodum, cui solvendo viam hactenus rectam et securam non reperi, nisi elogia omnia a majoribus nostris Floro ascripta, ei omnino abjudicentur. Rursus, ut certum suppono, Rabanum, perpetuum Bedæ descriptorem, tali Martyrologii Bedæ exemplari usum, quod et ipsum per Flori manus transierit; atqui nec toto illo Rabaniani Martyrologii decursu, talis Florus usquam occurrit, qualem Henschenius et Papebrochius edidere; est igitur aut nullus Florus, aut aliunde eruenda sunt ea quibus Bedæ opus amplificavit. Hanc difficultatem a nullo hactenus observatam memini, nequidem a Bollando aut Henschenio, sedulis Martyrologiorum evolutoribus, nec a Papebrochio, præcipuo Bedanæ editionis concinnatore. Nodum scrutando et ruminando pridem deprehenderam, sed cuneus deerat, per avia et devia diu multumque quæsimus: an repertus sit, ex sequentibus poterit conjectari.

83. Ex citatis supra Bedæ verbis, a Bollando, Papebrochio et aliis passim referri solitis, indubitatum est, Martyrologium aliquod a venerabili et sancto scriptore compositum, nec minus certum, valde incompletum fuisse: certum præterea, a nullo hactenus primigenia phrasi, de qua omnino constet, editum fuisse. Nostra editio ad veritatem proxime quidem accedit, sed cum festum Sanctorum Omnium annuntiet, pro universali Ecclesia tempore Bedæ necdum institutum ex unico eo indicio ut cætera taceam, colligimus, purum plane et integrum dici non posse. Jam vero, aliunde ex Adone patentissime docemur, ipsissimum Bedæ Martyrologium Flori studio accrevisse, nusquam autem traditum est, peculiare opus (secundum librum alio remisimus) a Floro fuisse compositum, quod Bedæ superaddiderit, vel singulari modo, stylo et ordine ab eo sejunxerit, aut discreverit. Subiit itaque cogitare, non infundatam conjecturam fore, si quis opinaretur, totum Bedæ Martyrologium, vel potius Martyrologii ejus elementa ita in Flori opus transfusa, ita utriusque conamina in unum idemque opus conflata, ut frustra laboraverint Henschenius et Papebrochius, quo Flori stylum a phrasi Bedæ, quo Flori, inquam, auctaria a propriis Bedæ textibus segregarent.

84. Mihi certe longe probabilius, imo plus quam verisimile est, Florum ita locutionem suam Bedæ sermoni attemperasse, ut nulla satis aut industria aut solertia distinguì possint. Quod qui acciderit hac una ratione tibi facillime persuaseris. Qui Bedæ Martyrologium norunt, utique ignorare prorsus nequeunt, aut modo simplicissimo sanctos illic commemorari, aut longiuscula quandoque eorundem sanctorum elogia referri. Quid Floro fuit facilius, quam hujusmodi rationem scribendi imitari? Bedæ in Anglia ex Actis vel passionibus martyrum partem hinc inde aliquam decerpserat, quam nos brevem panegyrim, elogium, laudationem, aut encomium appellare consuevimus. Eandem methodum secutus in Gallia Florus, ut erat antiquis monumentis, teste

Wandalberto, satis instructus, alias passiones, alia Acta consuluit, alios proinde sanctos reperit, quos et ipse paribus omnino elogiis exornaret; servatis idem præfatarum passionum veris, vel dubiis narrationibus, earumque compendiis adoptatis. Ut paucis rem totam complectar, sic Bedæ laborem et Flori studium inter se coaluisse existimo, ut nec modo, nec ordine, nec stylo unius commemorationes ab alterius commemorationibus, vel ab ipso Adone dignosci aut disjungi potuerint, unicunque proinde nuncupaverit Bedæ Martyrologium, quod Flori studio accreverat,

55. Hoc pede recte fixo, alia via sternenda fuit ad indagandum quantum operæ Bedæ, quantum Florus in colligendo Martyrologio posuerint: cumque aliunde notissimum scirem Bedæ nomine inscriptum esse Martyrologium aliquod metricum, seu carmine hexametro conscriptum, non Wandalbertinum illud, ut aliqui falso sibi induxerunt in animum, quod totius anni Kalendas decurrit: sed longe brevius, multos etiam Kalendarum dies intactos relinquens; putavi ex ipsius cum prosaico a nobis edito collatione, forte aliquid luminis accessurum, unde non inverosimiliter, Bedæ sanctorum compilatio a Flori accretionibus commode dividi et separari posset. Atque eccum, metricum illud opportune mihi suppediavit Acherii Spicilegium tomo X, a pag. 120, quo in præfatione pag. 14, editor indicat, exscriptum esse a Mabilione « ex cœnobii sancti Remigii Rhemensis apographo, exarato manu Bertigarii monachi, Ebbone archiepiscopo, præferreque Bedæ nomen, actitulum, uti nos, *inquit*, in textu exhibemus. » Pergit pluribus ostendere nihil esse, quominus Bedæ vere ascribatur metricum hoc Martyrologium, tametsi in citato supra testimonio de solo prosaico sermone instituire videatur, neque in indice operum suorum metricum istud Martyrologium recenset. Id enim mirum videri non debet, cum ex ipso opere constet sub finem vitæ compositum fuisse, utpote cum in eo, mense Aprili, etiam *Walfridus junior* commemoretur, cui, anno 722 vita functo, tribus solum annis Beda supervixerit. Hæc ferme Acherii sententia: quæ si vera est, ac vere Beda postremis vitæ annis Martyrologium suum quaecunque ex soluta oratione ad ligatam transtulerit, ac forte sanctis recentioribus modice auxerit, inveni ubi pedem alterum figam, et nisi vehementer fallor, ea, qua in hisce fieri potest verosimilitudine, laborem Flori a primis Bedæ lineamentis distinguere valeam. Jam nunc fortasse mentem meam perceperis.

56. Ea est, ut composito inter se utroque Bedæ Martyrologio, prosaico nempe, ut ab Henschenio et Pepebrochio editum est, cum metrico Acheriano, illos omnes sanctos et sanctorum elogia Bedæ tribuam, quorum in metrico ipse meminerit; cætera omnia Floro relinquam. Ut exemplo res pateat, primum mensem accipio, qui mihi Bedam nostrum aperienti occurrit, nempe Augustum, et eum eodem

A confero versus ex metrico ejusdem mensis, qui ita apud Acherium repræsentatur:

Machabei Augusti coronantur mensis in ortu:
Sanctumque et Xystum octavis tenet Idibus alnum.
Bis binis victor superat Laurentius hostes.
Sancta Dei Genitrix senas, ter constat adire
Angelicos vecta inter costus Virgo Kalendas.
Inde Thimotheus undecimam tenet ordine digno
Atque simul martyr sortitur Symphorianus.
Octonas sanctus sortitur Bartholomæus.
Bis binis passus colitur Baptista Joannes.

Hic sanctos octo numeras, quos in nostra hypothesi vere a Beda signatos dicendum erit. Sunt autem in Bedæ nostro notati eo mense sancti, seu potius annuntiationes octo et viginti; erit ergo necesse hinc consequi, ut commemorationes circiter viginti, mense Augusto, Bedæ a Floro superadditas fuisse fateamur.

B 57. In alia hic versamur hypothesi, videlicet vere ad Bedæ Martyrologium, quod Flori studio accrevit, pertinere omnia quæ Henschenius et Papebrochius tanquam ad genuinos Bedæ textus spectantia retulerunt. Alia prorsus eaque scrupulosior quæstio moveretur, utrum Bedæ et Flori opus subinde interpolatum aut decurtatum non fuerit? Verum hoc ad argumentum quod hic tractamus peregrina sunt. Aut purum, aut puro proximum esse nostrum Bedæ Martyrologium, idemque prorsus, quo se usum fatetur Ado, præter prologi Papebrochiani rationes, satis manifeste probat Ado ipse, dum totum illud Martyrologium in suum transtulit. Totum dico a potissima et præcipua parte; nam si quis Bedam nostrum cum Rabano et Adone conferat, nonnulla hinc inde recurret quibus ad exactiorem formam Beda noster redigi facile queat. At enim non video tam scrupulose excutiendum Bedam, licet fortasse minutiis nonnullis auctum, dum tam confidenter Hieronymiana dicimus, quæ ad Hieronymum nullatenus spectare posse, apud omnes in confesso est.

C 58. Frustra etiam oppones futurum eo pacto ut potior pars celeberrimi Martyrologii, a Majoribus nostris cum tanta laude Bedæ vindicati, mensibus singulis Bedæ abjudicetur. Etenim cum hactenus non minus fere dubium fuerit quid ex Bedæ Martyrologio Bedæ proprium sit quam ex Hieronymianis Hieronymi, seu illius qui primo Hieronymianum Martyrologium designavit, non exiguum certe operæ pretium fecero, si purum ipsum Bedæ opus, quantumcumque demum, auctori suo non infundatis argumentis restituam, cæteris Floro aut aliis interpolatoribus derelictis. Equidem post longam et diligentissimam operam, quanta potui cura et studio adhibitam, nihil huc usque reperi quod ad omnimodam verosimilitudinem propius accedat. Atque has nostras rationes, seu mavis conjecturas, eruditorum censuriset judiciis tantisper proponere non formidamus, si forte clarioris lucis aliquid aliunde affulgeat, quo tandem tutius, securius et certius, ipsius Bedæ purus et genuinus fons ab influentibus et ascitiis rivulis expurgetur.

D 59. Interim vero monendus hic iterum lector me

tota ferme Usuardini Martyrologii recensione sic A semper Bedam et Florum citasse prout ab Henschenio et Papebrochio distinctis typis vulgati sunt, quemadmodum Hieronymiana apographa, seu codices Hieronymianos appello, quos Florentinius et Acherius edidere, aut apud nos manuscripti exstant, tametsi alii aliis auctiores sint, vel magis aut minus interpolati. Si quæras cui ascribenda sint elogia in nostra editione Floro attributa, sincere fatebor id me prorsus ignorare. Cæterum, cum hic in conjecturali scientia versemur, quid vetat prabilissime asserere singulos codicum, ex quibus accepta sunt, compilatores Bedam et Florum imitatos, pro suo quemque ingenio addidisse, quæ ex passionibus aut aliunde decerpta textibus suis apte convenire censebant. Id certe admittendum in codicibus Usuardinis, in quostanta interpolatorum libertas grassata est, ut auctaria et additamenta si omnia conjungantur, singulis prope diebus, textum ipsum Usuardinum duplo, triplo, sæpe quadruplo, imo quintuplo et amplius exsuperent. Hæc de Beda et Floro. Nunc ad tres alios antiquos, seu classicos martyrologos properemus.

ARTICULUS III.

§ I De Wandelberti metrico.

De tribus aliis Martyrologiis Usuardi cognatis.

Hieronymiana, Bedam et Florum, inter Gallos Martyrologos, ætate proximus sequitur Wandelbertus, monachus Prumiensis in diocesi Trevirensi qui Martyrologium suum, ut ostendit Bollandus pag. LII, scripsit anno 842, male ab operum Bedæ editoribus tomo insertum sub titulo *Ephemeridum Bedæ*, cum metricum hujus Martyrologium, de quo articulo præcedenti egimus, brevissimum sit, certe Bedæ ascribi nefas sit, nisi *quamplures Kalendarum dies intactos relinquat*, ubi interim nostrum hoc Wandelbertinum per totum anni circulum unum saltem sanctum refert diebus singulis. Sed de vero auctore nemo jam est qui dubitet; tu vide apud Bollandum præfationem ipsius Wandelberti, ex qua ad rem nostram faciunt sequentia verba: « In quo opere, quia solemnium dierum certissima comprehensio non leviter nec facile pro librorum varietate obstabat, ope et subsidio præcipue usum sancti et nominatissimi Flori, Lugdunensis ecclesiæ subdiaconi, qui ut nostro tempore, revera singulari studio et assiduitate, in Divinæ Scripturæ scientia pollere, ita librorum authenticorum, non mediocri copia et veritate cognoscitur abundare, Ab hoc ego, sumptis veteribus emendatisque codicibus, Martyrologium librum a Kalendis Januarii usque ad finem anni, per dierum singulorum occurrentes festivitates metro edidi. » Oratorie hic loqui videtur Wandelbertus; nam si rem ipsam diligentius inspicimus, quæcunque ipse ex libris illis *authenticis, veteribus et emendatis codicibus* scitur desumpsisse, ad unam Kalendariorum Hieronymi, Bedæ et Flori Martyrologiorum et forte passionum aliquot suppellectilem facillime contrahentur. Nec vero, etiam *ope et subsidio Flori Lugdu-*

nensis, tam certa ipsi fuit *solemnium dierum comprehensio*, ut non sæpe, contra apertissimam antiquiorum Martyrologorum sententiam, pro suo arbitrio dies aliquot transposuerit.

61. Quæ hic Bollandi præfationi, aliorumque de Wandelberto narrationibus superaddimus, eo spectant maxime ut specimina exhibeamus, ex quibus appareat multa pro suo libitu Wandelbertum digessisse. Quærant alii quinam ii fuerint *libri authenticis, ac veteres emendati codices* unde Sanctos suos metris illigandos Wandelbertus acceperit; ego certe dubito an hæc omnia non magis ornate, quam vere prædicentur. Bedam, ut a *sancto et nominatissimo Floro* auctus fuerat, præ oculis habuisse ultro concedimus, tamesi in eo scrupulosior fuisse non appareat. Ex codicibus Hieronymianis sanctos aliquot decerpisse, æque certum est; at præterea alios, aliunde accersitos, pro suamet auctoritate eis adjecisse, luculenter demonstrari potest. En pauca de multis exempla. Sic habet:

- xvii Febr. Bissenumque diem Martialis sanctus honorat.
 xxi Victorine, tuo nonus de nomine fulget.
 xxv Quinta dies Crescenti augeat laude beati.
 ii Mart. Senis mox Nonis Heraclum Paulusque coluntur.
 xx April. Festaque Synesii celebrantur martyris almi,
 Pontificis tumulo, doctrina et morte beati.
 xiii Jul. Tertius Ægyptum præsentat Serapioni,
 Attalus et martyr cælesti flore nitescit,
 Et ternam denam Philibertus sanctus adornat.
 xxiv Mox nonam..., Aquila et Niceta sacrarunt,
 xxviii Quatuor habet versus de consecratione altaris a S.
 Stephano papa, aliisque eo spectantibus de quibus alibi nihil.
 vi Aug. Idibus octavis, mortem passura crucemque
 Christi sancta caro, ætheream dedit ante figuram.
 C xx.ii Lucius et Psolamæus denam virtute coronant.
 xxviii Hac quoque Pelagium fuso pro sanguine clarum.
 i Sept. Hac et Veneræ rutilant sollemnia sanctæ.
 xi Has simul et Felix felici morte dicavit.
 Martyrologio Regulæ sancto pariterque beatæ.
 xi Nov. votis festoque vocatur eodem,
 Exsilium, flagella, minas, tormenta necemque
 Pro Christo perpressa simul Domicila triumphat.

Plures hujuscemodi sancti in Wandelberto recur-
 runt, quos apud alios Martyrologos, saltem sic
 positos frustra quæsieris. Quemadmodum autem
 libere sanctos multos signavit aliis incognitos, sic
 non minori libertate, aut Kalendarum dies trans-
 posuit, aut aliqua inseruit, quæ apud antiquiores
 martyrologos non repererat. Labet iterum
 exemplis pauculis rem elucidare. Sic habet xxi
 Aprilis.

Undecima Gaius pariter Simeonque coluntur.

Non potest esse alius hic Caius quam papa, qui ad
 diem sequentem pertinet. A propio die remotior
 est, quam ex Januario sic canit xvi Maii:

Septima Timotheus cum dena nomine lucet,
 Veridica Paulus docuit quem voce beatus.

Sic vi Junii illum posuit, qui ad vii spectat:

Octavas Idus Ceratus episcopus ornat,
 Urbem qui fulsit, Gratiano a principe dictam.

Rursus xx Junii Vitalem collocat, quasi hic post
 filios Gervasium et Protasium die sequenti passus
 sit, de quo alii agunt xxviii Aprilis. En ejus versi-
 culum:

Vitalisque pater natos sequitur duodeno

Prima Julii loquitur de Ephrem, qui ab aliis refertur 1 Februarii; sed in hoc Bedam aut Florum secutus est. At xiv Septembris solus ipse de Eparcho agit, alii 1 Julii.

Presulis hic etiam meritum celebratur Eparci.

Alii Martyrologi Martinum papam non agnoscunt xvi Septembris. Sic ipse :

Hinc sexto deno Martinus papa beatur.

Ad xxiv Octobris anticipat festivitatem quadraginta sex militum, ab aliis die sequenti diserte signatorum.

Nono quadragenæ effulgent sexque triumpho
Romæ militiæ et sancto certamine clari.

Jam vero præter Sanctorum nomina, alia etiam inserta esse, quorum ipse inter martyrologos primus sit auctor, liquet ex viii Junii, ubi Medardi et Gildardi famosum synchronismum adoptare videtur.

Progenies meritumque pium, quos jungit et ara.
Gildardus senas, pariterque Medardus hono-ant.

Vide etiam ix, xxi Octobris ac pluribus aliis diebus in nostris ad Usuardum Observationibus proprio loco indicatis, ex quibus omnibus colligas satis libero calamo Wandalbertum versus suos adorasse, nisi suspicemur interpolatores subinde accessisse, quos mirum esset magis ab hoc Martyrologio, quam ab omnibus aliis manum abstinuisse. Utcunque factum sit, hæc eo notavimus, ut pateat metricum Martyrologium Hieronymi quidem et Bedæ, a Flore aucti, progeniem esse, non ita tamen ut eorum placitis se astringendum putaverit, auctor ipse per se et novi Martyrologi conditor, Vulgo notum est Adonem in cœnobio Prumiensi verosimiliter cum ipso Wandalberto aliquandiu commoratum : attamen certum putamus metricum Martyrologium aut non novisse, aut certe eo usum non fuisse. Dubitavi aliquando, nec in meis ad Usuardum Observationibus satis certo determinare ausus sum, utrum in Usuardi cognitionem non venerit; neque vero hactenus id mihi certo exploratum ausim asserere. Partem affirmativam suadebant Sancti iidem, pluribus diebus in utroque recurrentes; at mox reponi poterat id mirum non esse, cum utrique iidem fontes, aut saltem similes patuerint. Magis urgebat, dum Sanctos reperirem apud nullum martyrologum Usuardo antiquiorum, præterquam apud solum Wandalbertum signatos, quod plane accidit xiv Martii, ubi hic versuculus :

Euphrosius pridie Petro cum martyre fulget.

62. Hoc certe impellere videbatur ut saltem notitiam aliquam inter eos martyrologos fuisse admitterem. Rursus, dum ex aliqua Hieronymianorum classe unus aut alter Sanctus, iidemque prorsus et ab Usuardo positi, et a Wandalberto versibus innexi inveniebantur, satis probabile videri poterat Usuardum non Hieronymianorum fon-

A tem, sed Wandalberti rivulum consuluisse; idque patebat clarius die secunda Decembris in Vero et Securo, a sociis aliis octodecim aut novemdecim avulsis :

Vero et Securo quartis litat Africa nonis.

Verum his omnibus præponderavit Usuardi silentium, qui, duces suos aperte enumerans, Wandalbertinomen reticuit. Ad hæc, in allato exemplo Veri et Securi, ambos Usuardus fratres appellat, quod utique ad Wandalbertum non reperit. Petrum et Euphrosium aliunde Usuardo innotuisse necesse est. Ut vero certius intelligas, inter Usuardi protoparentes locum Wandalberto tribuendum non esse, faciet dies iv Decembris, quo Usuardus nullos apud Adonem sanctos illie signandos reperiens, non ad Wandalbertum, qui de Victoria agit et Heracleo, sed ad Rufinum confugit, ex quo binas suas annuntiationes conflavit. Idem convincitur ex xix Decembris. ubi Wandalbertus :

Quantum cum deno Zozimus Dariusque coronant;

in Usuardo autem solum legitur : *Civitate Nicea, sancti Darii martyris*; nulla prorsus eodie Zozimi facta mentione. Tota igitur Wandalbertum inter et Usuardum cognatio in hoc consistit potissimum, quod uterque de Hieronymianis, Beda et Floro participant.

63. Posset et hic a curiosis inquiri utrum Wandalbertus inter progenitores suos numerare non debeat auctorem Romani parvi? Dubitandi ratio est quod Observationes nostræ nonnunquam doceant eosdem sanctos a Wandalberto celebrari, quos solum Romanum parvum inter antiquiores notasse comperitur. Exemplo sint Maii xv, quo

Pontifices septem Hesperiam simul idibus ornant.
et vii Junii :

Paulus septenas, præsul tuus, alta Bizanti,

et similia plura, ex quibus confici posse videatur Wandalbertum non ignorasse Martyrologium illud quod Romanum parvum vocamus. Hic ego me hærrere, et in Observationibus non semel hæsisse confiteor. Nihil quidem piaculi video, si ultro concedamus Romanum parvum Wandalberto præluxisse. quidquid Ado gloriari videatur se omnium primum absconditum prius in Italia thesaurum efodisse, quem in Galliam deportaret. Cæterum cum, teste Usuardo, *diversa sanctorum Patrum Martyrologia* existerint, facile contingere potuit ut ex antiquiori aliquo, auctor Romani parvi Romæ, Wandalbertus in Gallia sua desumpserit. Qui plura conferre aut disquirere voluerit, in prima Molani, et in hac nostra Usuardi editione, metra diebus singulis cum textu Usuardino ferme conjuncta inveniet. Apud Acherium tomo V Spicilegii, totum Wandalbertinum uno ductu editum est.

§ II. — De Martyrologio Rabani.

64. Ordine et ætate sequitur præclarum Bedæ germen, Martyrologium a B. Rabano Mauro ex mona-

cho Fuldensi archiepiscopo Moguntino compositum, A quod fortasse non immerito appellaretur Bedæ Martyrologium studio Flori et Rabani suppletum; ita Rabanus fideliter et passim omnia elogia, in Papebrochii editione Bedæ ascripta, suæ compilationi inseruit, ut vel ex solo hoc Martyrologio recenseri illa et forte hinc inde emendari posset. Credidit Papebrochius in Prologo suo, num. 11 eodem tempore Rabanum in Germania Bedam suppluisse, quod id in Francia præstabat Florus, adeoque circa annum 830; at nobis longe verosimilior videtur Castellani conjectura, præfationis suæ ad 1 Bimestre pag. 20, ubi Rabanum existimat Martyrologium scripsisse circa annum 848, tum nempe, cum demissa anno 842 abbatiæ Fuldensis præfectura, privatus ibi degeret, anno 847 ad archiepiscopatum Moguntinum assumptus. Sic apte divisus temporibus, commodè intelligitur Flori laborem in augendo Beda pervenisse in manus Rabani, quem is ex codice aliquo Hieronymiano aliisque (ut erat vir doctissimus) aliunde acquisitis, per totum anni circulum impleverit, iis superadjectis, quæ ad Fuldenses seorsim pertinent, ut esset Martyrologium cœnobii illius celeberrimi usibus accommodatum, quidquid Papebrochius num. 14 autemet, non eo Martyrologio usus Fuldenses, sed alio in codicibus reginæ Sueciæ reperto, quod ex Adone contractum fuerat. Sed forte monachis etiam illis placuerit magis Usuardina methodus, longe aptior Officio ecclesiastico.

63. Prævenit itaque Rabanus noster Adonem, qui per idem tempus Martyrologium aliud meditabatur, de quo fusius sequentibus duobus capitibus agendum erit. Uterque eodem laborat vicio, nempe enormi illa inæqualitate, qua diebus nonnullis unus aut alter sanctus valde jejune annuntiatur, alii vero longis elogiis referti, ad nauseam ferme prolixi sunt. Præverat ambobus Beda, præverat Florus; ast Usuardus singulorum dierum laterculos compendiosius complexus, priores omnes Martyrologos ita antecelluit, ut ubique receptus, aliorum memoriam oblitteraverit. Ut ad Rabanum redeamus, nihil in eo peculiare occurrit quod Observationibus nostris satis accurate notatum non sit. Hoc nempe singulari cura studuimus, ut per continuam illam Martyrologium omnium inter se aut convenientiam, aut differentiam, aut oppositionem, sub unum aspectum positam, singulorum simul proprietates Hagiophili dignoscerent. Inter cætera insinuandum fuit Rabani Martyrologium Germaniæ limites non esse transgressum, ut pote quod Ado et Usuardus plane non noverint; Notkerus autem, de quo mox loquemur, totum descripserit, anxit, aut contraxerit.

66. Ut autem assumptæ superius generationis metaphoræ inhærentes, Martyrologiorum genealogiam pertexamus, eo consanguinitatis gradu Adonem tangit Rabanus, seu potius eorum Martyrologia, ut quodammodo germani fratres dici possint, ea vide-

licet causa quod ambo ex Hieronymianis, Beda et Floro, pro majori vel minori parte progeniti sunt, cum hac notabilissima diversitate, quod Ado secundissimus fuerit aliorum Martyrologiorum parens, Rabanus vero prope *ἄπαις* obierit, solum ferme Notkerum sequacem habens, ex quo fortasse magis quam ex ipso Rabani fonte, pauca in codice Usuardino auctiores derivata sunt, ut nonnullam in Auctariis nostris indicandum fuit. Qui plusculum temporis Martyrologiis his omnibus accuratius inter se componendis impendere voluerit, facillime mecum advertet quod si ea, quæ ex Hieronymianis, Beda et Floro, Rabanus desumpsit, a reliquis sejungantur, pauca superfutura sint quæ Rabani propria dici debeant. Sic item, si Notkerum Hieronymianis, Rabanianis, et Adonianis exspolies, ad nihilum prope redibunt quæ ex ejus Martyrologio erunt reliqua; præterquam quod locis nonnullis mutilum est, ut statim paulo copiosius explicabimus.

§ III. — De Martyrologio Notkeri.

67. Hoc Martyrologium native delineavit Papebrochius in prologo ad Bedam, num. 14, his verbis: « Prædicti Adonis synchronus fuit B. Notkerus, monasterii sancti Galli monachus anno Christi 870, quando Ado eidem monasterio communicavit reliquias sancti Desiderii, episcopi et martyris Vionensis, x Kal. Junii recolendi, quemadmodum ipse ad dictum diem testatur in suo Martyrologio, quod videtur Adonis exemplo scripsisse, integra sæpe elogia ex eo verbotenus accipiens; mortuus anno 912, uti clare demonstrabimus mense Aprili ad ejus diem natalem. Præter Adonis Martyrologium (cujus exemplar credibile est ipsummet Sangallensibus misisse) habuit etiam Notkerus præ oculis Martyrologium Rabani, de quo supra egimus, et eo etiam plurimum usus est, adeo ut videri possit unum e duobus conficere voluisse. » Verissima hæc esse plane perspiciet quisquis tres illos Martyrologos inspicere et attentius considerare dignabitur, quod in Observationibus nostris Usuardinis annotare non prætermisimus, quotidianam ferme Martyrologiorum classicorum genealogiam representantes, quorum postremus est hic, quo de loquimur, Notkerus Balbulus; quem si pernoscere cupiat curiosus lector, adeat Papebrochii commentarium vi Aprilis a pag. 576, ubi hunc a variis aliis Notkeris accurate distinguit. Castellanus compendio omnia collegit in laudata sæpius præfatione, p. 25.

68. Porro jam dictum Notkeri Martyrologium primus ex Sangallensi bibliotheca eruit, et typis vulgavit inter antiquas lectiones Henricus Canisius. locis aliquibus mutilum, ut a xii Junii ad xix, a xi Julii ad vii, a xviii Augusti ad xxvii; imperfectum vero a xxvi Octobris usque ad anni finem. In Canisiana illa editione hunc præfert titulum: *In nomine Domini, incipit Martyrologium per anni circulum S. P. N. Notkeri, cognomento Balbuli, monachi S.*

Galli. Non fuisse adeo receptum ejus tempore, annum Ecclesiasticum a Nativitate Domini, aut ab ejus vigilia incipere, et hoc et Rabani Martyrologium probant, cum ambo a Kalendis Januarii exordiantur. Nihil Florentino in notationibus ad Hieronymiana familiarius, quam Notkerum identidem appellare, non consulto fonte, unde ipse sua omnia clarissime derivavit, quod satis sero animadvertisse videtur, dum nempe xv Octobris pag. 920 tandem fatetur *Notkerum, plurimum ex Adone accipere.*

69. Sed de his Observationum nostrarum pluribus locis locuti sumus. Cæterum ex dictis manifestum est, quam arcto consanguinitatis martyrologiæ vinculo Notkerus cum Rabano et Adone conjunctus sit. Atque hæc quidem hactenus de martyrologis, quæ in linea directa vel immediata Usuardo jam propinqui non sunt, quanquam et ipse nonnunquam Hieronymiana et Bedam a Flore suppletum consuluisse deprehendatur. Nunc ad præcipuum ejus familiæ, seugeneologiæ arboris stipitem descendimus. Illum vero statuimus Romanum illud vetus, a Rosweydo nostro pridem editum, ab Adone Ravennæ repertum, ibi ab ipso descriptum, in capite Martyrologii sui positum, et in istud plane transfusum. Ex quo videas Romanum istud vetus, quod nos *Romanum parvum* dicimus, cum Beda a Flore aucto, Adonis patrem posse nuncupari, cujus avum Hieronymiana non inepte appellaveris. Tum vero, ex Adone immediatissime procedere Usuardum capite 3 demonstrabitur. Hic præmittenda est gravis de Romano isto parvo inter eruditos controversia; paucis id hactenus ut genuinum et antiquum Romanum tuentibus, pluribus aliis obnixè contra certantibus, nec vetus, nec Romanum, nec vere Martyrologium esse, sed potius Kalendarium, aut contractum ex Adone compendium; aliis demum, tanquam scenæ spectatoribus, nullam in utramvis partem sententiam ferentibus. Hæc proximo capite ab ovo repetenda, et diligentius excutienda suscipimus.

CAPUT SECUNDUM

De Martyrologio quod vetus Romanum appellavit primusque edidit Heribertus Rosweyda, nos tantisper Romanum parvum vocari posse censemus.

70. Eminentissimus Annalium ecclesiasticorum conditor Cardinalis Baronius, in Prolegomenis ad suam Martyrologii Romani cum Notationibus editionem, præsertim capite octavo, totus est in quaerendo antiquo Martyrologio Romano, cujus vestigia haud obscura repererat in celebri Gregorii Magni ad Eulogium Alexandrinum episcopum epistola, superius a nobis laudata. Cumque relatorum a nobis præcedenti capite majorum Hieronymianorum apographa in ejus aut cujusquam alterius, ad Romani Martyrologii reformationem deputati, notitiam non pervenissent, neque adeo Martyrologium ullum vidisset, cui descripta a Gregorio elementa omnimode convenire possent; lecta Adonis præfatione, in qua

A sanctus ille Viennensis episcopus, ad concinnandum Martyrologium suum, se adjutum fatetur venerabili et perantiquo Martyrologio, ab urbe Roma Aquileiam, cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directo; » hinc idem Eminentissimus citato capite 8 inferre non dubitavit: « Hoc ipsum simplex absque alio additamento Romanum Martyrologium, idemque perbreve, in quo tantum nomina Martyrum, locus ac dies passionis positi haberentur, esse illud ipsum, cujus meminit Ado. » Ita Baronius.

71. Sed pace ipsius dixerō: non satis conveniunt ea quæ Gregorius in epistola ad Eulogium de suo Martyrum libello prædicat, cum characteristicis Martyrologii Ravennæ reperti ab Adone delineatis, ut utriusque verba conferenti ad oculum patebit: neque enim Ado usquam insinuavit Martyrologium a Romano pontifice Aquileiam cuidam sancto episcopo directum, aut *perbreve* esse, aut sola duntaxat nomina Martyrum continere, aut solum locum ac diem passionis ponere; quæ omnia Gregorius de suo tam clare et tam distinctis terminis asseruit. Cæterum quidquid ejus sit, præconceptæ opinioni insistens Baronius, satis ibidem patefacit ingens ejusdem istius Martyrologii, quo tenebatur, desiderium, dum ita loquitur: « Porro in omnibus quæ viderim Martyrologiis Adonis impressis (non scio alias editiones tunc exstitisse præter imperfectam Lipomani et aliam Mosandri) illud ipsum Roma acceptum desideratur. Egregiam certe, ac viris eruditis dignam optatamque navasset operam Mosander, si hujusmodi illustre vetustatis monumentum, quod in suo manuscripto Adone haberi testatur, una cum ipso Martyrologio Adonis, quod post Surium ad septimum tomum Vitarum sanctorum adiecit, edidisset.

72. Tam præclaro purpurati Patris desiderio facturus satis Heribertus noster Rosweyda, cum novam Adoniani Martyrologii, exactionemque prioribus editionem meditaretur, curas mox omnes intendit, ut codicem ipsum manuscriptum S. Pantaleonis, ex quo suam Adonis editionem Mosander expresserat, nancisci posset; eoque a *Cartusia Coloniensi perbenigne submisso*, idem illud *vetus Romanum Martyrologium*, ut ipse vocat, quod suo Ado præfixerat, magno virorum eruditorum applausu, una cum Adone vulgavit anno 1613, nihil dubitans quin ipsum illud Martyrologium reperisset quod olim Gregorius Magnus ad Eulogium scribens laudaverat. Juvat Rosweydam ipsum loquentem audire, in sua ad Paulum V pontificem maximum dedicatoria epistola: « Fero nunc, inquit, ad Sanctitatem Vestram, vetus hoc Romanum Martyrologium, quod Gregorius pontifex maximus ad Eulogium Alexandrinum episcopum scribens, per orbem universum dispersum et optavit et credidit. Fero quod Ado annis abhinc octingentis, tanti fecit, ut venerabile et perantiquum duxerit, sibi, velut prima operis sui lineamenta adumbrata proposuerit, quod suis rursus coloribus pingeret, lucis splendore illustra-

ret. Fero quod ad hunc usque diem latuit : cuius desiderio tantopere flagrabat cardinalis Baronius, ut animi sui testes tabulas exstare voluerit, quibus editorem excitaret, et gratiam ante beneficium reponeret. Hoc igitur Martyrologium tanto fidentius ad Sanctitatem Vestram defero, quanto plurium gravissimorum virorum patrocinio comitatum venit. »

73. Ita Rosweyduus splendide ac eleganter munus, vel partum, ut ita dicam, suum communi fidelium Patri verbis ornare, ac religiose, non Thrasoonice, ut garrit Beckius, modeste, inquam, ostentare non dubitavit. neque tunc cum illo dubitabant eruditi gravissimique viri, quorum patrocinio comitatus veniebat, quin vere Martyrologium ab sancto Gregorio commendatum Romano pontifici porrigeret. Verum hæc præmature dicta crediderim agnovisse subinde Rosweyduum ipsum. Nimirum, dum hæc scriberet, nondum illustre istud Hieronymianum Epternacense, de quo priori capite cum Bollandogimus, e carthusia Trevirensi feliciter eruerat. Etenim, ex utriusque, puta Hieronymianiet Romani parvi comparatione, facile agnovisset vir perspicacissimus, non huic tam proprie quam alteri aptari posse Magni Gregorii descriptionem, qua utique indicatur Martyrologium Hieronymianum, *in quo tantum nomina martyrum, locus et dies passionis positi haberentur*. Quod *perbreve* velit esse Baronius, non est ex mente Gregorii, cum in ipsius libello *multa ex diversis terris atque provinciis, per dies singulos cognoscantur martyrio coronati*, qui character Hieronymianis proprius est ; Romano parvo non item, ut brevi clarius elucescet. Hæc omnia si observare potuisset Rosweyduus, haud dubium quin vetus suum cum Gregoriano minime confundendum putasset. Nec vero inde splendor Martyrologio isti gratis quodammodo accersendus erat, cum aliunde veris suis propriisque non careat laudibus, quas ipsi ut meritas, ut debitas toto hoc capite vindicabimus.

74. Cæterum quod modo aiebat Rosweyduus, *plurimum gravissimorum virorum patrocinio comitatum venire* Romam, suum illud vetus Martyrologium verissimum existimo, tamen si modo promptum mihi non sit vivorum illorum suffragia colligere. Sit nobis hic unus omnium instar Andreas Saussayus, in hac saltem parte minime suspectus Rosweyedi encomiastes. Laudaverat ipse non uno loco apparatus sui ad Martyrologium Gallicanum, procuratam veteris illius Martyrologii editionem, sed cap. 19 dispersos radios colligens, hæc inter alia de Rosweydo prædicat : « Martyrologium vetus Romanum, tot sæculis additum, tanto æstu a Baronio desideratum, multoque sudore a se perquisitum, tandem divino munere reperit, ac repertum primum in lucem produxit, notatiunculis sua eruditione dignis instructum, quod Paulo V pontifici maximo, perelegantibus epistola dedicavit ; ut ad solem, quemadmodum ait, radius, ad fontem rivulus, ad stipitem ramus, ad cælum sidus rediret, etc. Ita præfatur ad pontificem summum,

A lætus de invento a se thesauro, redditoque, cui competeat, Domino, Heribertus, certe eximius ipse, solis sapientiæ radius, vivi fidei fontis rivulus, virentis iustitiæ stipitis ramus, jamque cœli pulchrum ac æternum sidus. »

75. Eequid diceres Rosweyduum hic a Saussayo ferme apotheosi donatum ? Sed saxo brevi versam cytharam intelligas. Qui hic tam magnifice Rosweyduum ejusque oblatum Pontifici munus ad sidera usque extollit, idem ipse alibi præfatum Martyrologium, præconceptis suis de Areopagita ex Hilduino opinionibus adversari observans, quasi cæstro percitus, diras quodammodo in ipsum editoremque evomit, turpiter recantans quæ in utriusque laudem tam gloriose cecinerat, ut pluribus memorat Florentinius in admonitionibus suis præviis, pag. 17, nosque paulo infra uberius ostendemus. Ne vero pluribus aliis Rosweydi, ejusque procuratæ veteris Romani Martyrologii editionis laudatoribus conquerendis tempus teram, aut lectori creem fastidium, unum producam egregie doctum, magnique inter eruditos nominis virum, Henricum Valesium, in dissertatione brevi discutienda, hoc de sui temporis scriptoribus testimonium ferentem : « persuasisse, nimirum, doctis hominibus Rosweyduum, ut ab omnibus diversæ etiam communionis viris hoc Martyrologium pro vetere Romano accipiatur, ejusque auctoritate ac testimonio omnes passim in libris suis utantur. »

76. Non est insolita Valesio grandior auxesis : neque enim ita post Rosweyduum abierunt *docti homines*, ut nullus ante Valesium Martyrologii illius oppugnator fuerit. Novisse poterat censorem, plane liberalem, V. C. Joannem Frontonem, Calendarii Romani editorem ; quo nemo brevius, nemo forte acrius contra insurrexit. Sed hunc infra suo loco conveniam. Neque ignorabat, opinor, Valesius Bollandi prudentissimum de eodem Martyrologio iudicium, quod priusquam ultra progredimur, hic ex præfatione generali, cap. 4, § 5, compendiose subjiçiemus. Plura equidem ibi offendo, in hoc nostro opere, aut restituta aut clarius exposita ; verum quod ad toties jam nominatum Martyrologium attinet, clare ibi Bollandus edisserit, « non esse a Rosweydo editum illud quod erat F. Gregorii ætate Martyrologium. » Rursusque post nonnulla alia, oculatissimo cætera Bollandi non satis tunc perspecta, ita pronuntiat : « Illud tamen liquido constare existimo, non esse, quod describit sanctus Gregorius illud quod est a Rosweydo vulgatum. Neque tamen, » subdit : « hoc cuicumodi sit, respuimus. Utinam plures similia antiquitatis monumenta, quod possunt, eruerent. » Mitto scrupulum, quo ibi Bollandus laborat, ne scilicet Martyrologium, a Rosweydo editum *Romanum minus* nuncupet, « quia eo titulo (*Romani veteris*) editum a viro doctissimo eaque apud eruditos invaluit nomenclatio. » Nemo ægre feret vocem *vetus* non ita convenientem a me in *parvum* mutatam, ut contradistingnam ab Hiero-

nymiano majore, quod facturum fuisse Rosweydu A ipsum plane existimo, si tum codicem Hieronymianum longe vestitiorem vidisset, cum minus illud suum Romanum, non tam vetus, prelo commune reddidit.

77. Est itaque vera Bollandi et nostra sententia, characteres a S. Gregorio in celebri ad Eulogium et sæpe jam laudata epistola exhibitos, in Martyrologium a Rosweydo editum quadrare nequaquam posse; cum ille indiculum indicet, in quo *pene omnium martyrum, distinctis per singulos dies passionibus, collecta nomina* habebantur, quod Rosweydo in Martyrologio tam est certum non convenire, quam certum sit dies ibi aliquot vacuos reperiri, plurimos, autem ubi unus uno die consignatur sanctus. Accedit, quod ex eodem Gregorii testimonio constet, in eodem volumine non indicari, *quis qualiter sit passus, sed tantummodo nomen, locum et diem passionis poni*; at Romani parvi auctor plura et distinctiora addidit, per quæ Gregorianum longe superat, non quidem ætate, sed nitore, claritate, et exacto rerum ordine. Demum Romanum nostrum pluribus locis talia signat quæ Gregorio posteriora sunt, ut puta xiii Maii festum *S. Mariæ ad Martyres*; xiv Septembris, *lignum salutiferum crucis a Sergio papa inventum*, etc.; i Novembris, festum *omnium sanctorum* Romæ institutum, aliaque ab erudito lectore facile observanda, quæ codicem Rosweydinum ad sæculum octavum rejiciunt. Hæc in Bollandi sententiæ omnimodam confirmationem sufficient.

78. Unum est quod non satis perspexit venerandus magister noster, dum nempe *in ambiguo* posuit, *utrum ex his sanctus Ado habuerit, minus illud Rosweydinum, an hoc majus*, scilicet Hieronymianum; mihi enim certissimum videtur Adonem sic loqui, ut tota ejus oratio Romanum parvum aperte designet, nec ullum aliud Martyrologium designare possit. At inquit Bollandus, « plures multo sanctos habet Ado in suo Martyrologio, quam qui in minori Romano continentur; imo parum admodum ex illo haurire subsidii potuisset, cum præsertim Usuardi haberet Martyrologium, quod et natales indicabat singulorum atque etiam plurimum... » Recte fatetur Bollandus *hic sibi aquam hæerere*: opus enim fuisset plurimum annorum labore, plurium Martyrologiorum diligentissima inter se collatione, ad hujusmodi nodum dissolvendum, cujus pars posterior vix demum post quinquaginta et amplius ab opere de Actis sanctorum inchoata annos a Papebrochio observata est tomo V Junii, pag. 250, col. 1 in fine. Nimirum præpostere a majoribus nostris semper citari solitos Usuardum et Adonem, semperque in ea suppositione quod ille hoc esset antiquior, atque adeo Adonem sua ex Usuardo accepisse, aut saltem accipere potuisse: vel, ut in prologo ad Bedam num. 11, vel tomo IV Junii, pag. 482, infra B, arguebat laudatus Papebrochius, *nihil alterum scivisse de altero*. Quibus similia per viginti tres tomos de Actis San-

ctorum, innumeris locis recurrunt. Hæc autem omnia cum veritate non cohærere Observationes nostræ diebus singulis textui Usuardino adjectæ sole meridiano elarius manifestabunt.

79. Prior autem difficultatis pars, *quod plures multo sanctos habeat Ado in suo Martyrologio, quam qui in minori Romano continentur*; quoque proinde *parum admodum ex illo subsidii haurire potuisset*, pace Bollandi dixerò, facillime dissolvitur, nam Adonem insinuat se omnes sanctos suos ex *venerabili et perantiquo Martyrologio* desumpsisse, sed *adjutum se eo fatetur, ut dies martyrum, qui confusi in Kalendis satis inveniri solerent, verissime notarentur*. Id nempe, nisi vehementer fallor, sanctus Martyrologus innuit, reperisse se in eo Martyrologio, distinctam dierum seu Kalendarum seriem, quæ in Hieronymiano, quo etiam sanctissime usus est, turbato, luxato et confuso ordine, adhuc hodie, post multorum eruditorum diligentissimam operam, repræsentatur. Atque huc refero *et verissime notarentur*, hoc est *distincte*, nam Martyrologii istius auctor, quisquis fuerit, nihil minus curasse videtur quam ut ad veros obitus aut martyrii dies sancti reducerentur; satis se fecisse existimans, si quos hinc inde ex Veteri Testamento, æque ac ex Novo, sed maxime ex Rufino colligebat sanctos, certis diebus, pro suo fere arbitrio, inneceret. Atque hæc altera nostra observatio est, per singulos ferme dies discurrrens, quæ majores nostros hactenus latuerat, quæque non nisi indefessa et continue Martyrologiorum nostrorum perscrutatione erui, digeri, et confirmari potuit, Ad duas propositiones rem totam contraho; quarum hæc prima: Ado in adornando Martyrologio suo usus est Romano parvo Rosweydi, tanquam staminine, si ita loqui licet, totumque ferme ad verbum descripsit. Hæc altera: Usuardus Adonem, quem Flori librum secundum appellavit, ita in omnibus secutus est, ut verum dici possit Adonis compendium. Sed de hac propositione, ut jam supra monuimus, cap. 3 fusius tractandum.

80. His ad sequentem dissertationem quodammodo prærequisitis et præcognitis, Romani parvi, ejusque editoris Rosweydi patrociniū hic ita suscipimus, ut licet cum Bollandi, in eo plane errasse censeamus, quod martyrologium suum illud esse putaverit de quo Gregorius ad Eulogium Alexandrinum meminuit, sic, inquam ejus patrociniū suscipimus, ut contra multos obrectatores asseramus. verum, *venerabile, et perantiquum Martyrologium* esse, *ab urbe Roma Aquileiam, quidam sancto episcopo a pontifice Romano directum*, et Adoni postmodum a *quodam religioso fratre aliquot diebus præstitum*: quod, Ado, *diligenti cura transcriptum, positum apud Ravennam, in capite sui operis ponendum putavit*: quanquam non diffiteamur interpolationes aliquas adjectas fuisse, quibus nullum hactenus Martyrologium vacuum reperire potuimus. Hæc adversus Sausayum, Frontonem, Florentinium, et quoscumque alios Romani parvi adversarios propugnanda sunt.

Alterum nobis cum Henrico Valesio negotium, qui A titulum potius quam Martyrologii ipsius substantiam aggressurus, citatam dissertationem deprope-
ravit, Eusebianæ editioni ad calcem pag. 315 sub-
nexam, quam hic primum excutiendam arripimus,
ut, salvo capite, reliquum corpus facilius tutemur.

ARTICULUS I.

*Parvum Rosweydi Martyrologium non incongrue
vocari posse Romanum, contra Valesium et Flo-
rentinium statuitur.*

81. Henricus Valesius supra laudatus, singulari
illa sua dissertatione, qua Rosweydi Martyrologium
atque una Hieronymianum aggreditur, primum pu-
gnat, ante sextum V nullam in Ecclesia Romana
fuisse peculiare Martyrologium. Ipsum audiamus :
« Ego vero contra affirmo, inquit, nullum unquam
fuisse proprium ac peculiare Martyrologium Eccle-
siæ Romanæ, ante illud quod jussu Xysti V pontificis
maximi editum est hoc titulo, ac Baronii notationi-
bus illustratum. » Affert deinde causas quæ ipsum ad
ita sentiendum impulerint, sed quarum pleræque ad
meram de nomine quæstionem recidunt, ut bene
ostendit Florentinus, admonitione 3, totam illam
Valesii machinam feliciter evertens. Omnium mani-
bus teruntur ea opera, ut proinde hic telam retexere
opus non sit. Probat, et recte, Florentinus, Hierony-
mianum a se vulgatum, quod *vetustius occidentalis
Ecclesiæ Martyrologium* intitulavit, omnino nun-
cupari posse *Romanum*, seu *Romanæ Ecclesiæ
Martyrologium*, tametsi eo nomine, nec a S. Gre-
gorio, nec a Beda, Adone, aut Usuardo designatum
fuerit. Id certe mirum videtur Valesium nempe
agnoscere characteres omnes a S. Gregorio distin-
ctos Martyrologio Hieronymiano apprime conven-
nere; imo, *dicere Gregorium Magnum, habere se
Martyrologium, in quo multorum simul Martyrum
nomina*, etc., constanter tamen abnuere *Romanum
Martyrologium a Gregorio Magno esse nominatum,
aut Martyrologium illud proprium ac peculiare
fuisse Ecclesiæ Romanæ*. Quasi aliud hodie sit Mar-
tyrologium Romanum quam quod *commune est cum
reliquis ecclesiis occidentalibus*.

82. Tale autem Martyrologium annis abhinc
mille exstare debuisset, ut etiam terminis ipsis ce-
dat Valesius, luculentissimo testimonio evincitur ex
concilio Cloveshoviensi, anno 747 sub Cuthberto,
Doroberniensi archiepiscopo, capitulo 13, apud
Spelmannum tomo I, pag. 249; apud Labbeum
tomo VI, col. 1377, ubi hæc formalissima verba di-
serte exprimuntur : *Itemque ut per gyrum totius
anni, natalitiam sanctorum uno eodemque die, jux-
ta Martyrologium ejusdem Romanæ Ecclesiæ, cum
sibi convenienti psalmodia seu cantilena venerentur*.
Nec aliud esse potuit Martyrologium quod abbates
Franciæ, in conventu Aquisgranensi anno 817 in
choro recitandum præscripserunt capitulo 69, apud
Labbeum tomo VII, col. 1311, his verbis : *Ut ad capi-
tulum primitus Martyrologium legatur*. Quæ cum
de imperfecto Bedæ opere accipi prorsus nequeant,

A multo minus ad juniores Martyrologos referri, haud
dubium quin de Romano, sive magno, aut Hierony-
miano, sive de vetere Rosweydi et parvo intelligen-
tur. Refer quo volueris, convincitur Valesius ante
Sixti V tempora MARTYROLOGIUM ROMANUM vere
exstitisse. Conveniat ipse modo cum Florentinio de
ea appellatione, Hieronymianis ascribenda, ego ad
parvum nostrum accedo, contendoque et ipsi con-
cedendam esse *Romani Martyrologii*, sed *minoris
seu parvi nomenclaturam*.

83. Hic cum utroque viro clarissimo certandum
est. Negant ambo Rosweydo Martyrologium *Roma-
num* dici posse, sed argumentis plane diversis. Flo-
rentinius enim, ut infra clarius patebit, putat Mar-
tyrologium a Rosweydo editum, non esse illud quod
B Ado operi suo præfixit, sed potius contractum ex
Adone compendium, sæculo undecimo non vetus-
tius : *Romani* appellationem haudquaquam negatu-
rus, si vere illud esse crederet, quod a *Romano pon-
tifice, cuidam sancto episcopo Aquileiam directum*,
atque ab Adone Ravennæ repertum et descriptum
est. Nimirum male supponit vir doctissimus non aliud
Martyrologium Ravennæ reperisse et descripsisse
Adonem, quam Hieronymianum ipsum, quale se Ado-
ni conjunctum, in uno aut altero codice, deprehendis-
se testatur. Florentinio destinatur proxime sequens
articulus, sic ut modo, cum solo Valesio supersit
controversia; qui postquam *Romani Martyrologii*
vocabulum majori illi et vetustiori, a S. Gregorio
memorato, eripere frustra tentavit, sic demum ad
Rosweydinum descendit : « Et hæc quidem ad lo-
cum Gregorii Magni satis sint dicta. Quod spectat
ad testimonium Adonis Viennensis, non difficilis est
responsio. Nam præterquam quod recentior est Ado,
nec ad tantæ vetustatis monumentum confirman-
dum satis idoneus, ex ejus verbis nihil elici potest,
quo probetur fuisse ullum Martyrologium Roma-
num. Ait enim Ado vetustissimum Martyrologium si-
bi traditum fuisse a quodam, quod olim a Pontifice
Romano missum esset Aquileiam. Non dicit Ado,
Martyrologium fuisse Romanum; sed tantum missum
a Pontifice Romano Aquileiam. Verum monachus
ille, qui hoc Adoni affirmabat, ei imposuit procul
dubio, ut majorem codici suo auctoritatem compa-
raret, et munus suum, ac describendi copiam, quam
Adoni fecerat, vendicaret. Non enim Romæ, sed
D Aquileiæ compositum est illud Martyrologium, quod
Ado Martyrologio suo præfixit, ac Rosweyodus pro
vetere Romano nobis postea edidit. »

84. Multa hic paucis pro auctoritate satis rotunde
et confidenter definit Valesius, quorum, ut a fine
incipiam, postrema duo illi aperte inficior, nempe
monachum Adoni imposuisse, quod valde temere, et
Martyrologium Aquileiæ compositum esse, quod non
minori levitate astruitur; nec enim vestigium ap-
paret uspiam quo magis Aquileiæ quam Hierosoly-
mis compositum dicatur Rosweydi Martyrologium,
nec id juris Valesio tributum credimus aut sine
causa, virum religiosum audacter mandacii arguat.

Vidit hæc ante me, nisi fallor, eruditissimus Mabilio, in præfatione ad Sæc. IV. Benedictin. partem secundam, pag. lxxviii et sequenti, illa ipsa Valesii verba referens; sed nescio quo religionis obstrictus vinculo, ita subiecit: « Hanc viri eruditissimi, et mihi maxime suscipiendi sententiam penitus refutare nolim, sed tamen dissimulare non possum auctoritatem concilii Cloveshoviensis, » etc., cujus et Aquisgranensis verba proxime retutimus. Equidem Valesium et doctos quoslibet viros demisse suspicio et veneror, sed usque ad aras, non ita, inquam, ut prodita veritate quidquam ab eis suscipiam, quod sine vade, sine teste comminiscuntur. Non tanta mihi Valesii autoritas, ut non contra, et religiosi fratris, sive is monachus, sive alius fuerit, et Adonis testimonium sincerum et verum existimem; nec id mihi eripi patiar, nisi contrariis argumentis apertius evincatur.

85. Et utriusque testimonii habeo Martyrologium et quidem *venerabile ac perantiquum*; habeo *ab urbe Roma Aquileiam cuidam sancto episcopo, a pontifice Romano directum*. Quid, quæso, sponte sua inde profluat? nisi Martyrologium illud Romæ conscriptum, Romæ usitatum fuisse, demum, æque *Romanum* nominari posse, ac illud vetustius vulgo Hieronymianum a S. Gregorio commendatum, quod passim eruditi alii cum Bollandi et Florentinio vere et proprie Romanum dici posse assentiuntur, quidquid Valesius contra tricetur, in hac parte a Florentinio abundantissime confutatus. Neque opponas hinc fore consequens quod duo fuerint Romana Martyrologia, nam in eo nihil magis piaculi, quam quod plura sibi invicem Sacramentaria successerint, ut Gregorianum Gelasiano, illud hoc ornatus et exactius: sic enim minus Romanum, nitidius et clarius, alteri majori et confusiori facile substitui potuit, licet septem aut octo dies nunc vacui appareant, qui forte amanuensium socordia sic fuerint relictii. At Romæ nullum hujusmodi exemplum repertum est. Quid tum postea? Quis Romæ Hieronymianum invenit? Quis nescit Romana illa vetusta, seu magnum seu parvum, plane intercidisse, postquam Usuardinum, commodius et elegantius in omnes fere Occidentis Ecclesias introductum est? Plusculum lucis ex dicendis accedet.

86. Pergit Valesius: « Totum fere istud Martyrologium quod a Rosweydo publicatum est, descriptum est ex ecclesiastica Historia Rufini presbyteri Aquileiensis, cum ipsis etiam mendis quæ in Rufino habentur. » Idque probat pro toto anni decursu, ex diebus quinque; ex pridie Nonas Februarii; Idibus Aprilis; item xix Octobris; secundo Novembris, et iv ejusdem mensis, ubi non male animadvertit *Theodotum Laodicenum* perperam a Romani parvi compilatore inter sanctos relatum, ut pluribus ad diem ii Novembris disseruimus. Quamquam non dissimulavero, magna hic denuo superjectione Valesium uti, cum neque totum, neque media pars, imo nec quinta pars Romani parvi ex Rufino con-

flata sit. Fateor nihilominus hæc sola esse, quæ tanto viro digna, in ea dissertatione dici possint, quæque in Observationibus nostris ad plurimos Usuardinos textus, toto opere inculcavimus. At vero tota concidit Valesii conclusio, vicelicet, *Martyrologium illud, quod Ado Viennensis suo præfavit Martyrologio, nullo modo dici posse Romanum*. Quod autem nova auxesi intorquet, *gravissimis erroribus scatere*, ad unum restringitur Theodotum Laodicenum.

87. Ast hic error Martyrologii istius auctori facile condonabitur, si meminerimus bona fide ex Rufino acceptum, ab homine nec satis docto, nec satis critico, ut aliunde deprehenderet, Theodotum in Ariana hæresi perseverasse, quod tot alios viros eruditos post ipsum latuit, quemadmodum novimus Eusebium Cæsariensem per tot sæcula in Usuardi Martyrologio locum inter sanctos obtinuisse, quo eum tandem deturbare Martyrologii Romani reformatores. Si tam carus Valesio fuisset Theodotus, forte pro ejus orthodoxia asserenda, æque ac pro Eusebiana decertasset. Sic pridem in litteris ad me Castellanus ingenue fassus est, iniquam agnoscens Valesii agendi rationem: « Videtur enim, inquebat, ad vindicandum Eusebium, vel eo potissimum inductus, quod e Romano Martyrologio erasum ægrius ferret Theodotum, eo acrius perstringere quod in eo superstes sit: æqua ratio postulabat ut vel ambos damnaret, vel tueretur ambos. » Ut ut est, affirmat quidem, pene dixeram divinatus Valesius, sed nullo modo probat « aut Adonem fucum nobis fecisse, qui hoc Martyrologium, tanquam a Romano pontifice transmissum ediderit, aut monachum, qui hoc Adoni affirmaverit, illi imposuisse. » Nos ab utroque vera relata credimus, et Martyrologium a Rosweydo editum, *Romani* titulo neutiquam privandum.

88. Sane non multis argumentis opus est, ut refellatur quod gratis astruitur; nec vero Adonis sanctitatem, nec religiosi fratris fidem, tota illa sua dissertatione, saltem apud cordatos labefactavit Valesius. Ut autem, qui sententiam nostram egregie confirmet, laudatus modo Claudius Castellanus, mihi, ut supra dicebam, ad edendum Usuardum adhortator incitatorque præcipuus, in sua ad primi Bimestris Martyrologii Romani, notis longioribus illustrati, præmonitione, prudens, doctum, verum, sensatum, exactumque judicium ferens pag. 16, quod hic ex Gallico Latino facio. Ita habet: « Parvum Martyrologium, Roma Aquileiam directum, editum est a Rosweydo, sub nomine VETERIS ROMANI; sive titulum istud in ms. sancti Pantaleonis Coloniae apud Cartusianos servato repererit, sive ipse de suo ascripserit: quod certe non nisi meritissime fecisset, quandoquidem in eo ms. inveniatur Martyrologium longiori Adonis præfixum, pateatque sanctum illum Viennensem archiepiscopum, in Martyrologii sui præfatione asserere, se in capite operis posuisse venerabile et perantiquum Martyrologium, Roma Aquileiam, cuidam sancto episcopo a Romano pon-

tifice directum, quod religiosus frater, inquit, mihi A aliquot diebus præstitit, quodque apud Ravennam positus transcripsi. Quis credibile faciat Romanum pontificem aliud Martyrologium Romanum Aquiliam direxisse, quam quod Romæ tunc temporis esset usitatum? »

89. « At vero (*Castellani semper verba sunt*) quod probat manifestius Martyrologium in capite Adoniani operis, apud sancti Pantaleonis Coloniae repertum, certissime esse antiquum Romanum, ad usum Ecclesiæ Romanæ, verumque apographum illius, quod Romanus pontifex Aquileiam direxerat; non solum inde sumitur, quod sancti ibi reperiantur Romanæ urbi proprii et Hieronymianis plane incogniti, ut Martina, Dafrosa, Papias et Maurus, solo mense Iannario; neque ex eo quod Cathedra sancti Petri proprio die signetur, ab Antiochena rectissime distincta; verum etiam, quod inter varias ecclesiarum Romanarum dedicationes, illa quoque occurrat, quæ est sacelli alti, castri sancti Angeli, expressa per terminos INTER NUBES, quodque festo sancti Sebastiani, legatur ejus sepultura IN VESTIGIIS APOSTOLORUM, designando per hæc verba Catacumbas, in quibus sanctorum Petri et Pauli corpora aliquandiu quieverunt. Et quomodo, inquit, post hæc moderni aliqui scriptores, mutua terentes vestigia, ausi sunt asserere Martyrologium a Rosweydo editum non esse vetus Romanum, sed potius Hieronymiani Martyrologii apographum? Eequid inde liquet, viros illos, siquidem Martyrologium illud inspexerint, non nisi levi oculo lectitasse? Etenim præter ea, quæ de sanctis Romanis, et Romanarum ecclesiarum singularibus dedicationibus jam diximus, minima quævis attentio aut applicatio patenter ostendit, totum Rosweydingi Martyrologium contextum, ab omnibus Hieronymiani Martyrologii cognitis apographis diversissimum esse. »

90. Hæc omnia a Castellano rectissime observata sunt, plura haud dubie dicturo, si adhuc paulo profundius Romani parvi arcana rimasset, quæ toto hoc opere clarius ob oculos posita sunt. Audiamus tamen factam ab eo Parvi nostri cum Hieronymianis comparisonem: « In Rosweydingo dies vacui inveniuntur, in Hieronymianis quantumeunque abbreviatis, omnes dies pleni sunt. Rursus in illo composita omnia et ordinata, in hisce confusio ingens ab varia egrapha sæpius transumpta. In Rosweydingo plures Veteris Testamenti prophetæ consignatisunt, in Hieronymiani vetustioribus apographis nullus. In illos martyres et sancti alii ex Rufino accepti, at non Lugdunenses; in istis Lugdunenses sunt et pauci alii, adeo ut fatendum sit Rosweydingum vetus autographum esse, magno studio elaboratum, nullo autem modo ex alio desumptum. Hinc prudenter conjicitur, Romanos Hieronymiani, in quo sola martyrum nomina et palæstræ notabantur, pertæsos, aliud præoptasse, in quo selecti et novi sancti, tum martyres, tum alii, minori numero annuntiarentur, ascriptis imperatoribus iudicibusve, sub quibus pas-

erant, aliisque circumstantiis; quæ omnia perapposite in veteri Rosweydingo exprimuntur. Quid, quod credibile sit, illud ipsum esse Martyrologium Romanæ Ecclesiæ, tota Occidente cognitum ab anno 747, quod in Anglia habitum et concilium Cloveshoviense, cujus canon 13 hæc verba definitiva subministrat.... » Habes supra num. 81.

91. Pergit Castellanus ostendere, Adonem, dum circa annum 888 Martyrologium scriberet, merito ductorem suum Aquileiæ repertum. *perantiquum* æque ac *venerabile* appellare potuisse. Nec sibi objectari patitur paucula Romani parvi additamenta, ut *Erminonem*, seu *Erminum Lobiensem* xxv Aprilis; *inventionem reliquiarum in Stabeleto*, ejusdem mensis xx aut *dedicationem Malmundariensem* xvii Novembris; cum satis pateat, similia a cœnobiiis, quorum id aut simile manuscriptum olium fuerit, facillime adjici potuisse, quemadmodum *Quirinus* xxx Aprilis, addo *vigiliam Apostolorum* eodem die, aut hujusmodi minutias alias, quas Romanis fatemur non convenire: ex aliis enim plurimis apertissimum est, singulas quasque Romæ proprias solemnitates ita ab Adone descriptas, ut antesignanum suum semper quasi digito præmonstret. De cætero, mirum videtur Castellano, et mirum cuique videri debet, tam antiquum codicem, tam integrum ad nostra tempora pervenisse. Porro an festum omnium Sanctorum inter accessiones censeri debeat, suo loco dicemus. Fatetur autem per errorem, a Martyrologii illius auctore, Rufinum nimis cæce secuto, Theodotum Laodicenum adjectum fuisse, de quo nos plura alibi. Alia Castellani, pro authenticia, vetustate et auctoritate Romani parvi argumenta sparsim reperiuntur toto primo bimestri, ab ipso cum egregiis notis vulgato, cujus operis complementum utinam aliquando videre liceat? Sed jam dicta, ultra mensuram, ni fallor, sufficiunt, ut Valesii aliorumque objecta penitus convellantur.

92. Hic verbo monendus lector inter adversarios mihi nequaquam obijciendum venerandum magistrum meum Daniele Papebrochium, dum hæc scribo, ad laborum coronam, senio et meritis gravem, a Domino, uti plane confidimus, evocatum. Non, inquam, ille inter adversarios hic mihi obijciatur, tametsi variis locis, in magno nostro de Actis Sanctorum opere, sed præcipue tomo V Junii, pag. 850, litt. C, oppositam sententiam ex incidenti propugnet. Pridem et sæpe fassus est, se in eorum hic numero esse, quos proxime aiebat Castellanus, viros cætera eruditissimos, re non satis examinata, alios transcripsisse, atque adeo de Romano nostro parvo non sensisse pro merito. Ibi certe Papebrochius Florentinii opinionem paucis verbis totam complexus est; sed auditis subinde solidioribus rationum nostrarum momentis, iniquiorem illam censuram, et eo loco et quocunque alio in Actis adoptatam, induci prorsus et eradi voluit. Porro tam citati Florentinii, tum cæterorum Romani parvi impugnatorum argumenta, non minus quam Valesiana, longe

a scopo aberrare, nec ullo pacto *venerabilis et perantiqui* Rosweydingi Martyrologii auctoritatem infringere, jam etiam demonstratum est.

ARTICULUS II.

Frustra nituntur adversarii ostendere, Romanum parvum illud ipsum non esse Martyrologium, quo se adjutum fatetur Ado, quodque Martyrologio suo se præfuisse asseverat.

§ I. — Refelluntur Andreas Saussayus et Joannes Fronto.

93. Jam ex Castellano audivimus neotericos nonnullos, re minime perpensa, descriptores mutuos, ausos nihilominus asserere Romanum nostrum parvum, a Rosweydo vulgatum, ex majori et vetustiori Romano, vulgo Hieronymiano, contractum esse compendium. Tales ego paucos reperire memini, verum quicumque ii sint, næ illos in hujusmodi rebus imperitissimos esse oportet, qui ex unius solius mensis, imo paucorum dierum facta inter codices collatione, apertissime convinci possunt, Martyrologi illius auctorem tam esse ab Hieronymianis remotum, ut plerisque diebus ne unum quidem nomen referat, quod in Hieronymianis inveniatur. Censeo itaque, tales adversarios nec refutatione dignos esse. Majus facessunt negotium, qui exteriori quadam fallacique similitudinis imagine delusi, sibi induxerunt in animum, Martyrologium nostrum parvum, non aliud esse, quam puram putam Adonis epitomen, duobus minimum sæculis ipso Adone posteriorem. Inter hos præcipui sunt laudati jam supra Andreas Saussayus, in opere de scriptoribus mysticis a Florentinio citatus : Joannes Fronto, prænotatorum ad Kalendarium, anno 1632 editum, § 8, et Franciscus Maria Florentinus, ad Martyrologium Hieronymianum admonitione prævia 4 et 5. A Frontone incipiam, ejus paragraphus eo facilis evertitur, quod rotunda ejus et nulla ratione subnixâ affirmatio, per oppositam negationem æque rotunde, plane et prorsus eliditur. Paragraphi ipsius titulus est : *Quid censendum de Martyrologio Romano vetere, quod eddidit Rosweydu?* Decretoria est responsio ; attende.

94. « Martyrologium illud non est nisi epitome Martyrologii Adonis, ut facile agnoscet, qui conferret ipsum : habet eadem errata, habet eadem sæpe verba ; nonnulla fuere addita : denique nullo modo Romanum est, nec vetus. Et quod non sit vetus, demonstratur ex eo quod solemniter. Omnium Sanctorum inscribit, quam certum est non antecedere tempora Gregorii III, qui sedit anno 731, aut Caroli Magni, qui decessit anno 813, ut demonstravi ad 1 diem Novembris. Romanum non est, nam cum de sancto Felice loquitur xiv Jannarii, seu xix Kal. Februarii, sic scribit : *Nolæ, Felicis presbyteri, in Pincis sepulti*. Et quis nescit Pincis esse locum qui Romæ est, non vero Nolæ, ut demonstravi ad illum diem ? Hoc autem erratum non cadit in Romanum scriptorem, sed venit ex Adone. Nemo dicat me hic conjecturis indulgere, res certa est. Alioquin mea non refert, Martyrologium illud esse, vel non

A esse Romanum, sed tenemur quæ vera sunt proferre. » Hujusmodi ratiocinio argutari quis facile posset, Menologium Græcum a cardinali Sirleto Latine redditum, non esse a Baronio in Martyrologium Romanum translatum, sed ipsum illud Menologium ex Romano moderno extractum fuisse.

95. Certe paucis hic multa transigit vir doctissimus, rem una confecturus, si solidis momentis censuram fulcivisset. Si ego flatu unico totam illam periocham, non solum incertam, sed levem, sed falsam pronuntiavero, *nemo merito dixerit, me conjecturis indulgere*, cum dicta sigillatim probaturus sim. *Non magis mea refert, quam Frontinis, illud Martyrologium esse vel non esse Romanum* ; sed si *tenemur, quæ vera sunt proferre*, eadem plane religione tenemur, quæ falsa, aut sunt aut saltem plane videntur coarguere. Amabo, quid ex his sequitur, *habet eadem errata, habet eadem sæpe verba ?* An quod Romanum parvum ex Adone ? an non evidentius, quod Ado ex Romano parvo acceperit, ipso præsertim tam luculenter testante, *sibi apud Ravennam posito, a quodam religioso fratre aliquot diebus præstitum, a se diligenti cura transcriptum, et in capite operis sui positum* ? Sint ibi errata eadem, sint eadem verba omnia, sint iidem apices ; quis obsecro, aliud educat, quam illum transcripsisse, qui se disertissime transcripsisse profitetur ? At nec *vetus, est, nec Romanum*. Postremum abunde demonstratum est, porro demonstrabitur, nec miserum in Pincis eum nobis titulum eripiet, de quo videnda Observatio ad citatum diem xiv Januarii. De vetustate ita brevi statuemus, ut ex festivitate Sanctorum omnium, nihil Frontoni subsidii sit accessurum : hic modo ad rem nostram satis est, tam vetus esse, ut Adoni in adornando Martyrologio suo vere præluere potuerit.

96. Supersunt bini adversarii, Saussayus et Florentinus, quorum non definitionibus, sed rationibus respondendum est. Retulimus non ita pridem magnifica Saussayi in Rosweydu, ob veteris illius Romani Martyrologii publicationem, profusa elogia. Verum congestas laudes alibi in vituperia vertit, quæ cum apud Florentinium inveniam, in fonte quærere supersedeo. Hunc igitur audiemus, et presso pede sequemur ad singula. Erat primo Saussayus in eo, quod Rosweydi codicem cum Bedæ Martyrologio componens, ridicule asserat, esse *merum Martyrologii Bedæ indicem* ; forte quia alium Bedam non noverrat præter Plantinianum, ex Adone male consutum, facile induci potuit, ut alterum alterius epitomen faceret, quemadmodum Florentinus Adonis epitomen censuit, dum ipsum cum Adone conferret. At pupillam oculi Saussayo læserat Rosweydu, Hilduini de Dionysio placita ex suo codice impugnando. Hinc acriores illæ in Rosweydu invectivæ, hinc illa plurium argumentorum series, qua ipsum impetens, plerosque graves et eruditos viros negare affirmat, Martyrologium illud Rosweydi esse vetus Romanum, ab Adone laudatum, et a S. Gregorio

depictum, etc. Verbo *spurium* decernit, *diversum a vero et repudiandum esse*, imo *corruptum, fucatum et ex corruptissimo codice depromptum*. Si in extrema opposita fœde prolabantur, qui de rebus non satis discussis et perpensis, nunc amore, nunc odio distracti, temere pronuntiant. Ultro admisi, Rosweydi Martyrologium non esse Gregorianum; at non esse ipssimum illud, quod ab Adone laudatum est, id vero pernego, nec id unquam extendent Saussayi aut Florentinii ratiocinia, quorum ut medullam contraham, sic ordine prosequor.

97. Arguebat, ut video, Saussayus a vocabulo *natalis*, sed quam imbelli telo, tam non digno quod repellatur. « At urgent fortius, inquit Florentinius, quæ deinde censor opponit, Martyrologium nempe illud nequaquam esse posse, quod Ado laudavit, et a quo se plurimum adjutum fatetur. Primum, quod ex tribus antiquis codicibus, quibus Rosweyodus usus est, in uno tantum invenerit Adoni præfixum, cui potius tanquam Kalendarium præfigi potuerit, et cuius specimen revera non incongruum exhibet. Inde Rosweyodus exagitat, quod putaverit Adonem ubique vestigiis Romani veteris insistere, cum ex locis adnotatis certum ostendat, Romanum illud putatium in multis cum Adone non convenire, in aliquibus exuberare. « Si nihil ibi habeat Saussayus quod fortius urgeat, vere ostendit se ea solum causa Rosweyodus aggredi, ut Hilduinum suum tueatur. Quid si decem, quid si viginti codices Adonianos reperisset Rosweyodus, Romano parvo vacuos, atque in solo aliquo, ordine quinto et vigesimo, feliciter præfixum, an inde, obsecro, minoris faciendus esset tam diu expetitus, tandiu desideratus thesaurus? An minori eruditorum omnium applausu ubique acceptus est Beda, a Majoribus nostris editus, tametsi contextus ille a centenis codicibus abfuerit, in uno solum aut altero, imo in duabus laciniis Romana altera, altera Divionensi repertus.

68. Edat nobis modo aliquis tot latentia antiquorum opera, velsi a millenis aliis codicibus abfuerint faxo et gratanter et benevole ab eruditis omnibus admittantur, si nullo alio præterquam raritatis vitio laborent. Scimus ab Aloysio post longam molestamque perquisitionem repertum esse Adonis exemplar aliquod, *in cuius comparatione, omne aurum nihil esse duxit*. Cedo cui homini in mentem venerit, editionem ejus redarguere, quod sola et prima esset? Alia exempla magis, vel minus integra vidit Mabilio, viderunt alii, a quibus etiam forte aberat Romanum parvum, imo ipsa Adonis præfatio; nec tamen inter eruditos ullus ex eo capite suspectum habuit, quod tam feliciter orbi litterario porrexerat Rosweyodus, quid, quod testetur laudatus Mabilio Sæculo iv Benedictino, parte II, pag. 272, *in pluribus, quæ vidit istius Martyrologii (Adonis) exemplaribus manu exaratis, non comparere Adonis nomen*; an inde fortasse etiam arguet Saussayus, Martyrologium, quod Adonis nomine venit, perperam ei attribui, quia in multis exemplaribus, *Adonis nomen non comparet?*

99. Aliud æque insipidum est. Rosweydi Martyrologium Adoni tanquam Kalendarium præfigi potius potuit. Jamne excidit, quod paulo ante Saussayus dixerat, *merum Martyrologium Bedæ indicem esse?* Profecto longe inter se differunt Beda, etiam supposititius, et Ado; saltem tantum, ut utrique idem index aut Kalendarium non conveniat. Sed neque illud satis capio, qua demum verisimilitudine Romanum parvum, tanquam *Adonis Kalendarium* venditetur, *sicertum ostenditur, in multis cum Adone non convenire, in aliquibus exuberare?* Si index aut Kalendarium, cum opere non convenit, operis illius index aut Kalendarium dici omnino nequit, non magis quam Kalendarium Missali Romano præfixum, aptari possit Liturgiæ Græcæ, aut Copticæ. Nimiam hic video minutias quisque excutiendi indeque arguendi pruriginem, ubi moderatori, et accommodata rebus ipsis censura est opus. Demus aliquid antiquis codicibus, fateamurque cum Florentinio, sacras ipsas Tabulas, ut Sacramentaria, Diptycha, Martyrologia, non potuisse ad nos tam integra perventire, ut per summam notariorum aut amanuensium ecclesiasticorum incuriam, aut truncata, aut interpolata non sint; adeo ut rigidiorum critice id genus codices revocare, idem sit ac eos prope convellere, quemadmodum in codicibus suis Hieronymianis satis expertus est Florentinius, et nimis quam frequenter experiuntur, qui codices antiquos, præsertim usuales, ut sunt Martyrologium, sæpius versant.

100. Multa Mosander in sua Adonis editione asterisco notaverat, tanquam auctori abjudicanda; plura in appendicem refecerat Rosweyodus: sed ecce Mabilio, citato jam loco, pleraque restituenda putat; alia vero, quæ alii genuina censuerant, ab interpolatore inserta. Quæ eo solum huc adducimus, ut pateat vix humanitus fieri posse, ut tales codices ad nos integri perveniant; quod in hac nostra Usuardi editione diebus prope singulis usu venit. Nihil proinde miri erit, si in Romano parvo addita aliqua, alia hinc inde detracta fuerint, quamvis id raro accidisse deprehenderimus. Quomodo igitur *adhuc magis opugnant Rosweydi Kalendarium dies frequentes a martyribus vacui?* Vere obtundit Saussayus. Numeremus primum quot dies in Romano parvo vacui sint, subducta ratione, universum reperiemus septem; nimirum xxvii Februarii, xxiv Aprilis, xxiii Maii, vii Junii, xv Octobris, xx Octobris et xxvi Novembris. Atque hi sunt *frequentes illidies a martyribus vacui?* Ecquid terminis abuti oportet, ut inter trecentos sexaginta quinque dies, deficientibus solis septem, *FREQUENTES* dicantur deficere? At enim, si recte hoc argumentum expenditur, quo frequentiores fuerint in Romano parvo dies vacui, eo minus speciem referet *Adoniani Kalendarii*, ut vocat Saussayus aut *Adonianæ epitomes*, qualem fingit Florentinius.

161. Instat Saussayus: « Si Ado in præfigendis diebus festis, male atque per singulos dies ac Kalendaras dispositis, hoc (*Romano parvo*) usus esset, cum et in eo aliqui dies deficerent, non utique Bedam et

Florum supplere potuisset. » Novus hic scrupulus est : nusquam scripsit Ado se ex Romano parvo supplevisse dies omnes qui in Beda a Floro aucto desiderabantur, sed adjutum se fatetur, *ut dies martyrum verissime*, hoc est distincte, *notarentur*, qui *confusi in Kalendis inveniri* solebant non utique in Beda et Floro confusi; sed in antiquiori Hieronymiano, ex quo necdum confusionem omnem sustulit Florentinius. Fuerint igitur dies septem vacui, an de cætero non recte adjutum se profiteri potest Ado, dum cccclviii dies plenos reperit? An ei defuerunt Sancti alii, quibus pauculos illos dies suppleret? Dissolvamus omnia : xxviii Februarii ex vicinia accersivit *Romanum* abbatem Jurensem. xiv Aprilis non vacabat Beda, et tamen eo ipso die sanctum *Alexandrum* Lugdunensem, *Mellito*, a Beda signato, adiecit xxiii Maii, non procul excurrendum fuit, ut *Desiderius* Lingonensis, imo vel Viennensis synonymus commemoraretur: vidi ibi observationem nostram Usuardinam. viii Junii habuit in Beda *Medardum*, quo tamen contentus non fuit. xv Octobris, Lugdunum *Antiochum*, Colonia *Mavros*, suggestit. xx Octobris, popularis *S Caprasius* haud longe quaerendus erat. Denique xvi Novembris adfuit Lugdunensis *Eucherius*. Vides non magna adjumenta Adoni aliunde accessisse, ut proinde verissimum maneat, maxime et præcipue ex *venerabile* illo et *per antiquo Martyrologio adjutum* fuisse.

102. Sequitur argumenta quod nescio unde a Saussayo desumi aut exsculpi, qua autem vel veri umbra a Florentinio referri potuerit. Aures arrige : « Insuper negari nequit (*semper Florentinii verba recito*) quin ad recentiora tempora Martyrologium illud (*Romanum parvum*) ablegent, quæ subdit Saussayus, ad annum scilicet 1049. Etenim cum in eo ad diem xx Octobris, Rhemis solemnitas S. Remigii adnotetur, quæ antea die migrationis xiii Januarii peragi consueverat, et hæc in eundem diem accommodata fuerit in concilio Rhemensi, Leone IX astante pontifice, nemo potest concedere, Martyrologium illud esse, quod autographo suo præfixerit Ado, episcopus Viennensis, circa annum 875 (*melius scriberet circa annum 858*) sed compositum, vel scriptum undecimo sæculo excurrente » Nec OEdipus ipse hic nobis edisserat, quid tota hac speciosa rerum farragine sibi demum velint Saussayus et Florentinius, nisi aperte fateantur, se vetus Rosweydi Martyrologium nunquam inspexisse, saltem eo, qui citatur, die xx Octobris.

103. Iterum repeto me prorsus non capere quomodo hæc in virorum cætera eruditorum mentem incidere ullo pacto potuerint. Etenim si vere in exemplum adducitur dies xx Octobris, monstra sibi fingunt, quæ tuto profligent, cum is præcise dies ex septem unus sit quos in eo codice vacare diximus. Neque vero, toto eo mense, alia Remigii solemnitas refertur, quam quæ ipsis Kalendis consignata est his verbis : *Et Rhemis civitate, sancti Remigii episcopi*. Imo hæc unica et sola solemnitas, quæ de Remigio,

A in hoc nostro Romano parvo posita sit. Quod si hæc primum instituta fuerit anno 1049, *Leonce IX astante pontifice*, vide, obsecro, quanta absurda inde consequantur; jam enim Martyrologia nostra omnia Bedæ, Wandalberti, Rabani, Adonis, Usuardi, Notkeri, imo et Hieronymiana ipsa, *composita, vel scripta fuerint undecimo sæculo excurrente*, cum in iis omnibus eadem ipsa solemnitas disertissime annuntietur. Si hoc satis non est, ipsis omnibus antiquior Gregorius Turonensis sæculus quinque junior fiet, cum in Historia Francorum, cap. 21 assuerit : *Factum est autem ut post dies paucos adesset festivitas sancti Remigii, quæ initio mensis Octobris celebratur*. Diem selegit Leo IX quem antea Remigii festivitati destinatum probe noverat.

B 104. Stupore potius quam admiratione percellor dum hujusmodi cavillos, nœnias, imo pura putamenta protrudi video, et quasi per manus etiam doctorum virorum derivari, quæ ab acatholicis avide arrepta, in nostrum vituperium venditantur, ac similia comminiscendi ansam ipsis præbent viamque ostendant. Certe citatus supra Beckius, istiusmodi flosculis ex Saussayo, Valesio et Florentinio collectis, suum illud prætensum Germaniæ Martyrologium egregie exornavit, et ne palmam eis cederet, ineptissimo commento locupletavit. Postquam enim Rosweydim Thrasoni similem ex Valesio depinxit, qui nempe sesquipedalibus verbis Pontificem allocutus sit, puerilia alia admiscens, tandem et ipse capto e peralappillo, Goliathum se prostratum destinato ictu existimat. Audi porro quam belle arguetur pag. 22: « Recentioris etiam ævi Martyrologium Rosweydidianum arguunt, quæ iv Nonas Julii leguntur *Eodem die Augustæ, sancti Uldarici episcopi et confessoris*: qui vero sæculo x vixit, et sine dubio non statim est canonizatus. Ado sane ex hoc fonte aquas derivare non potuit, quippe sæculo ix vivens, nisi dicere velimus, a recentiori scriptore addita hæc fuisse, atque ita statuunt Mosander et Rosweyodus in appendice, quibus suspecta hæc esse videntur, atque a posteriori manu, fortassis monachi Benedictini, in cujus solius codice sunt reperta, et in tribus reliquis mss. aberant, adjecta. »

D 105. Ignosce, lector, si bilem mihi moveat inepta, fatua et mendacissimis gerris contexta ratiocinatio, ut ovum ovo, ita Saussayanæ persimilis, et pari prorsus fundamento subnixæ; nam patentissime falsum est, citata hic a Beckio de sancto Udalrico Augustano verba, in toto Romano veteri Rosweydino usquam reperiri, neam iv Nonas Julii, ut homo iste intrepide fingit, qui forte citata verba in appendice Adoniana Rosweydi reperiens, multa commentitia superstruxit, quæ manifeste ostendunt, ruere hominem Andabatarum more, nec argumentum noscens de quo tractandum erat, nec libros, quos manu versabat. Mosandrum Rosweydo jungit, quasi et ille Romanum parvum ediderit, quæ altera falsitas est. Tertio, Mosandri appendicem appellat, qui de condenda appendice ne somniavit quidem, in ipso

Adonis textu, asterisco notare solitus, quæ ipsi A suspecta videbantur. Quarto, fingit, nescio quem codicem monachi Benedictini, qui cum tribus aliis editioni Romani parvi servierit, cum diserte fateatur Rosweydu, se tribus solum codicibus usum in edendo Adone, a quorum duobus aberat Romanum suum vetus Adoni præfixum. Ut verbo absolvam, tota ea Beckiana machina, ficta, inutilis et inanis est, cui comminiscendæ, utinam viri alias eruditissimi, mihi quæ venerandi, falsis præiudiciis abrepti, viam non præmonstrassent!

106. Redeo ad Florentinum, ita telam Saussayanam pertextentem: « Postremo, inquit, Rosweydi, sive Martyrologium, sive Kalendarium, illud non esse a Baronio desideratum probat Saussayus. » An satis recte, non examino, cum nostra hic nihil intersit, sive magnum, sive parvum Romanum, magnus Annalium ecclesiasticorum scriptor expetiverit, modo verum perstet, illud edidisse Rosweydu, quo se adiutum fatetur Martyrologus Viennensis: « Ne vero Saussayus aliquid prætereat quod omnem adimat auctoritatem Rosweydi Kalendario, idemque nullæ certitudinis aut ponderis codicillum esse, futile crassissime erratis respersum prorsus concludat, addit pro coronide ridicula etiam quædam continere; idque ex adnotatis ad iv idus Novembris probare nititur: *Eo ipso* [legendum, *Et ipse*] *die quatuor Coronatorum,* » etc. Sed ridicula illa clare, ni fallor, solvi nus, ad dictum vi idus Novembris, solvitque hic etiam Florentinius, recte aliquando observans, « durum nimis exactorem esse Saussayum, ut Dionysium Parisinum, eundem esse ac Areopagitam mordicus defenderet, quod a Rosweydi tam Martyrologio quam adnotationibus, nonnihil infringi conjiciebat. »

107. Hæc nempe tota mali labes; hac ita incensus Saussayus, dum oculis emissit illi omnia rimatur, ridicula, inepta, parachronismos, et nescio quæ alia in Romano parvo se reperisse existimavit, in quo prius selecta et aurea omnia inseruerit: « Heribertus certe, eximius ipse solis sapientiæ radius, vivi fidei fontis, rivulus, virentis justitiæ stipitis ramus, jamque cœli pulchrum et æternum sidus. » Amabo, qui tam cito mutatus est color optimus? Sincere et ingenue edisseret clar. Castellanus, a quo cum notitiam libri illius Saussayni *de Scrip-toribus mysticis* a Florentinio citati postulassem: reposuit ille, se quidem opus illud non nosse, at hoc probe scire, opera Saussayi omnia Parisiis in summo esse vilipendio (*profonde mésestime*). Ait præterea, grande illud Martyrologii Gallicani opus, duobus voluminibus distinctum, contemptim appellari *plaustrum mendaciorum*. Demum, Hilduinistam fuisse pertinacissimum, unde religioni sibi duxerit non acerrime insurgere in opusculum, qua Dionysium utrumque tam accurate alterum ab altero discretum advertebat. Nimirum, nulla ipsius intererat, quidquid veritas pateretur, dum præiudiciis (*à ses entêtements*), contrariam offenderet.

Aque hisce Saussayum ex arena jubemus excedere.

§ II. — Diluuntur ea quæ speciosius objicit Florentinius.

108. Superest nobiscum ipso Florentinio controversia, in qua discutienda veniunt quæ Joannes Fronto non ita pridem decretoria potius sententia determinaverat, quam solidis argumentis probarat, Florentinius vero, adductis rationibus, speciosius, sed pro viri doctissimi more, summa cum modestia, ex Romani parvi et Adonis ad invicem collatione ostendere conatur. Juvat ex ordine singula ejus argumenta expendere. Ita proseguitur: « Verum secuti Saussayo facile concederem, Rosweydu nuncupatum Martyrologium, non esse vetus Romanum a D. Gregorio indicatum, et a Baronio expetitur: ita ex Bedæ Hagiologio contractum nequaquam consentirem, cum potius ex Adone, conferenti cuique exceptum videri compendiosius Kalendarium omnino possit. Contuli equidem cujuscunque mensis plurimos dies, et ex iisdem ab Adone excerptis, ac in proprium usum vel obscuriori, vel mutilo, vel recentiori stylo deductis facile agnovi, non Adonem ex hoc Kalendario, tanquam ex Antiquo Aquileiensi codice, in suum Martyrologium transtulisse, sed e contra recentiore scriptorem, inde suum indiculum compegisse. » Sedulo observes velim, Florentinum ex Saussayo hausisse, et passim supponere, Romanum parvum scriptum esse, sæculo xi excurrente, quo præiudicio munitus, facile alia colligit quæ ipsi recentioris styli vestigia præferre videantur. *Eragemus, inquit, compendio, si libet, per unum aut alterum mensem:* imo vero, et libenter, per totos duodecim; *et aliquot signatos dies,* ego volo omnes et singulos, *cum Adone et nostro simul conferemus, ut assertio non minus veritas quam nostri vetus tioris ætas apparent.*

109. Vitandæ confusionis gratia, hæc ad rem nostram se jungi cupio, utroque concessa quantavis ætate Hieronymianis apographis, pro quibus ipse unice pugnat, soli Adonis et Romani parvi collationi insisto, ut, uter ex altero ceperit, perspicue elucescat. Florentinius ab ipso limine sic auspicatur: *Rosweydi Martyrologium, recentiori ritu, quam nostrum, a Kalendis Januarii annum orditur.* Sic plane, *a Kalendis Januarii annum orditur,* sed inde nihil minus consequitur, quam quod recentioris ritus sit. Multum laborat, sed ferme in vanum, Florentinius, exercitatione sua secunda, ut ritum istorum annum inchoandi antiquitatem, seu, ut clarius lequar, prioritatem alicunde eruat, nequendum fixos cardines, nobis producere potuit, ad quos figendos, nec facilis sane, nec expedita sententia est. Utcumque fuerit, argumento ad hominem plane exarmatur, qui hic Rosweydu adoritur; Florentinius; nam quod inter Hieronymiana ejus apographa vetustissimum est, scriptum, ut constat, sub initium sæculi octavi, anni sui sacri seriem etiam incipit a Kalendis Januarii, idemque facit Beda, Willibrordi plane synchronus. De ætatis pærogativa cum Hieronymianis, nullatenus discepto, sufficit mihi, si parem Epternacensi et Bedæ, Romano parvo concesserit Florentinius,

110. Nec pluribus opus esset, ut tota hæc prima Florentinii argumentatio plane enervaretur. Lubet tamen in curiosorum gratiam, ulterius inquirere, sitne usus in Ecclesia magis recentis, annos a Kalendis Januarii, quam a natali, aut a vigilia natiuitatis, aut aliunde exordiri : quæ res apud eruditos adhuc satis incerta et ambigua est. Percurramus antiquos Rituales libros et Martyrologia. Certum est, Allatii et Frontonis Kalendaria pro antiquis haberi, similia esse nec ætate multum differre. Allatianum, quadriennio ante Frontonem, nempe anno 1648 operi de Consensione Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ, sub finem insertum est. Confer utrumque; statim animadvertes Allatianum incipere a Dominica prima Adventus, diesque notare, veterum Romanorum et Martyrologiorum nostrorum more, per Kalendas, Nonas et Idus. Contra vero Frontonis editio initium facit a die natali Domini, sicque more, hodierno per ordinales numeros totius anni dies decurrit. In Sacramentariis a Menardo et Thomasio editis initium sumitur a Vigilia natiuitatis Domini, ex tribus vero Gallicanis, ab eodem Thomasio, et post a Mabillone vulgatis, nullum est, de quo judicare possis, consimile alteri habuisse principium. Nec dissimulat Mabillo de Liturgia Gallicana pag. 98, num. 3; pag. 176, num. 5, et alibi, dubias et incertas esse de h'cæ rebus conjecturas.

111. Parem puto fuisse, hoc est non stabilitam, sed arbitriariam Martyrologiorum inchoandorum rationem, de qua nihil satis compertum sit. Jam de Hieronymiano Epternacensi et Beda locutus sum : addi his debet Blumianum. Lucense autem et Corbeïense non a vigilia natiuitatis, ut Ado Rosweydi, sed cum Frontoniano Kalendario, ab VIII Kal. Januarii, seu ab ipso natali Domini annum auspicantur. Porro Aloysius et Mosander sic Adonem ediderant, ut a Kalendis Januarii principium facerent. Rosweyduus vero sic ultimo præfatiunculæ suæ paragrapho loquitur : « Quod in Martyrologio Adonis initium sumatur, non a Kalendis Januarii, ut hactenus editum, sed a vigilia natiuitatis Domini, scias hoc ex Romanæ Ecclesiæ ritu factum, quæ anni epocham olim habuit Natiuitatem Christi, et a Vesperis vigiliæ ipsius Natiuitatis annum auspicabatur. Constantè ita exhibebant tria mss. exemplaria, quibus usus sum. » An forte tunc immemor erat vir accuratissimus, Romanum suum vetus, Adone multo antiquius, a Kalendis Januarii exordiri? Si omnia Adonis manuscripta exemplaria inter se conferrentur, plura credo repertum iri, quæ in hac parte Romano parvo essent conformia.

112. Fuit Wandalbertus Adonis æqualis, imo ipso senior et ante ipsum Martyrologus, utpote qui anno 842 scripserit; ipse nihilominus sic præfatur : *A Kalendis Jonuariis, usque ad finem anni, per dierum singulorum occurrentes festiuitates* (Martyrologium) *metro edidi*; idem facitavit is, *cujus ope et subsidio* Wandalbertus *præcipue usus est, sanctus et nominatissimus Florus, Lugdunensis Ecclesiæ sub-*

diaconus, auctioris Bedæ Martyrologii compilator. Adde his Rabanum, et ipsum Adone vetustiorum, adde Notkerum ei ferme æqualem, patebitque evidenter, quod supra dicebam, modum istum annos inchoandi, per id tempus valde arbitrarium in libris ecclesiasticis, sed præcipue in Martyrologiis fuisse. Quinimo, a majori antiquiorique Martyrologorum nostrorum numero ita stabilitur Romani parvi auctoritas, ut potius consequatur, seculo ipso octavo inchoandorum annorum rationem a Kalendis Januarii cœpisse, quam ex Florentinii conjecturis ullo pacto verisimile sit, recentioris usus esse sic annos exordiri. Hæc concludo præfatiuncula Bollandi, *1 die Januarii*, ita opus suum auspicantis : « Præcipua semper religione celebrata a Christianis Kalendæ Januariæ sunt, propter Dominici natalis octavam, sacrosanctæ circumcisionis Christi memoriam, et augustissimum nomen Jesu, in quo nimirum oportet omnes homines salvos fieri. Merito igitur veteres Romanos, in auspicando ab hoc die anno, sequi Ecclesia maluit, quam cæteras gentes, quæ aliud quodpiam staterent exordium, ut ipse dies sacrum nostræ symbolum salutis præferret? » Sed de his plus quam satis.

113. Pergamus cum Florentinio compendiose evagari : « In ipsa autem Kalendarum die, inquit, præter octavam natalis et circumcisionem, non alios quam tres martyres exhibet, unicumque confessorem, relictis apud Adonem, triginta martyrum Romanorum corona, Euphrosyna virgine ac Eugendo abbate. » Hic hæreamus tantisper, quæramusque ex Florentinio rectene Martyrologii compilator prætensam suam epitomen, vel indicem, vel Kalendarium contexat, dum tres omnino annuntiationes apud Adonem intactas relinquit? Ego talem indicem, vel Kalendarium, vel ex hoc solo capite, ut infidum et spurium rejicerem. Quæramus denuo an ipse collationem suam satis opportune inde incipiat, ubi tanta inter Adonem et Romanum parvum discrepantia est? Cur ad secundum Januarii diem progressus non est? Ibi certe longe majorem invenisset conformitatem. Verum ne nimis tædeat (Florentinii verba sunt) *omnia sigillatim hic perpendere*, verbo unico rem absolvam; sive Romanum parvum cum annuntiationibus Adonianis conveniat, sive in numero discrepet, sive deficiat, sive exuberet, nihil inde contra Romanum parvum conficitur, cum adductus a Florentinio Kalendarum textus apud omnes cordatos probare debeat, Adonem posteriorem a priori accepisse quidquid in eo continebatur, addidisse, quæ alibi repererat, aut Lugduno, ubi Martyrologium scribebat, viciniora erant.

114. Meminisse poterat debebatque vir doctissimus parlo ante a se dictum non ita Adonem *Romani parvi vestigiis se accommodare voluisse, ut ne latum quidem unguem* transgressus sit. Quinimo transgredi omnino debuit, dum aliunde subsidia adfuere, quod Kalendis Januarii plane ostendit : alibi, dum sanctos alios non reperit, ut secunda die Januarii et sæpe alias, nullos exornavit sanctos, præter eos quos ei

Romanum parvum suggesserat. Quod si contra factum esset, puta, si Romanum parvum ex Adone accepisset, quænam, obsecro, cogitabilis causa dari posset, cur indiculi auctor, ex octo Adonianis annuntiationibus, solas quinque selegisset, iis sanctis prætermisissis, qui erant notissimi? Rursus, quæ causa, cur vel ipsam primam celebrioremque Adonis annuntiationem immutasset, addendo *et circumcisio*, quæ verba a Viennensi aberant. Dicitne Florentinus ipsam circumcisionis nomenclaturam *usus etiam esse recentioris*? sed vere inutiles sermones cædimus, nimis clare sese explicuit. Ado ipse, nimis distincte et aperte ductorem et antesignanum suum præmonstravit, ut articulo sequenti liquido manifestabitur.

115. Cæterum argumenta Florentinii singula percurrenda, singulis sua reponenda solutio: omnia expendamus. Sic procedit: «Conferat in eodem primo mense curiosus lector diem xiii, quam Corona et nominibus quadraginta militum mutilat; xix, ubi Pontianum ad bestias damnatum ex multis colligit.» Nihil hic novi adducitur quod in superiori ratiocinatione adductum et solutum non sit. Sequitur falsa Florentinii, sed perpetua ejus suppositio, ex Saussayo hausta, quod Romanum parvum sæculo xi non sit antiquius. Adverte hic qua id ratione confirmare conetur. Sic infit: «Sed præcipue xx diem (*Januarii*) advertat et agnoscet Fabianum ab Adone Romæ *episcopum* dici, a Breviatore vero, recentiori more *papam* appellari; quem titulum cum ubique et constantissime Romano pontifici tribuat, et rarissime apud Adonem inveniatur, non obscure videtur arguere, Kalendarii auctorem post Gregorium VII advixisse, quod anno Christi 1073 pontifex ille statuerit, nomen *papæ*, aliis hactenus episcopis et clarioribus presbyteris commune, proprium deinceps et singulare Romani pontificis cognomen esse debere.»

116. Hæc est illa, quam non semel digito monstravi, Florentinii hypothesis, qua Romanum nostrum parvum ad sæculum xi excurrrens retrahitur, plausibiliori, ut verum fatear, quam superius, ratione; sed tamen nulla, cum ex scholæ placitis argumentum nihil probet, dum probat nimium, suoque sibi gladio adversarium ipsum jugulat. Si vere subsistit Florentinii ratiocinium, jam eodem argumento conficitur, Hieronymianum Lucens, imo et Corbeiense ad sæculum xi esse revocanda, cum ipsi illi codices I Julii GAGI PAPA? II Julii, MELCIADÆ PP. vel MILTIADIS PAPA?, et X Septembris HYLARI PAPA?, distinctissime annuntient, et forte alibi eadem appellatio recurat, quod ulterius scrutari opus non est. Quid plura? Beda ipse nomine *papæ* passim utitur, et omnes sæculi noni Martyrologi quos tali ex causa inepte quis ridicule ad undecimum sæculum excurrrens amandare præsumeret. Quod vero ait Florentinus, *rarissime apud Adonem inveniri nomen papæ*, mirum profecto, et plane falsum, nam sola pag. 47 bis recurrit, proxima inde pag. 52 iterum;

item pag. 54 et tot aliis, quas sigillatim enumerare supervacaneum est. Aliis armis opus, ut Romani parvi antiquitas concutiat.

117. Jam vero, quod Martyrologii istius auctor *constantissime Romano pontifici* tribuat appellationem *papæ*, hoc ipsum, inter alia, argumento nobis esse debet, prædictum Martyrologium Romæ scriptum, Romæ usitatum fuisse, et verosimiliter perseverasse, usquedum Usuardinum Romæ, uti in omnibus aliis Occidentalibus Ecclesiis, admissum est. Vis et robur asserto nostro adjungitur ex vetusto Kalendario Romano, tum ut ab Allatio, tum ut a Frontone editum est, nam ibi nomen *papæ* sæpius recurrit, unde nihilominus quis pessime argueret sæculo octavo esse posterius, turpius vero ad undecimum ablegare contenderet. Quod autem Florentinus *cordatum lectorem* mittat ad xx, xxi, xxix et xxx Januarii, tum ad xi Martii, ad Kal. Aprilis, ad vii Septembris, ad Kal. Novembris, ad x, xxvi, et xxviii ejusdem mensis; denique ad xviii et xix Decembris, ut ex illis arguat, *omnia purum putum Adonem sapere*: ego lectorem eundem libentissime arbitrum eligo, an ex citatis istis, imo ex omnibus fere totius anni diebus, omnino contrarium non pateat, nempe Adonem, purum putum Romanum parvum sapere ubicunque sanctos alios, aliunde conquisitos ei non superinducit, ut proinde nihil minus verisimile sit quam ex Florentinii dictis *constare vetus Romanum, sive cum Bollando minus Romanum, ex Adone contractum potius esse...*, quam uti *perantiquum Adoni facem prætulisse*; nam plane oppositum, refutatis jam adversariorum argumentis, ex professo demonstrare aggredimur.

118. Verbum unum cum Florentinio superest, quod cursim ostendam virum clarissimum, nimio laudandi exornandique Hieronymiani sui Martyrologii aestu abreptum, illud ipsum in Romani parvi locum intrudere voluisse, eique characteres aptare ab Adone signatos, nempe, *venerabile et perantiquum ab urbe Roma Aquileiam, cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum*. «Ita suadent, inquit, hinc nostri codices in quibus, D. Hieronymo ascriptum, et a nobis exhibitum Martyrologium, Adoni prorsus sociatur, quod antiqui characteres, qui Gregorianum omnino demonstrant, vix dubitandi locum relinquunt quin illud ipsum sit apud Adonem, venerabile et perantiquum,» etc. Credimus an qui amant? profecto si codicum sociatio aliquid probat, tot sociatos reperere majores nostri, tot in musæo nostro collecti et sociati sunt, ut ex iis probari possit quidlibet; puta et Usuardum ex Rabano, et Bedam ex solis Hieronymianis conflatum, quod nihil est ineptius. Si tantillum operæ posuisset Florentinus in conferendis cum Adone Hieronymianis apographis, luce meridiana clarius deprehendisset, vix majorem Adoni cum Hieronymianis, quam cum Kalendaris Bucherii, Carthaginensi, Allatii et Frontonis affinitatem intercedere, atque adeo gratis omnino et perperam dici, illa Adoni facem præferre potuisse.

117. Hæc ad speciosiora Florentinii objecta satis dicta sint, cui ne nihil prorsus largiri videamur, hoc ei non recusabimus, quo admonitionem suam quartam concludit videlicet Martyrologium Hieronymianum, « supra omnia, quæ hactenus edita sunt, ex sola ipsius nomenclaturæ inspectione, additionum ætate, et loquendi stylo, vetustius existimandum esse; tantum vero illud in Rosweydo editum antecedere, quantum omnia in vetustatis characteribus antecedit, et quantum in simplicissima Martyrum messe largo proventu supra illud redundat. » Hoc, inquam, Florentinio sive liberaliter, sive ut debitum, ultro tribuimus; Hieronymianum ætate, vetustate, et Martyrum numero, Romanum nostrum parvum præcellere; at in multum vicem nobis concedi postulamus, Romanum parvum, nitore, ordine, exacta Kalendarum distinctione, tota denique operis sui symmetria, Hieronymianis codicibus omnibus tam longe antefendum, ut ipsa ad hoc ne ullo quidem pacto comparanda sint. Sed jam tempus est, ipsummet controversiæ caput, vetus Rosweydi Martyrologium, nobis Romanum parvum, penitus introspecienti.

ARTICULUS III.

Romanum parvum sic delineavit Ado, ut ex ejus præfatione ostendatur ipsissimum esse quod suo Martyrologio præfavit,

120. Jam variorum variisque modis Romanum parvum impugnantium argumentis, ex ordine et sigillatim refutatis, superest ut de ipsius Martyrologii vero genere, auctoritate, stylo, ætate cæterisque propriis characteribus ea depromamus, quæ longa exercitatione, ac multiplici, jam annis aliquot, Martyrologiorum omnium, præsertim Romani ipsius parvi et Adonis, facta ad invicem collatione, nobis tandem persuaserunt, non aliud Martyrologium in Adonis præfatione designari potuisse quam ipsissimum illud vetus seu parvum Romanum a Rosweydo editum: quod tanquam textori catena, sit ut exemplar, ut argumentum, ut substructio Adoni primum, ex hoc Usuardo et Notkero præluxisse, aperte, nisi vehementissime fallor, me comperisse existimo. Non dissimulaverim tamen, labore magno, continua attentione, et perenni studio opus fuisse, ut præconceptam opinionem, ex Frontone Valesio, Florentinio, aliisque prius haustam, quæ tot speciosis illusionibus compta, facile a pluribus eruditis viris quos hic appellare supersedeo, inhibita est, ut eam, inquam, opinionem, pridem animo insidentem expellerem. Nimirum luctandum quotidie, cum diebus singulis in meis ad Usuardum Observationibus, idem fascinus, ut ita dicam, oculis obversaretur; videri nempe Romani parvi terminos, Adonianis tam similes, ut non possem non Adonianum aliquid in Romano parvo agnoscere.

121. Dicamus quod verum est: tenuit hæc lucta diu multumque, nec acquiescere primum potui urgentissimis Castellani momentis, quibus me non semel pulsaverat; verum diuturna tandem medita-

tionem, perpetuo examine, animique volutatione, utriusque Martyrologii annuntiationes approximans, severoque scrutinio conferens; inde Adonis ipsius insigne testimonium expensens ex ipsis autem rei visceribus plura quotidie offendens, quæ vere Romanum parvum Adone vetustius ostenderent: omnibus accurate mecum libratis, victas dedi manus certumque agnovi Castellani effatum, supra anum. 87. relatum, scilicet, viros illos omnes, quantumvis eruditos, re nequaquam satis attente perpensa, sola illa fallaci conformitate captos et delusos, se mutuo transcripsisse. Id quibus argumentis confecerim, sic cum lectore communico, ut paratus sim ad priorem redire sententiam, si quis majori rationum pondere mecum certet. Neque enim, ut Frontonis verba repetam, *mea ullatenus refert, Martyrologium illud esse vel non esse Romanum*, vetus vel novum, Adoni præluxisse, vel non præluxisse (cum hinc Usuardi puritas, aut integritas nequaquam pendeat) *sed tenemur, quæ vera sunt proferre*, et quod possumus præcavere, ne quæ nobis diu illusit fucata imago alios in errorem inducat.

122. Ut de tota hac disputatione recte, et secluso partium studio, iudicium feratur, nunquam abesse, nec ab animo, nec ab oculis possunt, ea, quæ sanctus Viennensis episcopus in sua præfatione disertissime pronuntiat, quæ ad sex capita revocari debere existimo. Primum est, Adonem opus suum *exsecutum fuisse, imperio et jussione sanctorum virorum, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrum in Martyrologio, quod venerabilis Flori studio, in labore domni Bedæ accreverat, tantum notati erant*. Alterum, quævisse Adonem, *dies martyrum verissime notatos, qui confusi in Kalendis inveniri solent*. Ubi facile observas, *cerum* opponi *confuso*, ut proinde, pro *verissime*, absque ullo scrupulo supponi possint *distinctissime*. Tertium est, quod ad id præstandum *adjutus sit venerabili aliquo et perantiquo Martyrologio*. Quartum, quod ipsum illud Martyrologium, *ab urbe Romæ ab Aquileiam cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum sit*. Quintum, quod idem Martyrologium, postmodum *a quodam religioso fratre aliquot diebus Adoni præstitum*, ab ipso, *apud Ratennam posito diligenti cura transcriptum sit*. Demum, quod istud idem *in capite sui operis ponendum putaverit*. Ex his liquet evidentissime, illud vere et unice esse Martyrologium, ex quo Ado suum, post Bedam et Florum supplevit et locupletavit, in quo sine controversia convenient prædicata omnia et singula, sex illis nostris capitibus proxime enumeratis comprehensa.

123. Alterum decidendæ litis principium est, quod nullus adversariorum merito queat abnuere, nempe: nulla hactenus Martyrologia Adone antiquiora, saltem quibus adjunctus sit, assignari posse, præter illud quod sub Eusebii et Hieronymi nominibus circumfertur, item Romanum parvum, et illud quod Flori studio in labore Bedæ accrevit, quodque ab Adone ex altero illo vetustiori suppletum est. Si igitur

demonstravero in Martyrologium Hieronymianum nullo pacto quadrare posse sex jam statuta ex Adonis præfatione capita, si contra evicero in Martyrologium Rosweydi aptissime et apertissime cadere: puto neminem fore in posterum, qui debitæ Romano parvo antiquitati, et meritis Rosweydi laudibus ausit detrudere. Age vero singulos Adonis apices expendamus. Et ad primum quidem caput quod attinet, non diffiteor, ex Hieronymiano adjuvari aliquatenus potuisse Adonem, ut dies vacuos suppleret: quin et adversarii dabo, quod forte ignorarunt, nam ex Adone ostenditur, ipsum Hieronymiano usum fuisse, ut pote quod diserte citat xxiv Februarii his verbis: *Et in Martyrologio, quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est.* Probant hæc, uti potuisse, ut supplerentur dies vacui: ast usum fuisse, hoc est quod nec suadere tentarunt adversarii, nec persuadebunt unquam. Sola Observationum nostrarum ad Usuardum lectio, quemlibet non obstinatum de contraria veritate, diebus ferme singulis convincet.

124. Rem ipsam aggrediamur, atque ad primum Adonianæ præfationis caput, liquido demonstramus, Adonem in supplendo Bedæ, Hieronymiano Martyrologio usum non fuisse. Huc faciet Florentinii methodus, qua speciminis gratia evagabimur per mensem unum aut alterum, utrumque Martyrologium et Hieronymi et Adonis conferendo; neque enim pluribus opus erit, ut manifestissime percipiamus, nihil minus cogitasse Adonem, quam ut ex Hieronymiano dies in Bedæ vacuos restitueret. Vis paucis et palpabiliter veritatem tangere, percurrere solos primos duos menses Januarii et Februarii, atque in illis solis duobus dies ferme quadraginta invenies, in quibus nec una quidem Adonis annuntiatio cum ulla Hieronymianarum concordet. Si ex cæteris aliquæ hinc inde, saltem nomine tenus, convenire in aliquo videantur, semper etiam diversitate aliqua, et satis notabili discrepant. Sancte profiteor, in Usuardinis Observationibus (quibus potissimum studui ad antiquissimam radicem sanctorum memorias revocare) sæpe mihi laborandum fuisse, ut nunc ex illo, nunc ex altero Hieronymiano apographo affinitatem aliquam, obtorto quasi collo, inter ipsa et Adonem extunderem.

125. Quod hic de duobus mensibus dico, id lector in omnibus sequentibus non minus clare et perspicue deprehendet, sæpe demiraturus tam multa, tam audacter, tam temere de hisce Martyrologiis et Romano parvo, ex perfunctoria unius fortasse aut alterius loci collatione, determinata et definita fuisse. Clamabant supra, inde *Rosweydi Kalendarium magis oppugnari*, quod dies frequentes haberet *martyribus vacuos*, cum frequentes illi dies vix totum septenarium constituerent; hic vero, si superis placeat, ex Hieronymiano dies in Bedæ vacuos suppleri potuisse contendent, ubi toto mense Febuario vix quatuor, aut quinque annuntiationes assignabiles sunt, quæ ad Hieronymianas utcumque reduci queant. Singulos dies percurrere, nec vacat, nec opus est: res ipsa

A loquitur; eademque toto Usuardino opere ferme ad nauseam inculcanda fuit et repetenda, uti e contra ibidem, ad dies prope singulos quam fieri potuit exactissima, ex Romano parvo. Adonis, Usuardi et Notkeri, genesis tantaluæ in oculos perpetuo incurret: ut quis sciens ac volens cæcutire debeat, qui hæc omnia evidenter demonstrata inficietur.

126. Non minus perspicuum est, secundum Adonis pronuntiatum, ab Hieronymianis longissime dissitum. Non deerat Adoni Martyrologii Hieronymiani exemplar, sed cum in eo ingentem rerum confusionem adverteret, tum in nudis martyrum et sæpissime truncatis luxatisque nominibus, tum in Kalendis, seu laterculis ipsis, plane deordinatis: id sibi subsidii quærendum vidit, ex quo *dies martyrum verissime*, notaret; quos in Hieronymianis *confusos inveniebat*. Id vero quam opportune, tam feliciter invenit in reperto Ravennæ Martyrologio, ejus vestigia omnia clarissime, et distinctissime præfert vetus illud Rosweydi, nobis Romanum parvum quo de hic agimus: atque illud dicimus *venerabile et perantiquum*, forma quidem, ordine et tota sua elegantiæ economia *venerabile*, ætate *perantiquum*, cum centum et amplius annis Adone vestustius esse, omnino censeamus. Poterunt quidem et hæc duo epitheta Hieronymianis propter vetustatem tribui, sed cum in aliis plane deficient, satis patet, alium Ravennæ repertum ab Adone thesaurum, quo in concinnando Martyrologio suo *adjutus* fuerit; id quod Romano parvo planissime et plenissime competit, ut pote quo diebus singulis ita se adjutum ostendit Ado, ut raro prætermittat sanctos, raro ipsa verba negligat, quibus sancti in Romano parvo annuntiantur, eamque nuper diximus esse totam et continuam operis nostri demonstrationem.

127. Quarto loco testatur Ado, Martyrologium Ravennæ sibi præstitum, *ab urbe Romæ Aquileiam, cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum*. Sine, te submoneam, ex dictis supra num. 122. notum Adoni fuisse *Martyrologium quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est*. Quis igitur, vel verisimile faciat, iis verbis, ea phrasi usum Adonem, si libellus, Ravennæ a religioso fratre communicatus, eadem Eusebii et Hieronymi vocabula prætulisset? Nemo, ut in proverbio est, e duobus tria videat, aut pulverem oculis offundat: hic tam diversis characteribus utrumque Martyrologium designatur, ut saltem Hieronymianum nullo prorsus pacto esse possit, illud quo se Ado adjutum fatetur. At nostro Romano parvo aptissime convenit, ut Romæ scriptum et compositum, tanquam vere Romanum, tunc Romæ usitatum, a Romano pontifice cuidam sancto episcopo Aquileiam directum sit; nempe ut is episcopus ritui Romano se conformaret; idque ab Aquileiensi aliisque ecclesiis factitatum existimamus, donec methodus Usuardina magis placuit tantumque paulatim invaluit, ut Romæ etiam adoptata, diu ante Belini Patavini tempora dici meruerit, *Martyrologium secundum morem Romanæ curiæ*.

128. Si cui fortasse magis placeat Henschenii, et Papebrochii opinio, expressa in prologo ad Bedam ante secundum tomum Martii, num. 11, nihil magnopere oblectabor, cum nihil ibi asserant, quod cum hac nostra sententia non apprime conveniat. Sic habent: «Ac primum invenimus, tria nos habere (manuscripta Bedæ Martyrologia), quæ singula integrum Bedam, sed modice auctum, et quoad vacuos diessuppletum, tam fideliter exhibuerunt, ut omnino persuaderemur, in plerisque Romanis basilicis, abrogato Hieronymiani Martyrologii usu et illo, quod Aquileiensi episcopo, a pontifice missum supra monuimus, fortasse non nisi in Laterano, aliisque paucis ecclesiis recepto, ita probatum aliis Bedam fuisse, ut eo convenienter aucto, utendum plures sibi putaverint, usquedum Usuardus visus ecclesiasticis usibus accommodator. » Hæc quidem alibi paulo aliter explicat Papebrochius, ut in appendice ad articulum 18 Responsionum, sed dicta sua et scripta omnia, quæ Martyrologium materiam spectant, ad hanc nostram sententiam revocari et reformari ante obitum suum postulavit. Verum sic ferme a proposito argumento dilaberemur.

129. Jam ad quintum caput quod attinet, præfatum sæpe Martyrologium *a religioso fratre aliquot diebus præstitum, diligenti cura per Adonem transcriptum esse*, quid aliud nobis etiam patentissime denotat, quam Martyrologium Hieronymianum? Fuerat sanctus Ado monachus cœnobii Ferrariensis in Vastinio, deinde ad Prumiense migraverat, aliaque haud dubie, ut erat diligens rerum scrutator, alia, inquam, ordinis sui cœobia lustraverat, alia Martyrologia certo viderat, et certissime exemplar vel forte exemplaria Hieronymiana, quæ Ravennæ quærenda non fuerunt, nec ibi transcribenda: aperte eloquamur; non ita scriberet Ado de præstito sibi codice, si *Martyrologium, quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est*, transcribendum accepisset. Enimvero novi, aliquid ibi detexit, Ado sibi suisque prius incognitum, idque ob exactam Kalendarum seriem, ob martyrum nomina tam clare distincta tanti fecit, ut ferme Cræsi opes, quod de Pauli tunica prædicabat Hieronymus, se effodisse existimans, illud unum tanquam regulam sibi proposuerit, ut notatis accurate Kalendis, ex *collectis undecunque passionum codicibus*, sanctorum encomia paulo latius et apertius describeret, sicque *infirmiores fratres, ... in memoriis martyrum haberent compendiosam lectionem, atque in parvo codicello, quod multo labore per alii plures codices exquirunt*.

130. Superest sextum idque ultimum Adonianæ præfationis caput, haud quaquam contemnendum. In eo declarat Viennensis Martyrologus, quod illud ipsum Ravennæ transcriptum Martyrologium, *in capite sui operis ponendum putaverit*. Non dixit operi suo sociandam, aut una cum opere suo compingendum, sed diserte, *in capite operis ponendum putaverit*, sic ut cum opere suo, unum quodammodo idemque opus constituat, et ita quidem ut ipsa sua

A præfatio, utrique operi præmittatur, utrumque opus manifeste affleat, verbo, utrumque opus tanquam unum idemque complectatur. Ubi Florentinus, aut adversariorum quispiam alius, exemplar aliquod Hieronymianum, in capite Adoniani Martyrologii ea ratione positum alicunde eruerit, per me licet, tunc disputando inquiratur, an postremum hoc ex sex Adonianis capitibus, Martyrologio Hieronymiano aliquatenus aptari possit. Nobis interim certum videtur, tam apte, tam clare, tam manifeste omnes eos articulos; cum Romano parvo congruere, quam liquidum, patens et evidens sit, prædicata illa omnia ab Hieronymiano esse alienissima; si forte excipias, quod venerabile et per antiquum appellari posse non diffiteamur, si tota veneratio a sola antiquitate proficiscatur.

B 131. Ex his rectissime concludi posse existimo, iis coloribus, ab ipsomet Adone nobis depictum esse vetus, seu parvum Romanum, ut magis ad vivum vix a quoquam delineari potuerit. Viderat, et scrupulose observaverat lineamenta hæc omnia oculatissimus Rosweyodus, priusquam lectori auderet asserere: *Adonem veteris hujus Martyrologii vestigiis semper insitere*; priusquam lectorem, veritatis securus, ita confidenter alloqueretur: «Enimvero vetus hoc Romanum Martyrologium, fontem esse omnium aliorum Martyrologiorum (Hieronymianum et genuinum Bedam necdum noverat) qui vel leviter inspexerit, non dubitabit asserere. Ado certe ex hoc fonte suas aquas derivavit. Et ut fontis latex ab origine sua recedens, sensim augescit, et in rivum aquis undique confluentibus abit: idem factum huic Martyrologio, quod nunc a Beda (Plantinianum indigitat ex Adone sumptum) nunc ab Usuardo (hunc Adone seniore putabat) nunc ab Adone, nunc ab aliis paulatim increvit. Licet nunc ad fontem digitum semper intendere; eo enim fine, caput fontis, quod hactenus latebat, in apertum produxi. » Hæc Rosweyodus sagaci, maturo veroque judicio, quo usque ferebat adepta tunc temporis Martyrologiorum notitia. Rivuli vero et rivulorum cum primo illo seriei nostræ fonte connexio, per totum Usuardini Martyrologii curriculum diebus singulis, tam sensibili et palpabili modo ex Observationibus nostris elucescit, ut pluribus hoc saxum hic volvere supervacaneum videatur. Verum cum et alia argumenta suppetant, quæ Romani parvi authenticam mirifice illustrent, lubet et illa sequenti articulo ordinate deducere.

ARTICULUS IV.

Romani parvi auctoritas, ex characteribus propriis, stylo, genere, ætate demonstratur.

132. Eam modo Romani parvi effigiem ex Adonis præfatione expressam dedimus, ut facillime a quovis agnosci possit et debeat, eaque agnita promptissimum sit omnes adversariorum cavillationes infringere. Demus Frontoni, Florentinio, Cointio ad annum 518, p. 515, et quibuscunque aliis in eadem navi hærentibus; demus, inquam, omnia inter Romanum parvum

et Adonis Martyrologium ita inter se congruere, ut A utrobique idem sit stylus, idem ordo, eadem verba, iidem solœismi, iidem errores, prorsus ut in nullo discrepent, sintque similia omnia, nequedum consequens ullo pacto inde fuerit parvum illud Romanum ex altero contractum, nisi tota Adonis præfatio evidētis falsitatis et apertissimæ suppositionis convincatur; quod in ullius cerebrum hætenus, vel per somnium incidisse, non novimus. Atqui sanctissimus Viennensis præsul candide et sincere profitetur, se ad supplendos Bedæ dies vacuos, *adjutum* fuisse *venerabili et perantiquo Martyrologio, Ravennæ sibi præstito*, a se *transcripto*, a se *in capite operis* sui *posito*: invenitur istud ipsum Martyrologium in capite Adoniani positum, apparent ubique vestigia, tam clare ab Adone præsignata, eaque et singula et omnia sic Romano parvo propria sunt ut in nullum aliud Martyrologium convenire ullo pacto possint. Et erunt post hæc, qui sanctum ipsum Adonem, tantum non mendacii arguentes, tanquam ex tripode nobis definiant, Martyrologium nostrum parvum, seu vetus a Rosweydo editum, *non esse nisi epitomen Martyrologii Adonis*, in quo omnia purum putum Adonem sapiant. Ego me fateor capere non posse, qui id saltem Florentinio, penitus omnia scrutari solito, persuasum fuerit. Sed fidem libereamus, ipsumque Romanum parvum vivis suis, propriis, nativisque coloribus depingamus.

133. Prima antiquitatis nota propria, et ab Adoniana methodo diversa, inde in Romano parvo desumitur, quod ubi Ado et cæteri noni sæculi Martyrologi, religiose semper *sancti* aut *beati* nomen martyribus et confessoribus præfigunt, auctor istius Martyrologii, licet apponat aliquando, attamen sæpius omittere solet; nam ex duabus et sexaginta annuntiationibus mensis Januarii quibus *sancti* aut *beati*, aut *sanctorum* et *beatorum* titulus præfigi potuit in triginta tantum et una reperitur; mense Febuario, ex quadraginta quinque annuntiationibus, septem et viginti appposito carent. Rursus mense Martio ex quadraginta quatuor, solæ signatæ sunt sedecim. Si menses alios percurras pauciores commemorationes occurrunt, in quibus de ascribenda *sancti* aut *beati* appellatione Martyrologii illius auctor sollicitus fuerit, adeo ut toto mense Novembri vix quater, Decembri solum bis inveniat. Hanc vero certam esse antiquitatis notam, ex eo confice quod codices Hieronymiani, tum majores a Florentinio editi tum, minores quos priori capite percensuimus, raro id genus titulos præmittant, atque adeo tanto rarius, quanto antiquiores fuerint, quod mirifice elucet in apographo Epternacensi, in quo vix nota est *sancti* aut *beati* nomenclatio, et ubicunque apponitur, forte tanquam adjectitia expungimeretur.

134. Alter, isque indubitatus vetustatis character, iu Romano parvo censi debet, quod toto anni circulo, ut Martyrologi loquuntur, rarissime *Vigilias* sanctorum signaverit; imo certissime non nisi unam, Romæ fortasse propriam sancti Laurentii; Natalis

Domini alteram: cum tamen Beda præter illas duas, etiam *sancti Joannis Baptiste* et *sanctorum Petri et Pauli* vigilas posuisse reperiatur; ut inde non improbabili conjectura colligere quis possit, Martyrologium illud nostrum ante Bedæ tempora fuisse compositum, quamvis nos epocham ejus putemus paulo post Bedæ obitum inchoandam. At vero vigiliarum omissionem inter vetustatis certa indicia plane computandam esse, probant rursus Hieronymiana apographa, ad quæ sic notat Florentinius xxiv Decembris: « Cum neque in codicibus nostris, neque in Martyrologio vetustissimo (namque Antuerpiensi, vel Epternacensi) Vigilia nativitatis Domini, in hodiernis fastis indicetur; ansam præbuit dubitandi non esse hoc in Ecclesia vetustissimi usus, vel saltem certum esse, in VETUSTIORIBUS MARTYROLOGIIS VIGILIAS NON INDICARI. » Si paulo accuratius Romanum parvum evolvisset vir clarissimus, advertissetque, non nisi unam Laurentii, alteramque Natalis Domini vigiliam in eo signari, tametsi plures aliæ in Adone reperiantur, non tam facile pronuntiasset, « agnovisse se, non Adonem ex hoc Calendario, tanquam ex antiquo Aquileiensi codice, in sum Martyrologium transtulisse; sed e contra recentiorē scriptorem, inde suum indiculum compegisse. » Neque dicas signari vigiliam Apostolorum xxx Aprilis, nam satis liquet, eam inepte ibi intrusam esse, uti eodem die *Quirinus* ponitur, in gratiam Novesianorum ibi ascriptus, et male ex xxx Martii repetitus.

133. Ut hic semel compendio epitomatores omnes exarmem, rogo ad sequentia quæsita solidas mihi responsiones subjiciant. Quæro, 1° Si Martyrologii Romani veteris seu parvi compiler Adonis Martyrologium præ oculis habuit, cedo, cur dies septem vacuos reliquit, cum septem illos, non minus ac cæteros omnes ex Adone commodissime implere potuerit? 2° Quæ ratio satis excogitari potest, cur vigilias, tam clare in Adone signatas, prætermiserit, ut de vigilia Assumptionis Dei paræseorsim disputavimus ad xiv Augusti? 3° Cur totius debitum *sancti* titulum, in Adone distinctissime positum, suppressit? 4° Cur plures passim in Adone annuntiationes? cur in Romano parvo pauciores? sic xiv Aprilis, in illo quatuor integre, in hoc sola una et unica, cur iv Maii, ex commemorationibus quinque; xxvi Maii, ex sex; xii Junii et alibi sæpius, ex quatuor non nisi rursus unica redditur? Plurima et ferme quotidiana sunt hujusmodi exempla, quæ in Observationibus nonnumquam expenduntur. Fateor equidem tantum apud me fuisse hujus argumenti pondus, ut inde rimari incipiens, totam illam Rosweydi adversariorum machinam plane ruinosam adverterim.

136. Quid enim, ita inquebam, quid prætensum illum epitomatores abstinere potuit, quominus sanctorum saltem nomina ex Adone exciperet, cum ipsi insolitum non sit, quatuor aut quinque sanctos, imo totidem annuntiationes uno die repræsentare? Inde ad alia scrutanda progresso, lux semper nova, semper major oborta est, qua Martyro-

logii istius pretium et aestimatio mirum in modum apud me accrevit. Inde tamen, ut dicebam, disquisitionis meae ferme principium. Ne longius evagmur, conferat lector solum mensem Januarium. Quæro, cur primo die apponatur *Circumcisio*, Adonis præterita? Cur omittuntur *milites xxx*? Cur *Euphrosyna*, cur *Eugendus*? Cur in Januarii solus *Antherus* a Romano parvo extractus est, omissis *Genovefa* et *Florentio*? Cur xvii Januarii nihil habet de *Lingonensibus Tergeminis*? Vide ibi observationem nostram. Tu perge ab dies alios non minus inæquales, et causam, sodes, vel ineptam excogita, cur hi aut illi præ aliis sanctis ex Adone seligi potuerint. Est ad manum catalogus bene longus, per omnes anni menses diesque decurrens, quem tædii vitandi gratia non produco, cum ex allatis speciminibus in re clarissima non versari existimem.

137. Sed et alio argumento ora obtrectantium occludamus. Contendunt eadem in Romano parvo, eadem in Adone errata reperiri, in quo etiam egregie falluntur, ut exempla multa in Observationibus nostris ostendunt. Demus hic non unum specimen. Die ii Januarii de *Argeo* et fratribus recte scripsit Romanum parvum, sed Adonis elogium exerrat. Maii vii Romanum parvum, *Nicomediae, Augusti et Augustini*: Ado de suo aliquid addens, in errore denuo labitur; sic enim habet: *Flavii, Augusti et Augustini fratrum*; videbis quæ in eam rem eo die notavimus. Junii xix, in Romano parvo legitur: *Commemoratio Nazarii et Celsi*, recte, opinor, ut Rosweyodus in notationibus censuit, interim Ado, illam commemorationem eo die præteriiit. Junii xix simplicissima est Romani parvi annuntiatio quæ in Adone corrigenda sint, ex Observatione nostra eo die intelliges. Augusti vii scribit Romanum parvum *Fausti*, Ado, *Justini*, errat alteruter, sed non uterque. Augusti xxxi bene a Romano parvo referitur *Aristides* ex Rufini libro iv, cap. 3, dum ibi multa ductori superaddit Viennensis, a recto tramite deviat. Obtundam, si hæc sigillatim hic prosequar, cum hujusmodi diversitates in Usuardo nostro frequentius recurrant; ubi aliud quoque ridiculum Frontonis effatum facile convelles, cum asserit iisdem verbis uti utrumque Martyrologum. Paratum habeo discrepantiarum syllabum, sed satis est paucas hic designasse, ex quibus curiosus lector de aliis statuere valeat. Præter citatos dies, videri possunt xix et xxviii Januarii; xx Martii, xii Julii, xxviii Augusti... Pergimus ad alias notas Romano parvo proprias.

138. Jam dicta ostendunt *vetus* esse, saltem Adone et forte Beda antiquius, unde prima prærogativa ei a Rosweydo data plane vindicatur. *Romanum* esse faxo et ii agnoscant, qui alterum illud titulum frustra arrodunt. Adonis testimonium ex viri religiosi ore acceptum, nemo, quod sciam, excepto solo Valesio detrectare haecenus ausus est; nec adversarii alii id directe impetunt; nam admissa veritate superius probata, quod nempe vetus illud, seu parvum Romanum Ravennæ ab Adone repertum sit, eique

A certe præluxerit, non negabit Florentinus, nec qui cum ipso sentiunt, prædictum Martyrologium vere, et proprie *Romanum* esse, quandoquidem disertissime testetur Martyrologus Viennensis, *ab urbe Roma Aquileiam cuidam sancto episcopo a pontifice Romano directum*. Romanorum pontificum agendi rationem nescire oportet, rerumque Romanarum prorsus esse ignarum, qui inde consequi non perspiciat, indicatum verbis illis Martyrologium, Romæ contextum, Romæ scriptum, Romæ per id tempus usitatum fuisse, nec alia causa Aquileiam directum, quam ut ea ecclesia, Romanæ cæterarum matri, sese purius conformaret. Et hæc quidem ex viri religiosi et Adonis fide, apud omnes sensatos cordatosque rectores in aperto esse, persuasissimum habeo. Jam ne quis porro dubitet, ex ipsomet Martyrologio, Romana vestigia satis clare expressa exhibeamus.

139. Repetenda hic sunt quæ supra ex clar. Castellano adduximus, ubi credibile non existmans, aliud Martyrologium, præter vere et proprie Romanum, a Romano pontifice alio directum, sic deinde sermonem prosequitur: « At vero quod probat manifestius, Martyrologium in capite Adoniani operis, apud S. Pantaleonis Coloniae repertum, certissime esse antiquum Romanum, ad usum Ecclesiæ Romanæ, verumque apographum illius, quod Romanus pontifex Aquileiam direxerat, non solum inde sumitur, quod sancti ibi reperiantur Romanæ urbi proprii, et Hieronymianis prorsus incogniti, ut Martina, Dafrosa, Papias et Maurus, solo mense Januario; neque ex eo, quod Cathedra sancti Petri proprio die signetur, ab Antiochena rectissime distincta; verum etiam quod inter varias ecclesiarum Romanarum dedicationes, illa quoque occurrat, quæ est sacelli alti, castri S. Angeli, expressa per terminos *INTER NUBES*, quodque festo sancti Sebastiani, legatur ejus sepulchrum in *VESTIGIIS APOSTOLORUM*, designando per hæc verba *Catacumbas*, in quibus sanctorum Petri et Pauli corpora aliquandiu requieverunt. » Hæc tam solerter quam vere a magno Martyrologium scrutatore observata sunt; nec pluribus opus esse censuit, ut quemlibet non mordicus pervicacem, de tali veritate convinceret, ejus radii, solis instar, ad singulas libelli paginas in oculos non lippos incurrunt. Supersunt nihilominus quæ ad ejusdem rei elucidationem et confirmationem hic subnectam.

D 140. Ex solo mense Januario, ne longius excurram, ex solo, inquam, isto mense addere potuit Castellanus sanctos Romæ proprios atque Hieronymianis omnino preteritos: iii, *Anthereum papam*; iv, *Priscum* et socios; v, *Telesphorum papam*; xxii, *Anastasium ad Aquas Salvias*; xxiii, *Emerentianam*; denique xxviii, *Agnetem secundo*, proprie et præcise Romano modo expressam. Inter dedicationes Romanas, præter jam dictam, quæ habetur xxix Septembris, de *ecclesia Archangelii, a beato Bonifacio papa constructa in Circo, qui locus INTER NUBES dicitur*; notabilissima, et si ita loqui licet, Romanis-

sina sunt, quæ refert idem Martyrologium pridie B Non. Maii : *Et sancti Joannis apostoli, quando ante portam Latinam in ferventis olei dolium missus est: et rursus iii Idus, seu xiii Maii: S. Mariæ ad Martyres dedicationis dies agitur, a Bonifacio papa statutus*, nempe a Bonifacio IV, qui sedit ab anno 606 ad 614. Quid autem magis Romanum dici potest quam quod ponitur vi Julii : *Primus ingressus apostoli Pauli in urbem Romam?* Item quod signat idem Martyrologium xiv Septembris, his verbis : *Exaltatio sanctæ crucis, ab Heractio imperatore a Persis Jerosolymam reportatæ; quando et Romæ lignum salutiferum crucis a Sergio papa inventum ab omni populo veneratur*. Nota sunt Sergii tempora, ab anno 687 ad 701.

141. Nec verebor hic addere festivitatem, a Gregorio III Romæ institutam inter annum 731 et 741, in honorem beatæ Mariæ virginis et sanctorum omnium, tanquam ampliativam, ut ita loquar, prioris dedicationis a Bonifacio IV celebratæ. Hæc talibus terminis a Romano parvo consignata est, ut auctor tantum non indicet, eam se vivente et quodammodo vidente, primum fuisse inchoatam. Attende locutionem : *Festivitas sanctorum, quæ celebris et generalis agitur Romæ*, quasi dicere velit, recentem eam festivitatem esse, et Romæ duntaxat celebrari, necdum ad alia regna aut Ecclesias propagatam. Hujus rei luculentior testis esse nequit, quam Ado ipse, ex cuius verbis temporum distinctio aperte commonstrari videtur, dum superaddit : *Sed in Calliis, monente sanctæ recordationis Gregorio [IV] pontifice, piissimus Ludovicus imperator, omnibus regni et imperii sui episcopis consentientibus, statuit ut solemniter festivitas omnium sanctorum in prædicta die (1 Novembris) annualim perpetuo ageretur*. Quid Romani parvi impugnatores ad rei evidentiam desiderare ultra possint, equidem non intelligo.

142. De hac omnium sanctorum festivitate, non male disserit Fronto ad supra citatum Romanum Kalendarium, a pag. 142 ad pag. 143; quo loco recte censet, ejus Romæ institutionem 1 die Novembris ad Gregorii III tempora omnino revocandam. De festi ejusdem extensione videantur Ado et Usuardus. Si vera est Menardi, pro sui Sacramentorum libri ætate conjectura, festivitatem eandem ante Caroli Magni tempora in Galliis receptam oportet, cum in eo libro clare exprimatur. Sed hæc ad nos nihil, cum de sola Romana festivitate agamus, ejus institutionem Gregorio III cum Frontone ascribimus. Atque hic, de curso jam toto Usuardo, figendam credimus Martyrologii hujus nostri parvi Romani epocham, ut nempe compositum statuatur circa annum 740. Ex quo aliisque argumentis jam deductis, ejus vetustatem; ex sanctis vero et festivitatibus Romæ propriis, ac peculiaribus, ejus genus, patriam et natalem; verbo, quod vetus et Romanum sit, in confesso positum arbitramur : quod etiam supra ex nomine *papæ*, ibi identidem repetito, et quasi studiose apposito, educi posse, contra Florentinum ostendimus.

143. Reliquum est ut Romani parvi characteres cæteros, in ipso singulariter conspicuos paucis colligamus. An illius auctor Hieronymianum viderit, aut saltem in adornando suo consuluerit, toto nostro opere apertius declarare ausi non fuimus, nec modo audemus; et licet quandoque iidem sancti in utrisque notati occurrant, ut vide xxvi Februarii, probabilius censemus, ex Romanis aliarumque ecclesiarum Kalendaris sanctos illos a Romani parvi auctore acceptos esse, qui ferme vulgo magis innotuerant. Tria observo Romano parvo propria. Primum, ex Historia Eusebii, interpretationis Rufini, magnam partem coaluisse, ut sæpissime in hoc opere intento quasi digito commonstravimus. Atque hoc unum est, quod Henricus Valesius, novissimus Eusebii interpres et illustrator, commode advertere potuit, et diligenter præstitit, melius nomini suo consulturus, si reliquis, ejus eruditione parum dignis, imo ad ejus forum minime pertinentibus, supersedisset. Solus mensis Februarius, ut alios fecundiores non adducam, iv, viii, ix, xviii et xxvii, assertum Valesii abunde comprobatur. Plures sanctos suggeret mensis December, ut xix ejusdem mensis te nostra docebit observatio.

144. Alterum Romani parvi germanum indicium dabit observatio, x Januarii, in *Nicanore*, eademque alibi frequentius inculcabitur; nimirum singularem operam a Romani parvi auctore positam, ut Christi Domini et apostolorum discipulos, quos in sacris litteris nominatos reperit, certis diebus assignaret, id quidem pro suo abitrio, sed, ne debito cultu tam inclyti fidei nostræ propagatores privarentur. Exempla obvia sunt; en paucula: xxi Januari agitur de *Publio*; xxiii, de *Parmena*; xxv, de *Anania*; ii Februarii, de *Cornelio*; iii, de *Agabo*; xvi, de *Onesimo*, etc. Hi vero et tot alii, cum in antiquioribus Martyrologiis noti non sint, quis audeat inficiari ab hujus Martyrologii auctore primum collectos fuisse? Tertium jam notavit superius Castellanus, ostendens prophetas Veteris Testamenti, ab Hieronymiano præteritos, a Martyrologii nostri compilatore, pro suo rursus libitu, signatos esse. Ut taceam *Abbacum* et *Michæam* xv Januarii; *Jeremiam*, i Maii; *Elizæum*, xiv Junii, unus mensis Julius quinque prophetarum commemorationes suppeditat, quaram sola prima de *Aaron* in Hieronymianis innotescit, in Beda solus *Isaias*, qui de cætero paucorum aliorum meminit, ea ratione et modo quem explicat Papebrochius tomo I Aprilis, pag. 887.

145. Hisce superaddi potest quartum caput, idque in hac re postremum, sed soli etiam Romano parvo, præ Hieronymianis et Beda, omnino proprium. In illis vix ullam invenias martyrum Africanorum, in Wandalica persecutione passorum, memoriam, in hoc satis frequens est, ut patam facient *Observationes Usuardinæ*. Ne diu quærendum sit; inspicie xxix Martii, xiii Julii, vi Septembris, xiii et xxviii Novembris, vi et xv Decembris, quorum modo aliqua mihi inhæret recordatio. Colligat, ob-

seco, æquus lector characteres omnes, toto hoc articulo enumeratos, Romano parvo tam peculiari debitos, ut nulli alteri convenient; repetat animo delineationem ab Adone tam native representatam; conferat quæ toto capite disputata sunt, meritamque Rosweydo laudem, aliquando restituendam mecum decernat: reddatur, inquam, Rosweydo honos, redintegretur fama nominis, perstetque eruditissimi viri gloria, qui tam vetus, tam illustre, tam authenticum monumentum primus eruerit, primus vulgaverit, primus fontem monstraverit, ex quo Adonianum atque ex hoc Usuardinum nostrum Martyrologium promaneverint. Superest horum duorum genealogia sequenti capite pertextenda.

CAPUT III.

De Adonis et Usuardi propagine.

146. Exhibitis, enumeratis probatisque Adonis progenitoribus, huc Martyrologium prosapiam deduximus, ut jam de Adone ipso, ejusque legitima prole Usuardo, quem unice illustrandum suscepimus, agendum supersit. Et quidem toto præcedenti capite satis demonstrata est prima illa, quam num. 78 expresseram, propositio, nempe quod *Ado in adornando Martyrologio suo usus sit Romano parvo Rosweydi, tanquam stamine, si ita loqui licet, totumque ferme ad verbum descripserit*; id quod præterea toto nostro opere, seu perpetuis ad singulos Usuardinos textus Observationibus, tam perspicue ostensum est, ut talpam esse oporteat, qui de tam evidenti veritate ausit dubitare. Sequitur modo propositio altera æque evidenter in prædictis Observationibus comprobata, et citato num. 78 his verbis concepta: *Usuardus Adonem, quem Flori librum secundum appellavit, ita in omnibus secutus est, ut verum dici possit Adonis compendium*. Meminerit lector, majores nostros post Molanum aliosque eruditissimos viros, in eo passim errore versatos quod Usuardum crediderint Adone antiquiorem, vel saltem ita synchronum, ut alter alterius Martyrologium non viderit, quod innumeris locis toto priori de Actis sanctorum semestri decantatum est, donec Papebrochius, tomo V Junii, pag. 250, col. 1 in fine, oppositum cœpit observare. Hic jam tractanda sunt quæ ad vivam Adonis et Usuardi delineationem, præter jam a nobis et majoribus nostris dicta, desiderari possent.

ARTICULUS I.

De Martyrologio sancti Adonis Viennensis episcopi.

147. Non satis pro merito de Adone locutus videtur Bollandus, dum in præfationis generalis capite 4, § 8, pag. LII sic cursim de eo disseruit: « Sanctus Adeo eodem sæculo (ix) Viennensis in Gallia episcopus, de quo agimus xvi Decembris, luculentius scripsit Martyrologium. Edidit illud Jacobus Mosander; dein Rosweydu, cum tribus mss. collatum, Everbodiensi, S. Pantaleonis, Petri Scriverii, hunc præcipue secutus. Habemus cum tribus aliis colla-

tum mss. exemplaribus, videlicet monasterii S. Laurentii Leodii, cui tamen Usuardi ad Carolum regem præfixa est epistola; ecclesiæ Taroanensis cœnobii Dobiensis. » Ita Bollandus, nihil memorans de prima et omnium antiquissima editione, ab Aloysio Lipomano procurata, quæ exstat operum ejus tomo IV, a pag. 150. Nonnulla ibi præfatur Aloysius, ex communi tunc opinione recepta, quæ modo falsa agnoscimus; sed observatu dignissima sunt verba illa, quibus ob repertum Adonis exemplar, incredibile gaudium testatur: « Quanta, innuit, tunc exultaverim lætitia, Deus scit, omne aurum nihil esse duxi in comparatione illius... ac ingentes Deo nostro et Filio ejus Domino Jesu Christo gratias egi, necnon amico fideli, qui tanto me munere decoraverant. »

148. Id autem in hac Aloysii editione notandum est, distinxisse illustrissimum Veronensem antistitem, inter vitas, ut ipse vocat, seu longiora illa Adonis elogia, ex passionalibus exornata; distinxisse, inquam, inter ea quæ brevius, et alia quæ diffusiori stylo describuntur: nam « breviores, inquit, pleræque sunt, quæ vulgo in D. Hieronymi Martyrologio habentur. In edendo ergo Adone hunc modum tenui, ut quæ a D. Hieronymo sunt positæ, omnino prætereantur, cum in promptu sint omnibus, nisi eis additum quid reperiat. Quæ autem ab illo non sunt positæ, hic omnes sunt insertæ. » Vult dicere, breviores omnes commemorationes a se præteritas esse, sola longiora elogia impressa. Sed quis harum rerum peritus intelligat, breviores vitas, in D. Hieronymi Martyrologio haberi? Profecto idea hujusmodi ab Hieronymianorum stylo immensum distat, in quibus scilicet *tantum nomina martyrum, locus et dies passionis positi habentur*; qui plura in Martyrologio aliquo reperit, certo statuatur, non esse sibi præ manibus purum Martyrologium Hieronymianum.

149. Huic difficultati explanandæ opportune succurrit sagax in hac parte Molani observatio, præfationis suæ cap. 2, « citari nempe a permultis Martyrologium D. Hieronymi, quod vulgo habetur: verum illi, inquit, non citant ipsum Martyrologium Eusebii et Hieronymi, sed Usuardi, qui ex Eusebio, Hieronymo, Beda, Floro et aliundè suum Martyrologium, cura et jussu Caroli Magni collegit. » Plura quidem hic peccat Molanus, sed illud vere asserit, citari a permultis, ut a Petro Equilino, et eo tempore passim ab omnibus, Usuardinum, pro Hieronymiano, quale ipsi nunquam viderant, saltem quod eo nomine recte veniat, cujusque exempla a Florentinio edita sunt. Erat tunc ea Martyrologiorum confusio, ut in eujuscunque fronte famosa epistola Chromatii et Heliodori legeretur (legebatur autem prope in omnibus Usuardinis exemplaribus) Martyrologium illud Hieronymianum appellaretur; atque inde per aliquot sæcula, Hieronymi nomen Usuardino Martyrologio adhæsit. Ut res pateat, confer Usuardum cum Aloysii editione, et continuo

perspicias, breviores annuntiationes omnes prætermittas esse, ubi vero longiora elogia ex Adone contraxit Usuardus, illa integre et Adoniane ab Aloysio restituuntur. Atque hic rursus semina vides, ex quibus crescat posita superius propositio; puta, Usuardum, totum ferme Martyrologium suum, ex Adone aut descripsisse, aut contraxisse.

150. Porro sanctum Adonem Martyrologum, non Trevirensē, ut Aloysius, Mosander et alii plurimi perperam censuerunt, sed Viennensem fuisse archiepiscopum, satis evicit Rosweidus, atque hoc tempore apud eruditos omnes in confesso est. Vitam ejus, vel potius Vitæ compendium ex Breviarii Viennensi et Romanensi acceptum, aliis documentis erudite illustravit Mabilio, sæculi iv Benedictini parte II, a pag. 262 ex quo ea, quæ sanctissimi et doctissimi viri ætatem ac Martyrologium spectant, paucis decurram. « Nobili prosapia exortus » dicitur in pago Wastinensi aut Senonico, « circiter annum octingentesimum » in lucem editus: « quippe annos natus septuaginta sex, decessit anno Chrisii octingentesimo septuagesimo quinto. » Monachis Ferrariensibus in disciplinam traditus, istic a Sigulfo abbate adhuc infantulus, aut puer susceptus fuisse videtur: « ubi bene conversatus, teste Lupo, omnes sibi cœvos in studiis litterarum prævit. » Inde ad Prumiense cœnobium, rogatu Macwardi abbatis directus, ibi aliquandiu commoratus est, donec « quorundam invidiosorum insidiis » impetitus, Romam se contulit « ut domum B. Petri principis apostolorum orationis gratia visitaret, » unde post quinquennium patriam repetens, Ravennæ Martyrologium illud reperit et descripsit, de quo toto capite proxime præcedenti abunde litigatum est.

151. Ravenna cum effosso thesauro digressus, « inde Lugdunum pervenit, ubi tunc præerat dignæ memoriæ Remigius, præsul eximius, qui Dei famulum Adonem pie suscepit, et quæque necessaria illi perbenigne exhibuit. » Ab hoc igitur ob scientiæ et probitatis laudem detentus, Lugduni aliquandiu commoratus est, et, si vera narrat Breviarium Romanense, Remigius Adoni « Ecclesiam beati Romani, cum sibi adjacentibus rebus in obsequium delegavit, ubi secretis orationi vacaret: » imo et litterarum studiis, ac potissimum adornando Martyrologio suo, haud dubie Remigii, et aliorum præsulum hortatu, quos per « imperium ac jussionem sanctorum virorum, » in præfatione sua fortasse intelligi voluit. Hic nos cum Mabilione, Castellano aliisque Martyrologii ejus epocham figendam censemus, nempe priusquam ad cathedram Viennensem everteretur, quam anno 860 certo conscendit, ut proinde verosimillimum sit, præfatum Martyrologium circa annum 858, aut forte paulo citius exaratum fuisse: « nam cæteras lucubrationes, » inquit Mabilio, « condidit jam episcopus, » hunc vero ante episcopatum aggressus est; utique dum Ravenna redux, totus erat in colligendis sanctis, eorumque passionibus latius describendis, « serviens infirmioribus fratribus ad

A laudem omnipotentis Dei, » etc., cui operi exhortando non aliud magis opportunum tempus assignari potest quam pro Lugduni apto ad id otio fruebatur. Atque in hac Martyrologii Adoniani epocha facile cum Mabilione conveniunt hodie eruditi omnes.

152. Non ita mihi placent argumenta aliqua a laudato Mabilione in eum finem adducta, ex caro sibi, nescio quo, Adoniano codice ante annos sexcentos, ut ait, manu descripto, ex quo satis intrepide contendit pag. 273 circa medium, « restituendam esse » Adoni « commemorationem sancti Mauri abbatis sanctæ Scolasticæ et aliorum fere omnium sanctorum, quos Mosander et Rosweydlus eliminaverunt. » Et sub pagine initium dixerat: « Idem judicium esto de fere omnibus nominibus, quæ Mosander et Rosweidus in secessum rejecerunt. » Hæc eruditissimo viro, nostrique operis, dum viveret, amantissimo, ut ut velim, concedere omnino non possum, cum non semel observaverim, præfatum codicem, quem solum in Actis Benedictinis passim appellat, ab omnibus tum editis tum mss. nostris longissime discrepare. Exemplum non unum recurrit in Observationibus Usuardinis vi Julii, xiii Septembris, xii Novembris et alibi. Ut autem evidentius pateat codicem Mabilionanum vere et pure Adonianum non esse, eruditos lectores solum rogare velim, ut ipsi per se Adonem conferant cum Usuardo et Notkero; cum enim hi duo priorem passim aut contrahant aut describant, certiori indicio explorari nequit quid proprie Adoni, quid multiplicibus ejus interpolationibus sit ascribendum: nec ad id pluribus ferme opus est, quam ut prædictas Observationes nostras consulant, in quibus cum fonte rivuli quotidie comparantur.

153. Juerit hæc patentissimo exemplo ob oculos ponere. Mabilio pag. 272, paulo infra medium, sic habet: « Ad hæc in ms. codice nostro dedicatio ecclesiæ monasterii Cellensis anno 830 facta, accurate describitur xvii Kal. Novembris, cum ad modum quo superius relata est ad annum 873, ubi de sancti Frodaberti abbatis translatione egimus. Hæc quo minus ab interpolatore addita putem, ea me causa movet, quod singulas, quas vocant circumstantias, non ita accurate nosset homo posterioris temporis. » Hinc nempe Adonis ætatem detegere voluit Mabilio, quæ aliunde melius et certius eruitur? fallunt enim ea omnia, si ad propositam regulam exigantur. Usuardus et Notkerus de accurata illa descriptione dedicationis ecclesiæ Cellensis nec verbum proferunt. Præterea, nec in Adone Aloysii, qui longiores historias nusquam negligit, nec in Mosandri aut Rosweydi editionibus, nec demum in mss. Leodiensi, reginæ Sueciæ, Taroanensi, aut Lobienſi, nec demum in Adonianis codicibus a Papbrochio in prologo ad Bedam enumeratis, aut aliis mss. nostris, ulla præfata dedicationis reperitur memoria; estque adeo apertissime consequens, a puritate Adoniana longissime recedere Mabilionis codicem, ab eo tantopere laudatum. Non necesse

est, tantum operæ in Martyrologiis examinandis, quantum hisce aliquot annis a me collocatum est, quemquam posuisse, ut plane convincatur, nullum Adonem manuscriptum, quantumvis antiquum, ad Rosweydi editionem ullo pacto comparandum.

154. Nemo mihi succenseat, si meritam palmam Roweydo vindicem, quamquam non adeo integram omnibusque numeris absolutam arbitrer ejus editionem, ut non aliquando ab ejus placitis libere recedam; tum præsertim, cum juxta propositam regulam, Usuardi et Notkeri consensum habeo; videlicet, dum annuntiatio, a Rosweydo in appendicem rejecta, in duobus ejus filiis reperitur; tum ego magnopere ambigendum non puto, quin eadem illa Adoni quoque ascribenda sit. Ut uno specimine rem in aperto ponam, videat lector Observationem nostram ad Usuardum die xx Martii, ubi *Archippum*, Pauli apostoli commilitonem, Adoni restituendum putamus, quidquid a Mosandro asterisco notatus, a Rosweydo in appendicem rejectus sit; ea ducti ratione quod in utroque Adonis filio, Usuardo et Notkero diserte signetur, præterquam quod etiam ab Adonis genitore Romano parvo referatur. Si ad hanc normam codices Adoniani, tum mss. tum typis excusi, scrupuloser discutiantur, puto viam facillime sterni posse, ut simplex, integra, genuina et germana Adonis, editio procuretur.

155. Quid quod et aliam explorandi semitam ali quando ingressus sim, quamvis ipsam tam securam non existimem. Ea est, ut si quando in Usuardo et Notkero commemorationem reperiam eadem sententia eademque phrasi conceptam, quæ ex Beda accepta non sit, tum non difficulter inducar ut credam, Adoni illam tribuendam esse. Si quis discernicula certiora proferre in medium possit, ultro et gratanter acceptabimus. Interim nec Mabilionis, nec cujuscunque alterius auctoritate movebimur ut quæ Adoniana non sunt, sub Adonis nomine venditari patiamur. Exemplo iterum sint *Florentinius* et *Hilaris*, quos xxvii Septembris Martyrologio Viennensi obtrudere conatur laudatus Mabilio ex Petro de Natalibus, lib. viii, cap. 124. Non est me hercule satis idoneus auctor Equilinus episcopus, ut ferat testimonium pro Adonis germana simplicitate, quam nos ex tam variis, exemplaribus stabiliendam suscipimus, a quibus, omnibus absunt citati duo martyres, quos aliunde acceptos in suum Martyrologium retulit Usuardus, ut est in nostra Observatione, jam dicta die xxvii Septembris. Jam me longa experientia docuit, non a solo Petro aliisque pluribus, sed et ab eminentissimo cardinali Baronio nonnunquam perperam citari Adonis Martyrologium.

De reliquis quæ ad Adonem attinent, cum Mabilione non disputo, istis locus erit in Actis xvi Decembris. Rejicienda omnino non sunt quæ de Adoniani Martyrologii accessionibus conjicit in hæc verba: « Quod enim alia atque alia desint in diversis membranarum codicibus, id provenit ex duplici

A capite. Primum, quod cum istuc Martyrologium in divinis officiis, per varias ecclesias legeretur, alii ipsum contrahebant, alii quosdam sanctos, provinciarum aut ecclesiarum suarum ignotos resecebant. Alterum, quod auctor ipse multis vicibus Martyrologium suum auxit, alios atque alios addendo sanctos, qui in eo primo non exstabant. Unde contigit, ut qui primum exemplar transcribere, non tot habeant, quam qui secundariis exemplaribus usi sunt. » Prudentem conjecturam hic non respuo, quippe qui eam nonnunquam admittere debuerim, præcipue circa episcopos Viennenses, quibus cum Usuardus sæpe careat, verisimile existimo, Adonem ipsos Martyrologio suo Lugduni perfecto, Viennæ postea superaddidisse. At vero, ibi primigenia simplicitas quaeritur, non conjecturaliter, sed certo decernimus, eam non ex unius aut alterius codicis, sed ex plurium aequè probatorum collatione educendam quemadmodum in expurgando ab additionibus Usuardo, toto hoc opere præstitimus: quo solo argumento, vel si deessent cætera, Mabilionis exempla omnia, multis locis adducta, Adoni penitus abjudicanda sunt.

157. Pluribus hic supersedeo, cætera docebunt Observationes nostræ Usuardinæ, quibus satis probatum est, non solum Bedam a Floro auctum, et Romanum parvum, sed Hieronymianum etiam, Adoni aliquando præluxisse; quod non video cur a Castellano negatum sit in prævia admonitione ad primum Bimestre pag. 22, quamvis omnino fatear, rarissime in Adone occurrere vestigia Hieronymianorum stylo conformia. Si hactenus dicta cum iis junxeris quæ superioribus capitibus de sancto Martyrologo disputanda fuere, ad Martyrologii Adoniani ætatem et genealogiam nihil ultra desiderari perspicies. Audi hic modo, quam ipse de toto suo opere rationem reddit, in præfatione sua sic lectorem alloquens: « Ado peccator lectori salutem. Ne me putes in hoc opere in vanum laborasse, et rem non necessariam executum fuisse; breviter tibi causam facti aperiam. Primum fuit imperium ac jussio sanctorum virorum, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrum in Martyrologio (quod venerabilis Flori studio in labore domni Bedæ accreverat) tantum notati erant. Deinde collecti undecunque passionum codices, animus in tantum suscitaverunt, ut non solum præteritas dierum festivitates, verum et aliorum, qui per totum annum ubi notati positi erant, latius et paulo apertius describerem, infirmioribus fratribus et minus legere valentibus serviens, ad laudem omnipotentis Dei, ut in memoriis martyrum haberent compendiosam lectionem, atque in parvo codicello, quod multo labore alii per plures codices exquirunt. »

158. Atque hinc longæ illæ in Adonis martyrologio desumptæ ex martyrum passionibus historiae hinc magna illa dierum inæqualitas, dum nempe Actorum defectu, sanctorum nuda ferme nomina referuntur, quo haud dubie, qui in divinis officiis Adonis Martyrologio forte uti cœperant, impulsivi fuerint, ut nuper

aiebat Mabilio, ad resecanda incognitorum sanctorum nomina; vel potius, ut ego verosimilius existimo, ad contrahendas historias, ut ad uniformitatem aliquam dies singuli reducerentur. In eo felicissime versatus est Usuardus, Adonis Martyrologium abbrevians et expoliens, sed quod mirere, ignorato vero auctoris nomine. Cum enim Usuardus alios Martyrologos, præter Hieronymum, Bedam et Florum non nosset; stylum autem Adoniani operis, ab Hieronymiano longissime recedere; contra vero Bedæ a Floro aucto persimile, credidit Flori *secundum librum* esse, quo vacui omnes Kalendarum dies supplebantur. Frustra argues latissimum inter utrumque Martyrologium discrimen in Usuardi oculos incurrere verosimiliter debuisse; id scio et fateor; at mihi tam certum tamque evidens est Adonis opus fuisse, quod *librum Flori secundum* appellat Usuardus, ut vel paradoxum admittere oporteat, nempe Martyrologium, quod Adonis nomine venit, non esse Adonis, sed Flori; vel fingere miraculum, quo videlicet fateamur, Florum et Adonem sic scripsisse, ut Menæchmos diverso partu effuderint. Ast hæc comminisci supervacaneum est: Usuardum ipsum dramatis nostri, ut ita dicam, heroem, hic demum cominus intueamur.

ARTICULUS II.

De Martyrologio Usuardi monachi.

156. Huc reducenda fuit tota nostra de Martyrologi et Martyrologiis disceptatio, ut præmissis Usuardi proavis, parentela, cognatione et affinitate, ipse tandem, seu fetus ejus, omnium oculis clarius exponeretur. Non vacat, nec opus est, hic describere quæ de eo multi eruditissimi viri, præter majores nostros, pridem tradiderunt, Adrianus Valesius, Joannes Mabilio, Gerardus du Bois, et recentissime Claudius Castellanus, omnes in eo jam conspirantes contra Sigeberti, Trithemii aliorumque antiquiorum opiniones; 1. Usuardum nostrum fuisse monachum presbyterum ordinis S. Benedicti, in cœnobio Pratensi, seu sancti Vincentii Lutetiæ Parisiorum. 2. Floruisse, non sub Carolo Magno, sed sub cognomine nepote Calvo, atque huic, non illi opus suum dedicasse. 3. Martyrologium suum composuisse circiter annum 878. Quæ omnia satis solide probata invenies apud Mabilionem in Prolegomenis ad sæc. iv Benedictinum, parte II, pag. 88, atque in Historia Ecclesiæ Parisiensis laudati du Bois, parte I pag. 467, quibus in stabilienda Usuardi ætate et professione omnino subscribimus; in hoc plane dissentimus, quod cum Bolland, Henschenio, Papebrochio aliisque omnibus, solo excepto Castellano, Usuardum Adoni præponant, aut quamvis suppres videant, sicutamen scripsisse Martyrologia sua existiment, ut *neuter alteri notus fuerit, et uterque eodem fere tempore manum ad opus suum admoverit*: quæ ecclesiastici historici jam citati verba sunt, quibus adde subtimidum Mabilionis assertum, num. 174, *Ad Usuardi auctoritatem prope accedere Adonis Martyrologium*: ubi dicendum erat non plus Usuardo

A auctoritatis inesse quam ex Adone transumpserit; non plus rivulo quam fonti; non plus nato quam genitori.

160. Jam sæpius monui agnovisse demum Papebrochium tomo V Junii, pag. 250, col. 1 in fine, præposterum illum ordinem, idque ex Castellani suggestionem, a quo primum transpositus est, et prioritatis loco restitutus Viennensis Martyrologus, quem annis fere octodecim, in scribendo Martyrologio Usuardum antecessisse brevi hac supputatione ostenditur. Usuardi Martyrologium dedicatur Carolo Calvo jam imperatori; atqui Calvus imperator non fuit ante annum 878; ergo vel illo anno compositum, saltem completum est, vel anno sequenti: atqui Ado, ex num. 151 suum scripsit circiter annum 888, stat igitur nostri calculi exacta ratio. Hoc solum argumentum hic ex professo nobis versandum est, Usuardum pleraque sua omnia ex Adone accepisse, cujus continuam probationem exhibent quotidianæ ad Martyrologium Usuardi Observationes a prima die Januarii ad ultimam Decembris, quibus utriusque Martyrologi textus expendo, annuntiationes, ut hic loquimur, annuntiationibus, phrases phrasibus, verba ipsa verbis comparo; fataque collatione, Usuardi laterculos, ex Adonianis descriptos, abbreviatos, contractos, modice quandoque ex Beda immutatos, ea perspicuitate, ni fallor, ostendo, qua majorem in hisce rebus desiderare nemo queat. At eo pacto, ut plagiarium me dices Usuardum traducere. Apage plagii crimem, audi ipsum Usuardum totius operis sui rationem redditentem, tumque intelliges, quid de suo ipse se præstitisse, quid ex aliis sanctorum Patrum Martyrologiis sese accepisse ultrofateatur; id fere unum molitus, ut ad commodam æqualitatem sanctorum commemorationes, singulis Kalendarum diebus, concinna methodo reduceret.

161. Expendamus ipsam Usuardi præfationem ex illustri codice nostro Heriniensi, unde illam edidit Bollandus cap. 4, § 7, quæque in aliis etiam vetustis codicibus reperitur; et vel in ipso Adone Leodiensi S. Laurentii, etc. *Domino venerabiliter recolendo, Karolo regum piissimo (al. Augusto) Husuardus, quanquam indignus sacerdos et monachus, præsentis ævi prosperitatem et æternæ beatitudinis gloriam. Vestram minime latet celsitudinem, o reverende princeps, qualiter imitandos antiquorum studiis monemur quidquid in libris, maxime ecclesiasticæ doctrinæ congruis, minus debito perfectum habetur, vel pro posse supplere, vel suppleri optare. Quæ res, pia quidem sollicitudine, addito etiam vestræ dignitatis jussu, me compulit, ut videlicet sanctorum recurrentes festivitates, ex diversis sanctorum PP. Martyrologiis in quamdam exciperem unitatem. Recolebam siquidem in sacris sanctorum solemniis, multimodos propriæ negligentiae excessus; quod me plurimum ad hoc eis in Dei amore persolvendum cogebat officium, et si non satis idoneum, utpote inscium, sed tamen divino, ut confidebam, ac indi-*

gno eorum sublevandum auxilio. Nam et venerabilium, Hieronymi videlicet ac Bedæ præbyterum in hoc provocabat descriptis; quorum unus brevitati admodum studens, alter vero quamplures Kalendarum dies intactos relinquens, multa probantur hujus opusculi præterisse necessaria. Adhibui igitur Flori memorabilis viri, COLLECTA E PLURIBUS IN EODEM NEGOTIO SECUNDI LIBRI COMMENTA; quem maxime imitandum, in his quæ visa sunt congrua ac memoria digna, censui, quia plura summo studio, quæ breviter perstrinxi, et correxit et addidit.

162. Postrema hæc Adonem vivacissimus coloribus adumbrant; et licet in vulgari Usuardi præfatione a Greveno, Molano aliisque edito, paulo aliter exprimentur, recte perpensa, eodem prorsus recidunt. Sic ibi legitur: *Quorum prior brevitati studens, alter vero quamplures Kalendarum dies intactos relinquens, multa inventiuntur hujus operis præterisse necessaria: quos tamen secutus, censui et Flori memorabilis viri latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, præsertim in secundo ejusdem libro; ibi enim multa quæ in priori omiserat. et correxit et addidit.* Attende Bedam hic describi ab Adone, non ex aliqua parte, ut Florus fecerat, sed integre completum. Porro ex his plane conficitur tria Usuardum præ oculis Martyrologia habuisse, ex quibus opusculum suum coagmentaret, in prædicta vulgata præfatione monens: *At siquid, præter quod ab illis accepi, in hoc tempore auctum vel mutatum est, sagaci a me indagine id perquisitum agnoscere poterit.* Atque eecum plane evanescit plagii crimen, de quo nuperrime memini, dum ad unum illud Si quid revocantur, quæcunque pure Usuardina nuncupari possunt accepta ex tabulis Martyrum Cordubensium, unde Usuardus sanctorum Georgii et Aurelii reliquias conquisierat; ex vicinioribus Galliarum ecclesiis, aut ex passionibus, paucisque aliis documentis, quæ suis locis indicare atque enumerare non prætermisimus.

163. Verumtamen sincere agnoscit Usuardus se ex tribus potissimum Martyrologiis sumpsisse prope omnia; Hieronymianis scilicet, ex Beda, prout a Floro, auctus fuerat, quæ sunt *Flori memorabilis viri latiora jam in eo ipso negotio vestigia*, et ex *ejusdem Flori libro secundo*, ubi multa quæ in priori omiserat, et correxit et addidit: vel ut clarius habet præfatio Heriniensis; *Adhibui igitur Flori, memorabilis viri collecta e pluribus in eodem negotio secundo libri commenta*, QUEM MAXIME IMITANDUM IN HIS, QUÆ VISA SUNT CONGRUA ET MEMORIÆ DIGNA CENSUI, QUIA PLURA SUMMO STUDIO, QUÆ BREVITER PERSTRINXI, CORREXIT ET ADDIDIT. Quemnam, obsecro, manifestius imitari potuit Usuardus quam Adonem, breviter perstringendo quæ hic longis suis elogiis summo studio addiderat, seligendoque quæ visa sunt congrua et memoriæ digna? De cætero Hieronymianum, et Bedam Flori consuluisse Usuardum Observationes nostræ sæpissime ostendunt, nec minus clare evincunt Florum illum, ab Henschenio et

A Papebrochio editum, nunquam vidisse. Torquet eruditorum ingenia et majores nostros mirum in modum vexavit secundus ille *Flori liber*, quem tot sæculis, et præsertim proxime præterito, frustra quæsitum novimus, et porro frustra querendum, nisi, ut supra dicebam, vel paradoxum nobis, vel miraculum sobrii et vigiles fingamus.

164. Negotium facessit solum *Flori* nomen, quod si non appellasset Usuardus, opus ipsum citatum, tam clare, tam aperte, tam perspicue Adonem referret, ut ex solis depictis characteristicis, legendum et conferendum oculos veritatis luce perfunderet. Describuntur siquidem *commenta collecta e pluribus in negotio* Martyrologii, quæ in *priori opere* Bedæ a Floro aucto *omissa* fuerant; in hoc autem *addita*, ut *quamplures illi Kalendarum dies intacti* ex omni parte implerentur, sique adessent omnia talis *opusculi necessaria*. At suppletio illa Adonis non semper congrua est, nec memoriæ in Martyrologiis referendæ digna, cum historiæ longiores sint. quas idcirco Usuardus breviter perstringere coactus fuerit. Atqui hæc ipssissima et genuina Adonis lucubratio est, sic in ejus præfatione, quam habes nrm. 137. delineata: *Ne putes me in hoc opere in vacuum laborasse.... Primum fuit imperium ac jussio sanctorum virorum, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrum, in Martyrologio (quod venerabilis Flori studio in labore domni Bedæ accreverat) tantum notati erant. Deinde collecti undecunque passionum codices animum in tantum suscitaverunt, ut non solum præteritas dierum festivitates... latius et paulo apertius describerem, etc.* Hæc toto opere Adoniano ubique se produnt, et diebus singulis cum Usuardina contractione a nobis comparata, sic parentem commonstrant, sic genus indignant, ut filius nullus genitorem melius referat, hoc est, ut nulla epitome magis congrua memoriæ, digna, et Martyrologico opusculo necessaria, cateenus inventa sit. Quis igitur ultra dubitet quin sub *Flori* nomine, vel pro *Flori libro secundo*, Adonis Martyrologium Usuardus descripserit?

165. Nova hæc esse dicas, mira clamites; nihilominus certum erit et indubitatum quod scribimus, idque manifestissime retegges, si prolem cum patre, si Usardum cum Adone contuleris, vel ut labori parcas, si quotidianas Observationes nostras expendis. At quæso, inquires, qui Usuardo in mentem venire potuit Florum nominare, cum forte adhuc superstes esset Ado ipse, verus Martyrologii auctor, nomen suum in fronte operis tam clare exprimens, *Ado peccator lectori salutem*. Id qua ratione factum fuerit equidem miror et ignoro; sed ita rem habere, hoc me apertissime, perpetua hisce aliquot annis collatione, comperisse existimo. Effugio utitur Castellanus, præfationis ad I Bimestre pag. 23, dum difficultatem declinans, ait Usardum non asserere se Florum descripsisse. At melius idem ipse in opere suo pag. 764, fatetur, Usardum Adonis manuscriptum, Lugduno ad se destinatum, pro Floro descripsisse

et abbreviasse. Quid enim aliud sonant verba illa *Adhibui Flori memorabilis viri collecta e pluribus in eodem negotio secundi libri commenta?* vel ista: *Censui et Flori memorabilis latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, praesertim in secundo ejusdem libro?* Ego in toto isto libro secundo non alium quam Adonem video, Adonem sentio, Adonem loquentem audio.

166. Jam si propositae quaestioni insistens, rogando obtundas et eneces qui Usuardo in mentem venire potuerit Florum nominare, cum adhuc probabiliter superstes esset Ado ipse, nomen suum in fronte operis tam clare exprimens, *Ado peccator lectori salutem?* ad eam questionem non habeo quod reponam praeter hanc unam verisimillimam, me quidem arbitro conjecturam; videlicet, missum Lugduno ad Usuardum Viennensis antistitis opus acephalum fuisse; puta caruisse praefatione et Romano parvo, cui ipsa praefigitur. Ne vero gratis id me fingere existimes, quero an satis credibile videatur nullum usquam de Romano illo parvo, ab Adone Ravennae reperto, verbum facturum fuisse Usuardum, si illud in fronte operis ad se transmissi vidisset? Aberat igitur Romanum parvum, aberat proinde et tota Adonis praefatio; atqui nomen suum ibi expresserat Ado, quod in totius operis decursu, procul dubio, omiserat; nihil itaque adeo mirandum, si Usuardus verum nomen auctoris Martyrologii ad se missi ignoraverit. Hoc posito, videntur caetera sponte profluere, etiam ratio ipsa cur Usuardus opus illud Floro tribuendum putaverit.

167. Hanc equidem sic cum animo concipio: cum jam pridem Lugduno abesset Ado, ad Viennenses infulas, ut minimum anno 860 evectus, relictum Lugduni opus absque auctoris nomine; symmista aliquis Benedictinus monachus ad Usuardum Luteum direxerit; hic vero Bedae Martyrologium, a Floro recensitum, cum eo componens, ac miram utriusque similitudinem passim agnoscens, continuo secum ipse statuerit fetum utrumque aut gemellum esse, aut saltem ab eodem parente progenitum. Aliunde, non minus ipse quam Wandalbertus, novisse poterat Florum illum *nominatissimum ecclesiae Lugdunensis subdiaconum*, plures habuisse *reteres et emendatos codices*; quid magis proclive quam inde collegisse secundum aliquem et pleniorum Martyrologii librum a Floro esse compositum, cum in primo tot Kalendarum dies intacti remansissent? Non eo id dico quod credam *reteres* illos qualescunque Flori *emendatos codices* Martyrologia fuisse, multo minus Martyrologium integrum et completum a Floro conditum: sed quo nominis ejus celebritas Usuardi, acephali Martyrologii auctorem quaerenti, facile suggerere potuerit Florum illud adornasse, cujus eo tempore insignis doctrinae fama adhuc supererat. Si haec conjecturae non placeant quid plausibilius in hac re opinari fas sit a peritioribus lubens adiscam, dum interim indubitatissimum perstet purum putum Adonis opus fuisse, ipsum

illud quod Usuardus *secundum Florum librum*, aut proprio aut alieno errore seductus, nuncupavit.

168. Fuit, mihi tuto crede, fuit, sub male imposito Flori nomine, Ado ipse sanctus Viennensis praesul, seu potius ejus Martyrologium, perpetua et perennis Usuardi scaturigo, ex qua totum nostrum Usuardinum, pro maxima sui parte coaluit. Adde huic Hieronymianum et Bedam, Flori studio ampliatum, ex quibus, si textrina metaphora rursus uti licitum est, stamen seu catellam conficies, qui subtegmen innexuerit Usuardus, praesertim ex notioribus ipsi sanctis Gallicis, et recens acquisita Martyrum Cordubensium notitia. In decursu operis saepe a nobis dubitatum invenies utrum Sanctos alios et aliunde conquisitos, enumeratis hic ductoribus suis, adjuxisset Usuardus. Et quidem raros hujusmodi sanctos novimus; novimus tamen: nam *Asellus* xiiii Januarii, ab antiquioribus notatus non est, uti nec *Philemon* et *Apollonius* vii Martii. Nonnullos alios alibi indicavimus. Jam memoriae occurrit *Gregorius Eliberitanus Baeticus* xxiv Aprilis, qui forte melius praetermissus fuisset. Septembris xxi est *Pamphelus martyr Romanus*, a me alibi frustra quaesitus. Quid quod xxviii Septembris, xii Novembris et vi Decembris, textus totus proprie et private, ut vulgo loquimur, Usuardinus sit. Mense Octobri sancti aliqui ab Usuardo aliunde asciti commemorantur, ut vide ibi, I, III, XI, XIV, XX et XXV. Haec in specimen sufficiant.

166 Superest quaerere unde Martyrologii sui initium fecerit Usuardus. De ea controversia satis copiose dictum est praefationis hujus cap. 2, a num. 109. Beda, Florus, Wandalbertus, Rabanus, notkerus a Kalendis Januarii cum Romano parvo et Hieronymiano Epternacensi annum ecclesiasticum exorsi sunt; credimus tamen Rosweydem recte sensisse, quod Ado a ix Kalendas Januarii, seu a vigilia Nativitatis inchoaverit: idque secutum fuisse Usuardum existimamus, ex praestantissimis vetustissimisque duobus codicibus nostri Prateni et Heriniensi, a quibus plerique alii dissentiant. Nos interim primos et accuratiores Usuardi editores, Muneratum, Belinum, Grevenum, et Molanum, atque adeo receptissimum jam morem imitati, ab octava Nativitatis et Circumcisione Domini, seu a Kalendis Januarii exordium sumere maluimus. Atque hic totius nostrae martyrologicae genealogiae terminum figimus, deducta arbore ad Usuardum, qui operis nostri materia, finis et scopus est. Cum vero Martyrologorum nullam tam numerosam prolem, nullus tot filios post se reliquerit, hi vero a parentis nativa imagine paulatim deflexerint, in eo nobis maxime laborandum, ut collectis hinc inde lineamentis, veram perfectamque parentis effigiem adumbrare conemur. Lustremus jam itaque totam Usuardi sobolem.

ARTICULUS III.

Antiquiores Usuardini Martyrologii editiones recensentur.

170. Ipse praefationis hujus principio satis praecoc-

cupata est, quæ mihi hic fieri posset maxime obvia ob-
 jectatio, cui scilicet post tam multas Usuardi Mar-
 tyrologii editiones, quæ in omnium manibus sunt,
 hæc nostra nova et tam operose elaborata prodeat.
 Brevi responso rem conficiam, si dixerō nullam hac-
 tenus editionem repertam, quæ non alterius deside-
 rium post se reliquerit; quippe cum nulla talis sit,
 quin rerum martyrologicarum periti, graves in ea
 defectus et plures excessus deprehenderint, adeo ut
 multi eruditi viri, etiam recentissime, doctissimos
 Patres Benedictinos cœnobii sancti Germani a Pra-
 tis excitaverint, et tantum non vellicando compellere
 conati sint, ut autographum suum, seu verum
 seu putativum, publici aliquandiu juris facerent;
 quod ab ipsis hactenus impetrari non potuit, ut su-
 pra satis insinuavimus. Causas ibi memoratas non
 repeto; omnium instar sit Bollandi nostri meditatam
 a tot annis consilium, de edendo olim Usuardo *nati-
 va simplicitate*, ad quam eruendam plura nobis ad-
 jumenta accessere, quam in operis de Actis Sancto-
 rum exordio, aut Rosweydis aut Bollandus collige-
 re potuerint. Ut autem de hac nostra editione rectum
 feratur iudicium, præmittenda est aliarum omnium
 censura; subjiciendi deinceps singulorum codicum
 mss. characteres, ex quibus omnibus decerni queat
 non superfluum, nec inutilem diligentiam in hoc ope-
 re a nobis collocatam. En pollicitam recensionem.

171. Prima omnium eaque antiquissima, quam
 saltem noverimus, Usuardi editio ea est, quam fre-
 quenter citatam habes sub nomine MAXIMÆ LUBECANÆ.
 Lubecanam esse, et anno 1473 typis primum
 vulgatum tradunt majores nostri in Actis, atque in
 multis eorum schedis reperio. In ipso opere annus
 notatus non apparet, cum sit pars aliqua a grandiori
 volumine avulsa, quo, ut in epilogo dicitur, *sacræ
 fasciculariter totius mundi historię ambitus continetur*.
 Patet id ex paginarum numero superne in medio
 primæ faciei calamo ascripto qui incipit a 409
 pergitque ad 435 unicam semper folii faciem notans.
 Forma in lato spissoque folio expansa est, unde a
 nobis merito *Maxima* appellatur, distinguiturque
 ab alia etiam Lubecana anni 1490 de qua inferius
 agemus. Nihil habet hæc editio quo magnopere com-
 mendetur; nam typi ipsi Teutonici seu Gothici valde
 imperfecti sunt, scatetque totum opus innumeris
 mendis; ipsum vero Martyrologium longe recedit
 ab Usuardina puritate, sæpe auctius et interpolatum,
 simileque codici manuscripto; quem cum proprio
 nomine appellare non potuerim, *Antuerpiensem*
 simpliciter nuncupo, ut a duobus aliis *majori*
 et *maximo* discernam. Advertat lector cum Lubecana
 et Antuerpiensi plerumque conjungi codicem
Ughellianum, ut alibi dicam. Non est itaque,
 qua de agimus, editio primæ et optimæ notæ,
 classem ferme peculiarem cum duobus aliis consti-
 tuens inter primos et medios, tametsi sæpius
 inter primarios locum obtineat.

172. Volumen ipsum ingentis molis, a quo hoc
 martyrologium distractum diximus, ad Museum no-

strum subinde accessit, sub titulo *Rudimenti novitiorum*.
 Annus editionis rectissime observatus est, nam ita ad
 calcem copiosissimi indicis totiusque operis legitur:
*Anno secundum carnem Filii Dei a Nativitate mcccclxxv, ipso die sanctissimi regis et
 martyris Oswaldi, qui est v Augusti sanctissimo in Christo Patre ac domino nostro Sixto papa IV, illustrissimo proclari-
 ssimæ domus Austriæ Frederico tertio, Romanorum imperatore invictissimo, semper Augusto, ac pro nunc Colonia existente; imperiali nobili in urbe Lubecana, arte impressoria, speciali gratia divina, animarum ob salutem
 fidelium inventa: epithoma istud, partes in sex, juxta mundi sex ætates divisum, prius alibi non
 repertum, quod placuit Rudimentum novitiorum intitulari; Dei adjutorio, qui supernas res ac
 subternas fortiter, suaviter tranquilleque dispensat, per magistrum Lucam Brandis de Schass, feliciter est excusum atque finitum*. Nihil hic ad me
 attinet de tota illa rerum farragine iudicium ferre;
 non aliunde pretium quam ab impressionis ætate habere videtur,
 quod et in Martyrologium derivari facile patimur,
 quamvis de cætero, ut purissimum Usuardinum non admittamus.

173. Etatis ordine priorem excipit editio seu versio
 Usuardi Belgicæ, cuius sex soli priores menses apud nos
 exstant, immixti Legendæ aureæ Jacobi de Voragine, itidem
 Belgicæ, in parvo folio Ultrajecti vulgatæ anno 1480.
 Verum neque huic æstimationem vetustas addidit, cum raro
 pura sit, extracta ex codice aliquo simili *Leydensi*
 aliisque, quos mediæ notæ appellare consuevimus, et intra
 latius describemus. Huic jungi potest editio Florentinæ
 procurata per Franciscum de Bonaccursiis anno 1486, quam
 Henschenius reperit in bibliotheca Stroziana, eamque
 cum editione Grevenaliis duobus codicibus Usuardinis
 mss. contulit, altero ejusdem bibliothecæ Strozianæ,
 altero Medicæ. Quid de ea censendum sit non est mihi
 integrum hic depromere, cum sola extracta Henschenius
 propria manu descripta reliquerit, quæ passim inter
 Auctaria citamus sub nomine codicum FLORENTINORUM.
 Frequentissimi excessus ostendunt quam parum pura sit
 præfata editio, cujus exemplar Neapoli ad SS. Apostolos
 asservari, emendatum a Georgio Antonio Vespuccio,
 præposito cathedralis ecclesiæ Florentinæ, notavit
 alicubi Papebrochius. Atque hæc ex aliorum relatu.

174. Præter Lubecanam maximam citari sæpius
 in Actis solet *Lubecana* alia anni 1490, cum altera
Coloniensi, priori omnino simili, ipsoque eodem anno
 vulgata. Habet posterior formam parvi folii cum hac
 in fine epigraphe: *Explicit Martyrologium Usuardi monachi, sicut habetur
 augmentatum, ut patet; impressum diligenter per me Johannem Roelhoff de Lubeck, civem sanctæ
 felicisque Colonie Agrippinæ, et consummatum feliciter anno salutis ac gratiæ mcccxc, in vigilia
 sanctissimorum trium Regum, præfate civitatis patronorum ac protectorum jugiter*. Notavit Ros-

weyduſ, *adjunctum* olim fuiſſe *legendæ aureæ*, et *valde ab Uſuardo variare*: quod poſtremum veriſimum eſſe probant quotidiana uctaria, ex hac et altera eruditione Lubecana Uſuardino textui immiſta aut adjecta, quorum plurima ad Coloniensēſ propriē pertinent. Porro Lubecana illa alia, ex priori Coloniēſi, aut ſaltem ex conſimillimo manuſcripto certo certius deſumpta, immiſta eſt Doctrinali Clericorum forma quarta minori; in eo a priori diſcrepans, quod incipiat a vigilia Nativitatis Domini. In fine apponitur: *Solus iſte libellus directive quemque dirigit ad cælum. Explicit Doctrinale Clericorum, una cum Martyrologio Sanctorum, diligenter in Lubek impreſſum anno a Nativitate mcccxc.* Poſſent ex iſto Doctrinali nonnulla curioſe obſervari, ſed ea ad inſtitutum præſens nullatenus pertinent.

175. De huius Martyrologii, biſ uno anno excuſi, auctore vel augmentatore, diſputare multis non vacat. Rogatuſ olim a Bollando P. Jacobus Kritſradt, ſocietatiſ noſtræ, ut de Hermanni Greven. Carthuſiani Coloniēſis ætate et ſcriptiſ certa aliqua diſquirere conaretur, reſpondit v Martii 1680, ſe Carthuſiæ illius P. vicarium adiſſe, ex quo didicerit præſatum Martyrologium anni 1499 *deſumptum eſſe ex ſcripto quodam V.38* (qui eſt numeruſ bibliothecæ Carthuſianæ) *per omnia*. Porro ad marginem citati Martyrologii excuſi, in columna dextra ultima vacua ſcriptuſ manu P. Garnevelt p. m. Carthuſiani: *Auctor eſt V. P. Hermanuſ Greven (ſive Greſſen) ſacerdoſ profeuſſuſ Carthuſiæ Coloniēſis, qui obiit anno mcccclxxx, v die Novembris*. At non ſatiſ explorata hæc eſſe patet ex alia notatione, quam refert idem Kritſradt, nempe, in prima ejuſdem codiciſ pagina ſcriptuſ eſſe antiquo charactere centum annos; *Alibi ſic ſcribitur; Joanneſ Greſſen, noſtræ domuſ Coloniae, auxit Martyrologium Uſuardi*. Et infra: *Joanneſ Greſſen obiit Kalendis Aprilis*. Infra: *denuo, GRIFFIN Carthuſianuſ*. Audi modo ſchedulam manuſipſiuſ vicarii carthuſiæ Coloniēſis, F. Joanniſ Lotley, exarata, quæ ita habet: *De patria et familia P. Hermanni Greſſen nihil mihi conſtat. Alter, de quo mentionem feci, fuit Joanneſ Scherſſen, patriuſ Colon. ob affinitatem nominis a me relatuſ, qui num aliquid ſcripſerit ignoro. In nulla editione exſtat nomen auctoriſ, quod aliunde conjecturare oportebat.*

176. Cætera in hanc rem perquiſita, ſed æque incerta, prætereo, cum ſatiſ pateat fruſtra laboratuſ in eruendo nomine auctoriſ, qui editionem illam Uſuardinam Coloniēſem anni 1490 auxerit aut excudi curaverit; ideirco a majoribuſ noſtriſ ſimpliciter ſemper editio Coloniēſiſ iſtiuſ anni, a me vero in Auctariis Uſuardiniſ ſic cum Lubecenſi conjuncta, ut uno ſemper nomine utramque designem ſub titulo *EDITIONIS LUBECO-COLONIENSIS*, ſive a Carthuſianiſ, uno aut pluribuſ, ſive ab alio procurata fuerit. Alteram ab altera divellere nolui, quod eadem plane referat, videaturque Lubecana ex Coloniēſi eodem anno accepta; quod nemo tantopere mirabi-

tur, ſi attendat priorem *conſummatum fuiſſe in vigilia ſanctiſſimorum trium Regum*. De auctore duarum aliarum editionum Coloniēſium anni 1515 et 1521, quas brevi recenſebimus, aliter ſentiendum eſt; eaſ enim Bollanduſ, Henſcheniuſ et Papebrochiuſ conſtanter citant ſub nomine *Uſuardi Carthuſiæ Coloniēſiſ*, vel ſub *Additionum Carthuſiæ Coloniēſiſ ad Uſuardum*, vel ſub æquivalenti deſcriptione, quæ idem designet; frequentiſſime autem ſub appellatione *GREVENI* non Joanniſ, ſed *Hermanni*, quamviſ, ſi hic obierit anno 1480, earum editionum auctor eſſe non potuerit. Sed quidquid de rei veritate demum ſtatuetur, utraque illa poſterior editio *Greveniana* a nobiſ dicitur, toto opere ſic ſemper nuncupata.

B 177. Anno illo eodem 1490 alia Uſuardi editio prodiit Pariſiſ in folio, ſub ſolo titulo Martyrologii, ut teſtatur Roſweyduſ, qui editionem alteram anni 1536 apud Ambroſium Gerault in quarto majori, quæ apud noſ exſtat, contulit cum priori, ſervata Lovani in domo Standonica. Ejuſ auctor vel editor fuit *Joanneſ le Munerat, cantor et ſcholasticuſ, theologuſ Pariſienſiſ*, ut alicubi notavit Colveneriuſ. Caſtellanuſ propriuſ nomen admittit, ſed tituluſ aliuſ non tribuit quam *Boursier du collège de Navarre*, i Bim., p. 668, ubi, niſi fallor, in duobuſ errat; 1. quod pro anno 1536 ſignet 1335; 2. quod ita loquatur ac ſi eo primum anno editio facta fuiſſet, cum conſtet priorem alteram annis quadraginta quinque vetuſtiorēſ eſſe, ſitque veriſimillimuſ Muneratuſ ad ſecundam uſque editionem non ſupervixiſſe. Obſervatione dignuſ eſt tituluſ, qui in poſteriori editione aſcribitur hiſ verbis: *Martyrologium, hoc eſt Martyrum recenſio, ſive cataloguſ, in quo, quid pro Chriſti Eccleſia et fide ſancti martyreſ Dei paſſi geſſerint, ſuccincte et vere recenſetur; eorundemque feſtivities, in quemque menſiſ diem incurrant, indicantur; ad Eusebii et Hieronymi aliorumque ſacrorum auctorum exemplum, cura et jūſſu Caroli Magni imperatoriſ digeſtuſ, inſertiſ lectionibuſ, moralibuſ, diſciplinæ eccleſiaſticae regulam continentibuſ, de mandato Ludovici Chriſtianiſſimi et gloriſſimi, ſemperque Auguſti, conſcriptiſ, anno a Chriſto nato dcccxvi*. Hæc facile corrigi poſſunt; utinam tota editio erroribuſ aliis, et præſertim typographicis, non redundaret! Cæterum inter puriores Uſuardoſ hic connumerata eſt, tunc excluſa, cum alio deſlectit.

178. Deſcriptaſ hactenueſ Uſuardi editioneſ, celebritate ſua antecellit ea cui hic tituluſ præſigitur: *Martyrologium ſecunduſ morem Romanæ curiæ*. In fine autem ita habetur: *Finit Martyrologium accuratiſſime emendatuſ per magiſtruſ Belnuſ de Padua, ordinis Fratrum Heremitarum ſancti Auguſtini; necnon additionibuſ Patrum aliarum religionum copioſuſ (in alia editione copioſum) effectum. Impreſſum Venetiſ jūſſu et impenſiſ nobiliſ viri Luce Antonii de Giunta Florentini, arte autem Joanniſ Emerici de Spira, anno mcccxcviii. Idibuſ Oc-*

tobris. Facile observas male impressum auctoris nomen *Belnum* pro *Belinum*, quod in altera editione emendatum est, vel *Bellinum*. Postremo hoc modo scripsere passim majores nostri in Actis, nec male, cum ita exprimatur in præfatiuncula ante Kalendas Januarii. Ego aliam formationem secutus sum, quod eam veriolem existimaverim cum in editione Parisiensi clare ad calcem poneretur, satisque appareret in prima Veneta litteram I absorptam fuisse. Utramvis inflexionem elegeris perinde nobis erit. Monendus hic lector nonnunquam in Actis, memoriæ lapsu, præfatam editionem Venetam citatam esse sub anno 1488 pro vero anno 1490; sic habetur tomo II Maii, pag. 687, etc.

179. Liceat mihi hic verbo quærere fueritne typographus ille *Joannes Emericus de Spira*, filius aut nepos *Joannis Spira*, vel de *Spira*, an idem ipse, qui typis longe elegantissimis, rotundis seu Romanis anno 1479 Venetiis excuderat Cui Plinii Historiam naturalem in amplissima forma et quidem membranæ; quam dono æterna memoria digno, Museo nostro hagiographico traditam voluit vir illustrissimus nostrique operis studiosissimus Guillelmus Albertus, baro de Grisperre, Goyck et Libersaert, Brabantiae cancellarius, de qua verbo memini in dedicatione Tractatus mei de Patriarchis Alexandrinis, ante tomum V Junii, eidem patrono nostro et Mæcenati inscripti. Dubium movet adjecta præfatio volumini metrica hujusmodi epigraphæ:

Quem modo tam rarum cupiens vix lector haberet,
Quique etiam fractus pene legendus eram,
Restituit Venetis me nuper SPIRA JOANNES
Exscripsitque libros ære notante meos, etc.

Cur autem filio potius, nepoti vel alteri consanguineo, Belini editionem tribuendam censeam facit immensa typorum diversitas, excudendique ratio tam parum accurata, ut Belini Usuardus ad Plinium nec per umbram comparandus sit. Sed ad Belinum redeamus.

180. Præmittit ipse solitis præfationibus aliam, fortasse suam particularem, a Molano etiam editam, qua fatetur se solos duos Martyrologos, nempe Hieronymum et Bedam, Usuardo antiquiores agnoscere. «Tertius, inquit, fuit Usuardus monachus, ejus opus magis habetur in usu apud multas ecclesias, quæ etiam creduntur aliqua ejus operi in locis variis addidisse, præcipue de sanctis et festis pertinentibus ad easdem. Et hujus est Martyrologium scriptum, quod nos pro majori parte duximus eligendum et præ aliis tenendum.» Candide et vere ait, *pro majori parte*, nam et ipse sanctos et festa pro arbitrio suo addidit, ut ex Auctariis Usuardinis sæpe patebit. Nihilominus a Scardeonio, de antiquitate urbis Patavinæ lib. II, classe 7, pag. 154, laudatur Belinus non solum ut editor, sed ut corrector «Martyrologii, quod olim cum pro sua raritate in choris tantum et in conventibus publice legeretur, nunc hujus opera factum, ut ab omnibus legatur» etc. Adde his Castellani verba, Bimestri I, pag. 134, quibus hanc lau-

dem Belino tribuit, quod quemadmodum Notkerus inter antiquos classicos Martyrologos postremus est, ita Belinus inter recentiores sit primus. Sciebat utique vir eruditissimus, alias editiones Belinianam præcessisse; sed huic primas deferre voluit, quod communior esset, magisque pervulgata.

181. Præter primam illam Venetam editionem anni 1498, est penes nos posterior Parisiensis anni 1521; atque hæc solæ sunt, quas toto opere citavi, cum posteriores seu Venetas seu alias impressiones in Museo nostro non repererim. De aliquibus loquitur Molanus in editione anni 1575, præfatione ad lectorem, pag. VII: *Venetis ad signum Spei excusum* (Belini Martyrologium) anno 49, et *Parisiis anno 21* (et hac potissimum editione utitur Molanus).

«Videtur etiam id nonnihil auxisse sanctis Paduæ, et Venetæ ecclesiæ, et diversarum religionum. Exstant et alia Romanæ ecclesiæ Martyrologia, quæ non vidi. Ecclesia enim sancti Petri utitur Martyrologio Venetiis impresso anno 60. Quod Alexander Peregrinus Brixiensis, Julii tertii sacellanus, opera sua emendatum edidit. Ecclesia autem Lateranensis utitur Martyrologio apud Hieronymum Cavalelupum anno 1564 impresso.» Videor recordari, nominatas alicubi editiones annorum 1548 et 1566, nisi fortasse in numeris erratum sit, et annus 66 pro 64, et 48 pro 49 male redditus. Sed quidquid de his sit, solæ duæ superius laudatæ a nobis appellantur, quarum posterior a puritate Usuardina magis deflectit; excessus et defectus suis quique locis in Auctariis describuntur.

182. Belinianis longe castigatior et accuratior gemina Coloniensis editio anni 1515 et 1521. Quam utramque Hermannus *Grefgen* seu *Grefgin* (molliori inflexione *Greven*) a majoribus nostris adscriptam nuperrime dixi, et porro adscribere perrexi, non alio quam *Greveni* nomine, ambas appellans. Scio citari aliquando sub generali appellatione *Carthusiæ*, vel *Carthusianorum Coloniensium*; sed frustra pluribus tribuitur quod ab uno solo procuratum est, ut ex ejus verbis paulo inferius constabit. Non magna in re inter utrumque diversitas, paulo major in stylo; sed ultima correctior est, et cum priori ita collata, ut ex una utriusque sententia perspicatur. Utraque apud nos est, utramque consului, si quando commemorationum varietas id mereri videbatur. Optime profecto de Usuardo meritis est, aut Hermannus ipse Grevenus, aut quicumque alius editiones illas adornavit et correxit, dum textum ipsum Usuardinum, apposito signo, ab additionibus variarum ecclesiarum sollicite discrevit, non sic tamen ut textus ejus semper omnino expurgatus sit. Non lubet hic dies omnes percurrere, quibus ab omnimoda puritate recedit; faciet id lector, si subjunctos Usuardinis textibus codices vel solum numerare voluerit. Notanda hic sunt quæ Grevenianæ editioni propria animadvertimus.

183. Satis certum est Grevenum (sic auctorem in posterum nominare liceat) priorem editionem

Coloniensem habuisse præ oculis ; at ut textum genuinum ab accessionibus secerneret, adjutus fuit codice aliquo Usuardino ex Gallia accepto, quem Carnotensem fuisse, probant additamenta ei ecclesiæ propria, a me hic inde detecta, ut xiv Martii : *Eodem die Carnoti, sancti Leonini episcopi et confessoris*. Item xvi Mali : *In pago Carnotino, passio sancti Emani, Mauricii atque Almari*. Solus mensis October exempla quatuor suppeditat, ut vii Oct. : *Civitate Carnoti, inventio corporis sancti Caletrici, ipsius civitatis episcopi*. Tum xvi : *Carnotis, natalis sancti Prisci martyris, super Fluvium Andure*. Rursus xvii : *Carnoti, sanctæ Solinæ virginis. Apud eandem urbem, dedicatio basilicæ in memoria beatissimæ Mariæ matris Dei et Domini nostri Jesu Christi*. Denique xxv : *Apud Carnotum, dedicatio ecclesiæ sancti Joannis Baptistæ, et sancti Vincentii, Levitæ et martyris*. Quæ aliaque in decursu operis nonnumquam observata, clare, ni fallor, ostendunt non potuisse illa Usuardo tribui, nisi quia in proprio Carnotensi codice reperta, quem solum habuerit, et tanquam purum Usuardum Grevenas sibi sequendum præfixerit.

184. Utitur alio signo Grevenus, sic ferme formato, L, de quo ita loquitur in præfatione sua fol. 5 : « Interdum autem, inquit, parvus L ponitur, ad insinuandum sanctum illum, cui præponitur, superadditum esse Usuardo, quamvis ante (aliud signum) ponatur. Quod tamen in festis Conceptionis, Præsentationis, et Visitationis beatæ Mariæ, sancti Thomæ, episcopi et martyris, et sanctæ Catharinæ, virginis et martyris minime observatum est. » At quocunque signo affecta vel non affecta fuerint ea quæ textui Usuardino adjiunguntur, ea nobis sufficiens ratio est, quemadmodum alibi non semel diximus, ut Grevenus e purorum codicum numero excludatur. Sic habes citatis jam diebus, item i Aprilis, v et xx Augusti, xiii Septembris et alibi. In fine totius operis rationem reddit cur sanctos aliquos Martyrologio non putaverit inserendos ; ubi inter alia sic loquitur, ut vere colligi possit non plures, sed unicum totius collectionis auctorem esse. En ejus verba : *Finis Martyrologii Usuardi monachi, cum additionibus ex diversis Martyrologii multo sudore collectis, separatimque jam secundo, anno D. MDXXI, apud Coloniam Agrippinam adjectis. In quibus additionibus, QUI IPSAS COLLEGIT, juxta sententiam D. Hieronymi vel Bedæ, simpliciter fidem sive historiam, quam legebat, sive diversorum in hac re studiosissimorum scriptis accomodavit, deprecans charitatem Spiritus sancti, ut labor suus fructum in devotorum profectu, ad Dei et sanctorum ejus gloriam, invenire valeat*. Quæ hic addi possent ex proxime sequentibus facile intelligentur.

185. Usuardi editionibus hætenus enumeratis, nitore, elegantia et puritate palman omnino eripit, postrema ordine, quam peculiari studio adornavit Joannes Molanus, Lovaniensis theologus, vero cognomine Belgico *Vermeulen*, quod Gallice vertit

A Castellanus in præfatione ad Martyrologium universale, *de la Meule*. Malim ego vertere *de Moulin*. Testatur Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, Insulis Flandrorum natum esse, anno 1533 « quo pater, inquit, discendi idiomatis Gallici gratia, cum uxore prægnante, concesserat. » Mirum est quod addit, « nonneisi materni ac vernaculi, hoc est Brabantici sermonis, gnarum fuisse, maluisseque Lovaniensem audire, » a matris patria, cum pater esset Schoonhovianus. Ego e Molani lectione mihi plane persuaseram, Gallici sermonis peritum, imo in servanda Gallica scribendiratione paulo scrupulosiorem, utpote qui ubique ab efformando *W* studiose abstineat, quod ipsum in auctariis ejus plerumque servavimus. Nimis religiose fortasse, sed eadem scribendi ratione, quæ in aliis Usuardis codicibus passim servata est, ut vel hinc haberent curiosi quo de singulorum pretio facerent conjecturam.

186. Quid si autem in lingua Molani vernacula tantillum aberrarit Valerius, qui nec Martyrologii ejus editiones satis accurate consuluit. Etenim Molani scripta enumerans, sic habet primo loco : *Usuardi Martyrologium, adnotationibus auctum vani, MDLXXIII et MDLXXVII. Typis Hieron. Wellæi*, Dormitavit hic Valerius ; nam prima editio Wellæana annum præfert 1568, altera 1575, tertia est Antuerpiensis apud Nutium anni 1582, quæ etiam Parisiis magno volumini Historiæ veterum Patrum per la Barre inserta est, eodem ipso anno 1583 ; nec alias scio hætenus prodiisse. Huc spectat allucinatio altera, nisi fallor, V. C. du Pin, qui in sua scriptorum Bibliotheca editionis Amstelodamensis, sec. ix, pag. 200, col. 2, impressionem, nescio quam, Antuerpiensem citat, pro anno 1588 priorem scilicet, Lovaniensi anni 1568. Verum conjicio male legisse eruditissimum virum, aut forte citras transpositas reperisse sicut pro ultimæ editionis anno 1583 viderit 1538 ; qui certe facilis lapsus est ; at turpius errat idem bibliographus, dum in citata ipsa columna Bollandum in Mosandri locum substituit, Suriani-que supplementi auctorem facit.

187. Quidquid interim sit de Molani natalibus, aut vernaculo sermone, constat, eruditione et scriptis, quæ ibi Valerius explicat, celebrem fuisse, sed prima Usuardini Martyrologii editione celebratissimum. Hæc una est, quam supra dicebam, antiquioribus omnibus palman præripuisse, eo potissimum quod Usuardi textum, quanta fieri potuit diligentia, nativæ puritati et simplicitati restituerit. Hanc extollunt, hanc celebrant, hanc merito suspiciunt Hagiophili omnes, tantoque in pretio fuit cardinali Baronio, ut hoc æstimationis suæ perenne monumentum, præfat. ad Martyrologium Romanum cap. 9 exstare voluerit : « Tanti viri, de Ecclesia Dei et veritate catholica optime meriti, nec brevem schedulam deperire æquanimitè patior : cui (dicam ingenuè) istæc omnia, hæc ex parte accepta fero, quod in densissimam silvam primus ipse ingressus, mihi aliisque aditum patefecit, quo etiam nomine, cum

ego, tum eruditi omnes plurimum ei debere, luben-
ter agnoscimus et confitemur. » Laudat illic etiam
Baronius editionem posteriorem, seu maius postero-
res; nam qui earum unam novit omnes novit; mihi
vero omnibusque puræ et nativæ Usuardinæ simpli-
citatibus adoratoribus, unice chara summoque in pre-
tio est prima illa, in qua sola Usuardus agnoscitur,
altera vel alteris, nescio quorum ductu et consilio-
mutationibus, transpositionibus, atque interpolatio-
nibus ita deformatis, ut Usuardus prope ex oculis
fugisse videatur. Priori itaque ad eruendum Usuardi
textum usi sumus, aliæ augendis ferme Auctariis
plerumque subserviunt. Audiannus modo Molanum
ipsum de prima illa sua editione præfationis cap. 4
disserentem.

188. Mitto illa in quibus cum Sigeberto aut cum
aliis a vero aberravit; sic ibi prosequitur: « In primo
autem prologo, inter eos qui Usuardo communiter
præmitti solent, notatur, Usuardi opus magis quam
Hieronymi aut Bedæ in usu haberi apud multas ec-
clesias; quæ etiam ejus operi creduntur aliqua in
locis variis addidisse, præcipue de sanctis et festis
pertinentibus specialiter ad easdem. Propter istas
autem additiones ad Usuardum, non facile est ip-
sum Usuardum solum et absque additionibus et in
distincto permistis prelo dare; quod tamen nos fe-
cisse spero, quamvis subdubitem, num pauca no-
stros conatus subterfugerint. Interposui quidem
nulla in ipso Usuardo ex Bedæ, Adone, diversis
ecclesiarum Martyrologiis et aliunde, sed alio cha-
ractere et præmissa littera, per quæ lector facili-
lime advertat ea Usuardi non esse. Contuli autem
Usuardi Martyrologium Coloniae in 8 excusum anno
1521, cum Romanæ Ecclesiæ Martyrologio; ea enim
Usuardo aucto utitur: item cum diversis Martyro-
logiis in Francia excusis, quæ omnia sunt Usuardi,
sed aucta: et postremo cum mss. aliquot, et ex
horum collatione animadvertit Usuardum Coloniae
prædicto anno impressum, paucas tantum habuisse
additiones ab Usuardo indistinctas: plurimas enim
habet, sed ab Usuardi verbis notula aliqua distin-
ctas. Indistinctis itaque illis additamentis ex Usuardo
expunctis, est in hoc Martyrologio ipse Usuardus
majori caractere solus, et diversorum exemplarium
subsidio castigatus. In quibus omnibus USUARDUS
scriptum invenio, semel atque iterum HUSUARDUS;
Trithemius tamen et plures Germani eum ISUARDUM
nominant. »

189. Ex his paucula nobis expendenda sunt et
illustranda. Verissimum censeo, quod ait Molanus,
propter additiones ad Usuardum, non facile esse
Usuardum solum, et absque additionibus ei indistin-
cte permixtis prelo dare; nam adhibita omni sua di-
ligentia, locis plusquam triginta ab Usuardina puri-
tate recessisse, in Observationibus nostris lector
inveniet. Nec quisquam existimet me ita mihi ad-
blandiri, ut simplicitatem omnem assecutum putem,
quod qui fieri satis commode possit non video, cum
inter tot editiones jam recensitis, et tot mss. codices,

A quos porro recensebimus, nullus sit, qui non pluribus
excessibus aut defectibus laborare comperiat. Id
præ Molano subsidium habuimus, quod plures omni ge-
neris codices ad manum fuerint, quod ejus aliorum-
que solertia adjuti, apertis, consultis collatisque
Usuardi fontibus, facilius longe nobis fuerit falsa a
veris, genuina a spuriiis, scoriæ ab argento secer-
nere. Si quid conatus nostros subterfugerit, et cog-
noscendi et ignoscendi errati locum nobis datum iri,
plane confidimus. Argumenta ultro citroque ad
erendam probandamque Usuardi puritatem venti-
lata, hic repetere superfluum judico, cum hæc sit to-
tius nostri operis per singulos dies deducta materies.

190. Pergit Molanus: *Contuli autem Usuardi Mar-*
tyrologium Coloniae in 8 (minori forma) *excusum*
MLXXI (Grevenum indicat, de quo proxime egimus
cum Romanæ ecclesiæ Martyrologio, ea enim Usuar-
do aucto utitur. Ea est Belini editio, quam pro Roma-
no Martyrologio accepit Molanus, ex hoc capite a Ba-
ronio reprehensus, sed tolerabili, inquit vir eminen-
tissimus, et venia digno errore, cum ipse tam longe
positus, ea nesciverit, quæ illi, qui Romæ agunt, viæ
magno labore, pervigili diligentia, et summa summa in-
dustria consecuti. Si quidem id consecuti sint, aut
consequi potuerint, rebus illis adhuc in obscuro la-
tentibus. Quanquam enim Baronius præclare doceat,
Romanum aliquod antiquum fuisse Martyrologium a
sancto Gregorio descriptum, fateri tamen cogitur
se istiusmodi Martyrologium nunquam vidisse; nos
vero sub principium superioris capitis evicimus Gre-
gorii characteres in Martyrologium, ab Adone Ra-
vennæ repertum, nullatenus convenire; in quo Ro-
manis nihil damni datum est, cum pro uno bina
Martyrologia vera, genuina, vetusta; et pridem pu-
blicis juris facta ipsis vindicaverimus. Hæc cum Mo-
lanus ignoraverit, Belinus autem editioni suæ glo-
riosum titulum *Martyrologii secundum morem Ro-*
manæ curiæ præfixisset, venia certe dignissimum
fuit error ille perexiguus, quo Belini Usuardum
Ecclesiæ Romanæ Martyrologium appellavit.

191. Cæterumque utroque isto Greveni et Belini
Martyrologio usum fuisse Molanum ex sola col-
latione certissimum est, adeo ut sæpe etiam errores
adoptaverit, aut saltem in Auctaria rejecerit, præ-
sertim ex altera illa Belini editione Parisiensi, cum
prima ipsa et purior Veneta anni mccccxcviii ei
nota fuisse non videatur. Contulit item Molanus
Usuardum cum diversis Martyrologiis in Francia
excusis, quæ omnia sunt Usuardi, sed aucta. Quæ
fuerint diversa illa Martyrologia explicat ipse præ-
fationis cap. 12, eaque potissimum revocantur ad
binas editiones Munerati et Belinianam anni mxxx
de quibus supra diximus. Vellem distinctius codices
suos mss. enumerasset Molanus, illum præsertim
quem citat sub littera Q, quemque eundem plane
existimo cum præclarissimo nostro Heriniensi, qui
in Molani manus facile venire potuit, cum ipsum
habuerit Augustinus Hunnæus, theologus et cano-
nicus Lovaniensis, Molani æqualis. Paulo clarius

laudatum codicem designat in sæcunde editionis A epistola ad lectorem pag. 6 verso, cum vocans *Usuardum ms. qui viâ ulla habebat additiones, præterquam de sanctis Remensibus*, quæ est ipsa nativissima Heriniensis nostri effigies. Interim ex perpetua Molanianæ editionis codicisque nostri collatione non video adhibita esse omnia, quæ adju-mento esse poterant, ut clarius docebunt observa-
tiones nostræ Usuardinæ.

192. Unum est quod hactenus haud satis explo-
rare potui, unde nimirum Castellano, Bimestri I, pag. 196, innotuerit usum fuisse Molanum in addi-
tionibus Martyrologio ms. ecclesiæ Parisiensis, de-
scripto ex antiquiori anno 1316 et rursus transsum-
pto anno 1329. Certe inter omnia quæ in præfatio-
nibus tum prioris tum posterioris editionis fuse
commemorat Molanus, de tali Parisiensi ms. nus-
quam, quod sciam, meminit. Videat lector cap. 12
et 13 præfationis primæ, et § 10 epistolæ ad editio-
nem secundam. Si dixisset Castellanus præluxisse
editiones Munerati, et Belini, id recte attigisset,
quod ipsemet Molanus asserit, contulisse se Usuar-
dum *cum diversis Martyrologiis in Francia excusis*.
Videor etiam posse colligere non vidisse Molanum
verum vel prætensum autographum quod in S. Ger-
mani a Pratis Parisiis asservatur, neque ejusdem
ecgraphum ad ipsum fuisse transmissum, quod
lectoribus significare nequaquam prætermisisset.
De cætero, cum ex tot codicibus, tum mss. tum
typis editis, ea Molani editio adornata sit, eos
omnes meis annumerari cupio, quo postremæ huic
nostræ editioni non exiguum auctoritatis momen-
tum accedere oportet, ut pote cum ex tot ejusdem
pluribus eruta sit, recensita, castigata, emaculata.

193. Inveniet præterea lector citatum aliquoties
mense Januario Usuardum aliquem satis purum,
editum cum *Agonibus Martyrum*, sive cum libro qui
hunc titulum præfert, quem utinam integrum ha-
buissetmus! Verum cum solus ille mensis exstet, de
eo pluribus dicere supersedeo. Est etiam penes nos
Martyrologium seu *Viola Sanctorum* editionis Ar-
gentinensis anni 1508, cujus non semel in Actis me-
minerunt majores nostri. Ast eo usi non sumus,
quod frequentissimis magnisque interpolationibus
nimium ab Usuardi stylo deflecta. Ferme in opposi-
tum peccat *Martyrologium ordinis sancti Benedicti*,
quod habemus et manuscriptum et editum, non magis
ad Benedictinos quam ad alios quoslibet religio-
sos spectans, nulla loci aut anni nota appositâ. Non
deerat nobis codicum aliorum optima et abundantis-
sima messis. *Hagiologion Franco Gallie*, a nostro
Labbeo editum, non merebatur nomen Martyrologii
authentici (*très-authentique*), ut ipsum vocat Castel-
lanus, pag. 634; nam plane incompletum est, et
quidquid boni habet, præter Bituricensia propria, ex
Usuardo fere decerptum est. Sic nec Maurolycum
aut recentiores alios Usuardi non editores, sed in-
terpolatores, ad genuinum ejus textum inquirendum
consulendos putavi; quemadmodum neglecta est edi-

tio Germanica Walasseri citata quandoque sub nomi-
ne venerabilis nostri Petri Canisii, licet plerumque
Usuardum referat, sed locupletissime auctum. Rur-
sus, nulla est habita ratio additionum manuscripta-
rum Papebrochii ad editionem Coloniensem anni
1490 ex codice abbatiae S. Michaelis Antuerpiæ, quod
eæ plerumque a nostro Usuardo longissime recede-
rent. Ut paucis rem concludam, tot aliunde suppe-
tebant codices, ut plures quærere esset superfluum:
aliunde vero, ita Auctaria quandoque excrescere
animadvertēbam, ut de rescindendis potius nonnullis
quam de novis accersendis non semel cogitaverim.
Hæc de vulgatis Usuardi libris, nunc ad manuscrip-
tos procedimus.

ARTICULUS IV.

De codicibus Usuardinis manuscriptis.

§ I. — De Codicibus purioribus, ac primum, de Usuardo
Pratensi.

194. Inter codices Usuardinos mss. quos habemus
decem et septem numero integros, et collatos cum
Greveno, aut aliis, supra triginta, præter Chiffetia-
nos octodecim et plures alios; inter illos, inquam,
omnes principatum apud nos semper tenuit, si non
omnimodæ puritatis, saltem vetustatis titulo, codex
ille qui in cœnobio S. Germani a Pratis, tanquam
auctoris ipsius manuscriptus sive autographus, sum-
mo in pretio habetur; adeo ut nullis conatibus im-
petrare potuerim, ad breve saltem tempus, quo
securius in hac editione procederem, mihi commo-
daretur. De eo in præfatione sua meminit Bollandus,
pag. 31, ita scribens: «Eum codicem Usuardi ævo, aut
non multo post scriptum censet Sirmondus noster,
qui pro sua humanitate meum illud apographum cum
alio quadragintorum facile annorum, aut etiam ve-
tustiore, qui in eodem sancti Germani cœnobio Pa-
risiis asservatur, accurate contulit.» Ita fert *notabile*
codici nostro præfixum, ubi indicatur per litteram
A prius illud designari; per B, posterius. Pergit
ibidem Sirmondus: «Hoc nostrum autigraphum ex
priori descriptum est; in quo quæ lineolis subnotata
sunt, ea ex autographo A vel ad marginem apposita,
vel in textum ipsum, sub finem cujusque diei inserta
fuerunt, alia manu, ferme tamen antiqua. Ex quo
apparet ea non pertinere ad Usuardi Martyrologium,
sed adjecta post fuisse a monachis, præsertim sancti
Germani, ad quos magna ex parte spectant.»

195. Quam accuratam moniti hujus rationem ha-
buerimus, ex nostris Observationibus abunde liquet.
In fine paginæ alia manu legitur: *Hoc Usuardi Mar-
tyrologium cum citatis hic codicibus, una cum R. P.
Jacobo Sirmondo contulit Parisiis anno 1634. Joannes
Baptista de Cortas, societatis Jesu sacerdos*. Vul-
go nota est celeberrimi Sirmondi in conferendis dig-
noscendisque antiquis codicibus peritia: nihilominus
cum hinc et inde ex Castellani citationibus nonnul-
lam ab autographo nostro diversitatem observassem,
ad eum ipsum confugi, ut de prædicto codice distin-
cte, minutim et exacte instrueret; quod et præstitit
semel, iterum ac tertio ad fontem recurrendo, ea

diligentia et scrupulosa ferme religione, ut nec apicem prætermisissse videri possit. Quanquam qui non minori benevolentia Castellani vices supplevit eruditissimus noster Stephanus Chamillart, postrema collatione, nonnullos nævos observaverit. Cæterum Castellanus novam ex integro cum prima editione Molani collationem exorsus, in epistola data 31 Maii 1709 per diessingulos variationes quantumvis exiles solertissime adnotavit. Atque eo subsidio vehementer impulsus sum, ut opus, fastidiosissimis disquisitionibus plenum, audentius aggrederer. Fatebor hic ingenue in viri hagiophili laudem, non minori constantia in porrigenda, quoad vixit, auxiliatrice manu perseverasse, quam principio se facturum sponderat, postquam per subsequentes litteras 31 Julii ejusdem anni datas, non sine mœrore significasset, superiores cœnobii sancti Germani, ad transmittendum huc codicem, per eruditissimum Theodoricum Ruinartium induci omnino non potuisse.

196. Inter hæc amicam disceptationem agitabamus de antiquitate non solum, sed maxime de sinceritate, puritate et simplicitate jam dicti sæpe codicis, quem tot litturis, erasionibus, superinductionibus, adjectionibus, detractionibus, mutationibus respersum diffiteri non poterat; cui cum ego opponerem codices nostros, præsertim Heriniensem, ubique integrum, nitidum, plenam, vetustate et splendore venerandum; ivit ad illud denique quo se tutatur Mabilio, nempe ex Necrologio, illi codici adjecto, constare, scriptum illum Usuardo inter tempore, ac proinde ab ipso met auctore: interpolationes vero, lituras, erasiones, inductiones, suprascriptiones et hujusmodi alia, signa sibi videri, ex quibus vere autographum censerî debeat, ab Usuardo ipso diversis temporibus, pronotiarum accedentium diversitate, sic truncatum, auctum, imminutum, variatum, quemadmodum in autographis, prima manu scriptis, passim usuvenire eruditi noverint. Hinc ad probandam vetustatem huc ad me transmisit Monitum a Mabilione codici illi propria manu præfixum, quod cum in citata sæpius præfatione ad sæc. iv Benedictinum, parte II, pag. LXXXVII, editum reperiam, malo ipsum inde transumere. Sic ibi scribit vir eruditissimus nobis que semper æstimatissimus Mabilio:

197. « Et sane antiquissimum ejus Martyrologii exemplar habemus, eo tempore (nempe sæculo nono, quo Usuardus vivebat) exaratum, cum subjecto Necrologio, in quo primaria manu mors Irmintrudis reginæ, uxoris Caroli Calvi, signata est Nonis Octobris; obitus vero Caroli II imperatoris, pridie Nonas Octobris manu recentiori. Itaque hic codex scriptus est eo temporis intervallo quod effluxit inter annum 869, Irmintrudis supremum, et annum 877, quo Carolus Calvus defunctus est. Idem etiam confirmatur ex Ebrouni episcopi et abbatis sancti Germani obitu, qui anno 858 contigit, prima manu xiv Kal. Maii consignato; cum successorum ejus Hiluini et Gozlini, xvi Kal. Maii; atque Eboli, vi Nonas Octobris obitus secunda manu conscripti sint. »

A Nimis mihi probata est Mabilionis sincera fides, nimis perspecta ejus in distinguendis vetustis characteribus solertia, ut adductas obituales notas, earumve exploratam diversitatem in dubium velim revocare, quamvis si codicem ipsum licuisset inspicere, ac severiori critice Necrologium istud excutere, omnia inter se componendo conferendoque, forte nonnulla occurrissent quæ vim argumenti infringere, aut saltem exceptionibus ansam præberent.

198. Neque vero ex signatis Necrologii annis ea *convictio* exoritur, quam mihi ingerebat Castellanus. Quid si enim totus ille codex, centum et, si vis, ducentis annis post Usuardi obitum scriptus sit, ecquid eadem prima manus Necrologium aliquo usque prosequi potuit, secundaria autem nescio quæ reliqua supperaddere? Ut valde probabile admittebat Mabilionis argumentum, ut convincens, nequaquam: magis convinceret, nisi adessent quæ in codicis commendationem non magnopere faciunt. Certe ex aliis mox deducendis, alterutrum forte probabilius confici posse videbitur; vel diversa Usuardum scripsisse Martyrologia, seu ejusdem Martyrologii variata exempla, ex quorum uno Heriniensis noster atque alii processerint, quemadmodum ex aliquo ali Prætensi simili, sumpti apparent Autuerpiensis major, Rosweydinus et Aquicinctinus; vel ad Usuardi ætatem prædictum Pratense manuscriptum pertingere non posse, atque adeo recentius exaratum dici oportere, idemque a posteris ejusdem instituti monachis, eo quo jam exstat modo interpolatum et reformatum, aut potius deformatum fuisse, quod ex tota codicis structura, ex vario characteri, aut ex scripturæ ejusdem, diversis temporibus et diverso atramento, appositione, nævisque aliis magno numero occurrentibus, sibi continuo objici posse, facile advertit Mabilio.

199. Audiamus vero quo pacto ad hæc sese præmuniat citato nuperrime loco. Sic ibi pergit: « In illo Usuardi (sic enim appellare licet) autographo nonnulla passim addita menta reperiuntur, quædam etiam lituræ et scripturæ, eodem, ut videtur, tempore superinductæ, fortasse ipsius auctoris manu, qui opus suum identidem recognoverit. » Haud equidem diffiteor id ita fieri potuisse, ut mihi non semel a Castellano dictum regestumque est. Vellem ta verisimile reddi posset, atque codicis illius patronis effugium placet: aliunde enim infra arguimus, si verus est Mabilionis Achilles, non tantum vilæ Usuardo superuisse, ut tot variationes in autographum suum induceret. Ergo mihi videor rem omnem diutius, maturius, accuratius et ex professo expendisse, dum diebus singulis textus singulos, imo singulorum tibuum commemorationes, cum aliis codicibus, itidem Usuardinis, purioribus et integrioribus contuli; ex qua collatione difficultates offendi, quæ prædictum, seu vere, seu prætense autographum in pluribus, ut minimum suspectum reddant, quanquam de cætero primum ei inter

alios locum semper tribuerim. Liceat mihi hæc A
sitationes meas atque occurrence sèpenumero
dubia proponere, quæ ab erudissimis viris, co-
dicis jam toties laudati possessoribus, dissolvi
velim.

200. Non repetam quæ toto sparsim opere in
Observationibus meis Pratensi illi autographo sin-
gillatim opponere coactus sum : sufficiet dies hic
aliquot indicare ubi ea reperiri possint. Videat le-
ctor mense Januario, I, IX, XII, XIII, XIV, XVI, XXII,
XXVI, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI. Mense Febuario, die
III, VIII, XVII. Mense Martio, die X, XVII, XVIII, XXVI,
XXVII, XXIX, XXX. Mense Aprili, die II, XII, XVII, XIX,
XXII, XXIII, XXVII. Mense Maio, die X, XI, XXVII.
Mense Junio, die I, IV, V, IX, X, XV, XVII, XXI, XXV,
XXVI, XXX. Mense Julio, die I, VII, XI, XVIII, XX, XXII, B
XXVIII. Mense Augusto, die XII, XXIII, XXVI, XXIX,
XXX. Mense Septembri, die I, III, V, XXIII, XXV,
Mense Octobri, die XIII, XVI, XVII, XIX, XXIV, XXX.
Mense Novembri, die I, II, XIII, XIX, XXI, XXIII.
Mense Decembri, die IV, XXII, XXV, XXIX, XXXI. Et
locis ferme octoginta, atque aliis non tam scrupu-
lose hic annotatis, a simplicioribus codicibus aliis-
tum excusis, tum mss., dissentit Usuardus Praten-
sis (quanquam non semper ea causa e purorum
numero exclusus sit), tot, inquam, locis aut muta-
tus, aut auctus, aut contractus, aut interpolatus est,
quid igitur aliud inde consequens videri possit,
quam aut autographum non esse codicem illum, aut
saltem aliud fuisse autographum unum vel plura,
ex quo vel ex quibus Heriniensis et alii, Pratensi
puriores, de quibus infra agemus, descripti sint. C

201. Scio cum Mabillone et Castellano mihi re-
ponendum, non paucas ex recitatis variationibus
tales esse, ut licet lituris inscriptæ, aut ad finem
additæ, aut translatae, transpositæ et intortæ sint,
potuerint tamen ab ipsomet Usuardo, *opus suum
identidem recognoscente*, ascribi vel superaddi. Novi
poetæ verbum, *jus summum summum sæpe esse ma-
litiæ*, vel ut alii legunt, *injuriam*. Nolo esse exactor
nimis rigidus, nolo contendere, nolo vetustissimum
primariumque Usuardi exemplar concutere, nedum
convellere; imo id pervelim, ut venerandus codex
ab omni prorsus suppositionis vel minima suspi-
cione liberetur. At enim, ubi nuda veritas inquiri-
tur, nefas est quidquam dissimulare; aperte omnia
eloquor. Id scrupuli remanet, quod mihi hactenus D
eximere haudquaquam potui. Demus additiones
plures, mutationes, interpolationes, superinductio-
nes, transpositiones, ab ipso auctore factas; nec-
dum perspexi qua satis ratione solvantur variatio-
nes illæ, prima ipsa manu in ipso textu codicis
Pratensis expressæ, quæ in nullis aut solum per-
paucis codicibus, tum scriptis, tum impressis, re-
periuntur. Hinc enim fit verisimile, quod supra in-
nuebam, argumentum, aut Pratensem codicem plane
autographum non esse, nec proinde Usuardi ipsius
manuscriptum; aut Usuardum ipsum plura auto-
grapha scripsisse, quorum alia ab aliis descripta

fuerint. Id jam paulo clarius et distinctius expo-
nendum superest.

202. Toties appellatus et in posterum appellandus
Pratensis codex, ad XII Januarii, sic secundam an-
nuntiationem exprimit : *In Cæsarea Mauritanie, sancti Archadii*, etc., nulla usquam litura, nulla su-
perinductione apparente. Atqui ea positio, seu mar-
tyrii locus in *Cæsarea Mauritanie*, in nullis aliis
nostris codicibus, tum excusis, tum manuscriptis,
præterquam in extracto Aquicinctino occurrit; ergo
codices alii ex autographo Pratensi descripti non
sunt, ergo vel autographum non est, vel necesse
est admittere plus quam unum autographum existi-
tisse, aliosque codices ex uno, alios ex alio descri-
ptos. Quid ad hoc argumentum Castellanus repo-
suerit eo die explicatum, et, ni fallor, abunde re-
futatum invenies. Mihi certe ea ratio urgentissima
semper visa est, talisque ut nulla exceptione, nullo
effugio enervari facile valeat, quidquid variis modis
tentaverim, aut vim elidere, aut saltem aliquo pacto
emollire, ut paulo infra latius explicabo. Ne vero
ex unica illa commemoratione id me credas conficere,
vide quæ aliis locis in eadem rem dicta sunt,
XVI et XXXI Januarii, XII et XVII Aprilis, XV et XVII
Junii, XII et XXIII Augusti. Unum præterea aut alte-
rum exemplum adducamus : XVII Aprilis sic penul-
timo loco, ante annuntiationem Cordubensium legi-
tur : *In Oriente, beati Nicafori*, etc. Abest Nicephorus
a probatissimis quibusque codicibus, in solis
Rosweyдино, Aquicinctino et Bruxellensi repertus,
adeoque nec fuit in eo autographo, ex quo alii
notæ optimæ desumpti fuere.

203. Notavit Castellanus in textu Usuardino, Pra-
tensi diem 5 Junii fuisse transcriptum (*redécrit*)
in adjecto foliolo, incipiendo a Bonifacio, præter-
missis martyribus Ægyptiis. Quæro an primaria
manu, an secundaria? Si primum, militat argumen-
tum; si secundum, non minus premit. Nam hic etiam
cum Pratensi conveniunt perpetui ferme ejus socii,
Antuerpiensis major, Rosweyдинus et Aquicincti-
nus, aliis omnibus plane discrepantibus. Rursus co-
dices omnes, excepto Pratensi et sociis illis tribus,
legunt XVII Junii in medio textu : *Eodem die sancti
Vulmari confessoris, admirandæ*, etc., alii isti tres
cum Pratensi, ipso illo die et loco agunt de *Gundulfo
Bituricensi*. Recurrit major confusio ad diem
XX Julii, ad quem interpolator aliquis Vulmarum
transtulit, expuncto illic *Paulo, martyre Cordu-
bensi*, quem alii codices prope omnes constanter si-
gnant. Hæc et id genus alia, ab ipsomet Usuardo
mutata fuisse mihi quidem non satis fit credibile,
ut diebus illis, pluribus ostendo. Sequitur denuo
primarios nostros et puriores codices, ex quibus
Usuardi textus desumi debuit, aliunde quam ex
Pratensi codice fuisse descriptos. Qui dies cæteros
hic assignatos aliosque plures consuluerit, eandem
ipsam conclusionem facile eliciet.

204. Hisce aut componendis, aut utcumque sal-
vandis, modos potissimum duos excogitari posse

video. Primum, si concedatur, auctorem Martyrologii Usuardum, opus suum semel atque iterum et forte tertio transcripsisse aut transcribi iurasse, sic ut ecgrapha illa successive descripta, prout forte imperatori aut aliis offerri debebant, hinc inde postea in nonnullis ab auctore ipso correctis, limata aut mutata fuerint, accedentibus, ut fit, novis notitiis, seu veris seu falsis. Porro ex diversis illis transumptis accepta fuerint apographa illa, quæ cum autographo in sancti Germani relicto, non usquequaque concordant. Hoc vero ibi servatum, toties subinde deletum, erasum, superinductum, interpolatum et deturpatum sit, ut Mabilio ipse de vera ejus authentia dubitaverit. Certe aliquid, mea quidem sententia, defuisse fatendum est, cum eruditi illi viri, tot antiquorum manuscriptorum editores, ab hoc promulgando, quantumvis sæpe provocati, tandiu abstinuerint : procul dubio, liturarum et mutationum intercurrentium multitudine deteriti. Sed quidquid a vulgando Usuardo suo ipsos remorari potuerit, via hic assignata, ad elidendas et aliquousque explanandas objectas difficultates, mihi semper verosimillima, aliisque omnibus expeditior visa est.

203. Aliam nihilominus, seu modum alium suggero, præfatis objectionibus sese extricandi ; quamquam non tanta probabilitate subsistat : si nempe tantisper supponatur primos ipsos Usuardini autographi descriptores, aut per oscitantiam omisisse aliqua, aut proprio arbitrio decerpisse quæ arriherent, eademque auctoritate, quæ non placerent præterisse. Id equidem satis plausibiliter excogitari posse non inficior : verum an harum rerum periti, id sibi persuaderi patientur ? An credent id tam facile contingere aut potuisse, aut saltem licuisse, in eo potissimum Martyrologio, quod Cæsarea, ut ita dicam, auctoritate, ad communem Gallie ecclesiarum usum destinabatur ? quibus id quidem concessum fateri possumus, ut propria ecclesiæ suæ festa adjicerent ; Sanctos autem extrudere, aut commemorationes mutare ; id vero est, quod sub ipsis principiis toleratum, haudquaquam existimamus. Hæc fere sunt, quæ pro suspectanda vel propugnanda tuendaque Pratensis codicis vetustate candide censuimus, hoc unice quærentes ut ei sarta tecta maneat vel ipsa Usuardi ætas, admittaturque correctiones omnes, interpolationes, etc., in quibus eadem manus apparet, ab ipso Usuardo factas fuisse ; quamquam id creditu difficillimum, propter aliud quoque argumentum, quod hic subijcio.

206. Qui Usuardum pridem ad Caroli Magni tempora rejecerunt, ea ducti sunt ratione, quod ejus Martyrologium Carolo Augusto dedicatum esset ; ast alii nobiscum recte reposuerunt probationem nullam esse, cum et Carolus Calvus Augustus, seu imperator fuerit, atque huic ut imperatori oblatum. Supra autem ex Mabilionis conjectura admissum scriptum fuisse Martyrologium inter an-

num 869 et 877 ; imo admittendum erit scriptum, vel saltem completum fuisse post annum 875, quo primum Calvus imperator creatus est, adeoque probabilissime anno proxime sequenti 876. Insistendo Mabilionis conjecturæ, consequens etiam erit obiisse Usuardum ante Calvum, cum hic alia manu Necrologio inscriptus sit, proindeque, ut summum, ad initium anni 877 supervixisse, uno circiter post absolutum et oblatum Carolo imperatori Martyrologium suum. Quis jam credat unius aut paulo amplius anni intervallo, tam multa Usuardo occurrisset, quæ in Martyrologio vix dum imperatori, atque adeo ecclesiis Gallicanis communicato, eradenda, mutanda, obliteranda, transponenda, interpolanda fuerint ? Imo quis suspicari ausit id Usuardo aut fas aut integrum fuisse, postquam Martyrologium ab imperatore et ecclesiis esset admissum ? Rursus, quis suadeat toties recursurum eandem manum, addentem, detrahentem, etc., et tamen tam sæpe apparere atramentum aliud, vel indicia alia, quæ satis convincant multos annos faciendis correctionibus certo intercurrisse.

207. Aliud est, quod codicis Pratensis authentiam seu autographiam incertam reddit, inde deductum quod prima ipsa scriptoris manus constare omnino nequeat. Si enim sola ista, quæ ipsum textum exprimit, autographa et Usuardina manus est, quæcumque manu alia et recentiori ad marginem sive ad calcem adjiciuntur, Usuardo adjudicanda sunt. Atqui non raro occurrit, ut similia adjectamenta, in omnibus aliis codicibus proprio loco reperta, certo demonstrent illa ipsa verissime Usuardina esse ; hinc itaque consequitur, omnia, quæ in eo codice continentur, prima ipsa Usuardi manu scripta non esse, vel ipsum diverso caractere usum fuisse, quorum alterutrum non facile digerent autographi illius, seu veri seu prætensi propugnatores. Inter varia exempla, illud in argumentum assumo, quod nobis offert mensis Novembris dies vii in elogio Herculani Perusini episcopi : *Cujus corpus post abscisionem capitis*, etc., desumptum ex Magni Gregorii Dialogorum lib. iii, cap. 13. Hoc autem reperitur in exemplaribus omnibus, seu primæ, seu secundæ, seu cujuscunque notæ, sive manuscriptis, sive typis editis, si Tornacensem et Pulsanensem excipias, quibus familiarissimum est similia elogia aut decurtare, aut prorsus rescindere. At vero hoc ipsum elogium codici Pratensi ad marginem adjectum est, ac teste Castellano (*à la marge et en lettres moins anciennes que le texte*) hoc est, recentiori manu : ergo in præfato codice aliqua vere Usuardina sunt, quæ nihilominus recentiori manu ascribuntur ; ergo non constat primam manum esse Usuardinam. Quæro, utra sit ? Falli et doceri cupio, at tot defectus, augmenta, inductiones, mutilationes, etc., plane natæ sunt suspicionem injicere, codicem illum qualemcumque, non magis quam cæteros autographiæ prærogativa donatum.

208. Hæc et quæcunque alia in Observationibus

Usuardinis de illustrissimo codice, ultro citroque dicta, si velim accipiant eruditissimi nobisque æstimatissimi RR. PP. Benedictini sancti Germani-ut, veritatis indagandæ gratia, unice discussa et disputata. Solam illam, solam Usuardinam simplicitatem, jam tot annis atque ex tam variis exemplaribus quæsiuimus; quæ si ex solo Pratensi manuscripto hauriri potuisset, non existimo codicis illius possessores, tot sæculis eruditos omnes, ejus avidissimo, tanto thesauro privatuos fuisse. Solet passim longe pluris fieri Molani editio, quam laudatus toties codex, sive vere sive prætense autographus, nec me in ita sentientium numero esse diffiteri a-
sim. Si fallor, errorem et mihi et cæteris eximat ex ea celeberrima Congregatione doctus aliquis, harumque rerum peritus; dubia mea, imo errata, in qua, codice ipso privatus, incidi, explanet et diluat; primus ego promptissime retractabo quidquid forte de autographo illo iniquius sensisse dici possum. Satis equidem de republica litteraria meritis video, si id ab ipsis importunius extorsero, quod nemo hactenus precibus et exhortationibus impetrare valuit: puta, si id dubitationibus meis efficiam ut Usuardum ipsi suum nativa simplicitate, iisque, quibus voluerint, adnotationibus vindicatum publici juris aliquando faciant; imo si eodem impetu Usuardum nostrum succutere conentur, sic cecidisse, triumphus erit; eundem omnes scopum præfixum habemus, ut, dissipatis tenebris, errores depellantur, eruatur veritas, antiquitas ecclesiastica vel æmulis studiis illustretur, ad majorem Dei sanctorumque gloriam.

§ II. — De nostro primario Heriniensi codice.

209. Bollandus dicto superius præfationis loco pag. 51, postquam Pratensem, et alium Miræi codicem laudasset, sic pergit: « Sed quod supra citavi exemplar nostrum, utrique illi longe præfero, et purius ac sincerius reor, nam antiquissimum illud Parisiense, Idibus Januarii hæc habet: In monte Verziaco, S. Viventi confessoris, cum constet, post Usuardi ætatem translatus esse Vergiacum S. Vientii reliquias, nisi extremis fortasse Calvi temporibus scripsit, et diu postea illi superstes vixit, istaque tunc adscripsit. Sed a nostro illa, quod ideo magis genuinum censeo, absunt exemplari. Fuit hoc quondam monasterii Carthusianorum, quod B. Mariæ Virginis Capellæ dicitur, sive de Herines » (hinc nos Heriniensis appellatione derivavimus) « juxta Edingam aut ut nunc appellatur Enghianum, Belgii oppidum: deinde Augustini Hunnæi, viri celebris fuit, postea donatum collegio nostro Lovaniensi. » Quod hic Bollandus præclarissimum codicem nostrum Heriniensem Pratensi præferat minime miror; magis etiam fortasse prætulisset, si labes novisset et maculas, quibus repersum esse a Castellano edocti sumus: præferet quilibet, nisi vehementer fallor, qui utrumque inspexerit contuleritque. Verum illud quo Bollandus utitur, argumentum elidit idem Ca-

stellanus, sincere testando, annuntiationem istam: *In monte Verziaco*, etc.. secundaria aliqua manu codici Pratensi adjectam, ut XIII Januarii agnoscimus; id quod a Sirmondo et Cortasio observatum non fuerat.

210. Si de utriusque manuscripti volustate quaeritur, ultro et lubens fateor, Heriniensem nostrum membraneum Pratensi palmam omnino cedere, si vel sola characteris forma attendatur, quæ teste Castellano, in Pratensi modum scribendi antiquissimum refert, quem ipse vocat Carlovingiacum; Heriniensis vero, paulo elegantior ac nitidior, duobus minimum sæculis posteriorem. At si puritatem spectemus, sinceritatem; integritatem, simplicitatem, non dubium est quin codex noster alteri longe antecellat. Scriptura vetustatem satis probat, tametsi a peritissimo librario depicta sit, habetque præ cæteris ferme codicibus, quod diphthongum *æ* clare semper efformet per *e*, recepto more sæculo XI, ad quod codicem illum revocandum majores nostri merite censuerunt, cum nulli sancti eo sæculo recentiores adjiciantur. Sic XIX Aprilis textui Usuardino attextitur: *Depositio domni Leonis papa, qui Ecclesiam beati Remigii edificavit*: sed, ut vides, absque *sancti* titulo; obiit nimirum anno 1034. Item I Junii legit: *Treveris civitate, depositio beati Simeonis monachi*, etc., quem mortuum constat anno 1035. Titulo *beati* insignitur, communi nomine, etiam post canonizationem (anno 1042 factam) a Martyrologis tribui solito. Cum autem IX Maii referatur *translatio sancti Nicolai*, si hæc vere contigit anno 1087. consequi debet codicem nostrum sub sæculi finem exaratum fuisse.

211. Scio majores nostros pro occurrentium circumstantiarum varietate, nonnunquam circa hujus codicis ætatem, opinionem tantillum mutasse, uti de Henschenio invenies tomo I Junii, pag. LXXXVIII, litt. D.; at de sinceritate et puritate dubitari haudquam potuit. Non negaverim additiones aliquas ab Usuardo diversas hinc inde occurrere; verum si Rhemenses, aut provincia Rhemensis, quæ ferme Treverim usque extendebatur, sancti removeantur, luce meridiana clarius patescet inter omnes Usuardinos codices, tum excusos, tum manuscriptos, principem locum meritissime tenere, adeoque ex antiquo Usuardino autographo, vel saltem purissimo apographo olim fuisse descriptum. Difficultas Henschenio visa est quod XV Octobris in textu secundo loco inseratur: *Eodem die: sancti Oswaldi, episcopi et confessoris*, ut habetur tomo III Februarii, pag. DCCL. Sed tunc in ea erat opinio Henschenius quod codex noster sæculo X esset antiquior, cum alia loca, quæ juniorem ostendunt, necdum expendisset. Si quaeras cur eo die potius quam XXVIII aut XXIX Februarii Oswaldum retulerit codicis descriptor, fatebor me veram causam ignorare. Si conjecturas quis cupiat, apud Henschenium citato loco requirenda sunt. Fatemur annuntiationem Oswaldi additamentum esse ex cultu, quem in Gallia, præsertim in

provincia Rhemensi, peculiari aliquo titulo obtinuerit.

212. Tales accessiones Rhemenses in hoc nostro codice frequentius offeruntur; quæ si abessent, paucissimæ aliæ reperirentur, ut recte Molanus supra numero 191 ipsum vocaverit, *Usuardinum manuscriptum, qui vix ulla additiones, præterquam de sanctis Rhemensibus*. Hanc codicis patriam esse prorsus non dubito: inde translatum oportet ad carthusiam Heriniensem, olim *S. Mariæ Eremitæ*, seu *Montis Dei*, quæ e primis totius Belgii carthusiis fuit. Conjecturam hanc meam, atque una codicis ætatem confirmat addita recentiori manu ad marginem in Nonas, seu die iv Octobris, hæc commemoratio: *In Calabria, depositio beati Brunonis confessoris, primi institutoris ordinis Carthusiensis*, quam appositam reor ex solo singulari hujus carthusiæ erga parentem veneratione, cum aliunde notum sit quam tarde Brunoni publicam cultum Ecclesia decreverit. Ex his abunde declarantur Usuardi hujus Heriniensis ætas, patria, natales et migrationes; ne quid desit, et formam addo, quæ recepto usu, in quarto nuncupari solet; estque compactus cum tractatu manuscripto sancti Hieronymi in Epistolas Pauli et alias Canonicas; cui in fine attexitur Kalendarium cum anniversariis cœnobii Heriniensis. Dixi supra num. 169 annum in hoc codice, uti et in Præfatione inchoari a vigilia Nativitatis Domini.

213. Jam vero, ut de ejusdem simplicitate et puritate statuas, percurrere menses singulos, augmenta Rhemensia secerne, continuo perspicies pauca additamenta immisceri, raras interpolationes, lituras vix unam aut alteram. Ad iv Januarii refertur *Rigobertus* Rhemensis archiepiscopus; xv de Mauro adjectum, *discipuli B. Benedicti abbatis*. Demum xxiii nescio unde accersitus sit *beatissimus Hildephonsus*, nisi hic aut in provincia Rhemensis, aut in cœnobio, cujus olim codex fuit, peculiarem cultum habuerit. Mense Febuario, *Blasius* ad iii retractus est; vii additur *Paulus Viromandensis*, forte ibi etiam proprius. Mense Martio, sola prima die defectus aliquis reperitur. Mense Aprili, præter Rhemensia, xviii de *Materno*, xix, de *Leone IX*; xxiv, de *Bora et Doda*; xxx, de *Maderniano*; sola occurrit *Maria Egyptiaca*, quæ ad ix signata est Mense Maio; quinque dies sunt ab Usuardo diversi, ut i de *Marculfo*; vii, de *Gibrano*; ix, de *translatione Nicolai*; xx, *Romani monachi*; xxix, de *translatione Remigii*; sed multum fallor nisi hæc omnia Rhemeusi provincie propria sint. Mense Junio, viii in *Medardo*, aliquid deest; xxi, omissus *Leutfredus*; xxiii, deest *Felix Sutrinus*, quemadmodum et iii Julii, socii ejus *Trenæus* et *Mustiola*, de quibus vide nostras Observationes.

214. Præterea, mense Julio una occurrit litura in principio, quam puto esse de translatione S. Benedicti; xviii, adjectus est *Arnulfus*; deinde xx et xxiii translationes Rhemensibus celebre de *Theodosia* et *Nicasio*. Mense Augusto, xix superadditur textui *Bertulfus abbas*, ex propria, opinor, cœnobii

institutione. Tum xxv, *In pago Viromandensi, S. Hunegundis*. Mense Septembri, i, agit de *Ægidio, Simicio*, et *Nivando*, tanquam Rhemensibus; iii, additur *Remaclus*; vii, xxv et xxvii, item de Rhemensibus: at x nonnihil mutilus est; xx interpolatus, ut Observationes nostræ fusius explicant. Mense Octobri, i, purus non est; xxvii, ponitur *Vigilia sanctorum Simonis et Judæ*; de qua dubitari potest an Usuardina non sit; xi, xv, xvi, xx, xxi et xxv, non excedit nisi in solis Rhemensibus. Mense Novembri, i, ii, vi, ix, xv, xviii, xxiii, xxvi. Demum mense Decembri, iv, xvi et xxix, pleraque additamenta pure Rhemensia sunt. Ineat modo rationem curiosus aliquis, conferat Heriniensem cum famoso Præfationis autographo, utriusque excessus aut defectus ad æquam lancem, ad justam trutinam exequat, si nullo ducatur partium studio, spondere ausim, ratione rite subducta, pedibus et manibus in nostram iturum sententiam.

§ III. De Tornacensi aliisque vetustioribus maxime probatis.

215. Secundum ab Heriniensi codicem censemus cum qui apud nos *Tornacensis* vocatur, quem aliquando cathedrali illi perantiquæ in usu fuisse, aliunde nobis non constaret, ex additionibus eiecclesiæ propriis satis demonstraretur. Credimus autem ex Altovillariensi prope Rhemos cœnobio Tornacum delatum, aut forte ex monasterii illius codice aliquo olim transsumptum, ut dixi in Observationibus meis, præsertim iv Julii. At quæcunque demum codicis origo fuerit, speciem et antiquam et elegantem refert, majori forma in membrana scriptus, atque elegantibus, quamvis nonnihil extritis, cancellis distinctus, quibus quandoque textus magis aptari videtur, quam cancelli ipsi textui accommodentur. Ætatem ejus ex subjuncto Necrologio, eadem, ut apparet, sed pressiori manu scripta, sic probabiliter erues, si attendas Anselmum et Geraudum vel Geraldum, Tornacenses sæculi xii episcopos; atque item Stephanum et Gosuinum, alias Goscelinum, qui anno 1203 et 1218 vita functi sunt, prima manu signari; at vero *Walterum, oriundum de Tornaco, hujus ecclesiæ episcopum*, cui Sammarthani cognomentum *Marris* apponunt, quique sedem tenuit ab anno 1219 ad 1252, in præfato Necrologio referri xiv Kal. Martii, manu secundaria, quemadmodum et successores, *Walterum de Maudra*, defunctum 1262, et *Joanem de Buchel* vel *Buchiaul*, mortuum 1266; unde verosimiliter conficitur scriptum fuisse Martyrologium inter annos 1219 et 1252. Hæc pro codicis ætate.

216. De sinceritate et simplicitate ex Observationibus nostris statuent æqui lectores. Certum est a prioribus duobus multum recedere, non quidem sæpius in sanctorum numero, sed nonnulla annuntiationum correptione, quasi revera paratis cancellis, ut jam dicebam, Usuardini indiculi aptari debuerint; vel quod librarius minori scrupulo, gras-

sari nonnunquam, et longiores rationes contrahere, a sibi licitum putavit. Quod si cavisset scriptor ille, quicumque primus codicem temeravit, de nativa simplicitate codex hic cum Heriniensi ferre certaret. Singulas contractiones enumerare in istudiosum foret; generatim loquendo, aut puri passim, aut puro proximus est; aliquantulum deviat xvi, xvii, xviii et xx Julii, atque item xix Octobris, ubi excusari potest, quod propria aliqua, aut Altvillariensis, aut alia perperam Usuardo, vel saltem Martyrologio sub Usuardi nomine ascripserit. Dolendum profecto amanuensium vel in curia, vel audacia tam insigni codici debitum decorem splendoremque ademptum fuisse. Titulus et præfationes avulsæ sunt, habetque hiatus plane notabilem a ix Augusti ad xxvi Septembris, avulsis, imperitorum culpa, pretiosis foliis. De adjuncto Necrologio, satis diffuso, dicere cœpimus; ex eo Tornacensis ecclesiæ benefactores plurimi facile dignosci enumerarique possent.

217. Tornacensi ætate suppar, qui multo antiquior majoribus nostris visus est, codex domus professæ societatis Jesu Antuerpiæ, quem Henschenius, non uno loco; tomo II Aprilis, pag. ccccxlv, infra E; tomo II Maii, pag. cxxx, infra B; in Prætermis-
missis, de S. Letardo; rursus xviii Maii, in Prætermis-
missis de S. Mildreda virgine; tomo IV, pag. cxxxvi-
infra A, et alibi, ante annos sexcentos scriptum pu-
tavit. Specimina ex eo inter Bedæ exemplaria pro-
tulit Bollandus præfationis generalis pag. xlix, ubi
recte advertit, *Bedæ nomine, sed ab recentiore manu prætitulatum* esse. Notat item, et vere, *Angli-
canum* esse, nam pluribus diebus, ut alibi sæpe suis
locis ostendimus, augmenta Anglicana adjecta exhibet.
Hoc vero codici huic peculiare quod uniformis
non sit, aliquando enim, ut mense Januario, auctor
est, alibi passim purus Usuardus; mense Octobri et
Novembri manu paulo recentiori suppletus. Quod de
Heriniensi diximus, seclusis Rhemensibus, purissimum
esse, id ferme de hoc codice dici posset, si Angli-
cana nonnullaque in principio liberiora augmenta
abessent. De Auctariis Anglicanis, vide mensi-
bus singulis dies perierumque aliquos; notavi: ex
Julio, ii, vi, vii, viii, xv, xvii, xxxi Ex Augusto,
xxiv. Ex Septembri, iv, xvi, xxx. Ex Octobri, vi,
viii, xi, xii, xiii et xv, etc.

218. Hæc codicis patriam abundantissime probant. Ad ætatem quod attinet, puto extritas rubricas, exesas litteras, et lacera hinc inde folia Henschenii oculos fefelisse, nam ex sexcentis annis, meo quidem iudicio, bina sæcula subdici possunt, sic ut ad sæculum xiii pertineat. Forma litterarum cum Tornacensi satis aperte convenit; at decretorium argumentum præbet adnexa vii Julii, *S. Thomæ martyris translatio*, ubi certissime Cantuariensem episcopum indicari existimo, cujus translatio eo die, saltem eo mense facta cognoscitur anno viii Honorii III pontificis, qui est 1223. Unde patet me recte principio dixisse codicem hunc cum Tornacensi

ætate supparem esse; quod etiam ostendit apposita utrique xxv Novembris sanctæ Catharinæ commemoratio, in antiquioribus, Pratensi, Heriniensi, sequenti Rosweydino aliisque ignota. Perro codex iste ut inter Usuardinos proprio aliquo nomine designaretur, breviori appellatione a nobis vocatus est *Antuerpiensis major*, ut contradistinctus a minimo in forma octava, quem simpliciter *Antuerpiensem* dicimus, et alium grandem tomum, qui *Antwerpiensis maximus* nominatur, cum hic noster sit in forma quarta membraneus, compactus cum Bedæ ecclesiæ Atrebatensis, ex quo Florus ille a nostris editus potissimum eductus est. Notavi superius non pauca hinc inde reperiri, in quibus cum Pratensi concordat, tum maxime cum hica cæterorum turba recedit.

219. Postremis duobus Usuardis hic descriptis, ætate paulo superior est præclarus omnino codex, manu elegantissima in membrana, majori forma seu folio exaratus, qui fuit ecclesiæ B. Mariæ Ultrajecti, tanti olim a Rosweydo æstimatus, ut ex eo genuinum Usuardum reddere cogitaverit in magna illa Martyrologiorum. duobus voluminibus collectione manuscripta, quæ apud nos exstat, hujus præfationis exordio atque alibi non semel citata. Hinc codici ipsi nomen inditum: ne enim sæpius recurreret longa illa paraphrasis *ecclesiæ B. Mariæ Ultrajecti*, breviori nomenclatura *Rosweydi* vel *Rosweydirum* semper appellavimus. Habet sane nostrum hoc manuscriptum quo nitore, ornatu et elegantia legentium oculos rapiat; at enim licet his titulis, imo et vetustate sua priores duos Tornacensem et Antuerpiensem majorem antecellat, locum duntaxat quartum inter Usuardinos Musæi nostri obtinet, cum puritate eter sineitate tantum illis inferior sit quantum superat antiquitate. Non multa contrahit hic scriptor, sed pro sua licentia amplificat; frequentiora ex Hieronymianis codicibus additamenta nonnunquam mihi suspicionem injecere, Grevenum in augendo Usuardo, vel ipsum hunc codicem, vel saltem ejus egraphum adhibuisse.

220. Cæterum de codicis hujus ætate notavit Henschenius tomo II Aprilis, pag. vii, infra litt. A, hoc Martyrologium citans, *quod ante quingentos annos ex Martyrologio aliquo Anglicano videtur transcriptum*. Hic et ætas et patria vere ab Henschenio designantur. De annis quingentis iterum agit tomo IV Junii, pag. cccclvi, col. 1, circa finem. At die v Junii, pag. 436, litt. D, in Bonifacio episcopo Moguntino, prædictam ætatem distinctius determinat, afferens exaratum fuisse circa annum 1138. Recte, opinor, et accurate, idque Henschenius colligere potuit ex brevissimo chronico, Martyrologio isti præfixo, quod ad annum 1138 pertingit, in quo clarissime eadem apparet manus qua totum Martyrologium scriptum est. Non puto verosimiliori argumento veteris ejusdem codicis ætatem definiri posse; atque hoc est quod dicebam, Tornacensi et Antuerpiensi majore antiquiorem esse. Accedit et alia valde probabilis ratio, quod careat annuntiatione sanctæ

Catharinæ virginis xxv Novembris. Imo clarissime, ni fallor, confici potest ex eo quod de sancto Thoma episcopo Cantuariensi, celeberrimo sæculi xii martyre, altum sileat, cum is in utroquo priore diserte exprimatur, ut vide in Auctariis xxix Decembris.

221. Quod vero aliis istis simplicitatis atque adeo auctoritatis ordine postponatur, facit jam insinuata descriptoris libertas, qui Martyrologium Usuardinum nimis frequenter ex codicibus Hieronymianis et ex Adone interpolavit, aut aliunde auxit, aut modice corrupuit, ut Observationes quotidianæ Auctariaque nostra manifeste ostendunt. His adde accessiones Anglicanas (unde patriam superius observabat Henschenius) quarum hic pauculas attigisse satis est; cæteras lector suis locis facile animadvertet. Ad diem xii Martii adjicitur *Elfragus Wintoniensis episcopus*. vi Ad Julii, *depositio Sexburgæ*. Ne singula prosequar, videantur xiii, xv et xxxi Augusti; iv Septembris et alibi sæpe. Prope exciderat adnotare, quod in aliis codicibus rarum est, id in hoc reperiri, ex quo de ejus vetustate liceat facere conjecturam, nempo, quod æque ac Heriniensis diphthongum *æ* ascribat per *e* subvirgulatam, quemadmodum supra de primario illo codice nostro Heriniensi studiose monuimus. Hoc denique repetendum quod de Antuerpiensi majore observatum est, Rosweydinum, quo de loquimur, manuscriptum, cum præfato codice et Aquicinetino, Pratensis vestigiis plerumque insistere, dum hic a reliquis omnibus dissentit.

222. Illustrem vocavit Henschenius tomo I Aprilis. pag. xiv, infra litt. E, codicem alium, a præcipua ejus annuntiatione xx Junii posita, *Pulsanensem* dictum, quoniam ibidem Joanne abbate Pulsanensi ita agit, ut plane det intelligere olim in cœnobio illo ex antiquiori Usuardino exemplari descriptum fuisse, sed sæpissime contractum et decurtatum. Ex anno obitus Joannis, incarnati Verbi 1139, ferme collegit Papebrochius tomo IV Junii, pag. 39, num. 8, *tam vetustum* esse hoc Martyrologium, *ut sub immediato sancti successore Jordano scriptum videatur, quippe aliorum Pulsanensium sanctorum nomina nulla habens*. Facile assentior, cum ea signa præferat quæ vetustatem omnino commendat. Indicium vero haud obscurum exhibet, dum de Thoma Cantuariensi ad marginem et recentiori caractere meminit, ut est in Auctariis citata superius die xxix Decembris. Quo pacto ad nos pervenerit, explicat ibidem laudatus Papebrochius, ex notula a Bollando codici præfixa. Scriptus est in membrana, forma octava, principio diebus quatuor mutilus. Jam dixi, et ex toto opere nostro liquet multoties Usuardum abbreviari, et nonnulla quandoque nimis libere omitti; addo, mense Junio Usuardum nonnunquam deseri, et ex Hieronymianis suppleri, forte quod in apographo Usuardino, ex quo descriptus est codex, aliqua defuerint quæ oportuit aliunde accipere.

223. Vetus item, membraneus, in minori forma scriptus est codex ille, quem quia alio remittere

A non possumus, simpliciter vocamus *Antuerpiensem*.

Nulla certa ætatis signa præfert, præter characterem, qui sæculum xiii sapere omnino videtur, mihi- que id adeo facilius persuadeo, quod nullos sanctos signet eo sæculo posteriores. Sunt in præfixo Calendario *S. Thomas confessor*, vii Martii; xxix Aprilis *Robertus abbas*, is haud dubie qui ordinem Cisterciensem primus inchoavit. Tum xx Augusti, litteris iniatis, *Bernadus abbas*, unde non inepte conjicitur codicem olim ad Cisterciensem aliquot monasterium spectasse. Ad xv Octobris, ponitur *Franciscus*; ad xix Novembris, *Elisabeth*. At vero notandum Kalendarium a manu longe recentiori esse quam sit Martyrologium cui præmittitur; certe nulli in hoc sancti reperiuntur Francisco aut Elisabeth recentiores. Purissimum Usuardum non esse docebunt Auctaria. De cætero notavi superius num. 172. ex hujusmodi manuscripto factam esse primam illam et omnium vetustissimam editionem Lubecanam anni 1473; unde in opere nostro semper conjunguntur hæc duo Martyrologia citando *Antwerp. et Max. Lubec*; quibus plerumque accedit codex alius, cujus solum extractum seu collationem habemus, ex bibliotheca celeberrimi abbatis Ughelli, unde nomen inditum, *Ughellianus*, de quo cum aliis extractis infra agemus.

224. Usuardinis manuscriptis melioris notæ etiam annumerandus venit codex *Marchianensis*, quem putamus in ipsa abbazia integrum non exstare quandoquidem solum mensem Februarium inde acceperimus, cum lacinia aliqua mensis Martii. Ex eo specimine cætera facile cognosces: utinam, si adhuc supersint, ad nos aliquando transmittantur: id per aliquos e nostris Patribus sæpe jam frustra impetrare tentavimus. Vicinæ gratia, Marchianensi subjungo *Aquicinctinum* exemplar, quod licet totum quoque et plenum non habemus, defectum illum abunde supplet accuratissima ejusdem collatio, cum secunda Molani editione anni 1573, ubi ea qua fieri potuit diligenter, variantes lectiones omnes appositæ sunt, ex quibus de totius codicis puritate et simplicitate judicium feratur. Ex præfatis extractis videor posse conjicere codicem illum sæculo tertio decimo haud posteriorem esse; eadem pro Marchianensi sententia. Hoc autem Aquicinetino nostro cum Antuerpiensi majore et Rosweyдино commune est, quod ubi Pratensis a reliquis deviat, hic cum duobus solitis sociis classem illam peculiarem constituat, de qua jam sæpe superius atque in Observationibus nostris Usuardinis frequenter sermo recurrit.

225. His omnibus subjungi debet, si non puritatis, aut simplicitatis, saltem antiquitatis jure, vetus codex sancti Richarii, quem a priori cœnobii illius nomine *Centulensem* indigitamus, et merito, cum ex iv Junii, xxvi Augusti, ii Decembris et aliis diebus clarum sit ibi olim scriptum atque usurpatum fuisse. Manu sua ascripsit Rosweydydus se Martyrologium suum *habuisse ex abbazia S. Vedasti*, unde prius egraphum sibi describi curaverat, quod inter col-

lecta manuscripta, ad Bedam pertinentia, repositum A inveniri. Fefellit titulus, hoc modo expressus: *Incipit Martyrologium secundum Bedam, per anni circum-* hinc factum ut a Bollandi præfationis generalis pag. XLVIII primo loco inter Bedæ exemplaria repositum sit, extractis sex primis anni diebus, licet a vigilia Nativitatis scriptor Martyrologium exordiat. Evincunt soli isti dies nihil in toto illo Martyrologio haberi quod ad Bedam ullo modo pertineat. Mihi evidens est scriptorem, quisquis fuerit, Usuardum habuisse præ oculis, quem pro suo libitu aut commodo mutavit, corripuit, interpolavit, in id maxime intentus, ut quotidie pleraque abbreviaret. Jam dixi Martyrologium incipere a vigilia Nativitatis; addo hic principium tale esse, ut si librarius reliqua eo modo prosecutus fuisset, merito codex ille inter Usuardinos primæ et optimæ notæ computaretur.

226. Ad quod sæculum reducendus sit, ex scripturæ modo non facile statues, hic enim vetustatem, nisi vehementer fallor, justo antiquiorem præfert. Pressus character, satis elegans, et paulo grandior in membrana, forma quarta, in principio multum exesus, sæculum XI ferme sapere videretur, nisi ibi legerem ad IV Kal. Maii, seu XXVIII Aprilis: *Eodem die Mediolani, sancti Petri martyris ab hæreticis occisi*. Item XXV Augusti: *In Francia sancti Ludovici regis Francorum, ac gloriosissimi confessoris, XII lc. in cap.* Hæc enim plane innunt scriptum duntaxat fuisse sub initium sæculi XIV. Atqui hæc tamen qualiscunque ætas, præcipuus est titulus quo sibi æstimationem aliquam codex ille conciliat cum de cætero rarissime, præterquam in principio, puritatem attingat, semper ad Auctaria rejiciendus; sicut plurimum, singularem classem constituens, quemadmodum facit codex alter, qui inter extracta collocatus est olim cœnobii Carthusianorum Ultrajectensium, sub nomine *Matriculæ*, unde quotidie inter accessiones citatur sub titulo *Matriculæ Carthusæ Ultrajectensis*, quæ est etiam purum putum Usuardi compendium, sæpe vel in solo sanctorum numero deficiens. Utrique id quodammodo privilegii concessum, ut ambrorum textus integri diebus singulis describendi fuerint.

§ IV. — De codicibus quos mediæ notæ appellamus.

227. Sequentibus codicibus, plerisque Belgicis D mediæ seu saltem inferioris notæ appellationem indidimus, quod tum ætatis, tum Usuardinæ simplicitatis ratione, cum superioribus plane conferri non possint. Videntur ex eodem, aut saltem non multum dissimili fonte promanare, longioribus hinc inde elogiis respersi; sed, quod mirere, non multis sanctis Belgicis aut aliis popularibus aucti. Inter hos, a voluminis magnitudine nomen sortitus, præcipuus et speciosissimus est codex maximus, eleganti characteremembrana descriptus, corio suillo vestitus, cuius cum verum domicilium hactenus non detexerim, *Autuerpiensem maximum* a diuturna commoratione

nominandum censui. Belgicum esse, constat, ex festis propriis in Calendario signatis, ubi x Julii notanter ponitur, singulari rubricæ prærogativa, S. *Amelberga*, quæ cum in monte Blandinio festivus colatur, suspicionem ingerit, aut in ea abbatia, aut saltem Gandavi codicem olim usurpatum fuisse. Ætatem scrutando reperi, nam inter parva opuscula Martyrologio subjuncta, ante, *Provinciale omnium partium mundi*, in explicatione versiculorum Paschaliū, indicatur annus 1423, eadem manu quæ cætera omnia ascriptus. Codicis splendorem et magnificentiam ex eo intelligas, quod singulæ facies, dierum singulorum Usuardinis textibus respondeant; sinceritatem, ex toto operis nostri decursu.

228. Autuerpiensi isti maximo aut compar aut proximus est *Usuardus Ultrajectinus*, forma quarta et ipse membraneus ac nitide scriptus, ad ejus calcem, ante variarum benedictionum collectionem, et patriam suam et comun designat, his verbis: *Pertinet ad domum Clericorum S. Iheronymi in Trajecto*. Hæc cognomenti ratio fuit, atque ut a duobus aliis Usuardinis Ultrajectinis distingueretur, majorem illum insigne, qui fuit ecclesiæ B. Mariæ, quemque tanq̃ fecit Rosweydu, ab ipso supra vocavimus *Rosweydinum*; alterum vero typis excusum, ejus solum semestre primum ad nos pervenit, de quo meminimus num. 173, *editionem Ultrajectinam Belgicam*, hunc simpliciter, *Ultrajectinum* placuit nuncupare. Nusquam occurrunt certa ætatis indicia; at, si recte conjicio, Autuerpiensi maximo non multo antiquior esse potest. Quodnam proprie tempus designet *festivitatis sacrorum Stigmatum*, XVI Septembris primo loco posita, non asum temere determinare. Ut ut fuerit, nihil codici illi detractum volumus, tametsi in serie Usuardinorum manuscriptorum mediæ notæ Autuerpiensi maximo postponatur.

229. Sequuntur hinc codices, simul compacti in forma quarta, quorum alter Belgice in membrana, alter Latine in charta crassiori exaratus. Fuit ille, qui vernacula lingua scriptus est, ad usum *Sororum regularium lacus sanctæ Mariæ juxta Leydam*, ut notavit Bollandus tomo I Januarii, pag. 163; alter in Actis vocatur Usuardus *Leydensis sanctæ Cæcilie*. Nos eam nomenclaturam in utroque servavimus, ne alias Longiori paraphrasi *Lugdunenses Beatorum* dicendi essent, aut si simplicius, *Lugdunenses* vocarentur, facile imperitior aliquis *Lugdunum Gallie*, cum *Lugduno Batavorum* confunderet. Ambos codices Usuardinos esse dubitari omnino nequit sed auctos atque prioribus duobus Autuerpiensi maximo et Ultrajectino perquam similes. Fateor Belgicum, quanquam male depictum, nonnunquam purius aliqua referre, in quibus cum Autuerpiensi maximo aliquando consentit, ut suis locis indicatum est: verum eam passim tam exigui momenti sunt, ut hac causa, Belgicus Latino præferri non magnopere debeat. Ubi autem concordet invenio, quemadmodum plerumque concordant, sub uno eodem *Leydensis* no-

nomine utrumque complector. Neuter antiquitate A
sæculum xv superare videtur.

230. Duobus proxime adumbratis elegantior est, sed ejusdem, nisi multum fallor, ætatis, codex alius ejusdem formæ, in membrana descriptus, quem a collegio nostro Lovaniensi, cujus olim fuit, *Lovaniensem* indigitamus. Ipsum ex Autuerpiensi maximo, vel Autuerpiensem maximum ex ipso transumptum crederes, nisi sæpius sanctorum elogia decurtata aut mutilata repræsentaret. Submonuit Bollandus alicubi Martyrologium hoc Lovaniense Ecclesiæ alienius Belgicæ olim fuisse; cum sanctos signet diœcesis Camaracensis, ut *Gudilam, Rumoldum, Gargericum, Nicasium* et alios. At postremi duo Usuardini sunt, ut proinde a solis Gudila et Rumoldo firmanda sit conjectura. Aliunde satis colligitur fuisse cœnobii alicujus ordinis sancti Augustini, quandoquidem sanctissimo doctore semper adjectum exhibeat titulum *Patris nostri*, idque non solum in ipsius Martyrologii contextu, verum etiam in subiectis opusculis, idque cum Martyrologio olim compacta, ac religiosi illis Augustiniani in usu fuisse existimo. Canonicis autem Regularibus potius quam Eremitis servivisse, inde conjicio quod de sancto Nicolao Tolentino non meminerit.

231. Sextus mediæ notæ codex nomen habet ab eo cœnobio cujus notam præfert his verbis appositam: *Liber monasterii beati Anthonii in Alberghen Canonicorum Regularium, datus a venerabili domino Henrico Mathie, vicario in Wersloe*. Ex Miræo, in Originibus Canonicorum Regularium didici, prædictum cœnobium situm fuisse in *Tuenta, diœcesis olim Ultrajectensis*, ex qua codex hic sanctos plerosque consignat. Forma et scriptura cum Leydensi Latino satis convenit, sed isto nonnunquam auctorior est. Scriptus videtur ad usum Patrum ordinis S. Francisci, quod patet ex iv et xi Octobris, ex xiii ac xx Junii aliisque locis. Nec mirum videri id debet, cum monasterium istud Alberghense exstrui primum cœperit anno 1406, ut habet antiquus aliquis codex noster ms. sub nota † ms. 34, foundationem ipsius describens, narransque evocatos illuc fratres ex congregatione Zvollensi, quæ per id tempus cum Davatriensi regularis disciplinæ observantia et sanctitatis fama maxime inclarescebat, teste præfato nostro codice manuscripto aliisque historiis Transisalanis sæculi xv. Atque hæc pro codicis notitia satis dicta sint.

232. Ordine uti et sinceritate posterior est, licet fortasse ætate paulo prior, codex noster *Danicus*, qui ab *Henrico* quodam *equite, cognomine Rancou, emptus Lubecæ* 1384, ad domum professam Societatis nostræ Pragensem devenerat, dono datus Bartio et Janningo an. 1688 ibi existentibus. In prima pagina ascripta sunt hæc verba: *Liber conventus Nistadensis provincie Danie*. At Franciscanam familiam spectasse conventum illum probat in inferiore ora folii xvii Septembris recentius ascripta: *In monte Alverno, impressio sacrorum stigmatum*

beati Francisci, festum majus duplex. Item xix Augusti, caractere etiam novo: *Civitate Massiliensi, beati Ludovici episcopi et confessoris, de ordine Fratrum Minorum, festum majus duplex*. Rursus xi Octobris: *Translatio sanctæ Claræ virginis, festum minus duplex*. Et viii Novembris: *Item translatio S. Ludovici confessoris*. Sic ad marginem appositi sunt *Bernardinus* xx Maii; *Bonaventura*, xiv Junii, etc. *Franciscus* primum locum in textu occupat, iv Octobris xxv Maii: *Apud Assisium, translatio beatissimi Patris nostri Francisci*. Cum autem translatio *Antonii patavini* facta 1349 aut 1350, et quæ prima citavimus ab alia manu sint, videtur conjici posse codicem illum sæculo xiv recentiorē non esse. Patriam manifestant x et xi Julii, *Kanutus et Ketillus*, aliique locis aliis. Quantum porro ab Usuardina simplicitate distet, ex quotidianis auctariis intelligi dabitur.

233. Supersunt codices duo integri, non ignobiles forma quarta, membranei et satis antiqui, *Bruxellensis et Hagenoyensis*, quibus inter manuscriptos mediæ notæ postremus locus dandus fuit, quoniam præter cæteros liberius ac liberalius aucti et interpolati sunt: præterquam quod stylo, ordine et ineptiori scribendi modo reliquis cedere debeant. *Bruxellensis* tomos duos complectitur, præfixo *Kalendario et tractatu de decem persecutionibus, per gentes Romanorum imperatores Ecclesiæ illatis*, etc., quibus subnectitur canonici *Bruxellensis* præfatio, ubi, laudatis antiquorum Martyrologorum, præsertim Usuardi, conatibus, sic inter alia disserit: « Sed negligentia vitio hucusque non caruit, quod hujusmodi sanctorum (quos Ecclesia *Bruxellensis* recolbat) in lectione Martyrologii memoria non fieret, pro iis diebus, quibus nos eorum festa celebramus. Quæ res pia quadam sollicitudine, venerabiles dominos, præceptores meos, decanum et capitulum hujus ecclesiæ collegiatæ et plebanie sanctorum Michaelis archangeli et Gudilæ virginis, matricis aliarum ecclesiarum totius hujus insignis oppidi *Bruxellensis Cameracensis diœcesis*, ad jubendum, meque ipsorum inutilem canonicum ac obediendum compulit, quatenus ex præfatorum Patrum Martyrologiis, sanctorum solemnitates, » etc. Hinc licentius evagatus, multa collegit, sed male, pro suo arbitrio disposuit, uti auctaria legenti ultro occurreret, ex quibus etiam intelliget quantum absit ab Hieronymianorum brevitate, de qua re diximus num. 38. Ætatem nemo facile cruet: nisi fallor ad finem sæculi xiv vel ad initium sæculi xv pertinet.

234. *Hagenoyensem* vocamus ab incolatu, sive a possessore *Mag. Nicolao Schickio, Hagenoio*, nam de cœtero non video magis ad Hagenoyam quam ad aliam quamlibet Alsaciæ vel Palatinatús civitatem revocari debere. Scriptor nomen indicat versibus quatuor pinguioris Minervæ ad calcem adjectis, ex quibus habemus scriptum fuisse Martyrologium anno *milleno quater C et duodeno, Junii die decima sexta, Penna fecit litteras Wydo Krentzelin has gluti-*

natas. Poterat scriptio tempus non improbabili-
ter colligi ex xxvii Septembris, ubi Elzearius Ariani
comes *per Urbanum V noviter canonizatus* dicitur :
cum enim ea canonizatio facta fuerit an. 1469, non
poterat codex a fine sæculi xiv vel initio xv longe
recedere. Porro si Kreutzelinus iste, alicubi a Cas-
tellano citatus, hujus Martyrologii collector fuerit,
non magnam retulit laudem, nescio quas historias
passim commiscens quæ ab Usuardi aliorumque co-
dicum Usuariorum stylo remotissimæ sunt, quas-
que sæpe referre piguit. Non poterat tamen codex
ab Usuardina classe excludi, cum plerumque eos-
dem sanctos, imo passim Usuardi ipsius phrasi,
quamquam corrupta et luxata, consignet. Hacten-
us de codicibus plenè et integris quibus in hac
editione et recensione uti sumus.

ARTICULUS V.

*De codicibus quorum sola habemus extracta seu
lectiones variantes.*

235. Hos codices merito distinguimus ab iis quos ple-
nos et integros, seu typis editos, seu manuscriptos
hactenus retulimus. Per extracta autem seu variantes
lectiones, ea hic intelligo in quibus ab Usuardi textu
aut excedunt aut deficiunt. Ut rem clarius percipias,
paucis explico quæ mihi sæpius narravit bonæ me-
moriæ magister meus Papebrochius extractorum,
præsertim posteriorum, hanc rationem reddens. Dum
cum Henschenio annis 1660, 1661 et 1662 per Ger-
maniam, Italiam et Galliam peregrinatus, ea de
sanctis monumenta, tum Græca tum Latina, collegit
quibus Musæum nostrum egregie locupletatum est,
ne in describendis Martyrologiis Usuardinis, quorum
tanta apud nos erat copia, nimium detinerentur, hac
uti sunt methodo. Greveni editione, ut facile portati-
li magisque commoda, in exemplum assumpta,
ubicunque manuscriptum aliquem Usuardum nacti
sunt, totum cum Greveni editione anni 1521 contu-
lere, variantibus seu auctariis in adversaria relatis,
unde percommode accidit ut, facto temporis com-
pendio, ea omnia compararint quæ alias longiorem
moram sumptusque majores postulassent; puta, si
singuli isti codices per ipsos aut per amanuenses ad
verbum describendi fuissent. Hæc itaque omnia
quæ sic adnotata et extracta sunt, lectiones varian-
tes seu accessiones Usuardinas vocamus, quas inter
nostra auctaria collocanda putavimus.

236. Præfata extracta, seu variantium elenchi,
ferme triginta sunt numero; suntque adeo totidem
codices, quos si superius enumeratis editionibus,
quibus uti sumus, quatuordecim, codicibus mss de-
cem et septem, denique octodecim aliis a Chiffletio
collectis, adjunxeris, patebit postremam hanc nos-
tram editionem ex codicibus prope octoginta ador-
antam, illustratam, repurgatam. Nolim tamen dissi-
mulare esse aliquid quod in collationibus et recen-
sionibus ab Henschenio et Papebrochio factis mihi
displeat, cum ex indiculorum nostrorum modo
perspexerim non omnes interpolationes appositas

A esse, ut manifeste comperi in codice Ughelliano,
passim simili editioni Lubecanæ maximæ et Antuer-
piensi manuscripto; prioris enim additamenta omnia
exactissime notata sunt, non item ea quæ haud dubie
in medio textu inserta fuerant. Quod cum Papebro-
chio pridem objicerem, candide fassus est ita ab
ipsis institutas fuisse collationes manuscriptorum
cum Greveno, ut non nisi de prima et ultima annun-
tiatione solliciti fuerint. Hæc præmonere oportuit ut
advertat lector quam sincere juxta ac rigide expensa
et discussa sint documenta omnia ex quibus hæc nos-
tra Usuardina editio concinnata est. Jam extracta,
atque una codices unde accepta sunt, sic breviter
representabo, ut nihil prætermisus sim quod ad
sufficientem omnium notitiam desiderari queat.

B 237. In nostra collectione primum locum occupat
codex *Aquicinctinus*, non ab Henschenio et Papebro-
chio, sed ab aliquo, fortasse cœnobii illius monacho,
accuratissime et distinctissime collatus, ne neglectis
quidem intercurrentibus minutiis. De hoc supra di-
cere cœpinus num. 224, ubi ipsi et Marchianensi fra-
gmento inter antiquiores purioresque manuscriptos
codices datus est locus, natatumque in multis conve-
nire cum Pratensi, Antuerpiensi majore et Roswey-
dino, tum vel maxime, cum hi a cæterorum turba
segregati sunt. Hic præterea cursim observabo quæ
codicis Aquicinctini ætatem non obscure definire
queant. Qui manuscriptum cum secunda Molani edi-
tione anni 1568 contulit ad 25 Augusti, descripta
ultima commemoratione: *Ipsa die, Parisius, elevatio
beati Ludovici confessoris*, sedulo notavit, hæc *cala-*
C *mo longe recentiore* adjecta esse. Sic xxi octobris, ad
hanc ultimam etiam annuntiationem: *Coloniæ SS.
undecim millium virginum*, additur: *Hæc sunt a
manu recentiore*. Hujusmodi indicia satis probare
videntur codicem ipsum autographum sæculo xiii
aut forte citius exaratum fuisse. De hoc paulo fu-
sius, reliquos omnes multo brevius enumerabimus,
ea sola describendo quæ a collatoribus observata
fuerint.

238. Antiquitatis et simplicitatis ordine sequi
hic deberet manuscriptus Usuardus *Marchianen-*
sis, citato num. 224 etiam laudatus; sed cum sola
fragmenta duo, nempe mensis Februarius et pars
Martii penes nos sint, plura dicere supersedeo.

D 239. *Victorinus* citari poterat sub duplici nomi-
ne, quippe cum altero collatus; sed satis est id ver-
bo hic indicasse. Variantes seu extracta scripta sunt
manu Henschenii, præmissa hoc titulo: *Usuardus
Parisiensis ms. sancti Victoris, et excusus Mola-*
ni, collatus cum ms. serenissime reginæ Sueciæ,
quod pertinuit anno 1521 ad Bernardum Hanne-
treau presbyterum curatum B. Mariæ in ecclesia
Sivranectensi. Videtur fuisse alicujus monasterii
in diœcesi Nivernensi. Sæpiissime convenit, adeo-
que in Auctariis sæpe citatur, cum alio codice re-
ginæ Sueciæ signato n. 130, de quo infra.

240. Sequuntur fragmenta aliqua codicis ecclesiæ
Pulsanensis, ac *Messanensis*, tum Martyrologii *Ple-*

schionensis, quorum primum non magni momenti A est; alterum paulo majus, desumptum est ex manuscripto Longobardico, quod verosimiliter aut plenum non fuit, aut saltem integre legi nequivit.

241. Proximo extracto, etiam ab Henschenio descripto, hæc in fronte præmittitur: *Usuardus manuscriptus reginæ Sueciæ, qui fuit illustrissimi principis domini D. Petri Vok Ursini, domini domus a Rosemberg, ultimi et senioris, et e primatibus Bohemiæ, celsissimi et antiquissimi, an. 1609 collatus cum ms. Ultrajectensi in quarto, et excuso Molani*. Codicem antiquum non esse ostendit commemoratio *S. Bernardini* posita xx Maii, cum hic sanctus obierit an. 1444.

242. Ex chartis PP. Fulliensium Parisiis hic interjicitur sanctorum elenchus, qui an plane Usuardinus sit non audeo statuere. Sic incipit: *Ex antiquissimo Martyrologio ms. prioratus de Daverone, ordinis sancti Benedicti, diocesis Carnotensis*. Citatur in Auctariis sub nomine codicis *Daveronensis*. Admiscetur series antiquarum regum Franciæ. Tum: *Index et catalogus sanctorum, quorum passiones et Vitæ continentur in Legendario ms. RR. PP. Carmelitarum Discalceatorum suburbii S. Germani Parisiis*.

243. Ultima totius scripti pars est *Martyrologium manuscriptum ecclesiæ Ambianensis*. Cum ipsum in serie Usuardinorum repererim, ut tale in Auctariis citavi.

244. Superius num. 116 locuti sumus de codice aliquo integro, inter extracta reposito, sub hoc titulo: *Compendiosum Martyrologium, excerptum ex matricula carthusiæ Ultrajectine, conscripta in pergameno, saltem primo digesta, jam facile a ducentis aut amplius annis*. Poterat hujus codicis descriptor, qui ipsum eum Martyrologio Romano contulit, paulo certius ætatem determinare, si advertisset, xxx Julii sic legi: *Brigittæ sanctimonialis, a qua habent ortum illius ordinis observatrices, quæ modernis temporibus in diocesi Trajectensi oriri ceperunt*. Non ponitur Bruno vi Octobris. Est merum Usuardi compendium, semper integre, ut citato numero diximus, in Auctariis descriptum.

245. Tres Usuardi Bigotiani satis puri esse debent, cum pauca additamenta invenerint Henschenius et Papebrochius; hic singulis notas apposuit. De primo sic habet: *Usuardus collatus cum Martyrologio M. bibliothecæ Bigotianæ, sub nomine Eusebii, Hieronymi et Bedæ, quod olim fuit alicujus conventus Patrum Cælestinorum, sign. P. 5*. De secundo scribit: *Ex ejusdem bibliothecæ codice antiquo signato E 3, vel E 40, qui fuit ecclesiæ S. Stephani, ut putetur, Cadomensis, in quo fere simplex textus Usuardi et paucissima Bellini*. Vix ulla in isto additamenta reperta sunt; nec multa in tertio: *Usuardus collatus cum tertio vetustiori, sign. D. 9*. Omnes incipiunt a vigilia Nativitatis Domini, quo modo Usuardum ipsum Martyrologium suum inchoasse diximus num. 169.

246. Sequitur foliolum, P. Chiffletii manuscriptum, sub hoc titulo: *Excerpta ex Martyrologio S. Benigni Divionensis, quod ipsum est Usuardi Martyrologium, paucis vel textui insertis, vel ad marginem ascriptis, quæ hic pleraque collegimus*. Pauca certe Usuardo adjecta invenio: quæ ad marginem apposita dicuntur, spectant ad dedicationes altarium, vel capellarum, ut plures habentur in famoso Pratensi codice, sed eas prope omnes prætermisimus, nisi cum in aliis exprimuntur. Altera collatio a manu Papebrochii sic depingitur: *Martyrologium Usuardi, collatum cum ms. S. Benigni Divionensis, quod est apud Cistercium*. Primum vocavimus *Divionense*, hoc *Cisterciense*. Alia sunt inter Chiffletianos extracta, de quibus suo loco.

B Est deinde *Martyrologium Usuardi, collatum cum manuscripto Cluniacensi*. Exiguus accessio-num numerus satis ostendit codicem istum purioribus annumerandum.

247. *Martyrologium Usuardi, collatum cum ms. monasterii sancti Laurentii Canonicorum Regulæ civitatis Augensis*. Et in hoc pauca auctaria reperit Papebrochius, atque adeo si collatio recte instituta est, hic etiam puris nostris Usuardis accedit.

248. Paulo auctior est in quem Papebrochius ita designat: *Martyrologium Usuardi, collatum cum ms. Fratrum Conventualium monasterii sanctæ Mariæ Chamberii, cui subjunctum Kalendarium, continens obligationes et mortes memorabiles illius conventus*.

C 249. Sequens collatio facta est cum duobus Usuardi manuscriptis reginæ Sueciæ, quorum alter notam præfert numeri 130; estque is idem, quem supra diximus sæpe convenire cum codice Victorino. Secundus distinguitur per numerum 428. Utrumque auctiorem, ac proinde a simplicitate Usuardina multum recedere docebunt Auctaria.

250. Ut tres proximi satis dignoscantur, describendus est totus Papebrochii titulus: *Martyrologium Usuardi, collatum cum ms. A, domini Le Mare, quod fuit collegii Canonicorum S. Lazari Augustoduni, habetque in margine notatos obitus et obligationes istius collegii ex vi legatorum, etc. quæ accuratissime exprimuntur. Item cum ms. B, in quo scribitur S. P. N. Augustini. Et ms. C, quod fuit alicujus conventus Franciscani, ut patet ex festis ei Ordini propriis: utrumque post seculum xiv, scriptum; pertinensque ad D. Du Cheval Divione, cum primum ante sexcentos annos scriptum esse constet*. Extracta omnia ita inter se commista sunt, ut vix securus sim de recta singulorum citatione. Hic vere locum habet poeta dictum: *Dum brevis esse laboro, obscurus fio*. Eadem confusio proxime recurret in codeicibus Florentinis ab Henschenio collatis.

251. Copiose auctus, et contra copiose contractus, codex Usuardinus Vaticanus, signatus num. 3949, scriptus caractere Longobardico, quem vocat Papebrochius *Novam collectionem ex Usuardo, Adone et aliis factam pro ecclesia Beneventana*. Pro ea ee-

clesia collectum aut compositum esse satis innuit A titulus *S. Sophiæ*, toties in contextu relatus. Ex Adone vix quidquam habet, potius ex aliquo Hieronymiano interpolatus est. Ætatem quodammodo conjicere voluit Papebrochius, dum ait meminisse *S. Romualdi et Thomæ Cantuariensis*. Sed de ea pluribus disputare operæ pretium non est.

252. Hic sequitur codex ille, de quo supra non semel memini, nempe Usuardus *abbatis Ughelli* sive *Ughellianus*, quem in omnibus puto convenire cum nostro Antuerpiensi et antiquissima editione Lubecana maxima. Qui si accuratius collatus fuisset, haud dubie a duobus aliis nunquam divelleretur. Nolim tamen id tam certo affirmare, cum facile etiam in aliquibus dissentire potuerit.

253. *Altempsianum* recte advertit Papebrochius in Anglia auctum esse, cum huiusmodi additamenta sæpe recurrant. Qua occasione Romam pervenerit, explicatum non est, nec de ejus ætate scrupulosius inquirenda multum sui sollicitus: id vero observavi, codicem olim fuisse ecclesiæ Wintoniensi, cum xxx Octobris ita legat: *Iyso die ordinatio sanctissimi antistitis atque patroni nostri Swithini*; alii scribunt *Swithuni*. Collatio nostra incipit a mense Martio, rejectis in finem Januario et Februario. Suspicio autographum ipsum ita olim scriptum, vel forte male compactum fuisse.

254. En modo confusionem Florentinorum codicum, de qua dicebam num. 250. Sic in fronte scripsit Henschenius: *Martyrologium Usuardi collatum 1° cum ms. D. Caroli Strozii, senatoris Florentini, in quarto. Collatum 2° cum Martyrologio Florentino, edito Florentiæ anno 1486 (alibi notatur 1484, sed primum numerum servavimus), per Franciscum de Bonaccursiis presbyterum, et spectat ad eundem Strozium, in quo dum desunt additur (✕ deest). Collatum 3° cum manuscripto Medicæ bibliothecæ, in pergamento, in quarto. Quæ si conveniat, inferius subditur, si alia ibi sola sint, superne linea trahitur. Quam hæc errori obnoxia sint, nemo non videt. Conatus sum, qua potui diligentia, ad proprios codices referre singula: si cubi deflexerim, prudens lector facile ignoscet. Non videntur hi codices sæculum xv superare, certe perpetuis ferme redundant auctariis.*

255. Sequuntur extracta, seu collationes aliæ, Florentiæ et alibi factæ, cum aliis Martyrologiis, ex Adone et ex aliis multum interpolatis, quæ pro Usuardinis non agnovit Henschenius, neque nos eorum accessionibus Auctaria nostra crescere volumus, aliunde satis ampla et numerosa. At cum Chiffletiana pleraque ex codicibus Usuardinis accepta videantur, eorum potior habita est ratio, unde hic singulorum nomina percurreremus, ne quid in toto opere recurat quod non undequaque explicatum sit. Hic titulus a Papebrochio omnibus præfigitur.

Extracta ex variis Martyrologiis a R. P. Petro Francisco Chiffleto.

256. *Ex veteri manuscripto Usuardi S. Rigaldi,*

in territorio Matisconensi. Si ex additionibus de codicis puritate judicare liceat, probum esse oportet, cum illæ paucae sint numero.

257. *Ex Martyrologio monasterii Jurensis S. Ragnoberti, ex Adone et Usuardo contexto*, inquit Papebrochius; at si singula recte expendis, a stylo Adonis permodice participat. Magis crediderim Usuardum esse ad aliorum morem, sed non multum interpolatum,

258. *Ex Martyrologio ecclesiæ Lugdunensis sancti Stephani; sub nomine Bedæ*, sic iterum loquitur Papebrochius, sed *Adoni similiori*. Non satis capio unde hæc rursus similitudo accepta sit, nam Auctaria pleraque, si non Usuardum, saltem ejus enuntiandi modum ferme sapiunt.

B 259. *Ex Martyrologio Usuardi ecclesiæ Burdigalensis*. Nihil additum est ex quo de ejus ætate statuatur. Quantum a primigenia simplicitate absit, intellige ex Auctariis.

260. *Ex veteri Martyrologio Castri Karoli*, seu, mavis, ex cœnobio sanctæ Mariæ de Castro Karoli. Locum mihi hactenus ignotum fateor. Si codex Usuardinus est, non videtur contemnendus.

261. *Ex Martyrologio Bizunticensi S. Pauli*. Non multa habet ex quibus magis ad eam quam ad aliam quamlibet urbem pertinere dicendum sit. Huic addi possunt extracta alia non magni momenti, desumpta ex *Martyrologio Luxoviensi*. De hoc etiam peculiare quidquam notatum non invenio, nec observare ipse potui.

C 262. *Ex Martyrologio sancti Anatolii Salinensis*. His extractis subjunguntur alia etiam perpauca, ex *Martyrologio Franciscanorum Salinensium*. Sola nomina indico, cum dubiis conjecturis indulgere nolim.

263. Æque obscura sunt ea quæ Chiffletius sumpsit ex *Martyrologio abbatiæ Gollianæ*,

264. Item ex *Martyrologio Montis Sancti*, nisi quod in eo magis exoritur *Romarius* (a quo nomen sortitur locus, ut sit *mons sancti Romarii*) alique sancti cum eo conjuncti, aut ad idem cœnobium spectantes.

265. *Ex Martyrologio Usuardi, Caudiacensis prioratus*. Memini me alicubi in Actis hunc codicem reperire sub nomine *Candracensis*, sed servanda est nomenclatio, qua etiam in Auctariis usus sum potissimum. Tot solus hic codex additiones habet quot in sequentibus quatuor reperiuntur.

266. *Ex Martyrologio Balernensi*. Duæ solæ annuntiationes extractæ sunt, quæ aliunde in Auctariis satis notæ, ex hoc codice citari non merebantur.

267. *Ex Martyrologio sancti Vincentii Cabillonensis*. Patriam suam clarissime indicat, nam quæcunque habet, loci ipsius propria sunt.

268. *Ex Martyrologio Usuardi, monasterii sancti Benigni Divionensis*. Idem nomen ex ipsiusmet Chiffletii manuscripto supra citavimus num 245; verum extracta non plane conveniunt, nam in priori

nonnisi sex, in hoc annuntiationes undecim reperiuntur. Sed tanti non est ea discrepantia, ut hic ei explanandæ diutius immoremur.

269. *Ex Martyrologio Divionensi ecclesiæ sancti Stephani.* Et hic codex pauca suppleat. Inter additiones undecim, duæ duntaxat Divionensibus propriæ reperiuntur.

270. *Ex martyrologio per vetusto Remensis ecclesiæ sanctorum Timothei et Apollinaris.* Codex hic valde copiosus est, pluribus abundans auctariis quam ullus ex præcedentibus. Utrum vere Usuardinus sit, non explicavit Chiffletius.

271. *Ex Martyrologio sanctæ Mariæ Belnensis.* Et hoc vere nomen suum præfert, cum non habeat nisi Belnensia. Vide egregium specimen xxvi Aprilis.

272. *Ex Martyrologio Accincti.* Unicam habet commemorationem : *In territorio Bisuntino, monasterio Bellevallis, translatio S. Petri episcopi et confessoris;* de qua vide viii Maii.

273. Chiffletianis postremo hoc loco superadditur extractum non maximi momenti *ex Martyrologio Usuardi Abdinghoffsensis* in Westphalia, quod vix pagellam implet. Alia ex eodem codice adiunguntur quæ huc non pertinent.

Codices alii in hoc opere non adhibiti.

274. Præter longam codicum Usuardinorum seriem, satis fuse hucusque descriptam, alia penes nos manuscripta sunt, quæ numerum augere poterant, nisi tanta aliorum copia fuisset. Habemus codicem alterum Ultrajectinum *ecclesiæ sanctæ Mariæ Canonicorum*, manu Belgica, in folio, cui ascripsit olim Rosweyodus *non esse Usuardum*; recte, si de puro intellexit, at ex Usuardo et aliis compilatum fuisse statim perspiciet, qui Usuardum noverit. Citat Molanus, præfationis cap. 13, *Usuardum Guilielmitarum Brugensium*, quo in sua editione usus sit. Invenio descriptos inde menses duos, ex quibus colligo, multum convenire cum Usuardis nostris Leydensibus, præsertim cum Belgico, unde et cum ipsis codicibus, prædicti duo menses compacti sunt. Est item codex alius parvus, manu recentiori scriptus, quem simpliciter *Brugensem* vocamus, semel aut iterum, ni fallor, a nobis citatus, sed subinde rejectus, quod ab Usuardo nimis sæpe deflecteret. Adjungo his codicem alium minimum, corio nigro coopertum, qui fere Usuardinus dici posset, nisi nimium et quasi studio contractus esset. Citantur in Actis non raro *Additiones manuscriptæ Cartusiæ Bruxellensis*, sed hæc nihil ad Usuardum, cum mera augmenta sint, editioni Grevenianæ superaddita. Contulit Papebrochius editionem Lubeco-Coloniensem, cum codice aliquo abbatie Præmonstratensis *S. Michaeli Antuerpiæ*, verum et in eo additiones sunt additionibus superadjectæ. Demum in Actis frequenter recurrit *Florarium Sanctorum*, in quo Usuardina multis aliis immista sunt. Sufficiebant mihi codices jam enumerati, quotidie evolvendi, ut facile reliquos omnes intactos relinquerem.

275. Erit fortasse qui ex citatis præfationis huius initio Bollandi verbis, quærat cur inter tot Usuardos hic jam ordine recensitos, locum non habeat *Pragensis* ille quem cum Bruxellensi ibidem nominat? Dicam candide nullum me peculiarem codicem Pragensem nosse. Non diffitebor tamen in nostra Martyrologiorum collectione, Martyrologium aliquod Pragense reperiri, quod *proprium Pragense* vocavit Henschenius; idque merito, cum solos eos dies signet, quibus Pragæ festivitas aliqua celebratur, propter sanctorum reliquias a Carolo IV Cæsare, magno numero procuratas eoque collatas. In manuscripto nostro manu Papebrochii notatur P. Gamansium codicem ipsum Pragensem ad Bollandum olim misisse, sed ad dictum Patrem remissum anno 1681. Cæterum satis mihi certum est, de tali Martyrologio Bollandum in præfatione generali locutum non esse. Malim credere Pragenses Patres nostros, Usuardi Danici olim possessores, extracta aliqua et specimina ad Bollandum misisse, ex quibus ipse facillime judicare potuerit, *amplificata sanctorum elogia, et plurima nomina ascripta*. Si præter hoc, aliud Pragense Martyrologium aut vidit, aut sibi commodatum habuit, certum est in Museo nostro non exstare. Quod si fortasse lector codices alios sub Usuardi nomine in Actis citatos reperiat, meminerit incompletos esse, aut extracta aliqua ad majores nostros fuisse transmissa, sicuti de Hieronymiano Tamlaetensi diximus præfationis hujus num. 25.

ARTICULUS VI.

Editionis hujus fides, ratio, ordo.

276. Quod præfationis hujus principio testatus sum, secure denuo sub finem audeo asserere, me in tota hac nova recensione id maxime habuisse præ oculis ut, præter Martyrologiorum genealogiam, Usuardum purissimum et sincerissimum proferrem; in quo, confidenter dicam, nihil operæ, nihil laboris, nihil diligentiae a me prætermisum fuisse. Fontes assignavi ita repurgatos et mundatos, ut limpidam veritatem ex iis haustam existimem; atque adeo tuto et absque ullius invidia Usuardo huic applicare possim quod pontifici Paulo V de suo Adone asseverabat Rosweyodus : « Ea fide curaque recensitum, ut affirmare non verear, parum a Calamo menteque auctoris abesse. Intererat profecto reipublicæ Christianæ, ne quid magni viri titulo legeretur, quod ipsius non esset, ne quid corruptum ejus nomine circumferretur, aliena adsutum manu; ne viri auctoritatem secuta posteritas, erroris funiculos necteret; ne quoque USUARDUS quidquam abjudicaretur; cui certissimum ab unanimi codicum suffragio testimonium esset. » Ne vero plura in hanc rem argumenta coacervando, præfationis jam satis, forte nimis diffusam, ulterius protraham, asserti mei sinceritatem per singulos dies perspiciet, qui Observationes nostras consulere dignabitur.

277. De operis item ratione et ordine paucissima

dicenda supersunt. In fronte cujusque diei ponitur textus ipse Usuardinus, ex præcipuorum, imo omnium codicum collatione eductus; quorum, qui eo die puri reperti sunt, nomina minori charactere Italico subjiciuntur, tanquam præmissi textus Usuardini probatio. Si quando nullus codex integre purus et simplex fuerit, attexitur dissertatiuncula, qua de textus simplicitate lector abunde edoceatur. Eo autem ex probatoribus codicibus expurgato, cætera omnia quæ Usuario abjudicanda censemus, in eum elenchum rejecta sunt, quem Auctaria appellavimus. Porro, operis ordine, sequitur manipulus lectionum variantium, in codicibus Usuardinis, pro eo textu citatis occurrentium, ubi si forte minutiae observentur momenti perexigui, meminerit lector me hic omium gustibus deservire debuisse, adeoque et morosis antiquariis non nihil tribuere. Hos vero qui noverit, scit cum iis se ingeniis conflictari, quibus religionis est vel minimum apicem in hisce rebus negligere. Qui similibus non delectantur, auctor iis sum ut de Variantibus nihil solliciti, ad Observationes transeant, ibi reperturi quæcunque ad auctaria nostri illustrationem conducere posse censuimus.

278. Prima cura fuit textus Usuardini genesim eruere et explanare, ut lectores quotidie habeant, quam supra dicebam, Usuardi enim patre, avo, vel avis et abavis, cognatis et affinibus conjunctionem, eo plane modo quem supra præfatione principio præsentare conatus sum. Præter Martyrologos, ad demonstrandam cultus sanctorum diuturnitatem, non semel adduxi antiqua Kalendaria, eaque præcipuæ hoc tempore inter eruditos auctoritatis, ut est celeberrimum illud et vetustissimum, primum a Bucherio vulgatum, in commentario ad Victorii Aquitani Canonem Paschalem a pag. 267, et denuo editum a Ruinartio inter sincera et selecta martyrum Acta, in editione Parisiensi (qua sola usus sum) a pag. 692, in recentiori Amstelodamensi, a pag. 617; cui in utraque hac editione subjungitur Kalendarium aliud Carthaginense, etiam antiquissimum, quod primus reperit, publici juris fecit notisque illustravit laudatus sæpe a nobis Mabilio, Analect. tomo III, a pag. 368.

276. Alia duo sunt, vel forte editorum duorum Kalendarium idem, quod primum Leo Allatius operi de Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione, edito an. 1648, inseruit a col. 1487. D Fronto autem, de quo supra egimus, sub alio ferme titulo vulgavit an. 1652, ut vide supra num. 110 ac sæpius in operis nostri contextu. His adde Sacramentaria a Menardo, Thomasio et Mabillione edita recensitaque, quæ omnia stabiliendo sanctorum vetusto cultui suis locis adducta sunt. Altera ferme quotidie mota est quæstio de Martyrologiorum nostrorum encomiis, seu Actis ipsis, unde illa a Beda et Adone accepta et contexta sunt, in quibus gravior plerumque difficultas, sed hic pro operis hujus instituto, sic paucis expedita, ut semel primo ex Actorum commentariorumque nostrorum fide, res decisa plerumque sit, semestri autem altero, monu-

mentis, seu excusis, seu apud nos manuscriptis breviter discussis, intricatiora controversiarum capita ad majus opus remiserimus. Hic nonnunquam auctores citavi, necdum satis diligenter a me examinatos, atque inter eos præcipuum Sebastianum Lenain de Tillemont, in laboriosissimo opere Gallico sub titulo Commentariorum ad historiam ecclesiasticam, in sexdecim volumina distributo, quem et alios quoscunque in eadem rem ita appellatos volo, ut eorum auctoritati nec hilum tribuam, si cum Romanæ Ecclesiæ consensu et approbatione non omni ex parte conveniat.

280. Hæc lectorem eruditum præmonuisse plus quam satis est; quod unice quærimus: nam harum rerum imperitis talis nunquam monumentorum nostrorum explicatio dabitur, quæ ad omnium intelligentiam sufficiat. Idem ferme dictum sit de tota orthographiæ ratione, quæ in ipso Usuardi textu ex codicibus ferme servata est, eademque passim in Auctariis adhibita, sic ut nemo offendi debeat aut possit, si plurima perperam scripta inveniatur, tum in rebus ipsis, tum in nominibus propriis. Sic passim scribitur in textu *presbyteri*, etc., *Dionisii*, *Hieronimi*, *Hierosolimis*, etc.; quorum omnium ratio redditur, in eo quem distinguimus articulo, sub nomine *Variae lectionis*. In Auctariis multa recurrunt longe absurdiora, ubi tamen visum est restituere diphthongum æ, quæ in nullis codicibus, præterquam in Præfatione, Heriniensi, Rosweydingo atque Molani editione reperta est. Barbariei a nobis servatæ vindiciæ dabit Augustinus, relatus a Molano in adnotatione ix Januarii. Hic præfationis metas figo, nam id genus minutiarum exponendarum, si singulas vellem perecurrere, nunquam esset finis; satis fortasse alibi tædii afferent, ut hic iis percensendis tempus deno terere operæ pretium non sit. Et mihi et omnibus faciam satis, si Usuardi Martyrologium, purum, germanum, sincerum et simplex exhibuero, qui est præcipuus operis nostri finis, ad unam, ut jam non semel diximus, eamque majorem Dei sanctorumque gloriam.

NOTANDA PRO INDICIBUS.

281. Adevitandam, quæ in Molani indice est, sanctorum Usuardinorum, aliorumque qui solum in additionibus referuntur, confusionem, duplicem toti operi indicem subjunximus; alterum, qui sanctos pure Usuardinos aut festa alia ad Usuardum vere pertinentia complectitur; alterum, in quo Auctariorum omnium sancti continentur, sed dispositi, ut pleraque, codicum ipsorum, ex quibus desumpti sunt, errata, atque in transformandis, multiplicandis commutandisque sanctorum nominibus, item in iisdem sæpe repetendis perturbatio ablata non sit, in quo etiam fidelitatem nostram lectori probatam volumus. Neque vero hujus loci erat sanctos illos aut ad proprios dies natales revocare, aut controversa alia dissolvere, cum hæc propria sit commentariorum nostrorum ad ipsa acta institutio, quo hæc omnia reducenda et remittenda putavimus.

PROLEGOMENA EDITIONIS ^(a) J. BOUILLARTII.

PRÆFATIO

Autographum Usuardini Martyrologii tanto studio per novem sæcula asservatum, tantopere aberuditis expetitur, toties efflagitatum, en tandem prodit e bibliotheca sancti Germani a Pratis. Ex quo R. P. Joan. Bollandus, cujus pios doctosque labores nulla unquam debilit obliquo, præclarum istud monumentum sibi describi, et cum alio ejusdem abbatiæ recentiori codice conferri curaverat, Usuardumque juris publici facturum esse se promiserat (*Præf. in Acta. SS.*, tom. I); Benedictini, qui, suis modo ditiescat opibus respublica litteraria, pro nihilo habent sibi munus acceptum referri, de illo typis mandando ne cogitabant quidem. Illa gloria frui virum optime de Ecclesia merentem non solum æquo patientibus animo; sed etiam gaudentes de suo non nihil accessisse Collectioni quæ uberes orbi Christiano fructus allatura erat. Sibi persuadebant viro erudito ejusque adiutoribus summo in pretio futurum esse suum codicem, eosque religioni ducturos addere quidquam vel detrachere.

Nec eos terrebat, quod in sua præfatione celebris ille Jesuita magis in Heriniensem codicem quam in Pratensem propendere videbatur. Cum enim Heriniensis illi non visus esset potior Pratensi, quam quod iste Idibus Januarii translationem reliquiarum S. Viventii Verziacum annuntiaret, nihil factu fuisset facilius, quam evellere ex animo tenuissimum illum scrupulum. Satis fuisset virum veritatis amantem admonere, adjectam recentiore manu fuisse illam translationem: scripturarum discrimen esse vel cæco perspicuum; in hujus generis opere nihil mirum esse, quod quædam addita fuerint; nisi vellet pro novis festis novum subinde exaratum fuisse codicem: nihil inde auctoritatis autographo decedere, quod se satis scripturæ antiquitate, nitore, elegantia tueretur atque defendit.

Sed nostra nos fefellerit opinio. Postquam per septuaginta annos suspensam omnium expectationem tenuerunt Antuerpienses Jesuitæ, tandem in lucem emittunt Martyrologium, Usuardi vocant, sed ita novum, ut, si revivisceret Usuardus, in illo frustra se ipse quaereret. Quibusnam vero causis tantum sibi licentiæ dederunt? quia in autographo Pratensi lituræ sunt, et lituris superinducta quædam, quæ in cæteris Usuardini Martyrologii exemplis desunt. Mirum scilicet in autographo lituras videri, quasi non illud maxime laudaretur opus quod multa litura coercuit: et superinducta quædam quid autographo fidei detrahunt, cum quæ superinduxit manus, eadem est, quæ reliquum codicem exaravit?

Illatam nostro codici tantam injuriam dissimulare non decebat, non licebat. Nam si notæ chronologicæ quas præ se codex ille fert; si forma litterarum quibus describitur; si silentium de iis, qui postea sunt in sanctorum numerum relati; si festorum consecutis temporibus institutorum præmissio; si nostra in

A conservandis codicibus cura, vigilantia fidesque non possunt a suspicionibus tutum Usuardi autographum præstare: quid certi futurum est in litteris? Omnium auctorum qui nostris e bibliothecis exierunt, quem habemus habuimusve codicem, cujus vetustas et præstantia pluribus firmiterque argumentis nitatur? Artis criticæ veluti norma est, ut vetustissimus est codex et proxime ab auctore abest, ita minime interpolationis nomine suspectum esse: quid fiet, obsecro, illa norma, si, quem ab ipsomet auctore, aut eo dirigente scriptum esse constat, eum adulteratum fingere licet?

At enim, inquires, Sirmondus, Joannes Baptista de Cortas, Stephanus Chamillart Jesuitæ codicem illum inspexerunt (*b*); illum etiam Castellanus Parisiensis Ecclesiæ canonicus semel et iterum contulit: qui fieri potuit, ut viri in dignoscendis conferendisque codicibus exercitati tam sæpe fallerentur?

Istud mihi etiam, donec ipse hisce oculis codicem B vidi, visum est incredibile. Quin et diu dubitavi an revera Castellanus retulisset ea quæ ab illo accepisse se testatur postremus Usuardi editor R. P. Sollierius soc. Jesu: necdum crederem, nisi tam timuissim illius fidem, quam parum ille timuit Benedictinorum suspectam habere. Tecumque est, nostra omnibus patet bibliotheca; præsto erit codex, unusquisque judex esse poterit. Tantum opus ex oculis. Atque ut omnes, quid occasionem controversiæ dederit, sciant; non solum paginam integram ære incidi volumus; verum etiam autographum exhiberi totum, cujusmodi est. Quæ addita fuerunt alia manu, ea certe pauca, alio caractere pinguntur; quæ in margine posita, in margine relicta sunt: quæ manca sunt et mutila, eadem videbuntur. Sic lector ipse judicabit, quæ Usuardo abjudicari, quæ eidem adjudicari, debeant.

Quis autem Usuardus ille fuerit; quo tempore Martyrologium scripserit; ex quibus illud fontibus hauserit, disputant inter se critici, totaque in his rebus prolixissima versatur præfixa Sollieriano Usuardo præfatio. Ego qui grandis voluminis minime sum ambitiosus, quæ certis ex monumentis comperire licuit, narratione tradam brevi.

Usuardus *vir magnæ probitatis* (*c*), sancti Germani Parisiensis sacerdos et monachus fuit (*d*). Jam anno 838, professioni monasticæ nomen dederat (*e*). Tunc enim subscripsit instrumento, quo Pratenses monachi precum societatem sanxerunt cum Remigianis Rhemensibus. Annis circiter decem et novem elapsis, cum diruta a Saracenis vel Mauris Valentia civitate, spes data fuisset Pratensibus, facile se in ruinis illius urbis corpus beati Vincentii Levitæ sui patroni inventuros; Hilduinus II abbas neminem judicavit Usuardo magis idoneum, qui pium hoc et laboriosum iter susciperet. Quod ingressus cum comite Odilardo cum Valentiam ire non posset, Mauris itinera infe-

M. DCCXVIII, cum approbatione et privilegio regis.

(*b*) Vide edit. Sollier. præf. in Usuardi Martyrolog., c. 3, art. 4, § 1, n. 193.

(*c*) Aimoin., Transl. corp. SS. Georgii Aurel., etc. pag. 4.

(*d*) Prolog. Martyrol. Usuard.

(*e*) Spicil. t. IV, pag. 229; Aimoin., ibid., pag.

(*a*) Titulus: *Usuardi San-Germanensis monachi Martyrologium sincerum, ad autographi in San-Germanensi abbatiâ servati fidem editum et ab observationibus R. P. SOLLERII societatis Jesu vindicatum.* Opera et studio Dⁿⁱ presbyteri et monachi Benedictini e congregatione Sancti Mauri. Parisiis apud Petrum Franciscum Giffart, librarium, via Jacobæ, sub signo sanctæ Theresiæ.

stantibus, Cordubam petiit, unde tandem anno 858 Egmontum in villam ad monachos Pratenses pertinentem et in Senonensi diœcesi sitam revexit sanctorum Georgii et Aurelii corpora et sanctæ Nataliæ caput.

Anno 863 Nortmannis, qui sancti Germani monasterium incendebant, in suam patriam reversi, Usuardus cum cæteris monachis Parisios rediit, jussuque Caroli Calvi Martyrologio operam dedit. Cur id negotii datum illi fuerit, ipse causam affert in Prologo. Tunc temporis plurima vulgata fuerant hujus generis scripta. Nam præter illa quæ Hieronymi et Bedæ nomina præferabant, Florus (incertum quis fuerit) aut peculiare quoddam concinnaverat, aut Bedæ tantum auxerat. Rabanus Moguntiae archiepiscopus, Wandalbertus diaconus et monachus Prumiensis in diœcesi Trevirensi, ejusdem generis opus composuerant: quos secutus fuerat Ado primum Ferrariensis monachus, dein episcopus Viennensis. Ex omnibus illis Martyrologiis unum confecit Usuardus noster.

Ex omnibus illis dico, quamvis illa nominatim non appellet. Nam clare indicat, præter Hieronymi Bedæ et Flori martyrologia, alia fuisse quibus uteretur. Prologi verba sunt: *quæ res pia quidem sollicitudine (vestro, si recordamini, jussu dignanter admo- to) me ad hoc, et si indignum, compulit, quatenus sanctorum sacras atque anniversario recolendas festivitates ex quibusdam præcedentium Patrum martyrologiis in quamdam colligere unitatem.* Erant igitur ante Usuardum quædam præcedentium Patrum Martyrologia. At Rabanianum, Wandalbertinum et Adonianum composita ante fuerant, quam suo manum Usuardus admove- ret. De duobus prioribus res extra controversiam est. De Adoniano inter eruditos convenit conditum ab Adone fuisse, antequam Viennensem cathedram occuparet, quam occupavit anno 860. Jam luce clarius est Usuardum confecisse suum postquam ex Hispania rediit. Id probant cum plurimi sancti ex Hispania, quos sacris fastis inseruit, tum exceptio corporum sanctorum Georgii et Aurelii xiii Kal. Nov. prima manu consignata (a). Egmontum venit anno 858. Egmonti, in villa scripsisse libris omnibus destitutum, res et omnium absurdissima. Nec minus absurdum de Martyrologio Carolum Calvum cogitasse, dum Nortmanni regiam urbem obsidebant et vicina igne ferroque vastabant. Ante annum autem 863, Usuardum cum cæteris monachis Lutetiam non rediisse narrat Aimoinus testis oculatus et re- ditus comes (b). Non igitur ante annum 863 ad Martyrologium animum adjunxit Usuardus. Ante Usuardum igitur Adonis Martyrologium scriptum fuerat; quod in causa est cur sæpe in utroque elogia iisdem fere verbis concepta legantur. Nec Adonem tamen nec cæteros laudat nominatim; quia nec profitebatur se proprio Martyrologium conficere, et illi Martyrologi nemini tunc temporis noti non erant.

At illa, inquires, præcedentium Patrum Martyrologia sunt Hieronymi, Bedæ et Flori martyrologia. Repugnant Usuardi verba. Sic enim pergit paulo inferius: *Præterea et venerabilium, Hieronymi scilicet et Bedæ presbiterorum, piis, quamvis succinctis, super hoc provocabar scriptis.* Nemohæc attento animo cum antecedentibus comparaverit, quin intelligat illa præcedentium Patrum martyrologia non eadem esse ac illa, quæ Hieronymi et

A Bedæ pia descripta vocat. Præterea ait ideo suscepisse Martyrologium, quod recolebat in ipsis eorumdem (Martyrologiorum præcedentium) *solempnitatibus quam multos propriæ negligentiae excessus.* At hujus vitii nec Hieronymum, nec Bedam, nec Florum accusat. Sic enim primum de Hieronymo: *quorum alter brevitati studens.* Si brevitati studuit, brevis non fuit negligentiae: deinde de Beda: *alter vero quamplures dies intactos relinquens* adnotavit, ut ipse testatur in fine epitomes, omnes quos invenire potuit. Si ergo uterque multa inveniuntur hujus operis præterfuisse necessaria, alter brevitate studio peccavit, alter ignoratone, neuter negligentia. Florum denique tantum abest ut negligentiae insimulet, ut illum sibi sequendum esse censuerit: *Censui et Flori memorabilis latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, etc.* Igitur præter Hieronymi, Bedæ et Flori Martyrologia, præ oculis habuit Usuardus Rabanianum, Wandalbertinum, Adonianum, et fortasse alia quarundam ecclesiarum propria, quæ ante Usuardum composita cognoscimus.

Neque vero præcedentium ita pressit Usuardus vestigia, ut ab illis aliquando recedere non auderet. Nullum in suo Martyrologio vitium reliquit ex iis quæ sibi in aliis displicuerant. Hieronymianum æquo brevius dilatavit, supplavit quæ Bedæ deerant necessaria: Flori, aut, si mavis, Adonis (nam an secundus ille liber, quem sequi statuit, revera sit Flori, an ipsissimum Adonis Martyrologium; lis est adhuc sub judice) longiores narrationes paucioribus contraxit. Addidit etiam multa de suo; plures sanctos quos in Hispaniam iter faciens in eo regno coli didicerat; dies festos omnes sui monasterii proprios, et alia quæ sagaci indagine perquisierat. Itaque qui ejuspiam sancti mentionem ab Usuardo factam idecirco negaret, quia de illo si lent alia martyrologia, is inepte faceret, cum Usuardus ipse clamet non alia martyrologia se in omnibus imitatum esse. At si quid, inquit, præter quod ab illis accepi in hoc opere actum vel mutatum est, sagaci a me indagine id perquisitum agnosci poterit.

Opus tanto labore perpolitum, tantaque perfectum industria non poterat omnibus non probari. Ne tamen essent, qui illum levitate potius animi, quam rei utilitate ad corrigenda alia martyrologia adductum esse suspicarentur, suum Carolo, qui nondum Augustus erat, ut liquet ex vetustissimis hujus abbatæ, Regiæ Bibliothecæ, aliisque Usuardi codicibus, nuncupandum esse duxit: quo etiam illum impulit spes haud obscura fore ut liber tanta auctoritate munitus plus apud præsentem et posteros ponderis haberet. Res ad votum successit. Ita enim concinna sua et eleganti brevitate placuit istud Martyrologium, ut vix absolutum ab omnibus fere ecclesiis usurparetur.

D Quamdiu postea vixerit Usuardus, incomptum. Id unum exploratum est, vitam ejus prorogari non posse ultra annum 877. Nam in Necrologio, quod eadem ætate est et ejusdem auctoris ac Martyrologium, Ermentrudis reginæ uxoris Caroli mors prima manu notatur; alia eaque recentiore mors Caroli. Ermentrudis autem obiit anno 869. Carolus anno 877. Usuardus igitur intra illud spatium obiit mortem, idque Idibus Januarii. Nam hoc die in eodem Necrologio rubeis litteris memoratur *Usuardus sacerdos.*

(a) Aimoin., Transl. corp SS. Georg. Aurel., etc., pag. 81.

(b) Aimoin. I, II, Mirac. sancti Germani, c. 15.

VARIÆ USUARDINI MARTYROLOGII EDITIONES

Quæ a Pratensi Codice recedunt.

Lubecana anno	1475	A Coloniensis Greveni altera anno	1521
Ultrajectina anno	1480	Parisiensis Belini anno	1521
Florentina anno	1486	Parisiensis Munerati anno	1535
Papiensis anno	1487	Editio incerta anno	1537
Lubecana alia anno	1490	Lovaniensis Molani anno	1568
Coloniensis anno	1490	Lovaniensis Molani altera anno	1573
Parisiensis Munerati anno	1490	Antuerpiensis anno	1583
Veneta Belini anno	1498	Parisiensis apud Michaellem Sennium	1583
Lovaniensis Molani anno	1513	Antuerpiensis Sollerii anno	1714
Coloniensis Greveni anno	1815		

REVERENDO PATRI

JOANNI BAPTISTÆ SOLLERIO

PRESBYTERO ET THEOLOGO SOCIETATIS JESU

D. Presbyter et Monachus Benedictinus Congreg. S. Mauri

S. P. D.

Tandem persolvisti munus, quod septuaginta abhinc annis Bollandus dux vester pollicitus fuerat. Opus sane magnum et magnilaboris. Erudita præfatio, tam utilis quam proluxa. Neque enim dubium est quin doctis vehementer placeant, quæ disse-ruisti de Bedæ Martyrologio Flori diligentia aucto, tecumque tuis rationibus victi iudicent Hensche-nium et Papebrochium deceptos Bedæ adjudicasse quod Bedæ et Flori erat; Floro tribuisse quod in-certo interpolatori ascribendum fuit. De Martyro-logio Romano Rosweydi curis edito multum etiam tibi debet litteraria respublica: in quo vindican-do tuus eo gloriosior est triumphus, quo plures tibi erant et formidolosiores adversarii, Henricus et Valesius, Saussayus, Fronto, Florentinius. Nec laudare non possum tuam de secundo Flori libro conjecturam, eum esse purum putum Adonis Mar-tyrologium, si conjecturam vocarem licet senten-tiam tot tamque solidis argumentis fultam. Quod contra omnium eruditorum opinionem affirmas Adonem ante Usuardum scripsisse, fuisseque modo non ab Usuardo exscriptum, id ita mihi videtur evidens, ut mirari satis non possim quo modo a criticis negari potuerit. Neque etiam inutiles futu-ræ sunt Observationes. Verum est, postquam Usuardus ipse in prologo ingenue confessus fuit per quos profecerat, non admodum necessarium fuisse fontes indicare, unde fluxerat maximam par-tem ejus Martyrologium: sed quia oportuisset qua-tuor aut quinque libros conferri simul, quibus illi libri deerunt, aut conferendi otium non erit, si non ægreferent se hoc labore levatos fuisse. Denique Auctaria aut sanctorum ignotorum nomina suppe-ditant, aut notorum docent quo memoria pertine-rit; qui sane fructus haud quaquam est levis. Hæc omnia pulchre, bene, recte. Si tam præclaris prin-cipiis cætera responderent, o librum eximium! o Martyrologium nullis non laudibus extollendum! Verum in iudicio quod de codicibus tulisti, pace tua dixerim, nec Henschenii et Papebrochii cor-rectorem, nec Martyrologii Romani assertorem agnosco: nihil video quod tuam *κρίτικὴν δόξαν*

B referat; nihil, quod tibi honori esse possit. Hinc pendebat tamen Editionis et pretium et utilitas. Nam ne legit quidem Præfationem qui Usuardo tantum opus habet. Caput est, Auctor ipse: et tuæ editoris præcipuæ partes erant curare, ut Usuardum exhiberes, ipsum, si fieri posset; sin, quam minime interpolatum. Tota res igitur in codi-cum delectu posita. Tu codicem omnium antiquissi-mum, integerrimum, reddendis Usuardi sententiis verbisque accommodatissimum, atque, ut verbo dicam quod codice commendat maxime, ipsummet Usuardi autographum neglexisti nulla causa; præ-tulisti codices, quorum nullus omnino purus, alii sunt aliis inquinatiores, quique nec ad edendum Usuardum utiles tibi esse poterant. Atque hæc culpa est, omnium quas editor possit committere gravissima, in quam te incidisse demonstrare aggredior. In quo cavebo quam maxime ne quid mihi excidat, quod vel tantisper tuum animum C offendere possit. Sed sicubi aut acris indoles, aut calidius veritatis studium, aut tuæ censuræ ini-quitas, aut paulo remissior circumspectio fecit, ut injuria injuria rependerem, id pro tua humani-tate ignoscas velim. Incipio.

Ac primum contendo autographum esse nostrum codicem. Quibus rationibus, audi. 1. Lique scriptu-ræ esse noni sæculi. Judicium oculorum est, a quo provocat nemo quin sit aut cæcus aut male perti-nax. 2. Certum est scriptum fuisse codicem ante 877, cum in Necrologio, quod eadem scriptum est manu, Caroli imperatoris hoc anno defuncti mors alia manu notetur. Scio quam hic argumento suspicionem asperseris. *Quid si, inquis totus ille codex centum et, si vis, ducentis annis, post Usuardi obitum scrip-tus sit, ecquid eadem prima manus Necrologium ali-quousque prosequi potuit, secundaria autem, nescio quæ, reliqua superaddere?* Quo in ludo, R. P., didi-cistires certas suspicionibus eludere? Quid si Judæi D Scripturas sacras finxerunt aut adulterant? Quid si Benedictini veterum Patrum non tam custodes fue-runt, quam fabricatores aut corruptores? Quid si ea-dem officina prodierunt historici, oratores, poetæ?

Nosti quo perduceret isthæc suspicandi licentia? Unde abii, revertor. 3. Carolo regi necdum Augusto dedicatum opus fuisse fidem faciunt mss. Pratenses, Regiæ Bibliotheca, alique non pauci codices, quorum prologus Carolum non Augustum, sed *regem piissimum* simpliciter appellat. 4. In abbazia Sangermanensi exaratum fuisse codicem, res est perspicua. Solemnitates omnes monasterii proprias Martyrologium refert; Martyrologio adjungitur sancti Benedicti Regula in capitulo legi solita; in Necrologio abbates et monachi ejusdem abbatiæ memorantur; tria hæc eadem manu. 5. Extra controversiam est Usuardum S. Germani a Patris monachum fuisse: id ipsa indicat Prologi subscriptio: *Explicit Prologus Usuardi monachi sancti Germani Paris*. Neque suspicio esse potest adjectam hanc postea fuisse subscriptionem: ita enim Prologum inter et Augustini testimonium inseritur, ut, si defuit antea, nulla arte intrudi potuerit. 6. Nemo dubitaverit in usum hujus abbatiæ cessisse hunc ipsum codicem per tria saltem sæcula. Rem probant additæ margini solemnitates, quæ post Usuardum celebrari cœperunt, et quæ in aliis ejusdem Martyrologii exemplis, quæ, expleto Necrologio, fuerunt eodem in monasterio scriptæ ibidemque etiamnum asservantur; in textum ipsum translata sunt. 7. Indubitatum est nunquam a nono sæculo aut combustam aut direptam fuisse hujusce monasterii bibliothecam. 8. Nemo Benedictinos criminatus est aut cudisse aut corrupisse veterum librorum, nisi qui veterum auctoritatem defugere voluit. Quid tibi animi est, Rev. Pater? Hæc certæ non sunt autographi notæ? hæc argumenta meris conjecturis debilitari possunt? Tuas in causa tot tamque firmis subsidiis munita negligere liceret, et reapse negligere, si mihi cum quovis lectione sermo esset: sed cum te a veritate abduxerint, illas dissipari, si non omnibus, tibi saltem utile fuerit.

Primum (*Præf. c. 3. art. 4. § 1*) autographo minime convenire tibi videntur *tot liturae, erasures, superinductiones, adjectiones, detractones, mutationes*. Deerant recepta vocabula, quibus tuum a Pratensi codice alienum animum satis exprimeres: nova et Latinis auribus inaudita fabricari oportuit. Quam varia sunt hominum judicia! Ego nulla alia re magis adducor ad credendum Auctoris ipsius esse nostrum codicem, quam quod tot deleta, erasa, superinducta, adjecta, detracta, mutata video. An unquam fuit autographum operis saltem non mali, quod lituris vacaret? An ulli unquam vitio datum esse damnassee quæ placuerant, invenisse quæ fugerant? An soli Usuardo non licuerit scire, stylum non minus agere cum delet? Certum habeo te tuis e schedis erasurum quidquid in Pratensem codicem non satis considerate dixisti. Id ut mihi inducam in animum, præcæ et nota tua probitas et veritatis amor, quem præ te fers. At si cui decem post mortem tuam annis Antuerpiensem Jesuitarum domum invisenti quispiam e sodalibus intuenda præberet tua scripta sic emendata et correctæ, ferretne sodalis ille sic argumentum: Quære peregrinum, scripta illa non sunt autographa. Non aliud ego recipio quam quod ipse in lucem edidit. Fuit symmista quidam, qui eruditi scriptoris famæ consulere volens, suum stylum ad illius accomodandum esse censuit. Si typis mandandum denuo esset illud opus, exemplis uter in vulgus disseminatis, tuo quod vocas autographo nullam tribuerem fidem. Illa enim sunt nitida, splendida, nullo additamento, nulla interpolatione; hoc autem horridum, sordidum, totum lituris interpolationibusque fœdatum est. Cogita, R. P., quibus rationibus illiberalem illam cavillationem repelleret sodalis tuus, et iidem tuam a nobis repulsam puta.

Dixeris (*Præf. c. 3. art. 4. § 1, n. 199*): *Non tantum vitæ Usuardo superfuit ut tot variationes in autographum suum induceret*. Quod ut probabile videatur, rationem temporum computas. Scriptus est Pratensis codex, inquis ex Mabillione, hoc temporis

intervallo, quod Ermentrudis inter et Caroli imperatoris conjugis ejus mortem intercessit. Nam in Necrologio mors Ermentrudis reginæ prima manu nonis Octobris; Caroli autem, pridie nonas Octobris recentiori manu signata est. Ermentrudis obiit anno 869, Carolus anno 877 defunctus est. Scriptum igitur fuit Martyrologium inter annum 869 et 877. Pergis tu *Præf. c. 3. art. 4. § 1, n. 206*: *Imo admittendum erit scriptum vel saltem completum fuisse post annum 875, quo primum Calvus imperator creatus est, adeoque probabilissime anno proxime sequenti 876. Insistendo Mabillionis conjecturæ consequens etiam erit obisse Usuardum ante Calvum, cum hic alia manu Necrologio inscriptus sit, proindeque, ut summu, ad initium anni 877 supervivisse*. At quæ ita subductis calculis Usuardum censens uno circiter post absolutum oblatumque Carolo imperatori Martyrologium anno vixisse; quo brevi temporis spatio non esse credibile tam multa potuisse Usuardo occurrere, quæ in Martyrologio mutaret, obliteraret, adiceret.

Ain tu, R. P., totus annus non sufficit, ut opus tam exiguum in quinquaginta circiter locis corrigatur? Nam non plura sunt, ubi stylum verterit Usuardus. Cujusmodi sunt autem illæ emendationes? Hic nuda litura est, illic additum sancti nomen; est ubi loci tantum mutetur appellatio; ut omnibus correctionibus vix decem plagellas impleas. Et unde habes nuncupatum Carolo imperatori fuisse Martyrologium? Non Augusto sed, *regum piissimo* dedicatum esse docuerat præmissa tuo Heriniensi codici prælatio. Nullane est illius tantopere commendati codicis auctoritas, nisi ubi cum Pratensi pugnat? Neque etiam iste, neque Dervensis codex in bibliotheca regia servatus, de cujus vetustate et pretio dicam postea, Augusti nomen præfert. Quid contra tres istos codices recentiorum turba? Elsi igitur quod voluit noster doctæ memoriæ Mabillio, annum inter 869 et 877 scriptum fuisset Martyrologium, facile potuit Usuardus perfectio jam et oblato Martyrologio vivere superstes quatuor aut quinque annos; longius quam necessarium erat, intervallum temporis ad eradenda quæ displicebant, addenda quæ magis apta judicabat. Præterea, sive majoribus negotiis distractus fuerit Mabillio, cum conjecturam scribebat, sive ego tardus sim, omnino non capio cur, ex eo quod Ermentrudis Caroli uxoris alia, alia Caroli mors notata sit manu, necesse sit exoratum fuisse Martyrologium hoc temporis intervallo, quod inter utriusque mortem effluxit. Quid vetat scriptum esse duobus, quatuor, sex annis ante Necrologium? An quod eadem sit manus? sed manus cum annis non mutatur præsertim tam paucis. Fieri etiam potuit ut, cum Usuardus Necrologium scriberet, nullius mors esset, quæ Nonis Octobris consignaretur. Erat enim hoc in more positum, ut qui Necrologium scribebant omnes anni dies primum ordinarent, posteaque mortuorum quemque diei ascriberent, quo mors ejus acciderat: quod in causa est cur in Usuardino Necrologio plurimi sint hodieque dies omnino vacui; plurimi etiam quos replevit manus Usuardina recentior.

Addis (*Præf. c. 3. art. 4. § 1, n. 206*): *Quis suspicari ausit Usuardo aut fus aut integrum fuisse corrigere, postquam Martyrologium ab Imperatore et Ecclesiis esset admissum?* Delicias facis, R. R. An nunquam lege cautum est ne quis Usuardino Martyrologio quidquam adiceret aut detraheret? Nonne concessum omnibus Ecclesiis fuit, ut suas quæque solemnitates adderent? Et illa codicum varietas nonne signum est impune fuisse mutatum, auctum, imminutum? Pergis porro (*ibid.*): *Quis suadet toties recursuram eandem manum addentem, detrahentem, etc. et tamen tum sæpe apparere atramentum aliud vel indicia alia, quæ satis convincant multos annos faciendis correctionibus certo intercurrisse?* Hic tu clamitas apparere sæpe atramentum aliud, et

atramento conquestuses. Sed atramentum aliud atque aliud sæpe fuerit adhibitum; an atramenti laguncula multis annis sufficit? Nonne tibi, omnibus sæpe usu venit, ut atramentum elapsa hebdomada decoloraretur? Næ illi veteres non consuebant in longitudinem. Providere debuerunt sua scripta ob atramentum apud nepotes futuros plus minusve habitura auctoritatis; proinde curare ut ne sibi venderetur, quod brevi flavesceret. Quæ alia illa sint *indicia* multos annos impendere debuisse Usuardum emendando codici, nescio. Refellam, cum assignare poteris.

Jam si rogitis qui factum fuerit, ut Pratenſis codex corrigeretur, cæteri non item: ratio in promptu est. Auctor sui Martyrologii exemplum offert Carolo regi. Statim probatur omnibus, exscribitur. Suus interim codex domi manet. Succedente tempore, novæ notiæ accedunt. Incidit auctor in Acta quæ prius ipsi non visa fuerant. Quoties in manus resumit opus, quædam, ut fit, scripſisse, quædam omiſſiſſe, quædam non aptius adnotasse pœnitet. Adjicit, obliterat, locomovet, luxuriantia adstringit. dirigit inordinata, soluta componit, ad unguem castigat. Habes cur Pratenſis emendetur. Emendati autem non sunt alii codices, quia alia procul dubio aliis mensibus exſpolita sunt, et importunum fuisset, simul atque quidpiam corrigere visum fuerat, omnes Ecclesias admonere. Fortasse etiam admonuit; sed aut novos sumptus facere, aut alia nescio quacausa monitis parere noluerunt. Quid verò nos torquemus, ut ejus rei ratio reddatur, cum idem quotidie accidat? Non est auctor, qui anno postquam in lucem opus editum est, non animadvertat a se multa prætermiſſa, quæ dixisse; multa dicta, quæ prætermiſſe vellet: nec tamen gratum aut commodum fuerit eruditſis nova ejusdem scriptoris eadem de re singulis annis emptitare volumina: atque, ut exemplo utar quod ad rem accedit propius, præstaresne Baronii martyrologium quicumque errato purum et integrum? In usu est tamen; nec de nova editione cogitatur, quoties aliquid navi in eo critici reprehendunt. Eodem prosus modo corripit Usuardus; sed aut nescierunt cætera Ecclesiæ, aut neglexerunt. Hæc de lituris hætenus.

Nunc ad argumentum venio cui palmam das, et propter quod te effers magnifice. Nimirum sexdecim et sexaginta anni dies magno apparatu enumeras (*Præf. c. 3, art. 4, § 1, n. 200*), quibus a simplicioribus codicibus aliis cum *excussis tum mss. dissentiſſe Usuardus Pratenſis*; unde efficit *aut autographum non esse codicem illum, aut saltem aliud fuisse Autographum unum vel plura, ex quo vel ea quibus Heriſiensis et alii Pratenſis puriores Pratenſis descripti sint*. Quam nulla ratione omnibus illis locis Pratenſem codicem e purorum numero excluseriſſe Notæ palam faciunt. Illic duntaxat argumentum excutiam. Igitur, si tibi credimus, ideo non est autographum Pratenſis codex, quod a cæteris et quidem sæpe numero recedat. An ex animo, R. P., justam esse causam existimas? Mihi quidem aliena prorsus videtur. Nam si codex est autographum, tua ratio probat id unum, nulla fide exscriptum fuisse codicem. Primo igitur probatum oportuit autographum non esse; et addidisses postea nihil esse mirum quod toties a reliquis codicibus dissidat. Autographi enim a cæteris discrepantia quantalibet sit, nunquam argumento esse potest non esse autographum. Sentis, opinor, primum tui argumenti vitium. Quod aliud colligis *aut aliud fuisse autographum*; id quidem non negaverim: at ex illo alio autographo puriores Pratenſis descriptos esse, id tibi nullo modo assentior. Tritum est vestitæ proverbiale: *δευτεραι προυτιδες σοφωτεραι*. Polliſſima, non deturpat; nisi forte Usuardus similis fuerit illis medicis, qui etiam integra secant: quotantum abest ut fecerit, ut etiam plura emendasse vellem.

Deinde legiet perlegit diligenter quidquid a te fuit observatum in illos dies, quibus e purorum codicum

A albo Pratenſem expunxisti. Quærenti tam iniqui judicii rationem, hæc mihi tua fuisse visa est, corruptum illum esse Codicem ubicumque lituris sordescit. Nam sanctos reddis omnes, quos sine litura Pratenſis codex exhibet. Itaque toties e tuis antiquiores memorant quosdam sanctos, ubi nulli sunt in Pratenſi, aut in isto aliter annuntiantur: si litura fuit his locis in Pratenſi, nunquam omittis tuos anteponeſſe quasi nativam Usuardi simplicitatem assecutos, quam in nostro sublatam alia manu aut corruptam esse contendis. Tuumne sensum satis calleo? At ita parum idonea est ad elevandam Pratenſis codicis auctoritatem ista ratio, ut mirum sit quomodo tibi, homini magna sagacitate magnoque judicio, in mentem venire potuerit.

Age, R. P., tam dociles veritati aures commoda, quam commodaturum te spondisti. Litura non fit, nisi ut vel nihil sit, ubi quid antea scriptum fuerat; vel aliud legatur loco eorum quæ scripta fuerant. B Nihil igitur tibi proderunt lituræ, quin aut quo loco litura est in autographo, eodem semper in aliis codicibus sancti legantur; aut sancti qui lituris inscribuntur, nunquam iidem sint qui eodem loco videntur in aliis codicibus. Nam si aliquando accedit ut, ubi litura facta est in autographo, tui codices nullos referant sanctos, aut tui codices eosdem habeant sanctos, ac eos, qui in autographi lituris versantur; etiamsi verum aliquando esset deesse in autographo sanctos, ubi quosdam tui codices commemorant; aut in illo sanctos memorari alios ab iis quos referunt tui codices: nullum tamen ex lituris de autographo judicium ferre posses. Quid ita? Quia regula non est quæ a seipsa dissidet secumque discordat.

Quantumvis perspicuitati studeo, vereor tamen ne intricatum tibi esse videatur hoc argumentum. Exempla conſero. Die 18 Aprilis Pratenſem codicem sequi propterea noluisti, quod *Niceforum* habet, qui tuis in codicibus desideratur. Sed quo loco nunc in Pratenſi legitur Niceforus, eodem olim litura fuit. C Ut igitur certus sis ducendam esse illo die ex tuis codicibus primigeniam Usuardi simplicitatem, deberet in illis sanctus quispiam reperiri, qui ante lituram in Pratenſi fuerit. Nullum autem hujus lituræ fateris in tuis codicibus apparere vestigium. Qui ergo Nicefori mentio tibi potuit esse causa, cur tui codices potius quam Pratenſis, primigeniam Usuardi simplicitatem redolere viderentur?

Item diebus 14, 28 et 30 Januarii; 10, 17, 29 et 30 Martii; 2, 17, 22, 23 et 26 Aprilis; 15 Junii; 23, 26 et 30 Augusti; 23 Septembris; 17 Octobris; 21 et 23 Novembris, Pratenſem codicem vitium judicasti, quia in lituris quorundam sanctorum facta fuit commemoratio, de quibus tui codices plane conticescunt. At diebus 16 et 19 Martii, 8, 13 et 29 Augusti; 20 et 21 Septembris; 17 Octobris; 2 Novembris aliisque locis fedatur etiam lituris Pratenſis codex; nec tui tamen ab illo vel unguem discedunt. D Ut igitur tui codices aliquando diversi sunt a Pratenſi, ubi in isto sunt lituræ: sic etiam cum illo non nunquam conveniunt. Lituræ igitur tibi non possunt esse loco regulæ, ex qua Pratenſem codicem dijudices; cum regula illa nulla sit, quæ non semper eadem est. Atque ut hæc paucis omnia contraham: lituræ Pratenſis codicis usui tibi esse non possunt ad deprimentam ejus auctoritatem, nisi hinc indicaveris qui sancti ab Usuardo ante lituras inscripti fuerint; vel demonstres inscriptos lituris fuisse diversos ab iis quos Usuardus ipse designaverat. Neutrum ex tuis codicibus evincere potes; quandoquidem sæpe representant et sanctos qui in lituris leguntur, nullo liturarum vestigio; et eosdem qui in lituris videntur. Operam igitur lusisti, cum tuorum codicum numero potius et mole quam pretio et dignitate Pratenſem obnuere atque opprimere codicem aggressus es.

Quid ad hæc, R. P.? Num aliqua ex parte vi-

tium facit hæc argumentatio? Num quid effugii relictum est? Unum video, et quod quidem tibi monstraverim lubens. Dic te non lituris solis usum fuisse pro regula, sed lituris simul et codicum discrepantia; te quibusdem locis aspernatum esse Pratensem, quia, præter lituras, ab aliis discrepabat; aliis locis imitatum esse, quod quamvis lituræ essent, cum aliis tamen codicibus concordaret. Placetne? Atqui nihil factu facilius est quam hoc etiam tibi præcludere. Nam læva manus non est dextræ similior quam quæ in lituris sanctos a te rejectos scripsit similis est illi quæ sanctos a te admissos notavit. Contestor oculos omnes. Si vel tenuissimum scripturarum discrimen sit, nullum verbum dico, quin codex non modo non autographum, sed etiam omnium codicum deterimus habeatur. Cum igitur in utrisque lituris eadem scriptura sit, nullo modo ad nativam Usuardi simplicitatem explorandam subsidio esse potest codicum discrepantia.

Id nunc te sollicitum habet, qui fieri potuerit ut Heriniensis et Tornacensis codices, præ quibus Pratensem contemnitis, quasdam correctiones admiserint, quasdam vero minime. Equidem nullo negotio nódum expedire posse mihi videor. Antequam Usuardus exscribi juberet Martyrologium, quod Carolo regi offerendum erat, haud dubie jam in autographo lituræ erant. Eruditum enim et multæ lectionis opus est, et in hujusmodi operibus quid novi quotidie succurrit quod corrigas. Quæ correctæ fuerant in autographo, hæc omnia traducta sunt in primum ejus exemplum, quod alterum autographum vocare licet. Ex isto tui sunt derivati codices. Hinc est quod quasdam primi autographi correctiones referant: alias autem non habent, quia nova identidem induxit Usuardus in suum quæ alias Ecclesiæ laterunt, aut ab illis neglecta sunt.

Propero ad ultimum tuum argumentum. Quædam, inquis, in Pratensis codicis margine leguntur quæ licet manu recentiore addita, in vetustissimis, tamen quibusque Usuardi codicibus reperiuntur, atque adeo Usuardi sunt. Unde consequens tibi videtur aut non ipsa Usuardi manu scripta esse omnia, aut ipsam diverso characterē usum fuisse. *Inter varia exempla*, quæ falso subindicas magno numero adduci posse, unum tibi maxime visum est ad rem opportunum. Sic enim die 7 Novembris de sancto Herulano prima manus in Pratensi codice: *Apud Perusinam Italiæ urbem, natalis sancti Herulani episcopi*; et in prima manus recentior: *cujus corpus post abscisionem capitis ita unitum atque sanum die quadragesimo, ut scribit sanctus Gregorius papa, repertum est, ac si ulla incisio ferri tetigisset*. Quam tamen postremam longioremque elogii partem nullus non habet Usuardi Martyrologii codex etiam antiquissimus. *Utra est, rogas, manus autographa?* Fateor in vetustissimis hocce narrari miraculum, ut ego illud ex Dervensi exscripserim. Neque negari potest in margine adjectum esse manu recentiore et quidem imperita. Nam pro, *ac si nulla hoc incisio ferri*, scripsit, *ac si ulla incisio ferri*, quæ sensu vacua sunt. Lubens etiam dederim Usuardi esse totum illud elogium. *Ergo non constat primum manum esse Usuardinam?* Hæc tua conclusio est, R. P. Mihi, qui ob oculos codicem habeo, longe secus videtur. Sancti Herulani inter et beati Amaranti commemorationem spatium interjicit r latum circiter pollicem, quod scalpelli rasum est; sed ita ut hodieque facile legatur *cujus* prima manu scriptum. Hinc tu, qui tot, tam dudum scribis, quique adeo sæpe expertus es quanta mobilitate ingenium probet, improbet, manum simul et autem com-pescat, facile nódum solvis. Ego quidem sic rem intelligo. Cum illius diei articulum litteris mandaret Usuardus, primum in anima habuit ornare miraculo S. Herulani elogium. Scripta prima voce, repudiavit consilium quod primum instituerat. Dictanti pos-

tea codicem Carolo regi offerendum subiti aminum non parum inde ornamenti accessurum articulo; dictavit, nec tamen addidit suo codici, quia nihil loci relictum erat. Ducentis post annis sodalis quispiam aut in alio codice, aut in B. Gregorii Dialogis miraculum legit, delectatus est, graviter tulit ab Usuardo esse prætermisum, adiecit.

Verum etsi in reliquo codice una aut altera esset commemoratio alia manu scripta, modo omnium exemplorum illa sit, parum ad autographi fidem mihi videtur interesse, eadem an alia ejusdem ætatis manu exaratum esse. Nam non illud solum est autographum, quod ipsa scripsit auctoris manus. Satis est illud eo dictante aut dirigente esse scriptum. Quo concessio, quod negare non potes, an ad manum semper est idem scriptor? Nam ad id operis quod ab omnibus legi oportebat, Usuardus elegit procul dubio, qui nitidus elegantiusque pingeret. At scriptor ille abesse, ægrotare potuit, cum quid in mentem auctori veniebat, quod codici adjectum vellet. Summa est, quod omnibus exemplis est antiquis, id, sive eadem, sive alia ejusdem ætatis scriptum sit manu, non posse nisi ad autographum pertinere. Quidquid igitur correctionum in omnibus Usuardi exemplis reperitur, id, quamvis alia manu codice lituræ inscriptum, quamvis alia manu notatum, Usuardo ipsi vindicari debet. Satisne *dubia tua, imo errata* explanavi et dilui?

Quid si demonstravero tibi tuos codices neque ad ferendum de Pratensi codice judicium, neque ad edendum Usuardum utiles esse potuisse?

Autographum nosti codicem esse, quem auctor ipse exaravit propria manu. aut qui ipso dictante vel dirigente exaratus est, proinde ex quo certo dignoscitur quid, vel quid non scripserit. Cum igitur ex Heriniensi et Tornacensi aliisve pronuntiaveris Pratensem non esse autographum, oportet ex illis te perspectum habuisse quid scripserat, quid non scripserat Usuardus. Neutrum tamen a te comperiri potuisse vehementer mihi suspicio est. Neutrum enim tibi compertum esse potuit, nisi vel autographum in manus venerit, vel saltem exemplum purissimum: et utrumque tibi defuisse mihi persuasissimum est. Quo argumento? Audies. Lutetie, in bibliotheca regia, Usuardi Martyrologii servatur codex miræ vetustatis, Carolingiano characterē scriptus, vix ulla litura, perpaucis additamentis, iisque in quibus perfacile manum recentiore agnoscas. Noni sæculi vertentis, aut saltem ineuntis decimi esse nullus dubito. Nam ad calcem textitur manu recentiore quidam librorum catalogus, cum hoc titulo, eum esse librorum, qui reperti sunt in Arca Asonis abbatis Dervensis, postquam in Jerusalem profectus est. Profectus est autem anno 992. Est igitur decimi sæculi manus illa recentior. Quam prope ad Usuardi ætatem accedere oportet codicem ipsum, a qua manus recentior tam parum distat! Certe aut nullum est purissimum exemplum, aut illud est. Adde pertinuisse olim insignem illum codicem ad Dervense monasterium, quod a Carolo Calvo tot beneficiis cumulatum fuerat, ut non dubium sit quin, ubi auditum est jussu regis concinatum fuisse Martyrologium, illud abbas ejusque loci monachi in suum usum transtulerint. Adde etiam sancti Odonis commemorationem esse recentioris manus, qui tamen anno 994 obiit, et statim a morte cultu publico honoratus est. In illo tamen exemplo, quamvis plerumque cum tuis codicibus consentiat, multa sunt loca ubi dissentit. Vis nonnulla recenseam?

Die 15 Februarii, articulus incipit a sancto Blavio, ut in Pratensi, 28 Maii, nihil de sancto Charauno refert, ne nominat quidem; 5 Junii, nihil habet de sancto Bonifacio episcopo; 30 refert hæc verba: *non tamen eadem die, sed evoluto anni tempore ut vir disertus Arator scribit*; quæ tu negas ab Usuardo esse scripta. 8 Julii, post *Ciliani martyris*.

additur, *et sociorum ejus*; 12, de sancto Dyo silet; 20, *ipso die sancta Margarita virginis*; 28 Augusti, *item via Portuensi SS. martyrum Simplicii, Faustini et Beatrix temporibus Diocletiani*, etc., quos martyres tui codices hoc die prætereunt. 7 Septembris, sanctus Clodoaldus simpliciter vocatur presbyter et confessor; 19, sanctum Sequanum non presbyterum, sed abbatem et confessorem dicit; 8 Octobris, Libaria virgo Pelagiæ peccatrici adjungitur; 9, Eleutherius unus ex Dionysii sociis non diaconus, sed presbyter appellatur; 20, Syndulfum et Adrandum annuntiat; 23, de Benedicto confessore altum silentium; 30, de Germano Capuano nihil, sed: *Medio itco SS. Martyrum Pientii et Agentii et S. Columba virginis*. Mitto cætera. Quid ex illa lectionum varietate consequatur, etiam tacente me, plane intelligis. Tui codices procul abscedunt a duobus aliis, quorum unum autographum esse constat, alterum ex alio autographo desumptum esse potius quam tuos, probabilissimum est. Qui potuerunt igitur *ex autographo vel saltem purissimo apographo describi*? Quo pacto ex illis vel concipere potuisti quid scripserat, quid non scripserat Usuardus? Quo jure ex illis pronuntiasti Pratensem non esse autographum? Tristis sane tuæ editionis conditio. Video illam inter duos scopulos, quorum alterutro illidatur necesse est. Quo enim accuratius res ab auctore conscriptas ejusque verba reddit editio, eo censetur purior et castigatior: nihil utraque exhibet accuratius quam autographum; et ab autographo Usuardi, utrumvis demum illud sit, longe aberras.

Sed benigne tecum agere volo. Esto tui codices merum Usuardum referant, paucis exceptis additamentis, quæ tu sagacissime odoratus fueris. Esto Pratensis codex non autographi titulo dignus sit, et inter apographa recenseri debeat. Hoc etiam dato, vide ne non sagacis et prudentis hominis fuerit Pratensi præferre quemvis alium codicem. Primum fateris Pratensi cæteros omnes antiquitate cedere. Nonne tibi, R. P., incogitanti isthæc excidit confessio? Satisne deliberasti? Advertistine quantum periculi fuerit id honoris habere Pratensi codici? Certo quo propior est aquo scaturigini, eo minus alienis miscetur; et Pratensis, si non fons ipse, saltem ita fonti vicinus est ut inter utrumque vix ulum perspicere possit intervallum. Nam Heriniensis, te ipso teste, licet undecimi sæculi, Pratensi tamen ducentis est annis recentior. Nono igitur sæculo exaratus Pratensis codex. Te ipso etiam tempora computante, vita functus est Usuardus anno 876. Usuardo igitur ad summum 23 annis posterius apographum.

Dabis etiam, sat scio, illud ex autographo esse deductum. Neque enim simile veri est aliunde accersitum esse codicem, cum opus fuit, ut autographo nimis extrito, codex alius exscriberetur. Nimis extritum fuisse autographum R. P.? Opus fuisse ut post tres et viginti annos exscriberetur codex membranaceus, qui semel tantum per dies singulos, et singulis diebus per quatuor temporis momenta sumebatur in manus? An istud credibile tibi videri potest? cum nostris in templis chartacei videantur libri, qui licet singulis diebus sexaginta abhinc et eo amplius annis diu noctuque versantur, integri sunt tamen. Sed volo tantulum illud tempus durasse autographum. Saltem id concesseris monachos Pratenses, ut librum a suo sodale compositum, a se per tres et viginti annos usurpatum restaurarent, non aliunde codicem fuisse mutatos.

Id præterea fatearis oportet, nullam ecclesiam, nullum esse monasterium, quod minus interpolationis nomine suspectum videri debeat. Qua causa, quo colore mutassent Martyrologium Pratenses monachi? Num eo temporis spatio quod Usuardi mortem inter et decimum sæculum interest, sanctos quospiam suis fastis addidit aut detraxit Parisiensis

A Ecclesia? An novis reliquiis ditata est abbatia Sangermanensis? Num societatem iniit cum alio monasterio, qua sanctos ejus colere obligaretur? Præscriptio quid sis responsurus. Prima manus, inquires, bona fide autographum reddidit: sed post nonum sæculum, perfida alia in totum codicem grassata est, et loco eorum quæ scripserat Usuardus, alia substituit. Frustra te in istam latebram conjicis, R. P., habeo quo te teneam. Quæ enim lituras fecit manus, et in lituras nova induxit, eadem reliquum codicem scriptum esse manifestum est. Quod si sponte concedere noluieris, id vel ab invito extorquebo, lituras esse decimo sæculo superiores. Nam codex Dervensis, quem et litterarum forma, et appositæ temporis notæ, et eruditi testantur nono sæculo vertente, aut ineunte decimo exaratum esse, multos ex iis articulis integros repræsentat, qui in litura scribuntur, nec verbum habet de iis, quæ ante lituras scripta fuerant. Erant igitur illæ lituræ in Pratensi antequam scriberetur Dervensis codex. Neque enim dixeris ex isto Pratensem fuisse correctum. Alioquin, cur uno potius loco quam altero? Cur priorum illarum correctionum nulla, aliqua superessent posteriorum vestigia? Eadem correctionum omnium est manus. Ergo omnes noni sæculi sunt. Eadem igitur ætate et excerptis et correctus est codex. Nulla causa fuit nono sæculo cur Martyrologium a Pratensibus mutaretur. Fatearis igitur necesse est in nullam Ecclesiam nullumve monasterium cadere minus posse interpolationis suspicionem.

Nunc in medium veniant tui codices, et cum Pratensi de honore et præstantia contendant. De ætate habeo confidentem reum. *Utro et libens fautor*, inquis (*Præf. c. 3, art. 4, § 2, n. 210*), *Heriniensem nostrum membraneum Pratensi palmam omnino cedere... duobus minimum sæculis posteriorem*. Magnum temporis intervallum, R. P., et quo, etiam si verum esset nihil novi insertum in Usuardum fuisse, id tamen non tam certo de Heriniensi quam de Pratensi judicare poteras; quod satis fuit ut Pratensem anteferres.

C Heriniensem aliove ex autographo aut ex purissimo apographo expressos fuisse quo argumento tibi persuadere potuisti? Qua nota dignoscere quid Usuardum saperet, quid Usuardo repugnaret? Hieronymiani indices. Beda, Florus, Ado et quotquot ante Usuardum fuerunt martyrologiographi nihil subsidii conferre poterant, quandoquidem se ab illis aliquando recessisse non obscure indicat Usuardus ipse, cum ait in Prologo: *At sit quid præter quod ab illis accepi in hoc opere actum vel mutatum est, sagaci a me indagine perquisitum agnosce poterit*. Neque magis auxilio erant quotquot post Usuardum scripta sunt martyrologia. Vix enim duo invenias, quæ omnibus anni diebus sint sibi invicem consentanea. Heriniense Rhemensis provinciæ sanctis refertur; Tornacensis codex multos ex Anglia admiscet; alii alios. Dices illos facile ab Usuardi discerni, quia quarundam Ecclesiarum proprii sunt. At quot sancti sunt apud Usuardum, quos propria quadam et singulari ratione colunt quædam Ecclesiæ? Die 18 April. sanctum Maternum Usuardo abjudicas, ut Treviris proprium. Cur non Usuardus æque Maternum adnotasset ac Maximum, quem etiam Treviri singulari cultu prosequuntur? 24 ejusdem mensis, tuus ille tantopere jactatus Heriniensis codex inter impuros turpiter relegatur, quod sanctas Bovam et Dodam Rhemensibus proprias commemoret. Cur purus habetur, cum sanctos Baolum et Theodoricum pagorum quorundam ejusdem provinciæ proprios annuntiat? Atque etiam aliquando accidit ut illi cæterisque majoris pretii nulla causa interpolationis notam inureres, et illis vitio verteres quod puritati tribuendum fuit. Die 10 Februarii Pratensem illis prætulisti. Injuria; nam in Pratensi sancta Austreberta in litura scribi-

tur, et eam prima manus, ut vocas, ego, autographum Carolo regi oblatum non memoravit. Deest enim sancta illa in Pervensi codice. Puri etiam erant 16 Martii. Hilarium et Tatianum suo codici adiecit Usuardus, deleto toto, quem antea scripserat, articulo. Deletus quoque Eustachius, additusque Eulogius Cordubensis die 20 Septembris. Tui codices primam, ut Dervensis, referebant manum, seu primum autographum. Cur illis fecisti injuriam? Neque in illos æquior fuisti 1 Novembris. Mutatum in ipsis non fuerat Marcelli elogium; vere Usuardinum fuit et primi autographi. Adeo nihil certi statuitur, ubi semel a regula discessum est. Nullam igitur notam suppeditant tibi tui codices, qua Usuardina a non Usuardinis discerneres. Sine ergo te iterum interrogem, quo nomine tibi persuaseris illos *ex autographo vel saltem purissime apographo esse descriptos*?

Denique alias ecclesiis aliæ monasteria potiori ratione suspectas esse, nihil opus est ut probem. Res ipsa loquitur. Cum ad illas pervenit Martyrologium Usuardi, jam propriæ erant solemnitates. Erant etiam in finitimis regionibus aliæ, quas jam pridem sibi adsciverant. Has omnes dubio procul adjunxerunt novo Martyrologio; quas, quia Usuardus ipse signare potuit, nullo indicio ab Usuardinis distinguere possis, nisi fontem ipsum adeas, aut ad fontem quam proxime accedas. Nulla rivulus, te ipso comprobante, proprius abest quam Pratense, ut passus sum appellari, apographum. Nonne igitur sagacis et prudentis hominis fuit Pratensem codicem cæteris antepondere, etiamsi tam certum esset esse apographum, quam autographum esse certum est? Etsi verum sit, ut est certe, tuis codicibus anteponendum fuisse Pratensem, quam meretur fidem tua Editio, qui tuos illi prætulisti? Nullius ergo ad edendum Usuardum utilitatis esse potuerunt.

Atque hæc satis sunt, R. P., inturbare tua litteraria negotia longiori sermone, in publica comoda peccare esset. Arbitror nihil omississe quod te deinceps ad melius de Pratensi codice sentiendum adducere posset. Probatum est litterarum forma, notis chronologicis, perpetuo usu, fida custodia illum esse autographum: litteras, haud dubia autographi signa, demonstravi ab Usuardo factas esse, nec ab illis faciendis eum aut ulla lege aut morte fuisse prohibitum. Planum feci autographi ab exemplis discrepantiam: his quidem, non illi adversari. Convelli fudamentum, quo tota tua censura nititur, vitiatum esse Pratensem codicem, ubicumque lituræ sunt aut correctiones, quæ in aliis codicibus non parent; quandoquidem sæpe correctiones admittunt et ipsi; sæpe nihil habent eorum, quæ ante lituras correctionesve scripta fuerant: scriptura correctionibus ubique simili, aut ad omnia loca admoveri debuisse regulam, aut nullam esse. Lucem attuli exemplo, quod tibi suspicionem injecerat sibi non constare Usuardi manum. Parum fuit elidere ductum ex lectionum varietate argumentum; ultra progressus ostendi tuos codices ab utroque autographo discrepare, atque adeo ex illis ferri non potuisse de Pratensi iudicium. Et ne tuum animum severior exasperaret reprehensio, non sum gravatus me ad tuam demittere opinionem, apographum esse Pratensem co-

dicem, aut saltem autographum recentiore manu inquinatum. Sed probavi, etiamsi hoc tibi daretur, apographum esse ejusmodi, quod cæteris omnibus præponere debueris: ac primum quidem quod omnium sit antiquissimum; deinde quod probabilius sit illud ex autographo descriptum esse, quam ullum aliud, postremo quod nullum aliud minus interpolationis suspectum esse possit.

In spem venio, R. P., fore, ut hæc argumenta tibi omnem ex animo scrupulum eximant, Pratensem codicem tecum reducant in gratiam, et pro indictis haberi velis quæcumque in autographi sinceritatem integritatemque paulo acerbiora minusque vera dixisti. Ea tibi facile condono. Qui enim potuisses de illo codice recte judicare, qui alienis oculis iisque non admodum perspicacibus utebaris, et testimonia sæpe adversa fronte secum pugnantiâ audiebas. Bolandus et Henschenius, magni viri et in hac palestra subacti, codicem minime purum existimabant: Sirmondus et Mabillio nihilo inferiores asserebant autographum; alia Castellanus, alia Stephanus Chamillart nuntiabant; suffusæ hic illic lituræ, nonnulla additamenta faciebant negotium; proclive erat peccare tot angustiis irretitum. Persuasum habeo multo benignius acturum te fuisse cum Pratensi codice, si tuis oculis illum perlustrare licuisset. Neque tamen est, quod de præpositis nostris conquerere. Non es nescius quanti momenti, quanti pretii sit singulare hujusmodi monumentum. Tutum non erat tam longe transportari in exteris hostilesque regiones. Satisne non fuit permittere, ut totum exscriberetur? ut Sirmondus vester cum alio exemplo conferret? ut postea Castellanus *semel, iterum ac tertio* inspiceret, *et per dies singulos variationes quantumvis exiles solertissime adnotaret?* (Soller. *Præf.* c. 3, a 4, § 1, n. 195.) Quorum omnium testimonia si tibi non facerent satis, cur non per epistolam percunctatus es quibus argumentis Usuardi Martyrologii autographum vindicaremus; cur essent lituræ, cur iis lituris superinducta quædam quæ ab aliis codicibus aberant; cur additæ margini solemnitates; an eadem ubique manus, an diversa? Nemo hic est qui non pergratum fecisses; nemo qui officio non duxisset te de omnibus quam diligentissime facere certiore. Vellem ex animo prudens istud cepisses consilium. Quoniam vero maluisti nostrum Codicem publice traducere; quod illum publice ulciscimur, a te maximopere peto et quæso, ut æqui bonique facias. Nec vereor ut id te exorem. Tu enim ipse non postulasti modo, sed etiam flagitasti (*Præf.* a 4, § 1, n. 208), ut quis e nostris *dubia tua, imo errata, in quæ Codice ipso privatus, incidisti, explanaret et dilueret*: pollicitus te *promptissime retractaturum quidquid forte de autographo nostro iniquius sensisse dici posses*. Quin de Republica litteraria satis tibi meritis vi debaris, si id dubitationibus tuis efficeris, ut Usuardum ipsi nostrum, *nativa simplicitate, iisque quibus voluerimus, annotationibus vindicatum, publici juris aliquando faceremus*. Sane hanc aequitatem expectabam ab erudito viro, qui ex eorum numero est qui (*ibid.*) *eundem omnes scopum præfixum habent, ut, dissipatis tenebris, errores depellantur, eruatur veritas, antiquitas ecclesiastica vel æmulis studiis illustretur, ad majorem Dei sanctorumque gloriam*. Vale

INCIPIT

USUARDI MARTYROLOGIUM

PER ANNI CIRCULUM

PROLOGUS ^a

AD CAROLUM CALVUM.

Domino regum piissimo CAROLO USUARDUS, indignus sacerdos ac monachus, perennem in Christo coronam.

Minime vestram latet celsitudinem, o sapientissime princeps, qualiter monemur imitandis antiquorum studiis, ut quidquid in gestis præcipue ecclesiastico dogmati congruis minus perfectum inventum fuerit, debeamus vel pro posse supplere, vel certe suppleri obtare. Quæ res pia quidem sollicitudine (vestro, si recordamini, jussu dignanter admoto) me ad hoc, et si indignum, conipulit, quatenus sanctorum sacras atque anniversario recolendas festivitates ex quibusdam præcedentium Patrum Martyrologiis in quamdam colligerem unitatem. Reolebamque in ipsis eorundem solemnitatibus quam multos propriæ negligentiae excessus, quos etiam purgari tali cupiebam officio. Præterea et venerabilium Hieronymi scilicet ac Bedæ presbyterorum piis, quamvis succinetis, super hoc provocabar descriptis; quorum prior brevitati studens, alter vero quamplures dies intactos relinquens,

A multa inveniuntur hujus operis præterisse necessaria. Quos tamen secutus censui, et Flori viri memorabilis latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, præsertim in secundo ejusdem libro. Ibi enim multa, quæ in priore omiserat, et correxit et addidit. At si quid præter quod ab illis accepi in hoc opere actum vel mutatum est, sagaci a me indagine id perquisitum agnosci poterit. Cæterum, benignissime, idcirco hanc exiguitatis meæ præfatiunculam huic opusculo inserere malui, ut sciretur non me in hoc usum levitatis conamine, sed potius vestris, ut erat dignum, paruisse imperiis catholicorum fidelium solito consulentibus utilitati. Unde quod vestrum est obsecro, ut si justum decernitur, propria tuitionis anchora roboretur, quod videlicet et præsentibus regalis examinis auctoritate, et futuris tantæ auctoritatis firmetur examine. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula Rex regum Dominus sua dignetur custodire potentia. Amen.

du Breul, hujusce cœnobii monacho, qui Prologi istius fronti observationem hanc præfixit. Notandum præterea non reperiri in Solleriatu Usuardi editione. BOUILLART.

^a Deerat iste prologus in eo, quem publici juris facimus, codice manuscripto, propterea quod exciderat præ vetustate primum ejus folium. Eum vero nobis suppeditavit V. C. Pithæi exemplar ejusdem fere, tum characteris, tum ætatis, teste D. Jacobo

^a PROLOGUS ALTEREX LIBRIS BEATI AUGUSTI, *Qualiter colendi sint sancti.*

Festivitates sanctorum apostolorum seu martyrum antiqui Patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel ut meritis eorum consociemur, atque orationibus adjuvemur (Aug. l. xx *contr. Faust.*, c. 21). Ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum sacrificemus, quamvis in memoriis martyrum constituamus altaria. Nemo enim in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus

C tibi, Petre, aut Paule, aut Cypriane; sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronavit: ut ex ipsorum locorum amore affectus assurgat ad augendam charitatem, et in illos quos imitari possumus, et in illum quo adjuvante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis et societatis quo et in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro evangelica veritate passionem paratum sentimus. Sed illos tanto devotius, quanto securius.

^a Desideratur secundus iste prologus in ea quam Sollerius adornavit Usuardi editione; at reperitur in Usuardi ejusdem codicibus fere omnibus manu ex-

aratis, qui in bibliotheca Pratensi asservantur et in multis aliis. BOUILLART.

Quos etiam fidentiori laude prædicamus jam in vita A feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At vero illo cultu, qui Græce latria dicitur, Latine uno verbo dici non potest, cum sit propria quædam Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad cultum pertineat oblatio sacrificii, unde idololatræ dicuntur qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Et quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur, per sanam doctrinam, sive ut corrigatur, sive ut condemnetur; dum etiam ipsi sancti, vel homines, vel an-

geli exhiberi sibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo et Barnaba, cum commoti miraculis quæ per eos facta sunt, Lycaonii tanquam diis immolare voluerunt. Conscissis enim vestimentis suis confitentis et persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt (*Act. xiv, 14*). Apparuit et in angelis, sicut et in Apocalypsi legimus angelum se adorari prohibentem atque dicentem adoratori suo: *Conserveus tuus sum et fratrum tuorum, Deum adora* (*Apoc. xix, 10*). Honorandi sunt ergo martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem. Honorandi sunt charitate, non servitute.

MENSIS JANUARIUS

HABET DIES XXXI.

Kalendis.

Circumcisio Domini nostri Jesu Christi. Romæ, natalis sancti Almachii martyris; qui jubente Urbis præfecto, cum diceret: Hodie Octavæ Dominici diei sunt, cessate a superstitionibus idorum, a gladiatoribus occisus est. Via Appia, coronæ militum triginta, sub Diocletiano imperatore. Item Romæ, sanctæ Martinæ virginis, quæ sub Alexandro imperatore diversis tormentorum generibus cruciata, tandem gladio martyrii palmam adeptæ est. Apud Spoletum, sancti Concordii presbyteri, et martyris, temporibus Antonini imperatoris; qui primo fustibus cæsus, dehinc equuleo suspensus, ac ferro post in carcere maceratus, ibique angelica visitatione consolatus, demum gladio vitam finivit. In Cæsarea Cappadociæ, depositio sancti Basilii episcopi, cujus celebriatis xviii Kalend. Julii potissimum recolitur. In Africa, beati Fulgentii, ecclesiæ Ruspensis episcopi, qui ob catholicam fidem, et eximiam doctrinam exilio relegatus, tandem ad propriam ecclesiam redire permissus, vita et verbo clarus, sancto fine quievit. In territorio Lugdunensi, sancti Eugendi [*Bouillart.*, Augendi] abbatis, cujus vita virtutibus et miraculis plena refulsit. Alexandria, sanctæ Eufrosinæ virginis.

Die 1.

NOTÆ.

Usuardum in primæva sua simplicitate hic repræsentari, probant plerique codices, quibus me potissimum inniti in præfatione indicavi: *Pratensts* nempe codex, aut prætense, aut vere autographus, cum quo semper convenit *exemplar* B, et alii ibi-

B dem fortasse similes. Item *Heriniensis*, *Tornacensis*, *Autuerpiensis*, editio maxima *Lubecana*, *Muneratus*, *Grevenus*, *Molanus*, in quibus nulla, salti momenti gravioris, discrepantia reperitur, ut mox patebit.

VARIANTES LECTIONES.

De presbyteri, et hujusmodi multis aliis minutiis orthographicis superius in præfatione actum est, et erit sæpius alibi dicendi locus. Lego *Circumcisio* cum *Herinien.*, *Tornacen.*, *Autuerpien.* et ms. impressisque pluribus, quemadmodum prælucent *Beda*, et *Romanum* parvum. Ex prioris annuntiatione suam procul dubio formavit *Usuardus*. *Praten.* scribit *Circumcisio*. *Greven.* et *Molan.* addunt, *secundum carnem*, quibus vocibus utuntur apographa *Hieronymiana* et *Beda*: sed eas ab *Usuardo* expunctas, ut plerumque multa decurtat, probant puriora exempla omnia tum edita, tum ms. Omisi etiam *Alippio*, licet in *Adone* habeatur, et rectius, opinor, apud *Beda* *Alypio*, ipsa eadem causa, quod in codicibus nostris id nomen non habeatur, forte consulto ab *Usuardo* prætermisum, tametsi satis verosimile sit, *Fallonium Probum Alipium* Honorii tempore, dum *Almachius*, vel *Telemachus*, trucidatus est, præfecturam Urbis administrasse. Legitur hic et recte, ni fallor, *Eugendi* non *Augendi*, contra quam habeatur in *Praten.*, *Herinien.*, *Tor-*

nacen. et *Munerat.*, ubi pro *Eugendo* positus est *Augendus*. Mihi *Eugendus* præplacet, ut majores nostri in *Actis* hoc die legerunt, et legere debuit *Usuardus* *Adonem* describens. Atque ita etiam in antiquis lectum fuisse ostendunt codices alii, pro textu citati. A qua parte stet derivatio *Gallica Oyend*, judicent alii. In *Eufrosinæ* servavi modum scribendi codicum mss. et impressorum, quidquid *Ado* rectius posuerit *Eufrosinæ*, orthographia fortasse ab editore correctæ. Notavit *Clar.* *Castellanus* in prætenso *Pratensi* autographo lituram apparere post *Augendi abb.* cui deinde in eadem membrana inscriptum, *atis. Alexandria, sanctæ Eufrosinæ virginis, cujus vita virtutibus et miraculis plena refulsit*. Manifesta hæc, ut mitissime dicam, transpositio, auctoritatem illius codicis certo imminuit, nihilominus primo hoc die inter puriores locum obtinet, sæpe alibi ob defectus graviores excludendus. Demum observo, in egrapho *Tornacen.* voces pauculas immutatas, quæ tamen totius rei substantiam illæsam, et intactam relinquunt.

OBSERVATIONES.

Non facile dixerim, cur Ado *Circumcisionem* a Romano parvo expressam reticuerit, nec cur Usuardus *octavam Domini*, ab utroque illo et Beda diserte positam. Reliqua, quæ ad hanc primam annuntiationem spectant, in Variantibus dicta sunt *Almachius* a Beda primum signatus est, nulla gentis, aut instituti facta mentione; ut dubitari possit, an Theodoretum a Bollando aliisque citatum præ oculis habuerit. Verumtamen, vel ea, vel simili alia causa *Telemachum* Theodoreti ab *Almachio* hoc nostro distinguere velle, scrupulos magis sapit, quam solidam rationem. Brevius de eo agit Romanum parvum, sed *decollatum* pronuntiat, quod Ado non est ausus asserere, secutus simpliciter contextum Bedæ. Utrum e duobus descripserint Usuardus et Notkerus, libera datur sentiendi optio. Erit qui opponat vetustissimum Hieronymianum ecegraphum Epternacense, quod Florentinus Autuerpiense appellat; in ejus specimine, in præfatione Bollandiana pag. XLVI impresso, et rursus in Popylæo antiquario ante tomum II Aprilis ex æneis laminis recuso, legitur: *Natalis Coronæ, qui jubente Asclepio, etc.* Unde nimirum sequeretur, primam Almachiani elogi originem ad Hieronymianam referendam. At enim facile occurrit; nam manifestissime patet, codicis illius in laterculo hujus dici confusio ex omnibus aliis apographis Hieronymianis, tum a Florentinio editis, tum apud nos mss. omnino corrigenda. Ut paucis dicam, huic Martyrologio prorsus insolitum est hujusmodi encomia uspiam referre. Rursus non Coronæ sanctæ, quæ hic nulla est, nec Stephani, quem forte supponere volueris, sed unius Almachii ea propria sunt. Statuendum proinde Laurentium scriptorem codicis ex Anglia verosimiliter a S. Wilibrordo allati, aut a sancto ipso, aut ex Bedæ cævi scriptis elogium accepisse, atque illuc non satis apte inseruisse, ut plane intelligunt harum rerum periti, et fusius demonstrari poterit, siquando usus fuerit alia nostra Hieronymiana apographa, genuinis proxima, typis edere, in quorum nullo similem usquam phrasim deprehendimus. Explodenda porro stultissima imperiti cujus Angli argutiatuncula de *Almachio* ab *Almanacho* progenito, quam hic vel notasse plusquam satis est, utpote nec appellari, nedum consulari dignam, quod tamen ultro præstitit laudatus nobis et sæpe imposterum laudandus Clar. Castellanus.

Sequitur in textu nostro: *Coronæ militum xxx* quæ in Adone post Concordii annuntiationem posita est, ex Hieronymianis immediate desumpta, in quibus Coronæ a militibus perperam distingui videtur, quod Viennensi nequaquam placuit, nec item Nostro, a Notkero tamen restitutum est. Actum non ago, si plura requiris, videsis Bollandum et Florentinum. *Romæ, Martine virginis* meminit Romanum parvum; Ado longam ex Actis laudationem concinnavit, breviorum ex ipso Notkerus, solam medullam Usuardus contractam exhibet, ut conferenti luce clarius patebit. Rabanus, licet ex eodem fonte hauriat, diversam plerumque semitam ingreditur. Rursus: *Et apud Spoletum, sancti Concordii martyris*, Romani parvi verba sunt. Elogium ex Actis Adonianum est, compendium hic Usuardinum, apud Notkerum paulo auctius. Alia denuo habet Rabanus, *Concordium Romæ* tribuens. *Basilium* apud antiquiores Martyrologos notus non est. Notkerus pluscula de eo memorat; Wandalbertus vero canit:

Basiliumque sacer meritum splendet honore,

isque præterea nativitate Domini, Euphrosynam et Amachium celebrat, reliquos omnes omittens. Equidem existimo sanctissimum episcopum pure Usuardinum esse. Quod vero subditur: *Celebritatem ejus potissimam recolit xviii Kal. Julii*, id qua ratione a viris cætera eruditus de ordinatione in episcopum intelligatur, mihi studiose quærenti hactenus reperire non contigit. Ultimo loco habet Romanum parvum: *Et in Ruspensi ecclesia, sancti Fulgentii episcopi*. Hinc ab Adone acceptus pluribus laudatur, quæ a Notkero descripta sunt, a Nostro modice decurtata et polita. Penultimo loco in Adone est *Euphrosyna* cum vitæ epitome, a Notkero paululum aucta, atque in recentioribus codicibus Usuardinis descripta, ut mox videbitur. Usuardus solum ferme nomen ab Adone transumpsit et ultimo loco retulit; Bollandus vero in gratiam PP. Carmelitanorum ad diem XI Februarii remisit. De quo vide Resp. Papebrochii, art. 10, num. 44. *Eugendus* Adoni debetur hoc die, non sequenti, ut Notkerus posuit. Ex illius verbis composita sunt, quæ ab Usuardo dicuntur. Ex his perspicere lector incipiat, quam vere nuper a nobis pronuntiatum sit, Adonis Martyrologium fontem esse, ex quo ferme totum Usuardinum nostrum profluxit.

AUCTARIA.

ANTUERPIEN.-MAJOR inserit, *secundum carnem*. Post *gladiatoribus*, cum Beda, addit, *hac de causa*. De Martina, deest, *sub Alexandro*, etc. Scribit: « Apud Spoletum civitate Tusciæ: » Post *triginta*, « has pro confessione veræ fidei sub, » etc. De Basilio: « Episcopi, admirandæ fidei atque doctrinæ viri. » Euphrosynæ vita sic ex Adone describitur: Quæ orationibus patris sui Papuntii, de sterili matre progenita, in puerili ætate constituta, clam se tonderi fecit, et monasticam vitam expetiit, Smaragdi sibi nomen imponens. Post etiam in reclusionem viginti octo annos in omni sanctitate perdurans, tacta ægrotationis incommodo, et mortem sibi adesse cognoscens, manifestante [manifestavit] se religioso et cum lacrymis multotiens quærenti eam patri. » Hactenus ex Adone. Additur porro: « Cum quievisset, sepulta est a fidelibus in ecclesia. » In fine adjicit: « Ravenna, Severi episcopi et martyris. »

ROSWEDE. secundo loco habet: *Basilii episcopi*, expuncto elogio. Tertio loco: « Romæ, sanctæ Martine, uxoris Adriani. Et Coronæ virginis. » Tum: « Et natale sancti Almachii, sub Olympio, » etc. Legit etiam: « Apud Spoletum civitatem Tusciæ. » In Fulgentio, abest totum elogium. Denique Euphrosyna Eugendo præponitur.

PULSANEN. acephalus est, caretque diebus fere quatuor primis.

ANTUERP.-MAXIM., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. ordinem non nihil immutant, cætera Usuardinæ puritati satis propinqui. Diem itaque sic uniformiter ordiuntur: « Octava nativitatis Domini nostri Jesu Christi, et Circumcisio ejusdem. » Sic deinde secundo loco pergunt. « In Cæsarea Cappadociæ, depositio sancti Basilii episcopi, qui tempore Valentis, doctrina et sapientia insignis, omnibus virtutibus fundatus, mirabiliter effulsit. » Cur omiserint Usuardi verba de festi ejus celebratione XVIII Kal Julii, non habeo unde statuam. Prædicti codices de sancta Martina hæc textui subjungunt: « Factus est autem in passione ejus, terræmotus magnus, et crediderunt ea die millia et trecentæ animæ. » Terræmotus ex Adone acceptus est, unde vero et a quo mirabilis ea conversio huc traducta sit, nescio.

LOVANIEN. eodem modo incipit, eundemque servat ordinem, sed Basilii, Martine, Almachii, Concordii et Fulgentii elogia plane rescindit.

CENTULEN: « Octava nativitatis Jesu Christi Domini nostri, atque Circumcisio ejus. Romæ, sancti Almachii martyris. Item Romæ, sanctæ Maximæ

virginis. » Quæ hæc Maxima sit, etiamnum quæro : A forte jungenda erit Magno et Maximo, de quibus infra ad Belinum. Sequitur in codice : « Item via Appia, sanctorum xx militum, [cur non coronæ xxx ?] sub Diocletiano passorum. Cæsarea Cappadociæ, sancti Basilii archiepiscopi et confessoris. In Africa, civitate Ruspensi, sancti Fulgentii episcopi, vita et doctrina præclari. Apud Spoletum, sancti Eugendi abbatis. Alexandria, Eufrosinæ virginis. »

BRUXELLEN. incipit : « Circumcisio Domini secundum carnem, et octava dies Dominicæ nativitatis. » In Almachio, et Concordio satis purus est. De Martina habet sicut ANTWERP.-MAX., etc., sed nomen corrumpit, scribens *Marmenæ*. In militibus satis purus, in Fulgentio ex Adone modice interpolatus est. De Basilio inserit, « admirandæ fidei, vitæ, et doctrinæ viri ; cuius potissimum elevationis festum, » etc. Euphrosynæ elogium ex Adone non nihil mutilat. Tum « Ravennæ, sancti Severii confessoris. » De eo etiam agunt Hieronymiana, sed in Actis differtur ad 1 Februarii. « Eodem die, sancti Pagodæ [vult dicere Paracodæ, vel ut Mosander Paragodæ] septimi Viennensis episcopi. » Sequitur ; « In territorio Lugdunensi, monasterio Virensium, sancti Eugendi abbatis, » etc. Denique ; « Silviniaco, sancti Odilonis, quarti abbatis Cluniacensis, qui per annos quinquaginta sex, miro religionis fervore rexit atque provexit. » Vide infra auctarium Greveni.

HAGENOVEN. : « Circumcisio Domini nostri Jesu Christi, quando ipse præsentatus est sacerdoti ad circumcidendum octavo die, ubi ille pro nobis peccatoribus primum sanguinem fudit, ostendens se verum corpus assumptis humanum. » In Almachio deinde, Martina et Concordio satis purus est. Tum : « In Cæsaria Capadociæ, depositio sancti Blasii [pro Basilii] episcopi. Qui primus monachorum regulas scripsit, et ab imperatore in exilium est missus, et tandem ad suam ecclesiam est reversus. Et a beato Effrem heremita in columna ignis visus est, cuius caput erat in cælo et pedes in terra, Qui spiritu prophetiæ claruit, et in tempore Valentis imperatoris, sapientia et doctrina insignis, omnibusque virtutibus ornatus, mirabiliter effulsit. Cuius festivitas, » etc. In Fulgentio et Eugendo satis purus ; in Euphrosyna non plane convenit cum supradictis ; in fine, de corona xxx militum, pure.

AQUICINCT. in fine : « Ipso die, sancti Maximi martyris. » Vide infra de Magno.

VICTORIN. in fine : « Ipso die, sancti Odilonis abbatis. » Deinde manu recentiori : « Ravennæ, Severi episcopi et martyris. »

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Circumcisio Domini nostri Jesu Christi. Almacii martyris, Romæ. Coronæ militum xxx. Fulgentii episcopi et confessoris. Martinæ virginis et martyris. Eufrosynæ virginis. »

REGINÆ SUECIE, sub num. 130 : « Ipso die, sancti Odilonis. »

STROZZIAN. : « Eodem die, sancti Magni martyris. » Vide, ut dixi, in Belino.

MEDICEUS : « Ravennæ, sancti Severi episcopi et martyris. » Editio Florentina anni MCCCCLXXXVI cum hoc ex parte convenit.

SELINENS. PP. Franciscanorum, ascriptum recentiori manu : « Sancti Venerii martyris. » An non Severii ?

EDITIO LUBECO-COL., de Circumcisione, fere ut BRUXELL. Tum : « In Oriente sancti Jaspas regis, quem beatus Thomas apostolus plene fidem docuit, et postmodum episcopum patriæ ipsius, sicut et alios duos ordinavit. Qui hac die obdormivit in Domino, divino sacrificio in ecclesia prius celebrato et

sumpto. » De Basilio, ferme ut ANTWERP.-MAX., etc. Deinde : « Romæ, sanctæ Martinæ virginis et martyris, quæ cum esset sublimis genere, patre consule nata, dives nimis rerum, quas indigentibus misericorditer erogabat, tenta ab Alexandro imperatore, jussa est sacrificare Apollini ; quæ cum nollet, diversis tormentorum, » etc., ut supra. In Almachio et militibus xxx satis pura est. De Concordio inserit : « Qui natione Romanus ex patre Gondiaro, tentus, » etc. In Fulgentio pura est. De Eugendo addit, « monasterio Virensium. » De Euphrosyna quod supradictis addit, describi non meretur. In fine ; « Ravennæ, sancti Severi episcopi. » Vide dicta.

BELIN. inserit, « monasterio Jurensium. » Scripsit etiam *Olimpio* pro *Alypio*. Sed præcipuum auctarium in fine est : « Eodem die, sancti Magni martyris, » descriptum forte ex codice simili STROZZIANO. Ex BELINO. accepit MOLANUS, nec ullus alius codex de eo meminit. Vide conjecturam Clar. Castellani in notis pag. 13, et in Martyrologio universali pag. 668. Ut ut est, nihil Baronius, nihil Bollandus, nihil alii de *Magno*, *Maximo*, aut *Maximo* reperere, saltem quod huic martyri aptari queat.

GREVEN. incipit ab Euphrosyna, fere ut supra. Tum : « Eodem die, beati Odilonis abbatis, cuius vitam virtutibus et miraculis claram, Petrus Damianus eleganti stylo descripsit. Hic primus in monasteriis suis generale commemorationem animarum, post festum omnium Sanctorum instituit, quod in Ecclesia utiliter institutum cernimus. Super aquas etiam cum sociis fide plenis ambulavit. In Oriente, dormitio sancti Gaspar, qui fuit unus ex tribus magis. Hic a beato Thoma Apostolo fidem edoctus, et episcopus ordinatus, quievit in pace. In Apulia, Potiti martyris. » Aliis etiam diebus colitur. Vide xiii Jan. in Actis. « Stephani et Martini martyrum. Secundi martyris. Trophimi martyris. Severi episcopi et confessoris. Hic etiam memoria recolitur beati Fulgentii episcopi Utricolensis, de quo Gregorius in Dialogorum refert, quod a Gothis intra circuli designationem inclusus, in maxima pluvia pluviam non senserit. Coronæ virginis. » Hanc probabilissime ex Hieronymiano aliquo accepit Grevenus, sed ut dixi, nulla est *Corona* ista virgo amanuensium vitio perperam avulsa a xxx militibus in textu relatis. Præter Fiorentinum, videri etiam potest Clar. Castellanus, in notis pag. 8 et 12.

MOLAN. in ipso textu litteris Italicis minoribus inseruit de Fulgentio : « Hujus vita virtutibus plena habetur. » Et post Lugdunensi, « monasterio Jurensium. » De *Magno* habet in fine eodem caractere, quod ex Belino descripsit, sed de eo jam ibi diximus. Sequitur typis Romanis minoribus, elogium Fulgentii Utricolensis ex Greveno desumptum. Sed in præfatione cap. 13 recte monuit idem Molanus, Fulgentium hunc, pro Cartusianorum Coloniensium arbitrio hac die collocatum. In Actis refertur xxii Maii. Castellanus in Martyrologio universali eum recolit in Decembris. Sequitur eodem caractere : « Clari abbatis monasterii sancti Marcelli in Vienna et confessoris, magnæ sanctitatis viri. Castro Meleduno, depositio sancti Aspasii confessoris, cuius ibidem nomini principalis ecclesia titulatur, licet vita penitus ignoretur. In Corbeia, depositio beati Adalardi, abbatis. » et confessoris. Cuius vitam scripsit Rathertus abbas. » Editiones posteriores, de Claro Viennensi addunt, « cuius vita habetur. » Et in Actis exstat. De Aspasio, ut in priori. Non est opus, seu hoc seu aliis sequentibus diebus, adicere formulam (de cuius antiquitate hic non disputo) : *Et aliorum plurimorum sanctorum, martyrum, confessorum atque virginum.* Respondetur, *Deo gratias.*

celli [*Bouillart.*, *Narcissi*] et *Marcellini* pueri, qui sub *Licinio* principe inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, cæsus ad mortem, et diu in carcere maceratus, martyrium consummavit. In *Thebaide*, *S. Macharii* abbatis.

NOTE

Ita *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerati prima editio*, *Greven.*, et *Molan.* Ut proinde de lectionis simplicitate dubitari nequeat.

VARIANTES LECTIONES.

Scribunt aliqui cum *Herinien.* *Isidori.* puto ego *Usuardum* posuisse, ut est in textu. *Thomis*, *Agei*, tyrones, *Macharii* legunt omnes, et ita *Nostrum* legisse procul dubio censendum est.

OBSERVATIONES.

Prima nostra annuntiatio non ex solito fonte, sed ex Hieronymianis ab *Usuardo* accepta est, quam si integram servasset, forte tot diversa nomina, ut sunt *Isidori*, *Isiridoni*, *Siridoni*, *Spiridonis*, *Stridonis*, et nescio quæ alia, ex uno solo procusa non essent. Legunt apographa illa pleraque apud *Florentinium*: *In Antiochia, Siridoni, episcopi ejusdem loci*. Atque inde veram nominis faciem exsculpendam mox ostendetur. Cæterum mirabilis, hæc nominum variatio, quocunque demum modo enuntietur, virorum eruditorum ingenia non parum exercuit, ansamque *Baronio* dedit, ut præter *Isidorum Nitriensem*, potius *Hermopolitanum*, quinescio qua ratione signatus sit, alterum nostrum *Isidorum Antiochenum*, et alterum *Siridonem*, item episcopum, *Martyrologio* inscriberet. Fatetur quidem ingenue, divinare se non posse, ejus demum civitatis *Siridon* ille episcopus fuerit: *Bollandus* autem non parum laborat, quo *Isidorum* *Usuardi* et *Syrodonum* *Hieronymianorum*, aut confundat, aut distinguat, quod certe non satis obvium est. Ego hoc loco eruditorum duorum judicia proferam, de quibus statuet lector, quod videbitur. *Heribertus Rosweyds* in epistola data 12 Maii MDCCXXVIII vitæ suæ penultimo, ad unum e nostris, si bene conjicio, *Romam* destinata, quæque inter ejus chartas a majoribus nostris primum reperta, saltem accuratius inspecta fuit, anno MDCLXVIII: ita de hisce *Isidoris*, vel *Siridonis* episcopis iudicium, vel dubitationem exponit: *Baronius*, inquit, neutrum hic episcopum ad sedem suam reducere potest. Si mihi sensum meum aperire liceat, valde vereor, ex uno nomine varie lecto, duos episcopos nobis productos. Nam, si recte colligo, in nullo veteri *Martyrologio* invenientur duo hi episcopi 11 Januarii, *ISIDORUS* et *SIRIDON*: quod vel *Siridonem*, vel *Isidorum* representabunt, prout quisque veteris codicis litteras leget. Id quod dico, videor ex solo *Hieronymi Martyrologio* colligere. Habes ibi (nempe in) *Epternacensi* 11 Januarii: *ISIRIDONI EPISCOPI ANTIOCHIE. Cum tres episcopi Doni, vel Domni Antiochiæ fuerint* (addere poterat, *Isidorus* aut *Siridon* nullus) *vix dubito, aliquem horum designari*. Hæc *Rosweyds*, ad ejus fere mentem, aliam conjecturam *Bollandus* produxit. Verum, nisi vehementer fallor, rem paulo penitus introscepit *Holstenius*, et *Rosweyds* sensum haud satis clare expressum evolvit et exclusit in epistola ad Cl. V. *Florentinium*, data 4 Kal. Februarii MDCLVIII, ubi sic loquitur: *Qui die secunda Januarii tanquam diversi ponuntur* (a *Baronio*) *B. ISIDORUS episcopus, et paulo post S. SIRIDON episcopus, pro uno vero, duo falsi substituntur, vitio ambo creati ex ceræ lectionis ignorantia, ut ex vetustissimis mss. deprehendi, in quibus semel simpliciterque legitur: Antiochiæ, Syrodoni epis-*

copi ejusdem loci, unde et veram lectionem, et erroris originem facile perspeari. Quis enim non videt legendum: ANTIOCHIE SYRIÆ, DOMINI EPISCOPI EJUSDEM LOCI; atque ita vero illius loci possessore in integrum restituto, duos hypobolismos expungendos? Quæ si vera sunt, ut plane confirmari possunt ex *Martyrologio* reginæ *Sweciæ*, olim monasterii *S. Columbæ* apud *Senones*, quod *Cassiodorus*, teste *Castellano*, tribuit *Hieronymo*, et *Holstenius* in *Animadversis* ferme totum edidit, nosque inter *Hieronymiana* mss. habemus ordine XIII, ubi legitur *Doni*; si, inquam, hæc vera sunt, falsa etiam erit *Usuardi* lectio, quam tamen servavimus, ut auctoris puram et genuinam. Vide de his plura apud laudatos non semel *Florentinium*, et *Castellanum*.

Annuntiatio altera de tribus *Tomitanis* fratribus, ex *Romano* parvo per *Adonem* solito ordine profluit, utrobique secundo loco posita. In illo, sic habetur: *Et Tomis, martyrum Argei, Narcissi et Marcellini*. Quæ sic ab *Adone* melius relicta fuissent; nam elogium, quod soli *Marcellino* tribuit, quodque *Noster* ex eo descripsit, pridem observavit *Notkerus* alteri tribuendum esse, licet in nomine ipsemet erraverit, scribens *Philii episcopi*, et *Rabanus* die sequenti *Titi episcopi*; ubi verosimiliter legendum, *filii episcopi*, qui fuerit *Theogenes*, in ejus *Actis* apud *Bollandum* ca narrantur, quæ nec *Marcellino* soli in *Adone*: nec ipsi et fratribus, in codicibus recentioribus *Usuardi* nis recte ascribuntur, ut videre est in *Actis* III Januarii, quo die tres illi fratres in *Hieronymianis* apographis, aliis pluribus immisti referuntur, ad quem locum consuli potest *Florentini* notatio. Primo loco in *Romano* parvo signatur: *Beati Macarii*: in *Adone*: *Natalis beati Macarii abbatis*. Hactenus recte, nec quidquam ultra indicant *Hieronymiana* hoc die. At dum supra duces sapit *Usuardus* præfigens; *In Thebaide*; rem implicuit, quam nec *Rabanus*, nec ex eo *Notkerus* explicant, dum legunt: *Antiochia, Macarii abbatis*. Neque prosunt hodierna nostra *Auctaria*, dum nunc *Macarium Alexandrinum* volunt, alium vero, qui xv Januarii colitur, *Egyptium*. Intricata hæc et confusa, a *Bollando* elucidata invenies hoc die, et citato xv hujus, nec minus erudite contracta a *Castellano* in notis a pag. 40. Ex quibus intelliges, quantum valeant cognomenta illa *Alexandrini* et *Egyptii*, cum uterque *Libyæ* incolæ fuerit, hodiernus in *Celliis*, alter in *Scithi*. Vide *Januarium* pag. 1005, num. 3, et eos, qui post *Bollandum* *Macariorum* *Acta* accuratius distinguere conati sunt. Audiatur postremo *Wandalbertus*, qui hunc solum ita recolit:

Macharius quartum *Noharum* dedicat astum (forte, astrum) Qui tenuit docuitque eremi pius accola morem.

AUCTARIA.

ANTUERP.-NAJ. textum habet deformiorem: « In *Thebayda*, depositio beati *Macharii* abbatis, magnam virtutum viri. Et in *Ponto* civitate *Tomis*, trium fratrum *Narcissi*, *Argei* et *Marcellini* pueri. Qui sub *Licinio* inter tyrones comprehensi, cum nollet militare, cæsi ad mortem, martyrium consummaverunt, et diu in carcere macerati, in mare mersi sunt. Corpora eorum ad littus delata, et [a] religiosis viris deposita, magnis choruscant virtutibus. » De *Isidoro* tacet.

ROSWEYD. « *Antiochiæ*, *Ysidori* episcopi et beati *Macharii* abbatis. » De tribus *Tomitanis*, textum ponit in plurali numero. In fine addit: « *Hierosolimis*, sanctorum *Stephani* et *Vitalis*. » Nomina in *Hieronymianis* disparata, conjuncta sunt.

PULSANEN. Adhuc vacuus est.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC., de cætero puri, Usuardi A addunt in fine : « Ipso die, octava sancti Stephani. »

MUNERAT. communior editio altera textui assuit : « Eodem die Silviniaco monasterio, depositio domini Odelonis abbatis. » Hic iterum recurret, quanquam Castellanus xxxi Decembris collocandum existimet.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et EDITIO ULTRAJECT. BELGIC. primo loco : « Octava sancti Stephani protomartyris. De Isidoro scribunt omnes : « Episcopi et martyris. » De Tomitanis autem, quasi Usuardi constructionem vellent clariorem reddere, post illa verba, et *Marcellini pueri*, sic repetunt : « Qui Marcellini, etc., » ut prope dubites, utrum sic Ado, et Usuardus ipse non scripserint. Dehinc Macario elogium texunt in hunc modum : « Hic Alexandrinus, Macharius autem, de quo habetur infra xviii Kalend. Februarii, fuit Ægyptius genere, et ambo florentes in Ægypto, et ambo Antonii discipuli. » Vide quæ in Observationibus nostris dicta sunt.

CENTULEN. : « In Thebaida, depositio beati Macharii abbatis magnarum virtutum viri. In Ponto civitate Thomis, trium fratrum Narcissi, Argei et Marcellini pueri. Antiochiæ, passio sancti Isidori episcopi. Eodem die, octava sancti Stephani. »

BRUXELLEN. incipit etiam ab octava sancti Stephani protomartyris. » In Tomitanis, satis purus est. Tum : « Ysidori episcopi et martyris. In Thebaide, natalis sancti Macharii Alexandrini abbatis, discipuli beati Antonii, magnarum virtutum viri. Et sancti Sindani episcopi. » Hæc est, ni fallor, alia nominis Syrodoni inflexio, nisi agatur de *Silano*.

HAGENOYEN. in octava S. Stephani, in Ysidoro et Tomitanis, superioribus similis est; sed de suo superaddit : « Item in eadem civitate, Marcellini pueri in mare mersi. » Notabis in priori annuntiatione Marcellinum *puerum* non dici, et elogium totum in numero multitudinis positum. Sequitur : « In Thebaida, sancti Macharii abbatis. Hic Alexandrinus autem, Macharius autem, de quo habetur infra xviii Kal. Februarii, et fuit Ægyptius genere : Ambo florentes in Ægypto, ambo beati Antonii magni discipuli, ambo magnarum virtutum viri, et magnorum miraculorum perpetratores. »

AQUICINCT. in fine : « Ipso die, sancti Siridonis episcopi. Item, sancti Barbatiani confessoris. Apud Silviniacum, sancti ac beatissimi Odilonis abbatis. Octavæ sancti Stephani protomartyris. »

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Octava sancti Stephani protomartyris, Isidori episcopi et martyris. Argei, Narcissi et Marcellini fratrum. » Altera manu subditur : « Frontasii martyris cum sociis suis. » Vide Acta.

CLUNIACEN. : « Item sancti Barbatiani confessoris. » Remittitur a Bollandio ad xxxi Decembris.

CAMBERIEN. Sanctæ Mariæ : « Sancti Baldulphi confessoris. »

ALTEMS. : « Sancti Barbatiani confessoris. Civitate Petragorica, sancti Silani martyris, » socii, opinor, S. Frontasii.

FLORENTIN. : « Ipso die, sancti Spiridionis episcopi, sancti Barbiani confessoris. Hic gesta martyrum a notariis diligenter exquisivit, et in ecclesia recondidit. » Sed hæc transcribentium oscitantia illuc translata sunt ex elogio Adoniano de Anthero papa, die sequenti.

EDITIO LUBECO-COL. convenit omnino cum ANTUERP.-MAX., etc., præterquam quod id fine subiciat : « Eodem die, sancti Baldulphi confessoris. Ipso die, sancti Odilonis abbatis Cluniacensis. »

BELIN. : « Octava sancti Stephani. » in reliquis textus satis purus est, cui subicitur : « Apud Silviniacum (transitus) sancti Odilonis abbatis, cujus festivitas cum in Kalendis habeatur, hic tamen plenius recolitur. Ipso die, sancti Spiridionis episcopi; » editio posterior habet *Syridonis*. At de his satis dictum est.

GREVEN. : « Octava sancti Stephani. Jerosolymis, Stephani et Vitalis, Item Tubiæ, Rutiliæ, Vitalis. » Hæc nomina ex Hieronymianis repetenda sunt. Sequitur : « Stridonis episcopi et confessoris. Frontasii martyris, ac sociorum ejus. Baldulphi confessoris. »

MOLAN. : « Octava S. Stephani. Apud Silviniacum, sancti Odilonis, etc., » plane, ut BELINUS. Tum : « Ipso die, sancti Siridonis episcopi : » Vide supra. Editiones posteriores litteris Italicis textui præfigunt : « Octava sancti Stephani : » In fine. « Apud Silviniacum, sancti Odilonis, etc. Apud Corbeiam, depositio sancti Adalardi abbatis. Ipso die, sancti Siridonis episcopi. »

Mirum est, in nullum codicem Usuardinum irrepsisse memoriam S. Telesphori papæ, qui hodie a Floro. Rabano, et ex hoc a Notkero, celebratur cum elogio. Nos de eo v hujus.

III Nonas

Romæ via Appia, natalis beati Antheros papæ ^a, qui cum duodecim annis rexisset Ecclesiam, passus est sub Maximiano, et in cimiterio Calixti sepultus. Eodem die, sancti Petri, qui apud civitatem Aulanam crucis supplicio est interemptus. In Hellesponto, sanctorum martyrum Cyrici, Primi et Theogenis. Civitate Parisius, sanctæ Genovefæ virginis, quæ a beato Germano Autisiodorensi episcopo, Christo dicata, admirandis virtutibus et miraculis late claruit.

NOTÆ.

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Oreven.* et *Molan.* Hic in posterioribus editionibus mutavit, quæ in prima hac secundum Usuardum recte

^a Pratenensis codex omittit vocem *papæ*, inquit Solerius, et legit *cimiterio Calixti*. Utrobique falsum

D posuerat, ejusque proinde textum, ut in iis editionibus sæpe solet, depravavit.

a suo monitore fuisse textus hic a nobis redditus arguit. BOUILL.

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Antheros* cum probatissimis codicibus. Eadem est terminatio in Beda, Romano parvo, et Adone, qui melius habent *Anteros*. Praten. omittit vocem *papæ*, quam codices alii cum citatis jam Martyrologis constanter retinent. Mirum autem, deesse in omnibus titulum *martyris*, qui tamen in antiquioribus illis clare exprimitur, forte ab Usuardo studiose expunctus. Posui *cimiterio*, licet diversimode in codicibus scribatur, plerumque eo modo. Item *Calixti* cum quatuor postremis; Praten-

legente, *cymiterio Calisti*, ut me monuit Castellanus, qui fontem consuluit. Male in Heriniensi est *Ellesponto*, pejus in Greven. *Hellesponta*; melius ex aliis in textu. In *Cyrici* et *Theogenis*, servo lectionem quam ex nostris puriorem existimo. Lego *Parisius* more antiquitus receptissimo, non *Parisiis*, ut Molan. passim correxit. Scribendum esset *Autisiodorensi*, non *Altissiodorensi*, ut Molanus, sed codicum ordinaria lectio, quæ sæpius recurrit, est *Antisiodorensi*; aliqui male *Antisiod.*

Die 5.

De solo Antero meminit Romanum parvum. Bedæ de ipso elogium auxit Ado, Noster errore interpolavit, tyrannum designans *Maximianum*, ubi cum Adone *Naximinum* scribere debuisset. Certe Anterum ad Maximiani tempora nullatenus spectare, ex ejus ætate constat. Neque vero illum hic Maximinum intelligas, qui sub initium sæculi iv orientalem Ecclesiam fœde cruentavit; de illo agitur, qui anno cxxxv Alexandro, prope Moguntiam trucidato, successit, spemque fidelium de felici et diuturno Anteri pontificatu, brevi interceptit. Atque hic alius est Usuardi error, a Beda et Adone acceptus, de annis pontificatus xiii, qui a Labbeo, Papebrochio, aliisque chronologis merito corrigitur. Quid de ejus martyrio sentiendum sit, recte exponit Tillemontius, Commentariorum suorum ecclesiasticorum tomo III, pag. 278. Si quid aut inde, aut aliunde usui esse possit, in Supplemento adhibebimus. Florentinus ad xxiv Novembris, pag. 997, de *Anterote*, memorat aliqua, nescio an satis apte excogitata. Minus displicent, quæ de ordinatione ejus, eo fortasse die: facta alii eliciunt. Cæterum ex Adoniano Anteri elogio aliqua dempsit Usuardus, quæ inter Auctaria ex aliis codicibus restituta ostendemus. *Petri Balsami gladio interfecti* meminit Rabanus die sequenti, ex quo sua descripsit Notkerus. Apud Florum civitate *Auctara* Petrus hodie crucifixus est. Unum huic esse cum *Abelamo*, qui in Romano moderno recolitur xi Januarii, docet ibi Bollandus in Prætermisiss, et hodie, ejus Acta illustrans. Eum sequitur Castellanus in notis pag. 30 et 170. Item Theodoricus Ruinart. in Sinceris et Selectis a pag. 334, ubi Acta

A a Surio et Rollando edita reproducit, alibi, is operæ pretium fuerit, cum nostris conferenda. Ab his dissentit Tillemontius tomo V, pag. 417. Petros duos ex Eusebio de Mart. Palestinæ cap. 10, et ex Actis conatus eruere; de cujus argumentis statendum erit in Supplemento. Jam vero unde Usuardus Petrum accepit compertum non est, neque inducor hactenus ut credam Florum genuinum ei unquam visum fuisse. Superest verosimiliter conjicere, aut Acta habuisse, quæ ab Anastasio Bibliothecario synchrono, e Græco versa sunt, aut saltem inde notitiam aliquam ad eum pervenisse, *Cyricus*, alias *Cyrimus*, *Primus* et *Theogenes* ex Hieronymiano Epternacensi aut ei simili a Nostro desumpti sunt, non magis apud consuetos duces hac die noti, quam Petrus, de quo jam diximus. In iis Martyrologiis *Paretia* tribuuntur, de quo vide Florentinum et Castellanus pag. 31. De Theogene, qui ab aliis *Diogenes* dicitur, seorsim locuti sumus die præcedenti. *Genovefam* Hieronymianis adjectam censet Florentinus; at certo eam memorat Beda, et ex eo Rabanus. Elogium Adonianum est, a Notkero descriptum, a Nostro decurtatum, sed in Auctariis plene recitatum. Ad eam jam procedimus, puritate Usuardina abunde demonstrata. Cur autem *Florentinus* Viennensis ab Adone positus, hic præteritus sit, haud equidem assequor; id sæpius factum in Viennensibus sanctis, mecum lector in decursu observare poterit. Adjicio Wandalberti in Genovefæ honorem versiculum, hodie unicum:

Tertia Nonarumque dies celebrat Genovefam.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. in prima annuntiatione post *papæ* addidit cum Adone, etc., « et martyris, qui vicissim post beatum Petrum, cum duodecim annis, mense uno, diebus duodecim, rexisset Ecclesiam, passus est sub Maximiano, et [in] cimiterio Calixti sepultus via Apia. In civitate Aulana, passio sancti Petri, » etc. Deest annuntiatio tertia. Tum: « Apud Parisium, natale sanctæ Genovefæ, » etc., sed post *claruit*, ex Adone restituit, « et usque ad annos octoginta in Christi servitute consenuit. »

ROSWEYD. in Antero, superiori similis est. Sequitur de Genovefa etiam ut ibi. Caret annuntiatione secunda et tertia. In fine autem ex Adone adjicit: « Eodem die, sancti Florentii Viennensis episcopi et martyris, octavi ejusdem urbis episcopi. »

PULSANEN. hac etiam die vacat.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. decurtant Genovefæ elogium, his verbis: « Quæ a beato Germano Autisiodorensi episcopo, Christo dicata. » At in fine addunt: « Et octavæ sanctis Joannis evangelistæ. »

MUNERATI editio major et prima ex Adone etiam addit: « Et usque ad octogesimum annum, » etc., quibus altera editio minor superadjecit: « Cujus corpus requiescit in conventu apostolorum Petri et Pauli, monte Parisius. »

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN et EDITIO ULTRAJ. BELG. primo loco habent: « Octavæ sancti Joannis Evangelistæ. » De Antero inserunt: « Qui decimus octavus post beatum Petrum cum duodecim. » etc., pure usque ad finem, nisi quod aliqui scribant *Dyogenis*, et in fine de Genovefa addant, « et usque ad octoginta annos in Christi. » etc.

LOVANIEN. convenit cum prioribus, nisi quod in fine totum Genovefæ elogium expunxit.

ALBERGEN. et DANIC. in hoc differunt, quod de Antero ita legant post *papæ*: « Hic constituit ut, [puto esse ne] episcopi de sede in sedem possint transferri; et etiam gesta martyrum diligenter in notariis exquisivit et in ecclesia recondidit, propter

quod martyrio coronatus est. Qui decimus octavus... passus est Maximino, » etc.

C CENTULEN: « Romæ, sancti Anteros papæ et martyris. Civitate Aulana, sancti Petri martyris. » Deest *Cyrici* etc. « Parisius, sanctæ Genovefæ virginis. Ipso die, octava beatissimi Joannis evangelistæ. »

BRUXELLEN. incipit ab « octava S. Joannis apostoli et evangelistæ. Apud Parisium, » etc., de Genovefa, ut supra. « Romæ, natale sancti Anteros papæ et martyris. Qui gesta martyrum a notariis diligenter exquisivit et in ecclesia recondidit. Propter quod sub Maximino imperatore martyrio coronatus est. » Nihil præterea. In Petro Aulansensi et Hellespontanis satis purus, in fine subdit: « Et sancti Florentii episcopi. »

HAGENOVEN., præfixa octava, de Antero post *papæ* hæc comminiscitur: « Qui constitutus fuit summus pontifex contra voluntatem cleri a Cyriaco papa, qui passus est in Colonia cum xi millibus virginibus, hic Anteros præfuit Ecclesiæ annis tribus, mensibus duobus et diebus quindecim; martyrio coronatus est sub Maximino imperatore et sepultus in cimiterio Calixti. Hic constituit, ut episcopi de sede in sedem non possint transferri sine consensu Romani pontificis. Et gesta ipse martyrum diligenter a notariis quæsit, et excommunicationis sententiam fulminari jussit in rebelles. Hic natione erat Græcus, et xviii post beatum Petrum apostolum. » In duobussequentibus annuntiationibus, utcumque purus est. Tum de Genovefa post *Christo dicata*, subtextit: « et sacro velamine est consecrata. » Rursus post *senuit*: « De hac virgine legitur, quod totiens flevit ex devotione, quotiens cælum inaspexit. Et sicut Stephanus protomartyr. sæpe Jesum in dextera Patris vidit. Hujus etiam orationibus Symeon, qui stetit in columnâ, se committere solebat. Item Marini martyris. »

VICTORIN. et REG. SUEG., sub num. 130.: « Item Romæ, sancti Marini martyris. » An is est, qui colitur xxvi Decembris?

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Octava sancti Joannis apostoli. Genovefæ virginis. Antheros papæ et martyris. Petri martyris, qui passus est crucifigi. Theogonis martyris. »

ALTEPS. : « Civitate Petragorica, sancti Eumassii confessoris. » Castellani. *Eumachi*, de quo hodie nihil in Actis.

FLORENTIN. : « In Padua civitate, sancti Danielis martyris. » Vide Acta.

EDITIO LUBECO-COL. : « Octava sancti Joannis evangelistæ et apostoli. » De Antero omnia ferme collegit, quæ superius dicta sunt. In Petro pura est. Tum : « In Hellespontano, sanctorum martyrum Cyrici et Primi. Item in Cyzico Hellespontii, passio Diogenis martyris sub Licinio rege, qui post multas passiones tandem in mare projectus a fidelibus honorifice sepelitur. » Vide quæ die præcedenti diximus de Theogene. Sequitur de Genovefæ, et Florentio Viennensi, ut supra.

BELIN. Præfigitur textui *Octava*, etc., et attexitur : B « In Padua civitate, S. Danielis mart. »

GREVEN. : *Octava S. Joannis*. De Florentio, ex Adone, ut supra. « In Africa, Martialis, Cirici, Claudionis. » Hæc nomina bene vel male ex aliquo Hieronymiano, ut hic passim usu venit, descripta sunt. « Paduæ, beati Danielis levitæ, et martyris. Qui cæco a se illuminato, locum, in quo corpus suum a paganis, clavis per caput et omnia membra transfixum, jacebat, revelavit anno DCCLXVII. Angelæ virginis de Fulgineo. » Melius die sequenti cum Bolando, notante non virginem, sed viduam fuisse.

MOLAN. In fine addit quæ habentur in utraque Munerati editione. De octava, Daniele Patavino, et Florentio, ut supra. Tum : « Item relatio capitis sancti Jacobi apostoli, » additque typis minoribus, « Fratris S. Johannis. Atrebatum ad monasterium sancti Vedasti. Angelæ de Fulgineo. inventio beati Quintini martyris per beatum Eligium. » Vide auctarium ad Bedam et Acta. Editiones aliæ præmittunt litteris Italicis : « Octava sancti Joannis evan-

gelistæ. » Mutant Anteri textum, expunctis annis, substitutoque *Maximino* pro *Maximiano*, recte quidem, sed contra mentem auctoris. In fine de Genovefæ, ut in priori. Tum : « Die tertia, sancti prophætæ Malachiæ et sancti martyris Gordii. » De Florentio, ut supra. « In pago Viromandensi, inventio corporis beati Quintini martyris ab Eligio episcopo, et translatio ipsius. » De relatione capitis S. Jacobi, ferme ut supra. Et aliis litteris : « Ipso die obitus Angelæ de Fulgineo. »

APPENDIX

Ex citata die præcedenti Rosweydi epistola.

Appendicem voco, quod ad Usuardum, aut ejus Auctaria non pertineat ; gratam tamen lectori futuram, puto, viri eruditissimi observationem ad Martyrologium Romanum, in quo hoc ipso die celebrantur « Zosimus, Athanasius, Theopemptus et Theonas. » Itaque citato textu et Baronii notatione, sic infit : « Videndum num quatuor hic errores commissi sint. 1. Quod quatuor hi sancti ponantur passi in Januarii, cum Zosimus et Athanasius passi sint iv Jan. ; Theopemptus autem et Theonas v Jan., ut patet ex Menæis. Depravatum est Menologium cum ponit, TERTIA, VEL QUARTA DIE. 2. Quod quatuor hi martyres dicantur passim in Sicilia, cum Menologium et Menæa tantum Zosimum, et Athanasium in Sicilia ponant. 3. Quod hi quatuor ponantur passi sub Diocletiano cum Theopemptus, et Theonas tantum sub eo passi sint, Zosimus autem et Athanasius sub Domitiano, præfecto, ut habet Menologium et Menæa. 4. Quod in notis dicatur, Zosimum et Athanasium passos sub Domitiano imperatore ; imo sub Domitiano præfecto passi sunt : ubi cardinalis Sirletus non rite vertit *PRESIDE*, cum in Græco sit *ἀρχοντι*. » Vide præterea Bollandum in Actis, et Castellannum in notis pag 51 et 73, ubi aliqua adducuntur in Supplemento discutienda. Quibus adde, quæ dicuntur in appendice ad totum i Januarii, pag. 1087.

II Nonas.

Natalis beati Titi, qui ordinatus ab apostolo Paulo Cretensium episcopus, ac prædicationis officium fidelissime complens, beatum finem adeptus est, ibique sepultus apud ecclesiam ubi fuerat dignus minister constitutus. Apud Africam, præclarissimorum martyrum, Aquilini, Gemini, Eugenti, Martiani, Quinti, Theodoti, Triphonis, quorum gesta habentur. Romæ, sanctorum Prisci presbiteri et Priscilliani clerici, ac Benedictæ religiosæ ; qui sub tempore Juliani imperatoris gladio martyrium compleverunt. Item Romæ, sanctæ Dafrosæ, uxoris Fabiani martyris, quæ post interfectionem ipsius, primum relegata exilio, dein a præfato principe, capite jussa est puniri. Civitate Bononia, Hermetis, Aggei, et Gai.

Die. 4.

NOTÆ.

Ita fere codices omnes, sed pura simplicitas eruitur ex *Praten.*, *Tornacen.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Greven. et Molan. pro *Eugenti* ponunt *Eugenii* ; D sed Usuardina puritas quæritur, eaque nisi vehementer fallor, ex probatissimis codicibus exhibita est. Dissentiunt Greven. et Molan. qui, reclamantibus iterum codicibus mss. legunt *consummaverunt* pro *compleverunt*. Deinde pro *dein*, vix animadversione indiget. Molan. bene scribit *Aggei*, sed rectius cum aliis ad Usuardi mentem, *Aggei* ; item *Gai* licet impressa communius habeant *Gati*, *Gagii*, vel *Gagi*. Munerati editio nec hic, nec alibi satis correcta et accurata. En specimina : *Affrosæ*, pro *Dafrosæ*, *præfecto* pro *præfato*, et pauca alia vix notatu digna.

OBSERVATIONES.

Præluxit denuo Romanum parvum Adoni, hic Usuardo et Notkero, qui hodie ex Adonis, et Rabani textibus suum ferme totum conflavit. Quod de primo fonte nostro dixi, id in tribus commemorationibus

hoc die evidentissime patet. Ut a Tito incipiam, sic prima ejus in Fastis sacris memoria soli Romano parvo accepta refertur : *Arud Cretam Titi apostolorum discipuli*. Quibus fere verbis ab Adone in Mar-

tyrologio et inde a Notkero celebratur. At elogium ex festivitatis apostolorum ab Usuardo acceptum et modice contractum est. De Titi vita et gestis nonnulla ex variis collegit Bollandus, sed non ita pridem accuratior sylloge ex Scriptura et Patribus concinnata est a Tillemontio tomo II, a pag. 139, fortasse in Supplemento usui futura. Classis martyrum septem africanorum Romano parva nota non est, ex Hieronymianis ab Adone translata, addito epitheto *præclarissimorum martyrum*. Item, *quorum gesta habentur*, sed quæ nec ipse procul dubio vidit, alias aliquid saltem eorum extractum daturus; nec quisquam alius in lucem hactenus efferre potuit. Tertia annuntiatio martyrum Romanorum *Prisci presbyteri*, et *Priscilliani et Benedictæ*, rursus ex Romano parvo primum profuit. Quæ ab Adone adiciuntur et a Nostro contracta sunt, ea ex Actis S. Pignicii (de quo cum Usuardo agemus xxiv Martii) educta censet Bollandus; Castellanus tantum non plane rejicit, ut proinde appositæ temporis notæ, novo et accuratiori examine discutiendæ sint. Consule interim præfatum Castellanus pag. 66 et 808. Et *Dafrosæ*, simpliciter ponit jam tertio laudatum Romanum parvum. Breve elogium, quod ab Adone mutuavit Noster, ex præcedenti fonte rivulus est non satis purus. Displicent iterum signata Juliani tempora, pro quibus substituenda Diocletianæa, ex Tillemontio contendit Castellanus. Dafrosæ maritus non Fabianus, sed *Flavianus* appellabatur, de quo et filiabus vide Bollandum hoc die. Ultima classis Hieronymiana est, ex his a solo Usuardo huc

A traducta, non integre et fideliter, dum principium omittitur, nempe : *In Oriente*, quæ particulæ debite appositæ innumeris conjecturis aditum præclusissent. Baronius contra veteres omnes textus, tyrannum apposuit *Maximianum*, ut observavit Rosweydsin laudata superioris manuscripta epistola. Atque ibi etiam solerter notat, *discerernos ex Martyrologio Hieronymiani* (Epternacensi videlicet, quod solum vidit) *non intelligi hic Bononiam Italiæ, sed Bononiam Orientis sive Illyrici*. *Duplex enim Bononia* inquit, *una in Oriente, altera in Occidente; patet id ex auctoribus*. Ita Rosweyds, qui tamen in Martyrologio legere debuit clarissime expressum *Bononia*. Putat Castellanus *Bononiam* illam seu *Bononiam* reperisse in Mæsia, Gallicæ scribens, a *Bodon*, vide ejus notas ad hunc diem pag. 66 et 67, et Baudrand in Diction. Geographico. Monuit autem Bollandus in nostro codice Usuardino Leydensi vernaculo legi *Baloniam* (*Baloen*) in B Thracia, quod verissimum est, et ita etiam habetur in edito vernaculo Ultrajectino. Sed codicem Leydensem Belgicum imposterum citare supervacaneum censeo, dum cum altero Leydensi Latino omnino convenit. Wandalberti versiculus hodie singularis est; ita sonat :

Tum pridie Nonas Augusti festa recurrent.

Recentiores passim sentiunt hic *Eugendum* abbatem recoli, de quo actum est 1 Januarii. Bollandus ferme tribuit *Eugenio*, in Africana turba tertio : ego amplius deliberandum censeo.

AUCTARIA.

HERINIEN. in toto textu purissime Usuardinus, in fine habet additamentum, provinciæ Rhemensi proprium, nempe : « Ipso die, natalis sancti Rigoberti, Rhemensis archiepiscopi. »

ANTUERP.-MAJ. mutilus est. Incipit : « Natale sancti Titi apostolorum discipuli. » In secunda et tertia Adoni, quam Usuardo similior. Tum : « Item Romæ, beatæ Dafrosæ, uxoris [Fabiani] martyris. » Desunt reliqua.

ROSWEYD. : « In Creta, natale sancti Titi, apostolorum discipuli. » In secunda, tertia et quarta Adonem etiam potius, quam Usuardum descripsit. Ultima deest, cujus loco hæc substituuntur : « Eodem die, Celsi confessoris. Apud Gandavum, Pharaildis virginis. » Nempæ et viduæ.

PULSANEN. Desunt forte duæ lineæ : reliqua satis ostendunt textum esse puro proximum. Caret annuntiatione ultima.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. textui, satis puro, subdunt : « Octava sanctorum Innocentium. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERG., et DANIC., incipiunt : « Octava sanctorum Innocentium. » In reliquo textu satis puri sunt. In fine transponunt nomina *Hermetis, Gaii* et *Aggei*.

LOVANIEN. prioribus plane similis, resecat elogium Dafrosæ.

CENTULEN. : « Apud Cretam, sancti Titi apostolorum discipuli. Civitate Bononia, sanctorum Hermetis et Aggei. Apud Africam, sanctorum Aquilini... præclarissimorum martyrum, quorum, etc. Romæ, passio sanctorum Prisci..., religiosissimæ feminæ, qui sub impio Juliano martyrium passi sunt. Item Romæ, sanctæ Dafrosæ, uxoris Fabiani martyris, sub Juliano. Et octava sanctorum Innocentium. »

BRUXELLEN. post octavam Innocentium, secundo loco habet : « Et sanctæ Pharaildis virginis, sororis beatæ Gudilæ, quæ Gandavi quiescit. » De hac aliqua observat Castellanus, quæ ex sermonis Belgici ignorantia non potuit distinguere. Sequitur de Tito non plene. In Prisco et sociis item, in Dafrosa et Bononiensibus utcumque purus est. De martyribus Africanis addit : « Qui multos agones, supplicia magna, et passiones horridas pro fide

Christi passi sunt, ut narrant ipsorum gesta, quæ habentur. » Vide supra.

HAGENOVEN. habet etiam de octava. In Tito purus est. Tum : « Ipso die Lingonis, sancti Gregorii episcopi et confessoris. » Sequuntur Africanî, deinde Dafrosa, tum Priscus et socii, de quibus satis pure. In fine : « Civitate Bononia, sanctorum martyrum Hermetis, etc. » Quod habet etiam præcedens.

MATRIC., CARTUS.-ULTRAJECT. : « Octava sanctorum Innocentium. Titi episcopi Cretensis, discipuli beati Pauli apostoli. Dafrosæ martyris. Rigoberti archiepiscopi Rhemorum. »

ALTEMPS. : « In territorio Uzechiæ civitatis sancti Freteoli episcopi. » De Ferrutio martyre meminit Molanus hic, et Bollandus, in Prætermisiss, Ferrutium, Ferrutionem, etc., adducit. Hic Ferreolus est Uzeticensis, de quo vide Prætermisiss 1 Aprilis.

FLORENTIN. : « Apud Nicomediam, sanctorum martyrum Theopempi episcopi et sancti Sinesii. » De his plura dicentur die sequenti.

EDITO LUBECO-COL. Post octavam sequitur textus solito purior. In fine post *Aggei*, nam hic ultimo loco ponitur, subiungit, *martyrum* et pro *Bononia*, corrupte scribit *Banomia*. Deinde : « Treveris sancti Celsi episcopi, et confessoris Christi, qui in cimiterio sancti Eucharîi requiescit. Bituricas, sanctæ Faustæ virginis. » De qua vide Prætermisiss. « Eodem die, sanctæ Pharaildis virginis. »

BELIN. præmittit etiam octavam. In Tito, pro *divinus minister constitutus*, habet *divinitus minister*, etc. Sequitur : « Lingonis, sancti Gregorii episcopi et confessoris. » In reliquo textu satis purus est; in fine autem, *Aggei et Gaii martyrum*.

GREVEN. : « Octava sanctorum Innocentium. Treveris, Celsi episcopi et confessoris. Bituricas, sanctæ Faustæ virginis. In Flandria apud Gandavum, Pharaildis virginis. Lingonis, Gregorii episcopi, et confessoris, cujus vitam Vincentius Delvacensis in Speculo historiali lib. xxii, cap. 52, summam perstringit. Apud Nichomediam sub Dyocle [Diocletiano] Theopempi episcopi et Synesii martyrum. Item Neophistæ virginis et martyris. »

MOLAN. post *Gaii* etiam in fine attexit *martyrum*. Deinde : « Octava sanctorum Innocentium, Lingonis,

sancti Gregorii episcopi et confessoris, ejus gesta habentur. Ipsodie, natalis sancti Rigoberti Remensis archiepiscopi, et confessoris. Gandavi, natale sanctæ Pharaïldis virginis. Et sancti Ferrutii martyris. » Vide quæ diximus ad codicem Altempsianum. In aliis editionibus ultima illie annuntiatio expuncta est. Incipiunt autem istæ litteris Italicis : *Octava sanc-*

torum Innocentium In fine, de Gregorio Rigoberto, et Pharaïlde, ut supra. Subjungitur : Die quarta, sancti Theoctisti, ducis in Cucusmo. Et congregatio sanctorum septuaginta apostolorum. » Denique, typis minoribus : » Tuderti Tusciae, sancti Rogerii confessoris, ordinis minorum. Cujus memoria ibidem celebratur consensu Gregorii IX. »

Nonis.

Romæ, natalis beati Thelesphori papæ, qui septimus post Petrum apostolum pontifex ordinatus, illustre martyrium duxit. Apud Antiochiam, sancti Simeonis monachi, ejus vita, ac conversatio satis extitit admirabilis.

NOTÆ.

Ita codices multi, sed omnino puri sunt soli *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Autuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Greven* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Natale pro *natalis*, vel vice versa, promiscue ferme ab Adone, Usuardo, et aliis, ac proinde a codicibus nostris accipiuntur, ut id imposterum observare operæ pretium non sit. Scribo *Thelesphori* cum plerisque editis, et mss. quod in *Molan.*

B correctum est. Sic etiam *Simeonis*, in quo maxime codices variant; hodie multi præferunt *Symeonis*. *Extitit*, antiquus etiam scribendi modus est, quo et hoc tempore aliqui utuntur.

OBSERVATIONES.

Ad II Januarii supra ad falcem indicavimus, sanctum *Telesphorum* papam a Floro, Rabano et Notkero eo die celebrari. Primus ad hunc diem eum retulit auctor Romani parvi his verbis : *Romæ, sancti Telesphori papæ, et martyris*. Hinc in Adonem transiit, a quo brevi elogio exornatus fuit, cujus pars exigua ab Usuardo adoptata est, reliqua in Auctariis supplebitur. Hic a lectore observari velim quod in prælatione diximus, *Florum, Rabanum et Adonem*, licet eadem sanctorum Acta præ oculis habuisse videantur, ita tamen passim in modo, seu phrasi discrepare, ut manifeste appareat alterum ab altero visum non esse. De Adone relato ad Bedam, de Notkero ad Rabanum, et Adonem, alia ibidem sententia. Jam vero quid in Hieronymianis sit *Califloriæ, Cælesphori et Cælisphori*, nescio an Bollandus et Florentinus satis recte divinerint. Nec placet Castellanus, nimis rotunde asserens, in plerisque, Hieronymianis *Telesphorum* papam reperire. Tametsi enim concederemus ex citatis nominibus *Telesphorum* a Notkero excusum, necdum mihi exinde consequens *Telesphorum* papam illie memorari. Plura vide in Castellani notis pag. 79. Quid de *Telesphori Vita*, a Zegero Pauli Bollandi obtrusa, et ab hoc Actis inserta, censendum sit, docebit Papebrochius in Responsionibus ad

ad articulum XI, a num. 38. Breviorem, sed et veriore *Telesphorianæ* vitæ seriem dedit Tillemontius tomo II, pag. 251. De celeberrimo olim toto orbe, etiam dum viveret, *Symeone* monacho Stylita, meminerunt apographa Hieronymiana; nec video cur inter adjectitios a Florentinio reputetur, præsertim cum præcipui codices in eo referendo conveniant. Signatur in iisdem antiquior ille Symeon, qui responsum acceperat a Spiritu Sancto, etc. Cujus occasione, exercitationem inseruit Florentinus a lectore consulendam. Utrunque Symeonem hoc ipso etiam die commemorat Florus, utrumque Rabanus, et ex hoc Notkerus; de solo Stylita sic agit Romanum parvum : *Apud Antiochiam, sancti Simeonis monachi*. Vitæ compendium exhibet Ado, quod ferme descripsit Notkerus, Usuardus vero in paucissima contraxit. Vitam non unam edidit, et diligentissime eruderavit Bollandus, servata de more primigenia auctorum phrasi. Ex his potissimum Gallicam suam digessit, atque ex Allatii Symeonibus aliisque exornavit Tillemontius per articulos novemdecim, tomo XIV, a pag. 347 ad 392. Ambos textus nostri sanctos geminis versiculis innexuit Wandelbertus :

Hinc Nonas Simeon confessor possidet almus.
Papa Telesphorus iisdem pariterque coruscat.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. hic præter morem totum Adonia num clogium Usuardo attexit. *Telesphoro* [scribit ipse *Telesphori*] solum addidit, *sed ita annos XI, menses III, dies XXI*. At de Symeone, omnia hoc modo : « Apud Antiochiam, depositio sancti Symeonis monachi. Qui tertio decimo ætatis suæ anno, huic sæculo abrenuncians, monasterii claustra expetiit; ubi mira abstinencia, vix septimo die cibum sibi indulgens, psalterium infra quatuor menses didicit. Deinde nimia domandi corporis intentione, lunc palmitio renes sibi constringens, duriter laniatus est. Inde in quodam puteo se recludens, et ex eo a fratribus violenter ad monasterium reductus, clam fugiens heremum petiit, ubi multo commoratus tempore, in columna editori, sanctitate fervens, se concludit, unde non modo extraneæ mulieri, sed nec propria matri se videre permisit. Et usque hodie basilicam columnæ illius nulla feminarum ingreditur, nam quedam mulier veste induta virili ingredi voluit, sed mox ut limen attigit retrorsum mortua cecidit. » Postrema hæc desumpta sunt ab Adone ex Greg. Turonen. de Gloria confessorum cap. 26.

ROSWEYD. hic ex eodem Adone totum ferme Te-

lesphori elogium supplet, præter dicta adjiciens : « Hic constituit, ut septem [Ado sex] hebdomadibus ante Pascha jejuniū celebraretur, et in natale Domini nostri Jesu Christi nocte missæ celebrarentur, et hymnus angelicus, id est Gloria in excelsis Deo, hora sacrificii missæ diceretur. » Tum : « Item depositio Simeonis, qui Dominum obtulit. Antiochiæ, sancti Simeonis monachi, et confessoris, admirandæ virtutis viri, qui in columna stetit. » Denique : « Et sanctorum Felicis et Amandi. »

PULSAXEN. incipit : « Relatio pueri Jesu ex Ægypto. » De ea vide infra vii Idus seu vii Januarii. Tum : « Et Vigilia Epiphaniæ. » De reliquo totus textus purus est.

MUNERAT. solum inserit, post « illustre martyrium, » hæc verba : « sub Adriano principe duxit. »

ANTUERP.-MAX., LEYDEN-BELG., LOVANIEN et EDITIO ULTRAJ.-BELG. incipiunt : « Vigilia Epiphaniæ Domini. » De cætero puri sunt, nisi quod de Telesphoro inserant, ut supra « sub Adriano. » etc.

ULTRAJECTIN., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. habent etiam primo loco de Vigilia. De Telesphoro autem : « Constituit septem hebdomadibus ante Pascha jeju-

nium ab omnibus clericis agi : tres missas in natali Domini celebrari, hymnumque angelicum, id est Gloria in excelsis, decantari ad missam, instituit. Ad extremum autem illustre martyrium sub Adriano, etc. »

CENTULLEN. : « Romæ, sancti Thelesphori papæ et martyris, qui illustre martyrium duxit. Antiochie, sancti Symeonis monachi, qui in columna stetit, cui vita virtutibus et miraculis effulsit gloriosa. »

BRUXELLEN. primo loco de Vigilia. Deinde : « Romæ, sancti Thelesphori papæ. Qui ymnium angelicum, Gloria in excelsis Deo, hora sacrificii missæ, et in festo nativitatis Domini tres missas cantari instituit. Et tandem sub Adriano imperatore, pro Christo illustre martyrium duxit, et in Vaticano apud sanctum Petrum sepultus est. » In Symeone magnam partem elogii Adoniani describit et contrahit.

HAGENOVEN. de Vigilia, ut supra. Item de Telesphoro, cum elogio ferme Adoniano. Tum : « Apud Antiochiam, natale sancti Symeonis, qui primo erat pastor ovium patris sui, et mirabiliter conversus per hoc quod scire voluit, quæ esset substantia animæ. Qui iussus est intrare monasterium, et ibi expediri de hac re. Quod et fecit, et in tantum profecit, quod in tribus mensibus omne psalterium, tantum (totam, *ni fallor*) legendum et monachorum regulas disce- ret. » Reliqua non magnopere differunt ab eis quæ ex Adone retulimus. Ultimo loco addit : *Balanæ, Severini confessoris*. Severinos duodecim invenio, utrum ex illis hic unus sit, necdum satis certo distinguere potui.

AQUICINCT. De Telesphoro, post *duxit*, additur : « Hic constituit ut omnes clerici in sorte Dei electi septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha a carne jejurent, et in nocte natalis Domini missas celebrari, et Gloria in excelsis Deo ad missas cantari. »

VICTORIN. habet eadem omnia, sed phrasi non nihil immutata.

MATRIC.-CARTUS., ULTRAJECT. : « Vigilia Simeonis monachi, qui stetit super columnam. Telesphori papæ et martyris. Hic instituit jejunium quadragesimale. Eduardi regis Anglorum. »

VATICAN., signatus numero 5949, nihil habet de Simeone Stylita ; at de antiquiori evangelico ita adiecit : « Hierosolymis, sancti Simeonis propheta. »

EDITIO LUBECO-COL. : « Vigilia Epiphaniæ Domini. » De Telesphoro colliguntur quæ superius dicta sunt. « Apud Antiochiam, sancti Simeonis monachi, qui decimotertio ætatis suæ anno huic sæculo abrenuntians monasterium petiit, ubi mira abstinentia, vix septimo die cibum sibi indulgens, psalterium infra quatuor menses didicit. Eodem die sancti Edwardi,

regis et confessoris. Ipso die, sancti Verlaci heremite et confessoris. » Vult dicere *Gerlaci* ; sed quam sæpe usuveniat, ut G mutetur in V et vice versa, alibi forte accuratius explicabo.

BELIN. editio prima solam textui præfigit *Vigiliam*. Ast altera de Telesphoro post *martyrium duxit*, inserit : « Hic constituit ut in natali Domini per noctem inmissæ celebrarentur. » In fine autem : « Gandavi, sanctæ Farailidis virginis. » Vide de Pharaïde die præcedenti in Auctariis.

GREVEN. : « Vigilia Epiphaniæ Domini. Eodem die, Edwardi regis Angliæ et confessoris. Tillonis confessoris. In Africa, Telicis, Secundi, Honoris, Luciani, Candidi, Januarii. Gerlaci heremite et confessoris. Senonis, Honoberti et Henulphi episcoporum et confessorum. Romæ, beatæ Emilianæ virginis, amitæ beati Gregorii papæ. Qui de ipsa et sorore ejus Tarsilla ita dicit homilia 38 : Uno ardore conversæ, sub districtione regulæ viventes in domo propria socialem vitam ducebant, et quotidianis incrementis cœperunt in amorem conditoris succrescere. Et cum hic essent solo corpore, quotidie ad æterna transire. In Thebaide, beatæ Amatæ virginis, abbatisæ, de qua Vincentius Speculo historial. lib. xviii. cap. 92. » In Actis vocatur etiam *Talida*. De Tillone agitur ibi vii Januarii.

MOLAN. in prima editione solum adjecit litteris Italicis : *Vigilia Epiphaniæ Domini*. Deinde typis minoribus ex GREVEN. describit omnia, quæ de Æmiliana nuperrime retulimus. Item de Eduardo et Gerlaco, dereliquis nihil. At in editionibus posterioribus *Vigiliam Epiphaniæ Domini*, litteris Italicis primo loco posuit. In fine de Eduardo rege Anglorum. Tum : « Die quinta, sanctorum martyrum Pheopemti, et Theonæ. » Atque huc reduci possunt quæ hic in appendice in Januarii ex epistola Roswedi notata sunt, ubi simul de Zosimo et Athanasio, quos istis Baronius eo die conjunxit. Fatetur Molanus se sanctos suos Græcos, quos in posterioribus editionibus refert, accepisse ex Græcorum Horologio, in quo et Theopemptus et Theonas hoc die celebrantur. Hos autem martyrologis Occidentalibus antiquioribus antea ignotis fuisse certissimum est, ex martyrologio Galesinii, vel verosimiliter ex Menologio Sirleti a Baronio translato, licet non ab omnibus eodem die recolantur. Putat Castellanus Theopemptum illum et Theonam, cum Theopompo et Senesio, de quibus heri ex Florentinis codicibus egimus, identificandos : ut videsis in ejus nota ad iv Januarii pag. 73. Sequitur in nostris Auctariis minutiori characterē : « Apud Trajectum, Gerlaci eremite, ex milite confessoris. Item, ut notat Metaphrastes, beatæ Apollinaris virginis. »

C

VIII Idus.

Epiphania Domini. In territorio Remensi, passio sanctæ Macræ virginis ; quæ jubente Rictoviaro præside, cum in ignem esset præcipitata, et permansisset ilæsa, dein mammillis abscissis, et squalore carceris afflicta, super testas etiam acutissimas [*Bouillart. add.* et prumas] volutata, orans migravit ad Dominum. Redonis, sancti Melanii episcopi et confessoris, qui post signa virtutum, jugiter intentus cælo, migravit a sæculo.

NOTE.

Ita concorditer *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *D* Item *Danic. Belg.*, *Ultrajectin.*, *Leyden.*, *Lovanien.*, *Albergen.*
codices mediæ notæ, *Antuërp.-Max.* Editio *Ultraj.-Antuërp. Max.-Lubec.*, *Belin.*, *Greven.*, et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Rhemensi et *Remensi* scribunt codices, servo plerumque modum postremum. *Max.-Lubec.* ut plane incorrecta editio est, ita sæpe, ut dixi, dissentit non tam re quam modo scribendi, nec semper vacat singulas minutias discutere. Ita hic legit *Rictionario* ; *Belin.*, *Ricovario* ; *Antu.-Max.*, *Rictionaro*. Legendum esset *abscissis*, sed codices passim habent *abscissis*, quibus subscribendum. Aliqui pejus *abscissis* : *Greven.*, *excisis*. Lectio Usuardina est *migravit*

ad Dominum, *Antuërp.* et *Max.-Eubec.* *migravit ad Christum*. Sunt qui scribunt *Melani* cum *Antuërp.-Max.* melius in textu. In ultima annuntiatione recurrit varii navi. In *Praten.* et *Tornacen.* est *emigravit a sæculo*. *Antuërp.* ponit, *jugiter intentus in cælo* ; *Max.-Lubec.* *jugiter intentus migravit* ; *Antuërp.-Max.* et alii, *jugiter cælo intentus*. Demum *Belin.* phrasim auget, *jugiter cælo intentus, gloriosus migravit*, etc., atque ealectio a Baronio servata est.

OBSERVATIONES.

Epiphania; Epiphania Domini; Epiphania Domini nostri Jesu Christi, modi diversi sunt, quibus apographa Hieronymiana antiquissimam, et celebratissimam tota catholica Ecclesia festivitatem exprimit. Bedæ placuit modus secundus, quem Florus auctiorem reddidit : tertius Rabano Notkerus longiori oratione, varia complexus est. Romanum parvum secundo loco, sit posuit : *Epiphania Domini, id est manifestatio, vel apparitio Domini*. An hic, obsecro, perspicere potuit Valesius, Romanum parvum ex Adone contractum esse, ubi Ado solum scripsit *Epiphania Domini*? Ut ut est, Noster Adonis, vel Bedæ, aut, si ita vis, alicujus Hieronymiani verba transposuit. De pluribus mysteriis, Epiphaniæ festo recolli solitis, agunt breviter Baronius, et Florentinius in notis, Bollandus vero in Actis; sed nemo accuratius rem totam ab ovo excussisse videtur, quam Castellanus, ejus eruditae disquisitiones curiosus lector consulere poterit. Nec Wandalberti versiculo negandus est locus :

Octavo ante Idus agitur Theophania sanctum.

Macram in Hieronymianis, Bedæ, Floro, aut Rabano non reperies. Primus eam et quidem primo loco

A signavit auctor Romani parvi : *Sanctæ Macræ virginis, sub Rictiovaropreside*. Quæ Acta Adoni præluxerint, equidem ignoro; certe brevi suo elogio plura complecti videntur, quam Acta a Bollando edita, et illustrata representent. Eorum crismis tradit Tillemontius tomo IV. pag. 497 et 734. Noster sua omnia ex Adone mutuatus est, phrasi nonnihil perpolita, quam codices aliqui integram servaverunt. Castellanus *Macram* remittit ad ii Martii, quo die coronatam præfata Acta diserte indicant; putatque hoc die corpus revelatum, aut elevatum fuisse. Wandalbertus iii Martii non scripsit *Magra* aut *Marcia*; sed nisi vehementer fallor, *Quinas Macra pio Nonas defendit amore*. Alii, nescio qua causa, ad xi Junii rejiciunt. De *Melanio* Rhedonensi sic hodie legit vetustissimum Epternacense : *In civitate Redonis, natale sancti Melani episcopi* : alia apographa hoc ipso die conjungunt *nativitatem, ordinationem* et *transitum*, quemadmodum inde descripsit Notkerus. Ex prædictis Hieronymianis sanctum a Nostro acceptum non dubito, adjecta laudatiuncula, quæ sanctis plerisque aptari potest. Vitam habes a Bollandi illustratam, ex quo et Castellano disces, quid de varia festi celebratione statuendum sit.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. : « Epiphania Domini nostri Jesu Christi. In civitate Antiochia, natale sancti Juliani martyris, et Basilissæ, et Celsi pueri, et Martianillæ matris ejusdem, et Antonii presbyteri, et Anastasii, sub Martino præside, tempore Diocletiani et Maximiani. » De his nostri codd. ad ix Januarii, sed hic ad proprium diem retracti sunt, quo in Hieronymianis memorantur, et a Floro, elogio ex Actis desumpta, exornati sunt. Sed de his videndus omnino Castellanus hoc die pag. 105, plurima ibi curiose, et erudite congerens ad confundendos, vel distinguendos Julianos, quibus martyrologia nimium quantum abundant. Sequitur in codice de Macra, quæ ipsi *Maria* est, et de qua solum ponit : « Quæ juvente Rictiovaro, in prunas volutata, orans migravit ad Dominum. Eodem die, translatio corporis sancti Germani Antisiodorensis episcopi, admirandæ fidei, doctrinæ et virtutum viri. » Ponitur etiam ab aliis, sed remittenda ad natalem xxvi Julii.

ROSWEYD., in prima purus, secundam non Usuardine, sed Adoniane enunziat, de qua varietate supra diximus. Tertiam plane omittit.

PULSANEN. sic incipit : « Apparitio incarnati Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi. Hujus siquidem veneratio, quia primæ virtutis et baptismi sui decoratur misterio, eo devotione fit fortior, et in salute numerosior. » Macræ elogium expunctum, in Melanio purus est : sed pro *Rhedonis* scribit *Seddonis*. In fine : « In Antiochia, natale sancti Juliani martyris, et Celsi pueri, et Martianillæ, et Antonii presbyteri, et Anastasii, quorum miræ passionibus leguntur. » De his, ut supra monui ix Januarii.

MUNERAT. : « Epiphania Domini, id est apparitio ejusdem, hodie multipliciter exhibita. » De reliquo satis purus est.

CENTULEN. : « Epiphania Domini nostri Jesu Christi. Antiochiæ, passio sanctorum Juliani, et Basilissæ, et Celsi pueri, et Marcianillæ matris ejusdem, et Antonii presbyteri, et Anastasii, tempore Diocletiani. In territorio Remensi, passio sanctæ Macræ virginis. » Idem hic codex ii Maii Macram cum sociabus refert, sed quænam eæ sociæ sint, nec hic, nec ibi dici potest. « Antisiodoro, translatio sancti Germani episcopi et confessoris. » De Melanio nihil.

BRUXELLEN. : « Epiphania Domini nostri Jesu Christi, quem infantem magi adoraverunt, et quem, ut esset incipiens annorum triginta, Joannes in Jordane baptizavit, et qui anno sequenti aquam convertit in vinum; quique anno exhinc proximo de-

paucis panibus magnam turbam hominum satiavit. Et sic in hac die quatuor facta concurrunt, quorum primum, ut principalius celebratur. » Videatur officium ecclesiasticum; et ea, quæ observat Castellanus pag. 95. Macram voca *Macheam*, in tota annuntiatione Adonianus. Sequitur de Juliano et Basilissa sociisque integra annuntiatio Usuardina, ut ponitur ix Januarii. In Melanio satis purus est.

HAGENOVEN. : « Epiphania Domini. Et nota, quod est triplex apparitio Domini, qua hodie apparuit. Primo apparuit Magis, qui illi prima munera obtulerunt, quæ in carne ei erant oblata. Secundo apparuit Johanni Baptistæ in baptismo, quando audivit Patrem in voce, Filium baptizavit in flumine, et Spiritum sanctum vidit in columba. Tercio apparuit convivis in nuptiis, quando de aqua fecit vinum. » Haecenus satis bene, ut supra. Utrum admitti possint, quæ sequuntur, alii judicent; ita pergit : « Per quod miraculum visum, Johannes evangelista, cujus erant hæ nuptiæ, ad vocem ejus, uxorem deseruit, et Christo fidus adhæsit. » In Macra et Melanio satis purus est. Adjicitur in fine : « Item Trevis, sancti Agrii episcopi et confessoris. » Vult dicere *Trevis*. Vide Grevenum xiii Januarii et Acta nostra eodem die.

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Epiphania Domini Macræ virginis, et martyris. Melanii episcopi et confessoris. Juliani, Celsi cum sociis MM. » Recte notatur in apographi nostri margine, non haberi Julianum hoc die in martyrologio Romano : quærendus erat ix Januarii.

D CAMBERIEN. monast. S. Mariæ Conventual. : « Ipso die sancti Saltani sociorumque ejus martyrum. » In Prætermisiss invenio *Sulcanum*; ibique notatur Maurolycus, in quo memoria agitur *Sultani martyris*. Innuit Bollandus, forte intelligi *Solochanum*, de quo xvii Maii in Actis. Si mihi divinare etiam aliquando liceat, suspicabor, *Saltanum*, vel *Sulcanum* cum sociis martyribus, non alium esse, quam corrupto nomine *Julianum*, etc.

FLORENTIN. : « In Antiochia, natale sancti Juliani martyris, Celsi pueri, Martianillæ, Antonii presbyteri, et Anastasii, quorum miræ passionibus leguntur. » Toties recurrit Julianus, ut inde confirmetur conjectura superior.

JURENSIS S. Ragnoberti pro *Macræ*, male posuit *Marthæ*.

REMENS. SS. Tim. et Apoll. : « Translatio corporis S. Germani Antisiodorensis episcopi. » De qua supra.

FEDITIO.-LUBECO.-COL. In prima, et secunda pura, A inserit : « In Oriente, sancti Melchior regis, et episcopi, qui hac die obdormivit in Domino, divino sacrificio in ecclesia prius celebrato, ac sumpto. » Eodem nempe mortis genere, quo i Januarii Jasparem obiisse supra narravit. Pro *Melani* scribit *Melani*, de reliquo pure. Tum : « Lingonis sancti Gregorii martyris, cujus gesta habentur. » An non idem, qui iv Januarii *episcopus et confessor* dicitur? Vide *Prætermisos*. « Eodem die, sancti Sulcani et sociorum ejus martyrum. » Vide supra in *CAMBERIEX*.

GREVEN. : In Oriente, sancti Melchior episcopi, qui fuit unus ex tribus Magis, et hac die quievit in pace etc. Lingonis, sancti Gregorii martyris... Item Petri et Marci. » Ex Hieronymianis, ab aliis avulsunt. « Sulcani et sociorum ejus. » Vide dicta. « Apud Famagustam civitatem Cyprî, beati Petri Thomasii patriarchæ Constantinopolitani, ordinis Carmelitarum. Qui vita, doctrina, miraculisque clarus, tempore Caroli IV hora prædicta quievit in pace. Civitate Florentia, beati Andreae Carmelita, episcopi Fesulani. » Petrus remittitur ad xxix Januarii, Andreas ad xxx. « Item, beatae memoriæ Gertrudis de Oosten Begutte (*quidni Beguinæ*?) Delphensis, quæ stigmata Christi impressa habuit in corpore suo. Item secundum Vincentium lib. xiii, cap. 188, hoc die passus est beatus Julianus et socii ejus, qui infra v Idus ponuntur. Item, sanctæ memoriæ Johannis Birelli, Prioris majoris domus Cartusiae, vita et miraculis conspicui. » Vide *Prætermisos*.

MOLAN. « Eodem die, translationis corporis sancti Germani Altissiodorensis episcopi, admiranda fidei, doctrinae et virtutum viri. Apud Famagustam, civitatem Cyprî, beati Petri Thomasii patriarchæ Constantinopolitani, doctoris percelebris, ordinis Carmeli professoris; qui post plures de sacræ crucis inimicis victorias, postque plures conscriptos libros, ac patrata miracula, die ac hora a se præsignatis, feliciter obdormivit. Civitate Florentia, beati Andreae Carmelita, præsulis Fesulani, odore virtutifero, longe lateque fulgurante, splendescens. » Deinde minoribus typis : « Barcinonæ, beati Raimundi confessoris, tertii magistri ordinis Prædicatorum. Qui licet non sit canonizatus, ejus tamen festivitas ex consensu Pauli III a Barcinonensibus celebratur postridie Epiphaniæ Domini. » Editiones posteriores litteris Italicis incipiunt. « Epiphania Domini, » addentes « qna manifestari cœpit gentibus, cum eum Magi adoraverunt, Melchior, Baltazar et Jaspas. Simul hoc die Ecclesia gratam memoriam celebrat baptismi ejus sacri, et primi omnium miraculorum Christi, ac sub illo cæterorum, quibus celebriter manifestata fuit ejus divinitas. » In fine, de Petro ut Thomasio et Andrea Fesulano, ut in editione priori. Deinde minoribus typis de Raymundo etiam, supra. Denique eodem caractere hic : « Delphis in curia Beghinarum, obitus venerabilis Gertrudis de Oosten. Antiquitus annuntiatio diei Paschatis per diaconum. » De quo ritu vide Castellannum pag. 94.

VII Idus.

Relatio pueri Jesu ex Ægypto. Eodem die, beati Luciani Antiochenæ ecclesiæ presbyteri, et martyris, qui satis clarus doctrina et eloquentia, passus est Nicomediæ ob confessionem Christi sub persecutione Maximini, sepultusque Helenopoli Bithiniæ. Apud Antiochiam, sancti Cleri diaconi, qui pro confessionis gloria septies tortus et in carcere diu maceratus, ad ultimum decollatus, martyrium consummavit, Civitate Heraclea, Felicis, Januarii.

NOTÆ.

Magnus iterum codicum consensus : ita enim C *max., Ultraject., Leyden., Lovanien., et editio Praten., Herinien., Tornacen., Antuerp., Max.-Lubec., Munerat., Creven. et Molan.* Item *Antuerp.-Ultrajectin.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

De Ægypto, ut semel et iterum dicam, servo rectam orthographiam ex iis codicibus, qui diphthongis utuntur, ut sunt Praten., Herinien., Rosveyd., etc., licet plures scribant *Ægypto* vel *Egypto*. In *presbyteri* alia est ratio, quod ea sit codicum omnium scribendi forma. *Maximini* vere et recte scribunt post Adonem nostri omnes, excepta *Max.-Lubec.*, ubi per errorem puto irrepsisse *Maximiani*, sicut et in recentioribus Romani moderni editionibus, contra quam legerit Baronius. Si ad Acta, a Follando edita appelles, ultro fatebor non

modica correctione indigere. Scribendum esset *Bithyniæ*, ut est in egrapho nostro Pratensi et in Molano, at codices reliquos sequor, in quibus simpliciter *Bithiniæ*, vel pejus *Bitiniæ*. Sitne typographi, an ipsius Munerati editoris sphalma dum legi, *qui professionis gloria*, non habeo unde dispiciam. Lego *Felicis, Januarii* absque particula copulativa, quam respuunt puriora apographa, Praten., Herinien., Tornacen., licet in aliis pluribus exprimatur. Addunt codices mediæ notæ, *martyrum*, puto ex librarii arbitrio.

OBSERVATIONES.

De *Relatione pueri Jesu* in Hieronymianis codicibus nulla usquam fit mentio, nisi si ad eos reducat vetus Gellonense, ab Acherio Spicilegii tomo XIII, editum, in quo, ultimo loco, sic legitur : *Eductio Jesu de Ægypto*. Quæ verba ex ipso ea die xi describens Notkerus, addit : *Quæ secundum alios vii Idus Januarii, secundum quosdam nonis Januarii, propter multorum dierum projectionem celebratur*. Valeat si valere possit ea ratio, verosimiliorem dabit Castellanus. Textus nostri radix et origo est Romanum parvum, cujus ipsissima verba inde in Adonem, hinc in Nostram liquido promanarunt. Nihil plus metro suo complexus et Wandalbertus :

Septima ab Ægypto Christum celebratque relatum.

De illustri martyre *Luciano* sic habent Hieronymiana : *In Nicomedia, Luciani presbyteri, qui*

quatuor partibus factus est, vel, qui in quatuor partes demersus est. De qua dissectione, et demersione, atque etiam redintegratione, videndum est Flori elogium. Romanum parvum sic eum consignat : *Et sancti Luciani martyris Antiocheni*. Encomium in latercula relatum, Adonis est, sed a Nostro aliquantulum immutatum et media ferme parte imminutum, a Nothero cum Flori verbis ferme commistum. Plurima de inelytissimo martyre observari possent, sed malo ea lector requirat apud Boranum, Bollandum, Florentinum et Castellannum. Joannis Chrysostomi homiliam, a Bollandio Actis qualibuscumque subnexam, recudi curavit Ruinartius inter Sincera et Selecta a pag. 559. Ibi præfixa admonitio, et vita Gallica a Tillemontio ex variis concinnata tom V. a pag. 474, in Supplemento expendi poterunt, quando et Græca passio, ex Synaxario membranaceo ms. P. Sirmondi, sive collegii nostri Parisiensis, ad xv Octobris, aliaque hujusmodi, si operæ pretium fue-

rit, huc referentur et illustrabuntur. Hunc versiculum de Luciano cecinit Wandalbertus :

Antiochena suum recolit quoque plebs Lucianum.

Sic *Clерum diaconum* commemorat Florus, ut ex uno geminus saltem conficere videatur, non tamen multos, at perperam ejus verba vertit Castellanus, sic enim legit : *Item, Clerici et diaconi, qui septies locuti*, etc. Quis enim Gallice reddat : *Item les Cleres et les diacones*, nisi Latine habeatur : *Item clericorum et diaconorum*. Noverat utique vir eruditissimus martyrum nomina nou in recto, sed in obliquo annuntiari. Codex Hieronymianus Epternacensis hodie *Lucerii diaconi* meminit, qui rursus in eodem

A recurrit xiv ubi alii, *Cleri* vel *Cleti* habent : porro iterum xv sub nomine *Luceris diaconi*, aliis *Liceri*, vel *Leceri*, qui verosimiliter ubique idem est, a Romano parvo simpliciter notatus. *Et Cleri martyris*. Undenam brevia sua elogia deduxerunt, aut Florus aut Ado, incertum est, cum Acta, saltem nota non exstent : hoc certum, Nostrium, et Notkerum ex Adone verbum de verbo plane reddidisse. *Felix et Januarii* ex Hieronymianis ab ipso Usuardo accepti sunt, in iis codicibus denuo positi xiv Februarii, ut censet Bollandus, nec multum refragatur Florentinus, hic Magistro nostro gratulatus, quod *Bivarii et consimilium fabulas non audierit*. Hæc ad Usuardi textus genesim satis dicta sunt.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ., initio transpositus, legit : « Relatio pueri ex Egypto Jesu, Eodem die, natale sancti Luciani, presbyteri Antiochenæ ecclesiæ et martyris, viri doctissimi atque eloquentissimi. » In B quo rursus ad Adonem accedit. « Item apud Antiochiam, Bilcerii, [pro Cleri] diaconi, qui ob confessionem Christi, etc., » pure. Sed deest omnino annuntiatio ultima.

ROSWEYD. Rabanianus potius, quam Usuardius sic in principio : « Eductio Domini de Egypto. In Ni comedia, Luciani presbyteri, qui in persecutione Maximiani in quatuor partes fractus, et in mare demersus, alia die integer inventus est. Item apud Antiochiam, beati Cleri diaconi, et martyris. » Desunt reliqua omnia.

PULSANEN., salus purus est, nisi quod in eo hic omittatur « Relatio pueri, » quam ad Nonas ex eo in Auctariis ibi retulimus, forte ex eorum more, qui v Januarii Evangelium de pueri Jesu reditu recitare consueverint.

ALBERGEN. textui satis puro subdit : « Tremonia, sancti Reynoldi martyris, viri eximie virtutis, cujus gesta habentur » Hinc patriam suam co- C dex ille satis indicare videtur.

DANIC. : « Item in Dacia, provincia Selandiæ, passio sancti Kanuti ducis et martyris. » In superioribus satis purus est.

CENTULEN. perpetuus Usuardi abbreviator, in prima purus est. Tum : « Eodem die, sancti Luciani Antiochenæ ecclesiæ presbyteri et martyris, viri doctissimi atque eloquentissimi. Item Antiochiæ, beati Licerii diaconi et martyris. » In ultima de Felici et Januario etiam purus est.

BRUXELLEN. : « Relatio pueri Jesu septennis ex Egypto in Nazareth ; ubi monstratur petra, in qua ipse viginti tribus annis, noctibus recubuisse, diebus vero sedisse memoratur. Cujus siquidem petræ fragmenta, tanquam sanctorum reliquias, Crucesignati et peregrini digne venerantur. » De Luciano, post *Maximini*, sic habet, « in quatuor partes discriptus et quatuor lapidibus alligatus, in mare mersus, sed alia die Helynopolim Bithiniæ corpus ejus integrum inventum est ibique sepultum. » Vide Notkerum. In Clero purus est : in Felice et Januario similis codicibus mediæ notæ. Tum : « Alibi, Tillonis monachi. Item sancti Valentini episcopi. Item sanctæ Lucianæ virginis. » De Tillone et Valentino agit Bollandus ; quam vero Lucianam indicet fateor me ignorare.

HAGENOVEN. : « Relatio pueri Jesu Christi Domini nostri de Egypto, cum Joseph nutrice ejus ad missionem angeli acquievit, et Jesum cum matre sua Virgine Maria, et alia familia sua, rediit de Egypto in terram Israel. Quæ relatio facta est post mortem Herodis et aliorum amicorum suorum. » Hæc Scripturæ sacræ magis conformia, quam quæ supra dedimus ex codice Bruxellensi. Reliqua omnia satis pura sunt.

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJECT. : « Relatio pueri Jesu ex Egypto. Luciani presbyteri et martyris Antiocheni. »

CODEX BICOTIAN. signatus D. 9 : « Item Fiscanno, translatio sanctorum corporum, qui in eadem requiescunt ecclesia. » Indicat procul dubio sanctum Guilielmum, ac forte alios in celebri illo monasterio quiescentes.

CAMBERIEN. monasterii S. Mariæ : « Ipso die, sancti Isidori episcopi, magnæ sanctitatis viri. » Nusquam notius est hic Isidorus, ut ex Prætermissorum elencho intelliges. Unde dicta de Isidori ii Januarii.

IN VATICAN., sub numero 5949, deest ultima annuntiatio *Felici et Januarii*.

ERRIO LUBECCO-COL. sic orditur : « Relatio pueri Jesu ex Egypto, anno ætatis suæ sexto, imperii Augusti Cæsaris quadragesimo octavo. » regni vero Herodis, tunc defuncti, trigesimo octavo. » Sequitur de Luciano, satis pure. Tum : « Tremonia, sancti Reynoldi martyris, viri eximie virtutis, cujus gesta habentur : Colonia Agrippinæ quidem passus, sed Tremoniensibus datus. » In duabus aliis textus commemorationibus etiam satis pura est. Demum : « Solemniaco monasterio, beati Stillonis [alii legunt Tillonis et Hellonii, ut est apud Bollandum] monachi et confessoris. Eodem die, sancti Kanuti ducis et martyris, » ab eo distinguendi, cujus Acta dabimus x Julii, tametsi officium de eo in Ecclesia celebretur xix Januarii. Vide Bollandum hoc die a pag. 390.

BELIN. Primam sic legit : « Relatio pueri Jesu Christi de Egypto. » Pro *Maximini* habet *Maximiani* : de reliquo purus est textus, cui subnectitur : « Ipso die, sancti Juliani. Item Papie, Crispini episcopi et confessoris. » De Juliano est quod moneam, hic eum simpliciter referri et sine addito, cui tamen Baronius, qui Belinum præ oculis habuit, nescio qua ratione ductus, titulum *martyris* apposuit. Bollandus re nondum satis examinata, Julianos multiplicavit, aliquem hodie Actis inserens, postea verosimiliter excludendum. Putat Castellanus, eundem hic repeti Julianum, de quo pridie egimus, et porro ix Januarii agemus. Verum, ni fallor, hic alius Julianus est, nec martyr, nec xenodochus, isque a Belino ex peculiari noticia hic Usuardo adjectus, ut ante me censuit Rosweyds in animadversionibus mss. supra non semel citatis, in quibus ita observat : « Ego inquit, vix dubito quin exprimentum sit : eodem die, sancti Juliani, omisso *martyris*. 1. Quia ita representat vetus martyrologium Romanum Belini, ante centum annos Venetiis et Parisiis impressum. 2. Quia extimo hic intelligi Julianum confessorem Novariensem, qui diaconus fuit sancti Julii presbyteri, cujus festum vii. Januarii occurrit apud Ferrarium in Catalogo sanctorum Italianæ. » Hæc Rosweyds. At de hujusmodi novis in Romano moderno accessionibus plura suggerent Papebrochii Responsores parte ii, art. 18, in appendice : ubi nominatim de Niceta agitur ex Holstenii ad Florentinum epistola. Nec omittenda alia laudati Rosweydi animadversio ad hunc ipsum diem circa « Theodorum monachum, qui tempore Constantini, » etc.

Præmissio itaque textu cum Baronii notatione: « Quæro hic, » inquit Rosweyda. « Cujus veteris libri auctoritate ponatur Theodorus hic hoc die, nam in antiquo Martyrologio Romano non comperitur. 2. Quæro quomodo in notationibus Baronius dicat, Theodorum hunc fuisse discipulum S. Antonii (quod iterum repetit notatione ad xxviii Decembris, ratione alterius Theodori), idque elicit et probat ex Vita Antonii per Athanasium scripta, cum Athanasius in Vita Antonii cap. 32 non dicat eum fuisse discipulum S. Antonii, sed Ammonis Nitriotæ, uti etiam habetur in Vita S. Pachomii cap. 1 auctoritate ducta ex eadem Antonii vita per Athanasium scripta. Idem habet Palladius cap. 8. »

GREVEN. : « Relatio pueri Jesu facta est anno ætatis ejus sexto, imperii Augusti Cæsaris xlviii, regni vero Herodis defuncti xxxviii. Tremoniæ, in diocesi Agrippinensi, translatio sancti Reynoldi monachi et martyris. Qui clarissimis ortus natalibus et in armis strenuus, Coloniae sancti Panthaleonis factus est monachus, vita et miraculis clarus : a cœmentariis, quibus a suo abbate præfectus fuerat, occisus, in lacum projectus est : unde Domino, revelante extractus, Tremoniensibus datus fuit. Item, Kanuti ducis Slavie, martyris, filii re-

gis Dacie. Solemniaco monasterio, beati Stilonis monachi et confessoris. Faustæ virginis martyris. » Vide Rabanum, Notkerum et indicem Prætermisorum. Coluntur xx Septemb. « Melaniæ senioris, senatricis Romanæ. » Vide Prætermisos. « Item sanctæ memoriæ Wedekindi ducis Westphalie, in Anga quiescentis. » Lege ex Actis *Wittekindi, ducis Saxonum, et Angarie*.

MOLAN. : « Ipso die, sancti Juliani. Item Papiæ, Crispini episcopi et confessoris. Solemniaco monasterio, beati Stillonis monachi. » Deinde minori-
B typis : « Tremoniæ in diocesi Agrippinensi, translatio sancti Reinoldi, etc., » ut supra nisi quod hic, post *datus fuit*, addatur : « Qui ab archiepiscopo Coloniensi, sibi alicujus sancti corpus dari devotissime postulabant, quo terra eorum reverentior et ab hostibus securior esset. Item, Canuti ducis Slavie, martyris, filii regis Dacie. » In editionibus aliis, de Juliano et Crispino, ut prima. Deinde : « Ipso die, sancti Canuti, ducis Dacie et martyris, filii Erici regis. Solemniaco monasterio, beati Stilonis monachi. » Tum minoribus typis : « Patavii, beatissimi Valentini, episcopi Rhætiarum. » Denique de Reinoldi ; mutatis pauculis, quæ ad rei substantiam nihil conferunt.

VI Idus.

Neapoli Campaniæ, natalis sancti Severini episcopi, et confessoris, fratris beatissimi Victorini martyris, qui Severinus post multarum virtutum perpetrationem, plenus sanctitate quievit. Beluacus, sanctorum martyrum Luciani presbyteri, Maxiani et Juliani, quorum Maxianus et Julianus primo a persecutoribus gladio puniti sunt. Dein beatus Lucianus post nimiam cædem, cum Christi nomen viva voce confiteri non metuisset, priorum sententiam et ipse exceperit. Eodem die, sancti Eugeniani martyris.

Die 8.

NOTÆ.

Ita primigenia puritate *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Greven.*, et *Molan.* Hic vero in C posterioribus editionibus textum non recte mutavit.

VARIANTES LECTIONES

Pulsanen. pro *Neapoli* male scribit *Neapolis*, uti pro *Beluaci*, habet *Beluati*. Servavi ego *Beluacus*, more antiquo, cum antiquioribus codicibus *Praten.* et *Herinien.* quod etiam posuit Florus. Tornacen. scribit *Beluago*, alii *Beluaci*, vel *Beluaco*. In Pulsanensi, est *Luciani episcopi, Maximiani presbyteri et Juliani diaconi*. At postremis ii tituli non debentur ; Luciano, non alius quam qui

in textu positus est. Porro e sociis primus, non *Maximianus* dicendus est, ut male apud Florum legitur, nec *Messianus*, ut Ado, sed ex codicibus nostris ferme omnibus *Maxianus*, idque ex analogia Gallica ostendit Castellanus pag. 133. Molan. scripsit *Maximianian*, Greven. *Maximiani*, item Belin. quem procul dubio secutus est Baronius. Pulsanen. *viva voce confiteri*, etc., vertit in *una voce*, etc.

OBSERVATIONES.

Tota annuntiatio prima, sive *Severini* encomium ex Adone manifestissime abbreviatum est, servata Severinorum confusione ex Romano parvo, primo illius auctore, alius diceret seductore, ab Adone accepta, quam correxerunt Bollandus et Castellanus hoc die ; frustra enim Neapoli quaeritur Severinus episcopus *Victorini Amiternensis* frater, qui apud Septempedanos inveniendus est. Vide quæ a nobis dicuntur v Septembris, fusius in Actis suo tempore expendenda. Advertit confusionem Molanus, sed eam in posterioribus suis editionibus perperam ex Usuardi textu expunxit, quem inviolatum servare debuerat, emendando in notis, ut facit, quæ erant corrigenda ; certum enim est Usuardum legisse, *Severini episcopi et confessoris, fratris beatissimi Victorini martyris*, quemadmodum in Adone scriptum invenerat. Inter apographa Hieronymiana, solum Corbeïense de Bellovacensium apostolo et sociis ita hodie meminit : *In Gallia civitate Bellovacus, passio sanctorum Luciani, Mariani et Juliani martyrum* ; ubi *Mariani* levi lapsu pro *Maxiani* legitur, qui aliis *Massiani* vel *Messiani*. De his martyribus nihil habet Beda. Rabanus solum Lucianum presbyterum cum elogio posuit iv Januarii, cujus verba ibi descripsit Notkerus, hac iterum die legens : *Mellocia* (pro *Bellovac*)

sancti Luciani, socii beati Dionysii. Item Messiani ; quæ ex Adone accepta viderentur, nisi de Dionysio fieret mentio ; ipse enim simpliciter enuntiat : *Beluaci, sanctorum Luciani et Messiani*. Hinc tamen confice Acta nulla Adoni innotuisse, quæ certo Usuardus consuluit, illa præsertim, quæ ab anonymo scripta, ex quibus elogium suum evidentissime extraxit. An etiam ex Floro ? Ita sentit Castellanus pag. 131, præjudicata opinioni insistens ; quod Usuardus Flori Lugdunensis ad Bedam auctaria inspexerit, quæ ego nunquam ei visa existimo, utpote qui non alium Florum noverit, quam *latiora* vel *latiora* illa *vestigia*, quæ sunt ipsissimum Adonis martyrologium, ut in præfatione, Castellano in hac parte non refragante, ostendimus. Ut hodiernus utriusque textus exemplo sit, oculos ipsos tuos, lector, appello, confer Flori elogium cum nostro Usuardino, victas dabo manus, si vel per levem umbram hoc ex illo contractum appareat. De actorum fide et sinceritate disputant eruditi critici, inter quos laudatus Castellanus multa curiose observavit, uti et Tillemontius tomo IV, a pag. 539. quæ in Supplemento accuratius forte examinari poterunt. *Eugenianum* tanquam ignotum martyrem dedit Usuardus nusquam sub tali inflexione repertum : si enim Hieronymiana quantumvis aucta consuluit, non alium

ibi reperit, quam *Egemonium*, *Egonomium*, vel *A Egemonum*, idque cum *episcopi* titulo, a Rabano etiam diserte signatum. *Eugenianus*, quiscunque ille esse possit, apud antiquiores ignotus est, nisi Wandalbertum audias, ita ipsum metro aptantem :

Iduum post sexto, Eugeniano vota feruntur

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. : « Neapolim Campaniæ, sancti Sevi [pro] Severini confessoris, fratris beatissimi Victoris, clarissimi viri in miraculis. Beluacus, sanctorum Luciani presbyteri, Maximiani et Juliani martyrum. Quorum Maximianus, et Julianus primo a persecutoribus gladio sunt puniti. Dehinc beatus Lucianus, cum post nimiam, » etc. Deest plane annuntiatio ultima.

ROSWEYD. : « Apud Neapolim Campaniæ, sancti Severini confessoris, fratris beatissimi Victorini, clarissimi viri in miraculis. Qui et ipse fratris imitator existens, post multarum virtutum insignia, sanctitate plenus in pace quievit. Apud Augustodunum, Eugenii episcopi et martyris. » In quo hic codex tantum ad veritatem accedit, quantum recedit ab Usuardo. « Beluago, sanctorum martyrum Massiani, Luciani atque Juliani. Ratisbonæ Herhardi episcopi. Item, Eucherii episcopi. »

MUNERAT. textui satis puro subdit : « Remis, beati Rigoberti episcopi, et confessoris. » De quo vide iv Januarii. « In Græcia, sancti Thimothei. Apud Bruxellam, natale sanctæ Gudulæ virginis. Methis civitate, sancti Patientis episcopi, et confessoris. » De eo Thimotheo hic agi non videtur, qui ab Usuardo ponitur xxii Januarii, sed de alio. Vide acta.

ANTUERP., MAX.-LUBEC, et UGHELLIAN. qui codices plerumque consentiunt, post textum in fine addunt, « In Græcia, Thimothei, Augustoduno, Eugeniani. » Male habet Max.-Lubec. *Eugemani*.

ANTERP.-MAX., LEYDEN., ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. de Luciano, inserunt *beati Petri discipuli* : Textui autem superaddunt : « In Græcia, sancti Thimothei. Augustoduni, sancti Eugemonis, vel Eugenionis episcopi. Apud Bruxellam, natale sanctæ Gudulæ vel Gudilæ virginis. Methis civitate, sancti Patientis episcopi et confessoris. »

LOVANIEN. : similis est superioribus, præterquam quod Bellovacensium elogium expunxit.

ULTRAJECT. : annuntiatione sanctæ Gudilæ minutus est, de cætero cum proxime relatis consentit.

CENTULEN. : « Neapolim Campaniæ, sancti Severini episcopi, et confessoris fratris beati Victorini, martyris. Civitate Beluaco, sanctorum Luciani, Maximiani et Juliani. » In ultima purus est.

BRUXELLEN. incipit : « Deposito sanctæ Gudilæ virginis patronæ nostræ. Cujus sacri corporis reliquiæ hic venerantur. In Græcia, sancti Thimothei. Apud Beluacum, sanctorum martyrum Luciani presbyteri, beati Petri discipuli ; et Maximi presbyteri, et Juliani diaconi. Qui ob confessionem Christi post multas cædes gladio puniti sunt. Apud Neapolim Campaniæ, sancti Severi episcopi et confessoris, fratris beati Victorini martyris, clarissimi in miraculis. Qui et ipse imitator fratris, plenus sanctitate in pace quievit. » In hoc variis codicibus præstat, quod illi ex vero *Eugeniani* nomine duo falsa prouderint, hic vero solum scribat : « Apud Augustodunum, sancti Eugenionis episcopi, Methis, sancti Patientis episcopi, et confessoris. »

HAGENOVEN. phrasim etiam modice variat : in prima utunque purus ; id secunda etiam inserit, *discipuli sancti Petri*. Tum : « Eodem die, sancti Eugimiani martyris. In Græcia, sancti Thimothei. Augustoduno, sancti Eugenionis episcopi, Methis civitate, depositio sancti Patientis episcopi, et confessoris. Apud Bruxellam, sanctæ Gudilæ virginis. Ratisponæ, Erhardi episcopi. Veronæ, sancti Rustici confessoris. » Colitur ibi, ut martyr ix Augusti.

AQUINCIN. recte in textu scribit *Maxiani*. Post

textum purum, adjicitur : « In Græcia, sancti Thimothei. Augustoduno Egemonii episcopi. »

VICTORIN. REG. SUEC., signatus num, 130. scribunt etiam : « In Græcia, sancti Thimothei. Augustoduno, Egemonii episcopi. » Posterior codex habet, « Egemoni. »

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJECT. : « Luciani presbyteri, Maximiani et Juliani martyrum, Severini episcopi, et confessoris. Patientis episcopi, discipuli sancti Joannis evangelistæ. Bruxellæ, Gudulæ virginis. Quæ a beata Gertrude est a sancto fonte levata. »

COD. Dom du cheval, signatus B. et FLORENTIN. : « In Græcia, sancti Thimothei. »

In VATICAN., num. 8949, deest *Eugeniani*. Adjicitur denno : « In Græcia. sancti Thimothei. »

ALTEMPS. : « Deposito sancti Ulfrini episcopi. Translatio sancti Judoci. » Vide xiii Decembris. « Item, depositio sanctæ Pegæ virginis. »

EDITIO LUBECO-COL. in prima et secunda modice interpolata, in tertia pura est. Sequuntur Auctaria : « In Græcia, sancti Thimothei confessoris. Augustoduni, sancti Egenionis episcopi et confessoris. Apud Bruxellam, natale sanctæ Gudulæ virginis. Metis civitate, sancti Patientis episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Erhardi episcopi et confessoris Ratisponensis. Ipso die, sancti Affini episcopi, et confessoris. Treceas, sancti Frodoberti abbatis. »

BELIN. scribit : « Victoris : Belvati, Luciani episcopi, Maximiani presbyteri. » etc. Ante *Eugeniani*, interserit : « Eodem die, sancti Maximi, Papiensis episcopi et confessoris. » In fine : « Methis civitate, sancti Patientis episcopi et confessoris. » Editio altera superaddit : « In Græcia Thimotei. Augustiduno, Egemoni episcopi. »

GREVEN. : « Agmonii [alias Egenionis]. Augustodunensis episcopi et confessoris [alias martyris]. In Græcia, sancti Thimothei confessoris, qui translatus est Constantinopolim ix Maii. Apud Bruxellam, sanctæ Gudulæ virginis. Metis, beati Patientis episcopi et confessoris, discipuli beati Joannis apostoli. Eodem die, sanctorum Erhardi, et Heribaldi pontificum Ratisponensium, et confessorum. » Prima editio agit de solo Erhardo, vide Acta. « Sancti Affini episcopi, et confessoris. Treceis, sancti Frodoberti abbatis. Remis, beati Rigoberti episcopi et confessoris. Severini abbatis, qui defuncto Attila Hunnorum rege, prophetico spiritu, vita et miraculis claruit. Eodem die, sancti Maximi episcopi et confessoris. »

MOLAN. de Patientis Metensi, de Maximo Papiensi, et Rigoberto Remensi, habet ut supra : in Gudila multo diffusior ; de qua sic habet : « Deposito sanctæ Gudilæ virginis, patronæ nostræ, cujus sacri corporis reliquiæ hic venerantur. » Hactenus ex BRUXELLEN. sequitur : « Ad ejus tumulum apud Ham Brabantiae, tempore hyberno populus arbor, sine mansibus putantium, mox excrevit, et virens ut nemus fronduit. Quorum utrumque mirum : mirum enim fuit arborem subito pullulasse, et mirabilius fuit, eam hyemis tempore, quod natura non habuit, vernasse. Sed utrumque fecit Deus, officio quo novit et voluit, et potestate qua valuit, in testimonium ejusdem virginis, in domo Domini, ut palma florentis. Ipso die, sancti Affini pontificis. » De Frodoberto, ut supra. Deinde typis minoribus : « Eodem die, beati Laurentii Justiniani. Et sancti Erardi, pontificis Ratisponensis et confessoris. Apud Laudunum Galliae, beati Balduini archidiaconi, et mar-

tyris. Cujus actus in vita Salaberge matris ejus continentur. In Norico, depositio sancti Severini abbatis, qui spiritu prophetiæ et miraculis late clauit, et juxta Neapolim translatus est in castrum Lucullanum. » De mutatione facta in posterioribus editionibus supra abunde egimus. Auctaria quoque contracta sunt. Itaque in fine : « Augustoduni, depositio sancti Egemonii episcopi et confessoris. »

A De Gudila post *fronduit*, hæc simul connecti, *quorum utrumque fecit Deus*, etc. Sequitur de Frodoberto, ut supra. Tum : « Ratisponæ, beati Erardi pontificis et confessoris. » Deinde de Patiente et Maximo, iterum ut supra. Denique : « Die octava, sanctæ matris Dominicæ : et sanctorum patrum Georgii Chozebisti, et Æmiliani confessoris. »

V Idus.

Apud Antiochiam sub Diocletiano et Maximiano, natalis sanctorum Juliani et Basillissæ virginis, quorum miræ passiones leguntur. Ex quorum etiam collegio venerabilis multitudo sacerdotum, et ministrorum ecclesiæ Christi igne cremata est, quæ ad eos confugerat propter immanitatem persecutionis. Post quos Antoninus presbyter, Anastasius et Celsus puer una cum matre, atque alii plures passi sunt. Mauritania Cæsariensi, sanctæ Martianæ virginis. Apud Smirnam, sanctorum Vitalis, Revocati, et Fortunati. [Apud Bouillart.... passi sunt. » In Africa sanctorum martyrum Revoluti et Firmini cum aliis tribus.]

Die 9.

NOTE.

Ita legunt Usuardini codices mss. propemodum omnes, quod vel ego consulere potui, vel majores nostri cum Greveno, et Molano olim contulerunt. Ita etiam *Max.-Lubec., Munerat., Belin.* et quotquot alii Usuardum quantumvis auctum hæctenus edidere. Solus codex *Pratensis* a reliquis dissentit, ut

B mox in Variantibus lectionibus exponam. Qui binos codices Pratenses citant, numerum augent, non auctoritatem, cum alter ex altero descriptus sit, augmentis dumtaxat vel marginalibus, in textum relatis, ut in præfatione declaratum est.

^a *Observat Castellanus codicis ipsius inspector*, verba sunt Sollerii, ex prætenso illo autographo avulsam olim folium, subinde vetusto etiam caractere restitutum, in quo ea mutatio facta sit. Cum ceteri Usuardini codices habeant : Apud Smirnam, sanctorum Vitalis, Revocati et Fortunati : aliud est folium, fateor : an alia manus, dubito ; certe idem litterarum ingenium, eadem utriusque scripturæ ætas. Forte folio lituris correctionibusve sordidiori aliud subrogaverit Usuardus ; præsto non fuerit idem scriptor. Neque temere id conjicio. Nam ubicunque Dervensis codex dissidet a Pratensi, in isto lituræ sunt ; aut si nitida pagina est, manum, æqualem quidem, sed tamen aliam animadverto. Cujus rei causam inquirenti hæc visa est probabilis et perpe-

tuo auctorum usu comprobata. Antequam Usuardus dictaret Martyrologium, multa correxerat, post dictatum multa : cum sordidius factum esset folium, quam ut commode scriptura legi posset, avulso folio, aliud substituit. Itaque Vitalem, Revocatam et Fortunatum concede ad primum pertinuisse autographum. In secundo locum cesserunt Revoluti et Firmino. Unde petiti fuerunt ? Ignoro. Nova in dies sanctorum Acta e bibliothecarum angulis emergunt. Emergent fortasse quæ Usuardus vidit. Ad Revolutum et Firminum ex Africanis aut Smyrnensibus esse, quos hoc die consignant cætera Martyrologia, id affirmari non potest, nisi forte ἀναγράφος Usuardus fuerit. Nam neque numerus convenit, neque ulla nominum inter se necessitudo est. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Antiochiam, Dioclitiano, Dyocleciano, Basilicæ et tales alias minutias hic prætereo. Scripsi *Basilissæ virginis* sine addito cum Praten., Herinien., Psalnen., Munerat., Greven., codicibus aliis tum mss. tum editis ferme variantibus. Antuërp. Max.-Lubec. et Lubeco-Col. legunt, *Basilissæ conjugis ejus* cum codicibus mediæ notæ plerisque. Alii habent *uxoris ejus*. Belin. vero et Molan., *Basilissæ virginis, uxoris ejus*, quibus antiquiora mss. præferenda judicavi, licet Romanum parvum, et ex eo Ado *uxoris* vel *conjugis* diserte exprimant. Prætuli etiam eosdem codices, hic Adoni conformes in nomine *Antoninus*, contra alios impressos et mss, qui *Antoninus* in *Antonius* transformarunt, quosque Baronius, Bollandus, et alii passim hodie imitantur. Superest nodus paulo difficilior, in qua Pratensem a reliquis omnibus diversum supra monui. Is nimirum, ommissa Martiana et martyribus Smirnensibus,

ita diem concludit : *In Africa sanctorum martyrum Revoluti, et Firmini cum aliis tribus*. Observat Castellanus, codicis ipsius inspector, in primo Bimstri, pag. 809, ex prætenso illo autographo avulsam olim folium, subinde vetusto etiam caractere restitutum, in quo ea mutatio facta sit, fortasse, ut conjectat, vivente adhuc Usuardo. Sed cui id persuaderi possit, omnino non capio, in communi codicum Usuardinorum et quidem probatissimorum apertissima contradictione. Quisquis interpolator is fuerit, *Revoluti* perperam posuit pro *Revocati*. Nos interim germanam Usuardi lectionem vindicandam censuimus. Sunt qui *Martianæ* scribant ; nos *Martianæ* cum prioribus, Romano parvo et Adone. Codices mediæ notæ post *Fortunati*, adj. ciunt *diaconi*, Belin. autem apposuit *martyrum*. Scribo *Smirnam* cum codicibus passim.

OBSERVATIONES.

De *Juliano* tota Ecclesia celebratissimo martyre ejusque sociis, jam supra, proprio ut quidam volunt die vi Januarii, agendum fuit, quo ab Hieronymianis hoc modo collocatur ; *Antiochia, passio sancti Juliani et Basilissæ. In India, Celsi, Juliani*. Eodem die, cum longiori ex confusis Actis historia, omnes a Floro memorantur. Rabanus ad xiii Januarii rejicit ; Wandalbertus ad xiii Februarii. Mira est hujus festi transpositio, quam Epiphaniæ causa ortam existimat Castellanus, atque una *Juliani* nominis multiplicatio adeo ut numerus apud ipsum pag. 106 adductus, fidem ferme superet. Usuardus solitos suos antesignanos

secutus est, Romano parvo ita præeunte : *Et sancti Juliani et Basilissæ uxoris ejus et Celsi et Martionille ac xx militum*. Ad hæc Ado, Actorum, jam suo tempore receptorum, longam seriem attulit, ex illorum fide æstimandam. Noster nihil dubitans, encomium suum inde contraxit, Notkero plura describente. In prædictis horum sanctorum Actis illustrandis egregiam operam posuerat Bollandus, ast eadem post liminio accuratius expendit Papebrochius tomo III Maii pag. 295, et fusius in Responsionibus tomo II ad. art. 13, § 28, a numero 316 : quem lector consulat, videatque etiam curiosas Castellani, ad varia

Juliani symbola, aliaque ad diffusissimum ejus cultum spectantia, notationes, jam semel et iterum supra citatas, quæ et ipsæ in Supplemento non erunt inutiles. Tillemontius pauca suggerit tomo V, pag. 799 et 809, occasione *Juliani Cilicis*, qui cum hodierno confundendus; an potius hic noster Antiochenus, vel Antinopolitanus, Syrus, vel Ægyptius dicendus sit, adhuc sub judice lis est. At enim qui Julianosca causa confundi postulat, quod uterque sub *Martiano* præside passus dicatur, viderint illi, an non accedere debeat *Julianus* alter, a Floro productus xi Januarii, qui etiam sub *Martiano præside*, sed *in Achaia et in carcere peremptus est*. De *Martiana* jam dici coeptum est in Variantibus. Constat eam hodie apud Hieronymianos notam non esse, neque enim *Martialem* ibi positum pro *Martigna*, accipi posse existimamus: nec satis verisimile est, eam sub *Mariani* nomine ibi reperiri xi Julii. Quod autem v Idus Julii ab aliquibus reponatur, ex codicum abbreviationibus oriri facile potuit. Non magis nota est *Martiana* apud Bedam, Florum aut Rabanum. Restat itaque, ut a Romano parvo primum signata sit, nomine nonnihil deformato; *In Mauritania Caesariensi, Macræ*

virginis et martyris. Ado nomen puritati suæ restituit, sed actibus caruisse ex eo conjicitur, quod elogio, quantumvis brevi, careat. Noster plura non profert, quam in Viennensi repererit, in quo etiam convenit Notkerus. Porro eandem *Martianam* esse, quæ hic et mense Julio colitur, rectissime censuit Baronius, neque licebit Hispanis ex una geminam facere, nisi certiora producant monumenta, quam quæ ex Bivario aut ei similibus desumuntur. Cætera huc spectantia vide apud Bollandum, Castellanum et Tillemontium tomo V, a pag. 263. De ultimis martyribus vix est quod dictis suppleraddam. Ex Hieronymianis accepti sunt, sed male ab Usuard. compositi, nec melius ab interpolatore Prateni restituti. Veram Usuardi lectionem a nobis repræsentatam non dubito, qualem et Wandalberti versiculus exhibet:

Quinto Vitali, Fortunato et Revocato.

De distinctione Smyrnesium ab Africanis, qui in Hieronymianis reperiuntur, agunt Bollandus et Florentinus hoc die, sed et novissime Castellanus in notis a pag. 146.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. annuntiationem primam retulit vi hujus, hic in aliis duabus purus est, sed alteram alteri præponit. Cum hoc codice convenit Usuardus, insertus *Agonibus martyrum* (cujus operis solus Januarius invenitur) in quo etiam Julianus, etc., vi hodie vero, et Martiana, et Smyrneses diserte ponuntur.

ROSWEYD: « Apud Antiochiam, Juliani martyr et Basilissæ conjugis ejus. Hi itaque sanctissimo voto casti conjuges aliquot annos vixerunt pariter, carnem suam virginem servantes; monasteria autem de rebus suis, quia erant parentibus et genere clarissimi, instituerunt, ut ad decem millia monachorum pater Julianus fieret, Basilissa vero multarum virginum mater. Quorum multitudinem cum jam victricem præmisisset ad Dominum, ipsa quoque post multa exercitia quievit. Julianus vero a Martino præside tortus, jubente eo, a militibus gladio cæsus est, cum Celso puero, supradicti prædis filio. Eodem die, Antonii, Anastasi martyrum cum Marcionilla martyre, uxore prædis. Eodem die sanctæ Marcianæ virginis et martyris.

CENTULEN. Julianum et socios etiam signavit vi Januarii. Hodie sic habet: « In Asia apud Zmirnam, sanctorum Vitalis, Revocati et Fortunati. Casarea Mauritaniæ, sanctæ Marcianæ, virginis et martyris. »

BRUXELLEN., post *imperatoribus*, sic prosequitur: et sub Marciano præside, post passionem sanctorum martyrum Juliani et Basilissæ conjugis ejus, quorum passionis dies vii Idus Januarii recolitur. Antonius presbyter, Anastasius, et Celsus puer una cum Marcionilla matre ejus, uxore Marciani prædis, atque alii plures passi sunt. » Satis apta est ea martyriorum partitio, sed in quo fundata? Sequitur de Smyrnesibus, et Martiana pure.

HAGENOEYEN., post, *uxore ejus*, pergit: « Qui Julianus decem millium monachorum pater existit, qui omnes igne combusti sunt; ad quorum exequias angeli in cælo auditi sunt in eodem loco. Basilisca vero mater fuit mille virginum, quæ etiam pro Christo combustæ sunt; et ipsa Basilisca ante obierat in pace, Julianus vero a Marciano præside fustibus cæditur, deinde in carceratur, digiti ejus manuum, et pedum lignis [Rosweyds in Adone restituit liciniis] oleo infusus ligantur, et accenduntur, postea decollatur. Post quos Antonius presbyter, Anastasius, et Celsus puer, qui Spiræ requiescit in cathedrali ecclesia, una cum matre sua, atque alii plures diversis poenis interempti sunt. » Cætera pura sunt, nisi quod in fine habeat, cum *Fortunato diacono*.

ACQUICINT., nec *diaconi* in fine habet, nec *martyrum*, sed adjicit, *cum aliis tribus*. Suspicio, nomina non recte collata, adeoque codicem hunc, ut sæpe solet, ita etiam hic convenire cum Prateni.

VICTORIN., pro *Martianæ*, legit *Marinæ*.

MATRIC. CARTUS. ULTRAJ., incipit: « Martiane virginis et martyris. Wilhelmi Bituricensis episcopi, nobilis genere, qui a pueritia Deo servivit. Juliani martyris et Basilissæ virginis, cum cæteris multis martyribus. » Notabis Wilhelmu Bituricensem ab aliis passim recoili die sequenti. Vide ibi Acta.

DIVIONEN.: « Cœnobio sancti Benigni, juxta Divionense castrum, natalis sanctæ Paschasie virginis et martyris. » Citatur hic, extractum ex codice istius cœnobii, ex quo plura habemus.

FLORENTIN.: « Anconis, sancti Marcelli. Apud civitatem Bituricensem, sancti Guilielmi episcopi et confessoris. » Additur ibi in fragmento membraneo ms. « Consecratio ecclesiæ sancti Laurentii de Florentia, quæ consecrata anno Domini mxx a Domino Nicolao papa II. Olim episcopus Florentinus fuit. »

EDITIO LURECO-COLON., post *passiones leguntur*, inserit: « Et licet vero matrimonio fuerint copulati, tamen clam in virginitate vitam finierunt. Ex quorum etiam collegio, » etc., satis pure. De *Martiana*, additur: « Quæ in Casarea, Diane simulacrum confregit, et bestiis tradita, pro Christo tandem a Leopardo exanimatur. » Smyrnesibus addit *Diaconi martyrum*. « Eodem die, beati Agatii confessoris. » Vide Prætermisos. « Treveris, invenio sancti Symeonis confessoris. »

GREVEN: « In Africa, Jocondi, Quinti, Saturi martyrum. » Ex Hieronymianis, vel Rabano, hinc inde sanctos aliquos decerpit, quos plerumque incuriose divellit, vel transportat. Sic pergit: « Eodem die beati Marcellini [sic legendum non Marcelli, ut supra], Anconitani episcopi, de quo beatus Gregorius narrat i Dialogorum, quod ipso contra ignem vehementissimum a ministris (quo ambulare non valebat) opposito, ignis omnino refriguerit. Item, sancti Agatii confessoris. An non Agritii, de quo vi et iterum xiii Jan. Treveris, inventio sancti Simeonis confessoris. Bartwaldi, archiepiscopi Cantuariensis confessoris. In Cancia Adriani abbatis confessoris. Ipso die, Felani abbatis et confessoris. »

MOLAN. Aliis litteris textui inserit Adonis verba de casto conjugio, de institutis monasteriis, de monachis, et virginibus eorum disciplinæ subiectis, qua supra retulimus in codice Rosweydingo. Deinde in

fine minutioribus typis : « Divioni, sanctæ Paschasie virginis, cujus meminit Gregorius Turonensis. » Sequitur Marcellinus cum elogio ex Greveno supra. « In Cantia, Adriani abbatis, et confessoris. Bertinaldi archiepiscopi Cantuariensis et confessoris, quorum meminit Beda in historia gentis suæ. » Meminit sane, sed monet Castellanus, non Bertinaldum, nec Bertwaldum, ut Grevenus, sed Berecht-

A waldum cum præfato Beda, aut Brithwaldum cum Gocelino appellandum esse. Illum consule in notis hoc die pag. 133. Editiones posteriores idem habent de Adriani abbate, quod in priori, idem est in textu, sed cætera omnia exclusa sunt. Quorum loco ponitur : « In Nortmannia, depositio beati Waningi confessoris. Hic nobile monasterium Fiscanense fundavit, et Leodegarium exulem fovit. »

IV Idus.

Apud Cyprum, beati Nichanoris diaconi de septem primis, qui gratia fidei, et virtute admirandus, gloriosissime coronatus est. In Thebaide, natalis beati Pauli primi heremitæ, cujus animam inter apostolorum et prophetarum choro ad cælum ferri ab angelis sanctus Antonius vidit.

NOTE

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Belini* 1 editione *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Cogor scribere *Nichanoris* cum codicibus melioris notæ, Greveno, et aliis; quem scribendi modum Usuardum secutum existimo, tametsi nominis etymon ferat, ut sequamur Romanum parvum et Adonem, qui forte a Rosveydo correcti sunt, sicuti Usuardus a Molano. Post, *de septem primis*, visum est Belino apponere, quod forte in Adone invenerat, nempe *diaconibus*; patet ex aliis codicibus, Usuardi simplicitas. Molanus legit, *gloriosissime coronatus*, sed alii passim cum manuscriptis, *gloriosissime coronatus*, quæ in Adone conjuncta sunt cum *Apud Cy-*

B *prum* hoc modo. *apud Cyprum gloriosissime coronatus est*, unde datur intelligi cruenta morte martyrii lauream consecutum. Usuardi transpositio incertum Castellano reliquit, utrum ea coronatio ad martyrium, an ad cœlestem gloriam referenda sit. Pro *Thebaide, natalis, heremitæ, ad cælum* alii scribunt *Thebaida, natalis, eremitæ, ad cœlos*, verum hujusmodi minutias in decursu negligendas, satis supra indicavi, et ita quidem, ut nec nobis stabilis scribendi modus esse possit, variantium sæpe codicum, vel ipsos errores sequentibus.

OBSERVATIONES.

Qui in Adone inter apostolorum festivitates una ferie, diversis licet diebus referuntur, hi apud Græcos simul collecti sunt xxviii Julii, nempe *Prochorus, Nicanor, Timon et Parmenas*. Hæc sub unum aspectum hic ponere volui, ut una indicem quatuor hos diaconos, Hieronymianis, Bedæ et cæteris antiquis ignotos, primum ab auctore Romani parvi, pro mero, opinor, arbitrio, in certos dies fuisse distributos. Unde ab Adone, Usuardo et Notkero, accepti hodie coluntur; Prochorus ix Aprilis, Timon xix Aprilis, Parmenas, xxiii Januarii, ut suis locis erit repetendum. Itaque *Nicanoris* prima positio uni Romano parvo debetur : *Et in Cypro, Nicanoris de vii diaconibus*. Quæ in Adonis Martyrologio vix immutata sunt, et tertio duntaxat loco signata, cum apud utrumque primo loco agatur de Paulo. Undenam Ado breve suum elogium inter Festivitates extraxerit, needum comperi, neque enim Acta ulla prodita sunt, nec quidquam etiam recentissime invenit Tillemontius tomo II, pag. 70, nisi quod cum Bollandi respuerit. Si tamen Adonis verba expendantur : *Apud Cyprum gloriosissime coronati*, haud dubium, quin de martyrii laurea, quantumvis aliunde incerta: intelligenda sint, id quod nonnulli codices nostri auctiores rotundius expresse. Usuardus forte timide, saltem subobscure loqui visus est dum utrumque Adonis textum commiscens, ejusdem phrasim non satis clare transposuit. Notkero ductoris mentem pressius insequente. *De Paulo* sic meminit primoloco Romanum parvum : *In Thebaida, sancti Pauli eremite*. At Pauli celebritas antiquior est, a Beda nimirum prius in sa-

C cris tabulis consignata, ubi brevi ornatur elogio, a Romano paululum aucto, ab Adone, et ex hoc a Notkero transcripto, sic tamen ut hic pro cxiii male legerit cxiii, facili lapsu ex litterarum numeralium transpositione. Noster autem Adonis elogium ita contraxit, ut solam ætatem, et in eremo commemorationem exclusisset. Hactenus pro textu nostro, quem et genuine Usuardinum esse constat, et ex Adone ferme ad verbum acceptum. De Actis non loquor, vitæ geminæ, a Bollandi editæ, illustratæ et vindicatæ, nihil magnopere est quod a recentioribus, aut opponi, aut supperaddi possit. Sed quid causæ esse dicemus, cur *Melchiam* papam omiserit Ado, a Beda, quem describebat, imo et ab Hieronymianis aliisque antiquis disertissime notatum? Rursus unde *Hyginus* substituitur, vetustioribus omnibus incognitus? Malo fateri ignorantiam, quam conjectando hariolari. Est præterea in eodem Adone quarto loco, *adventio sancti Hermetis martyris*. Sed annuntiationes illæ ambæ ab Usuardo plane reticentur. De adventione Hermetis legi possunt Rosveydi annotationes ad Adonis Martyrologium pag. 225, et indiculus noster Prætermissorum hoc die. Cur in Romano moderno Paulus ad xv Januarii translatus sit, cum priores omnes dies alio officio ecclesiastico impediti sint, clarius est, quam ut explicatione indigeat. Wandalbertus sic hodie Melchiam et Paulum conjungit.

Quarto Melchiam, Paulusque eremita, beato Sublati fine, æthereæ latentur in arce.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ., servato Usuardi ordine, Adonis textum ei ferme supponit : « Natale beati Nichanoris, qui unus fuit de septem diaconibus primis. Hic gratia fidei, et virtute admirande (admirandus), apud Cyprum gloriosissime coronatus est, ibique venerabiliter sepultus. In Thebaida, natalis beati Pauli primi heremitæ, qui a sexto (*omissa est vox* decimo) ætatis suæ anno, usque ad centesimum tertium decimum, solus in eremo permansit. Cujus animam, etc. »

ROSWEYD. : « Apud Thebaidem, natale... Qui a xv

ætatis suæ anno usque ad ciii solus, etc. Ygini papæ et confessoris. » De quo vide Auctaria die sequenti. « Item Romæ, Melchias papæ et confessoris. » Consule Prætermissos. « Apud Cyprum, beati Nicanoris, qui fuit unus de septem diaconibus. »

ANTUERP., MAX-LUBEC. ET UGHELLIAN., passim conformes, puro Usuardo superaddunt : « Romæ, Melchias papæ. Bituricas, sancti Guilielmi episcopi et confessoris. » Quem ultimum recentiori manu adjectum invenio codici PULSAN. hoc modo : Eodem

die apud Bituris, natalis sancti Ullmi, archiepiscopi A et confessoris. »

MUNERAT., cætera etiam purus, ita finit : « Bituricas, natalis sancti Guillermi, ejusdem urbis archiepiscopi, vita et miraculis gloriosi. » Huic plane similis est Usuardus ille, quem *agonibus martyrum* immistum diximus.

ANTUERP-MAX., LOVANIEN., LEYDEN., BELG. et edit. ULTRAJ.-BELG., in Paulo : etiam Adoni ni sunt, ut supra, sed habent, *sexto decimo*. Tum inserunt secundo loco : « Romæ, sancti Agatonis Papæ. » Tertio loco de Nicanore, pure. In fine : « Apud Bituricas, natale beati Wilhelmi, episcopi et confessoris, vita et miraculis gloriosi. »

ULTRAJECT. et LEYD-LAT., proxime superiores excedunt in eo, quod de Paulo adieciunt : « Pallium autem ejus de foliis palmarum contextum, idem Antonius suis usibus, in omnibus solemnitatibus vendicavit. Hujus sancti viri vitam cum Hieronymus descripsisset, ait : Obseero, ut quicumque hæc legerit, Hieronymi pectoris meminerit, cui si Dominus optionem daret, multo eligeret tunicam Pauli cum meritis ejus, quam purpuras regum cum regis suis. »

ALBERGEN. et DANIC., eadem omnia habent, sed præterea de Agathone superaddunt : « Qui octogesimus primus post beatum Petrum, sedit annos quinque, menses sex, dies quidecim. » Vide Acta.

CENTULEN. : « in Cypro, beati Nicanoris, qui unus fuit de septem diaconibus primis, et martyrio vitam complevit. » In Paulo Adonianus est, sed ponit, « a quinto decimo ætatis anno, etc. »

BRUXELLEN. In Nicanore satis purus, sic pergit : « Romæ, natale sancti Iginii papæ et confessoris. Qui clerum componens, officia per gradus distribuit, et ut baptizandum, seu confirmandum patrinus levet, constituit. Et Romæ, sancti Melchiadis papæ. Qui prohibuit, ne die Dominica jejuniū ageretur. » De Paulo nihil novi affert. Tum : « Item Romæ, beati Agathonis papæ. Quidum quemdam leprosum oscularetur, ille statim mundatus est. » De Wilhelmo, ut supra.

HAGENOVEN. in Nicanore etiam satis purus est. Tum : « Romæ, Agathonis papæ, qui in sede Apostolica [sedit] annos quinque et menses sex. Hic constituit, ut distinctus sit habitus virorum, et mulierum in vestibus, et in erinibus. Iste papa condemnavit illos, qui negant in Christo duas esse voluntates, et duas operationes, in concilio Constantinopolitano. In Thebaydæ, Pauli primi heremitæ et confessoris. Qui accusatus a sororio suo, qui hæreditatem illius habere voluit, quod Christianus esset, fugit in heremum : primo quidem necessitate, ut mortem carnis evaderet, sed tandem necessitate utitur in voluntatem, xvii annis in spelunca quadam latuit, ubi ille soli Deo vacavit, et ubi a Deo pane cœlesti pastus est. Cujus animam... Pro ejus gloria Anthonius lætabatur, et pro morte illius plurimum recreabatur. Cujus corpus mortuum Anthonius flexis genibus, manibus in cœlum protensis, invenit, et auxilio leonis sepelivit. »

AQUICINCT. : « Romæ, Hygini papæ. Hic constituit clerum, et distribuit gradus. » Hæc sunt Adonis.

VICTORIN. et REG. SUEC., signatus num. 130 : « Romæ, sancti Melchiadis papæ. »

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Pauli primi eremitæ. Nicanoris diaconi, et martyris, unius de septem primis. Polieucti martyris. » Remittitur ad xiii Februarii. « Et Nearchi. » Hunc non novi. Tum de *Vitali*, etc., ex die precedenti.

REG. SUEC., sub num. 420 : « Item Bituricis, natalis beati Guillelmi confessoris et archiepiscopi, qui multis claruit miraculis. »

In VATICAN., sub num. 5949, deest *Nicanoris*. Adiecitur : « Romæ, sancti Melchiadis papæ. Et natalis sancti Gregorii Nazianzeni, in sancta Sophia. » Quod est monasterium Beneventi.

FLORENTIN. : « Apud civitatem Bituricensem, sancti Guillelmi episcopi et confessoris. »

REMENS. ecclesiæ SS. Thimothei et Apollinaris : « Ambianis, translatio corporis sancti Firmini episcopi et confessoris. » Qui utpote junior, *confessoris* cognomentum habet : sed mirum, de eo nihil haberi in nostro Ambianensi.

EDITIO LUBECO-COL. primo loco de Paulo eadem habet, quæ ULTRAJECT et LEYDEN. De Agathone etiam ut ibi, etc., In Nicanore satis pura est. De Wilhelmo rursus, ut citati codices.

BELINI editio altera in hoc deficit, quod de Paulo, non Usuardina, sed Adoniana sit.

GREVEN. : « Eodem die, sancti Guillelmi, quem nos Germani Wilhelmum dicimus, Bituricensis archiepiscopi, ordinis Cisterciensis, vita et miraculis clari. Erat iste sanctus fere semper hilaris et jocundus, quod quibusdam displicebat austeris. Item, beati Agathonis papæ et confessoris. Qui octavus decimus post Petrum (*palpabilem anachronismum nemo non ridet*) sedit annis quinque, mensibus sex. De beati Gregorii papæ X et confessoris. » Item C ejus canonizatione pridem Romæ actum est, et rursus agitur. Denique : « Polieucti martyris. »

MOLAN. : « Bituricas, natale sancti Guillelmi, ejusdem, etc., Ambianis, translationis sancti Firmini episcopi et confessoris. » Vide dicta. Melchiade, simpliciter : « Eodem die, elevatio corporis sancti Vvasulfi confessoris. » Deinde typis minoribus : « Castro Divionensi, sanctæ Floridæ virginis, ejus meminit Gregorius Thronicus. » In secunda et tertia editione, non capio, ob quam causam Usuardum turpiter mutilet, expuncto Pauli elogio. Post *eremite*, de suo adiecit litteris Italicis : « sed transfertur post octavas Epiphaniæ ad diem decimum quintum mensis ejusdem. » De Melchiade, et Florida in hisce non loquitur : sed ex Græco suo Horologio substituit : « Die decima, sancti Domitiani episcopi Melitinæ. Et sancti Marciani presbyteri, et æconomi magnæ ecclesiæ. » Quod aut quale extractum ex dicto Horologio habuerit Molanus, aut quis ei versionem suggesserit, nescio ; certe fontem non consuluisse, ex multis patet, ut alibi diximus : exemplo hic sit omissus is qui primo loco ponitur, *Gregorius episcopus Nyssenus*.

III Idus.

Die 11.

In Africa, natalis beati Salvii. In hujus natali sanctus Augustinus verbum fecit ad populum Cartagini. Apud Alexandriam, sanctorum confessorum Petri, Leucii, quorum gesta habentur.

NOTÆ

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Antwerp-Maj., Pulsanen., Centulen., Antwerp., Max-Lubec. et Ughellian., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

In Antwerp-Maj. ad *Salvii*, additur *martyris*. Lego *In hujus* : ut Nostrum ex Adone sumpsisse, puto, tamesti sensus nitidior videtur, si cum Beda scriberem *in ejus*, ut habent Rabanus, Notkerus, et

Usuardi codices plures, tum mss. tum excusi, ut Centulens., Brux., Hagen., Munerat., Belin., etc. *Carthaginis* scribit Belin., Greven., Mol. et alii, rectius codices multi cum Beda *Carthagine*, at purio-

res codices nostri exigunt *Cartagini*, ut habetur in textu, quamvis exactior orthographia stet pro *Carthagini*, ut scripsit Ado. Post *Alexandriam* inseruit Antuerp.-Maj. *natale*, etc. Dubium non est quin sit scribendum *Severi*, quamvis Torn., Ant. Max-Lubec. et alii ponant *Severini*; ut Muneratus legit *Salini*, Belin. *Silvii* pro *Salvii*. Sed nulla major variatio, quam in nomine *Leucii*, quod Usuardus hic recte posuit, forte ex codicibus Hieronymianis Adonem corrigens, qui præeuntem, sed errantem Romani

A parvi auctorem seculus fuerat. Ex codicibus nostris alii scribunt *Leuci*, *Lencii*, *Leuticii*, alii *Genucii*, *Leontii*, *Leucii*, *Euthitii*, etc., aperto, ni fallor, amanuensium errore. Mirus est Pulsan. codex in distinguendis tribus ultimis sanctis, ita scribens : *Apud Alexandriam, sancti Leucii episcopi et confessoris. Item apud Alexandriam, sanctorum confessorum Petri et Severini, quorum gesta habentur*. Quo tamen modo difficultas non tollitur mox discutienda.

OBSERVATIONES.

Salvii memoriam in sacris Fastis antiquissimam probat imprimis Kalendarium Carthaginense a Mabilione vulgatum, a Ruinartio recusum, in quo hoc die clarissime legitur : *Sancti martyris Salvii*. Apographa Hieronymiana aliis cum martyribus immiscent, utique non Hispanis, sed Africanis, siquidem in iis codicibus contineatur. Ut ut fuerit, reliqui Martyrologi de eo seorsim, et solo meminere, ut Beda, ex quo Ado, ex hoc Usuardus immutata phrasi transcripserunt : ubi observari velim, annuntiationem apud eos ita positam, ut de mortis genere nihil elici queat. Atque hic aperte Romanum parvum Bedæ posthabuit Viennensis noster, cum in priori diserte legatur : *In Africa, Salvii martyris*. Et vero *Salvium martyrem* dici oportere non Kalendarium solum et Hieronymiana apographa jam citata evincunt, sed id ex Posidio demonstrat Bollandus, sanctum nostrum ab alio cognomine, sed eo hæretico Donatista, accurate distinguens. Mirandum prorsus quod Rabanus Bedam describens, *Salvio* tribuat titulum *confessoris*, contra vero Notkerus, qui hunc et Adonem præ oculis habuit, *martyrem* asserat. Wandalbertus nihil in utramvis partem definit, dum canit :

Salvius hinc ternas Carthagine consecrat Idus.

Nodus intricatior objicitur circa tres alios sanctos Bedæ, Floro et Rabano ignotos, quos ita primo loco memorat Romanum parvum : *Alexandriæ, confessorum Petri, Severi, Lucii*, insolito plane enuntiandi modo. Sequitur Ado, ea plane phrasi, quam Noster descripsit, omissa voce *natalis*, mutatoque *Lucii* in *Leucii*, ut supra diximus. Idem habet Notkerus, legens cum Hieronymianis *Leucii*, atque ultima verba expungens, *quorum gesta habentur*. Ut cla-

rius patescat tota difficultas, cum his compara verba Hieronymianorum primo loco : *In Alexandria, Petri, Severi, S. Leuci confessoris, et Absolami*, vel *Abolami*, vel *Assolami*; solus codex Lucensis post *Absolami* adiecit, *quorum gesta habentur*. Quid hic jam statuas? An Romanum parvum sua ex Hieronymianis male descripsisse? Id mihi non sit verosimile. An utrumque auctorem errasse? Solita modestia hæc enodare conatur Florentinius, nec invenio hactenus quod in ejus conjecturis reprehendi merito possit. Castellanus Romanum parvum non unius erroris arguit; nec Adoni pareit, quod clausulam forte ex Hieronymianis acceptam apposuerit, *quorum gesta habentur*. Et hoc quidem recte, nam si ea vidisset, non tam jejune de iis fuisset locutus. Turbat omnia titulus *confessorum*, a Romano parvo tribus applicatus, ab Hieronymianis, soli *Leucio*, isque adeo magis mirus mihi accidit, quod in his codicibus et Romano parvo rarius recurat, aut *sancti*, aut *confessores* appellatio nunquam forte sub ea notione, quam ei nos vulgo tribuimus. In ea perplexitate, malo aliorum conjecturis acquiescere quam novis dubiis dubia cumulare. Sit confessor solus *Leucius*, forte Brundusinus episcopus : de quo Epternacense egraphum meminit C VII Januarii; *Petrus et Severus* Alexandriæ tribuantur, donenturque laurea martyrum : *Petrus* male Alexandriæ collocatus, idem sit cum *Basalmo* et *Absolamo*, et *Anlanensi*, de quo ad III Januarii; sic de *Leucio* et *Absolamo* verum erit dicere, *quorum gesta habentur*, licet *Leuciana*, ut minimum, correctione magna opus habeant. Si tanti tua interest, vide Bollandum et duos proxime citatos. Nobis si quid alicunde novæ lucis affulserit, ea in Supplemento communicabitur.

AUCTARIA.

ROSWEYD. incipit ab Alexandrinis satis pure. Deinde : « In Africa, Salvii episcopi. In ejus natali, etc., Item, beati Gregorii Nazianzeni episcopi. » In Præmissis bene remittitur ad IX Maii. Tum : « In Aquilegia, Paulini [Patriarchæ.] » Vide Acta.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN. et LOVANIEN., de cætero puri, sub finem annuntiant : « Romæ, natale sancti Iginii, Iginii et Hygini, papæ et martyris. » Quibus ex Adone addit BELIN. : « Hic composuit clerum et distribuit gradus. »

ALBERG. et DANIC. plussculum adiciunt : « Qui octavus post beatum Petrum, annis quatuor et mensibus tribus salubriter gubernans Ecclesiam composuit clerum et distribuit gradus, consummatoque martyrio, tandem sepultus est juxta corpus beati Petri. »

AGONES MARTYRUM in fine : « Romæ passio sancti Hygini papæ, qui Telesphoro martyri in pontificatu successit. »

LEYDEN.-BELG. et editio ULTRAJ.-BELG. in principio *Hyginum* ponunt, quem primus codex *octavum* post beatum Petrum, alter *decimum* pronuntiat. Uterque vero in fine Hyginum denuo repetit, eodem plane modo quo habent codices mediæ notæ.

BRUXELLEN. primo loco refert Alexandrinos satis pure : Tum : « In Africa, sancti Salvii confessoris

et martyris. In ejus, etc. » Quæ plane nova est annuntiandi formula.

HAGENOVEN. in textu satis purus, plura habet de Hygino, sed quæ præter jam dicta, aut inferius dicenda commemorat, referri non merentur.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. *Salvium episcopum* facit.

D CODEX VATIC. 5949, præter Hyginum adjicit Nicanorem die præcedenti. Deinde : « Natalis sancti Leucii episcopi et confessoris. » Qui procul dubio Brundusinus erit.

ALTEMS., in Anglia auctus : « In Britannia, apud Leoministiam, passio Ethewoldi regis. »

STROZZ. : « Eodem die, gloriosissimi sancti Gregorii episcopi Nazianzeni et confessoris, magistri sancti Hieronymi, magnæ sanctitatis viri, vitæ et virtutis. » Forte in S. Sophia, ut heri dictum est ex codice Vaticano. Vide supra.

EDIT. LUBECO-COL. sic incipit : « In Oriente, sancti Balthasar regis, et antistitis, qui hac die obdormivit in Domino, divino sacrificio in ecclesia prius celebrato ac sumpto. » Præter ea quæ de Hygino jam diximus, sic habet : « Hic constituit, ut unus patrinus, vel una patrigna suscipiat puerum levatum a fonte baptismatis; similiterque in confirmatione Consummatumque martyrio, tandem sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano. » Tum ita concludit :

« Eodem die, sanctorum Eugencii et Felicitatis A martyrum. »

GREVEN., ait Balthasarem « tertium fuisse inter tres magos; » de reliquo convenit cum dictis, addens de suo : « Hoc etiam die, vel secundum aliquos sequenti, festiva memoria agitur trium insimul Magorum. » De Hygino asserit, « in persecutione Severi martyrio coronatum : » melius HAGEN. *Antonium* scripsit, volens dicere *Antoninum*, ut Bollandus post Romanum statuit. De Eugenio et Felicitate supra. « Item secundum catalogum Sanctorum, natalis beati Salvii episcopi Ambianensis, alias Engolismæ civitatis, et discipuliejus, martyrum, qui secundum alios passi sunt vi Kai. Julii. » En confusionem manifestam, quæ forte Baronio occasionem præbuit hoc die collocandi Salvium Ambianensem cum titulo martyris, qui tantum confessor fuit, ut recte posuit Bollandus, hunc tamen diem perperam servans, cum ad xxviii pertineat, ut bene observavit Rosweyds in epistola sæpe laudata, his verbis : « Quæritur, 1. unde Baronius Salvium Ambianensem episcopum hoc die Martyrologio inseruerit ? Habeo vetus Martyrologium ms. quod eum xxviii Octobris ponit. 2. quomodo eum vocet martyrem, cum tantum fuerit confessor, Martyrologio jam citato attestante; 3. cum in notis dicat de eo agere Sigebertum anno Domini 801, et idem repetat xxvi Junii, cum agit de Salvio Engolismensi, qui martyr fuit, satis indicat Salvium Ambianensem episcopum, et Engolismensem a se in unum conflatos. » Porro de Engolis-

mensi, seu potius incertæ sedis episcopo, quem « in portu Valentianæ » xxvi Junii refert Usuardus et alii passim, vide Acta Junii ad præfatam diem : et de Ambianensi hodierno plura alia a Bollando curiose in commentario prævio notata.

Pergit GREVEN. : « Item Paulini patriarchæ Aquilegensis. In Setynvelt, Honoratæ virginis. » De hac et illo consulat Bollandus. « Item ibidem, translatio Sanctorum Potentini diaconi, Felicii presbyteri et Simplicii militis, martyrum. » Vide Acta xxiii Junii.

MOLAN. in prima editione Belini verba de Hygino descripsit, et alio minori caractere adjecit : « Anastasii monachi et confessoris, de quo Gregorius Dialogorum lib. 1, cap. 8. » At in posterioribus, auctor prodiit, ubi expuncto Anastasio, suppositus : « Virgornæ, sancti Eguini episcopi et confessoris. Die undecima sancti Patris Theodosii cœnobiarchæ. » Dehinc minori caractere : « Colonia, obitus Jaspari tertii Regis, festum duplex. Cæsareæ Palestinæ, sancti Petri ascetæ, id est religiosi, sive monachi, qui sæpe rogatus, ut adolescentiæ suæ parceret, eorum exhortationibus neglectis, per ignem velut aurum purissimum, fidem in Christum excelso animo probavit. » Recte, ni fallor, opinatur Bollandus inter hujus diei prætermis-
B missos, non alium hunc esse, quam *Abasalmum*, seu *Abelamum*, alijs *Balsamum* etc., de quo ad diem iii hujus mensis et hic supra abunde dictum.

Pridie Idus.

Apud Achaïam, natalis beati Satyri martyris, qui transiens ante quoddam idolum, cum exsufflasset illud, signans sibi frontem, statim corruit, ob quam causam decollatus est. Eodem die, sancti Archadii martyris, genere et miraculis clari. [Apud Bouillart. : « In Cæsarea Mauritanie sancti Archadii, martyris genere et miraculis clari.]

Die 12.

NOTE.

Ita legunt *Herintien.*, *Tornacen.*, *Antuèrp-maj.*, *Rosweyd.*, *Pulsanem.*, *Antuèrprien.*, *Max-Lubec.*, et *Ughellian.*, *Albergen.*, *Brugensis.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.*, *Molan.* et *Agones martyrum*. Quibus adde

C codices omnes in præfatione citatos, quatenus textum referunt, exceptis *Pratensi* et *Aquicinctino*, ut statim dicam.

« Quem Archadium Cæsareæ in Mauritania passum testantur tum Archadii ejusdem acta, tum alia etiam Usuardi Martyrologia. Quid ex hac pugna colligemus ? Codicem nostrum, ut Sollerio videtur, Usuardi manu exaratum non esse ? Minime gentium. Sed Usuardo vel ignota penitus fuisse, vel non visa hæc sancti Archadii Acta ; indeque in eum incidisse errorem quem alii postmodum ejus Martyrologii scriptores emendarint. Usuardi porro in manus venire potuerunt codices nonnulli in quos eo irrepsit facilius idem error quod ea ætate vulgaris fuisse

videatur. Plures Ruinartius noster Act. select. Mart., pag. 590, laudat, nominatimque Colbertinos duos, unum R. R. P. P. Fulienisium, alterum Remigiano monasterio Hincmari Rhemensis episcopi dono datum in quibus sanctum Archadium Cæsareæ in Mauritania passum esse legitur. Eidem monasterio largitus quoque est idem antistes exemplar tractatum S. Zenonis Veronensis episcopi, quorum trigessimus nonus libri primi sic inscribitur : *De natale S. Archadii qui habet natale pridie Id. Januar. in civitate Cæsareæ in Mauritania*. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Rosweyd. nonnihil a puritate deficit, dum sic incipit : *Sancti Satyri martyris, civis Arabie-qui*, ect. Usuardus certe legit *Apud Achaïam*, ut in Adone reperit qui Bedam secutus est, tametsi in Romano parvo inveniret, *Antiochiæ*. Quid in Beda et Adone significet *civis Arabiæ* haec tenus queritur : ego cum purissimis nostris codicibus, tum manu-scriptis tum excusis, eas voces omisi, nec dubito, quin id ab Usuardo factum fuerit, idque merito : neque enim, ut bene advertit Castellanus, rectè quis regionis alieujus, sed urbis civis dicitur, Sunt qui cum Rosweydo et Beino scribunt, *exsufflasset in illud* ; sed articulum *in*, quæ addi posset, nulli puriores codices habent, uti nec supradicti antiquiores Martyrologi. Antuèrp. Maj. ante *sancti Archadii*, inseruit, *natale*. Porro *Archadii* a me in textu scriptum nemo miretur, cum lectionem codicum sequi profitear.

D *cadii*, quem apud antiquiores Martyrologos, ex quibus sua Noster accepit, nusquam reperies. Acta *Achaïam* diserte exprimunt, in qua regione verosimillime passum martyrem existimo, ut dicitur in Observationibus. Hic solum agitur de positione in Pratensi, et, qui eum sequitur, Aquicinctino adjecta, nempe *in Cæsarea Mauritanie* : sed quæ in nullis aliis codicibus, quorum longam seriem in præfatione exhibuimus, in nullo, inquam, Usuardino codice apparet. Est nihilominus, qui, codicis illius prætense-autographi auctoritate, pro dicta positione certat, ut iis compertum, qui Castellani notam legerunt pag. 178. Amica ea super re, priusquam hoc opus serio aggredere, disceptatio epistolaris inter nos fuit ; atque hoc loco se prodidit viri eruditissimi pro tuendo amato sibi codice studium. Cum enim inter alia, observationibus ejus objecta, hunc ei locum produxissem, nec effugio pateret locus, huc demum rediit ejus oratio, quam ex epistola Gallica

Controversia est super loco passionis sancti Ar-

ad me data xxix Novembris 1709 Latine reddo : A « Fieri potuit, inquit, ut qui hic primus codicem Pratensem descripsit, cum alias non nosset Cæsareas præter Cappadociensem et Palæstinam, putarit Usuardum memoria lapsum, dubioque perplexum, utram Cæsaream præcligeret, utramque excluserit, nunc substituens : *Eodem die.* ». Quam hæc responsio rem non conficiat, nemo, opinor, non perspicit. Viderat et legerat, quisquis scriptor ille fuerit, *Cæsaream Mauritaniam* alibi, et novissime ab Usuardo expressam ix Januarii ; et tertio post die, si superis placet, eamdem ipsam *Cæsaream*, tanquam ignotam expunxit. Malim ego dicere quod res est, codicem nempe Pratensem, et hic et pluribus aliis locis in præfatione supra enumeratis, pure et genuine Usuardinum non esse, ac proinde merito hodie germanorum codicum numero a nobis exclusum. Qua de re pluribus alibi actum est

OBSERVATIONES.

Hoc iterum die Bedam Romano parvo prætulisse dicendus est Ado, si vera ejus sit lectio, *In Achaia*, et non potius *Antiochia*, ut habent bina exempla a Bollandi citata. Certum puto Romanum parvum simpliciter scripsisse *Antiochia*, *Satyri martyris*, quod Hieronymianorum phrasim non redolet. Vestustissimum, et, ni fallor, etiam purissimum hic est Epternacense, in quo solum legitur : *In Achaia, Cyriaci, Moscenti, Satyri*, absque elogio, quod subinde ex Beda acceptum, sed plane deformatum, in alios Hieronymianos codices importune et contra eorum styllum intrusum est, attamen ab Acherio ex Corbeiensi a se edito non fideliter expunctum ; merito quærente Florentino, istud apographum in Spicilegio non integre fuisse redditum. Vera textus nostri propago ex puro Hieronymiano in Bedam, ex hoc in alios defluere videtur. In Beda autem satis probabiliter censuere Henschenius et Papebrochius et integre scriptum fuisse : *In Achaia, Cyriaci, Mosanti, Satyri civis Arabia*, etc., quemadmodum ex eo transumpsit Rabanus. At Viennensis, forte egraphum nactus, in quo solum legeret : apud *Achaia*, *B. Satyri*, etc., eundemque reperiens in Romano parvo, exclusis duobus prioribus, unum nobis reliquit ; quem inde desumens Usuardus, in posteriores omnes transfudit : sic tamen, ut quod ei redundare videbatur, *civis Arabia*, omnino expunxit. Quod vero notat Castellanus, Flori inadvertentiam, Adonem et Usuardum in errorem induxisse, ex præconcepta opinione supra refutata oritur, non enim Florus, ut cuius clare patet, sed

Beda ipse Adoni et forte Usuardo præluxit. Ad verum martyrii locum quod attinet, tandiu de eo disceptabitur quandiu deerunt Acta, ex quibus is solide determinari queat : nec liquet hæcenus unde elegii sui materiam Beda acceperit. Interim nobis sufficiat et genuinam Usuardi sententiam et ejusdem derivationem ostendisse. Wandalbertus (vere an falso, non disputo) solum ita contra Molanum restituit Bollandus :

Plebs et Achæa suum pridie recolit Cyriacum.

Utrum ex hoc divisionem suam hauscrit Notkerus, nostra nihil interest. *Arcadii martyris* primus meminit auctor Romani parvi, de quo Ado non habuit quod adderet præter vulgare encomium, *genere et miraculis clari* : quæ verba in Usuardum et Notkerum transierunt, nusquam expressa positione seu loco martyrii, ut proinde frustra se torqueat Castellanus ad *Cæsaream Mauritaniam*, de qua in Variantibus egimus, Usuardo vindicandam. Ex præfatio codicis Pratensi, atque ex paucis Aetorum egraphis mss, contra omnia alia, existimat haud obscure Ruinartius inter sincera et selecta, pag. 660, *Cæsaream* illam Mauritaniam, *Achaia* in Actis expressæ, præferendam ; ast ego ingenue fateor necdum me perspicere cur Actis ipsis, de cætero candidis et sinceris minus fidendum sit quoniam nescio quibus latinis subinde assutis, nisi quis eodem ferme jure Bivario gratulari velit, quod in famoso Dextri Chronico feliciter invenerit, *Ursaonam Bæticæ, tanti martyris sanguine consecratam*.

AUCTARIA.

ANTUERP-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., DANIC et EDITIO ULTRAJ-BELG. post. *Satyri martyris* addunt *civis Arabia* ; et annuntiationibus duabus, quas ex Usuardo puras habent, interponunt : « In Ægypto, sanctorum Petri, Aventini et Castoli. » Accepti sunt procul dubio ex aliquo Hieronymiano apographo, prætermisissis sociis *Philoromo* et *Zotico*.

BRUXELLEN. in prima habet, ut proxime citati. Secundo loco etiam de *Petro, Aventino*, etc. Tum : « In civitate Nichomedia, passio sanctorum Pastoris et Victoris. » Remittuntur ad xxix Martii. Sequitur de Arcadio, pure. In fine : « Item sancti Firiaci episcopi. » De quo vide Prætermisissos.

HAGENOVEN. in toto textu habet ut superiores, immista annuntiatione *Petro, Adventini*, etc. Tum : « Item [eodem] die, Polinecti [Polyeucti] Candidi et Florini martyrum, igne combustorum. Item Romæ via Lavicana, coronæ militum quadraginta, quos [quas] sub Galieno imperatore, pro confessione veræ fidei, percipere meruerunt. » Sed hi martyres ex sequenti die huc perperam retracti sunt. Ita forte amanuensis in aliquo vetustiori codice invenit, vel propria oscitantia transposuerit. Id vero magis mirandum in Baronio, qui utroque die eas coronas collocavit ; deceptum opinor a manuscripto codice sancti Cyriaci, quo plurimum se usum fateatur, ubi milites ii quadraginta, Africanis quatuor Zotico, Modesto, Rogato, Castulo (si tamen Africani sunt) male conjunguntur, cum ex purioribus Hieronymianis apographis, manifeste pertineant

ad sequentem diem, ut cum Usuardo ibi referemus.

CENTULEN., solitus abbreviator, ita habet : « Apud Achaia, sancti Satyris, martyris. Eodem die, sancti Archadii martyris. »

AQUICINCT. De positione sancti Archadii « in Cæsarea Mauritaniam, » jam abunde supra diximus. Sequitur : « Civitate Nicomediæ, passio sanctorum Pastoris et Victoris. »

MATRIC-VICTUS-ULTRAJ. : « Martiane virginis et martyris. Notatur in margine *Tatianæ*, cum Rom. »

AUGENTIS : « Civitate Nicomediæ, passio sancti Pastoris et Victoris. »

ALTEMPS. : « Civitate Nicomediæ, sanctorum Pastoris et Victoris. » Tum addit : « Apud monasterium beati Petri apostoli, quod vocatur Pire muthe, depositio beati Benedicti abbatis. Cujus Vitam Beda sacerdos conscripsit. » Locus ab aliis vocatur *Wirmundæ* : vide Bollandum et etiam Castellum in notis, pag. 183.

EDITIO LUBECO solito purior est, neque enim sanctum alium adjicit, sed sub finem elegii sancti Satyri, post *decollatus est* subdit, *a cultoribus ejusdem*.

GREVEN. : Joannis episcopi, alias papæ et martyris. In Ægypto, Aventini et Castoli : Eugenii papæ primi, confessoris, qui omnibus amabilis, et benignus, præsedit circa annum Domini dclii. » Melius scripsisset dcliv vel dclv. Vide ii Junii in Actis. « Item, beatæ Claudie matronæ Romanæ. » De

hac et Joanne papa vide Bollandum in Præter-

MISSIS. MOLAN., typis minoribus: «Sanctorum martyrum Eutropii lectoris, Tygrii presbyteri et Olympiæ, sanctæ matronæ, de quibus in Historia Tripartita libro x» De duobus primis agit hodie Bollandus. Olympiam remittit ad xvii Decembris. Vide Castellani notas a pag. 179. Sequitur: «Benedicti confessoris, primi abbatis Vutrimundensis in Anglia, Cujus Beda se conscripsisse fatetur historiam.» Vide homiliam a Bollando editam. Posteriores editiones sic legunt: «Vuirimundæ, in Anglia, sancti Benedicti primi abatis. Item, sancti Joannis episcopi Hierosolymitanæ ecclesiæ, ordinis Carmeli professoris.» Querit Bollandus in Prætermisissis quis hiesit Joannes episcopus Hierosolymitanus, eo inclinans, ut ex Palæonydoro credat intelligi Joan-

nem II vulgo, ordine XLV, sub ejus nomine venit famosus liber de *Institutione monachorum*, de quo hic pluribus agere supersedeo, cum abunde dicta sint a magistro nostro Papebrochio, in Tractatu chronologico de patriarchis Hierosolymitanis, et in Responsionibus ad exhibitionem errorum variis locis, de quibus consule indicem operis. Ultimo loco in his editionibus a Molano ponitur: «Die duodecima, sanctæ martyris Tattianæ:» quæ hic de more accepta est ex Horologio Græcorum. De Actorum ejus cum aliis confusione vide Bollandum hoc die, et Castellanaum pagina 176. Demum præter morem in fine reperitur Wandalberti versus:

Plebs Itachia suum pridie recolit Cyriacum.

Sed hunc versum a Bollando melius redditum superius exhibuimus.

Idus.

Die 13.

Romæ via Lavicana, coronæ militum quadraginta, quas sub Galieno imperatore pro confessione veræ fidei percipere meruerunt. Pictavis civitate, natalis sancti Hilarii episcopi et confessoris, qui ob catholicam fidem quadriennio apud Phrygiam relegatus, inter alias virtutes, fertur quod mortuum suscitavit. Remis metropoli, depositio sancti Remigii episcopi, viri eximie virtutis. Cujus sanctitatis præconium, merito credulitatis suæ, gens Francorum debitæ venerationis cultu celebriter recolit. [addit Bouillart., cursivo characterè: «In monte Verziaco, sancti Viventii confessoris.

NOTE

Ita Praten., in prima puritate Herinien., Tornacen., Munerat., Greven, Molan. et Agones martyrum.

^a Verba hæc, *In monte Verziaco*, etc., a recentiori manu adjecta esse Castellanus recte observavit. Quod additamentum tamen sola Bollando causa

B fuit cur Heriniensem Pratensi codice existimaret esse puriorem. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Inter codicem Heriniensem et reliquos ea hoc die dissonantia est, quod iste cætera quidem integerrime Usuardi textum referat, sed cum provincie Rhemensis fuerit, ut alibi ostendimus, id singulare habet quod Remigi sui annuntiationem cæteris primo loco præfigat, et pro *episcopi*, inferat *Francorum apostoli*. Scribo *Galieni*, ut passim codices habent, licet in nonnullis secunda manu id correctum inveniam. Tornacen., pro *veræ fidei* posuit *Christianæ fidei*. Idem *Pictavis civitate, beati Hilarii*, omisso *natalis*, sed præferenda communior uti et purior textus nostri lectio. Typographorum vitio fortasse tribuendum quod apud Munerat. non legatur *metropoli*. Greven. et Molan. de Remigio, post *episcopi*,

addunt *et confessoris*. In Molano autem post *confessoris*, non habetur *vir* et apud Grevenum post *merito credulitatis*, deest *suæ*. Scripsit olim Bollandus in Pratensi codice hoc die legi: *In monte Verziaco, sancti Viventii confessoris*. Quo ex capite vetustatem illius impugnatur. Sed id refellit Castellanus, tum in notis pag. 209, tum per litteras ad me datas, diserte asserens illa verba codici Pratensi recentiori manu esse adjecta, quod in antiquographo nostro explicatum non erat, atque adeo Bollando, qui aliud nunquam viderat, condonandum. Hæc causa superius notavi me Pratensem codicem inter genuinos computare, sed cum hoc addito, *in prima puritate*.

OBSERVATIONES.

Coronæ militum xl meminerunt Hieronymiana omnia a Florentinio vulgata, in quibus etiam exprimitur *via Lavicana*, præterquam in Lucensi, ubi *via Latina*. De illis nihil in Beda aut ejus sequacibus Floro et Rabano. Porro *coronam* non magis hic quam prima Januarii martyrem esse clarius ostendit Romanum parvum, dum ita loquitur: *Romæ, via Lavicana, militum xl, sub Gallieno imperatore*; quæ ex hoc ab Adone descripta sunt, præfixo militibus nomine *coronæ*, quod a Nostro servatum est, sed mutato, ut patet, casu et numero, nam qui in Adone videtur esse genitivus singularis, is in Usuardo rectus est in plurali numero, contra communem sanctos annuntiandi modum: cætera etiam paraphrastica elegantia modice ampliata sunt. Nimum, nisi fallor, sapere voluit Notkerus, et hic et 1 Januarii *coronam* a militibus segregans; et quidem hodie *Secundum* Hieronymianorum in *Secundinam* commutans, hoc plane modo: *Romæ, etc., Secundinæ, Coronæ et militum quadraginta, sub Gallieno imperatore*. Quæ de inelytissimo Pictavensi antistite Hilario dicuntur, ea a Beda primum scripta sunt, ab Adone nonnihil aucta, et ex hoc a Nostro accepta, ubi rursus ex collatione perspicis Flori

C phrasim ab Adoniana et Usuardina plurimum discrepare. Notkerus Adonem hic etiam non Rabanum secutus est. Romanum parvum brevissime posuerat: *Pictavis, depositio S. Hilarii episcopi et confessoris*: ubi observa *confessoris* appellationem peculiari sensu ab Hieronymo aliisque PP. Hilario tributam: ut notavit etiam Florentinius. Cæterum gloriosissimi catholicæ fidei contra Arianos assertoris Acta diligentissime illustravit Bollandus; Castellanus paucula curiose adnotavit, at rem omnem fuse complexi sunt eruditissimi PP. Benedictini in nova Vita a se concinnata et postremæ Hilarii operum editioni, a se itidem curatæ præfixa; nec minus accurate Tillemontius tom VII, a pag. 332. Prætereundum non est metricum Wandalberti encomium.

Idibus Hilario Pictavæ militat urbis

Plebs devota, suo pastor quam fulsit honore.

D De Remigio, celeberrimo altero Galliarum præsule, nihil hodie antiquiores memorant, si Florum in Bedæ auctario excipias, qui sanctum brevi elogio, sed ab Usuardino diversissimo, prosequitur. Apographa Hieronymiana, nescio ob quam causam,

Remigii, vel *Remedi depositionem* transferunt ad xv Januarii, iterumque cum reliquis omnibus Martyrologis annuntiant i Octobris, *Germano*, *Vedusto* et *Platoni* conjunctum nulla facta mentione translationis, ut ibi dicitur. Certum est Kalendis Octobris *Remigii festivitatem recolit*, ut habet Martyrologium Romanum, sic tamen, ut notet Motherius noster in nuperima versione Gallica, id intelligendum de locis ubi ritus Romanus receptus est, cum Remis totaque Rhemensi diocesi, et religioso et solemniter cultu, seu, ut loquimur, de præcepto, hac die Remigius celebrari consueverit, quamvis et ibi et tota

A Gallia officio duplici ipsis illis Kalendis Octobris honoretur. Plurima alia Remigium ejusque res gestas spectantia vide apud Clar. Castellanus in primo suo Bimestri a pag. 223. Ultima Adonis commemoratio est de *Vero*, *Viennensi episcopo*, sed hæc ab Usuardo omissa, ut non semel in decursu facilitatem invenies, præsertim dum de Viennensibus episcopis agitur. Rationem divinet, qui voluerit. Verum quæ ab ipso Usuardo relicta sunt, in Auctariis, ut plurimum restituta a posteris invenimus, ut de *Vero*, cujus nomen hinc inde immutatum est, mox videbimus.

AUCTARIA.

PRATEN. Jam diximus in eo codice recentius adjectum : « In monte Verziaco, sancti Viventii confessoris. »

ANTUERP.-MAJ. In prima Adonianus est, simpliciter scribens : « sub Galieno imperatore. » In secunda purus est. Tertiam sic corripit : « Remis, natale sancti Remigii episcopi et confessoris. » Vide Adonem Mosandri.

ROSWEYD. in xi militibus etiam pure Adonianus est. Tum litteris rubris majusculis inserit : *Oct. Epiph.* De Hilario, recte. Tum : « Apud Viennam, sancti Severi, episcopi, quæ præsedet ecclesiæ post sanctum Eventium. » Hæc ex Adone accepta sunt, sed corrupto nomine. Tum : « Remis, translatio sancti Remigii archiepiscopi et confessoris. »

PULSANEN., in textu non omnino castigatus, secundo loco inserit : « Eodem die, octava sacratissimæ Domini, ac Salvatoris nostri apparitionis. » In fine autem adjicit : « Hujus tamen sancti viri festum celebratur Kalendis Octobris. » Vide Observationes.

ANTUERP., MAX.-LUBEC. et UGHELLIAN., toto textu satis puri, in fine adiciunt : « Verziaco, natale sancti Viventii confessoris Christi. Ipso die, sancti Longisi, vel Longisii confessoris. » Bollandus *Leogisolum* vocat, queriturque nihil se de eo aliud natum præter nudum nomen in Martyrologiis. Vide Castellanus, pag. 200 et 201, ubi *Lawnogisilus*, etc.

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., ALBERGEN., DANIC. et editio ULTRAJ. BELG. incipiunt : *Octava Epiphaniæ*, In xi militibus et Hilario puri sunt. Sequitur : « Remis metropoli, depositio sancti Remigii episcopi, viri eximie virtutis. Hujus translatio agitur Kalendas, vel Kalendis Octobris. » Tum : « Treveris, sanctitatis, et doctrinæ viri. Qui cum esset Antiochenæ civitatis præsul, ad petitionem sanctæ Helenæ, missus est a Silvestro papa ad Treveros convertendos, qui post tempora sanctorum Eucharîi, Valeri et Materni ad pristinum paganismi vomitum ex magna parte redierant : ubi vir sanctus, ut alter Eucharîus populum ab antiquo errore ydolatriæ [idololatriæ] eripuit, ibique in pace vitam finivit. » Soli Rabano inter antiquos notus est Agritius, quem mavult Bollandus *Agæcium* dici. In vero Adone eum Baronius non reperit, censetque etiam Mosander adjectitium esse : qui citatur Beda, genuinus non est. De patriarchatu Antiocheno videatur Bollandus. Pauca alia notavit Castellanus pag. 198. Versiatio, natale S. Vincentii confessoris Christi. Ipso die, sancti Longisi confessoris. » Non *Longini*, ut Albergenensis.

LOVANIEN. differt a prioribus quod omittat longiorem de Agritio historiam.

CENTULEN. in prima Adonem sequitur. Tum : « Pic-tavis, sancti Hilarii episcopi, et confessoris, fide et virtute magnifici. Remis Francorum metropoli, depositio sancti Remigii archiepiscopi et confessoris. Ambianis, inventio sancti Firmini episcopi. »

BRUXELLEN. incipit : « Octava Epyphanie Domini. » Secundo loco de Agritio fuse, ut supra. Tum : « Remis, depositio sancti Remigii archiepiscopi, viri eximie virtutis, qui hac die feliciter migravit ad

Dominum. » Sequitur de Hilario, fere pure. De xl martyribus agit ultimo loco. Demum adjicit : « Apud Viennam, sancti Severi episcopi, qui post beatum Evencium, ecclesiæ illi digne præsedit. » Vide hæc supra, et parius in ipso Adone. « Vertiaco, sancti Vincentii confessoris Christi. Ipso die, sancti Longisi confessoris. Item sancti Firmini episcopi. »

HAGENOVEN. : « Octava Epiphaniæ. Ipso die, ut Chrysostomus dicit, specialis est memoria trium regum. Quorum primus obiit orando in Circumcisione, alius in Epiphania, tertius vero hodie. Et quia tunc illorum memoria agi non potest, ideo nunc Constantinopolitana Ecclesia illorum agit memoriam et festum. » Quomodo hæc concordent cum dictis superius de tribus magis, equidem non video ; sed satis usitatum est codicibus hujus auctori mira afferre, quæ nusquam alibi reperias ; nedum quærere velis, cum sæpe nec verisimilia sunt. De Agritio, superius dicta nonnihil interpolavit. Sequitur de Hilario, et Remigio etiam paulo auctius. De Viventio et Longiso, ut supra.

ACQUICINCT. : « Ambianis, inventio corporis beati Firmini episcopi et martyris. »

VICTORIN. et REG. SUEC., signatus num. 130 : « Eodem die, sancti Potiti. »

C MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. : « Octava Epiphaniæ. Hilarii episcopi et confessoris. Remigii episcopi et apostoli Francorum, eximie sanctitatis. Viventii confessoris. »

BIGOTIAN., qui fuit Patrum Cœlestinorum, signatus P. 5 : « Eodem die, Longisii confessoris. »

CODEX D. DU CHEVAL., signatus B : « Verziaco natale sancti Viventii, » etc., et de Longiso ut supra.

In VATICAN. num. 3949, deest *Remigii*, adjicitur : « natale sancti Potiti martyris. »

ALTEMPS. : « In Scotia, civitate Glasguensi, sancti Kintengerni sive Munguntii episcopi et confessoris. » Vide Grevenum.

FLORENTIN. præter memoriam Viventii et Longisi : pro quo *Longii* scribitur, sanctam referunt aliis ignotam : « Romæ sanctæ Demitriæ martyris, quæ sub Juliano apostata passa est, et a sancto Joanne presbytero est sepulta juxta palatium Juliani. » Excusus habet *Luceani*.

CODEX CASTRI KAROLI : « Dedicatio basilicæ sancti Petri Balmensis cœnobii. »

EDITIO LUBECO-COL. incipit : « Octava Epiphaniæ Domini. » In xi militibus et Hilario satis pura est. Tum : « Remis metropoli, depositio sancti Remigii episcopi, viri eximie virtutis et sanctitatis. Hic Francorum gentem idolorum cultui deditam, una cum rege eorum convertit ad Christum, et septuaginta annos et eo amplius in episcopatu explevit. Hic inter cetera miracula puellam a morte suscitavit. » De Agritio habet quæ superius descripta sunt. Deinde de Viventio sic loquitur : « Verziaco, natale sancti Viventii presbyteri et confessoris Christi, qui ad prædicationem beati Gregorii credidit. Quem centesimo vigesimo ætatis suæ anno defunctum, apud Gravionem castrum beatus Maxentius abbas sepelivit. » De Longisio, ut supra.

BELIN. initio habet de octava, et in fine subdit :

« Ipso die Versiacho monasterio, sancti Vincentii A confessoris ; » pro *Viventii*.

GREVEN. post Octavam de Agritio fere agit, ut supra. Tum : « Vernaco, natale sancti Juventii presbiteri, et confessoris. Qui Samaritanus genere in pueritia conversus, vita et miraculis clarus, anno vitæ suæ cxx apud Gravione mœstrum, ubi sanctus Hilarius Pictavensis locum ei manendi dederat, a beato Maxentio abbate sepultus est. » Videatur Bollandus hoc die, et Castellanus in notis a pag. 198. De Vero, ut Ado. « In Scotia, sancti Kenthegerni episcopi Glascoensis, et confessoris. Longitii confessoris. In Eistadensi cœnobio, beatæ memoriæ Godfridi comitis Capenburgensis. »

MOLAN. in prima et puriori editione adjicit : « Octava Epiphaniæ. Ipso die Versiacho sancti Vi-

ventii confessoris. Treberis, beati Agritii episcopi et confessoris. Hic dum esset patriarcha Antiochenus, per beatam Helenam, ob roborationem fidei catholicæ, ad eandem urbem transmissus est. » Tum, minoribus typis : « In territorio Leodiensi, obiit Jutta [Ivetta] reclusa, vidua valde sancta. » Editiones posteriores denuo corruptæ sunt. Præfigitur aliis litteris *Octava Epiphaniæ*. In textu expunctum hic est Hilarii elogium, additumque : *Differitur in diem sequentem*. In fine, de Viventio et Agritio : ut in priori. De Vero, ex Adone. Tum ex Horologio,

« Die decima tercia, sanctorum martyrum Hermili, et Stratonici. » Demum typis minoribus, de *Kentegerno* ex GREVEN. Quam in priori *Juttam* vocavit hic scribit *Juetam*.

XIX Kal.

Apud Nola Campaniæ, natalis sancti Felicis presbyteri [*Bouillart.*, episcopi] ^a et confessoris, de quo beatus scribit Paulinus, quia cum a persecutoribus in carcerem mitteretur, et coeleis et testulis superpositus jaceret, per noctem ab angelo solutus atque edictus sit. Eodem die, sancti Eufrasii episcopi.

Die. 44.

NOTÆ.

Ita scripsisse Usuardum probant *Herinien.*, *Tornacen.*, *Creven.* et *Molan.*, qui purum referunt, et

B alii permulti, qui in paucis differunt, ut infra patebit.

^a Et hic oculos habuit Castellanus. Spatiolum, ubi prima manu legitur *episcopi*, erasum fuit. Item secundi sancti Felicis annuntiatio in litura jacet, saltem hæc verba : *Item eodem die*. An Usuardo satis fuerit. S. Felicem episcopum designatum atque electum a populo fuisse, ut illum episcopum diceret, querere non est animus. Non mentem, sed verba præstare debeo. Quod alium addit Felicem, si culpa

est, non solius Usuardi fuit. Ado ipse duorum Felicium acta permiscuit, quorum alterius alterum fratrem esse dixerunt alii ante Usuardum Martyrologi. Dolenda sors ejus, qui duces minime tutos secutus est ; et hac in re erga Usuardum eo æquior debet esse Sollierius, quo ipse manifestius culpa tenetur, quam in illo reprehenderet. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Lego *presbyteri*, non *episcopi*, ut Pratensis, qui titulum hunc apposuit contra codices prope omnes tum manuscriptos, tum excusos. Nec auctoritatem facit quod in codice Aquicinolino recentiori manu scriptum sit, *posse episcopum dici*, cum certum sit eam dignitatem, licet oblatam, nunquam a sancto acceptam fuisse. Sunt qui *martyrem* dicant, inter quos Belin., nonnihil aliis discrepans dum scribit, *sancti Felicis in Pincis, presbyteri et martyris*. De eo titulo videndus Bollandus et scriptores alii infra citandi. At quod additur, *in Pincis* eruditos non modice vexat. Legendum puto *in Pincis*, ut censet diligens harum rerum scrutator Castellanus. Verum utrovis modo legas, ad Nolanum ea positio minime pertinet, ut accurate discutit Bollandus Commentarii prævii § 6. Item Ruinartius inter sincera et selecta a pag. 283, in admonitione prævia. Diversitas est in descriptione testimonii Pauliniani. Greven. et Molan. habent : *De quo scribit Beatus Paulinus episcopus Pulsanen.*, *De quo scribit*, etc. Praten. legit *antistes Paulinus*. Sequor Herinien. et Tornacen. et Pratensem ipsum, quod positionem verbi attinet, et sic puto legisse Usuardum, non solum verbis eorum se astringere quos describebat. *Cocleis* scribunt omnes, quid purior orthographia exigat, dicere supersedeo. *Eductus sit* legit Beda, legunt puriores omnes codices, quidquid Pulsanen. et alii habeant, *eductus est* ; in eodem codice est *Efrasii*, scribo cum aliis omnibus *Eufrasii*, exceptis Greven. et Molan., qui male *Eufrosii*. Alii mallent

Euphrasii. Si radicem Græcam appelles, quasi a *φράζω* etymon ducat, non magnopere oblectabor, quamvis probe sciam plurima hodie nomina per *φ* enuntiari, Latine *ph*, quæ sane littera in Francicis, Hispanicis, Germanicis aliisque nominibus plane redundat. Quidni enim rectius *Alfonsus*, *Arnulfus*, *Adolfus*, *Rodolfus*, et id genus alia, sic scribantur, quam per Græcum, cum quo nullam prorsus affinitatem contraxerunt. An contraxerit Eufrasius ex Observationibus statuere poteris

Superest variatio præcipua, qua rursus Pratensis codex a reliquis deflectit secundam annuntiationem sic formans : *Item eodem die, sancti Felicis presbyteri et confessoris*. Vides sanctum ambiguum et indeterminatum, quem Usuardus, mea quidem sententia, hoc die non posuit. Ego proinde reliquos codices omnino præhabendos censeo, quibus conformis est textus noster, quomodo Usuardum scripsisse mihi semper persuasum habui. Nihilominus ne opinioni propriæ nimium fidere viderer, volui prætensum autographum per Castellanum consulere. Is vero 21 Julii 1709 respondit deprehendisse se inductam in præfato codice seu erasam priorem annuntiationem, sive ea Eufrasii fuerit, sive cujuscunque alterius, et positam desuper alteram *Felicis presbyteri et confessoris* merito a nobis rejectam. Putat etiam deletum in prima nomen *presbyteri*, et inscriptum *episcopi*, unde rursus patet genuinum esse nostrum Usuardi textum ; et qua parte *Eufrasium* memorat, ex Hieronymianis acceptum, ut videbis infra.

OBSERVATIONES.

Tam illustrem encomiasten nactus est *Felix* Nolanus, ut vel ex eo capite semper tota Ecclesia catholica fuerit nominatissimus. Kalendarium Carthaginense in editione Mabilionis eum recte collocat XIX Kal. ; male Ruinartiana, XVIII, expressis his terminis, *sancti Felicis Nolensis*. Est et verosimiliter idem apud Frontonem et Allatium. Sacramentaria

invenies apud Florentinum, quibus accedere potest quod ab annis paulo plusquam triginta edidit Joseph Maria Thomasius, nuper S. D. N. papa Clemente XI in purpuratorum numerum adjectus. Accinunt Martyrologia omnia, imprimis Hieronymiana : *Nolæ Campaniæ*, S. *Felicis* vel *passio S. Felicis*, ubi tangi vides difficultatem pridem examinatam, sitne

martyris, an solum *confessoris* titulo insigniendus, de qua re vide Bollandum et post eum Florentinum aliosque jam citatos, aut brevi citandos. Ut paucis dicam, competit uterque titulus, ad utramque sancti gloriam comparatus, quod hic susius explicare opus non est. De episcopatu in Variantibus diximus. Romanum parvum sic habet: *Nolæ, Felicis presbyteri, in Pincis sepulti*. Unde fortasse Adoni data occasio, longiori sua historia Felices confundendi, quod eum fecisse Bollandus ostendit, feceruntque et codices nostri aliqui, nimium in hac parte Adoniani. Notkerus eandem fere viam ingressus est, Adonem hic denuo potius quam Rabanum imitatus. Elogium breve, elegans et verum Felici concinnavit Beda, qui sancti Vitam, a Paulino versibus illigatam, soluta oratione reddidit. Atque hoc ipsum est elogium quod ex ipso Noster, relicto Adone, descripsit. Rabanus Bedam etiam de more sequitur, sed dum præter Nolanum nostrum, Felicem alterum illius germanum accersit, evitata Adonis Charybdi, in Scyllam incidit, ut ex Bollandum facile intelliges. An scopum melius attigerit Florentinus, Felices suo modo distinguens, in Supplemento erit examinandum; ubi usui esse poterit Ruinartii admonitio superius laudata, et Vita Gallice a Tillemontio erudenter, tomo IV, a pag. 226. Hæc de Felice Nolano, seu mavis Pauliniano satis dicta sint, saltem pro hoc nostro instituto. Wandalberti versiculos accipe:

Quam nonam et decimam constat Februi ante Kalendas
Esse diem, Felix sacer (sacerdos) et confessor adornat

In Hieronymianis ultimo loco constanter ponitur, *Eufraasi* vel *Euphrasi episcopi depositio*, quem mirum est in notis *Euphratem* vocari a Florentinio, qui de cætero non multum producit, quod ad sanctum cognoscendum referat, præter id quod ei Bol-

landus suggestit. Baronius Galesinio nimium confusus, Eufrasium in Africa collocat, et cum *Euchratio*, forte melius *Encratio*, confundit, ad quem exstat Cypriani epistola 62, quique concilio Carthaginensi sub eodem Cypriano interfuisse reperitur. Interim circa præfatam Romani Martyrologii positionem, tria indicat Rosweydcus in sæpe laudata manuscripta epistola, quæ hic prætereunda non sunt. Notat ita quæ, 1° omnes libros habere Eufrasium episcopum, non Euchratium, ut nulla suspicio esse possit hic agi de Euchratio, qui interfuit concilio Carthaginensi. 2° Baronium hic in textu addidisse de suo, *in Africa* (poterat dicere ex Galesino accepisse), quod abest ab omnibus veteribus libris, imo etiam ab ipso Martyrologio Romano Belini, quod Baronius recensendum suscepit. Sed quia ipse putavit hic Euchratium inserere, quem aliunde constat in Africa vixisse, ideo, *in Africa*, textui quoque inseruit. 3° Existimo hic agi, inquit Rosweydcus, de sancto Eufraasio, tertio decimo episcopo Claromontano, qui obiit anno 848, de quo Gregorius Turonensis lib. II Historiæ Francorum, cap. 30, et lib. III, cap. 2. Hæc a Rosweydo recte observata esse conficies ex Castellano pag. 245. Potuit hic apud Bollandum Rosweydcus opinionem invenisse, quæ ibi non omnino admittitur. At veram eam esse et unice veram, vix equidem dubito. Fatetur ibi Castellanus *Eufrasium* ab Usuardo referri, at forte tunc non adverterat abesse illum a prætenso autographo, nisi forte certo supposuerit ab Usuardo ipso prima manu positum, a recentiori erasum, quod mihi exploratum non est. Sequitur in Adone: *Apud Viennam, sancti Caalidi episcopi*, apud Mosandrum *Caldeoldi*, apud alios *Eoldi*, sed de eo tacet Usuardus, ut jam non semel diximus, Viennenses sanctos ab eo sæpe præteriri.

AUCTARIA.

PRATEN. De ejus auctario jam abunde diximus. Notari hic meretur quam diversis modis Felix ille alter, quiscunque sit, annuntietur.

ANTWERP.-MAJ. de Felice Nolano multa ex Adone describit, quod et alii codices faciunt; sed ne frustra hic charta impleatur, ad ipsum fontem remittimus. De Eufrasio non loquitur, sed secundo loco sic habet: « Eodem die, natale sancti Cleri diaconi de antiquis, qui post multa tormenta in mare præcipitatus est. » Vide VII Januarii. Tum: « Apud Spoleum, passio sancti Pontiani martyris, tempore Antonini imperatoris, sub iudice Fabiano. » A multis codicibus hic retractus est Clerus, forte quod Rabanum secuti fuerint. Vide Usuardum XIX Januarii.

ROSWEYD. idem habet de Pontiano. Deinde etiam de Felice Nolano plura ex Adone.

AGONES MARTYRUM. Usuardus, qui hic insertus est, primam annuntiationem puram refert, sed omisso etiam Eufrasio, alteram sic fingit: « Item Romæ, passio alterius Felicis presbyteri, qui dicitur Felix in Pincis. »

MUNERAT. agit de solo Felice Nolano pure, nihil præterea, forte quod dubitaverit utrum Eufrasium an alium Felicem præferret.

ANTWERP. MAX.-LUBEC., puri in textu, post *Eufraasii episcopi* adiungunt *Cleri diaconi*, sine copula.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN. et LOVANIEN. incipiunt a Pontiano cum eo ipso elogio quod ab Usuardo refertur XIX Januarii, ut hic describere opus non sit. Secundo loco: « Romæ, via Portuensi, loco qui Pincis dicitur, natale sancti Felicis presbyteri et martyris. Qui Diocletiani et Maximiani imperatorum tempore, capitis amputatione, gloriosa morte coronatus est. » Oedipo opus est ad discernendos Felices, quorum duos hoc die apud Bollandum invenies, septem alios inter Prætermisissos. Cæterum Portuensis ille, tanquam Aducti socius, ad XXX Augusti re-

C mittitur. Non recte, opinor, nec video quo id fundamento Bollandus dixerit.

ALBERGEN. de Pontiano nihil habet, incipit a Felice Portuensi, de quo, ut præcedentes. In Nolano purus. Tum: « Eufraasii episcopi et Cleri diaconi. »

DANIC. incipit eodem modo et in reliquis convenit præterquam in fine, ubi cum aliis quatuor sic habet: « Eufraasii episcopi, et Cleri diaconi et martyris, unus de antiquis, qui post multa tormenta in mare præcipitatus martyrium consummavit. »

LEYDEN.-BELG. et editio ULTRAJECT.-BELG. Pontianum habent primo loco, sed expuncto plane elogio. In cæteris, ut superior et quatuor alii.

CENTULEN.: « Apud Nolam Campaniæ, sancti Felicis confessoris. Apud Spoleum, sancti Pontiani martyris, temporibus Antonini imperatoris. Eodem die, sancti Cleri diaconi et martyris de antiquis. Ipso die, sancti Eufraasii episcopi. » Ut de Clero semel dicam, is hodie a Floro etiam ponitur, diverso iterum elogio ab Usuardino, quod retulimus VII Januarii, ubi videsis observationem nostram.

BRUXELLEN. recte et pure incipit, sed post *eductus sit*, addit: « Quique post gravia quæ pro Christo patienter tormenta tulerat, felicia regna ipse vere felix descendit, sepultusque est juxta urbem in loco, qui dicitur Pincis, ubi virtutibus fulget. Apud eundem locum, Felicis presbyteri, fratris præcedentis. Qui pro confessione Christi fortiter certavit: sed Ecclesia ipsum confessorum potius quam martyrem tenet. » De his satis dictum est. Sequitur, sancti Felicis, etc., » ut supra. Item de Clero, quem *Cletum* vocat, de quo etiam satis. Denique in Eufrasio purus est.

HAGENOVEN. omnes excedit, nam de Nolano, post *eductus est*, hæc superadjicit: « Deinde indomitis mulis alligatus, tandin per omnes plateas civitatis trahitur, donec corpus ejus exungulatur a scapulis

usque ad cingulum, etc. » Hoc specimen sufficiat. De Felice Portuensi, Eufrazio et Clero, ut supra. Demum de Pontiano, post *martyrium consummavit*, subdit: « Cujus ossa de Spoleto translata sunt Mediolanum, et de Mediolano Trajectum inferius. »

AQUICINCT. cum Pratenſi convenit in expungendo Eufrazio. Hoc tamen discriminis est in Felice quod in illo prima manu solum scribitur, « sancti Felicis presbyteri, etc. », quibus recentior calamus addidit, « martyris, Romæ sub Diocletiano: » verosimiliter, ut de Portuensi hæc dicta accipias. Hic ferme solus cum Pratenſi tribuit Felici Nolano titulum « episcopi. »

VICTORIN. et REG. SUEC., sub num. 130: « Spoleti, sancti Pontiani martyris. » Male scribunt *Potiani* et *Pociani*.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJEC.: « Felicis in Pincis confessoris. Pontiani martyris festum celebre in civitate (nempe Ultrajectina) propter præsentiam corporis ejus, quod est in ecclesia sancti Martini. » Quæ ad marginem adjiciuntur.

In Vatican num. 3949 deest *Eufrazii*. Adjicitur: « Natale sancti Felicis in Pincis. Beneventi, sancti Memoris episcopi. » Hic aliis ignotus est, et a Bolland inter Prætermissoſ computatur.

FLORENTIN.: « Romæ, sancti Felicis in Pincis martyris. » Tum Strozian.: « In Sardinia. beati Ephyli [vel Ephysi] « martyris. » Alii *Ephysium* vocant aguntque de eo postro die.

EDITIO LUBECO-COL. incipit a Felice Portuensi, inferens præter dicta, quod, « Dracco iudice præſidente, capitis, etc. » De Nolano, post *eductus est*, addit: « Tandem pace reddita, ad ecclesiam suam rediit, et ibi in pace quievit. Nune Dominica die, etc. » In quibus Ado Felices confudit. Tum: « Eodem die, sancti Eufrazii episcopi, et Cleri diaconi. Item, inventio sancti Firmini episcopi et martyris. » Addere poterat cum Greveno, *Ambianis*. Bollandus die præcedenti (nam et ibi Firminus recurrit) inter Prætermissoſ Firminum Ambianensem cum Usuardo ad xxv Septembris remittit. Hoc die agit de alio sancto Firmino Gabalitanorum episcopo, de quo Castellanus pag. 247.

BELIN. editio altera in fine habet: « Eodem die, sancti Eufrazii episcopi et Cleri diaconi. »

GREVEN.: « Cleri diaconi, Romæ via Portuensi, loco qui Pincis dicitur, natalis sancti Felicis presbyteri et martyris, germani beati Felicis, de quo supra. Hic sub Diocletiano et Maximino, Dracco iudice præſidente, post equulei tormenta, capitis, etc. Apud Spoletum, sancti Pontiani martyris, quem Usuardus infra xiv Kalend. Februarii ponit, die quo (ut aliquibus placet) sepulti, hoc vero passus fuit. » Adonem indicat, apud quem ita legitur xix Januarii: « Consummavit autem martyrium xix Kalend. Februarii, et sublatum corpus ejus a Christianis, sepultum est xv Kal. (ita legit Rosweyodus, non xvi, ut citat Castellanus) Februarii, quando iterum sacrum ejus corpus mutatum est. » Et tunc forte translatus. Sequitur in Greveno: « Viennæ, sancti Eoldi episcopi et confessoris. Vel Cadeoldi, » ut diximus supra: « Ambianis, inventio sancti Firmini, etc. »

MOLAN., litteris Italicis: « Passio S. Pontiani martyris pretiosi, temporibus Antonini imperatoris,

A sub iudice Fabiano, cujus reliquiæ habentur in Trajecto inferiori. » Dein *Caldeolum* nominat; tum characterem minori: « Mediolani, sancti Datii episcopi magnæ sanctitatis, de quo in Dialogo B. Gregorii. » Additur in secunda et tertia editione: « hic ponitur cum pluribus ejus loci episcopis in Litanis Ecclesiæ Mediolanensis. In agro Turonico, sanctorum virginum Mauræ et Brittæ, de quibus meminit Gregorius Turonensis. » De his virginibus agit Bollandus cum Martyrologio Gallico die sequenti.

Posterioribus editionibus adjiciunt: « Die decima quarta, sanctorum Patrum in Sina et Rhaithi interfectorum: » recte numero indefinito; nam dum Baronius eum determinavit, ansam dedit huic Rosweydi observationi, in citato ms. repetæ. Totam, ut jacet, lectoris curiositate dignam judicavi. Textus Baronii: « In monte Sina, sanctorum triginta octo monachorum, a Saracenis ob Christi fidem interfectorum. » In notationibus: « Triginta octo monachorum, Græci etiam de iisdem agunt in Menologio. S. Nilus abbas, qui dictorum martyrum, suo tempore coronatorum, res gestas conscripsit, cum de his agit: *Mortui sunt, inquit, post septimum diem Epiphaniæ Domini, qui est decimus quartus mensis Januarii*. At Paulo inferius: *Interempti quoque sunt alii, multis ante temporibus, quorum quoque commemorationem propter viæ longitudinem, et eorum, qui congregantur, multitudinem, eodem die peragunt*. » Ad hæc ita Rosweyodus:

« Duo hoc die notanda: 1. In textu hic poni triginta octo monachos, qui in notationibus dicuntur interfecti tempore Nili, cum Baronius existimavit Nilum de his triginta octo monachis agere, cum ait: *Mortui sunt post septimum diem Epiphaniæ Domini*. Nec enim hoc de triginta octo monachis, in Sina jam olim interfectis, intelligendum, sed de incerto numero monachorum tempore Nili interfectorum. Nam triginta octo illos monachos longe ante tempora Nili, seu Anastasii imperatoris, ponit Menologium Sirleti, atque horum Nilus obiter tantum meminit, his verbis: *Interempti sunt quoque alii multis ante temporibus (nempe Diocletiani imperatoris et Petri Alexandrini, ut habet Menologium), quorum quoque commemorationem propter viæ longitudinem, et eorum, qui congregantur, multitudinem eodem die peragunt*. 2. Ex verbis proxime citatis colligitur triginta octo illos monachos non passos xiv Jan., sed alio die, quia tamen xiv Januarii Patres in Sina conveniebant, ut celebrarent festum monachorum tempore Nili interfectorum, quorum certus numerus non exprimitur, ne cogenterent secundo convenire alio die, quo triginta octo illi veteres monachi erant interfecti, cum et iter longum esset, et multis molestia subeunda esset, celebrarent simul et eandem memoriam, quo annue recurrebat festum monachorum tempore Nili interfectorum, qui dies erat xiv Januarii. » Hæc hactenus a Rosweydo satis accurate observata sunt. Vide plura de utraque martyrum classe a Boronio conjuncta, apud Bollandum, in Actis, et Castellanum in notis ad hanc diem, pag. 244. Quæ post Bollandum de utraque supradicta martyrum classe, vel a Combesio, vel a Possino, vel ab aliis subinde edita sunt, sive Græce sive Latine, Supplementum augebunt. Vide interim appendicem ad totum I Januarii, a pag. 1113.

Abbacue et Micheæ prophetarum, quorum corpora sub Archadio imperatore, divina revelatione reperta sunt. Apud Ægyptum, beati Macharii abbatis, discipuli beati Antonii, et vita et miraculis celebrerimi. Item, sancti Isidori, in sanctitate vitæ, fide ac miraculis præclari. Civitate Arvernus, sancti Boniti

episcopi et confessoris, ejus vita virtutibus refulsit. In territorio Andegavensi, sancti^a Mauri abbatis.

NOTE.

Sic pure habent *Praten.*, *Tornacen.*, *Antwerp.* et *Max.-Lubec.*, *Greven.* et *Molan.*

^a Quod Usuardus sanctum Maurum non vocat beati Benedicti discipulum, hinc efficit Sollerius, suæ dialecticæ non satis memor, Usuardum de discipulo sancti Benedicti nunquam cogitasse, et sæculo nono jam adulto Maurum Andegavensem inter Benedicti discipulos a Benedictinis ipsis connumerari non consuevisse. Cum id unum sequatur, non alium tunc temporis notum fuisse Maurum Andegavensem, præter sancti Benedicti discipulum, proinde supervacuum Usuardo visum fuisse ullam notam addere, qua Maurus Andegavensis ab alio distingueretur.

A Sed inquit, *quis sobrie credat id taciturnum Usuardum, qui Paulo ante in eodem textu Macarium Antonii discipulum prædicavit?* Nemo sobrius non videt cur id de Macarii dixerit: nempe quod plures fuerunt Macarii abbates, unus Antonii discipulus. At ego rogo vicissim: quis prudens crediderit sanctum abbatem, qui Benedictinæ familiæ decus et propagator fuit, Benedictino nunquam in mentem venisse et in concinnando sanctorum catalogo fuisse prætermisum? BOUILLARD.

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Abbacuc*, *Micheæ*, *Archadio*, *Macarii*, cum manuscriptis passim. De *Ægypto* dixi vii Januarii me rectam orthographiam servaturum, tametsi pauci codices diphtongo *Æ* utantur, eumque modum tenebo imposterum. In *Isidori* variant, prætuli quod habetur in textu, et melius est, *In sanctitate vitæ fide ac miraculis*. Sic puto legisse Usuardum, licet Ado excusus amiserit particulam *in*. Cur autem Greven. et Molan. scripserint *fideque*, non est operæ pretium examinare. Dixi *Boniti*, non *Bonitti*, ut legitur in *Praten.*, forte transcribentis vitio: certe *Bonitum* vocant alii omnes. Ex citatis codicibus patet *Maurum* simpliciter, ut est in textu nostro, positum ab ipso Usuardo, qui verosimiliter de discipulatu sancti Benedicti nunquam cogitavit. Adde his plurimos alios, cum Greveno et Molano collatos, in

quibus ejus rei nec vestigium usquam apparet. Enimvero si quid obtinet codicis *Pratensis* authentia, seu vera, seu falsa, hic ad hominem, ut loquimur, evidenter demonstrat, sæculo ix jam adulto Maurum Andegavensem inter Benedicti discipulos a Benedictinis ipsis connumerari non consuevisse: quis enim sobrie credat id taciturnum Usuardum, qui paulo ante in eodem textu Macarium Antonii discipulum prædicavit? Sane vehementer miratus sum in codice *Heriniensi* hæc apposita legi: *Discipuli beati Benedicti abbatis*. Et in *Munerato*, cætera puro: *Discipuli beati Benedicti, cujus corpus juxta Parisium urbem magnifice collocatum honoratur et colitur*. Alii codices infra recurrent. Cæterum et hæc et alia recentius adjecta fuisse, nec Usuardo unquam cognita, puto esse indubitatum.

OBSERVATIONES.

Solius *Abacuc*, vel *Abbacuc*, prophetæ memoria reperitur in Hieronymianis vulgatis omnibus, præterquam in *Epternacensi*. In *Beda* et *Floro* nec iste, nec *Michæas* notus est. Rabanus primi *depositionem* signat, ac deinde utriusque reliquiarum *intentionem* sub *Aradio* et *Honorio*; quem modum ex eo servavit *Notkerus*. Amborum prophetarum natalem primus conjunxit auctor *Romani parvi*: *Abacuc et Michææ prophetarum*. Cætera ab *Adone* addita sunt, a *Nostro* verbatim inde accepta, et in recentiores omnes transfusa. Recte tamen advertit *Baronius* (quod et in *Romano* expressit) corpora illa inventa esse sub *Theodosio seniore*, ut ex *Historia ecclesiastica* deducit *Bollandus*, de utroque propheta, uno an gemino synonymo, aliisque ad eos spectantibus doctissime disputans, ut fatetur *Florentinus*, cujus notio etiam legi meretur. *Wandalberius* ex *Romani parvi* sententia, ab *Adone*, opinor, hausta, versiculum suum adornavit:

Bisque nov-nam *Abacuc* simul et *Micheas* honorant.

Sequitur in *Romano parvo*: *Et Macarii abbatis, Antonii discipuli*. Subjunct *Ado*, *vita et miraculis celeberrimi*; præfixit *Noster*, *apud Ægyptum*; *Notkerus* utroque additamento caret. De *Macarii* nihil observandum superest, vide quæ diximus ii Januarii, et scriptores ibi citatos consule. *Macarii* socius aut collega in *Romano parvo* statui videtur sequens

AUCTARIA.

PRATEN. Vide supra in Variantibus quid in hoc D codice Usuardo superadditum est.

ANTWERP.-MAI. de *Macario* scribit simpliciter: *Macarii discipuli Antonii*. In aliis etiam satis integer non est. De *Bonito* post *confessoris* habet: Cujus vita et virtutum meritis, ac miraculorum gloria insignis fuit. » Tum: « In territorio Andegavensi, depositio beati Mauri monachi, abbatis et confessoris, discipuli sancti Benedicti. »

ROSWEYD. de inventione prophetarum phrasim sic variat, « divina revelante gratia reperta. » In *Isidoro*, purus omnino non est. Deest *Boniti*, et substituitur:

« Bituricis, translatio sancti Sulpicii episcopi et confessoris. Eodem die, transitus sancti Mauri abbatis. »

PULSANEN. secundo loco Maurum inserit hoc modo: « Eodem die, beatissimi Mauri confessoris atque abbatis, discipuli confessoris Christi Benedicti. »

MUNERAT. et *AGONES MARTYRUM.* Conveniunt in iis quæ supra in Variantibus retulimus.

ANTWERP., *MAX.*, *ULTRAJECT.*, *LEYDEN.*, *LOVAN.*, editio *ULTRAJECT.-BELG.* in fine solum addunt, *discipuli beati Benedicti*.

ALBERGEN. et *DANIC.* sic ordiuntur: « In Galliis

territorio Andegavensi, sancti Mauri abbatis, discipuli sancti Benedicti. Cujus disciplinis ab infantia regulariter educatus, quantum in eisdem profecerit, inter nonnulla, quæ apud eum positus gessit, etiam super aquas pedester incedens, ostendit. » Tum de Abacuc et Michæa pure. Deinde : « Apud Egyptum, beati Macharii abbatis; discipuli beati Antonii, vita et, etc. Qui contra aereos spiritus, et in curationibus hominum, et in denuntiationibus quoque futurorum, divinam gratiam consecutus, sexaginta annos in desertis implevit, ad quæ tricenarius ingressus est. Hic interrogatus a quodam, quomodo sic corpus suum siccum esset, respondit: Timor Dei etiam ossa consumit. » In reliquis textus satis purus est.

CENTULEN. puro proximus est. In Bonito elogium expunxit, et de Mauro addidit, *discipuli sancti Benedicti*.

BRUXELL. incipit : « Octava beatæ Gudilæ virginis, patronæ nostræ. » In prophetis purus est. De Macario solam ætatem adjicit, ea repetens quæ de altero Macario dixit 11 Januarii. Sequitur de Isidoro, pure. Tum : « Apud Bituricas civitatem, translatio sancti Sulpicii episcopi et confessoris. » In Bonito satis recte. Maurum differt in diem sequentem, forte quod hic dies impediatur octava sanctæ Gudilæ.

HAGESNOYEN : « Abacuc propheta, qui ad præbendum cibum Danieli, ab angelo in Babilonem ductus est per capillos. Item Michæa propheta. Quorum corpora, etc. » De Macario habet longius elogium supra relatum. In Isidoro et Bonito purus est. Tum de Mauro abbate etiam ut supra.

AQUICINCT. de Mauro, post *abbatis*, sic prosequitur, « et confessoris atque Levitæ, discipuli sanctissimi Benedicti : cujus disciplinis ab infantia eruditus, quantum in iisdem profecerit, inter nonnulla, quæ apud eum positus gessit, res nova et post Petrum inusitata, etiam super aquas pedibus incedens patefecit. Dehinc in Gallias ab ipso directus, miraculorum gloria clarus in pace quievit. »

VICTORIN. cum præcedenti non omnino verbis, sed sensu concordat.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT : « Macharii abbatis, discipuli beati Antonii abbatis. Mauri abbatis, discipuli beati Benedicti abbatis. Isidori confessoris. Sabini, Marcellini et Exuperantii martyrum. » De his vide annuntiationem primam Usuardi, xxx Decembris. Sequitur : « Habacuc et Michæa prophetarum. » Demum : « In Arvenis, sancti Boniti. »

CLUNACEN. : « In territorio Andegavensi, sancti Maurilii abbatis. » An non episcopi ? Vide infra.

REG. SUEC. sign. num. 130. et VICTORIN. supra : « In Africa, sanctæ Restitutæ virginis. » Si Sorana est, vide Acta xxvii Maii.

COD. D. LE MARE, signatus A, qui fuit Canonorum sancti Lazari Augustodun. : « Civitate Ædua, translatio sancti Symphoriani martyris. » Vide xxii Augusti.

In VATICAN. num. 5949 deest *Boniti*. Adjicitur : « Bituricas civitate, translatio sancti Sulpitii episcopi et confessoris. » Primo loco ponitur *Maurus* litteris rubris.

FLORENTIN. : « In territorio Andegravensi, sancti Maurilii abbatis. » Sequitur : « Apud Bituricas, sancti Sulpitii, » etc.

XXVII Kal.

Roma via Salaria, natalis sancti Marcelli papæ. qui ob catholicæ fidei defensionem, jubente Maximo tyranno, primo fustibus cæsus, deinde ad servitium animalium cum custodia publica deputatus, post multos annos ibidem serviendo amictu inductus cilicino defunctus est. Apud Arelatem, beati Honorati episcopi, cujus vita, doctrina et miraculis illustris fuit. [*Intersevit Bouillart.* : « Item civitate Odobergia sancti Titiani episcopi et confessoris.] Parrona monasterio, sancti Fursei confessoris.

NOTE.

Sic legunt, et pure, ut ego quidem existimo, soli *Herinien.* et *Tornacen.*

* Sanctum Titianum expunxit Sollerius, quamvis is sit mss. consensus, ut torrenti fere cedendum pu-

LUGDUNEN. : « Natale sancti Boniti Arvernensis episcopi et confessoris. »

BURDEGALEN. : « In territorio Andegavensi translatio sancti Maurilii episcopi et confessoris. Et dedicatio ecclesiæ sancti Maurilii. » De hoc agit Usuardus xiii Septembris sub nomine *Maurilionis*, et *episcopum* vocat. Hinc patet ratio dubitandi, superius posita.

EDITIO LUBECO-COL. : « In civitate Andegavensi, apud Parisius in Galliis, sancti Mauri abbatis discipuli sancti Benedicti. Cujus disciplinis... super aquas pedester incedens, jussu sancti Benedicti puerum a submersione liberavit. » In prophetis pura, de Macario habet, ut supra. In Isidoro et Bonito etiam pura est. In fine adjicit : « Item commemoratio sancti Joseph, nutritii Domini. » Quod etiam legitur apud Grevenum, verosimiliter ob festum peculiare, apud Colonenses celebrari solitum.

BELIN. in prima editione omisit elogium sancti Boniti. Cætera satis pura sunt, nisi quod de Mauro omnia habeat quæ supra retulimus ex ACQUICINCT.

GREVEN. : « Felicis episcopi Tubizacensis et martyris. Alexandrie, Tonitæ, alias Coitæ, virginis et martyris. Remedii episcopi et confessoris. » Ex Hieronymianis, ut pridie diximus. » Vide de his omnibus indicem Prætermissorum.

MOLAN. de Mauro ex Munerato, præter dicta, adjicit : « Cujus corpus juxta Parisiam urbem magnifice collocatum, honoratur et colitur. Item celebratio dulcissimi nominis Jesu. » Cujus festivitatis principium indicatum reperio in Martyrologio ms. sancti Michaelis Antuerpiæ, sub nomine Usuardi, sed enormiter interpolati, ubi ita legitur : « Quæ festivitas accepit exordium in Antuerpia anno Domini mccccxviii, providentia et devotione, ac procuracione unius honesti civis Hippolyti. In hoc vero nostro monasterio incepimus eandem festivitatem celebrare solemniter, anno Domini mccccxci. » Pergit Molanustypis minutionibus : « In Burgundia, sancti Joannis Caliniti confessoris, cujus sanctum corpus in civitate Constantinopolitana feliciter quiescit, multis fulgens miraculis : pretioso vero capitis ejus thesauro urbs Chrysopolitana (Vesontio) incomparabiliter ditatur. » Aliæ editiones habent : « Die decima quinta, sancti patris Joannis Calybitæ. Cujus pretioso, etc. » Hæc ibi : quæ aliter Martyrologio Romano inserta, occasione dedere Rosweydo ita observandi : « Duo hic quæri possunt. 1. Ex quo veteri manuscripto Baronius textum Martyrologii de Joanne Calybita interseverit ? 2. Quomodo ponat eum Romæ, cum Mepæa diserte eum Constantinopoli statuatur ? Nempe ROMA nova, non vetes, intelligenda est apud Metaphrasten. Et sane textus Vitæ satis indicare videtur omnia hæc Constantinopoli transacta. » Vide Bollandi commentarium prævium, § 2. ubi plura alia rationum momenta accurate expenduntur ; et Castellanus in notis brevius eadem pertractantem a pag. 283. Editiones Molani posteriores de Mauro et de nomine Jesu habent fere ut prima. Tum : « Eodem die Malbodii, depositio beati Ableberti, seu Emeberti, Cameracensis episcopi, qui sanctum Authbertum in Cameracensi episcopatu præcessit. »

Die 16.

taverit. Cur tamen reluctaretur, in causa fuit hæc sui monitoris observatio: deletum in Pratensi fuisse

quidquid *Arelatem* inter et *S. Fursei* prima manu scriptum fuerat. Verum est hic lituram esse. Sed qui locum erasit, idem superiora scripserat. Tantum litteras paulo magis densavit ut locus daretur *S. Titiano*, quem in primo autographo prætermiserat. Titianus ille est *Opiterginæ* civitatis episcopus, quem

A hoc die memorant edita *Usuardi Martyrologia* et *Martyrologium Germanicum*; cujus Acta ex antiquis *Opiterginæ* ecclesiæ monumentis conscripsit *Ferrarius*. Hæc refert *Bollandus* hæc eadem die. *BOUILLART.*

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Maximino*, ut discrete habent codices duo citati cum *Praten.*, *Munerat.*, etc. nec aliter in *Beda* et *Adone Usuardus* repererat. *Greven.*, *Molan.* et codices alii exhibent *Maximiano*. Utrum melius? Forte nulli bene: nam *Maximino* et *Maximiano*, facile supponeretur *Maxentius*, ad cuius tyrannidem nonnullis revocanda videntur, et *Marcelli* obitus, et si quæ passus est. Ut ut statuendum decreveris, verosimillimum est *Marcellum* non utique *martyrem*, sed proprie *confessorem*, obiisse anno persecutionis *Diocletianæ* septimo, *Christi* 310, ut recte opinatur *Tillemontius* tomo V, pag. 95 et 626, et ante ipsum docuit *Papebrochius*; ex quibus *Pearsonii* aliorumque argutiuicula facile refutari possunt. Codex *Pratensis* inter *Honoratum* et *Furseum* ita legit: *Item civitate Odobergia, sancti Titiani episcopi et confessoris*. Diu hic anceps hæsi quid de illa annuntiatione statuerem incertus. Neque enim satis promptum erat colligere unde sanctum illum, *Martyrologis* quos sequebatur ignotum, accersivisset *Usuardus*, non solitus trans *Alpes* excurrere aut in alias regiones, præterquam in *Hispaniam*, ut sanctos *Adoni* aut *Hieronymianis* superad-

dat. Interim *Pratensem* sequebantur *Muneratus*, *Grevenus*, *Molanus* et codices plures; aliis cum *Heriniensi* et *Tornacensi* de *Titiano* tacentibus, quorum auctoritati, præsertim duorum postremorum, ut ut fidam plurimum, tamen torrenti fere cedendum putaveram. Rogatus itaque clar. *Castellanus*, codicem *Pratensem* denuo consulit, et, labe detecta, præfatorum duorum codicum nativam simplicitatem egregie confirmavit. « Quidquid in *Pratensi* codice (*Castellani* verba sunt) primitiva manu scriptum erat inter *Arelatem* et *sancti Fursei* (utrinque exclusive) erasum subinde fuit, et caractere alio multum abbreviato inscripta inveni ea quæ in prima *Molani* editione leguntur, eo solum discrimine quod *TITIANI* et *PARRONA* habeatur, pro *TICIANI* et *PERONA* *Molani*. » Hæc amici observatio me plane movit, ut *Titianum* expungerem. Si aliter aliis visum fuerit, melioribus argumentis libenter cedam. *Arelaten* pro *Arelatem* in codice *Heriniensi* scriptoris vitium est. *Parrona* olim pro *Perona* scriptum, codices prope omnes evincunt, quorum aliqui *Parrona* scripsere.

OBSERVATIONES.

Romæ via Salaria in cæmeterio Priscillæ, depositio Marcelli episcopi confessoris. Verba sunt plerumque *Hieronymianorum* codicum, ad quæ videri potest accurata *Florentinii* notatio. Romanum parvum haud multum abludit: *Romæ via Salaria in cæmeterio Priscillæ, sancti Marcelli papæ*. Hæc quidem breviter: at *Beda*, qui *Marcelli* ante non satis sincera vel res gestas pontificum vidit, longiori elogio sanctum exornat quod a *Rabano* et *Adone* transcriptum, a *Notkero* nonnihil interpolatum, a *Nostro*, seu illud ex *Beda*, seu ex *Adone* acceperit, plus quam media parte decurtatum est, neque sic tamen ad omnimodam veritatem satis exactum. Hic ego ubique *Marcello* lego, *Marcellini* nusquam, præterquam in *Bucherii* *Kalendario*, quod facillime ex similitudine nominum corrumpi potuit, ut re vera factum est in die signato *xviii Kal. pro xvii Kal.* Probat id *Frontonis* *Kalendarium*, ubi hoc proprio die non *Marcellini*, sed *Marcelli* discrete legitur, quemadmodum et in *Thomasii* *Sacramentario* superius collaudato. Nec me movet *Græcorum* auctoritas, abunde, ni fallor, ab *Henschenio* convulsa, ubi de *Marcellino* agit *xxvi Aprilis*. Pugnacriter pro utriusque identitate *Castellanus* in hodiernis notis, eidemque opinioni in *Martyrologio* suo universali denuo insistit. At enim cum amicum non semel ea super re familiariter pressissem, demum in ultimis litteris quas aliena manu, postquam fatali apoplexia correptus fuerat, ad me dedit *31 Januarii 1711*, can-

dide fassus est se retractasse quæ de *Marcelli* et *Marcellini* identitate scripserat. Mortis tempus in Variantibus definivimus. De reliquis, vere vel præterse huc illic translatis, vide *Bollandum*, apud quem exstat quoque percelebre epitaphium, quod si vere *Damasi* fuisse neges, certe antiquitate sua venerandum non inficiaberis. Sic de *Marcello* cecinit *Wandalbertus*:

Septima post decimam *Marcelli* martyris, atque Pontificis summi meritis et nomine fulget.

Honoratus Arelatensis apographis *Hieronymianis* censetur adjectitius. Ab *Adone* primum positus est, et ex eo a *Nostro* iisdem fere verbis translatus. *Rabanus* alia ipsum phrasi retulit, miraculum addens de fugato ex insula *Hilarina* dracone, cujus textum descripsit *Notkerus*. Vita a *Bollando* illustrata per *Hilarium* itidem *Arelatensem* episcopum scripta supponitur, verum id in dubium revocat *Henschenius* i *Junii*, agens de sancto *Caprasio*. Alia vide apud *Castellandum*, pag. 292. An *Titianus* *Opiterginensis* *Usuardo* ascribendus sit, supra explicui. De *Furseo* dubium nullum esse potest quin vere *Usuardinus* sit. Eum prius signaverat *Florus*, sed quam ignotus is *Nostro* fuerit, hic iterum locus palam faciet. Quæ circa hunc sanctum a nonnullis errata sunt, corrigat *Castellanus* pag. 293. Utrum autem Vita quam *Bollandus* edidit et illustravit, a scriptore nimis credulo composita sit, alibi examinabitur.

AUCTARIA.

PRATEN., *MUNERAT.*, *GREVEN.* et *MOLAN.* in textu insertum habent *Titianum Opitergiensem*, de quo supra.

ANTUERP. *MAJ.* de *Marcello* *Bedam* ferme integrum refert. In *Honorato* fere purus est. Tum: « *Parrona* monasterio, sancti *Fursei* confessoris. Hic satis clarus et verbo exstitit et exemplo, multisque salutem ostendens, confectus senectute bona, feliciter migravit ad Christum; sepultusque primo in *Latiniaco* monasterio, deinde translatus *Parronam*, ubi multis miraculis [clarus] quiescit. » De *Titiano* nihil.

ROSWEYD.: « *Romæ via Salaria*, in cimiterio *Priscillæ*, natale sancti *Marcelli* papæ martyris. Qui iubente *Maximiano* fustibus cæsus est, et ad animalium servitium deputatus, ibi obiit. Apud *Arelatem*, sancti *Honorati* episcopi, cujus vita, doctrina et miraculis refulsit, » ut habet *Ado*. « Eodem die, natale sancti *Fursei* confessoris. » De *Titiano* etiam silet.

AGONES MARTYRUM, in fine: « *Peronæ* monasterio, sancti *Fursei* episcopi et confessoris. » Cætera ut *PRATEN*.

PULSANEN. in prima *Bedam* nonnihil abbreviat. In

secunda, *Honorii* scribit pro *Honorati*. Habet de A Titiano, et Furseo. In fine de suo apponit : « Roto-
magum, sancti Melantii episcopi, et confessoris. »
Vide Prætermisissos.

ANTWERP.-MAX., LUBEC. et UGHELLIAN. de Titiano
Opitergensis habent ut codices multi. In fine autem
adijciunt : « Romæ, sanctæ Priscillæ. » Sed *virgi-
nem* non faciunt, ut alii.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVAN., AL-
BERGEN. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. penultimo loco in-
serunt : « Ipso die, Romæ, sanctæ Priscillæ. » De
Furseo legunt : « Abbatis et confessoris, fratris
sancti Foillani martyris. » In cæteris similes sunt
iis qui Titianum referunt, etc. De Priscilla vide
Castellanum, pag. 288.

DANIC. prioribus similis, recentiori manu adjecta
habet nomina quinque martyrum Marochensium,
de quibus infra satis multa ex Greveno erunt des-
cribenda.

CENTULEN. : « Romæ, natalis sancti Marcelli pa-
pæ et martyris. Civitate Odobergia, sancti Titiani
episcopi et confessoris. Parrona monasterio, sancti
Fursei confessoris, qui satis clarus et verbo
exstitit et exemplo. Relato, sancti Honorati epis-
copi et confessoris. » Scriptoris hic vitium puto,
qui *Arelate* vel *Arelato* non satis distinxerit, quod
subinde manus recentior efformare conata est.

BRUXELL. huc distulit Maurum, de quo nos die
præcedenti. Tum : « Romæ via Salaria in cimiterio
Priscillæ, natale sancti Marcelli papæ et martyris.
Qui cum diis nollet sacrificare, jubente Maximiano
imperatore fustibus cæsus, ad servitium animalium
sub custodia publica deputatur. Ipsa die Romæ,
sanctæ Priscillæ. » In Honorato omnino purus non
est. « Parona monasterio, sancti Fursei abbatis et
confessoris, et fratris sancti Foillani martyris. Qui
verbo et exemplo clarus, tandem confectus senec-
tute bona, feliciter migravit ad Dominum. Apud
Rothomagum, sancti Melantii, episcopi et confes-
sor. Item civitate Odobergia. » etc.

HAGENOVEN. de Marcello aliqua corrasit quæ re-
ferri non merentur. De Honorato et Titiano ut su-
pra. Tum : « Ipso die Romæ, depositio sanctæ
Priscillæ. » De Furseo addit, *abbatis*, et *fratris
sancti Foillani martyris*.

AQUICINCT. novum profert de Furseo additamen-
tum, nempe, « Cujus caput in Dorobernia habetur. »

VICTORIN. de S. Marcello, post *defunctus est*, ad-
dit : « Hic fecit cœmeterium via Salaria, et xxv ti-
tulos constituit in Urbe propter baptismum, et
penitentiam multorum, qui convertuntur ex paga-
nis, et propter sepulturam martyrum. » Hæc ex
Actis apposita sunt. In fine mendose cum aliis
scribit : « Romæ sanctæ Priscillæ virginis. Et sic
etiam scribit CODEX REG. SEC. num. 130.

COD. REG. SUEC., qui fuit principis Ursini Rosen-
bergii, ita habet : « In civitate Brixie, S. Liberæ
uxoris [*an non potius virginis?*] sororis sanctæ
Faustinae, quæ in quodam monasterio arctam vi-
tam ducens, vitam finivit. Dupl. min. 2. Cl. » Vi-
deatur Bollandus hoc die inter Prætermisissos, et
xviii hujus, ubi de ea agit.

VATICAN. num. 3949, omisso Titiano Opitergiensi,
adijcit : « Beneventi, sancti Petri martyris in S.
Sophia. »

STROZZ. : « Eodem die apud Marochium, passio
beatorum martyrum, Berardi, Petri, Accursii,
Adjuti et Ottonis, de ordine Minorum ; » de quibus
latius infra.

JURENSIS S. Ragnoberti : « Apud Gratianopolim,
sancti Ferreoli episcopi et martyris. »

Prima BELLINI editio tolerabilis est. solum admi-
scens *Priscillam* et *martyres Marochianos* eo modo
quo ex Stroziano codice eos jam retulimus. Sed
altera Parisiensis turpiter fœdاتا est et contorta.

Ibi. « Odobergia » bis citatur, eique primo « Cy-
rianus, deinde « Titianus » episcopi affliguntur.
Elogium martyrum Marochiensium, ab ipsi marty-
ribus avulsum, nullum sensum reddit, unde ipsum
ex Greveno infra adducere censui præstabilitus.

EDITIO LUBECO-COL. varia de Marcello apud alios
reperita non satis apte construxit : de Furseo item
inventa collegit ; Priscillam virginem facit, atque
in fine adjungit « Eodem die, S. Remundi confes-
sor. » ejus etiam meminit Grevenus, sed quis
hic Remundus sit, non facile divinaveris : putat
Bollandus indicari Pennafortium.

Solito longius est GREVENI auctarium, sic inchoa-
tum : « Poleucti, Candidiani, et Filoromi martyrum. »
Polyeucti, ni fallor, voluit dicere, ut superius x
hujus iterum correximus. Bollandus de illis agit xi
hujus. Sequitur : « Foillani episcopi, martyris et
sociorum ejus. Item Felicis, episcopi Tubabocensis,
qui sub Diocletiano et Maximiano, a iudice Anolino
de nomine interrogatus, solum hoc respondit ; Chri-
stianus sum. Deinde vinctus et in navicula sub
equorum pedibus jacens, inedia maceratus, tandem
apud Nolam Campaniæ, capite truncatus martyrium
complexit. » De Foillano et Felice videndus Bolla-
ndus in Prætermisissis. Pergit Greven. : « Apud Mar-
rochium circa annum Domini mccccl (mccxx) passio
beatorum martyrum Berardi de Barpio, Petri de
Geminiano, Accursii, Adjutoris vel Adjuti et Ottonis,
ordinis Minorum, qui zelo divino succensi, et amore
martyrii flagrant, cum ad partes infidelium,
Christi Evangelium prædicaturi transfretassent, a
rege Marrochi martyrizati, multis claruerunt pro-
digiorum indiciiis. Horum corpora D. Petrus Infans,
germanus regis Portugalliæ, de Marrochio tulit, et
in monasterio sanctæ Crucis de Colimbria, venera-
biliter collocavit. Honorati episcopi Ambianensis,
miraculis clari. Hic quodam tempore missam cele-
brans, vidit manum Christi hostiam tenentem et
sibi communicatorem porrigentem. Honorati etiam
abbatis memoria hic agitur, qui, ut refert Gregorius
primo Dialogorum, in Samniæ partibus, in annis
puerilibus ad amorem cælestis patriæ per abstin-
entiam exarsit. Ab otioso quoque sermone se restrin-
gens, constructo monasterio, ducentorum ferme
monachorum pater exstitit, et circumquaque exem-
pla eximie conversationis dans, quievit in pace.
Item Melantii [*Molanus scribit Melæ*] episcopi et
confessoris, ad ejus ecclesiam, ut in Historia tri-
partita dicitur, cum venissent qui jussu Hunerici
regis, episcopos, Arianis resistentes, in exilium de-
portabant, invenerunt eum, tanquam esset ultimus
ecclesiæ minister, candelas præparantem lampas-
desque refoventem, quoproppter non cognoverunt
quod episcopus esset, donec se ipse sponte patefec-
it, pro Christo in exilium portandum. » Quæ hic
falsa veris immiscentur, apud Bollandum distincta
invenis, forte etiam magis subinde illustranda.
« Apud Regium Galliæ, Fausti episcopi, qui ex La-
rinensi abbate electus, sanctitate plenus et divinis
Scripturis jugiter intentus a Gennadio prædica-
tur. » De Remundo et Priscilla dictum est satis.

MOLAN. Grevenum fere descripsit in martyribus
Mauritanis, et quæ sequuntur, exceptis Fausto et
Remundo, quos omisit. Priscillæ titulum virginis
recte admisit. Furseo addidit : « Cujus gesta ha-
bentur. » Tum : « eodem die, inventio corporis
sancti Foillani episcopi et martyris in Ampolm. »
Ampolm, vel *Ampolines* locus est, ubi martyrio
affectum S. Foillanum narrat Pilippus abbas Bonæ
Spei, ut dicitur in Actis xxxi Octobris. Altera Mo-
lani editio Priscillam eandem censet quæ in Acti-
bus apostolorum celebratur ; ac demum addit :
« Die decima sexta, adoratio pretiosæ catenæ
sanctissimi et benedictissimi apostoli Petri. »

XVI Kal.

Die 47.

Apud Thebaidam, beati Antonii monachi, ejus corpus, sub Justiniano imperatore divina revelatione repertum, Alexandria delatum est, et in ecclesia sancti Joannis Baptistæ humatum. Lingonis, natalis sanctorum geminorum Suesippi, Elasiippi et Melasiippi. Qui cum essent viginti quinque annorum, cum avia sua Leonilla, et Jonilla, et Neone martyrio coronati sunt, tempore Aureliani imperatoris. Bituricas civitate, depositio sancti Sulpitii episcopi, ejus vita et mors pretiosa gloriosis miraculis commendatur.

NOTE.

Sic legunt *Praten.*, *Heriniens.*, *Pulsanen.*, *Au-* A et *Agones martyrum. Belin.* ferme convenit, sed *tuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.*, *Molan.* neutra editio correcta est.

VARIANTES LECTIONES.

In Pulsanensi de sancto Antonio, pro *cujus corpus*, amanuensis libertate positum invento, *hujus venerabile corpus. Alexandria* scribunt passim omnes, rectius posuerat Ado *Alexandriam*, ut scripsit Usuardus in Agonibus martyrum, sed ejus lectionem ex aliis codicibus determinamus. Pulsanen., Munerat. et Agones martyrum omittunt *Baptistæ*, quin alii inter Auctaria substituunt *Evangelistæ*: recte in textu ex Adone. Quam varia sit in efformandis Geminorum nominibus orthographia, apud Bollandum invenies. Censeo ex nostris codicibus Usuardum scripsisse ut in textu legitur, idque præsertim ex *Praten.*, *Heriniensi*, *Pulsanem.* et *Munerat*; quo modo etiam enuntiant Hieronymiana, Beda, Rabanus et Notkerus, licet hodie Adonem certatim sequantur Martyrologi, et codices nostri aliqui Usuardini satis communiter. Bollandus in *Eleusippi* dissentit, servat tamen *Melasiippi*; Agones martyrum habent

Melanippi. Libera sit unicuique optio. Male in Agonibus martyrum est *quindecim annorum*. Item *Conilla* pro *Jonilla*, ut habet etiam Munerat., quam et hujus nominis varian nomenclaturam exhibeat Bollandus. *Tempore Aureliani* disertissime notavit Usuardus ex Beda et Adone, sed palpabili anachronismo, ex Warnabari Actis accepto, qui an satis apte mendari possit, malo ex Bollandi aliisque colligas quam ut novi aliquid de meo proferam. Videatur Tillemontius tomo III, a pag. 603, et Castellanus a pag. 313. Satis hic sit Usuardi lectionem exhibuisse. In Agonibus martyrum male ponitur *Bituris*: Pulsanen. pro *Bituricas civitate* videtur nitidius scribere voluisse. B *Apud Bituricam civitatem*. Ut valde mendosa est prima illa, et maxima Lubecana editio, ita hic pro *Sulpitii* legit *Sulpicii*, cum qua fere semper, saltem hic, concordat codex Antuerpiensis.

OBSERVATIONES.

Cœnobarum protopatriarchæ celebratissima est apud omnes Martyrologos memoria. Codices Hieronymianos hic descripsit Beda: *In Egypto, depositio Antonii monachi*: descripsit Rabanus, elogium adjiciens ab Adoniano diversum. Non multum differt Romanum parvum: *Apud Thebaidem, Antonii monachi*. Ado laudatiunculam apposuit descriptam a Notkero, a Nostro ita contractam, ut initium fine copulatum sit, omissis intermediis quæ ex nonnullis auctoribus codicibus pro majori parte infra dabimus. Cætera, quæ vitam spectant, tam erudite a Bollando illustrata sunt, ut nihil desiderari posse videatur, nisi quis Chronotaxim Raynaudianam consulere voluerit. Vita porro ipsa tam authentica, seu Græce ab Athanasio, seu Latine ad Evagrio accipiatur, ut vel ipsi hypercritici nihil invenient quod merito queant arrodere. Non tam plana sunt quæ de Tergeminis Lingonensibus Acta nostra memorant, multa quippe de iis apud laudatos Bollandum et Castell. num disceptata, atque item apud Florentinium Tillemontium et alios. Quæritur eujates sint, Cappadoces an Galli? Ubi, quomodo, quo tempore passi? Ut mitissime dicam, translata, commista, confusa nonnulla, quibus ne hic diutius immoremur, citatos scriptores consulat eruditus lector. Id ad rem nostram præceteris observatu dignum occurrit, quod in Romano parvo nulla prorsus eorum fiat mentio; unde obiter notabis frivolam eorum cavillationem, qui cum Valesio Romanum parvum ex Adone contractum comminiscuntur; firmatur autem clar. Castellani conjectura, omnem nempe Tergeminorum illorum notitiam ex non sinceris Warnabarii ad Ceranum

Parisiensem episcopum Actis ad Transalpinos profluxisse, indeque et in Hieronymiana fortasse inserta sint nomina, certe a Beda, Adone aliisque addita elogia, non parum triturlanda. Ea quidem contraxit Usuardus, sed neque sic satis subacta esse constabit, vel mediocriter earum rerum perito. Illud vehementer mirandum in apographo Usuardino Troacensi, quod hic inter purissima computo, totam illam sanctorum Lingonensiam seriem prætermisam. An quod codicis scriptor suspectam habuerit totam narrationem, non ausim divinando asserere: nihil satis certum est Usuardum ita scripsisse ut in laterculo nostro legitur. Wandalbertus Antonium et Lingonenses metrice canit in hunc modum:

Sextaque cum decima Antonii virtute dicitur:
Hæc etiam socio geminorum pollet honore,
Lingona quos uno celebrat plebs marmore tectos.

Sulpicium ab Adone signatum diximus xv Januarii, ubi etiam monuimus Sulpitios varios hoc die a Bollando accurate distingui. Qui Hieronymianis adjectus est, senior a Florentinio censetur. Quem velit Florus, nescio; verum quicumque ab eo notetur, sic notatus est, ut ejus phrasi ab Usuardina longe discrepet, quemadmodum et in breviori ejus sancti Antonii elogio evidentissime patet, ut proinde minime dubitem quin Sulpitius noster, cognomento *Pius*, plane Usuardinus hoc die dicendus sit. Præter Vitas duas a Bollando editas et illustratas, tertiam alicubi citari invenio quæ si ad manus nostras deveniat, suo loco vulgari poterit.

AUCTARIA.

TORNACEN. Jam diximus in eo codice deesse annuntiationem secundam de Geminis Lingonensibus.

ANTUERP. MAJ.: « In Egypto apud Thebaida, natale beati Antonii monachi, qui multorum monachorum pater, et miraculis præclarissimus vixit. Cujus corpus... et in ecclesia beati Joannis Evangelistæ humatum. » In secunda satis purus est. Tum: « Bituricas, depositio sancti Sulpicii episcopi et con-

D fessoris, qui a pueritia sacris litteris eruditus, et sanctæ conversationis luce conspicuus, etiam laicus virtutibus claruit. Post etiam, coma deposita, monachorum pater exstitit, atque inde ad episcopalem proventus cathedram, vita clarus in pace quievit. »

ROSEWYD. « In Egypto apud Thebaidem, depositio beati Antonii monachi, qui multorum monachorum pater, vita venerabilis præclarissimus vixit, consum-

matroque cursu, feliciter in pace quievit. Cujus corpus, etc. Apud Lingones, Speosippi, Eleosippi, et Meliosippi, etc. » Demum : « In Africa, Sulpitii episcopi. » Sulpitios adhuc binos in Prætermisissis habet Bollandus, sed de Africano nihil haecenus reperi. De translatione Sulpitii Bituricensis egit codex xv Januarii.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT. LEYDEN. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. ita ordiuntur : « In Ægypto apud Thebaidem, beati Antonii monachi, cujus Vitam Athanasius, Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, insigni volumine prosecutus est. » Cætera ut in textu, nisi quod de Sulpitio addant, *et confessoris*.

ALBERG. et DANIC. præterea interserunt : « Qui regnante Constantino Magno floruit, et multorum monachorum pater, vita venerabilis præclarissimus vixit, consummatoque cursu, ætatis suæ anno centesimo quinto feliciter in pace quievit. Cujus corpus, » etc.

LOVANIEN. convenit cum ANTUERP.-MAX. etc., sed B Geminorum elogium plane rescuit.

CENTULEN. : « In Ægypto apud Thebaidam, depositio beati Antonii abbatis, qui multa milia monachorum Christi servitio mancipavit, atque vita et miraculis clarissimus vixit. Apud Lingones, sanctorum geminorum Speusippi, Eleusippi, et Meleusippi. Qui cum essent... sub Aureliano passi sunt. Bituricas, sancti Sulpicii episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. De Antonio, haecenus dicta fere colligit, adjiciens de corpore : « Quod nunc apud Viennam Galliae, ut fertur, translatum est. Apud Lingonas, passio sanctorum geminorum Speusippi, Elasiippi et Melasiippi. Quos Benignus presbyter, a beato Policarpo, sancti Joannis Apostoli discipulo, cum Andyochi et Tyrso missus in Galliam, fidem Christi docuit. Qui cum essent annorum xxv in quadam arbore ligatis manibus, et pedibus, suspensi atque extensi sunt, ita ut membrorum compages dissolvi putarentur. Posthæc in ignem præcipitati, nec tamen læsi, inter verba orationum, tempore Aureliani imperatoris martyrio coronati, simul migraverunt ad Christum. Quod avia sua Leonilla et Lonilla atque Neon gestorum exceptor videntes, palam se Christianos esse confitentur : propter quod multis afflictis suppliciis, cum Christum negare noluissent, gladio simul perempti, martyrii coronam perceperunt. Et Turbon, victorias Christum confidentium scribens, non post multum

A temporis etiam martyrium perpassus est. » Vide Bedam et Adonem. In Sulpitio purus est.

HAGENOYEN. incipit a Lingonensibus, in quibus satis purus, de Antonio præter dicta, hæc de suo adjicit : « In quo discretio spirituum mirabiliter effulgit, ac contra eosdem a Deo mirabilem accepit potestatem, quem etiam illi supra humanum modum tentabant. » Item : « Clarusque spiritus prophetiæ, desiderio martyrii judicibus ad puniendum se obtulit, sed illi eum lædere non valentes neque volentes propter divinam gratiam, quam in illo lucere videbant, in heremum successit (*secessit*) ubi consummato cursu viæ suæ in pace obiit anno cv ætatis, etc. » In Sulpitio item purus est.

VICTORIN. et CODEX. REG. SÆC. num. 130 ita habent : « Apud Antiquos dedicatio Domini, et Salvatoris quod situm est in Lateranum. »

CODEx alius REG. signatus num. 428 : Item sancti Genulphi confessoris. »

VATICAN. num. 6949 : « In Placentia, sancti Sabini episcopi. »

EDITIO LUBECO-COL. in Antonio cum ALBERGEN. et DANIC. concordat, in reliquis pura est; addit. porro : « Eodem die sancti Genulphi episcopi et confessoris. In villa Valendar sub Confluentia territorii Trevarensi translatio sanctorum Marcellini, et Petri martyrum. »

Hæceadem et iisdem fere verbis habet Greven. et præterea : « Viennæ. beati Marcelli episcopi. » Vide Acta hoc die inter Prætermisissos. et ix Aprilis, ubi de ipso agit.

MOLAN. de sancto Antonio, caractere cursivo, inseruit quæ ex Augustino acceperat Ado; nimirum : « Qui sine ulla scientia litterarum, Scripturas divinas, et memoriter audiendo intellexisse, et prudenter cogitando tenuisse prædicatur. » Item eodem caractere etiam ex Adone, post *Aureliani imperatoris* : « Turbon autem scribens victorias confitentium Dominum, non post multum temporis, martyrium perpassus est. » Deinde litteris minutioribus supperaddidit : « Eo die, Mediolani obiit Theodosius imperator. In cujus mortem orationem habuit sanctissimus antistes, Aurelius Ambrosius, in celebritate quadragesimi dici obitus ipsius Honorio principe, filio ejus assistente. » De Genulpho agit in posterioribus editionibus, litteris cursivis hoc modo : Eodem die sancti Genulphi primi episcopi Carthurgensis et confessoris. »

XV Kal.

Die 18.

Cathedræ sancti Petri apostoli, qua Romæ primum sedit. Et passio sanctæ Priscæ virginis. Apud Pontum, natalis sanctorum martyrum Moysi et Ammonii, qui cum essent milites primo ad metalla deputati, novissime igni traditi sunt. [*Bouillart. in margine* : Parisius, monasterio sancti Germani, dedicatio altaris in honore victoriosissimæ crucis, et beatæ et gloriosæ semperque virginis Mariæ et sanctorum martyrum Mauricii sociorumque ejus.]

NOTÆ.

Sic legunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacens.*, *Antuerpien.*, *Max.-Lubec.*, *Greven.*, *Molan.* et *Agones martyrum*.

VARIANTES LECTIONES

Purioribus codicibus hic, ut alibi, annuero Heriniensem, tametsi a nativa Usuardi simplicitate aliquantulum recedat, dum pro *cathedra*, legit *dedicatio*, de qua re in Observationibus plura disseremus. Habet item cum Molano, qui *Romæ primum*, etc.; melius alii, post Romanum parvum et Adonem,

D qua. Antuerp. et Max.-Lubec. pro *et passio*, ponunt *ipso die, passio*. Qui autem Agonibus martyrum insertus est, legit : *Romæ, Priscæ virginis et martyris*. Purior est nostra lectio. Quem autem titulum, quam lauream promeretur Prisca, statim disquiramus.

OBSERVATIONES.

Hodiernum *cathedræ sancti Petri apostoli* festum antiquum In Ecclesia fuisse plane evincunt Martyrologii Hieronymiani apographa, in quibus ferme præfigitur : *Depositio sanctissimæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ*; de qua legi potest Florentinii exercitatio. Ad rem nostram quod attinet, ita paucis vetustissimum Epternacense : *Depositio sanctæ*

Mariæ et cathedræ Petri in Roma; Lucence habet : *Et dedicatio sancti Petri apostoli, qua primo Romæ Petrus apostolus sedit*; Corbeiense vero : *Dedicatio cathedræ sancti Petri apostoli, qua primò Romæ sedit*. Hæc satis accurate discussit Florentinius, festi illius antiquitatem post Baronium et Bollandum demonstrans. Mirum itaque a clar. Castellano ita

disseri ac si indicare vellet festum cathedræ Romanæ ante tempora Caroli Magni Gallis fuisse peculiare, Romæ vero et tota Italia prorsus ignotum. Mihi probabilius est non minus Romæ quam in Francia fuisse cognitum, tametsi singulari fortasse cultu seu peculiari missa celebratum non fuerit, quoniam festivitas alia xxi Febuarii æque de Romanâ atque Antiochena cathedra soleret intelligi, ut advertit Belethus, ab ipso Castellano ibi citatus. et alii plures, tum hoc, tum dicto jam die xii Febuarii. Lubens fateor hic nonnulla intervenire quæ longiori dissertationi materiam præbere possint, tum quæ ejusdem ex Romana ad alias Ecclesiæ propagationem circumstant, sed ad hujus controversiæ punctum dirimendum sufficiat, Romani parvi auctoritas. Hoc enim, cum ex antiquiori Romano codice descriptum, et Roma Aquileiam, fâtentem Castellano, destinatum sit, diffiteri ipse omnino non potest Carolo Magno longe esse antiquius. In eo autem expressissime legit : *Cathedra sancti Petri, qua primum Romæ sedit*. Nihil his addidit Ado, nihil ex eo Usuardus, præter solum nomen *apostoli*. Debit itaque consequenter admittere etiam ante Caroli Magni tempora non in solis ecclesiis ritus Gallicani, sed etiam Romæ et in ecclesiis ritus Romanicæ cathedræ sancti Petri hodiernam festivitatem, saltem in Martyrologiis, de quibus solis hic quærimus, recoli consuevisse. Nec quidquam obest Bedæ, Flori et Wandalberti silentium, nisi quod pari ratione arguere velit ad expungendas sanctorum commemorationes prope innumeras. Rabanus pluribus verbis rem explicuit, cujus textum integrum pauculis mutatis Notkerus transsumpsit, in eo potissimum discrepans quod ubi in Rabano reperisset *dedicatio S. Petri apostoli*, verterit ipse, haud dubie ex alio Hieronymiano, *Cathedra S. Petri*, etc. Porro an utrumque festum, nempe et *dedicatio templi S. Petri memoria fundatæ ejus cathedræ*, recte hoc ipso die prædicetur, examinat Florentinus, et nos forte pluribus eam-

A dem rem discutimus in Supplementis Januarii et Febuarii. Alias enuntiandi formulas suggerent Auctaria.

Priscam solam, omissa cathedra Petri, exhibet Frontonis Kalendarium. Sacramentarium Gregorii et *virginem* et *martyrem* appellat. Non uno modo loquuntur Hieronymiana apographa; aliud enim : *Romæ sanctæ Priscæ virginis*, aliud tantum, ut *martyris* meminit. Beda legit : *Natalis sanctæ Priscæ virginis et martyris*. Romanum parvum : *Et sanctæ Priscæ martyris*; nec plus dicit Rabanus, Bedam tamen sequi solitus. In Adone fit mutatio, nam ibi rursus, *virginis et martyris*, idque servat Notkerus. Studione, an forte oscitantia, aut oblivione, Noster solum *virginis* titulum ascripserit, incertum est. Bollandus Priscam utraque laurea verosimillime donandam existimat, eamque, mea quidem sententia, vindicare videtur Sacramentarii Gregoriani auctoritas. Quod si vera esset Castellani conjectura expressa in notis a pag. 323, nimirum Priscam hanc nostram *Aquilæ* uxorem esse, forte neutram promereretur. Quid sentiat Wandalbertus collige ex ejus versiculo :

Quinta et dena simul Priscæ pro martyre gaude. Actorum fidem tueri non ausim; utrum vero primitiva sint, ex quibus alii superius citata Martinæ et Tatiænæ Acta formaverint, alibi examinari poterit. *Mosei* et *Ammonii* ex Hieronymianis meminit, eorumque elogium, nescio unde acceptum, suppeditavit Ado, *Mosei* pro *Mosei* substituens. Hoc solo excepto, ex Adone totum desumpsit Usuardus, totum Notkerus, qui *Moysei* scripsit. Locum martyrii distinctius exprimere visa sunt apographa Hieronymiana apud Florentinum, sed quem non facile reperias; uti nec illud satis compertum relinquunt, utrum aliorum, his fere conjunctorum, martyrum series, ad *Pontum*, ad *Niceam*, an alio spectet, quod amanuensium ignorantia procul dubio impetandum. De Usuardi lectione satis certum est, de rei veritate non est unde tuto statuere queas.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. in textu satis purus, addit : Alexandriæ, sancti Maximi episcopi, qui satis clarus et insignis titulo confessionis effectus est. » De eo etiam agunt codices alii, sed ad xxvii Decembris remittitur. « Eodem die passio sanctorum Tirsi, Leucii et Gallenici. » Qui ex Hieronymianis accepti sunt Vide infra.

ROSWEYD. plene purus esset, si non omitteret elogium Mosei et Ammonii.

PULSANE. sic incipit : « Romæ, institutio cathedræ beati Petri apostoli, post primam suam scilicet sanctæ Antiochenæ ecclesiæ cathedram. » In reliquis satis purus est.

MUNERAT. Nescio cur hic præterita sit prima annuntiatio de cathedra, etc.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. puri sunt, nisi quod diem inchoent a sancta Priscæ, his verbis : « Passio sanctæ Priscæ virginis; quæ cum esset annorum decem, mira pro Christo tormenta fortiter sustinens, demum ictu gladii sui sancti agonem martyrii feliciter consummavit. » In codice Lovaniensi est *annorum tertio decimo*. Alii ætatem omitunt et tutius, cum de ea nihil certi habeatur. Vide Bollandum.

CENTULEN. : « Cathedra sancti Petri apostoli [deest] qua], primum Romæ sedit. Et passio sanctæ Priscæ virg. Et in Ponto, sanctorum martyrum Mosei et Ammonii. Alexandriæ, sancti Maximi episcopi et martyris. Civitate Appolonia, sanctorum martyrum Tirsi, Leuci, et Gallenici. » Qui remittuntur ad xxviii Januarii.

BRUXELLEN. : Romæ passio sanctæ Priscæ virginis et martyris. Quæ mira pro Christo tormenta fortiter sustinuit, et demum ictu gladii agonem sui

martyrii feliciter consummavit. « In duabus aliis annuntiationibus satis purus est. Tum : « Alexandriæ, sancti Maximi episcopi, et confessoris. Turonis, sancti Leopardi confessoris.

HAGENOVEN. : « Cathedra sancti Petri apostoli, qua primo Romæ sedit, quam gloriose rexit annis viginti quinque, annis (*vult dicere* mensibus) sex, dies novem, sub Claudio et Nerone imperatoribus. Ipso die Romæ, passio sanctæ Priscæ virginis et martyris, sub Claudio imperatore. Quæ cum esset annorum decem, et mira pro Christo pateretur, tandem crinibus decalvatis afflicta ad idolum ducitur, ut adoret, sed illa non consencit. Demum ictu gladii martyrium consummavit. Apud Pontum insulam, natale sanctorum martyrum Moysei, etc., » satis pure. In fine : « Item, Christicoli confessoris. » Vult dicere *Deicoli*.

AQUICINCT. : « Turonis, sancti Leobardi confessoris. »

VICTORIN. habet *Amosei* pro *Mosei*, ut aliqui ponunt *Ammonis* pro *Ammonii*. Et in fine cum codice REC. SEEC., signato num. 130, adjicit ut proxime : « Turonis sancti Leobardi confessoris. »

DAVERONEN. de Leobardo, sic fusius : « Majori monasterio, beati Leobardi confessoris, qui sæculum salubriter respuens, crucemque Christi in capite suo portans, apud idem monasterium se arctis simo specu retrusit. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Priscæ virginis et martyris. Coronatio sancti Petri, Mosei et Ammonii militum et martyrum. Deicoli abbatis et confessoris. »

IN VATICAN., num. 5949, adjici dicitur : « Romæ, natale sanctæ Priscæ martyris. »

DIVIONEN. ecclesiæ sancti Stephani : legit ut su-

pra : « Alexandriae, sancti Maximi episcopi. Qui A satis clarus, et insignis titulo confessionis effectus est. »

EDITIO LUBECO.-COL. in Cathedra, pura, adjungit : « Hic propter Simonem Magum, licet Dei occulto nutu, Romam perveniens, ibique prædicans Evangelium, viginti quinque annis ejusdem urbis tenuit pontificatum. Romæ via Hostiensi, passio sanctæ Priscæ : ... agonem martyrii sub Claudio imperatore feliciter, etc. Apud Pontum, natale sanctorum Moysei, etc. » In fine : « Monasterio majori, sancti Leobaldi confessoris. » Sic etiam in prima editione scripserat Grevenus, in altera, ut mox patebit, posuit cum aliis, *Turonis, Leopardi*, neutro loco bene, nam *Leopardi* legendum est.

BELIN. in utraque editione habet : « Ipso die, passio sanctæ Priscæ virginis et martyris. » Item in utraque : « Mosey et Amonis. » Demum in fine : « Ipso die, sanctæ Liberatæ virginis : » Hanc ex Belino descripsit Molanus, nec quidam addidit unde dignosci possit. Certum videtur, non agi de Novocomensi Faustinae socia. Restat igitur famosissima illa, quæ a Greveno indicari videtur, Hispana an Lusitana, quæ in Belgio et alibi *Wilgesfortis* dicitur, de qua plura dicenda erunt xx Julii, quem diem eam Bollandus in Prætermisssis rejicit.

GREVEN. : « Sancta Prisca cum esset tredecim annorum mira pro Christo tormenta sustinuit, ac demum sub Claudio, ictu gladii agonem martyrii consummavit. Alexandriae, Maximi episcopi, Fortunati. Leonis, Luci. Item Tirsi martyris. Civitate Abitinensi, Saturnini et sociorum ejus martyrum. In Anglia, Wirmini militis et martyris. Eodem die, beati Deicolæ abbatis, discipuli sancti Columbani; de quo inter alia fidei et operum insignia legitur, quod aliquando fatigatus ex itinere, birrum suum in radiis solaribus, quasi in pertica suspenderit. Turonis, Leopardi confessoris. Conchas monasterio, Marciae et Liberatæ virginum. Venetiis, translatio sanctæ Luciae virginis et martyris. In Anglia Osia martyris. »

MOLAN., typis minoribus de *Deicola* Grevenus secutus est; sed pro *Leopardi*, melius scripsit *Leobardi*, hæc subjungens : « De ejus vita librum conscripsit Gregorius Turonis episcopus. Ibidem, natalis sancti Volusiani, archiepiscopi Turonensis et martyris. » In posterioribus editionibus aliter Auctarium disposuit : « Turonis, natalis S. Volusiani sptimi archiepiscopi. Ibidem, depositio sancti Leobardi confessoris. Civitate Arvernensis, sancti Venerandi episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Deicolæ abbatis Sutrensis, discipuli beati Columbani. »

XIV Kal.

In Smirna, Natalis beati Germanici martyris, qui sub Marco Antonino et Lucio Aurelio, per gratiam virtutis Dei, metum corporeæ fragilitatis excludens, sponte præparatam bestiam provocavit : ejus dentibus comminutus, vero pani, id est Domino Jesu Christo, pro ipso moriens, meruit incorporari. Apud Spoletum, sancti Pontiani martyris, temporibus Antonini imperatoris, quem judex pro Christo vehementissime virgis cæsum, jussit super carbones nudis pedibus ambulare : a quibus nil læsus, equuleo et uncinis ferreis jussus est suspendi et sic in carcerem trudi; ubi angelica visitatione meruit confortari, post quæ plumbo fervente perfusus, tandem gladio percussus est. In pago Dorcasino, sancti Launomari presbyteri.

NOTE.

Pruten., Herinien., Tornacen., Antuerpien., Pulsanen., Max.-Lubec., Muneratus et Grevenus. Quid in Molano desit, brevi observabimus.

VARIANTES LECTIONES.

Greven. pro *beati* scribit *sancti Germanici*, ut est in Adone. Muneratus. cum nonnullis codicibus male legit *Marco Antonio*, textus noster purior est. Ant., Max.-Lubecana, ubique conformis, ante *bestiam* interjicit *sibi*, ut apud laudatum Adonem etiam legitur, quam vocem Pulsan. adjectivo præfigit, legens : *sibi præparatam bestiam*. Puto Germanam Usuardi lectionem hic representari. Rursus Ant. habet *tempore Antonini*, pro *temporibus*. Ubi codices reliqui legunt, *a quibus nil læsus*, in Pulsan. ponitur : *E quibus illæsus exiens*. Item, *Post quæ omnia, plumbo*, etc., redundat vox *omnia*. Veram noto in plerisque codicibus, etiam purissimis, scribi *Postque*, fere per abbreviationem, veluti

C si dicatur et *post*, tametsi sensus postulare videatur, ut *quæ* sit casus præeuntis particulae. Sed hoc in antiquis, saltem mediæ ævi Scripturibus, mirandum non est, ut pote qui vix diptongorum habeant rationem; unde amanuensium ignorantia factum crediderim ut *que* conjunctio, vel encliticum, pro *quæ* relativo irreperit. Launomarum et *presbyterum* et *abbatem* fuisse constat, at codices nostri (si Ant. et Max.-Lubec. excipias) abbatem non nominant. Pagum *Dorcasinum*, seu *Dorcassinum* scribunt passim. Grevenus *Carnotinum* vocat, utrumvis non male, ut apud Bollandum invenies; nos primam lectionem, tanquam vero Usuardinam præhabendam censuimus.

OBSERVATIONES.

Qui *Germanicum* primus in sacros Fastos retulerit, non alium invenio præter auctorem Romani parvi, ita hoc die scribentem : *In Smyrna, sancti Germanici martyris, ad bestias damnati*. Rationem querere, cur hunc præ aliis diem elegerit, mere divinare est. Satis jam alibi ostendimus, martyrologii hujus compilatorem sanctis plurimis, ex Rufino et aliunde desumptis, et antiquioribus martyrologis ignotis, pro solo suo arbitrio certos dies assignasse. Nec verosimile puto, visam unquam auctori illi celebrem Smyrnenis epistolam, in qua distinctiores aliquas, etsi non omnino certas, pro martyrii die notas reperisset. Interim Romanum parvum secutus est Ado, elogium ex eodem Rufino, vel Eusebio adiciens, ejus locum integrum retulit Bollandus. Noster ex Adone omnia, sed non verbatim accepit; Notkerus, rariori exemplo, sola Romani parvi verba

D transcripsit. Idem Adonis elogium etiam inter festivitates apostolorum recurrit, ubi de Polycarpo agitur xxvi Januarii. Hactenus pro textus nostri derivatione et præclara Germanici laurea, clara et plana sunt omnia. De proprio martyrii die anceps questio, de eo enim eadem ratione disputari posse videtur, qua Bollandus in doctissimo suo commentario § 1 Polycarpi certamen ad certum diem, nempe vii Kal. Aprilis seu xxvi Martii revocare conatus est. Et hæc quidem valde probabiliter ab eo stabilita esse nemo negaverit, at nec ipse tam explorata habuit, ut propterea mutandum putaverit determinatum a tot sæculis per Martyrologos diem, quod fecit Castellanus, utrumque sanctum ad Martium transferens, Polycarpum ad xxvi hunc nostrum Germanicum ad xxix. Incertitudinem illam recte observavit Ruinartius inter Selecta, pag. 26. ubi Vale-

sium et plures alios in eandem sententiam adducit. Tillemontius autem tomo II in Polycarpo, Græcorum Fastos præferre videtur, alii in diversa abeunt. Equidem fateor ex laudata Smyrnenis epistola plane constare, Germanicum nostrum aliquot ante Polycarpum diebus agonem complevisse, an toto præcise octiduo nusquam patescit. Nihilominus Castellanus, remisso, ut jam diximus, ad xxvi Martii Polycarpo, sequelæ opinor gratia, quia hic xix Januarii colitur Germanicus, eundem ad xix remittendum putavit. Recte an secus alii viderint, nos Martyrologiis nostris Usuardi antesignanis inhære debemus.

De *Pontiano*, Spolefino martyre, non semel locuti sumus xiv Januarii, quo die a Rabano Notkero et pluribus, præsertim Belgicis Martyrologiis, ob corpus Ultrajectum translatum, certatim recolitur. Hic vero etiam in Romano parvo, hoc proprie die, et

A cum hisce characteristicis signatur: *Et Spoleti, sancti Pontiani martyris, xix Kal. pass. xv sepulti, xiv in sepulcro mutati, quando celebrior dies ejus agitur.* Eadem habet Ado, cum longiori ex Actis extracto cujus elegans compendium brevitati suæ aptavit Noster, ut in textu repræsentatur. Vide Bollandum xiv Januarii, vel notam Castellani pag. 248 et 249. *Launomarum* ab Usuardo ipso prioribus duobus superadditum evidenter ostendunt citati supra, et alii Usuardini codices prope omnes. Cur a Molano expunctus sit, nescio, certè hinc cœpi doceri, falsam esse eorum opinionem, qui Molanum ex codice Pratseni Usuardum suum edidisse existimant, cum ab eo pluribus aliis locis aperte dissentiat. Wandalberti versiculus sic forte legendus.

Bis septena Niceto' Launomaroque coruscet.

AUCTARIA.

PRATEN. in apographo nostro ad marginem adjici dicitur: « Parisius, monasterio sancti Germani, dedicatio altaris in honore victoriosissimæ crucis, et beate et gloriosæ semperque Virginis Dei genitricis Mariæ, et sanctorum martyrum Mauriti sociorumque ejus. » Hæc tamen Castellanus in litteris ad me datis xxxi Maii mcccix ad diem præcedentem pertinere retulit. Cæterum hæc monasterii istius propria sunt, uti et alia subinde indicanda.

ANTUERP.-MAX., CENTULEN., VICTORIN., REG. SUEC., num. 130, et BURDEGALEN.: « Iherosolima, Marthæ et Mariæ, sororum Lazari. » Hæc ex Hieronymiano accepta sunt, ut habent Rabanus quoque, Notkerus, et alii. Et quidem in Victorino codice omnis præcluditur locus effugio, quo aliqui comminiscuntur *Mariam et Martham, Mariæ et Marthæ* suppositas; nam ibi omnes exprimuntur, hi Romæ, illæ autem Iherosolymis. Antiquissimum Kalendarium Cluniacense utramque hoc eodem die virginem vocat; quæ omnia proximo mense Julio in Actis operosius erunt discutienda. Vide Sacramentarium Thomasi p. 144, ubi *Maria, Marthæ, Audifax et Abacuc* xx Jan. Sebastiano conjunguntur, forte amanuensis vitio. Sequitur in primo codice: « Et in Smirna, natale sancti Germanici martyris. In pago Dorcasino Corbionis monasterio, natale sancti Launomari abbatis, cujus gesta præclara habentur: » Quod etiam habent codex AMBIAN. et MOLAN.

ROSWEYD. Adoniano: « In Smirna, natale sancti Germanici martyris. Qui cum Primævæ ætatis venustate floreret, per gratiam virtutis Dei, metum corporæ fragilitatis excludens, sponte præparatam bestiam, damnatus a iudice, jam provocavit, cujus dentibus, » etc., pure. « Marii et Marthæ et filiorum ejus Audifax, et Abacuc nobilium de Perside. » Hi ad sequentem diem pertinent.

AGONES MARTYRUM. Textui satis puro subjicitur tota annuntiatio: « Via Cornelia, » etc., ut die sequenti.

ÅLBERGEN. et DANIC. præfatam annuntiationem habent in principio, et in fine scribunt: « In pago Dorcasino Corbionis monasterio, depositio S. Launomari abbatis et confessoris. »

ANTUERP., MAX.-ULTRAJECT., LEYDEN. et editio ULTRAJECT.-BELG. præfigunt etiam *Via Cornelia*. etc., sed cum de Pontiano egerint xiv Januarii, eam annuntiationem hic prætermittunt. Habent etiam in fine *abbatis*, etc.: in quo convenit CENTULEN., qui de Germanico scribit ut Rosweyd. supra.

LOVANIEN. cum prioribus consonat, nisi quod elogium Marii, etc., media fere parte mutilaverit.

BRUXELLEN. incipit: « Romæ, via Cornelia, » etc. Tum: « Jerosolima, Marthæ et Mariæ sororum Lazari. » De Germanico et Pontiano, satis pure. Deinde: « Et passio sancti Tyrsi gloriosi martyris cum sociis suis, » ex die præcedenti. In fine « abbatis et confessoris. »

B HAGENOVEN. in prima de Germanico, satis purus est. Secundo loco: « In pago Dorcasino, sancti Launomari abbatis. » Tertia est: « Romæ, via Cornelia, » etc. De Pontiano egit cum aliis xiv Januarii.

MATRIC.-ARTHUS., ULTRAJECT.: « Germanici martyris incliti, qui traditus est ad bestias. Launomari presbyteri et confessoris. »

In VATICAN., sub num. 5949, deest *Launomari*.

ALTEMSPIAN. in Anglia auctus: « Translatio sancti Burghwaladri episcopi et confessoris. »

BELINUS. in utraque editione, post Germanicum et Pontianum, de *Maria et Martha*, etc., eadem refert, quæ jam diximus ab Usuardo melius poni die sequenti. Utrobique etiam habet: « In Laude civitate, sancti Bassani [alii scribunt Bassiani] episcopi et confessoris. » In prima editione deest *Launomarus*. Nil juvat errores typographicos recensere.

EDITIO LUBECO-COL. sic incipit: « Colonia Agrippina, translatio sanctæ Antoninæ et aliarum sex virginum et martyrum de illa nobili societate undecim millium virginum, ad ecclesiam parochialem sancti Joannis Baptistæ. »

C GREVEN., post integrum Usuardi textum, sic prosequitur « Iste Launomarus puerulus parentum suorum gregem pascens, victum suum egenis et peregrinis distribuebat; ipse usque ad solis occasum jejuniū frequenter protahens. Liberalibus deinde traditus litterarum studiis, sacerdosque effectus, cremum adiit: ubi inter alia virtutum prodigia claudum curavit, ignis impetum signo crucis opposito extinxit, et annosam quercum, ejusdem crucis virtute, in loco quo voluit transposuit. In Anglia, Joannis Brangulatoris eremitæ. Eodem die, secundum aliquos, Marii et Marthæ cum aliis, quos Usuardus ponit die sequenti. In Africa secundum Bedam » (quodnam Bedæ apographum viderit, incertum est: nullum hactenus nec impressum, nec ms. nobis innotuit, ubi eo ordine habeatur martyrum series hic apposita, videlicet) « sanctorum Pauli, Quinti, Geronti, Januarii, Saturnini, Successi, Piae, Germanii, Julii, Gagi. In Suecia, beati Henrici archiepiscopi Upsalensis et martyris. Qui Anglus natione præfatum regens Ecclesiam tempore sancti Eriici regis Sueciæ, cum eodem ad convertendam plebem Finlandiæ profectus, ob zelum justitiæ, a scelerato quodam trucidatus est. Cum autem idem ejus percussor, birretum S. martyris, capiti suo impositum amovere tentaret, cutem sibi cum carnis abstraxit. In Anglia, sancti Wolstani episcopi Wigorniensis et confessoris. Hic cum ab æmulis suis Synodo præsentibus, tanquam imperitus baculum juberetur pastorem resignare: Libenter, inquit, resigno, sed non vobis. Et hæc dicens, baculum ipsum lapidi durissimo, quo tegebatur sepulcrum sancti Edwardi regis, sic infixit, quod a nemine moveri potuit. Quo illi confusi miraculo, ut baculum reassumeret, præceperunt. Apud Coloniam

D

Agrippinam, translatio sanctæ Antoninæ virginis et martyris, et aliarum sex de societate, *ut supra ex editione Lubeco-Col.* Bassiani Laudensis episcopi et confessoris, vita et miraculis clari. Hic beatum Ambrosium Mediolanensem visitans, clero ipsius obitum ejus prædixit, defunctumque tumulavit. Eodem die, Hugonis archiepiscopi. Item Contexti episcopi et confessoris. »

MOLANUS., post illa Usuardi verba, *gladio percussus est*, addit fere ex Adone : « Consummavit autem martyrium suum XVIII Kal. Februarii, et sublatum corpus ejus a Christianis, sepultum est XV Kal. : celebris vero dies ipsius agitur XIV Kal. Februarii, quando iterum sacrum ejus corpus mutatum est. » Sequitur : « Via Cornelia, etc., » ut die sequenti. « In Laude civitate, sancti Bassiani, etc. Lugduno, Nicetii episcopi. Monasterio Corbionis, in pago Dor-

cassino, etc. Eodem die, beati Contexti episcopi et confessoris. » Quæ habet minori characterē, de sanctis Africanis secundum Bedam, de beato Henrico Upsalensi, et sancto Wolstano, ex Greveno ad verbum desumpta sunt. Posteriores editiones ab Usuardo longius recedunt. Initium est, *Via Cornelia*, etc. Post quæ sequitur nota observatu digna : « Horum celebritas, inquit, uno die prævenitur, quia dies passionis eorum, martyrio sanctorum Fabiani et Sebastiani solummodo deputatur. » Festa transferri, id notissimum est, præveniri multo rarius : quamvis non diffitear exempla suppetere, quibus id factum esse, contra Castellanus demonstratur. Hoc novi in his editionibus accedit, quod beato Contexto locus assignetur, nempe : *Eodem die, Bajocas*, etc. Henrico Upsalensi, martyrii annus, scilicet, 1151.

XIII Kal.

Die 20

Romæ, natalis beati Fabiani papæ, qui cum tredecim annis Ecclesiæ præseset, martyrium est passus tempore Decii, et in cimiterio Calisti sepultus. Eodem die Catacumbas, sancti Sebastiani martyris, qui cum haberet principatum primæ cohortis, jussus est sub titulo Christianitatis a Diocletiano imperatore ligari in medio campo, et sagittari a militibus, atque ad ultimum fustigari donec deficeret. Via Cornelia, sanctorum martyrum Marii, et Marthæ cum filiis suis Audifax et Abaene, nobilium de Persida, qui ad orationem venerant Romam tempore Claudii principis. E quibus post toleratos fustes, equuleum, ignes, ungues, manuum præcisionem, Martha in nympha necata, cæteri sunt decollati, et corpora eorum incensa.

NOTÆ.

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *AntuERP.* et *Max-Lubec.* *Munerat.* *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Pulsanen. contra alios omnes codices, pontificatum Fabiani ad duodecim annos restringit : alii martyrologi nimium extendunt, ut in Observationibus dicitur. *Præseset*, minus quidem ad exactam syntaxim, sed tamen ita Beda, ex quo alii omnes, et codices nostri, excepto Molano, qui legit *præfuisse*, hic et alibi satis libere antiquam simplicitatem corrigens. *Cimiterio* habent passim codices quos sequimur. In *Callisti*, *Calisti*, *Calixti* sæpe numero variant, ut mirum videri non debeat, si nec nos stabilem orthographiam servemus. Molanus iterum elegantius voluit scribere, *apud Catacumbas* : Pulsanen. et Munerat. *ad Catacumbas* : cæteri neglecta præpositione ponunt, *Eodem die Catacumbas*, et ita, licet magis barbare, legendum

B putavimus. *Ligari in medio campo*, haud Usuardi lectio est, secundum Bedam et Adonem : Tornacen. et Munerat scribunt *religari*. In Pulsanen. *fustigari* pro *fustigari* librarii mendum est. Hoc notabilius, quod ubi cæteri omnes recte scribunt, *nobilium de Persida*, solus ille habeat *hi nobiles fuerunt viri de Siria*, *Venerunt Romæ*, Greven. *Romæ*, melius ex aliis *Romam*. Rursus Greven. et Molan. *temporibus Claudii*, pro *tempore*, etc. Pulsanen. habet *manuum præcisiones*, servanda Bedæ et Adonis lectio in singulari. Item apud eosdem Greven. et Molan. *in nympa*, legendum *in nympa*, ut bene probat Bollandus, at fusius explicat Castellanus pag. 340, ubi et alia de his sanctis satis curiose observantur.

OBSERVATIONES.

Inter antiquos martyrologos singularem plane adverto in referendis iisdem sanctis concordiam. Habent omnes hos sanctos Hieronymiana apographa præter morem satis hic conformia, habent Beda, Rabanus et Notkerus; atque in serie nostra Romanum parvum, Ado, Usuardus. Querit Florentinus, quid innuat ea plerorumque Hieronymianorum indeterminata formula : *Romæ in cæmeterio, Fabiani episcopi, et Sebastiani*; et satis apposite, ni fallor, ex Cypriano accipi putat antonomastice pro *cæmeterio Callisti*, idque ex Calendario Bucherii confirmat, non integre locum referens, qui ita legendus est : *XIII Kal. Feb. Fabiani in Callisti et Sebastiani in Catacumbas*, Alia Kalendaria aut Sacramentaria referre supervacaneum reor, cum ab omni ævo satis consecrata fuerit inclytissimorum sanctorum memoria. Notabilis est Bedæ textus hujusmodi : *Romæ, Fabiani episcopi, qui cum virgini quinque annis Ecclesiæ præseset, passus est martyrium tempore Decii, et in Cæmeterio Callixti sepultus*. Hæc ex eo descripsit Rabanus, aliqua ex Pontificalibus adjiciens, quæ omnia in Notkerum transierunt, alia adhuc parte, ex præfato fonte, paulo auctiorem. In Romano parvo simpliciter ponitur : *Romæ, Fabiani papæ et martyris*. Ado Bedam sequitur, sub ea tamen cautione, ut

C cætera ex eo desumens, pro *xxv annis* substituat : *Qui cum XIV annos, menses XI, ac XII, dies*. Textum suum ex alterutro mutuavit Noster, at rejecto utriusque calculo, eum signavit, qui proxime ad veram chronologiam accedit. Cætera vide apud Bollandum et recentius apud Tillemontium tomo III, a pag. 363. In textu Hieronymiano diei præcedentis ex codice Lucensi ultimo loco ponitur : *Romæ, passio sancti Sebastiani martyris*. Duplicati festi rationem, vel saltem conjecturam ibidem invenies. Romanum parvum tertio loco legit : *Et Sebastiani in vestigiis Apostolorum sepulti*. Ado prolixius Bedæ elogium totum transumpsit, exclusa solum Sebastiani patria, *de Mediolano*. Rabanus Bedam incorruptum reliquit, Notkero Adonem sequente. Noster brevius suum encomium ex diffusioribus illis, seu Bedæ, seu Adonis contraxit, *Catacumbas* recte exprimens, de quibus Acta XXIV Junii a pag. 439, et Castellanus a pag. 353 multa erudite de Sebastiano ejusque translatione congerentem. An Acta vere ab Ambrosio ex autographis, et authenticis composita sint, merito dubitatur, at egregia esse, gravia et fide digna, omnes cum Hesselio apud Molanum, Bollandum, Ruinartio pag. 295 aliisque fatentur; nec id Tillemontius negaverit, cujus compendium legi dignum est tomo IV a pag. 315. Wandalbertus sic hodie canit.

Tertia post decimam Fabiano præsule floret :
Cui parili Sebastianus virtute cohaeret,
Roma quem vectum nunc Suessio læta frequentat.

Tertia annuntiatio in Hieronymianis eodem defectu laborat : *In cimiterio, Marii, Marthæ, Audifax et Abacuc*. Hic vero Florentinus antonomasiæ beneficio non utitur, sed innominatum cimiterium *Arenarium* censet esse *Via Cornelia* quæ in Epternacensi et Usuardo signatur. Sola nomina exprimit Romanum parvum, quorum primum et ultimum varie a nonnullis contorta reperies; ut *Maris*, vel *Marini* pro Marii; *Ambacum Ambucuc*, *Abacum*, etc. Cæterum ex Beda rursus derivantur quæcunque Rabanus, Ado, Usuardus, Notkerus in

A suos textus transtulere. Hos inter minimum a fonte recedere videtur Usuardus, si positionem excipias, nempe *Via Cornelia*, quam ille solus præfixit, in Actis fortasse aut in aliquo Hieronymiano apographo repertum. De Actorum sinceritate minus videtur dubitasse Bollandus, quam Baronius : a selectorum collectione a Ruinartio exclusa sunt. Equidem totius historiæ subiectum, ut ita loquar, satis verum existimo, ast omnia complanare, quæ Tillemontius objicit tomo IV a pag. 673 difficillimum arbitror. Si quid tamen Bollandianis disquisitionibus superaddi, aut magis illustrari queat, id in loco præstabimus, atque eo veritatis studio, quo in similibus versari solemus.

AUCTARIA

ANTUEP.-MAJ. in Fabiano Adonianus est. De Sebastiano etiam aliqua admisceat hoc modo : « Qui intantum carus erat Diocletiano et Maximiano imperatoribus, ut principatum ei primæ cohortis traderent. Quem Diocletianus, ubi Christianum cognovit, nec a fide posse revocari, jussit ligari in medio campi, quasi signum ad sagittandum, et sagittari a militibus; qui cum sagittis plenus quasi hericius esset, putantes eum mortuum, abierunt. » Desunt reliqua, quæ cum prioribus, melius in Beda, vel Adone leguntur. Sic et in tertia incompletus est : « Eodem die Romæ, natale sanctorum martyrum Marii... et Abacuc nobilium, qui ad orationem venerant Romæ, tempore Claudii principis. »

ROSWEYD. in Fabiano etiam Adonianus est. De Sebastiano ex eodem fonte alia ferme decerpit; « Qui jubente... quasi signum ad sagittam positus, ita sagittis repletus est, ut quasi hericius videretur. Dehinc intra paucos dies sanitæ recuperata, cum ipsos imperatores de persecutione injusta Christianorum, libera voce corripere, denuo captus, felici consummatione martyrii exceperit, sepultusque est in Catacumbas juxta vestigia apostolorum. » De Mario, etc., die præcedenti.

AGONES MARTYRUM Fabiano ascribuntur anni xiv. De Sebastiano pure. De reliquis pridie.

ANTUEP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. uti pridie retulerunt martyres Persas ita eosdem hodie prætermittunt. In Sebastiano puri sunt... de Fabiano, post *papæ*, hæc solum interserunt : « Qui decimus nonis post beatum Petrum. »

ALBERG et DANIC. cum prioribus conveniunt, sed post *sepultus*, adjiciunt insuper : « Hic Chrisma constituit annis singulis in Cœna Domini celebrari. »

CENTULEN : « Romæ, passio beati Fabiani papæ, et martyris. Eodem die, sancti Sebastiani martyris, ejus fide atque doctrina multi martyrio coronati sunt. Item eadem die Romæ, sanctorum Marii et Marthæ, cum filiis suis Audifax et Abacuc nobilium de Persida, qui ad orationem venerant tempore Claudii imperatoris. »

BRUXELLEN. sic incipit : « Romæ, natale sancti Sebastiani de Mediolano ac comitum ejus. Qui cum... » non omnino pure. Dein post « deficeret : Quem mortuum in cloacæ miserunt. Cujus corpus a quodam Licineo inventum, et in crypta juxta vestigio apostolorum sepultum, est. » Tum de Fabiano, post *papæ* et *martyris*, sic prosequitur : « Qui sede vacante dum de futuri pontificis electione tractaretur, cum aliis adfuit, et subito columba candida de cœlo super caput ejus descendens, dixit : Tu Romæ episcopus ordinaberis. Qui sei divinitus electus, post laudabilem vitam, a Decio pro fide Christi decollatur. Hic statuit ut omni anno in cœna Domini crisma consecraretur : et exactam curam habuit ut gesta martyrum in integrum colligerentur. » De Persis, die præcedenti.

HAGENOVEN. de Fabiano, paulo aliter primo loco

annuntiat : « Qui fuit xix post beatum Petrum, et per indicium columbæ, super eum divinitus descendens, in papam est electus sub Gordiano imperatore, et Ecclesiæ præfuit xiii annis. Iste Fabianus interesse Paschæ sollempniis, donec peccata sua confiteretur et poenitentiam ageret. » Vide Bollandum. « Hic septem subdiaconos constituit, qui gesta martyrum colligeret (colligerent). Tandem sub persecutione Decii capitis amputatione martyrium complevit. » De Sebastiano, sic habet : « Apud Cathecumbas, beati Sebastiani militis, et martyris, qui multos in fide et passione confortavit, et multos ad fidem convertit. Hic cum haberet.... » non satis pure. « Sed postea præsentans se imperatoribus, conveniens illos de injusta persecutione sanctorum et ideo jussus ad mortem fustigari et corpus ejus in cloacam projici. » De Persis, die præcedenti.

VICTORIN. Ex Rabano post sepultus, de Fabiano habet sequentia : « Hic regiones divisit diaconibus et fecit septem diacones, qui septem notariis imminerent et gesta martyrum in integrum colligerent, » Deinde hæc assuit : « Hujus temporibus supervenit Novatianus [fuit dicere Novatus] ex Africa, et separavit de ecclesia Novatianum, postquam Moyses confessor in carcere defunctus est, qui fuit mensibus xi. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Fabiani et Sebastiani, Martyrum, Marii et Marthæ cum filiis nobilibus. Marcelliani et Marci, ac Tranquillini patris eorum, martyrum. » Spectant hi ad xviii Junii, hic autem Sebastiano forte juncti sunt, quod eorum gesta in illius Actis comprehendantur.

REMENS. Ecclesiæ, SS. Timothei et Apollinaris : « Lugduno Galliæ, sancti Clementis presbyteri. » De eo meminerunt apographa Hieronymiana, uti etiam Acta nostra perpaucis.

EDITIO LUBECO.-COL. de Fabiano solum inserit, ut supra : « Qui xix post beatum Petrum. Eodem die Romæ ad Catacumbas, natale sancti Sebastiani martyris. Qui cum haberet, » ut supra, etc. De Persis etiam die præcedenti.

BELIN. Utraque editio in textu non omnino pura est : omittit Persas, de quibus egit die præcedenti, et in utraque subjicitur : « Civitate Taurina, sanctorum martyrum Solutoris, Adventoris et Octavii. » Sunt hi ex celebri legione Thebæa, et in Prætermis missis remittuntur ad xx Novembris, quo die eorum meminit Martyrologium Romanum.

GREVEN., præter morem, hoc unicum habet additamentum : « Eodem die, beati Policronii martyris. » Duo in Prætermis missis Polychronii memorantur, uter eorum sit, hactenus nescimus.

MOLAN. in prima editione : « Civitate Taurina, sanctorum martyrum Solutoris, Adventoris et Octavii ; » ex Belino, « Lugduno Galliæ, sancti Clementis presbyteri. » De quo supra. In posterioribus adjungitur : « Die vigesima, sancti et theophori patris Euthymii magni. De ipso in Actis fuse, et forte alia in Supplemento addi poterunt. Tum typis minoribus : « Eodem die sancti Mauri episcopi Cesennæ

civitatis et confessoris, eximiae sanctitatis Viri. A Obiit Dagobertus rex Francorum. Constitutum est autem a Domino Joanne abbate, et universo capitulo Marcianensi, ut dies anniversarius ejus solemniter celebraretur, pro eo quod idem gloriosius rex

et Mathildis regina ejus, cum beatam virginem Eusebiam de fonte salutari suscepissent, Villam Verniacum, et vinum, quod ad usus nostros de Francia adduceretur, regali munificentia contulerunt. » Vide Prætermisos.

XII Kal.

Natalis beati Publii episcopi, qui secundus post Dionysium Areopagitam Atheniensium Ecclesiam nobiliter rexit, et præclarus virtutibus, ac doctrina præfulgens, ob Christi martyrium gloriose coronatur. Romæ, passio sanctæ Agnetis virginis, quæ sub præfecto Urbis Symphonio ignibus injecta, sed his per orationem ejus extinctis, gladio percussa est. In Hispaniis civitate Tarracona, sanctorum martyrum Fructuosi episcopi, Augurii et Eulogii diaconorum, qui tempore Galieni in primo carcere trusi, deinde flammis injecti, exustis vinculis, manibus in modum crucis expansis, orantes ut urerentur obtinuerunt. Treas, sancti Patrocli martyris.

NOTÆ.

Ex Prat., Herin., Torn., Pulsan., Munerato, Greveno, Molano, et Agonibus martyrum.

VARIANTES LECTIONES.

Pulsan. scribit *sancti Publii*, et ita passim recentiores codices cum Antu.-Max., Lubecana, etc. Idem legit *Ariopagitam*, uti et Herin. et Tornac.: quod vix observatu dignum in præfatione monuimus. Greven. et Molan. transposuerunt *nobiliter rexit*, legentes *rexit nobiliter*. Plus aliquid ausus Pulsan. elegantius legere credidit; *Atheniensium nobiliter rexit ecclesiam*. Muneratus secunda editionis, nescio quomodo, et *præclarus virtutibus*, vertit et *prædicans virtutibus*. Et sic in Agonibus martyrum. Rursus Pulsan. pro *gloriose coronatur*, posuit *gloriose occubuit*. Greven. et Molan. titulo *virginis* apponunt, et *martyris*. Munerat. contra, sensum huiusmodi facit, omitto *quæ sub præfecto Symphonio* legunt codices probati omnes post Adonem; Pulsan. cum aliis, forte Bedam imitatis *Simpronio* vel *Sempronio*. Item *Tarracona* illi, hi cum Munerato et Agonibus MM. *Terracona*, utri rectius, non

B disputo. *Tugurii* pro *Augurii* in Pulsan. scriptoris vitium reputo. uti *Galeni* pro *Galieni* in Agonibus MM. Melius scriberetur *Callieni*, sed codices sequimur. Lego. *in carcere trusi*, quod ita Usuardum scripsisse sentiam, melius dixerat *Ado in carcerem*. Cæterum recedunt Pulsan. Greven. et Molan. qui id corrigendum putarunt. Agones MM. pro *expansis*. Greven. omisit vocem *orantes*, ante, *ut urerentur*; forte quod sensum obscuriorem esse adverterit: sed maxime improbanda Pulsan. Codicis licentia, ita corrigentis: *In carcerem sunt retrusi: deinde flammis injecti, ut urerentur. Sed exustis vinculis, manibusque in modum crucis expansis, orando obtinuerunt martyrii palmam. Treas* scribunt omnes, medii ævi stylum secuti, liberior Grevenus habet, *Trecis*, cum Agonibus martyrum. Præferenda est qualiscunque Usuardi lectio.

OBSERVATIONES.

Codices nostri Usuardini optimæ notæ concorditer primo loco *Publium* annuntiant, plures alii cum Belino *Agnetem* præposuere. Et ita habent apographa Hieronymiana, Romanum parvum, Rabanus et Ado. Cur id mutandum censuerint Usuardus, et Notkerus, non facile divinaveris. Neque enim ætatis ordo prætexi potest, nam ea ratione in ultimum locum rejicienda fuisset celeberrima *Agnes*, tametsi cum Bollandi statusus sub Valeriano et Gallieno, non sub Diocletio, ut probabilior fert sententia, martyrii coronam adeptam. Hic itaque cæteris omnibus antepontur *Publius*, quem ex iis unum censemus, cuius primo in Fastis sacris memoria auctori Romani parvi accepta debetur, nam qui in Hieronymianis apographis *Puplius*, *Publius*, vel *Publius* inter alios martyres connumeratur, nullam cum hoc nostro connexionem habet et falli plane opinor Castellanum, qui ex illis novem desumptum existimat. In modo Romani parvi verba: *Athenis, S. Publii episcopi, qui Militenus a Paulo episcopus ordinatus*. Aliter Ado: *Item apud Athenas, B. Publii episcopi, ob Christi martyrium coronati*. Et quidem sic excluduntur difficultates chronologicae, quibus se implicat in festivitibus apostolorum, dum Publium Militem, Dionysii Areopagitæ immediatum successorem constituit, quod a Bollandi citati viderunt Baronius, et Halloixius, et recentius tomo II variis locis impugnat Tillemontius. An Noster Adonem contrahens observatam difficultatem evitare voluerit, non est promptum asserere, certe ita annuntiationem formavit ut verum, vel saltem vero proximum attigerit.

Verissime ab Hieronymo pronuntiatum est ep. 8 ad Demetriadem (quæ in nova editione 974) sub finem, *omnium gentium litteris atque linguis laudatam esse Agnes vitam*, ut egregie probant Ambrosii,

C Augustini, Gregorii et tot aliorum encomia. *Præcipue in Ecclesiis*, inquit idem Hieronymus; imo in antiquissimis quibusque Calendariis, Martyrologiis, Sacramentariis. Buchenarium imprimis diserte legit: *Agnetis in Nomentana*. Carthaginense: *Sanctæ Martyris Agnes*. Frontonis, quasi ad geminati festi distinctionem: *Natale sanctæ Agne de passione*, ubi melius legeretur *Agnes a recto Agne*. Hieronymiana primo loco habent: *Romæ, passio Agnetis virginis*. Brevius, Romanum parvum *sanctæ Agnetis virginis*, Bedæ elogium totidem fere verbis a Rabano et Adone in Martyrologio transumptum est: Noster, qui ex postremo cætera, et hoc verosimiliter mutuatus est. Ast in eodem Adone inter festivitates apostolorum diffusor textitur historia, quam dicere possis Actorum illorum compendium, quæ sub Ambrosii nomine circumferri solent, ex quo pluscula a Notkero decerpta sunt. An vere Ambrosiana Acta crediderit Bollandus, est cur dubitem: utcumque tamen fuerit, ab eruditis hodie sancto illi doctore passim abjudicantur. Nec sane magna ea iactura reputanda est, cum ab ipso Ambrosio lib. I de Virg., cap. 2, a Prudentio. Maximo Taurinensi, et tot aliis Patribus cumulatissime compensetur. Vide Ruinartium inter selecta a pag. 503, ubi Prudentii hymnum 12 et citatum Ambrosii locum illustrat. Tillemontius tomo V, a pag. 344, et Castellanus in hodiernis notis; nonnulla observant, quæ in Supplemento examinari poterunt. De sola Agnete cecinit Wandalbertus:

Bis sexta est, Agnes quam virgo et martyr honorat.

Martyres Tarraconenses commemorant Hieronymiana, ad quos paucula notavit Florentinus, alibi fortasse discutienda. Fallitur iterum Castellanus,

dum in omnibus Martyrologiis prosaïcis eorum nomina reperiri affirmat, quandoquidem nec Beda, nec Romanus parvum de iis meminerint. Signat ipsos Florus cum proprio sibi elogio. Ado elegantius ex Actis composuit, quod noster in pauciora redegit. Rabanus solum Fructuosum seligit, eique perperam attribuit *regulas monachorum*, multis post sæculis a Fructuoso Braccarenſi episcopo adornatas: Notkerus Adonem sequi maluit. Acta a Bollandō illustrata authentica esse fatetur Ruinartius, quem vide a pag. 219, et Tillemontium tomo IV, pag. 198. Ex laudatis Hieronymianis etiam sumptus est *Patroclus Trecensis*: *Trecas, passio sancti Patrocli martyris*: qui

A male ab Acherio inter adjectitios computatus est. Ex isto fonte eum acceperunt Rabanus et Ado, cum ea diversitate, quod ille locum notare neglexerit, hic vero distinctius: *Apud Trecas*. Cur noster minus eleganter scripserit, cur Notkerus omiserit, non est operæ pretium inquirere. Satis patet Usuardum sua omnia ex Adone desumpſisse. Quod autem hic et alibi a Baronio, vel Bollandō Bedam citari advertas, de pridem vulgato intellige quod supra monuimus, quodque in cautelam passim indicare Bollandus consuevit. De Patrocli Actis, et translatione, diligenter agit Bollandus, quibus adde quæ recentius observavit Tillemontius tomo IV, pag. 203.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. incipit ab Agnete, in qua satis purus est. Tum: « Apud Athenas, natale sancti Publii episcopi et martyris. » Tarraconenses carent elogio. Demum: Trecas, passio sancti Patrocli martyris, tempore Aureliani imperatoris. Qui post diversos, quos pro Christo sustinuit, agones, capitis obtruncatione martyrium consummavit, et sepultus non longe est. »

ROSWEYD. de Agnete, bene. De Publio, ut Ado in Martyrologio: « Item apud Athenas, beati Publii episcopi, pro Christo martyrio coronati. » In Tarraconensibus elogium constringit: « In Hispania civitate Taragona, natale sanctorum Fructuosi episcopi, Angurii et Eulogii diaconorum, qui tempore Galieni, sub Emilianō præsidi martyrio coronati sunt. » In ultima purus est.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. toto textu satis puri sunt, sed in elogio Tarraconensium ex Adone supplet quod Usuardus prætermiserat « Et mox quidam ex fratribus, et filia præsidis, quæ astabat, viderunt sanctorum animas cælum conscendere coronatas. » Eadem habent codices mediæ notæ.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG., DÄNIC. et editio ULTRAJ. BELG. non minus sinceri, si Agnetem Publio non præponerent.

LOVANIEN. etiam præfigit Agnetem; sed præterea mutilus est, carens toto Publii elogio.

CENTULEN.: « Apud Athenas, sancti Publii episcopi et martyris, quem docuit et ordinavit sanctus Paulus apostolus. Romæ passio sanctæ Agnetis virginis, sub iudice Symphonio. » In Tarraconensibus, post « diaconorum, » addit, « et martyrum, » carens elogio. In ultima purus est, sed addit, « tempore Aureliani. »

BRUXELLEN. de Agnete, subdit: « Cujus quotidie in canone missæ memoramus. » De Publio, Adonis elogium inter festivitates apostolorum cum Usuardino sic fere commiscet: « Apud Athenas, beati Publii episcopi et martyris. Qui pridem princeps insulæ quæ dicitur Militena, cum beatum Paulum navigantem Romam, per triduum hospitio susceptum humane tractasset, et Paulus patrem ipsius febribus, et dissenteria laborantem per impositionem manus sanasset, cœpit sancto Paulo adhærere. Qui ipsum postea episcopum ordinans, ad prædicandum direxit. Hic fuit secundus post Dyonysium, » etc. In Tarraconensibus non omnino purus est, et ex Adone adjicit idem, quod supra. In fine: « Eodem die Trecas, tempore Aureliani imperatoris, passio sancti Patrocli martyris gloriosi, qui Susati requiescit. » Vide Bollandum.

HAGENOYEN., in Publio satis purus, secundo loco

habet de Tarraconensibus, ut ANTUERP., etc., superius. De Agnete sic habet: « Romæ, passio sanctæ Agnetis virginis et martyris. Quæ in juventute sua sponsum elegit sibi Deum, et ideo filium præsidis Symphronii recusans; et ob hoc turpiter est denudata, et crinibus suis tecta a Deo, et ab angelo in lupanari custodita. Hæc postquam filium præsidis, qui illam contaminare voluit, a morte suscitavit, in ignem projicitur et occiditur, sed non læditur igne: tandem gladio percutitur et subiit mortem. Eodem die Trecas, » etc.

MATRIC.-CARTHUS. ULTRAJ. sic legit: « Agnetis virginis et martyris solemnitas. » Et in margine: « Ex speciali licentia capituli, propter præsentiam corporis ipsius, quod est in ecclesia sancti Martini Trajectensi, valde solemniter in loco argenteo deaurato locatum. » Molan. in posterioribus editionibus, ipsi Usuardi textui, litteris cursivis, de eadem sancta hæc interserit, « Cujus reliquiæ habentur in Trajecto inferiori. » Videantur Bollandus et Castellanus.

BELIN. Prima editio mutila est, altera ferme integra, sed utraque ab Usuardo discrepat, quod primus locus Agneti tribuatur.

C EDITIO LUBECO COL., ab Agnete etiam incipiens, Usuardino elogio, post *Virginis*, hæc verba interponit: « Quæ decimo tertio ætatis suæ anno, temporibus Diocletiani et Maximiani imperatorum, sub præfecto urbis, » etc. In Publio, pura est. In MM. Tarraconensibus Adonem potius, quam Usuardum describit. De Patroclo sic habet: « Eodem die Trecas, sancti Patrocli martyris, qui tempore Aureliani imperatoris decollatus est. »

GREVEN.: « Isle Patroclus civis erat Tricassinæ urbis, sed Christi amore, contemptis divitiis, ad palmam martyrii post compedes, ignitas catenas, et fustes superatos, capitis abscissione pervenit. Vitalis, martyrſ Agauensis. Meynradi eremitæ et martyris: Translatio S. Vincentii Levitæ, Arvernſis, Aviti episcopi. Hermis episcopi. Item sancti Celestini. »

MOLAN. edit. prima minuto caractere: « Ancyra Galatiæ, S. Busyris egregii martyris. » Tripartitæ lib. vi, cap. 13. « Meinradi eremitæ et martyris Augiensis. » Editiones alteræ sic habent: « In insula Augiensis monasterii, Meinradi eremitæ et martyris anno DCCCCLX. Die XXI, sancti patris Maximi confessoris, et sancti Neophyti. Eodem die, sanctorum martyrum, Eugenii, Canidii, Valeriani, et Acylæ. » De Maximo vide Prætermisso: utrum Neophytus ille Anastasius sit, me latet. Vide Acta pridie, et hodie Prætermisso.

XI Kal.

Die 22.

Natalis sancti Timothæi, discipuli beati Pauli. Hic ab eodem Apostolo episcopus Epheso ordinatus, post multos pro Christo agones, martyrio coronatus est. Eodem die apud civitatem Valentiam, sub Daciano Hispaniarum præsidi, sancti Vincentii Levitæ, et martyris. Cujus passionis nobilem triumphum conspicuus versificator Prudentius luculenter versibus exsequitur: sanctus quoque Augustinus ejusdem martyris præ-

conium, quantum sit laudis honore excipiendum, quodam sermone commendat. [Bouillart. *legit.* : "Apud Valentiam civitatem Hispaniæ, sancti Vincentii Levitæ et martyris, cujus certaminis triumphum, temporibus Dioclitiani et Maximiani post nimiam cædem ac gravia tormenta, textus ipsius passionis sub Datiano præside completum esse declarat.] Romæ ad aquas Salvias, sancti Anastasii monachi et martyris. Qui post plurima tormenta carceris, verberum et vinculorum quæ, in Cæsarea Palæstina perpressus fuerat a Persis, postremo multa pœna affectus atque ad ultimum decollatus est cum aliis septuaginta. Ipso die civitate Ebreduno, sanctorum martyrum Vincentii, Oronii et Victoris.

NOTÆ.

Textus desumitur ex *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.*, *Creven.*, *Molan.* et *Agonibus martyrum.*

^a Bollandum, qui nostram lectionem prætulit, a Pratensi codice deceptum esse ait Sollerius, sed si non fuisset ipse a suo male oculato monitore deceptus, sodali suo multo plus honoris habuisset. Falsum est enim, quod admonuit Castellanus, *ab imperito fortasse quopiam erasum fuisse* elogium, quod Sollerius representavit. Quæ manus Sollerianum textum primo exaraverat, et postea erasit, eadem Bollandianum nostrumve ejus loco substituit. Appello peritos hujus generis litteraturæ judices. Qui

A vero hæc cohærent? Nihil expeditu facilius. Usuardus suum exemplum ut primum scripserat, exscribi permisit. Hinc exemplaria, unde suum Vincentii elogium prompsit Sollerius. Postquam autem suum ad se codicem recepit, oblitteravit quod sibi minus rectum videbatur; subjecti quod magis placebat. Itaque Sollerius hic Usuardum quiddam in mentem venit, fundentem; nos cum Bollandi Usuardum retractatum a seipso atque refectionem edidimus.

BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Vix notatu dignæ sunt leviculæ discrepantiæ. Greven. et Molan. pro *beati Pauli* scribunt *sancti*. Idem Molan. et alii, *episcopus ordinatus*, item *Ephe-si*, cæteri melius cum textu, *episcopus Epheso ordinatus*. In Tornacen. ubi de Vincentio annuntiatur, *eodem die apud civitatem*, etc., omissa est vox *die*, amanuensis vitio, quo etiam in Munerato scriptum *Gispaniarum*. Herinien. posuit *post multos agones pro Christo*; certa apparet et aliquantulo elegantior Usuardi transpositio. Rursus idem codex legit, *cujus passionem nobilis triumphus*. Melior est textus lectio, eaque in tota Vincentii annuntiatione vere et germane Usuardina, non ea, quam ipsi tribuit Bollandus, a codice Pratensi deceptus, ex quo citat sequentia: *Apud Valentiam civitatem Hispaniæ, sancti Vincentii Levitæ et martyris, cujus certaminis triumphum, temporibus Diocletiani et Maximiani, post nimiam cædem, ac gravia tormenta, textus*

ipsius passionis sub Datiano præside completum esse declarat. Ast genuina hæc Usuardi esse, codicibus, omnibus aliis, excepto Aquicinctino, repugnantibus, haud unquam ut crederem induci potui. Quam vero id recte pridem sensissem, docuit subinde Castellanus, nunquam satis laudandus mihi adjutor in consulendo præfato Pratensi codice. Scripsit enim, totum textus nostri elogium, ut primum ibi exaratum erat, ab imperito fortasse quopiam erasum fuisse, et superscripta, quæ modo citavimus, unde patet eum quoque codicem reliquis nostris olim conformem fuisse, atque adeo ipsissimam Usuardi lectionem a nobis in textu exhibitam. In Agonibus martyrum habetur, *ad aquas Salvias*, in Molan. *apud aquas Salvias*. Demum Molan. idem et Greven. ponunt: *In Galliis civitate Ebreduno*. Nemo non videt, textus nostri lectionem ex aliis esse præferendam. In Greven. aliquid redundat.

OBSERVATIONES.

Quam authentica sunt Timothei gesta, utpote quorum præcipue testem habemus ipsum Doctorem gentium, tam est dubius dies, quo martyrii lauream promeritus sit. Baronius ad xxiv Januarii sic notam suam orditur: *Agunt de eodem (Timotheo) hac die (nempe xxiv Januarii) cæteri Latinorum; Græci autem xxii hujus*. De Græcis vera prædicat, de Latinis non item: nam Hieronymiana, et, si inter ea numerari possit ipsum S. Cyriaci Ms. quo Baronius usus est, ac præterea Florus eum signant xxvii Septembris; Wandalbertus xvi Maii; Usuardus autem, ejusque præcipui codices, et quidem Belinus, et recentiores alii, eum expressissime annuntiant hoc die xxii Januarii. Itaque cæteri illi reducuntur ad Bedam, Romanum parvum, Adonem, Rabanum et Notkerum. Porro Bedæ, Romani parvi et Rabani phrasi brevissima est; paulo longior Notkeri ex Adone inter festivitates apostolorum, unde etiam nostra desumuntur, omissa duntaxat translatione reliquiarum, de qua Usuardus ix Maii, Adoniana aliqua hodierna in eum locum transferens. Quæ autem causa motus sit ad deserenda solitorum ductorum vestigia nusquam reperio, nisi præter morem Græcos hic imitari voluerit. Acta a Polycrate scripta, aliaque a Metaphraste diffusius deducta, optime illustravit Bollandus. Vide etiam Castellani notam a pag. 493 et accuratam vitæ synopsis apud Tillemontium, tomo II, a pag. 142. *Quousque vel Romanum imperium, vel Christianum nomen extenditur*, Augustini verba sunt, *omnis regio, omnis provincia, natam gaudet celebrare Vincentii*. Hinc in vetustis Ecclesiæ monumentis notissima ejus memoria. Non solus in Hieronymianis colitur, sed episcopo Valerio

et octodecim, imo et pluribus sociis conjunctus, de qua turba diligenter agit Bollandus, et post illum Florentinus in notis: tu plerorumque sodalium nomina ex insigni Prudentii hymno accipe, ac quo die singuli collocandi sint, excitatis scriptoribus disce. Romanum parvum indeterminatum relinquit martyrii locum: *Sancti Vincentii diaconi, et martyris in Spaniis*: nec clarius scripserat Beda. Elogium ex probatissimis Actis, tametsi non præsidialibus, concinnavit Ado; Noster vero, pro singulari in S. Vincentium pietate, encomium adornavit, quod ab aliis rejectum, ab aliis non sincere redditum est. Aliam historiam textuit Florus, aliam Rabanus, sed Notkerus Adonem descripsit. Habes in Actis nostris, quæ de translationibus et miraculis operose collecta sunt. Vide præterea Ruinartium a pag. 387, notam Castellani, pag. 375, et Vitam Gallicæ deductam a Tillemontio, tomo V, a pag. 215.

Anastasii monachi *ad aquas Salvias*, pro *Salvias* meminit Romanum parvum. Beda paulo fusius: atque ampliori non nihil elogio Viennensis. Primum secutus est Rabanus; Notkerus alterum, quem et Usuardus, expuncta translatione, sic expolivit, ut in textu retulimus. Acta ejus tam præclare a Bollandi illustrata sunt, ut nihil desiderari posse videatur. Vincentium et Anastasium ita conjunxit Wandalbertus:

Undecimam Levita sacer Vincentius ornat;
Huic et Anastasium virtus conjungit opimum.

Ultima annuntiatio pure Usuardina est, non Adoniana, ut recte, mea quidem sententia, sancivit Rosweyds. Nequeo conjicere unde *Vincentium* il-

lum, et socios acceperit Usuardus, at nisi vehementer fallor, idem hic *Vincentius Caucoliberitanus*, qui ab Hieronymianis, Adone et aliis, imo et ab Usuardo ipso, recolitur xix Aprilis, ut bene ibi observavit Papebrochius, pag. 622, quem secutus est Castella-

A nus in notis pag. 37, necnon Tillemontius, tomo V, pag. 62. Quod autem hodiernus Vincentius comites habeat, alter solussit, facile alibi componi poterit. Interim puram et simplicem Usuardi lectionem sartam tectam servare volumus.

AUCTARIA.

PRATEN. De mutatione in eo codice facta, abunde in Variantibus dictum est.

ANTUERP.-MAJ. Timotheum rejicit ad xxiv Januarii. Incipit itaque : « In Hispaniis civitate Valentia, passio sancti Vincentii Levitæ et martyris. » In Anastasio ferme, in Vincentio, Orontio, etc., omnino purus est.

ROSWEYD. Timotheum etiam distulit : « In Hispaniis, sancti Vincentii diaconi et martyris, qui sub impiissimo Daciano præside, multa passus tormenta martyrio meruit coronari. Ipsa die in Galliis civitate Ebreduno, sanctorum martyrum Vincentii, » etc. In Anastasio, quem ultimo loco refert, plane Adonianus est.

PULSANEN., in Timotheo et Vincentio purus, ita diem claudit : « Romæ ad aquas Salvias, sancti Anastasii monachi et martyris. » Reliquis omnibus, nescio cujus vitio, præteritis.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC., rejecto etiam in xxiv Timotheo, sic incipiunt : « In Hispaniis civitate Valentia, sub Daciano impiissimo præside, sancti Vincentii Levitæ, » etc., pure toto reliquo textu.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. Superioribus similes sunt in transferendo Timotheo ad xxiv et ferme etiam in cæteris.

LOVANIEN. in hoc præterea deficit, quod Anastasii elogium mutilaverit.

CENTULEN. : « In Hispaniis civitate Valentia, passio beati Vincentii archidiaconi et martyris, sub præside Daciano. Romæ ad aquas Salvias, sancti Anastasii monachi et martyris. Eodem die in Galliis civitate Ebreduno, sanctorum Vincentii, Orontii et Victoris martyris. » De Timotheo xxiv.

BRUXELLEN. : « In Hispaniis civitate Cæsaraugusta, seu Valencia, sub Daciano, » etc., satis pure. Tum de tribus Ebredunensibus, ut supra. In Anastasio Adonianus est. In fine autem recentiori manu superadditur : « Item, sancti Joannis Eleemosynarii, qui fuit patriarcha Alexandrinus. » Vide Auctaria diei sequentis.

HAGENOYEN. : « Apud Valentiam civitatem, passio sancti Vincentii Levitæ, et martyris sub Dyocletiano imperatore, agente Daciano Hyspaniarum præside, fustibus cæsi, eculeo suspensi, ardenti lamina pectori ejus impressi, vulnera ejus sale aspersi, tenebroso carceri impositi, et super testas acutas volutati ; et cum hæc omnia vicisset, in lecto molli moritur. Cujus passionis nobilem, » etc. In Anastasio et Ebredunensibus satis purus est. In fine : « Item, translatio corporis sancti Urbani episcopi et confessoris. » Hæc, procul dubio, de Lingonensi intelligi voluit, de quo vide Acta die sequenti.

AQUICINCT. de Vincentio idem habet elogium, quod

supra ex Pratensi retulimus. In reliquis purus est. VICTORIN. et REG. SUEC., sub num. 130 : « Et natale sancti Dominici abbatis. »

CAMBERIEN. Conventualium S. Mariæ. « Item sancti Ulfi martyris. » Refertur a Bollandi in Prætermissis, defectu sufficientium documentorum de cultu, etc.

BIGOTIAN. signatus D 9, de sancti Urbani translatione habet ut supra. Sed Bizunticen. paulo clarius : « Apud Divionem, translatio corporis sancti Urbani, episcopi et confessoris. »

VATICAN., signatus num. 5949, de Timotheo, nihil. Adjicit : « Transitus Domini Dominici sacerdotis ei monachi. »

B ALTEPS. : « Civitate Sardicia, sancti Potiti martyris, sub Antonino imperatore. » Est hic, opinor, de quo ex abis inter Auctaria egimus xiii Januarii.

FLORENTIN. ; « Item, depositio sancti Gaudentii, episcopi urbis Novariensis, confessoris, magnæ sanctitatis viri. »

EDITIO LUBEBO-COL. Transfertur Timotheus. De Vincentio tormenta aliqua ex Adone enumerantur. In Anastasio etiam Adoniana est. Tum : « In Blanduno, sancti Berdulphi confessoris. » Vide infra. In fine, de Ebredunensibus satis pure.

BELIN. In textu non omnino purus est : annuntiationes sic transponit, ut Vincentius primum locum occupet, Timotheus tertium. In fine autem subdit : « Eodem die apud Novariam, depositio sancti Gaudentii, episcopi et confessoris. »

GREVEN. : « Eodem die, Epiphani episcopi Ticinensis, id est Papiensis et confessoris. Anastasii abbatis, qui, ut refert Gregorius i Dialog., Romanæ primum Ecclesiæ notarius fuit, sed soli Deo vacare desiderans, monasterium juxta Neptanam urbem situm ingressus, per multos annos in sanctis actibus vitam duxit, eique monasterio, sollerti post custodia, præfuit. In Blanduno, sancti Berdulphi confessoris. » Bollandus rectius *Bertulphum vocat, in Blandinio*, sed Acta remittit ad v Februarii.

MOLAN. aliis litteris de Vincentio totum Adonis elogium inserit, quod hic describere supervacaneum judico, cum in ipso fonte purius legi possit. In fine minoribus typis de Anastasio, ex Greveno transtulit, quæ proxime dedimus. Deinde : « Eodem die, Epiphani episcopi Ticinensis, id est Papiensis et confessoris, qui in Hildesem est translatus. » Denique : « Romæ, sanctæ Blesillæ matronæ, de qua beatus Hieronymus ad Marcellam. » Editiones aliæ hic iterum ab Usuardi puritate recedunt, dum ex hoc loco Timotheum trasferunt ad ix Kalend. In fine adduntur quæ supra : « Eodem die apud Novariam, depositio sancti Gaudentii, episcopi et confessoris. Papiæ, sancti Epiphani episcopi et confessoris. »

X Kal.

Philippis, beati Parmenæ, qui fuit unus de septem diaconibus. Hic traditus gratiæ Dei a fratribus, in-junctum officium prædicationis plena fide consummans, martyrii gloriam adeptus est. Romæ, natalis sanctæ Emerentianæ virginis, et martyris, quæ dum oraret ad sepulcrum sanctæ Agnetis, ac simul orantes a gentilium læsione defenderet, lapidata est ab eis. In Mauritania civitate Cneocæsarea, sanctorum Severiani et Aquilæ uxoris ejus, ignibus combustorum. Apud urbem Antinoum, sancti Asclæ martyris, qui primo atrocissime suspendio tortus, deinde flammis lateribus admotis exustus, ad ultimum pretiosam Deo animam, in flumen præcipitatus, reddidit.

NOTÆ.

Sic legunt *Praten.*, *Pulsanen.*, *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Green.*, *Molan.* et *Agones martyrum*. Accedere possunt *Antuerp.-Max.*, *Ultraject.*, *Leyden.*,

Albergen., *Danic.* et *editio Ultraject.-Belg.* ab aliis modice discrepantes.

Die 23.

VARIANTES LECTIONES.

In Agonibus martyrum est, *de septem diaconis*. Pulsanen. vocem superfluum textui addidit, legens : *de septem primis diaconibus*, satis enim intelligitur e numero primorum fuisse, etiam ea voce prætermissa. Adde, quod sequentia transponat, *traditus a fratribus gratiæ Dei, injunctumque*, etc. Præterea, ubi textus legit *ac simul orantes gentilium*, etc. Idem codex resecat *ac simul orantes*, ponitque *ut a gentilium*, etc. Librarii error est apud Grevenum *Mauricania* pro *Mauritania*. Scripsi *Neocæsarea*, quod ita cogant præcipui nostri codices. Molanus more suo correxit *Neocæsarea*, ut habet etiam Bollandus, quamvis fateatur passim legi *Neocæsarea*, ut varii codices nostri, vel *Geneocæsarea*, ut Belinus, etc. Nolo de voce litigare, modo contra Galesinium concedatur, urbem hanc non in *Macedonia*, sed in *Mauritania* collocandam. Neque opus est operam perdere enumerando variantes lectiones Max.-Lubecanæ: sufficiat semel, ac iterum indicasse, primam illam Usuardi editionem scattere erroribus typographicis, a quibus nec immunes sunt aliæ, præsertim Munerali et Belini.

Hactenus purum agnovimus codicem Heriniensem, in quo vix ulla reperta additio præterquam propria Remensis iv hujus, et verbum de sancto Mauro xv.

OBSERVATIONES.

Jam superius x Januarii verbo indicavimus quatuor diaconos de septem primis, nempe *Prochorum, Nicanorem, Timonem*, et, qui hodie colitur, *Parmenam*, in sacris Fastis ab auctore Romani parvi primum consignatos. Hic Martyrologii illius verba subijcio : *Philippis, Parmenæ diaconi de septem*. Et hæc ferme eadem referuntur ab Adone in Martyrologio, at in festivitibus apostolorum breve texuit elogium, quod Notkerus integre descripsit, Noster permodice mutavit et contraxit. Pauca de Parmena in Actis nostris, pauca apud Tillemontium, tomo II, pag. 69 et 70. Non ab omnibus Hieronymianis apographis abest *Emerentiana*, sed in nullo legitime positam existimo. Castellanus, pag. 383, satis aperte indicat, eam a Romano parvo primum quoque fuisse notatam, quod negari non potest, si illius auctorem Beda antiquiorem censeamus. Etenim Emerentiana apud præfatum Bedam celebratur cum eo encomio, quod ferme verbatim ex ipso sumpserit Rabanus, Ado et Notkerus. Utrum Noster ex fonte, an ex vivo hauserit, tantumdem est, paucula certe ex eorum verbis resecurit. Romanum parvum scripserat : *Romæ, sanctæ Emerentianæ virginis*; ea inflectione, qua Agnetem legi nuper ostendimus. Non alio ibi quam *virginis* titulo ornatur, verum Beda distinctissime *virginem Christi, et martyrem* prædicat, paucisque complectitur quidquid ferme de hac nostra sancta in Actis beatæ Agnetis memoriæ proditum est. Sola a Wandalberto laudatur hoc versiculo :

Post Emerentianæ decimo laus emicat ampla.

Apographa Hieronymiana primo loco annuntiant :

AUCTARIA.

HERINEIN. et TORNACEN. Utriusque auctarium, D vel auctaria supra dedimus in variantibus.

ANTUERP.-MAJ. Bedam potius vel Adonem quam Usuardum refert. Ita habet primo loco : « Romæ, sanctæ Emerentianæ virginis Christi, et martyris, quæ erat collactanea sanctæ Agnetis. Et dum oraret ad sepulcrum ejus, ac simul orantes, » etc. In Severiano et Aquila, satis purus est. In Parmena, magis Adonianus. Deest Asclæ elogium. In fine : « Toletto civitate, natale sancti Hildefonsi episcopi et confessoris, fide et doctrina clarissimi. »

ROSWEYD. in Emerentiana, fere convenit cum superiori. Tum : « Et in Mauritania, civitate Neocæsarea, natale sancti Severiani et Aquilæ uxoris ejus, qui ignis supplicio martyrium susceperunt. Philip-

A Hodie vero post integerrimum Usuardi textum ita subdit : *Toletto, beatissimi Hildefonsi, archiepiscopi et confessoris*. Suspicio ecclesiæ vel monasterio, ex quo hic codex prodierit, peculiarem cum cultum fuisse, atque inde in codices alios transivisse. Mirum etiam est prætermissam in Tornacensi totam *Asolæ* annuntiationem. An quod apud antiquos non reperiretur? Certe ejus loco hæc substituta sunt : *Resbaco monasterio, translatio sancti Agili abbatis. Eodem die, sancti Macarii martyris*. Quid Agili translatio ad Tornacenses spectet omnino non capio, cum de ejus natali nulla proprio die fiat mentio. Cæterum et in aliis codicibus de ea translatione agitur. *Macarii* autem, vel solius, vel cum *Eugenio*, vel cum *Emerentiana* conjuncti, festum in variis Gallie, et Belgii ecclesiis fuisse olim percelebre, probant eorum Kalendaria, Rabanus, codices mss. et Munerali editio. Nec sane memoria antiquior quærenda videtur quam quæ in Hieronymianis diserte exprimitur. Acta ejus dabuntur xx Decembris. Codices mediæ notæ in eo solum ab omnimoda puritate deficiunt, quod cum Romano parvo et Adone Emerentianam Parmenæ anteponant, et de Asela inserant, *qui sub Arriano præside, primo*, etc. Vide Observationes in fine.

In *Mauritania, civitate Neocæsarea, passio sancti Severini et Aquilæ uxoris ejus*. An qui hisce plerumque subjunguntur, socii eorum sint, dubium facit Epternacense, de qua re videri potest Florentinus. Non multum a prioribus differt Romanum parvum, nisi quod *Severiani* scribat, ac præterea *Aquilæ* non apponat qualitatem *uxoris*. Ado Rosweydi ad Hieronymianorum sensum omnia restituit, adjuncto mortis genere. Attamen, si quid conjicere liceat, puto Adonem non *Severini* scripsisse, sed *Severiani*. Docent id Usuardus et Notkerus, quos credibile non est in martyris nomine mutare quidquam voluisse, dum cætera omnia ex Adone describerent. Conjecturam confirmat Mosandri editio, in qua etiam diserte legitur *Severiani*. Præterea, quæ hic in textu dicuntur, nihil de hisce martyribus Bollandus, nihil alii, quod sciam, hactenus repperunt. Aliam hic conjecturam subijcio satis, ni fallor, probabilem, nimirum *Ægyptiorum* aliquot martyrum *Asclæ* vidisse Usuardum, quæ antiquioribus, imo et æqualibus Martyrologis ignota fuerint. Ex iis autem hodie eruit *Asclam*, illustrem Antinoi martyrem; Philemonem vero, et Apollonium viii Martii. Sunt qui Asclam xxi passum volint, atque hoc die sepultum fuisse. De cultu apud Græcos, nec hic, nec alibi disputo. Acta satis sincera a Bollandi edita sunt, quæ si cum elogio nostro conferas, clare patebit hoc ex illis olim extractum fuisse. Tillemontius *Arriano* crudeli primum persecutori, deinde et martyri, plures *Ægyptios* sub illo passos annectit tomo V, a pag. 353, inter quos *Asclas*, pag. 358. Ex dictis de Usuardinæ lectionis origine et sinceritate abunde constare existimo.

pis, Parmenæ diaconi, qui unus fuit de septem diaconibus. » De Asclæ, nihil. Ejus loco : « Item, Macarii martyris. »

MUNERAT. textui subdit : « Eodem die, sancti Macarii martyris. »

LOVANIEN. deficit in solo elogio Asclæ, quod expunxit.

CENTULEN. : « Natalis sancti Parmenæ, qui fuit unus de septem diaconibus primis, quique martyrii gloriam adeptus, Philippis quievit. Romæ, sanctæ Emerentianæ virginis. Civitate Antinoi, sancti Asclæ martiris. Toletto civitate, sancti Hildefonsi, episcopi et confessoris, fide et doctrina clarissimi; qui miro devotionis studio laudem et honorem beatæ

Dei genitricis et semper virginis excoluit. » Desunt A Mauritanii.

BRUXELLEN. in Emerentiana fere purus, in Parmena et Mauritanis purior, de Ascla, sic habet : « Apud urbem Anthinoum, sancti Aselepii martyris. Qui sub Arriano iudice, atrocissime tortus, deinde flammis adustus, et ad ultimum, » etc. Tum : » Ipso die, sanctæ Sabinæ virginis. » An quæ a Beda memoratur die sequenti ? « Et Macharii martyris. In Gallis apud Viennam, depositio sancti Bernardi confessoris, et archiepiscopi Viennensis. Et eodem die, translatio sancti Agili, abbatis et confessoris. »

HAGENOVEN., in prima satis purus, de Emerentiana scribit, « virginis, quæ erat collectanea beatæ Agnetis virginis, et catechumena : et dum oraret, » etc. In reliquis solito purior est.

AQUINCINCT. post, *lapidata est ab eis*, textui inserit : « Ipso die, sancti Macarii. »

VICTORIN. deficit in sanctis Severiano et Aquila. B Addit autem in fine cum codice REG. SUEC. sub num. 130 : « Toletto civitate, natale sancti Hildephonsi episcopi et confessoris, fide et doctrina clarissimi. »

DAVERONEN. : « Monasterio Resbaci, translatio beati Agili, confessoris et abbatis ejusdem monasterii. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Emerentianæ virginis et martyris. Hildephonsi episcopi, et confessoris Asclæ martyris, ac sociorum ejus. » Per quos haud dubie intelligit alios, sub Ariano passos. « Parmenæ diaconi, qui fuit unus de septem primis. Severiani et Aquilæ uxoris ejus, ignibus combustorum. »

DIVIONEN. S. Benigni : « Divione monasterio : translatio sancti Urbani confessoris, Lingonicæ civitatis episcopi, » quam ad hunc diem pertinere, heri ex Bollandio diximus. Male itaque in alio. S. Benigni codice apud Cistercium servato, hæc omnia referuntur VIII Kal. Febr., seu xxv Januarii.

AUGENSIS. : « Resbaco monasterio, translatio sancti Agili abbatis. Eodem die, sancti Macarii martyris. »

REG. SUEC., sub num. 428 : « Eodem die, sancti Macarii martyris. »

In VATICAN. signato num. 5949, deest commemoratio Asclæ.

ALTEPMS. : « Eodem die, in monasterio Respaci, translatio corporis beatissimi confessoris Christi Agili, primi abbatis ejusdem monasterii. Item sancti Feliciani episcopi et confessoris. » In Actis, XXIV.

FLORENTIN. : « Item translatio sancti Agili, abbatis et confessoris. Apud Toletum, sancti Ildefonsi episcopi et confessoris. »

EDITIO LUBECO-COL. incipit : « Colonia Aggripina, in ecclesia sancti Cuniberti archiepiscopi, commemoratio undecim millium virginum, et martyrum. » In Emerentiana Adonem sequitur, et post *lapidata est ab eis*, subjicit : « Et tali martyrio beatum emisit spiritum. Cujus corpus parentes beatæ Agnetis cum sacerdotibus juxta ejusdem sepulcrum, nocte honorifice sepelierunt. » Sequitur de Parmena et reliquis, satis pure.

B BELINI utraque editio non nihil truncata est in elogio Asclæ : utraque incipit ab Emerentiana. Secunda autem in fine addit : « Eodem die, sancti Macharii martyris. »

GREVEN. « Macharii martyris. Item Eugenii. Ipso die, Joannis patriarchæ Alexandrini, qui ob excellentem in pauperes misericordiam, Eleemosinarius dictus est. Apud Toletum, beati Hildephonsi archiepiscopi et confessoris. »

MOLAN. : « Toletto civitate, Hildephonsi episcopi et confessoris. Apud Alexandriam, natale sancti Joannis patriarchæ, viri Dei in passione et largitate eleemosynarum piissimi. Eodem die, sancti Macharii, abbatis martyris. » Editiones posteriores de Ildefonso, idem habent ; de Eleemosynario, clarius : « Apud Alexandriam, natale sancti Joannis patriarchæ, viri Dei, in compassione et largitate eleemosynarum piissimi. Viennæ Galliæ, sancti Bernardi episcopi ejusdem civitatis et confessoris, tempore Ludovici Pii. In Burgundia, sancti Maibodi martyris. » C In Actis scribitur *Maimbodi*. « Et alio loco, passio sanctorum Eugenii et Macarii. Die vigesima tertia, sancti hieromartyris Clementis Ancyre, et sancti martyris Agathangeli. » Vide ipsos in Actis et eorum socios enumeratos.

IX Kal.

Die 23.

Apud Antiochiam, natalis sancti Babilæ episcopi, qui persecutione Decii, postquam frequenter passionibus suis, ac cruciatibus glorificaverat Dominum, gloriosæ vitæ finem est sortitus in vinculis. Referuntur etiam passi cum eo tres parvuli, id est Urbanus, Prilidanus et Epolonus. Cneocæsarea civitate, sanctorum Mardonii, Musonis, Eugenii, Metelli, qui omnes igni traditi sunt, et reliquiæ eorum in Axum fluvium dispersæ.

NOTÆ.

Conveniunt Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Belini prima editio. Greven., Molan. et Agones martyrum. Addendi essent Antuerp.-

D Maj. et Max.-Lubec., altera Belini editio, et codices mediæ notæ omnes, nisi hodie Timotheum primo loco referrent, ut in Auctariis infra dicemus.

VARIANTES LECTIONES.

Belin. male efformavit *Babille* pro *Babillæ*; an forte quod Bedam aliquatenus imitari voluerit. Hieronymiana apographa ferme habent *Basillæ* : alii *Babellæ*, etc. Scribendum esset ex Romano parvo. et Adone *Babylæ*, ut legunt Molan. et Agones Martyrum, sed nos codices nostros manuscriptos secuti sumus. Herinien. habet, *martyris episcopi*. Munerat., Belin. Greven et Molan. *glorificaverat Deum*, nos cum Mss. *Dominum*, et sic Nostrum legisse existimamus, sicut apud Adonem invenerat. In parvulorum nominibus multa hic varietas; major in Actis observari potest. Textui conformes sunt puriores quique codices, licet Tornacen. ponat *Epholonus*; Greven., *Pepolonus*; Molan., *Eupelenus*. Aliter Bollandus, forte ex Beda, aliter alii enuntiant; at, ni fallor, scriptionis ratio

ex plurium codicum suffragiis elicienda est, quod et in sequenti classe obtinebit. Munerat. In *Cæsarea*, Molan. iterum *Neocæsarea*. Praten. *Cneocæsarea*, si non rectius, saltem ad anteriora conformius; Herinien. et alii, *Gneocæsarea*. Sed hæc, ut nuper, ad unam nomenclaturam reduximus. Munerati prima editio scribit *Mulonis*; altera cum textu, sed male, *Merilli* pro *Metelli*. Belin. *Musionis*, alii, *misonii*, alii *musonii*, ut apud Bollandum observare est; nos cum Usuardo legimus. Superflua est in Pulsanensi et Molano particula, et Metelli. *Azum fluvium* dixit Pulsanen., sed Munerat., Belin. et Molan. *Azum flumen* : optimi codices ex Adone, *Azum fluvium*, Belin. perperam in fine subjunxit, *traduntur fuisse*. Nihil hic opus erat nimium sapere.

OBSERVATIONES.

Ex fonte non uno derivari videretur textus nostri prima pars, si antiqui omnes pariformiter procederent. In eo certe concordans invenio, quod inclytum *Babylam* Antiochenum episcopum hac die celebrant, non vi Septembris, ut Græci faciunt, contra quos non male arguit Tillemontius, et post ipsum Castellauus, ex ordine homiliarum sancti Joannis Chrysostomi. Interim Hieronymiana sic principio legunt: *In Antiochia, passio sancti Basili episcopi, cum tribus parvulis*. Bedæ textus habet *Babylæ*, addunturque puerorum nomina, *Urbani, Prilidiani et Epolonii*; ad quæ paucula adjunxit Rabanus. Romani parvi auctor alium fontem, Rufinum opinor, habuit ex quo sicutantur signavit: *Antiochiæ, sancti Babylæ episcopi*. Atque hunc secutus est Ado, alia ex Eusebio desumens, sed quæ ad solum Babylam etiam pertineant. Horum partem primam verbatim descripsit Noster, clausulam adjiciens de tribus parvulis, a Notkero præteritis, quos non aliunde quam ex Beda accipere potuit. Fateor et a Floro prædicta parvulorum nomina exprimi; ast ex eo fonte nihil hausisse Usuardum probat tanta elogiis ejus ab Adoniano diversitas, ut in tyaanni nomine, in mortis genere, et in cæteris omnibus longissime discrepent; ut pote cum Ado sua ex Eusebio, alter ex Actis desumpserit. Atque hæc illa est diversorum monumentorum varietas, quæ insuperabilibus difficultatibus *Babylæ* vitam ita impeditam reddunt, ut nemo hac-

tenus eas omnino explanare potuerit. In distinguendis *Babylis*, atque in Antiocheno hoc nostro exornando egregiam operam posuit Bollandus, nec video a recentioribus distinctiora produci. Ex Chrysostomo nonnulla decerpit Tillemontius, tomo III, a pag. 400, quæ utrumcumque Actis satis conciliari possint, alterius loci erit discutere. Cætera ex historia ecclesiastica sic etiam a Bollandis illustrata sunt, ut in re nota immorandum non sit, Unicus est Wandalberti versiculus:

Nono martyrium Babylæ virtusque coruscat.

Proxime Hieronymianorum annuntiatio sic habet: *Et in civitate Neocæsariæ, Mardonii, Maisuni, Eugeni, Metelli*. De his nihil in Romano parvo, nihil in Beda, Floro, aut Rabano. In Adone lævigata sunt nomina, additumque breve elogium, a Nostro et Notkero secundum omnes apices descriptum. Si quæras, undenam Ado illa desumere potuerit, respondebo, me nec divinando id conjicere, nisi Acta aliqua viderit, quæ modo interciderunt. Ex eo autem elogio nascitur controversia de passionis loco, quem haud facile profecto determinaveris, nisi prius *Arus* fluvius inveniatur, cui *Cneocæsarea*, vel *Neocæsarea* adiaceat. De martyrii tempore, aliisque circumstantiis, æque incerta sunt omnia: at certus omnino Usuardi textus, cujus originem et simplicitatem representavimus.

AUCTARIA.

Jam supra notavimus Bedam, Romanum parvum, Adonem, Rabanum et Notkerum hoc die *Timotheum*, collocare, quod in Romano moderno servatum est. Cum autem martyrologos illos imitati sint nonnullorum codicum Usuardinorum scriptores, ea sola causa e purorum Usuardinorum numero exclusi sunt ANTWERP. MAJ., ANTWERP. et MAX. LUBEC., C ANTWERP. MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et editio ULTRAJ. BELG. atque item BELINI editio altera. Notandum vero, codices jam citatos, Timothei annuntiationem puram, et integram ex XXII, et primo loco referre, ubi secunda illa Belini editio in fine solum adjicit: « Ipso die, beati Timothei apostoli. »

ROSEWEYD. incipit: « Apud Ephesum, Timothei discipuli beati Pauli apostoli. » In Babyla purus est, sed deficit in ultima clausula de tribus pueris. In ultima etiam recte.

CENTULEN.: « Apud Ephesum, sancti Tymothei episcopi et martyris, discipuli sancti Pauli apostoli. Antiochiæ, sancti Babillæ episcopi et martyris cum tribus pueris martyrizati. In Gneocæsarea civitate, sanctorum martyrum Mardonii, Mosonii, Eugenii, Metelli, qui omnes igni traditi sunt. »

BRUXELLEN. incipit etiam a Timotheo, satis pure. Tum: « In Antiochia, natale sancti Babillæ episcopi, et martyris. Qui sub persecutione Decii, in Vinculis vitæ suæ finem gloriose sortitus est. Cum quo, » etc. In alia annuntiatione satis purus est. In fine adjicit: « Item Basili episcopi. » De hoc Basilio, nihil alibi. An fortasse *Basillum* alicubi legerit, pro *Babyla*, unde Basilium deduxerit?

HAGENOVEN. Timotheum refert non omnino pure: in textu purior est.

AQUICINCT. « Cameraco, elevatio sancti Authberti episcopi et confessoris. Colitur xiiii Decembris.

VICTORIN. agit ex præcedenti de sanctis Severiano et Aquila, et additur: « Ipso die, sancti Feliciani episcopi, qui passus est sub Decio. » In fine: « Trecas, sancti Saviniani martyris. » De quo sub eodem nomine agit hodie Florus, ei « Sabinam » sororem conjungens, de qua sola locutus fuerat Beda. Vide alios codices nostros infra.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ.: « Babylæ episcopi et martyris, cum tribus pueris, qui cum eo passi sunt.

Item sanctorum martyrum Mardonii, Musonii, Eugenii et Metelli, qui igni traditi sunt. »

CAMBERIEN.: Apud Gabalensem urbem, beati Severiani præsulis. »

REG. SUEC. sub num. 130: « Ipsa die, sancti Feliciani episcopi. Trecas, sancti Saviniani martyris. »

In VATICAN., signato num. 3949, agitur hoc die de *Timotheo et Ascla*.

UGHELLIAN. similis est codicibus mediæ notæ, superius in principio citatis.

ALTEMS.: « Eodem die, sancti Cadoci confessoris. » Inter Emeros, vel die carentes, ponitur a Castellano pag. 919, si forte de *Sophia*, vel *Sophio* Beneventano agitur, vide Acta tom. II, pag. 602 et 603.

FLORENTIN.: « In provincia Francorum, apud civitatem Trecesensem, sancti Savini martyris, qui sub Aureliano imperatore passus est... » Puto Sabinianum indicari, de quo vide xxxi Januarii. Addit STROZZIAN.: « Item sancti Feliciani episcopi et martyris. »

Editio LUBECO-COL. incipit a Timotheo satis pure. Textus quoque puro proximus est. In fine: « Trecas, beati Saviniani martyris; qui post lectum ferreum, post ignem et alia tormenta diversi generis, decollatus est. Per quem etiam gentiliū plusquam novem millia Christum confitentia, martyria passi sunt similia. » De sociorum numero vide tomum II Januarii, pag. 938. Sequitur: « Eodem die, translatio sancti Eriici regis et martyris. »

GREVEN.: « Timothei, discipuli beati Pauli, hic secundum Adonem et quosdam alios. » etc. De quibus supra egimus. « In territorio Trecassino, Saviniani, alias Savini martyris; quem jussit Aurelianus imperator ligatum ad vectes ferreos cædi et in capite ejus cassidem igneam immitti: in ignem deinde positum, sed in nullo læsum, jussit decollari. Hunc tamen Usuardus primum ponit iv Kal. sub nomine Sabiani; » quem « sequitur Vicentius lib. XII, cap. 103. » Usuardus citato die *Sabinianum* recolat, adeoque si *Sabinianum* scripsit Vicentius, male Usuardum secutus est. De Sabiniano et sorore Sabina agit Bollandus eo die xxxi Januarii. Sequitur: « Translatio sancti Eriici regis Sueciæ et martyris. » Vide in Actis xviii Maii. « In Hervordia, translatio

beatæ Pusinnæ virginis. » Vita ejus datur xxiii Aprilis. « Commemoratio beati Augustini episcopi. » Hujus festi causam ignoravit Bollandus, nec ego divinare queo. Demum : « Leonillæ, viduæ et martyris. » Non videtur hæc alia a matre, vel avia terginorum, de quibus supra ad xvii Januarii.

Molan. in prima editione, post *in vinculis*, totum textum Adonianum aliis litteris inserit. Videatur in fonte. Ad calcem adjicit : « Ipso die, beati

A Timothei apostoli. Cameraci, elevatio corporis sancti Autberti episcopi et confessoris. » Editiones aliæ puræ non sunt, cum de Timotheo agant primo loco. De Babyla eadem inferunt ex Adone. In fine : « Arvernus, sancti Artemii episcopi et confessoris, miræ sanctitatis. Die vigesima quarta, sanctæ matris Xenæ. » In Actis vocatur etiam « Eusebia. » De elevatione « Autberti » Cameracensis, ut in prima.

VIII Kal.

Conversio sancti Pauli, quæ evenit secundo Ascensionis Domini anno. Eodem die, sancti Ananiæ apud Damasum, qui eundem apostolum baptizavit. Civitate Arvernus, sancti Præjecti episcopi, et Amarini, viri Dei, qui passi sunt a proceribus præfatæ urbis. Item civitate Gavalis, sancti Severiani episcopi, mirandæ sanctitatis, et doctrinæ viri.

NOTÆ.

Ita *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antuerp.*, *Maæ.-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.*, *Molan.* et *Agones Martyrum* Addi possunt *An-*

B *tuerp-Maæ.*, *Lovanien.*, *Leyden-Belg.* et editio *Utrecht-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Praten. et pauci alii scribunt *beati* Pauli, secutus sum torrentem aliorum tum Mss., tum editorum, qui concorditer ponunt *sancti* Pauli. In Belino male legitur, *quæ fuit*, pro, *quæ venit*, uti in Herinien. *secundo anno Ascensionis*. Pulsanen. et codices mediæ notæ secundum annuntiationem nonnihil transponunt, hoc modo : *Apud Damasum, sancti Ananiæ*, etc. *Ananæ* apud Munerat. oscitantia calami error est. Notavit Castellanus in epistola ad me data, codicem Pratensem legere *Prjecti* pro *Præjecti*. Magna in *Arvernus* variatio, pro quo Tornacen. *Arvernus*; Belini editio altera, Greven. Molan. et alii *Arvernus*; Munerat. *Arvennis*; primi Belini editio, *Arvenis*, etc. Scribendum esse *Amarini* pro-

bant puriores codices et Acta ipsa; nihilominus Antuerp., Greven., Molan. et codices mediæ notæ plerumque habent *Marini*. At Pulsanen. *Amilini*; Belinus autem, et viri Dei *Marlini*. Pulsanen. pro *Gavalis* posuit *Gabalis*; dubitari potest utrum præferendum sit : sequimur nomenclaturam meliorum codicum quæ certe excluditur *Gavalis*. Omnes recte legunt *Severiani*; nescio quid Belinum aut potius ejus editorem moverit ut in editione altera poneret *Severini*. De *amirandæ* nihil notandum, medii ævi formula est. Ultima Munerati linea plane incorrecta, sic habet : *Et sanctitate doctrinæ viri*, sensus exigit *sanctitatis et doctrinæ viri*, ut bene in textu.

OBSERVATIONES.

Vulgata apographa Hieronymiana, mira consensione hoc die, secundo loco annuntiant : *Romæ, translatio Pauli apostoli* neque alia Pauli festivitas in illis codicibus memoratur, quidquid pro *conversione*, Dungalense Martyrologium et binos alios Lucenses codices alleget Florentinus. Plura hic observari possent, sed ne repetam quæ alibi a majoribus expensa sunt, videat lector quæ de Pauli *translatione*, atque una de ejus *conversione* ejusque liturgia disputat Papebrochius in Actis, tomo V Junii a pag. 467. Satis erit Martyrologia recensuisse. De neutra festivitate agunt Beda aut Florus : Rabanus utramque conjunxit : *Romæ translatio Pauli apostoli et conversio in Damasco*; quæ omnia inde a Notkero descripta sunt. Cum autem in Rabano verba illa cum reliquo Bedæ textu connexa sint, mihi quidem mirum non videretur, si quis ea etiam Bedæ tribuenda censeret. Cæterum ut ad Nostrum propius accedamus, is consuetos duces secutus est, quorum primus auctor Romani parvi ita legit : *Conversio S. Pauli apostoli*. Ad breviuscule : *Conversio sancti Pauli*. Quæ ad dictæ conversionis tempus attinent, ab Usuardo superaddita sunt, iisque inter Auctaria plura adjiciuntur. Tu de ea controversia videsis notationem Baronii, et Tillemontium, tom I. pag. 344. Wandalberti versiculum infra dabimus. Romanum parvum natalem *Ananiæ*, conversioni Pauli subnexuit, *Apud Damasum, S. Ananiæ, qui ipsum Paulum baptizavit*: verosimiliter quod certum obitus, vel martyrii diem ignoraret. Castellanus fefellit memoria, dum id ab Adone primum facitatum notavit pag. 402, idque ingenue fassus est in ultimis litteris ad me datis xxxi Januarii mcccxi. Interim Romani parvi verba tantulum transmutata in præfato Adone reperiuntur, fere ut in textu exhibita sunt, a Notkero etiam desumpta.

Hodiernus Bedæ textus est hujusmodi : *S. Gregorii Theologi, et natale S. Projecti*. Eadem apud Ra-

C banum et Notkerum leguntur : at Gregorium ad ix Maii pertinere notissimum est. De *Projecto*, quem alii melius *Præjectum* nuncupant, adjecit Florus : *Qui more prophetico electus ab utero purpurantem stolam servavit in triumpho*. Quæ ab elogio nostro vide esse, quam diversissima. Ad solum posuit ultimo loco : *Item, natale sancti Præjecti Arvernensis episcopi*. Ubiorem fontem, nempe Acta ipsa consulit Usuardus, ex quibus mortis auctores, et *Amarinum* martyrii socium desumpsit, quod perperam Adoni quoque ascribit Mabilio, dum præfata Acta ex Bollandi recitat, et novis observationibus illustrat sæc. ii Benedictino a pag. 460. Wandalbertus *Præjectum* nostrum cum Pauli conversione ita copulat :

Octava ex seculo conversum gloria Paulum, *Præjectum*que suum celebrans Avernus adornat.

Tertio loco in Adone signatur *Severianus* episcopus Gabalitanus, ex quo a Nostro et Notkero iisdem prope verbis acceptus est. Mirari hic liceat, cur ab hodierno Romano Sanctus ille expunctus fuerit, quod ante me miratus est Rosweyds, in laudata non semel epistola ita observans : *Queritur potest, cur hæc* (nempe quæ de Severiano in textu Usuardi ponuntur) *Baronius omiserit exprimere in suo Martyrologio? An omisit, quia existimavit de Severiano episcopo Cavalensi agi, cujus Hieronymus meminit libro de Script. eccl. cap. 21, quem ex historiae tripartitæ lib. i. cap. 10, constat fuisse inimicum sancti Chrysostomi? Atqui est etiam Gavalis in Gallia, ubi xxv Januarii colitur sanctus Severianus, primus Gavalensis, seu Mimatisensis episcopus. Quare considerandum fortasse erit, num hic paragraphus novo Martyrologio Romano restituenus sit, cum sit in veteri Romano impresso* (nempe Belini) *Beda* (vulgato) *Usuardo et Adone*. Hactenus Rosweyds. Non satis apparet, utrum Bollandus hanc Rosweydi observationem viderit, nisi id quis conjicere velit ex senten-

tiarum consonantia, qua uterque judicat synonymiam illam, errandi occasionem dedisse. *Primus*, inquit Bollandus, *ansem præbuit Petrus de Natalibus lib. III, cap. 23. Secutus Molanus, qui in Martyrologio Usuardi, ad Severiani nomen margini as-*

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. : Conversio sancti Pauli apostoli apud Damascum, quando circumfuit eum lux de cœlo et audivit vocem de cœlo dicentem sibi: Saule, Saule, cur me persequeris? Cujus et sacri corporis translatio eodem die Romæ celebratur. Eodem die, natale beati Gregorii, episcopi Nazianzeni, qui Theologus appellatur. » In Præfecto et Severiano satis purus est. In fine : « Pictavis, sancti Saviniani martyris. » Vide Prætermisissos. De Anania, nihil habet.

ROSWEYD. : Conversio sancti Pauli apostoli. » In Anania, recte. Sequitur : « Apud Gabalensem civitatem, sancti Severini episcopi, admirandæ, » etc. Lege, « *Severiani*. Item, natale sancti Præfecti Arvenensis [pro Avernensis], episcopi et martyris. »

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERG et DANIC. epocham conversionis sancti Pauli controversam fuisse satis ostendunt, dum pro ea vindicias scribunt hoc modo : « Nec nos moveat, si aliquando invenitur primo anno facta; nam illud de primo emergente, qui secundum Hebræos a Martio, illud autem de usuali, qui a Kalendis Januarii secundum Latinos incipit, accipiendum est. » Vide quæ breviter in Observatione supra attigimus. De cætero, codices purissimi sunt.

CENTULEN. : « Conversio sancti Pauli apostoli apud Damascum, quæ evenit secundo anno Ascensionis Domini : cujus et sacri corporis translatio eodem die Romæ celebratur. Ipso die, sancti Ananiæ, qui eundem apostolum baptizavit. Item, sancti Gregorii, Nazianzeni episcopi, qui Theologus appellatur. Arvenis, sancti Præfecti episcopi et Marini martyris. Apud Gabalensem civitatem, sancti Severiani episcopi et confessoris, magnæ sanctitatis et doctrinæ viri. »

BRUXELLEN. : Conversio sancti Pauli apostoli, (*litteris rubris*) quæ apud Damascum facta legitur, quandoque anno ab Ascensione Christi primo, et quandoque secundo. Primo quidem emergente, finit ubi incipit; (*vide supra*) secundo, autem usuali, qui juxta Latinos semper in Kalendis Januarii renovatur. » In Anania, satis purus est. Tum : « Civitate Averni, sancti Præfecti episcopi et martyris. Qui a proceribus et primoribus suæ urbis, in ultionem Hectoris Massilientium patricii, quem ob injustitias Avernensi ecclesiæ illatas Hildericus Francorum rex peremerat, martyrio coronatus est. Et Maurini viri Dei, qui cum præfato Præfecto episcopo a proceribus dictæ urbis Avernensis pro justitia trucidatus est. Et sancti Gregorii, episcopi Nazianzeni, qui Theologus appellatur; fuit enim tam doctrina insignis, quam opere mirabilis. Et tandem, ut beatus Jeronimus scribit, alium in loco suo ordinans episcopum ipse ruri vitam monachi exercuit. Apud Gabalensem civitatem, sancti Severini episcopi, viri admirandæ doctrinæ, vitæ et sanctitatis. » Vide supra.

HAGENOVEN. : « Conversio sancti Pauli apostoli, quando per vocem Dei de cœlo factam, de persecutore factus est prædicatore. Quæ conversio est facta secundo Ascensionis Domini (*anno*). Nec hic nos moveat, etc. » De Anania, addit, *magnæ sanctitatis viri*. In duabus postremis annuntiationibus, satis purus est.

VICTORIÆ et REG. SUEC. signatus num. 130 : « Eodem die, natale sancti Gregorii, episcopi Nazianzeni, qui Theologus appellatur. Ipso die, sanctæ Arthematis martyris. » Ea hactenus ignota mihi est, nisi forte sub nomine femine lateat. *S. Arthemis* puer,

cripsit; de quo Gennadius, cap. 21. Atqui Gennadius eo loco de Syro Severiano agit. In posteriori editione Socratem quoque, et Sozomenum citat Molanus. Vide ibi alios ejusdem confusionis patronos, de qua hic pluribus agere supersedeo.

de quo hoc die Bollandus, vel *Arthemias* alius, de quo Hieronymiana apographa, et ex iis Grevenus, die sequenti. Scimus virorum nomina nonnunquam in mulierum appellationes transformata, et vice versa. Vide Castellannum, pag. 430.

DAVERONEN. : In pago Turonico, sancti Liventii confessoris. » Multi cum Bollando legunt *Liventii*; Castellanus Maurolycum laudat, quod recte scripserit *Liventii*; derivatum vel forte primitivum Gallicum, *Louvent*, pro ea parte stare videtur. Male alii infra scribunt *Lineti*.

B MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Conversio sancti Pauli apostoli. » Additur in margine : « festum celeberrime in civitate Trajectensi. » Fuit et alibi præsertim Antuerpiæ celebre, *solenni*, ut notat Bollandus, a forensibus negotiis aliisque servilibus laboribus « feriatione. » Sed abrogata subinde est cum pluribus aliis ea festivitas, ut proinde ex Castellano, pag. 402 deleri debeat. Pergit codex : « Ananiæ discipuli, qui Paulum baptizavit. Præfecti episcopi et martyris, et Marini abbatis. Severiani episcopi et confessoris, mirandæ, » etc.

ALTEMS. : « Lucas castro, sancti Liventii confessoris. » Quis hic locus sit nescio, nec vacat quærere.

EDITIO LUBECO-COL. de conversione Pauli habet ut ULTRAJECT., etc., nisi quod præterea adjiciat cum aliis : « Hujus etiam sanctissimi Apostoli corporis translatio Romæ eodem die celebratur. Apud Damascum, sancti Ananiæ presbyteri, et confessoris, qui eundem, etc. » In Præfecto et Severiano, satis pura est. « Eodem die apud oppidum Nazanti, sancti episcopi Gregorii, qui post multa documenta in loco suo, ut Hieronymus ab eodem in divinis libris instructus perhibet, episcopum ordinans, ruri vitam monachi exercuit. In pago Turonico, sancti Lineti confessoris. »

GREVEN. : « Nota, quando dicitur conversio beati Pauli facta primo anno Ascensionis, intelligi debet de primo anno emergente, qui secundum Hebræos incipit a Martio : hoc quod hic dicitur, intelligendum de secundo usuali, qui secundum Latinos incipit a Kalendis Januarii. Eodem die Romæ, translatio beati Pauli apostoli. Item, depositio beati Gregorii Nazianzeni, qui in virdus Maii ponitur, die scilicet quo ordinatus fuit. Item, sanctorum Viti, Castulæ, Agilei. » De primo et ultimo vide Prætermisissos. « Poponis abbatis. Lineti confessoris. Item beatæ Semine virginis, » a Bollando præteritæ, utpote ignotæ. « Ipso die, Lucinæ matronæ. » Vide de ea in Actis xxx Junii.

D MOLAN. in prima editione, typis minoribus adjicit : « Eodem die, beatorum martyrum Juventini et Maximi; in quorum natali sermonem habuit Joannes Chrysostomus. » Posteriores, typis consimilibus habent : « Postridie Babylæ, natalis beatorum martyrum Juventini et Maximi. Apud Metaphrastem, sanctæ Eusebiæ, quæ cognominata est hospita, vel externa : « nempe *Xene*, de qua die præcedenti. » Stabuleti obiit Dominus Poppo abbas. » Vide Bollandum et Castellannum. « Eodem die, obiit Henricus Suso, qui fuit eximie sanctitatis. » Occasio errandi circa Severianum Gabalannum, de qua supra in fine Observationum egimus, sumi potuit ex marginali notula primæ editionis, ubi citatur Gennadius.

VII Kal.

Apud Smirnam, natalis sancti Policarpi, qui beati Joannis apostoli discipulus, et ab eo episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Postea sub Marco Antonino et Lucio Aurelio, personante universo

Die 26.

populo ejusdem Urbis in amphitheatro adversum eum, igni traditus est. Cum quo etiam alii duodecim ex Philadelphia venientes, in præfata urbe martyrio consummati sunt. Eodem die, sanctorum martyrum Theogenis cum aliis triginta sex, qui contemnentes temporalem mortem, coronam vitæ æternæ adepti sunt. [*Bouillart. ...* ^a sub Lizinio imperatore coronam vitæ æternæ adepti sunt, *quæ sequuntur omittens.*] In territorio Parisiacensi, Baltildis reginæ.

NOTÆ.

Puram hanc Usuardi lectionem servant *Herinien. Prima Belini editio Veneta, Greven. et Molan.*

^a Hæc verba, *sub Lizinio imperatore*, suspecta fuerant Sollerio. Sed postquam admonitus a Castellano fuit, oblitterata in Prat. cod. vel semierasam Bathildis reginæ memoriam, inscriptasque voces hæc *sub Lizinio imperatore*, jam omni posita hesitatione, additamentum illud, ut appellat, delevit, restituitque Bathildis reginæ memoriam : at nemo certe probaverit. Præterquam enim quod manus prorsus eadem lituram resarsit, vitio dari Usuardo non potest quod Theogenem, Licinio imperatore, martyrem occubuisse dicat. Volo verum esse, quod vulgo creditur, sub Valeriano mortem ejus accidisse. At illius impe-

ratoris non unum erat nomen. Vidi apud Mezabarbam, D. Vaillant aliosque numismatum collectores Licinium etiam fuisse nominatum. Constat etiam in Christianos sæviisse binominem illum imperatorem. In cujus rei fidem non laudabo quamplurima Martyrologia ; non utar Augustini auctoritate, brevitati studeo. Quid ergo peccavit Usuardus, cum Theogenis mortem ad Licinii tempus retulit ? Sanctæ Bathildis memoria oblitterata quidem est, sed ab eodem auctore in alium diem justis de causis translata, ut infra notabitur.

BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Smirnam Greven. et alii codices, quos iterum sequimur ; alii melius *Smyrnam*. Molan. recte legit *Polycarpi*, ast codices prope omnes tum excusi, tum mss. habent *Polycarpi*. Rursus Greven. et Molan. pro *adversum* ponunt *adversus* cum sancto Hieronymo ; parum quidem interest, servanda tamen antiqua Usuardi simplicitas, tametsi foret vitiosior. Pejus scripsit Belinus omittendo *adversus eum*, et pro, *martyrio consummati sunt*, tantum substituendo, *coronati sunt*. *Kathildis* apud eundem, typothetæ sphalma est, in altera editione correctum, ubi *Bathildis* scribitur, quod secutus est Molan., sed Greven. *Bathildis*. Ego Heriniensis lectionem prætuli, quoniam et ita habet codex Pratensis xxx hujus et Muneratus, quamvis plane existimem meliorem esse Belini et Molani orthographiam, et magis receptam, quidquid Castellanus scribat *Baldechildis. Parisiensi et Parisiacensi* eodem recidunt ; Belinus primo modo scripsit, reliqui secundo, quem nos servandum censuimus.

Binas nobis variationes suggerit codex Pratensis, ex quibus totidem controversiæ suboriuntur. Prima circa tempus, quo *Theogenem* martyrium subiisse asserit, nempe, *sub Licinio imperatore* ; altera de *Bathilde*, quam ad xxx Januarii transtulit. Ad primam quod attinet, paucissimos habet sectatores præfatus codex Pratensis, excepto Aquicinctino, et corrupta Belini editione Parisiensi, ut plane suspicatus fuero recentioris alicujus additamentum esse, sum-

ptum verosimiliter a nominum synonymia ex iii Januarii. Idque egregie confirmavit Castellanus, codicis ipsius, ut alias dixi, oculatissimus inspector accurate notans, oblitteratam illic, vel semierasam Bathildis reginæ memoriam, inscriptasque voces hæc, *sub Licinio imperatore*, quas merito censueramus Usuardo abjudicandas.

De *Bathildis* commemoratione major posset esse contentio, utpote cum ab aliis codicibus, nimirum Tornacensi, Munerato, Agonibus martyrum, etc., absit, multaque Martyrologia a Bollandi in Actis citata, alterutra die eam collocent ; imo Wandalbertus die sequenti. Ast ego, ut rem paucis conficiam, præmonitum te velim, non hic institui disputationem de vero obitu, vel cultus die, quandoquidem ex Castellani notis, pluribusque aliis per ejus litteras probationibus, tantisper non diffiteamur et xxx Januarii Bathildem reginam extremum diem obiisse, et ipso illo die a Parisiensibus, Cellensibus et Corbeiensibus celebrari. Unum hoc quæritur, quid in Martyrologio suo Usuardus vere scripserit ? Qua in re id omnino sentimus, quod citati superius pro textu codices abunde demonstrant ; scilicet hoc xxvi Januarii Bathildem ab eo fuisse consignatam, idque vel ipse Pratensis codex etiam evincit, ex quo eam inductam fuisse per Castellanus aperte deprehendimus. Patet igitur genuinum, et simplicem Usuardi textum, licet in hac parte erroneum, a nobis exhiberi.

OBSERVATIONES.

De *Polycarpo* non pauca diximus xix Januarii, occasione Germanici, diebus aliquot in subeundo martyrio gloriosissimum episcopum prægressi ; ubi de martyrii die aliisque eo spectantibus ex celebratissima Smyrnenis epistola requires, quæ hic brevitatatis ergo desiderari patimur. Jam vero in plerisque Hieronymianis signatur : *In Nicea Smyrnæ, passio sancti Polycarpi episcopi* : vetustiss. Epternacense, omissis reliquis, solum *Polycarpi* nomen ad calcem laterculi attexit. De *Nicea* illa sive Bithyniæ, sive Macedoniæ, sive regionis alterius, non habeo quod supra Bollandum aut Florentinum conieciam, videat ibi lector quid probabilius definiri possit. Beda simpliciter posuit : *Natale S. Polycarpi episcopi Smyrnæ, qui sub Marco Antonio*, etc. Quæ fusius prosequitur Florus : sed alio plane stylo Viennensis, quem Noster secutus est. Hæc sunt Romani parvi verba : *S. Polycarpi, discipuli sancti Joannis apostoli, apud Smyrnam passi*. Geminum elogium concinnavit præfatus Ado, longius alterum in Martyrologio, quo Smyrnenis epistola contrahitur ; alterum brevius inter festivitates apostolorum, quod ab Usuardo, pro

majori parte, ad verbum descriptum est. Rabanus Bedam sectatur, Notkerus Adonianum Martyrologii elogium decurtat. Hæc ad textus nostri originem sufficiant ; vide cætera apud Bollandum, eosque, qui xix Januarii in Observationibus citati sunt, sed consulenda præ cæteris Florentinii Exercitatio vi, xxiii Februarii, pag. 340, subjuncta, ubi pro ea die martyrio S. Polycarpi consecranda longam dissertationem instituit, suo tempore examinandam. Polycarpimartyrium satis nitide explicat Wandalbertus :

Septima moxque dies Polycarpi sanguine fulget, Smyrna quem vero celebrant pro rege crematum.

Theogenis vel *Theogenis* et xxxv anonymorum sociorum martyrum memoriam eadem Hieronymiana apographa recolunt, quæ de Polycarpo in *Nicea Smyrnæ* meminere. Multum inclinat Florentinus, ut *Leudicii*, vel *Laodicii* nomen, quod Theogeni immediate prefixum est, pro *Laodicea* urbe accipiat, atque adeo cum Petro de Natalibus aliisque Martyrologis, eam censeat totius hujus turmæ palæstram : a qua opinione Bollandus non abhorruit, nec ego video,

cur omnino rejicienda sit. Fateor equidem a martyrologis nostris locum non exprimi, ut patet ex Romano parvo, simpliciter scribente : *Et Theogenis cum aliis xxxv* ; quæ ferme eodem modo a Notkero tradita sunt. Adonis textum Noster verbatim desumpsit. Fateor, inquam, palæstram hic deesse, quod, procul dubio, eam ignoraverit auctor Romani parvi, neque Ado in ullis Actis reperire potuerit. Atque hanc, sine hæsitatione, Usuardi sententiam esse existimo, ut in Variantibus ostensum est. *Bathildem* hac die solus Usuardus Fastis inscripsit. Vide dicta in variantibus, Bollandum in Actis et Mabillonem in Benedictinis sæc. II, a pag. 773, et sæc. IV, de ejus translatione a pag. 448, ubi etiam consuli possunt eruditissimi auctoris observationes.

Reliquum est ut hodierni Romani de Theogene annuntiationem cum Usuardina, vel potius Adoniana conferamus, ex qua collatione pateat, plura a Baronio martyri illi ascripta fuisse quæ nec a Bollandis, nec a Florentinis, nec ab aliis in hoc genere versatissimis viris, probantur. Sufficiat Rosweydi iudicium, in epistola supra citata nobis relictum. Incipit a textu Romani : *Hippone-regio in Africa, sanctorum Theogenis episcopi et aliorum triginta sex, qui in persecutione Valeriani, contemnentis temporalem mortem, coronam vitæ æternæ adepti sunt.* Sequitur Baronii nota. THEOGENIS EPISCOPI : « De ipso ac sociis item Beda (*supposititus*), Usuardus, ac cæteri hac die. Hic ille Theogenes Hipponensis episcopus esse cognoscitur, qui una cum sancto Cypriano inter fuit concilio Carthaginensi, ex ejus Actis apparet, quæ habentur apud Cyprianum et Augustinum in lib. VI, de Baptismo contra Donatistas. Erat Hippone basilica nomine S. Theogenis, cujus meminit sanctus Augustinus sermone 101, de diversis, ubi ait : *Quando audisti apud memoriam S. Theogenis ; Offero tibi, Petre, offero tibi, Paule ? Nunquam audisti, etc.*

Tum Rosweydu : « Postquam Baronius egit de martyrio Lucii, Montani, Flaviani, Juliani et Victorii ministrorum, qui Cartagine passi sunt xxiv Feb. post Cyprianum, qui præcedenti anno passus erat, subdit (tomo II *Annal.*, anno Christi 262) : « Passus quoque est eodem tempore, Theogenes « Hipponensis episcopus, qui numeratus reperitur « inter episcopos qui interfuerunt concilio Carthaginensi in causa baptismatis celebrato. Cum igitur « catholica Ecclesia ipsum, et alios ejus synodi « episcopos, martyrio vita functos, alleget inter martyres, celebretque natalitia eorumdem, satis exploratum habuisse constat eosdem, sicut Cyprianum, in pace et communicatione ejusdem Ecclesiæ « catholicæ recessisse. » Et reliqua, quæ prætereo, ut ad rem veniam. » Pergit itaque : « Quis hæc apud Baronium tum in Annalibus, tum in Martyrologio Romano legens, non existimabit certissima et testatissima esse ? Annales suos format ex Ecclesiæ catholicæ auctoritate, id est ex Martyrologio Romano. Atqui Martyrologium Romanum non ita

olim habuit, sed tantum a tempore Baronii, ut non Ecclesiæ, sed Baronii auctoritas alleganda potius videatur. Tria igitur hic nova videntur inserta a Baronio in textum Martyrologii Romani, si confertur cum antiquis mss. vel etiam impressis.

« 1. Quod Theogenem dicat passum Hippone regio in Africa, vel certe si nolit ibi passum, sed colli ; quis asseverabit Theogenem illum, cujus meminit Martyrologium Romanum, esse illum Africum qui colitur Hippone-regio, maxime cum omnia vetera Martyrologia Theogenem absolute ponant, nullo loci indicio addito ? Adde quod Petrus in Catalogo lib. III, cap. 23, postquam priori capite egerat de Polycarpo et duodecim ejus discipulis, Laodicea venientibus, post eum passis, sequenti capite subdat : « Theogenes « martyr cum aliis triginta sex Christianis martyrium passi sunt in eadem civitate Laodiceæ, præmissa persecutione (Marci Antonini et Lucii Aurelii Commodi, qua Polycarpus erat affectus martyrio) urgente, qui contemnentis temporalem mortem, coronam vitæ æternæ adepti sunt VII « Kal. Februarii, ut dicit Hieronymus. » Ex hoc Petri loco sua desumpsere Maurolycus et Galesinius, qui Theogenem etiam Laodiceæ ponunt. Alia vero vetera Martyrologia, ut Romanum vetus, quod Adoni olim præmissi, item Beda (*supposititus*), Usuardus, Ado, nullum martyrii locum exprimunt.

« 2. Quod Theogenem hunc vocet episcopum, nullius veteris libri auctoritate. Imo vero Augustinus, qui S. Theogenis meminit, non dicit quod fuerit episcopus. Quod vero quidam Theogenes episcopus Hippone-regiensi inveniatur interfuisse concilio Carthaginensi III, nihil ad rem facere potest, cum et concilium illud congregatum fuerit contra sensum Romanæ Ecclesiæ, nec aliunde constet Theogenem illum Hippone-regiensem episcopum martyrio esse affectum.

« 3. Quod dicat eum passum IN PERSECUTIONE VALERIANI, nec hoc in ullo Martyrologio, seu ms. seu impresso (quod eo quidem viderim), occurrit : vidi autem quam plurima. Imo vero Martyrologium Romanum Belini xxiv Januarii censet eum passum sub Licinio, ita scribens : « Eadem die, sanctorum « martyrum Theogenis cum aliis triginta sex, qui « contemnentis temporalem mortem sub Licinio « imperatore coronam vitæ æternæ adepti sunt, » Quanquam videtur Belinus, Theogenem, cujus in Martyrologio Romano IV Januarii fit mentio, confudisse cum hoc. Ille enim prior passus est sub Licinio. » Hactenus Rosweydi judiciosa notatio.

Utrum autem a Belino ipso, an a solo Parisiensi editore typographo, in alteram ejus editionem, verba illa, *sub Licinio imperatore* infarta sint, non ausim temere pronuntiare. Illud certe verissimum manet, clausulam illam Usuardo, ut supra evicimus. Theogenem vero Hellespontanum *sub rege Licinio* passum fuisse, habes in Auctariis ad præfatum diem III hujus mensis.

AUCTARIA.

DE PRATEN., TORNACEN., AQUICINCT., ANTUERP. et D. MAX.-LUBEC., MUNERAT., BELINI edit. 2, supra in Variantibus satis dictum est.

AGONES MARTYRUM. Illic codex Pratensis ferme similis est, ommissa etiam annuntiatione tertia.

ANTUERP.-MAJ. de Polycarpo prolixius elogium ex Adonianis centonibus fere consutum refert, quod in fonte purius habes. Pro *Theogenis*, scribit *Theogenis* ; de cætero in ea annuntiatione satis purus. Tum : « In Bethleem, dormitio sanctæ Paulæ. Hujus vitam virtutibus admirandam, sanctus Geronimus scribens, testatur eam longo coronatam esse martyrio. » Vide die sequenti. « In territorio Parisiensi monasterio Scale, depositio dominæ Batildis reginæ. »

PULSANEN., in Polycarpo purus, de Theogene silet, ejusque loco agit de Paula, verbis jam relatis.

ROSWEYD. Post *princeps fuit*, ita phrasim variat : « Postea vero ob Christi amorem multa perpassus ab inimicis catholicæ fidei, sub Aurelio proconsole, igni traditus est cum aliis XII. Eodem die, natale sanctorum martyrum Theogenis cum aliis xxxvi. Item Bituris, beati Sulpitii episcopi et confessoris. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERC., DANIC. et editio ULTRAJECT.-BELG Polycarpi elogium paucioribus augent in hunc modum : « Illic igni adjudicatus, cum esset in medio flammæ, flamma in modum camera curvata, super corpus martyris stetit. Quod corpus in medio positum, non erat ut caro ardens, sed tanquam si aurum, et argentum in fornace candesceret. Videntes autem scelerum ministri eum igni non posse consumi, corpus, cui ignis cesserat, mucrone transfoderunt. »

LOVANIEN., superioribus in Polycarpo similis, deficit in breviore Theogenis elogio.

CENTULEN. : « Apud Zmirnam, sancti Polycarpi episcopi et martyris, qui beati Johannis apostoli discipulus, et ab eo episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit; cum quo duodecim passi sunt. Eodem die, sancti Theogenis martyris, cum aliis xxxvi. In Bethleem, dormitio sanctæ Paulæ, nobilissimæ matronæ. Cujus vitam sanctus Jeronimus ad imitandum describens, » etc. « In territorio Parisiorum monasterio Kele, sanctæ Baldetildis reginæ. »

BRUXELLEN. præter ea quæ de Polycarpo supra auctiora dedimus, de suo adjicit fere ex Hieronymo de scriptoribus eccl. : « Cui Marcio hæreticus occurrens, agnosce nos, inquit : Tum ille, agnosco, ait, primogenitum Sathanæ. Ast cum Polycarpus illi, ac cæteris hæreticis viriliter restitisset, sub Marco Antonino, » etc. Theogenis elogium mutilavit, sed de suo attextuit, « Cujus memoriam facit beatus Augustinus in homeliis de Pentecoste. » Atque hæc verba Molanus litteris Italicis textui immiscuit. De Paula solum addidit : « Matris Eustochii, virginis Christi, » quæ sunt Adonis verba die sequenti.

HAGEN. de Polycarpo hoc singulare habet : « Qui multos annos ad partes Galliæ et Hispaniæ et Italiæ misit discipulos ad prædicandum verbum Dei. » Tum : « Apud Bituricam civitatem, depositio sancti Supplicii (*Sulpitii de quo supra xvij*) episcopi et confessoris. Hic a pueritia sua, sacris litteris erat eruditus, et sanctæ conversationis luce conspicuus, ita ut laicus virtutibus clareret. Post coma deposita monachorum pater exstitit plurimorum, atque inde ad cathedram proventus episcopalem, et per omnes dies vite suæ, miraculis et doctrinis exstitit gloriosus, et tandem quievit in pace. »

VATICAN., num. 5949, et JURENSIS S. Ragnoberti hoc die referunt Sulpitium Bituricensem, cum eo elogio, quo superius xvij ex Usuardo et xv inter Auctaria adduximus; nempe : « Apud Bituricas civitatem, sancti Sulpitii episcopi et confessoris, cuius vita et mors pretiosa gloriosis miraculis commendatur. » Sequitur in JURENSI : « B. Mauri abbatis monasterii Bodacensis, cuius vitam virtutibus plenam, vir illustris et patricius Dynamius scripsit : » vult dicere, *Marii Bobacensis, rectius Bodonensis,*

A de quo die sequenti. Adjecerat porro præfatus codex elogio S. Polycarpi : « Reliquiæ ejus Lugduno in crypta habentur. »

STROZZ et MEDIC. primo loco : « Apud Florentiam Tusciam urbem [*alter habet civitate Florentiæ*] translatio sancti Zenobii ejusdem civitatis episcopi et confessoris, quæ translatio facta est anno Domini ccccxxviii (ccccxxix) per beatum Andream episcopum ejus successorem; cuius post multa miracula, sicca ulmus, juxta Baptistæ templum, ab ejus ferebro cum tacta esset, repente folia ac flores emisit, ubi adhuc exstat columna marmorea. »

Editio LUBECO-COL., post ea, quæ de Polycarpo, ex codicibus mediæ notæ et aliis retulimus, adhuc adjicit : « Et de ejus sanguine copiose fluente, totus focus extinctus est. Ejus etiam anima a circumstantibus in specie columbæ, in cœlum ferri visa est. Passi sunt cum eo, etc. » Subjungitur : « Treveris, sancti Mari episcopi et confessoris, qui in ecclesia sancti Pauli requiescit. » Inde post Theogenem : « In territorio Parisiensi, monasterio Cabe, depositio sanctæ Paulæ virginis. » Ita etiam Grevenus; sed Bollandus de ea nihil reperit. « Eodem die Cenomanis, beati Silvini episcopi et confessoris. Bituricas civitate, sancti Juliani episcopi et confessoris. » Hæc eadem Grevenus; Bollandus utrumque posuit inter Prætermisos.

GREVEN. præterea : « Romæ, Fabiani, alias Sabiani martyri, secundum Bedam, » Quem Bedam vellet, nescio, melius Hieronymum indicasset; vide Bollandi conjecturam. « Puteolis, Artematis. Triphonis martyris, Treveris, Mari episcopi et confessoris. Translatio beati Zenobii episcopi Florentini et confessoris. Item, beatæ memoriæ Hasekæ virginis, reclusæ, quæ juxta ecclesiam de Schernbecke in multa simplicitate, et sapientia Domino serviens, quodam tempore butyrum vetustate corruptum, oratione reddidit recentissimum. »

C MOLANI prima editio caret aditamento, sed in Polycarpo has voces textui inseruit caractere Italico : « In cuius medio rogo, muerone perfossus, tam largum profudit sanguinem ut ignem extingueret. » In posterioribus additur Marus Trevirensis. Et deinde : « Die vigesima sexta, sancti patris Xenophontis et comitatus ipsius. »

VI Kal.

Natalis beati Joannis episcopi Constantinopolitani, cognomento Chrisostomi, qui verbo atque exemplo plurimum Christianæ profuit religioni. Item sancti Marii abbatis monasterii Bobacensis; cuius vitam virtutibus plenam vir illustris, ac patricius Dynamius scribit. In Bethleem Judæ, dormitio sanctæ Paulæ. Hujus Vitam virtutibus admirandam sanctus Hieronymus scribens, testatur eam longo coronatam esse martyrio. In Africa, sancti Avili martyris.

NOTE.

Ita *Praten., Herinien., Antuerpien., Max.-Lubec., Molan. et Agones martyrum.* Adde *Antwerp.-Max., Lovanien., Leyden.-Belg. et edit. Ultraj.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Non multa occurrunt notatu digna; nam *Johannis, Crisostomi, Chrisostimi, Chrisostomi, Bethlehem, martiris, Jeronimus, Jhieronimus, Africa, Aphrica,* modi sunt scribendi, quorum aliqui etiam hodie non omni ex parte rejiciuntur: nos in textu codices de more secuti sumus. Antwerp.-Max post *episcopi constantinopolitani*, addidit, *et confessoris.* Antuerpien. verba tantillum transposuit, legens *plurimum profuit Christiana, etc., pro plurimum Christianæ profuit.* Magis errat, dum cum Antwerp.-Max., Lovanien et aliis, ex *Marii* fingit *Mauri.* Dynamius etiam a multis corrumpitur; sed de his in Observationibus sermo recurret. In Molano particula una redundat;

D in *Bethlehem Judæ in dormitio*, sed hic error est typhothetæ. Huc spectare deberet *Julianus* Cenomanensium apostolus a codice Tornacensi, Antuerpiensi majore, Rosweyd., Munerat., Greven., aliisque hoc die positus, a Prateni nostro apographo die sequenti. Eum nos utroque die ab Usuardi textu exclusimus, quoniam in aliis nostris codicibus non reperitur. Monuit nos etiam Castellanus, codicis Pratenensis inspector, Julianum atramento recentiori illic adjunctum : unde ei, in notis ad hunc diem, mirari subit, cur apud antiquos martyrologos nulla tanti viri habeatur memoria.

OBSERVATIONES.

Romani parvi, et Adonis est quidquid ex antiquioribus Usuardus accepit; nisi forte *Avitus* Afri-

canus (quem sic etiam Wandalbertus efformat) cum *Vito* Hieronymianorum affinitatem habeat, de quo

infra suo loco. De *Chrysostomo* itaque nec Hieronymiana, nec Beda, aut ejus sequaces, nec Wandalbertus quidquam memorant : auctor vero Romani parvi strictim : *Constantinopoli, Joannis Chrysostomi*. Nihil amplius dicit Ado, nisi quod priora verba paraphrasticae explicet : *Natalis sancti Joannis, episcopi Constantinopolitani, qui Chrysostomus appellatur*. Textus noster Usuardinus est alium Notkerus non multo diffusorem composuit. De variis ineluctissimi doctoris, apud Græcos potissimum, festivitatis agit Bollandus in elencho Prætermisorum, rationem reddens, cur sancti Vita in alium diem rejicienda fuerit. Nos eam ex Palladio aliisque antiquis dabimus proprio obitus die xiv Septembris; quando uberiori commentario illustrari poterit ex eruditorum virorum lucubrationibus post Bollandi mortem editis, inter quos præcipui videntur Hermantius in notissimo opere, et Tillemontius, tomo XI, a principio usque ad pag. 405, totis 134 articulis. Hoc plane novum in tam illustri sancto accidit, quod inter martyrologos nostros antiquos, imo inter tot codices Usuardinos vix ullus reperiatur, qui xiv Septembris, proprio tamen natali die, de eo vel verbo meminerit.

Tota *Marii* annuntiatio ex Adone desumitur, a Notkero non nihil curtata. Plurima de hoc sancto confusa prius et obscura, accuratissime distinxit Bollandus, nec minus curiosa superaddidit Castellanus in notis a pag. 424, quibus varii errores corriguntur eorum, qui in scripture et nominis ipsius sancti, et loci et auctoris Vitæ hallucinati sunt. Recte legit Noster cum Adone, *Marii*, ubi alii *Mauri*, *Marcerti*, etc., unde ab imperitis novi sancti procusi sunt. Ast in eo labitur, quod nomen

A loci immutando, non modicæ confusioni ansam dedit. Legerat verosimiliter in Adone, *Bodanensis*, vel ut in vulgato, *Badonensis*; neutrum secutus, scripsit de suo *Bobacensis* [Notkerus Bodacensis] quod varie ab aliis inflexum, in varia et plane dissita loca sanctum nostrum transtulit. Legendum *Bodanensis*, vel *Badonensis*, *Vallis Badoneusis*, ut recte probant laudati auctores, apud quos ultima monasterii illius vestigia reperies. Rursus bene posuit *Dynamius*, ut vere appellatur, qui Vitam scripsit; Belinus perperam *Domianus*, alii *Dinandus*, *Didamius*, *Dinavius*, etc. Curiosum lectorem operæ non poenitebit, si citatos scriptores consuluerit. Liberalius de *Paula*, quam de *Chrysostomo* loquitur Ado, atque ex eo Notkerus. Noster, omissis intermediis, prima et ultima verba decerpit, eadem illa, quæ die præcedenti inter Auctaria adduximus. De *Avito*, pluribus disputant Bollandus, Florentinus et Castellanus; nec habeo, quod eorum conjecturis superaddam. In hoc ferme cardo vertitur, utrum ex *Vito*, Hieronymianorum, *Avitus* accreverit, quem suspicatur Castellanus metri gratia productum a Wandalberto, ex quo Usuardus eum sumpserit. Ego necdum explorare certo potui, an Usuardus metricum illud Martyrologium unquam noverit. Quidquid statuas, certum est Avitum illum reliquis martyrologis incognitum, ab Usuardo primum signatum fuisse, ex quo in alios et in Romanum transiit. Præfatus Wandalbertus dicto *Avito Sulpitium Bathildem Aldegundem* adjunxit, de quibus nos suis locis. En utrumque ejus versiculum :

Punica terra suum sexto veneratur Avitum.
Sulpitius, Bathildis et Aldegund, quoque vernant.

AUCTARIA.

TORNACEN. textui puro subjicit : « Cenomannus civitate, natalis sancti Juliani episcopi et confessoris. »

ANTUERP.-MAJ., non satis correcte : « Constantinopolim, natale sancti Joannis episcopi, qui Crisostomus appellatur. » Ex Adone. Tum : « Eodem die, natale sancti *Marii* abbatis monasterii Bobacensi : Cujus vitam virtutibus plenam, de quo patricius Dinavis scribit. » De *Paula* egit die præcedenti. In fine : « Cenomannis, depositio sancti Juliani episcopi et confessoris. » De *Avito*, nihil.

ROSWEYD. : De *Chrysostomo* etiam ex Adone. In *Mario* satis purus est. Dein : « Item in Gallia Cenomanni, Juliani episcopi et confessoris. Item in Bethleem, dormitio sanctæ *Paulæ*, viduæ. » Deest etiam *Avitus*.

PULSACEN. valde mutilus est. De *Paula* egit die præcedenti : hodie caret *Chrysostomo*, ita incipiens : « In monasterio Bobacensi, sancti *Marii* abbatis. Cujus vitam, etc. » In *Avito*, purus est.

MUNERAT. pro *Marii*, scribit *Mauri*; pro *Dynamius*, *Dinavius*. De *Paula*, post *martyrio*, adjicit : « Cujus festivitas Parisii quarto Kalendas Februarii celebratur. » In fine : Cenomanis civitate, natalis sancti Juliani episcopi et confessoris. »

GREVEN. textui apponit : « Cenomanis civitate, sancti Juliani episcopi et confessoris. »

ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG. et DANIC. puri Usuardi essent, nisi textui præfigerent : « Romæ, natale sancti Vitelliani (*Vitaliani*) papæ, qui post beatum Petrum septuagesimus octavus, sedit annos novem et menses sex. Hic cantum Romanorum composuit, et dulcisono organo concordavit. » Quis hæc primus ascripserit, nescio : vide quæ de eo diligenter collegit Bollandus.

CENTULEN. : « Constantinopoli, sancti Johannis episcopi, qui Crisostomus appellatur. Eodem die sancti *Marii* abbatis, cujus vita virtutibus plena refulsit. » De *Paula* etiam egit die præcedenti, et *Avitum* omnino prætermisit.

BRUXELLEN. in *Chrysostomo* non plane purus, in

fine addit : « Hic tertio exilio relegatus moritur, Eodem die, sancti Vitaliani papæ. Qui cantum Romanorum composuit, et dulcissimo, etc. » Scribit *Mauri* et *Badonensis*.

HAGENOVEN. in suum plerumque singularis est : hic de *Chrysostomo*, textui puro addit : « Cui quodam tempore scribere volenti de Deo, dyabolus incaustum effudit : qui statim pennam in os proprium tinxit, et inde litteras aureas scripsit, unde et *os aureum* dictus. Hic *Chrysostomus* pro veritate doctrinæ, et pro severitate disciplinæ, ter in exilium missus est et ibi tandem obiit. » De *Paula* quoque textui subdit : « Et specialiter laudat illam a contemplatione, ab abstinentia, a devotione mentis et regimine sororum. » De *Mario* nihil; de *Vitaliano* ferme, ut supra, nisi quod nomina aliqua contorta sint.

VICTORIN. : « Cenomannis, beati Juliani episcopi et confessoris, qui a beato Clemente papa missus Cenomannos, et ordinatus, etc., » cum longo elogio e *Vita*.

D MATRIC.-CARTHUS., ULTRAJECT. : « Joannis Chrysostomi episcopi, et confessoris. *Paulæ* viduæ, cujus vitam beatus Hieronymus describit. *Marii* abbatis. » Deest annuntiatio ultima.

In VATICAN., sub num 5949, deest etiam commemoratio *Aviti*.

ALTEMS. : « Item sancti Saturnini, et aliorum trium. In Britannia minori, sancti Gildasii abbatis. » Hic colitur xxix : alios non satis distinguo, nisi colantur xxxi Januarii.

STROZZ. et MEDIC. : « Eodem die Romæ, sancti Vitaliani papæ et confessoris. »

EDRIO LUBECO-COL. incipit a *Vicelliano*, cui præter annos ix, menses vi, ascribit dies xxi. de *Chrysostomo*, post *religione*, addit, *sicut ipsius Acta luculenter testantur*. Pro *Marii*, scribit, *Sari*; pro *Dynamius*, *Dinandus*. Post *sanctæ Paulæ*, addit, *viduæ matris sanctæ Eustochii virginis Christi*. Sequitur : « In Africa, sancti Amici martyris, » voluit dicere : *Aviti*, quem Belinus in 1. editione vocavit

Adjuti. « Eodem die, sancti Juliani martyris » Hic ille procul dubio Julianus, quem Loræ suæ vindicat Baronius, alii Atinæ non procul Sora dissitæ, quo fundamento, docet Castellanus in notis, et nos in supplemento examinabimus. Demum : « Cenomani, sancti Juliani episcopi et confessoris. »

BELINUS in utraque editione legit : « Depositio sancti Juliani, primi ejusdem urbis episcopi, vitæ sanctitæ, et miraculis gloriosi. » In prima scribit *Cinomannis*, in altera *Cenomannis*.

GREVEN. : « Eodem die, Emiliani, Publii, Artemii, Armatæ, Juliani, Celiani, Saturi. Vitaliani papæ, post Petrum septuagesimi octavi. Pauli papæ et confessoris. Hic cum paucis familiaribus, noctu cellas infirmorum visitans, necessaria ministrabat, incarcerationis eripiebat : aliis etiam sanctis pollens actibus, in pace quievit. » Colitur xxviii Junii. « Au-

relianus, beati Adjuti, abbatis Carnotensis et confessoris. Ad cujus anniversarium festivitatem cum populus conflueret, quidam contemnens et vineam suam pastinans, terribili plaga percussus, testimonium præbuit ejus sanctitati. » Remittitur ad xix Decembris. « Item Joannis presbyteri Antiocheni, qui teste Hieronymo lib. de viris illustribus, sanctitate et sapientia. sub Theodosio seniore insigniter fuit. Jonæ prophætæ. » Vide Prætermisos.

MOLAN in prima editione de Juliano Cenomanensi scribit, ut Belinus. Tum : « Depositio sancti patris nostri Sulpitii episcopi et confessoris. » *Cellensimonasterio*, inquit editio altera, omittens nostri. Ubi interseritur : « Cabilonis, sancti Lupi, ipsius civitatis episcopi. » Tum : « Die vigesima septima, reportatio reliquiarum sancti patris Joannis Chrysostomi. » De Vitaliano fere ut supra.

V Kal.

Romæ, natalis sanctæ Agnetis secundo. Et in civitate Apollonia, sanctorum Leucii, Thyrsi et Calinici martyrum, qui tempore Decii, diversis tormentorum generibus ex cruciati, primus et ultimus abscissione capitis, medius cœlesti voce evocatus spiritum reddens, martyrium consummaverunt. Alexandriæ, beati Cyrilli episcopi, qui catholicæ fidei præclarissimus extitit propagator. In monasterio Beomensi, depositio Joannis presbyteri, viri Dei. [Addit Bouillart. : « Cinomannis, S. Juliani episcopi civitatis ipsius primi.]

NOTÆ.

Ex Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Belini editione altera, Greven. et Molan.

« Ex numero sanctorum hujus diei Julianum exclusit Sollerius, hac ratione, beatum illum præsum fuisse, notante Castellano, in Prat. codice atramento recentiori adjunctum. Eruditi vestram fidem ! An unquam, cum certum est eandem esse manum, habita fuit, aut habenda est atramenti ratio ? Nam scire velim qua nota atramenti ætas dignosci debeat. An cum atrius est, quam in reliquis versibus ? si res ita habet, actum est de veteribus litterarum monumentis. Nam pauca esse arbitror, ubi atramentum eodem ubique nigrore sit. An non persæpe no-

bis etiam usu venit, ut mutato atramento, scriptorum mutetur color ? Ideone insertum aliena manu fuerit, quod alium colorem referet ? Deinde eodem argumento Joannis, elogium resectum oportuit. Nam hæc verba, *presbyteri viri Dei* eidem lituræ inscribuntur eodemque atramento, ac, *Cinomannis*, etc. Id, opinor, non movit Castellanus, aut se monitum Sollerius prudente silentio premit. Cæterum opportune S. Julianum Usuardus memorat hoc die, quo illum venerabatur Ecclesia Parisiensis, in qua vivebat scribebatque.

BOUILLART.

VARIANTES

Male in Belin. et Greven. *Apollonia*. Recte in textu *Thyrsi* post Adonem, ubi Tornacen., Greven., Molan. et alii *Tirsi*; Herinien., *Thirsi*, alii *Tyrsi*. Servavi Usuardi lectionem in *Calinici*, quamvis melius scriberetur *Callinici*. Herinien. et Greven. habet *Calenici*. Molan., *Galenici*, forte ex Adone. *Lenticii* et *Calenitii* in Pulsanen., et *Calanici* in Belino, aperta sunt sphalmata. Varias alias nominum istorum expressiones videsis apud Bollandum hic, et apud Castellandum in notis a pag. 435. Pro *excruciati*, legit Herinien. *cruciati*. Posui *abscissione* ut scripsere Praten., Herinien., Tornacen., Belin. et Ado ipse : pro quo in Pulsanen., Greven. et Molan.

LECTIONES.

est, *abscissione*. In Tornacen., Belin. et Greven. habetur *celesti* pro *cœlesti*, de qua et aliis diphthongis alibi diximus. *Cirilli* pro *Cyrilli*; *predicator* pro *propugnator* in Belino adeo miranda non sunt. *Præclarus* autem pro *præclarissimus*, alter in Pulsanensi error dicendus, *Reomanensi* scripsit Ado, atque item Molan. Noster *Reomensi*, omnes male : pejus Tornacen., Pulsanen., et Belin. *Remensi* : scribendum et dicendum *Reomaensi* a Gall. *Reomay*, hodie *Montier-Saint-Jean* in Burgundia, in quo etiam corrigendum est Baronii Martyrologium, seu Romanum hodiernum, ubi *Rhemensi*.

OBSERVATIONES.

Altera hæc *Agnetis* commemoratio in omnibus antiquis martyrologiis reperitur. Hieronymiana apographa pleraque legunt : *Romæ, natiuitas sanctæ Agnetis virginis*; de qua *natiuitate* multa satis diligenter expendit Florentinus, an autem probanda, intelliges, si contuleris cum iis, quæ Bollandus in Actis, et Castellanus in notis pag. 363 examinant, xxi hujus. Coincidunt ea, quæ habet Beda, cum Frontonis Kalendario : *Natale sanctæ Agnetis virginis de natiuitate*. Rabanus tanquam particulæ ultimæ interpres, post *virginis*, interponit, *genuinum*, hoc est de, etc., ex quo idem ferme habet Notkerus. An autem hæc rem de se obscuram, non magis involvant, judicent alii. Crediderim ego, Rabanum ex aliquo Hieronymiano illud *genuinum* accepisse, pro quo in Epternacensi invenit Florentinus *ingenuinum* accipias quod quid sit, ignorare se fatetur. Ut verbo sensum aperiā; malo *genuinum* accipias de vero natali, seu die martyrii, quam ut *Agnetis* natiuitas secundum carnem solemnī cultu celebrari

dicatur. Quamvis tota illa festi geminatio vero, similiter ortum habuerit ex eo, quod xxxi Januarii ad virginis sepulcrum via Nomentana fideles confluerent, octavo autem die locus ipse martyrii in foro Agonalī, nova celebritate honoraretur. Est apud nos per vetustum Kalendarium ecclesiæ Paderbornensis, a P. Joanne Grothio ex membrana descriptum, et ab eodem notis illustratum; in eujus textu habetur : *octava sanctæ Agnetis*. Ubi notat Grothusius, recte retineri antiquum titulum *octavæ*. Non (est) enim, inquit, *sensus Kalendarii veteris Romani, unde iste titulus est acceptus, quod sit octava dies celebritatis, sed octava dies passionis*. Hæc quidem doctissimi viri opinatio. Cæterum hodiernus annuntiandi modus ex Romano parvo acceptus est. Ita simpliciter legit : *sanctæ Agnetis secundo*, et sic ferme Ado, sic Noster, ex quo reliqui. Wandalbertus canit :

Quintum progenies Romana Agnæ dicat almæ.

Martyres Apollonienses, ut varie expresso paulo ante exhibuimus, ita variis locis, et diebus cultos, fuse et docte ostendunt laudandi saepe Bollandus et Castellanus. In Hieronymianis xviii. Januarii invenies : *Et passio S. Tyrsti cum sociis suis Leuci et Gallinici*, nulla stadii facta mentione, unde dubitat Florentinius, sintne iidem, qui xx ponuntur : *Niveduno, Tyrsti, Quiriaci* [Epternacen. *Leuci*] et *Gallinici*. Dubium item, utrum eadem nomina, aliis diebus seorsim ibi posita, ad eosdem hosce martyres pertineant, quod eo facilius admiseris, si diversis diebus et locis passos in eorum Actis observes. Solum Thyrsium *Mileto* ascribit Floruseum elogio xxv. Ceterum hoc die a nostris constanter referri, certum est. Romanum parvum solum meminit *Leucii et Tyrsti*. Ado, inhærens Actorum ordini, ternos hac die conjunxit, cum eo encomio, quod totum descripsit Notkerus, Noster emollivit, iis rejectis, quæ minus verisimilia videbantur. Baronius vero nomen seriem invertendo ascribit Leucio, quæ ex antiquorum

mente Tyrso certissime tribuenda sunt, ut primo intuitu fit manifestum. *Cyrillum* primus, quod sciam, inter Latinos martyrologos hoc die collocavit Ado, cujus verba transcripsere Usuardus, Notkerus et recentiores passim. Græci eum colunt ix Junii quo ipsum obiisse existimat Baronius. Mihi in tractatu Chronologico de patriarchis Alexandrinis, probabilius visum est, xxvii istius mensis vivere desiisse, nisi calculus Copticus omnino rejiciatur, quod ut fiat per me plane licet. De Cyrilli rebus gestis non pauca collegit Bollandus, sed totam vitæ seriem, quam nemo hactenus integre prosecutus erat, diligenter percurrit Tillemontius, tomo XIV, a pag. 267 ad 676. *Joannis* (non *Nicanis*, ut perperam legit Notkerus) *Reomaensis* memoria tota etiam ex Adone transumpta est. Vitam illustravit Bollandus, cum qua conferri poterunt, quæ dedit Mabilio in appendice sæculi I Benedictini, a pag. 632. De *Reomæ* jam satis diximus, clariorem loci expressionem vide inter Auctaria in codice Antuerp.-Majore.

AUCTARIA.

PRATEN. ET AGONES MARTYRUM textui subdunt : B « Cenomannis, sancti Juliani episcopi civitatis ipsius primi. » Sed cum hæc, ut die præcedenti ostendimus, codici Prateni adjecta sint, nihil obest quominus inter Usuardinos puriores hodie locum habeat. Idem augmentum est in ANTERP.-MAX. LUBEC. Et eodem ferme modo in priori BELINI editione, seu Veneta.

ANTERP.-MAJ., in prima satis purus, de Apolloniensibus non meminit. In Cyrillo etiam purus est. Demum de Joanne Reomaensi, ita distinctius loquitur : « In territorio Lingonicæ civitatis, castro Tornodoro, monasterio Roboniensi, natale sancti Joannis presbyteri et abbatis, qui primus habitator ipsius loci, ac diversorum pater monachorum extitit, a longo confectus senio, clarus virtutibus requievit. Sepultus est non longe a monasterio. »

ROSWEYD. incipit : « Octava sanctæ Agnetis. Et in civitate Apollonia, Leucii, Tyrsti, Calenici martyrum. Qui tempore Decii imperatoris sub præsidibus Cambritio, Silvano et Baudo, diversis tormentorum generibus excruciat, martyrium consummaverunt. Eodem die apud Alexandriam, beati Cyrilli episcopi et confessoris. » Deest annuntiatio ultima.

ANTERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN. et ALBERGEN. et DANIC. secundo loco referunt annuntiationem Juliani, ut supra. Præterea, nescio quo argumento, Alexandriam in *Græciam* retrahunt. Quod de Carolo Magno habent, statim dicitur, ubi collecta invenies, quæ de eo in variis codicibus leguntur.

LEYDEN. BELG. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. initio scribunt : « Octava sanctæ Agnetis virginis. » De cætero aliis, ut solent, similes sunt.

MUNERAT., in fine : « Item sancti Karoli imperatoris. » ANTERP.-MAX. et LOVANIEN. : « Apud Aquisgrani, depositio sancti Karoli regis Francorum et imperatoris Romanorum. » MATRIC.-CARTHUS. ULTRAJ. : « Karoli Magni, regis, et imperatoris Romanorum, christianæ fidei propugnatoris constantissimi. » PAULO uberius, ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERG. et DANIC. verbis prius citatis, addunt : « Qui regno et imperio suo pacato et dilatato, statu quoque sanctæ Ecclesiæ religiose ordinato, et fide studiosissime ampliata, anno Domini octingentesimo quartodecimo, ætatis vero suæ septuagesimo primo, regni autem quadragesimo septimo, et imperii quartodecimo, transivit ad Dominum. Hic pro magnitudine operum cognominatus est Magnus. » Editio LUBECO-COL. vix tribus vocibus a dictis differt, Greveno consentiens in decurtanda ætate anno uno, et omitteendis annis regni. Omnium amplissime rem deducit Molanus his verbis : « Eodem die Aquisgrani basilica, natale sancti Karoli confessoris, primi de stirpe Francorum, ordinatione divina Romanorum Au-

gusti : qui ab ineunte ætate sua, sæculi pompam despiciens, imperialis potentie gladio et sanctæ prædicationis verbo, vitæque salutaris exemplo convertit Guasconiam, Germaniam atque Galliam. Convertit quoque ad Dominum Frisiam, Alemanniam, atque triplici trophæo Saxoniam. Edificavit quoque propriis sumptibus, ad laudem et honorem sanctæ et individuae Trinitatis, viginti septem ecclesias, quorum excellentiæ typum obtinent Aquensis, præsentibus suffragiis gloriosa. Hic fide studiosissime ampliata, statu Ecclesiæ religiose ordinato, regno etiam suo dilatato, ac pacato, anno Domini dcccxv, ætatis suæ septuagesimo, imperii vero xiv, quievit in pace. Et pro magnitudine fidei, ac operum, cognominatus est Magnus. » Subdit minori charactere : « Atque sanctorum catalogo annumeratus, per Paschalem papam anno mxcxvi. »

BRUXELEN. ita orditur : « Romæ, S. Agnetis de nativitate secundo. In civitate Apulia, sanctorum Leoncii, Tyrsti et Gallieniti, etc. » Sequitur de Juliano Cenomanensi. Deinde : « Apud Alexandriam Græciæ, depositio beati Cirilli, etc. » Tum Joannis Reomaensis. « Hinc Malbodii, beatæ Aldetrudis virginis, sanctorum Vincentii et Waldetrudis filiæ, ac neptis beatæ Gudilæ, quæ sanctæ Aldegundis, suæ materteræ in abbazia Malbodiensi successit. » Vide xxv Febr. De S. Karolo dicta sufficiant. « Item translatio beati Thomæ de Aquino, doctoris sancti de ordine Prædicatorum. »

HAGENOTEN. de Karolo Magno id peculiare habet, quod « obierit in pace, dimissis ejus peccatis per intercessionem sancti Ægidi abbatis. »

CENTULEN *Cyrillum martyrem* facit. Silet de martyribus Apolloniensibus. De Joanne sic scribit : « In territorio Linguonensi, monasterio Reomensis, sancti Joannis abbatis, magnifici viri, qui basilicum oratione extinxit. »

Editio LUBECO-COL. diem auspicatur hoc modo : D « Apud Coloniam Agrippinam, translatio sanctæ Ursulæ reginæ et sodalium ejus undecim millium virginum et martyrum, quæ facta est per sanctum Cunibortum, Coloniensis civitatis archiepiscopum, Romæ octava S. Agnetis virginis et martyris. » De martyribus Apolloniensibus, Cyrillo et Joanne de Karolo fere, ut citati codices. In fine : « Apud Tolosam, translatio sancti Thomæ de Aquino. »

GREVEN. : « In Africa secundum Bedam (non genuinum) sanctorum Censoriani, Victoris, Festi, Marinæ. » Circa Caroli elogium, in quo ab aliis dissentiat, supra notavimus. Pergit : « Translatio beati Thomæ de Aquino, a monasterio Fossænovæ Tholosam. Apud Coloniam Agrippinam, translatio sanctæ Ursulæ virginis sodaliumque ejus, facta per, etc. » Margaretæ virginis de Hungaria, beatæ memorie. »

MOLAN, de Censoriano et sociis loquitur, ut Gre-

venus. Tum : « Juliani eremitæ cognomento Sabæ. Cujus gesta in Deo dicata, hoc est Philotheo historia, se memorasse scribit Theodoretus lib. II Hist. eccl., cap. 21. » In editionibus posterioribus post commemorationem Caroli, scribit minori charactere : « Apud Porphyryonem secundum Simeonem,

A sancti Jacobi eremitæ. Et Nicomediæ, sanctorum martyrum. Inde et Domnes et viginti millium, qui passi sunt sub Maximiano. Eodem die obitus illustrissimæ Margaretæ virginis, filiæ regis Hungarorum, ordinis Prædicatorum. »

IV Kal.

Die 29.

Romæ via Numentana, natalis sanctorum Papiæ et Mauri militum, quorum ora jussit Laudicius Urbis præfectus ad primam confessionem Christi lapidibus contundi, et sic eos in carcerem retrudi, ac postea fustibus cædi, atque in ultimo plumbatis, donec expirarent. Eodem die Treveris, depositio beati Valerii episcopi discipuli sancti Petri apostoli. In territorio Trepassino, sancti Sabiniani, qui jubente Aureliano imperatore pro fide Christi decollatus est. [Addit Bouillart. : ^a Et Octavæ sancti Vincentii martyris.]

NOTÆ.

Summa hic codicum plurimorum consonantia : B *Praten., Herinien., Tornacen., Pulsan., Antuerpien., Max-Lubec., Munerat., Belin., Greven., Mo-*

lan et Agon. Martyrum. Item codd. mediæ notæ, *Autuexp.-max., Ultraject., Leyden., Lovanien., Albergen., Danic., et edit. Ultraject.-Belgic.*

^a Octavam sancti Vincentii autographo Pratensi fuisse adjectam scripsit ad Sollierum Castellanus, simulque erasas quinque ultimas textus litteras, *us est*, ut additamento esset locus. Falsa omnia. Nihil erasum. Tantum quinque litteræ duabus contractæ hoc modo *t^o* Nihil etiam additum. Nec mirum id quidem, Usuardum Octavæ sancti Vincentii meminisse. More recepto erat apud Benedictinos ut sodales in capitulo congregati lectione

Martyrologii præmonerentur quæ festa celebraret, quorum sanctorum memoriam die proxime sequenti coleret Ecclesia. Hunc autem in usum ab Usuardo Martyrologium fuisse confectum argumento sunt Regula S. Benedicti et Necrologium codici inserta, quæ post Martyrologium legi solebant. An potuit monachus Pratensis oblivisci octavæ quam noverrat suæ abbatix patrono consecratam?

BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Maure pro *Mauri* in Munerato error est. In Alberg. *martyrum militum* prima vox redundat. Magna codicum discrepantia in scriptione nominis *Laudicius*, pro quo, male, Antuerpien. *Lauicius*; Herinien., Tornacen., Molan. et alii cum Adone, *Laodicius*. Sequor in textu lectionem Bedæ, Pulsan., Munerati, Belini et Greveni; non repugnaturus si aliam præferas, aut cum Pratensi legendum putes *Lauditiu*s, imo forte *Laodiciu*s ut in eo codice legisse videtur Castellanus. Muneratus denuo male posuit *profectus* pro *præfectus*. Quos codices mss. secuti fuerint Greven. et Molan. non capio; interque hæc omittit : *Et sic eos in carcerem retrudi*, quæ in omnibus nostris, nullo excepto, clarissime exprimuntur; cum hæc sola differentia, quod Antuexp., Max.-Lubec., Ultraject., etc., pro *retrudi* posuerint *trudi*. Et ea quidem clausula ad mentem Bedæ, et, qui eum descripsit, Adonis, exprimenda est. Sitne legendum *ad ultimum*, an in *ultimo* dubium est, variant optimæ notæ codices; Herinien. et Tornacen. scribentibus primo

modo : nos Usuardum secundo modo scripsisse existimamus. Solus Muneratus habet *ultimo*. Molanus dum clarior videri voluit, textum corrumpit, addens ex Adone vocem *percuti*, atque adeo legens : *atque ad ultimum percuti plumbatis*. Pulsanen. vero omittit, *atque ultimo plumbatis*. Treveris in Munerato, *Valeris* in prima Belini editione, typographo imputanda. *Trecasino, Sabiani, vel Lariani* scribunt aliqui, præsertim codices minus genuini, non nemo *Fabiani*, Munerat. *Saviniani*; textus ex purioribus desumitur est. Pulsan., Antuexp. et Belinus habent *Aurelio* pro *Aureliano*. Porro Ultraject., Leyden., Lovanien., Albergen. et Danic. *Valerius* ultimo loco annuntiant, *Sabinianum* ei præponentes. Inter priores codices hic denuo numeratur apographum nostrum Pratense, licet hodie additamentum habeat de *Octava sancti Vincentii*, quod pratense autographo adjectum scribit ad me Castellanus, notans erasas quinque ultimas textus litteras *us est*, unde additio illa initium sumit.

OBSERVATIONES.

De *Papia* et *Mauro* nihil Hieronymiana apographa. Primus eos retulit Beda cum insigni elogio, quod a Rabano modice immutatum est. Romanum parvum scripserat : *Romæ, Papiæ et Mauri militum sub Diocletiano imperatore*. Ado paratum in Beda encomium non nihil expolivisse videtur. Utrum secutus fuerit Notkerus, parum interest; Noster certe quod in alterutra invenerat, comptius, et brevis reddidit. Dixi in Beda esse *Laudicius*, quod Ado vertit *Laodicius*, ut habent Rabanus quoque et Notkerus. An *Laudicius*, ab Usuardo servatus, indicio esse possit eum Bedam potius quam Adonem sibi imitandum proposuisse, non est operæ pretium indagare. Reliqua, quæ ad hos sanctos spectant, ex sancti Marcelli papæ Actis XVI Januarii repetenda sunt. *Valerius* Trevirensis in omnibus Hieronymianis ita ponitur, ut nequaquam adjectitius videatur, Pro confessore recolit ostendit præfixa formula, *depositio*; ita enim habetur : *Treveris, depositio Valerii*, vel *B. Valerii*, vel *beatissimi Valerii episcopi*; quin imo Corbeicense notanter adjicit, *confessoris*,

quem titulum in hisce codicibus rarius recurrere, alibi diximus. Hinc Rabanus sua desumpsit; sed Adoniproprium est, quod de *beati Petri discipulatu* in textu nostro adjungitur, eundemque fontem Notkerus consulit. Id quo sensu intelligendum, non inepte explicat Castellanus pag. 451. Etenim in proprio sensu, aut significatione accipi non posse, vel ex Hieronymianis colliges, in quibus primi illi duorum primorum Ecclesiæ sæculorum episcopi passim gaudent apposito *de antiquis*, quod in hoc ipso laterculo, Hippolyto tribuitur. Verum hæc operosius discutitur, aut in Supplemento Januarii, aut XIV Septembris ad vitam sancti Materni, quem si tempore Constantini magni floruisse memineris, Valerii hujus ætatem nullo negotio deprehendes. Binas uostras annuntiationes sic metricè complectitur Wandalbertus :

Quarto martyrium Papiæ Maurique refulget
Tunc et Valerio Treviri pro præsule gaudent.

Sabiniani martyris Tricassini, quæ a Senonens

distinguendum haecenus, credimus, solus Usuardus hoc die inter antiquos meminit, non recte, ut ante Castellanus observavit majores nostri, cum xxiv Januarii ejus festivitas per totam diocesis Tricasinam celebretur, idque in usu fuisse ante Usuardi tempora testetur laudatus Castellanus. Nec mirum, cum illo ipso die martyrio coronatum *Sabinianum* referant ejus Acta. Id compertum habuisse videtur Florus, dum *Sabinam* sororem praefato die ei conjunxit, unde hic rursus colligas, quam ignota fuerint Usuardo Flori ad Bedam supplementa. Aliam Usuardi hallucinationem infra notabimus, nempe

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. : « Romae, passio sanctorum Papiae et Mauri militum, tempore Diocletiani. » In Valerio satis purus est. Ultimam vero sic vertit : « Ipso die, natale sanctae Savinae virginis. » Clarius codex VICTORIN. et REG. SUEC. signatus num. 130. « Trecas sanctae Savinae virginis. » Et eam quidem Sabiniano conjungere citati inter Auctaria codices, xxiv hujus. Utrum illi, an huic diei magis quadret, definire certo non ausim, malim tamen alterutri, et huic praesertim, quam diei xxix Augusti, cui eam innectit Usuardus cum *Sabina Romana* copulatam. Rursus *Savina* an *Sabina* appelletur rectius, eadem quaestio est, quae de *Saviniani*, et *Sabiniani* nomine moveri posset, quem codex Altempsianus, et aliqui alii *Sabinum* vocaverunt.

ROSWEYD., in prima, et secunda non omnino purus, tertiam plane omittit.

CENTULEN. : « Romae, sanctorum militum Papiae et Mauri, sub Diocletiano. In territorio Trecassimo, sancti Sabiani martyris. Treveris, depositio beati Valerii episcopi, discipuli Petri apostoli. Et octava sancti Vincentii martyris. » Vide Variantes in fine.

BRUXELLEN. Praepostero ordine Papam et Maurum ultimo loco annuntiat, elogio ex Adone non nihil interpolato. Sic vero incipit : « Treveris, depositio beati Valerii episcopi, discipuli sancti Petri apostoli. Qui cum beatis Eucharis et Materno Treverim veniens, post obitum Eucharis, ibidem per annos quindecim episcopatus fungebatur honore. Cujus praedicationis tanta fuit instantia, ut eo adhuc vivente, per Galliam et Germaniam Christiani paganos numero simul et religione superarent. » In Sabiniano purus est.

Aliter incipit HAGEN., nimirum : « In territorio Trecassino, passio sancti Sabiniani martyris. Qui fuit filius unicus Sabini ducis : qui per angelum Domini miraculose conversus est, et sacrum baptismum suscepit ; et patrem cum patria reliquens, ad docendum alios perrexit : qui ab Aureliano imperatore infinitas penas sustinuit, et tandem decollatus, martyrium complevit. » De Papia et Mauro nihil immutavit. De Valerio textui haec solum addit : « Qui cum beato Eucharis et Materno magnam partem Galliae

A quod *Sabinam* hanc *Trecensem* ad xxix Augusti distulerit, ut cum *Sabina Romana* eam connecteret. Melius in Actis nostris hoc die recolitur, et ex Martyrologiorum auctoritate cum fratre conjungitur, atque cum multis aliis martyribus, quorum gesta ibi collecta expenduntur, et illustrantur. Vide in Actis dies alios, quibus aut conjunctim, aut seorsim eorum nomina repetuntur. Haec pro instituto nostro satis dicta existimo, nam, quidquid de rei veritate statuendum sit, certum manet, ipsissimam et genuinam Usuardi lectionem in textu a nobis fideliter et simpliciter representari.

ad fidem Deo convertit, et post Eucharium ibidem factus episcopus, quievit in pace. »

VATICAN., sub num. 3949 ; « In Penvia [*an non Perusia* ?] sancti Constantii. Beneventi, natale sanctorum Felicissimi et Cassiani in S. Sophia. »

B STROZZ. et MEDIC. : « Apud civitatem Cebensem [*forte Cellensem*] juxta castrum Corneti, sancti Flaviani martyris, qui sub Claudio imperatore passus est cum omni domo sua, inter viros et mulieres promiscui sexus, numero LXXXV et baptizati fuerunt a B. Theodoro presbytero, et per martyrium consummati sunt, ut legitur in gestis sancti Maximi martyris. » Multo lumine indigent, quae hic obscure confusa sunt, denuo excutienda cum Actis sanctae Severae, etc. Vide tomo II Januarii pag. 946.

Editio LUBECO-COL., de Papia et Mauro, post *militem* ex Adone interserit, « tempore Diocletiani imperatoris, qui videntes constantiam sanctorum Saturnini et Sisinnii diaconi, conversi sunt ad fidem. Quorum ora, etc. » De Valerio adjicit : « Quem idem apostolus Treviri, una cum discipulis suis Eucharis et Materno, ad praedicandum gentibus illis destinavit. » In fine : « Bituricas, S. Severi episcopi et confessoris, discipuli sancti Martini episcopi. »

C Vide infra in augmento Molani.

GREVEN. : « Item sanctorum Pauli, Victoris, Hippolyti, Honorati, Petrosii. Severi episcopi Bituricensis et confessoris, discipuli sancti Martini. In Britannia, Gildae abbatis. Vitalis, abbatis. (Constantii, ni fallor, Perusini) episcopi et martyris. »

MOLAN., minori caractere : « Eodem die, sancti Sulpitii Severi, episcopi Bituricensis et confessoris discipuli sancti Martini, de quo Gennadius, etc. » Ubique Sulpitiorum confusio ; hic enim Bituricensis episcopus, ad sancti Martini tempora spectare nequaquam potest, ut evincit Bollandus hoc die. Postremae editiones : « In Britannia, Gildae abbatis et confessoris. » Tum de Sulpitio. Demum : « Perusiae, sancti Constantii episcopi et confessoris. » Notabis in omnibus editionibus, post elogium Papiae et Mauri, litteris insertum ex Beda et Adone : Scriptum est in gestis beati Marcelli. »

III Kal.

Die 30.

Apud Antiochiam, passio beati Ypoliti martyris, qui Novati schismate aliquantulum deceptus, operante gratia Christi correctus, ad charitatem Ecclesiae rediit, pro qua [Bouillart, add. et in qua] illustre martyrium consummavit. Hierosolimis, sanctissimi Matthiae episcopi, de quo mira, et plena fide narrant, quia multa pro Christo perpassus, ultimo in pace vitam finivit. Ipso die, passio sancti Flaviani martyris. Malbodio monasterio, sanctae Aldegundis virginis. [Apud Bouillart. : Flaviani martyris. In territorio Parisiacensi a Baltildis reginae.]

NOTÆ.

Sic pure Herinien., Tornacen., Pulsanen., Belin., Greven., Molan. et editio Ultraject.-Belgic.

a Memorata hoc loco regina Bathildis in causa est Prutensem codicem hoc die morosus illius censor inter puros recensere non dignatus fuerit. A tamen Vita Bathildis auctor anonymus, illius reginae aequalis, apud Mabillonem Act. SS. sæc. II. et apud Bollandum, tom. II Jan., Bathildis mortem III Kal. con-

D signavit. Veterrimum Corbeiensis abbatiae Kalendarium, ante annos 700 exaratum, eidem diei mortem ascripsit ; eadem die Bathildis mentionem faciunt Martyrologia. S. Hieronymi dicta, Pontisarense XII sæculi, Fossatense, codices Colbert. A et D ; Victorin. A et B ; Sandionys., Fuliens. B, Monstiburg., Pari-

siensis Ecclesia, monasteria Corbeienne et Calense, Bathildis largitionibus erecta et nobilitata, festum atque solemnem hunc diem agunt. Sed his omnibus argumentis adduci non potuit Sollerius ut crederet hunc diem ab Usuardo Bathildis morti fuisse assignatum. Quid tandem illum moratur? Auctoritas Castellani scilicet, qui monuit loco *Aldegundiserasas*

A substitutam fuisse Bathildem. Non equidem lituram inficior; sed omittere monitor non debuit quæ manus reliquum codicem descripsit, eadem hic Bathildis memoriam annuntiatam fuisse. Veniant in hoc eruditionis genere exercitati iudices. Codicis copiam facere parati sumus. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Solus Munerat. posuit *sancti*, pro *beati*. Scripsi *Ypoliti*, modo satis barbaro, sed pro quo stat plurima codicum qualiscunque auctoritas, ut hic Herinien., Tornacen., Pulsanen., Antuerp., Munerat. et aliorum plurium, ut videbis etiam xii et xiii Augusti. Molan. recte posuit *Hippolyti*: proxime Praten. *Hippolyti*; Belin. et Greven., *Hypoliti*. Tibi licet præferre, quod optimum est; liceat nobis codicum nostrorum etiam luxatam scribendi rationem sequi. In Hieronymianis est *Epoliti*, etc. Prima Belini editio pro *Novati*, posuit *Novatiani*: uterque ad schisma concurrat. Habet etiam cum aliis codicibus *scismate*. Tornacen. et Munerat. pro *correctus*, legunt *corruptus*. Qua libertate reliqui *Ypoliti*, eadem scribo *Hierosilimis*, etc., de quibus alibi. Pre *sanctissimi*, in Tornacensi est *sancti*, in Belin., *gloriosissimi*. *Mathe*, et *Mathei* scribunt codices alii, Molan. *Matthæi*, Belini prima editio *Nathæi*, melius Praten. *Mathiæ*, potior est nostra lectio. In plerisque nostris

et optimis habetur *narrant*, quo modo Usuardum legisse existimo. Pulsanen., Belin., Greven. et Molan. forte melius cum Adone, *narrantur*. Rursus Greven. et Molan. habent *finierit*. Tornacen. pro *ipso die*, ponit *eodem die*. Pulsanen., Greven. et Molan. omittunt, *passio*. *Flavii* in Pulsanen. pro *Flaviani*, error est, uti et in eodem *Malboydo*, in Greven. *Moalbodio*, ia Belin. *Aldegunde*.

B Notavi superius xxvi Januarii, erasam in Prateni codice Bathildis commemorationem, ut Castellanus monuerat. Idem ipse in notis hoc die observat *Aldegundem* in præfato codice itidem inductam, ad xiii Novembris translatam, ejusque loco substitutam hic *Bathildem*. Atque hæc causa est, cur hoc etiam die a purorum numero codex ille exclusus sit. Quomodo alii utramque conjunxerint, alii vero aliter scripserint, ex Auctariis intelliges. Genuina Usuardi lectio ex citatis pro textu codicibus abunde comprobata est.

ORSERVATIONES.

Die præcedenti non oscitanter advertimus, notari in Hieronymianis *Hippolytum episcopum, de antiquis*, utut ibi nomen deformatum sit, quemadmodum et hoc die dum præfata apographa primo loco legunt: *In Antiochia, passio sancti Epoliti*. Ex diversis enuntiandi modis, diversos hos esse plerique volunt, quamvis in his codicibus novum omnino non sit, eundem sanctum semel atque iterum repeti. Ego ingenue fateor, in Hippolytis me hæsitare, dum oppositas eruditorum opiniones penitus introspicio. Videtur prior, *episcopus de antiquis*, sumendus pro celeberrimo illo de priscis Ecclesiæ doctoribus, ut recte, me quidem iudice, hoc die censet Florentinus. Verum an ille, qui ab aliquibus *Portuensis* episcopus dicitur? An is, qui colitur xii vel xiii Augusti? An qui a Prudentio celebratur? Variant sententiæ. Jam vero quis hic noster Antiochiæ passus? Satis propendeo, ut dicam hunc ipsum, illum esse magnum *de antiquis* scriptorem incerti loci episcopum, cum Portuensi martyre nequaquam confundendum; sed obstat, quod in Hieronymianis alter ab altero distinguatur. Lapis offensionis est *Antiochia*: nodum solveris, aut scideris, si liceat *Hippolytum magnum* Antiochiæ ascribere, utpote alicujus ecclesiæ Orientalis episcopum, qui a nostris martyrologis xii vel xiii Augusti recolatur; hunc verbo *presbyterum Romanum* dicas, qui forte cum Pontiano papa, ut est in Henschenianis catalogis, ante tomum I Aprilis, exsilium passus, post Corneli electionem, Novatiano schismati implicitus, sed gloriose resipiscens, illustre martyrium, jam ætate confectus, non Antiochiæ, sed probabilissime ad Tyberina ostia subierit, quique a Prudentio egregie laudatus est, non confusus, ut vult Baronius, et a *pulcherrima Roma*, colitur *Idibus Augusti mensis*, ut ibi dicemus. Hæc præmittenda fuere ut detegatur confusio in omnia Murtyrologia per Adonem inducta. Romanum parvum breviter legerat: *Antiochiæ, passio sancti Hippolyti*. Sed remni fallor, implicuit solus Ado, elogium illud adjungens, quod ex ipso Notkerus, et recentiores passim acceperunt, quodque ego Hippolyti Prudentiani unice proprium existimo, non utique Antiocheni, nisi qui in Adonis gratiam alterum quempiam Hippolytum *Novati schismate deceptum*, Antiochiæ passum fingat, quod mihi certe non fit verosimile. Martyrologos. nostros maximi sane facimus, non tanti tamen, ut

ubique Prudentio tot sæculis anteriori præferendos putemus. Hieronymianorum sensui insistere videtur Wandalbertus, unico suo versiculo:

Tertiaque Hippolytum Antiochenæ personat urbi.

Castellanus. pag. 461, semel atque iterum *Matthiam* Hierosolymitanum ab Usuardo primum positum insinuat, tametsi evidentissimum sit, verba ejus omnia permodice immutata ex Adone hicetiam transumpta. Ado illum ex Romano parvo acceperat, ubi sic memoratur: *Jerosolymis, Matthiæ episcopi qui octavus fuit post Jacobum*. Notkerus Adonis phrasim non nihil transposuit; apud martyrologos alios notus non est. An hic felicius rem attigerit Ado, quam in priori annuntiatione; quæ et qualia sint, *mira illa et plena fide gesta*, videsis in Actis et in Chronologia patriarcharum Hierosolymitanorum ante tomum III Maii. pag. 6.

C Sequitur apud Adonem *Alexander* martyr, ex hoc a Notkero quoque relatus; qui cur ab Usuardo præteritus fuerit, tum demum perspexi, cum Adonis elogium sæpe expendens et versans, illud rursus male translatum, et applicatum didici. Nimirum accepta sunt verba omnia ex Rufino lib. vi Historiæ, cap. 29, quibus aperte describuntur certamina Alexandri Hierosolymitani, qui idem ipse a Romano parvo et Adone disertissime ponitur xviii Martii: ut proinde Alexander ille Adonianus, hic abundet, nisi alium quempiam indicaverit auctor Romani parvi, qui etiam *Deciana persecutione passus* sit, quique hactenus nos lateat. Cætera ad xviii Martii remittimus. Hæc procul dubio etiam observavit Castellanus, sed alio defectu laborare videtur, dum prædictum Alexandrum in notis pag. 461 differt ad xii Decembris, quasi idem foret, qui tribus diversis diebus a Romano parvo et Adone annuntiatur. Mentem ejus non satis clare assequor, nisi Græcos sequi velit, qui eo die Alexandrum Hierosolymitanum recolunt, nam qui ibi *Alexander* cum socio *Epimacho* a nostris celebratur, tantum ab Hierosolymitano distat, quantum Alexandria ab Hierosolymis dissita est; ut satis distincte explicat Rufinus citato libro cap. 31 et 33; item Eusebius Valesii lib. vi, cap. 41. et 46.

D Substitutus hic ab Usuardo *Flavianus* ex nullis characteristicis innotescit, utpote sine loci aut tem-

poris nota positus, neque unde illum acceperit divinare queo. Fateor equidem, a Castellano Flaviano hunc *Centumcellis* collocari, a Baronio autem Romæ ascribi xxviii Januarii. At tam varia congesta reperio, ut ea discriminare non vacet. Nec

A plus lucis reperio, quam Acta exhibeant pag. 833 et 946. De *Aldegunde* nihil dicendum superest. Rahani et ex hoc Notkeri peculiare de ipsa elogium, a Molano relatum, inter Auctaria recensimus.

AUCTARIA.

PRATEN. et AGONES MARTYRUM, expuncta Aldegunde, ut in Variantibus dixi substituit: «In territorio Parisiacensi, Baltildis reginæ.»

ANTUERP.-MAX. satis purus est toto textu usque ad *vitam finivit*, sed tunc ex Adone subdit: «Hic octavus post Jacobum apostolum, Jerosolimorum rexit ecclesiam. Eodem die, passio beati Alexandri martyris.» De Aldegunde, recte.

ROSWYD. In Hippolyto deest elogium. In Matthia, satis purus est. Tum: «Item beati Alexandri martyris qui passus est tempore Decii. In Africa. cxxiv martyrum.» Vide Hieronymiana. «Item Lici martyris et sociorum ejus.» Nescio quem alium indicare possit præter *Leucium*, de quo xxviii hujus. «Item eodem die, dormitio sanctæ Bathildis. «In Aldegunde, purus est.

ANTUERP., MAX.-LUBEC., MUNERAT., ANTUERP.-MAX. LOVANIEN. et LEYDEN. BELGIC. in textu omnes puri sunt, sed in eo excedunt, quod *Bathildem reginam* superadjiciant.

ULTRAJ., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. plus aliquid de habent scribunt, quam posuerit Ado. Ita enim habent: «Item Hierosolymis, natale beati Alexandri episcopi. Qui sub Deciana persecutione judicii pro confessione sistitur, vinculisque traditus, dum longæva ætatis veneranda fulgeret canitie, postquam frequenter Dominum suis glorificaverat passionibus, nunc de tribulationibus [*ita legunt ULTRAJ. et LEYDEN., melius alii de tribunalibus*] ad vincula, nunc de vinculis ad tribunalia pertractus, inter ipsa vicissim sibi succedentia tormenta, beato fine quævit.» Ita fere etiam.

VATICAN., sub num. 8949, et STROZZ., etc. Rectius et simplicius GREVEN. et MOLAN. «Item beati Alexandri. Ille Deciana persecutione pro confessione fidei judiciis sistitur, et vinculis carceris traditur, Qui cum longæva ætatis veneranda canitie,» etc. Addit GREVEN.: «Videtur iste ille esse quem Usuardus ponit xv Kal. Aprilis.» Hoc est, quod et nos putamus non omnino esse compertum. Videatur Bollandus, hac die.

CENTULEN. Usuardi contractor incidit a Mathia, legens fere, ut Rom. parvum: «Hierosolymis beati Matthiæ episcopi et martyris, qui octavus post Jacobum Hierosolymorum rexit ecclesiam.» Sequitur Hippolytus. Tum: «Eodem die sancti Alexandri martyris.» In fine perperam adjicit: «Alexandriæ, sancti Metrani martyris,» qui ad diem sequentem speclat.

BRUXELLEN. sic orditur: «Malbodio monasterio, depositio sanctæ Aldegundis virginis et abbatissæ, sororis beatæ Waldetrudi et neptis sanctæ Gudilæ.» In Hippolyto et Matthia fere purus est. De Alexandro nihil novi profert. Sequitur Flavianus. Denique: «In territorio Parisiensi, dormitio sanctæ Bathildis, Francorum reginæ, quæ Corbeyam monasterium construxit.»

HAGENOVEN., luxatus et mancus est; Hippolytum vocat *Novapolytum*; Flavianum, *Flaviarium*: Aldegundem territorio Parisiensi, Bathildem Malbodio attribuit, etc.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ.: «Aldegundis virginis, sororis sanctæ Waldetrudis viduæ. Flaviani martyris. Item sancti Hippolyti martyris, cujus passionem Prudentius describit.»

ALTEMPS., in Anglia auctus, «Item sancti Belliani martyris.» Puto nomen esse corruptum, forte ex *Pellicani*, vel hujusmodi alio, quod ex apographis Hieronymianis acceptum fuerit.

Editio LUBECO-COL. Cum codicibus superius citatis convenit, hoc peculiare subnectens: «Malbodio monasterio, sancti (sanctæ) Aldegundis virginis nobilissimæ, quæ ex regio genere orta, Christum sibi in perpetuum sponsum elegit, qui etiam eam in tantum dilexit, quod sæpe ei visibilem angelum pro solatio miserat.» Sed hæc elegantius exprimit Molanus ex Rabano, et Notkero: «Quæ tempore Dagoberti regis Francorum ex nobili genere progenita, virginitatis propositum elegit, in quo et permansit sæpiusque illi angelica visio revelata fuit, exhortans eam, ut in proposito permaneret. Novissime vero cum magna claritate cœlestis luminis, ad vitam migravit æternam.

GREVEN.: «In Africa, Pellicani, Clericiani, Philippiani, et aliorum cxxiv.» Ex Hieronym. Vide Bollandum. «Lucii martyris, et sociorum ejus. Bathildis reginæ Franciæ, quæ post mortem Clodovæi viri sui monasterium ingressa, in magna se humilitate dejiciens, Christo conformari satagebat. Etiam ponitur vii Kal. Februarii, sed melius hic.

MOLAN., præter dicta, minori charactere scribit: «Eodem die beatæ memoriæ, Antonii Peregrini Patavini, ex Manziorum familia nati, qui omnia loca sancta visitavit et defunctus est mcccxlvi.» In postremis editionibus Alexandrum omisit, haud dubie quod cum Greveno dubitare cœperit, utrum hic idem non esset cum eo, qui xviii Martii ponitur.

Pridie Kal.

Die 31.

Apud Alexandriam, natalis beati Metrani martyris, quo nolente impia verba proferre ad jussionem paganorum, omne corpus ejus fustibus colliserunt; vultumque et oculos acutis calamis teribrantes, extra urbem cum cruciatibus expulerunt, ibique spiritum, qui in eo superat, lapidibus ejecerunt. Item Alexandriæ, sanctorum martyrum Saturnini, Thyrsi et Victoris. Apud Tridentinam urbem, sancti Vigili episcopi et martyris. [*Bouillart. om.* Apud Tridentinam.... martyris^a.]

NOTE.

Codices puriores cententur soli *Herinien.*, *Tornacen.* et *AntuERP.-Major.*

* Addit huic articulo Sollerius. *Apud Tridentinam urbem, sancti Vigili episcopi et martyris.* Sic suicodices Heriniensis et Tornacensis hujus diei articulum claudunt. Sic etiam Dervensis longe vetustior. Itaque non dubium est quin primum Usuardi auto-

D graphum Tridentini Vigili mentionem hoc die fecerit. Imitatus fuerat Usuardus Martyrologia quam ante se composuerat Beda, Florus, etc. Postea lectis Vigili actis, errorem correxit. Quam apte id fecerit, die 26 Junii dicetur. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Vix quidquam occurrit notatu dignum præter differentiam inter Antwerp.-Majorem, et duos alios codices pro textu citatos. Siquidem ille puram Adonis lectionem Usuardinæ tantillum immutatæ prætulisse videtur. Itaque pro *beati*, legit *sancti*. Deinde post *martyris* sic pergit: *Quem correptum pagani jubent impia verba proferre, quod illo recusante omne corpus..... ibique quod in eo superaret spiritus*, etc. Annuntiationem secundam sic format idem codex: *Tirsi, Saturnini et Victoris, quorum gesta habentur*. Alii scribunt *Tyrsi*: nobis præpaceret Adonis orthographia, qua itidem supra ad xxviii usi fuimus. Rursus, Antwerp.-Maj. incipit: *Eodem die*, etc. Herinien. autem *Vigilii* male scribit *Vigili*.

Superest nova ex codice Pratenſi aliisque controversa, acnimirum *Vigilius Tridentinus* ab Usuardo pſo hoc die an xxvi Junii relatus sit? Citato Pratenſi ſubſcribunt Antwerp., Max.-Lubec., Munerat.,

A Greven, et Molan., major nempe numerus codicum, quorum auctoritate definienda, ut plurimum, Usuardi ſimplicitas. Et licet codices multi alii, præſertim Hierinien. et Tornacen. oppoſitum traderent, illis cedendum putaveram, quo uſque ad vera Pratenſis lectione a Caſtellano factus ſum certior. Reſpondit hic ultimis ſuis litteris, xxxi Januarii mcccxi aliena manu ad me datis, in hæc verba: *Dum eſt ad S. Germani a Pratis; apparet litura* (xxvi Januarii de quo quaſieram) *verosimiliter ſancti Vigili, qui xxvi Junii denuo recurrit, ſed eadem prima manu, qua reliqua ſcripta ſunt*. Quid ex his, cum annuntiatione xxvi Junii collatis, deducendum ſit, in præfatione explicaviſus; hic mihi ſatis ſit unum eviſiſſe, nempe in vetuſtiſſimis Usuardi apographis, quale certe Pratenſe cenceri debet, poſitum olim hoc die Vigilium, ac proinde in primo ipſo Usuardi autographo, atque adeo veram, et puram eſſe noſtram lectionem,

OBSERVATIONES.

Singulare auctoris Romani parvi, in colligendis ex Rufino ſanctis, ſtudioſum, ut toto opere ſæpe proditur, ita hic maniſeſte patet in glorioſo ſene Alexandrino nomine *Metra*, de quo in tractatu Chronologico Patriarcharum obiter locuti ſumus num. 164, ſed quem hic ex recepto ſcribendi modo cum Martyrologiſ noſtris *Metranum* dicimus. Hic itaque a Romano parvo ſic primum conſignatus eſt: *Alexandriae ſancti Metrani martyris*, Sumptus eſt ex celebri Dionyſii Alexandrini ad Fabium Antiochenum epiſtola, quam ex Euſebio, et Rufino recuſam habes apud Ruinartium inter Sincera et Selecta a pag. 103 Inde totum ſuum elogium accepit Ado, quod Notkerus intactum reliquit, Noſter vero modice abbrevians obſcurius reddidit, ut ex codice Antwerp.-Majore in Variantibus facit pateſcit. Annuntiatio altera ſolius Adonis et ab iſſo indeterminata expreſſa: *Item, ſanctorum Saturnini, Thyrsi et Victoris*. Notkerus Hieronymiana prætulit, in quo ſaltem aliqua inter hos alioſque martyres reperitur diſtinctio. Rem confudit Uſuardus, palæſtram assignando *Alexandriae*, cui in præfatis Hieronymianis alii prorsus martyres tribuuntur. Recte et ſolide hic obſervavit Bollandus, pag. 1080, «difficile eſſe, cum Acta ſunt, ſanctorum martyrum fide certa natales ſtabilire; loco, in quo palam adepti, ſæpe

B numero a librariis, vel omiſſo, vel mendose expreſſo, aut pluribus ad unum temere revocatis; ſociis nunc omiſſis, nunc neglecta interpunctione, aliunde aſcitis, aut ex nominum ſimilitudine iſſdem perperam repetitis. Quæ omnia cum hic animis noſtris obſervare, ne quidem quod conjectaremus, ſatis erat expeditum.» Nec nobis prumptum eſt confuſa hæc ſecernere, Cæterum Uſuardi error in recentiores tranſiit ſatis feliciter pro aliqua parte ex ms. S. Cyriaci a Baronio correctus. Dubitari poſteſt, an Wandalberti verſus occaſionem aliis non dederint tres illos ex majori numero ſeligendi. Sic ille cecinerat:

Saturnine tuum egregium Thyrsique trophæum,
Victorisque simul Jani determinat orbem.

Vigilium Tridentinum ab Usuardo hoc ipſo die, poſt Romanum parvum et Adonem, conſignatum omnino credimus, ut ſupra in Variantibus dictum eſt. Ita illum primus annuntiat Romani parvi auctor: *Trientinæ, ſancti Vigili episcopi et martyris*. Hinc ab Adone poſitus iſſdem ipſis verbis, quæ ex eo Uſuardus et Notkerus deſcripſere. Vide Acta ejus illuſtrata xxvi Junii, quo die a Romano moderno refertur.

AUCTARIA.

Incipio a defectu, quem ſupra notavi in codicibus PRATEN., PULSANEN., ANTWERP., MAX.-LUBEC., MUNERAT., GREVEN., MOLAN. et AGON. MARTYRUM, qui omnes *Vigilium* hodie omiſerunt.

ROSWEYD., in prima nec plane Adonianus, nec Uſuardinus eſt, quamvis in re convenient. In ſeconda item omnino purus non eſt. Vigilio etiam caret, cujus loco adjeit: «Et natale ſanctorum xv ſacerdotum.» Quæ quidem ex Hieronymianis accepta ſunt. Sed quid hoc quod additur, *Et beati Julii confessoris*? An de preſbytero agit, qui cum *Juliano diacono fratre* in Actis Novariæ in Italia ponitur.

ALBERGEN. ita incipit: «Natale beatorum martyrum Cyri, et Joannis.» Additur in LOVANIEN.: «Quorum primus ex Alexandria, metropoli Egypti, ſecundus de civitate Ediſſena exſtitit oriundus.»

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. ad complendum elogium hæc ſupradictis adjeiunt: «Qui temporibus Diocletiani et Maximiani primum tenti et in carcerem miſſi, deinde virgis caſi et facibus igniti aſtuſti, aceto ſaleque ſuperfuſi, ac cilicio confricati, piceque fervente perfuſi, ad ultimum decollati, martyrium compleverunt.» De Saturnino et ſociis adjungunt omnes, quorum geſta habentur, quæ utinam vera eſſent!

SOLUS LOVANIEN. in eo purus eſt, quod ultimo loco habeat de Vigilio, ut ſupra in textu.

CENTULEN. de Metrano egit die præcedenti, ut vide ibi in Auctariis. Hic vero: «Alexandriae, ſanctorum martyrum Tirsi, Saturnini et Victoris, quorum geſta habentur.» In Vigilio purus eſt.

BRUXELLEN. de Cyro et Joanne legit, cum codicibus mediæ notæ ſupra. De Metrano habet elogium Adonis purum. De Saturnino, etc., ut ſupra. Tum de ſuo diſparata conjungit, hoc modo: «Et apud Trientinam urbem, Vigili papæ, et martyris; qui ob id quod Antennium (Anthimium) Conſtantinopolitanum epiſcopum de hæreſi condemnatum, ad ſedem ſuam noluit revocare, jūſſu imperatoris ignominioſe tractatus, mittitur in exilium; ubi de eo, quod in Silverio papa ſuo prædeceſſore, inique commiſit, digne pœnitendo, veniæ locum invenit, et vitam feliciter terminavit. Hic conſtituit, ut in eccleſiis miſſæ verſus Orientem celebrentur. Item Gelasii epiſcopi.»

HAGENOVEN. Poſt purum et integrum Uſuardi textum, addit: «Eodem die translatio ſancti Euſeacii [Eustadii] epiſcopi et confessoris.» Sequitur de Cyro et Joanne, ut ſupra. Tum: «Item Mutinæ, ſancti Geminiani epiſcopi et confessoris.

AQUICINCT. pro *Thyrsi*, legit *Tyrsimi*.

VICTORIN., in fine : « Et sanctorum Abba Cyri et Joannis. Eodem die apud Tridentinam urbem, B. Vigili episcopi et martyris, » CODEX REG. SUEC., signatus num. 130, et VATICAN., num. 3949, habent, ut superius, *Tridentinam*. ABOINCHIEFF. Apud *Tridentum*. STROZZ. et MEDIC. « Apud Tridentinam civitatem, natalis sancti Vigili episcopi et confessoris. » MATRIC. CARTUS. ULTRAJ. absque positione : « Vigili episcopi et martyris. »

AMBIAN. « In Galliis Ambiani, transitus sanctæ Vulphiæ. »

DIVION. S. Benigni. « Divioni » [*aliud exemplar* Divione] « translatio corporis sancti Eustadii presbyteri et confessoris. »

REG. SUEC., num. 130 : « Et sanctorum Abba Cyri, et Joannis. » Alius codex num. 438 : « Civitate Grælianopoli, natalis sancti Patrocli martyris, ejusdem civitatis episcopi. »

AUGUSTODUN. D. LE MARE : « Apud Divionem, remotio sancti Benigni martyris. »

VATICAN., num. 3949 : « Natalis sanctorum Cyri et Joannis. Et sancti Cyriaci episcopi et martyris. Eodem die natalis sancti Paschasii abbatis. » Penultimo loco habet de Vigilio.

STROZZ et MEDIC. « Item translatio sancti Geminiani episcopi et confessoris, apud Mutinensem civitatem Italiæ, magnæ sanctitatis viri. » Agunt etiam de Vigilio.

BELIN. Post textum, ubi *Trisi* pro *Thyrsi* scribit, hæc addit : Eodem die, sanctorum martyrum Cyri et Joannis. « Item Mutinæ, sancti Geminiani episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Julii confessoris. Eodem die, translatio sancti Marci Evangelistæ, ab Alexandria Ægypti ad civitatem Venetiarum. » In altera editione adjicitur : « Apud Tridentinam urbem, sancti Vigili episcopi et martyris. »

Editio LUBECO-COL. incipit ab elogio Cyri et Joannis, quale supra retulimus ex codicibus mediæ notæ. Sequitur, prima Usuardi annuntiatio satis pure. Item altera de Saturnino et sociis, cum addito, « quorum gesta habentur. » Tum : « Eodem die, translatio sancti Marci Evangelistæ. In territorio Trecassino, sancti Pontanii confessoris. Ipso die, sancti Edani, episcopi et confessoris. » Vigilius prætermisus est.

GREVEN. : « Cyri et Joannis martyrum, qui jussu Diocletiani et Maximiani imperatorum, primo tenti, deinde in carcerem missi, postea virgis cæsi, et facibus ignitis austi, ad ultimum decollati, » etc. « Apud Tridentinam urbem, teste Adone, sancti Vigili episcopi et martyris, qui in vi Kal. Julii ponitur. Passio sanctorum Pontici, et Blandinæ, de quibus in ii Junii. Tarsiei, Zotici et Amonii. Item Pulii, Gelasii, Hippolyti et Juli confessorum. Aureliani martyris. Torcaci [Torquati, *ni fallor*,] episcopi et confessoris. Geminiani, Mutinensis episcopi

A et confessoris, ejus exequiis sanctus Severus Ravennensis, in missarum solennia raptus in spiritu, se interfuisse dicebat. Julii, et Juliani fratrum. Sancti Gandi Eboracensis [Gaudi Ebroicensis] episcopi et confessoris. In territorio Trecassino, sancti Potanii confessoris. In Anglia, Keneswitæ, abbatissæ. Ambianis, Vulfæ virginis. Translatio sancti Marci de Alexandria Venetias, anno Domini cccclxv (aliquot certe seculis serius). Edani episcopi et confessoris. »

MOLAN. : « Ipso die, sancti Veronis [Veroni] confessoris. Eodem die, sanctorum martyrum Cyri et Joannis. Item Mutinæ, sancti Geminiani (*male Belinum transcripsit, in quo supra habetur* Geminiani) episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Julii confessoris. Eodem die, translatio sancti Marci evangelistæ, ab Alexandria Ægypti ad Venetias. Apud Tridentinam urbem, sancti Vigili episcopi et martyris. In Galliis Ambianis, transitus sanctæ Vulphiæ. »

B Civitate Eboracensi beati Gaudi, ejusdem urbis episcopi. » Tum aliis minoribus typis : « Marcellæ viduæ, ad quam scribit beatus Hieronymus. » Posteriores editiones alium ordinem exhibent, in quibus primo loco refertur « Vigilius Tridentinus. » Deinde : « In Galliis Ambianis, transitus sanctæ Vulphiæ. » De *Gaudio* episcopo melius hic scribitur : « Civitate Ebroicensi. Eodem die sanctorum martyrum Cyri et Joannis, mirificorum et abstinentium argento. » Sumuntur ii tituli ex Græco elogio, οἱ ἄγιοι καὶ θαυματουργοὶ ἀναγρητοί, quod sic melius interpretatum in Actis redditur, « sancti et mirabilium effectores, gratis in firmos curantes. » Sequitur : Item Mutinæ, sancti Geminiani, » etc. De *Julio*, ut supra. Hic iterum rectius ; « In Castriloco, translatio sancti Veroni confessoris. Eodem die, translatio sancti Marci evangelistæ, » etc., ut in priori. Prudenter hic omittitur translationis corporis sanctissimi evangelistæ annus, quem supra male notatum diximus ad annum cccclxv. Certum quidem est, prædictam festivitatem solemniter hoc die recolere Venetiis in magnifica illa ducale basilica, serenissimæ Reipublicæ patrono et protectori dicata, tametsi de vero translationis die, aut mense, aut anno, post multas eruditorum virorum disquisitiones, nihil eatenus satis compertum proferatur : ego certe candide lateor, mihi, cum de patriarcbis Alexandrinis scriberem, id studiosissime querenti, nusquam licuisse prædictæ translationis satis expressa vestigiaprehendere. Quomocunque res facta fuerit probabilior fert opinio, non ante initium sæculi x venerabile corpus Alexandria Venetias deportatum, et si translationis historia credimus, notanda erunt Leonis Armeni tempora inter annum dcccxi et dcccxx, ut proinde superius recte indicaverim, aliquot sæculis post annum cccclxv a Greveno signatum, accidisse. Vide in Actis xxv Aprilis a pag. 353, et Tillemontium tomo II, a pag. 98.

MENSIS FEBRUARIUS

HABET DIES XXVIII.

Kalendis.

Die 1.

Natalis beati Ignatii episcopi et martyris, qui tertius post Petrum apostolum Antiochenam rexit ecclesiam : ac persecutione Trajani Romam victus mittitur, ubi præsentem eodem, circumsedente senatu, immanissimis pœnarum suppliciis primo affectus, dehinc leonibus objicitur, eorumque dentibus præfocatus, hostia Christi efficitur. Apud Smirnam, sancti Pionii martyris, qui post squalorem carceris, ubi multos fratrum ad martyrii tolerantiam suis exhortationibus roboravit, cruciatibus multis vexatus, clavis confixus, et ardenti rogo superpositus, beatum pro Christo vitæ finem sortitus est. Passi sunt cum eo et alii quindecim. Eodem die, beati Ephrem Edessensæ ecclesiæ diaconi. In oppido Tricastrino, sancti Pauli epi-

scopi. ejus et vita virtutibus claruit, et mors pretiosa miraculis commendatur. In Scotia, sanctæ Brigidæ virginis, ejus vita miraculis claruit.

NOTE.

Ex Praten., Herinien., Munerato, Greveno et Molano.

VARIANTES LECTIONES.

Greven. et Molan. *Natale pro natalis*, quod hic in aliis edd. correxit. Item, *post beatum Petrum*, vocem *beatum* omittunt alii, ut fecit Ado. Herinien. voces transposuit, pro *rexit ecclesiam*, legens, *ecclesiam rexit*. *Traditur promittitur* habent Greven. et Molan., sed hic in aliis emendavit. *Præsente Trajano* legit Herinien. *Eo præsente*, Munerat. melius in textu. Munerat. particulam interjicit, *ac circumsedente*. In Praten. apographo nostro pro *affectus*, scriptoris fortasse vitio, legitur *affecto*. Pro *dehinc*, Greven. et Molan. ponunt *deinde*, Nomen *Pionii* male efformant Herinien. et Munerat.

OBSERVATIONES.

Sanctissimi *Teophori* nulla in Fastis nostris Latinis antiquior exstat memoria, quam ea quæ a Romano parvo primum posita est hoc die : *Antiochiæ, Ignatii episcopi et martyris*. Auctorem Acta illa vidisse existimo, quæ post alios a majoribus nostris vulgata, atque olim ab Adone contracta, disertissime exprimunt, hoc ipso die *Kal. Februarii* martyrium complexisse *anno Trajani xi, Attico et Marcello Coss.*; atque ex eo Adonis compendio, inter Festivitates apostolorum relato, pauca illa sua Usuardus decerpit, nec sic tamen ad veritatem satis exacta. Genuina ipsa et sincera Ignatii Acta primus in lucem protulit Usserius anno mdcxlvii, quæ mirum est Henschenio non innotuisse, de cætero inclitissimi martyris res gesta diligentissime prosecuto. Eadem illa Usseriana recudi curavit Ruinartius inter selecta a pag. 9, ac præterea fontem ipsum Græcum in bibliotheca Colbertina feliciter repertum, cum nova interpretatione ad calcem adiecit a pag. 693, in quibus certamen clare signatur *xii Kal. Januarii*, seu xx Decembris, ad quem diem Castellanus eum remisit, justo, ni fallor, scrupulosior. Recentiores alii in laudando Ignatio styllum exercuere; sufficit Tillemontium indicasse tomo II, a pag. 190 ad 212, præter notas. Nos de his plura in Februarii Supplemento.

De *Pionio* sic agunt Hieronymiana, ut interprete et commentatore opus sit, qualem sese præbuit Florentinus. Clare Romanum parvum : *Smyrnæ, Pionii martyris et aliorum* xv. Hic Acta sinceriora præ oculis habuisse videtur Ado, ex quibus primo loco textum suum composuit, a Nostro pro majori parte transumptum, rescissa periodo controversa : *Qui persecutione Antonini Veri, etc.* Videantur Acta ipsa a Bollandi diligenter expensa, ubi in prolegomenis difficultates explicantur, quæ etiam hoc tempore viris eruditissimis dissertationum materiam præbent, ut est apud Ruinartium a pag. 120, et apud Tillemontium tomo III, a pag. 367. Fateor in Actis alium diem notari, nempe iv Idus seu xii Martii (cum

circa medium istius mensis passio certo contigisse videatur,) sed cur ad v Aprilis Ponium transferat Castellanus, nondum satis intelligo.

Nec magis liquet, unde asserere potuerit idem Castellanus, clarissimum *Ephræm* decessisse ix Julii. Hunc primus hoc die, nescio ob quam causam, retulit Ado, ex quo ipsum Noster, et ex hoc reliqui passim acceperunt : Nihil prætermisit Bollandus, quo omnia de eo scripta colligeret; quid addiderint recentiores examinare non vacat, continuam vitæ seriem textuit Tillemontius tomo VIII, a pag. 289 ad 319. *Paulus tricastrinus* etiam Adonianus est, male illic, forte librarii vitio, *Trecassinæ* urbi ascriptus, quod a Noktero servatum est, a Nostro prudenter (ut credimus) correctum, licet in multis ejus apographis remanserit. Vide Acta pag. 93. et Castellani pag. 487. Solius *Brigida* hoc die meminit Beda; Florus modo suo brevem adiecit laudationem; Ado singulare miraculum, inter Auctaria referendum; Noster id solum ex Adone mutuavit, quod textus exhibet. Antiquissimum illius virginis cultum probant pleraque apographa Hieronymiana Rabanus *Scotiam* mediæ ævi, non male mutavit in *Hiberniam*, uti etiam Nokterus, qui tamen *Brigittam* scripsit. Credo equidem Castellani inter sanctas, cætera synonymas, solerter distinxisse, ita ut alia *Brigida*, quæ hoc die colitur; alia Gallica, *Britta*; alia demum Sueca, quæ modo notissima est, *Birgitta* dici debeat. In iis, quæ Hiberniæ patronam spectant, nihil desiderari passus est Bollandus, vitas quinque diversas illustrans, quas haud immerito, saltem ex parte, suspectas habent eruditi neoterici. Cæterum ex dictis patet textum nostrum integrum, ordine duntaxat non nihil immutato, ex Adone profluere, cui Nokterus ea adjunxit, quæ præter *Brigidam* in Rabano repererat. Wandalbertus eam solam hodie celebrat :

Brigida Virgo potens Februari sibi prima Kalendas
Scotorum sancit miro celebrata favore.

AUCTARIA.

TORNACEN., plerumque purus et integer, hodie deficit in elogiis Pionii Smyrnenensis et Pauli Tricastrini; sic tamen ut post *Pionii martyris*, non omittat, *passi sunt cum eo et alii* xv.

MARCHIANEN. textum purum habet, excepto Paulo, qui plane omissus est.

ANTUERP.-MAJ. expunctum hic etiam Pionii elogium. In Ephræm satis purus est. Tum, de Brigida, ex Adone textui seperaddit : « Quæ cum lignum altaris, in testimonium suæ virginitatis tetigisset, [statim] viride factum est. » In Paulo purus, postea inserit : « Eodem die, translatio sancti Audeni archiepiscopi. » In fine de Ignatio, ex Adonis Martyrologio solum

D habet : « Ipso die. sancti Ignatii episcopi et martyris »

ROSWEYD. Ignatii elogium etiam omittit. In Pionio interpolatus et mutilatus est. Tum : « Ravennæ, Severi episcopi et confessoris. » In Ephræm, purus. « In Scotia, Brigidæ virginis, » ut Beda. « Eodem die, S. Pauli civitatis Castrinæ episcopi et confessoris. »

PULSANEN. De Pionio et Ephræm tacet; addit autem in fine : « In monte Gargano, depositio beati Paschasii abbatis. De hoc Paschasio nihil quidquam hactenus invenire licuit. »

ANTUERP., MAX.-LUBEC. et UGHELLIAN. toto reliquo

textu satis puri, addunt de Brigida ex Adone, quod A supra dedimus. Et in fine : « Ipso die, sanctorum episcoporum Polycarpi, et Severiani. » Vide animadversionem historicam in Actis, pag. 933. De iisdem SS. sæpius infra.

ANTWERP- MAX., LEYDEN-BELG. et editio ULTRAJ-BELG. a præcedentibus solo ordine differunt. Polycarpum et Severianum Brigidæ præponentes : item quod Pionio x tantummodo vel xii socios ascribant.

LOVANIEN. Similis omnino esset, nisi careret toto Pionii elogio, atque etiam sociis xv.

ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG et DANIC. de Ignatio post verba textus, adiciunt : « Hic quodam tempore per visionem in cœlum raptus, vidit et audivit quomodo angeli per antiphonarum reciproca- tionem, sanctæ Trinitati hymnos canebant. Qua visione edoctus, constituit in Antiochena ecclesia, juxta modum visionis, antiphonas decantari. Deinde per beatum Ambrosium ritus cantus de Græcis transivit ad Latinos. » Pionio solum addunt socios xii. Penultimo loco de Polycarpo et Severiano. Denum de Brigida ut supra.

CENTULEN. : « Romæ, passio sancti Ignatii Antiochenis episcopi, beati Johannis apostoli discipulus, tercius post beatum Petrum Antiochenam rexitecclesiam. Apud Zmirnam, Pionii martyris et aliorum xv. Eodem die, sancti Efreem, Adessenæ ecclesiæ diaconi. In Scocia, sanctæ Brigidæ virginis. Treceas, sancti Pauli episcopi et confessoris. » An hic alius sit a Tricestrino, vide Prætermis- sos et Acta, pag. 93.

BRUXELLEN. ita incipit : « In Scocia, S. Bregidæ virginis. Quæ cum lignum, » etc., quibus addit : « Ac pluribus miraculis vita ejus præclaruit. » Ignatio proprium elogium textit, quod non censui describendum. Sequitur : « Item Galleniti martyris, qui cum præfato beato Ignatio passus est. » Pionii encomium, luxatum refert. De Ephre- mo fere ut textus. « Item sancti Pauli, civitatis Treceassinæ, Castrive Yppidoti episcopi, cujus vita, » etc. « Eodem die, beatorum Polycarpi et Severiani episcoporum et Præcordii presbyteri. Et translatio sancti Andoeni [Andoeni] Rothomagensis archiepiscopi. » Ejus vita dabitur xxiv Augusti.

HAGENOVEN. proprio etiam marte Ignatio elogium aptavit. In Pionio, Ephre- mo, Paulo, satis purus est, præterquam quod primo solum tribuit xii socios. Tum : « In Scotia, sanctæ Brigidæ virginis, quæ per multos erat prophetata tam paganos, quam Christianos. Quæ cum quodam tempore, etc. Ipso die, sanctorum episcoporum Polycarpi et Severiani. » Vide quæ superius dicta sunt.

AQUICINCT. Pro Treceassino, vel potius Tricestrino, aut Tricestrino, legit Tegastri.

VATICAN., num. 5940 : « Ravennæ, sancti Severi episcopi. » Addunt VICTORIN. et REG. SUEC. *Viri gloriosi*.

DAVERON, perperam hoc die habet : « Item Severi D episcopi, cognomento Sulpitii, beati Martini Turo- nensis discipuli, Bituricensis civitatis Pontificis, genere ac sapientia clarissimi. » Varii hoc die Severi recurrunt, de quibus videndus index Prætermis- sorum et Castellanus, pag. 486 et 487.

BIGOTIAN., qui fuit olim PP. Cœlestinorum : « Ipso die, sanctorum episcoporum Polycarpi et Severiani.

ALTEMS., in Anglia auctus : « Petragoricas, sancti Suri confessoris. » In Actis vocatur Sorus

Codex S. RICALDI : « Agrippiani Aniciensis episcopi et confessoris. » In Actis, *Agrippanti*.

STROZZ. et MEDIC. : « Apud Scotiam, S. Brigidæ virg. . . Hujus vitam virtutibus, ac miraculis admirandam S. Donatus Scotus, episcopus Fesulanus scribens commendat. Item, translatio corporis sancti Aldoeni archiepiscopi, quando a Gallia per visionem Roberti, inelyti Normannorum regis. Rotomagus translatus est anno Dominicæ Incarnationis MCCCXVIII. Item, sanctorum episcoporum Polycarpi et Severiani. Apud civitatem Ravennam, natale S. Severi archiepiscopi. Item sancti Præcordii martyris. » An non *Præcordii Corbeiensis* ?

Edit. LUBECO-COL. : « Antiochiæ, natale B. Ignatii, etc., » ut supra ex ULTRAJ. et aliis. Sequitur : « In Scotia, sanctæ Brigidæ virginis. Quæ cum de manu episcopi velamen more monialium accepisset, super caput suum lectis orationibus, capite submisso lignum altaris tetigisset in testimonium virgin- itatis suæ statim viride factum est, et in perpetuum viride et imputribile permansit. » In Pionio Adonem describit. Post Ephrem et Paulum, ponit Polycar- pum et Severianum. Ultimo loco : « Pictavis, sancti Leonis confessoris. »

BELIN., in Ignatio satis purus est. Secundo loco habet : « In oppido Treceassino, etc. » Sequitur : « Apud Scotiam, » etc., ut codices supra. « Ravennæ, sancti Severi episcopi et confessoris. » Tum de Pionio, cujus elogium mutilat. Ultimo loco de Beato Ephre- mo.

GREVEN. : « Ravennæ, depositio sancti Severi epi- scopi et confessoris. Qui ex lanificio victum quæritans, per columban cœlitus missam designatus est in episcopum assumendus. Alii volunt quod hic sit memoria ejus, et Vincentiæ uxoris, filiæque Inno- centiæ, undecimo vero Kal. Novembris, depositio. Ipso die, sanctorum episcoporum, etc. Item beati Severii episcopi et confessoris, cujus corpus in Basilica metropolitana beatæ Mariæ Rothomagensi, populis hac die reverenter ostenditur. Pictavis sancti Leonis conf. Euberti episcopi et confessoris. Metis, Si- geberti confessoris, Severi presbyteri et confessoris, de quo i Dialogorum Gregorius narrat, quod ad in- firmum vocatus, cum propter opus putationis vineæ suæ paululum tardasset ire, illeque defunctus fuisset, amarissime flens, ad vitam eum revocaverit. Alii tamen hunc habent xv Kal. Martii. Item sanctorum Dionysii et Publii. » Ex codicibus Hieronymianis.

MOLAN. De Brigida, « hæc cum lignum, etc. » De Severo et Severio, ut Greven « In Vastiaco, natalis sancti Præcordii confessoris. » Deinde caractere min- uito : « Metis Sigeberti conf. et regis : qui inter alias virtutes viginti monasteria construxit. Passio sanctorum Vindemialis, Eugenii, et Longini : de qui- bus Greg. Turon. in Chronicis, lib. II. Insulis, sancti Euberti conf. qui licet vita Deo sit nota et hominibus ignota, creditur tamen esse meriti præclari. Cujus corpus requiescit in S. Petro. » In editionibus aliis accedit de Severo Ravennate : « Quem Deus de lan- ificii arte ad episcopatum sustulit. Die prima, præ- fectum Ypantes Domini et Dei, Salvatoris nostri Jesu Christi. Et sancti martyris Tryphonis Civitate Augusta, sancti Ursi episcopi ejusdem civitatis. Pi- ctavis, sancti Leonii, compresbyteri sancti Hilarii, ab ineunte ætate sanctissimi, » Denique, minori caractere : « In Islandia, sancti Goedermundi, epi- scopi et martyris. » Ne dum inter Sanctos notus est, nisi sumatur pro « Jona Ogmundo. » Vide Præter- mis- sos.

Ypanti Domini. Apud Cæsaream, beatissimi Cornelii Centurionis, quem Beatus Petrus baptizavit. Hic apud præfatam urbem episcopali honore sublimatus quievit. Romæ via Salaria, passio sancti Aproniani, qui audiens una cum Sisinnio diacono, adhuc gentilis, vocem de cœlo factam, *Venite* inquit, *benedicti Patris mei* et reliqua credens, baptizatus est, et sic postea iu confessione Domini finem vitæ capitali sen-

tentia accepit. Item Romæ, sanctorum Fortunati, Feliciani, Firmi, Candidi, Aureliani, sancti Fuscoli episcopi.

NOTE.

Puri ferme sunt codices nostri omnes, sed primigeniam, et simplicem Usuardi puritatem exhibent soli Codd. *Pratensis*, *Herin.*, *Tornacen.* et *Marchian.*

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Ypapanti*, quam terminationem omnes habent atque aspiratione carent citati codices, et quidem *Pratensis* legit *Yppapanti*. Cæteri tum excusi tum mss. non parum variant. Major discrepantia est in nomine *Fusculi* Aurelianiensis, cujus inflexiones diversas ferme duodecim referre possem, videndas apud Bollandum et Castellandum hoc die. Servari lectionem *Pratensis*, *Herianiensis* et *Marchianensis*, quamvis *Tornacensem* præferendam alii censeant, ubi pro *Fuscoli* scribitur *Flosculi*, Gallice *S. Flou*; et sic etiam interpretatur Motherius noster in notula ad hunc diem.

OBSERVATIONES.

Hypapante Domini legitur apud Bedam, quem hic deserit Rabanus, Hieronymiana secutus, quorum tamen verba nonnihil ampliavit. Cum Beda convenit Romanum parvum, estque phrasid plane eadem in Adone, unde Nostro non defuere quos imitaretur. Cur vero codices nostri aliam passim terminationem adhibeant, non est operæ pretium discutere. Græcum *Ynon* recte Latine redditum, totam haud dubie variationem induxit. Notkerus nec Rabanum, nec Adonem deserere voluit, utrumque annuntiandi modum coniungens, quamvis prioris verbis non omnino inhæreat. Hieronymiana apographa apud Florentinum sic loquuntur: *Purificatio sanctæ Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi*. De hoc festo fuse et erudite tractat Henschenius et post eum Castellanus a pag. 498. Cæterum ex citatis Beda, Romano parvo Adone, et Nostro manifeste evincitur, vetustissimo usu receptam in Ecclesia Latina, Græcam hujus festivitatis appellationem, cui alia etiam nomina adaptata sunt. Quid proprie velint Wandalberti versus, aliis considerandum relinquo; ita sonant:

Quartum Nonarum templo illatus dicat Agnus:
Quo lustrante Deo in unum plebs credula templum.
Mente pia locat acceptum sternitque tribunal.

Centurio *Cornelius*, in Romano parvo ab Adone repertus, elogio auctus est, quod exinde Noster desumpsit, servata circumstantia baptismi, a Petro

apostolo collati, quæ in rigore verborum, textui sacro non videtur conformis. Sunt etiam qui dubitent utrum revera Cæsariensis episcopus a Petro sit ordinatus. Sed de his plura vide apud Bollandum in Actis, ubi de Cæsaræ prærogativis, apertoque gentibus per Cornelium ad fidem ostio: quæ brevius perstringit Tillemontius tomo 1, a pag. 154. Notkeri elogium satis nitide totam Cornelii historiam ex apostolorum Actis contrahit. *Aproniani* solo nomine meminit Beda; Romanum parvum, *martyrem Romæ* appellat: Ado plura adjicit, quæ vix credas a Nostro in compendium reducta. Certe verba Christi: *Venite, benedicti, etc.*, Ado non expressit, alii non uniformiter: atque eam fortasse causam fuisse dicere possumus, eor in multis codicibus fuerint interpolata, sic ut soli quatuor inventi sint, quos genuinum et simplicem Usuardi sensum retulisse, supra censuimus. Rabanus eundem fontem, nempe sancti Marcelli Acta, de quibus xvi Januarii egimus, præ oculis habuit, atque inde breve suum elogium extraxit, descriptum a Notkero, quod si non verbis, certe sententia, cum longiori Adoniano convenit. *Fortunatus* cum tribus aliis martyribus inter plures ex Hieronymianis a Nostro selectus est, uti et verosimiliter *Fusculus* Aurelianiensis, sed prætermisiss *Sicaria*, quam Beda et Usuardo perpetam tribuit Florentinus Rabanus solam postremam habet, Notkerus utrumque.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. incipit: «Purificatio sanctæ Mariæ Virginis.» In Cornelio satis purus est: «Eodem die Romæ, sancti Aproniani martyris, sub Maximiano imperatore.»

ROSWEYD., litteris rubris: «Purificatio sanctæ Mariæ.» In secunda non omnino purus est. «Eodem die Romæ, sancti Aproniani martyris, qui sub persecutione Maximiani imperatoris multa passus, via Salaria, miliario secundo, ad ultimum capite truncatus est. In Africa, Victoris et aliorum lxxx. Item Romæ, Fortunati et aliorum xxxii.» Vide Acta et Florentinum, ubi hæ martyrum classes accuratius distinguuntur.

PULSANEN., ANTWERP.-MAX., LUBEC., GREVEN. et MOLAN., atque alii Passim codices longiorem faciunt auditæ ab Aproniano vocis sententiam, nempe: «Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est.» BELIN. adjicit, «a constitutione mundi,» omisso, *credens*. MOLAN. præterea Usuardino textui, aliis litteris verba Adonis interserit. Itaque post, *adhuc gentilis*, sequitur: «Sub persecutione Maximiani imperatoris, cum præsentasset aspectibus Laodiceii præfecti beatum Sisinnium diaconum, eductum de carcere (erat enim commentariensis).» Et post «baptizatus est» a Sisinnio diacono, et «ad consignandum sacro Chrismate, Marcello papæ oblatas.»

PULSAN., litteris majusculis miniatis, sic incipit: «Purificatio sanctæ et perpetuæ Dei genitricis et Virginis Mariæ.» Sequitur textus cum additamento, ut jam diximus. In fine autem ita sensum format, ut periodo continua, post «Candidi,» legat, «Aure-

liani et Fusculi episcopi,» quasi hi fuissent martyres duo, aliorum socii. Idem habet Muneratus, etiam in principio ab Usuardina simplicitate recedens, dum ita scribit: «Ipapanti Domini, quod est Latine obviatio, quando scilicet Domino in templo sanctus Simeon obviavit.»

BELIN. cum de prima editione jam egerimus, etiam notandum, in quo altera a puritate discrepet, ita diem concludit: «Aureliani, sancti Flestuli, episcopi et confessoris, et Sichariæ Deo sacratæ.»

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANEN., ALBERGEN., DANC. et editio ULTRAJ.-BELG. diem sic omnes ordiuntur: «Purificatio beatæ Virginis et Ypapanti Domini;» verosimiliter, quod neutrum festum, seu saltem annuntiandi modum excludere voluerint. In voce auditæ, *Venite, benedicti, etc.*, cum supra citatis conveniunt. In fine post *episcopi*, addunt plerique et *confessoris*: nomen vero *Fusculi*, varie efformant.

D CENTULEN.: «Ypapanti Domini, quod est amplexio sive susceptio Domini Salvatoris. Apud Cesaream, beatissimi Cornelii Centurionis, quem beatus Petrus apostolus baptizavit, quique in eadem urbe episcopus sublimatus, quievit. Romæ, Aproniani martyris. Item Romæ, sanctorum Fortunati, Feliciani, Firmi, Candidi, Aureliani, sancti Fuscoli.» Recentiori manu in spatio eraso hæc verba inscripta sunt, «In Sebasten, decollatio, præfixa hisce, quæ antiquiori et prima manu scripta sunt, «sancti Blasii episcopi et martyris,» ut merito dubites utrum ad hunc, an ad sequentem diem referantur.

BRUXELLEN.: «Purificatio beatæ Mariæ Virginis,

et Ypapanti Domini. Quod festum tempore Justiniani imperatoris apud Byzantium seu Constantinopolim sumpsit initium. Et sancti Symeonis, qui Christum in templo præsentatum, in ulnis gestans, cecinit cantum : *Nunc dimittis, Domine. servum tuum in pace* » De cætero purus est, etiam in voce cœlesti ab Aproniano percepta. Habet tamen in fine, *confessoris*.

HAGENOVEN. : « Purificatio beatæ Mariæ Dei genitricis : quando illa obtulit filium suum in templum sacerdoti et redemit illum oblationibus, secundum legem Moysi. Ubi ipse cognitus erat a sancto Symeone et a sancta Anna vidua. Hoc festum celebre institutum fuit a Justiniano imperatore propter mortalitatem, quæ tunc vixit in Constantinopoli, quod et Pelagius papa confirmavit » De Aproniano, post *baptizatus est*, addit ; « Et ex devotione se ipsum præsentavit, conquerens quod dies suos, perdidit Et ait iudex ei : Vere hodie perdes dies tuos, et statim præcepit eum decollari » Pro *Firmi*, legit *Sirini*.

MATRICULA-CARTHUS.-ULTRAJ., omissis Aproniano et Fusculo, ponit in fine, « Telerini confessoris et aliorum martyrum. » Vult dicere *Celerini* et sociorum : sed spectant ad diem sequentem.

VATICAN., num. 5949, non habet *Fortunati* et sociorum, nec *Fusculi*.

ALTEMPS. : « Ipso die in Cantia, Doroberniæ, sancti Langacii archiepiscopi. »

III Non.

In Africa, natalis beati Celerini diaconi et confessoris, et sanctorum martyrum Laurentini, Ignatii, et Celerinæ : de quorum omnium gloriosis laudibus extat beati Cypriani epistola. [*Interserit Bouillart.* ; « civitate Nicea, passio sancti Trifonis tempore Ducii imperatoris. *Et in margine* : beati Blasii episcopi et martyris. — Latiniaco, natalis sancti Deodati episcopi et confessoris.] Apud oppidum Vapingum, depositio episcoporum Tigridis et Remedii.

NOTÆ

Nova purorum codicum penuria. Soli *Greven* et *Molan* omni additamento aut immutatione carere videntur. Ratio mox dabitur.

a Toto hoc articulo nihil inquinatus, Sollerio iudice. Tres versus cum dimidio oblitterati ; superindicta B. Blasii et S. Trifonis mentio ; adjecta S. Deodati memoriam : atque in hæc vitia mirum dictu est quam incalescat. In causa est Castellanus. Si consulti fuissent Prateneses monachi, hoc responsum tulisset Sollerius : in Prateni codice quidquid spatii inter *sanctorum* et *Remedii* interiacet, erasum fuit. Sed quod inductum est, eandem scripturæ formam refert, quamvis litteris fortasse aliquantulo minutioribus et solito propius ad se invicem admotis. Blasii mentio nihili facienda est, ut quam

C oræ codicis illevis manus multo recentior. Neque magis morari debes Deodatum. Hunc in margine adiecit manus antiquior quidem, quam quæ Blasium, sed primæ tamen non æqualis. Trifonem addidit Usuardus. Bene. Nam hoc mense memoriam ejus venerantur Græci, apud quos passus est. Et Acta ejus a Theodorico Ruinartio edita testantur Trifonem et Respicium cruciatos fuisse in *asperitate hiemis, in vehementia tempestatis*. Quod Februario convenit magis quam Novembri, quo sanctum Trifonem colit Romana Ecclesia- BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Posui *Africa* de more, licet ambo scripserint *Aphrica*. *Greven* habet *Laurentii* cum multis aliis codicibus, melius *Molan*. post Romanum parvum, et Adonem *Laurentini*, ut in textu *Scribo extat*, ut alibi *extitit*, etc. *Vapingum* habet *Greven*. *Vapingum* *Molan*. ; recte uterque. Alia nomina et loci, et ipsorum sanctorum vide in Actis. En modo variationes alias momenti gravioris, propter quas tot codices e genuinorum numero exclusi sunt.

Purum non esse codicem Pratensem ex eo liquet, quod Castellanus me pridem monuerit erasa in eo fuisse omnia, incipiendo a voce *sanctorum*, ad finem usque, et pressiori characterè inscripta, quæ hic exhibeo, *martyrum Laurentii Ignatii* etc., ut supra Tum : *Apud Sebastianam civitatem beati Blasii episcopi et confessoris, et martyris. Civitate Nicea, passio sancti Trifonis, tempore Decii imperatoris. Apud oppidum Vapingum, etc.* Denique adjectum : *Latiniaco, natalis sancti Deodati episcopi et confessoris*. Qui non videt, *Blasium Sebastianum* perperam egi, cum

de eo, post Romanum parvum et Adonem, fuscus agat Usuardus xv Februarii, sub nomine *Blavii* ? nisi qui hunc *Blasio* velit distinguere ; quod nemo hodie admisit. Satis diu opinatus sum, tum primum in Occidente *Blasii* nomen inclaruisse, cum ex bello Sacro reduces Crucigeri, illustris martyris reliquiis ecclesias nostras locupletarunt, atque adeo tunc etiam cœpisse hoc die celebrius recolli. At cum in Rabano, hoc ipso die tam diserte ponatur ut vanam repulsi hujusmodi conjecturam, fieri tamen ea causa potuit, ut multi codices Usuardini *Blasium* hoc die, vel appposito, vel suppresso palæstræ nomine collocarint, quod forte a *Blavio*, ut erant tunc tempora diversum existimaverint ; alii vero totam annuntiationem, quæ xv ab Usuardo posita fuerat, ad hunc diem retraxerint, quod fecere Heriniensis. et alii. Ut ut statuas, certum puto *Blasium*, ex Usuardi mente, ad hunc diem minime pertinere.

Non majori fundamento intrusus est *Tryphor* Nicæus martyr, diversus plane ab illo, de quo

eginus iv Januarii, quemque Bollandus rejecit ad x Novembris, quod die colitur hujus nominis patronus *Ascriptii* (vulgo Catharo) oppido ditionis Venetæ in Dalmatia. Alterius, aut ejusdem *Tryphonis* nomen inter Auctaria retulimus i hujus, Bollandus inter Prætermisos. Quatuor istiusmet nominis sanctos in Martyrologio suo universali distinxit Castellanus. Sed hæc alibi ex professo discutienda sunt. Vide infra Additionem Greveni ex Vincentio. Hic nobis sat est, *Tryphonem* illum qualemcumque Usuardo fuisse ignotum utpote qui raro, ut alibi diximus sanctos Orientales, Adoni superaddere soleat, nisi quos in Hieronymianis repererit. Demum, qui ultimo loco in Pratensi ponitur *Deodatus*, apud solum Grevenum in Auctariis locum invenit, idem, haud dubie, cujus Acta illustrata sunt xix Junii.

Ad Pratensem accedent codices Marchianiensis,

OBSERVATIONES.

Inter Hieronymiana apographa, clarius *Celerinam* exprimit Corbeienne, cum *Felice* et *Felicitate* compositam, quibus synonymos plures Africanos sæpius, non semper recte, signari observat Florentinus. In Beda, Floro, aut Rabano nullus hodiernorum sanctorum notus. Annuntiatio nostra, ita primitus in Romano parvo reperitur: *Beati Celerini diaconi, et Celerinæ ejus, et Laurentii, et Ignatii*. Hæc Ado paulo fusius explicat, relatis Cypriani verbis, ex epistola 34, quam cum aliis, ad *gloriosam* eorum *originem* spectantibus, egregia dissertatione illustravit Bollandus, ut inde omnis insignium sanctorum memoria repeti possit: cui junge Tillemontium tomo III a pag. 395, aliosque, qui de Cypriani operibus, et vita commentarios edidere, nec non Castellani notam pag. 508. Textus noster ex Adone desumptus est, præterita *patruet avunculi* circumstantia, servata a Notkero cum titulo *diaconi*, quem Celerino non debere, citati auctores merito contendunt. An Romanum parvum viderit Wandalbertus, incertum est: ex eodem fonte, ex quo Romani parvi

et Aquicinctinus, qui *Tryphonem* etiam ipsi nominant, sed *Blasium* simpliciter dicunt *martyrem*, absque loci expressione, sic ut æque de *Oretano*, vel *Cæsariensi*, ac de *Sebasteno* intelligi queat. Certe *Blasium* eos a *Blavio* discernere, ex eo manifeste patet, quod postremum cum Usuardo referant xv hujus, ut est etiam in Pratensi. Puritate autem Usuardinæ proximi sunt Herinien. et Tornacen. hic simplicior, qui *Blasium* tantum appellat *martyrem*, ut Marchianen. et Aquicinct ac xv *Blavium* quoque collocat; ille elarior, qui præcisa ambiguitate, totum *Blavii* elogium, *Blasio* (qui geminandus non est) hodie ascribit. De *Tryphone*, nulla mentio. Pulsanen. exclusis *Higride* et *Remedio*. totum et ipse *Blasii* elogium hodie producit; quod Munerat. mutilum refert. Verum de his distinctius in Auctariis.

B auctor, ipsum sua accepisse, produnt bini hi versiculi:

Hisque cruore pio Celerinus cum Celerina
Enitet, Ignatius Laurentinusque beati.

Jam supra in Variantibus satis fuse ostendimus, *Blasium*, *Tryphonem*, et *Deodatum* ad hodiernum textum nequaquam pertinere. Cur de *Lupicino* Usuardus non egerit, nescio; certe is Wandalberto et Rabano notus est. Ex hoc cum Notkerus cum *Blasio* descripsit. Cæterum ex codicibus Hieronymianis *Tigridem* *Remedium* Noster eduxit, quorum primus *Tigris*, *Tingides*, *Teridus*, *Terridus*, alter etiam non uno modo inflectitur. Fuerintne hi sancti *episcopi martyres* an *confessores*, ut *depositionis* nomen indicat, an uterque hoc die mortuus, quando et quandiu ecclesiam illam rexerint, satis explorata non videntur. Tu consule Bollandum, Florentinum et Castellatum, qui verosimiliora proferre conantur. Nos ex hactenus dictis confici omnino putamus; simplicem et primigenium Usuardi textum a nobis in superiori latereculo representatum esse.

AUCTARIA.

PRATEN. In Variantibus notata sunt, quæ in hoc codice textum purum excedunt.

HERINIEN. de *Blasio* totum textum refert, quem videsis xv hujus.

TORNACEN., MARCHIANEN. et AQUICINT. Textui subjiciunt: « Eodem die, sancti *Blasii* Martyris. » Ultimius addit præterea: « *Lugdunis*, *Lupicini* episcopi, *Felcis* et *Celerinæ*. » Quam inepte hæc omnia simul conjungantur, vide in Actis.

PULSANEN. *Tigridem* et *Remedium* omisit, sed et ipse totum textum, qui xv Februarii de *Blavio* ponitur huc reduxit.

ANTUERP.-MAJ.: « In Africa, beati Celerrimi [*ita scribitur, pro Celerini*] diaconi et confessoris, et sanctorum martyrum Celerrimæ aviæ ejus, et Laurentini et Ignatii; quorum prior patruus, sequens avunculus ipsius fuit. Natale sancti *Blasii* episcopi et martyris. » Ut codices. de quibus supra.

ROSWEYD.: « In Africa, beati Celerini diaconi, et confessoris, et sanctorum martyrum Celerinæ aviæ ejus, et Laurentini et Ignatii. Viennæ, natale Eventii episcopi gloriosi. Eodem die, passio sancti *Blasii* episcopi et martyris. *Lugduni*, *Lupicini*, episcopi et confessoris. Et sanctæ Waltrudis virginis. » Vide infra nomen melius expressum.

MUNERAT. post textum purum, subjungit mutilum *Blavii* elogium ex xv, hoc modo: « Apud Sebastiane civitatem, passio beati *Blavii* episcopi. Qui multorum patratorum miraculorum, sub præside Agricolano, post diutinam cæsiōnem atque suspensionem in ligno ubi pectinibus ferreis carnes ejus disruptæ sunt, post teterrimum carcerem, ac dimersionem laci, unde salvus exivit, jubente præfato iudice, capitis obturbatione cum duobus pueris martyrium consum-

C mavit. » Vide hæc purius et completius citata die xv.

ANTUERP., MAX-LUBEC. et UGHELLIAN referunt purum Usuardi iextum, cui in fine subjungunt: « *Lugduni*, *Lupicini* episcopi, *Felcis* et *Celerini*. » De hac disparatorum conjunctione, supra diximus. Eadem infra non semel recurrit.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECL., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANC. et editio ULTRAJ.-BELG. omnes in principio *Blasium* *Sebastenum* referunt cum Usuardi elogio ex xv. In fine autem addunt, ut jam supra; « *Lugduno*, *Lupicini* episcopi, *Felcis* et *Celerini*. » Demum: « Apud Bremam, Anseharii ejusdem loci primi episcopi. » Adjungit DANC. « et Apostoli Dacie. » Vide plura in Auctario Greveni.

CENTULEN. tantum non purus videtur. Sic habet: « In Africa, beati Celerini diaconi, et Celerinæ aviæ ejus, et Laurentini et Ignasii martyrum. Apud oppidum Vapingum, sanctorum *Tigridis* et *Remedii* episcoporum. »

BRUXELL. incipit: « Sanctæ Waldetrudis electæ. neptis beatæ Gudilæ. Quæ ab amore conjugali ad Dei tracta amorem, et relicta terrenarum substantia rerum, Christum devote secuta, monasterium in Montibus Hannoniæ fundavit, et ibi corpus ejus quiescit. » A Bollandi remittitur ad ix Aprilis. Sola ejus translatio hoc die Montibus celebratur in nonnullis Calendariis ad iv translata, propter concursum *Blasii*. Sequitur de *Blasio* et *Celerino*, ut supra in codd. mediæ notæ. Dein: « Civitate Niceno, natale sancti Triphonis, qui tempore Decii imperatoris passus est. Apud Viennam, sancti Eventii episcopi gloriosi *Lugduno*, sanctorum *Lucipi-*

ni, etc. Apud Vapingum pure. Apud Bremam, sancti A Ansharii ejusdem loci primi episcopi. »

HAGENOEYEN. primo loco etiam ponitur Blasius cum integro elogio. Sequitur textus satis purus. Tum de Lupicino cum sociis, ut supra. Deinde : « Romæ, Trifonis martyris. Abud Bremam, sancti Ansharii, etc. Item, Waldegrudis viduæ et Wetsburgæ virginis. » Voluit dicere *Wereburgæ*, de qua Grevenus infra, et in Actis hoc die. Vernacule a nobis vocatur *Geeburg*.

VICTORIN. et REG. SUEC., sub num. 130, apponunt in fine : « Item, sancti Triphonii martyris. »

DAVERON. : « Lugduniæ, Lupicini, » etc., sed clarius codex D. DU CHEVAL, « Lugduno, sanctorum Lupicini, » etc,

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Blasii episcopi et martyris, apud Sebasten Capadociæ, [et] septem mulierum, quæ collegerunt guttas sanguinis beati Blasii. Waldegrudis viduæ. Berlendis virginis. »

Editio LUBECO-COL. incipit a Blasio, ut codices supra. Secundo loco, de beato Celerino et sociis : « Eodem die, sancti Triphonis martyris, qui ab infantia multis miraculis claruit et sub Decio tandem in civitate Nicea gladio coronatus est. » Sequitur de Tigride et Remedio. Tum : « Lugduno sanctorum Lupicini, episcopi, Felicis, et Celerini martyrum. Apud Bremam, sancti Ansharii, etc. Ipso die, sancti Hadelini confessoris de Aquitania. Antiodoro, beati Juliani martyris Viennæ, sancti Eventii episcopi et confessoris gloriosi. Item sanctæ Waldegrudis viduæ. »

BELIN., post Blasium, et textum, addit : « Lugduni Lupicini, et Felicis itidem. »

GREVEN. : « Eodem die, sancti Blasii episcopi et martyris, quem Usuardus post Adonem ponit xv Kal. Martii sub nomine Blavii. Lugduni, Lupicini episcopi, Felicis et Celerini martyrum. Antiodoro, beati Juliani martyris. In Africa, Felicis et

Felicitatis. Triphonis martyris. Qui ab anno ætatis suæ septimo miraculis clarens, sub Decio in civitate Nicea pro Christo unguis laceratus, nudus ad pedes equorum per nivem trahitur, clavis etiam pedibus ejus infixis circumducitur, et tandem gladio percussus triumphat. Vincent. lib. xii, cap. 47, dicit, eum passum in Non. Maii, alii Non. Decembris. Ansharii episcopi primi Bremensis, et confessoris, quem Ludovicus filius Caroli Magni, una cum novella in Christo plebe Saxonum, dignum pastorem et episcopum instituit. Hadelini confessoris de Aquitania. Viennæ, sancti Eventii episcopi et confessoris gloriosi. Item secundum Catalogum sanctorum, depositio beati Joannis Eleemosynarii. Gaudentii episcopi Novariensis, discipuli sancti Martini, qui pro Christo exilium, cum sancto Eusebio Vercellensi sustinuit. Radegundis virginis, Item Wereburgæ virginis. Eodem die, Waldegrudis viduæ comitissee Hanoniæ, quæ quatuor habuit proles sanctitate conspicuas. »

MOLAN. in prima editione addit : « Lugduni, Lupicini et Felicis itidem, » ex Belino. Sequitur Blasius cum elogio, in aliis editionibus male in textu positus. Deinde : Et sancti Hadelini confessoris, apud oppidum Visitum. In monte Castri loco, sanctæ Waldegrudis viduæ. Apud Bremam, » etc. Denique minori caractere : « in villa Brabantia Merbeca juxta Ninoven, sanctæ Berlindis virginis. » Editiones posteriores : « In Monte Castri loco, etc. Apud oppidum Visetum, sancti Hadelini confessoris. Lugduni, Lupicini, etc. Apud Merbecam, depositio sanctæ Berlindis virginis. Apud Bremam, sancti Ansharii, primi episcopi ejusdem loci et Hamburgi unitorum. Civitate Bisontina, sancti Anatholii, ejusdem metropolis sanctissimi episcopi et confessoris. In monte Calvo, sanctorum sororum Oliveriæ, et Libertatæ virginum. Viennæ, sancti Eventii gloriosi episcopi. »

H Non.

Die 4.

In civitate Ægypti, quæ appellatur Thmuis, passio beati Filicæ episcopi et Filoromi tribuni, cum quibus etiam innumera fidelium multitudo ex eadem urbe, pastoris sui sequens exemplum, martyrio coronata est, sicut octavus liber ecclesiasticæ Historiæ loquitur. Romæ Foro Simpronii, sanctorum martyrum Aquilini, Gemini, Gelasii, Magni, Donati. Trecas, sancti Aventini episcopi et confessoris a.

NOTÆ.

Concordant Praten., Herinien., Tornacen., Marchian., Pulsanen., Antuerpien., Max.-Lubec., Muncrat., Greven. et Molan.

a Post S. Avieni commemorationem totus fere C Martyrologii exemplum, cum in Devensi codice S. versus erasus est, et quidem ante oblatum Carolo Aventinus ultimus annuntiatur. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Bene scripsit Praten. *Ægypti*, ut habet etiam Molan. : in cæteris codicibus fere est *Ægypti* vel *Egipti*, ut dixi supra. Passim etiam offendunt in voce *Thmuis*; quam Herinien. effert *Chinuis*., Tornacen., *Thinius*; Marchian., *Thapnis*; Antuerpien., *Tinnius*; Muncrat., *Thymus*, alii aliter. Greven. ut ut secure procedere voluerit, rem tamen non attigit. Scribit *Taphnis*, alias, inquit, *Thynius*, *Thymus* vel *Thymnis*; aberrant omnia. Reliqui in textu, *Filicæ* et *Filoromi*, quamvis non dubitem præferendam omnino Molani recentiorum codicum lectionem *Phileæ* et *Phileromi*; ast codices antiquissimos secutus sum, Pratensem, Heriniensem, Tornacensem et alios, ex quibus eruenda est genuina Usuardi lectio. Muncrat., posuit *Filoronii*; Greven.,

Phileromi. Pulsan. videtur duos in unum conlasse, quem *Florianum* vocavit, ac consequenter pro, cum quibus, habet cum quo. Quartus lapis, ad quem passim omnes offendunt, est, *Forum-Sempronii*. In textu scriptum *Foro-Simpronii*, ad servandam Usuardi lectionem, ex Praten., Herinien., Tornacen., et Molano, In Marchian., Ant., Max.-Lubec. et Muncrato est *Foro-Sympronii*. vel *Simpronii* Apud Greven. *Sympronii* : omnium turpissime in Pulsan. *inphoro Simpronii*. Redundat in Molano particula et ante *Donati*. *Trecas* usitatissima est medii ævi orthographia, non male a Greveno, et Molano correctæ. D *Trecio* Muncrati, typographo haud dubie imputandum. Sic scriptoris etiam vitio in Pulsanensem irrepsit *Aventinonis*, et *Galliasii*, pro *Gelasii*.

OBSERVATIONES.

De magni nominis martyribus *Phileæ* et *Philoromo* agit hodie Romanum parvum his verbis : *In civitate Ægypti Thmuis, beati Phileæ, ejusdem urbis episcopi et Phileromi tribuni, et innumerabilium martyrum* Nec dubium videtur, quin istius Martyrologii auctor eos ex solito fonte, nempe ex Rufini Eusebio,

acceperit. Ado non solum ex Historia illa ecclesiastica, sed ex Actis etiam magnam partem descripsit, quæ ab Henschenio primum completius edita et illustrata sunt, sub nomine illius *Gregorii*, a quo conscriptam egregie passionem se recog novisse asseverat Rufinus lib. viii, cap. 10. Sed multi hodie Henschenio

se assentiri posse diffitentur. Acta paulo puriora, licet acephala videantur, se proferre existimat Ruinartius, inter Sincera et Selecta a pag. 547. Vide eundem a pag. 343, ubi Eusebii librum octavum Actis suis inserit; et Tillemontium tomo V a pag. 484. Diffusus Adonis elogium Noster in paucissima contraxit, an satis recte servato *tribuni* nomine et martyrii loco, alibi discutiatur: pluscula ex eodem Adone Notkerus desumpsit. Hieronymiana apographa adeo corrupte horum martyrum nomina exprimunt, ut Henschenium et Florentinum non parum exercuerint; et exercebunt quemlibet, qui ex his verbis, *Themoi, Filiae episcopi, cum filia sua*, ad commodum sensum, reducere voluerit, nis ex longiori Florentinii notatione, eo etiam demum propendeat, ut *Filiam episcopum cum filia sua*, a *Phileæ et Philoromo* diversos fateatur. Nobis de solo Usuardi textu quæstio est, quem purissimum dedimus. Porro utrum tanti sint Acta alia a Combefisio, post editum Februarium nostrum, inter *Leclos triumphos*, forte ex greco Metaphrastis, Latine vulgata, ut hi sancti, ex eorum fide, rejiciantur in xviii Maii, quod facit Castellanus contra Martyrologiorum nostrorum auctoritatem, alibi examinabitur.

In sequenti martyrum classe, non unus est error. Falsa loci positio, dum *Roma cum Foro Sempronii* conjungitur; scriptio, ut ex Variantibus patet, non satis recta; nec magis exacta nominum ratio ex Hie-

ronymianis apographis habita; ex quibus bene conjicit Castellanus, exemplum, quo Usuardus usus est, mire luxatum et depravatum fuisse. Plura apud Rabanum, et Notkerum confusa, quæ in Actis explicatiora invenies, et merito explosa, per librariorum socordiam, efficta sanctorum nomina, ex Thmui, *Tehmojus*, vel *Themius*, ex Foro-Sempronii, *Symphorianus*, etc. Id interim extra controversiam esto, sic scripsisse Nostrum, uti in textu legitur. Wandalbertus solum *Aquilinum* celebrat, cui priores duos conjungit:

Tum pridie Nonas Aquilinus vendicat almus,
Antistesque nitet Phileas cum Philoromo.

Aventinus, antiquioribus martyrologis ignotus, primum in Usuardo locum habuit, et quidem *Trecis* licet ibi depositus non fuerit: crediderim notio-rem urbem ab ipso præhabitam. *Episcopum* faciunt codices passim omnes, sic ut dubitari non possit, quin representetur vera Usuardi lectio. Erravit auctor, ut ostendit Bollandus, at textus ejus in alteris Molani editionibus perperam mutilatus est. De *Aventino Castro-dumensi*, ejus episcopalis dignitas ad priorem transferri potuit, agit etiam hoc ipso die laudatus Bollandus, quem tamen inter aemeros, hoc est incerti diei et fortasse cultus, in Martyrologio suo universali collocat Castellanus.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. « In civitate Ægypti, quæ appellatur Tinnis, passio beati Philace, ejusdem civitatis episcopi, et Phyloromi, tribuni Romanorum militum; cum quibus innumera multitudo fidelis ex eadem urbe, pastoris sui vestigia sequens, persecutione Diocletiani martyrio coronata est. Trecas, natale sancti Aventini episcopi et confessoris, ejus gesta habentur. » In his, ut patet, puritati accedit, sed deest secunda annuntiatio.

ROSWEYD. incipit: « Romæ, sanctorum martyrum Aquilini, etc., » pure. Sequitur: « In Ægypto, passio sancti Phylæ episcopi, et Phyloromi, etc., » ut precedens. Desunt reliqua omnia.

ANTWERP.-MAX. LEYDEN.-BELG. LOVANIEN. ET EDITIO ULTRAJ.-BELG. textui præfigunt: « Natale beati Gilberti confessoris. » In textu non omnino correcti sunt, et post *tribuni*, male inserunt, sub *Deciana persecutione*, quod in Adonianis apographis se etiam reperisse indicavit Rosweyodus.

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN. ET DANIC. idem habent quod superiores, et præterea in fine adjiciunt: « Ipso die. natale sancti Liefardi, Anglorum episcopi et martyris. »

CENTULEN. « In civitate Thymus, passio beati Filate, ejusdem urbis episcopi, et Philoromi tribuni Romanorum militum. » In duabus aliis, satis purus est.

BREXELL., in prima annuntiatione non omnino purus, inserit, « sub persecutione Dioclesiana. » Secundam sic format: « Romæ, sanctorum martyrum Aquilini, » etc. Et tum: « Item, Symphoriani martyris. Ipso die, sancti Liphardi, Anglorum episcopi et martyris. » Ultimæ adjungit, « ejus gesta habentur. »

HAGENOVEN., relato textu integro, subdit: « Ipso die, natalis sancti Gylberti confessoris. Item sancti Luthardi et Elyphardi, Anglorum episcopi et martyrum. » Satis patet ex uno vero nomine duo falsa esse conficta. Sequitur in fine: « Item Veronicæ viduæ, » de qua vide in Actis.

MATIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. male scribit *Sileæ* et *Floriani*, pro *Phileæ* et *Philoromi*.

Codex A domini LE MARE, qui fuit Canonicorum S. Lazari Augustoduni: « Celticæ Romæ, dedicatio basilicæ S. Symphoriani in suburbio ejusdem urbis constitutæ. » Hoc, quid sit, nescio.

ALTEMPS. in Anglia auctus: « Ipso die, sancti Alelari, Claudio-Cestrensis episcopi et confessoris. »

STROZZ, ET MEDIC.: « Item natale sancti Gilberti confessoris. »

EDITIO LUBECO-COL. parum admodum differt a codd. supra citatis ULTRAJ., etc., solum addit de C Aventino, *cujus gesta habentur*, et pro *Liefardi*, scribit, *Liophardi*.

BELIN., inverso Usuardi ordine, primum annuntiat martyres Foro-Sempronienenses, quibus immediate subijcit: « Trecas, Aventini episcopi, et confessoris. Eodem die, sancti Gilberti episcopi et confessoris. » Male hic ponitur titulus *episcopi*, qui Sempringhamensi, de quo solo hodie agitur, nullatenus convenit. In alium errorem lapsus est Baronius in Notationibus, ut observavit Rosweyodus. Sic habet textus Romani hodierni. « Eodem die, sancti Gilberti confessoris. » Notatio hæc est: « Gilberti alias Gilberti, sive Guiberti, fuit is fundator nobilis monasterii Gemblacensis. Wibertum hunc vocat Siebertus, quem e vita migrasse ait, anno Domini DCCCLXII. De eodem, Petrus in Catalogo lib. III, cap. 88, et Molanus in Indiculo, et in Natal. sanctorum Belgii. Ejus Vitam, a Sieberto ejusdem canobii monacho scriptam, retulit Surius in tomo III, die D xxiii Maii. » Ad hæc ita Rosweyodus:

« Totâ notatione Baronii ad hunc locum Martyrologii Romani, nihil ad rem facit. Nam Gilbertus ille, qui iv die Februarii colitur, nihil commune habet cum Guiberto Gemblacensi. Fuit enim Gilbertus ille Anglus, Canonicus Regularis, abbas Sempinghamensis, ejus vitam exhibet Legenda Angliæ, per Cap gravium Carmelitam olim collecta, floruitque circa annum MCLX. et obiit anno MCLXXV, vitæ suæ anno cvi. Sanctorum numero adscriptus est anno MCCII a papa Innocentio III. Guibertus autem fuit fundator monasterii Gemblacensis, fuitque Belga, in diocesi tunc Leodiensi, nunc autem Namurcensi, qui floruit anno DCCCXLI, et obiit anno DCCCCLXII. Natalis ejus incidit in xxiii Maii, quo Surius vitam ejus habet; elevatio autem ejus celebratur xxiii Septembris. Alius est Guibertus, abbas XII Gemblacensis, qui scripsit apologiam pro Severo Sulpitio, quem Baronius in Notationibus ad diem xxix Januarii contum-

dit cum Quiberto fundatore Gemblacensi. » Huc A usque Roweydi Observatio.

GREVEN. : « Donatæ, Themî : » Primum nomen est *Donati* alterum ex *Thmûi* male tortum. « Leonpardi, Anglorum episcopi et martyris. Item Richardi Anglorum regis et martyris. Remberti archiepiscopi Bremensis et confessoris, qui a sancto Anshario ejusdem urbis episcopo educatus, eidemque in regimine succedens, non solum suos laudabiliter rexit, verum etiam infidelibus frequenter Christum annuntiavit. In Anglia, Gilberti abbatis et confessoris, qui multos regulariter vivere docuit. Sanasclæ, » seu mavis, « Sanasolæ presbyteri » hætenus ignoti : « Hugonis presbyteri, » itidem inco- gniti. » In Scotia, Modani abbatis. »

MOLAN., post « Aventini, » subdit, « cujus gesta

habentur. Binchii, Ulgisi episcopi et abbatis in Lau- baco, admirandæ sanctitatis viri. Suessionis, sancti Vodalii confessoris. Eodem die, sancti Gilberti con- fessoris. Ipso die, sancti Lietphardi, Anglorum ar- chiepiscopi, et martyris. » De Richardo et Remberto, ut Grevenus. Posteriores editiones : « Eodem die sancti Gilberti confessoris, qui Sempingamiæ quie- scit, in monasterio quod ipse condiderat. In Hune- court ipso die, sancti Lietphardi, etc. Cœnobio Lau- biensi, depositio sancti Vulgisi episcopi et confesso- ris. Die quarta, sancti Patris Isidori Pelusiotæ. » Aliis litteris : « Item Remberti archiepiscopi, cujus celebrior festivitas est die xi Junii. Eodem die ponit Metaphrastes pœnitentiam Theophili, per interces- sionem gloriosissimæ Dei parentis, auctore Euty- chiano hujus Theophili ministro. »

Nonis.

Apud Siciliam civitate Cathanensium, natalis sanctæ Agathæ virginis et martyris, quæ post alapas et carcerem, post equuleum et tortiones, post macillarum abscisionem, post volutationem in testulis et ear- bonibus, tandem sub iudice Quintiano in carcere consummata est. Viennæ, beati Aviti episcopi et con- fessoris, cujus fide, et industria atque admirabili doctrina, ab infestatione Arianae hæreseos Galliæ defensæ sunt.

Die 5.

NOTE

Concors textu *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Marchian.*, *Ant.*, *Pulsanen.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* : imo fere cæterorum omnium.

^a Piget monere non omissam a Prateni codice vocem *Arianæ*, ut ipsi exprobat Sollerius. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES

Solus Herinien. scribit *Syciliam*, sed in *Chati- ensium* socium habet Pratensem. Marchian. ponit *Ca- tinensium*; Pulsan., *Chateniensium*; *Munerat.*, *Ca- tenensium*. In textu secutus Tornacen., Antuer- pien., Max.-Lubec., Munerat., Greven. et Molan., quamvis aspiratio plane redundare videatur. Rus- sus, fere conveniunt Praten. et Herinien.; ille scri- bens *Agathes*, hic *Agates*: melior est, ni fallor, textus inflexio. Lego *equuleum* cum probatoribus mss. et excusis : Tornacen., Marchian., Antuerpien., Pul- san., Max.-Lubec. habent *eculeum*, quod alibi non se- mel recurrit. *Martires*, *torciones*, *Quinciano*, *absci-*

sionem, *ammirabili*, *eresis*, *hereseos*, et hujusmodi alia ad mediævi corruptam orthographiam spectant de quibus in præfatione abunde dictum est. Max.-Lubec., ut solet esse incorrectissima, ita hic nonnul- la habet typographi errore contorta, quæ ex codice Antuerpien. cui ubique similis est facile correximus. Codex uterque pro *admirabili*, legit *mirabili*, omit- titque vocem *Arianæ*; ut fecit etiam Praten. Cæteri omnes eam clare expriment, ut ex Adone exprimen- dam putamus. Herinien., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Greven., Molan., et alii scribunt *Arianæ* : utrum præferas, mihi sus deque est.

OBSERVATIONES.

Qui Siculorum et maxime Catanensium, seu ma- vis Panormitanorum gloriam *Agatham* dixerit, satis dixit. Cætera loquuntur Kalendaria, ut vetustissi- mum Carthaginense, ac Frontonianum, atque Marty- rologia omnia. Quæ insuper decora, illustrissimæ virginis debita sunt, a Castellano enumerantur pag. 537. Conspirant apographa Hieronymiana, in quibus, iisdem ferme verbis, primo loco ponitur : *In Sicilia Catania*, vel *Catana civitate*, *passio sanctæ Agathæ virginis*. Nec plura habet Romanum parvum : *Sanctæ Agathæ virginis, apud civitatem Catanen- sium*. Bedæ elogium a Rabano descriptum est etiam ab Adone in Martyrologio, cum hac vera et notabili va- riatione, quod pro *imperatore Diocletiano*, substi- tuerit *Decio*, idque recte Notkernus secutus est, ut Bollandus demonstrat invenies. Habet prolixio- rem vitæ seriem præfatus Ado inter festivitates apo- stolorum; et Noster compendio studens, ex breviori Martyrologii encomio sua decerpit. Cum autem ex ea Bedæ et Adonis discordia dubias hæretet, cujus ma- xime tyranni tempora appellanda essent, neutrum nomine contentus. Quæ in Agathæ meritissimas lau- des et commendationem facere possunt, operose cu- mulavit Bollandus, iis monumentis Acta illustrans

atque confirmans, ut licet ad sincerissimam accedere nequeant, certe rigidorum criticorum censuras fa- cile effugiant. Eorum epitomen tradit Tillemontius tomo III, a pag. 409, nec negligenda sunt, quæ satis curiose colligit Castellanus loco superius indicato. Sic de Agatha Wandalbertus :

Sicanie populos Nonis sibi subdit Agathæ Virginis eximio virtus celebrata decore.

Avitum Viennensem, sub *Alcimi* prænomine, inter ecclesiasticos poetas notissimum aliisque scriptis celebrem, in plerisque Hieronymianis apographis notatum reperimus; sitne vere de adjectitiis, ut existimat Florentinus, non est operæ pretium multis discutere. De eo etiam meminit Rabanus, licet in Beda aut Floro notus non sit. Certum est Usuardum hic denuo sua omnia ex Adone mutuatum, omissis solis hisce verbis, *tempore Gundobaldi regis*, quæ in Notkero et multis codicibus auctoribus restituta sunt, ut statim patebit. Vide quæ de Avito in Actis accurate disputata sunt, ac brevius in Castellani nota, pag. 541 et 542. Apud Rabanum et Notkerum *ordinatio episcopatus Andree apostoli* ex Hierony- mianis signata est, sed ea nihil ad Adonem, nec proinde ad Nostrum quidquam attinet.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. In prima Bedam, in secunda Ado- nem describit; en ejus textum : « Apud Siciliam civita- tem Catanentium, passio sanctæ Agathæ virginis sub

Diocletiano imperatore, proconsule Quintiano. Quæ post alapas et carcerem, post eculeos et tortionem, post mamillarum abscisionem, sed a Domino sana-

tionem, post volutionem in testulis et carbonibus, tandem in carcere consummata est. Viennae civitate, beati Aviti episcopi, cujus fide et industria atque admirabili doctrina, tempore Gundebaldi regis, ab infestatione, etc. »

ROSWEYD. In prima Adonianus, de secunda hoc solum habet : « Viennae, episcopi et confessoris. » Deest nomen ipsius sancti.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC., et EDITIO ULTRAJ.-BELG. satis puri omnes sunt, si solum dempseris citata superius tria illa verba de Avito, tempore Gundobaldi regis, Scribunt ipsi Gundebaldi.

CENTULEN. : « Apud Siciliam civitate Catinensi, passio sanctae Agathae virginis, sub Decio imperatore, proconsule Quintiano. Viennae, sancti Aniti [pro Aviti] episcopi et confessoris. In territorio Morinorum, transitus sancti Bertulfi confessoris et monachi, cujus ossa Gandae requiescunt. »

BRUXELLEN. De Agatha adjicit : « Cujus nomen in canone missae recolimus. » Ultimo autem loco : In Blandinio, sancti Bertulfi confessoris. » Caetera satis purus

HAGENONYEN., in Agatha interpolatus, post *mamillarum praecisionem* sic loquitur : « Iterum est incarcerationata, et a beato apostolo Petro visitata et sanata. Deinde in carbonibus et testulis vitri est volutata ; tandem sub Quinciano, etc. »

Codices VICTORIN. et REG. SUEC. signatus num. 130, et VATICAN. Longobardicus, num. 5949, in fine : « Eodem die, sancti Theodori martyris, »

A aliis ignoti, nisi quis sub Theodori nomine *Isidorum* agnoscat, de quo vide Prætermisos, » etc.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ., post Agatham ponit : « Aleidis virginis et abbatissae. »

Editio LUBECO COL., in Avito mediae notae codicibus conformis, de Agatha post carbonibus, hoc solum admiscet : « Tandem tempore Decii imperatoris, sub iudice Quinciano, » etc.

BEL. textui Usuardi in fine adnectit : « In civitate Brixina, sanctorum confessorum Gemini et Albini episcoporum quorum vita miraculis exstat gloriosa. » Vide inferius vera horum sanctorum nomina.

GREVEN. : « Eodem die, Saturi, Aviti [an non Revocati?], Felicis » ex Hieronym. « Landuno [puto voluisse scribere Blandinio], Bertulphi confessoris. Pietavis, Babilonii diaconi et confessoris. » Nihil de eo reperit Bollandus. « Ingelae virginis ; » itidem ignotae. » Alheydis (Adelheydis) et Bertradæ virginum, et Gerbertæ (Gerbergæ) matris earum, » Posteriorum duarum cultum probatum hactenus non invenio.

B MOLAN., de Gemino et Albino, Belinum transcribit. « In Vilika, depositio Aleidis virginis et abbatissae, mirae sanctitatis. In Blandinio monasterio, sancti Bertulfi confessoris. » Posteriores Molani editiones a Bertulfo incipiunt. Tum : « Suessonis, sancti Vodalii confessoris. » Sequitur de Gemino et Albino. Vera nomina sunt *Ingenunus* et *Albunus*, quorum primum ad v Septembris rejicit Castellanus. « In Vilika, depositio, etc. » Tum minutiori caractere : « Alexandrae, martyrium sancti et gloriosi martyris Isidori. »

VIII Idus.

Apud Cæsaream Cappadociae, natale sanctae Dorotheae virginis, quae primum equuleo vexata, dein palmis dia caesa, ad ultimum capite punita est. In cujus confessione quidam Theophilus scolasticus conversus. et mox equuleo idem acerrime tortus, novissime gladio casus est. Arvernus, beati Antholiani martyr. Eodem die, sanctorum episcoporum Vedasti et Amandi, quorum et vita et mors plurimis exstitit a miraculis gloriosa. E quibus prior Adartensium, sequens vero Trajectensium rexit ecclesiam.

Die 6.

NOTÆ

Est Praten., Herinien., Tornacen., Marchian., Munerat., Greven. et Molan.

* Nota Sollierius in autographo pro *exstitit*, esse *hincque conjectat contortas esse autographi litteras*. Conjectura nihil inanius.

VARIANTES LECTIONES.

Tornacen. et Greven, ponunt *Capadocia*, præplacet aliorum orthographia. De *equuleo* alibi satis dictum est. Reliqui in textu *scolasticus*, quod omnes codices mss. eam lectionem servant. Solus Molanus scripsit, et mox *equuleo eodem*, alii melius *idem*. Herinien. habet *Antolani*; Greven. *Antoliani*. Molan. *Anatholiani*. Puto textum esse purissimum quicquid alii id in dubium revocent. Apographum nostrum Praten. pro *exstitit*, posuit *existit*, forte quod in præ-

tenso autographo contortae sint litterae, certe omnes legunt, ut in textu. *Adartensium* et *Trejectensium* Usuardi formula est ex cod. mss., sed a Munerato et Molano correctae : videatur Henschenius hic. Greven. servavit *Trejectensium*, sed male scripsit *Atrabatensium*. Rabanus et Notkerus ab omnibus recedunt, ponentes *Aderato* : unde verosimiliter *Arras*. Aliter scripserat Florus : *Atrebata*.

OBSERVATIONES.

In Cæsare Cappadociae, passionem sanctae Dorotheae distincte consignant Hieronymiani codices Lucensis, et Corbeiensis; sed quod prior *Ethiopolis* et *Scolastici* sic legal, ut diversi martyres videantur, clarius alii exprimunt; *Passio sanctorum Dorotheae et Theophili scolastici*. Quod autem synonymi martyres, pluribus Alexandrinis admisti reperiantur XII Februarii, non video quid tantopere difficultatis habeat, cum huiusmodi exempla synonymorum martyrum, in hoc praesertim Martyrologio, quotidiana sint. Utrum alterutro die indicetur virgo illa Alexandrina, quam *Dorotheam* Rufinus vocavit, Baronius celeberrimam *Catharinam* credidit, aliorum examini relinquimus. Annuntiatio nostra fontem ordinarium, procul dubio, respicit, nempe Romanum parvum, quod ita habet : *Apud Cæsaream Cappadociae sanctae Dorotheae virginis, et Theophili scolastici*. Ex antiquis Actis encomium concinnavit Ado, cujus medullam

Noster in laterculum sum retulit. Aliud est Rabani elogium, in quo *Christe* et *Calliste* apponuntur, de quibus praefata Acta meminere; Notkerus ex Rabano et Adone historiam suam conflavit. Satis exactam praedictorum Actorum synopsis tradit Tillemontius tomo V, a pag. 497. Wandalbertus solum hunc hodie versiculum profert :

Idibus octavis martyr Dorothea coruscat.

Dubitabat Florentinus an *Antolianus*, qui in Hieronymianis ponitur, idem sit cum hodierno nostro *Arvernensi*. Scrupulus videtur : nam *Antholianus* sine dubio inde ab Adone acceptus est, ex hoc ab Usuardo. *Antholianus*, inquam, non *Anatolianus*, codicibus nostris vetustissimis cum ipso Adone conspirantibus. Vide de eo Bollandi commentarium historicum.

Defectum accuratioris in Usuardo arguit Castellanus, quod *Amandum* cum *Vedasto* composuerit,

ulpote qui nihil magnopere commune habeant, toto fere sesquisæculo ætate disjuncti. Attamen, si quid peccatum est, non id Usuardo, sed antiquioribus imputandum, apud quos prædictam conjunctionem pridem in usu fuisse, ostendunt Florus, Wandalbertus, Rabanus et Ado, qui si non eodem die, certe eodem nexu copulatos referunt: Florus et Rabanus hoc die, alii duo xxvi Octobris, ut ibi dicitur. Rectissime autem ambos sanctos hoc die signari, apertius evinci non potest, quam ex eo, quod utriusque obitus in hunc ipsum diem concurrat, ut habes in Actis, locis infra citandis. Jam vero Usuardum hic rursus ex Adone sua fere omnia desumpsisse

A manifeste intelliges, si utriusque verba præfatis diebus inter se contuleris. A Rosweydo hodie in appendicem rejiciuntur, in qua Vedastus denuo recurrit Octobris. Diversum plane est Flori elogium præposterus ordo, dum Amandus junior seniori Vedasto præponitur. Alia in Rabano et Notkero non satis exacta. Sed nobis sufficit genuinum Usuardi textum exhibuisse. Quæ ad alias Vedasti celebritates pertinent, vide in Actis comment. præv. § 4 et 5, a pag. 783. de Amando autem pag. 840, atque ibi utriusque Belgarum doctoris gesta mirifice deducta, et diligentissime ab Henschenio illustrata invenies.

AUCTARIA.

PULSANEN., in Dorothea tantillum interpolatus, Vedasti et Amandi elogia mutilavit.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. et UGHELLIAN. textui puro superaddunt: « Ipso die, sanctorum Saturnini, Theophili et Revocatæ. » Poterat omitti Theophilus, idem verosimiliter cum scholastico. Vide Acta.

ANTUERP.-MAJ. deficit; sic habet: « Aput Cæsaream Capadociæ, natale sanctæ Dorotheæ virginis. Quæ sub Apricio provincie ipsius præside, primum eculei extensione vexata, deinde palmis diutissime cæsa, ad ultimum capitali sententia punita est. Arvernus, natale Antholiani, qui aput urbem Arvernam martyrio coronatus est. » In ultima nihil deest; scribit *Atrebatensium* pro *Adartensium*.

ROSWEYD. de Dorothea, ut prior, sed addit: « Passus est etiam cum ea Theophilus scolasticus. » De Antholiano, etiam ut præcedens. Tum: « In Gallia, Vedasti et Amandi episcoporum et confessorum. Item Helenæ reginæ. » Natalis ejus agitur xviii Augusti.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJECT. BELG. secundo loco habent de Vedasto et Amando, adduntque de ultimo, « tribus annis rexit ecclesiam. » Dein: « Sed infructuosum inibi cernens laborem suum, vitam heremiticam eligens, in quadam cella juxta civitatem Turonicam quindecim annis cilicio supertectus, et aqua et pane hordeaceo sustentatus permansit. » Hæc non recte temporibus divisa sunt. Satis bene adjicit DANIC. Amandum *superiorem Trajectensium* episcopum fuisse. Videatur de duobus hisce apostolis nostris accuratissimus Henschenii commentarius. Sequitur de Antholiano, ubi addunt, ut supra; « qui apud eandem urbem martyrio coronatus est. » In fine: « Ipso die, sanctorum Saturnini, Theophili et Revocatæ. » Quæ postrema etiam habet LOVANIEN. cum superiori clausula, *tribus annis*, sed reliqua ab ipso omissa sunt.

CENTULEN.: « Aput Cæsaream Cappadociæ, sanctæ Dorotheæ virginis, Sub Sapricio judice; et Theophili scolastici. Arvernus, sancti Antholiani episcopi et martyris. Atrebas, sancti Vedasti episcopi et confessoris. Cænobio Helnone, sancti Amandi episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. auctius item exhibet Dorotheæ elogium. De Vedasto et Amando post *gloriosa* sic legit: « E quibus prior Cameracensem et Atrebatensem, sequens vero Trajectensem supra Mosam rexerunt ecclesias. » De Antholiano, Saturnino, etc., ut codices mediæ notæ.

HAGENOYEN. reliquis omnibus liberalior est in amplificando Dorotheæ elogio, verum tanti eam sunt, ut locum hic habere mereantur. Antholianum prætermittit. Vedasti et Amandi elogium fere simile est superius jam relato; sed hæc subdantur: « Postea Romæ peregrinatus est, ubi sibi beatus Petrus in visione apparuit, illum in Galliis prædicare præcepit; quod et fecit, et obiit in pace. »

BIGOTIAN., qui fuit P. P. Cælestini, Stroz. et

MEDIC Ipso die, Sanctorum Saturnini, Theophili et Revocatæ, » ut supra.

REGIN. SUECLÆ. signatus num, 130: « Ipso die, Sothis virginis. » VATICAN. autem, signatus num. 3949, positionem exprimit: « Romæ, passio sanctæ Sothis virginis. » Sed in hoc ultimo deest commemoratio SS. Vedasti et Amandi. De Sothæ xhujus.

CODEX CASTRI-CAROLI « In territorio Lugdunen. Natalis sancti Amandi episcopi et confessoris. » An non *Amantii Tricastini*? Certe hæc nec ad *Amandum Trajectensem* nec ad *Argentoratensem*, nec ad *Wormatiensem*, nec demum ad *Amandum*, aut *Marcum Amandum*, de quibus inter Prætermisos agit Bollandus, referri ullo modo possunt.

EDITIO LUBECO-COL. a proprio festo Coloniensi diem orditur: « Aput Coloniam Agrippinam, translatio cinerum sancti Pantaleonis martyris, quæ facta est una cum quibusdam reliquiis sancti Quirini martyris. » Quæ in Dorotheæ elogio immiscetur, in Adonne sinceriora sunt. De Vedasto et Amando, Antholiano, Saturnino, etc., nihil differt ab aliis supra citatis.

BELIN. prima editio in eo deficit, quod post *Atrebatensium*, non dicat, *sequens vero Trajectensium*. Addit in fine: « Ipso die, sanctorum Saturnini, Theophili et Revocatæ; » quibus editio altera superadjicit: « Et eadem die, sanctæ Soteris virginis. »

GREVEN.: « Ipso die, sanctorum Saturnini, Theophili, Revocati, ac Sothis virginis. Lubentii presbyteri et confessoris, qui a beato Martino Turoensi, nutriendus traditus sancto Maximino Treverensi, post data eximie conversationis exempla, quievit in pace. Cujus corpus navi impositum contra impetum Rheni fluminis terram etiam invisibili actum virtute ascendit. Colitur xiii Octobris. Cristes et Calistes sororum. Quæ cum a fide apostatasset per sanctam Dorotheam conversæ, ad martyrii palmam pervenire meruerunt. Monasterio Eyke, Harlindis et Relindis virginum. » Vide Acta. « In Silvolde, Gerwis virginis, » de qua nondum quidquam compertum est. « Aput Coloniam Agrippinam translatio cinerum beati Panthaleonis martyris. » Spectat ad diem natalem xxvii Julii.

D MOLANIElogium de S. Dorothea Adoniano auctius, ut et Amandinum et Vedastinum, melius apud ipsum legentur. Sequitur. « Ipso die Saturnini, Theophili et Revocati. Romæ via Appia, in cœmiterio ejusdem, passio sanctæ Sothis virginis. Civitate Prænestensi, sancti Garini episcopi et confessoris. Monasterio Eike, Harlindis et Relindis virginum. » Tum litteris minutioribus: « Trajecti ad Mosam, festivitas omnium pontificum Trajectensium Servatii, Monulphi, Gondulphi, Martini, Valentini, Candidi, et reliquorum. » Editiones alteræ elogia contrahunt, post quæ: In territorio Lossensi, juxta villam Maes-Eike, monasterio Eike, Harlindis et Relindis virginum. De Guarino, ut supra. « Die sexta, sancti patris Buculi, episcopi Smyrnæ. » Pro *Revocati*, melius hic ponit *Revocatæ*.

VII *Idus.*

Die 7.

In Britannii civitate Augusta, natalis beati Auguli episcopi, qui cursum temporis per martyrium explens, æterna meruit suscipere præmia. Item, sancti Moysetis episcopi, Hic primum in heremo vitam solitariam ducens, signis ac virtutibus magnifice ^a innotuerat, post vero gentem Sarracenorum, cui episcopus fuerat factus, grandi ex parte ad fidem Christi convertit, sique gloriosus meritis quievit in pace.

NOTÆ.

Conveniunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *AntuERP.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *prima Belini editio*, *Greten.*, et *Molan.* Item *AntuERP.-Max.* cum suis;

^a *Solus Pratensis*, observat Sellerius, *omisit vocem magnifice*. Observationis falsæ culpam aut in A Castellanus confert, aut in eum, qui primus jussu Bollandi codicem exscripsit. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Praten. scribit *Britanniis*; *Munerat.*, *Britannia*, cæteri ut in textu. Solus *Belin.* habet, *civitate Augulii*. Ultraject. posuit *Augalii*; cæteri habent *Augulii*; prima *Belini* editio, *Anlei*: sunt qui malint *Augurii* vel *Atigulii*: verum nomen est in latereulo. De modo scribendi *martyrium* satis dictum est. *Complens* pro *explens* posuere *AntuERPien.*, *Max.-Lubec.* cum plerisque mediæ notæ codicibus. *Moysetis* pro *Moysetis* legitur in solo *Tornacensi Pri-*

mus pro *primum* error est in *Danico*. *Heremo* legunt omnes; rectius *Molan* *eremo*: codicum scriptionem sequi maluimus. Solus *Pratensis* omisit vocem *magnifice*. Codices minus passim correcti, ut *AntuERP.-max.*, etc., male habent *innotuit* pro *innotuerat*. Scripsi *Sarracenorum*, cum omnibus codicibus excepto *Pratensi* et *Molano AntuERP.* et *Max.-Lubec.* tres voces reticent, nempe, *grandi ex parte*: in *Munerato* solæcismus est *grandi cum ex parte*.

OBSERVATIONES.

Vix usquam clarius sanctum aliquem determinate circumscribunt Hieronymiana apographa, quam hoc die *Augulum* expriment: *In Britannia*, *Britannii* vel *Britanniis civitate Augusta*, natalis *Auguli* episcopi. Quod *Auguria* legatur in *Epternacensi*, facili lapsu ex *Augusta* corrumpi potuit. His concinit *Beda*: *Britannis in Augusta*, natale *Augusti episcopi et martyris*; ubi alterum librarii errorem vides in *Augusti* pro *Auguli*; de quo dubitari omnino non potest, cum *Rabanus*, qui quæ *Beda* sunt diligentissime refert, distincte legat *Auguli*. *Beda* fere ad verbum secutus est *Ado*; *Noster*, præter morem, non nihil de suo adjecit, sed quod non magis *Augulo*, quam cuilibet alteri conveniat, dum solum martyris titulum paraphraticè exposuit. Quæ sit illa *Britanniæ Augusta*, quæ martyris ætas, erudite disquirat *Henschenius*, cui cur litem intentet *Castellanus* pag. 558 prorsus non video: nam sive *Londino* appellationem *Augustæ* tribuat, sive *Eboraco*, nihil magnopere *Acta* adversabuntur. Sic sanctum ipsum unico versiculo alloquitur *Wandalbertus*:

Augule septenis mundum vincendo triumphas.

AUCTARIA.

MARCHIAN. incipit a proprio loci: « Elevatio corporis sanctæ Rictrudis. » In reliquis purissime *Usuardinus* est. Vide xii Maii.

PULSANEN., post *Auguli*, sic prosequitur: Item, sancti *Moysetis* episcopi. Eodem die, depositio beatissimi *Laurentii*, *Sipontini* episcopi. » Hæc quidem recte, ut in *Actis* videre est; non item quæ sequuntur: « In pago *Malensi*, sanctæ *Austrebertæ* virginis, in loco qui dicitur *Pauliacus*. » Prima periodi pars corrupta est, ubi pro *Malensi*, lege *Rothomagensi*. Alia id genus alibi recurrit, dum primis vocis elementis erasis, ultima etiam quandoque depravantur; sic in præsentī, pro *Malensis*, existimo lectum fuisse *Magensi*. Vide x Februarii.

ANTUERP.-MAJ.: « In Britannii civitate Augusta, natale sancti *Augulii* episcopi et martyris. Eodem die, sancti *Moysetis* venerabilis episcopi et confessoris. Aput *Asiam* provinciam, sancti *Appollinaris* *Jerapolitanis* antistitis, viri eruditissimi. » Vide *Acta*.

ROSWEYD. « In Britannia, » etc., ut præcedens. « Item sancti *Moysetis*, qui primo quidem vitam solitariam in eremo ducens, meritis et virtutibus, ac, signis, quæ faciebat per illum Deus, magnifice innotuerat. Qui postmodum, petente *Auvia* *Sarraceno*

Moyse ex Romano parvo acceptus est, in quo his verbis celebratur: *Sancti Moysetis, qui petente Mauria Sarracenorum regina, episcopus genti illius factus est Ado* ex monumentis ecclesiasticis elogium contexuit, quod *Noster* solitæ suæ brevitati eleganter aptavit, Quam celebre pacificum magni viri nomen sub *Valente* imperatore fuerit, ex *Socrate*, *Sozomeno* aliisque *Scriptoribus Græcis* ab *Henschenio* citatis, facile est colligere atque ex iisdem eorum hallucinationem reterege, qui ex recentioribus martyrologis *Moysetem* hunc nostrum cum altero cognomine, sed *Æthiope* confuderunt, ut in *Actis* accurate explicatum est. Vide prætera *Tillemontium* tomo VII, a pag. 593, ex quo attentius velim consideres, quam apte, inter *Carmeli* incolas ab *Alegræo* ejusque symmystis connumeretur. Cæterum toto etiam Occidente celeberrimam fuisse *Moysetis* memoriam, ex *Martyrologiis* nostris apertissime conficitur. At turpiter errat *Notkerus*, qui *Adonis* elogium describens, *Moysetem* in *Britanniis* retrahit, nisi librarii socordia factum dicamus ut, omisso vel deleta *Auguli* nomine, alterius patria ad alterum transierit.

C rum regina, episcopus genti illius factus, fidei catholicæ custodivit intemerata consortia, et gentem, cui datus fuerat episcopus, ex grandi parte ad fidem Christi convertit, sique in pace quievit. » Ex *Adone*.

CENTULEN. Primo loco *Augulum* annuntiat verbis *Adonis*, ferme ut duo codices proxime cititi. Deinde: « Aput *Asiam* minorem, sancti *Appollinaris* episcopi, viri eruditissimi. » *Moysetis* elogium mutilat, hoc modo: « Eodem die, sancti *Moysetis* venerabilis episcopi, qui gentem *Sarasinam* magna ex parte convertit. »

BRUXELLEN. pro *Auguli*, scribit *Auguli*: de reliquo annuntiatio ejus non *Usuardina*, sed *Adoniana* quoque est. *Moysetis* elogium ex eodem *Adone*, hinc interpolavit. Deinde cum aliis addit: « Aput *Asiam*, sancti *Appollinaris*, viri eruditissimi, *Jerapolitanæ* urbis antistitis et confessoris. » Demum in fine: « Item *Helenæ* reginæ. » Diximus pridie in *Auctariis* natalem ejus esse xviii Augusti.

D *HAGENOYEN.* *Usuardinus* quidem est, sed phrasim non nihil turbatiorem refert. In fine autem perperam subnectit: « Item, sanctorum martyrum *Theophili*, *Saturnini* et *Revocatæ*. » Vide quæ die præcedenti in *Auctariis* dicta sunt.

VICTORIN. in fine: « Aput *Asiam*, sancti *Apollin-*

naris Hieropolitanae (urbis) antistitis, viri eruditissimi. Eodem die, sanctæ Austrebertæ virginis et sancti Theodori martyris, » haud dubie *Heracleensis*, unus e quatuor megalo-martyribus, de quo in ctis.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. inter Moysetem et Augulum, *Moysem* alium *abbatem* interserit, eum, opinor, qui in Ægypto cum sex sociis matrum consummavit. Hunc recentiores martyrologi *Scythopoli* in Ægypto perperam ascripserunt, cum ex Vitis Patrum, variis locis ab Henschenio hic a pag. 46 recitatis, non Scythopoli, quæ Palestinae secundæ metropolis est, sed in *Schilisolitudine* a grassatoribus barbaris, cum sex fratribus interemptus sit. Vide plura ex Cassiano, Sozomeno et aliis apud Henschenium collecta.

CAMBERIEN. monasterii S. Mariæ Conventualium : « Monasterio Altimlarenci [*vult dicere* Altovillariensi] adventus sanctæ Helenæ imperatricis. » De eo agitur XVIII Augusti.

REGIN. SUEC., sub num. 130 : « Eodem die sanctæ Austrebertæ virginis et sancti Theodori martyris. » Vide supra.

VATICAN., num. 5949 : « In Gallia, sanctæ Austrebertæ virginis. » Jam dixi spectare ad x.

Editio LUBECO-COL., in prima annuntiatione fere pura, ad secundam, post *magnifice innotuit*, hæc subjungit : « Postquam vero gentem Sarracenorum, cui episcopus fuerit factus, ad fidem Christi convertisset, ad eremum rediit, et ibi cum sex crenitis a barbaris occisus est. » Quæ hic confusa sunt, in Actis explicantur. Sequitur : « Apud Asiæ provinciam, sancti Apollinaris, Jerapolitanae urbis episcopi et confessoris, viri eruditissimi. Eodem die, sancti Richardi regis, patris sanctæ Walburgæ virginis, qui omnia quæ habuit propter Christum dimisit et longissimam peregrinationem sumpsit, tandem feliciter obiit. »

Alterâ BELINI editio. In fine : « Eodem die, sanctæ Helenæ corporis adventus, ad monasterium Altovil-

lare, quæ mater Constantini imperatoris existens, ad hoc religiose vivendo, pervenire meruit, ut sacratissimæ crucis Domini nostri Jesu Christi fieret inventrix. » Vide dicta superius.

GREVEN. : « Item Anatholi, Ammonis, Statiani, Lucii, » ex Hieronym. « In Anglia, Odonis episcopi et confessoris. Ibidem, Guilelmi episcopi et confessoris. » Vide de utroque indicem Prætermisorum. De Apollinare et Richardo, fere ut editio LUBECO-COL. Additur : « Amancii episcopi confessoris. Frindrudis virginis Apolonii senatoris martyris, patris sanctæ Apolonie. » De his tribus vide etiam citatum indicem, et de ultimo speciatim in eodem indice ix hujus.

MOLAN. : « Binchii, Amoluvini episcopi et abbatis Lobienensis. » De Helena Belinum descripsit. In fine, minori caractere : « Eodem die, Richardi regis, patris sanctæ Walburgis, qui propter Christum longissimam peregrinationem subiit. » In aliis editionibus, sic incipit : « Cominii, natalis sancti Chrysolii, qui huc venit a Marcello papa ad prædicandum missus. » Ubi notandum, quod recte hoc die collocetur, qui in prima editione postridie ponitur, cum hæc clausula, « qui Dionysio notus huc venit. » Sequitur : « Binchii ex Laubiis, beati Amolvini, episcopi et confessoris. Die septima, sancti Odonis, episcopi et confessoris. In Anglia, sancti Parthenii, episcopi Lampsaceni : et sancti Lucæ, in Storio Græciæ. Marcianis, elevatio corporis sanctæ Rietrudis. » De Helena dictum est. Postea minutioribus litteris : « Apud Phrygiam, natalis beati numerosique martyrii, pariter ab universa urbe quadam Christianorum civium suscepti. Hujus auctor et dux exstitit, vir pietate et religione clarus, Adauctus nomine : cujus in confessione Christi constantiam, omnis populus sequens, cum mulieribus viri, cum pueris senes, cum civibus civitas, injecto igne concremantur, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam cum opto daretur, abscederet. Eodem die, civitate Lucensi, Richardi, regis, etc., » ut supra.

VI Idus.

Apud Armeniam minorem, natalis sanctorum Dionisii, Emiliani et Sebastiani. Eodem die Alexandriæ, sanctæ Cointæ martyris, hanc pagani correptam ad idola perducentes, adorare cogebant, quod cum illa execrans recusaret, vincula pedibus ejus innectentes, et per plateas totius civitatis eam trahentes, horrendo supplicio discerpserunt. [*Brouillart.* : « In provincia Lusitania, civitate Corduba, sancti Salomonis martyris.

Et *charactere cursivo* : Viriduno, sancti Pauli episcopi et confessoris.] Civitate Corduba, sancti Salomonis martyris.

NOTÆ.

Ex *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Albergen.*, *Danic.*, *Munerat.*, *Greven* et *Molan.*

« Eam de Usuardo Sollerius habet opinionem, ut in geographiæ leges peccasse noluert; hincque Lusitaniam scriptam ab illo fuisse negat, quod in ea

Cordubam collocarit. An memoria lapsus fuerit Usuardum nescio. Certe lapsa est manus. Brouillart.

VARIANTES LECTIONES.

Reliqui in textu *Dionisii*, et *Emiliani* juxta *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Munerat.*, etc. *Albergen.*, *Danic.* et *Greven.* pejus scribunt *Dyonisii* : recte *Molan.*, *Dionysii* et *Emiliani*. In *Pulsanen.* sphalma est *Juliani*. Nomen martyris Alexandrinæ octodecim ferme modis in Actis deformatum est. *Greven.* legit *Coynte* : *Molan.*, *Cointhæ* : *Tornacen.*, *Conitæ* : *Pulsanen.*, *Chontæ* : *Munerat.*, *Corinthæ* ; prætuli lectionem *Cointæ* cum *Albergen.* et *Danic.*, quod Rom. parvi lectio sit, et proximius ad *Quintæ* Latine accedat; quidquid aliter scripserit Ado : selige quod magis placet. De voce *ydola*, alibi dictam satis. *Munerat.* male ponit *correctam* pro *correptam*. *Pulsanen.* sensum mutilat scribens *execrasset*, pro *execrans recusaret*, et *vincula pedibus ejus innectentes* omittens. Error *Danic.* in *discerterunt*, supposito p correctus est.

Difficultas est circa positionem *Salomonis*, in qua

D pauci codices ab omnibus aliis differunt. Et inter puriores quidem *Marchianen.* legit : *In provincia Lusitania, civitate Corduba*; brevius *Rosweyd.* *In provincia Lusitania, sancti*, etc. His fere subscribit codex *Praten.* dum ponit : *In provincia Lusitaniæ civitate Corduba*. Atque hoc modo seipsisse Usuardum existimavit *Castellanus*. Cum vero objicerem inepte, tribui *Cordubam*, regnum *Saracenorum* sedem. regioni ab ea tam dissitæ, respondit disparatorum connexionem non aliud probare, quam quod *Usuardus* imperitus *Geographus* fuerit. Mihi vero non suadet auctorem ita impegisse circa provincias, quas oculis ferme suis lustraverat : censeoque proinde priora ea verba ad *Usuardum* non pertinere, atque adeo codices illos, a cæteris in eo discrepantes, inter puros connumerari non posse. Est præterea in *Pratensi* augmentum aliud, de quo in *Auctariis* agemus.

OBSERVATIONES.

Trium horum Armenorum martyrum præcipua, et distinctior notitia sumitur ex solis apographis Hieronymianis, quæ saltem præcipua expriment, a Romano parvo præteritam. Illa legunt : *In Armenia minore, natalis Dionisii, Emiliani, Sebastiani*. Istud, sola nomina refert : *Sanctorum Dionysii, Emiliani, Sebastiani*. Ado priorem fontem consuluit, eamque annuntiationem formavit, quæ ab Usuardo et Notkero fere ad apicem descripta est. An præter nomina et provinciam, eorum certamine (nam martyres censentur) nobilitatam, de iis quidquam comperit sit, ex Bollandi in Actis intelliges. Inspicere etiam notationem Florentinii, qua Bollandi opinionem magis confirmat, inter cætera solerter advertens, Acta sancti Emiliani mss. quæ penes se habuit, *corrupta in aliquibus ita esse, ut eia sensus percipiatur; imo, quod oculatissimum Bollandum aufugit, eadem, mutatis dumtaxat nominibus, continere, quæ apud Petrum de Natalibus in vita sancti Pantaleonis martyris prostant, et quod majus est, iisdem pene verbis, ac illam construi*. Hæc ille : quæ an sufficient, ut Jacobilli Acta ex opere nostro auferantur, in supplemento videbitur. In Wandalberti versiculo defuit locus Sebastano : sic canit :

Senas Dionysius ornat et Emilianus.

Cointam vel *Quintam, fidelem mulierem*. ex Rufino acceptam ego quidem non dubito. Sic de ea primus loquitur auctor Romani parvi : *Alexandriæ, sanctæ Cointæ martyris*. Adonis encomium ex laudati Rufini verbis ferme contextum Notkerus in integrum descripsit, Noster vix quidquam immutatum reddidit. Jam supra ad xxxi Januarii, dum de sene *Metra* ageremus, celebrem Dionysii Alexandrini epistolam citavimus, ex qua eadem *Cointa* hoc die. sequenti *Apollonia* desumptæ sunt. Vide indicatum ibi Ruinartii locum, vel potius fontem ipsum apud Rufinum lib. vi, cap. 31. Alia est aliorum Eusebii interpretatio, unde et varie apud Bollandum *Cointæ* martyrium explicatur. An autem *virginis* titulus ei ascribi possit, incertum relinquitur. *Salomon* martyri Cordubensis a solo Usuardo refertur, nimirum quod recentiorum Arabicæ illius persecutionis haberet memoriam : neque enim Salomonem alium Cordubæ pro fide passum novimus. Ab aliis et a Romano hodierno ponitur 13 Martii cum *Ruderico* presbytero ut in Actis videre est. Cætera, quæ huc spectare possunt, in Variantibus dicta sunt.

AUCTARIA.

PRATEN., præter inserta verba, de quibus in Variantibus egimus, addit in fine : « Viriduno, sancti Pauli episcopi et confessoris. » De eodem agunt plures alii codices Usuardini, sed modo tam diverso, ut additamentum esse apertissime pateat.

HERINEN., post textum purum et integrum, agit de eodem Paulo, sed hac phrasi : Viriduni, beati Pauli episcopi et monachi, ipsius ecclesiæ restauratoris et rectoris. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVAN. et EDIT. ULTRAJ.-BELJ. sola voce a priori distinguunt, nempe quod post *rectoris*, adjiciat epitheton *præcipui*.

MARCHIAN. et ROSWEYD. sic habent, ut in variantibus diximus, omni alio additamento carentes, ita ut puris proximi sint.

ANTUERP.-MAJ. in martyribus Armenis et in *Cointa* (quam *Conidam* vocat) fere genuinus est; de Salomone tacet.

CENTULEN., in prima annuntiatione Usuardinus, sic prosequitur : « Sanctæ Cohintæ virginis et martyris. Viridunis, sancti Pauli episcopi et confessoris. Civitate Concordia [pro Corduba], sancti Salomonis martyris. »

ANTUERP., MAX.-LUBEC. et UGHELLIAN., relato textu puro, subdunt : « Romæ, Pauli episcopi, Lucii et Cyriaci. » De qua trium sanctorum conjunctione, vide Bollandum et Castellanum hic nimis quam sæpe infra repetitur.

BRUXELLEN., solito purior, post *disperserunt* interterit : « In Hispania, civitate, » etc. In fine, « Romæ sancti Pauli episcopi et confessoris. Et sanctorum Lucii et Ciriaci. »

HAGENOYEN. ex *Cointa Torritam* facit, cætera puritati proximus. In fine autem : « Brixia [an non Papiæ?], Ivenii episcopi et confessoris. Romæ, sancti Pauli episcopi, Lucii et Cyriaci martyrum. » Vide Scriptores de quibus supra diximus.

BELINI prima editio, *Coytæ* scribit; altera, *Corinthæ*. In reliquis eadem addit, quæ, AntuERP. et MAX.-LUBECANA.

AQUINCINCT. « Romæ, Pauli episcopi, Lucii et Cyriaci. » Eadem ubique phrasis ab altero in alterum transmissa.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. incipit : « Pauli episcopi et martyris. Mengoldi, militis martyris. Sanctæ Helenæ reginæ, matris Constantini imp. » Tum : « Dionysii, etc. » De *Cointa* et Salomone, nihil.

Codex 3 BIGOTIAN. sig. D. 9 : « Eodem die

sancti Cuthmani. Nomen » ab aliis aliter scribitur.

Codex D. LE MARE, nota C. qui fuit Franciscan. : « Romæ, Pauli episcopi, Lucii, Cyriaci. »

VATICAN. 3949 solum adjicit : « Romæ, sancti Pauli episcopi, » ut habent apographa Hieronym.

ALTEMS. : « In territorio Dolensi, sancti Jacuti confessoris. » De quo vide Prætermisissos hoc die. « Monasterio Fiscanni, sancti Geuthmanni, Lemovicensis episcopi et confessoris. » In Missali Gemeticensi pervetusto, dicitur *Cuthmanni confessoris*. Et sic fere supra legit codex Bigotianus.

C STROZZ. et MEDIC. : « Item Romæ, sanctorum martyrum Paulini episcopi, Lucii et Cyriaci. Item, sancti Eventii vel Inventii episcopi et confessoris. Et sanctæ Helenæ virginis. » Paulinum hunc. aliorum *Paulum* esse, satis constat. Quæ sit *Helena virgo* nescio.

Editio LUBECO-COL., nusquam Usuardo similior, in fine solum addit martyres, de quibus supra; nempe : « Romæ, sanctorum Pauli episcopi, Lucii et Ciriaci martyrum. »

GREVEN. eosdem annuntiat et eodem modo. Tum : « Item, Julii papæ, quem Ado et Usuardus ponunt pridie Idus Aprilis. Eudoaldi, episcopi Lugdunensis et confessoris. » Est verosimiliter *Chagnoaldus* Laudunensis, de quo vi Septemberis. « Pauli Viridunensis episcopi et restauratoris præcipui. Thyadghermi, episcopi secundi Halverstadensis et confessoris, in Werdena quiescentis. » Vide Bollandum in indice Prætermisissorum. « Inventii, episcopi Papiensis et confessoris. Chunibaldi confessoris. Mengoldi militis. Gislarii presbyteri. » De hoc et Chunibaldo, vide citatum indicem. « Helenæ Christianissimæ reginæ translatio. » Et hujus et vitæ historia dabitur xviii Augusti.

MOLAN. « Romæ, Pauli episcopi, Lucii et Ciriaci. Ipso die, depositio sancti Pauli episcopi Viridunensis, » etc. « Item Hoi, natalis beati Mengoldi, gloriosissimi martyris. Natale sancti Chrysolii, qui Dionysio notus huc venit, a Marcello papa ad prædicandum missus. » Sed hæc postrema in aliis editionibus correctæ et ad præcedentem diem melius revocata. In his porro ita habet. : « Eodem die, natale sancti Nicetii episcopi Bisuntini et confessoris, præclaræ sanctitatis viri. Ipso die, depositio sancti Pauli, etc. Die octava, sancti megalomartyris Theodori ducis exercitus, » de quo nos pridie. « Romæ, Pauli, » etc. Demum

charactere minori : « In Bithynia, beati Eugenii, A ciuntur a Bollando ad xvii Julii : quia eo die Venetias translati.

V *Idus.*

Die 9.

Apud Alexandriam, passio sanctæ Apolloniæ virginis, cui persecutores, omnes primum dentes excuserunt. Deinde cum minarentur vivam se eam incensuros, nisi cum eis impia verba proferret, illa paululum quid semetipsam deliberans, repente se e manibus impiorum prorupit, et in ignem, quem paraverant, prosilivit. Suevo apud Cyprum, sanctorum Ammonis et Alexandri. [Addit Bouillart., *cursivo charactere* : Fontenella, sancti Ansberti episcopi et confessoris.]

NOTÆ.

Textum purum referunt soli codices *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* Plerique alii codices in eo potissimum excedunt,

quod, sive ex Pratensi, sive aliunde, textui adiciant sanctum *Ansbertum Rothomagensem episcopum*, ut brevi ex Auctariis cognoscas.

VARIANTES LECTIONES.

Verum virginis nomen *Apollonia* est, non *Appolonia*, ut *Muneratus*, nec *Apolonia*, ut *Grevenus*. Pro *vivam se eam*, posuit *Herinien.* *vivam eam se* : *Greven.* et *Molan.* *eam se vivam*; ubique recte, et cum *Adone*, quem postremi ambo pressius etiam secuti hic sunt in interpositione vocis *ageret*, legentes, *paululum quid ageret, intra semetipsam*, etc. Ultro fateor id ad claritatem conferre, verum codices omnes tum mss., tum excusi, ei lectioni plane repugnant. Pejus habet *Munerat.* *paulum quidem* : et *exilivit* pro *prosilivit*. *Suevo* diserte exprimunt codices passim, non *Sueno*, ut vult *Castellanus*. *Siero* in *Tornacen.* *Sieno* in *Munerat.* *Suevi* in *Greveno*, rejicienda sunt uti et *Avinionis* pro *Ammonis* apud præfatum *Munerat.* Alias *Suevo*, vel *Sueno* inflexiones vide in *Actis*, ubi locum ignotum esse comperies

B In eegrapho nostro Pratensi ad calcem apponitur, *Fontenella, sancti Ansberti episcopi et confessoris*. Sed cum ea verba a Sirmondo lineola subducta sint, noteturque illa ipsa in codice B, esse in textu, et ab eadem manu, signum est prætenso autographo adjecta fuisse; atque adeo codicem illum inter puros servandum putavi. Potuit præfata annuntiatione ex aliquo Hieronymiano accipi, præsertim ex Lucensi, qui fuit olim sancti Wandregisili, ubi ejus positio recte signatur : *In Alto-monte super Sambre*. At quisquis codicem illum auxil, aliter annuntiationem formavit, et inde alios codices transiit. non ubique uniformiter expressa, ut ex Auctariis patebit.

OBSERVATIONES.

Hæc est *admiranda illa Apollonia, provecæ ætatis virgo* et martyr inclyta, quam die proxime præcedenti, ex citato ibi *Rufini* loco cum *Petra, seu Petrano* et *Cointa* seu *Quinta* acceptam diximus, inde primum extracta ab auctore Romani parvi : *Alexandria, Apolloniæ virginis*; selecto, opinor, pro ejus arbitrio, hoc die; ad quem *Ado* rursus elogium ex laudati *Rufini* versione contexit, a *Notkero* integre descriptum, a *Nostro* modicissime imminutum. Et in hac quidem martyrologorum serie celebratur Apollonia, quæ apud Hieronymianos codices, *Bedam*, *Florum*, *Rabanum*, et *Wandalbertum* ignota est. Cur Sanctæ hujus martyrium *sub Decio* collocet *Baronius*, æque ac præcedentia *Metræ* et *Cointæ*, haud satis quoque conjicere, cum furentis populi in Christianos rabie, superstitè adhuc *Philippo*, hæc contigisse planissime constet ex laudata jam sæpius *Dionysii Alexandrini* ad *Fabium Antiochenum* epistola. Nos passionis causam et tempus assignavimus in *Tractatu* nostro de *patriarchis Alexandrinis* num. 164, quæ fusius explicantur a *Tillemontio* tomo III, a pag. 293. Utrum præter hæc admitti possint *Acta* alia subinde conficta; porro an secunda aliqua *Apollonia* recte ad *Juliani* tempora revocetur, vide apud *Bollandum*, et hic infra in *Auctariis Greveni*.

C In apographo Hieronymiano Lucensi perperam divisa sunt *Ammonis* et *Alexandri* nomina, per interpositionem citatæ superius annuntiationis, *sancti Asberti*, pro *Ansberti, episcopi*. Reliqua utrumque conjunctum servant, *Sueno*, vel *Sueno apud Cyprum*. Locum certaminis negligit *Epternacense*, socios anonymos xx adiciens. Tu hos aliosque a recentioribus confusos, ad classes suas in *Actis* reductos invenies, et nonnulla etiam in *Florentini* notatione satis accurate observata. Nobis certum est *Usuardum* ex aliquo Hieronymiano codice annuntiationem suam desumpsisse, in quo verosimiliter sic reperit, quemadmodum in textu legimus; nisi quod forte de suo alterum alteri anteposuerit. *Rabanus* ex eodem fonte sua descripsit; ex hoc, *Notkerus*, et hi ambo diserte cum *Usuardo* legunt *Suevo*, editore ad marginem per asteriscum indicante *Soli*, ut forte alibi repererat, unde et verosimiliter in *Romanum* hodiernum ea positio derivata est. De solo *Ammonem* agit *Wandalbertus*, at cum tres synonymi hoc ipso die apud Hieronymianos recolantur, quem proprie vellet, aliis determinandum relinquo. Sic habet :

Quinis Ammonem recolunt pia vota beatum.

AUCTARIA.

MARCHIAN., purus in textu, subdit : « Ipso die, sancti Ansberti Magnensis episcopi. » Exesis, opinor, primis litteris, imperitus librarius ex *magensis*, quæ est postrema pars *Rothomagensis*, efformaverit *magensis*. Non video id aliter posse intelligi.

ANTUERP. et *MAX.-LUBEC.* adiciunt : « Fontinellæ monasterio, sancti Ansberti archiepiscopi Rothomagensis et confessoris. »

PULSANEN. incipit : « Apud Canusium civitatem Apuliæ, depositio beati Sabini episcopi et confessoris. » Apolloniam refert absque elogio. Tum : « Apud Cyprum, sanctorum Ammonis et Alexan-

dri. Eodem die, beati Rotomagensis ecclesiæ archiepiscopi. »

ANTUERP.-MAJ. : « Alexandria, sanctæ Apolloniæ virginis et martyris. » Desunt textus reliqua, quibus substituntur : « Apud Pontum provinciam, sancti Athenodori episcopi, fratris beati Gregorii, qui Theologus cognominatus est. Fontanellæ monasterio transitus beati Ansberti episcopi, » Omittit quæ alii clarius explicant, « Rothomagensis ecclesiæ, etc. »

ROSWEYD., in prima satis purus, addit : « In Blandinio, sancti Ansberti episcopiet confessoris. Apud

Cyprum, Alexandri martyris et Ammonis confessoris. » Titulus *martyris* aequè quadrat utrique.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVAN. et edit. ULTRAJ.-BELG. textui puro adjungunt : « Eodem die apud monasterium Fontinellæ, natale sancti Ansberti Rothomagensis episcopi et confessoris. » ALBERG. et DANIC. agunt de « Paulo Virdunensi, » etc.

CENTULEN. Deest Apolloniæ elogium. Tum : « In Ponto civitate Gneocæsarea, sancti Athenodori, episcopi, fratris beati Gregorii. Civitate Rothomago, sancti Ansberti archiepiscopi et confessoris. »

BRUXELL. incipit : « Commemoratio beatæ et semper virginis Mariæ » (Octavam Purificationis, ni fallor, indicat.) In Apollonia modice interpolatus est. « Apud Cyprum, » etc., ut Pulsanensis. Sequitur : « Eodem die, translatio sancti Ansberti, Rothomagensis archiepiscopi et confessoris, qui in monasterio Altimontensi fuerat exsilio relegatus, et apud Fontanellam sepultus, et inde postea in Blandinium hac die translatus. Apud Virdunum, » etc. B

Vide supra.
HAGENOV. elogio Apolloniæ addit : « Et ipsam sod lent invocare, dolorem dentium sustinentes. » In fine : « Item Fontinellæ monasterio, sancti Ansberti archiepiscopi Rothomagensis depositio. Apud Virdunum, etc. In Bavaria, Altonis confessoris » Qui fuit abbas in Altenmunster.

AQUICINCT. : « Ipso die, sancti Rothomagensis archiepiscopi. »

VICTORIN et REG. SUEC., sub num. 130 : « Apud Pontum provinciam, sancti Athenodori episcopi. Canusia civitate, sancti Savini episcopi. »

MATRIG.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Apolloniæ virginis et martyris, cum multis aliis : Dionysii episcopi Alexandrini, exhortatoris prædictorum martyrum. » Vide observationes.

VATICAN., sub num. 8949, charact. Longobard., quod fuit olim Beneventanum, sæpe jam superius citatum, primo loco habet : « Natalis sancti Sabiani, Canosini episcopi et confessoris. » C

UGHELLIAN. : « Fontenellæ monasterio, sancti Ansberti, episcopi Rothomagensis et confessoris. »

STROZZ. et MEDIC. : « In Oriente [quid ni in, Meridie ?] sancti Savini episcopi. In Fontanellæ monaste-

rio, sancti Ansberti. episcopi Rothomagensis et confessoris. »

Editio LUBECO COL. de Ansberto, Paulo Virdunensi, et Athenodoro, scripsit ut supra. In fine : « Ipso die, beati Altonis confessoris. »

BELIN. in utraque editione pro *Ansberti* scribit *Ansberti*. Prior habet : « Suevo apud Ægyptum de quo vide Acta. »

GREVEN. : « Octava Purificationis beatæ Mariæ. Ammonis, Thomæ et aliorum xxxvii. Item Emiliani. » Confusa hic nomina ex Hieronym. « Monasterio Fontanellæ, sancti Ansberti, episcopi Rothomagensis cui cum puella nobilis nomine Angadrisima desponsata fuisset, et utrique cælibatus magis placeret, illa oratione impetravit, ut turpissima et leprosa efficeretur. Sed post a beato Audoenno Rothomagensi archiepiscopo, Christo consecrata, pristina pulchritudini est reddita. Ansbertus vero, sub sancto Wandragisilo, abbate Fontanellæ, monachus primum, deinde abbas factus : postremo, beato Audoenno in episcopatu digne succedens, in pace quievit. In Britannia, Teylliani confessoris. In Hibernia, Trovani episcopi et confessoris. Apud Pontum provinciam, beati Athenodori, episcopi et confessoris fratris beati Gregorii Niceni. Altonis, confessoris. In Hibernia, Tarabata virginis. » Hactenus ambæ editiones, mxxv et mxxxi, sed postrema adjecta sequentia, plane apocrypha : « Eodem die, sanctæ Apolloniæ alterius, virginis et martyris, quam Julianus Cæsar pro fide Christi, primum fecit virgis cædi, deinde in equuleo suspensam, vivam jussit excoari, ac de carnibus ejus particulas scindi : ad ultimum post dentium atrocem evulsionem, gladio transverberatam, Christi martyrem fecit. » Vide Bollandum et Castellatum hic.

MOLAN. prima edit. : « Fontanellæ monasterio, sancti Ansberti archiepiscopi sanctæ Galliarum sedis Rothomagensis. » In aliis sic habet : « Gandavi in Blandinio, ex Fontanellæ monasterio, sancti Ansberti, sanctæ Galliarum sedis archiepiscopi. In Hoy, sancti Maingoldi, ducis et martyris, regis Hugonis Anglorum filii ; » quem in prima editione melius pridie posuit. « Die nona, sancti martyris Nicephori. » Est is qui Sapricio palmam præripuit.

IV Idus.

Die 10.

Romæ, natalis sanctorum martyrum Zotici, Hirenei, Jacincti, et Amantii. In Oriente, sanctæ Sotheris virginis, quæ graviter et diutissime alapis cæsa, cum cætera quoque pœuarum genera vicisset, gladio martyrium consummavit. Item Romæ via Lavicana, militum decem. ^a Apud Castrum Cassinum, sanctæ Scolasticæ virginis, sororis sancti Benedicti abbatis. ^b In pago Rothomagensi, sanctæ Austrebertæ virginis.

NOTÆ.

Textus est *Praten.*, *Marchian.*, *Rosweyd.*, *Antuerpien.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

^a Ut locus esset Austrebertæ in ultimo versu is ab Usuardo deletus fuit totus, et paulo minutioribus litteris scripta hæc, *sororis S. Benedicti abbatis*. Deerat primo exemplo S. Austreberta. Suos codices debuit sequi Sollierius : aut si Pratenensis visus est hoc loco potior, potior ubique videri debuit, cum hujus additamenti eadem, ac cæterorum, scriptura

D sit. Non moneo hic appositè memorari S. Austrebertam. Hoc die obiisse sanctam illam virginem una omnium sententia est. BOUILLART.

^b Hæc apud Boullartium ad oram paginæ leguntur manu scripta : *Hæc non sunt Usuardi. Vide Acta SS. Mabillonii, sec. III, part. I. pag 28 A.*

VARIANTES LECTIONES.

Scribendum erat *Irenæi et Hyacinthi*, ut correxit Molan. Sed cum nulli codices ita legerent, putavi servandam scrupulosius mediæ ævi lectionem. Mu, nerat. pro *Zotici*. male posuit *Zonei*. Item *Hyrenei* quod etiam habent Ant. et Max.-Lubec. in Praten. pro *Jacinti* est *Jacini*. *Amantii* pro *Amantii* communis multorum codicum error est. *Soteris* scribit Marchian., cujus lectio præferenda esset, nisi codices

omnes repugnarent. Solus Pratenensis habet *Casinum*, recte opinor, sed reliqui omnes, ut in textu ; qui etiam concordant in *Scholastica*, licet Molanus correxerit *Scholasticæ, Rothomagensi* est. fere omnium, excepto Prateni, qui etiam legit *Austrobertæ* cum Marchianensi et Greveno ; reliqui, ut in textu : solus Molanus scribit *Austreberthæ*.

OBSERVATIONES.

Ex quatuor primis martyribus aliqui cum Sotere aut Soteride in apographis Hieronym. conjuncti, a

Beda discernuntur : ubi clarius et exactius expressa quatuor nomina. Romanum parvum forte in ortho-

graphia a Rosweydo correctum (ut in Beda verosimiliter fecere Henschenius et Papebrochius) etiam accurate scribit, quemadmodum et Ado, cui procul dubio ad elogium materia defuit. Meminit idem Romanum parvum *Soteris*, positione non expressa, nisi quis copulativam et ad priores Romanos martyres putet astringendam. Aliter sane Romaniparvi textum accepit Ado, qui, Græca fortasse nominis origine deceptus, *Soteridem* primus in *Orientem* transtulit, atque in eo Nostrem sequacem habuit. *Non item Notkerum*, inquit Castellanus, *qui Rabanum imitari maluit, et antiquiores; forte advertens, verosimilius in Italia mortuum, quæ sancti Ambrosii consanguinea fuit*. Non potuit *Antiquiores* alios intelligere, præter Hieronymi apographa; at enim diligentiam hic suam desiderari passus est, vir de cœtero accuratus, cum Notkerus (sive unam sive geminam Soterem fecerit) ipsissima Adonis verba hoc die ad apicem referat. Hoc Castellanum fallere potuit, quod annuntiationem Notkeri legerit VIII Idus seu VI hujus, his verbis conceptam: *Romæ via Appia, in ejusdem cœmeterio, passio sanctæ Sothe-ris virginis et martyris*. Quæ omnia, excepta ultima voce, ex Rabano accepta ultro fatemur, ut nos ipso die ex Greveno diximus. Rursus *Sothe-ris sacratissima virgo* apud Adonem et Notkerum refertur XII Maii, ut ibi indicabimus. Dubitat hoc loco Florentinus, virone an mulieri aptandum sit *Soteris* nomen: item utrum his eadem virgo annuntietur, ut de Agnetæ factum vidimus: sed hæc aliam et dis-

Aquisitionis et loci sunt. Laudatiunculam, quam ei Ado concinnavit, Noster descripsit. Ne hic diutius immorer, videatur Bollandi commentarius, in quo ex Ambrosio adducuntur quæ ad veram virginis laudem spectare possunt, aliaque ad ejus cultum pertinentia. Ruinartius in Selectis, pag. 405, sancti Ambrosii loca etiam producit. Castellanus in notis breviter collegit, quæ curiosiora sunt, pag. 600 et 681. Tillemontius autem cum Panceratio conjunxit tomo V, a pag. 259.

Sequitur, *Militum decem*, qui in Romano parvo, Adone, Nostro et Notkero, nudis solum nominibus referuntur. *Scholastica* a Nostro adjecta est, quam ampliori encomio Rabanus et ex eo Notkerus exornant. Sed quid de *Austreberta*, soli Nostro nominata? Dicam ingenue, non immerito me dubitare, utrum ab Usuardo ipso fuerit posita, idque adeo, quod ejus non meminerint codices duo, mihi certe æstimatissimi Heriniensis et Tornacensis, non solum hactenus prætermittere, quod Usuardi genuinum est, præsertim in sanctis Franciis, sic ut conjectari nullo modo possum quid scriptores movisset ad reticendam sanctam alias notissimam, si in Usuardi autographo fuisset expressa. Servanda nihilominus fuit in textu, ne ex arbitrio meo potius, quam ex aliorum codicum auctoritate, Usuardi simplicitatem videam definire. Quid versibus suis indicet Wandalbertus, dicat alius interpres:

Sother, Irenæus et Scholastica virgo quaternis
Egregia pariter meritum laude nitescunt.

AUCTARIA.

Jam dixi HERINIEN. et TORNAC. Austrebertæ non meminisse. Consentit et his PULSAN., in eo singularis quod ordinem martyrum Romanorum inturbet, et pro *Amantii* scribat *Amarini*. Tum sic: « Item Romæ, sanctæ Sothe-ris virginis. »

ANTUERPIEN.-MAX., LOVANIEN., LEYDEN-BELG et editio ULTRAJ.-BELG. in eo solum a puritate deficiunt, quod primo loco Scholasticam annuntiant, atque in fine pro *Austreberta* ponant *Austreberge*, quod et in nonnullis aliis codicibus legitur. In Belgica editione deest nomen unius ex quatuor primis martyribus.

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERG. et DANIC. Etiam primum locum Scholasticæ tribuunt, sed Usuardino textui hæc superaddunt: « Hujus animam de corpore egressam, vidit sanctus Benedictus in columbæ specie, cœli secreta penetrare. Qui tantæ ejus gloriæ congaudens, Deo gratias reddidit, ejusque obitum fratribus denuntiavit. Quos etiam protinus misit, ut ejus corpus ad monasterium deferrent, et in sepulcro, quod sibi præparaverat, collocarent; ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret. » An ea conjunctio duret, alibi controvertitur.

CENTULEN. textui nonnihil abbreviato, subjungit in fine: « Sanctonas, sancti Trojani episcopi et confessoris, » quæ verba ANTUERP.-MAJ. etiam posuit, sed inter Scholasticam et Austrebertam. Cæterum spectat *Trojanus* iste ad xxx Novembris.

BRUXELL. elogium Scholasticæ ex ULTRAJ., etc., hic relatum, ex parte mutilat, post « secreta penetrare, » sic legens: « Quo viso, ipse corpus sororis defunctæ fecit ad suum monasterium deferri, et in sepulcro quod sibi ipsi præparaverat, sepeliri. Et illud postea Cynomannis translatus est. » Sequitur de Soteride, omissis martyribus Romanis. Tum de x militibus. Post *Rothomagensi*, hæc inserit: « In loco qui vocatur Pauliacus. Eodem die apud Nivel-lam, elevatio sanctæ Gertrudis virginis. » Demum manu Belgica recentiori: « Item in valle, quæ dicitur ad stabulas Rodis, beati Guillelmi confessoris. Qui ex comite Pictaviæ ac duce Aquitanie ferocissimo factus est strenuissimæ vitæ eremita solidissimus, ac miraculorum patrator validissimus. » Vide hæc in Actis diligentissime et exactissime discussa.

HAGENOVEN. plura de Scholastica admiscet non adeo probata. Sic loquitur post *sancti Benedicti abbatis*: « Hæc reatrix erat multarum sanctarum virginum sanctimonialium. Quæ quodam die, cum sanctus Benedictus ad eam visitandi gratia [venisset], et mox recedere vellet, pluviam a Deo cum tonitruis obtinuit, et sic illum [ille] cum ea invitatus pernoctavit. Hujus animam in brevi postea de corpore egressam, vidit Benedictus frater ejus in columbæ. » etc.

VICTORIN. pro *Amantii*, scribit *Amarii*. In fine ut CENTUL. de sancto Trojano.

ALTEMPS. in Anglia auctus: « Ipso die, sanctæ Vivinnæ abbatissæ. »

STROZZ. et MEDIC. primo loco: « In partibus Tusciæ, qui dicitur Pauliacus, transitus sancti Guillelmi, eremite et confessoris, magnæ sanctitatis et gloriosi miraculis viri. »

Codex MONTIS SANCTI. « Sanctonis civitate, depositio sancti Trojani episcopi, et Boldegundis abbatissæ. »

EDITIO LUBECO-COL. Scholasticam primo loco refert. ut ULTRAJ., etc. Sequitur: « Eodem die, sancti Guillelmi confessoris. Hic prius dux fuit Aquitaniorum et ultra modum flagitiosus, sed postea divino nutu compunctus, abrenuntiavit sæculo, monachalem habitum assumens, factus est servus servorum Dei. Hic centies per noctem et diem genua flectebat, transiens de activa ad contemplativam vitam. Etiam ad tantam perfectionem pervenit, ut spiritu prophetiæ fulgeret. Qui postmodum firmatus corpore, et sanguine Christi participatus migravit ad Dominum. » Deinde in textu admistum, quod Soteris *sub Diocletiano Augusto* sit passa. « Sanctonas, S. Trajani episcopi et confessoris. »

BELIX. in secunda editione paulo correctior est; in utraque primo loco annuntiat: « Natale sancti Guillelmi confessoris, ordinis eremitarum sancti Augustini. » Videantur Acta.

GREVEN.: « Apud Sanctonas, Trojani episcopi et confessoris. Elevatio sanctæ Gertrudis virginis Guillelmi comitis Pictaviensis et confessoris. Qui cum se flagitiis primo totum dedisset, et schismati Petri Leonis faveret, a beato Bernardo terrificè correptus, tandem ad cor rediit: ferreamque lorica-

ad carnem induens, austeram vitam duxit, ac sui nominis ordinem initians, quievit in pace. » Ubique confusio ab Henschenio erudite sublata.

MOLAN. in Guiljelmo Belinuo descripsit. Dein : « In Campania, natale sancti Sylviani episcopi et confessoris. » Ista scribit Rabanus : Hieronym. et Notkerus *Silvanum* nominant. Sequitur : « Et Balddegundis abbatissæ, » quam aliqui in virum transformarunt. Editiones aliæ incipiunt : « In stabulo Rodis, natale sancti Guiljelmi, » etc., ut prior. Deinde : « Arvernensis, depositio sancti Sigonis, ejusdem

A civitatis præclaræ sanctitatis episcopi, et confessoris, tempore Clotarii regis. Die decima, sancti martyris Charalampi, » De Silviano et Bagdegunde ut supra. Denique litteris minutioribus : « Dordraci, sanctæ Suræ virginis et martyris commemoratio, sub nomine Soteris, quod Latine interpretatur *salvatrix*. » Videatur Bollandus hac die. Certe non satis evincit Castellanus, Suram hanc seu « Zuwardam » Dordracenam cum Soteride Romana, vel Orientali confundendam.

III Idus.

Apud Lugdunum, natalis sancti Desiderii episcopi et confessoris. Eodem die castro Nantonense, sancti Severini abbatis monasterii Agaunensis, cujus precibus cultor Dei rex Clodoveus a diutina infirmitate sua liberatus est. Alexandriæ, depositio sanctæ Eufrasie virginis, quæ in monasterio virtute abstinentiæ et miraculis etiam claruit.

NOTÆ.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Marchian., Antuerp.-Maj., Pulsanen., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Male in Tornacen. scribitur *Laudonensi* pro *Nantonensi*, pejus in Munerato, *Nannetensi* : nec bene Greven. *Nautoniensi*; Molan., *Nantoniensi* : Praten., Marchian. et Munerat. legunt *Acaunensis*; Antuerp.-Maj., *Agaunensis*; Pulsanen., *Athavunensis*; Greven., *Anganensis* : melius in textu. Prætensum autographum scribit *Flodovehus*, vel *Flodevechus*, alius cod. Pratensis et Antuerp.-Maj. *Flodoveus*, item Herinien., Pulsanen. et Greven. At Munerat.,

B opinor errore typothetæ, *Clodoneus*; vera est aliorum et textus lectio. Pulsanen. et Antuerp.-Maj. omittunt *Rea*; Marchian., pro *diutina* habet *diuturna*; Antuerp.-Maj. simpliciter ponit, *ab infirmitate sua liberatus est*. Reliqui in textu, *Eufrasie* ex omnium codicum consensu, licet Tornacensis rectius legat *Eufrosinæ*, ut in Observationibus latius explicabitur.

OBSERVATIONES.

Usuardus hoc die sanctos præterit, qui apud Bedam et Adonem diserte exprimuntur. Ille *Calloceri* et *Parthenii* meminit, atque ex ipso Rabanus; hic *Simplidis Viennensis*, quorum nemo a Nostro commemoratur. Id autem cum Castellano potissimum demiror, cur Ado, in producendis ecclesiæ suæ sanctis præsulibus, alias, et hoc ipso die, tam liberalis, cur, inquam, illustrem illum *Desiderium* ejusdem ecclesiæ decessorem suum non annuntiet, a Bedæ diserte positum : *Eodem die, Lugduno, Desiderii episcopi?* Nec obest Rabani silentium, cum Bedæ textus ex Wandalberto confirmetur. Displicet quidem positio; neque omittendus erat titulus *martyris*, merito ei ab aliis ascriptus, utpote qui famosæ Brunchildis jus su, primum exsilio multatus, deinde *Pris-iniaci*, non *Lugduni*, lapidibus obrutus; fuste percussus et necatus est, ut fusius ex ipsiusmet Adonis relatione narrat Notkerus xxiii Maii, hodie translationem commemorans. Hic a nobis quæritur, an neutro die ab Adone consignatus sit : cum utroque Rosweydo in appendicem rejiciatur? In varias partes se versat Castellanus, sed tandem in Corollario ad finem voluminis, ex Notkeri verbis xxiii Maii, se elicere putat, quod Ado in Martyrologio de eo plane non meminerit. Verba Notkeri sunt : *De quo quia venerabilis Pater Ado, ejusdem ecclesiæ nostra ætate pontifex, utpote in præsentia posito, et ob id suis in cunctis notissimo, aliquid speciale dicere superfluum existavit*. Quanti momenti sit ista ratio, judicialii : ego certe Notkeri hodiernum textum vere Adonianum nihilominus crederem, nisi me Usuardi silentium prohiberet, qui soliti ductoris sententiam non neglexisset, si eam in ejus Martyrologio reperisset; *confessoris* præterea titulum Bedæ verbis certo non additurus, ubi tam aperte martyrio coronatus declaratur; quemadmodum et Florus xxiii Maii pro-

nuntiat, ubi proprio loco dicetur. Ne hic longior sim; videantur Acta, præfata illa die xxiii Maii, in quibus res tota operosius deducitur et illustratur. Wandalberti versus ex Bedæ textu hoc die clarissime profluunt :

Ternis hinc Desiderius Lugduna coronat
Mœnia : Partem io et Calocero Roma refulget

C *Severini* abbatis Agaunensis, miraculis clarissimi, memoria in nullis antiquis Martyrologiis reperitur; eum primus Noster suo inseruit : cur autem *Clodovei* nomen passim in *Flodovei*, vel *Flodovehi* transformatum sit, non est operæ pretium indagare. Vitam ejus ab anonymo scriptam et in Actis editam, interpolatam esse fatentur eruditi; an primigenia a Mabilione 1 sæc. Bened. in appendice pag. 568 vulgata, omni nævo immunis sit, in supplemento examinabitur. *Euphrosynam* cum Usuardo retulimus supra Kalendas Januarii, desumptam ex Adone, cujus elogium inter Auctaria invenies. Bollandus, ut ibi diximus, inter Prætermisissos in hunc diem rejecit, Castellanus ad xxv Septembris. Hic autem Romanum parvum, ex ipso Ado, et ex utroque Noster, non *Euphrosynam*, sed *Euphrasiam* memorant. Ex elogio colligi videtur, et ex aliis probatur, eandem sub utroque nomine latere sanctam. Unde Rom. hodiernum i Januarii recte *Euphrosynæ* aptavit, quod de *Euphrasia* Ado et Usuardus hodie posuerunt. Vide quæ ibi Observationibus dicta sunt. Nec sane diversa est, quæ xxv Septembris apud Græcos colitur, quod die verosimilius obisse censenda est, magnis illis laudibus ornata, quæ in Actis fuse enarrantur. An satis sincere et vere, dubitant eruditi non pauci, inter quos Tillemontius tomo X, pag. 80, quorum argumenta in Supplemento Februarii accuratius excutientur.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAX. LUBEC. hoc die sanctos referunt, qui a Nostro sequenti ponuntur. Ita habent : « In Africa, sanctorum martyrum Saturnini presbyteri, Daviti [Dativi] Felicis, Apulei et sociorum eorum-

dem, qui passi sunt pro Christo sub Anolino proconsole. Apud Lugdunum, Desiderii episcopi. In Alexandria, depositio Eufrasie virginis, quæ in monasterio, ut illius vita docet, mira abstinentia fabsti-

mentiae virtute] virtute et miraculis claruisse cognoscitur. » De Severino tacent.

ROSWEYD. penultimo loco, textui inserit : « Romæ, Calocerii et Partenii martyrum. » Pro *Eufrasia*, scribit *Eufraçia*; cætera satis purus est.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. fere similes sunt duobus primis; sic habent : « In Africa sanctorum martyrum, Saturnini, Daniti, Felicis presbyteri, Apulei et sociorum eorumdem. Qui passi sunt pro Christo, sub Juliano imperatore, Anolino proconsole. » Sequitur de Desiderio, pure. Tum : « Alexandria, depositio sanctæ Eufrosynæ virginis, quæ in monasterio, ut illius vita docet, mira abstinentiæ virtute et miraculis claruisse cognoscitur. » In omnibus etiam prætermittitur Severinus.

CENTULEN. : « Apud Lugdunum, sancti Desiderii episcopi et confessoris. In pago Vastinensi, castro Mandonis, sancti Severini abbatis monasterii Agaunensis, cujus precibus cultor Dei rex Francorum Clodoveus [videtur antea positum fuisse Flodoveus, sed *erasa est pars superior, f. unde quod superest, format e.*] a sua infirmitate liberatus est. Alexandria, sanctæ Eufrasia virginis. »

BRUXELLEN. incipit : « Apud Viennam, sancti Simplicidis episcopi et confessoris. » Tum de Severino pure. De Eufrasia vero ut ANTUERP., supra.

HAGENOYEN. de Saturnino, Davito, etc., cum ANTUERP. adiecit tamen in fine, et *Juliano imperatore*. Reliqua fere coherant cum textu. In fine : « Item Yminæ virginis. » An *Solinæ*?

VICTORIN. et COD. REG. SEC., signatus num.

130, in fine : « Item sancti Amasii episcopi et confessoris. » Nec in Actis, nec Prætermisiss est.

VATICAN., num. 3949 : « Campaniæ, sancti Castrensis, episcopi et confessoris. Romæ, Caloceri et Partenii. » Coluntur duo postremi xix Maii.

UGHELLIAN. initio habet : « In Africa, sanctorum martyrum Saturnini, » etc., ut in ANTUERP.

ALTEMS. : « Monasterio Glascoviensi, sancti Blesii martyris. » Quis hic sit, nondum licuit invenire.

STROZZ. et MEDIC. : « Item, sancti Caloceri archiepiscopi Ravennensis. » Vide Henschenii comment.

Editio LUBECO-COL. incipit a Severino. Dein de Saturnino cum sociis, et de Eufrasia, ut supra. Diem claudit : « Apud Viennam, sancti Sinnipidis episcopi et confessoris. » Lege *Simplidis*.

BELIN. incipit a Saturnino ut ANTUERP. De Desiderio, pure. Pro *Eufrasia* scribit *Euphrosina*. In fine : « Castro Nanthoniense, » etc.

GREVEN. ex corrupto Hieronymi textu hæc manca et confusa miscet : « In campania, Basiliani, Amanitii. In Africa, Victoris, Felicis, Januarii, Zotici, Herenei. In Apamia, Basiliani, Penis. » Vide Bollandum, et Florentinum, « In Hibernia, Epiciani episcopi et confessoris. Ibidem Solinæ virginis. »

MOLAN. : « In Africa, sanctorum martyrum Saturnini presbyteri, Dativi, Felicis, Apulei et sociorum eorum, qui passi sunt pro Christo sub Anolino proconsole. » Hæc in editionibus aliis prætermisissæ sunt : solumque additur : « Arvernensis, sancti Desiderati, episcopi et confessoris. » Vide Acta.

Prid. Idus.

In Hispaniis, natalis sanctæ Eulaliæ virginis, quam constat, tempore Diocletiani imperatoris, gloriosam martyrii accepisse coronam, civitate Barcinona. In Africa. sanctorum martyrum Saturnini presbyteri, Dativi, Felicis, Apulei et sociorum ejus, qui passi sunt pro Christo sub Anolino proconsole. Apud Alexandriam, Modesti et Ammonii infantum.

NOTÆ.

Sic legunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Marchian.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Hispaniis in Marchian. et aliis male scribitur; uti et *Dativi* in Heriniensi. Posui in textu *Apulei* ex Praten., Marchian. et Greveno. Herinien. et Tornacen. habent *Apeli*; Munerat., *Pellii*; Molan., *Apuleii*; verum nomen infra adjiciam, quod Molanus recte posuit in alteris edit. *Sociorumque* in Munerato, pro *et sociorum*, levis mutatio est. Herinien.

C legit *sub Juliano proconsole*. In Auctariis pridie vidimus *Julianum imperatorem*, perperam cum *Anolino* conjunctum, forte quod codices quidam antiqui pro *Anolino* scripserint, *Juliano*, ut hic Heriniensis posuit Marchian. Munerat. et Molan. habent *infantium*, quod postremus in aliis editionibus correxit.

OBSERVATIONES.

Solus Beda inter antiquos martyrographos *Eulalia* Barcinonensem aut ignoravit, aut saltem in sacros Fastos non retulit. Cæteri eam annuntiant, nullus tamen satis discrete martyrii rationem exprimit, eo modo, quo in Romano hodie exponitur. Qualiter ab *Emeritensi*, quæ x Decembris colitur, *Eulalia* hæc distinguenda sit, quæque ad utriusque Acta seorsim pertineant, videsis apud Bollandum in Actis. Ad illam a Romano parvo mutuatus est, de aliis etiam loquens, quos Usuardus suis potius diebus solum censuit nominandos : ut pote qui licet eadem Daciana carnificina, non eodem tamen die martyrium consummarunt. Plura de virginibus illis synonymis dicenda erant, nisi locus proprius superesset x Decembris, ubi de celebriori illa *Emeritensi*, a Prudentio apud Ruinartium pag. 496 et seqq. egregie laudata, sermo recurret, quo cætera remitto, solos hic Wandalberti in Barcinonensis honorem versus subiciens :

Eulaliæ festum pridie sanguisque coruscat,
Urbs Barcinonæ exiunia qua martyre gaudet.

Hic denuo notandum, ab Adone referri *Damianum*, quem Noster prætermisit, raro, ut nuper dixi, exem-

plo. *Saturninus* et socii nec ab Hieronym. nec a Beda, nec ab antiquorum ullo ante Usuardum memorantur. Primus ipse quatuor hæc omnia consignavit, non expressis aliis quinque et quadraginta, de quibus in Collatione Carthaginensi, ab Augustino recitata, unde eos Nostrum accepisse opinamur. Cur diem præcedentem huic prætulerint recentiores mss. codices et Romanum hodiernum, nescio : certe institutam pridie Idus Februarii quæstionem, discrete affirmat Augustinus, atque in Actorum proconsularium titulo dies idem clare exprimitur, unde certum est nullum ex his martyribus ante eum diem passum fuisse : quo autem vere coronam adepti sint, nusquam traditur. An ex his aliquos recte ad certos dies referat Ruinartius in prævia admonitione, pag. 408, alibi examinari poterit. Acta ibi reproducit laudatus auctor, dempta præfatione et conclusione a Donatistis assuta, quam utramque invenies apud Baluzium tomo II Miscell., a pag. 56, primam apud Henschenium in Actis, ubi ejus commentarium et notas consule. Videatur etiam Tillemontius tomo V, a pag. 231. Si qui forte nævuli a Donatistis immisti supersint, nihil Actorum puritati officiant. Porro qui in mss. *Apelus*, *Apelius*, et

Apuleius vocatur, potius *Ampetus* vel *Ampelius* dicendus videtur. Cætera vide superius, et in notis Castellani, atque in Auctariis diei præteritæ. Inter *Modestos* nonnulla in Rom. moderno notanda sunt, de quibus alibi. *Modestus* et *Ammonius* ab Adone accepti sunt, qui ambos *infantes* appellavit, quales

A non dicuntur in Romano parvo. Hieronym. apographa non satis distinguunt. Rabanus *Zoticum* infantibus addens, *Damiano* in Africa eos conjungit. Usuardus Adonem, absque ulteriori examine, sequitur. De classe martyrum, a qua *Modestus* et *Ammonius* avulsi sunt, videndi Bollandus et Castellanus.

AUCTARIA.

PULSAN. deficit in prima annuntiatione de sancta Eulalia, in cæteris purus.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. incipiunt : « Natale S. Macharii et S. Rufini et S. Justi. » Vide in Auctariis xxviii Februarii. « Et in Alexandria, Ammonii, » etc. Nihil de Eulalia. De Saturnino. etc., egerunt pridie.

ANTUERP.-MAJ., in prima Adonianus, sic habet : « In Hispaniis, sanctæ Eulaliæ virginis et martyris, quæ passa est tempore Diocletiani imperatoris, sub præfecto Hispaniarum Daciano; quando sub eodem apud Barcinonem, sanctum Cucuphatum, et apud Gerundam, sanctum Felicem, gloriosas constat martyrii accepisse coronas : scriptum in passione sanctæ Leuchadiæ. » De Modesto et Ammonio, scribit, *martyrum infantum*. In fine : « In Africa, passio sancti Damiani militis. »

ROSWEYD. hodie obscurior et confusior est. En ejus textum : « In Hispaniarum, sanctæ Eulaliæ virginis; quam constat tempore Diocletiani imperatoris gloriosam martyrii accepisse coronam civitate [vult dicere Barcinonensi]. » Tum : « In Africa, Damiani militis, et sanctorum martyrum Saturnini, etc. In Alexandria, Juliani martyris et aliorum xviii sociorum, vel Sanctorum. Ibidem, sanctorum Modesti et Ammonii infantum, et sanctorum Quiriaci et Simplicii martyrum. » Vide hæc in Actis distinctius explicata.

CENTULEN., solitus abbreviator, sic paucis complectitur omnia, et aliquid superaddit. « In Hispaniis, sanctæ Eulaliæ virginis sub præside Daciano. In Africa, sanctorum martyrum Saturnini presbyteri, Dalivi, Felicis, Apeli et sociorum eorumdem. Alexandria, Modesti et Ammonii, martyrum infantum. In Africa, sancti Damiani militis. »

ANTUERP.-MAX., LOVANIEN., LEYDEN., BELG. et Editio ULTRAJ.-BELG. ita ordiuntur : « Romæ, sancti Gregorii secundi, qui nonagesimus secundus post beatum Petrum, natione Syrus (*male hic confunditur Gregorius II cum successoribus synonymo*), sedit annos decem, menses octo, dies quatuordecim, Leonis et Constantini imperatorum tempore. » Idem ferme habent initium ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG., et DANIC qui addunt ex aliquo fortasse Adoniano codice : « Hic vir castus, et in divinis Scripturis eruditus, in Germania verbum salutis per sanctum Bonifacium episcopum prædicavit. Qui etiam quadragesimali tempore, feria v jejunium celebrari constituit; et ipse diei ad Missarum solemniam officium, cum antea non fieret, pro majori parte sumptum de Dominicis, ordinavit. » Postrema hæc ex Anastasio Bibliothecario sumpta, non parvam consuetudinem priorum temporum non jejunandi feria v Quadragesimæ, ut putavit Bollandus, sed statutum tunc Ecclesiæ ritum ostendunt, ut habes apud Walafridum Strab. « de rebus ecclesiasticis, » cap. 20, et apud alios; ob justas causas, quibus cessantibus, feriam illam Gregorius II in aliarum ordinem redegit, ut dicemus in Supplemento ad Notam cap. 2, num. 40, pag. 703. Vide interim quæ copiosius disputavit Papebrochius noster ad hunc pontificem, qui ab aliis refertur die sequenti. At ex calculo Papebrochii obiit xvii Januarii. Contra sentit P. Simon Motherius in adjecta

xiii Febr. nuperæ suæ versioni Gallicæ Martyrologii Romani notula, ubi vult obiisse xi Januarii. Quod vero Bedam, et Adonem ibi citet Motherius, ex genuinis eorum editionibus non habuit. Ex Bedæ ætate perspiciet, quod Gregorii II meminisse non poterit. In Adone Mosandri ponitur; rectius, opinor, a Rosweydo in appendicem rejectus. Sequitur in codd. *Modesti*, etc. In fine: « Eodem die, natale sanctorum Macarii, Rufini et Justi. » Deest in omnibus Eulalia Barcinonen. De Saturnino, et sociis egerunt pridie.

BRUXELL., in Eulalia interpolatus. secundo loco habet de Damiano, ut ANTUERP.-MAJ. Saturninum et socios, passos ait sub « Juliano imperatore. » Sequuntur infantes martyres. In fine de « Macario, Rufino, et Justo, » ut supra.

HAGENOVEN. primo annuntiat Eulaliam. 2º Gregorium, ferme ut codices mediæ notæ. 3º Macarium et socios : reliqua ut in laterculo.

VICTORIN. et REG. SUEC., num. 130, et VATICAN., num. 5639, in fine : « In Africa, passio sancti Damiani martyris. »

UCHELLIAN. incipit : « Natale sancti Macarii, et sancti Rufini, et sancti Justi. »

ALTEMS. : « Item apud Oxoniam, translatio sanctæ Fredeswidæ virginis. » Remittenda ad xix Octob.

STROZZ. et MEDIC., : « Item, sancti Gregorii papæ IV. Hic constituit festum omnium Sanctorum anno dcccviii. » De hujus pontificis cultu, mihi legi haecenus. Manifestus in annis error est, Sed hæc et alia ad eam rem proprie spectantia, suo loco discutientur.

EDITIO LUBECO-COL. idem habet diei exordium cum ULTRAJ., etc. Tum sequitur : « Apud Alexandriam, natale sanctorum martyrum Modesti et Ammonii infantum. Item in Alexandria, natale sanctorum martyrum Macharii, Rufini et Justi. In Africa, passio sancti Damiani militis et martyris. Ipso die, natale sancti Livini episcopi et confessoris. Item commemoratio sanctæ Eulaliæ virginis et martyris.

BELIN. de Saturnino et sociis egit pridie. In Eulalia purus est. « In Alexandria, Modestis, etc. Item Macharii, Rufini et Justi. »

GREVEN. : « Translatio tertia beatæ Barbaræ, virginis et martyris : scilicet a Roma ad Placentiam. In Africa, Damiani militis et martyris. Item ibidem Juliani, Donati, Eraclii, Zotici, Ludani confessoris. In Alexandria, Quiriaci et Simplicii martyrum. Macharii, Rufini, Justi martyrum. Ipso die, sancti Livini episcopi et confessoris : » an non *Licinii*? Vide Bollandum inter Prætermisos. Hic refertur die sequenti. De *Livino* agetur xii Novembris; et eodem die de *Lebuno*.

MOLAN. : « Item Macarii, Rufini et Justi. In Africa, passio sancti Damiani militis. » Tum minutiori characterè : « Susannæ matronæ sanctissimæ, quæ in Daniele legitur. » In postremis editionibus: omissis Macario, etc., incipit a Damiano. Tum : « Die duodecima, sancti Patris Meletii archiepiscopi Antiochiæ Magnæ. » Demum minoribus litteris : « Item Constantinopoli, sancti Antonii, magni inter Dei pontifices, et admirabilis inter patriarchas. » Est is qui in Actis cognominatur *Canteas*.

Idibus.

Natalis sancti Agabi prophætæ apud Antiochiam, de quo beatus Lucas in apostolicis Actibus scribit. In Miltana civitate Armeniæ, sancti Poliocti martyris, qui Latine interpretatur *multum orans*. Civitate Andegavis, sancti Lizinii episcopi, venerabilis sanctitatis viri.

Die 15.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Marchian.*, *Pulsanen.*, *Munerat.*, *Greven* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Pulsanen. incipit : *Apud Antiochiam.* Munerat. in *Actibus apostolorum.* Vera Usuardi lectio est in textu. *Militana* et *Poliocti*; scribunt omnes, exceptis Tornacensi, qui *Polieucti*; Munerat., *Policeti*, et Molan. *Polyocti*. Notum est verum nomen *Polyeucti*. Sphalma typographicum est in Munerato, *militum*

OBSERVATIONES.

De *Agabo* nihil tradunt Hieronymiana apographa, nihil etiam Beda aut ejus sequaces. Primus ejus meminit auctor Romani parvi, his verbis: *Agabi propheta in Novo Testamento, apud Antiochiam.* Hæc paululum explicans Viennensis, loca gemina ex Actis apostolorum adduxit, quibus *Agabum* vaticinatum constat, recte ab Henschenio explicata. Noster, præteritis textibus sacris, cætera ex Adone descripsit; Notkerus paucis addidit famem et Pauli captivitatem ab eo prædictas. Ex eodem ipso Romani parvi fonte hoc die procedit *Polyeuctus*, sic ibi signatus: *In Militana Armenia, sancti Polyeucti martyris.* Ado solam interpretationem nominis adjunxit, ex quo Usuardus et Notkerus sua desumpserat, sed immutata nonnihil orthographia, de qua in Variantibus dictum est. Quot modis depravatum sit *Polyeucti* nomen, jam in superioribus abunde patuit, dum toties et pluribus diebus recurrit, incerto etiamnum die quo vere colendus sit. Contendit quidem Castellanus, ex Hieronymianis apographis, eum martyrii corona donatum vii Janurii : at quid si ex eisdem codicibus ar-

guatur pro xiv Februarii, quo die diserte exprimitur æque ac vii illa Januarii? Consulatur Florentinius utroque loco, et Henschenii commentarius hoc die. Videantur etiam Acta ipsa, a laudato Henschenio edita et illustrata, ex quibus sua deprompsit Tillemontius tomo III, a pag. 424. An illis puriora sint, quæ in *Lectis triumphis* pag. 183 pridem pollicitus est Combefisius, tanquam, Nearchus S. Martyris amico composita, necdum licuit definire : licebit, si aliquando in lucem producantur. Solus Usuardus, inter antiquos martyrologos, *Lizinium* Andegavensem in sacras tabulas retulit, ejus vitas binas multum probatas edidit Bollandus, ab aliis subinde Gallice veras. Scripsit ipse *Licinii* vel *Lucinii*; ego *Lizinii* vel *Lezinii* malim, uti ex codicibus in latereculo exhibui; ex qua inflexione rectius videtur deduci Gallicum nomen *Lezinus*, vel forte vice versa. Natalem ejus statuit Castellanus i Novembris. Wandalberti versus ad textum hodiernum non pertinent, cum agant de *Juliano* et *Basilissa*. Vide ix Januarii.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. : « Natale beati Agabi prophetæ in Novo Testamento, apud Antiochiam. In Militana civitate Armenie, natale sancti Poliocti, » etc., pure. « Andegavis, sancti Licioni episcopi et confessoris, ejus corpus sacrum crebris honoratur miraculis: »

ROSWEYD. incipit : « Lugduni, Stephani episcopi et confessoris. » Sequitur textus purus, cui in fine adjicitur : « In Britannia, sanctæ Ermonildæ virginis. » An non *Ermenilde reginæ Merciorum*?

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. textui puro subdunt : « Lugduno, natale sancti Stephani episcopi et sancti Juliani, » absque ulla interpunctione; unde recentiores aliqui martyrologi et Rom. hodierni reformatores, ansam cepere, Julianum etiam Lugduni collocandi. Plura vide in Actis.

ANTUERP., MAX.-ULTRAJ., LEYDEN., LOVAN., ALBERG., DANIC. et ULTRAJ.-BELG. præ *apud Antiochiam*, legunt, in *Antiochia quiescentis*. ALBERG. et DANIC. male scribunt, *Lupicini*, alii habent *Licinii*. Tum addunt omnes : « In territorio Treverensi, sancti Castoris confessoris, ejus gesta habentur. » Colitur Confluentia, ut dicitur infra. « Lugdunis, natale S. Stephani episcopi. Nicomedie, natale sancti Juliani martyris. »

In CENTULENSI abbreviatur textus.

BRUXELL., in *Agabo* fere purus, secundo loco habet Gregorium, de quo heri in Auctariis. Sequitur de *Polyeucto*. Tum : « Nicomedie, natale sancti Juliani martyris. Lugduno, sancti Stephani episcopi et confessoris. » De *Lizinio* adjicit : « Cujus corpus crebris veneratur miraculis. Treveris, sancti Castoris, » etc., ut supra. « Item translatio sancti Edwardi regis et martyris. »

HAGENOVEN. post textum fere purum, annuntiat Stephanum, et in fine : « In territorio Treverensi, nomine Confluentia, sancti Castoris presbyteri et confessoris, qui eremum primo petiit, et in eo multis annis perduravit, et senex ibi factus, in pace quievit. » Imo et multis miraculis claruit.

AQUINCIN. post textum subdit : « Lugdunis, sancti Stephani episcopi et Juliani. Romæ, Gregorii IV papæ, qui rexit Ecclesiam annis sedecim, » etc., ut pridie de Gregorio II dictum.

VICTORIN. et REG. SUEC., signatus num. 130, in eo a priori differunt, quod Gregorium recte nominant *secundum*, et in fine habeant, « Lugduno, S. Stephani. » etc.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. post Agabi annuntiationem, interponit : « Stephani confessoris, qui fuit pater multorum monachorum. »

COD. I. BIGOTIANUS, qui fuit PP. Cælestinorum, signatus P. 5 : « Lugduno, S. Stephani episcopi et Juliani. » Vide Acta pag. 656 et 672.

REG. SUEC., num. 428 : « Civitate Meldis, natalis sancti Gisleberti, ejusdem civitatis episcopi. »

COD. D. DU CHEVAL. sign. B : « Nicomedie, natalis sancti Juliani martyris. »

VATICAN., num. 3940, omittit *Lizinii*, adjicit autem : « Romæ B. Gregorii PP. II qui rexit Ecclesiam annis quindecim, tempore Leonis et Constantini imperatorum. Lugduni, sancti Stephani episcopi et Juliani martyris. »

ALTEMS. « Ipso die in Britannia, sanctæ Ethormethisdæ virginis, et sancti Hunæ sacerdotis et anachoritæ. » Nec inter Prætermisissos noti sunt.

STROZZ. et MEDIC. « Lugduni, sancti Stephani episcopi et martyris. Item, sancti Juliani martyris. In pago Treverorum apud Cardonam, sancti Castoris confessoris. Item, sancti Antonini confessoris. » Opinor, abbatis Casinensis, qui die sequenti colitur.

COD. S. RICALDI : « Sancti Fulchranni Lodevensis episcopi; » de quo Acta hoc die.

Edit. LUBECO-COL. incipit : « In territorio Treverensi, sancti Castoris presbyteri et confessoris, ejus gesta habentur. Qui tempore juventutis suæ, a parentibus suis nobilibus, beato Maximino Treverorum episcopo conjunctus est. Qui cum ordinem sa-

cerdotii ab eodem accepisset, eremum intravit, in quo Deo fideliter servivit, et tandem bono fine quievit. » De Agabo, ut supra. In Polyucto, pura est. De Lizinio, Stephano et Juliano scribit, ut Bruxellensis. In fine: « Eodem die, beatæ Hermenildæ virginis. » Voluit dicere *viduæ*, etc. Vide Acta.

BELIN. editio pro *Militana* scribit *Mauritana*; pro *Polioceti*, *Policrati*, quæ in posteriori correctæ sunt. Post, *multum orans*, sequitur: « Romæ, sancti Tranquilini presbyteri, qui ad prædicationem sancti Sebastiani martyris conversus ad Christum, a sancto Polycarpo presbytero baptizatus, et a sancto Gaio papa presbyter ordinatus est. Hic cum ad confessionem sancti Pauli, orationis gratia, accessisset, tentus a paganis lapidatus est. » Vide vi Julii. Hic interponitur Lizinius, quem *Lucinium* vocat. Tum: « Romæ, sancti Gregorii pape secundi, qui rexit ecclesiam annis xvi, tempore Leonis et Constantini imperatorum. Apud Torcellum, sanctæ Fuscæ virginis et martyris. » Editio altera adjicit: « In Lugduno, Stephani episcopi. »

GREVEN. : « Nichomediæ, Juliani martyris. Ciriaci. In Alexandria, Tulliani, Anchiriani, Ammonis, Fuscæ martyris. Gregorii secundi, etc., » ut pridie, excepta periodo ultima de feria v Quadragesimæ. « In territorio Treverensi, sancti Castoris, etc., » fere sicut editio LUBECO-COL. « In Britania, cœnobio Elyensi, Ermenildis reginæ. Stephani episcopi Lugdunensis et confessoris. Stephani diaconi et confessoris, qui Ordinem Grandimontensem inchoavit primo, circa annum MXXVI, sibi que rigidus, subditis vero pius, eundem rexit, plenusque operibus boni quievit in pace. Item sanctæ memoriæ Amulrici monasteriensis ecclesiæ episcopi et confessoris. Beatæ memoriæ Jordani, magistri generalis ordinis Prædicatorum. Item beatæ memoriæ Beatricis virginis,

Ordinis Cartusiensis. Hæc tam ardenti amore ad Christi vulnera ferebatur, ut non nisi vulnera cogitare, nihil nisi vulnera posset appetere. » De hac Beatrice et Amulrico monasteriensi vide Bollandum inter Prætermisos.

MOLAN. Belinum descripsit, de suo addens ex aliis. « In territorio Treverensi, Confluentiæ Castello, sancti Castoris confessoris, ejus gesta habentur. Civitate Meldensi, S. Gisleberti episcopi et confessoris. » Dein, alio caractere: « Beatæ memoriæ, Jordani, etc., » ex Greveno. « Amulrici episcopi Monasteriensis Westphalia, nondum canonizati. Stephani diaconi, etc., » etiam ex Greveno: « Item beatæ memoriæ Eustochiæ monachæ D. Prosdocii, juxta muros urbis Paduæ: quæ sacrilego partu ex monacha genita, ut rosa pulcherrima ex asperis, et pungentibus spinis effloruit. Nam vix quartum ætatis annum agens, arrepta a pessimo dæmonio, usque ad extremum vitæ diem immaniter vexata, omnia ejus tormenta, invicta animi patientia superabat; etiam tetrum carcerem, cui mandato episcopi mancipata fuit, suggerente diabolo eam veneficam esse, et quod novam abbatissam suis veneficiis de mediocollere voluerit. Tandem ad cœlos evolavit, anno ætatis suæ xxv nativitate Domini MCCCCLXIX. » Eam Bollandus prætermisit, sed egregia de ejus sanctitate documenta subinde nacti sumus, suo tempore vulganda. « Civitate Reatina, sancti Stephani abbatis et confessoris, de quo B. Gregorius in Dialogo. » Posteræ editiones non parum variant. De Gregorio addunt, « quod in Germania per Bonifacium episcopum verbum salutis prædicavit. » De Fusca, ut BELIN.: « In Britannia, Ermenildæ virginis. » De Stephano, Castore, Gisleberto, ut supra: « Die decima tertia, sancti patris Martiniani. » Minori caractere, de Stephano et Eustochia, dicta abbreviant. De Jordano et Amulrico, ferme eadem repetunt.

XVI Kal.

Die 14.

Romæ, natalis beati Valentini presbyteri, qui post multa sanitatum et doctrinæ insignia, fustibus cæsus, et sic decollatus est, sub Claudio Cæsare. Item Romæ, sanctorum martyrum Vitalis, Feliculae et Zenonis. Civitate Interamnis, beati Valentini episcopi, qui post diuturnam cædem, custodiæ mancipatus, cum superari non posset, mediæ noctis silentio ejectus de carcere, decollatus est. Apud Alexandriam, sanctorum martyrum Bassi, Antonii, Protolici, qui in mare mersi sunt. Item, Cyrionis presbyteri, Moyseos, Bassiani, Agathonis, qui omnes igni combusti sunt. Item Dionisii et Ammonii decollatorum.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Rosweyd.*, *Antuerpien.* et *Maæ-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Sanctitatum pro *sanitatum* error est Munerati, qui prætermisit etiam, et sic, Belin. pro *Felicula* legit *Feliculi*; Greven., *Felicola*. *Iterannis* in Munerati. *Iterannis* scribit. *Iteramnis*. Sic rursus Belin. pro *diuturnam* ponit *diutinam*; *Protholici* pro *Protolici*; *Tyroni*, pro *Cyrionis*, *Moysetis* pro *Moyseos*, etc. Rosweyd. pro *mediæ noctis silentio*, substituit *medio*, etc. *Cirionis* scribunt Herinien., Antuerpien.

C et alii; Rosweyd, *Chirionis*: secutus sum aliorum codd. lectionem, quæ etiam Adonis. Solus Praten. habet *Bassiniani*. Greven. et Molan. videntur textum voluisse corrigere, scribendo *igne pro igni*; deest autem ea vox in Munerato et Belino. De *Dionisii presbyteri* et ejusmodi aliis, satis alibi dictum est.

OBSERVATIONES.

Concurrunt in hunc diem *Valentini* plures, quibus distinguendis egregiam operam posuit Henschenius; a cujus sententia nihil omnino recedit Florentinus in hodiernis ad Hieronymiana notationibus. Alii sunt, qui aliter sentiant. Præcipuus rei cardo vertitur, utrumne bini in laterculo discreti, *Romanus* et *Interamnensis*, in unum coalescere debeant, ut manifestum putat Castellanus ex Hieronymianis apographis hoc die nec satis conformibus, nec satis correctis; an potius standum pro distinctione, cum Beda, Rabano, Romano parvo, Adone et Notkero, quibus consonat Noster, primi elogium ex Beda et Adone transcribens, alterius etiam ex utroque, vel alterutro contrahens. Controversia hæc ad hujus

mensis Supplementum proprie pertinet, verum cum Castellani sententia textus nostri fundamenta suffodiat, prima saltem rei semina hic subjienda sunt, ex ipsis illis codicibus, unde arguendi materiam sumit laudatus auctor.

Inter Hieronymiana apographa, solum Epternacense sic habet primo loco: *Interamne via Flaminia, natalis Valentini*. Corbeienae, etiam quod ab Acherio editum est, paulo aliter loquitur secundo loco: *Interamne via Flaminia, ab urbe Roma milliario LXIV, natalis sancti VINCENTII*. En modo Lucensis verba: *In Thuscia Spoleti civitate, natale sanctorum Vitalis, Cyriani et Marsiani*. VALENTINI. *Interamne via Flaminia ab urbe Roma milliario LXIII,*

natalis sancti VINCENTI. Superest Blumianum, sed in hoc vel *Valentini* nomen desideratur. Habes hic antiquissimorum Hieronymiani Martyrologii apographorum omnium, hactenus editorum ipsissima verba fidelissime extracta, ex quibus velim jam, lector, attente consideres, an inde recte profluat Castellani effatum, quod tanquam certum proponit pag. 644, nempe, *antiquiora exemplaria Hieronymiani Martyrologii sic hodie Valentinum signare* : INTERAMNE FLAMINA, MILLIARIO AB URBE ROMA LXIV SANCTI VALENTINI, quando ex quinque, saltem quæ consilere potuit, nec unicum est, quod textum ab eo formatum expresserit. Atqui tamen hisce unice innititur eruditissimus auctor, ut clare se evicisse existimet ac rotunde pronuntiet, Valentinos binos, in textu nostro relatos, in unum unicum Interamnensem omnino conflandos. Nequid dissimulemus, hoc ex solo Epternacensi elicere potuit Castellanus, *Interamnem* Valentinum aliquem recolit, quod ultro admittimus; tametsi codices alii *Vincentium* substituunt. Sed ea causa *Valentinum Romanum* excludere velle, quæ ratio dicet, prorsus non intelligo. Quod si superviveret vir nobis semper amicissimus, vix dubito, quin, pro ea qua præditus erat docilitate, non minus facile assertam hic Valentinorum identitatem retractaret, quam illam *Marcelli et Marcellini* rejiceret, de qua actum est xvi Januarii.

Iterum pari ex Hieronymianis argumento utitur Tillemontius tomo iv, a pag. 678, ut solita sua modestia, eandem opinionem insinuet, adductis etiam in eum finem monumentis aliis. Fateor equidem in Kalendaris Frontonis et Allatii, item in Sacramentariis nonnullis, agi duntaxat de *Valentino* aliquo, vel simpliciter, vel cum addito, *martyre*, nulla dignitate aut *presbyteri* aut *episcopi* apposita. Sed quid inde? Hoc ut summum consequens erit, innumeros dari sanctos martyres tum episcopos, tum presbyteros, qui in aliis Kalendaris, et Sacramentariis, aut non reperiantur, aut non satis native depingantur; quod utique indubitatum est: at certe nihilominus manebit inconcussa hactenus Bedæ, Romani parvi,

A Rabani, Adonis, Usuardi et Notkeri tam disertarum saltem Valentinorum distinctio, donec armis validioribus et sincerioribus convellatur; quo si fiat, in supplemento corrigetur, quicquid de ipsis minus vere, aut verosimiliter ab Henschenio disputatum est. Id autem notari velim, Kalendaria illa et Sacramentaria, utpote Romana de non alio *Valentino*, quam de *Romano* intelligi posse; quem etiam aperte indicat antiquissimum Martyrologium Gellonense ab Acherio vulgatum, sic primoloco scribens: *Romæ, Valentini*. Si itaque ex his monumentis arguere voluit laudati scriptores, suis sese telis conficiunt, nam ex his ipsis, alium *Valentinum Romanum*, alium item *Valentinum Interamnensem* lateantur, necesse est; Cæterum de solis hisce duobus Valentinis agunt Beda, ejusque descriptor Rabanus, et Romanum parvum Wandalbertus unum Valentinum duntaxat memorat; de quo loquatur, incertum est. Hic ejus versiculos subjungam:

Tum decimo sextoque die præeunte Kalendas
Martyr Vitalis nitet et Felicula virgo:
Atque Valentinum memorant sua gesta beatum.

De reliquis martyrum classibus, in latereulo adductis, id solum quoque dicere, eas ex citatis Hieronym. apographis bene, vel male intellectis (nam hoc die mirum in modum, et ampla et confusa sunt) ab Adone sic divisas et distinctas; ex quo eadem Noster, nihil magnopere aut dubitans, aut examinans, omnes descripsit. Primi tres *Vitalis, Felicula et Zeno* non videntur recte conjungi, quamvis in Gellonensi sic quoque uniti sint: certe *Felicula*, eadem, an alia nescio; ab omnibus antiquis ponitur Idibus Junii. De Alexandrinis, non minor disceptatio, tum circa ipsam nominum efformationem, tum circa positionem, aut martyrii palæstram, tum denique circa ipsum genus certaminis, ut ex Actis nostris, et Castellano facile perspicies. Illa hoc loco idcirco sufficiat, pluribus alibi, si operæ pretium fuerit, discutienda. De textus Usuardini sinceritate nihil omnino dubitandum.

AUCTARIA.

MARCHIAN., toto textu purus, proprium cœnobii sui festum primo loco statuit, his verbis: « Octavæ, sanctæ Rictrudis. »

TORNACEN., hodie mutilus est; deficit in elogio Valentini Interamnensis, totamque annuntiationem *Cyronis, Moysis*, etc., omittit.

PULSANEN., nihil habet de tribus Alexandrinorum martyrum classibus.

ANTUERP.-MAX., ad aliquot dies recentiori manu suppletur: de cætero, in prima, purus est. Secunda deest. Tertium sic format: « Eodem die, natale sancti Valentini, Interamnensis episcopi et confessoris. » Reliqua satis pura sunt.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG., post hæc verba, *Claudio Cesare*, non recte addunt; « et a sanctis Maria et Martha et filiis eorum, venerabiliter traditus sepulture. » Melius ex Beda, vel Adone, post hæc verba *superari non posset*, adjiciunt: « jussu furiosi Placidi Urbis præfecti. »

CENTULEN.: « Romæ, sancti Valentini presbyteri et martyris. Interamnensis, sancti Valentini, episcopi et martyris. » Bassiano tribuit titulum *lectoris*, et Agathonii, *exorciste*; de cætero in Alexandrinis purus. In fine absque positione, seu nomine loci, adjicit: « Eodem die sanctorum martyrum Vitalis, Feliculae et Zenonis. »

BRUXELLEN. Valentini Interamnensis elogium ex Beda, vel Adone, ad hæc verba *non posset*, auxit in hunc modum: « Jussu furiosi Placidi Urbis præfecti, mediæ noctis silentio decollatus est. Tunc Proculus, Ephæbus et Apollonius discipuli ejus, corpus apud ecclesiam suam nocte sepelierunt. Ubi a paganis tenti, cum a fide Christi revocari non possent, ca-

pite cæsi sunt, et non longe a sancto Valentino sepulti. » De Bassiano, et Agathone, eadem habet quæ Centulensis.

HAGENOVEN. de Valentino Romano scribit, ut codices mediæ notæ. De Interamnensi, post, *et martyris* hæc addit: « Qui filium Traconis [Cratonis] oratoris, habentem caput inter genua, sanavit, propter quod multi confluerunt ad Christum. Unde beatus Valentinus dire cæditur, et arcæ custodiæ mancipatur, et dum superari non potuit, jussu furiosi Placidi. » etc.

VATICAN., num. 5949: « In civitate Nicomediæ, sancti Pantaleonis martyris, et natalis sancti Modestini episcopi et martyris. » De hoc, vide Acta; de alio, xxvii Julii.

D STROZZ et MEDIC.: « Eodem die apud Paduam, translatio sancti Antonii de ordine Minorum. » Hanc ad natalem xiii Junii rejicit Bollandus. Porro codex Medicæus solus præterea habet: « Item, sancti Eleuchadii, archiepiscopi Ravennensis. Item, passio sanctorum martyrum Proculi, Ephæbi et Apollonii in civitate Interamnensis. »

Editio LUBECO-COL. Diem inchoat hoc modo: « Apud Coloniam Agrippinam, sancti Valerii regis et martyris, de societate sanctæ Ursulæ virginis. Item Colonia Agrippina, inventio sanctæ Cordulæ virginis et martyris, de societate undecim millium virginum sanctarum, quæ anno a nativitate Domini mcccxviii facta est. » Vide Bollandum in Prætermis. De tota ea sacra legione agetur xxi Octobris. In reliquis similis est ista editio codicibus mediæ notæ supra.

GREVEN.: « Eodem die, Walfridi abbatis et confessoris. » Vita datur in Actis die sequenti. « Eleuchadii presbyteri, potius episcopi Ravennatis. Marciani. » Geminus hodie in Actis datur. « Apud Co-

Ioniam Agrippinam, translatio sancti Valerii regis, A de societate sanctæ Ursulæ. Item ibidem, translatio sanctæ Cordulæ virginis et martyris, de eadem societate, factæ per beatæ memoriæ Dominum Albertum magnum, quondam Ratisponensem episcopum. Item, Sisinnii episcopi Thausinæ civitatis, quæ est apud Ephesum, vita et signis incliti. » An hic idem, qui *Tei* vocatur *episcopus* inter Prætermis-
missos? Certe non alius hoc die *Sisinnius*.

MOLAN., parvo caractere: « Item, sancti Meletii archiepiscopi, cujus encomium scribit sanctus Joannes Chrysostomus archiepiscopus Constantinopolitanus. Exstat et Gregorii Nissenii oratio in ejus funere habita. » De eo in Actis xii hujus. In aliis Molani editionibus solum additur: « Die decima quarta, sancti patris Auxentii. »

XV Kal.

Die 15.

Apud Sebasten civitatem, passio sancti Blavii episcopi, qui multorum patrator miraculorum, sub præside Agricolano, post diutinam cæSIONem atque suspensionem in ligno, ubi pectinibus ferreis carnes ejus disruptæ sunt, post teterrimum carcerem, ac demersionem lacu, unde salvus exivit, jubente præfato judice, capite cum duobus pueris truncatur. Novissimæ vero septem mulieres, quæ guttas sanguinis ejus defluentes colligebant, deprehensæ quod essent Christianæ, post dira tormenta, gladio percussæ sunt. Romæ, sancti Cratonis martyris, qui a beato Valentino fidei documentis institutus, non multis post diebus, cum uxore et universa domo martyrio est consummatus. Civitate Brixa, sanctorum martyrum Faustini et Joviæ virginis. In Galliis civitate Vasionensi, sancti Quinidi episcopi, cujus mortem in conspectu Domini pretiosam miracula crebra testantur. Civitatem Interamnis, sanctæ Agapis virginis.

NOTÆ.

Soli codices *Pratensis*, *Antwerp.-Maj.*, *Rosweyd.* et *Marchianensis*, hodie puri sunt.

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Blavii*, ut habent antiqui codices omnes, B tum manuscripti, tum excusi, pro *Blasii*, ut habet Antwerp.-Maj. De quo egimus in hujus. *Agricolano* legunt omnes passim, excepto Rosweyd., uti et *Brixa*, atque ita putamus legisse Usuardum. Antwerp.-Maj. inter alios naves, habet *Agricolano*; pro *diutinam*, *diurnam*; *laici*, pro *laci*; *documento*, pro *documentis*; pro *Vasionensi*, *Nacionensi*. Hic *Agapis* cum ipso in textu, ut alibi, cum plerisque scribimus. Rursus habent codices *Quinidi* pro *Quinidii*: at hic non minor, in civitatibus, quam nominis enuntiatione, diversitas est, ut videbis in Actis. Marchianensis omnium corruptissime scribit *Quiri*. *Jovita* habent plures alii, Antwerp.-Maj., *Sobita*; Rosweyd., *Jovitæ*: nos cum Usuardo legimus. Solus Rosweydi codex hodie præter morem exactus, et accuratus, omisso post *Jovita*, titulo *virginis*, apposit per abbreviationem, *martyrum*.

Paucitas purorum codicum inde maxime oritur, quod multi in hujus, ex recepto tunc Ecclesiæ solemniiori usu, *Blavium*, quem hodie *Blasium* dicimus, annuntiant.

Patuit id in Heriniensi, cætera purissimo. De Tornacensi ibidem etiam dictum est. Hoc tamen novi inter utrumque discriminis, quod *Blasii* elogium, ab ultimo contractum sit, *Cratonis* omnino rescissum, Pulsanen, Antuerpien. et Max-Lubec. in aliis deficiunt. Muneratus Heriniensi similis est, qui *Blasium* etiam habet die iii, purus in reliquis. Id vero universim observandum, nec hoc, nec ferme ullos alios codices nostros, usquam meminisse *Josephi diaconi Antiocheni*, quem interim Grevenus, et Molanus Usuardi textui adnectunt. Baronio et aliis eorum auctoritatem illis duobus præponderare indubitanter censeo, non inverisimiliter suspicans, eam annuntiationem ex Rabano, vel Notkero, in Usuardinos paucos codices irreppisse. Porro Joseph iste sub nomine *Jusippi*, *Joseppi* et *Josippi* in Hieronymianis apographis notus est, ubique cum titulo *diaconi*, et tanquam majoris cohortis antesignanus. Molani editio in eo præterea ab aliis dissentit, quod textum ipsum transposuerit, *Faustinum* et *Jovitam* ante *Cratonem* annuntians.

OBSERVATIONES.

De *Blasio*, vel *Blavio* jam egimus in Variantibus in hujus mensis, et rursus supra hoc die. Castellanus pag. 507 indubitanter asserit sanctum hunc in Hieronymianis recolli xvi Februarii sub nomine *Plesi*, ut habet Epternacen., vel *Blesi*, ut est, in Corbeicensi, tum Acherii, tum Florentinii. Non agnoverant ibi *Blasium*, vel *Blavium* *Sebastenum episcopum* majores nostri, quibus oculatiorem me non esse, libenter fateor. Diserte hoc die ponitur a Romano parvo: *Apud Sebasten, passio sancti Blavii episcopi*. Ado Acta aliqua vidit, ex quibus adornavit elogium, a Nostro contractum, a Notkero integre descriptum. Legendus Bollandi commentarius in Februarii. Utrum vero Acta ipso omnino rejicienda sint, ut inter recentiores innuit Tillemontius tomo V, pag. 170 et 649, in Supplemento examinabitur. *Cratonis* memoria sic in Romano parvo etiam exstat: *Romæ, sancti Cratonis martyris*. Quæ in latereculo adjiciuntur, ex Adone accepta sunt; qui plura ex Actis sancti Valentini Interamensis, de quo pridie egimus, suggessit: at unde *martyrio cum uxore et universa domo consummatus* asseratur, hæc incertum est.

Faustinus et *Jovita*, luxatis nonnihil nominibus,

ab apographis Hieronymianis die sequenti in *Britannii* collocantur, unde certe evidenter patet antiquissimum fuisse in Ecclesia eorum cultum. At quid hic sibi vult, in *Britanniis*? Si conjecturæ aliquid datur, crediderim abbreviatum olim, aut non satis recte expressum *Brixia* nomen, ansam dedisse imperitioribus amanuensibus Gallis, notiorum sibi *Britanniis* efformandi. Et sic etiam cum Henschenio benigne explicandum est, quod alibi legitur; *Civitate Colonia*, ut nempe sit, *Brixia civitate, colonia Romanorum*: quæ sane tolerabiliora sunt, quam recursus Castellani ad Ovidii Fastos, ut inde educatur similitudo *Jovis et Fauni*. Aloysius et Mosander ambos sanctos Adoni constanter ascribunt cum prolixo elogio; sed id a Roswey. recte in appendicem D rejici, vel inde probabilissime suspicor, quod ex tota ea historia, nec verbum in Notkero, qui tamen *Faustini* meminit, reperitur, nec quidquam etiam ab Usuardo extractum sit, adeo ut non satis constet, unde eos acceperit; præsertim cum *Jovita* a nemine ante ipsum *Virginis* titulo insignitus sit. Vix dubito, quin feminam existimaverit, nusquam solitus eam lauream viris tribuere. Vide reliqua apud laudatum Henschenium, et magis jejune apud Tille-

montium tomo II, pag. 228. Tota *Quinidii* annuntiatio ex Adone ad verbum desumpta est; videatur Bollandi commentarius et vita ab eo illustrata. *Agape* clare signatur in Hieronymianis, *Interamne, natalis sanctæ Agape virginis*, sed socii aliqui adjungi videntur, qui a Nostro præteriti sunt. An de

A ejus, martyrio vere dubitari possit, vide in Actis et apud Castellandum pag. 683. De ea sic Wandalbertus, qui ipsam Faustino et Jovitæ anteponebat :

Hinc decimo et quinto meritum clarescit Agapes;
Hocque die poenis casos venerat acerbis
Brixia Faustinum celebrem sanctumque Jovitam.

AUCTARIA.

PULSAN., præter Faustium et Jovitam, solum Cratonem refert; hunc vero mirum est ab ANTWERPIEN. et MAX.-LUBEC. prætermissum.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN. et editio ULTRAJ.-BELG. satis puri sunt, excepta sola annuntiatione Blasii, quam in hujus ab ipsis positam diximus.

ALBERC. de Faustino et Jovita ita scribit : « In Italia, civitate Brixia natale sanctorum Faustini et Jovitæ diaconi, qui Adriano imperante, ferocissimis bestiis flammisque expositi, eorum brachia constrinxi, et in altum suspendi jubentur, ibique vehementer torqueri, deinde lampadibus accensis, ad eorum latera positus, decollatione capitis, gloriosum martyrium consummaverunt. Crediderunt autem, eorum passione roborati, plusquam tria millia hominum. » In fine adjicitur : « Item, translatio sancti Antonii confessoris. » Hæc ultima accessio in codice DANIC., recentiori manu apposta est : in reliquis cum Albergensi convenit, nisi quod pro *Brixia*, scribat *Brixia*, pro *constringi, confringi*, pro *consummaverunt, compleverunt*.

CENTULEN., omnibus contractis, addit : « In territorio Morinorum, depositio sancti Silvini, Tholothani episcopi et confessoris, » de quo plura ad xvi hujus.

BRUXELL., in Cratone interpolatus, in Blasio mutilus, habet tertio loco : « Antiochiæ, Josippi diaconi. » Atque hic solus inter omnes codices nostros mss. de Josepho meminit. Sequitur : « Apud Brixiam, » etc., contracto nonnihil superiori elogio. Tum : « Apud Paduam, translatio sancti Anthonii confessoris. » Vult dicere *Antonii Patavini*, de quo plures codices. De Agape et Quindio, fere ut in textu. In fine : « Ipso die, sancti Silvini, Teruanensis episcopi et confessoris. »

HAGENOYEN., in Cratone satis purus, de Faustino et Jovita fere eadem habet, quæ Albergensis supra. Post *Agapen*, adjicit : Item, beati Austregisili, episcopi et confessoris. » Bollandus Austregisilam rejicit ad xx Maii, licet hodie a Floro etiam notetur.

VICTORIN., in fine : « Ipso die, sancti Silvini Taruanensis episcopi. In Valeria provincia, sancti Severi presbyteri, de quo beatus Gregorius scribit. » Eundem illum Severum Mosander textui Adonis inseruit.

MATRIC.-CARTUS.-ULTRAJ. « Agapes virginis et martyris, et Thionie sororis ejus. » Quæ soror unde processerit, nescio. Si sint *Agape* et *Chionia*, coluntur in Aprilis.

COD. BIGOTIAN. signatus P. 5, qui fuit PP. Cælestinorum, « Civitate Aquilæ, translatio beati Petri confessoris, de Maronne, quondam Cælestini papæ. »

REG. SECC., sub num. 130 et 428 : Ipso die, sancti Silvini Teroanensis episcopi. » Solus cod. prior : « In provincia Valeria, » etc., ut Victorinus.

VATICAN., num. 5049 : « Altera provincia, sancti Severi presbyteri. » Voluit dicere, in *Valeria*, etc.

ALTEPSIAN. : « In territorio Bedrici castris, adventus clarissimi confessoris Christi Botulphi, super ejus feretrum, videntibus cunctis, columna lucis cœlitus emissa refulsit. » Vide Acta ad xvii Junii.

Codex MEDIC. : « Item Aquileiensi [Aquilensi] civitate, translatio corporis sancti Petri con-

fessoris, qui dicitur de Marona, in monasterio Collemali. »

Codex MONTIS-SANCTI : « Translatio episcoporum, beatorum confessorum, Amati, Romarici, Adelphii, qua simul relocati sunt, »

PRIORATUS CAUDIACENSIS : « Avernis, translatio sanctæ Georgiæ virginis. » Colitur hoc die.

EDITIO LUBECO-COL. sic incipit : « In monasterio Meyfelt circa Confluentiam, sancti Severi presbyteri et confessoris, de quo beatus papa Gregorius in Dialogo scribit; Romæ, sancti Crathonis martyris, qui cum haberet filium Cerimon nomine scholasticum, hic inciderat in infirmitatem gravissimam; eundem cum beato Valentino episcopo ad sanandum obtulisset, sub tali conditione, ut si puer sanaretur, ipse cum omni domo sua, fieret Christianus : sanato puero per orationem sancti episcopi, ex tunc Crathon, quod promiserat, adimplevit, atque cum uxore et universa domo baptizatus est, non post multos dies martyrio consummatus. » De Faustino et Jovita scribit ferme ut Albergensis. De Quindio et Agape, pure. « Item, translatio sancti Antonii de Padua confessoris, ordinis sancti Francisci. Eodem die, beati Ebbonis episcopi et confessoris. » Vide Bollandum in prætermissis. « Ananiæ [Antiochiæ], sancti Josephi diaconi et confessoris. Ipso die, sancti Sigfridi episcopi et confessoris et Item Ravenæ, translatio sancti Severi episcopi confessoris. » De eo actum prima hujus; quo die vita ejus illustrata est.

C BELINI hoc est principium : « Apud Bruxiam, natale sanctorum martyrum Faustini et Jovitæ, qui sub Adriano imperatore examinati, dixerunt ei : Audi, Adriane, tortuose coluber, imo et sævissime anguis, per ambages et anfractus cursitas, ut nos a recto possis deviare tramite : hoc tibi sit agnitus, quod latratui tuo non obediemus; nec diis thura ponemus, sed Domino creatori nostro thura simul, et libamina jugiter immolamus; quod audientes populi ex Mediolanensi urbe, sanctorum constantiam, conglobantes se mutuo, venerunt ad beatos Dei martyres, et baptizari se fecerunt. Tunc Adrianus hæc audiens, furore accensus, mox eos gladio plecti fecit et capite truncari. » Sequitur de Agape. Tum : « Eodem die apud Paduam, translatio sancti Antonii, ordinis Minorum. » In fine : « Antiochiæ, sancti Josephi diaconi. »

GREVEN. : « Faustinus et Jobita, ut Vincentius libro II, cap. 83, refert ab Adriano imperatore, ferocissimis bestiis flammisque expositi, sed nil læsi : brachiis constrictis in altum suspensi et torti, lampadibus accensis eorum lateribus admotis, adusti : ad ultimum capitis obtruncatione martyrium compleverunt. Crediderunt, etc., Joannis, Adventi, Saturnini, Castulæ. » Ex Hieronym. non satis recte conjuncti sunt; vide Prætermissos. « In monasterio Meyselt, etc., qui supra etiam ponitur Kalendis Februarii. » Hic Severos confundit. Sequitur translatio Severi Ravennatis, et Antonii Patavini. « Ebbonis Travanensis episcopi et confessoris [forte vult dicere Teroanensis; sed ne sic cognitus est]. Silvii episcopi et confessoris [an non Silvini?], Marcelli episcopi. In Hibernia, Beracii episcopi et confessoris. Fausti monachi et confessoris, discipuli beati Benedicti, qui vitam ipsius scripsit. » Vide Castellandum pag. 632, circa medium.

MOLAN. litteris Italicis textui inserit, quæ ex Belino, de Faustino et Jovita retulimus. Item de Quindio, « cujus gesta habentur. » Deinde subjun-

git : « Eodem die apud Padum, etc. Ipso die, beati Severi, etc. » Denique minutiori caractere : « Hujus [Severij] corpus attulit ex Italia Ropertus episcopus Treverensis. » Vide Acta et Castellani. In aliis editionibus mutilus est Usuardi textus. Omittitur etiam translatio S. Antonii Patavini. Sed addi-

tur : « Vexione in Dacia, sancti Sigifridi episcopi, præclaræ sanctitatis viri, qui Sueciam ad Dominum convertit. » Rursus minoribus litteris, « Constantinopoli, dedicatio ecclesiæ sanctæ Sophiæ. » De hac nihil alibi reperio. Vide ejus templi encænna apud Cangium CPolis Christianæ lib. III.

XIV Kal.

Die 16.

Natalis beati Honesimi, de quo sanctus Paulus scribit Philemoni : quem idem apostolus episcopum ordinans, prædicationisque verbum ei committens, apud Ephesiorum civitatem reliquit. Hic Romam perductus, atque ibi pro fide Christi lapidatus, inde ad loca, ubi fuerat ordinatus, corpus ejus delatum est. Civitate Cumis, sanctæ Julianæ virginis, quæ post varia tormenta, et carceris custodiam, palam cum diabolo conflixit. Dein flammis ignum et ollam superans ferventem, capitis decollatione martyrium consummavit. Apud Ægyptum, sancti Juliani martyris cum aliis numero quinque millibus.

NOTE.

Ita Praten., Herinien., Marchianen., Antwerp.-Maj., Belin., Pulsanen., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Honesimi legunt vetustiores codices, quorum B *Ticiti*, nescio. *Julianus* pro *Julianæ* apud eundem, peregrinum est. *Deinde* apud Greven. et Molan. pro *Dein* observatu dignum non est, ut apud plures *Ægyptum*. Greven. post *Juliani* omittit *martyris*. Unicus inter omnes codex Pulsan. substituit, *cum aliis quinque militibus* in locum asserti communissimi, *cum aliis numero quinque millibus*.

OBSERVATIONES.

Onesimus Hieronymianis ignotus, signatur a Beda: ex hoc a Rabano, et eadem plane formula a Romano parvo, *S. Onesimi apostoli*; ut ferme *apostoli* appellatio, tum a Græcis, tum etiam a Latinis tribui solet, non solis duodecim, sed et aliis discipulis eorumque cooperatoribus. Ado in ipso Martyrologii sui textu solum præfixit, *natalis*. Mosander, illius verba confundens, eahuc transtulit, quæ dicta erant inter festivas apostolorum. Ibi vero insigni elogio ornatur ex epistola Pauli ad Philemonem, et ex altera Ignatii ad Ephesios. Cum autem ex postrema constet *Onesimum* fuisse *Ephesium episcopum*, eum titulum ipsi omnino tribuendum putavit Ado, cæteraque ad ejus martyrium persecutus est, quæ Notkerus describit, noster paucioribus complectitur. Hæc omnia egregio commentario illustravit Henschenius, nihil dubitans quin idem *Onesimus* Philemoni servus, Apostoli discipulus, et deinde, post Timotheum, Ephesiorum episcopus fuerit. Contra sentiunt recentiores aliqui, quos inter Tillemontius in Vita S. Pauli tomo I, a pag 289, et in notis pag. 576, id maxime urget, non videri eundem, qui a Paulo circa annum Lxi baptizatus sit, supervivisse ad annum cvii, quo Ignatii epistola scripta supponitur. Ego in hac re, aut in aliis a Tillemontio adductis, nihil haecenus video, quod me ab Henschenii sententia recedere cogat. Ut verbo dicam; admitte tantisper *Onesimum episcopum* prius *apostolicum*, seu incerti loci fuisse, quod et in apostolis et in aliis discipulis passim conceditur. Fac deinde Timotheo successisse anno xcvi, statue a Paulo baptizatum anno ætatis xx vel, si ita vis, xxx, quid, quaeso, implicantiæ, si septuagenario major anno cvii superstes, Ignatium Ephesi exceperit? Minus terrent, quæ Castellani affert pag. 666 ex Rabani et Wandalberti silentio; nam ea ultro concedunt, si Ignatii epistola de Onesimo nostro intelligi possit. Hinc lectorem monitum velim, clausulam Papebrochii in Ephemeridibus Græco-moschis pag. xvii perperam a nonnullis accipi, ac si ipse ibi retractaret, quæ ab Henschenio recte stabilita sunt; quod per me, vivus adhuc ipse dum hæc scribo et vegetus, hic indicari omnino voluit. De cætero, si quæ posterum urgentiora argumenta contra Henschenii sententia proferantur, ea in Supplemento diligenter examinabimus.

Julianæ Nicomediensis Acta pridem improbaverat Hesselius apud Molanum, aliquot rationum-momentis, ad quæ Bollandus facile respondit in hodierno commentario, omnimodam tamen præfatorum Actorum sinceritatem haudquaquam astruens, licet in iis admittendis paulo indulgentiorem fateamur, ut ostendit Papebrochius in Responsionibus ad art. II. num. III, et alibi. Nostrum erit suo tempore quærere et expendere, quod ibi promissum est. Jam ad illustri sanctæ memoriam quod attinet, ea in antiquissimis Fastis sacris signatur, quidquid forte amanuensium licentia, irrepsisse censeat Florentinus in Corbeiensi apographo titulum *martyris*, dum sic annuntiat, *Nicomediæ, passio sanctæ Julianæ virginis et martyris*, quæ insolita in his codicibus videtur formula: atque item dum in Epternacensi legitur: *In Campania Cumbas, [pro Cumas] natalis Julianæ*; ad quæ videnda landati editoris notatio. Nobis sufficiant martyrologii nostri Beda, Rabanus, Romanum parvum, Ado, Usuardus, Notkerus, et ipse Wandalbertus, ipsam cum Onesimo ita canens:

Quartus cum decimo Julianæ martyre lucet, Onesimumque colit Paulo doctore beatum.

In Romano parvo simpliciter signatur: *Et in Cumis, sanctæ Julianæ virginis*. Elogium ex Actis a Beda compositum est, a Rabano, et Adone inde acceptum, ex hoc a Notkero; sed a Nostro valde contractum. Hæc pro cultus vetustate apud Latinos satis dicta sint, quibus adde Thomasii Sacramentarium. Plura apud Græcos diversis diebus invenies. Sitne hic vere martyrii an translationis celebritas, in medio relinquo. Vide Castellani citata pag. 666, et Tillemontium tomo V, pag. 155.

Juliani cum Ægyptis numero v mil vel v milia, vel v millium disertè legitur in Hieronymianis. Secutus est Ado, qui de suo positionem addidit, *apud Ægyptum*. Hinc Usuardus et Notkerus; apud quos characteres nullos reperire est, quorum subsidio ex dubiorum Julianorum numero ex dubiorum Julianorum numero eximatur. Mag's etiam re confundit abjectus ab aliis *Joannes diaconus*. Ne longior sim, omnibus rite perpensis, si mihi *Julianus* hic noster probalissime dicendus videtur, qui in Actis cum *Theodulo* ponitur die sequenti, quique in *manipulo* Eusebiano cum inclyto illo

Pamphilo et sociis aliis, in Hieronymianis adiungitur, postremus ipse martyrio coronatus: ex quorum etiam numero fuisse Ægypti quinque hic anonymi, qui sibi prophetarum *Elie, Jeremia, Isaia, Samuelis* et *Danielis* nomina imposuerant, ut colligitur ex Eusebio editionis Valesianæ, de Mart. Palesinæ cap. II, cujus verba hoc die in Actis, ubi de *Elia*, etc., et XVII Februarii, ubi de *Juliano et Theodulo*, et I Junii referuntur, ubi de *Pamphilo* seorsim ex Martyrologiis nostris agitur, ut ibi dicemus, ad quem diem videsis Papebrochii commentarium, ex quo ea sumpsit Castellanus, quæ habet

AUCTARIA.

ROSWEYD. puris annumerari potuit, cum in eo solum deficiat, quod de Juliana, post *ferentem*, cum aliis non scribat, « capitis decollatione martyrium consummavit, sed sponso suo Evilasio caput ejus auferente, martyrium. » etc.

TORNACEN. mutilus est, nam postremam partem elogii sancti Onesimi, quæ martyrium complectitur, et totum Julianæ elogium omisit: forte quod utrumque, non immerito suspectum habuerit.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. Julianæ elogium etiam rescindunt.

ULTRAJECT. De Juliana, tria verba textui inseruit, *tempore Maximiani imperatoris*; cætera satis purus.

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., LOVAN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ. BELG., præter tria illa verba, in fine subdunt: « Methis civitate, natale sancti Symeonis episcopi et confessoris. » Vide Acta.

MUNERAT.: « Ipso die, sancti Honesti martyris. » Vide Bollandi commentarium, et cum eo confer quæ habet Castellanus hoc die pag. 668.

CENTULEN.: « Romæ, passio sancti Honesimi Ephesiorum episcopi, qui lapidatus est a Romanis. In Chumis, sanctæ Julianæ virginis. » In ultima satis purus est.

BRUXELLEN. primo loco: « Cumis civitate, passio sanctæ Julianæ virginis. Quæ tempore Maximiani imperatoris, nuda virgis cæsa, et capillis suspensa, et plumbo soluto a capite perfusa, et in carcere recepta, ubi palam cum diabolo confligit. Post etiam rotarum tormenta, flammam ignium, ollam ferventem superavit, et capitis decollatione martyrium consummavit. » Onesimi elogium, non nihil auctius exhibet, quod melius infra referemus. Sequitur de Juliano ad marginem, sed eadem manu. Tum de Symeone ut supra.

HAGENOYEN., in Onesimo fere purus, de Juliana alia comminiscitur: « In civitate Cumis, passio sanctæ Julianæ virginis nobilissimæ et martyris, quæ nudata, diutissime a sponso suo flagellatur; quæ ei ad matrimonium consentire noluit, nec adorare Deos voluit: per capillos sex horis suspenditur,

pag. 667 et 668. Videnda quoque pag. 673, et accurata Florentinii notatio. Ex omnibus intelliges disjunctos et in varios dies dispersos, qui duodenario numero ex Eusebio et Hieronymianis hoc ipso die colligendi erant, atque una perspicies, satis apposite, et si non ex mente Usuardi, legisse codicem Pulsanensem supra, dum pro *quinque millibus*, substituit *quinque militibus*: Ægyptiis illis nempe, quorum propria nomina in Hieronymianis non exprimuntur. Legi potest Pamphili et sociorum martyrium, ex Eusebio Gallice redditum, apud Tillemontium tomo V, a pag. 448.

plumbo bullienti perfunditur, sed virgo non læditur: ferro vincitur et incarcerationatur, ubi illa cum diabolo confligit et vicit: inter gladios rotarum et in ignem projicitur, in ollam plenam plumbo adjicitur liquefacto, et ultimum capitis decollatione martyrium consummavit. » De Juliano ut in textu. In fine: « Civitate [non exprimitur, Metis] sancti Symeonis episcopi et confessoris. »

AMBIANEN.: « Ipso die, natalis sancti Honesti presbyteri et martyris. »

REG. SUEG., signatus num. 428: « Ipso die, sancti Honesti martyris. »

VATICAN., num. 5949, primo loco: « Sanctarum virginum, Fusæ et Mauræ. » Vide Acta XIII hujus.

EDITIO LUBECO GOL. in Onesimo, et Juliana nonnihil a superioribus variat; quod rei substantiam spectare potest, ex Molano subjecimus. Tertio loco habet Symeonem Metensem, et ultimo Julianam cum quinque millibus, ut supra.

GREVEN.: « Faustini, Plesi, Fabiani. Sebastiani martyris. » Et in prima editione anni MDXV « Sancti Honesti martyris. In Africa Pauli Eremitæ. Metis Symeonis episcopi et confessoris. In Suecia, Sigfridi episcopi et confessoris. » De Sebastiano, Paulo et Sigfrido vide hodie Prætermisos.

MOLAN. de Onesimo, post *reliquit*, hæc ex Adone aliis litteris textui admiscuit: « De quo et beatus Ignatius, Ephesii scribens epistolam, ita dicit: Quoniam ego suscepi multitudinem vestram in nomine Domini, in Onesimo dilecto præceptore nostro, vestro autem episcopo. Obsecro eum secundum Christum Jesum diligere vos, et vos omnes in concordia ejus in ipso esse: Benedictus enim Deus qui vobis talibus, talem episcopum donavit habere in Christo. » De Juliano autem, post *consummavit*, ex eodem Adone subditur: « Quæ passa est quidem in Nicomedia. sed post paucum tempus, Deo disponente, in Campaniam est translata. » In fine, de Symeone ut supra. In aliis editionibus, adhuc adjungitur: « Ipso die Ambianis, sancti Honesti martyris. »

XIII Kal.

Die 17.

In Perside civitate Babilonia, natalis beati Polochronii episcopi et martyris, qui præsentem Decio persecutore, os lapidibus cæsus, manibus extensis, oculos ad cælum elevans, emisit spiritum. Apud urbem Concordiam, passio sanctorum Donati, Secundiani, Romuli cum aliis octoginta sex. In Scotia, sancti Fintani presbyteri et confessoris, magnæ virtutis viri. Ipso die, sancti Silvini Taruaniensis episcopi. [Apud Bouillart.: ... magnæ virtutis viri. Ipso die, sancti Silvini Tolosanæ civitatis episcopi.]

NOTE

Sumitur ex *Praten, Herinien., Tornacen., Antwerp-Maj., Marchian., Pulsanen., Munerat., Gre-*

ven. et Molan. Accedere possunt codices mediæ notæ, ut dicam in Auctariis.

* Scripsit Sollerio Castellanus istud *Tolosanæ civitatis episcopi* autographo Sangermanensi adjectum fuisse, erasa illa, quæ ante fuerat, adnuntiatione. Quæ quidem ea erat: *Ipso die, S. Silvini Taruaniensis episcopi*. Fateor: cum hoc legi Castellani monitum, non potui mihi temperare quin aut illius aut Sollerii fidem in suspicionem vocarem. Nam oculis inunctis codicem inspexisse Castellani jam plu-

ribus exemplis noveram; sed usque adeo lippum fuisse, ut hic litturam videre sibi videretur, quis credidisset? Ita est tamen. Ego fidem do, vix ullum codicis paginam esse nitidiorem. Intacta tota est a scapelli acumine. Neque tamen diffiteor Carolini autographi (sic mihi loqui liceat brevitas causa, ut Martyrologium Carolo regi oblatum significem) Sollerianam fuisse lectionem. Correcta ab Usuardo in

Pratensi fuit. Sed cum hæc et aliæ fortasse lituræ paginam obscuriorem reddidissent, avulso folio, aliud ad proximum agglutinavit; eadem scriptura, aut saltem ita obscure dixerunt, ut eandem velint esse, quotquot eruditi rogatu nostro inspexerunt. Hoc ego tantum discrimini video, quod pro minio, quo in reliquo codice Nonæ, Idus, Kalendæ pinguntur, adhibitus hic fuerint violaceus color. Incertum unde didicerit Usuardus S. Silvini fuisse Tolosanæ civitatis episcopum. Acta illius præsulis a Guilielmo Catello, Bollandi et Mabillon edita eum in *episcopatus honore sublimatum* testificantur quidem, sed sedem non indicant. Fortasse visa sunt Usuardo acta quæ jam perierunt. Utcunque est, an ille erraverit, definiri nequit. Lectionem igitur autographi Pratensis a vero alienam esse nimis audacter pronuntiavit Sollerius. Cum contra certum sit falsam esse, quam ex Carolino autographo duxit. Tarvennæ

A episcopus nunquam fuit S. Silvini: quandoquidem noti sunt episcopi, qui illius Ecclesiæ sedem tenuerunt toto illo tempore, quo sanctus ille apud Morinos demoratus est. Illi sunt, Mabillon teste, Drausio, Bainus, Ravengarius et Erkembodo, ad annum 737 superstes. Favet quidem Sollerianæ lectioni mss. Adonis codex vetustus sane et eleganter scriptus, quem ob oculos habeo. Is enim sic habet xv Kal. Mart.: *Ipsa die natalis S. Silvini Terranensis episcopi et confessoris, cujus gesta habentur*. Sed sincerum illum codicem præstare nolum: post decimum sæculum scriptum fuisse indicio est S. Maioli abbatisc commemoratio prima manu signata v. Idus Marti; qui tamen Maiolus obiit anno 994. Unde Theodericus Ruinartius noster, qui in prima Aetorum editione, pag. 203, sincerum vocaverat illum codicem, mutavit sententiam in secunda, ubi, dimisso codice, vulgatum Adonem laudavit pag. 205. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Legendum esset *Polychronii*, ut habent auctor Romani parvi, et Ado, ab editore ni fallor correcti. Ego, forte nimis scrupulose, codices Usuardinos sequor, Praten., Tornacen., Antuerp.-Maj., Marchian., Munerat. et alios, licet Herinien. et Greven. habeant *Polichronii*; Pulsanen., *Polychronii*; Molan., *Polycronii*. Elige lectionem, quæ magis placuerit. In Pulsanen. est *Babilonia* pro *Babilonia*. In Greveno et Molano, *presidente* pro *presente*. Pejus in Pulsanen. *Diocletiano*, loco *Decio*; forte melius omitteretur utriusque præsentia. Pulsanen. *oculos ad cælum elevans* mutat in *oculisque ad cælum ele-*

B *vatis*; Munerat., *ad cælum erigens*. Sic Marchian. ex *Concordiam*, facit *Cordubam*; ex *octoginta sex, octingentis sex*; ut Pulsanen., *Formuli*, ex *Romuli*. *Scythia* ponunt aliqui, melius in textu. Marchian. legit *Finani*; Pulsanen., *Funtanii*; Munerat., *Funtani* verum nomen expressimus. *Silvini* scribunt omnes, nescio quor recentiores *Sylvini* malint. Pratensis noster posuit *Tarvenensi*; Herinien., *Tarvanensis*; omnium pessime Greven., *Targuanensis*: cæteri *Tarvanensis*, quam vocem omisit Pulsanensis. Vide infra in fine Observationum.

OBSERVATIONES.

Polychronii nomen in solo apographo Hieronymiano Epternacensi legitur, hoc modo: *In Babilonia, Polichroni*, et rursus in eodem solo codice xxx. Aprilis in fine: *Depositio Polichroni episcopi*, an ejusdem, an alterius, quis edisseret? Cæterum Beda de hodierno addit, *ejusdem loci episcopi*, sed non magis recte scribit *Polocronii*, uti et ejus transumptior Rabanus, quam inflexionem, aut ei proximam, in codicibus Usuardinis communem diximus Romanum parvum episcopatus locum non designat, sic legens: *In Perside, beati Polychronii episcopi et martyris*. Ado binas sedes conjungit *Babylonem et Ctesiphontem*, simul adducens Bedæ elogium, quod totum Rabanus et Notkerus adoptarunt, Noster modicissime imminuit, sed iis servatis, quæ correctione indigent, ut in Actis, et apud Castellanum, pag. 676, et apud Tillemontium tomo V, pag. 561, invenies. Hæc summa difficultatis; quod, ut Beda et alii ex ipso testantur, elogium desumptum sit ex Actis sancti Laurentii, quæ Baronio et Henschenio, ut minimum valde suspecta, hodie aberuditis omnibus talia censentur, ut nec propugnari omnino, nec expurgari facile possint. Ex eodem fonte manant *Olympias et Maximus*, xv Aprilis; *Parmentius* et alii, xxii ejusdem mensis; alii diebus aliis; quorum memoria, ut in Fastis nostris certissima est, vitæ tamen aut martyrii series ex iis Actis accepta, repudiatur ut dicitur x Augusti. Non satis clari sunt Wandalberti versiculi, dum Donatus ex sequenti turma, *Polychronio* ita conjungitur

Tertius ac decimus Polychroni festa revolvit,
Donatique: fides, sanguis quos jungit et ara.

De martyribus Concordiensibus ab Nostro confusis, ex perturbatis apographorum Hieronymianorum classibus, non est quod multis hic dispulem; textum

Usuardi genuinum referri certum est. Notkerus alias classes posuit, de quibus aut ordinandis aut restituendis, agetur proprio loco. Vide interim Acta, Florentinum, et Casellanum hic. *Fintanus* solius Usuardi est; *Scythia* autem ex ejus temporis more pro *Hibernia* accipitur. *Silvini* obitus ad xv Februarii pertinere videtur, ut vult Castellanus, et Auctaria nostra aliqua eodem die: Usuardum tamen sequuntur passim recentiores martyrologium moderno Romano et Actis. Vitam præclaro commentario illustravit Bollandus, eamque reproduxit Mabilio sæc. III Benedicti. parte i, a pag. 294, ubi in observationibus præviis doctissimum virum dormitasse oportet, dum ita scripsit: *Acta illa viderat Ado Viennensis episcopus, cujus in sincero Martyrologio hæc verba sunt xv Kal. Martii, S. Silvini Tervanensis episcopi et confessoris, cujus gesta habentur*. Dormitare, inquam, nam verba illa nec in editis, nec in mss. nostris vere Adonianis Martyrologiis ullis reperire hactenus licuit. Mihi potius certum videtur totam Silvini annuntiationem plane Usuardinam esse, qui qualia Acta habuerit conjicit Castellanus a pag. 659, ubi etiam ex Bollandi de episcopatu ejus disputat. Certe a vero alienum est, quod in nostro Pratensi apographo legitur *Tolosanæ civitatis episcopi*, idque fatetur Castellanus prætenso autographo adjectum, super annuntiatione priori, qualem exhibemus, ibi scalpello erasa. Non asum veram dicere annuntiationem nostram, sed vere Usuardinam, in qua conveniunt codices nostri omnes, excepto Marchianensi, qui cum præfatio Pratensi legit: *In pago Tarvenensi, sancti Silvini Tolosanæ civitatis episcopi*, et Antuerp.-Major, qui in hoc solo discrepat, quod pro *pago Tarvenensi*, male scribat, *in pago Caritatisensi*.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC., et editio ULTRAJ.-BELG. vix a puritate deficiunt. Omittuntur nomen *Romuli* in classe martyrum Concordiensium, et *Fintanus Silvino* post-

ponitur. Mira non est variatio in eformatione *Polychronii* et *Tervanensis*.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. *Fintanus* prætermittunt, omittentes etiam nomen *Romuli*.

ROSWEYD. tertio loco interponit : « In Aquilegia, A Crisantiani martyris et aliorum xc. » De quibus, in Actis. Pro *Fintani*, scribit *Finiani*. Et in fine de Silvino, cum Prateni.

CENTULEN. Silvium hic prætermittit, de quo egit xv, ut ibi inter Auctaria invenies. Ast ejus loco in fine addit : « Virdunis, sancti Pulchronii episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. de Silvino etiam egit xv : hic in cæteris purus est, nisi quod textui inferat *Babylonie et Thesiphontis episcopi*.

HAGENOYEN. penultimo loco eos sanctos interjeicit, qui omnibus aliis hodie ignoti sunt. Ita habet : « Ipso die, sanctorum martyrum, Montani et Gemelli, qui, cum essent carcerati cum aliis sanctis, viderunt in visione sancta intrare juvenem in carcerem, qui ferebat duas phialas lacte plenas, de quibus dedit omnibus incarceratis bibere, et ait, adhuc tertia phiala vobis servatur, et abiit. » Fallor, si hic non agitur de martyribus, xxiv hujus inter accessiones Usuardinas referendis. De cætero ad puritatem Codicis Hagenoyensis, vix quidquam desideratur.

AQUICINCT. pro *Concordiam*, legit *Cordulam*, pro *Fintani*, *Finiani*. In fine : « Claromonte, translatio Lupiani confessoris ; » de qua etiam agunt codices Burdegalis, Cluniacensis, Altempsian., Daveronensis, Caudiacensis Prioratus, et D. LE MARE signatus C, qui fuit PP. Franciscanorum, cum hac sola differentia, quod aliquid addant nomen *sancti*. Vide Prætermisssos.

VICTORIN., in fine, loco Silvini sic habet : « Eodem die sancti Morseti. »

REG. SUEC., num. 130, ita legit : « Eodem die, sancti Moireti. » Verosimillime pro *Moireti*.

VATICAN. num. 5949, de Fintano et Silvino tacet, et in fine adjungit : « sancti Valentiniani. »

STROZZ. et MEDIC. : « Apud civitatem Fesulanam, in partibus Tusciæ, translatio corporum C sanctorum Romani episcopi primi ejusdem urbis,

Alexandri episcopi, Donati et Romani episcoporum prædictæ urbis, atque sanctorum martyrum Carissimi, Crescentii et Dulcissimi et aliorum Sanctorum et Sanctarum reliquiarum. »

EDITIO LUBECO-COL. Inter *Fintani* et *Silvini* ponit : « Ipso die Treveris, sancti Bonosii episcopi et confessoris. » Atque in fine : « In monte Sibergensi, translatio sancti Benigni presbyteri et martyris, quæ anno Dominicæ Incarnationis MLXXXI per sanctum Annonem Coloniensium archiepiscopum facta est. »

BELIN., in textu fere purus, in fine addit : « Claromonte, translatio sancti Lupiani confessoris. »

GREVEN. « Treveris, sancti Bonosii episcopi et confessoris. In Africa, Crisanti, Concordiæ, Justæ. » Non recta positio. « In monte Sibergensi, diocesis Aggripinensis, translatio sancti Benigni, etc. In Scotia, Fimiani episcopi ; an non Finani Lindisfarnensis ? » Sabini episcopi Camisinæ civitatis, de quo inter alia refert Gregorius, 3. Dialog. quod cum procurante ejus Archidiacono, qui episcopatum ambiebat, venenum sibi fuisset propinatum, spiritu prophetico hoc cognoscens, sine læsione biberit, mandans archidiacono : Ego venenum bibo, sed tu episcopus non eris. Eadem igitur hora archidiaconus defunctus est. » Hic haud dubie est Sabinus Canusinus, de quo ix hujus.

MOLAN. de Polychronio, litteris Italicis textui addit verba Adonis : « Scriptum est in passione sancti Laurentii, » quam multi apocrypham censent. In fine post *episcopi*, assuit verba superius rejecta : « Tolosana civitatis in pago Taruaniensi. cujus gesta habentur. » De Lupiano et Bonosio, quæ supra. Tum litteris minutis : « Sabini episcopi Canusinæ civitatis, de quo refert Greg. 6 Dialogorum. » In aliis editionibus, de Silvino appositus : « Monasterio Sithiu : » quare non *Alciaci*, vulgo *Auchy* ? Denique in fine : « Die decima septima, sancti martyris Theodori tironis. »

XII Kal.

Die 18.

Natalis beati Simeonis episcopi et martyris, qui propinquus Salvatoris secundum carnem extitisse dinoscitur, ac filius Cleophæ, qui fuit frater Joseph. Hic Hierosolimorum episcopus post Jacobum fratrem Domini ordinatus, persecutione Trajani multo tempore supplicii affectus, martyrio consummatus est. Omnibus qui aderant et ipso iudice mirantibus, ut centum viginti annorum senex crucis supplicium pertulisset. Civitate Ostia, sanctorum martyrum Maximi, Claudii et uxoris ejus Prepedignæ cum duobus filiis, qui cum essent præclarissimi generis, jubente Diocletiano sunt tenti, atque in exilium deportati ; deinde incendio concremati, odoriferum sacrificium martyrii Deo reddiderunt.

NOTÆ.

Ex Praten.. Herinien. Tornacen., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Simeonis legunt Herinien., Tornacen. et Molan., quos hic ut alibi sequimur : Praten. et Antuerp.-Maj., *Simonis* ; Munerat. et Greven., *Symeonis*. Scripsi *dinoscitur*, ut est fere in omnibus, quidquid scrupulosior in hujusmodi minutis dici possim. Sic non correxi *Hierosolimorum*, quod ita passim corrupte legitur, ut alibi diximus. Tornac. neglexit articulum *hic*, scripsimus *Jherosolimitanorum*. Munerat. pro *consummatus est*, ponit *consummatur*. In Antuerp.-Maj. post *mirantibus*, ante *cxv annorum*, deest *ut*. Herinien., Tornacen. et Antuerp.-Maj. habent *Hos-*

tia, reliqui ut in textu. *Prepedigne* Praten. et alii, putavi servandam diphthongum saltem ultimam. Tornacen. omisit, *cum essent præclarissimi generis* : Munerat., *Deo*. Hic obiter advertendum codices binos passim satis genuinos, Marchianensem et Aquicinctinum ad usque xxiii hujus, per sex integros dies, valde perturbatos esse, transpositis sanctis, qui in Usurdo leguntur, additisque aliis ipsi ignotis, sic ut a non nemine studioso et pro arbitrio corrupti fuisse videantur.

OBSERVATIONES.

Stmeon vel *Simon*, qui de fratribus Christi Salvatoris fuisse dicitur, primum in Martyrologiis innotescit ex Romano parvo : *Jerosolymis. Simeonis episcopi et martyris*. His in Martyrologio editionis Rosweydi adjectit Ado : *Qui traditur propinquus Salvatoris secundum carnem fuisse*, nec de præfata cognatione quidquam amplius in festivitatis apo-

stolorum ii Maii, quo die ibi Simeon refertur, et unde sua omnia accepit Usuardus, præter insertam clausulam de fraternitate *Joseph et Cleophæ*, quam a Mosandro Adoni tributam Rosweyodus in ejus Martyrologio expunxit, et in appendicem rejecit ; non recte, opinor, cum et in Notkero tota habeatur qualem lectori exhibeo : *Constat tamen quia de Cleo-*

pha, cujus filius fuit, frater erat Joseph Vulgo notum est, quot concertationibus et dissertationibus obnoxia sint ea, quæ Christi Domini carnalem propinquitatem spectant cum quatuor illis fratribus *Jacobo et Joseph et Simeone et Juda*. Matth. xiii, et Marc. vitam clare expressis. Utrum videlicet Josephi ex alio matrimonio filii, ut tradit Nicephorus Callistus ex divino Hippolyto apud Schelstratium tomo I Antiquitatis illustratæ pag. 307, an consobrini ex Maria Cleophae, quam multi sororem statuunt B. V. Mariæ: an patrueles ex patre Cleopha Josephi fratre, ut in textu nostro dicitur; an vero aliter eadem cognatio explicanda sit, de quibus judicium ferre nec hujus loci nec temporis est. Poterunt ea secundis curis examinari in Supplemento Februarii, vel forte alibi, dum in Actis occasio dabitur. Qui moram non patitur commentarium, videat Florentinii Exercitationem iv, pag. 161, dissertationem Henschenii de Jacobis i Maii, item Chronologiam episcoporum Hierosolymitanorum ante tomum III Maii et alibi; tum Tillemontium de hoc Simeone tomo II, a pag. 186, de Jacobo minore tomo I, a pag. 363, etc. Denique Castellani notam pag. 682 et 683. Quæ ad Simeonis martyrium attinent, ex Rufini Eusebio lib. iii, c. 31,

A accepta sunt, in quibus Castellanus hallucinatus videtur, dum putavit Usuardum aliquid Adoni ex Rufino superaddidisse; num is revera sua omnia ex Adone ipso desumpsit, ut facile vir eruditissimus invenire poterat, si præfatum Martyrologium in festivitatis apostolorum ii Maii consulisset.

Maximus, Claudius, Præpedita, cum filiis Alexandro et Cutia a Romano parvo, non ad ostia Tyberina, sed Romæ annuntiantur, hoc ordine: *Et Romæ, martyrum Claudii, Præpeditæ, Alexandri et Cutiæ et Maximi*. Ado eundem servat ordinem, sed de loco forte subdubitan, positionem non expressit. Noster *Maximum* præposuit, omissis filiorum nominibus: sed quid ei ansam dederit *Ostiam* nominandi, non video, nisi quod Claudii, uxoris et filiorum concremata corpora ibi in *Rheuma* (aquam præterfluentem) projecta dicantur, et a Christianis juxta eandem civitatem sepulta. De cætero elogium totum ex Adonis narratione contractum est; narratio autem Adonis ex Actis sanctæ Sussannæ, de qua ad xi Augusti. Quam fidem ea Acta mereantur, hic non determino; sunt qui omnino rejicienda existiment. Cæterum Usuardini textus nostri originem et sinceritatem ostendimus.

AUCTARIA.

MARCHIANEN. hodiernum textum cum sequenti commiscet: certe *Gabini* annuntiationem integram habet. Tum: « In Africa, sanctorum Pulii [Publii] et Juliani. » Vide indicem Prætermissorum.

ROSWED., in prima purus, alteram jungit diei sequenti: hic vero solum addit in fine: « Pimenii martyris. » Vide Acta.

PULSAN. In Simeone mutilus, in aliis tantillum interpolatus est.

ANTUERP. et MAX-LUBEC. in Simeone puri sunt; inter Ostienses omittunt Maximum; et in fine adjungunt: « In Africa, Rutuli, Silvani et Maximi. » Vide socios alios in Actis.

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. ferme conveniunt in modica textus interpolatione; addunt nempe post *Joseph, nutritii Salvatoris, et Maximum* vocant fratrem *Claudii*. In fine concorditer adjiciunt: « Eodem die in Africa, sanctorum Rutuli, » etc. Eodem die in Africa, sanctorum Rutuli, » etc. Eandem accessionem habet LOVANIEN. Sed de martyribus Ostiensibus omnia omittit post *cum duobus filiis*.

CENTULEN., in Simeone abbreviator, de aliis ex Adone subjungit: « Romæ, sanctorum martyrum Claudii et uxoris ejus Prædignæ, et filiorum, Alexandri et Cutiæ, et fratris Claudii, nomine Maximi, qui cum essent præclarissimi generis, agente fratre eorum Gabino presbytero, baptizati sunt a Gaio papa, et postmodum a Diocletiano diversis mortibus perempti sunt. Alexandria, beati Dionysii episcopi et martyris. Cænobia Centula, depositio sancti Angilberti abbatis, qui septimus post beatum Richarium, Centulense monasterium feliciter rexit, cujus corpus cum viginti octo annis esset sepultum, incorruptum inventum est. »

BRUXELLEN. textui non parum interpolato, subdit: « In Africa, sanctorum Rutuli, Silvani et Maximi. Apud Alexandriam, beati Dionysii episcopi, qui multis confessionibus clarus effectus est. Metis, sancti Legontii, ejusdem urbis episcopi et confessoris. » Colitur Dionysius xvii Novembris; an *martyris* titulo decorandus, alibi dicitur.

HAGENOVEN. tantum non purus, adjungit: « In Africa sanctorum martyrum Rutuli, » etc.

AQUINC. conjungit textum hujus et sequentis diei, superaddens: « Item SS. Rutuli, » etc. De codicis illius confusione, supra dictum est.

VICTORIN. et REC. SUEC. signatus num. 130, in fine: « Apud Alexandriam, beati Dionysii episcopi. In Africa, sanctorum Rutuli, Silvani, et Maximi martyrum. »

COD. D. DU CHEVAL, signatus B: « In Africa Rutuli, Silvani et Maximi. »

UGHELLIAN et CAUDJACENSIS: « In Africa Rutuli, » etc. Jam satis sæpe repetita nomina.

ALTEPSIAN.: « Eodem die, sanctæ Constantine virginis et martyris. Apud Alexandriam, beati Dionysii episcopi, qui in multis sæpe confessionibus satis clarus, præ passionum tormentorumque diversitate, magnificus effectus est, quievit autem in pace tempore Galieni imperatoris. »

STROZZ. et MEDIC.: « Ipso die, sanctæ Constantine virginis, filie Constantini, quam eandem crederem cum *Constantina* codicis Altempsiani, nisi illic adderetur titulus *martyris*. Vide Acta.

EDITIO LUBECO-COL. incipit: « Colonia Agrippina, commemoratio ossium sancti Panthaleonis medici et martyris. Quando caput ejusdem sanctissimi martyris per Henricum militem, dominum de Ulmene, de Constantinopoli ad civitatem Coloniensem est translatus, anno incarnationis Dominicæ mcccviii. » Mirum est Rabanum hoc die cum longo elogio natalem sancti *Pantaleonis* referre. In reliquis editio illa fere similis codicibus supra citatis mediæ notæ.

BELIN. textum purum habet in secunda editione, in prima pro *centum viginti*, scripsit, *centum et novem*. In utraque est additamentum: « In Africa, Lucii, Silvani et Maximi. »

GREVEN.: « Romæ, Pimenii presbyteri et Fausti martyrum. Item Rutuli, Classici, Damasi, Tulli, Lampasii, Majoli, Silvani et Maximi, Elasci, Secundini, Fructuli, Pauli. » Ex aliquo apographo Hieronym. accepti sunt. « In Hibernia, Culani episcopi et confessoris. Item Berethoi, Marcelli. » Poterant hi superioribus annumerari, et ad sequentem diem referri. « Item Colomanni episcopi et confessoris. Apud Coloniam Agrippinam, commemoratio ossium, » etc., ut supra.

MOLAN. textui subnectit: « Ac sic postmodum apud Hostiam, in rheuma jactati: quorum reliquias Christiani perquisitas, juxta civitatem sepelierunt. » Quæ Adonis verba sunt. « In Africa, Lucii, Silviani et Maximi. Colonie, commemoratio ossium sanctissimi Pantaleonis martyris, quando caput, » etc. In aliis editionibus additur, minoribus litteris: « Patris, sanctorum martyrum Leonis et Paregorii. » De quibus Acta, quæ inter Sincera et Selecta editit Ruinartius, a pag. 610.

XI Kal.

Die 19.

Romæ, natalis sancti Gabinii presbyteri et martyris, qui a Diocletiano diu in custodia vinculis affictus, pretiosa morte cœli gaudia comparavit. In Africa, sanctorum Publii et Juliani.

NOTÆ.

Ex *Pratensi, Heriniensi, Tornacensi et AntuERP.-Majore.*

VARIANTES LECTIONES.

Plures codices, tum mss. tum excusi legunt *Gabinii*; non recte cum Usuardus verosimillime Adonem secutus sit, hic Romanum parvum; in utroque autem habetur *Gabinii*, uti etiam in Notkero. Ex codicibus eam lectionem servant Herinien., AntuERP.-Maj. et alii. Ejusdem nominis transformationes exstant apud Bollandum. De *presbyteri, Diocletiano, Africa*, et hujusmodi minutiis, dictum est plus satis. *Pretiosi morte*, pro *pretiosa*

OBSERVATIONES.

Ex citatis die præcedenti sanctæ *Susannæ* Actis extractus quoque est hodiernus *Gabinii*, sic rursus a Romano parvo primum signatus: *Romæ, Gabinii presbyteri et martyris*. Breve elogium texuit Ado, in quo, præter ea, quæ a Nostro ad verbum descripta sunt, hoc solum inseritur, *patris beatissimæ Susannæ*, addere poterat, quod in multis apographis Usuardinis subinde adjunctum, *fratrem fuisse Cai papæ*: cujus historiam Gallice prosequens Tillemontius tomo IV ibi pag. 572 de *Susanna, Claudio, Præpedita* et aliis diei præcedentis, atque de hoc nostro *Gabinio*, more suo satis modeste, sed non satis in Actorum favorem decernit. Bollandus brevi commentario Gabiniana complectitur, ad sæpe citata *Susannæ Acta* lectorem remittens.

Henschenius de *Publio, Juliano*, et sociis Africanis martyribus hoc die pluribus agens, *illustris est*, inquit, *corona duodecim pugilum Christi qui*

palman martyrii in Africa promeriti sunt; quo adducit Martyrologium ms. ecclesiæ B. Mariæ Ultrajecti, quod a nobis *Usuardinum Rosweydi* vocatur, cujus verba in Auctariis primo loco dabimus. Repetenda sunt omnium nomina ex Hieronymianis valde dissimilibus, tum in martyrum numero, tum in eorum nomenclatura, ut ostendit Florentinus hic, atque ex Rabano et Notkero eorum descriptoribus aperte constat. Castellanius in his disquirendis et disponendis apprime diligens, duodenarium numerum non complet. At quidquid de aliis decem sociis statuatur, certe codices nostri puriores, solos illos duos *Publium*, et *Julianum* commemorant, quibus auctiores aliqui *Marcellum*, alii alium vel alios pro arbitrio adiciunt, ut in Variantibus diximus et infra magis patebit. Annuntiatio nostra pure Usuardina est, cui acciuit Wandalbertus hoc versiculo: Publius undecimum simul et Julianus adornant.

AUCTARIA.

ROSWEYD. Diximus die præcedenti, ab ipso huc referri annuntiationem: « In civitate Ostia, sanctorum martyrum Maximi Claudii, » etc. In *Gabinio* purus est. Tum adjicit: « In Africa sanctorum Publii et Juliani martyrum et aliorum x, » de quo numero ex hoc ipso Rosweydino codice, ab Henschenio accepto, diximus in Observationibus.

MUNERAT.: In Africa, sanctorum martyrum Publii et Juliani et Marcelli. Treveris, sancti Leguntii episcopi et confessoris. »

MARCHIAN. hoc die posuit quæ nos cum Usuardo referimus xx: « Apud Tyrum, » etc.

PULSAN. textui puro post *Gabinium* interjecit: « Eodem die apud Beneventum civitatem, natalis beati Barhati episcopi et confessoris. »

ANTUERP. et MAX LUBEC.: « In Africa sanctorum Publii, Juliani et Marcelli. »

ANTUERP.-MAX ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et edit, ULTRAJ.-BELG post *martyris*, inserunt: « Patris beatæ Susannæ, et fratris beati Gaii papæ, » etc. « In Africa, sanctorum Publii, Juliani et Marcelli Treveris, sancti Leguntii episcopi et confessoris. »

CENTULEN. inserit, « patris beatissimæ Susannæ, » ut plures alii ex Adone.

BRUXELLEN. omnia habet, quæ codices mediæ notæ, et præterea in fine subjicit: « Alibi sancti Pantaleonis martyris. » Vide Prætermisissos. De eo agatur xxvii Julii.

HAGENOVEN. cæteris amplior, post *Caii papæ*, adjungit: « atque consanguinei Diocletiani imperatoris. Hic quia filiam ejus [suam] Susannam noluit dare in conjugem homini pagano, filio Diocletiani, Maximio a Diocletiano diu in vinculis, » etc. « In Africa, sanctorum Publii, » etc., ut supra. « In civitate Treveri, sancti Leguntii episcopi et confesso-

ris. Hic translatus est in Seasusan. » Quem locum hic indigitet nescio, nisi forte ex affinitate nominis, conjiciatur Scaphusia Helvetiorum. Sed de hac translatione nihil apud alios invenio. De duobus an uno solum Leguntio alisque huc spectantibus, videantur Acta, hoc et priori die.

AGRICINCT. etiam habet hac die, ut Marchianensis, quæ ponenda sunt die sequenti.

VATICAN., quod olim fuit Beneventanum num. 5949, primo loco: « Beneventi, sancti Barhati episcopi et confessoris. » Ita Italici codices.

STROZZ et MEDIC.: « Item sanctæ Susannæ virginis. Item sancti Barhati archiepiscopi et confessoris. Eodem die, sancti Eustachii patriarchæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ. »

COD. ABDINGHOFFENSIS: « Treveris, sancti Licentii episcopi et confessoris. » Idem est qui *Leguntius* supra. Manuum est codicis istius fragmentum.

EDITIO LUBECO-COL. convenit cum codicibus mediæ notæ.

BELIN., in *Gabinio* purus, subdit cum plerisque: « In Africa, Publii, Juliani et Marcelli. Eodem die, sancti Eustachii patriarchæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ. » Vide Prætermisissos.

GREVEN. etiam addit *Marcellum* cum Molano, ut supra dixi. Auctarium vero ita incipit: « Præfatus Gabinius fuit pater sanctæ Susannæ virginis et martyris, de qua infra iii Idus Augusti. Frater vero sancti Gaii papæ. » Vide Observationes. « Eodem die Treveris, sancti Leguntii episcopi et confessoris. Item Juliani martyris. Item Marubii. Decentii confessoris. » De hoc vide Prætermisissos, duo alii ex Hieronymian. sumpti videntur; hic et alibi passim incuriose congesti.

MOLAN. Diximus supra de Marcello textui super-

addito. « Eodem die, sancti Eustachii, » etc., ut Belinus. « Treveris, sancti Leguntii, » etc. Tum minori characterē: « Obiit Bonifacius Lausanensis episcopus in Burgundia. Hic Bruxella natus, et in Camera monasterio Cisterciensis ordinis, juxta idem oppidum, quievit anno mcccix in vita et post mortem miraculis clarus. » In posterioribus editionibus pro *Eustachii*, scribit *Eustathii*, eique et Le-

guntio superaddit: « Civitate Benevento, sancti Barbatii episcopi et confessoris. » Exinde, litteris minutioribus: « Item sancti gloriosi admirabilium operum effectoris, patris Auxilii, archiepiscopi Solensis, qui fuit discipulus sancti benedictique apostoli et evangelistae Marci. Eodem die obiit Bonifacius, » etc., ut supra, præter ultima verba, « anno mcccix in vita et post mortem miraculis clarus. »

X Kal.

Die 20.

Apud Tyrum civitatem, beatorum martyrum, quorum numerum solius Dei scientia colligit. Qui jubente Diocletiano, multis tormentorum suppliciis sibi invicem succedentibus occisi sunt. Primo quidem flagris per omne corpus dilaniati, dehinc diversis bestiarum generibus traditi, sed ab his divina virtute custoditi, post addita feritate ignis et ferri, martyrium consummarunt. Horum gloriosam multitudinem incitabant ad victoriam Tyrannio et Silvanus, sed et Peleus atque Linus episcopi, Zenobius quoque presbiter, qui felici agone una cum eis martyrii palmam adeptus est. In Cypro insula, sanctorum Potamii, et Nemesii. Alemannia, sancti Galli presbiteri et confessoris.

NOTÆ.

Sic pure habent *Praten.*, *Herinien.*, *Antuerp.-Maj.*, *Belini editio altera*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Incitabat pro indicabant male scribit Molan. Non minus hujusmodi error in Belino; nempe *Tyrannius*, pro *Tyrannio*; *Pelagius*, pro *Peleus*; *episcopus*, pro *episcopi*. Legendum esset *Nilus*, ut habetur in Adone atque in Eusebio, imo et in ipso Usuardo xix Septembris, sed hic errantes codices sequi cogimur. *Cipro* habent *Praten.* et *Greven.*: melius alii, ut in textu. Rursus *Greven.* et *Molan.* *Pothamii*; præfero cæteros. Belin. omisit in fine titulum *presbyteri*. Turpioribus sphalmatis fœdatur codex *Antuerp.-maj.* in quo desunt verba, *quorum*

numerum: male legitur, *tormentis tormentorum suppliciis*; item, *post additi feritatem ignis ferro*. Post *Alemannia*, habetur, *Secundi sancti Galli*, forte quod paginas vacuas suppletis imperitia *Secundinum* diei sequentis hunc intruserit. *Pratensem* codicem hic inter puros connumero, quod in nostro apographo textus integer, et ipsa etiam annuntiatio sancti Galli aperte exprimitur, quidquid mihi significarit Castellanus, eam nec xx Februarii, nec xvi Octobris, in ipso prætenso autographo reperiri.

OBSERVATIONES.

De prima martyrum turma, vel manipulo, ex sæpe citato et solito suo auctore Rufini Eusebio, ita inter martyrologos primus scripsit Romani parvi compilator: *Apud Tyrum, martyrum, quorum numerum Dei scientia sola colligit, quos Viturius magister militiæ, jubente Diocletiano, diversis tormentis occidit.* Veturius ille, aut ex Eusebii Chronico, aut ex nescio quibus Actis, quæ intercidisse opinatur Bollandus, hic adjectus est. Breviorem periodum multis ampliavit Ado, ex laudati Scriptoris lib. viii, cap 7, magnam elogii sui partem describens, veram quidem et sinceram quousque Rufinum hic sequitur, sed in aliis cum ejusdem cap. 14 confusam, cum adduntur incitatores episcopi, quorum plerosque constat ad alia ferme loca, certe ad alia tempora pertinere, quin et alio mortis genere agonem complevisse, ut patebit et xix Septembris et xxix Octobris, ubi de aliquibus seorsim agemus. Interim ex Adone derivata sunt, quæ Usuardus et Notkerus, atque ex his recentiores martyrologi acceperunt, servata confusione, quam in Actis antiquitus interpolatis repertam Bollandus existimat. Præterea martyrium Tyriorum numerum ignoravit Ado, ut pote quem nec Rufinus ipse expressit, in Eusebio Valesii parentheses inclusum, et ad *solos quinque* contractum qui ex phrasi Romani parvi ad plurimos, quos nempe *sola Dei scientia colligit*, extendi videtur. Vide Bollandi commentarium historicum, in quo episcopis illis et aliis proprii dies assignantur, ut supra indicare cepimus. Bollandum secuti sunt Tillemontius tomo V, pag. 440, et Castellanus. pag. 696 et 697. De Tyriis hisce martyribus, in Hieronymianis apographis. Beda, Floro, Rabano, et Wandalberto nihil legitur. Scio, Molanum metrico isti martyrologo hæc ascribere voluisse:

Mox decimus laudem recolit famamque coronat,
Multorum Tyri fuso qui sanguine carent.

At hujus supplementum merito respuendum censuit Bollandus, unicum Wandalberti versiculum sic terminans:

Mox decimus laudem recolit famamque Coronat.

De qua martyre cum *Victore* conjuncta, vide hoc die Hieronymiana, Rabanum, Notkerum et Henschenium in commentario plura dubia explicantem.

Potamius et *Nemesius* ex puriori aliquo Hieronymiano apographo accepti sunt, sed sejuncti a *Dydimo*, quem Rabanus et Notkerus aliis recte sociaverunt. *Potamia*, *Potamina*, *Misis*, *Nemesius* et *Nemersi* et similia, scribarum oscitantie tribuenda videntur. Certe *Potamiam* vel *Pantamiam* inde effictam putamus, quæ in Auctariis sæpius recurrit, *Caio* et *Victori* perperam subjuncta. Sintne porro alii Potamii et Nemesii socii, ut ex Corbeinsi codice erui videtur incertum est. *Sanctum Gallum abbatem* nominavit Ado, *miræ sanctitatis virum, discipulum sancti Columbani abbatis*; Noster *presbyterum et confessorem*: uterque hoc ipso die; tametsi natalem ejus referat Notkerus xvi Octobris, quo eum Bollandus remisit; die vero sequenti ejusdem translationem. Cur hac die ab Adone celebretur, non equidem perspicio, nisi forte de alia translatione aut elevatione agatur. Minus etiam video, qua ratione Baronius præfatos martyrologos citare potuerit pro xvi Octobris, ubi *Gallus* a Mosandro asterisco notatur, a Rosweydo in appendicem rejicitur. Forte a ms. aliquo Adone deceptus fuerit; Certe Usuardus, saltem purus, eo die de nullo sancto Gallo meminit, nisi hic Belini textum Baronius pro Usuardino acceperit.

AUCTARIA.

MALCHIAN. hodie ponit, quæ ad diem sequentem pertinent, omisso solum nomine *Serouli*.

TORNACEN. incipit a proprio loci: « In Tornaco civitate, restitutio sancti Eleutherii episcopi et con-

fessoris. » Vide Acta. Dehinc laterculum exhibet incompletum, integro folio ex codice avulso, sic ut tantum integer sit vi Kal. Martii seu xxvi hujus. De majori lacuna agemus ix Augusti.

ROSWEYD. prima annuntiatio est : « Romæ, depositio Gaii episcopi » Sumitur ex Hieronymianis ; a Nostro ponitur xxii Aprilis. Sequitur : « In Cipro insula, » etc. Deinde de Tyriis, satis pure. de Gallo, nihil.

PULSAN. ferme purus esset, nisi deficeret in ultima annuntiatione de S. Gallo.

AQUICINCT., turbato ordine, hic habet quæ ad sequentem diem referenda sunt : et post *viginti*, in fine addit : « In Hasbania apud S. Trudonem, depositio sancti Eucherii confessoris, Aurelianensis episcopi, qui a Carolo Martello in exilium missus, ibidem in Christo quievit. »

VICTORIN. ultimam sic format : « In Alemannia, sancti Galli episcopi et confessoris. »

ANTWERP.-MAX.-LUBEC. et UGHELLIAN. omittunt S. Galli memoriam, ejus loco substituentes : « Romæ sanctorum Gaii, Victoris et Pantamiæ. » Secundus codex scribit, *Pantaniæ* : at quomodocumque inflectatur, non alia statui potest a sancto *Potamio*, ut supra diximus. Cum citatis codicibus conveniunt BIGOTIAN., signatus P. 5, et D. DU CHEVAL, signatus B. Nusquam recta illorum trium connexio. Jam diximus primum spectare ad xxii Aprilis : ultimum nomen probabilissime fictitium est : ex apographis Hieronymianis *Victor* cum *Corona* copulandus est, qui hoc die in Actis referuntur.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. secundo loco ponunt : « Romæ, sanctorum Gaii, Victoris et Pantamiæ. » Tum de Potamio et Nemesio, pure. Denique : « Eodem die, sancti Eucherii Aurelianensis episcopi et confessoris, qui pro fide Christi exilio relegatus, cum sancto Trudone honorifice quievit. » Deest in omnibus ultima annuntiatio.

CENTULEN. diversum habet a reliquis exordium : « Alexandria, sanctorum, martyrum, Juliani, Euni, Macharii, Epimachi, Alexandri, Metrani, Apolloniæ, Ammonariæ, Chorintæ, et cum aliis decem. » Ita fere etiam editio Lubeco-Col. infra. Cæterum proprii horum martyrum natales dies videlicet catalogo Prætermisssorum hac die. Tyriorum elogium mutilat, Potamium et Nemesium omittens. « In Alemannia, sancti Galli abbatis. »

BRUXELLEN. in martyribus Tyriis nonnihil luxuriat, sed quæ textum excedunt, describi non merentur. Secundo loco ita habet : Romæ, natale sancti Eleutherii papæ et martyris, a quo Lucius rex Britannię per epistolam se fieri Christianum postulavit. Et misit papa duos viros religiosos, qui regem cum populo baptizarent. Et tandem ipse papa martyrio coronatur. » In Prætermisssis remittitur ad xxvi Maii. « Eodem die Romæ, sanctorum Gaii, Victoris et Panthamiæ. In Cipro insula, etc.

Item sancti Eucherii Aurelianensis episcopi et confessoris : qui pro fide Christi exilio relegatus, in Hasbania, cum sancto Trudone honorifice quiescit. »

IAGENOVEN., in martyribus Tyriis fere purus, secundo loco habet : « Eodem die, Eucherii, Aurelianensis, » etc., ut codices mediæ notæ, supra. Sequitur de Potamio, etc. Deinde de Caio, etc. In fine : « Apud Tornatum, beati Eleutherii episcopi et confessoris. »

MUNERAT. textui puro subnectit sequentia : « Aurelianis, sancti Eleutherii [*vult dicere* Eucherii] episcopi et confessoris, qui pro fide Christi exilio relegatus, cum sancto Trudone honorifice quiescit. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Apud Tyrum plurimorum martyrum, qui ad exhortationem Silvani cum suis passi sunt. Eleuterii episcopi et martyris. Eucherii episcopi Aurelianensis. »

BELIN. in prima sua editione omisit annuntiationem sancti Galli.

B Editio LUBECO-COL., in martyribus Tyriis nonnihil interpolata, secundo loco habet : « Romæ, sanctorum Gaii, Victoris et Pantamiæ martyrum. » Sequitur de Potamio et Nemesio. « Eodem die, sancti Eucherii Aurelianensis episcopi, etc. Alexandria, passio sanctorum martyrum Juliani, Eunii, Macharii et Epimachi, Alexandri et Metrani, Apolloniæ et Ammonariæ, ac Corinthæ cum aliis decem, sub Decio imperatore. » De his superius egimus ex Centulensis.

GREVEN. : « Romæ, Gaii, Victoris et Pantamiæ martyrum. Aurelianis, sancti Eleutherii [*lege* Eucherii] episcopi et confessoris, qui pro fide Christi exilio relegatus, cum sancto Trudone honorifice quiescit. Juliani et Euni, ministri sui, martyrum, quos Ado et Usuardus iii Kal. Martii ponunt *Coronæ* martyris et aliorum. » Isti Victor et socii xx in Actis jungitur, melius quam Victor Gaio et Pantamiæ. « Eustochii virginis. Humbergæ comitis. » Vide prætermisssos. *Didimi martyris* Potamio et Nemesio conjungendi.

C MOLAN. de Gallo subdit ; quæ superius ex Adone notavimus : « abbatis, miræ sanctitatis viri discipuli sancti Columbani abbatis. In Sarchinio, monasterio sancti Trudonis, depositio beati Eucherii, qui Aurelianensium episcopus, a Carolo exilio est relegatus : quod tamen eum pro justitia fuisse perpassum creberramiracula, quæ per ejus sacra merita, divina fieri concedit clementia, sunt indicio. » In aliis editionibus omittitur *Gallus*. Auctarium incipit : « Tornaco civitate, depositio sancti Eleutherii, episcopi et confessoris ecclesiæ ejusdem. In Sarchinio, etc. Die vigesima, sancti patris Leonis episcopi Catanæ in Sicilia. » Subditur caractere minori : « Apud Persidem, Sancti Sadoth episcopi, et centum viginti octo, qui cum eo subiere martyrium, in secundo anno persecutionis Saporis. » Egregii hujus antistitis, et sociorum Acta, et gravia et sincera sunt ; a Ruinartio ex opere nostro reproducta a pag. 642.

IX Kal.

Apud Siciliam, sanctorum martyrum septuaginta novem, qui sub Diocletiano per diversa tormenta confessionis suæ coronam a Christo sibi paratam percipere meruerunt. In Africa civitate Adrumeto, sanctorum Veroli, Secundini, Servuli et aliorum viginti. [*Bouillart., ad oram pagine* : Apud monasterium S. Germani, consecratio altaris in honore beatorum martyrum Johannis et Pauli et S. Blasii necnon sanctorum confessorum Benedicti, Lupi et Egidii. Item consecratio altaris in honore SS. Innocentium et SS. virg. Columbæ, Margaritæ, Catherinæ.]

NOTÆ.

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Antwerp.-Maj.*, *D Belin.*, *Greven.* et *Molan.* Adde *Antwerp.-Max.*, *Pulsanen.*, *Antwerp.*, et *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Lovan.*, *Leyden.-Belg.* et edit. *Ultraject.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Lovanien. in eo a cæteris differt, quod legat *per diversa tormentorum genera* : Sic Belin. pro *confes-*

sionis suæ coronam, posuit, *in confessione sua coronam*. A Christo sibi *preparatam* scribunt

Die 21.

Herinen., Pulsanen., Munerat., Belin., Antwerp.-A Max. et Lovanien.: textus Adoni conformis est. Antwerp. Maj. et *paratam* et *præparatam* omisit. Belin. in prima editione legit *Secundi* pro *Secundini*, sed hoc in altera correctum est. *Neroli*

in Max.-Lubec. ex iis erroibus est quibus ea editio passim redundat: sic in Antwerp-Maj. *Vetoli*. Certe *Veroli* scribunt codices nostri omnes, non *Veruli*, ut recentiores cum hodierno Romano.

OBSERVATIONES.

En denuo coronam anonymorum martyrum de qua silent Hieronymiana apographa, Beda et reliqui martyrologi, die præcedenti citati; eam vero memorant martyrologi illi, qui in serie nostra sunt, præeunte Romano parvo his verbis: *In Sicilia martyrum LXXIX, sub Diocletiano diversis tormentis passorum*. Proximus huic Ado idem dicit non nihil paraphrasticè, eo nimirum modo, qui ex ipso acceptus, in textu nostro exprimitur. Eundem descripsit Notkerus. Quod in editione Canisii pro septuaginta novem, legatur *septuaginta quatuor*, inde factum arbitror, quod librarius litteras numerales non recte distinxit, facili mutatione LXXIV pro LXXIX. Habes hic ipsissimum fontem, ex quo hausere cæteri martyrologi magno numero ab Henschenio et operose enumerati; non ita Galesinius et Ferrarius, qui pluscum genio indulsisse videntur. hic dum *Cæsar-augusta* eos martyres tribuit, ille dum *crucis supplicium* passos, gratis commemorat. Ne pluribus morer, probabilis est *Syracusis* ascribendos: de certamine autem frustra alibi plus quæsieris quam quod a Romano parvo expressum est. Nec recte a Galesinio citatur Wandalbertus, apud quem nullum eorum invenies, qui in hodierno textu celebrantur.

Circa Adrumetinos, tria expendit laudatus Henschenius in Sylloge historica: *Quæ scilicet fuerit*

constituta hisce athletis palestra victoria? Quot ii fuerint quæque eorum nomina? Quo potissimum floruerint tempore, seu quam persecutione cæsi? Atque hæc etiam ex Martyrologiis plurimis solita diligentia crudere conatur. Rem ad principia revocare necesse est, recurriendo ad Hieronymiana, ex quibus tota illa cohors, pro majori parte anonyma desumpta primum fuit, tum a Rabano, tum a Nostro, tum a Notkero, a singulis diversimode, unde et in recentioribus orta varietas. Ut de solo Usuardo agamus, recte ex Hieronymianis *Adrumeti* collocantur: in numero et nominibus, nec præfata apographa, nec Rabanus et Notkerus inter se, nec cum Nostro conveniunt. Putat Castellanus, numerum satis exacte ab Usuardo ex primis fontibus determinatum; mihi non lubet quidquam superaddere Henschenii et Florentinii notationibus. De persecutionis aut cædis tempore, nihil ab antiquioribus traditum. Suspicio, Galesinium Martyrologii Romani reformatores induxisse, ad designandam *persecutionem Wandaticam*, contra codicum Usuardinorum et ipsius Belini silentium, Quoddam vetus ms. in notis appellet Baronius, nescio: si S. Cyriani Martyrologium indigitet, virum eminentissimum memoria lapsus, fateri oportet. Quæ Petrus in Catalogo refert. lib. II sub finem num. 73, ex Usuardo accepta videntur.

AUCTARIA.

In PRATENSI nostro ad marginem legitur: « Apud monasterium sancti Germani, consecratio altaris in honore beatorum martyrum Joannis et Pauli, et sancti Blasii, necnon sanctorum confessorum Benedicti, Lupi et Egidii. Item, consecratio altaris in honore sanctorum Innocentium et sanctarum virginum Columbæ, Margaritæ, Catharinæ. »

MARCHIAN. hæret adhuc in perturbatione, hic ponens, quæ Usuardus habet xxiii pauculis etiam mutatis, quæ ibi restituentur.

ULTRAJ., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. textui puro superaddunt: « Methis civitate, natale sancti Felicis episcopi et confessoris, qui, sedit annos quadraginta duos et menses sex. »

ROSWEYD., in textu satis purus, post, *viginti*, de suo adjicit: « Qui jubente Diocletiano per diversa tormenta occisi sunt. »

CENTULEN. Pro *septuaginta novem*, scribit *septuaginta octo*.

BRUXELLEN. textum fere purum refert; addit autem: « Mettis, sancti Felicis episcopi et confessoris, qui sedit, etc. » Tum: Apud Laudenem, Brabantia civitatem grandem, depositio Pippini ducis, patris sanctarum Begghæ et Gertrudis. Qui Major regis domus et regni gubernator existens, præstabat tam in bellis fortitudine, quam justitia in pace. Erat enim erga regem fidei servantissimus, et erga populum tenacissimus æquitatis, et in disceptanda utrorumque causa, firmissimo animi iudicio persistens. Nec munera populi ad subvertendum jus regium, nec gratiam regis, ad obruendam populi justitiam attendebat. Hic apud Nivellam cum filia sua Gertrude quiescit. »

HAGENOVEN. secundo loco interjicit: « Denallis [vix mutila est, vult dicere in Grandivalle] sancti Germani abbatis et martyris. Romæ, Syrici papæ. In Africa, civitate Adrumeto, sanctorum martyrum Ferreoli, Secundianæ, Servuli et sociorum suorum viginti. In Quidelenburg, territorio Hilverstadensis diocesis, sanctæ Coronæ inter arbores scissæ. Ipso die in civitate Metis, depositio sancti Felicis episcopi

et confessoris, qui feliciter ibi sedit annis XLII et mensibus VI regens populum sibi commissum verbo, et exemplo. » Syricius et Corona hac die ne inter Prætermisso quidem in Actis memorantur.

ACQUINCIN. convenit cum Marchianensi in transpositione dierum.

VICTORIN. legit *Secundiani* pro *Secundini*, MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. habet in fine, *Bertulphi confessoris*. De eo in Actis v hujus.

ALTEMS. « In pago Meldicensi, sanctæ Dercangotæ, vel Descangotæ virginis. » Ea Bollandi ignota fuit. An et quæ fuerit in Supplemento examinabitur, nisi forte eadem sit, quæ xxii Februarii in Actis vocatur *Barcongota*.

STROZZ et MEDIC.: « Apud civitatem Ravennæ, sancti Maximiani archiepiscopi et confessoris. » Differtur in Actis ad diem sequentem.

Editio LUBECO-COL. per omnia similis est codicibus mediæ notæ.

GREVEN.: « Hilarii papæ et martyris. » Non fuit Hilarius papa, martyr, nec ad hunc diem, sed ad x Septembris spectat. « Item Syrici, Saturnini, Fortunati, Jocundi episcopi, Victorini, Petri. » Sunt hi omnes ex numero martyrum Adrumetinarum, si duos postremos excipias. Ubi autem invenerit Grevenus, *Jocundum* fuisse *episcopum*, nescio. « Metis, sancti Felicis episcopi et confessoris, qui sedit annis quadraginta duobus et mensibus sex. Bertulphi confessoris. Serenæ martyris. Eleutherii episcopi. Romæ, Symmachi papæ et confessoris. » De quatuor ultimis, vide indicem Prætermissorum.

MOLAN.: « Methis civitate, etc. Et depositio Eleutherii episcopi. » Tum litteris minutioribus: « Torna-censis, in cathedrali ecclesia quiescentis. In Galliis, Vitalinæ virginis sanctissimæ. » Deinde: Liber anniversariorum apud Canonicas Nivellæ: Vigiliæ dispersæ sancti Pipini. » Quid sint *Vigiliæ dispersæ*, neque in hac neque in aliis editionibus explicatum invenio. Porro in his præterea additur: « Die vicesima prima, sancti patris Timothei, qui fuit in Symbolis. Mediolani, festum sancti Ambrosii, pro vic-

toriam, ipso invocato, adepta ad Parabiagum, anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo octavo. » Vide de hoc qualicumque festo, inter Prætermis-
sos. Sequitur denuo minori caractere : « Eodem die, obitus sancti Pipini, et Vigiliæ dispersæ sancti

A Pipini, cuius corpus Nivellæ quiescit in tumba portatili, et circumfertur in Litanii. sicut et Idubergæ, et nutricis sanctæ Gertrudis. » Vide Bollandum hoc die pag. 259.

VIII Kal.

Die 22.

Apud Antiochiam, Cathedræ [Bouillart., Cathedra] sancti Petri. Eodem die, beati Papiæ Hieropolitane civitatis episcopi, qui Joannis apostoli auditor, Polycarpi autem condiscipulus et sodalis fuit. Item, sancti Aristionis, qui fuit unus de septuaginta duobus Christi discipulis. Alexandriæ, sancti Abilii episcopi, qui post beatum Marcum secundus episcopus, tredecim annos sacerdotium virtute conspicuus ministravit, [Apud Bouillart., ad oram paginæ : Eodem die consecratio altaris in honore beatorum martyrum Eustachii sociorumque ejus et sancti confessoris Christi Medardi.]

NOTÆ.

Ex Praten., Herinien., Ant.-Maj., Rosweyd., Pulsan., Ant. Max.-Lubec., Belin., Greven et Molan.

VARIANTES LECTIONES

Pulsanen. et Belinus scribunt, *Petri apostoli* : B textus ex Beda, Rom. parvo et Adone purus est. Non solus Belinus, sed codices omnes scribunt *beati Papiæ*, ut proinde mirer, id in Belino scrupuli Castellani observasse pag 709, in fine. Recte hic etiam legitur, *Hierapolitanæ*; male Herinien., *Terapolinæ*; Pulsanen., Antuerp., Max.-Lubec., Greven. et Rosweyd., *Terapolitanæ*; Belin., *Hierapolitanæ*; Antuerp.-Maj., *Terapolinæ*. Hic idem codex pro *condiscipulus*, scripsit *discipulus* : Rosweyd. pro *sodalis fuit*, repetit *auditor fuit*. Praten. et plerique alii codices habent *Polycarpi*, de quo alias satis dictum

est. Pulsanen. qui Petro *apostoli* titulum adjecerat, Joanni subtraxit, et post *Polycarpi* omisit *autem*. Sic Belin. in altera editione, pro *auditor*, scripsit *adjutor*, Rosweyd. pro LXXII, habet LXX. Rursus Belin. in prima editione posuit *Abili*, pejus Pulsan. *Babilii*. Rosweyd. pro XIII, legit XII. *Annos*, vel *annis* perinde est. Molan. in prima editione omisit *sacerdotium*, restituit in posterioribus. Antuerp., Max.-Lubec. et Belin. pro *virtute conspicuus*, legunt *vita conspicuus* : Pulsanen. autem vocem interserit. sic habens ; *fideliter amministravit*. In Rosweyd. deest *virtute*.

OBSERVATIONES.

Vetustissimum Kalendarium, quod ab editore passim Bucherianum vocamus, ita hoc die enuntiat : *Natale Petri de Cathedra*; quod est *celebritas, festivitas*, seu *solemnitas* cathedræ, ut explicat Florentinus hic, et pluribus Castellanus ubi de voce *Natalis* ad vi Januarii pag. 100. Consonat Gregorii Sacramentarium simpliciter legens : *Cathedra sancti Petri*. Hactenus indefinite, ut utrum de *Antiochena cathedra*, an de *Romana* sermo sit, discernere omnino non liceat, quemadmodum dicere cœpimus xviii Januarii, et satis apposite ex Menardo et Palmelo opinatur Joannes Fronto ad Kalendarium pag. 28. Vide Menardum ipsum in notis ad Sacramentarium Gregorii pag. 46 et 47, Aliter loquuntur Hieronymiana apographa, inter quæ Epternacense brevissime : *Cathedra Petri in Antiochia*; Lucense *Natalis sancti Petri apostoli Cathedræ, quam resedit apud Antiochiam*; paulo aliter Corbeïense : *Natalis Cathedræ sancti Petri, apostoli qua sedit apud Antiochiam*; vulgatum ab Acherio simplicius *Cathedra sancti Petri qua*, etc. Omnia certo eo conspirant, ut diversum hoc festum a Romana cathedra statuunt. In eam sententiam eunt sequentes martyrologi omnes Romanum parvum, Beda, Rabanus Ado, Usuardus, Notkerus, quorum eadem verba sunt, quæ in textu nostro recitantur, nam Rabani et Notkeri brevissima additamenta, nihil prorsus de totius rei integritate imminuunt. Cætera, quæ pluribus dissertationibus pridem obnoxia diximus, inquirat curiosus lector in hodierno Bollandi commentario et in Florentinii notatione, ubi Belethi verba de festo *B. Petri Epularum* a Bollandi relata, aliaque eo spectantia accuratius expenduntur. Plura discussa sunt xxix Junii comment. præv., § 8, a pag. 407, et inter Analecta, § 12 et 13, a pag. 456, quibus junge Castellani notam a pag. 706. Laudatis martyrographis plane concinit vincta numeris Wandalberti expositio :

Octavoque Petri Cathedra et doctrina coruscet,
Urbis læta Antiochi quo primum præsule vernat.

Papæ nomen in nullis Martyrologiis Viennensi

antiquioribus consignatum est; sed ab eo positum propter affinitatem cum nomine *papæ*, ut non satis apte conjectat Castellanus, vix cuiquam probatum iri existimo. Cæterum Ado Papiam, *sancti Joannis apostoli auditorem* disertissime appellat, atque ex eo ferme verbatim Notkerus; Noster, limata nonnihil Adoniana phrasi, singularem præterea cum Polycarpo necessitudinem commemoravit, scrupulo laborasse videtur Baronius, dum *Joannem seniorem*, seu *πρεσβύτερον* evangelistæ substituit, ut docte ostendit Henschenius, et ex eo Castellanus a pag. 708, necnon Tillemontius tomo II, a pag. 296, apud quos et eruditos alios recentiores non multa invenies, quæ in Supplemento locum habere debeant. Prima *Aristionis* memoria a Romano parvo consecrata, est. non hoc die, sed xvii Octobris : *Et Aristionis qui fuit unus de LXX Christi discipulis*. Hæc eadem verba ibi refert Ado, qui fuit unus de LXXII, quam plane phrasim ex ipso servant Usuardus et Notkerus, hoc solo die sanctum celebrantes. Pauca quæ de Aristione memorari possunt, ex Eusebio aut aliis brevi commentario complexus est Bollandus, nec plura reperit Tillemontius, cum eum Papiæ conjungens. *Abilius*. alias *Avilius*, *Milius*, *Milius*, vel *Melianus* Alexandrinus patriarcha, verosimilius xx Augusti vita functus est, ut in Tractatu nostro Chronologico contra Tillemontium statuimus num. 71. Neque a definito ibi calculo, ex Martyrologiorum auctoritate recedendum putamus cum Abilius a Romano parvo hoc die primum in ipsa relatus sit, pro mero, ut sæpius ejus auctor solet, arbitrio. Sic legit : *Alexandriæ, Abilii episcopi*. Ordinem et tempus regiminis adiecit Ado, Usuardus huic voces duas, *virtute conspicuus*; Notkerus pure Adonianus est. In Adone ultimo loco ponitur *Paschasius Viennensis admirandæ sanctitatis*; sed hic cum pluribus aliis, ipsius Adonis decessoribus, ab Usuardo prætermittitur, in nonnullis codicibus auctoribus ascriptus, ut mox videbitur.

PRATEN. adjicit hic aliquis alteram altaris consecrationem monasterii illius sancti Germani propriam, his verbis : « Eodem die, consecratio altaris in honore beatorum martyrum Eustachii sociorumque ejus et sancti confessoris Christi Medardi. »

MARCHIAN. fere purus est, sed excluditur, quia sequenti die adhuc exerrat.

TORNACEN. vacat, ut supra dictum est.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG., post *Petri apostoli*, ita proseguuntur : « Quomodo ab Antiochensibus, pulso Symone Mago, qui eos seduxerat, ut sibi crederent et Petrum lapidarent, ipse Petrus susceptus est et in cathedra pontificali exaltatus. » Codices iidem omnes, excepto ALBERG., ex Adone in fine subdunt, « Viennæ, sancti Paschasii episcopi, et confessoris, admirandæ sanctitatis viri. »

CENTUL. : Apud Antiochiam, cathedra sancti Petri apostoli, Alexandriae, sancti Abilii episcopi, qui post beatum Marcum secundus, Alexandrinam Ecclesiam rexit. Apud Jerapolim, beati Papiae episcopi. discipuli Johannisevangelistæ. » Ita hoc die, sed VII Maii eundem Papiam repetit cum ipsissimo textus nostri hodierni elogio. Si hunc codicem vidisset Castellanus, eum, pag. 709, Adoni non opposuisset. « Ipso die, beati Aristionis, antiqui Christi discipuli. »

BRUXELL. de cathedra Petrait : « Qui post Ascensionem Christi, cathedram sacerdotalem in partibus Orientis tenuit annis quatuor, deinde venit Antiochiam, et pulso Symone Mago, cathedram pontificalem suscepit, quam ibi tenuit per annos septem, quibus expletis, Petrus, ut Symonem Magum expugnaret, petiit Romam, et ibi annis viginti quinque, mensibus septem, diebus octo, Ecclesie Romanæ digne præsedit; nullumque postea habuit successorem, qui tantum temporis in regimine summi apostolatus explet. » In Aristione, Papia, et Abilio parum a puritate aberrat : dein subdit : « Viennæ Gallia, sancti Pacasii [Paschasii] episcopi et confessoris, viri admirandæ sanctitatis. Et Teclæ virginis. »

HAGENOYEN. de cathedra aliter loquitur : « In qua sedit, laudabiliter regens et docens populum, doc-

A trinam suam miraculis confirmando. Et hæc cathedra primo sibi in Ecclesia Antiochena erecta est, quando filium Theophili principis civitatis illius per quatuordecim annos defunctum, a mortuis suscitavit. In qua sede sanctus Petrus sedit septem annis. » In Papia et Aristione fere puras est. « Alexandriae, sancti Abalii episcopi, qui post beatum Marcum secundus erat episcopus, tredecim annos. Secundus erat sacerdos, omni virtute conspicuus. Viennæ, sancti Paschasii episcopi et confessoris, admirandæ sanctitatis viri. »

AGINCINCT. et hic convenit cum Marchianensi.

COD. D. DU CHEVAL., signatus C. qui fuit PP. Franciscanorum, in fine habet : « Natale sanctæ Teclæ virginis. » De hac vide indicem Prætermissorum; atque in fonte Rabanum et Notkerum.

ALTEMS. : « Eodem die, natale sanctæ Teclæ virginis. Item Wenloe monasterio, beatissimæ Milburgæ virginis. Apud sanctum Edmundum, beati Firmini confessoris, germani sanctæ Ethedæ virginis. » De Milburga agitur XXIII Februarii. De Firmino alia opus est disquisitione.

STROZZ. et MECIC. : « Item Romæ, sanctæ Romanæ virginis. » Vide Acta die sequenti, ubi de Romana Tudertina.

MUNERAT, textui puro subnectit : « Viennæ, sancti Paschasii episcopi et confessoris, admirandæ sanctitatis viri. »

EDITIO LUBECO-COL. de cathedra eadem habet, quæ codices mediæ notæ supra, in fine solum adjiciens : « In qua septem annos explevit. » In fine etiam : « Viennæ, sancti Paschasii, etc. »

GREVEN. : « In Africa, Victorini, Palatini, Donati, Fortunæ et aliorum XXIX, » Sumpti sunt ex aliquo apographo Hieronymi. « Romæ, Sirici papæ et martyris. » Vide in Prætermissis. » Dionysie virginis et martyris. « Vide Prætermissos. » Viennæ Paschasii episcopi, etc. Teclæ, alias Tedæ virginis. » Vide supra.

MOLAN. de Paschasio ut supra. « Translatio corporis sancti Guduali archiepiscopi. » Expressius in editionibus aliis : « Gandavi, translatio corporis sancti Gudwali archiepiscopi. Annua translationis istius memoria agitur III Dec. : natalis est VI Junii.

VII Kal.

Apud Syrmium, beati Sineri monachi et martyris, qui jubente Maximiano imperatore tentus, cum se Christianum esse confiteretur, capite cæsus est. Item natalis sexaginta duorum, qui martyrii certamen in præfata urbe consummantes, regna mansura perceperunt. Ipso die, sancti Policarpi presbiteri et confessoris, qui cum beato Sebastiano plurimos ad Christi fidem convertit, atque ad martyrii gloriam exhortando perduxit.

NOTE.

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Rosweyd.*, *Pulsanen.*, *Antwerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Syrmium in *Firmum* transformant Antwerp. et Max. Lubec., Munerat., in *Smyrnam*, ut male scripsit Notkerus alios in errorem inducens : nos *Syrmium* reliquimus, quod ita codices passim scribant; Rosweyd, male *Sirnum*, Variant iidem in *Sineri* nomine, pro quo Antwerp. *Sirenari*; Max.-Lubec., *Siveri*; Munerat., *Sineti* enuntiant; Rosweyd., *Sereni*; Greven, et Molan, ex Adone, *Syreni*. De eo plura in Observationibus. Duum pro *Duorum* scribit solum apographum nostrum Pratense, alii codices omnes, ut in textu; addit Pulsanen. *militum*, sed et in eo singularis est. Antwerp. Max.-Lubec. in

D prima editione, ponunt *septuaginta duorum* ast hic in posterioribus Usuardi puritatem restituit. De *Policarpi presbiteri* et hujusmodi aliis mediæ ævi orthographiis erroribus, satis alibi dictum est. *Consummantes* pro *consummantes* in Max.-Lubec. : *mensura* pro *mansura* in Munerato, sphalmata sunt vix notatu digna. Male in Pulsanen. legitur *beato Stephano* pro *beato Sebastiano*; *palmam*, pro *gloriam*; *exortando*, pro *exhortando*. Greven. in editione anni MXXI videtur *Vigiliam beati Matthiæ* textui adnectere, verum cum in priori id plane distinxerit, cum inter puros codices numerandum censui.

OBSERVATIONES.

Sinerum legimus cum probatissimis codicibus Usuardinis, quidquid sit de varia apud alios hujus nominis enuntiatione, de qua Bollandus hoc die et Castellanus pridie pluribus disputant. In Romano

parvo scribitur *Apud Syrmium Sineri monachi* quam orthographiam cum alia *Sineni* præferunt Acta. Hieronymianum Lucense die præcedenti (quo verosimilius, ex ultima Actorum a Ruinartio pag.

Die 25.

846 editorum clausula, passus est) unde exprimit: A *Syrmiun, natalis S. Sereni et aliorum* LXII Socio- rum numerum minuit Epternacense, legens, et *alio- rum* XVI: augeat Corbeienae utrumque. et *aliorum* LXXII. Forte melius iuxta ac simplicius, sed absque positione, scripsi Gellonense *Seneri*, subjungens, et *alibi* LXI. Certe in utrumque Actis veris et sinceris, a Bollandi primum, deinde inter selecta vulgatis, nulla prorsus sociorum sit mentio. Hæc in Hieronymianis VIII Kal. seu XXII, hoc die vero: *In Pannonis vel Sirmi*, primo loco in Florentinianis ponitur, *Seneroti*, vel *Senerotis*, qui tribus aliis apud Raba- num, Notkerum et Bollandum expressis. conjunc- tus est, solus in Gellonensi nominatus *Senerotis*; quo demum reducenda videtur longa illa apud Castellanum pag. 710 vocabulorum, pene dixi- ram confusionem, farrago. Neque enim assequor quo fundamento V. C. varios sanctos in unum conflit, præsertim *Senerum* vel *Serenum* et *Senerotum* apud Hieronymianam et in Actis recte discretos, quos licet B eodem loco passos fateamur, at sane eodem tem- pore martyrium subiisse nequaquam constat. Nec magis comperi in quibus apographis Hieronymianis ipsum illum *Senerum* Castellanus alio habitu indu- tum invenerit XXI Februarii, sic ut tribus conse- quenter diebus unus et idem martyr recurat. At quidquid de Hieronymianorum inflexionibus dici possit, certum est Adonem scripsisse *Syreni*, Not- kerum *Synerii*, alios aliter, qui ex varia nomen- clatione sanctos multiplicarunt, ut apud laudatos scriptores et Florentinum videre est. Sola nobis hic disceptatio de Usuardi lectione, quam ex me- lioris notæ codd. mss. definivimus. Cum quo scri- bendi modo majorem cognationem habeat analogia gallica *Serneu*, *Cerneux*, *Cerneuf*, viderint illi qui etymologias scrutantur. Porro sancti elogium ex

Actis desumpsit Ado, ex Adone descripsit Notke- rus, Noster nitidius contraxit qui et in *Sexa- ginta duobus*, itidem *Sirmi*, ut hic dicitur, passis atque ex eodem Romani parvi fonte acceptis, phra- sim paulo cultiorem et elegantius reddidit. Romanum parvum, ut a Rosweydo editum est, pro *Sexaginta duorum*, legit LXII, opinor, errore librari- ii, quem Ado correxerit, Recentiores martyrologi cum Romano hodierno, scribunt LXXII, quod ex Hieronymianorum differentia, vel ex Notkero pri- mitus ortum existimo, atque ex codicibus Usuardi- nis, in eo non satis puris, transumptum. Quam male martyrologi aliqui Itali sanctum Sinerum *Firmum* in *Picenum* transferant, quam inepte Hispani in *Bæ- ticam*, *Sexti Firmum*, docet Bollandus in commen- tario Acta non semel laudata, Gallice reddidit Til- lemoutius tomo V, a pag. 254.

Tertia Romani parvi annuntiatio est: *Romæ. Po- lycarpi presbyteri*. Hunc Ado recte credidit S. Seba- stiani socium; idem credere majores nostri, atque ut talem in Acta retulerunt, cum sylloge historica ex illustrissimi martyris vita concinnata. Usuardus ad verbum descripsit, quæ in Adone repperat, nec nisi vocem unicam omisit Notkerus. Apographa Hieronymiana alium hic *Polycarpum* notant, nempe celeberrimum illum Smyrnesium episcopum, de quo jam supra ad XIX et XXVI Januarii non obiter locuti fuimus. Hic vero recurrit citata Florentinii Exercitatio VI, qua verum martyrii diem cum XXIII Fe- bruarii, ex Græcorum calculo, coalescere conten- dit. Castellanus, pag. 724, nimis decisive hæc omnia erroris arguit. Wandalbertus cum nostris sen- tit, de hodierno Polycarpo hos pangens versiculos.

Septimus eximio Polycarpi splendet honore;
Presbyter ore, fide, Christi qui jussa secutus,
Martyrio turbam potuit servare fidem.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. Anglicanæ olim Ecclesiæ alicujus C fuisse, prodiit sæpissime, ut in præfatione ostendi- mus, hic textui puro adjungit: «In Britannia, beatæ Milburgæ virginis, cujus [quæ] virtutibus et mirac- ulis claruit.» Vide Acta.

CENTULEN.: «Apud Sirmum, sancti Sireni mona- chi, qui sub Maximiano capite cæsus est. Et aliorum sexaginta duorum, qui ibidem passi sunt.» Adonis verba sunt. Tum: «Romæ, sancti Policarpi presby- teri et confessoris, qui adjutor et cooperato flo-ruit.» Addi, ni fallor, debet, *sancti Sebastiani*. At hic Polycarpus in eodem codice rursus sequenti die ponitur, studio, an scriptoris incuria, quis divi- nabit?

MARCHIAN., ex dierum transpositione hodie va- cuus, supplementum accersivit ex aliquo Hieronym. apographo, in multis corrupto; operæ pretium est totum ejus laterculum exhibere. En ejus verba: «Natale sanctorum martyrum Inpannonii, Serenoti, Antigoni, Rutuli, Libii, Rogatiani.» Vide Acta. «In Asia, Policarpi episcopi cum aliis duodecim mar- tyribus. Smyrnæ, natalis sanctorum Herotes, Car- pori, Geronti. In Africa, Chrisogoni, Zenonis, Mi- nandri, Cariniani, Ariones, Hippoliti, Diodori, Me- nelanti, Athoræ, Petri, Lambesis, Lucianæ, Felicis, et aliorum triginta sex. In Asia, Lasconi, Synorii, Heruti, Zenonis, Menalippi, Sinestis, Syricis cum sociis eorum.»

ANTWERP.-MAX., LEYDEN., LOVANEN., ALBERG., DA- NIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. incipiunt: «Vigilia sancti Mathiæ apostoli.» Pro LXII scribunt LXXII: de cætero puri sunt.

BRUXELLEN. ea ferme ex Adone inserit, quæ Usa- rardus prætermiserat. Ita habet: «Apud Smyrnam, sancti Syveri monachi. Qui tempore Maximiani im- peratoris, cum unius ex domesticis ejus uxorem, hora incongruæ, in horto, quem ipse sibi excolebat, deambulantem, acris increpando repulisset, ju-

bente Maximiano tentus, et Christianum se esse con- fessus capite cæsus est. Item apud Smyrnam, natale sanctorum LXII, » etc. Reliqua pura sunt.

HAGENOVEN.: «Vigilia sancti Mathiæ apostoli. Apud Smyrnam, beati Syreni, » etc., textu non ni- hil interpolato. In fine: «Item Wildeburgis virgi- nis in Anglia.» Lege *Milburgis*.

AQUICINCT., Marchianensi similis inperturbatione, etiam ex Hieronym. suppletus est, sed paulo accura- tius. Scribit enim: «Natalis sanctorum martyrum, in Pannoniis, Seneroti, » etc. Omittit: In Asia Po- licarpi, » etc. Post *Geronti*, interserit: «Nativitas sancti Joannis evangelistæ.» In numero reliquo- rum martyrum conveniunt, licet diversimode nomi- na efferant. Additur in fine, recentiore manu: «Item Vigilia beati Mathiæ apostoli.»

VATICAN., signatus num. 5949: «Smyrnæ, natale sancti Herotis.» Vide MARCHIAN.

ALTEMS. fere omnia repræsentat quæ in Marchia- nensi et Aquicinctino haberi diximus, truncatis etiam et luxatis nominibus ex aliquo apographo Hieronymiano.

EDITIO LUBECO.-COL. incipit: «Vigilia sancti Ma- thiæ apostoli.» De Sineri eadem habet, quæ in Bru- xellen. ex Adone restituta diximus. Pro LXII, ponit etiam LXXII. Tum: «Treveris, inventio sancti Celsi episcopi.» Sequitur de Polycarpo. Denique: «Eo- dem die, sanctæ Milburgæ virginis.»

BELIN. prima editio Polycarpum facit *episcopum et confessorem*. Utraque habet LXXII, et in fine: «Eodem die, vigilia beati Mathiæ apostoli.»

GREVEN.: «Nativitatis sancti Joannis evangelistæ.» De ea agitur XXVII Decembris. «In Asia, Polycarpi, Herotis, Felicis et aliorum duodecim. Item Serenoti, Antigoni, Rotuli, Labi.» De his supra dictum est abunde. «In Hungaria, passio vel [secundum alios translatio] sancti Gerardi episcopi Morisenensis et martyris. Qui Venetus natione, et sancti Marci ca-

nonicus, desiderio perfectionis, habitu religionis suscepto, vitam eremiticam duxit. Postea, agente sancto Stephano Hungarorum rege, episcopus factus tandem ab infidelibus captus et cum aliis pluribus occisus est. » Vide indicem prætermisorum. « Milburgis virginis, filiae regis Merciorum. Treveris, inventio sancti Celsi episcopi et confessoris. In Hibernia, Tymini episcopi et confessoris. » Sitne hic *Tianus* vel *Tiamanus*, de quo inter Prætermis-
sos, nescio. « Item sancti Serrei abbatis, de quo in Vitis Patrum legitur, quod divino munere ad summam puritatem mentis et corporis pervenerit. » Est etiam inter Prætermis-
sos.

VI Kal.

Natalis beati Matthiae apostoli, qui post ascensionem Domini ab apostolis sorte electus, apud Judæam Christi Evangelium, prædicavit. Item, inventio capitis Præcursoris Domini, tempore Martiani principis, quando idem Præcursor duobus monachis, primum, ubi idem ejus caput celatum jaceret, revelavit. In Cæsarea Cappadociæ, sancti Sergii martyris, ejus gesta præclarissima habentur.

NOTÆ.

Puri sunt *Praten.*, *Heriniem.*, *Antwerp.-Maj.*, *Marchian.*, *Pulsanen Mumerat.*, *Greven* et *Molan.*

Belinus in eo solum discrepans, quod Sergium præposuerit inventioni capitis Præcursoris.

VARIANTES LECTIONES.

Pauca observatu digna occurrunt. *Mathiæ* et *B Matthiæ* promiscue scribitur, nobis hic præplacet martyrologorum lectio. In Heriniensi supra lineam ascriptas invenio voculas : inter *sorte* et *electus*, ponitur *est*, et post *electus* particula *et Martiani* passim legitur, si præferas *Marciani* cum Antwerp.-

Maj. per me licet. *Praten.* et *Mumeratus* scribunt quando *isdem*, nimia, opinor cacophoniam evitandam religione, *Capud* in *Pulsanem*. pro *capud*, librarii sphalma est : *Cappadociæ* pro *Cappadociæ*, alibi sæpe recurrit. In *Antwerp.-Maj.* omis-
sum est substantivum *gesta*.

OBSERVATIONES.

Non usque ad certum est, ut quidem vul Castellanum pag. 732, *Matthiam Apostolum* ab Hieronymianis recoli xxi Maii ; nam licet ibi codex Lucensis sub finem legat : *Et alibi natalis sancti Matthiæ apostoli*, apographa alia, ut vetustissimum Epternacense et utrumque Corbeie, imo et Gellonense, siquidem Hieronymianis accenseri possit, ibidem clare exprimunt *S. Matthæi*. Nihilominus *Mathiam* eo die suscipit Florentinus pag. 543, putatque *recentioris instituti* esse, quod in utroque Corbeiensis, ejus festivitas hoc xxiv Feb. consignetur. Ego hic tam recentis instituti festum non video, quod nimirum in Sacramentario Gregoriano a Menardo edito, hodie celebratur sub hoc titulo : *Natalis sancti Matthiæ apostoli*. Nectam recentia sunt Corbeiensia, in quibus ipsissima illa verba (excepto *sancti*) primo loco reponuntur. His adde Martyrologia alia ab Henschenio citata, uti et nostra quæ solito ordine perlestrabimus. Beda imprimis, sic habet hoc die : *Inventio capitis Joannis præcursoris*. Tum ; *Et natale sancti Matthiæ apostoli*. Romanum parvum primo loco simpliciter : *Sancti Matthiæ apostoli*. Adon in Martyrologio : *Natalis sancti Matthiæ apostoli*, quæ inter festivitates apostolorum explicatiora sunt, unde accepit Usuardus, omnia, quæ in textu adjecta conspiciuntur. Mirum est Rabanum a Beda deflexisse. Notkerum ab Adone, dum ambo ita scribunt : *In Palæstina, natiuitas sancti Matthiæ apostoli. qui de septuaginta, discipulis, pro Juda traditore in apostolatam electus in Judæa Evangelium prædicavit*. Fateor equidem in verbis potius quam in re discrimen esse, quale et in Floro invenies ; nusquam vero aut tempus, aut locum, aut genus martyrii designatum. Cæterum, quæ *Matthiæ gesta*, cultum, corporis vel aliquarum partium translationes, miracula attinent, copiose illustravit Henschenius ; cui compendia placent, legat is quæ habet Tillemontius tomo I a pag. 406, et una notas quæ eo reducuntur.

De *Inventione capitis Præcursoris* jam ex Beda diximus. De Hieronymianis erit alibi disserendi locus. Eamdem et eodem modo refert Romanum

parvum, ex quo Ado : ex hoc Noster sed omisso ubique proprio nomine, per appellativum satis distincto. In textu nostro innuitur eam fuisse inventionem *primam*, utiet in Romano hodierno assertur, ex sola, opinor, Usuardi auctoritate, qui *to primam* Adoni superaddidit. Verum nihil ad hunc locum ea disquisitio, de qua consule sancti Prodromi Acta, ad xxvi Junii a Papebrochio egregie illustrata, ubi varias venerandi capitis inventiones fuisse prosequitur toto cap. 3, de quibus brevis Tillemontius tomo I, a pag. 403, et in notis a pag. 494. Porro quæ de hac nostra inventionem sub Martiano principe facta, ab Adone Hieronymiana citante, pluribus deducta sunt, et a Notkero multum amplificata, Nostermore suo summam delibavit, sed cum intrusione particulae, quam supra notavimus. Wandalbertus utramque etiam festivitatem conjunxit :

Sextus apostolica radiat virtute *Mathiæ*,
Occultumque diu caput, hoc Baptista retextit.

Sergius martyr Cæsariensis Cappadociæ, idem verosimillime est, qui cum *Herulo* et *Lucio* hoc die memoratur in apographis Hieronymianis, unde eos Notkerus eduxit. Ado illa non videtur consulis secutus Romanum parvum, ubi *Sergius* solus ponitur : *Apud Cæsarem Cappadociæ, Sergii martyris*. Noster sua omnia ex Adone desumpsit servatis etiam verbis ultimis, *cujus gesta præclarissima habentur*. Utinam ea, si unquam existerint, aliunde eruantur ! nam quæ in Collectione, nostra ex Tamayo Salazar producta sunt, ea ut minimum novo et accurato examine prorsus indigent quod loco et tempore, favente Deo, dabimus. Molanus in prima sua Usuardi editione Gregorium Turonensem citaverat ; sed in posterioribus subdubitare videtur an sanctus ille, cum libro *de gloria martyrum*, cap. 97, alicujus sancti *Sergii* miracula enumerat, de hoc nostro Sergio non meminerit ; at ante ejus tempora vix cuiquam dubium fuit, quin ibi Gregorius de Sergio Bacchi socio loqueretur, de quo Usuardus, et alii ad vii Octobris. Vide Henschenii commentarium, num. 7, ubi etiam os-

tendit laudatum Gregorium Turonensem lib. vii A
Hist. Franc., cap. 34, non alium Sergium appel-

lare, quam illum, qui, etiam Baronio teste, colitur
citato die vii Octobris.

AUCTARIA.

ROSWEYD. sic annuntiationem primam efformat :
« In Judæa, Mathiæ apostoli, qui unus ex LXXII in
loco Judæ, post ascensionem Domini [ab] apostoli
sorte electus, subrogatus est. » Cætera purus.

ANTUERP.-MAX.-LUBEC et UGHELLAN. nihil habent
de inventione capitis Præcursoris; et cum his con-
venit codex ALBERG., atque in omnimode etiam
convenit DANIC. nisi in fine adiceret : « Treve-
ris, sancti Modesti episcopi et confessoris. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LOVANIEN. et EDITIO
ULTRAJ.-BELG. primæ annuntiationi inserunt hæc
verba : « Atque in locum proditoris Judæ subroga-
tus. » In aliis puri, subdunt in fine augmentum :
« Treveris, » etc. quod etiam in aliis codicibus
infra non semel recurrit.

CENTULEN. : « Natale sancti Mathiæ apostoli. Ipso B
die inventio capitis Præcursoris Domini, tempore
Martiani principis. » Deest annuntiatio tertia, cui
substituatur repetitio Polycarpi, de qua heri dixi-
mus : « Romæ, sancti Polycarpi presbiteri et confes-
soris, de quo in gestis beati Sebastiani legitur. »

BRUXELLEN. sic habet : « Natale sancti Mathiæ
apostoli, qui post ascensionem Domini ab apostolis
forte electus, atque in loco Judæ proditoris subro-
gatus, apud Judæam Christi Evangelium prædica-
vit. Cujus beati apostoli corpus, per Helenam regi-
nam, a Judæa Romam translatus, sanctus Sylves-
ter papa cum pluribus alis reliquiis per beatum
Agritium episcopum, Treveris, ut fertur, transmi-
sit. Eodem die, inventio capitis beati Joannis Bap-
tistæ, præcursoris Domini, qui imminente festivi-
tate Paschali, ut in Evangelio, patet, fuit decola-
tus: quique tempore Martiani imperatoris, duo-
bus monachis caput suum, ubi celatum jaceret,
revelavit. Quod et illi perquirentes, hæc die inve-
nire meruerunt. » De Sergio satis bene. Tum :
« Treveris, sancti Modesti episcopi et confessoris,
qui post Miletum, cum multo fructu ibi Dei Eccle-
siam rexit. »

HAGENOVEN., multa alia de Matthia comminiscitur,
quæ licet nec satis clara, nec satis probata agnos-
cam, libet tamen hic etiam adducere, ut pateat
quam varia et sæpe satis absona ab imperitis homi-
nibus in libris etiam ecclesiasticis, crescentes sensim
nimia libertate, intrusa sint. Sic habet codex noster ;
« Natale beati Mathiæ apostoli, qui statim post as-
censionem Domini, loco Judæ traditoris, ab apostoli-
s sorte institutus est apostolus. Qui prius erat De-
micius (aliter legere non possum) septuaginta duo-
rum discipulorum Christi unus. Hic articulum Sym-
bolo apostolico adiecit, et Judæam, ut in ea prædi-
caret, in sortem accepit : sed Judæis traditus lapi-
dandus sub Nerone Cæsare, et Aniano minore sacer-
dote Judæorum, agente illo vices præfecturæ. Qui
postea more Romano, securibus quasi bovem fecit
percuti : et tunc Mathias apostolus, manus et oculos
in cælum tendens, emisit spiritum. » In secunda
annuntiatione, de inventione capitis Præcursoris,
satis purus est. Tum : « In Cæsarea Cappadociæ
beati Sergii martyris, cujus gesta præclara legun-
tur fuisse. » Demum in fine adiecit : « Treveris, de-
positio sancti Modesti episcopi et confessoris. »

REGINÆ SUEC., signatus num. 428 : « Parisius

civitate v fere milliari ab urbe, dedicatio ecclesiæ
BB. martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii. »

VATICAN., num. 5949 : « Romæ, natalis sanctæ
Primitivæ. » Vide Acta, in quibus melius vocatur
Primitiva, ex codicibus Hieronymianis cum so-
cio aliquo *Paulo*, in portu Romano, conjunctus.

STROZZ et MEDIC. : « Sancti Mathiæ... cujus cor-
pus de Nicæa [Judæa] Romam, et postea Treveris
est translatus; tamen caput ejus ostenditur a ca-
nonicis ecclesiæ sanctæ Mariæ Majoris almæ Urbis,
cum reverentia maxima. Inventio capitis præcur-
soris Domini... quod modo Romæ requiescit in
ecclesia sancti Silvestri, et ibi cum maxima devo-
tione omnibus Christi fidelibus ostenditur. » Vide
xiv Junii in Actis.

EDITIO LUBECO-COL. : « Natale beati Mathiæ
apostoli. Qui post ascensionem Domini ab apostolis
sorte electus, atque in loco Judæ proditoris subro-
gatus, apud Judæam Christi Evangelium prædica-
vit. Qui prius unus de septuaginta duobus disci-
pulis Christi fuit. Primo a Judæis capitur, et, velut
blasphemus, lapidibus obruitur. Post hoc quasi bos
securi percutitur, et capite truncatur. Tali marty-
rio, prius oculos in cælum figens, emisit spiritum.
Quem venerabilis Helena Augusta Treveris indige-
na, post multos annos de Judæa ad urbem Roma-
nam transvexit, et in ecclesia sanctæ Mariæ Ro-
tundæ honorifice recondidit. Et nunc Treveris per
translationem quiescit. » Sequitur inventio capitis,
etc. Tum : « Treveris in ecclesia sancti Eucharii, de-
positio sancti Modesti, ejusdem loci episcopi et con-
fessoris. » De Sergio recte. In fine : « Ipso die, bea-
ti Meforii confessoris. Item sancti Athelberti regis. »

C GREVEN. idem ferme Mathiæ elogium habet, quod
ex editione LUBECO-COL. retulimus. Tum : « Romæ,
sanctorum martyrum Primitivi et Pauli, Rutuli,
Serapionis, Herodii, Lucii. Item Lucii et Flaviani.
Montani et Gemelli martyrum. » Confusa hæc in
Actis paulo distinctiora invenies. De Modesto, ut
supra. « Athelberti regis Cantuariæ, seu Angliæ. Qui
ad prædicationem beati Augustini, quem sanctus
papa Gregorius miserat, conversus, fidei ampliandæ
et ecclesiis extruendis studiosum cooperato-
rem se exhibens, plenus operibus bonis quievit in
pace. Ipso die, beati Meforii confessoris, Olympi-
dis sanctæ matronæ. Item Hiscæ et Linneæ, sancta-
rum. » Vide Prætermisissos.

MOLAN. : « Treberis, beati Modesti episcopi. »
Dein minoribus typis : « Ethelberti regis... scrip-
tum est a Beda lib. i et ii Historiæ gentis suæ.
Rothomagi, pa sio sancti Prætextati episcopi ejus-
dem civitatis, de quo Gregorius Turon. in Chroni-
co, lib. v, cap. 18; lib. vii, cap. 16, et lib. viii, cap.
31. » In editionibus aliis. « Treveris, beati... In
Anglia, Ethelberti regis Cantiorum, etc. Rursus mi-
nutori caractere : « Eodem die annotatur vita et
martyrium sancti Montani et sociorum ejus Lucii,
Juliani, Victorici, Flaviani et cæterorum, scriptum
elegantis stylo, partim ab ipsis martyribus, partim
ab eorum familiari, qui præsens aderat. » Vide Acta
sanc egregia, et notæ optimæ, ab Henschenio
illustrata, et denuo recensita a Ruinartio a pag.
232.

V Kal.

Die 25.

Apud Ægyptum, natalis sanctorum Victorini, Victoris, Nicofori, Claudiani, Dioscori, Serapionis et
Papiæ sub Numeriano imperatore : quorum primus, secundus et tertius pro confessione deitatis con-
stanter exquisita suppliciorum genera tolerantes, reliqui quatuor Claudianus et Dioscorus flammis
incensi, Serapionis et Papias gladio cæsi sunt. Omnes itaque celebre martyrium dedicaverunt.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Antwerp.-Maj.*, *Pulsanen.*, *Antwerp.* et *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Grev.*, et *Molan.* Adde *Albergensem.*

VARIANTES LECTIONES.

Lego *Ægyptum*, ut legi debet cum melioribus codicibus. *Ægyptum* et *Egyptum* pro temporum ratione sæpe scribi notius est quam ut hic iterum notari mereatur. *Nicophori* scribunt Parvum Rom. et Ado Rosweydi, non *Nicephori*, ut recentiores. Solum *Molanus* primos secutus est. Optimæ notæ codices textum firmant. Exerrant *Pulsanen.* et *Munerat.*, ille *Nicyfori* hic *Nichofori* scribentes. *Antwerp.-Maj.* pejus legit, *Nicofri*, scriptorio, sphalmate, qualia etiam sunt *Diascori* et *Serapionis*. Errat item *Pulsan.* legendo *Claudii* pro *Claudiani*, in quo turpissimè cepit *Molani* editor, qui primo

A loco ponens *Claudiani*, postea eundem in *Claudium*, transformat. Est etiam sphalma typographi in *Munerato*, ubi pro *constanter*, male legitur *constanti*. Phrasim mutavit *Pulsan.* dum pro *suppliciorum genera*, vertit *tormentorum supplicia*. Sic *Marchian.* pro *reliqui quatuor*, substituit, *reliqui, nimirum*. Prima autem *Belini* editio, pro *reliqui*, male reliqua. *Pulsan.* habet *injecti*, loco *incensi*. *Alberg.*, *Ant.* et *Max.-Lubec.* legunt continue, *gladio cæsi, omnes celebre...* *Munerat.*, *omnesque*, pro *omnes itaque*.

OBSERVATIONES.

Sola classis *Ægyptiorum* martyrum hodie apud *Usuardum* recurrit, accepta ab *Adone*, contracto ejus elogio. Hic, ut solet, *Romanum* parvum secutus est, ubi septem illi hoc die distinctissime exprimuntur: *Apud Ægyptum, Victorini Victoris, Nicophori Claudiani, Dioscori, Serapionis, et Papiæ*. Horum pars maxima apographis *Hieronymianis* pridie nota est, sub hac enumeratione: *In Ægypto, passio sanctorum Victorini, Victoris, Nivictæ [Nivittæ, Nivittæ, Ninentæ [Nicofori, Serapionis, Dioscori]*. Repetuntur septem, vel iidem vel synonymi, xxviii Februarii, sed pluribus aliis immisti, sine ulla loci designatione, quorum seriem sic positis instruere: *Serapionis, Claudiani, Victorini, Victoris, Nicopori, Diudori, Papiæ*, qui, ut iterum dicam, si iidem ipsi sint, superius septenarium constituent. *Conscripita fuisse olim*, inquit *Henschenius*, *horum martyrum Acta ex elogiis eorum, quæ in variis Martyrologiis iisque peranti-quis reperiuntur, videmur posse colligere*. At quæ hic multa appellat *Martyrologia*, ad unum *Adonis*, mea quidem sententia, reducenda sunt. Viderit ipse *Acta aliqua*, ex quibus id potissimum eruit, quod tormentorum ab iis martyribus passorum diversa genera explicat, quæque *Noster* compendiosius retulit. Itaque variae illæ *Martyrologiarum* aliorum annuntiationes in *Actis* a laudato *Henschenio* deductæ, nihil magnopere ad rem nostram faciunt. Id autem observatu dignum, quod in *Adone*, tum *Mosandri*, tum *Rosweydi* nominetur, *imperator Numerianus, agente Sabino duce*, ubi procul dubio melius omis- sum fuisset *Numeriani* nomen, forte ab interpolatore aliquo insertum *Actis*, non ipsi *Adoni*, cum *Notkerus* eundem ejus textum integrum describat. Exstat vero apud nos egraphum *Adonianum* reginæ *Sueciæ*, quod olim videtur fuisse abbatissæ *Fuldensis*, in quo correctius solum legitur: *Sub Sabino duce*, quem scimus *Christianum in Ægypto crudeliter divexasse*, non sub *Numeriano*, qui iis infensus fuisse nusquam traditur, sed sub *Decio*, ut fusius enarrat *Dionysius patriarcha*, in sua adversus *Germanum* episto-

la, ab *Eusebio* relata libro vi, cap. 40. *Usuardus* autem cum ea ex *Adone* seligeret, quæ in rem suam facere poterant, id de martyrii tempore selegit potissimum, quod securius omisisset, expuncto nimirum *Sabino duce*, ut ex laterculo nostro manifestum est.

B Demartyrii loco minus quidquam compertum est, nisi id a Græcis, qui diebus aliis eos martyres recolunt, mutare velimus, ut fecisse videtur *Joannes Cabilunensis* episcopus, si ipsius est *Topographia sanctorum Christi martyrum*, a *Maurolyco* vulgata et recognita, qui verbo *Diopolis*, septenos hosce nostros, ibi sub *Numeriano* collocat. Dum hanc quæstionem more suo diligenter et docte expendit *Henschenius*, nescio quo casu, a vero *Topographiæ sanctorum* auctoris prænomine aberrans, eam tribuit *Petro Cabilunensi*. Errorem solerter advertit *clar. Castellanus* in notis suis pag. 763, typographi oscitantiam benigne interpretatus: recte quidem, et pro suo in opus nostrum studio; verum dum ipse *Henschenius* corrigit, in alium errorem perquam similem, sive suum, sive typographicum labitur. Quid virum fefellerit facile intelligi, nempe rem totam non ultra examinans. *Maurolycum* secutus, *Primi* appellationem substituit, indefessam alias diligentiam suam hic desiderari passus, qui catalogum episcoporum *Cabilonensium* non consuluerit, in quo *Primus* nullus, sed pro anno, quo laudata *Topographia* a *Maurolyco* scripta traditur, *Joannes Germain*, ejus nominis apud alios x apud *Sammathanos* xi reperitur, vir doctissimus et scriptis aliis notus; cujus prænominis apposita forte initialis littera J. *Maurolyco* ansam dederit *Primum* efformandi, ut ante me ex *Raynaudo* observavit *Papebrochius*, tomo V Junii, pag. 491, num 27. Videsis apud laudatos *Sammathanos* in *Topographia* *Maurolyci* accipi non debeat pro *Mappamundi spirituali*, cum libro super ea elucubrato, quæ ibi inter alia *Joannis Cabilunensis* opera recensetur, quamque *Raynaudus*, tomo XI pag. 287, vocat *Mappam sacram*. Ad nostra regredimur.

AUCTARIA

ROSWEYD., in prima purus, hæc adjungit: « In *Baunaria*, sanctæ *Walburgæ* virginis. In *Africa*, *Donati* et *Justi* martyrum et aliorum XXI. » Ex *Hieronymianis* accepti sunt, vide in *Actis* eorum socios.

LOVANEN. textui, etiam puro, subnectit: « In *Fenice* [*Phœnice*] sanctorum *Ananiæ* presbyteri et *Petri* carcerarii ejus. »

ANTWERP.-MAX., *ULTRAJECT.*, *LEYDEN.*, *DANIC.* et editio *ULTRAJECT.-BELG.* idem habent initium, et sic deinde proseguuntur: « Quorum primus sub præside *Maximiano* flagris cæcus, sale acetoque vulnera aspersus, et elicio asperissimo conficatus, deinde cum *Petro* præfato, ejus constantia converso, post varias pœnas, simul in succensam fornacem missus, cum alisseptem militibus in mare præcipitati, glo-

riam martyrii adepti sunt. » Vide *Acta* a *Bollando* illustrata.

CENTULEN. caret toto textu, sed legit: « In *Africa*, natale sanctorum *Donati*, *Justi*, *Ingeniæ* et aliorum quinquaginta. Item, natale sanctæ *Alde-trudis* virginis. »

BRUXELLEN. totum fere *Adonis* contextum, tametsi non omnino purum, sic exhibet: « Apud *Egyptum*, natale sanctorum septem fratrum *Victorini*, *Victoris*, *Nycasorii*, *Claudiani*, *Dioscori* *Serapionis*, et *Papiæ*, sub *Numeriano* imperatore, agente *Sabino* duce. Quorum primus in pilam ex robore cavam et undique circumforatam missus, ac per singula foramina diutissime transpunctus est; et cum nimis sanguis efflueret, ductus de pile, capite cæsus est. Secundus, manibus et pedibus amputatis, in eandem

pilam missus, prioris tormenta sustinuit, et novissime gladio cæsus est. Tertius, cum ultro in pilam fuisset ingressus, indignatus iudex jussit eum inde produci, et super craticulam, prunis substratis, aliquantisper assari et inverti; cumque in confessione persisteret, sublatum inde, minutatim gladio concisus spiritum reddidit. Reliqui quatuor Claudianus, et Dyoscorus flammis incensi, Serapion et Papias gladio perempti; omnes celebre martyrium consummaverunt. » De Anania et Petro eadem habet quæ codd. mediæ notæ. In fine autem subjicit : « Item Aldetrudi : virginis, filia sancti Boyonis. » Vult dicere *Vincentii comitis*. Vide Acta nostra, ubi ab Henschenio nonnullæ difficultates explanantur circa tempus vitæ Aldetrudis, circa diem obitus, et alia catenus non satis perspecta.

HAGENOVEN. alium textum composuit : « Apud Egyptum, natale sanctorum martyrum Victorini et Victoris, Nycopori, Dioscori, Claudiani, Serapionis et Papiæ, sub Numeriano imperatore Romano. Quorum primus et secundus et tertius, pro confessione Deitatis, constanter exquisita suppliciorum genera tolerantes, reliqui vero flammis sunt incensi, ultimi duo gladio sunt cæsi. Omnes itaque sollempne martyrium dedicaverunt. » Sequitur Ananiæ annuntiatio, in qua sic positionem seu locum martyrii exprimit : « In Veneti, sanctorum martyrum Ananiæ presbyteri, et ej s carcerarii Petri. Quorum primus, » etc., ut codices mediæ notæ supra. In fine : « Walburgæ virginis. »

AQUICINCT. : « Inventio capitis sancti Pauli apostoli. »

CODEX. D. DU CHEVAL, signatus B : « In Phœ-

A mee, sanctorum Ananiæ presbyteri et Petri carcerarii ejus. »

ALTEPSIAN. : « Romæ, inventio capitis sancti Pauli. »

STROZZ. et MEDIC. : « Item, sanctorum martyrum Justi et Herenæi et sancti Victoris episcopi et martyris. »

Editio LUBECO-COL. textui, fere puro, solum superaddit : « In pago Trecassino, beati Victoris confessoris. » Spectat ad diem sequentem.

GREVEN. : « In Africa, Donati, Justi martyrum et aliorum unius et quinquaginti. Item Herenei, Pysionis, Nestoris, Castæ. » Sumpti sunt de more ex aliquo apographo Hieronym. « Ananiæ martyris. Romæ, Aglaes martyris. » Vide indicem Prætermissorum. « In pago Trecassino, beati Victoris confessoris. Aldetrudis virginis, filia sancti Bavonis [*lege Vincentii comitis*], » qui et ipse sanctus colitur xxiv Julii « Translatio sanctæ Walburgæ virginis. » Probabilius est eam hoc die obiisse, ut in Actis videre est.

MOLAN. : « Item sanctæ Aldetrudis. » virginis filia sanctæ Waldetrudis. » Dein minori typo : « Eodem die, sancti patris nostri Tarasii archiepiscopi Constantinopolitani. » Editiones aliæ auctarium ponunt hoc modo : « Item sanctæ Aldetrudis virginis, filia sanctæ Waldetrudis, quæ Malbodio manasterio secunda præfuit. In Sicilia, sancti Gerlandi ex Burgundia, episcopi Agrigentini, tempore Rogerii comitis. Die vigesima quinta, sancti patris Tarasii archiepiscopi Constantinopolitani. » Vide insigne de eo Henschenii commentarium, et Vitam a Gentiano Herveto e Græco Latine redditam, egregie illustratam.

IV Kal.

Die 26.

In civitate Pergen Pamphiliæ, natalis beati Nestoris episcopi, qui persecutione Decii, cum die noctuque orationi insisteret, postulans ut grex Christi custodiretur, comprehensus, nomen Domini mira libertate, et alacritate confessus, equuleo crudelissime tortus est. Exin crucis suspendio victor migravit. Apud Alexandriam, sancti Alexandri episcopi gloriosi senis. Hic post beatum Petrum, Arrium presbyterum suum hæretica impietate depravatum, et divina veritate convictum, de ecclesia eiecit, ac postea inter trecentos decem et octo Patres, et eundem in Nicæno concilio damnavit.

NOTÆ.

Ex Praten., Herinien., Tornacen., Ant.-Maj. Marchian., Pulsan., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Pergem pro Pergen scribunt Pulsanen. et Munerat. Lego *Pamphiliæ* cum codicibus prope omnibus, licet ultro fatear meliorem esse Molani lectionem, *Pamphylia*. Textus recte habet *orationi insisteret*, discrepat solus Pulsanen. qui scribit, *incumberet*. Sic Molanus contra omnes posuit *mirabili pro mira libertate*. *Eculeo* habent aliqui; secutus sum modum scribendi communiorum et accuratiorum. Pro *Exin*, in Greven. et Molan., legitur *exinde* : nec a vero

C sensu omnino aberrare videntur Pulsanen. et Munerat. dum ponunt *et in*. Scriptor codicis Antuerp.-Maj. posuit *ex tamen* quod prorsus nihil significat. Marchian. post *Alexandri*, omittit titulum *episcopi*. Arrium scribit passim; male Antuerp.-Maj., *Arrium*. In Nicæno variant. *Damnavit* ævi sui orthographiam redolet. Greven. in fine : *damnavit eundem* : Molan., *eundem damnavit*, utrobique recta constructio.

OBSERVATIONES.

Diximus alibi, inter varias de Romani parvi auctore opiniones, unam esse multorum animis insitam, quasi hic ex Hieronymiano breviculum suum compilasset. Ego vero ex perpetua collatione, in qua tandiu versatus sum, censeo oppositum longe esse verosimilius; et, ut non diffiteor, eodem quandoque sanctos in eundem diem utrobique concurrere, persuasissimum tamen habeo auctorem illum raro ex Hieronymianis apographis quidquam accepisse. Ut ad textum hodiernum accedam, certe dum sic annuntiat : *Apud Pergen Pamphiliæ, beati Nestoris episcopi*, alium plane ducem habuisse oportet. Hoc ut perspicias, en Hieronymianum hujus dici laterculum : *Natalis sanctorum Alexandri, Nestoris, Theonis, Epion*, et aliorum plurium. Quænam hic, obsecro, convenientia? At sumere potuit ex die præcedenti; nec hoc opinor; verba conferamus.

Lucense sic ibi habet : *Pamphilia, natalis sanctorum Nestoris, et Castæ*. Corbeiensis : *In Pamphilia, natalis sanctorum Nestoris et Castæ, Claudiani*. Demum Epternacen. : *Pamphilia, natalis sancti Nestoris*. Nusquam determinatus locus, nec appositus titulus; ubique ferme additi socii, quos a Nestore nostro removere nemo non cogitur. An hæc satis conveniant, ut primus ex posterioribus hausisse dicatur, fallor si quis harum rerum peritus ex stimet. Credi derim ego *Nestorem Magyderum* ex Actis auctori Romani parvi innotuisse, in quibus eum diem satis determinatum non reperiret, hunc pro suo arbitrio, ut nonnunquam solet, præ cæteris elegerit. Ex similibus Actis egregium elogium concinnavit Ade, a Notkero descriptum, a Nostro solitæ brevitati eleganter aptatum. Vide Acta ipsa, quæ Baronio et Henschenio probata, dubiis tamen multis obnoxia

censet Tillemontius tomo III, a pag. 331. Quis Nestor a Wandalberto celebretur, patet ex ejus versiculo :

Nestore quartus ovat, socio pariterque Theone.

Quod de Nestore sentimus, idem et potiori jure militat in *Alexandro* patriarcha Alexandrino, eum scilicet nequaquam indigitari in ea multorum martyrum classe, quæ hoc die in Hieronymianis, et quidem absque positione seu loci designatione refertur. Undecunque vero eum desumpserit (ego ex Rufino acceptum non dubito) quacunque ratione ductus, xxvi Februarii ipsum affixerit auctor Romani parvi; certum est, ita in eo, hoc die legi, *Alexandriae, Alexandri gloriosi senis episcopi*; certum est Adonem ex laudati Rufini Eusebio elogium Alexandro construxisse, quod ab Usuardo et Notkero fere ad litteram descriptum, in cætera deinde Martyrologia dimanavit. Martyrologii illius auctoritatem eludere conantur eruditi aliqui recentiores, ut Alexandri obitum ex xxvi Febr. ad xvii Aprilis transferant, contra quam mihi visum fuerit in

A Tractatu chronologico de patriarchis Alexandrinis a num. 193. Ibi dicta non repeto, solum observari velim ruere conjecturas omnes, quas multis agglomerat et mire contorquet eruditissimus Montfaucounus, in prævio suo ad Vitam S. Athanasii monito, pag. 46, dum Romani parvi auctorem, textus Hieronymianos male interpunxisse et turbasse contendit, ut Alexandrum Alexandrinum hoc die collocaret, et, si superis placet, etiam *martyrem* faceret, ut die sequenti clarius refellam. Melius et brevius viro Cl. consilium suggeram; dicat rotunde, Romani parvi auctorem sanctos nonnunquam, pro suo fere arbitrio, certis diebus illigasse, de quorum vero obitus die indubitata notitia non habuerit: quod verum esse, ultro fatebimur; sed an hic obtineat, nec ipsi, nec mihi exploratum est. Porro inter recentiores illos adversarios Castellani quoque annuero, nimia libertate uti solitum, in mutandis diebus, quos a tot sæculis martyrologorum nostrorum unanimis consensus sanctorum cultui consecraverat. B Reliqua non moror, dum textus nostri origo et genuina simplicitas abunde demonstrata est.

AUCTARIA.

ROSWEYD. textum purum refert. sed ei in fine adnectit: *Fortunati episcopi*. Alii codices socios adjungunt, in quorum numero non conveniunt; tu vide Henschenium et Florentinum, qui classes illas satis accurate dispeceunt.

ANTUERP. MAX.-LUBEC., UGHELLIAN., BELIN., ANTUERP.-MAX., VATICAN., num 5949, ULTRAJ.-LEYDEN., LOVANIEN., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG., omnes etiam in textu satis puri, sic in fine habent: « Item Fortunati, Felicis, cum aliis viginti et septem. »

ALBERGEN., nescio unde ab solitis sociis recedat, hæc de Nestore ex Adone textui admiscens: « Ille lætus psallebat dicens: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Præses vero stupens super tanta tolerantia, volens eum blandis verbis a fide revocare, dixit ei: Vis esse nobiscum, aut cum Christo tuo? Cui sanctus Nestor cum magno gaudio respondit: Cum Christo meo eram, sum, et ero. Exinde crucis, » etc.

CENTULEN., puto scriptoris oscitantia, confusas esse binas annuntiationes hoc modo: « In civitate Pergen, Pamphiliæ, sancti Fortunati episcopi et martyris, et aliorum triginta duorum. » Vide Acta.

BRUXELLEN., textum fere purum, præter morem servat, in fine adjungens: « Item Felicis martyris cum sociis viginti septem. »

HAGENOVEN. textum etiam refert tantum non purum. In auctario convenit cum superioribus. « Item Fortunati, et Felicis cum aliis viginti septem martyribus. »

AQUICINCT., pro *Nestoris*, legit *Nestorii*, subditque in fine cum aliis: « item Fortunati, Felicis, cum aliis viginti septem. »

VICTORIN et CODEX REG. SUECLÆ, signatus num. 130, in fine habent: « Nivernis, sancti Agricoli episcopi et confessoris. » Alii vocant *Agricolam*, ut vide in Actis.

STROZZ. et MEDIC. primo loco ponunt sanctum indigenam: « Apud civitatem Florentiam in partibus

Tusciæ, natale sancti Andreae episcopi et confessoris ejusdem urbis, successoris sancti Zenobii gloriosi episcopi et confessoris, magnificæ sanctitatis, vitæ laudabilis et clarissimi viri, cujus corpus requiescit in ecclesia cathedrali prædictæ urbis, juxta altare prædicti sancti Zenobii. »

Editio LUBECO.-COL., de Nestore etiam aliqua ex Adone interserit, post *custodiretur*, his verbis: « Comprehensus a quodam Hyrenercho [Irenarcho] principe curiæ civitatis, oblatum est præsidi Polioni, a quo, dum confiteretur nomen Domini mira libertate et alacritate, multis tormentorum generibus affectus, et equileo crudelissime tortus est. Exinde, » etc. Sequitur de Alexandro. Tum: « Item sanctorum Fortunati et Felicis cum aliis viginti et septem, martyrum. Arvenis, beati Agricolæ episcopi et confessoris. In territorio Archiacensi, sancti Victoris confessoris. »

GREVEN.: « Item sanctorum martyrum Theonis, Epion, Justi, Donativi, Ampliati, Ingenii. Item Fortunati episcopi, Felicis et aliorum viginti septem martyrum. » De Agricola et Victore eadem habet, quæ editio LUBECO.-COL.: « In Hibernia, Oghani episcopi. » Est inter Prætermissos. « Item sanctæ memoriæ Jacelini, prioris majoris Cartusie post Brunonem decimi, viri magnæ sanctitatis et meriti. Hic defunctum quemdam monachum Cartusie, ut a miraculorum ostensione cessaret, præcepto obedientie compescuit. » Notatur solum inter Prætermissos hoc die et præcedenti.

MOLAN., in prima editione: « Item Fortunati, et Felicis cum aliis xxvii. In territorio Archiacensi, sancti Victoris confessoris. » Accedit in posterioribus: « Die vigesima sexta, sancti patris Porphyrii, archiepiscopi Gazæ. » Vide insignem ejus Vitam, a Marcho discipulo descriptam, a Gentiano Herveto Latine redditam, et in Actis nostris ab Henschenio illustratam. Mirum est Martyrologos nostros de tanto viro non meminisse.

III Kal.

Alexandriæ, passio sancti Juliani martyris. Is cum ita podagra constrictus esset, ut neque incedere, neque stare posset, una cum Euno ministro suo, in sella judici offertur; qui camelis impositi jubentur per totam circumduci urbem, et flagris hinc inde inspectante populo laniari, usquequo finem ipsis verberibus sortirentur. In Hispaniis civitate Hispali, natalis sancti Leandri episcopi et confessoris, cujus prædicatione et industria, tota Gothorum gens per Recharedum regem ab Ariana impietate conversa est. Lugduni, sancti Baldomeris viri Dei, cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur.

NOTÆ.

Sic habent *Praten.*, *Herinien.*, *Marchian.*, *Pulsan.*, *Muneral.*, *Belin.*, *Greven.* et *Molan.*

Die 27.

VARIANTES LECTIONES.

Munerat post, *Iscum* omittit ita quæ particula ad rectam syntaxim requiritur. In Pulsanensi pro *posset*, male legitur *potuisset* et in Munerato pro *Euno*, habetur *Uno* uti et in Marchianem. Bellinus ponit *Euno*. Hic rursus pro *inspectante* legit *spectante* cui accinit Munerat., qui pro *Hispali* scribit *Hispalis*. *Hispaniis* vero et *Hyspali*, quæ apud aliquos inveniuntur, sæculi vitio tribuenda sunt. *Recharedum* habet prima Belini editio, altera cum omnibus codicibus *Recharedum* quorum auctoritate ducti

ita in textu reliquimus. Munerat. tria hæc verba *per Recharedum regem* omisit. Scripsi *Arriana*, ut pridie factum est. Marchianem. Pulsanen, prima Belini editio et Greven legunt. *Baldomeri*, recte opinor, quamvis aliorum codicum torrenti cesserim qui cum Adone et Notkero constanter scribunt *Baldomeris* vel *Baldemeris*. Molan tem in editione altera ponit *Baldomeri*, corrigitque etiam quod male in prima legerat *ipsius verberibus* pro *ipsis* :

OBSERVATIONES.

Juliani et *Euni* sacra commemoratio debetur auctori Rom. parvi, qui sanctos illos non aliunde, quam ex Eusebio Rufini accepit, sunt que de eorum numero quorum certamina prædicavit Dionysius Alexandrinus, in sæpe laudata ad Fabium Antiochenum epistola, apud Eusebium libro vi cap. 41, ex quo alii omnes. Sic habet prædictum Martyrologium : *Alexandriæ Juliani martyris et Euni qui cum ipso sene in confessione perduravit*. Ubi advertes proprium Euni nomen *Cronion* esse prætermisum. Ado ex Eusebii verbis elogium adornavit, quod Noster brevis exhibet. Satis mira est Montfauconi animadversio in monito ad Vitam Athanasii, de quo pridie etiam meminimus. Illic enim auctorem Rom. parvi arguit perturbationis et confusionis, quasi qui diversa in unum conflaverit, et ita quidem, ut per hæc verba : *Qui cum ipso sene in confessione perduravit*, indicet *Eunum* cum *Alexandro* patriarcha subisse martyrium utpote cum Alexander, ut vidimus die præcedenti *gloriosus senex* dicatur. Sed hæc et reliqua quæ ibi Montfauconus adducit, quam levi conjecturæ innitantur, ex sola illius Martyrologii, Adonis et Notkeri, lectione ad oculum demonstratur. Poterant autem oculos ipse suos convincere, si velobiter Eusebium inspexisset loco citato, cujus verba hic referam : « Quorum Julianus, vir podagre doloribus constructus, qui nec stare poterat nec incedere ; una cum diobus aliis, qui ipsum portabant addustus est. Horum alter statim negavit ; alter, nomine Cronion qui Eunus cognominabatur, nec non et senex ipse Julianus, cum Chistum confessi essent, » etc. Habet hic Montfauconus *senem* cum quo Eunus *in confessione perduravit* ; habet non quo Romanum parvum sed se perturbationis accuset quod nempe duorum dierum diversissimos textus in unum confuderit.

AUCTARIA.

TORNACEN. textui puro et simplici superadit : « Eodem die sanctæ Honorinæ virginis, et martyris » Ex translatione maxime innotuisse videtur, ut docet Henschenium in Actis.

ANTUERP.-MAJ. hic mutilus est ; sic habet : In Hispania civitate Hispali, natale sancti Leandri, episcopi ad quem beatus Gregorius libros Moralium scribit. Item eodem die in Alexandria, natale sancti Juliani martyris,

ROSWEYD. in prima purus, alteras duas in diem sequentem rejicit, hic vero iis substituit : « Item in Africa Dionis, martyris et aliorum. xxiii. » Voluit dicere *Dionysii*. Alii numerant xxiv. socios anonymos.

ANTUERP.-MAX LUBEC, in fine adjiciunt. : « Eodem die, Alexandri Abundantii et Fortunionis.

ANTUEPP.-MAX., ULTRAJEC., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC., HAGENOVEN. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. in prima et ultima satis puri in secunda de sancto Leandro post *confessoris* interserunt : « Ad quem beatus Gregorius libros Moralium scripsit. » In fine habent ut supra et ut plures codices inferius : « Eodem die, Alexandri, Abundantii et Fortunionis. » Ex Hieronymianis a classe Thessalonicensium martyrum avulsi sunt : vide reliquos socios in Actis recte ordinatos, ubi quid in Romano hodierno erratum sit facile deprehendes.

CENTULEN. ex toto textu Usuardino nec verbum

De *Leandro* celebri illo Hispalensi episcopo nulli martyrologi Adone antiquiores meminere. Eum ipse primo loco annuntiat, his verbis : « Apud Hispaniam civitate Hispali, sancti Leandri episcopi et confessoris : ad quem beatus Gregorius libros Moralium scribit : cujus prædicatione et industria tota Gothorum gens, per Reccaredum regem, ab Ariana impietate conversa est. Qui etiam fratrem ejus Erminigildum regem, vivente adhuc patre hæretico, ab eadem Ariana hæresi ad catholicam fidem correxerat, atque usque ad gloriosam martyrii passionem suis exhortationibus perduxit. » Hæc omnia Notkerus, primo etiam loco descripsit ; Usuardus, mutato ordine, sensum Adonis secutus est. Rejicitur in Actis ad xiiii Martii propter rationes ibi assignatas, quarum præcipua, quod per totam fere Hispaniam non alio quam eo die colatur. Putat Castellanus martyrologos non sæculi ansam cepisse, *Leandrum Hispalensem* hoc die memorandi, quod in apographis Hieronymi, inter Smyrnenses martyres *Leander* aliquis commemoretur. Non assentior ; id enim in Adone iisque qui ipsum secuti sunt, hætenus exemplo caret, saltem quod a me observari potuerit. Hunc de Leandro versiculum nobis reliquit Martyrologus metricus.

Tertius Hesperie Leandro antistite floret.

Baldomerus etiam ab Adone primum in Fastos relatus est cujus verba Usuardus ac Notkerus descriperunt. Nomen gallicum *Calmiervel Geaumiervel* per rectam analogiam, difficulter a primitivo descendit. Pauca quæ de eo Chiffletius eruit, vide in Actis ab Henschenio illustratis. De textu nostro dubii nihil superest.

exhibet, hoc solum ex Hieronymianis referens : « In Africa sancti Dionisii et aliorum xxiv martyrum. » Jam dixi, non unam esse eorum codicum lectionem cum aliqui solum numerent comites xxii.

BRUXELLEN. incipit a Leandro : « Apud Hispaniam civitatem Hispalim... » ut codices mædiæ notæ. Sequitur de Juliano et Euno. Tum : « Eodem die Alexandriæ Abundantii et Formionis. » Melius habent codices supra. « Apud Lugdunum, sancti Balduneti... » Denique : « Item Fortunati martyris. »

AQUINCINCT. in fine : « Item Alexandriæ, Abundantii et Fortunionis. » Errorem jam novimus. « Et sanctæ Honorinæ virginis. »

VICTORIN., et REG SEEC., signatus num. 30, et UGHELLAN : « Item S. Alexandri, Abundantii, Fortunionis. » Est augmentum quod sæpe recurrit.

MARTRIC., CARTHUS ULTRAJ. post textum planum mutillum addit : « Inventio sancti Joannis Baptistæ ; » ast in margine : « forte Joannis filii Eutropii. » Imo verosimiliter neutrius. Vide prætermisissos.

BIGOTIAN. Codex signatus P. 8, qui fuit PP. Cælestinorum : « Item Alexandri, Abundantii, et Fortunionis. »

REG. SEEC. signatus 428 : « Ipso die sanctæ Honorinæ virginis et martyris. »

Codex D. DU CHEVAL. signatus B : « Eodem die Alexandri Abundantii et Fortunionis. »

VATICAN. num. 5949. : « Alexandri Abundantii et Fortunionis et aliorum xxiv. »

STROZZ et MEDIC. : « Item S Januarii. » An ex sociis SS. Alexandri, Abundantii, etc. ?

EDITIO LUBECO-COL. post Leandrum hæc apponit : « Vocatio ad apostolatum sanctorum Petri et Andreæ apostolorum. » Sequitur de Baldomero. Dein : « Eodem die, sanctorum Alexandri Abundantii et Fortunionis martyrum. Ipso die beatæ Onosimæ virginis. » Lege *Onesimæ*, de qua hodie in Actis.

GREVEN. : « Thessaloniceæ, Alexandri, Abundantii, Antrogoni, et Fortunionis martyrum. In Africa Diunisii, Taciani, Dionis martyrum aliorumque xxxiii. » Ita jam passim Grevenum accessiones suas ex apographis Hieronymi, inchoare advertimus. « Onesimæ virginis. Item Macharii. Castro Conflando, Honorinæ virginis. Item beati Joannis Monachi, filii Eutropii magistri militum urbis Romæ. Qui cum in omni sanctitate annis septem in monasterio stetisset, Romam rediit; in domo parentum incognitus permansit et in extremo vitæ parentibus se revelans, inter eo-

rum brachia expiravit. Item beati Joannis abbatis in Scithi, qui rogatus a fratribus, ut verbum aliquod salutare eis relinqueret respondit : ex quo factus sum monachus, nunquam propriam feci voluntatem nec aliquid docui quod non prius ipse fecissem. Item alterius Joannis in eremo superioris Thebaidis vitam, oribus, et abstinencia præclari. Joannis etiam alterius, qui in deserto Sutriæ tanta consolationis gratia refulsit, ut quantacumque mæstitia quis premeretur, paucis sermonibus ejus lætitia et alacritate repleretur. » De his tribus synonymis aliis, vide indicem Prætermisorum.

MOLAN. : « Eodem die beatæ Honorinæ virginis et martyris. » Ita in prima editione. Aliæ sic habent : « Eodem die in Nortmannia, beatæ Honorinæ virginis et martyris. Die vigesima septima sancti patris Procopii Decapolitæ, confessoris. » Demum minori characterē : « Item apud Metaphrastem, sanctorum Andronici et Athanasie. » In syllabo Prætermisorum remittuntur ad ix Octobris.

Pridie Kal.

In territorio Lugdunensi locis Jurensibus, depositio beati Romani abbatis, qui primus illic vitam heremiticam duxit, et multis virtutibus ac miraculis clarus, plurimorum postea pater extitit monachorum. Eodem die, sanctorum Macharii et Rufini.

Die 28.

NOTÆ.

Sumitur textus ex *Praten.*, *Herinien*, *Tornacen*, *Marchian* et *Pulsanen*. Concordat. *Munerat*, sed translationem adjicit S. Augustini. *Grevenus* contra et *Molanus* in ultima annuntiatione Macarii et Rufini

deficiunt. *Ant.-Max.*, *Lubec* et passim codices reliqui redundant in Justo et Theophilo. Plura vide in Observationibus, cætera in Auctariis.

VARIANTES LECTIONES.

Nullæ hic variantes.

OBSERVATIONES.

Quidquid de Romano abbate Jurensi in hodierno nostro textu ponitur, ex Viennensi sumpsit Usuardus, et totidem verbis Notkerus (silentibus de eo sancto antiquis reliquis Martyrologiis) rescissa utrobique ultima Adonis periodo hac : *Venerabile ejus corpus situm est in finibus Vesontionum*; quam in nonnullis codicibus auctorioribus restitutam infra exhibebimus. Quæ vero hic paucis Adomemorat fuse et diligenter eruderavit Henschenius, qui ejusdem *Romani* Vitam a cœvo scriptam a Petro Francisco Chiffletio erutam, non minori studio illustravit. Sintne vero in præfata Vita interpolationes, quos recentior criticus se deprehendisse autumat in Supplemento examinabitur. Jam dixi abesse hoc die ab antiquis reliquis martyrologis *Romani* nomen; addo hic vacare penitus Romanum parvum, ut nonnunquam in memoriam revocem, quam parum verosimiliter opinentur aliqui, brevioris hujus Martyrologii auctorem, Adonis contractorem esse, ut pote qui hic vel unicum sanctum notare neglexerit, quem in Adone existitis manifestissimum est.

De *Macario* et *Rufino*, item *Justo* et *Theophilo* agit hoc die laudatus Henschenius, eosque prudenter duas numerosiores Hieronymianorum turmas ad quarum alterutram referendi videntur; ultimi fortasse ad priorem Alexandrinorum, primi ad alteram. Obscuros esse Hieronymianos textus, legenti palam est, nec habuit Florentinius quo classes accuratius distingueret, aut ad proprias positiones reduceret. Nobis de sola Usuardi lectione, seu de so-

lis *Macario* et *Rufino* quæstio est. Mirari autem subit Castellanum, pag. 803, tam rotunde asserere apud Usuardum æque ac Adonem non alium sanctum hoc die signatum reperiri præter solum *Romanum*, quod nisi vehementer fallor, ex Molani editione supponere debuit; certe percharum sibi codicem Pratensem tunc non inspexerat, nec codicum aliorum mss. ab Henschenio citatorum rationem habere voluit; de rei veritate non dubitaturus, si longam hic talium seriem consulere potuisset. Variant Hieronymiana in martyrum nostrorum sexu, iisque pressius insistendo, viderentur hi ambo *Macarius* et *Rufinus* in feminas transformandi. Atcum etiam Wandalbertus tam clare enuntiet :

Macario pridie Rufinus jungitur almus;

ita ab illis alicubi inventum fateri necesse est, neque nobis ob auctoris nostri sententia deflectere licet. Qua porro de causa ab his martyrologis hi duo præcipue ex tot aliis selecti sint, quis divinet? Credo ego id arbitrarium fuisse, quemadmodum apud Rabanum et Notkerum, quatuor aliorum factus est delectus : *In Alevandria* : *sanctorum Celeris Pupilli, Legici* [Notkerus *Gaii*] *Serapionis*, nulla sociorum servata memoria; ut innumeris locis apud duos illos martyrologos usu venit, et in nostro etiam sæpius recurrit. Quam recte martyres illos digesserit Galesinius, et ex eo alii, vide in Actis. pag. 723 De textus nostri germanitate ambigi nequit, quidquid Grevenus et Molanus a cæterorum codicum consensu deflectant.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ. Adonis clausulam restituit, sic annuntiationem formans : « In territorio Lugdunensi locis Jurensibus, beati Romani abbatis, qui primus illic heremiticam vitam ducens, et multis virtutibus ac miraculis clarus, plurimorum postea pater extitit monachorum, Venerabile corpus ejus situm est in finibus Vesontionum. » Soli duo codices mss.

Usuardini reperiuntur, hic nempe et Centulensis, qui careant Macario et Rufino.

ROSWEYD-PRIMO et secundoloco refert annuntiationes duas de Leandro et Baldomero quas in eo codice huc male translatas, hic præcedenti notavimus. Sequitur textus hodiernus plenus et purus.

ANTUERP et MAX.-LUBEC secundam annuntiationem

nem referunt sicut eam Henschenius in Actis posuit : « Eodem die, sanctorum Macharii, Rufini, Justi et Theophili. » Atque hi in pluribus codicibus sic conjuncti inveniuntur, procul dubio ex Hieronymianis apographis primum accepti, quamvis tres primi, aut saltem his synonymi, inter Auctaria compareant XII Februarii. Vide indicem Prætermisorum hoc die.

ALBERG. et DANIC., cum codicibus ejusdem notæ mox citandis, textui modicissime mutato nonnulla de Romano interserunt, quæ ex sola nominis cum altero Romano cognatione perperam commista sunt, ut invenies in nostro Prætermisorum indice ad nomen *S. Romani abbatis de Fontisrogo*, et clarius ad XII Maii. Verba illorum omnium codicum sunt : « Hic beato Benedicto creditur habitum monachicum tradidisse, eique ad sonum tintinnabuli victus necessaria ministrasse. » Tum in fine annuntiationem subdunt, de qua supra : « Eodem die sanctorum Macharii, Rufini, Justi et Theophili. »

ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN. et editio ULTRAJ.-BELG. addunt præterea : « Item, translatio sancti Augustini episcopi et confessoris, ab Yppone ad Sardiniam. » Ubi notabis Leydensem utrumque codicem et Lovaniensem has voces interjicere, *Patris nostri* ; ut inde facile colligas, codices illos ad usum cœnobiorum, vel parthenonum ordinis sancti Augustini fuisse scriptos.

CENTULEN., incipit : « Natale sanctorum Publii [an non Pupilli ?], Justi, Theophili et Felicis martyrum. » En delectum alterum ex Hieronym. plane pro arbitrio factum. De Romano hæc duntaxat : « In territorio Lugdunensi, sancti Romani abbatis. »

BRUXELLEN., de Romano addit, quod habent alii supra, adjiciteque ex Adone : « Cujus corpus venerabile situm est in finibus Vesontionum. Eodem die, sanctorum Macharii, Ruphini, Justi, et Theophili. Et Papiæ, reconditio corporis beati Augustini ecclesiæ Yponensis episcopi. »

HAGENOVEN. adhuc aliquid superaddit iis quæ de Romano superius dicta sunt. Videlicet : « Hic beato Benedicto patri nigrorum monachorum et gryseorum creditur, etc. » Tum, post *ministrasse* : « Eodem die, Julii et Juliani confessorum : » Qui, quales, aut unde accepti sint, non invenio. Utrum popularis Alsatici, postea inquiretur. « Item eodem die, sanctorum martyrum Macharii, Ruphini, Justi et Theophili. Eodem die, sancti Donati martyris, qui sub duce Ursacio, et Marcellino tribuno, Carthagine passus est. » Donati festum prævenitur, vide die sequenti.

AQUICINGT. post *monachorum*, subdit : « Hic etiam beato Benedicto in initio conversionis suæ adiutor et cooperator exstitit : Eodem die, sanctorum Macarii, Rufini, Justi et Theophili. In Alexandria, sanctorum

Dionysii, Claudiani et Theophili. » Unde hic Dionysius acceptus sit, non facile dixeris.

VICTORIN., in fine : « Apud Papiam civitatem, reconditio sancti Patris nostri Augustini episcopi. Eodem die, sanctorum Macarii et Rufini, Justi, et Theophili martyrum. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Romani abbatis. Macarii et Rufini martyrum. Oswaldi archiepiscopi Eboracensis [in margine, alias, Wigorniensis] magnæ sanctitatis viri. »

VATIC. signatus num. 5949, et UGHELLIAN. : « Sanctorum Macharii, Rufini, Justi et Theophili. »

MUNERAT. : « Ipso die, translatio beati Augustini episcopi et confessoris. »

BELIN., sic orditur : « Papiæ : translatio sancti patris Augustini episcopi et confessoris. » In fine autem : « Eodem die sanctorum Macharii et Rufini, Justi et Theophili. »

Editio LUBECO-COL. : *Romanum* etiam confundit cum sancti Benedicti ministro, addens cum Bruxelensi ex Adone : « Venerabile corpus ejus situm esse in finibus Vesontionum. » Sequitur : « Vocatio sancti Philippi ad apostolatam. Eodem die ; Macarii etc. Ipso die, sanctæ Rufinæ virginis. » Addere potuisset *Macariæ*. Vide supra in Observationibus, et in Actis pag. 748. « Translatio beati Augustini episcopi de Ipona in Sardiniam ; facta anno Domini quadringentesimo nonagesimo octavo, temporibus Symmachi papæ et Anastasii imperatoris, ab obitu ejusdem sancti viri anno sexagesimo secundo. Et hæc ipsius translatio dicitur (prima). » Spectat ad XXVIII Augusti.

GREVEN. : « Macharii, Rufini, Justi, Theophili martyrum. Item sanctorum Celeris, Pupilli, Claudionis, Macharii, Gaii, Serapionis. In Britannia, sancti Oswaldi episcopi Wigorniensis et confessoris Symphroniæ matronæ et martyris. » Vide Prætermissos. « Pynnosæ virginis et martyris. » Rufinæ virginis. Translatio prima sancti Augustini episcopi de Ipone Sardiniam, facta anno Domini ccccxcviii, ab obitu ejus sexagesimo secundo. Luitbergæ inclusæ, beatæ memoriæ. Vocatio sancti Philippi apostoli anno xxx, feria quinta, de qua Joannis I. »

MOLAN. : « Papiæ, translatio S. Patris Augustini episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Macharii et Rufini, Justi et Theophili. » In editionibus aliis solum adjungitur : « Die vigesima octava, sancti patris et confessoris Basilii, synascetæ sancti Procopii. » nempe *Decapolitæ*, de utroque in Actis xxvii Februarii. Sequitur hic Molanus Græcorum Martyrologium, de quo superius locuti sumus. Fasti Græci non omnimode convenienti. Maluit Henschenius utrumque, die præcedente conjungere ex Menologiis, tum illo, quod a Canisio ex Sirleti versione editum est, tum altero, quod Basilii imperatoris appellatur. Plura vide in laudati Henschenii Commentario.

MENSIS MARTIUS

HABET DIES XXXI.

Kalendis.

Romæ, sanctorum martyrum ducentorum sexaginta, quos jussit primo Claudius pro Christi nomine damnatos arenam fodere. Deinde præcepit, ut foras muros portæ Salariae mitterentur, et in amphitheatro ejusdem civitatis militum sagittis interficerentur. Eodem die, sancti Donati martyris, qui sub duce Ursacio et Marcellino tribuno Carthagini passus est. Andegavis, sancti Albani [*Bouillart.*, Albini] episcopi et confessoris, viri præclarissimæ virtutis et sanctitatis. Civitate Massilia sanctorum Hermetis et Adriani.

NOTÆ.

Ex Praten., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Greven et Molan.

Die 1.

VARIANTES LECTIONES

Clodius pro Claudius est error Munerati. *Dampnatos, harenam* et id genus alia, vix notari merentur, *Amphitheatro* scribunt fere omnes, exceptis Greveno et Molano; nos postremos secuti sumus, ut antea factum est. Nescio cur Grevenus pro *Donati* legat *Clonæ*, Fragmentum Marchianensis pro mense Martio, habet *Donæ*, sed a citandis fragmentis in ordine

A ad textum, abstineo. *Ursacio* vel *Ursatio* habent codices promiscue prætuli quod in laterculo est. *Cartagini* legunt Praten., Tornacen., Pulsanen. et Munerat.: servanda fuit ea scribendi ratio. Reliqui sunt errores duo codicis Pulsanen., scilicet *Marsilia* pro *Massilia*, *Abiani* pro *Adriani*.

OBSERVATIONES.

De prima textus nostri anonyma cohorte, ita hoc die in Actis pronuntiavit Henschenius *Illustris horum sanctorum martyrum memoria est conservata in variis et perantiquis Martyrologiis, ac potissimum in Actis SS. Marii et Marthæ conjugum*, etc. Ex his nimirum primus ipsos in sacros Fastos retulit auctor Romani parvi, ita legens: *Sanctorum martyrum cclx. temporibus Claudii, qui via Salaria arenam fodientes, damnati fuerunt*. Auctiorem paulo et clarorem textum ex iisdem Actis reddidit Ado, a Notkero descriptum, a Nostro expolitum, nec plura de iis martyribus commemorari posse, ex præfatio Henschenio ostenditur. Una porro et sola est Romani parvi et Adonis annuntiatio, cæteræ ab Usuardo primum positæ sunt, ex aliquo codice Hieronymiano verosimiliter acceptæ.

De *Donato* aliquo certum est, hoc die meminisse apographa Hieronymiana, quorum hoc principium: *Natalis sanctorum Leonis, Donati*, etc. In vetustissimo Epternacensi, palæstra præfigitur: *In Africa*. Quæritur an *Donatus* hic noster, quem *Carthagine* passum ait Usuardus; quæritur, inquam, an is ipse sit, qui apud Hieronymiana aliis immixtus est. *Post longam discussionem*, inquit Henschenius, *arbitramur discernendum*: opinor, quia diversis notis distinguitur. Lubens cedo majorem auctoritati; quamvis ex longa jam et studiosa Martyrologiorum inter se collatione, existimem Usuardum non alium fontem præter Hieronymiani habuisse, unde *Donatum* educeret, ex quibus et Wandalbertum hausisse suadet, dum sequentem proxime *Albinum* sic cum eo coniunxit: *Mortis Donatus tenet Albinusque Kalendas*. Unde porro agonis locum determinaverit, unde

ducis et tribuni nomina Usuardus accersiverit, quis coniciat? Fateamur notitiam aliunde habuisse, quæ ad nostra tempora non pervenerit.

B *Albinus* distinctissimis characteristicis in Hieronymianis dignoscitur. Adjectitium censuit Acherius, quales si solam ætatem spectes, plurimi in iis codicibus passim occurrunt, qui nempe Eusebio et Hieronymo longe posteriores sunt. Ipse scribendi modus in utraque Corbeiensis codicis editione, novitatem sapit: *Andegavis civitate, depositio sancti Albini episcopi et confessoris* Propius ad veterem styllum accedit Epternacense: *Andi avis, depositio Albini episcopi* absque titulo *confessoris* qui per *depositionem* in iis codicibus satis indicatur, nec in Lucensi positus est. Et sic ferme habent Rabanus et Notkerus. Usuardi exornatiuncula, si trito sermone uti licet, nihil memorat præter Commune sanctorum. Plura et operose exquisita dabit Henschenii Commentarius.

Circa *Hermetem* et *Adrianum* major difficultas; unde scilicet et qua ratione hi duo ab Usuardo *Massiliæ* componantur, qui apud Hieronymiani magnis terrarum spatiis divisi sunt; *Massiliensis* alter, alter *Africanus*; sic enim uno ore codices illi; *In Africa Adriani, Victuri*, etc. *In Massilia, Hermetis, Githeti*, etc. Hæc pridem ab Henschenio expensa sunt, qui gravibus de causis Adrianos distinguendos animadvertens, suum Africæ, Romæ suum, suum item Massiliæ vindicavit. Ego hic nihil magnopere invenio, quod me a solerti magistri discretionem revocet, eamque adeo amplector libentius, quod tutandæ salvandæque Usuardi auctoritati magis conducat.

AUCTARIA.

HERINIEN. hic e purorum codicum numero excluditur, quia post *mitterentur*, omisit hæc verba: « Et in amphitheatro ejusdem civitatis, militum sagittis interficerentur. »

ANTUERP.-MAJ. in prima annuntiatione Adonem potius quam Usuardum sequitur. Deinde de Albino, tum de Donato, satis pure. Desunt martyres Massilienses, adjicitur autem: « Apud urbem Antinorum, passio beati Leonidis, qui ab eodem iudice quo sanctus Asclas, variis suppliciis interemptus est. » An hic Leonides, de quo in Actis xxviii Januarii? Vide Prætermissons.

ROSWEYD. in prima satis purus; in secunda, post *passus est*, adjicit: *Et aliorum* xiv; unde patet Donatum nostrum pro Hieronymiano olim acceptum. In tertia et quarta purus est; in fine autem subdit: « Eodem die, sancti Suitberti episcopi et confessoris. »

ANTUERP. et MAX.-LUBEC., in fine post textum purum: « Passio sancti Leonis martyris. » De hoc agunt codices plures infra citandi. Non video alium esse posse, quam qui in prima classe Hieronymi primo loco ponitur: si enim de Leone Rothomagensi ageretur, addendus erat *episcopi* titulus.

MARCHIAN., pro Donato, legit *Donæ*, ut supra diximus.

ANTUERP.-MAX., ULTRAI., LEYDEN., ALBERGEN., DANCIC. et EDITIO ULTRAI.-BELG., post textum purum, subnectunt: « Apud oppidum imperiale quod Werda dicitur, natale sancti Switberti Verdensis episcopi et confessoris, qui temporibus Pipini, una cum sancto Willebrordo verbum salutis gentibus prædi-

cavit. Hic inter cetera infirmitatum genera morbum quem physici squinanciam nominant solitus est curare. » Convenit LOVANEN., sed prædicationis tempus et socium intermisit.

CENTULEN. rursum ab Usuardo recedit: « Romæ, sanctorum martyrum xl qui ad harenam fodendam damnati fuerant pro Christi nomine. Andegavis, depositio sancti Albini episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. in martyribus cclx, et Donato fere purus, tertio loco sic habet: « Apud urbem Antinorum, passio Leonidis martyris, patris Origenis; qui capite pro Christo plexus est. Cum quo et filius Origenes etiam occubisset, si non vestibus spoliatus, maternis artibus fuisset præventus. » De Leonidum confusione, vide indicem Prætermissonum. Sequitur de Hermete et Adriano. Deinde: « Andegavis, sancti Albini episcopi et confessoris, cujus vita virtutibus et miraculis plena refulsit. » Apud Castrum imperiale quod Werda... ut supra in eod. mediæ notæ. « Ipso die sancti Sintherii episcopi et confessoris. » Sive *Sintheus* sive *Suithecius* scribas, ut ignotus in Actis prætermittitur. « Et sancti Senardi abbatis. » Vult dicere *Siviardi* Anisolensis, de quo hodie in Actis.

HAGENOYEN. In prima annuntiatione satis purus, secundo loco ponit: « In urbe Tuan, in Anglia, sancti David ejusdem civitatis episcopi, admirandæ sanctitatis viri. » Agit, ni fallor, de Davide Menevensi, qui etiam infra memoratur. Sequitur de Albino, pure. Tum: « Passio sancti Leonis martyris.

Civitate Marsilia, sanctorum Hermetis et Juliani. A Apud oppidum imperiale.... » ut supra.

AGGICINCR. penultimo loco interjicit : « Turonis, sancti Simplicii confessoris. » Quæ eadem habet codex Daveronensis. Addere uterque poterat « episcopi, » agitur enim de archiepiscopo Bituricensi.

VICTORIN. et REG. SUEC. 130 : « Apud urbem Antinorum, passio beati Leonidis. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. incipit : « David episcopi et confessoris, ejus miri actus describuntur, ac discipulorum. » Cætera ex textu, sed mutila omnia.

Codex BIGOTIAN., signatus P. 5, CLUNIACENSIS item et UGHELLIAN. : « Passio sancti Leonis martyris. »

ALTEMPSIAN., post *Adriani*, adjicit : « Juliani. » Dein : « Passio sancti Leonis. »

STROZZ. et MEDIC. : « Item passio sancti Leonis martyris. In civitate Perusii, translatio corporis sancti Herculani, ejusdem civitatis episcopi et martyris. »

BRUXELLEN. : « Civitate Massilia, sanctorum Hermetis et Adriani, et passio Leonis martyris. » B

Editio LUBECO-COL., primo loco : « In territorio Montensi, oppido imperiali.... » ut supra. Sequitur textus purus; in fine : « Apud urbem Antinorum, beati Leonidis martyris. Ipso die, sanctorum Simplicii et Senardi confessorum. Eodem die, sancti Clonæ martyris. » Jam diximus Donatum esse. « Item sancti David episcopi et confessoris. Ipso die, sancti Monani confessoris. »

BELIN. : « Eodem die apud Perusiam, sancti Herculani episcopi et confessoris. » Secunda ejus editio male legit « Herculiani. »

GREVEN. : « In Africa, Donati et aliorum xiv martyrum. Apud urbem Antinorum, sancti Leonidis martyris. Item sanctorum Abundii, Leonis, Arcasti, Polocronii. Eodem die, beati David Menevensis ar-

chiepiscopiet confessoris. Hunc nasciturum sanctus Patricius Hiberniæ patronus, per triginta annos, Domino revelante, prævidit. Natus vero cum baptizari deberet, fons aquæ subito erupit. Cum aliquando Evangelium sancti Joannis scriberet, et pulsata campana, ad opus Dei, opere suo incompleto, festinus exisset, regressus, invenit aureis litteris, angelico ministerio consummatum. Obiit tandem plenus dierum anno vitæ suæ cXLVI. » Vide hæc in Actis accuratius discussa. « In territorio Montensi, oppido imperiali quod Werda dicitur, natale sancti Svicberti, episcopi Verdensis et confessoris. Qui, ut Beda in gestis Anglorum refert, tempore sancti Willebrordi episcopus ordinatus, verbum salutis gentibus prædicavit, et a Pipino rege obtinuit locum mansionis in insula Rheni. Ubi monasterio constructo, quod hactenus ejus heredes possident, aliquandiu continentissimam vitam duxit, et quievit in pace. Hic inter cetera... Ipso die, Senardii, abbatis. Simplicii confessoris. In Scotia, Monani Levitæ et confessoris. Item apud Perusiam, secundum aliquos, passio sancti Herculani episcopi et martyris, qui in vii Idus Novembris ponitur.

MOLAN. de Albino litteris Italicis interserit : « Cujus vitam Fortunatus presbyter conscripsit. » Tum in fine : « Festivitas sanctorum Angelorum custodum singulorum hominum. Eodem die apud Perusiam... Apud urbem Antinorum... Apud oppidum imperiale... » Et caractere minori : « Eodem die, beati David... » usque ad « prævidit. » In editionibus aliis adhuc additur : « Eodem die Massiliæ, sancti Adalongi episcopi. » In Actis prætermittitur. « Die prima sacrosanctæ martyris Eudociæ. In territorio Cenomanensi, natale sancti Siviardi abbatis. In Britannia, beati David Menevensis archiepiscopi et confessoris. Apud Antinorum urbem, passio beati Leonidis. »

VI Non.

Die 2.

Romæ via Latina, sanctorum martyrum Jovini et Basilei, qui passi sunt sub Galieno et Valeriano imperatoribus. Item Romæ plurimorum martyrum, quos diu cruciatos, imperator Alexander capitali sententia in extremo damnavit.

NOTÆ.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Totæ sumuntur ex Pulsanen, qui pro *Jovini* scribit *Joniani*, et pro *in extremo*, posuit *in exilio*.

OBSERVATIONES.

Quod jam non semel notavimus, et sæpius notandum recurret, id in memoriam identidem revocamus; nimirum auctorem Martyrologii, quod semper Romanum parvum indigitamus, sanctos suos ex Hieronymianis nequaquam mutare solitum : Adonem porro ejus vestigia passim premere, Nostrum et Notkerum utriusque, sic tamen ut alios sæpissime aliunde accersant. Prædictam Adonis, Usuardi, et Notkeri ex altero sequelam, manifestissime probat hodiernus textus, qui a Romano parvo ita primum signatus est : *Romæ, Jovini et Basilei. Et plurimorum martyrum sub Alexandro capitali sententia damnatorum*. Primam annuntiationem sic ampliavit Ado, quemadmodum a Nostro et Notkero ad verbum descripta est. Utriusque sancti notitiam, ex Actis sancti Stephani papæ extractam, ostendit

C Henschenius cætera explanans, quæ de ipsis memoriæ prodita sunt. De *martyribus sub Alexandro passis*, vix quidquam reperias, præter ea, quæ ex laudato Romano parvo recitavimus, ab Adone duriori phrasi expressa, a quo textum suum nonnihil lævigatum Noster desumpsit, Notkerus ex illo totum descripsit. Satis nota est imperatoris Alexandri, quanquam ab Adone *impius* appelletur, in Christum et Christianos propensio, quæ nihilominus prohibere non potuit, quominus famosi Lepiani, aliorumque ejus ministrorum rabies, vel ipso invito, in nostros debaccharetur, ut docent Acta nostra hic et 1 Januarii, ubi de sancta Martina. Hæc pro textu satis dicta sint; alia plane canit Wandalbertus, quæque ad eum nullo modo pertinent.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. hic rursus patriam suam indicat, dum textui Usuardino sanctorum Anglicanum superaddit : « Ipso die, sancti Ceddæ episcopi. » Alii scribunt « Ceaddæ, » sed hic forte pronuntiationem Anglicam secutus est.

ROSWEYD. et hic textum purum habet, sed alia adjicit : « Eodem die, Simplicii papæ. In Casarea Cappadociæ. Lucii episcopi. » Vide in codicibus

D proxime sequentibus. « In Gandavo, Winuvaloci confessoris. » Vide ejus Vitam in Actis die sequenti.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. textui puro in fine superaddunt : « Item Lucii episcopi, Absalonii, [MAX.-LUBEC., *Absolini*] et Lorgii. Hi passim in codicibus sub diversa inflexione recurrunt, nescio an satis recte inter se conjuncti et ab aliis avulsi. Certe inter Hieronym. apographa, unde certo accepti sunt,

Absolonius et Lorgius, seu Georgius cum socio *Herolio*, in vetustissimo Epternacensi carent positione. *Lucius* discrete Cæsareæ Cappadociæ tribuitur cum « Primitivo : Secundolæ et Januariæ » portui Romano. Sed hæc alterius loci sunt, ubi Florentinii animadversa cum Actis non tris conferri poterunt.

ANT.-MAX., LOV., LEYD.-BELG. et edit. ULTR.-BELG., in fine : « Apud Werdam, natale sancti Willeici confessoris presbyteri sancti Switberti episcopi. »

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. primo loco : « Romæ, sancti Simplicii papæ. Hic post beatum Petrum quadragesimus nonus, Acacium Constantinopolitanum et Petrum Alexandrinum episcopos, ob Eutychnianam hæresim damnavit. Qui etiam constituit, ut nullus pontifex successorem sibi constituat. » Sequitur textus; in fine autem eadem habent quæ Lovaniensis de « Willeico. »

CENTULEN. nihil iterum habet ex Usuardo, sed Hieronymi sensum melius videtur assecutus, non tamem plene. Ita habet : « Cæsarea Cappadociæ, sanctorum Lucii episcopi, Primitivi et Secundolæ martyrum. » Præterea est « Januariæ, » cur non et « Secundolæ ? »

BRUXELLEN. textum purum refert, sed præpostero ordine. Addit vero in fine : « Adhuc Romæ, Simplicii papæ, qui sedit annos quindecim. Item Seddæ episcopi. Et Lucii episcopi, Absolonii et Largii. Item translatio Benedictæ et Felicitatis, sanctorum martyrum. » An e Sodalitio sanctæ Ursulæ quarum corpora in abbatibus Viconiensi, et Marchianensi quiescunt? Vide Prætermisissos. Agetur ex professo XXI Octobris.

HAGENOYEN., post textum satis purum, de Simplicio habet fere ut codd. mediæ notæ supra. Tum : « In Anglia, Ceddæ episcopi et confessoris. Item, Lucii episcopi, Absolonii et Lorgii. Apud Werdam oppidum, sancti Willeici presbyteri, et confessoris, capellani sancti Swichberti. »

AQUINCIN. : « Item sanctorum Lucii episcopi, Absolonii, Georgii. In Britannia, depositio sancti Ceddæ episcopi. Romæ, Simplicii papæ. Hic Acacium Constantinopolitanum episcopum, et Petrum Alexandrinum episcopum Eutychnianos damnavit. »

MARCHIANEN. fragmentum : « In Britannia, depositio sancti Ceddæ episcopi. »

MATRICUL.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Simplicii papæ. Tartrani vel Taurani martyris, et plurimorum. » Si « Ceraunum » martyrem Carnotensem indicare voluit, col tur is xxviii Maii, ut in Actis videre est : « Karoli comitis Flandriæ et martyris, qui Brugis requiescit. »

CLUNIACEN. : « Lucii episcopi, Absolonii et Georgii. » At in Calendario ejusdem monasterii sic legitur : « Lucii episcopi, Januarii, Primitivi. »

Codex D. du CHEVAL, signatus C. : « Lucii episcopi, Absolonii et Georgii. »

VATICAN., signatus num. 5949, primo loco legit : « Simplicii papæ, qui sedit in episcopatu annis quindecim. »

UGHELIAN. : « Item, Lucii episcopi, Absalonii, et Lorgii. »

V Non.

Apud Cæsaream Palestinæ, sanctorum martyrum Marini militis et Asterii senatoris, sub persecutione Valeriani; quorum prior cum accusatus fuisset a comilitonibus, quod esset Christianus, et ille Christianum se esse clarissima voce testaretur, martyrii coronam capitis abscissione suscepit. Cumque sequens, capite truncatum martyris corpus subjectis humeris et substrata veste, qua induebatur, exciperet, honorem, quem martyri detulit, continuo ipse martyr accepit. Eodem die, natalis sanctorum Emetherii et Celedonii, qui primum apud Legionensem Galliciæ civitatem milites, exsurgente persecutionis procella, pro confessione nominis Christi, plurimis afflicti tormentis, Calagurrim usque perducti, atque ibi martyrio coronati sunt.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Rosweyd.*, *Antuwerp.*, *Max.-Lubec.*, *Ammerat.*, *Belin.*, *Greven* et *Molan.*

STROZZ. et MEDIC. : « Florentiæ, translatio brachii sancti Philippi apostoli in basilica sancti Joannis Baptistæ anno MCCIV, pontifice Innocentio III. » Vide historiam hujus translationis in Actis 1 Maii pag. 18.

Codex. REMEN. ecclesiæ sanctorum Timothei et Apollinaris : « In pago Remensi, passio sanctæ Maræ virginis. » De ea egimus cum Usuardo vi Januarii.

Editio LUBECO-COL. de Simplicio fere ut supra. In fine : « Eodem die, sancti Ceddæ episcopi, et confessoris. Apud Werdam, natale sancti Willeici confessoris, presbyteri sancti Swichberti. »

BELIN. : « Item Lucii episcopi, Absolonii [altera editio, Absoloni] et Lorgii. »

GREVEN. : « Romæ, sanctorum Georgii, Eracli, Absolonii, Pauli, Januarii, Primitivi, Secundolæ. » Patet confusio. « Karoli comitis Flandriæ martyris. Tauranni martyris. » De quo supra. Item, martyrum plurimorum numero quadringenorum captivorum, de quibus refert Gregorius 3 Dial., cap. 28.

quod cum a Longobardis urgerentur adorare caput capræ, diabolo consecratum, maxima eorum multitudo renuens, interfecta est ab ipsis. » De cultu mihi hætenus non constat. « Romæ Simplicii papæ et confessoris, qui post beatum Petrum quadragesimus nonus, sedit annis xv. Hic Agatium [Acacium], etc. In Anglia, beati Ceddæ episcopi gentis Merciorum, et Lindisfarnorum, cñjus virtutes Bedæ, lib III et IV. Historiæ ecclesiasticæ, gentis Anglorum commemorans, inter alia virtutum merita, timoris Domini plenum et novissimorum suorum assidue memorem prædicat. Lucii episcopi Cæsareensis et confessoris. » Quidni « et martyris? Leporii episcopi et confessoris. » Forte « Horolius » est, Lucii socius.

« Item Cæsarea Cappadociæ, natalis sancti Lucæ episcopi. » Nomina perperam multiplicata. « Apud Werdam Willeici presbyteri et confessoris, discipuli beati Swichberti episcopi. In Hibernia, Tidgnæ et Monendabbis abbatum, » Hibernis ipsius ignotorum, « In Gandavo, Winnualoci presbyteri, discipuli beati Samsonis Dolensis archiepiscopi, de quo vide in XIV Kalend. Novembris. » Vide Acta III Martii. « Apud Perusiam, sanctæ memoriæ Agidii discipuli sancti Francisci. Item Guillelmi presbyteri et confessoris. » De utroque consule indicem Prætermisissorum.

MOLAN. : « Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

« Item Lucii episcopi, Absoloni et Lorgii. Et simplici papæ, qui sedit annos xv. Hic Acacium. In portu Romano, Secundolæ, Januariæ, et sanctorum Pauli et Heracli. Apud Vuerdam, natale sancti Willeici. » Post minori characterem : « Item martyrum plurimorum e numero cccc... » ut Greven. « In Anglia, beati Ceddæ... Caroli comitis Flandriæ, martyris beate memoriæ, Brugis in Cathedrali ecclesia ad sanctum Donatianum quiescentis. » In editionibus aliis ita variat : « Item, Lucii episcopi in Cæsarea Cappadociæ. Et sanctorum martyrum, Absoloni, et Lorgii et Heracli. Et Simplicii papæ, » ut supra. « In portu Romano, Pauli, Secundolæ, Januariæ. » Iterum minoribus typis : « Brugis, obitus Caroli martyris, comitis Flandriæ. »

VARIANTES LECTIONES.

Solus Pratensis non male legit *Astyrii*, nos cum A Heriniensi, Belino et Molano ex Romano parvo et Adone, *Asterii*, non *Astirii* ut passim codices alii. Munerat. post *accusatus* omisit *fuisse*. De *abscisione*, ut scribunt passim codices, et *abscisione*, dictum est alibi. Reliqui i. textu *subjectis humeris*, ut habent probatores codices cum Adone, quamvis cum Antuerp., Max.-Lubec. et codicibus aliis, legendum *subrectum humeris*. Herinien., Roweyd., Munerat. et Greven. ponunt *subtracra veste*, sensus aperte indicat scribendum *substrata*, ut est in textu. *Qui martyrii*, pro *quem martyri*, Munerati vel ejus typographi sphalma est. Rom. parvum legit *Hemitherii*;

Ado, *Emiterii*; Praten., *Emitherii*; Herinien., *Emytherii*; Munerat., *Enutherii*; Belin., *Emitherii*; Greven., *Emicherii*; Molan., *Hiterii*, alii aliter. In ea codicum discrepantia, eam inflexionem secutus sum, quam majores nostri in Actis prælegendam putaverunt. Rursus Rom. parvum et Ado ponunt *Celedonii*, quos solus Molanus imitatur. Cæteri codices, et quidem probatores, legunt cum Actis *Celedonii*. *Gallie* in Munerato, *Galatæ* in Rosweyd., Belin. et Molano, ex circumstantiis facile corriguntur. Antuerp., Max.-Lubec. et Belin. omittunt *milites*. *Coronati sunt martyrio* in Greven. et Molan. nihil in re a textu differt.

OBSERVATIONES.

Martyres in textu commemoratos, ex Romano parvo in Adonem, inde in Usuardi laterculum hic etiam promanasse, indubitatum videtur. En prioris verba, secundo loco relata : *Cæsareæ, Marini militis et Asterii senatoris*. Nec eos moror, qui ex apographis Hieronymianis acceptos contenderent, earatione ducti, quod synonymia ibi hoc die reperiantur. Non eos moror, inquam; nam licet ibi *Marinus* aliquis, imo *marini* gemini et *Asterius* inveniantur, ii tam diversi et disjuncti sunt, ut cum Cæsariensibus, ex Rufino evidenter sumptis, nullam prorsus habeant affinitatem, ut fatetur ipse Florentinus, et Acta nostra supposuisse videntur. Itaque ex Rufini lib. vii, cap. 13 et 14, acceptos esse gloriosissimos martyres palam est; æque certum inde elogium suum sumpsisse Adonem; atque item ex hoc descripsisse Notkerum, contraxisse Nostrum; paria in versibus infra citandis sentit Wandalbertus; verbo, una est ex Rufino et Romano parvo martyrologorum sententia, *Asterium* vel *Astirium*, vel *Astyreum*, æque ac *Marinum* martyrii gloriam esse consecutum. Id vero, quia in Eusebio non exprimitur, suspectum habet Tillemontius tomo IV, a pag. 21, et Ruinartius Eusebio secutus, de solo Marino meminit inter Selecta, pag. 274. Maneat tantisper sua Asterio palma, vel sola Rufini fide ei vindicata.

Quod de Cæsariensibus martyribus principio dicebam, nempe, non ex Hieronymianis, sed aliunde acceptos, id de Calagurritanis etiam intellexi : nam

licet *Emeterii*, *Emeriti*, *Meteri*, et *Celedonii*, *Cellendonii*, *Cellidoni*, *Eceledoni* apud Hieronymianam nominentur, eos a nostris, nisi multum fallarplane diversos agnosceret, qui textus inter se conferre dignabitur. Fateor equidem Henschenium et Florentinum pluribus laborare, ut *Galgari* nomen, quod in Hieronymianis ponitur, in civitatis appellationem mutet, et corrupta codicum istorum nomina cum Martyrologiorum nostrorum *Emetherio* et *Celedonio* conciliat; verum in ea codicum Hieronymianorum perplexitate, vix reperies, ubi tuto liceat pedem figere. Cæterum de hisce nostris ita primo loco meminit auctor Romani parvi : *Sanctorum Hemitherii et Celedonii, apud Calogurrim martyrio coronatorum*. Ita etiam apud Adonem positi sunt cum longiori elogio, cuius pars prior a Nostro ad verbum descripta est præterita altera, quam in Auctariis plene invenies. *Acta martyrii*, inquit Henschenius *ab auctoribus cœcis consignata scripto fuerunt; quæ rabie ac vi tyrannorum peritisse deplorat Aurelius Prudentius Clemens cuius diligentia debemus omnem horum martyrum notitiam*. Vide ibi ejus hymnum et reliqua ad eos martyres spectantia, accurate digesta. Textum nostrum complectuntur duo postremi Wandalberti versiculi; quid prior velit non examino :

Quinas Marcia (Boll., *Magra*; Quidni, *Macra*?) pio Nonas
His et Emitherius, Celidonius atque Marinus,
Asterisque micant effuso sanguine clari. [defendit amore.]

AUCTARIA.

TORNAGEN. deficit in ea parte elogii, quæ Asterium tangit, omittens hæc verba, *cumque sequens*, usque ad *martyr accepit*. An quod codicis descriptor martyrem non crediderit?

ANTWERP.-MAJ. magis mutilus est, ita legit : « Natale sanctorum martyrum Enutherii et Theledonii in Hispania, qui primum apud Legionensem Gallie civitatem milites, exurgente procella persecutionis, pro confessione nominis Christi plurimis afflictis tormentis, Calagurrim perducti atque ibi martyrio coronati sunt, Aput Cæsaream Palestinæ, sanctorum martyrum Maurini militis et Asterii senatoris sub persecutione Valeriani. »

PULSANEM. et LOVANIEN. de martyribus Hispanis hæc solum ponunt : « Eodem die, sanctorum Emetherii et Celedonii, » Puri sunt in aliis.

CENTULEN. : « In Africa, sanctorum Gaioli, Felicis, Nicefori et Claudiani. In Britannia minori, depositio sancti Wigualoci abbatis. » Agit de *Winnaloco* aut *Winnaloco*.

BRUXELL. in Marino et Asterio tantum modice interpolat, de Galagurritanis martyribus ea ex Adone restituit, quæ ab Usuardo præterita diximus, sic enim post *coronati sunt*, subiungit : « Quorum capita cum lictor incideret, miraculum populis magnum apparuit. Nam unius annulus orariumque alterius, nube susceptum et in cœlos evectum est. Viderunt hæc omnes qui aderant, et usquequo acies oculorum intendere potuit, fulgorem auri cando-

remque lintei attonito sequebantur intuitu. » Per orarium intellige sudarium. Sequitur : « In cœnobio Monasteriolo, sancti Winnochi abbatis. » Idem est qui supra *Winnalocus*. Denique : « Item Maurini episcopi et martyris; » alibi ignoti.

HAGENOEN. tantum non purus, duabus annuntiationibus hanc solam mediam interjicit : « Eodem die, Kunegundis imperatricis. »

VICTORIN. et REG. SUEC., signatus num. 130 : « Item Simplicii papæ, qui sedit Romæ annos xv. Hic civitatis Constantinopolitanæ episcopus, et Petrum Alexandrinum episcopum Eutychianos damnavit. » Plura vide die præcedenti.

VATICAN., num. 5949 : « Beneventi, sanctæ Arthellays virginis : » Codex Pleschoniensis scribit *Athelais*.

Editio LUBECO-COL. ita incipit : « Ordinatio pontificatus sancti Annonis, archiepiscopi Coloniensis Agrippinæ et confessoris. Apud Cæsaream Palæstinæ, sanctorum martyrum Marini militis, civis Hierosolymorum et Astirii senatoris Romanæ urbis. Quorum... Eodem die in Hispaniis, natale sanctorum Emicherii et Celodini martyrum... Eodem die, sanctæ Kunegundis imperatricis, quæ fuit filia Palatini comitis Rheni, et copulata sancto Henrico imperatori, qui ambo virgines fuerunt, et virginitatem usque ad finem vitæ servaverunt, et in civitate Bamburgensi pariter sepulti requiescunt. »

GREVEN. : « Felicis et Justi, Fortunati, Floriani,

Donati, Paulæ, Gaioli, Julii, Casti, Soli, Marcie, Hierotis, Antigoni, Januarii, Tutillæ, Gabiani, Quirioli. Item Winwaloci abbatis et confessoris, secundum alios die præcedenti. Cunegundis virginis imperatricis, filiæ Palatini comitis Rheni. Hæc cum viro suo sancto Henrico, hujus nominis imperatore primo, in virginitate Christo servinis, plena operibus bonis quievit in pace. Item, Eufenissæ reginæ. » Inter Prætermisissos ut ignota ponitur. « Apud Coloniæ Agrippinam, ordinatio episcopatus sancti Annonis archiepiscopi et confessoris. »

MOLAN., post elogium Marini et Asterii litteris

A italicis ex Adone subdit : « Scriptum est in Historia ecclesiastica; » Et post elogium secundum : « Scribit hæc Aurelianus [Ado, Aurelius] Clemens in libro coronatorum [Ado, coronarum], in Blandinio monasterio, Winwaloci abbatis. » Dein typis minutioribus : « Caluppani presbyteri et eremitæ. Item Bambergæ, Cunegundis virginis imperatricis... » ut Greven. supra. In aliis editionibus, pro *Aurelianus*, melius scribit *Aurelius*. « In Blandinio, etc., Bambergæ, sanctæ Cunegundis virginis, die tertia, sanctorum martyrum Eutropii et comitatus ipsius, Cleonici et Basilisci. »

IV Non.

Romæ via Appia, natalis beati Lucii papæ et martyris, qui persecutione Valeriani et Galieni, ob fidem Christi exilio relegatus et postmodum divino nutu ad ecclesiam suam redire permissus, martyrium capitis obtruncatione complevit. Item Romæ via Appia, sanctorum martyrum nongentorum, qui sunt positi in cimiterio ad sanctam Gæciliam. Eodem die, sancti Caii palatini in mare mersi.

NOTÆ.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Rosweyd., Pulsan., Greven. et Molan. Codices alii quatuor Antwerp., Max.-Lubec., Munerat. et Belinus in eo so-

B lum discrepant, quod Caio palatino adjungant socios xxvii, ut dicemus in Auctariis.

VARIANTES LECTIONES.

Vix quidquam præbent observatione dignum : nam *cemeterio*, *cimilerio*, *cæmeterio*; *Ceciliam*, *Gaii*, *Gagi*, *Apia*, vel sæculi, quod codices redo-

lent vel librarii vitia sunt, quorum aliqua ex codicum puriorum auctoritate et hic et alibi sequimur. Rosweyd. pro dcccc, male scripsit *octoginta*.

OBSERVATIONES.

Textus totus, ut jacet, ex Odone sumptus est, cum hac sola differentia, quod *Lucii* elogium in laterculonostro, media ex parte imminutum sit. Quæ autem Usuardus prætermisit, infra in Auctariis supplebuntur. Cæterum *Lucius*, et nongenti illi Romani martyres, in Romano parvo prius positi sunt : *Lucii papæ et martyris. Et martyrum dcccc, qui sunt positi in cemeterio ad sanctam Ceciliam*. Adonis elogium ex notis pontificum Romanorum tabulis coaluit, in quo plura sunt ab eruditis non continuo admittenda. Controversa omnia complanare non potuit Henschenius; alia ex S. Cypriani litteris inquirunt et dissolvere conantur doctissimi recentiores, inter quos Pagius satis fuse de Lucio disserit ad, annum Christi cclii, a num. 14, et brevius Tillemontius tomo IV, pag. 18. Ad textum nostrum, redimus. *Caius* et quidem *Palatinus* ex aliquo Hieronymiano apographo derivatus est, quamvis dubium relinquatur, utrum *Palatinus*, proprium martyris nomen d'ei non debeat. Quis viginti septem alios, nonnullis codicibus Usuardinis adjecerit, nemo facile divinaverit.

Aliam rerum faciem aut potius nominum seriem exhibent Acta, ubi ex verosimiliori codicum Lucensis et Blumiani lectione, *Caius* ille *Palatinus*, sive unus sit, sive geminus, longæ martyrum cohortis antesignanus statuitur; socii autem illi xxvii, non cum illo, sed cum *Julio* episcopo, *Roto*, et aliis con-

junguntur. Alia non minor difficultas Florentinium exercet, nempe an *Julius* in Hieronymianis codicibus pro *Lucio* non sit positus, aut in Romano parvo et nostris *Lucius* pro *Julio*. Verum ea in Actis hodie satis quoque explanata sunt, et *Julius* ille *episcopus* a *Lucio* et *Julio Romanis Pontificibus* segregatus, servata *Julio papæ*, non martyri sed *confessori*, propria die xii Aprilis, ut proprio loco patebit. Sensit fortasse difficultatem, sed non recte solvit Rabanus, dum hoc die signat *Julium episcopum*; sequenti *Lucium papam et martyrem*. Notkerus Adonem præhabuit. Et vero *Lucium* et *Julium* pontifices clare olim distinxerat antiquissimum Kalendarium Bucherianum, dum illum non iv sed iii *Nonas Martii, in Callisti*; hunc, *pridie Idus Aprilis, in via Aurelia* collocaverat. Superest Wandalbertus, qui cum nostris de vero *Lucii* martyrio non dubitat, sed pro nongentis solum octingentos substituit. Henschenius autem, tametsi variant Hieronymiana, numerandos censet nongentos et decem; non habeo ego unde quid probabilius definiam. Interim ut ut dubia sit rei veritas, de Usuardini textus simplicitate abunde constat. Habe modo præfati Wandelberti metricum encomium.

Lucius hinc papa pretiosa morte quaternis,
Martyrum octogintorum (Molan. in margine, Martyrio et nongentorum) turba optima fulget.

AUCTARIA.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC., MUNERAT. et BELIN. Id solum textui puro subnectunt, quod supra insinuavimus; nimirum : « Et aliorum viginti septem. » Habes alios similis infra.

ANTWERP.-MAJ. De Lucio, post *complevit*, ex Adone inserit : « Positus est autem via Apia ad S. Sixtum. Sedit autem in episcopatu annos tres, menses tres, dies tres. » Reliqua textus pura sunt. Sequitur : « Nichomedia, passio sancti Adriani cum aliis xxvii. Cujus corpus Romam est translatus atque sepultum vi Idus Septembris, ubi et passio notata est. » Vide eo die. Cæterum in Hieronymianis hoc etiam die ponitur.

ANTWERP.-MAX., LOVANIEN., LEYDEN., BELG. et edit. ULTRAJ.-BELG. idem in fine habent de xxvii. At præ-

terea de Lucio textui inserunt : « Qui post beatum Petrum xxiii. »

ULLTRAJ., LEYDEN., LAT., ALBERGEN. et DANIC. idem et hi habent de Lucio, et post *complevit*, ex Adone restitunt, quæ ab Usuardo præterita superius diximus. Sic legunt : Ille constituit, quod duo presbyteri et duo diaconi in omni loco episcopum non desererent, propter ecclesiasticum testimonium. » Item, post *in mare mersi* : « Et aliorum xxvii Nicomediæ, natale sancti Adriani cum aliis viginti tribus. Cujus corpus Romæ est translatus et sepultum vi Idus Septembris » [ALBERGEN. male legit Decembris].

CENTULEN. Hodie solum habet : « Romæ, sancti Julii episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. tertio loco : « Apud Nicomediam, A natale beati Adriani cum aliis xxiii, qui omnes sub Diocletiano, post multa supplicia crucifragio [vult dicere crurifragio] martyrium consummarunt. Ipso die, passio sancti Gagii Palatini, in mare mersi et aliorum xxvii. »

HAGENOYEN. inverso fere ordine, incipit a non-gentis martyribus. Secundo loco de Caio cum sociis. Tertio de Lucio, cui auctarium idem adjicit, quod supra retulimus. Tum : « Apud Nicomediam, passio sancti Adriani, martyris et militis cum aliis xxiii. Qui Adrianus a matre propria et uxore ad martyrium instigatus est. Qui omnes post multa supplicia carceris et famis, martyrium crurifragio, sub Diocletiano Augusto consummaverunt. Decurrentibus aliquibus annis, vi Idus Septembris, corpus beati Adriani Romæ translatum est. Eadem die translatio sancti Wentzeselai ducis Boemorum, martyris. »

AQUICINCT. addit de Lucio ut supra. Quod autem scribat cum codice Victorino, *tres Diaconi*, vel *B Diacones*, pro *duo*, puto librarii vitio factum, uti et quod solus Aquicinctinus ponat *ducentorum* pro *nongentorum* et *Agii* pro *Caii*.

COD. D. LE MARE, signatus C, qui fuit PP. Frauciscanorum : « Item Agape virginis, Gorgonii, Firmi. » Unde hi tres hic hodie intrusi sint, nescio, patebit postea, spectare ad x Martii.

UGHELLIAN. et ALTEMPS. Addunt ut supra de Caio, et aliorum xxvii.

EDITIO LUBECO-COL. de Lucio, præter jam dicta adhuc inserit, « Qui post beatum Petrum xxiii persecutione, etc. » De Caio ut jam sæpe. « Nicomediae, natale sancti Adriani cum aliis triginta tribus. Qui omnes post multa supplicia martyrium suum consummaverunt sub Diocletiano Augusto. Decurrentibus autem aliquot annis corpus beati Adriani Romæ est translatum et sepultum vi Idus Septembris, quæ

dies in Ecclesia celebrior habetur. Treveris, sancti Basini episcopi et confessoris. Apud Pragam civitatem Bohemiae, translatio sancti Weuzeslai ducis et martyris. Item translatio sanctorum martyrum Felicis et Adaucti; scilicet capita eorum nunc Coloniae habentur in ecclesia sanctorum apostolorum. »

GREVEN. : « Cum hoc Caio ferebant passi et alii xxvii. Nicomediae, passio, vel ut aliis placet, elevatio Adriani martyris, Gregorii, Julii cum aliis xxxiii, quorum solennior celebritas habetur vi Idus Septembris, quando Romæ beatus Adrianus est sepultus Basini archiepiscopi Treverensis et confessoris. Apud Pragam... Apud Coloniam Agrippinam, translatio capitum, sanctorum Felicis et Adaucti, In Hibernia, sancti Moggrudonis episcopi et confessoris, » hactenus ignoti. « Item sanctæ memoriæ Bosonis presbyteri et confessoris, Prioris majoris Cartusiae, post Brunonem xvi magnæ sanctitatis viri. Qui ex casu ædificii collisum hominem et defunctum oratione resuscitavit. Herbæ etiam, supra tumulum ejus exerescentes, multis prestiterunt et præstant, Domino glorificante sanctum suum, optatæ sanitatis medelam. » In indice Prætermissorum dicitur, nullum ei cultum, aut venerationem in ipsa Cartusia exhiberi.

MOLAN. : « Et aliorum xxvii Nicomediae, sancti Adriani cum aliis xxiii. Cujus corpus Romæ translatum est atque sepultum vi Idus Septembris; ubi et ejus passio notata est. Treberis, sancti Basini episcopi. » In editionibus aliis, additur : « Die quarta, sancti patris Gerasini, qui fuit in Jordane. » Melius scriberet *Gerasimi*, qui non ad hunc, sed ad sequentem diem pertinet. In fine : « Ipso die, elevatio corporis beati Adriani martyris. » Nempe dum reliquæ ejus dicuntur in Belgium translatae, et novissime anno mxx ad Gerardi montem, Flandriæ oppidum collocatae, ut fusius suo loco erit examinandum.

III Non.

Apud Antiochiam, natalis beati Focæ martyris, qui post multas, quas pro nomine Redemptoris est passus, injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodieque populis declaratur. Ipso die, passio sancti Eusebii palatini et aliorum novem martyrum.

Die 3.

NOTÆ.

Rara codicum prope omnium concordia : *Praten.*, C *Antwerp.* — *Max.*, *Ultraject.*, *Lovanien.*, *Leyden.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsan.*, *Antwerp.*, *Max.* — *Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.* et *Molan.* Adde

Alberg., *Danic.* et *Edit. Ultraject. Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Focæ legunt codices omnes, et sic intactum reliqui, *Passus est pro est passus*, nihil in textu immutat. *Hodieque populis*, vera Usuardi lectio est: multi codices habent simpliciter *hodie populis*; Greven. et Molan., *Hodie quoque*. Belino phrasim variare iibuit. Prima ejus editio ponit *Hodie populis con-*

cursu declaratur. Altera : *Hodie populi concursu declarant*. Editionem maximam Lubecanam scateri erroribus typographicis, dictum est alibi non semel; eos inter connumerandum puto, quod hodie pro *Focæ* legat *Sacæ*. Pierumque mihi satis est hujusmodi lapsus generatim indicare.

OBSERVATIONES.

Agit hac die Usuardus fere ut præcedenti; *Phocæ* elogium ex Adone dimidiatum exhibet : de *Eusebio*, quod brevior sit sententia, suam facit, neglecta voce *item*, addita, *passio*. De utroque meminit Rom. parvum, ex quo fonte semper haurit Viennensis martyrologus, qui *Phocæ* elogium ex Gregorio Turonensi decerpit, ut in Actis manifestum est *Phocas* etiam aliquis et quidem *Antiochenus* memoratur in apographis Hieronymianis, ubi et pro *Virgine* sumptus et *sanctæ*, *Focæ* et *Focatis* inflectitur. Inde, an aliunde acceperit auctor Rom. parvi. non ausim pro certo affirmare, quamvis in partem negativam magis incliner, ob rationes alibi productas. Qui plura desiderat, adeat Florentinum. Non omiserim tamen, quod inter Auctaria erit repetendum, codicem vetustissimum Centulensem, *Phocæ* ascriberet titulum *episcopi*, hoc modo : *In Antiochia, natalis sancti Phocæ episcopi et martyris, sub judice Africano*

(*Africano*). Sed Phocam Synopensem episcopum hic cum Antiocheno hodierno confundi, verosimile est : vide hic Henschenium et quæ dicturi sumus xiv Julii. *Eusebio Palatino* octo duntaxat socios tribuit Rom. parvum, forte errore librarii; correctius apographum Adonem habuisse necesse est. Sunt et hodie *Eusebii* apud Hieronymum, sunt et *Palatini*, pro sanctis positi in altera classe martyrum Africanorum. Magisne Eusebio hac die, quam Caio hesternæ, conveniat ea *Palatini* appellatio, aliorum esto iudicium. Certe Notkerus non male sensum Rom. parvi assecutus videtur dum *Palatinum* ab *Eusebio* distinguit, legitque : *Eusebii et Palatini et aliorum* viii. Interim in Actis, *Palatinus* alter, *Petrus*, *Rusticus*, *Herebus*, *Mare* et alii novem anonymi, tanquam cohortis ejusdem pugiles numerantur. Plura in eam rem disquirere, aut afferre in medium supersedeo, cum ab Henschenio et Florentinio ea

diligentia discussa sint, quæ in hujus modi obscuris et implexis nominum combinationibus adhiberi possit. Nobis sufficiat Usuardi simplicitatem exhibuisse quem ita scripsisse, ut in Adone repperat, in confesso esse existimo. Liceat hic a'lexere Wandalberti versus de S. Phoca, quibus alludit ad cu-

A rationes morsuum venenatorum, de quibus Greg. Turon. de gloria Martyrum, lib. 1, cap. 99, et ex eo Adonis elogium meminit :

Ternas martyr habet meritum nomine Phocas :
Sanguine qui mortem vicit, virtute draconem.

AUCTARIA.

ANTWERP. — MAJ. textum in prima annuntiatione sic contrahit : « Apud Antiochiam, passio sancti Focæ martyris. Item ipso die sancti Eusebii Palatini, etc. »

ROSWEYD., in prima satis purus, alteram ampliavit hoc modo : « Ipso die, passio sancti Eusebii et Palatini, et aliorum XI martyrum. » Melius legeret cum Notkero : « et aliorum octo martyrum. » Suspicio litteras numerales fuisse transpositas.

CENTULEN. jam diximus ita hodie scribere : « In Antiochia, sancti Focæ episcopi et martyris, sub iudice Africano. »

BRUXELLEN. textum interpolatum ex Adone, magis extendit : « Apud Antiochiam, passio sancti Focæ socii beati Eusebii martyris, magnorum miraculorum factoris. Qui post multas, quas pro nomine Christi passus est, injurias, qualiter de antiquo serpente triumphaverit, hodie declaratur populis. Denique si in quempiam coluber stringens, morsum veneni diffuderit, statim qui percussus est, ut januum basilicæ Focæ martyris, credens attigerit, evacuata virtute veneni salvatur. Ipso die, sancti Eusebii palatini, et aliorum novem martyrum pro Christo decollatorum. Suessionis, sancti Drausii episcopi et confessoris. » Videri potest dissertatio gallica, inserta Ephemeridibus Trivortianis mense Junio anni MDCCXI, quæ ad sancti *Drausii* vel *Draucini* cultum spectat.

HAGENOVEN. novum Phocæ elogium proprio fere Marte concinnavit, his verbis : « Apud Antiochiam, natale beati Focæ martyris, qui suspensus est unguis- que laceratus. Post hoc in ignem est missus per tres horas, ubi Deum laudavit, et illæsus ab igne exivit. Deinde in furno calefacto per triduum est positus, ubi orans exspiravit, et corpus ejus inustum et integrum, et odore optimo plenum post tres dies

inventum est, Hic qualiter de hoste antiquo triumphavit, hodie populis ad laudem Dei declaratur. » De Eusebio pure.

AQUICINCT. in fine subdit : « Suessionis depositio sancti Drausii episcopi et confessoris. »

MARCHIAN. fragmentum : pro *aliorum novem*, legit *undecim*, ut supra.

MATRIC. — CARTHUS. — ULTRAJ. : « Phocæ martyris incltyt sub Trajano. »

B ALTEMS. : « Sancti Kyriani, pro *Kereni* ; » vocatur in Actis *Kieranus*.

EDITIO LUBECO-COL. textui superaddit : « In Hibernia, sancti Kerani episcopi et confessoris. »

GREVEN. : « In Africa, Adriani, Euvoli. Item Victoris Pamphili, Siri, Saturnini, Petri. » Sejuncti sunt a sociis, et ferme pro arbitrio efformati. « In Hibernia, Kerani, episcopi et confessoris. Hildæ abbatis, » potius « Hildæ abbatissæ, » quæ ad XXV Augusti remittitur. « Terentianæ ac quinque filiorum converso. » De ea nihil alibi legitur. « Theophili episcopi Cæsareæ, quæ prius Turris Stratonis dicebatur ; qui ut sanctus Hieronymus libro de Viris illustribus testatur, sub Severo principe, sapientia, et sanctitate conspicuus emicuit. Translatio sanctæ Landradæ virginis. » Hoc an alio die ea translatio acciderit dicetur ad diem VIII Julii, quo Acta remittunt.

MOLAN. : « Ipso die, depositio sancti Drausii episcopi et confessoris. » Additur minori caractere *Suessionensis*. Tum : « Theophili episcopi Cæsareæ, etc. » ex Greveno. In aliis editionibus, sic legit : « Suessionis, sancti Drausii, episcopi et confessoris. » Rursus typis minoribus : « Cæsareæ Palestinæ, sancti Adriani martyris. Qui die festo, quo natalia fortunæ Cæsareensium (sic enim putabatur) celebrari solent, leoni primum ad discerpendum projectus fuit, deinde gladio est jugulatus. »

Pridie Non.

Nicomediæ, natalis sanctorum Victoris et Victorini, qui per triennium cum Claudino et Bassa uxore ejus, tormentis multis afflicti et retrusi in carcerem, ibidem vitæ suæ cursum impleverunt. Civitate Toletæ, depositio Juliani episcopi, qui apud ejusdem loci incolas famosissimus habetur.

NOTE.

Consentiunt denuo *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen Rosweyd.*, *Pulsanen.*, *Antuerpien.*, *Max.-Luber.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.*, *Molan.*, et mediæ notæ

codices *Antwerp.-Mar.*, *Ultraject.*, *Leyd.*, *Lovan.*, *Alberg.*, *Danic.*, et *Edit. Ultraj.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Munerati hallucinatio est, *Victoris, Vitalis, Victorini*. Et sic in Pulsanen, *triennio pro per triennium, Claudio pro Claudia no. Balsa pro Bassa*. Turpius in *Danico, Claro diacono*. Scribit solus Belinus *uxore sua*. Legunt aliqui *cursum vitæ suæ*, alii *vitæ suæ im-*

D *pleverunt cursum*. Danic. omittit *suæ*. *Civitate* in Greveno, error typographi est ; idem fortasse dicendum de *Toletæ* apud Belinum : Quidni et *habebatur* pro *habetur* apud eundem Grevenum, qui forte ita scriptum invenit in codice Rosweydino vel potius ei simili?

OBSERVATIONES.

Nicomediæ Victorem et Victorinum omnia edita Martyrologia hac die tribuunt, inquit Florentinus. Poterat saltem Rabanus excipere. Adonem, ut sæpe monui, passim et hic describunt Usuardus et Notkerus, sic tamen ut ei sæpe sanctos aliquos superadant ; Ado Rom. parvum presse sequitur, ubi sic reperit : *Nicomediæ, Victoris et Victorini, qui in carcere cursum vitæ impleverunt* ; unde nihil mirum, si in his omnibus *Victor et Victorinus*, uti in pluribus recentioribus, inveniuntur. At unde *Claudinus* et *Bassa* his adjuncti sunt ? Suspicatus est Henschenius, dum Bedam genuinum tomo II Martii præfige-

ret, in aliquo Bedæ, ipsius manuscripto reperiri potuisse elogium, quod in Adone legitur. Cogor sentire, nam cum Rabanus, Bedam diligenter explare solitus, horum nullum hodie posuerit, consequens esse videtur, ut Adoni soli tribuendum sit quodcumque de quatuor martyribus Nicomediensibus in textu nostro consignatum est. Certe eos in Romano parvo non invenit, nec eos emissurus erat hujus auctor, si alterum præ oculis habuisset. Wandalbertus solos duos priores laudat, dum scribit :

Victorinus ovat pridie Victorque, retrusi
Carcere, qui celso penetrarunt astra volatu.

Utrum vero nuda duorum posteriorum martyrum nomina, ex Hieronymiano aliquo acceperit Viennensis, non satis perspicio, nisi apographum habuerit simile Antuerpiensi, quod unicum de *Claudiano* et *Bassa*, post *Victorem* et *Victorinum* meminit. Solus Usuardus *Julianum* adiecit, antiquioribus incognitum. Proprius dies videtur esse, non hic, sed VIII Martii, ut ibi in Commentario prævio fusiùs explicat Papebrochius, inuens, notatum olim obitus diem postridie Nonas, mutatum fortasse in pridie Nonas. Satis verosimile est, sancti hujus notitiam ab Usuardo ex Hispania cum multis aliis in Galliam allatam, certe ab ipso hoc die signatum, codicum consensu dubitare non sinit.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. textum pro suo arbitrio mutasse videtur; ita scribit: «Nichomedia, natale sanctorum martyrum Victoris et Victorini, tempore Claudii imperatoris. Civitate Toletò, depositio sancti Juliani antistitis, qui apud ejusdem loci incolas, pro excellenti sanctitatis merito, famosissimus habetur.»

CENTUL. «Nichomedia, sanctorum Victoris et Victorini martyrum.» Nihil præterea.

BRUXELLEN. in prima annuntiatione non nihil interpolatus, ita habet secundo loco: «Civitate Tholetò, depositio sancti Juliani episcopi, qui apud ejusdem loci incolas, pro excellentis sanctitatis merito veneratur.»

HAGENOVEN. in martyribus Nicomediensibus Bruxellensi minus purus est. De Juliano, textum sequitur, sed subiecit: «Hunc Julianum quidam invocare solent, pro bono hospitio de nocte habendo,» Mirum, si auctor hujus Martyrologii Julianus non confuderit; certe melius et rectius quadrare videretur ea invocatio «pro bono hospitio de nocte habendo,» Zenodocho illi Juliano, qui IX Januarii commemoratur. Sequitur: «In Seconia, sancti Trydelini, vel Frydelini confessoris.» *Fridolinum* indicare voluit, nisi vehementer fallor, abbatem illum Seckinganium in Germania, de quo in Actis hac die.

AQUICINCT. pro *Claudiano* scribit *Claudio*, pro *Juliani*, *Vigiliani*.

ALTEMS. : «In Britannia, depositio sancti Baltheri [Acta legunt Baltheri] presbyteri et confessoris. Burgo monasterio, sanctarum Kyneburgæ, Kyneswithæ et Tibbæ,» Acta habent *Tibbæ* vel *Tibbæ*.

REMEMS. ecclesiæ, sanctorum Timothei et Apollinaris : «Toletò civitate, depositio beatissimi Juliani, episcopi et confessoris.»

ABDINCHOFFEN. : «Treberis, sancti Quiriaci presbyteri.»

EDITIO LUBECO-COL. post textum subdit : «Treveris, sancti Quiriaci presbyteri et confessoris. Eodem die, sancti Cyrilli presbyteri et confessoris, Ordinis Carmelitarum. Ipso die, beati Fridolini abbatis et confessoris. Item, sancti Baldredi confessoris.» Idem est cum *Balthero*, de quo supra.

GREVEN. : «In Nicopoli, sanctorum Papiæ, Alexandri et Jocundi. Nichomediæ, sanctorum Saturnini, Cassi, Victoris, cum aliis duobus Papiæ et Nicephoro.» Solita apud Grevenum confusio, dum martyres accipit ex apographis Hieronymianis. «Apud Terdonam, passio sancti Marciani episcopi et martyris, sub Adriano imperatore, qui eductus de carcere, cum post candentes laminas ferreas capiti impositas, permansisset illæsus, capitis obtruncatione martyrium complevit. Item, sanctorum Diodori, Claudiani, Carisii, Margoli.» Aliud hoc est Hieronym. fragmentum, non satis recte dispositum. «Victoris martyris Mosoviensis.» Voluit dicere *Mosomensis*, in Gallia Belgica, de quo vide Prætermissos et IX Februarii in Actis. «In Scotia, Baldredi

episcopi et confessoris.» An recte dicatur *episcopus*, in Actis discussum invenies. «Metis, sancti Grodegandi episcopi et confessoris. In monte Carmelo, beati Cirilli presbyteri et confessoris, cui Deus, tamquam fidei amico, de futuro statu mundi, multa in aurem revelavit. Treveris, sancti Quiriaci presbyteri et confessoris. Ipso die, Fridolini abbatis et confessoris. Keneburgæ virginis. Victorix matronæ.» De hac nihil reperio. «In Gandavo, sanctæ memoriæ Coletæ monialis, Clarissarum reformatricis primæ.»

MOLAN. sua ex Greveno accepit; agit de Cyrillo, Quiriaco, Grodegando, Fridolino et Coleta, Una hæc diversitas in Cyrillo, quod ita scribat : «In monte Carmelo, beati Cyrilli presbyteri. Carmeli eremicolæ perdevoti. Cui Deus, etc.» In aliis editionibus de Cyrillo et Quiriaco eadem repetit. Tum : «Seckingi, depositio Fridolini abbatis et confessoris. Die sexta, sanctorum quadraginta duorum martyrum, recenter inventorum in Ammorio.» Dein character minori; «Gandavi, obitus sanctæ memoriæ Coletæ de Corbeia, anno mccccxlvii, quæ instituit Clarissas Coletanas. Metis, sancti Grodegandi archi episcopi et confessoris.»

Non abs re erit hic subnectere quod inter observationes mss. superius citatas, scriptum reliquit Rosweyodus, ad hanc diem VI Martii. Præmittitur textus Romani hodierni : «In Cypro, S. Cononis martyris, qui sub Decio imperatore, pedibus clavis confixis, ante currum jussus currere, in genua procumbens, in oratione reddidit spiritum.» Sequitur Baronii Notatio : «Cononis : de eo etiam Græci in Menologio hac die agunt, quem Nazareth oriundum, præclaris certaminibus pro Christo susceptis, nobilitatum ferunt, dum brevi compendio martyrium ejus describunt.»

Tria hic animadvertenda sunt, inquit Rosweyodus.

1. Quomodo Baronius Cononem hunc ponat VI Martii, dicatque etiam hac die in Menologio de eo agi, cum Menologium eum habeat VIII Martii.

2. In Menologio videntur dies perturbati, nam Manæa Cononem habent V Martii (et ita etiam Acta posuerunt).

3. Quomodo Baronius eum in Cypro ponit, cum Menæa habeant, eum passum Mandæ, urbe Pamphiliæ? Sed Baronio imposuit vitiosa Menologii lectio VII Martii, quæ ita habet : «S. Cononis τοῦ κυπρίου ex Nazareth Gallilææ. Hic sub Decio imperatore propter Christianæ fidei confessionem, ferreis clavis confixis pedibus, ante currum jussus currere, in genua procumbens et orans, spiritum Christo Domino reddidit.» Legendum enim ibi, τοῦ κυπρίου, id est *Hortulani*. Quare ita videtur Martyrologii Romani textus reformandus. «Mandæ urbe Pamphiliæ sancti Cononis Hortulani martyris.»

Die 7.

Nonis.

In Mauritania civitate Tuburbitanorum, natalis sanctarum martyrum Perpetuæ et Felicitatis, et cum eis Revocati, Saturnini et Secundoli, quorum ultimus in carcere quievit, reliqui omnes ad bestias sunt traditi sub Severo principe.

NOTÆ

Textus simplicitas sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antwerp.-Maj.*, *Roswey.*, *Pulsanen.*, *Antwerp.*, *Max-Lubec.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

In tribus primis codicibus nullæ. Antwerp.-Maj. A Item, *sanctorum* pro *sanctarum*, uti etiam legitur in Pulsanen., Antwerp., Max.-Lubec. et Molano. Pulsanen. socios transposuit, hoc modo : *et cum eis Saturnini et Revocati et Secundoli*; sic tradidit sunt pro *sunt traditi*. In Antwerp. vero et Max.-Lubec. *reliqui autem*, pro *reliqui omnes*.

OBSERVATIONES.

Una Martyrologorum antiquorum omnium concors sententia est, *Perpetuæ* et *Felicitatis* agone gloriosissimum, et tota Ecclesia celebratissimum, hoc die completum esse, quidquid etiam pridie in Hieronymianis apographis recenseantur; cujus repetitæ positionis causam, non satis explicat Florentinus. Harum vere Christianarum heroidum quam late fama ab omni ævo dispersa fuerit, ostendit Kalendarium Bucherianum, omnium antiquissimum, in quo ex Africanis martyribus solæ illæ et Cyprianus memorantur; hic proprio suo natali die xviii Kal. Octobris, istæ hoc die *Nonis Martii Perpetuæ et Felicitatis, Africa*. Prætere Sacramentaria et hujusmodi alia; cum Acta ipsa plane incomparabilia, pretiosissimum sint ecclesiasticæ antiquitatis monumentum, vel ipsis a catholicis id fateri coactis: legat qui avitæ fortitudinis et catholicæ pietatis spectaculis delectatur. Thesaurum absconditum diu desideratum, diu frustra conquisitum primus feliciter bibliotheca Casinensi eruit V. Cl. Lucas Holstenius, a Possino, inde a majoribus nostris hoc die vulgatum, et ab aliis eruditissimis viris certatim novis curis, etiam Oxoniæ, editum, et observationibus illustratum, quorum curiosiores notas collegit suasque addidit Ruinartius inter Sincera et germana Acta a pag. 81. Tillemontius vero deductam vitæ seriem contexuit tomo III, a pag. 136. Consulat lector quæ apud citatos scriptores diligentissime discussa sunt, dum nos martyrologorum nostrorum sensa seu vera, seu falsa exponimus. In assignandis sociis non una dictorum martyrologorum est ratio :

AUCTARIA.

DANIC. textui subnectit : « Apud Valeriam provinciam, natale sancti Equitii abbatis, ejus meminit beatus Gregorius Dialogorum libro primo. »

Idem habent ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN. LOVAN. et editio ULTRAJ.-BELG., qui præterea adjungunt : « Eodem die, depositio sancti Thomæ confessoris et doctoris : » de quo ALBERG. hoc modo : « Eodem die, sancti Thomæ de Aquino, ordinis Prædicatorum, eximii doctoris, qui suis scriptis et doctrinis plurimum profuit religioni Christianæ. »

CENTULEN. : « Apud Africam, civitate Tyburtina, passio SS. Perpetuæ et Felicitatis martyrum, et cum eis Revocati, Satyri et Secundoli. »

BRUXELLEN. post *principem*, subdit *in die natalis ejus*, quæ ex Adone sumpta sunt. Tum : « Apud Valenciam [pro Valeriam] provinciam, Equitii. Item, depositio beati Thomæ de Aquino, doctoris sancti de ordine Prædicatorum. »

HAGENOVEN. multa hodie comminiscitur de martyribus Tuburbitanis et beato Equitio, quæ referri non merentur. Accurationis specimen habet, in annuntiatione ultima : « Eodem die, sancti Thomæ, doctoris egregii et episcopi Cantuariensis, de ordine Prædicatorum. » Sic Perpetuam et Felicitatem *virgines* vocat, etc.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. Primo loco *Thomæ de Aquino confessoris*. Dein Perpetuæ et Felicitati elogium texuit, hic non describendum.

STROZZ. et MEDIC. et jam primo loco : « Natale sancti Thomæ de Aquino, confessoris, ordinis Prædicatorum depositio, apud monasterium Fossæ

hi in Hieronymianis apographis varie positi et confusi, a Beda ac proinde a Rabano prætermitti sunt. Nihil plus dicit Romanum parvum; sola Perpetuæ et Felicitatis nomina exprimens, non *Carthagine*, ut rectius a Beda legitur, sed, *In Mauritania civitate Tuburbitanorum*. Romani parvi vestigiis insistit Ado, trestamen socios ex Actis, quæ etiam Beda videbat, adjungens, quos Usuardus et Notkerus non negligunt, amisso ubique *Saturo*, cui secundum præfata

B Acta primus, inter viros, locus tribuendus videtur, unde manifeste patet solum Adonem Usuardo præluxisse, cujus elogii partem primam, fere ad verbum transcripsit; Notkerus, ut solet, totum reddidit. Quæstionem de loco martyrii *Carthagine*, an *Tuburbii*, discussam habes in commentario nostro prævio, apud Florentinum, et recentius in prævia Ruinartii admonitione, ac notis Tillemontii. Sine autem typographi, an Florentinii ipsius inadvertentia, dum pro *Tuburbitanorum* Hieronymi, restituendum ait ex Augustino *Tuburbinatorum*, dubitare facit, quod continuo subdit, *insignes martyres Perpetuam et Felicitatem* TUBURBITANAS dici; liquet igitur melius, vel saltem minus male in textu scriptum *Tuburbitanorum*, licet verosimilius sit *Tuburbitanas martyres* non has ab Augustino aliisque intelligi, sed *Maximam* et socias, de quibus agitur xxx Julii. Wandalbertus cum Romano parvo et Beda, solis duabus feminis epinicion canit.

C Nonis Felicitas micat et Perpetua, castam
Quæ Christi vitam felici morte dicant.

novæ, ordinis Cisterciensis, in Campania ejusdem depositio. Obiit autem anno Domini mclclxxiv, vitæ suæ quinquagesimo inchoante. » Unde redundantia illa *depositionis* in textu oriatur, non habeo ex quo colligam, nisi forte ex textibus variis unus conflatus sit; certe de ejus translatione hic non agi manifestum est. Plura mox sequentur.

MUNERAT. Textui puro adjicit : « Eodem die, depositio beati Thomæ confessoris, ordinis Prædicatorum, eximii doctoris. »

EDITIO LUBECO-COL. addit, ut Bruxellen, *die natalis sui*. « Apud Valeriam provinciam, natale sancti Equicii abbatis, ejus meminit beatus Gregorius Dialogorum libro primo. Eodem die in Campania, monasterio Fossæ novæ, natale sancti Thomæ de Aquino, ordinis Prædicatorum, egregii doctoris Ecclesiæ qui suis doctrinis et scriptis plurimum profuit religioni Christianæ. Fertur etiam de eodem doctore, quod innocentiam baptismalem numquam violaverat, et virginitatem mentis et corporis usque in finem vitæ suæ servaverat, nec unquam ipso sciente, mortaliter peccaverat. In territorio. Montensi, oppido imperiali quod Werda dicitur supra littus Rheni, natale sancti Willeyei confessoris, presbyteri sancti Swicherti episcopi. » Actum de eo supra ii Martii.

BELINI prima editio : « Eodem die, sancti Thomæ de Aquino confessoris : » editio altera, « doctoris et confessoris, ordinis Prædicatorum. »

GREVEN. : « Item sanctorum Silvani, Rogati, Eroi. Antiochiæ Eoci [vel Leoci] Saturi, Saturni et aliorum. » S. Thomæ elogium idem fere est, quod retulimus, cum additione anni obitus, ut supra etiam

positum est. De Willeyco aut Willerico satis dictum est. « In provincia Valeria, sancti Equitii abbatis, qui, ut beatus Gregorius primo Dialogorum refert, pro vitæ suæ merito apud omnes illic admirabilis habebatur, Vilis erat valde in vestibus, sed tantum eum fervor ad colligendas Deo animas accenderat, ut sic manasteriis præesset, quatenus per ecclesias per castra, per vios, per singulorum quoque fidei domos circumquaque discurreret, et corda audientium ad amorem patriæ cælestis excitaret. »

MOLAN. ex Adone hæc textui subiicit; « die natalis ejus. Quæque dum adhuc servarentur in carcere et Felicitas, parturiret, omnium sanctorum commilitonum precibus impetratum est ut octavo mense pareret. Apud Valeriam, » ut supra in Danico, etc. « Eodem die, sancti Thomæ Aquinatis doctoris et confessoris, in Terracina Campaniæ civitate, monasterio Fossæ novæ, qui de nobili genere comitum Aquinorum clarum originem ducens, patre invito,

A ordinem ingressus est Prædicatorum, et litterarum studiis diligenter intendens, sacræ Theologiæ cathedra sublimatus, totum mundum claritate suæ scientiæ illustravit, et anno MCCLXXIV. vitæ vero suæ quinquagesimo inchoante, diem clausit extremum. » Deleri possunt verba illa in *Terracina Campaniæ civitate*. Minutioribus typis: « In Segenberge, sancti, Volkeri martyris. Item Redemptæ virginis, de qua in homil. B. Gregorius. » Hæc in aliis editionibus merito omittitur. Vide indicem Prætermissorum. In his autem additur: « Die septima, sacrosanctorum martyrum episcoporum in Cherson, Basilei Ephraim, Charitonis, Eugenii et reliquorum. » Dein caractere minori: « Cæsareæ Palestinæ, natalis sancti Eubuli, qui gloriosam propietate mortem caducæ vitæ præponens, post bestiarum laniatus, gladio trucidatus fuit: omniaque martyrum certamina, suo sanguine postremus obsignavit. In Segenberge, sancti Volkeri martyris.

VIII Idus.

Die 8.

In civitate Antinoui natalis sanctorum Philemonis et Apollonii diaconi, qui tenti et a iudice auditi, cum constanter idolis sacrificare noluissent, perforatis calcaneis per civitatem horribiliter tracti, novissime gladiocæsi, martyrium compleverunt. Eodem die apud præfatam urbem, passio Arriani. Theotici et aliorum trium; quos iudex submersos in mare necavit, sed obsequio delphini, corpora eorum littorisunt restituta. Cartagini sancti Pontii diaconi beati Cypriani episcopi, qui usque ad diem passionis illius cum eo exilium sustinens egregium volumen vitæ et passionis ipsius reliquit ac clarus passionibus, coronam vitæ promeruit.

NOTÆ.

Consonant *Praten, Herinien., Tornacen, Antuerp Max.-Lubec., Munerat., Belin., Greven* Molan. Qui-

B bus accedunt. *Antuer.-Max., Ultraj, Leyd., Alberg, Danic., Edit. Ultraj.-Belg. etc. ferme Hagenoyen.*

VARIANTES LECTIONES.

In civitate Antineo ponit solus Tornacen., Greven., *Antynoum*. Idem. Tornacens. *Apollonii*, pro *Apollonii*. Belin. legit *diaconorum*, ubi probabilius neuter diaconus fuit. Transpositio Greveni et Molani, in *sacriticare idolis*, pro *idolis sacrificare* notatu digna non est. Quod aliqui *Ydolis* scribant, alibi dictum est. Antuerp. Max.-Lubec., Belin., Greven., Molan. et codices alii pro *Arriani* scribunt *Adriani*, cur Acta *Ariani* præferant, nescio. Sic in Herinien et Munerat. *Theotici*, in Greven. *Teotici* melius in

textu. Munerat, omisit *trium*. Codd. mediæ notæ ad *delphini*, addunt *piscis*: Antuerp. scribit *Kartagini* Munerat., *Cartagine*; Belin.; Greven. et Molanus., *Carthagini*; cum antiquioribus antiquam præfero scribendi normam. Sensum invertunt Munerat. et Belinus, legentes *Diaconi et beati Cypriani*. Minus errat ille in *passionis illius*, hic in *passionis ejus*. Herinien quod mirere, scribit *clari et promeruerunt* quasi de duobus ageretur.

OBSERVATIONES.

Philemonis, Apollonii et aliorum martyrum Antinoitarum, primo et secundo loco hic consignatorum memoria antiquioribus martyrologis omnibus aut incognita aut præterita, debetur soli Usuardo, qui Philemonem Apollonio male præposuit, atque ex eorum passione, martyrii locum, diem, et alias circumstantias non satis recte determinavit, ut hoc die accuratius exponit Papebrochius, Acta ex variis mss. Latinis cum textu Græco collatis illustrans quæ eruditè recentiores hodie passim incessunt et repudiant, tanquam a Metaphraste fecta et interpolata. Sintne Metaphrastis opus, alia questio est. Cæterum ita sentiunt viri illi scrupulosiores ipso Papebrochio, at non tam facile hodie probatur, quæ sub primis studiorum initiis, necdum rerum istarum adeo peritus, admisit. Quidquid sit, genuina omnino non esse, satis perspiciet, quicumque ea conferre voluerit cum narratione Rufini ex vitis Patrum cap. non 29, sed 19, pag 476, a Ruinartio excerpta et inter Selecta edita pag. 539; quam nescio cur majores nostri proferre neglexerint. Interim negari non potest, passionem a Papebrochio illustratam Metaphraste antiquiorem esse, utpote quam Usuardus, qui inde elogium suum excerpserit, videre certo debuit, isque inter omnes antiquos martyrologos solus, ut dicere cæpimus in Observationibus de sancto Ascla xxiii Januarii, quo item die

C Tillemontium in *Arriano* citavimus cujus articuli duo 4 et 5 legi possunt tomo V, a pag. 360., ubi de hodiernis martyribus agitur ex Rufino etiam et Palladio rejectis Actis Usuardinis, quæ hunc viii Martii diem sanctorum certamini non satis recte consecravissemus, imo simul omnes male conjunxissemus, ante ipsum observaverat laudatus Papebrochius apud quem vide cætera. De textus nostri vere Usuardini simplicitate, dubii nihil suboriri potest in tam singulari codicum prope omnium concordia.

De Pontio sic legit Romanum parvum: *Apud Carthaginem sancti Pontiani diaconi beati Cypriani, qui Dominum semper in passionibus suis glorificans, coronam vitæ promeruit*. Hæc Ado tantillum auxil quæ a Nolkero descripta sunt. Noster casu an studiose nescio verba illa exclusit, *Dominum semper in passionibus glorificans*; quæ nihil oberant, quo minus intacta relinquerentur, nisi forte de vero martyrio intelligenda putaverit, quod subissi Pontium omnino non constat. Hic Cyprianum laudando sui memoriam posteris reliquit, nam ex ejus libello de gloriosissimi martyris Cypriani vita, commentarium suum deduxit Henschenius, Pontium egregie vindicans a nimium fastuosis Rigaltii suggillationibus, ut ibilector videre poterit, et fusius probandum erit ad xiv Septembris. Nobis sufficiat, Usuardi textum hic etiam genuinum esse.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. In prima deest totum elogium; in secunda tantum non purusest: in tertia ferme Adonianus: « Apud Cartaginem, sancti Pontiani diaconi, discipuli beati Cypriani episcopi qui usque ad diem passionis ejus cum ipso exilium sustinens, egregium volumen vitæ et passionis ipsius reliquit atque Dominum semper in passionibus suis glorificans, coronam vitæ promeruit. »

ROSWEYD., in toto textu purus, in fine hæc subiungit: « In Nicomedia, Quintilli episcopi, martyris. Item in Africa, Cyrilli episcopiet martyris. » Accepta est utraque annuntiatio ex Hieronymianis. vel ex Rabano aut Notkero. Nihil magis ad textum Usuardinum pertinent hodierni Wandalberti versiculi.

PULSAN., deficit in Ariano et sociis.

LOVANIEN., inter codices mediæ notæ purior censeretur posset, nisi sæpius Usuardina elogia decurreret. Hic omisit omnia, quæ in *Philemonis* et *Apollinis* laudem ab Usuardo relata sunt.

CENTULEN., ab Usuardo jam sæpe recessit; hodie solum habet: « Nicomedia, sanctorum martyrum Quintuli episcopi et Capitulini. » Ex aliquo Hieronymiano apographo, in quibus pro *Quintuli*, passim legitur *Quintilli*, *Quintilli*, vel *Quintilis*.

BRUXELLEN., textui non parum interpolato subiungit: « Item Rogati et Catilli episcoporum. » Vide Acta de Cyrillo episcopo, Rogato, etc.

AQUICINT.: Et sanctorum Quintoli et Capitulini.

VICTORIN., legit *quatuor* pro *trium*.

MARCHIAN. Fragmentum, habet *Adriani* pro *Arriani*, t plures codices supra.

MATRIC.-CARTUUS.-ULTRAJ. Ita incipit: « Cypriani episcopi et Pontii diaconi martyrum. Asclæ martyris, Apollonii, Philemonis, Arriani, et sociorum ejus. » De Asclæ actum est xxiii Januarii.

ALTEMS.: « Ipso die, sancti Felicis, Orientalium Anglorum qui fuit predicator, et episcopus Norwici, qui inde translatus, nunc cum magna gloria

A honoratur in monasterio Fameseye [Ramesiæ] ubi et conditus jacet. » Vide hæc accuratius discussa in commentario prævio ad ejus Acta. « In Hibernia, sancti confessoris et abbatis [imo episcopi] Seinavi. » *Senanum* vocant Acta.

EDITIO LUBECO.-COL. Textui fere puro, subdit: « Eodem die, sancti Ducnati [Duthaci] episcopi et confessoris. Item sancti Hunfridi episcopi, et confessoris. »

GREVEN. « Nicomediæ beati Quintilli episcopi, et martyris. Item Bironæ, Hærenie, Felicitatis, et Urbani. In Africa, Cirilli episcopi et martyris. Itemque Silvani, Quirilli, Capitullini martyris. » Vides hic Hieronymianos martyres diversos et confusos. « Felicis episcopi Orientalium Anglorum et confessoris Qui de Burgundia egressus, Christum nationi Anglorum Orientalium annuntiavit. Sedem vero episcopalem in civitate Domnunc, accipiens, annis xvii in multa sanctitate præsedet, et deinde in pace quievit in Scotia. sancti Duchati episcopi et confessoris. In Hibernia, Cenani, Conalli, Crovani, episcoporum et confessorum. » De Conallo et *Cronano*, non *Crorano* vide indicem Prætermisorum. « Eodem die, Hunfridi episcopi et confessoris. Cleopatronicæ, filiæ Daciani. » De Cleopatronicæ nomenclatura vide Castellanum in notis mens. Januario pag. 200.

MOLAN., parvo caractere, de Felice Grevenum transcripsit. Tum; « Item Hunfridi episcopi et confessoris, ejus corpus, post Morinorum per Carolum quintum deletionem, translatus est Ipras. » In editionibus aliis ita habet: « In pago Tervanensi sancti Hunfridi, episcopi ejusdem civitatis, et abbatis Sithiensis, ejus corpus, deletis Morinis, Ipras est translatus. In Anglia, sancti Felicis episcopi, et confessoris, qui de Burgundia veniens, nationi Anglorum Orientalium, Christum annuntiavit. Die octava, sancti patris et confessoris Theophylacti, episcopi Nicomediæ. »

VII Idus.

Apud Nisenam civitatem depositio sancti Gregorii episcopi, fratris beati Basilli Cæsariensis tam vita quam eloquentia clarissimi. Civitate Barcinona, sancti Patiani episcopi qui tempore Theodosii principis, optima senectute finem vitæ sortitus est.

NOTÆ.

Soli hac die puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Rosweyd.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Fere nulla. Scripsi *Nisenam* ex *Herinien.*, *Tornacen.*, *Greven.* et aliis codicibus passim, tantum ut servetur antiqua Usuardi lectio, quæ etiam talis videtur esse in apographo nostro Pratensi. Molan. male in prima editione posuit *N cenam*, quod in posterioribus bene correxit legendo *Nyssenam* ut vere legendum est. Sic etiam reliqui in textu *Cæsariensis*

C cum *Praten.* et *Molano*; ut etiam apud eruditos hodie passim invaluit. Tres alii neglectis, ut plerumque solent, diphthongis, habent *Cæsariensis*. Scribendum esset *Paciani*, sed in codicibus pro textu citatis, aliisque passim ponitur ut est in textu; Rosweyd. tamen male legit *Potiani*.

VARIANTES LECTIONES.

Textum Usuardi purum et genuinum hic repræsentari minime dubito, ductus non solum auctoritate probatissimorum codicum supra relatorum sed ferme quotidiana ratione, quod Romani parvi textum evidenter secutus fuerit Ado. paucula adjiciens quæ Noster fere ad apicem transcripsit ut passim assolet. Hæc sunt Romani parvi verba de Gregorio: *In Nyssena civitate sancti Gregorii episcopi fratris Basilii*. Multa accurate de eo collegit Papebrochius in commentario historico sed multo plura post alios Tillemontius tomo IX, a pag. 861 ad 616 per 20 articulos. Hieronymiana apographa, Beda, ejusque descriptor. Rabanus et Wandalbertus, xl martyribus Sebastenis hoc die agunt, et egit Martyrologium Romanum ante tempora Innocentii PP. X, sub quo in diem sequentem translatus sunt, cedentes officio duplici

sanctæ Franciscæ Romanæ, sic tamen ut eorum annuntiatio et elogium hoc die ponatur, ut sit de sancto Hilario xiii et xiv Januarii; de sancto Henrico xiv et xv Julii, et de sancto Didaco xii et xiii novembris, non alia, opinor, ratione quam quæ modo assignata est, festi nimirum præcellentis. Porro quid Rabanus moverit ut eosdem ipsos xl martyres, et quidem ampliori elogio ornatos, rursum ad xi poneret, ac denuo ix Septembris, haud equidem perspicio, nisi de vero obitu die dubitaverit, aut per incuriam classes martyrum diversas esse putaverit. Molanus in editionibus posterioribus perperam eos textui hodierno inseruit, cum ex Romano parvo et Adone, quos Usuardus sequitur, referendi sint xi Martii, ut fuerat, in editione prima, cæteris longe præhabenda, saltem quantum attinet ad eruendam

textus Usuardini simplicitatem, quam solam inves- A
tigamus. Nam si de vero martyrii die instituitur
quæstio, præferenda forte videbitur Hieronymi et
Bedæ positio, ex ipsis Actis confirmata. Unde non
improbabiliter suspicari licet, in recentiores Usu-
ardi codices subinde insertos. Nobis sufficiat an-
tiquam et genuinam martyrologi nostri lectionem-

AUCTARIA.

PULSANEN., Textus transposuit, nonam in undecimam
commutans. Etenim quæ nos hodie, ut vere Usuar-
dina retulimus, eadem ipse, quam ob causam ne-
scio, xi hujus posuit, martyres autem Seba tenos,
eosque solos hac die; sed pure et Usuardi verbis.

ANTWERP.-MAJ., in textu non omni opus est, cui
superaddit: « In Sebasten Armeniæ minoris, nata-
lis sanctorum quadraginta militum, tempore Licin-
nii regis sub præside Agricola. Nomina vero horum
martyrum hæc sunt: Domicianus, Eunoicus, Sisin-
nii, Eradius, Alexander, Joannes, Claudius cum
sociis suis. Qui omnes erurifragio martyrium con-
summaverunt. Combusta sunt igitur sanctorum
corpora et in fluvium projecta, sed divina dispensa-
tione reliquæ eorum sunt integræ repertæ et ho-
nore digno conditæ. » Hæc Usuardum non sapient:
sequentes codices integrum textum referunt.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC., MUNERV., BELIN.,
ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN.,
ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG., alii
primo, alii ultimo loco de martyribus Sebastenis
hac die meminerunt, quos nos cum Usuardo dabi-
mus xi hujus. In ultimo codice deest *Gregorius
Nyssenus*.

CENTULEN. « Passio xl militum tempore Licinii
regis, sub præside Agricola. In Africa, sanctorum
Felicis et Rogati. » De toto textu, nec verbum.

BRUXELLEN. Interpolato nonnihil martyrum Se-
bastenorum elogio, textum hodiernum fere purum C
subjungit.

HAGENOYEN. Ex martyribus xl classes dupli-
cando, octoginta confecisse videtur; turmam aliam
hodie *Cappadociæ*, aliam xi « Apud Sebastem Ar-
meniæ » annuntians, quibus diversa aptavit elo-
gia. Unde vero hodiernum eruerit, nescio; certe
referre non meretur. In reliquo textu, parum a
puritate aberrat.

AQUICINCT. Pro *Patiani*, scribit *Datiani*. Tum
in fine addit: « In Armenia minore, xl militum,
sanctorum. Item sanctorum Felicis, Philippi, Ro-
gatii. »

REG. SUEC., signatus num. 130: In Sebastem
Armeniæ minorem, natalis sanctorum xl militum
qui passi sunt sub Agricola præside, tempore
Licinii regis. »

VI Idus.

Apud Apaniam, natalis sanctorum Alexandri et Gaii martyrum, qui, ut Apollinaris scribit Hierapolita-
nus episcopus, in libro *Adversum Calatrigas*, persecutione Antonini Veri, glorioso martyrio coronati sunt
In Perside, sanctorum martyrum num. ro quadraginta duorum. Parisius, depositio sancti Drocovei abbatis
discipuli beati Germani episcopi. [Bouillart addit: Ipso die a sancti Attali abbatis, discipuli sancti
Columbani.]

NOTE

Solos hodie puros invenio *Heriniensem* et *Tornacensem*.

« Hic Pratensem codicem in jus vocat Sollierius, D
quod hujus diei sanctis adjungatur sanctus Attalus;
cum exarati nam codices non pauci, lique quanti-
vis pretii, sanctum illum abbatem non memorent,
aliique alio modo: non credibile esse a mss. illis ab-
futurum, si fons ipse, unde illi ducti rivuli surt, il-
lum habuisset: suspicari itaque se verba Praten-
sis esse recentiora. Ut suas ipse ratiunculas refellat,
unum oro, ut codicem inspectum veniat. Nam quid
ponderis habent conjecturæ contra id quod revera
est? Neque nobis objiciat lituram. Nam et qua-
draginta duos martyres et Drocoveum abbatem

UGHELLIAN. Etiam agit de xl militibus.

EDITIO LUBECO-COL. « Apud Sebasten Armeniæ
minoris, natale sanctorum quadraginta militum, qui
tempore Licinii regis sub præside Agricola, post
vincula et carceres creberrimos, post cæsas lapidi-
bus facies, missi sunt in stagnum, ubi gelu con-
stricta corpora ejus (eorum) nocte dirumpebantur.
Mane autem facto, impiissimi tyranni satellites inven-
erunt clavicularium, connumeratum martyribus,
unde unus pu-illaninis ceciderat. Et eosdem omnes
tractos ad litus, baculis crura eorum confregerunt,
et sic demum erurifragio martyrium consummave-
runt. Quorum nomina sunt: Domicianus, Euno-
icus, Sisinii, Eraclius, Alexander, Joannes, Clau-
dus, Athanasius, Valensis, Helianus, Melliton, Hec-
clicius, Achacius, Jubanus, Helyus, Theodolus,
Cyrillus, Valerius, Flavius, Severianus, Quirion,
Theudeon, Sacerdon, Priscus, Euticius, Smarag-
dus, Philoctemon, Actius, Michallius, Lysimachus,
Dompnus, Theophilus. Euthychius, Xanctius, Ag-
gius, Leoneus, Isicius, Gagijs, Gorgonius, Candi-
dus. Erant autem nobiliores inter eos Quirion et
Candidus. » Vide hæc omnia accuratius ab Adone
enumerata die xi Martii, ut supra diximus. Sequi-
tur textus, cui in fine subjungit: « Parisius, depo-
sitio sancti Draconii abbatis. » In Prætermissis, di-
citur idem esse cum sancto Drocoveo abbate, de
quo Usuardus die sequenti.

GREVEN.: « Ipso die, sanctorum Sici, Philippi,
Mariani, Concessi, Sebastiani, Juliani, Silvani.
Nomina sunt ex Hieronym. apographis oscitan-
ter confusa. » Parisius, Draconii abbatis. Item, se-
cundum aliquos xl martyrum, qui in quinto Idus
ponuntur.

MOLIN.: « Apud Sebasten Armeniæ minoris, na-
talis sanctorum quadraginta militum, qui tempore
Licinii regis, post vincula et carceres creberr-
imos, et post cæsas lapidibus facies, missi sunt in
stagnum, ubi gelu constricta eorum corpora nocte
dirumpebantur, et sic demum mane erurifragio
martyrium consummaverunt. Erant autem inter
eos nobiliores Quirion et Candidus. » Est Usuardi
textui exceptis iis quæ de gelu ex Adone inse-
runtur.

Die 10.

Usuardi esse confitetur, qui tamen et ipsi in eadem
littera scribuntur ac Attalus. Nec tamen inficior ad-
ditum Attalum fuisse, quandoquidem de illo silet
Dervensis codex. At Usuardo licuit suum, cum lu-
bebat, et quibus sanctis lubebat, locupletare Mar-
tyrologium. Nec necesse fuit ut suum codicem, sta-
tim atque quidpiam in eo correxerat, quocunque
transmitteret, aut per litteras notum faceret quid
adjecisset codici, quid detraxisset. Jam hunc diem
esse quo sanctus Attalus aut Attala commemorari
debeuit, ut probem nihil opus est. Acta ejus om-
nium versantur manibus, BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Apamiam, ut Herinien. veræ lectioni magis accedit, quam *Appamiam*, ut alter. Uterque scribit *Gaii*. Male Tornacen. *Appollinaris*. Primus legit *Jerapolitanus*, secundus *Therapolitanus*, correctius in textu. *Catafrigas* et hi codices et alii passim; putavi servari posse vel vitiosum scribendi modum. Herinien. posuit *Droctovei*, Tornacen. *Droctovei*. Quidni eum communiori, ut in textu? præferat quisque quod lubet, per me licet.

Sed quid de *Attalo* vel *Attala abbate*, *discipulo sancti Columbani*? Refertur hic sub istis fere terminis a codice Pratensi, an prima, an alia manu subinde adjectus, non satis certum. Equidem non existimo codicem illum, ut ut antiquum primigeniam hic Usuardi puritatem referre. Certe Herinien., Tornacen., Antwerp.-Maj. Antwerp. et Max Lubec. ac Muneratus de eo silent. Abest item hoc die a codicibus, quos passim mediæ notæ appellamus, a Bruxellensiet multis aliis. Non est autem versimile, Attalam ab illis exclusum iri, si in codicibus, unde

A ipsi descripti primum sunt, aliqua fuisset memoria. Textui adjunctum, inde etiam evinci videtur, quod Grevenus et Molanus aliter proponant, nempe: *Luxovio monasterio, sancti Athali* (Attalæ) *abbatis*. Si enim ex Pratensi codice, quem autographum multi putant, accepta esset *Attalæ* annuntiatio, iisdem, procul dubio, terminis fuisset expressa. Suspiciari itaque ausim, recentiora esse Pratensis verba, ab ipso primo scriptore, vel ab aliquo alio, Usuardi textui adjecta, qui Bobiensi Italiæ monasterio, ut recte Notkerus fecerat, Attalam ascribendum intelligens, positionem, seu depositionis locum prudenter omiserit. Litigare non lubet, si urgentiora momenta produderis, ut Attalam textui vindices, ultro consentiam, ut pote qui veritatem unice inquiri. Inter codices Hieronymianos solus vetustissimus Antuerpiensis, seu Epternacensis de *Attala* meminisse reperitur; si inde erutum, in codices aliquot Usuardinos fluxisse volueris, non magno opere refragabor.

OBSERVATIONES.

Alexander et *Caius*, vel potius *Caius* et *Alexander* nam hic denuo nomina transposita sunt, a Romano parvo primum consignatur, his verbis: *Apamiæ, Alexandri et Caii de Eumenia*: inde ab Adone, ex hoc a Nostro et Notkero, ferme cum eodem elogio accepti sunt; etiam in additionibus ad Bedam positi, ubique cum addito *Eumenia*, præterquam in Usuardo. Intellige igitur *de Eumenia* ex Apollinaris verbis, *Eumenia prognati*, vel *Eumenia oriundi*, ut vertit Valesius. Porro sanctos *Alexandrum* et *Caium* ex eorum numero esse, quos ex Rufini Eusebio desumpsit auctor Romani parvi, ad oculum patebit, si ejus textum conferas cum iis quæ in Historia eccl. refert laudatus scriptor. lib. v, cap. 16, sub finem. Ex Apollinare Hieropolitano desumptam esse narrationem, ex eodem et proxime præcedenti capite, observavit Viennensis. Plura et explicatiora videsis in brevi Henschenii commentario. Magnum Latinorum martyrologorum consensum in sancto-

rum XLII martyrum natali ad hunc diem assignando agnoscit Henschenius, sic tamen ut *nulla temporis, aut urbis, seu provincie peculiaris, persecutionis, aut ullius nominis notitia suggeratur*. Eos notat Romanum parvum; *In perside, martyrum numero XLII*, Et ita ab Adone, ita ex hoc ab Usuardo et Notkero translati sunt. Variant in numero apographa Hieronymiana, alii XXII, aliis XLVII scribentibus, quamvis eosdem plane indicare videantur. *Droctoveus* abbas a solo Usuardo superadditus est, atpote qui Pratensis ipsius cœnobii institutor primus et moderator fuit. Vitam habes ex mss. ab Henschenio vulgatam et illustratam, quam noviscuris edidit Mabilio sæculo I Benedictino a pag. 252. Priores duas hodierni nostri laterculi classes sic memorat Wandalbertus:

Senis Cajus, Alexanderque coluntur. Eisdem
Quadragesima et bina coheret turba cruore,
Quos pariter sæva celebramus Perside cæsos.

AUCTARIA.

PRATEN. Auctarium ejus in Variantibus jam ferme indicavi. Sic scribit: « Ipso die, sancti Attali abbatis, discipuli sancti Columbani.

PULSANEN., pro *quadragesima duum* ponit *quingaginta duum*. In fine autem: « Luxovio monasterio sancti Attali abbatis. Item sancti Ugonis episcopi, et confessoris. » Rothomagensem, opinor, indicat, qui colitur ix Aprilis. »

ANTWERP.-MAJ.: « Apud Apamiam, natale sanctorum Alexandri et Gaii de Umenia, qui apud Apamiam, persecutione Antonini, glorioso sunt martyrio coronati. « In altera, purus est. De Droctoveo, nihil.

ROSWEYD., in prima et secunda satis purus, in tertia pro *Droctovei*, scribit *Clodovei*. Tum: « Ipso die, sancti Attali abbatis, discipuli sancti Columbani. »

ANTWERP.-MAX., LUBEC., ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDE., LOVAN., ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG., deficiunt in Droctoveo, cujus loco substituant: « Ipso die, sanctorum Gorgonii et Firmi. » Idem additamentum habet MUNERAT., sed post textum integrum, nisi quod pro *Apamiam*, scribat *Campaniam*.

BRUXELLEN., de Alexandro et Caio textu inserit, quod *apud Viennam* passi sunt. Tertio loco ponit: « Ipso die sanctorum Gorgonii et Firmi. » Sequitur de Droctoveo. Abest Attalus. Tum in fine: « Fontanellæ monasterio, relatio corporis sancti Ausberti [Ansberti] Rothomagensis ecclesiæ archiepiscopi, qui in monasterio Altimontensi exilio fuerat rele-

gatus. Et cum finem vitæ suæ instare sentiret, corpus suum apud Fontanellam, ubi religionem fuerat professus, petiit sepeliri. » Vide de Ausberto Auctaria ad ix Februarii et Acta eadem die.

HAGENOVEN., martyres XLII ascribit temporibus Saporis regis Persarum. Sequitur de Droctoveo. De Attala nihil. In fine: Ipso die, sanctorum martyrum Gorgonii et Firmi. »

CENTULEN., solum habet: In Italia, monasterio Bobio, sancti Attalæ abbatis. »

AQUICINCT., de Attala scribit, ut Pratensis. In fine vero subdit: « In Antiochia, sanctæ Agapæ virginis et sanctorum Gorgonii et Firmi. »

VICTORIN REGINÆ SUCC., signatus num. 130, in fine habent; « Item sanctæ Agapæ virginis, et sanctorum Gorgonii et Firmi. »

MESSANENSIS. « Ipso die, sancti Heraclii. » *An is est qui ex Hieronym. a Rabano et Notkero Alexandriæ tribuitur?*

PLESCHIONENSIS. « In Antiochia, sanctæ Agapæ, In Nicæa, sanctorum Gorgonii et Firmi. »

BIGOTIAN., signatus P 5 « Ipso die, sanctorum Gorgonii et Firmi. »

CLUNIACEN.: « Item Agapæ virginis, Gorgonii Sirini, » Omnes conjungit sine loci distinctione.

VATICAN., num 5949, omittit Droctoveum, et Attalam. In fine adjicit: « In Antiochia, sanctæ Agapæ virginis. In Nicæa, sanctorum Gorgonii, et Firmi »

UGHELLIAN. Deficit item in Droctoveo Attala. In

fine habet : « Sanctorum Gorgonii et Firmi, » ut A codices alii supra.

ALTEMPS. : « Apud Alexandriam, natale sanctorum Philonis episcopi, Candidi, Valerii aliis xx Carthagine, sancti Heraclii et aliorum. » Suspicio dierum subesse confusionem.

STROZ. et MEDIC. « Item, sancti Ugonis episcopi et confessoris. Item, sanctorum martyrum Felicis, et Philippi. »

Editio LUBECO-COL., omissis Doctroveo et Attala, ponit : « Ipso die, sanctorum Gorgonii et Firmi martyrum. Eodem die, in Scotia, sancti Kessogi episcopi et confessoris. Item, translatio sancti Viti martyris. » Agitur de translatione celebris martyris S. Viti ad Corbeiam Saxoniam, de qua vide Prætermisssos hac die, et ad xv Junii.

BELIN. male scribit *Dorothei*, et *Dorothonei* pro *Droctorei*. De Attala sic habet : « Bobio monasterio sancti Attalæ abbatis. »

V Idus.

Apud Sebasten Armeniæ minoris, natalis sanctorum quadraginta militum, qui tempore Licinii regis, post vincula et carceres creberrimos, post cæsas lapidibus facies, missi sunt in stagnum, et sic demum crurifragio martyrium consummaverunt. Erant autem nobiliores a inter eos, Quirion et Candidus.

NOTE.

Puros existimo *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Greven.* et *Molan.* Addi potest *Rosweyd.*

* Pratensis codex omisit vocem *nobiliores*. Observatio est Sollerii. Nulla tamen vox in toto articulo quæ validius oculos feriat. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

In eo solum consistit, quod Grevenus et Molanus legant, *post facies cæsas lapidibus*: Pratensis autem omiserit vocem *nobiliores*. Puris addidi codicem,

B quem Rosweydi voco; hic tamen post *in stagnum*, inserit, *ubi corpora eorum gelu dirumpebatur*, quæ ab aliis codicibus absunt.

OBSERVATIONES.

Nobilissima acies commilitonum Sebastenorum jam supra ad ix Martii occurrit, quod eo die a Græcis æque ac Latinis martyrologis passim celebrentur, iis exceptis, qui seriem nostram constituunt, videlicet auctore Romani parvi, Adone, Usuardo et Notkero De Rabani triplici annuntiatione, superius etiam diximus; itaque primus eos hoc die memorat reliquorum primipilus : *Apud Sebasten Armeniæ minoris, xl militum, tempore Licinii regis*. Longior est Adonis historia ex antiquis Actis desumpta, expressis singulorum nominibus, quæ legi possunt citato die ix Martii in auctario Greveni. Ex Adonis textu hinc inde decerpit Usuardus, quibus elogium suum construeret; nisi mavelis Bedam descripsisse, quod ex ultimis verbis, *erant autem nobiliores inter eos Quirion et Candidus*, plane sit verisimile; licet de cætero, quæ Bedæ sunt, etiam in Adone reperiantur. Notkerus diem sequitur, at phrasis ejus a Beda

et Adone discrepat, nempe ex hodierno Rabani textu accepta et nonnihil interpolata. Illustrissimorum martyrum gesta, prius satis confusa, egregiis dissertationibus evolvit et digessit Henschenius, Acta ipsa, ut recte censuit, antiquissima, eadem sedulitate illustrans; quæ nihilominus sinceris et genuinis accensenda non credidit Ruinartius, solam Basilii homiliam producens a pag. 583, ubi consuli potest præmissa admonitio. Si quid igitur rigidiores critici in præfatis Actis carpendum reperiant, abunde supplebunt illa Basilii aliorumque sanctorum Patrum præconia, ex quibus potissimum sua desumpsisse videri voluit Tillemontius tomo V, a pag. 518. Huc refero Wandalberti versus, quos superius ad ix Martii retulerat :

Septenis quadrageno sub milite festum
Armeniæ recolunt unum sacra templa minoris.

AUCTARIA.

PULSANEN. Jam diximus, in hoc codice transpositos esse textus, ita ut ix posuerit, quæ ad hunc diem pertinent, et hoc die habeat, quæ nos cum Usuardo ix die retulimus.

ANTUERP.-MAJ. Et hic et plerique infra codices, qui Sebastenos citato die ix signaverunt, ex Hieronymianis nomina mutuati sunt, quibus vacuum spatium impleverit. In hoc codice ita legitur : « Apud Apanam (*vide infra*), natale sanctorum Philoni episcopi, Candidi, Valerii, cum aliis viginti. Cartagine, sancti Heraclii. » Vide socios in Auctariis aliis. Candido et Valerio quadrat hodiernus Wandalberti versiculus :

Candidus hinc quinas sibi Valeriusque retentant.

ANTUERP.-MAX. LUBEC., solum ponunt : « In Carthagine, Heraclii vel Heraclii, Zosimi, Alexandri, Candedi, Piperionis et aliorum viginti. » Quomodo etiam plane legit codex UGHELLIAN. Et ita fere legen-

dum censuit Henschenius. Alii *Alexandri* nomen transformarunt in *Alexandriæ*, positionem duplicantes qua de re nonnulla est controversia. Horum aliquos integros, vel luxatos pridie annuntiavit Rabanus : Notkerus Nicomedienses reliquos hodie refert. Alii alia, ut in sequentibus Auctariis; quæ, nisi fallor, ex diversitate apographorum Hieronymianorum nata sunt. Videantur Acta et Florentinus. Hic desunt etiam martyres xl relati supra ix Martii.

ANTUERP.-MAX ULTRAJECT., LEYDEN., LOVAN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. : « In Carthagine, sanctorum Heraclii, Zosimi, Alexandri, Caudali, Piperionis et aliorum viginti. Item Carthagine, sancti Constantini confessoris, clarissimi viri. Apud Alexandriam, natale sanctorum Philoni (Philonii, Philonis vel Philonii) episcopi et Valerii cum aliis viginti et uno. Luxovio monasterio, sancti Attali abbatis, discipuli sancti Columbani abbatis. » Ita prorsus et iisdem fere inflexionibus MUNERATUS, qui

etiam cum his codicibus ad ix martyres Sebastenos A Herbi-
retulit. polensi, natale sancti Gumberti confessoris.

BRUXELLEN. : « In Carthagine, natale sanctorum
martyrum Eraclii, Zozimii, Alexandri, Candidi,
Piperionis et aliorum viginti. Apud Alexandriam,
natale sanctorum Philonii episcopi, et Valerii cum
aliis viginti et uno. Apud Sebastem Armeniæ mino-
ris, natale sanctorum quadraginta militum, inter
quos nobiliores erant Quirion et Candidus. Et in
Antiochia, Agapæ virginis, et Marinae. Carthagine,
sancti Constantini confessoris, clarissimi viri.
Luxovio monasterio, sancti Athali abbatis, beati
Columbani abbatis discipuli. »

HAGENOYEN. : primum agit de martyribus Sebaste-
nis : tum de Carthaginensibus et Alexandrinis. Se-
quitur. « In monte Panois, beati Henrici imperato-
ris. » Quid *mons Panois* et cur hac die referatur
Henricus, nescio. Si de canonizatione agitur, ea ab
aliis memoratur die sequenti; vide ibi Prætermis-
sos. In fine, « Luxovio monasterio, » etc.

AQUICINCT. textui puro hæc subnectit : « In pago
Atrebatense, depositio sancti Vindeciani episcopi.
Item sanctorum Agapitæ et Marinae virginum. »

VICTORIN. : « Apud Alexandriam, natale sanctorum
martyrum Philonis episcopi, Candidi, Valerii cum
aliis viginti. »

PLESCHIONEN. : « Alexandriæ, sanctorum Caii, Can-
didi, Alexandri et Neonæ diaconi, et aliorum quin-
decim. Eodem die, natalis sancti Firmiani abbatis. »

MARCHIAN. addit : « In pago Atrebatensi, depositio
sancti Vindeciani episcopi. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Sanctorum Quirio-
nis et Candidi cum aliis XL militibus mart. »

COD. D. DU CHEVAL, signatus B, qui fuit PP.
Augustinianorum : « Apud Alexandriam, natalis
sancti Philoromi episcopi, et Valerii cum aliis
XXI. »

VATICAN., num. 5949 : « Carthagine, sanctorum
Heraclii, Zosimi. Alexandriae, sanctorum Gaii, Can-
didi, Alexandri et Neonæ diaconi et aliorum xv.
Eodem die, natalis sancti Firmiani abbatis. »

ALTEMP. : « Apud Alexandriam, natale sancto-
rum Philonii episcopi, Cand di, Valerii, cum aliis
xv. Carthagine, sancti Eraclii et aliorum. »

STROZZ. et MEDIC. : « Item, passio aliorum XL mar-
tyrum (*scilicet ob XL Sebastenos, qui inde tamen
ad ix diem relegati*). Item, sancti Firmini abbatis,
magnæ sanctitatis viri. » Idem est qui superius *Fir-
mianus*, quem etiam *Firmanum* vocant.

EDITIO LUCECO-COL., sic incipit : « In territorio

Herbi-
polensi, natale sancti Gumberti confessoris.
Primum miles Christianissimus fuit et fidelis cui
administratio totius episcopatus Herbi-
polensis com-
missa est, quam curam utiliter gessit. Mortuo autem
episcopo, unanimiter ab omnibus in episcopum est
electus. Ipse autem indignum se reputans tanto ho-
nore, a Domino contrarium postulavit et obtinuit.
Quia pendente relatione ad papam, ipse feliciter in
Domino obdormivit. Dumque jam sepultus esset, lit-
teræ exauditionis publicæ sunt allatæ. Tunc omnis
clerus hunc tamquam episcopum volens altius hon-
orare, et ossa ipsius in loco honorabiliore collocare,
inventus est omnibus pontificalibus adornatus, qui
tamquam miles et laicus fuit sepultus. » De hoc
sancto agendum erit eo, quo ab ecclesia Herbi-
polensi colitur, die xv Julii. Sequitur de sanctis Cartha-
ginensibus, ut supra. « Apud Alexandriam, natale
sanctorum Philonii episcopi, Candidi, Valerii cum
aliis viginti martyribus. Luxovio, etc. In Scotia,
B sancti Constantini regis et martyris. Eodem die,
apud Arineniam minorem, sanctorum Domiciani et
sociorum ejus martyrum. » Sunt e numero XL Se-
bastenorum. Vide indicem Prætermissorum.

BELIN. Primo loco de martyribus Carthaginensi-
bus, ubi pro *Heraclii* et *Zosimi* legitur *Heradii* et
Osimi. Tum : « Ipso die, Gorgonis et Firmini. »
Melius pridie.

GREVEN. : « Nomina præfatorum martyrum sunt, »
etc., ut enumeravimus ix hujus. De martyribus
Carthaginensibus et Alexandrinis, ut supra ex AN-
TUERP.-MAX., etc. : « In Scotia, sancti Constantini
regis et martyris. Gumperti episcopi Herbi-
polensis. Hic cum esset miles, etc. In pago Atrebatenci,
sancti Vindeciani episcopi Cameracensis et confes-
soris. In Carthagine, sancti Constantini confessoris,
clarissimi viri. Item juxta quosdam, Athali abbatis,
quem Usuardus ponit die præcedenti. » Vide quæ
ibi diximus.

C MOLAN. : « Horum unus Meliton nomine, cum esset
ætate minor, » et reliqua, quæ in Adone sequuntur
usque ad finem. De Constantino confessore Cartha-
ginensi, et martyribus ejusdem urbis, eadem, quæ
jam sæpe repetita sunt. « Ipso die, Gorgonii et
Firmi. In pago Atrebatensi, » etc. Tum minoribus
typis. « Gumperti episcopi Herbi-
polensis. Arvernus,
Georgiæ sanctissimæ virginis, de qua Greg. Turo-
nensis. » In editionibus aliis vacat textus, litteris
autem Italicis ponuntur jam dicta omnia, additur-
que in fine : « Die undecima, sancti patris Sophro-
nii, patriarchæ Hierosolymorum. »

IV Idus.

Romæ, beatorum pontificum Gregorii doctoris, ac apostoli Anglorum, et Innocentii. Apud Nicomediam,
passio sancti Petri martyris. Hic cum esset cubicularius Diocletiani principis, et liberius causaretur de
immensis martyrum suppliciis, jubente eodem, in medium educitur, ac primo suspensus, diutissime
flagris torquetur, deinde aceto et sale perfusus, ad ultimum in craticula assatur, sicque veri Petri extitit
et fidei hæres et nominis. Item Nicomediæ, sanctorum Egduni presbiteri et aliorum septem, qui diebus
singulis suffocati sunt, ut cæteris metus inculceretur.

NOTE

Ex Praten., Herinien., Tornacen., Munerat., Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

Gregoris et Innocentis in Munerato, typhothetæ D nus. Idem hic cum Greveno *Egdunii*, Muneratus
errorem puto, attamen in Prateni et Tornacensi *Egdimi*. Aliis etiam modis scribitur, ut in Actis
etiam *Innocentis* invenitur. *Nicomediæ* legunt videre est. Post *aliorum septem*, addidit Muneratus
plures, rectius in textu. Vere pro veri habet Mola-
martyrum. Aliæ minutæ alibi satis indicatæ sunt.

OBSERVATIONES.

Sanctorum pontificum Gregorii et Innocentii sub
annuntiatione combinatio, Bedæ incognita fuit, qui
de solo Gregorio, Hieronymianis fere verbis, memi-
nit : *Depositio sancti Gregorii papæ, beatæ memoriæ* :
incognita etiam fuit præfatis Hieronymianis, inter
quæ Lucense præfigit, *Romæ*, et pro *papæ* legit
episcopi; Corbeicense habet *papæ*; Epternacense vero
phrasi non ordinaria : *S. Grigori papæ Romensis* :
in omnibus ultimo loco additus est. *Innocentius*
vero in medio ferme textu sic annuntiatur : *Romæ*,

Die 12.

sancti Innocentii episcopi. Rasi episcopi. De quibus A xide Henschenium hic. Rursus præfata cunctio incognita est Rabano et Wandalberto; ut proinde Romano parvo primum tribuenda sit, ex quo eos solito more desumpsit Ado; Noster itidem utrumque secutus est, contracto brevi Adonis elogio, quod servavit Notkerus, plusculum ei de suo adnectens, nisi quis Adoniana esse contendat, quæ de Gregorio et Innocentio Rosweyds in appendicem rejecit. Atque hæc clara est receptæ serie nostræ sententia, quam plane deseruere codices Usuardi recentiores magno numero citandi in Auctariis xxviii Julii, quo die cum hodierno Romano *Innocentium I papam* referunt, et quidem nonnulli cum adjuncto titulo *martyris*. Sed hæc ab mense Julii in Actis tractanda reservamus, ubi una post Florentinum inquiramus, an idem, an ab hoc diversus sit *Innocentius* ille *episcopus*, qui in apographis Hieronymianis ponitur xxi Decembris, conabimurque in *lucem proferre ostensum* ab Henschenio *thesaurum*, qui B pag. 106 hodiernum Innocentium a papa disting. it etc. Proderit Tillemontii lucubratio tomo X, a pag. 627 ad 666. De Gregorio magno accuratissime disputavit Henschenius. Pro Vitæ auctore certat Mabillio Analectorum tomo I, a pag. 319. Vitæ aliæ sanctissimi pontificis recentius editæ sunt, quæ consuli poterunt, quando et mensem Martium supplere operæ pretium videbitur. Audi nunc Wandalbertum, sic de solo Gregorio hodie canentem :

IN PULSANEN., deest ultima annuntiatio de Egduno et sociis.

ANTUERP.-MAJ., in prima auctor est : « Romæ, natale sanctorum confessorum, et pontificum Gregorii, Anglorum apostoli, vita et doctrina celebrari; atque Innocentis, fide et opere præclari. Quorum primus sedit annos tresdecim, menses, sex dies decem; sequens vero annos quindecim, menses duos, diem unum. Apud Nicomediam, passio beati Petri, gloriosissimi martyris. Qui fuit unus ex Dorothei et Gorgonii martyrum sodalibus, qui cubicularii regis erant. » In tertia purus est.

ROSWEYD., textum satis purum habet, sed in fine Anglicam accessionem subdit : « Ipso die, depositio sancti Elfragi Wintoniensis ecclesiæ episcopi et confessoris, qui sanctis virtutibus ornatus beato fine quievit, et ibidem condigno honore sepultus est. » In Actis vocatur *Elphegus*.

ANTUERP., MAX.-LUBEC. et UCHELLIAN., in eo solum a puritate deficiunt, quod Innocentium Gregorio non conjungant, addentes in fine post textum : « Romæ, depositio sancti Innocentii episcopi. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG., omisso Innocentio, ita primam annuntiationem efformant : « Romæ, natale beati Gregorii magni, præcipui doctoris Ecclesiæ. Hic primus Gregorius et in ordine paparum sexagesimus sextus, anno Domini DLXXXV, salubriter præfuit Ecclesiæ sanctæ Dei. » De cætero puri sunt. De initio et fine pontificatus, vide Acta.

CENTULEN. Hic denuo Usuardus contractus, modice interpolatus est. Sic habet : « Romæ natale sanctorum pontificum Gregorii Anglorum apostoli, vita et doctrina celeberrimi; atque Innocentii, fide et opere præclari. Nicomediæ, sancti Petri gloriosi martyris. Item Nicomediæ, sancti Egduni [pro Egduni] presbyteri et aliorum septem, qui debuis singulis suffocati sunt uti cæteris timor incuteretur.

BRUXELLEN., s'c incipit : « Romæ, sancti confessoris et pontificis Gregorii Magni, papæ et Anglorum apo toli, viri tam vita quam doctrinis saluberrimi, atque Ecclesiæ sanctæ doctoris præcipui. Hic in canone missæ addit : Diesque nostros in tua pace disponas; Letaniam majorem instituit, et primus omnium Romanorum pontificum servum servorum Dei se scripsit. Item Romæ, sancti Innocentii papæ.

Quantum mox Iduum finis tuus, alma Grégori,
Consecrat, æterna cælum quo laude petisti.

Petrus Nicomediensis a præfato Romano parvo etiam recensetur : *Nicomediæ Petri martyris Dorothei et Gorgonii martyrum sodalis*. Societatem illam cum Dorotheo et Gorgonio indicare non neglexit Ado, Noster ex longiori elogio ea tantummodo delibavit, quæ instituto suo aptiora videbantur Ex Rufino sumpta sunt, legunturque in commentario Henschenii, socios martyres plurimos ex Hieronymianis recensentis. Nos de his plura ad ix Septembris, ne hic intra solitos limites evagetur. *Egdonus* (qui varie effertur) ab Aone annumeratus est, cujus verba Usuardus ad apicem descripsit. Unus is, an geminus, *Migdonus*, *Migdonius*, an *Egdonus*, quærent Henschenius et Florentinus. Dubium mihi non videtur quin ad immanem illam Diocletiani Nicomediensem carnificem omnino spectet.

Maximilianum aliquem diserte signat Ado, tum Mosandri, tum Rosweydi; *Mamilianum* vocant alii, corruptum fortasse vel diminutivum a *Maximo* vel *Maximiano*. Hic ab Usuardo præteritus est, ab Henschenio post Baronium Romæ ascriptus; non recte; cum ad Africam spectare videatur, siquidem ejus Acta sint, quæ post alios edidit Ruinartius inter Selecta, pag. 309. Ea autem cum a decessoribus nostris visa non fuerint, Supplementum Martii augere poterunt.

AUCTARIA.

fide et opere præclari, qui constituit ad missam pacis osculum dari, et rexit ecclesiam annos quindecim. Sequitur de Petro et Egduno, ut in textu. In fine. « Et sancti Maximiliani martyris.

HAGENOYEN., primo loco de Petro, tum de Egduno satis pure. Demum ita prosequitur : « Romæ eodem die, depositio sancti Gregorii papæ, et primi doctoris. Hic vocatur Angelorum [Anglorum] apostolus. Iste in Sicilia sex monasteria construxit adhuc laicus existens, et intra urbem Romæ, septimum, quibus larga dedit prædia, et in septimo se fecit monachum, xii aureos dedit Anglo in tempore naufragii, et scutellam argenteam. Hic sanctus papa omnibus pauperibus large ministravit. Thesaurus nullo post se reliquit. Letanias constituit. Ecclesiastica officia ordinavit. Libros multos edidit. Calumnias multorum sustinuit patienter et in pace obiit. »

AQUICINCT., post τὸ « Anglorum, » subdit : « Et Innocentii, quorum primus in canone auxit : Diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, et in electorum jubeas grege numerari. Sequens, Pelagium et Cælestinum [Cælestium] hæreticos damnavit. »

MATRICUL.-CARTHUS.-ULTRAJ. post Gregorium et Innocentium ponit : « Sancti Pauli episcopi Leonensis, confessoris. Petri et Egduni elogia rescindit.

CAMBERIEN. S. Mariæ Conventual : « Apud Nivernensem civitatem, sancti Vincentii presbyteri. » CODEX REG. SUEC., signatus num. 130, eum refert die sequenti. Acta, de ejus cultu certiora postulant.

ALTEMPS. : « Ipso die, depositio sancti Elphegi Wentan. [Wintoniensis] episcopi et confessoris, qui sanctis virtutibus ornatus, bono fine quievit, et ibidem cum digno honore sepultus est. »

STROZZ. et MEDIC. : « Romæ, sancti Innocentii episcopi et confessoris. Romæ, sancti Mamiliani martyris. »

BURDEGAL. : « Apud Plebem lapidi, sancti Pauli confessoris. » Idem est, qui ab aliis *ep. Leonensis*.

REMEN. sanctorum Timothei et Apollinaris : « Romæ, Innocentii papæ. »

EDITIO LUBECO-COL. : Romæ, natale beati Gregorii papæ magni, confessoris ac præcipui doctoris Ecclesiæ Dei, et Anglorum apostoli. Hic primus Gregorius et in ordine paparum sexagesimus sextus anno Domini DLXXXV (vide Acta), salubriter præfuit

Ecclesiæ sanctæ Dei annos tredecim, menses sex et dies decem. Hic vita et scientia in tantum fuit præditus, quod terrestris angelus dicebatur. Hic etiam addidit in missa : Diesque nostros in tua pace disponas ; et multos libros composuit. Hic primus pontifex scripsit se servum servorum Dei. Hic etiam singulis ecclesiis Romanæ urbis in remissionem peccatorum humani generis, singulis diebus Quadragesimæ statuit fieri stationes fidelium, devote celebrandas. » In Petro et Egduno fere pura est. Sequitur : « In Britannia minori, beati Pauli episcopi et confessoris. Romæ, depositio sancti Innocentii papæ et confessoris, qui rexit Ecclesiam annos quindecim, menses duos, dies viginti unum. Eodem die, S. Maximiliani martyris.

BELIN., prima editio, incipit a solo Gregorio. Omitit Egdunum. Addit autem : « Romæ, depositio sancti Innocentii episcopi et confessoris. Romæ, sancti Mamiliani martyris. » Altera incipit, ut habetur in textu. Adduntur, quæ jam notavimus, et in fine : « Item in Nicomedia, sanctorum Egduni, etc. »

GREVEN. : « Beatissimus Gregorius, hujus nominis papa primus, post Petrum sexagesimus secundus, secundum vero computationem Martini, LXVII ob maximam sanctitatem et scientiam, terrestris angelus dicebatur. Addidit in canone, etc. Ipse etiam primus servum, etc. Stationes in urbe Romana singulis diebus Quadragesimæ fieri instituit,

A Præfuit Ecclesiæ annis xiii, mensibus vi, diebus x. Obdormivit autem in Domino, anno ejusdem DCVI [Voluit dicere DCVI] Innocentius etiam, hic positus, hujus nominis primus fuit. Eodem die, beati Maximiliani martyris. Pionii martyris ; » de quo 1 Februarii. Forte hoc die ex Floro acceptus est. « Item Zemmeonis, » mihi hactenus ignoti. « In Britannia minori, sancti Pauli episcopi Leonensis et confessoris, cujus tanta fides exstitit, ut lapillos in littore maris ponens, interdixit mari ne ultra illos terram umquam occuparet. Quam ejus prohibitionem mare usque hodie cernitur observare. Item secundum aliquos hic Kessogi, qui supra vi. Idus ponitur. Item juxta Methis translatio sancti Gorgonii martyris. »

MOLAN. : « Romæ, sancti Maximiliani martyris. » Tum minori caractere : « Eodem die, obiit Ruremondæ Dionysius Richel, cujus vitam et operum catalogum conscripsit Theodoricus a Stratis Carthusiensis Coloniae. » In editionibus aliis : « Romæ, Mamiliani martyris. Die duodecima, sancti patris et confessoris Theophanis. » Infra typis minutioribus additur : « Qui et Isaacius dictus est, magnæ animi constantia restitit Inconomacho Leoni. In Britannia minori. Pauli Leonensi episcopi, tempore Justinii Junioris. » Idem jam supra memoratus est. Vide Papebrochii commentarium, et Vitam ab eo illustratam.

III Idus.

Apud Nicomediam, natalis sanctorum martyrum Macedonii presbyteri, Patriciæ et Modestæ. Nicea civitate, sanctorum martyrum Theusetæ, Horris, Theodoræ, Nimpodoræ, Marci, Arabiæ, qui omnes igni traditi sunt. In Thebaide, depositio sanctæ Eufrosiæ virginis.

NOTE.

Conveniunt Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Antuerp., Max.-Lubec., Munerat., Greven et Molan. Quibus accedunt Antuerp.-Max. Ultraject.-Belg.

C Leyd., Lovanien., Alberg., Danic. et Edit. Ultraject.-Belg.

VARIANTES LECTIONES.

Nicomediæ et Nycomediæ medii ævi errores sunt, quos ultra observare operæ pretium non est. Modestæ præ Modestæ male legit Greven. Scripsi Nicea cum codicibus prope omnibus, quanquam lectio Molani Nicæa præferenda videatur. Tornacen. habet Nicena. Singularis est Pulsanen. in Macedonii. Variant in Theusetæ : pro qua Tornacen., Teusete ; Antuerp. et Max-Lubecan., Theosete ; Gre-

ven., Theusece ; Molan., Theosetæ. Theodere in Herinien. et Nempodere in Pulsanen, librarii, ni fallor, sphalmata sunt, uti et Nimpedoi, in Munerato. Ita et Murcii, pro Marci, in Pulsanen, ac Marci et Arabiæ in Munerato. Eufrosiæ scribunt omnes. Minutias alias in quinque postremis codicibus notandas non putavi.

OBSERVATIONES.

Mirus et prope insolitus antiquorum omnium martyrologorum in referenda prima martyrum classe consensus. Hieronymi apographa eos diserte expriment, cum hac tamen a reliquis discrepantia, quod corruptior passim sit scribendi modus, ut hic in Mitriciæ pro Patriciæ, etc. Bedæ, Rabani, Romani parvi, Adonis, Notkeri eadem ferme verba sunt : In Nicomedia, vel, Apud Nicomediam, natiuitas Macedonii presbyteri, Patriciæ uxoris ejus, et filiæ Modestæ. Noster, servatis nominibus, cognationem suppressit. Id ex probatissimis codicibus a me citatis colligi manifestum est, quidquid Acta nostra, nescio quem, alium codicem indicent, Usuardi genuinum in quo præfata cognatio exprimitur. Genuinus is codex, quisquis esse potuit, aut commodatus solum fuit, aut certe dispersit. Neque enim fas est existimare, codicem magnum Ultrajectensem S. Mariæ, quem nos jam toties Rosweydinum diximus, ut antiquus videatur pro genuino Usuardino ab Henschenio acceptum, quicquid Rosweydis in magna sua Martyrologiorum collectione, Romani nempe, Græci, Bedæ vulgati, Usuardi, Adonis, Rabani et Notkeri, eum ipsum Ultrajectinum codicem, tanquam Usuardi germanum, describi curaverit, cum cæteris, ni fallor, vulgandum, ut in primo suo Actorum edendo-

rum schemate anno MDCVII polliceri visus est. Quantum autem codex ille ab Usuardi germanitate aberrat, jam sæpe patuit et patebit imposterum. Eadem annuntiationis forma etiam est in codice illo, quem Antuerpiensem majorem semper indigitavi ; est et in Centulensi, at quam procul uterque absit ab Usuardi puritate ex perpetua collatione probe mihi compertum est. Porro codex alius multus in nostro Museo superest, et si superesset, aliorum auctoritatem non facile elideret. Citatis jam supra martyrologis accedat etiam Wandelbertus, reliquis accinens :

Presbyter et ternas Macedonius implet, honesta
Conjuge Patriciæ, et nata comitante Modesta.

Nicæni martyres, luxatis non nihil nominibus, etiam in Hieronymianis apographis consignati inveniuntur, unde eos verosimillime eduxit Ado, solito ductore destitutus ; cum in Romano parvo nulla eorum fiat mentio. Adonem hic denuo secutus est Noster, secutus est item Notkerus ; Rabanus Hieronymianis verbis pressius inhæsit. De Eufrosiæ, quæ commemoratio Egyptia dici potest, primus Usuardus locutus est. De Egyptia inquam, neque enim credibile est, eam cum Nicomediensi alia, de qua

Hieronym. textus, ab Usuardo fuisse confusam, aut pro synonyma, aut fere synonyma alia acceptam. *Euphrasiam*, seu potius *Eupraziam* appellandam censent Acta, ubi multa in eam rem congeruntur et erudite discutiuntur, quæ curiosus lector in loco

A consulere poterit; actum non agimus. Vita, illic ex antiquis mss. cum Græco textu collatis a Papebrochio illustrata, licet scriptoris plane synchroniesse non videatur, talis nihilominus est, ut ad critices severioris lapidem Lydium tuto explorari possit.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. hic denuo plane Adonianus est, sic habet primam: « Nicomediæ, natale sanctorum Macedonii presbyteri et Patriciæ uxoris ejus et filia Modestæ. Nicea civitate, natale sanctorum martyrum Theusetæ, et Horris filii ejus, Theodoræ, Nimpodoræ, Marci, » etc. Deest annuntiatio tertia, quam a solo Usuardo superadditam diximus. Vide superius in Observationibus.

ROSWEYD. sic primam format: « Apud Nicomediam, natale sanctorum martyrum Macedonii presbyteri, Patriciæ uxoris ejus et Modestæ filia ejus, et aliorum xxxii. » Reliqua pura sunt.

BRUXELLEN. antiquiori textui proximus est: « In Nicomedia, sanctorum martyrum Macedonii, et Patriciæ uxoris ejus, et filia ipsorum Modestæ. Nicea civitate, sanctorum martyrum Theusetæ et Orris filia ejus, Theodoræ, Mimphodoræ, Marchi et Arabiæ. Qui omnes igni traditi sunt. In Thebaida, depositio sanctæ Euphrasiæ virginis. Item Macedonii et Innocentis episcoporum [an non Innocentii]. Item Leonis papæ. » Vide Prætermisos.

HAGENOVEN. « Romæ, ad Ursum pilcatum, natale sancti Innocentii papæ et martyris (poterat hic titulus omitti). Hic multos Catafrigas ab ipso inventos, in exilio monasterii religavit. Hic constituit, ut qui natus de Christiana esset muliere, denuo statim nasci debeat per baptismum, quod negavit Pelagius hæreticus. Hujus festività potissimum recolitur v Kalendis Augusti. Apud Nicomediam, natale sanctorum martyrum Macedonii presbyteri, Patriciæ et Modestæ virginum. » In reliquis a puritate haud multum recidit.

VICTORIN. et REG SUCC., num. 130, in fine: « In territorio Nivernensi, sancti Vicentii presbyteri et confessoris. » De ejus cultu doceri cupiunt Acta. Vide Prætermisos.

PLESCHIONEN. « Natale sancti Eldradi abbatis. »

MARCHIAN., pro *Modestæ* scribit *Modestæ*, ut Greven. supra,

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. « Eufrasie virginis. Petri martyris socii sanctorum Dorothei, et Gorgonii ex die xii, Theusetis cum sociis, martyris. »

CLUNIACEN. « Ipso die Cluniaco monasterio translatio sanctæ Consortiæ. » Natalis est xxii Junii.

Vatican., num. 8949, in fine: « Sancti Eldradi abbatis. Eodem die, sancti Ansimi (Ansovini) episcopi et confessoris, »

ALTEMS. « Ipso die, monasterio Cluniaco, sanctæ Consortiæ. »

STROZZ. et MEDIC. « Item, sancti Leonis papæ. Ipso die, monasterio Cluniaco, translatio sanctæ Consortiæ. »

S. RICARDI. « Depositio sancti Eldradi abbatis et confessoris. »

CAUDIACEN. PRIORATUS: « Cluniaco monasterio, translatio sanctæ Consortiæ virginis. »

EDITIO LUBECO-COL. « Apud Nicomediam, natale sanctorum martyrum Macedonii presbyteri, Modestæ filia ejus et Patriciæ uxoris ejus. » Cætera fere pura sunt.

B BELIN. « Apud Nicomediam, natale sanctorum martyrum Macedonii presbyteri, Patriciæ uxoris ejus et filia ejus Modestæ. In Nicea civitate, sanctorum martyrum Theosede et Horris filii ejus, » etc.

In fine additur: « Ipso die, monasterio Cluniaco, translatio sanctæ Consortiæ. »

GREVEN. « Donati, Advocati martyrum. » Vide Prætermisos. « Desiderii episcopi et martyris. » Vide ibidem. « Constantini regis protomartyris Scotiæ. De eo agitur xi. » In Hibernia Mochoomogi confessoris Geraldii abbatis. Item Epipodiæ. » An corruptum fortasse nomen ex Epepodo Nicomediensi martyre, de quo in Actis. *Kerocæ*, potius *Kennochæ virginis*.

C MOLAN. « Ipso die, monasterio Cluniaco, translatio sanctæ Consortiæ. » Dein, typis minoribus: « Et sancti Nicephori patriarchæ Constantinopolis. » Editiones posteriores. De Consortia, ut supra. « Die decima tertia, reportatio reliquiarum sancti Nicephori patriarchæ Constantinopolis. » Minori characterē: « Qui utilem sacrarum imaginum usum adversus impietatem defendit. » Verum est appositum hic breve elogium: verum est, quod celebretur, non dies natalis, quemadmodum prima editio innuere videbatur, sed *reportatio reliquiarum*, et quidem eæ etiam re *memorabilis* hic dies est, quod xiii Martii ab impio Leone Armeno mulctatus sit exilio. « Hermopoli, sancti Sabini martyris. » Est ex eorum numero, qui sub Ariano Thebaidis præside (insigni illo postea martyre, ut alibi diximus) passi sunt; unde verosimiliter accidit, ut Acta ejus a Lipomano et Surio edita, cum Actis sanctæ Asclæ, qui xxiii Januarii colitur, confusa sint, et propterea a Papebrochio omissa, servatis solis elogiis quæ ex Græcorum Fastis accepta sunt.

Pridie Idus

Romæ, passio sanctorum quadraginta et septem. Hi baptizati sunt a beato Petro apostolo, cum tenebatur in custodia Mamertini, cum coapostolo suo Paulo, ubi novem menses detenti sunt; qui omnes sub devotissima fidei confessione, Neroniano gladio consumpti sunt. In Africa, sancti Petri martyris. Item sancti Eufrosii.

Die 14.

NOTÆ.

Soli codices *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.* et *Molan.* puri sunt.

VARIANTES LECTIONES

Hii in Tornacensi antiquus, sed pravus scribendi modus est, ut *Africa* et *Aphrica*. Herin., Tornac. et Munerat. post Adonem legunt *Mamurtini*; melius Praten., Molan. et communissimus scribendi mo-

D dus *Mamertini*. *Fedei* pro *fidei* in Prateni, Librarii vitium est. *Eufrosii* legunt omnes, rectius scriberetur *Euphrosii* cum Molano.

OBSERVATIONES.

Præter germanos codices supra citatos, non desunt plures alii, ut Antwerp., Max.-Lubec. et codices mss. octo mediæ notæ, quos puris annume-

rare fas sit, utpote qui hoc solo discrimine ab Usuardi simplicitate recedunt, quod pro quadraginta septem, legant *quadraginta novem*. Grevenus exclu-

dendus plane fuit, cum *Leobinum Carnotensem*, quem *Leoninum* ipse vocat, omnibus Usuardinis codicibus nostris incognitum, solus inseruerit, ut dicemus in ejus auctario. De cætero lectionem positam omnino servandam, ex ipso fonte manifeste patet. Fontem appello Rom. parvum, ex quo eos de more accepit Ado, aucta nonnihil prioris phrasi. Noster porro Adonis elogium integrum et immutatum refert : Notkerus, quod mirere, ultima parte truncavit, ut in Actis etiam notatum invenies. Vix dubium est, quin Romani parvi compilator, martyres illos ex Actis sanctorum Processi et Martini desumpserit, qui nec in Hieronymianis apographis, nec ingenuino Bedæ memorantur. Florusne,

an alius quispiam Bedæ subinde annexerit, nihil attinet hic disquirere; uti nec vacat examinare unde orta primum fuerit nuper indicata mutatio *quadraginta septem*, in *quadraginta novem*, quæ verosimillime amanuensium oscitantia in recentiores codices irrepperit. Petrus Africanus, atque item *Euphrosius*, vel forte *Euphrasius* (uterque enim hac die colitur) a classibus suis, in Actis ex Hieronymianis accurate distinctis, avulsi sunt, a nemine, Usuardo antiquiore, eo modo consignati, nisi Wandalbertum excepias, a quo si non accepit, saltem accipere potuit, cum hic ita habeat :

Euphrosius pridie, Petro cum martyre fulget.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ. : « Romæ, natale sanctorum martyrum XLVII qui baptizati sunt a beato Petro apostolo. Apud Laodiciam, sancti Sagaris episcopi, qui tempore Antonini Veri, sub Sergio proconsole Paulo Asiæ, illustri martyrio coronatus. Relinquo transpositionem utut ineptam. Cæterum Sagaris ille, de quo et alii, rejicitur in Actis ad vi Octobris.

ROSWEYD. : « In Nicomedia, Felicissimi, Dativi martyrum. »

PULSANEN., in prima annuntiatione purus, postremas duas prætermisit.

CENTULEN. novam comminiscitur numeri mutationem, ita scribens : « Romæ, beatorum martyrum quadraginta duorum, qui a beato Petro apostolo in carcere baptizati, sub Nerone passi sunt. » De aliis duobus non meminit.

BRUXELLEN. pro *quadraginta septem* ponit *quadraginta octo*. Deinde, secundo loco : « Apud Laodicæam, sancti Sagaris episcopi, qui tempore Antonini Veri, sub Sergio Paulo proconsole martyrio coronatus est. » In Petro et Euphrosio purus est.

HAGENOVEN. numerat XLIX. Tum textui fere puro adjungit : « Apud Thessalonicam civitatem, sanctæ Matronæ ancillæ ejusdam viduæ divitis, et martyris. Quæ a domina sua super scamnum ligata est et percussa, et ab angelo soluta est, et orans iterum ligata et percussa et ab angelo soluta. Novissime robustis fustibus usque ad mortem est cæsa, et in confessione Christi incorruptum reddidit spiritum. » Vide diem sequentem.

AQUICINCT. incipit : « Natalis sanctorum Felicissimi et Dativi. » Et post quadraginta septem, interserit, *militum*.

VICTORIN. et REG. SUECIÆ., signatus num. 130, in fine : « Item Laodicææ, sancti Sagari episcopi et martyris. »

DAVERONEN. : « Deposio beati Leobini episcopi Carnotensis, magnificæ sanctitatis et clarissimi in miraculis viri. » Nomen varie efformatur, ut ex dictis et dicendis patebit.

ALTEMS. : « Apud Laodicæam, sancti Sagaris episcopi, qui tempore Antonini Veri, sub Sergio Paulo Asiæ proconsole, illustri martyrio coronatus est. » Exigua est a superioribus differentia.

STROZZ. et MEDIC. « Romæ, sancti Zachariæ papæ. » Vide die sequenti. « Item sancti Alexandri martyris. Item Lugduni Galliæ translatio sancti, Bonaventuræ cardinalis, episcopi Albanensis ordinis Minorum. » Colitur xiv Julii.

Idibus.

In Cæsarea Cappadociæ, passio sancti Longini, qui latus Domini lancea perforavit, ut in gestis ejusdem invenitur. Apud Thessalonicam civitatem, natalis sanctæ Matronæ martyris, quæ deprehensa et multipliciter afflicta, novissime robustis fustibus usque ad mortem cæsa, in confessione Christi incorruptum Deo spiritum reddidit.

NOTÆ.

Ex *Pratensi*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antwerp.*, *Max-Lubec.*, *Munerato*, *Belin.*, *Greven* et *Molan*.

CODEx S. RICALPI « Carnotis, sancti Leobii episcopi et confessoris. »

CODEx MONTIS SANCTI « Metis civitate, in monasterio sub inferiore, translatio corporis sanctæ Glodesindis virginis. » Colitur xxv Julii.

Editio LUBECO-COL. cum codicibus supra citatis scribit XLIX; et secundo loco habet : « Eodem die Carnoti, sancti Leonini episcopi et confessoris. » Ultimo autem : « Ipso die, sanctorum Innocentii episcopi et Eufrosii confessoris. » De Innocentio vide Prætermissos.

BELINI utraque editio etiam notat XLIX, et post textum fere purum subnectit : « Eodem die, Zachariæ pontificis, qui sedit Romæ annos x. Item Lugduni Galliæ, translatio sancti Bonaventuræ cardinalis, episcopi, Albanensis, ordinis Minorum. »

GREVEN. cum editione Lubeco-Coloniensi, textui immiscet : « Eodem die Carnoti, » etc. Textui autem superaddit : « Nicomediæ, sanctorum Felicissimi, Dativi, Frontinæ. Item in Africa, Alexandri martyris. Item Pionis. Innocentii papæ. Apud Lugdunum, translatio sancti Bonaventuræ, episcopi Albanensis, ordinis Minorum, Romanæ Ecclesiæ presbyteri cardinalis. Item sanctæ memoriæ Petri abbatis Claravallensis, genere et conversatione clari. Mathildis sanctæ memoriæ, matris Ottonis imperatoris primi, maxime humilitatis et patientiæ matronæ. Quæ virtuti quoque continuæ orationis tam studiosa fuit, ut Psalterium totum ante matutinas solita fuerit decantare. Tandem spiritu prophetico obitum suum prædicens, migravit ad Christum. Metis, translatio sanctæ Glodesindis virginis »

MOLAN. : « Eodem die, Zachariæ pontificis, qui sedit Romæ annos decem. Item Lugduni Galliæ, translatio sancti Bonaventuræ cardinalis episcopi Albanensis. Eodem die Carnoti, sancti Leonini episcopi. » Tum, minoribus typis : « Mathildis sanctæ memoriæ, maxime humilitatis et patientiæ matronæ. » In editionibus aliis de Zacharia, post annos decem, additur : « Hic quatuor libros Dialogorum beati Gregorii transtulit in Græcum, et per Bonifacium Moguntinum episcopum, Pipinum patrem Caroli, in solium regni sublimavit, in Suessionum civitate. Eodem die Carnoti, sancti Leonini episcopi. Et sanctis martyris Alexandri in Pydne. » Characterem minori : « In Quindelingeberg monasterio, diocesis Halberstadiensis, dormitio Mathildis reginæ, matris Ottonis primi imperatoris, cujus vita virtutis specular fuit. »

Die 13.

VARIANTES LECTIONES.

Error in principio Greven. incipit *Cæsarea Cappadociae*, turpius Tornacen. omittens. In *Cæsarea*, orditur, *Cappadociae*; *Cappadotie* in Max.-Lubec.; *Capadocie* in Munerato, Belino et Greveno, ac hujusmodi minutiae aliæ notari non merentur. Pul-

sanem. addidit *civitate*. Sic Belinus scripsit *ejus pro ejusdem*, et in altera editione apposuit *militis* uti de Matrona, *virginis*, quod etiam legit Muneratus, omittens particulam *usque*. Belin. voces ultimas transposuit hac ratione : *Deo reddidit spiritum*.

OBSERVATIONES.

De Longino Cappadociae martyre omnia fere tum edita tum mss. Martyrologia hac die agunt. inquit Florentinius; inter quæ Martyrologium Adonis perperam connumerat, nempe qui hujus Longini, non hodie, sed prima Septembris, post Romanum parvum diserte meminit. Nec eum novit Beda genuinus, nec Florus, nec Wandalbertus. Vere de ipso agunt Rabanus et Notkerus, ille longiori exornat elogio, quod ex Actis se ait concinnasse; hic non multum dissimilia, sed compendiosiora exhibet, non *verbotenus eadem scribens*, ut per inadvertentiam in Acta nostra irrepsit. Ab eodem Notkero repetitur Longinus citata i Septembris, ubi Adonis elogium sequitur. Satis certum est *Longinum* alique[m] et quidem in *Cappadocia* memorari in Hieronymi apographis; utrum porro is dici possit, aut debeat, qui latus Christilancea transfixisse supponitur, etymologia non omnino peregrina; item an centurio nominetur, an miles; an Latina Acta, militis et centurionis personas confuderint; qui sint eorum scriptores, et plurima alia ad utriusque patriam, gesta, cultum, socios, reliquias, translationes, historias confictas, etc., pertinentia, satis fuse explicuit Papebrochius toto suo Commentario prævio a pag. 376 Quam fidem Acta mereantur nusquam

aperte edisserit; recentiores neutra admittunt. Videtur Tillemonti censuram tomo I, pag. 453. At qualisemque auctoritatis Acta ipsa censueris, patet textus nostri, ex Adone i Septembris verosimiliter accepti, Usuardina simplicitas, de qua unico quærimus.

Matronam martyrem, tacito *Virginis* titulo, primus produxit auctor Romani parvi. Ado de more elogium composuit, quod integrum a Notkero redditur: Noster, ut solet, summa duntaxat capita contraxit. De *Matronis* duabus aliis, *Barcinonensi* et *Lusitana*, videantur Acta hac die. Occurrit denuo casus singularis, semel atque iterum supra notatus; nimirum reperiri hodie in Adone Rosweydi *Zachariam papam*, quem Usuardus plane prætermisit. Causam explorare nequeo. Cæterum in Mosandri editione, cum elogio ponitur pridie Idus, unde mirum non est id ita a Baronio in notis observatum, qui accuratiorem Rosweydi editionem non vidit, nec videre potuit sexennio prius mortuus quam ea prodiret in lucem. Fere exciderat notare versiculum, quem de Matrona hac nostra reliquit Wandalbertus:

Thessala p[er]fectis Idus Matrona martyre servat.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ., præterito Longino, agit de sola Matrona, et Adonis elogium contrahit, h[ec] modo: « Apud Thessalonicam civitatem, natale sanctæ Matronæ. Quæ cum esset utilis [superposuit aliquis vetula, sed supplendum erat Plautilla] ejusdam ancilla, et occulte Christum colens, cotidie furtivis orationibus ecclesiam frequentaret, deprehensa a domina sua, in scamno extenta et ligata, et pene usque ad mortem flagellata, atque ita vineta in scamno, obsignatis diligentissime januis per noctem relicta, ubi die altero divinitus soluta, et cum ingenti oris gratia orans inventa est. »

ROSWEYD. textui puro superaddit: « In Nicomedia, Lucii episcopi, et martyris. » Quæ verba ex Notkero huc traducta videntur, nisi ex Hieronymianis potius immediate accepta sint.

ANTUERP.-MAX., LOVAN., LEYDEN., BELG. et editio ULTRAJ.-BELG. de Longino, post *aperuit*, hæc adiciunt: « Hic baptizatus ab apostolis, cum apud Cappadociam sanctitate præcipuus degeret, sub Octavio præside comprehensus, post confessionem fidei, lingua abscissa, dentibus excussis, capite truncatus est. » Quis primus hoc elogium in codices Usuardinos recentiores transtulerit, hactenus ignoro; hoc scio, acceptum esse ex Adone, non hoc die, ut supra monui, sed i Septembris, quod iterum dicendum recurret.

ULTRAJ., LEYDEN., ALBERG. et DANIC. sic incipiunt: « Romæ, natale S. Zachariæ papæ. Hic quatuor libros Dialogorum beati Gregorii transtulit in Græcum, et per beatum Bonifacium Moguntinum episcopum, Pipinum patrem Caroli in solium regni sublimavit in Suessionum civitate. » De Longino eadem habent, quæ proxime recitavimus.

CENTULEN.: « Cæsarea Cappadociae, sancti Longini militis, qui lancea latus Domini aperuit, et postea baptizatus est et a præside Octavio decollatus est. »

BRUXELLEN. de Longino eadem habet quæ supra. Tum: « Apud Thessalonicam civitatem, natale sanctæ Matronæ martyris. Quæ cum esset Plautilla

ejusdam viduæ ancilla, occulte Christum colens... » ut supra, additur autem ex eodem fonte: « Novissime autem fustibus usque ad mortem cæsa, in bona confessione Deo spiritum reddidit. Romæ, depositio beati Zachariæ papæ, qui libros Dialogorum beati Gregorii transtulit in Græcum. »

HAGENOVEN. de Longino multa comminiscitur, quæ referre non lubet. De Matrona, ut vidimus, egit pridie. In Zacharia non multum differt ab ULTRAJ., etc.

AQUICINCT. consonat in Longino cum ANT.-MAX. Sequitur: « Romæ Zachariæ papæ, qui in patriarchio caput sancti Georgii martyris reperit. » Matrona vocatur *virgo*, quo etiam titulo eam supra ornavit Belinus.

VICTORIN. in fine de Zacharia scribit, ut proxime facit Aquicinct. addens post *reperit*, « in capsâ reconditum, in qua et epitaphium pariter reperit, Græcis litteris exaratum; sepultusque est in ecclesia B. Petri. » Sumpta sunt ex Adone Mosandri pridie; quæ habentur in Rosweydi appendice.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. de Longino. Zacharia, et Matrona etiam agit, sed rescissis ferme elogiis.

REG. SUEC., num. 130: « Item Zachariæ papæ, » etc. Reliqua non adduntur, sed puto eadem esse quæ Victorinus supra suggessit, cum quo hic codex passim concordat.

Codex D. DU CHEVAL., signatus C: « Item, Jacobi apostoli et Lucii episcopi. » Ex Hieronym.

VATICAN., signatus num. 3949, omisit Longinum, et primo loco scripsit: « Romæ, Zachariæ pontificis, qui sedit in episcopatu annis decem. »

STROZZ. et MEDIC., postquam de Longino ea retulerunt, quæ ex ANTUERP.-MAX., etc., supra descripsimus, addunt præterea etiam ex Adone i Septembris: « Et simul cum eo coronatus est B. Aphrodisius commentariensis, cui et præses linguam abscidi jusserat: qui post abscissam jussu præsidis linguam. Christum tamen ejusque fidem expedita et clara voce pronuntiabat. » Ado legit *loquebatur*.

BURDEGALEN. : « Beatissimi Jacobi apostoli et Lucii A martyris. » Ex Hieronymianis.

Editio LUBECO-COL. : « Romæ, natale sancti Zachariæ papæ et confessoris. Qui sedit annos decem. Hic quatuor libros Dialogorum beati Gregorii transtulit in Græcum, et per beatum Bonifacium Moguntinum episcopum, Pippinum patrem Karoli in solium regni sublimavit in Suessionum civitate. Hic etiam Karolomanum regem Francorum, fratrem Pipini, fecit fieri clericum, et misit eum in Cassinense monasterium, ut monachus fieret, qui etiam monasterio dona plurima cum privilegiis apostolicis contulit. » Quæ de Longino et Matrona fusius deducit, ex Adone vel Notkero desumpta sunt.

GREVEN. : « Romæ, Zachariæ papæ et confessoris. Hic quatuor libros Dialogorum beati Gregorii papæ in Græcum transtulit; et per sanctum Bonifacium Moguntinensem archiepiscopum, Pipinum patrem Karoli magni in solium regni sublimavit. Afrodisi commentariensis cum sancto Longino passi. Lucii episcopi. Item beatæ Faustæ. » Solam hanc excepit

ex martyribus Nicomediensibus. Videantur reliqui socii in Actis.

MOLAN. italicis litteris textui interserit : « Cum esset Plautillæ ejusdam viduæ ancilla, et occulte Christum colens, et quotidie furtivis orationibus ecclesiam frequentaret. » De Zacharia collegit quæ ex codd. mss. superius posita sunt, ea sola voce excepta, quod pro *epitaphium* scripserit *pitacium*, de quo vide ejus Notas. Tum, typis minoribus : « Apud Reatem, sancti Probi episcopi : cujus in Dialogis meminit beatus Gregorius. Castro Divionensi, sancti Tranquilli confessoris; de quo beatus Gregorius Turonensis. Sancti Speciosi monachi, de quo in Dialogis Gregorius, lib. iv, cap. 8. Romæ, sanctorum monachorum Meruli, et Antonii, de quibus eodem libro scribit Gregorius. » Hos omnes in posterioribus editionibus prætermittit Molanus, in quibus hoc tantum legitur : « Die decima quinta, sancti martyris Agapii et sociorum ejus. » Hunc Acta recipiunt in xxiv Martii, ast *Meruli* et *Antonii* nec inter Prætermisos meminerunt.

XVII Kal.

^a Apud Aquileiam, natalis beati Hilarii episcopi et Tatiani diaconi, qui sub Beronio præside, post equuleum atque alia tormenta, una cum Felice, Largo, et Dionysio martyrium terminarunt. Romæ, passio sancti Cyriaci diaconi, qui post longam carceris macerationem, reliquata pice perfusus et in catasta extensus, ac tractus, etiam nervis et fustibus cæsus, ad ultimum cum Largo et Smaragdo et aliis viginti, jubente Maximino, capite truncatus est. Horum tamen festivitas sexto Idus Augusti recolitur, quo die a beato Marcello papa eorum corpora sunt levata et venerabiliter tumulata. Arvernus, depositio sancti Patricii episcopi et confessoris.

NOTÆ.

Puri videntur *Praten.*, *Rosweyd.*, *Antwerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Belini* editio altera et *Molanus*.

^a In Carolino autographo SS. Hilari et Tatiani mentio facta nunquam fuit. De illis enim Dervensis codex tacet, et a Cyriaco articuli exordium capit. Præterea in Pratensi totus hic articulus a capite ad calcem litura laborat, et quo sanctis illis locus esset, minutori litterarum forma totus exaratus est. Nec etiam sanctos illos memorant Heriniensis et Tornacensis codices, qui Sollerio plerumque pro norma fuerunt, ex qua Pratensem æstimaret. Hic Sollerium interrogo qua causa, anteposito Pratensi, a suis describerit. In Pratensi litura erat, variabant alii codices. His duobus tantum argumentis ubique judicavit interpolatum esse Pratensem codicem. Hoc igitur

loco, aut nusquam, sua regula locum habere debuit Articulum tamen totum reddit Sollerius : totus Usuardi est, Usuardus merus. De litura ne verbum quidem apud censorem; opinor, quia admonitus est nullam illic esse scripturæ dissimilitudinem, et Usuardo laudi dandum esse, quod præstantium scriptorum exemplo nec turpem in scriptis putaverit lituram, nec metuerit. Cur eadem in causa, non eodem semper in Pratensem codicem animo fuerit Sollerius, ignorare malim, quam de veritatis studio, quo se ardere prædicat, quilibet maligne suspicari. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Hilari legunt aliqui cum Pratensi, alii *Hylarii*, *Ylarii*, etc., purius, ni fallor, in textu : sic etiam melius *Tatiani* quam *Taciani*. *Munerat.* et *Belin.* male *Heronio* pro *Beronio*. *Dionisio*, *natale*, *eculeum*, *Cyriaci*, notari non merentur. *Munerat.* post *Diaconi*, addidit *martyris*. *Lego terminarunt*, alii habent *terminaverunt*; *Belin.*, *consummaverunt*. *Reliquata* passim scribunt codices. *Pratens.* non

bene legit, *extensus attractus et jam nervis*... Rectius, opinor, cum Molano, *extensus attractus, etiam nervis et*... quidquid alii legant *attractus etiam nervis*. In *Munerato* deest *cæsus*, in *Antwerp.* et *Max.-Lubec.* est. Solus *Pratens.* posuit *Idus Augustas*. *Belin.* et *Molan.* *Arvernus* pro *Arvernus*. Potuisset omitti utrumque, et *Patricius ipse*. In *Antwerp.* et *Max.-Lubec.* deest *sancti*.

OBSERVATIONES.

Discrimen inter vetustos codices Usuardinos eosque probatores, hodie non exiguum recurrit. De *Hilario Aquileiensi*, et sociis, nec *Herinien.* nec *Tornacen.* nec purior *Belini* editio quidquam memorant. Hinc dubitare quis merito poterit, fuerintne illi ab Usuardo primigenia manu ascripti, an forte subinde ab alio, vel ab ipsomet auctore, ex aliquo Hieronymiano codice appositi. Certe Beda, qui hodie de *Cyriaco*, et sociis agit, de *Hilario* nec verbum profert. Bedam descripsit Rabanus. Silet etiam Ado. Notkerus solum *Hilarii* nomen et *Aquilegiæ* indicat, ut perspicue intelligas ex Hieronymiano apographo accepta. Utcunque res habeat, servata est Pratensis et aliorum codicum lectio. Notari jam potuit et toto operis decursu observabitur, plane rara esse elogiamere Usuardina, seu quæ ex Beda aut Adone de-

scripta, aut contracta non sint. Hoc Usuardus ex ipsorum martyrum passione suo Marte composuit, quemadmodum fecisse ostendimus in Asela, xxiii Januarii, et in duabus primis annuntiationibus viii Martii. Vide quæ de hac re in præfatione dicta sunt. De *Cyriaco* inter omnes convenit. Desumi hic potuit ex Romano parvo, cum *Largo*, *Smaragdo*, et *Crescentiano*, quos omnes Ado etiam recitat et elogio exornat. Crediderim tamen Adonem sua omnia mutasse ex Beda, quem fere verbotenus videtur describere, Notkero in hac parte, præter solitum, multo. *Crescentianus* ab Usuardo non exprimitur, uti nec *Sisinnius*, a Beda et Adone in principio nominatus. Variant codices circa tyranni nomen sub quo passi fuerint, alii *Maximianum*, alii *Maximinum* appellantibus. Ad xvi Januarii, ubi de Mar-

cello actum est, in cujus Actis qualibuscunque Cyriaci et sociorum gesta immisceantur, unde colligitur eodem fere tempore et ipsum et Marcellum passos esse; ibi, inquam, cum probatissimis codicibus (quorum germanam lectionem tametsi vitiosam referre tenemur) *Maximinum* scribendum censuimus quem etiam plerique hodie exprimunt cum pratensi; quamvis non satis consequenter, nam viii Augusti, ubi *Cyriacus* cum sociis iterum recurrit Diocletiani tempora (forte continuata ejus persecutio) designantur. Satis hic sit germanam Usuardi lectionem vendicasse. Quid vere legendum sit, quis pugilum numerus, quis martyrii locus, etc., ad eam viii Augusti in Actis nostris ex professo examinabitur. Pari ratione etiam in textu relinquitur ultima annuntiatio de *Patricio Avernensi*, seu *Avernensi*, qui, licet

A ignotus antiquioribus, ab Usuardo expressissime ponitur, ex quo in Romanum hodiernum irrepsit tametsi satis constet nullum unquam fuisse Patricium illum Avernensem, si a Patricio Hiberno distinguatur. Consule indicem Prætermisorum, ubi vitiatæ lectionis fontem assignatum invenies. *Isicius*, *Isichius*, vel *Esichius* Viennensis ab Adone vulgato positus, cur ab Usuardo prætermisus sit, non habeo unde colligam, nisi forte a codice Adoniano, quo Usuardus usus est, plane abfuerit, ab aliquo populari postea adjectus. Liceat hic subungere Wandalberti versns, quibus Cyriacum et socios celebrat :

Septima post decimam Aprilis de more Kalendas
Præcedens, Cyriaci et largi splendet honore ;
Smaragdique simul pretioso sanguine vernat.

AUCTARIA.

Defectum HERINIEN. et TORNACEN. jam indicavi-
vimus.

ANTUERP. — MAJ. hic ab Usuardo plane deflectit, solam enim et unicam annuntiationem habet de Cyriaco et sociis, ex Adone verbatim descriptam. Tu eam require in ipso fonte.

PULSANEN. purissimum dicendum esset, utpote, qui de patritio Avernensi omnino sileat. Omitti tamen debuit, quod ab errante hic Usuardo recedat.

Exclusus etiam a purorum codicum classe GREVEN. Propter annuntiationem ejus ultimam, Usuardo adjectitiam; nempe : « Item, depositio [quidni] natalis? sancti Heriberti episcopi Coloniensis et confessoris. » Mirum sane Grevenum non advertisse S. Heribertum duobus sæculis Usuardo esse posteriorem, præsertim si hic Martyrologium suum Carolo Magno obtulisse credatur, quod Grevenus plane creditit.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ.-LEYDEN., LOVAN., ALBERG., DANIC. et Editio ULTRAJ.-BELG., in fine : « Apud Coloniā Agrippinā, natale sancti Heriberti, ejusdem loci episcopi et confessoris. » Inter hos codices id solum discriminis est, quod Lovaniensis in textu non nihil a puritate deflectat: quod tamen scrupulosius notare operæ pretium non existimo.

CENTULEN. hæc solum habet : « Romæ, passio sancti Cyriaci diaconi et martyris, qui multa sanitatum gratia exuberans, Arthemiam filiam Diocletiani imperatoris, et Jobiam filiam regis Persarum a dæmonio liberavit. »

BRUXELLEN. incipit a Cyriaco, cujus elogium ex Adone interpolavit. Tum de suo pergit : « Eodem die, Arthemie martyris, filie Diocletiani, quam Maximinus frater ejus, quoniam cultrix Christi fuit, interfecit. » Vide indicem Prætermisorum. « Apud Nicomediam, sanctorum martyrum Eugenii, Pamphiliani, Serenis, Castoris et Dionisii. » Confusionominum in Actis distinguitur. De Hilario et Tatiano, atque item de Patricio, satis pure. Sequitur : « Apud Viennam, sancti Esichii episcopi et confessoris. Apud Coloniā Agrippinā: depositio sancti Heriberti ejusdem civitatis archiepiscopi et confessoris, qui prope diem quem prædixerat, moriens, magnis cœpit clarere miraculis. Item sanctæ Eugeniæ virginis. » Ad classem Nicomediensem pertinet, nisi Eusebiam Hamaticensem voluerit dicere.

HAGENOVEN., in Cyriaco modice interpolatus, secundo loco de Patricio agit, tertio de Hilario. Tum : « Apud Coloniā Agrippinā, natale sancti Heriberti episcopi et confessoris ejusdem loci. Corpus vero ejus requiescit apud Tuicium ultra Rhenum, in monasterio quod ipse fundavit, in claustris nigrorum monachorum. Item Babiloniæ, sancti Agricoli episcopi et confessoris. » Quid sibi velit *Babiloniæ*, patet die sequenti, ubi de Agricola Cabilonensi.

B AQUICINCT. incipit : « Apud Hamaticum (*vult dicere Hamagium Prioratum contiguum abbatiæ Marchianensi*) depositio sanctæ Eusebiæ. » Correctio illa, nescio a quo apposita, superflua dici posset *Hamaticum*, non minus quam *Hamagia*, promiscue dici videntur.

MARTHAN., primo loco : « Depositio sanctæ Eusebiæ virginis. »

MATRIC. — CARTHUS. — ULTRAJ. breviter de Hilario, Tatiano et Heriberto. Dein : « Niretini confessoris cum sociis, quorum miri actus leguntur. » Fallor, nisi hic *Bonifacius* est, de quo in Actis.

CAMBERIEN. Conventualium : « Coloniæ, sanctorum Heriberti antistitis, Lucii præsulis, et Eugenii virginis. » Unde inter hos sanctos talis societas, non intelligo.

STROZZ. et MEDIC. : « Apud Ravennam, natalis sancti Agapiti archiepiscopi et confessoris, qui nonus rexit et floruit post Apollinarem. Item sanctæ Gertrudis. » Hæc etiam die sequenti notatur, et multo rectius.

ABDINGHOFFEN. : « Apud Aquilegiā civitatem passio sancti Felicis martyris. » Hactenus ignotus est.

EDITIO LUBECO - COL. incipit : « Apud Coloniā Agrippinā, natale sancti Heriberti, ejusdem loci archiepiscopi et confessoris, qui sedit annis viginti tribus, mensibus duobus, et diebus viginti duobus et sepultus requiescit trans Rhenum in monasterio Tuiciensi, quod ipse præsul in vita sua a fundamentis ejus ædificaverat, et in honore beatæ Mariæ virginis consecraverat. » In Hilario pura est, in Cyriaco multum ex Adone interpolata. Sequitur de Patricio. Denique : « In Scotia, sancti Bonifacii episcopi et confessoris. »

D GREVEN. : « Isicii episcopi Viennensis et confessoris. Romæ, Alexandrie episcopi. » Vide Prætermis-
sos. « In Scotia, Bonifacii episcopi. Albani episcopi et confessoris. » Sitne hic *Abbanus*, an *Abbenus*, nescio. « Item Colloquilli regis. Sancti Kinitimi. » Nempe *Bonifacii*, ni fallor. « Abrahæ presbyteri et anachoritæ et Mariæ filie fratris ejus, penitentis. In Hibernia, Finiani abbatis et confessoris. Eodem die, Eugeniæ virginis. » An non *Eusebiæ*?

MOLAN. : « Eodem die natale sancti Heriberti archiepiscopi Coloniensis. Hujus venerabile corpus in monasterio Tuiciensi trans Rhenum honorifice requiescit; quod idem vir sanctus in honore sanctæ Dei genitricis a fundamentis erexit. » Tum, caractere minori : « Abrahæ presbyteri. » etc., ut Grevenus. In editionibus aliis, de Heriberto : « Eodem die, etc. Reesæ, in territorio Clivensi, festum sancti Dentlini. pueri septem amorum. Marcanis, depositio sanctæ Eusebiæ virginis. Die decimasexta, sanctorum martyrum Sabini et Papæ. » De Sabino vide Prætermis-
sos. Patricius ad calcem rejicitur.

Eodem die monasterio Nivigella, sanctæ Gertrudis virginis. [Apud Bouillart.... : evangelizavit. Civitate Nicomedia, sanctorum martyrum Eugenii, Pamphiliani, Castoris et Sereni.].

NOTE

Sumitur ex *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

^a Ambigit Sollerius corruptumne dicat an mutatum codicem. Quatuor sancti martyres et male connexi, et perperam huc traducti. Gertrudis suo loco extrusa, inepte sanctis diei sequentis inserta, bini textus uno errore corrupti. Atque has injurias in lituram unius versus fundit is qui paulo ante totos novem versus erasos quieto et æquo animo tulit. Quid ad hæc ego? Verum este sanctos illos martyres non fuisse in Carolino autographo memoratos, sed aut male connexos aut perperam huc traductos fuisse, quo argumento efficiet Sollerius? numquid habet Acta, quæ proferat? Hieronymianos, sat scio, indices nobis obtrudet: sed in vetustissimis eorum codicibus ne unus quidem eorum legitur, de quibus hic

A Usuardus. Nec die hesternæ actus erat. Sic enim illi, teste Henschenio: *Nicomediæ, Castori, Dionysii, Nonni, Cyriacæ, Milisæ, Eugenii, Juliani, Asclepiodoti*. Alii quidem codices, Castorem, alii Sere-num, alii, una ex duabus classibus facta, Pamphilianum adiungunt. Quid certi ex illa codicum conflictione extundi potest? forte Usuardus alios indices habuit; forte uno die utramque Nicomediensium martyrum classem conjunxit; forte Acta vidit. Denique quidvis potius conjectare mallet, quam, ut Sollerius, nullo argumento Codicem minime suspectum rejicere. De S. Gertrude mox in sequenti articulo. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Pulsanensis, librarii vitio, pro *Scotia* legit *Cæsarea*; est qui *Scythia* scribat. Huc revoca *Scocia* in Antuerp. et Max.-Lubec. *Scocchia* apud Muneratum apud alios *Schocia*. Deest in Greveno titulus *epi-*

scopi; in Antuerp. et Max.-Lubecana, *confessoris*. In Pulsan. legitur *vigella* crasoni. Munerat. *Migella*, Greven. *Novigella*. Rursus Pulsanen. habet *Gertrudis*, quod et alii recentiores codices imitantur.

OBSERVATIONES.

De *Patricio* agunt Beda et Roman. parvum, phrasi non multum dispari. Ado modicum de suo adiecit, Noster Adonem verbotenus transcripsit. Rabanus hic modo loquendi nonnihil a Beda deflectit, Notkerus ab Adone; quod obiter notasse operæ pretium duximus. Famosissimi Hiberniæ apostoli gestorum seriem, exinordinata rerum congerie, solerter eruit et chronotactice digessit Papebrochius, primo suo, in opere de Actis sanctorum conatu, ubi vix quidquam desiderari passus est. Queruntur tamen aliqui, ex tot Patricii Vitis, eam præhabitam, quæ a Jocelino composita, a sancti temporibus maxime remota est. Videant illi facti istius rationem in ipso commentario prævio § 3 et 4 ex quibus id demum conficiat, quo adhuc superstes emeritus senex proficitur, eam videlicet selectam esse Vitam, quæ fabulosis portentis minus referta videretur. Apograporum Hieronymianorum nulla hodie habita ratio, nec ab antiquis aliis, nec a codicibus Usuardinis, si

B solum Prætensem excipias, qui, corruptus dicam, an mutatus, pro *Gertrude*, ita habet: *Civitate Nicomediæ, sanctorum martyrum Eugenii, Pamphiliani, Castoris et Sereni*, qui et male connexi, et ad hanc diem ab imperito aliquo perperam traducti sunt: et quidem super erasa *Gertrudis* annuntiatione inscripti, ut me monuit Clar. Castellanus, prætensi autographi oculatus inspector, litteris ad me datis xxxi Maii mcccix. Factum ut ipse existimat, ex male descriptis vel intellectis Virginis Actis, ubi natalis differri videretur in xv Kalendas Aprilis, unde et inepte ejus diei laterculo inserta est; binis textibus uno errore depravatis, quemadmodum die sequenti iterum apparebit. De Gertrude, vidende Henschenii dissertationes, Vitæ præfixæ et subjunctæ. Textui nostro consonat metricum Wandalberti elogium:

Bis octava tua Patrici nomine pollet,
Scotica gentilem miserare pro oppida cultum.
Hac quoque Gertrudæ redduntur vota beatæ.

AUCTARIA.

ANTUERP.-MAJ.: « In Scotia, natale sancti Patricii episcopi et confessoris, qui fuit ex discipulis beati Germani Antisiodorensis episcopi, primusque genti illius Christi Evangelium prædicavit. Alexandria, natale sancti Ambrosii, ejusdem ecclesiæ diaconi, qui confessionis Domini gloria insignis fuit. Nivigella monasterio, depositio sanctæ Gertrudis virginis, cujus præclara gesta habentur. »

ROSWEYD., secundo loco: « Civitate Nicomediæ sanctorum martyrum Eugenii, Pamphiliani, Castoris et Sereni. Ipso die depositio sanctæ Witburgæ, virginis, Nivellæ, Gertrudis virginis. »

ANT.-MAX., ULTRAJ., LEYD., LOV., ALBERG., DANC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. de sancta Gertrude post virginis intererunt, *Alie Pipini ducis, cujus gesta habentur*. In fine: « Cabilone, natale sancti Agricolæ episcopi et confessoris. »

CENTULEN.: « Alexandria, sancti Ambrosii diaconi et martyris. In Scotia, sancti Patricii episcopi et confessoris, a beato Germano Antisiodorensi episcopo, ordinati et directi. Nivigella monasterio, sanctæ Gertrudis virginis. »

BRUXELLEN. « Apud Nivellam, depositio sanctæ Gertrudis, Deo caræ virginis, filiæ Pipini ducis, quæ beatam Gudilam, suam neptem, nostram patronam, de sacro fonte levavit. Hæc in ipsa exitus hora, Treveris sanctæ Modestæ moniali apparuit, et eadem

C mortis hora, beatus Uitanus frater sancti Foillani, vidit sanctum Patricium ductorem animæ beatæ virginis Gertrudis affuisse. In Scotia seu Hibernia, sancti Patricii episcopi et confessoris. Qui fuit filius Conches, sororis sancti Martini Turonensis, et unus ex discipulis beati Germani Antisiodorensis. Quem Cælestinus papa illuc misit, quique illi genti primus Christi Evangelium prædicavit. Sed cum modicum fructum faceret, rogavit Deum pro signo, quo saltem terribi paterentur. Et baculo suo circulum magnum designavit, intra quem terra se aperiens, statim puteus maximus et profundissimus apparuit; revelatumque est sibi quod ibi esset quidam locus Purgatorii, in quem si quis descenderet, alia sibi pro peccatis penitentia non restaret, et sic ipse totam gentem illius provincie ad fidem Christi convertit, et præfuit illis annis sexaginta, quibus expletis obiit, anno suæ ætatis centesimo vicesimo secundo. Alexandria, sancti Ambrosii ejusdem ecclesiæ, » etc., ut ANTUERP.-MAJ. supra. De Agricolâ item ut dictum est.

HAGENOYEN. in exornandis Patricio et Gertrude, Bruxellensi liberalior est. Hanc Caroli magni sororem facit, de illo talia memorat, ut prætermitti mereantur.

AQUICINCT. et VICTORIN. in fine: « Cabilonis, sancti Agricolæ episcopi et confessoris. »

PLESCHIONEN. : « Eodem die, sanctæ Gertrudis, virginis, et sanctæ Victorinæ. » Nulla nobis hodie nota Victorina, præter eam, quæ inter martyres Nicomedienses in Actis connumeratur.

MARCHIANEN. plano legit, ut Pratenſis : unde non male supra conjectavimus, codicem illum ex prætenſo autographo isto esse desumptum, quod magis subinde pateret, si egraphum integrum majores nostri procurare potuissent.

ALTEMS. : « Alexandria, sancti Ambrosii, ejusdem ecclesiæ diaconi, qui Dominicæ confessionis gloria insignis fuit. »

FLORENTIN. de Gertrude agunt loco hic suo. « In civitate Corduba [codex alteruter videtur legere Cordula] passio sanctorum martyrum Olimpiadis et Maximiani, sub Decio imperatore, ut habetur in gestis sanctorum Abdon, et Senen. Vitellius autem vidarius Decii jussit, ut cum securibus capita eorum tunderentur, et sic emiserunt spiritum. » In elencho Prætermisorum æjiciuntur ad xv Aprilis.

RHEMENS. Ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris : « Alexandria, natalis sancti Ambrosii ejusdem ecclesiæ diaconi. »

EDITIO LUBECO-COL. : « In Scotia, natale sancti Patricii episcopi et confessoris. Qui fuit unus ex discipulis beati Germani Autisiodorensis episcopi, et dicitur fuisse filius sororis sancti Martini : qui primus in Scotia Christum evangelizavit et quasi totam Hiberniam doctrinis, exemplis et miraculis ad Christum convertit. Monasterio Nivigella, sanctæ Gertrudis virginis filia Pipini ducis, cui sanctus Amandus episcopus, una cum matre sua, sacrum velamen imposuit, ac multarum virginum monialium (congregationi) præfecit, patre suo Pippino jam defuncto, quas cum laudabiliter rexisset, ætatis suæ tricesimo tertio anno, migravit ad Dominum. Alexandria. » etc., ut **ANTUERP.-MAJ.** « Cabilone... »

XV Kal.

Natalis beati Alexandri episcopi, qui de Cappadocia, ex propria civitate, sancto desiderio Hierosolimam veniens, divina revelatione, ejus dein loci gubernaculum suscepit, et post venerandam senectutem ductus Cæsaream, persecutione Decii ob confessionem Christi martyrium complevit. [Addit Bouillart. : « Monasterio Nivigella sanctæ Gertrudis virginis.]

NOTÆ.

Consonant codices multi : *Herinien.*, *Tornacem C. Molan.* Adde *Antwerp.-Max.*, *Ultraj.* et reliquos codices mediæ notæ.

^a Verus est hic S. Gertrudis locus. Et miror qui falli potuerint Henschenius et alii, qui xvi Kal. hujus mensis mortem sanctæ illius Virginis consignarunt. Usuardus ipse hallucinatus fuerat in Carolino autographo ; sed commodè errorem in suo correxit : quæ illum Acta deceperant, eadem diligentius pensitata reducerunt in viam. Narrat vitæ scriptor B. Gertrudem, cum dies mortis immineret, misisse unum ex fratribus ad Fossuense monasterium, qui ab Ultano sancto ejus loci incolâ percontaretur quod die moritura esset : Ultanus respondisse : *Hodie decimus sextus Kalendas Aprilis est dies. Crastino autem die inter missarum solennia illa Dei ancilla et Christi virgo de corpore est migratura* : Gertrudem, hoc accepto nuntio, totam noctem cum sororibus

VARIANTES LECTIONES.

Fere in mendis librariis consistit. Codices aliqui pro *ex propria*, legunt *et propria*. De *Hierosolimam*, *Jherosolimam*, *Jerusalem*, *Cappadocia*, *Cæsarea*, *martyrium*, etc., alibi dictum. Talia ferme etiam sunt, in *Antwerp.* et *Max.-Lubec. relatione pro revelatione*. In *Munerat.* *divino revelatione*, et *complevit* pro *complevit*. In codice Pratenſi adjecta est hesternâ annuntiatio sanctæ Gertrudis : *Monasterio Nivigella, sanctæ Gertrudis Virginis* ; sic ut facile appareat

etiam ut supra. « In Alexandria, sanctorum Collegii diaconi, Rogati et Satyri martyrum. » De his et sequentibus, vide Prætermissos. « In Campania, natale sanctorum Quinti et Luciani, Victoris et Mauri martyrum. In Nicomedia, sanctorum Apurilis et Servili martyrum. Eodem die, translatio sancti Antonii abbatis. »

BELIN. de Patricio post *evangelizavit*, subdit : « et maximis miraculis et virtutibus claruit. »

GREVEN. de Ambrosio, ut **ANTUERP.-MAJ.** « Item Theodoli, Quiriaci, Dionysii. » Melius distinguuntur in Actis. « Mariæ martyris. » Vide Prætermissos. « Nicomediæ, Eugenii, etc, In Alexandria Collegii... In Campania, Quinti... In Nicomedia, Aprilis... Cabilone, » etc., ut supra. « In Anglia, Witburgis virginis. Translatio sancti Antonii abbatis.

MOLAN. Post *virginis, filia Pipini ducis, cujus præclara gesta habetur*, sequitur de Ambrosio. Et natale Mariæ virginis. Hæc cum esset ancilla cujusdam Tertulli præclari viri, et nollet in natali filii ejus, prandiis domini sui interesse, sed magis Christianorum more jejuniis operam dare, flagellis atrocibus ab eodem domino suo lacerata est : sed cum non posset per hoc ab instantia servitii Christi ad idolorum culturam revocari, judicii publico ad puniendum tradita est. » Hoc fere compendium eorum, quæ Rabanus et Notkerus fusi deducunt ; interim rejicitur Sancta ad i Novembriſ. « Lyre, translatio sancti Gummari præclari confessoris. » Colitur præcipue xi Octobris. De Agricola, typis minoribus. In editionibus aliis, post *Nivigella*, interserit litteris italicis *transitus*, cætera, ut supra. Item de Ambrosio, Agricola et translatione sancti Gummari. Demum : « Apud Dononium, elevatio corporis sanctæ Reginæ. » Spectat ad i Julii, quo festum ejus agi in Prætermissis dicitur, ubi et alterius *Reginæ* elevatio apud Flaviacum, ex Saussayo notatur.

Die 18.

in psalmis et orationibus transegisse, crastina autem die Dominica reddidisse spiritum. Illa igitur dies Dominica erat decima quinta Kalendas Aprilis. Non obiit igitur Gertrudis anno 664, ut putat Henschenius ; aut anno 659, ut v. el. Baillet placet : sed anno 658, quo Pascha incidebat in diem 25 Martii, cyclo lunæ 13, solis 23, Littera Dominicali G. Cur, inquires, eadem Acta referunt defunctam fuisse *die Dominica sub die sexto decimo Kalendas Aprilis* ? Id Acta quidem male exscripta referunt ; sed retinendam esse lectionem, quam ex codice Fuliensi duxit Mabillio noster, vel inde perspicuum est, quod aliqui sibi non constet vitæ scriptor. Si enim moritura esset Gertrudis die post xvi Kal. Apr., quomodo mori potuit xvi Kal. Aprilis ? **BOUILLART.**

additionem esse, tum ex aliquali atramenti diversitate, tum ex pressoribus characteribus, ad exprimendam totam annuntiationem eo in spatio quod post *complevit* vacuum remanserat. Nihilominus litteram ipsarum efformationem, priori scriptiioni esse persimilem testatur, qui cætera retulit, Clar. Castellanus, quod equidem facile credidero. Interim e purorum Usuardinorum numero etiam hodie codex ille excludendus fuit.

OBSERVATIONES.

Ad xxx Jannarii non obiter ostendimus, Alexan-

drum, eo die auctore Romani parvi consignatum.

tali a Viennensi præsule exornatum elogio, ut hodiernum Hierosolymorum episcopum ex Rufini lib. vi, cap. 29, clarissime depinxit. Est hic igitur celeberrimus sanctus, a citato Romani parvi auctore hoc die positus, et ex eo, ut passim fieri solet, acceptus, de quo nec Hieronymiana, nec Beda, aut ejus sequaces meminere. Agit de Alexandro Eusebius lib. vi, variis capitibus a Rosweydo, Henschenio et Papebrochio citatis, atque ex Eusebio Hieronymus de Scrip. eccles. cap. 62. Hæc autem hoc die Romani parvi verba sunt: *Sancti Alexandri episcopi, qui cum Narcisso Hierosolymitanæ ecclesiæ gubernaculum suscepit.* Non potuit, opinor, distin-

A ctius Hierosolymitanus Alexander vel digito demonstrari; nec minus clarum est Adonis elogium ex laudati Rufini lib. vi, cap. 9 vel ex Eusebio cap. 11, quod a Notkero descriptum est, a nostris sic contractum, ut in textu exhibetur. In re tam plana diutius non immoramur; vide Henschenii commentarium historicum, Catalogum epp. Hierosolymitanorum pag. 13, item Ruinartium in Sincris et Selectis a pag. 114, quibus affinia tradit Tillemontius tomo III, apag. 413. Wandalbertus Alexandrum cum Pigmenio conjungit, de quo plura in Auctariis subjiciuntur.

Præsul Alexander ter quinam possidet, altam Presbyter et Romam Pigmeus sanguine lustrat.

AUCTARIA.

PULSANEN. textui puro subnectit: « Eodem die, sancti Pigmenii episcopi. » Agit, ni fallor, de Pigmenio presbytero et martyre. Vide xxiv hujus.

ANTUERP.-MAJ.: « Natale beati Alexandri episcopi et martyris, qui persecutione Decii cum jam longævæ ætatis veneranda canitie perfulgeret, ductus Cæsaream et clausus carcere ob confessionem Christi martyrio coronatus est. » Additur in margine eadem manu: « Ipso die, sancti Eduardi regis et martyris. »

ROSWEYD. post textum: « Romæ, Pigmenii presbyteri. In Nicomedia, viginti tria millia martyrum. » Vide Acta, ubi de decem millibus. Nescio unde in hoc codice numerus accreverit.

CENTULEN.: « Natale beati Alexandri episcopi, et martyris, qui cum Cappadocenam gubernaret ecclesiam, [et] in zelo religionis sacra loca Hierosolymorum inviseret, voce de cælo lapsa, jussus est Hierosolymitanam regere ecclesiam. »

BRUXELLEN. incipit: « Apud Bethaniam, Lazari quadruidani resuscitatio. » Colitur xvii Decembris. Sequitur elogium Alexandri modice interpolatum. Dein: « Et Romæ, sancti Pigmenii presbyteri et martyris, positi ad sanctos Abdon et Sennen martyres. Ipso die, sanctorum Rogati, Victoris et Luciani. Item, Eduwardi regis Angliæ. Qui pro Christo limina beatorum Petri et Pauli Romæ tempore Sergii papæ peregrinus adiit, atque in eadem urbe plenus operibus bonis et elemosynis, usque ad diem mortis consenuit. » Quam hæc inepte connexa sint, in Actis intellig. s. Denique: « Metis, sancti Landrici, Metensis episcopi et confessoris, qui fuit filius sanctorum Vincentii et Waldetrudis, ac beatæ Gudilæ patronæ nostræ consanguineus. » Inter Prætermisos rejicitur ad xvii Aprilis.

HAGENOVEN. in Alexandro pluribus interpolatus, secundo loco sic habet: « In Bethlehem Judæ, depositio sancti Joseph, sponsi beatæ Mariæ virginis [matris] Domini nostri Jesu Christi secundum carnem, et nutritoris Domini, qui multum ab Evangelistis in Evangelio commendatur. Ille vir sanctus magnam sollicitudinem erga Christum et ejus matrem habuit. Iste vir sanctus quali morte, et quo tempore [obierit] ac in quo loco sepultus sit, plerisque penitus ignoratur. » Vide in accessionibus diei sequentis.

AQUICINCT.: « Item sanctorum Currentii et Timothei. » Ex classe martyrum Mauritanorum.

PLESCHONEN. et VATICAN. num. 3949. « Alexandria, sanctorum Collegii diaconi, Rogati, et Satyri, » vel *Saturi*.

XIV Kal.

Natalis beati Joannis, magnæ sanctitatis viri, qui de Syria oriundus pervenit ad Italiam: ibique apud Penarensem urbem constructo monasterio, multorum servorum Dei per quadraginta annos pater existens, multis clarus virtutibus quievit in pace. Eodem die apud Surrentum, sanctorum Quinti, Quintilli, Quartillæ, Marci, cum aliis novem. Civitate Brixa, sancti Caloceri a martyr.

NOTÆ.

Ex. Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Greven. et Molan.

a Non solum nomen *Caloceri*, ut notavit Castellan, sed etiam totum illud spatium a sanctorum

REG. SUEC., qui fuit principis Ursini a Rosemberg.: « In civitate Mantua, depositio sancti Anselmi, B Lucensis episcopi et confessoris. »

MARTIC.-CARTHUS.-ULTRAJ.: « Alexandri episcopi et martyris. Ancelini [vult dicere Anselmi] Lucensis episcopi. »

ALTEPS.: « Natale sancti Eduardi regis et martyris, cujus mortem in conspectu Domini pretiosam crebra miracula testantur. Ipso die, sancti Frigidiani episcopi et confessoris. » Præcipua ejus festivitas est translatio xviii Novembris.

FLORENTIN.: « Natale sancti Anselmi episcopi et confessoris. Ipso die, festum gloriosissimi archangeli Gabrielis. » In Actis differtur ad xxvi hujus.

EDITIO LUBECO-COL. incipit: « In Hispaniis, memoria sancti Gabrielis archangeli. » Sequitur textus, Tum: « Ipso die in Britannia sancti Eduardi regis et martyris. »

GREVEN.: « Venerabilis memoria archangeli Gabrielis, nostræ redemptionis paranymphi. Pigmenii, Quartini, Samfori, » Confusa et luxata nomina.

C « In Anglia, sancti Edwardi regis et martyris. In Augusta, beati Narcissi episcopi et martyris. Item passio sanctorum Luxorii. Ciselli et Camerini martyrum. » In Sardinia passi sunt xxi Augusti. « In Mauritania, beatorum Surenti et Timothei: Ipso die, reconditio sancti Apiani episcopi et confessoris. » De hoc Apiano vide Prætermisos. Item sanctæ Speciosæ virginis. » Colitur xviii Julii.

MOLAN. de Archangelo Gabriele, Apiano, Speciosa, Eduardo, fere ut Grevenus. Tum minutori character: « In Augusta, beati Narcissi episcopi et martyris, qui cum apud Rethiam, novam familiam Deo lucratus fuisset, post menses novem ad Hispanias est profectus, ad civitatem Gerundam cum Felice diacono suo: in qua multum populum Deo lucratus est, per tres annos, et palmam martyrii cum Felice diacono suo complevit. » In editionibus aliis Narcissum Augustanum omittit. Textui vero Usuardo, post *veniens*, interserit: « cum Narcissus ejusdem urbis episcopus jam senex regeret ecclesiam; » et post *gubernaculum*, ponit *cum eo suscepit*. Demum præter quatuor supra nominatos, accedit: « Die decima octava, sancti patris Cyrilli archiepiscopi Hierosolymorum. » Et minoribus litteris: « Qui promptissimus defensor Apostolicorum dogmatum, maximas ab Arianis passus est persecutiones. » Plura de Cyrillo, egregio fidei propugnatore addi poterant, quæ videsis omnia fusius et accuratius in Actis explicata.

Die 19.

ad finem deletum est. Nec id obstat tamen quin A textus Usuardini codicis purus esse Sollerio videatur. Nec certe injuria eum eadem sit manus. At scitu dignum est, quia de causa tantum honoris deferat Pratensi codici : nempe quod omnes optimæ fidei

codices concorditer hoc die Calocerum posuerint. Argumentandi ordo videbitur fortasse præposterus, præsertim cum apud Sollerium Pratensis codex vetustatis titulo principatum teneat. Bouillart.

VARIANTES LECTIONES

Pulsanen. phrasim non nihil variat, ita scribens : *Qui de Siria oriundus veniens Italiam ibi apud Pennarensem urbem construxit monasterium multorumque servorum Dei*, etc. Greven. et Molan. etiam scribunt *Pennarensem*; Acta nostra *Paranensem*. Erravit Munerat. qui sic habet : *ibique penes Ariminensem urbem*, si Spoletinam vocasset condonari po-

terat. Praten. pro *Quintilli* legit *Quintili*, forte ex aliquo apographo Hieronymiano, certe sic in Adone non reperit. Munerat. aliam inflexionem sequitur, dum *Quintilla* feminae nomen viro supposuit; quod plures alii faciunt. *Brixia* scribunt codices mss. excepto. Pulsan., qui habet, *civitate Brixiana*. Greven. et Molan. *Brixia*.

OBSERVATIONES.

Joannes Peranensis vel *Panarensis* seu, ut in Actis nostris scribitur, *Paranensis* aliis *Pinnensis* nec Hieronymianis, nec Bedæ cognitus est, nisi quis suspicari velit Rabani verba Bedæ ascribi posse. Hic certe de Joanne agit, sed alio a nostris modo, et non satis accurate. In nostra itaque serie, apud Romanum parvum primum recurrit : *In Penarense civitate beati Joannis magnæ sanctitatis viri*. Vitam seu potius vitæ compendium, quod superest, vidit Ado et ex eo sua eduxit, quæ ab Notkero nonnihil abbreviata sunt, a Nostro ad solitam phrasim contracta. Atque hoc ordine rem processisse, mihi certum videtur, non eo quem recenset Henschenius, quasi nimirum diversa singuli elogia ex eodem fonte accepissent. Sic eundem Joannem celebrat Wandalbertus :

Bis septena Joanne eremi cultore coruscas.

Surrentinos martyres, aut sane affinia ipsis nomina, memorant Hieronymiana apographa, verum ut in textu nostro exprimuntur, ex Romano parvo videntur accepti, cum hac diversitate, quod ibi *Martice* scribatur, pro *Marci* et viii pro ix de *Quintillo*,

supra diximus. De hisce martyribus aliqua notat Florentinius sed multo accuratius et scrupuloserem rem discussit Henschenius, sic tamen ut lustratis multis codicibus omnibusque perpensis, cedere cogatur martyrologorum nostrorum, intellige Romani parvi, Adonis, etc., auctoritati, relicta confusione, quæ ex Hieronymianis seriè turbaret, nomina mutaret, augeret, transponeret. Superest *Calocerus*, ab Usuardo, nescio unde, eductus, forte ex prælongo elogio Faustini et Jovitæ xv Februarii a Rosweydo ex editione Adoniana revulso. Certe *Calocerus* non huc proprie, sed ad xviii Aprilis pertinere videtur, quod die in hodierno Romano et in Actis refertur. Studiose observavit Castellanus, nomen *Caloceri* in prætenso autographo Pratensi super inductione seu rasura ante facta inscriptum. Cæterum cum optimæ fidei codices nostri omnes, atque etiam recentiores cum eo concordent et hac die posuerint, non est quod de textus Usuardini veritate, tum hic, tum in aliis annuntiationibus, ullatenus dubitetur. De Calocero aliqua Papebrochio dicenda fuere in Responsionibus ad art. xi, a num. 56.

AUCTARIA.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. in textu puri sunt, ast eis subjungunt : « Item sancti Theodori episcopi. Ipso die Apollonii, Leoncii episcopi. »

Codex PRATENSIS, alius a prætenso autographo, habet in margine : « Apud Vizeliacum, translatio sanctæ Mariæ Magdalænæ. » Quæ translatio etiam notatur in pervetusto Calendario Bizantino S. Magdalænæ, et in Auctariis infra describendis.

LOVANIEN. in Joanne mutilus est. In Surrentinis purus. Tum : « Civitate Brixia, sancti Calocerii martyris, qui ingressus ante Adrianum, vidensque equuleos vacuos, et ministros torqueri, cum diceret Magnus est Deus Christianorum, ab ipso consummatus est. Eodem die in Bethleem Judæ, sancti Joseph nutritoris Domini. In Cæsarea Cappadociæ, natale sancti Theodori episcopi. Ipso die, Apollonii et Leoncii episcopi. » Vult dicere *Apollonii*, ut legitur ANTWERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN., DANC. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. qui in hisce Auctariis cum Lovaniensi plane conveniunt; in eo puriores, quod textum integrum præmittant.

CENTULEN. hæc habet : « In Italia, apud Penarensem urbem, sancti Joannis abbatis, magnæ sanctitatis viri. Eodem die apud Surrentum, sanctorum Quinti, Quintilli, Quartillæ, Marci cum aliis ix. »

ANTWERP.-MAJ. a præcedenti non multum differt. ROSWEYD. textui adnectit : « In Cæsarea, Theodori presbyteri martyris. Item in Africa, Apollonii martyris et aliorum quatuordecim. Landoaldi confessoris. In Bethleem, Joseph nutritoris Domini. »

BRUXELLEN., primo loco : « In Bethleem, sancti Joseph nutritoris Domini nostri Jesu Christi. Quem idem suus alumnus hic in terris, duodecim præcipuis honoribus decoravit, quos dominus Petrus de Alliaco episcopus Cameracensis, postea cardinalis, descrip-

sit. Apud Penarensem urbem beati Joannis eremitæ, admirandæ sanctitatis viri, qui prophetico spiritu plenus, Theodosio imperatori Christianissimo, victorias de tyrannis prædixit » Hoc annotasse sufficiat, cætera conveniunt. De Surrentinis et Calocero ut LOVANIEN. Sequitur : « In Cæsarea Cappadociæ, sancti Theodori episcopi et martyris. Ipso die, Apollonii, Leoncii et Joannis episcoporum. Et in Gandavo, sancti Landoaldi archipresbyteri et confessoris. Qui post beatum Amandum, episcopatum Trajectensem supra Mosam, novem annis ad ministravit. Quo tempore ipse sanctum Lambertum, in viam Dei induxit, ejusque corpus tempore Stephani papæ septimi Gandavum translatus est. »

HAGENOVEN., in textu purus, de Calocero habet auctarium jam descriptum. Deinde : « Item Cæsarea Cappadociæ sancti Theodori episcopi et confessoris. Ipso die, Apollonii et Leoncii episcoporum. Item Cabilone, sancti Agricolæ episcopi et confessoris. » Loco non suo.

AQUICINCT., post textum purum : « Item sanctorum Theodori episcopi, Apollonii et Léontii episcopi. Et sancti Landoaldi confessoris. »

PLESCHIONEM. : « In Africa sanctorum Lucilli, Bassi et sancti Leoncii episcopi. »

MATRICULA-CARTHUS.-ULTRAJ. hæc habet. : « Translatio beatæ Mariæ Magdalænæ. Joannis confessoris. Quinti et sociorum ejus martyrum. S. Joseph nutritri Domini. »

BIGOTIAN. signatus P. 5 : « Item sancti Theodori episcopi.

CLUNACIEN. : « Item Theodori episcopi Apollonii, Leoncii episcopi. » Servo interpunctionem.

VATICAN., num. 3949 : « In Cæsarea Cappadociæ,

sancti Theodori presbyteri. In Africa, sanctorum Lucilli, Bassi et sancti Leontii episcopi.

UGHELIAN. : « Item sancti Theodori episcopi. Ipso die, Apollonii, Leontii episcopi. » Ut supra.

ALTEPS. : « Ipso die, Apollonii et Leontii episcoporum. Item, sancti Theodori episcopi. Apud Wezeliacum, translatio sanctæ Mariæ Magdalene, ab Aquensi territorio ab loco qui Impelliacus dicitur. Ubi usque hodie a fidelibus populis condigno honore frequentatur.

STROZZ et MEDIC. : « Natale sancti Josephi... Apud Surrentum sanctorum martyrum Quinti, Quintilli Quartillæ et Marci cum aliis octo. Apud Brixiam sancti Calocerii martyris. Item, sancti Theodori. Apud Verzelliacum, translatio sanctæ Mariæ Magdalene. Ipso die, sanctorum Apollonii et Leontii episcoporum.

Editio LUBECO-COL. incipit : « Desponsatio gloriosæ semper Virginis Mariæ matris Dei sancto Joseph. In Bethleem Judæ, natale sancti Joseph nutritoris Domini nostri Jesu Christi. » De Joanne, de Surrentinis et Calocero, ut supra : Sequitur : « Monasterio Vercelliaco, translatio corporis beatæ Mariæ Magdalene ab Aquitania. In Cæsarea natale sancti Theodori episcopi et martyris. Ipso die, sanctorum Apollonii et Leoncii episcoporum et confessoris. Item sancti Lactini confessoris. »

BELIN., primo loco : « Natale beati Joseph, sponsi beatissimæ virginis Mariæ. » Secundo loco, de Calocero, quem episcopum facit. Tum de Joanne et Surrentinis. Demum : « Ipso die, sanctorum Apollonii, Leontii episcoporum. » In altera, editione, Apollonii

A et, ubi adjungitur. « Item translatio sanctæ Mariæ Magdalene. »

GREVEN. : Desponsatio gloriosæ semper Virginis Mariæ sancto Joseph. Transitus ejusdem beati Joseph sponsi genitricis Dei, qui et pater nutritius Salvatoris nostri digne meruit appellari. Ipso die, sanctorum, Apollonii, Bassi, Sorrenti, et Leoncii episcopi. Item, Theodori episcopi Cæsareæ Cappadociæ et confessoris. In Hibernia, sancti Lactini episcopi et confessoris. Landoaldi presbyteri et confessoris. Translatio beatæ Mariæ Magdalene ab Aquitania ad Vercelliacense monasterium. »

MOLAN. « Natale beati Joseph, sponsi beatissimæ Virginis Mariæ. Ipso die, sanctorum Apollonii et Leontii episcoporum. Item translatio sanctæ Mariæ Magdalene. In Cæsarea Cappadociæ Theodori presbyteri et aliorum septem. Depositio sancti Landoaldi episcopi et confessoris. Hic beatum Lambertum episcopum in pueritia nutritum et sacris litteris eruditum. Item, natale sanctorum sociorum ejus qui cum eo honorifice quiescunt apud Gandavum, in monasterio sancti Bavonis. » In editionibus aliis textui præfixit « S. Joseph, » sed litteris Italicis. In fine de Theodoro, ut supra. Tum : « In portu Ganda, depositio sancti Landoaldi confessoris et archipresbyteri. Hic beatum Lambertum. Item natale sanctorum sociorum ejus Amantii, diaconi Adriani internuntii et reliquorum, qui cum eo honorifice quiescunt apud Gandavum, in ecclesia sancti Bavonis. Ipso die sanctorum Apollonii et Leontii episcoporum. Vercelliaco monasterio, translatio sanctæ Mariæ Magdalene. »

XIII Kal.

Die 20.

In Asia, natalis sancti Archippi commilitonis beati Pauli, cujus meminit idem Apostolus in epistola sua scribens Colossensibus. Apud Britanniam, depositio sancti Chutberti, qui ex anachoreta, ecclesiæ Lindisfarnensis antistes totam ab infantia ad senium vitam miraculorum signis inclytam duxit. In Syria, sanctorum Pauli, Cyrilli, Eugenii cum aliis quatuor. Ipso die, sancti Vulfrani confessoris.

NOTE.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

In mendis ferme librariis aut typographis consistit. Scripsit *Colossensibus*, licet codices passim legant *Colosensibus*; pejus *Munerat. Collosensibus*. Sic item posui cum *Pratensi anachoreta* cum codices habeant *anachorita*; *Tornacen.*, *anacorita*. Rursus *Chutberti* cum plerisque, melius tamen legendum puto *Cuthberti*; Bedæ, Guthberti. Rabanus *Chudber-*

C ti; *Tornacen Cuthberti*. De cætero, *Siria*, *Cerilli*, tota pro totam in *Munerato*, notanda non sunt uti nec apud eundem *Nulfranni*, pro *Vulfranni* ut, habent codices omnes, quidquid *Pratensis* posuerit *Vulfranni*, quo forte modo scribendum est, licet nobis magis placeat *Wulfranni*; non ita *Wlfranni*, ut alii legunt.

OBSERVATIONES.

Archippi memoria reperitur in Romano parvo, consueto Adonis ductore, unde et mihi consequens videtur, ut in Adone ipso exstare itidem debeat, utpote, qui rarissime soleat prætermittere, quos in codice Ravennæ descripto invenerit. Visum tamen est Mosandro asteriscum appingere, signum videlicet exclusionis agermano Adonis textu : Rosweydeum secutus, in appendicem rejecit. Recte an secus id fecerint examinare hujus loci non est. Firmatur interim conjectura mea ex eo quod, Notkerus Adonis vestigiis presse inhærere solitus, de Archippo etiam meminert, idque ipsis illis ferme verbis, quæ Mosander et Rosweydeus martyrologo Viennensi abjudicarunt. Hæc sunt Romani parvi verba : *Archippi commilitonis Pauli apostoli*. Notkerus adjecit titulum *episcopi*, de quo, uti et de martyrii laurea antiquorum testimonia querit Henschenius nec reperit Tillemontius tomo I, pag. 289. *Commilitonem* suum vocat Paulus ipse ad Philemonem scribens, et de ejus ministerio loquitur ad Colossenses, unde appositæ est textus nostri formula. *Chutbertus*, vel *Cuthbertus* Lindisfarnensis, a Bedæ solo nomine ponitur, vocatus *Guthbertus*, ut supra diximus. Insigne elogium adjecit Ado, desumptum, ut proficitur, ex

ipsamet Vita a Bedæ descripta; quam in Actis nostris invenies. Adonis elogium Usuardus fere totum Notkerus plane integrum transumpsit. Aliud Rabanus proprio Marte conflat. Solum Cuthbertum canit Wandalbertus :

Tertia cum decima Cuthberti laude nitentes,
Anglorum ducit per mystica gaudia plebes.

Martyres Syriæ ex aliquo codice Hieronymiano probabilissime ab Usuardo educti sunt, etiam a Notkero commemorati, sed alia phrasi, post *Eugenii* addendo *Serapionis*, *Victorici* et aliorum, numero indeterminato. Henschenius in Actis, præter *Serapionem* et *Victoricum*, adjunxit socios alios quinque, suis expressos nominibus sed de eorum gestis nihil reperit. *Wulfrannus* Bedæ, Romano parvo, Rabano et Notkero incognitus, Hieronymiano Lucensi ascribitur apud Florentinum. Verosimillimum est solum diem ab Usuardo mutatum; ut qui in Adone ad xxiiii Aprilis *Wulfrannum* repererat huc ac proprium obitus diem, melius transtulerit. Unde motus fuerit, ut hunc potissimum diem seligeret, nolim conjectando statuere : sed prodit se citatus codex Lucensis, olim Fontanellensis seu S. Wandregisili, qui solus

de Wulfranno agit; uti se Anglicum ostendit antiquior codex Epternacensis, dum ad calcem adjicit: *sancti Cuthberti*. Si ex priori codice acceptum cultus diem volueris, non repugnabo; quamvis certum Wulfrannum ad genuina Hieronymiana minime pertinere, ut fatetur Florentinus. Interim laterculum, ut a nobis positus est, plane esse Usuardi-

num, sic certum opinor, ut in controversiam venire non possit. Vide Henschenii commentarium et Acta ab eo illustrata, cum quibus confer Observationes Mabillonis sæculo III Benedictino, parte I, a pag. 353, et, si potes, utriusque sententias compone, casque concilia cum altera Cointii, ad annum DCCIV.

AUCTARIA.

PULSANEN., in textu non nihil mutilus, subdit in fine: « Eodem die, vigilia sancti Benedicti abbatis. » Proprium id fuisse nonnullis Italicis monasteriis ex Pleschionensi infra patebit.

ANTUERP.-MAX. incipit a Cuthberto ex Adone: « In Britannis, natale sancti Cuthberti, qui ex anachorita, ecclesiæ Lindisarnensis antistes, totam ab infantia ad senium vitam, miraculorum signis inelitam duxit. Cujus dum undecim annis maneret corpus humatum, incorruptum, quasi eadem hora defuncti, simul cum veste qua tegebatur, inventum est. Scribit sanctus Beda presbyter in libello de Vita ipsius. Eodem die, sancti Archippi, commilitonis Pauli apostoli. In Fontella [Fontenella] monasterio, sancti Wlfrani episcopi, præclari in miraculis et doctrina viri. » Hæc de Wulfranno habet Ado XXIII Aprilis: causam nescio, certe *altum* ejus de hoc sancto *silentium*, non recte inuasit Mabilio in Actis Benedictinis, loco quem in Observationibus citavimus.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. puri sunt, excepta ultima annuntiationis formula quam sic legunt: « Monasterio Fontinellæ, sancti Wlfranni episcopi et confessoris. »

ROSWEYD. in hoc solo a puritate etiam deficit. Sic habet: « In pago Rotomagensi, sancti Wulfranni, Senonicæ civitatis episcopi. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANG. et editio ULTRAJ.-BELG., elogio Cuthberti hæc ex Adone post *duxit* inserunt: « Cujus corpus, sicut scribit Beda presbyter, undecim annis humatum, incorruptum cum veste, qua tegebatur, inventum est. » Tum in fine: « Monasterio Fontinellæ, sancti Wulfranni (variant in modo scribendi) episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. nova producit, ita incipit: « Prima dies sæculi, et principium temporis, in quo Deus cælum et terram creavit. Et ea die Josue, sicco vestigio cum Hebreis Jordanem transivit. Hæc die fuit Dominica in ramis palmarum, qua Christus vendentes eliminavit de templo. » Sequitur de Archippo et martyribus Syris, ut in textu. De Cuthberto fere ut codd. mediæ notæ, præterquam quod paulo pressius verbis Adonis inhereat. In fine: « Fontanellæ monasterio, sancti Wulfranni archiepiscopi et confessoris. Cujus corpus postea in Blandinio translatus est. »

HAGENOVEN. parum admodum differt a codicibus mediæ notæ. Omittit Bedæ titulum, *presbyter*; et pro *Wulfranni* inflectit *Wolframii*.

CENTULEN., hæc stylo suo: « In Britannii, depositio beati Cuthberti episcopi et confessoris, admirandæ

sanctitatis viri. Cœnobio Fontenella, depositio sancti Wulfranni Senonensis quondam archiepiscopi et confessoris. »

AQUICINCT., post *Archippi* addit *martyris*.

PLESCHIONEN., in fine: « Vigilia sancti Benedicti. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. deficit in martyribus de reliquis brevissime.

FLORENTIN. primo loco: « Natale Beati Joachimi, patris gloriosæ Virginis Mariæ et avi Domini nostri Jesu Christi. »

COD. MONTIS SANCTI.: « Natale vel passio Gertrudis virginis » Quid codex hic velit non satis perspicio.

EDIT. LUDECO-COL. convenit fere cum textu codicum mediæ notæ, sed in fine adjicit: « Eodem die sanctorum Sabeianet Pollionis, sociorum eorum martyrum. » De his videndus index Prætermisiorum.

BELIN., pro *Archippi* legit *Arcippi*. Secundo loco agit de martyribus Syris. Deinde: « Monasterio Fontenellæ, sancti Wulfranni confessoris. In Britannia, sancti Cuthberti episcopi. »

GREVEN. Wulfranno subjungit: « Iste Wulfrannus, comes et Senonensis episcopus, ad Frisiam transiens, Christi Evangelium prædicavit. Inde reversus, in monasterio Fontanellæ monasticum habitum sumens, in multa sanctitate cursum suum complens, quievit in pace anno Domini DCCXX. Eodem die, sanctorum Joseph et Claudii. » Quam apte hi duo conjungantur, vide in Actis. « Methis, sancti Urbicii episcopi et confessoris. Senonis, Guerici et Ebbonis, episcoporum et confessorum. » Vide Prætermisios. « Heriberti presbyteri et confessoris. Cui cum sanctus Cuthbertus episcopus diceret, se mignaturum e seculo; ille pedibus ejus advolutus rogavit, ut sibi a Domino impetraret, quatenus secum ad gaudia æterna transire posset: factumque est ut petierat. Item secundum aliquos hic, translatio est beatæ Mariæ Magdalenzæ. » De qua in Auctariis XIX.

MOLAN. de Wulfranno: « Senonum archiepiscopi, in Blandinio monasterio. Sancti Joachimi confessoris, patris beatæ Mariæ Virginis. » In posterioribus editionibus, mutatur Wulfranni annuntiatio. De Joachim, ut jam dictum. « Die vigesima sanctorum, qui nominantur patres in monasterio sancti Sabæ interemptorum. » Denum typis minoribus; « Coloniz ad gradus, obitus Rixæ, reginæ Hungariæ, neptis sancti Annonis episcopi. Cujus, non canonizata, corpus patet in magnis festis. » De ea agitur inter Prætermisios hoc die et XIX hujus.

XII Kal.

Apud Cassinum castrum, natalis sancti Benedicti abbatis, hujus vitam virtutibus et miraculis gloriosam, beatus papa scribit Gregorius. Alexandriæ, beati Serapionis anachoretæ, magnarum virtutum viri. In territorio Lugdunensi, sancti Lupicini abbatis, cujus vita sanctitatis, et miraculorum gloria illustris fuit.

NOTÆ.

Conveniunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Rosweyd.*, *AntuERP.*, *Max-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* Vix quidquam differunt codices mediæ notæ.

VARIANTES LECTIONES.

In una alterave transpositione consistunt. Textus habet: *Beatus papa scribit Gregorius*; Munerat., *Gregorius scribit*. Sic pro *illustris fuit*, ponit Tor-

nacen. *fuit illustris*. In AntuERP. et Max-Lubec. deest *sancti*, ante *Lupicini*. De *anachoretæ* dictum abunde est.

Die 21.

OBSERVATIONES.

Celeberrimum magni nigrorum monachorum patris Benedicti nomen ab antiquis martyrologis omnibus hoc die celebratur. Ejus meminerunt Hieronymiana apographa, ut Epternacense ad finem laterculi subtexens: *Et sancti Benedicti abbatis*, Corbeense ad calcem etiam: *Et depositio B. Benedicti abbatis*; quæ in Lucensi primo loco posita sunt. Beda non minus simpliciter: *sancti Benedicti abbatis*, ad quæ videri potest breve Flori elogium a nostro diversum. romanum parvum: *In Cassino castro, Benedicti abbatis*. Ado non longa oratione sanctum ornavit, cuius potiore partem mutuavit Noster, Notkerus totam sumpsit et aliquid addidit, non satis apte *Casnum Castrum cum Benevantanâ civitate* connectens. Rabano satis fuit dicere, quod *regulam monachorum scripserit cum magna discretionem*. De sanctissimi patriarchæ rebus gestis, translationibus et miraculis fusissime tractavit Henschenius, quæ si non sufficiunt, videsis Acta Benedictinorum variis locis a Mabilione designatis. Superest Wandelberti encomiastica versificatio:

Tum duodena fide Benedicti et nomine fulget;
Cœnobiale decus, duce quo lætatur in orbe

Qui hic secundo loco notatur *Serapion*, mihi non adeo obvius est, quam pluribus visus fuerit: nec plane liquet, utrum ex Hieronymanis primum profluerit. Ex variis Martyrologiorum effertur modis faxo id colligas. In præfatis Hieronymanis, decem circiter sociis præfigitur, hoc modo: *In Alexandria*,

PULSAN., pro singulari, opinor, in patriarcham reverentia, ita de Benedicto enuntiat: » Apud castrum Casinum, sanctissimi Benedicti confessoris atque abbatis. »

BELINUS item in hoc solum a puritate deficit, quod scribat *beatissimi*.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC., EDITIO., ULTRAJ.-BELG., puri etiam sunt, paucissimis exceptis, iis nempe verbis, quæ adjuvant, « in Dialogorum libro secundo beatus scribit, etc. »

CENTULEN. de Benedicto jam dicta verba etiam interjicit. In Serapione purus est. Breve Lupicini elogium rescindit. Tum in fine proprium loci: « Cœnobio Centula translatio sancti Vigoris episcopi [Bajocensis] et confessoris. » Vide Prætermisos, ubi rejicitur ad 1 Novembris.

ANTUERP.-MAJ. de Benedicto addit in Dialogorum libris, ut scripsit Ado. De Serapione cum textu. « Et in territorio Lugdumensi, sancti Lupicini abbatis Virensium (Jurensium), cujus vita sanctiatis, et miraculorum gloria illustris fuit. Corpus ejus in finibus Vesontionum, apud Latonense monasterium celebratur. » Hæc est altera encomii Adoniani pars ab Usuardo rescissa, in qua tamen legitur *Laocenense* alii scribunt *Laucenense*; Mosander *Lacionense*. Videantur Acta.

BRUXELLEN. in Benedicto convenit cum codicibus mediæ notæ In Serapione purus, sic de Lupicino: « In territorio Lugdunensi sancti Lupicini abbatis Virensium magnifici. Cujus Vita. Et corpus ejus in finibus Vesontionum in Laocensi monasterio celebratur. »

HAGENOVEN. hoc peculiare habet, quod totam fere sancti Benedicti vitam non longa laudatione complectatur, hisce verbis: « Hic cum foret juvenis scholas seculares reliquit et scholis divinis se tradidit. Et cum tentationes sentiret inter urticas et vepres se projecit, et curatus est. Hunc solus Romanus in specu latitantem per tres annos solus solvit, cui et ille victum ministravit. Hic spiritu prophetiæ claruit et monachorum regulas

A *Serapionis monachi, Josippi*, etc. Hic *martyrem* recoli, dubitari haudquaquam potest. Jam Romani parvi textum accipe: *Et Serapionis anachoretæ*. In eandem sententiam loquitur Ado: *Eodem, die beati Serapionis anachoritæ*. Ego hic *confessorem* intelligo, Adoni solo nomine cognitum, sine ulla patriæ, ætatis, aut habitationis distinctione, ut, quem inter plures Serapiones indicent auctores illi, prorsus ignores. Nec tenebras dissipant Rabanus et Notkerus; hic *Alexandriam* signans, sic loquitur, ut Hieronymiana secutus videatur, tametsi in Rabano legisset *depositio Serapionis*. Quid noster? *Alexandriam* quoque legit, fateor, a toto sensu patet, *Serapionem* aliquem *confessorem* indigitari. Quem obsecro? An *Arsinoitem*? An *Sidonium*? An *episcopum Thimucos*, de quibus hoc die Henschenius? An qui ex Baronii mente, ab Arianis exsilium passus est? An *Sindoneum* vel *Sindonitem*, qui a Bollandò xxiii Januarii pag. 308, col. 2, indicatus, nescio quo casu, in Actis nostris hactenus præteritus est? Multa hic quæro, quæ ad xxi Octobris, operosioris disquisitionis materiam præbere poterunt. Vide Henschenium hic, ac paucis Tillemontium tomo VIII, pag. 618 et alibi *Lupicinum* primum consignavit Ado, brevi contentus elogio, quod Usuardus altera parte truncavit. Notkerus multa de suo addidit ex ipsa, ni fallor, Vita, quæ a cœvo scripta in Actis reproduçitur. Pro textus Usuardini germana simplicitate abunde sufficiant citati codices tum mss. tum impressi.

AUCTARIA.

scripsit. Discretionem immundorum nimiam accepit a Domino. Abbas factus, durus secundum regulam fratribus dissolutus erat, unde vitreum vas cum veneno sibi ab eis oblatum, signo crucis confregit; et ad locum solitudinis suæ perrexit, ubi postmodum multis claruit virtutibus, ob quas multâ eum quotidie veniebant, et ideo ibidem duodecim monasteria construebat. Hic etiam præterea in contemplationis gratia singularis erat, et etiam visiones spirituales videbat, hoc est animam sororis suæ Scholatiæ et Germani episcopi Capuani ab angelis in cœlum ferri vidit. Diem etiam sui exitus ante annum sibi Dominus revelavit, quem et fratribus non abscondit. Ante sextum vero diem sui obitus febribus languere cœpit et sexto die in oratorium se portari fecit, et sepulchrum sibi aperiri, et tunc communionem accepit, et inter discipulorum manus, erectis in cœlum manibus, ultimum spiritum inter verba orationis efflavit. »

AMBIAN.: « Ipso die, translatio sancti Firmini episcopi et confessoris. » Colitur xxv Septembris.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ.: « Benedicti abbatis. Serapionis anachoretæ. Lupicini abbatis, fratris sancti Romani abbatis. »

Editio LUBECO-COL. vix quidquam differt a codicibus mediæ notæ.

GREVEN.: « Josephi, Ammonis, » Ex Hieronym. « In Hibernia, Endei abbatis. Amos eremite et confessoris. » Inter prætermisos rejicitur ad iv Octobris. « Romæ, felicitatis viduæ. » Ad xxiii Novembris. « Hic fecit Deus luminaria rerum. Item beati Benedicti monachi, de quo Gregorius refert 3 Dialog. quod ætate juvenis, sed moribus grandævus, a Gothis in elibanum succensum projectus et inclusus, altera die illæsus penitus inventus sit. » Hic remittendus est ad diem xxiii Martii.

MOLAN. agit de solo hoc Benedicto, expressius designans Gregorii locum, nempe 3 Dialog., cap 18. In aliis editionibus: « Die vigesima prima, sancti patris et confessoris Jacobi episcopi. » De ipso videnda sunt Acta nostra.

Narbonensi episcopo eidem urbi ordinatus antistes, fidei documentis præclarus virtutumque meritis ornatus, quievit in pace.

NOTÆ.

Sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.*, *Greven et Molan.*

VARIANTES LECTIONES

Ad paucissima redit. Pro *civitate* legunt *Herinien.* et *Muneratus civitatem*. *Praten.*, *Bytteris*; pejus *Tornacen.*, *Biternis*. Superest varia *Afrodiseii* efformatio pro qua *Praten.* *Afrodiseii*; *Herinien.* *Ajra-*

disii; *Munerat.*, *Afrodiseii*, quod legit etiam *Greven*. Optime, ni fallor, *Molan.* *Aphrodiseii*, servata nihilo minus manuscriptorum codicum fere omnium scribendi ratio, quam et in *Actis* præhabita video.

OBSERVATIONES.

Aphrodiseius seu *Afrodiseius*, utcumque demum scripseris, nomen non explico. Ægyptius is Græcus an Romanus fuerit, nusquam traditur. Hoc comperit, a solo Usuardo primum inventum atque in sacris Fastis consignatum esse: opinor ex *Actis* sancti Pauli Narbonensis, ubi cursim dicitur, in hujus locum Biterris ordinatus ut ab Henschenio hic ostenditur, ubi monet, *hæc fere omnia esse, quæ de sancto Afrodiseio dici secure queunt, cum aliæ narrationes non careant mendis*: quales non unas ex Maurolyco, Galesinio et aliis merito rejiciendas existimat. Porro antiquiores omnes martyrologi Hieronym., Rom. parvum. Florus et Ado: Rabanus item, Wandalbertus, Notkerus et post eos recentiores alii, de *Paulo* ipso, non de *Afrodiseio* hac die meminerunt. In *Actis* nostris longa fit enumeratio Martyrologiorum, in quibus hac die, et aliorum in quibus Paulus xii Decembris refertur, et nisi vehementer fallor tota differentie causa, soli et uni Usuardo imputanda est, a quo ferme cæteri acceperunt, qui xii Decembris Paulum consignant. Pauli elogium Ado inter Festivitates apostolorum retulit, Notkerus totum transum-

psit, pauculis de suo adjectis. Cæterum Usuardi auctoritas a Baronio sociisque Romani moderni emendatoribus, aut contempta aut neglecta est, expuncto plane ex toto Martyrologio *Afrodiseii Biterrensis* nomine, restitutoque *Paulo Narbonensi* ex Hieronymianorum apographorum, Romani parvi, Adonis, reliquorumque consensu. Nolim cum *Matricula Cartusiæ Ultrajectensis* suspicari, dubitatum a Baronio *Afrodiseius* pro *Epaphrodito* fuerit ab Usuardo suppositus; nam distinctis utriusque characteribus, discrimen apparet manifestissimum. Interim excluso *Afrodiseio Bitterrensi*, locum occupavit *Epaphroditus Terracinensis*. Nobis de vera Usuardi lectione nulla prorsus videtur subesse posse controversia, codicibus omnibus cum laterculo convenientibus. Et quamvis ad hodiernum Usuardi textum minime spectet laudatus Paulus Narbonensis, hic tamen visum est, Wandalberti de eo distinctioni subjicere:

Undecima antistes tribuit pia lumina Paulus.
Quo jure exultat proprio Narbona magistro,

AUCTARIA.

PULSANEN. textu puro subdit: « Item sancti Pauli confessoris: » præterito episcopi titulo ut faciunt codices alii, præsertim Hieronymiani.

ANTUERP.-MAJ.: « In Galliis civitate Narbonniæ natale sancti Pauli episcopi et confessoris, quem beati Apostoli ordinatum urbi Narbonniæ episcopum miserunt. Apud Chorinthus, beati Dionysii episcopi, cujus eruditione et gratia, quam habuit in verbo Dei, multi fruuntur usque hodie. » Dionysius hic Corinthiacus, de quo etiam alii codices agunt, spectat ad viii Aprilis. Sequitur in codice: « Civitate Biterris, depositio sancti Afrodiseii episcopi et confessoris. »

ANTUERP. MAX.-LUBEC. et **UGHELLIAN.** a reliquis codicibus Usuardinis dissident; ita enim legunt: « In Galliis civitate Narbonæ, natale sancti Pauli episcopi, discipuli apostolorum, qui a beato Paulo baptizatus, in Gallias directus, apud Narbonam episcopali dignitate donatus est. In Africa Saturnini et aliorum novem. » Abest totus Usuardi textus.

ROSWEYD., post textum: « In Africa, Saturnini martyris et aliorum novem. Alexiani diaconi. »

ANTUERP.-MAX., **ULTRAJ.**, **LEYDEN.**, **LOVANIEN.**, **ALBERG.**, **DANIC.** et **EDITIO ULTRAJ.-BELG.**, primo loco cum tribus supra citatis ponunt: « In Galliis civitate Narbona, natale sancti Pauli episcopi, discipuli apostolorum quia beato Paulo baptizatus. » etc. Secundo, de beato Saturnino martyre et sociis novem. Tertio ac ultimo, textum Usuardinum purum subjiciunt.

CENTULEN. hæc habet: « In Galliis civitate Narbona, sancti Pauli episcopi et confessoris, quem beatus Paulus apostolus ordinavit et ibidem direxit. Apud Chorinthus, beati Dionysii episcopi cujus eruditione et gratia, quam habuit in verbo Dei, multi fruuntur usque hodie. Civitate Biterris, sancti Afrodiseii episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. incipit etiam a Paulo, cujus elogium ex Adone nonnihil interpolavit. *Afrodiseium* habet secundo loco, et in eo purus est. Tertio refert Dio-

nysium, ut supra, Denique: « In Africa, beati Saturnini et aliorum novem. »

HAGENOYEN., de Paulo, ut **ANTUERP.**, supra. Sequitur *Afrodiseius*, ut in textu. Tertio loco de Saturnino et sociis. Demum: « Item Fidelis martyris. Colitur hic die sequenti. »

C. PLESGHONEN.: « In Africa, sanctorum Fidelis, Saturnini et aliorum novem. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ.: « Afrodiseii episcopi et confessoris. » Notat deinde ad marginem, in Romano Martyrologio *Epaphroditum* pro *Afrodiseio* positum.

VATICAN., signatus num. 5949, omisso textu sic legit: « Natale sancti Pauli episcopi, qui a beato Paulo apostolo, cum ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non sequitur impleto, clarus miraculis coronatus quievit. » Vide quæ dicuntur xii Decembris: Sequitur: « In Africa, sanctorum Fidelis, Saturnini et aliorum novem. »

FLORENTIN., in fine: « Apud prædictam Narbonam, sancti Pauli episcopi et confessoris. In Africa sanctorum martyrum Saturnini, et aliorum novem. »

EDITIO LUBECO-COL. incipit: « In Galliis etc. » ut **ANTUERP.** supra. Sequitur: « In Africa, beati Saturnini et aliorum novem martyrum, qui pro nomine Christi occisi sunt. » Tertio loco textus purus subjungitur.

BELINI prima editio eadem plane habet, quæ ex **ANTUERP.** superius. descripsimus; at in altera, textus superadditus est hoc modo: « Apud Septimiam [Septimianiam] civitate Bituris, etc. »

GREVEN.: « In Africa Saturnini, Dieroni et aliorum octo martyrum, Item Arionis. » De his consule *Florentinum* et *Acta* hoc die. « Thomæ comitis Lancastriæ et martyris. » Vide quæ de eo dicuntur in indice *Prætermisorum*. « Alexiani diaconi, Romæ, Theodulæ martyris. » Quæ ut ignota prætermittitur.

« Item secundum aliquos hic, natale sancti Pauli Narbonensis episcopi, qui in pridie Idus Decembris ponitur. Catharinæ viduæ et virginis. » Miror inter Prætermisos non esse notatam, quandoquidem in Romano hac die expresse ponatur. Vide Acta xxiv Martii.

MOLAN. idem habet de Paulo Narbonensi auctarium quod ex ANTWERP. dedimus cui præterea subiungit: « Eodem die, monasterio quod Eike dicitur, sanctarum virginum Herlindis et Relindis germanarum, et religiosarum, gloriosarum in miraculis. Trecas depositio sancti Cameliani antistitis. » Dein typis minutioribus: « Læ viduæ, de qua beatus Hieronymus scribit, quod viro defuncto conversa est, et monasterii princeps et virginum mater effecta. Catharinæ viduæ, filiæ beatæ Birgittæ, quam canonizavit Ur-

banus VI. Divioni. sancti confessoris Hilarii, Item Carthagine Octaviani archidiaconi, martyris, cum multis millibus virorum et mulierum, de quibus Gregorius Turon. lib. II Hist. Fran., cap. 3, in fine. » De Cameliano et Hilario vide Prætermisos. In Posterioribus omittitur Paulus. De Saturnino ut reliqui. De Cameliano, ut in prima. Sequitur: « Die vigesima secunda, sancti hieromartyris Basilei, presbyteri Ancyranæ ecclesiæ. In monasterio quod Eike dicitur, translatio sanctarum virginum Herlindis et Relindis germanarum. » Dein aliis litteris: « Parthenopoli civitate (Magdeburgi Saxonum), beatæ Margaretæ, quæ consecrata dicitur, virginis multæ patientiæ de cuius vita liber exstat. » In Actis præmittitur.

X Kal.

Die 23.

In Africa, sanctorum martyrum Victoriani, Frumentii et alterius Frumentii et duorum germanorum, qui persecutione Wandolica, ut scribit Victor Africanus episcopus, sub Hunerico rege, pro constantia catholicæ confessionis immanissimis suppliciis excruciat, egregio martyrio coronati sunt. In Antiochia, sancti Theodori presbyteri. Civitate Cæsarea, sancti Juliani.

NOTÆ.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., Rosweyd., Munerat., Belin., Greven et Molan.

VARIANTES LECTIONES.

In codice Rosweydi legitur *Frumentii* et *Frumentii* expuncta voce *alterius*. Lego *Wandalica*, ut omnino scribendum, et legendum est, efformatione et pronuntiatione nobis Germanis, aliisque affinis propria, de qua nil opus est plura notare. Praten., Pulsanen., Muneratus et alii scribunt *Vandalica*; Tornacen., *Vandalica*; Belinus, *Vandalica*. Munerat. pro *episcopus* posuit *apostolus*. Codex Rosweydi male ponit *Honerifico*; non multo melius Pulsanen., *Honorio* Belin, *Honorico*; Munerat, et

B Greven., *Honerico*. Evidens est agi hic de *Hunerico*, vel *Hunnerico*, ut promiscue scribitur. Munerati transpositio, *coronati sunt martyrio*, nihil in sensu immutat. Solus Belinus pro *Theodori* habet *Theodoli*, atque hinc Baronii *Theodulum* prodixisse verosimile est. Grevenus et Molanus. *In civitate*, redundat præpositio. *Affrica*, *Aphrica*, *martirum*, *supplitiis*, *Cæsarea*, menda sunt passim obvia. Codex Rosweydi deficit in voce penultima *sancti*.

OBSERVATIONES.

Illustris Africanorum martyrum classis plane abest ab Hieronymianis apographis, Beda genuino, Wandalberto et Rabano. Primus eam consignasse reperitur auctor Romani parvi distincte et clare: « In Africa, martyrum Victoriani. Frumentii, item Frumentii, et duorum germanorum Wandolica persecutione, sub Hunnerico rege passorum. » Hinc eadem classis ab Adone eruta, brevi elogio exornata est. Adonis sequaces et descriptores esse Usuardum et Nokterum, jam sæpe dictum et demonstratum est. Hic præfatum elogium fere immutatum transumpsit; Noster pauca inseruit, nempe, « ut scribit Victor Africanus episcopus. » Cætera ab Adone accepta esse, nimis quam manifestum existimo. Plura in Actis circa hosce martyres annotata et illustrata invenies. Atque inter alia, correctas variorum hallucinationes circa horum sanctorum martyrum veram patriam, palæstram, ætatem; quæ omnia ex ipsis gloriosorum martyriorum Actis ex Victore Vitensi illic productis, egregie confirmantur. Ex Hieronymianis apographis ab Usuardo educti sunt *Theodo-*

rus presbyter Antiochenus et *Julianus* Cæsarensis: ille satis distincte positus, atque iisdem plane verbis a Noktero expressus: hic autem ex aliqua cohorte abstractus, quæ Florentinium et Henschenium non parum exercuit, tum ut vera nomina, tum ut martyrii locum (siquidem omnes martyres vere fuerunt, ut in hisce codicibus supponitur) accurate designarent. Ea discutere cum hujus loci non sit, citatos auctores consulat, ejusque plura scire interfuerit. Interim Noster prudenter lauream reticuit. Unde vero *confessorem* duntaxat fuisse *Julianum* certo discere Baronius potuerit, equidem explorare nequeo. Satis nobis etabunde sit, textus Usuardini fontem, et germanitatem comprobasse. Satis mira est Wandalbertina combinatio, dum *Felicem Africanum* cum *Theodoro Anthiocheno* et *Juliano Cæsariensi* disticho suo ita videtur innectere, ac si eodem tempore, eodem loco et eodem martyrio coronati fuissent; quamvis et alibi hoc recurat. Sic canit:

Felix hinc decimum, et Theodorus cum Juliano,
Ornant, eximia virtutum laude ferendi,

AUCTARIA.

ANTWERPIEN., MAX.-LUBEC, UGHELLIAN., et codices octo alii, quos mediæ notæ appellare solemus, in prima annuntiatione purissimi omnes, in duabus ultimis, *Theodori* et *Juliani* deficiunt.

ANTWERP.-MAJ. cum prioribus fere convenit, sed legit cum. CENTULEN. *Victorini*, et addit in fine: « Apud Africam, beati Imidelis, » voluit dicere *Fidelis*, socii *Felicitis*.

CENTULEN. sic habet: « In Africa, sanctorum martyrum Victorini, Frumentii, et alterius Frumentii, et duorum germanorum, qui in magissimis [*lege*

D immanissimis] supplicii cruciati, gloriose coronati sunt. In Africa, beati Fidelis martyris. »

BRUXELLEN. in Victoriano et sociis fere purus est. Sequitur: « Adhuc in Africa, natale sancti Felicitis martyris. Item in Antiochia, sancti Theodori presbyteri et martyris. » Civitate Cæsarea, sancti Juliani. Et sanctæ Fidis martyris. Videtur hæc *Fides* esse, quæ vi Octobris colitur, ut habes in catalogo Prætermisorum.

HAGENOVEN. purus item in Victoriano et sociis, secundo loco sic scribit: « In Antiochia, sancti Theo-

dorici [*Theodori*] presbyteri et martyris, qui alapis multis est cæsus. Super scæpnum ligatus in tantum extenditur, ut octo pedum longus videretur. Post hæc duæ lampades ardentes, ejus lateri sunt appositæ, tandem occisus est gladio. » Videndum, an hic non indicetur *Theodoricus*, vel *Theodoritus* Antiochiæ sub Juliano apostata passus, de quo cum Usuardo agimus xxiii Octobris. Sequitur in codice ultima annuntiatio pura : « Civitate Cæsarea sancti Juliani. »

PLESCHIONEN. et VATICAN. signatus num. 5949 : « In Antiochia, sancti Theodori presbyteri, Pauli, Juliani, Sabini. » Vide Acta, ubi hos male conjunctos observabis.

ALTEMS. : « In monasterio Berkingensi, sanctæ Hildæ abbatissæ : Et die sequenti. » Imo vero die sequenti colitur, vocaturque ab aliis « Hildelitha. »

IX Kal.

Romæ, passio beati Pigmenii presbyteri. Hic Julianum apostatam a puero nutrit et sacris litteris erudit, a quo ipse postea in Tyberim pro fide Christi necatus est. In Mauritania, natalis sanctorum Romuli et Secundoli fratrum, qui pro Christo nati sunt. Apud Syriam, sancti Seleuci. Item in Phrygia, sancti Agapiti.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacem.*, *Pulsanen.*, *Rosweyd.*, *AntuERP.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* Addi possent omnes codices mediæ notæ, ut infra patebit.

VARIANTES LECTIONES.

AntuERP. et Max.-Lubec pro *Pigmenii presbyteri* male ponunt *episcopi* : Pulsanen. nullam dignitatem adjungit. Rursus AntuERP. et Max.-Lubec. pro *nutrivi* habent *enutrivit*. *Litteris sacris* in Greven. et Molan. perinde est. *Pratrum* omnes codices legunt, exceptis AntuERP. et Max.-Lubec. Hi etiam scribunt *Sirium* cum Tornacensi. Restitui *Phrygia* cum

BURDEGALEN : « Inventio sancti Lupi Andegavensis episcopi. » Inter Prætermisos remittitur ad diem natalem, xvii Octobris.

Editio LUBECO-COL. antepenultimo loco interserit : « Apud Africam, natale sancti Fidelis martyris. » Cætera satis pura est.

GREVEN. : « In Africa, beati Fidelis martyris. Item Piomoli [*alii* Thiomoli ex *Hieronym]*, Felicis. Theoderici martyris. » Inter Prætermisos rejicitur ad xxiii Octobris, ubi male citatur editio LUBECO-COL. quæ de eo non meminit. « Hilarie viduæ. » An hæc mater S. Afræ, an alia fuerit, divinari necdum potest. Vide etiam Prætermisos.

MOLAN. : « In Africa, natale Felicis et aliorum viginti. » Ita prima editio. In aliis sic habet : « Die vigesima tertia, sacrosancti martyris Niconis, et ministrorum discipulorum ejus, cum ipso martyrizatorum. Bergis, elevatio sancti Winoci abbatis. »

Die 24.

OBSERVATIONES.

Pigmenium hic denuo ignorant citati pridie martyrologi apographa, Hieronymiana, Reda, Florus, Rabanus, Wandalbertus; memorant alii, quorum semper antesignanus auctor Romani parvi, a quo primum nominatus et relatus est, his verbis : *Romæ; Pigmenii presbyteri et martyris, sepulti in cæmeterio Pontiani*. His non contentus Ado, longum elogium contexuit, probabiliter ex Actis sanctæ Bibianæ, in hac parte ut minimum valde depravatis. Viderat ea olim Bollandus notaveratque iv Januarii in *Dafrosa*; hujus *Flaviani, Pigmenii, Bibianæ, et aliorum Acta permista esse, et ejusmodi, ut haud levi emendatione egerent*. Henschenius vero hoc die, discussis cum Baronio præfatorum Actorum fictionibus, iisque præsertim, quæ in Adonis elogio continentur, indigna plane censuit quæ operi nostro insererentur. Quid si igitur placeat Tillemontii conjectura tomo V a pag. 119 et pag. 633 de *Epigmenio et Pigmenio*, qui ambo hoc die in Romano moderno referuntur, in unum conflandis? Certe sic manebit vera rei substantia, rescissis falsis circumstantiis. Hæc examinanda remittimus ad Acta xiv Septembris, ubi agetur de *Crescentio puero*, a prædicto *Epigmenio* baptizato. Interim totam Adonis historiam transumpsit Notkerus : Noster ita contraxit, ut cum brevitate sua, non item cum veritate conveniat. Atque hæc hactenus pro textu satis clara et plana sunt.

At non æque pervium est *Romulum* cum *Secundolo* connectere, et quidem fraternitatis vinculo ut facit Usuardus, verosimillime a vero aberrans primum ipse talis confusionis artifex quemadmodum ex Actis nostris manifeste colligitur. Neque enim ulli Hieronymiani codices ex quibus solis eos Noster

Molano, tametsi codices plerique, ut *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *AntuERP.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*; et *Greven.* legant *Frigia*; *Praten.*, *Phrygia*. *Rosweyd.*, *Frygia*. Fere exciderat monere, solum *Muneratum* pro *Secundoli*, legere *Secundi*, ut est in Romano moderno. *Grevenus* et *Molanus* ab aliis in eo discrepant, quod *Agapitum Seleuco* anteponant.

decerpere potuit, ita *Romulum* et *Secundolum* conjungunt, ut vel populares esse videantur, quamvis utrumque nomen exprimant. *Romulus* avulsus est ab insigni manipulo martyrum, quicum *Timolao* in *Cæsarea Palestinæ* coronatus est, ut ex Eusebio in Actis refertur. *Secundolus* vero ad aliam plane classem pertinet, quæ in *Mauritania* triumphavit. Potuit fortasse Wandalbertum vidisse Usuardus, ubi hunc versiculum legerit :

Romulus et nonam pariterque Secundolus implet.

Interim qualiscunque lectio Usuardi genuina est, atque in omnibus codicibus tum manuscriptis, tum excusis plane conformis, etiam in Centulensi, qui, ut in Auctariis patebit, sola phrasi a textu discrepat, fratris tamen titulo abstinens. Quid Baronium moverit, ut pro *Secundolo*, *Secundum* supponeret, nec hic divino. *Seleucus* item et *Agapitus* ex Hieronymianis apographis profluunt, unde a Nostro et in Actis positi absque ullo titulo, quidquid *Seleucum confessorem* faciat Baronius, *Agapitum episcopum*. Nam si de eo *Agapito* agitur, qui in Hieronymianis etiam sub *Agapi* nomine occurrit, is vere *Timolai* socius fuit, adeoque martyr Cæsariensis. An forte aliunde sumptus, et *Synadæ episcopus* fuerit. non satis perspicio : tacet Florentinius; Castellanus in Martyrologio universali ab Henschenio dissentit. De cætero certa nobis et indubitata videtur Usuardi lectio in laterculo proposita, quamvis fortasse sola penultima annuntiatio vera dici possit, utpote in omnibus Hieronymianis primo loco disertissime posita, ubi si quis titulus; non *confessoris* certe, seu *martyris* apponendus videtur.

AUCTARIA.

In *Tyherim* necatus est dicunt omnes, protex-

tus puritate citati. Melius Ado, de ponte præcipi-

tatus est, idque imitati sunt codices ANTUEP.-MAX., A ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et Editio ULTRAJ.-BELG., in quo solum ab Usuardina simplicitate deficiunt.

ANTUEP.-MAX., hic mutilus est, sic legens: « Romæ, natale sancti Pigmenii presbyteri. Hic Julianum apostatam atque impium a puero nutritiv, et litteris etiam sacris erudit. In Siria, natale sancti Eleuci. Ipso die, sanctorum Romuli et Secunduli, qui apud Mauritaniam pro Christo passi sunt. »

CENTULEN., modo suo: « Romæ, sancti Pigmenii presbyteri et martyris. In Syria, sancti Selenci. In Frigia, sancti Agapiti. Ipso die sanctorum Romuli et Secunduli, qui apud Mauritaniam pro Christo passi sunt. »

BTUXELEN. Pigmenii elogium ex Adone non parum interpolatum repræsentat. Dein cum textu: « In Mauritaniam, sanctorum Romuli et Secunduli fratrum et martyrum, qui pro Christo passi sunt. Apud Syriam sancti Seleucii [vult dicere Seleuci.] In Frigia, sancti Agapiti. Item sancti Lini martyris. » De quo vide Prætermisissos.

HAGENOVEN., alia de Pigmenio commentus est, ut facile fabulosis fabulosa exornantur. Sed iis rependens non immoramur. In Romulo et Secundulo purus est, nisi quod pro *Romuli* scribat *Remuli*. Sequitur: « Apud Syriam, sancti Seleucii martyris. Item in Frigia, sancti Agapiti martyris. »

In AQUICINCTINI collatione cum Usuardo Molani secundæ editionis facta, sic habetur: « Post sancti Agapiti addidit: Item sanctorum Agapiti, Romuli (vel forte Romici, nec enim potest commode legi) et Rogati. »

VICTORIN et REG. SUEC., signatus num. 130, adiungit: « Eodem die, sanctorum Victoris et Coronæ. » Proprium diem invenies in Prætermisissis, nempe XIV Maii.

PLESCHONEN. convenit cum Aquicinctino, clarius exprimens: « In Africa, sancti Agapiti Romuli, Rogati. » Quam apta sit ea conjunctio, vide in Actis, ubi melius suis locis tribuuntur.

MATIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT., solita brevitate:

VIII Kal.

Apud Nazareth civitatem Galilææ, Annuntiatio Dominica. In Sirmio, passio beati Hirenei episcopi, tempore Maximiani imperatoris, qui primo tormentis acerrimis vexatus, dein diebus plurimis in carcere cruciatus, novissime abscisso capite consummatus est. Romæ, sancti Cyrini martyris. qui a rege Claudio, post facultatum amissionem, post carceris squalorem, post multorum verberum afflictionem gladio intersectus est. Nicomediæ, natalis Dulæ ejusdam militis ancillæ, quæ pro castitate occisa est. In Antro insula sancti Hermelandi abbatis, cujus gloriosa conversatio miraculorum collaudatur præconio.

NOTE.

Codicem Usuardinum ex omni parte genuinum et purum nullum hodie reperio. Ex omni inquam, parte; nan multi in paucissimis deficiunt eaque ratione viam satis commodam textui erundo aperiunt. Sic Belinus sola transpositione aberrat, *Cyrenum* anteponeus *Irenæo*; qua in re cum solus et unicus sit, ab omnimoda puritate certo excluditur. Pratenis nævo infectus est, cum pro *Dulæ* scribat *Theolæ*, in quo licet tres alios codices Aquicinctinum Marchianensem et Rosweydinum consentientes habeat, nihilo magis simplicitatem Usuardinam repræsentat: et quidem Rosweydi codex purus esset nisi tertio loco inepte immisceret: *item natale sanctorum nongentorum*. Heriniensis item a puritate deficit primam annuntiationem sic exprimens: *Apud Nazareth civitate Galilææ, ut fides catholica credit, adoratur et prædicatur; Virginem Mariam Dominum parituram Gabriel angelus venerando*

« Pigmenii presbyteri et martyris Romuli et Secunduli fratrum martyrum. »

VATICAN., num. 3949: « In Syria, sancti Seleucii. In Africa, sancti Agapiti, Romuli et Rogati. »

Codex STROZZ: Apud Præsidentem [Persidem] sancti Simeonis archiepiscopi. » De quo plura in Prætermisissis.

Editio LUBECO-COL., de Pygmenio pure usque ad erudit. Subdit deinde: « A quo ipse postea in Tiberim pro fide Christi de ponte præcipitatus est. Cujus corpus inventum et collectum, sepultum est in cimiterio Ponciani, non longe a sancti Abdon et Sennen. In Mauritania, sanctorum Romuli et Secunduli fratrum, qui pro Christo et fide catholica passi sunt. Apud Syriam, sancti Seleuci confessoris. In Phrygia, sancti Agapiti martyris. Opido Tridentino, passio sancti Simeonis pueri et martyris. »

Belin., in textu non omnino purus, addit in fine: « Apud Præsidentem, sancti Simeonis archiepiscopi. » Est is qui colitur XXI Aprilis.

Greven.: « Saturnini, Cirini martyrum. Apud Tridentinum, beati Symeonis pueri, novi martyris, anno Domini MCCCCLXXV in hebdomada sancta a Judæis crudeliter occisi. Cujus sanctitatis Deus per crebra miracula testimonium præbuit. Hanini confessoris. Jobæ virginis, filiæ regis Persarum. » Vide catalogum Prætermisissorum.

Molan.: « Apud Præsidentem, sancti Simeonis archiepiscopi. » Sequitur typis minoribus: Apud Tridentum, passio beati Simeonis pueri, novi martyris, anno Domini MCCCCLXXV, in hebdomada sancta a Judæis crudeliter occisi. Daventriæ, obiit Florentius presbyter, qui fratres de communi vita instituit: cujus vitam Thomas a Kempis scripsit. Hæc prima editio. Aliæ: « Tridenti, passio beati Simonis pueri. In monasterio Wasleno, sanctæ Catharinæ abbatissæ, filiæ beatæ Birgittæ. Die vigesima quarta, præfestum Evangelismi. » Dein aliis litteris: « Cæsaræ, sanctorum octo martyrum, Timolai, Dionysii, Romuli, Pausæ, Alexandri, Alexandri, Agapii et Dionysii. Daventriæ, » etc. De martyribus Cæsariensibus videantur Acta.

Die 23.

salutat. Quæ verba ex aliquo Bedæ ms. Tornacensi, inter Bedæ Auctaria, etiam connumerata invenies, In Tornacensi Usuardo deest solum *Irenæi* elogium: In Pulsanensi expunctus *Hermelandus*. Atque item in Antwerp, et Max-Lubec. ubi et *Cyreni* elogium prætermisissum est. Muneratus pluribus mendis, opinor typographicis, deformis est, sed præcipuus error, quod post *annuntiatio Dominica*, adjungat *quæ alio nomine dicitur Incarnatio Domini nostri Jesu Christi*. Sic Grevenus et Molanus excludendi quia soli incipiunt hoc modo: *Jesus Christus Dominus noster passus est*. Codicum aliorum accessiones suo loco exhibebimus. Interim ex jam citatis citandisque, germana Usuardi simplicitas ea ratione elicit, quod in laterculi sententiam plerique omnes conspirent, ut collatis defectibus excessibusque facillime datur intelligi. His positus.

VARIANTES LECTIONES.

Superest fontes indicare, ex quibus Usuardum sua hausisse credimus. Ac primo quidem, hæc et

Hieronymianorum omnium concurs hodierna commemoratio: *Hierosolymis Dominus Jesus Christus*

crucifixus est. At non ita conveniunt in ejus *Annuntiatione* aut *Conceptione*, quæ in Epternacensi plane desideratur. Hæc in Beda brevissime ponitur: *Annuntiatio Dominica.* Rabanus scripsit: *Annuntiatio Dominica incarnationis;* Romanum parvum, *Annuntiatio Dominica et Crucifixio.* Ado autem, rescissa crucifixione, nec Hieronymiana nec Romanum parvum ex toto secutus. Bedam nonnihil auxit, præfixa nempe *civitate Nazareth*, in qua mysterium peractum est; ea plane phrasi, quam ex ipso Noster in laterculum suum transtulit. Adonem hic Rosweydi intelligo, non qualis a Mosandro editus est, in quo et crucifixio, et Jacobi apostoli martyrium, cum immolatione Isaac aliisque Christi typis hoc die conjunguntur. Notkerus Bedæ, Rabani et Adonis verba in unum commiscuit. De hac solemnitate nihil est quod Henschenii Commentario magnopere superaddi possit au debeat. Audi modo Wandalbertum.

Angelus octava venturum nuntiat Agnum.

Agnus et ipse cruce mundi pro morte levatur.

Qui hic secundo loco est, sic quarto et ultimo memoratur in Romano parvo: *Apud Sirmium, Irenæi, episcopi et martyris*, quo etiam ordine refertur ab Adone cum elogio, quod totum in Notkerum transiit, a Nostro modice attemperatum, sic tamen, ut nihil non ex eodem acceperit. *Irenæi Sirmiensis* Acta procul dubio olim vidit Ado, quæ multis sæculis neglecta, a Joanne Gamansio nostro primum eruta sunt, a Papebrochio edita et illustrata, Græce etiam floridiori oratione, ad voluminis calcem adjecta. Latina ipsa, inter Sincera et Selecta merito a Ruinartio computata sunt a pag. 432, de quibus videri etiam potest Tillemontius tomo V, a pag. 250 Quod vero *Irenæus* in Actis editis passus dicatur *viii Idus* seu *vi Aprilis*, potuit olim lectum esse *viii Kal. Aprilis*.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ.: « In Nazareth civitate Galileæ, Annuntiatio Dominica, quando missus est Gabriel angelus a Deo in civitatem Galileæ ad beatam Mariam virginem, et dixit ei: Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Ipsa, ut vidit eum, mota est in introitu ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait ei angelus: Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum; ecce concipies in utero et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Quæ tanto nuntio clarificata, Spiritu sancto fecundata, ab illo, qui de illa carnem sumere dignatus est, præ omnibus sublimata in æternum venerabiliter est benedicta. Apud Sirmium, natale sancti Hyreni episcopi et martyris, sub Maximiano imperatore. Romæ, sancti Cirini martyris. » In duabus ultimis purus est. Pro *Antro* insula, videtur legere *Antico*, sed pejus in margine corrigitur, in *Andro* insula.

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVAN., ALBERGEN., DANIC. et Editio ULTRAJ.-BELG post *Dominica*, subdunt: « Eodem die, Dominus noster Jesus Christus Hierosolymis crucifixus est et Isaac immolatus. » Item post *Romæ*, legunt, « in cœmeterio Pontiani. Deficiunt omnes in annuntiatione ultima.

CENTULEN.: In Nazaret civitate Galyleæ, Annuntiatio Dominica, quando angelo annuntiante et virtute Altissimi superveniente, Virgo intemerata Filium Dei vivi paritura concepit. Eodem die Hierosolymis, idem Deus Dei Filius crucifixus est a Judæis. In Sirmio, sancti Herenei episcopi et martyris. Romæ, sancti Cirini martyris. Nicomediæ, sanctæ Dullæ martyris. In Antro insula, sancti Erculandi abbatis. » Habes supra verum nomen.

BRUXELLEN., solito auctior, multa hic congerit: « Apud Nazareth civitatem Galileæ, Annuntiatio beatæ Mariæ semper Virginis. Eadem die, plasmatio Adæ et ejectio ejus de paradysio. Apud agrum

A Variant Martyrologia. Ego Sirmiensi Irenæum in Hieronymianis vi Aprilis nullus deprehendo: fa-teor in Floro et Rabano signari, imo a Notkero utroque die; servandam tamen ne quidquam immutandam antiquam Martyrologorum nostrorum lectionem, plane censeo.

Cyrinus, aliis *Quirinus*, in Romano parvo et Adone tertium locum obtinet. Hic ex Beda, atque iisdem verbis sumpsere Rabanus et Notkerus, quæ ex Actis sancti Valentini, seu Marii, Marthæ et Abachum, de eo paucis recitant. Adonem nihilominus deserit Usuardus aliam phrasim ex eodem fonte substituens. De præfatis Actis satis alibi dictum est, vide Henschenii commentarium, et alia, quæ recentius de Cyrino ibi tradita sunt, quorum compendium habet Tillemontius tomo IV, pag. 677. *Dula* ex Hieronymianis reperitur: *In Nicomedia, natale Dulae.* Romanum parvum: *Nicomediæ, Dula martyris.* Beda et ex eo Rabanus: *Natale Dulae, ancillæ militis, quæ pro castitate occisa est.* Ado utrumque textum conjunxit, quem ex ipso sibi vendicarunt Usuardus et Notkerus. Nec eorum quisquam est, qui *Theodolam* Hieronymianorum cum *Dula*, quæ forte a conditione nomen traxit, eandem esse putaverit, quod tamen visum est Castellano in brevi notula ad Martyrologium universale, inde, meo quidem judicio, expungenda, reposito in textu non *Theolæ*, sed *Dulæ* nomine, quod in ipso Romano legitur. *Hermelandus* antiquioribus omnibus ignotus, ab Usuardo primum productus est; et recte in *Antro* Ligeris insula modo fluminis aquis absorpta, non in *Andro*, tot terrarum spatii divisa, quemadmodum male legit codex maximus Ultrajectinus, quem ad aliorum distinctionem, *Rosweydi*, seu *Rosweydinum* nuncupare solemus.

C Damasenum, Abel primus martyr pro justitia occisus est. Quem Christus in Evangelio laudat, et quem nos in canone missæ quotidie nominamus. Eadem die, Melchisedech primus sacerdos, Abraham panem et vinum in figura sacramenti Eucharistiæ immolavit. Et hic Melchisedech etiam canonici missæ inscriptus est. Ipso die, Abraham filium suum Isaac super altare obtulit Deo in figura Dominicæ passionis. Adhuc ipso die, transitus filiorum Israel per mare Rubrum. Eadem die, decollatus est beatus Joannes Baptista. Apud Jerosolymam, Dominus noster Jesus Christus pro redemptione mundi crucifixus est. Et sanctus Jacobus apostolus, frater Domini, ea die occisus est. Et sanctus Petrus de carcere Herodis per angelum liberatus. Romæ, sancti Cyrini martyris, qui post multorum verberum afflictionem interfectus a Claudio, et in Tybrii jactatus, in insula Licæoniæ inventus, in cimiterio Pontiani sepultus est, ut scribitur in passione sancti Valentini. Apud Smyrnum [Sirmium] sancti Hyreni episcopi et martyris, qui tempore Maximiani imperatoris sub præside Probo, post acerrima tormenta capitis abscissione martyrium consummavit. In Nicomedia, sanctæ Dullæ ancillæ... Et depositio sancti Ermolendi abbatis et confessoris, cujus gloriosa conversatio, præconio laudatur miraculorum. »

HAGENOVEN.: « Apud Nazareth Galileæ, Annuntiatio Dominica. Nota quod in hac die multa mirabilia facta sunt, quæ notantur in his versibus: »

Salve, festa dies, quæ vulnera nostra coerces.

Angelus est missus. Est Christus in cruce passus.

Est Adam factus et eodem corpore (*alias*, tempore) Iapsus

Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.

Offert Melchisedech. Isaac supponitur aris.

Est decollatus Baptista Christi Joannes (*alias*, Christi Baptista (beatus).

Est Petrus ereptus, Jacobus sub Herode peremptus.

Corpora sanctorum cum Christo multa resurgunt.

Latro dulces tamen cum Christo (*alias*, per Christum) suscipit (amen).

« Qui latro cum Christo crucifigitur, ubi Christum verum Deum confitetur et veniam postulat et impetrat, et contrafactis cruribus in cruce spiritum reddidit Creatori. In Syrimo [Sirmio] passio beati Hyreni episcopi et martyris, etc., » cum textu. Pro *Antro* insula, legit *Nutro*.

VICTORIN. addit : « Eodem die, sanctorum Taraci, Probi et Andronici. » Spectant ad v Octobris.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Annuntiatio Dominicæ Incarnationis. Romæ, Cirini martyris. Hermelandi abbatis. »

REG. SUECIÆ. signatus num. 130 : « Eodem die, sanctorum Taraci, Probi et Andronici. Apud Smirnam, beati Traseæ episcopi et martyris. » Remittitur ad xv Octobris.

FLORENTIN. : « Ipso die, consecratio cathedralis ecclesiæ Florentinæ, sanctæ Mariæ Floris, per summum pontificem Eugenium IV, anno Domini MCCCCXXXVI. » Quæ sequuntur obscura sunt : Anno vero MCCCCLXXXI Sixtus IV pontifex jubileum hoc a [puto dicere velle hoc est] plenariam indulgentiam concessit, et Innocentius VIII successor, primo anno pontificatus confirmavit. »

DIVIONEN. S. Benigni : « Bajocas, sancti Ragnoberti episcopi et confessoris. Ad xvi Maii.

EBRIO LUBECO-COL. : « In Nazareth civitate Galileæ, incarnatio Filii Dei. Et annuntiatio beatæ virginis Mariæ, quando missus est Gabriel angelus ad eam, et dixit ei : Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ tantonuntio

A clarificata, Spiritu sancto fecundata, qui de illa carnem sumere dignatus est, ab illo præ omnibus sublimata, in æternum venerabiliter benedicta. » Sequitur de crucifixione, de Isaac, de Hyreneo, de Cyrino, de Dula, fere ut in BRUXELLEN, supra. « In Antro insula, sancti Hermelandi... » ut in textu.

B GREVEN. : « Passio sancti Jacobi Majoris apostoli. Item Josiæ scribæ et martyris cum beato Jacobo decollati. » Vide Prætermisos. « In Nicea, Victorini, Alexandri, Eufratæ, Castulæ, Nicostrati, Lucillæ et aliorum quadringentorum martyrum. Immolatio Isaac filii Abrahæ patriarchæ. Item Abel justi, Veteris Testamenti protomartyris. Transitus filiorum Israel per mare Rubrum. Victoria beati Michaelis contra draconem. Item, Symeonis abbatis. » Vide Prætermisos. « In Altona castro comitatus de Marka, sancti Eynardi eremita et confessoris. Veronicæ sanctæ matronæ, cui Dominus imaginem faciei suæ sudario impressam reliquit. » De hac vera icone consule Prætermisos, Responsiones Papebrochii variis locis, et alios ab ipso citatos.

MOLAN. litteris Italicis, post *gladio interfectus est*, inserit ex Beda : « Scriptum est in passione sancti Valentini. » Aliæ editiones alijungunt : « Item ipso die, depositio sanctissimi Humberti, episcopi et confessoris Christi, virtutibus et miraculis gloriosi. Eodem die, genesis mundi. » Tum de Isaac, de transitu maris Rubri, et victoria Michaelis.

VII Kal

Apud Pentapolim Libiæ, natalis sanctorum Theodori episcopi, Hirenei Diaconi, Serapionis et Ammonii lectorum. Romæ via Lavicana, sancti Castoli martyris, qui, ut in gestis beati Sebastiani legitur, a persecutoribus tertio appensus, tertio auditus, in confessione Domini perseverans, missus est in foveam, et dimissa super eum massa arenaria, martyrio migravit ad Christum. In Sirmio, sanctorum Montani presbyteri et Maximæ in mare mersorum.

NOTE.

Conveniunt hodie *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Pentapolim habent *Munerat.* et *Greven.* Scio legendum *Libyæ*, ast in consensu codicum omnino omnium, solo *Molano* excepto, putavi eorum lectionem in textu servandam. Sic iidem omnes habent *Hireni* vel *Hyreni*. Prætulim modum priorem, quod ita legant *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, et *Grevenus*, quidquid alibi legam *Irenei*. *Greven.* et *Molan.* pro *Ammonii* male ponunt *Ammonis*. Præcipua difficultas in nomine *Castoli* vel *Castuli*. Certum est, antiquos omnes legere *Castuli*. Verum æque certum videtur Usuardum legisse *Castoli*, si vetustiorum nostrorum codicum auctoritate niti

C possumus. Atqui ita exprimunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Munerat.* et *Grevenus*, quos hic sequimur, etiam errantes. *Pulsanen.* forte ad majorem emphasim addit, *tertio in confessione* : atque item *martyrio coronatus migravit*. Turpiter labitur in fine, scribens : *In Sirmia, sancti Vincentii presbyteri et Maximi*. Reliquæ variantes lectiones, mera sunt librariorum sphalmata. Sic *Munerat.* *Maximæ in Maxime in mare*, etc., frustra repetito nomine *Maximæ*. Sic *tertio, arenaria, Syrmio, Smyrnia*, etc.

OBSERVATIONES.

Prima *martyrum Pentapolitanorum* classis non obscure signatur in apographis Hieronymianis, sed luxatis hinc inde nominibus et tacita positione seu loco certaminis, qui in solo Epternacensi clarissime exprimitur : *In Pentapoli Libiæ, Theodori episcopi, Hirenei*, etc. Romanum parvum socios non novit, aut certe studiose exclusit, ita legens : *Apud Pentapolim Libyæ, Theodori episcopi*. In Adone tota nostra annuntiatio ad verbum posita est, quam ex ipso Notkerus quoque deduxit. Nec quidquam præterea de his sanctis memoratu dignum reperitur, nisi cui adlubeat ex Dextrinis aut id genus commentis, speciosas fabellas degustare.

Castulus in laudatis codicibus Hieronymianis primo loco ponitur, cum ea diversitate seu nominis, seu loci sepulturae quæ ab Henschenio et Florentino abunde explicatur. Primo item loco est in Romano parvo : *Romæ, sancti Castuli Zetarii pa-*

latii. Hisce superadditum ab Adone elogium ex Actis sancti Sebastiani, apud nos cap. 22, num. 89, verbatim desumptum. Quod hic lectorem monitum volui, ne forte Flori elogium legens, existimet, alterum alteri unquam fuisse cognitum, ea nempe causa, quod in plerisque hic ambo convenient. Dicam quod res est, uterque ex eodem fonte eadem hausit atque eatenus belle concordant, at ex solis reliquis constare potest, proprio singulos Marte sua disposuisse. Notkerus de more Adonem secutus est ; Noster solita compendii ratione utitur ; Rabanus ex aliquo codice Hieronymiano pauca sua descripsit.

In *Montano* et *Maxima* consignandis, præeunt denuo Hieronymiana, concordantes sunt reliqui martyrologi omnes, solo Romano parvo excepto. Deipsis et quadraginta eorum sociis agunt Henschenius et Florentinus. Beda sic notat : *In Sirmio, Montani*

presbyteri, maximæ uxoris ejus et aliorum xi. Rabanus ultinam clausulam expunxit, quæ a Nostro quoque omissa est, servata ac æteris. Imo conjuges fuisse tradunt præter Bedam, Hieronymianam, Ado, Rabanus. Notkerus, Wandalbertus et recentiores plurimi. Curid Usuardus retineuerit, fateor me haud satis conjicere. Minus etiam intelligo, quid eum movere potuerit ut, neglectis Adonis verbis, qui eos in *fluvium præcipitatos* disertissime asserit, maluerit ipse scribere, *in mare mersorum*. An Sirmium

A civitatem esse plane mediterraneam, eum ignorasse dicemus? Id fatendum arbitror, cum et alibi geographia non satis peritum fuisse Usuardum, satis ostenderit. Nulla etiam de his sanctis Acta supersunt: neque enim *Firmium*, vel *Firmum* Italiae, aut *Seati Firmium* Hispanæ, salva veritate, eos transferri posse existimamus. Sit etiam locus sacris Wandalberti Musis:

Septima Montanum memorat cum conjugē sancta,
Atque simul quadragesimo eum martyre passum.

AUCTARIA.

ANTWERP., MAX. ULTRAJECT., LEYDEN., LOVAN., ALBERG., DANIC. EDITIO ULTRAJ.-BELG. post textum purum subdunt: « Eodem die, natale sancti Lugderi (Luidgeri, Lutgeri, Luidegeri) Monasteriensis episcopi et confessoris. » Addit præterea ALBERGEN. « Qui verbum vitæ longe lateque disseminans multis claruit virtutibus et miraculis. Nam in ejus felici transitu circa medium noctis, lux de cælo veniens, totam illustravit provinciam. Floruit temporibus Caroli Magni, qui et ipsum primum Monasteriensi præfecit ecclesiæ. Sepultus quiescit in Werdena. »

ROSWEYD., tertio loco: « Eodem die, sancti Luitgeri, episcopi et confessoris. In Symio, sanctorum Montani presbyteri et Maximæ uxoris ejus, [qui] comprehensi missi sunt in fluvium. Et aliorum quadraginta martyrum. »

ANTWERP.-MAJ. et CENTULEN incipiunt: « Romæ, passio sancti Castuli martyris. Eodem die, apud Pentapolim.... » pure. « Apud Cyrinium [Sirmium] sancti Montani presbyteri et Maximæ uxoris ejus, in mare mersorum. »

BRUXELLEN.: « Septima dies seculi, in qua perfecti sunt cælum et terra, et omnis ornatus eorum, et in qua Deus cessavit ab omni opere quod patrat. Unde et ea die Christus quievit in sepulcro. Romæ via Lavicana, in cimiterio ejusdem, sancti Castuli martyris. Qui cum esset Zecharius palatii ethospes sanctorum, ut in gestis sancti Sebastiani legitur, a persecutoribus tentus et cruciatus, dum in confessione Domini Jesu persisteret, missus est in foveam, et super eum massa arenaria dimissa. Et sic cum palma martyrii migravit ad Dominum. Apud Syrium natale sanctorum Montani presbyteri et Maximæ uxoris ejus, in mare mersorum. Et depositio sancti Lutgeri episcopi et confessoris. »

HAGENOVEN., in prima et secunda annuntiatione satis purus, de Castulo post *migravit ad Dominum*, addit, quod satis legere nequeo, nec usquam alibi reperio: « Hic vero a manu est translatus in Messhg. » De Montano et Maxima cum textu. Sequitur: « Eodem die in monasterio Westphaliæ civitate, depositio sancti Lugderi ejusdem civitatis episcopi, qui legitur fuisse Capellanus Karoli Magni et socius sancti Mullibrordi [Willebrordi]. Hic aucas [anser] silvestres in domum suam, pro damno sibi ab eis illato, agitavit. Ex quibus unam mortuam restituit, et omnibus interdixit ut numquam in hereditate ejus damnum facerent, quod adhuc durat. » De miraculi veritate et duratione alibi inquirerendum.

AGRICINCR. post « Castuli martyris, » habetur: « Zetarii palatii. »

PLESCHIONEN. VATICAN., nrm. 8949, adjiciunt: « Sancti Longini martyris. » Vide supra, xv.

MATRIC. CARTHUS.-ULTRAJ., cæteris omissis, ita habet: « Ludgeri episcopi et confessoris, patroni ecclesiæ in Loenen, qui fuit de sociis beati Gregorii Trajectensis episcopi. »

ALTEMPS. « In Africa, Victoris, Saturnini, Solutoris et aliorum duodecim. In Sebastia, sancti Petri episcopi. In Eracleo, Martialis episcopi. In Antiochia Timothei, Theogenis et Macharii. » Similia habet Belinus infra. Consule Acta et Prætermisissos.

EDITIO LUBECO-COL. incipit: « Colonia Agrippina, in ecclesia sancti Augustini, memoria sancti Constantii martyris, qui fuit de societate sanctorum

Maurorum unus. « An ex Thebæis? vide Prætermisissos. De Theodoro et sociis pure. In Castulo quem *Palatii oratorem* facit non multum differta a BRUXELLEN. Item in Sirmiensibus, nisi quod addat: « Corpora eorum non longe ab urbe inventa sunt. Treveris beati Felicis vicesimi primi ejusdem loci episcopi et confessoris. In monasterio Verdensi, depositio sancti Lutgeri primi Monasteriensi episcopi et confessoris. Eodem die, sancti Mohallok episcopi et confessoris. »

B BELIN. prima editio proxime ad puritatem accedit; in secunda hæc immiscetur: « In Sebastia civitate, Petri episcopi. In Aracleo, sancti Martialis episcopi. In Celer, sancti Cassiani episcopi in Antiochia, Timothei, Diogenis, Macharii, et Maximi et Theodori episcopi. In Africa, Victoris, Saturnini, Solutoris et aliorum duodecim. » Dixi jam supra, de hisce consulenda Acta et Prætermisissos.

C GREVEN.: « Serotini martyris. Item Petri, Martiani. Capini, Kyliani. » Vide indicem Prætermisissorum. « Romæ, sancti Quirini martyris, tempore Claudii pro Christo gladio interfecti: An Cyrini, de quo xxv Felicis secundi, archiepiscopi Treverensis et confessoris. In monasterio Verdensi, depositio sancti Lutgeri, primi episcopi ecclesiæ monasteriensis et confessoris. Qui eruditus ab Alcuino abbate, viro doctissimo, Eboracii diaconus, Coloniae vero presbyter ordinatus, genti Saxonum et Frisonum Christi Evangelium annuntiavit, vitæque et miraculis clarus quievit in pace. Item sancti Mohallok episcopi et confessoris. In Hibernia, Mottelogi abbatis et confessoris. » *Mochellocum* sive *Kellennum* unum admittunt Acta, sive is episcopus, sive abba fuerit. « Apud Coloniam Agrippinam, in ecclesia heremitarum sancti Augustini, commemoratio Constantini martyris, de societate sanctorum Maurorum. » Vocatur hic supra *Constantinus* in Actis prætermisissos.

MOLAN. de Castulo in textu litteris Italicis ex Adone ponit: « Cum esset Zetarius palatii et hospes sanctorum. » Tum in fine: « Item in Uverdena, depositio sancti Lugderi episcopi et confessoris, qui fuit episcopus primus monasteriensis, tempore Caroli Magni imperatoris. Eo tempore Carolus prædictus morabatur in Aquis palatio, dum sanctus Ludgerus migravit ab hoc sæculo. Qui eadem hora progrediens foras cum ab aliquo, nomine Aquo, astrologii, ut cognitionem perciperet stellarum, inspectione intentus maneret, vidit splendorem ignis magnum de cælo venientem, et totam provinciam illustravit: et etiam in oculis totius terræ Franciæ, lumen apparuit visu mirabili. Verum aliquanto tempore elapso, contigit Grifridum, nepotem sancti Ludgeri, qui in exequiis sancti viri interfuit, ad palatium regis venire. Quem cum rex de sancti viri transitu interrogasset, et diem et horam requisisset et ille cuncta per ordinem retulisset, agnovit rex eodem momento suum amatorem ad Dominum migrasse, et quod ipsum lumen ei fuisset a Domino cælitus ostensum. Proinde intelligi datur, quam clara ejus anima in conspectu Domini venerit. Eadem die, beati Felicis episcopi Treberensis. In Laubaco cænobio, elevatio corporis sancti Ursuari episcopi et confessoris. » In editionibus aliis de Ludgero, paucis. Ad Felicis Treverensis, additur *secundis*.

Demum : « Lobus, elevatio sancti Ursuarii episcopi A Baptistæ. » Melius hæc ad diem natalem, qui celebratur xviii Aprilis.

VI Kal.

In Ægypto, depositio beati Joannis heremitæ, qui inter cætera virtutum insignia, etiam prophetico spiritu plenus, Theodosio imperatori Christianissimo victorias de tyranno prædixit. In Pannonia, sancti Alexandri martyris. [Addit Bouillart, : « Ipso die sancti Eucherii Turonensis episcopi.]

Die 27.

NOTE.

Magna codicum consentio *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antuerpien.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat. Belin.*, *Greven.* et *Molan.* Quibus accedunt *Antuerp.*

Max., *Ultract.*, *Leyden.*, *Lovanien.*, *Alberg.*, *Danic.* et Edit. *Ultraj.-Belg.*

« Hoc die sanctum Eucherium debuisse ab Usuardo collocari, non male negant Castellanus et Solle rius. Sed collocatum fuisse, nemo nisi pertinax, aut

in dijudicandis scripturis plane hospes, negaverit. Si peccavit Usuardus, suo Periculo. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Parum suggerit notatu dignum. *Joannis primi* legit *Max.-Lubecana*, errore, opinor, typographi. *Heremita* scribunt passim codices omnes quorum etiam sphalmata, nimis fortasse scrupulose, sectamur. *Belinus* transposita nonnihil phrasi, posuit *prophetico plenum spiritu* In *Antuerpiensi* ante *Alexandri*, deest *sancti*. Fere exciderat monere codices aliquos, pro *victorias*, scribere *victoriam*. De *Egypto*, *Egyto tyranni*, *martyris* et hujusmodi minutiis dictum est alibi plusquam satis. Est in *Pratensi* augmentum, et male expressum et perperam hoc depositum, his verbis *Ipso die, sancti Eucherii Turonensis episcopi* Fatetur ipse Castellanus additamentum esse non

B solum in litteris ad me datis, sed expressis terminis, in primo suo Bimestri ad xx Februarii. Fatetur item annuntiationem non efformatam, cum Eucherius non *Turonensis*, sed *Aurelianensis* episcopus fuerit, ut recte habent Auctaria nostra, ad citatam diem xx Februarii. Quod si supradicta verba ad verum sensum reducere volueris, pro *Turonensis*, scribe *Trudonensis*; unde intelligi dabitur, *Eucherium Aurelianensem episcopum*, a loco exsilii aliquando *Trudonensem* fuisse nuncupatum, addita post *Trudonensis*, virgula, hoc pacto : *Ipso die, sancti Eucherii Trudonensis, episcopi*, etc.

OBSERVATIONES.

Joannes, patria et anachoresi *Lycopolita*, cognomento *propheta*, alibi *abbas*, hic *eremita* dictus, absolutissimum obedientie, ut a S. P. N. Ignatio ad vivum depingitur, cæterarumque proinde virtutum exemplar et speculum, ut toto Christiano orbe notissimus fuit, ita sanctos Patres prope omnes laudatores habuit. Nihilominus primus eum ex *Rufino* suo, libro ult., cap. 19 et 32, hoc die, nescio an satis proprie, in sacros Fastos retulit auctor Romani parvi : *Apud Egyptum, Joannis eremita, prophetici spiritus viri*. Ado Paulo clarius ex laudata *Historia* locutus est; cujus non quidem verba, sed sensum reddiderunt Usuardus et Notkerus. Vita ejus vulgatissima est, nec, ut puto, Origenismi suspecta, quam illustravit Papebrochius : Gallice contexta a Tillemontio tomo X a pag. 9. Cæterum, ut jam innuebam, de tam illustri sancto, nihil habent apographa Hieronymiana, Beda, Florus, Rabanus, aut Wandalbertus.

Nec item quidquam de *Alexandro* isto *Pannonio*,

Adoni æque et Notkero atque ipsorum duci ignoto; ut nec divinando satis explorare queam, unde demum Usuardus eum accersere potuerit. Huc facit apposita Henschenii observatio, quæ pluribus aliis C synonymis sanctis aptari potest. *Multi*, inquit, *nomine Alexandri insigniti coronam martyrii obtinuerunt, et aliquam sacræ tabulis confusionem pepererunt. Subinde unus idemque est, quamvis diversis diebus quasi a se ipso distinctus foret, reperitur Fastis inscriptus. Nonnunquam unus idemque statuitur, cum re ipsa plures castiterint, ad diversos dies referendi quod ultimum huic Alexandro evenisse plane arbitramur.* Pergit id ostendere in comparatione Alexandri hujus cum altero, qui colitur xiii Maii Quærimus nos quibus monumentis *Pannonium* produxerit Usuardus, sed frustra. Certissimum tamen manet, nihil nisi Usuardum a nobis in laterculo positum, ut evidenter ostendunt tam excusi quam mss. codices nostri, de quocunque demum Alexandro verba ejus accipienda censueris.

AUCTARIA

ANTUERP.-MAX. Adonianus est : « Aput Egyptum, natale beati Joannis heremitæ, admirandæ sanctitatis viri, qui etiam prophetico spiritu plenus, Theodosio imperatori Christianissimo victorias de tyrannis prædixit. » Deest *Alexander*. Sequitur : « Apud Smirnam, natale beati Trasæ [Thrasæ] episcopi et martyris, cujus meminit quintus liber ecclesiasticus. » In tabula Prætermisorum remittitur ad v Octobris quia eo die recolitur in Martyrologio Romano, quod sequimur.

ROSWEYD. incipit : « Resurrectio Domini nostri Jesu Christi. » De qua sola meminit Wandalbertus hoc unico suo versiculo :

Agni surgentis resplendet sexta triumpho.

De Joanne, ut textus. Sequitur : « In pago Hasbanio, sancti Eucherii Turonensis episcopi et confessoris. » Illic in variis codicibus recurrit sub eadem illa formula *Turonensis episcopi*, de qua superius in Variantibus abunde diximus. De Alexandro, recte. Tum :

D *Martiani episcopi*, spectat ad vi Martii. *Rnotberti episcopi et confessoris*. Intelligit *Rudbertum* sive *Rupertum* Salisburgensem. Vide Papebrochii commentarium et Vitam ab eo illustratam.

CENTULEN. : « Jerosolymis, resurrectio Domini nostri Jesu Christi secundum carnem. In Ægypto, sancti Joannis monachi, magnæ sanctitatis et prophetici spiritus viri. Apud Zmirnam, beati Traseæ episcopi et martyris, cujus meminit quintus liber ecclesiasticus. » Remissus est superius ad diem natalem v Octobris.

BRUXELLEN. : « Jerosolymis, resurrectio Domini nostri Jesu Christi. » De Joanne, ut textus. Sequitur de Thrasea, ut supra. Tum de Theodoro, et sociis Pentapolitanis, heri ab ipso omissis. De Alexandro bene. « Item alibi, sanctorum Pastoris et Romuli. » Illic est martyrum Afrorum antesignanus. De Pastore vide Prætermissos.

HAGENOVEN. de Joanne brevem, sed præter morem, satis exactam vitæ synopsis, hoc modo recensuit :

« Apud Ægyptum, beati Joannis eremitæ, qui, ut in Vita Patrum legitur, Theodosio imperatori de tyranno victoriam prædixit, et eundem non longe post propria morte esse moriendum. Cujus monasterium a quadraginta ætatis suæ anno usque ad nonagesimum nullus intravit. Advenientibus autem viris, raro et certis temporibus per fenestram se videndum ædificationis vel consolationis gratia præbebat. Mulier vero nulla ad ejus conspectum accessit. Cellam hospitali pro adventantibus e longinquo habuit, sed ipse intrinsecus soli Deo vacabat: quanto namque se magis ab humanis curis et colloquiis sequestrabat, tanto vicinior illi Deus erat. Hic propter jugem consuetudinem, jam cibum recipere nisi in vespere non poterat, et hunc exiguum. Capilli ejus et barba rari erant et tenues, utpote quem nullus cibis sufficiens nutrebat. Observabat etiam idem, cum nonagenariam ipse ageret vitam, ut nullum paratum sumeret cibum. Obitus autem ejus taliserat, ut, per triduum, nullum ad se introire permitteret, et positus in oratione spiritum reddidit. In limitio [cimiterio] Pontiani Romæ, sancti Cyrini, » de quo ad xxv hujus. « In Pannonia, sancti Alexandri martyris. In episcopatu Zaltzburgensi, sancti Ruperti episcopi et confessoris. » Vide quæ de illustri hoc præsule inter hodierna Auctaria jam non semel diximus: ubi alii Salisburgensi, alii Wormatiensi ecclesiæ ascribunt.

VICTORIN., in fine: « Apud Smirnam, beati Thraseæ, » etc., ut supra, in ANTUERP.-MAJ., ubi notavimus hunc sanctum pertinere ad v. Octobris.

PLESCHIONEN. « In Africa, sanctorum Romuli, Donati, Saturnini. » Jam dixi *Romulum* turmæ Africanæ antesignanum: *Donatus* ordine septimus est, *Saturninus* ultimus: vide novem alios in Actis nostris, suis nominibus expressos.

MARCHIANEN. addit: « In pago Hispanis [Hasbanio] sancti Eucherii Turonensis episcopi. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Joannis eremitæ, qui ut refert Augustinus, claruit spiritu prophetiæ. » Ad marginem *Resurrectio Domini*.

VATICAN. num. 3949: adjicit « In Africa, sanctorum Romuli, Donati, Saturnini. »

ALTEMPS.: « Sancti Eustachii abbatis. » Videtur esse « Eustasius Luxoviensis, » de quo in Actis xxix Martii. Videat lector quæ ibi de præfato Eustasio in Observationibus nostris dicturi sumus. « In pago Hasbanio, sancti Eucherii Turonensis episcopi. In

Africa, Romuli, Acuti, Morali, Succressæ, Matutinae, Donati, Saturnini. » Hæc in Actis paulo distinctius. « Romæ, sancti Calixti papæ. » Colitur xiv Octobris. « Apud Smirnam, beati Thraseæ episcopi et martyris. »

FLORENTIN.: « Item sancti Martini episcopi, et martyris. » Annon *Martianum* indicat, de quo in Actis vi Martii?

Editio LUBECO-COL. Post textum subdit: « Apud Smirnam, beati Thraseæ episcopi et martyris, ejus meminit quintus liber ecclesiasticus. Castro Conflando, sanctæ Honorinæ virginis. » In Actis est xxviii Februarii. « Eodem die, sancti Ruperti episcopi in Wormacia et confessoris. » Idem est, qui *Salisburgensis* supra dicitur, de quo vide eruditum Papebrochii commentarium in Actis hoc die.

GREVEN.: « Resurrectio Domini, Apud Smirnam Thraseæ episcopi et martyris, ejus meminit quintus liber ecclesiasticæ Historiæ. Item Aguti, Missiæ, Romuli. » Nomina sunt a Greveno, uti passim solet, male transposita et efformata: « Ananiæ presbyteri, et Petri ac aliorum septem militum sub Diocletiano submersorum. » Acta passionis ipsorum data sunt xxv Februarii. « In Africa, sanctorum Romuli, Maroli et Successi. » Multa confusa de quibus vide in Actis. « Derthonæ, sancti Marciani episcopi et martyris. Eucherii episcopi et confessoris. » In priori editione mxxv addebatur *Turonensis*. « Ruperti episcopi civitatis Vangionum, quæ nunc Wormacia dicitur, et confessoris. Eustachii abbatis et confessoris. Castro Constando, sanctæ Honorinæ virginis. » De his vide dicta superius. « Item Neminæ virginis, et Cyriaci diaconi; » inter Prætermisos. « Item Joannis monachi miræ obedientiæ viri. Qui jussu abbatis sui lignum aridum anno integro sine intermissione irrigavit, non dijudicans senioris præceptum. » De quo in textu.

MOLAN. « Hierosolymæ, resurrectio Domini nostri Jesu Christi. » De Marciano, ut Grevenus. De Thrasea, ut editio LUBECO-COL. De Ruperto, ut Grevenus, sed litteris minoribus. In editionibus aliis, de Resurrectione, et Marciani nihil immutatum. « Wormaciæ, sancti Ruperti, episcopi et confessoris. Qui temporibus Childeberti, in Bavaria, Austria, Styria, et toto Norico, doctrinam Christi propagavit. » Tum typis minutis; Constantinopoli, sancti Isaacii, Viri Dei. » Vide Prætermisos. « Perside, novem martyrum. » Eorum nomina in Actis exprimuntur.

V Kal.

In Cæsarea Palestinæ, sanctorum martyrum Prisci, Malchi, Alexandri, qui persecutione Valeriani, divino fidei calore succensi, ultro judicem adeuntes, de sævitia in piorum sanguinem objurgant; quos ille continuo pro Christi nomine bestiis tradidit devorandos. Apud urbem Cabilonensium, depositio sancti Guntramni regis, qui ita se spiritalibus actionibus mancipavit, ut relictis sæculi pompis, thesauros suos ecclesiis et pauperibus erogaret. Tharso Ciliciæ, Castoris et Dorothei.

NOTE.

Textus sumitur ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antuerrp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* Adde *Antuerrp.-Max.*, *Leyden.-Belg.*, *Lovanien.* et *Edit. Ultraj.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Greven. et Molan. omittunt copulam inter Malchi et Alexandri. Præcipua hic difficultas utrum Usuardus, Adonis lectionem secutus sit, in hisce verbis, *cur tantum, in sanguinem piorum deserviret*, ut habent *Antuerrp.*, *Lovan.*, *Max.-Lubec.*, *Greven.*, et *Molan.* Prætulit ego antiquiorum codicum auctoritatem, nempe *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.* et *Munerat.*, ex quibus textum composui, licet *Herinien.* aliquantulum differat, legens, *piorum sanguinem fundentium*, et *Tornacen.* scriptorio sphalmate, *impiorum sanguine*. Sic, inquam, Usuardum posuisse plane existimo. *Antuerrp.* et *Max.-Lubec.* cum multis recentioribus, habent *Cabilonensem*, prævalent alii, hic Adoni conformes, in *Cabilonensium*. In *Lovan.* est.

Cabilonensem; in *Herinien.*, *Calonem*. Reliqui in textu *Guntramni*, tametsi antiquus scribendi modus postulet *Gunthramni*. Interim *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antuerrp.*, *Greven.* et *Molan.* legunt *Guntramni*, *Max.-Lubec.* pejus *Guntramii*. Rursus, in textu est *spiritalibus* cum *Praten.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.* et *Greven.*, quamvis non parum dubitem, an præhabenda non sit aliorum cum Adone lectio. Utrum prætuleris sus deque habeo. *Tornacen.* pro *actionibus*, habet *actibus*. *Herinien.* repetit particulam *et*, hoc modo, *et ecclesiis et pauperibus*. *Tharso* scribunt omnes, exceptis *Herinien.*, *Antuerrp.-Max.*, etc., et *Munerat.*, ubi *Tarso* et melius legitur; turbam sequi cogimur: *Max.-Lubec.*, pessime *Therso*. Inter recentiores sunt

Die 28.

qui scribant *Siciliæ*. Cætera, ut *Cesarea*, *savicia*, *martyrum*, *Dorothei* et similia negligenda sunt. Non omiserim tamen dicere, in textu relictum *Palestinæ*,

A quia universim codices omnes ita efformant, excepto solo Molano.

OBSERVATIONES.

Hac etiam die Romano parvo ex Rufini lib. vii, cap. 11, debentur, qui primam in laterculo classem constituunt martyres Palastini, *persecutione Valeriani bestiis traditi*. Quam rem paulo diffusius Rufini ferme verbis exposuit Ado, et qui hunc secutus est, Notkerus : Noster stylo breviori, sed qui eandem sententiam, et eadem ferme verba, nonnullis præteritis, referat. De his jam supra egimus in Variantium lectionum examine. Nec plura in Actis reperit Henschenius. Inter Sincera autem et Selecta, pag. 252, sola Eusebii verba descripsit Ruinartius, quæ Gallice reddita sunt a Tillemontio tomo IV, pag. 17. Wandalbertus disticho suo primas nostras duas annuntiationes sic metricè exprimit :

Quinta Priscus, Alexander, Malchusque coluntur.

Hanc quoque Gunthramnus migrans rex optimus ornat.

Porro rex sanctus *Gunthramnus* ab Adone primum

AUCTARIA.

BELIN. in re purus est, sed exclusus ob transpositionem, et quia pro *Dorothei* legit *Theodori*.

PULSANEN, cætera ferme purus, plane deficit in annuntiatione ultima.

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. incipiunt : « Romæ, natale beati Sixti III papæ, qui sedit annis octo. Hic incriminatus a quodam, nomine Basso, expurgavit se cum quinquaginta sex episcopis; criminatorem vero suum, postea mortuum, propriis manibus cum linteaminibus, et aromatibus sepelevit. Hic constituit, ut nullus episcopus in parochia alterius ordinare præsumat. » Reliqua pura sunt.

CENTULEN. : « Apud Cæsaream Palestinæ, sanctorum martyrum Prisci, Malchi et Alexandri. Tarso Ciliciæ, Castoris et Dorothei. Cabillonæ, sancti Gunthramni regis, qui relictâ funditus mundi pompa, Domini servitio se ex integro mancipavit. »

ANTUERP.-MAJ. in prima classe, domni Gutrandi... : « Apud urbem Canillonensem, domni Gutrandi... » recte; omisso in fine Castore et Dorotheo.

BRUXELLEN. : « Apud Cæsaream Palestinæ, natale sanctorum martyrum Prisci, Malchi et Alexandri. Qui sub persecutione Valeriani, cum sanctos Dei martyrizari conspicerent, divino fidei calore succensi, ultro iudicem adeuntes, cur tantum in sanguine piorum sæviret, objurgarunt. Quos ille continuo pro Christi nomine, bestiis tradidit devorandos; et sic ipsi martyrium compleverunt. Romæ, beati Sixti tertii, papæ et martyris. Qui constituit, ut nullus episcopus in parochia alterius ordinare præsumat. Tarso, » etc., ut in textu. « Apud urbem Cabilonensem, depositio sancti Gunthramni regis Francorum religiosi. Qui ita se spiritualibus actionibus mancipavit, ut relictis seculi pompis, thesauros suos ecclesiis et pauperibus erogaret. Quique dum aliquando venando fessus iuxta rivum aquæ dormiret, vidit armiger ejus parvum animal de ore ejus exire et properare ad rivum. Cui ille ad itum, et reditum gladium imposuit. Expergefactus autem rex dixit, se per somnum pontem ferreum transisse et in monte invenisse thesauros. Quos ipse armigeri sui ductu repens, ecclesiis dedit. »

HAGENOVEN., in prima annuntiatione satis purus, secundo loco de Sixto, fere ut ULTRAJ., etc. De Gunthramno, recte; pro *Dorotheo*, scribit *Thorotheo*. In fine : « Colonia Agrippina, sancti Eugisli episcopi et confessoris. » Vide infra.

IV Kal.

Apud Africam, natalis sanctorum confessorum Armogasti, Archinimi et Satyri, qui tempore Wandalicæ persecutionis, sub Geiserico rege, pro confessione veritatis multa et gravia perpassi supplicia atque oppro-

consignatus est, iis verbis, quæ minus scrupulose a Nostro quam a Notkero transcribuntur discrimine tamen perexiguo. Scio equidem in aliquo Hieronymiano apographo, inventum : *Canillonno, depositio Guntheranni regis*, at vero id plane adjectitium esse, recte censuit Florentinus. De optimo rege nihil dicendum reliquit Henschenii Commentarius prævius, et Vita per Gregorium Turonensem scripta, ab eo illustrata, cum appendice Fredegarii. Rectene *Castor et Dorotheus* Tarsi conjungantur, statuere non usque adeo promptum, uti nec ex quo apographo Hieronymiano, et quidem seorsim, accepti sint. B Id si discutere tua interest, consule Actorum commentarium. At cur *Sixtus* vel *Xistus* sive *Xystus*, istius nominis Papa III ab Usuardo prætermisus, quem tam clare in Adone expressum reperit? Oedipo opus est. Cæterum Usuardini textus veram simplicitatem constare existimo.

MARCHIAN., in fine : « Civitate Nicomediæ, passio sanctorum Pastoris et Victorini. » Vide xxix.

MATRICULA-CARTHUS.-ULTRAJ. sola nomina textus refert, Gunthramnum primo loco, Cæsarienses ultimo.

VATICAN., signatus num. 5949, adject : « Romæ, sancti Xisti papæ, qui sedit in episcopatu annis octo. » De Castore et Dorotheo, nihil.

In ALTEMPs. ad Castoris et Dorothei, subnectitur *Adauctæ*. Vide in Actis commentarium.

C FLORENTIN. : « Romæ, sancti Sixti papæ. »

Editio LUBECO-COL. incipit : « Apud Coloniam Agrippinam, translatio sancti Evergisli, archiepiscopi et martyris, de civitate Tongerensi, per dominum Brunonem Coloniensis civitatis archiepiscopum, ad ecclesiam sanctæ Cæcilie virginis. Romæ, natale sancti Sixti.... » ut ULTRAJECT., nisi quod in fine addatur post *præsumat*, « et ut nullus clericus, [in] parochia alterius episcopi, ordinationes accipiat. » Rursus de Cæsariensibus in fine additur, post *devorandos* : « Quorum animæ ab angelis sunt receptæ, ut in ecclesiastica scribitur Historia. Apud urbem Cabilonensem, depositio sancti Gunthramni [Gunthramni], regis Francorum, viri religiosi qui.... » Reliqua pure.

GREVEN. : « Item, sanctorum Adaucti, Castoris. » Ea connexio in Actis explicata est. « Romæ, beati Sixti.... » ut ULTRAJECT., sed post *præsumat*, sic habetur : « Nec clericus in parochia aliena; ordinationes accipere. » Melius editio prima, « alterius ordinationes accipiat. Felicis, episcopi Treverensis et confessoris. » De eo actum xxvi Martii. « Rogatæ virginis. » An *Rogati*? Vide Prætermisus. De beato Evergislo, fere ut proxime dictum.

MOLAN. : « Romæ, Sixti papæ, qui sedit Romæ annis octo. Et in castro Monte, depositio sanctæ Waldetrudis. » Remittenda ad ix Aprilis. Et quidem in editionibus aliis omittitur, ubi ita habetur : « Apud Naxum, sive Nesum, Cæcilie [Siciliæ] oppidum, sancti Cononis, Basiliani monachi, abstinencia et sanctitate clari; tempestate Rogerii secundi, anno millesimo ducentesimo trigesimo sexto. Die vigesima octava, sancti Stephani thaumaturgi, et sancti Hilarionis junioris. » De hoc in Actis hac die, de illo xxv hujus. « Romæ, Sixti papæ, qui sedit annos octo. Coloniæ, ex Tungris transportatio corporis sancti Evergisli episcopi. »

Die 29.

bria, cursum gloriosi certaminis impleverunt. Ipso die, depositio Eustasii abbatis monasterii Luxoviensis, qui Pater ferme sexcentorum extitit monachorum et vitæ sanctitate conspicuus, etiam miraculis claruit. [Bouillart., post martyres Africanos : a Civitate Nicomedia, passio sanctorum Pastoris et Victorini.]

NOTÆ.

Ex Herinien., Tornacen., Pulsanen., Antuerpien., Max.-Lubec., Munerat., Greven. et Molan.

a Postrema hæc sanctorum Pastoris et Victorini commemoratio in litura scribitur eadem manu, qua reliquis articulis: postea spatium duorum versuum cum dimidio relinquitur omni scriptura vacuum, imo ita scalpello rasum, ut nullum ullius literulæ vestigium vel lyncei oculi sub sentire possint. Alii codices carent Pastore et Victorino, et Africanis confessoribus longam subiiciunt S. Eustasii commemorationem. Hinc Sollerii querelæ, Pastorem et Victorinum additos, expulsum S. Eustasium fuisse, adeoque depravatum fuisse codicem. Si mutatum dixisset, nihil reprehenderem; nam ultro fateor Carolino autographo Nicomedienses martyres de fuisse, ad fuisse S. Eustasium. At ideirco codicem fuisse depravatum qui probaret Sollerius? An quod, ut ait, Pastor et Victorinus a majori cohorte sunt avulsi? sed ex codicibus, quos magno numero citat, vix duo sunt, qui de illa cohorte secum invicem consentiant, ut ipsi Sollerio numerus pro arbitrio mutari videatur. Nimirum alii codices impune potuerunt pro arbitrio augere et minuire cohortem;

solus Pratensis in vltio est. Prætereo quod addit, duos illos martyres ab aliis codicibus prætermitti. Nam id primo falsum est; illos enim referunt inter alios Rosweydinus et Aquicinctinus, quos optimæ notæ censetesse Sollerius. Refert etiam Gellonense martyrologium a nostro Dacherio juris publicifac-tum. Pratensia exempla non adjungo: numerus esset, non auctoritas. Illos habent præterea Matricula Carthus-Ultraject et editio Galesiniana. Deinde licet in omnibus Codicibus desiderarentur, nihil tamen inde contra Pratensem. Correctio est, de qua aut admonitæ non fuerunt aliæ Ecclesiæ, aut quam admonitæ neglexerunt. S. Eustasium non dubito quin justis de causis Usuardus in secundam Aprilis diem reservaverit: quamvis illum hoc die Ado Viennensis posuerit. Acta procul dubio vidit quæ nunc exciderunt. Forte etiam ad id inductus fuit Hieronymianis indicibus, quorum codex veterrimus quem præ oculis habeo, Eustasium hodie silet, B secunda Aprilis memorat. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Armogasti pro Armogastis legunt codices Usuardini omnes. In Archimini; non ita conveniunt, nam Pulsanen., Munerat., et Molan, habent Archimini; Greven., Archimini. In Greven. et Molan. est Satiri. Sequor alios, Romano parvo et Adoni conformes. De Wandalicæ et Guandalicæ, vide quæ fusius explicabimus ad xxiii Maii. In Geiserico concordessunt codices passim omnes. Sunt qui malint Genserico vel Gensericho, ut Molanus; non Gersecrico, ut Munerat., multo minus Honerico, ut errat Pulsanem Obpropria medii ævi orthographiam redolet, quam exhibent Heriniensis, Tornacen, Antuerpien., Max.-Lubecana et Greven., licet alibivariant. Putavi eam in textu non incongrue servari posse. Compleverunt pro impleverunt habet solus Pulsanensis; qui et Heustasii, pro Eustasii. Queritur an Usuardus nomen sancti præposuerit? Id non habet Ado, non habent Herinien. et Muneratus. Neque ego adjungendum credidi. Male omisit Munerat. particulam ferme; pejus Antuerp. et Max.-Lubecana, pro sexcentorum, legunt ducentorum: imo postremus codex

vitio, opinor typographi, caret vocibus extitit monachorum. Isque, mendo consimili, pro confessorum in principio habet conversorum. Phrasim sibi aliam efformavit Pulsanen. Sic legens: Qui pater ferme sexcentorum monachorum existens, Vita et sanctitate conspicuus, etc. Variatunculaa alias in scribendi modo, consulto negligimus.

Pratensem codicem prætense autographum, ratione non una hac die depravatum manifestissime ostendunt additi martyres Nicomodienses Pastor et Victorinus, a majori cohorte perperam avulsi, nec in ullis aliis codicibus positi, præterquam in Belin. Rosweyd. Aquicinct. et Florentin, qui certe mediocris notæ seriem non transcendunt. Expuncta præterea est et plane erasa tota Eustasii Luxoviensis annuntiatio, ut in apographo nostro observavit Sirmondus, et recentius per titteras superius non semel citatas, mihi indicavit Clar, Castellanus. Nos textum vere Usuardinum, sed præter eum nihi! genuinum hodie agnoscimus. De Eustasio, ad 11 Aprilis in præfatio Pratensi codice translato, dicitur ibi.

OBSERVATIONES.

Nobilissima trium Africanorum confessorum (ita singulari titulo decorantur) classis, a Romano parvo rursus procedit, tacentibus Hieronymianis, Beda et ejus sequacibus. Breve sed magnificum elogium iis tribuit Ado, sequente Notkero. Ejus medullam Noster resecurit, cætera ad verbum servavit. Jam supra diximus quem nomina efformandi modum ex codicibus Usuardinis præferamus; quis porro re ipsa præferendus sit, in Henschenii commentario latius exponitur, ubi circa secundum nomen nonnullæ difficultates explanantur. Habes illic totam martyrii

historiam ex Victore Vitensi ejusque accuratori Petri Francisei Chiffletii editione desumpta. De Eustasio abbate Luxoviensi nemo ante Adonem locutus est. Ipsissimis ejus verbis, non tamen præcise omnibus, utitur Usuardus, et fere etiam Notkerus. Primas solum voces Noster transposuit, alter et caput et caudam mutavit. Vide et hic Henschenii commentarium cum duplici Vita ab eo diligentissime illustrata. Eustasii laudes nitide exsequitur Wandalbertus.

Eustathius quarta virtutis laude coruscet,
Abba Columbano nituit qui rite magistro.

AUCTARIA.

De PRATENSI et ROSWEYD. jam satis dictum est; de Belino et aliis infra.

ANTUEP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANEN., ALBERGEN., DANIC., et EDITIO ULTRAJ.-BELG. parum admodum a puritate recedunt, addentes Eustasio titulum ab Adone expressum, discipuli sancti Columbani et prosexcentorum scribentes ducentorum.

CENTULEN.: « Apud Africam, sanctorum Armogasti, Archimini et Satiri. Ipso die, depositio beati Eustasii abbatis, discipuli sancti Columbani. »

ANTUEP.-MAJ. de Eustasio fere textum refert. Martyres Africanos solo nomine appellat.

BRUXELLEN.: « Nicomediæ, sanctorum martyrum Victoris, Victorini, Pastoris, Saturnini, Juliani et

aliorum quator. Apud Africam, sanctorum martyrum Armogasti, Archimini et Satiri. Qui tempore Wandalicæ persecutionis, sub Geyserico, rege, pro confessione veritatis multa et gravia perpassi supplicia, cursum gloriosi certaminis compleverunt. Ipso die, depositio sancti Eufragii, abbatis monasterii Luxoviensis, discipuli sancti Columbanii, viri Dei. Qui pater forme sexcentorum exstitit monachorum, et vitæ sanctitatis conspicuus, etiam miraculis claruit. Romæ, ordinatio beati Gregorii papæ. » De quacunque S. Gregorii memoria hic agitur, redi ad xii Martii.

HAGENOVEN. a textus puritate non multum differt, nævos ejus prætermittimus.

AQUINCINCT. post *impleverunt* textui inserit : « Civitate Nicomediæ, passio sanctorum Pastoris, et Victorini. »

MARTRIC.-CARTHUS.-ULTRAI. : « Pastoris et Victoris. Eustachii abbatis. Achacii episcopi et confessoris. » Ad marginem corrigitur *Victorini, Eustasii* : addunturque hæc verba : *Usuardus scribit Achacium martyrem*. Non hac saltem die; an sequenti? ibi videbitur. Colitur proprie xxxi Martii, ut videre est in Prætermisissis.

PLESCHIONEN. et VATICAN., signatus num : 5949 : « Nicomediæ, sanctorum Pastoris, Victorini, Juliani. » Numerus pro arbitrio mutari videtur.

UGHELIAN. pro *sexcentorum*, habet *ducentorum*. In quo convenit cum duobus solitis sociis ANTUERP. et MAX.-LUBEC.

ALTEPS. : « In Antiochia, Theodori presbyteri, Julianæ et Acaciæ. »

FLORENTIN. : « Nicomedia, passio sanctorum Pastoris et Victorini. »

Editio LUBECO COL. : « Apud Africam, sanctorum Armogasti, Archimini, Satyri confessorum. Qui cum essent lucidissima membra Ecclesiæ Christi... » Adonis hæc postrema verba sunt, cætera pure. De Eustasio scribit, *ducentorum*. Tum : « Nicomediæ, sanctorum Victorini, Pastoris, Saturnini, Juliani et aliorum quatuor. Eodem die, beati. Or,

A eremitæ nonaginta annorum, qui ita abstinentiæ deditus, quod nullum terrenum, sicut de eo legitur, triennio integro sumpsit cibum, Qui plantario arborum conserens, ne otio torperet, silvam fratribus nutriebat. » Vide indicem Prætermisssorum, ubi ejus acta ad alios dies excutienda remittuntur. « Item sanctæ Sophiæ virginis et martyris. Etiam sancti Macovalle abbatis. » De utroque agitur inter Prætermisssos.

BELIN. pro *Luxoviensis* scribit *Lugdunensis* : pro *sexcentorum, ducentorum*. Additque in fine : « Civitate Nicomediæ, passio sanctorum Pastoris et Victorini. » Ita prima editio. In altera accedunt : « Saturnini, Julianæ, et aliorum quatuor. » Videantur Acta, ubi dubius numerus determinatur.

GREVEN. : « Nicomediæ, sanctorum Victorini, Pastoris, Saturni, Juliani et aliorum quatuor. Natale beati Achacii martyris, cujus passio habetur. » De eo supra, « Stephani papæ IX. » Vide Prætermisssos. B « Item Gregorii episcopi : » An Nazianzeni? « Macovalle abbatis. Eodem die, beati Or, eremitæ, qui tantæ abstinentiæ fuit, ut intra integrum triennium, nullum terrenum sumpsisse cibum legatur. Ne autem otio torperet, plantaria arborum conserens, silvam fratribus nutriebat. Romæ, sanctæ Sophiæ virginis et martyris. » De his dictum est, « Item Dolæ, Julianæ virginis. » An forte *Nicomediensis*? Sed loca satis disparata sunt.

MOLAN. : « Nicomediæ... » ut altera Belini editio. « Et passio sancti Archartii. » Tum alio caractere, « cujus passio habetur. Eodem die, sanctorum Jonæ et Barachisii martyrum, sub Saporio Persarum rege. Quorum historiam concipit Esaias Adami filius, eques regis Saporii et auditor atque spectator eorum quæ fiebant. Eodem die, sancti Bertholdi confessoris, ordinis Carmeli. In editionibus aliis, de Nicomediensibus et Bertholdo, ut supra. Sequitur : C « Die vigesima nona, sancti patris Marci episcopi Arethusii. Et Cyrilli diaconi et aliorum qui sub Juliano tyranno certaverunt. » De Jona et Barachisio, paulo brevius, et aliis litteris.

III Kal

Romæ via Appia, passio beati Quirini tribuni et martyris, qui sub Aureliano imperatore, post linguæ abscissionem et equulei suspensionem, manuumque ac pedum detruncationem, agonem martyrii gladio consummavit. Thessalonicæ, natalis sanctorum Domnini, et Victoris. [Bouillart. a Thessalonicæ, natalis sanctorum Domnini, Filopoli et Achacii, *sequentia omittens*.] Apud castrum Silvanectensium, depositio sancti Reguli episcopi et confessoris.

Die 30.

NOTÆ.

Puri sunt *Herenien., Tornacen., Pulsanen., Munerat., Greven. et Molan.*

a Plerique codices Domnino comitem addunt Victorem, qui nunquam Domnini comes fuit. Noster primus, quem secuti sunt Rosweyd., Marchian., Pratenses B, D, E, et Conchensis, veros comites indicavit, nempe Filopolum in Achaicum. Sed nescio quo fato accidit, ut eos primum non cognoscens Usuardus, nescio quem illic poneret; postea vero nova notitia instructus, illo excluso, duobus aliis locum dederit. Atque hoc satis est Sollerio, ut Pratensem codicem e purorum albo expungat, Usuardum sensum evanuisse affirmet, et scilicet quidam correctionem ascribat. Frustra manum eandem ostenderis : sui codices *Victorem* referunt. Filopo-

lus igitur et Achacius non sunt Usuardi. Itaque Pratensis codex autographi titulo excederit, quod Usuardus, ubi primum quidpiam emendaverat, id non curavit omnibus omnium urbium, compitis affigendum, ut quod ipse correxerat, alii etiam corrigerent.

D Nec id solum in hoc articulo vitium reprehendit Sollerius. Id etiam stomachatur erasum fuisse S. Regulum. Silvanectensem episcopum. Erasus est certe et rejectus in ix Kal. Maii, qua die depositionem ejus colit Silvanectensis Ecclesia. Qua causa commemorationis locum Usuardius mutaverit, ibidem dicetur. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Martyris et tribuni legunt Greven. et Molan : pejus Muneratus pro *et martyris* posuit *martyrum*. *Abscissionem* habent passim omnes. Quod alibi, hic pariformiter servandum fuit. De *eculeo* alibi etiam

diximus. In Pulsanensi deest *gladio*, et pro *Domnini* legitur *Domnii*, quod Munerat. sic efformat, *Doni mini*.

OBSERVATIONES.

Romani parviauctor beatum martyrem *Quirinum* hodie prædicat his verbis : *Romæ, Quirini, tribuni*

et martyris, patris sanctæ Balbinæ. Ado prolixius elogium ex Actis S. Alexandri papæ concinnavit,

quod apud Notkerum est hæc die, et in vulgato Beda ad xxx Aprilis refertur. Lego in Actis pag. 811, num. 4, hæc verba : *In xxx Aprilis in Beda excuso, desumpto elogio ex Adone, quod seculo x aut xii factum est, postquam corpus sancti Quirini, Nonesium, ut infra dicitur, fuisset translatum.* Hæc ita velim intelligas, ut non elogium Adonianum tunc factum suspicemus, quod esset absonum; sed eo circiter tempore accidisse, ut festum translatum sit in eum diem, quem Beda vulgatus notavit. Quod ad rem nostram proprius spectat, Usuardus summam ex Adone decerpit, quæ ad martyris laudem putavit sufficere, servata temporis designatione, quæ ab Henschenio hic corrigitur : de qua ad iii Maii denuo recurret sermo, ubi loco proprio dici poterit, quid de sancti Alexandri Actis sentiendum existimemus. Cæterum in prima hæc laterculi nostri parte, summa est codicum omnino omnium consensio. Non ita in sequenti classe martyrum Thessalonicensium, ubi Pratenſis denuo corruptus est, vel si mavis, ab aliquo, qui nimium sapere voluit, ita correctus, ut Usuardinus sensus plane disparuerit. Fateor equidem me prorsus non capere, qua ratione Usuardus *Domninum* ex Thessalonicensium numero unum, cum *Victore*, qui in Hieronym. apographis diserte *alibi* ponitur, conjunxerit, quod tamen ab eo facilitatum, codices nostri manifeste evincunt. Atque hoc est, quod dicebam ab aliquo sciolo observatum, in Pratenſi codice, subinde perperam restitutum esse; eraso nempe *Victoris* nomine, ascriptisque *Filopoli* et *Achaici* qui vere *Domnini*, vel *Dominici* socii

fuere. At vero conjunctionem illam *Domnini* et *Victoris* Usuardinam esse, eamque antiquissimam, probat etiam versiculus Wandalberti pro hac die:

Tertia Domnino, comite et Victore refulget.

Mutationem jam dictam agnovit Castellanus in litteris sepe alibi recitatis. Jam expunctio alia novum in Pratenſi codice vitium ostendit. Quippe erasa est tota *Reguli* annuntiatio, quæ in codicibus etiam omnibus, saltem alicujus notæ, Rosweydo duntaxat et Marchianensi exceptis, clarissime exprimitur; sic ut de vera Usuardi lectione contraverti minime possit. Notavit in apographo nostro Pratenſi Sirmondus, expunctam rursus esse lineam, sed distinctius asserit Castellanus erasa esse omnia, quæ ad Regulum Silvanectensem spectabant. Est ergo *Regulus* ab Usuardo primum adjunctus ut pote qui in antiquioribus, aut ei synchronis non invenitur. Hæc ad probandam germanam laterculi nostri simplicitatem dicta sint satis. De Regulo iterum recurret sermo xxiii Aprilis, ad quam diem in Pratenſi translatus legitur, sed, Castellano teste, manu non valde antiqua ascriptus : unde etiam evineatur additionem *Filopoli* et *Achaici*, diu post Usuardi tempora factam fuisse. Multa de Regulo valde dubia et implexa dissolvere conatur Henschenius, genuinas Vitas proferens, quæ a Tillemontio et recentioribus aliis plane rejiciuntur. Distinguit hic Arelatensem Regulam a Silvanectensi, aliaque satis critice exagitat tomo IV variis locis verbo *Regulus* et *Ricule*, de quibus alibi.

AUCTARIA.

PRATEN. Excessum ejus et defectum jam satis indicavimus. Cum eo iterum omnimode convenit codex Rosweydi, ut sæpius in decursu ostendimus :

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. textui superaddunt : « Aurelianus Pastoris episcopi palatini. »

ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERG., DANIC. et editio ULTRAJ.-BELG. de Regulo scribunt : « ejusdem loci episcopi. » Quam hoc sit verisimile, vide in Actis. Deinde adjungunt : « Aurelianus, sancti Pastoris episcopi palatini, vel palentini. » Utrum seligas perinde est, etiam *Valentini*, si ita volueris. Error, est recentioribus Usuardi codicibus communis, quique etiam in Hieronymianis apographis aliisque reperitur. Error inquam, nam Aurelianus nec Pastor quisquam, nec Palatinus, nec Palentinus episcopus. Vide de hac re accuratum in Actis Commentarium, pag. 829.

ANTWERP.-MAJ., in prima mutilus, sic scribit : « Romæ, sancti Quirini tribuni, martyrum [pro martyris] sub Trajano. » Secunda deest. De Regulo, in fine addit, « primi civitatis ipsius. »

CENTULEN. « Romæ, sancti Quirini martyris, sub Trajano imperatore. Thessalonice, sanctorum Domini et Victoris. In Francia, civitate Silvanectis, sancti Reguli episcopi et confessoris. »

BRUXELLEN. Quirini elogium, Usuardino longius, ferme ex Adone accepit. De Thessalonicensibus satis pure. Sequitur : « Aurelianus civitate, sancti Pastoris archiepiscopi palatini. Apud castrum Silvanectensium, depositio sancti Reguli episcopi et confessoris. Item sancti Quintini. Item, sanctæ Eulaliæ virginis. » Crediderim nomina hæc ex martyribus Hieronymianis levigata. *Quintinus* colitur xxxi Octobris. De Eulalia egimus xii Februarii : alia Emeritis colitur x Decembris.

HAGENOVEN.. in elogio Quirini nihil magnopere habet, quod non melius in Adone legatur. De Thessalonicensibus purus est. Sequitur : « In civitate Astensi, passio sancti Secundi, qui fuit miles strenuus, athleta Dei egregius, et martyr gloriosus. Hic a beato Calocero fidem Christi edoctus est, et testimonio angelico multipliciter est commendatus, et angelico ministerio per Faustinum et Jovitam de nube præbente aquam baptizatus est, qui cum sepelisset

beatum Marcianum, tentus est a Sappirio præside, et vestibus nudatus et equuleo tortus, et a Domino sanatus, et demum incarcerationis, et ab angelo solutus; apparente sibi Domino confortatus, et ad Calocerum est ab angelo deductus. Demum præses pices et resinam super capita eorum et corpora fundi jussit bullientem et [ex] eodem fecit eos bibere. Et tunc Secundus est decollatus, et ab angelis venerabiliter sepultus. Calocerus vero apud Abyganum mittitur et ibi punitur. » Vide Acta.

AQUICINCT. Pratenſi similis est in Domnino, Philopoli et Achaici, in fine autem addit : « Aurelianus, sancti Pastoris episcopi palatini. »

PLESCHIONEN. et VATICAN. num. 5949 : « Thessalonice, sanctorum Domnini et Victoris, Marcelli et sancti Reguli. » Inepta est horum omnium conjunctio, ut in Actis videre est. »

MARCHIANEN., in fine : « Sanctorum Domnini, Philopoli et Achaici. »

DOVERONEN UGHELLIAN. et BURDEGALEN. : « Aurelianus, Pastoris episcopi palatini. »

MIATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Romæ, Quirini tribuni et martyris. Secundi militis et martyris. Veroni confessoris; Reguli episcopi et confessoris. »

ALTEMPS. post *Domnini*, addit : « Philopoli et Achaici et Victoris. Aurelianus, Pastoris episcopi palatini. Eodem die, passio sanctorum Acesamæ et Eulaliæ. » Nomina sunt male, ni fallor, efformata. « Apud Orientales Anglos translatio sancti Edmundi regis et martyris, in basilica sanctæ Mariæ Virginis. » Rennittitur ad diem natalem xx Novembris.

STROZZ. : « Aurelianus, sancti Pastoris palatini. » Medicæus interjicit, *episcopi*.

EDITIO LUBECO-COL. De Quirino pleraque habet ex Adone : quæ vero de lingua accipitri exhibita, de sex paribus boum, etc., superaddit, in Actis discessa invenies. « Thessalonice, natale sanctorum Domnini et Victoris martyris, Apud Castrum Silvanectensium, depositio sancti Reguli ejusdem loci episcopi et confessoris. Aurelianus sancti Pastoris episcopi et confessoris palatini. Eodem die, beati Acharii episcopi et confessoris. »

BELIN. penultimo loco : « Apud civitatem Asten-

sem, sancti Secundoli martyris: » in utraque editione pro *Secundi*. In fine autem prima editio habet: « Aureliani, Pastoris episcopi. » Editio altera: « Aurelianis civitate, depositio beati Pastoris episcopi. »

GREVEN.: Civitate Astensi, beati Secundi militis et martyris, tempore Adriani imperatoris. Qui post picem cum resina liquatam super caput atque os ejus fusam, capitis obruncatione martyrium complens ab angelis est sepultus. Pastoris, Victorini et aliorum quatuor depositio. In Alexandria, Pastoris episcopi et aliorum viginti quatuor ignibus combustorum. » De his duabus classibus vide *Prætermissos*. » Item Filipoli, Eulaliæ virginis et aliorum sexcentorum et unius. » Vide Acta in cohorte martyrum, cujus dux est *Victor*. « Aurelianis, Pastoris episcopi Palatini et confessoris. Acharii episcopi et confessoris. Mamertini abbatis monasterii sancti

A Germani Antisiodorensis, confessoris. » Ad xx Aprilis. « Veronis confessoris. » Potius *Veroni*.

MOLAN.: « Aurelianis, Pastoris episcopi. Eodem die, passio beati Simonis pueri de Tridente; » de quo superius xxiv. « Apud civitatem Astensem, sancti Secundi martyris. Et depositio sancti Veroni confessoris: » Tum litteris minoribus: « Eodem die, natalis sanctæ Maxentiæ viduæ, matris sancti Vigili episcopi Tridentini. » Spectat ad xxx Aprilis. Ita editio prima. In aliis, post *Aureliano*, litteris Italicis interjicitur; « Comite utriusque militiæ, et Trajano. » In fine: « In pago Brachbantensi, villa Lembecæ, transitus sancti Veroni. Apud civitatem Astensem, » ut supra. « Eodem die, natalis sanctæ Maxentiæ viduæ, matris sancti Vigili. Aurelianis, Pastoris episcopi. Die trigesima, sancti patris Joannis, qui scripsit Scalam; hoc est Climaci. »

Pridie Kal.

Amos prophetæ, quem Ozias, rex Israel, vecte per tempora transfixum necavit, ac postea semivivus patriam devectus ibique sepultus est. Romæ, sanctæ Balbinæ virginis, filiæ Quirini martyris, quæ post devictum sæculi hujus cursum, sepelitur via Appia juxta patrem suum. In Africa, sanctorum Diodoli et Anesi.

Die 31.

NOTÆ.

Ita *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Rosweyd.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Vix quidquam præbet notatu dignum. *Tempora* in *B* *transfixum* legunt *confixum*. Codex Rosweydi pro *Anesi* scribit *Anesi*. Munerat. nomen truncavit, habet enim *Ansi*.

OBSERVATIONES.

Brevi commentario in Actis nostris expediuntur, quæ de Amos propheta, quem hic primo loco Usuardus nominat, dici potuere ubi necis auctorem clarius distinctum invenies. Certum est, nullum antiquorum martyrologorum, ut sunt Hieronymus, Beda, Florus, Auctor Romani parvi, Ado, Rabanus, Notkerus, Wandalbertus, de eo meminisse. Verosimile est Usuardum ex Isidoro, in Actis citato, ea sumpsisse, quæ hac die de propheta memorat. Eum subinde secuti sunt recentiores cum hodierno Romano. *Balbinam* accepit Ado ex Romano parvo, historiam amplificans, quam Notkerus nonnihil contraxit, Noster brevissime comp. ex. est. De sanctæ Balbinæ rebus gestis, idem quod de S. Alexandri Actis iudicium ferendum est. Cætera quæ ad ipsam attinent, dabit Henschenii commentarius. De *Diodolo* (quem Baronius *Theodulum* dicere maluit) et *Aneso* disputat Flo-

rentinius, disputat in Actis laudatus Henschenius: non usquequaque conveniunt. Variant martyrologi alii. Nec hujus loci est de numero aut serie Africanorum istorum martyrum disquirere. Mihi dubium non est, quin Usuardus ex aliquo Hieronymiano apographo eos primum acceperit, vel solos, vel alios conjunctos, non solitus examinare, rectene an secus seligeret. Certe lectionem ejus qualemcumque ex unanimi codicum consensu talem existimo, ut clarior haberi non possit. Wandalbertus hic denuo suffragatur, ita scribens:

Diodoli pridie emicat Anesiusque beati.

Porro ex recentioribus Usuardi codicibus, Diodoli et Anesi socios, non eodem ubique ordine enumeratos, statim dabimus.

AUCTARIA.

PULSANEN., cætera purus, deficit iterum in ultima annuntiatione *Diodoli* et *Anesi*.

ANTUERPIEN., MAX-LUBEC., incipiunt: « Amos prophetæ, » resecto toto elogio. Finiunt: « In Africa, sanctorum Diodoli, Anesi, Felicis, Cornelie et Valeriæ, Porti et Abdæ. » Atque hi socii sunt, quos nuper dicebam in apographis Hieronymianis reperiri, mutato hinc inde nominum ordine. Suspiciari liceat socios illos ab aliquo sciolo fuisse restitutos, sic tamen, ut Usuardo perperam attribuantur. In ANTUEP. pro *Balbinæ* est *Babillæ*. Et sic etiam.

ANTUEP.-MAJ.: « Romæ, natale sanctæ Babillæ virginis, filiæ Quirini martyris. Eodem die, natale Amos prophetæ, quem Ozias rex Israel vecte transfixo per tempora necavit, ac postea semivivus patriam devectus, ibique sepultus est. » Hæ duæ annuntiationes, si nomen *Babillæ* excipias, satis puræ sunt; deest omnino tertia de Diodolo, etc.

ANTUEP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN. et DANIC. in Amos et Balbina puri, sic pergunt: « In Africa, sanctorum Dyodoli, Anesi,

Felicis, Cornelie, Valeriæ, Porti et Abdæ. » Apud « Coloniam Agrippinam, natale sancti Agilolfi, ejusdem civitatis episcopi et martyris. » Recurrit etiam infra, sed ut semel dicam remittendus est ad ix Julii.

CENTULEN.: « Natalis Amos prophetæ, quem Ozias rex Juda, vecte per tempora transfixo, necavit. Romæ, sanctæ Balbinæ virginis, filiæ Quirini martyris. In Africa, sanctorum Diodoli, et Anesi. »

BRUXELLEN., purus in Amos, sic pergit: « Romæ, sanctæ Balbinæ virginis, filiæ sancti Quirini martyris. Quæ postquam a beato Alexandro papa sanata, baptizata et instructa est, plena operibus bonis in virginitate permansit; et hujus sæculi cursu peracto, sepelitur juxta patrem suum via Appia, in cæmeterio Prætextati. In Africa, sanctorum Diodoli, Anesi, Felicis, Cornelie, Valeriæ, Porti et Abdæ. Apud Coloniam Agrippinam, natale sancti Agilolfi, ejusdem civitatis archiepiscopi. Quem Karolus Martellus, avus Karoli Magni, misit causa pacis tractandæ, ubi crudeliter peremptus et martyrio coronatus, multis

claruit miraculis. Et Romani monachi. » De hoc vide A
Prætermisos.

HAGENOVEN. novi aliquid profert : « Apud Samariam, Amos prophetæ, quem Iheroboam rex Israel, quoniam male ei prophetavit, propter ydolatriam quam exercuit, vecte ferreo per tempora transfixit, ac postea semivivus ad patriam suam devectus, ibique a suis honorifice sepultus est. Romæ, sanctæ Balbinæ virginis, filię Quirini militis et martyris, quam Alexander papa a morbo struimæ curaverat, Quæ virginitatem Deo vovit. Quæ post devictum etc. In Africa, sanctorum martyrum Diodoli et Anesii, Felicis et Cornelie, Ulerii, Porti et Abdæ. Apud Coloniam Agrippinæ, natale beati Agilolfi, ejusdem civitatis episcopi et martyris. »

AQUICINCT. in fide addit : « In Britannia, sancti Adelmi episcopi et confessoris. » (Ad xxv Mai.)

PLESCHONEN. : In Africa, sanctorum Felicis, Anesii et Diodoli.

MARCHIANEN., in fine : « In Britannia, dormitio B
sancti Adelmi episcopi et confessoris. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJEC. : « Amos prophetæ. Balbinæ virginis, quæ fuit filia Quirini martyris, tribuni suprascripti sepulta apud eundem. »

Codex D. du CHEVAL. signatus B. : « Apud Coloniam Agrippinam, natalis sancti Agilolfi ejusdem civitatis episcopi et martyris. »

VATICAN. : « Africa sanctorum Anesi, Felicis et Diodoli. » Vide quæ supra de sociis *Diodoli* et *Anesi* diximus, ad auctarium secundum.

UGHELLIAN. Post *Anesi*, addit : Felicis, Cornelie et Valeriæ, Porti et Abdæ, » Ut supra.

ALTEMS. : « Apud cœnobium Fontinellensium, translatio sanctorum Wandregisili, Wulframni, Ansberti, a beato Babino episcopo, in ecclesia sancti Petri apostoli. » Ad diem natalem proprium singuli remittuntur, in indice Prætermissorum.

FLORENTIN. : « Natale sancti Julii papæ et confessoris. Tamen festivitas ejus habetur pridie idus C
Aprilis. » Vide ibi Usuardi textum, etc.

Editio LUBECO-COL. incipit a Balbina, elogium texens Hagenoyensi non multum absimile. Sequitur de Amos, pure. « In Africa, sanctorum Diodoli,

Anesi, Felicis, Cornelie, Valeriæ, Porti et Abdæ martyrum. Apud Niceam Bithyniæ, sancti Arsacii confessoris, ex milite heremitæ, qui dæmoniæ curavit et draconem interfecit. » Est hic, opinor, qui jam non semel *Acharius*, *Achatius*, etc., dictus est, forte *Acacius Melitenensis*, de quo videndus Henschenii commentarius.

BELIN., in textu non plane correctus, tertio loco inserit : « Eodem die, Felicis pape et martyris. » Et pro *Diodoli* scribit *Theodoli*. De Felice papa agitur xxx Maii.

GREVEN. : « In Africa, Felicis, Cornelie et Valeriæ, Porti et Abdæ. Natale beati Agilolfi, Agrippinensis Colonie archiepiscopi et martyris. In Spira, Guidonis abbatis. Parisius, Catullæ matronæ. » Vide Prætermisos. « Apud Niceam Bithyniæ, Arsacii militis, heremitæ et confessoris. Item Amos abbatis in deserto Scythi, patris quingentorum ferme monachorum. Ammonii abbatis, qui ad se pro conversione venientibus, cellulas non modo diligenti cura ædificare verum etiam propriam cellulam, cum omnibus quæ in ipsa erant, relinquere frequenter solebat. Beatæ memoriæ Bauduini, prioris majoris Carlusiæ. Qui unus ex sociis sancti Brunonis fuit, atque post eum præfatam domum regem, a schismaticis carceri mancipatus quievit. » De tribus hisce ultimis etiam agitur in indice Prætermissorum.

MOLAN., de Agilolfo habet, ut HAGENOVEN. De Felice, ut BELIN. Tum : « Elevatio et translatio sanctorum Wandregisili abbatis, et Ansberti atque Wulframni archipræsulum. » Vide supra. Postea minori characterè : In Spira Guidonis abbatis primi Ponsæ monasterii. Cujus corpus, non integrum annum defuncti, plurimis glorificatum miraculis, da Parmensis civitate magno honore Spiram transtulit Henricus imperator. » Aliæ editiones sit legunt : « Die trigesima prima, sancti et miraculis clari Hypatii, episcopi Ancyra. » In indice Prætermissorum vocatur *Gangrensis episcopus*, rejiciturque ad xiv Novembris. Est et alter *Hyppatius*, de quo vide ibi, « Eodem die, Felicis papæ et martyris. In Blandinio, elevatio et translatio, etc. »

MENSIS APRILIS

HABET DIES XXX.

Kalendis

Romæ, passio beatissimæ Theodoræ, sororis illustrissimi martyris Hermetis. Hæc sub Aureliano principe martyrizata, sepulta est juxta fratrem via Salaria, non longe ab urbe Roma. Eodem die, sancti Venantii episcopi et martyris. In Ægypto sanctorum Victoris et Stephani.

NOTE.

Pro textu sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Munerat.* *Belini* prima editio et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Munerat. et Belin. pro *beatissimæ*, legunt simpliciter *sanctæ*. Idem Belinushabet *sepultaque*, et post *fratrem* addit *suum*, quod etiam facit Molan. ; ab urbe Romæ pro Roma posuit Tornacen. De cætero, *Ægypto*, *Ægypto*, *Rhoma*, *Venantii*, *Martiris*, minutæ sunt. Verbum superest de Greveno quem hoc

D die ex purorum numero excusimus, quia textui adnectit : *Gratianopoli, beati Hugonis episcopi et confessoris*, præfigendo signum LL, quod et alibi recurrit, ut v et xx Augusti, etc. Debuit ea annuntiatio inter Auctaria relegari, ubi plura de eodem sancto invenies.

OBSERVATIONES.

Romanum parvum hunc mensem sic auspicatur : *Romæ, Theodoræ, sororis martyris Hermetis, quæ sub Aureliano martyrizavit, sepulta via Salaria.* Ado sanctam brevi sed insigni ornavit encomio, ex quo, quæ in textu dicuntur, ab Usuardo desumpta sunt ; Notkerus immutatum transcripsit. Vides hic tribus successive diebus Acta sancti Alexandri auctori Romani parvi, et iis qui eum sequuntur, præ-

luxisse, nam et *Theodora* hæc inde accepta est totaque Adoniani elogii materia. In hoc vero id præcipue mirandum occurrit, quod ubi locis aliis, eadem Alexandri papæ Acta referens, semper notat *Traiani* tempora, hic expresse asserat, sub *Aureliano imperatore martyrizavisse*. Vide quæ dicimus iii Maii. De Theodora tacent Hieronymiana, Beda, et qui in ejus serie sunt, etiam Wandalbertus, qui omnes hoc die

Die 1.

agunt de *Agape* et *Chionia*, seorsim ab altera sorore, quæ cum duabus illis, in Actis coniungitur in Aprilis quando de iisdem meminere martyrologi nostri, ut ibi dicemus; nisi fortasse diversæ sint hodiernæ *Chionia*, *Agape*, etc., et in numero Heracleensium nominandæ, quod in ambiguo relinquimus. *Venantius* pure Adonianus est, *episcopi* et *martyris* titulis honoratus, cum *interim nusquam explicetur*, inquit Henschenius, *cujus sedis fuerit episcopus, quo perfunctus martyrio, num ei immortalis, an supersles, ut propterea etiam confessor dicatur*, ut patebit in Auctariis. Usuardus et Notkerus, nihil ultra indagantes, satis habuerunt Adonis verba transcribere. Utrum ex Istria vel Dalmatia Venantii hujus corpus translatus fuerit Romam, examinat Henschenius, sed episcopatum Tolentianum inter fictorum Chroni-

corum fabellas merito computat. *Victor* et *Stephanus* ex Hieronymianis ab Usuardo solo accepti sunt, diversi, ut recte censuit Baronius, a *Victore* et *Corona*, de quibus agitur xiv Maii, sed quorum nuda ferme supersunt nomina. *Walericum* hoc die posuit Ado, tum Mosandri, tum Rosweydi; posuit ex eo Notkerus, Noster rejecit ad xii Decembris, in quo probatores cœlices pro texlu citati, aliique conveniunt. Dissentiunt alii, quos inter Pulsanen. quem, ut *Illustre Martyrologium membranaceum ex Italia allatum*, hic prædicat Henschenius, uter duorum verus obitus dies fuerit, satis accurate examinans. Sunt inter codices, ut Centulen. et Ambianen. qui hodie translationem astruant. Plura si cupis, Henschenium consule, nobis sat est evicisse, primævam hanc Usuardi fuisse lectionem.

AUCTARIA.

IN HERINIENSI codice, recentiori manu ad marginem ascriptum: « Civitate Gratianopolitana, depositio beati Hugonis episcopi et confessoris. » Satis certum est hæc ab aliquo Cartusiano monachio addita fuisse.

PULSANEN., secundo loco: « In pago Vinimau super maris transitum, beati Gualerici [Walerici] abbatis et confessoris. Hic in puerili ætate reliquit patrem suum terrenum, et adhæsit militaturus regi cœlesti, Cumque esset senex et plenus dierum, heremiticam vitam diligens, finivit in Domino. » In reliquis plane est purus.

ANTWERPIEN. et MAX.-LUBEC. textui subjungunt: « Eodem die, sancti Walerici abbatis. » Male scribit Max.-Lubec. *Valeriti*.

ALBERGEN., post textum etiam purum: « In pago Vinacensi super mare, beati Walerici abbatis et confessoris. » IN LOVANIEN. accedit: « Hic puerili ætate reliquit patrem terrenum, et adhæsit militaturus regi cœlesti. » ANTWERP. MAX., ULTRAJ., LEYDEN., DANIC. et EDITIO ULTRJ.-BELG. supradictis addunt cum PULSANEN.: « Cumque esset senex et plenus dierum, heremiticam vitam diligens, finitur in Domino. » Posteriores codices scribunt: *Vimmacensi*, etc.

CENTULEN. « Romæ, sanctissimæ Theodoræ virginis et martyris, sororis sancti Hermetis, Urbis præfecti. In pago Vimacensi, translatio sancti Walerici abbatis miræ sanctitatis viri. Thessalonica, sanctarum virginum et martyrum [Agapis, quæ inferius alia manu apposita est] et Chioniae sororum In Ægypto, sanctorum Victoris et Stephani. In Sardinia, beati Meritonis episcopi, cuius actus inter homines celeberrimi extiterunt. Eodem die, sancti Venantii episcopi et confessoris. » Duo hodie in Actis *Venantii*, sed uterque martyr. Vide Observationes.

ANTWERP.-MAJ. in nonnullis CENTULEN. similis, in eo differt, quod de Walerico, Venantio, Victore et Stephano sileat.

BRUXELLEN. de Theodora, textui interserit: « Quam Alexander papa instruxit, baptizavit, atque fidem Christi docuit. In Sardinia, beati Meritonis episcopi, cuius actus inter homines celeberrimi extiterunt. » Cuius fuerit Meriton, vel potius *Meliton*, vide in Actis. Sequitur: « In Ægypto... » Tum Venantii, etc., « In pago Vinimacensi super mare, etc., » ut supra: sed pro *finivit*, vel *finitur*, ponit *obdormivit*. « Item, beati Hugonis, de ordine Cartusiensium, episcopi et confessoris. » Vide Acta.

HAGENOVEN., in textu nonnihil interpolatus, addit in fine: « Item conversio beatæ Mariæ Magdalænæ. In pago Vimmacensi, etc., » ut ANTWERP.-MAX., etc.; sed pro *militaturus*, absone scribit, *militericus*. « Apud Castrum Silvanectensium, depositio sancti Reguli episcopi et confessoris. Aurelianus, depositio Pastoris episcopi et confessoris civitatis ejusdem. » Perperam hæc posita sunt. Vide dicta superius.

ROSWEYD., in Theodora purus, in cæteris ab Usuardo recedit. Secundo loco habet ex Bedæ: « In Thessalonia, Agapis et Chioniae, quæ sub Diocletiano, post carcerem, in ignem missæ sunt, sed non lesæ, post orationem spiritum reddiderunt. » Sequitur de Venantio. Tum: « Natale sancti Quintiniani et Anastasii. Item Walerici abbatis. In Ægypto, etc. In Thessalonia, sancti Agapiti, Quirini martyrum. » Ex Hieronymianis.

AQUICINCT. in fine addit: « Sancti Walerici confessoris. » Vide quæ hic non semel dicuntur.

VICTORIN.: « Initium prædicationis Christi. »

AMBIANEN.: « In pago Vimacensi, translatio sancti Walerici. » Plures natalem ponunt.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. incipit: « Hugonis episcopi et confessoris. Theodoræ virginis et martyris, sororis sancti Hermetis martyris. Venantii episcopi et martyris. Walerici abbatis. »

CAMBERIEN. S. Mariæ: In Sardinia, beati Militonis præsulis et Walerici abbatis. » Recta dici quidem, sed non item loci conjunctio.

IN VATICAN., sign. num. 5949, desunt Victor et Stephanus. Adjicitur: « In Thessalonica, natalis sanctæ Elhioniae, sub Diocletiano imperatore, quæ primo in carcere macerata, postea in ignem missa ibi oratione fusa perrexit ad Dominum, » Puto hic indicari *Chioniam*.

UGHELLIAN., in fine: « Eodem die, sancti Walerici abbatis. » Vides omnium ferme codicum esse.

ALTEMS. « In Arm. [Armenia] Partini, Quintiani, Victoris, Secundi. Thessal. Ingeniani, Saturnini, Pattinii, Dionysii, Partenii, Alexandri. » Vide nomina melius in Actis efformata. « Civitate Gratianopolitana, sancti Hugonis episcopi confessoris. »

FLORENTIN.: « Transitus sancti Wallarici abbatis et confessoris. » Alia hæc est annuntiandi formula.

EDITIO LUBECO-COL., in Theodora modicum interpolata, in Venantio pura, de Stephano et Victore silet. Sequitur: « In Pago Vimmacensi super mare, beati Walerici abbatis et confessoris, cuius sepulcrum crebris miraculis illustratur. Ipso die, sancti Hugonis episcopi et confessoris, ordinis Cartusiensium. In Sardinia, beati Militonis episcopi et confessoris, cuius actus intra homines celeberrimi extiterunt. In territorio Trecassino, sancti Leuthonii episcopi et confessoris » In Actis vocatur *Leuconius*.

BELLINI editio altera. textui puro subiecit: « In Armenia, natale beati Partini, Quinciani, Victoris, Secundi. In Eraclea civitate, Victoris, Chioniae, Agapæ et Hyrenæ, In Thessalonica, Ingemanæ, Saturnini, Paterni, Dionysii, Panterii, Alexandri. » Ex Hieronym. accepti sunt, in Actis omnes melius et distinctius expressi.

GREVEN. post signum LL, et supra citata verba, « Gratianopoli, beati Hugonis episcopi et confessoris; » adjungit: « Hugo iste vir sanctissimus, vidit in solitudine Cartusiæ Deum dignationi suæ habitacula construentem, septemque stellas ducatum sibi iti-

neris præstantes: post quam visionem statim affuit Bruno cum sex sociis, locum quærens heremiticæ vitæ congruum. Quos Hugo susceptos in locum sibi divinitus ostensum duxit; consiliis et auxiliis fovit, ac inter eos velut unus ex eis conversabatur. Tandem plenus dierum et sanctitatis quievit in pace. Quintiani martyris. In Armenia, Partini, Victoris. In Sardinia, beati Militonis, episcopi et confessoris. In pago Vimmacensi super mare, sancti Valerici abbatis, discipuli beati Columbani. Hujus vitam sanctissimam Vincentius lib. xxiv. cap. 21, perstringens, dicit inter alia quod ejus benignitas et humilitas modum excedebat. Intantum divina compunctione et gratia plenus erat, ut quotiens discipulis prædicaret, vel Deo psallens cælum aspiceret, totiens lachrymas effunderet. Facies quoque ejus pallida et macie confecta, cum per eum Dominus languentibus curam conferebat, vel futura prædicebat, aut, occulta revelabat, roseo colore nimioque ful-

gore micabat. Gilberti episcopi Cathanensis et confessoris. Item beatæ memoriæ Hugonis archiepiscopi Viennæ, qui ex monacho Cartusie, sancto Hugoni in episcopatu Gratianopolitano primo, ipso vivente successit, apostea ob vitæ suæ meritum, Viennensis archiepiscopus factus quievit in pace. » Est inter Prætermisos. « Ipso die, bonæ memoriæ Hugonis abbatis Bonæ Vallis, ordinis Cisterciensis. » Item « beatæ Gertrudis. » An *Genetrudis*: Vide Prætermisos.

MOLANUS: « Gratianopoli, beati Hugonis episcopi et confessoris, qui anachoreticam vitam exegit multis annis et miraculorum gloria clarus migravit ad Christum. Ipso die, sancti Valerici confessoris. » In editionibus aliis, de Hugone eadem, de Valerico autem: « Ipso die, translatio sancti Valerici confessoris, cujus sepulchrum crebris miraculis illustratur. » Jam notavi ab aliis natalem scribi, uti hodie in Actis refertur. Vide Henschenium.

IV Non.

Apud Cæsaream Cappadociæ, passio sanctæ Theodosiæ virginis, quæ Diocletiani tempore ultro se confessoribus in custodia socians, tenta et nichilominus in equuleo cruciata, Dei virtute post de vinculis, aquis, bestiis eruta, novissime martyrium capitis abscissione complevit. Eodem die, natalis beati Nicetii Lugdunensis episcopi, cujus vita miraculis claruit, et pretiosa mors nichilominus miraculis commendatur. Apud Palestinam, a sanctæ Mariæ Ægyptiacæ, quæ peccatrix appellatur. [Addit Bouillart.: Item sancti Eustasii abbatis monasterii Luxoviensis.]

NOTÆ.

Ita Tornacen., Pulsanen., Antuerpien., Max.-Lu B ject., Leyden., Lovanien., Albergen., Danic. et edit. bec., Munerat., Greven. et Molan. Accedunt Ultra-
Ultras. Belg.

a Sirmondus olim legerat Mariam Ægyptiacam tertio loco. quarto autem S. Eustasium. Postea Castellanus ad Sollerium scripsit, Mariam Ægyptiacam expunctam esse et Eustasium ejus loco positum. Equidem doleo vicem auctoris, qui alienis oculis utitur. Nam quo pacto hæc conciliari possunt? si Mariam Ægyptiacam legit Sirmondus, quomodo expuncta est? si expuncta est, quomodo Sirmondus legit? Ego enimvero, si loco Sollerii fuisset, vel hoc solum fecisset, ut nullam Castellani oculis ha-

berem fidem. Jam Sollerium doceo, quomodo habeat codex hoc loco. Duæ ultimæ syllabæ verbi *commendatur*, tota Mariæ Ægyptiacæ commemoratio, et hæc verba, *item sancti Eustasii* in litura versantur: existis autem, *abbatis monasterii Luxoviensis*, primum in marginem interiore excurrit, reliqua duo in inferiori margine. Omnia eadem manu, sed alio atramento; alio autem, quia ut opinor, primum fugere incipiebat. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Nichilominus in hoc textu bis repetitur immista utrobique littera e quam expriment Tornacen., Pulsanen., Antuerpien., Max. Lubec., Munerat. et alii. Quam scribendi rationem, ut ut vitiosam, minutiarum hujusmodi antiquarum curiosis servandam putavimus. Greven. et Molan. legunt *vinculis et bestiis*, omissa voce *aquis*. Reliqui etiam *abscissione*, ut habent codices fere omnes, non *abscisione* ut Greven. et Molan. In Munerat. pro *Nicetii* est *Nececi*, archiepiscopi, pro *episcopi*. Item Munerat. et Molan. repetunt particulam *et*, majoris quasi emphasis gratia, *cujus et vita*: ut in Adone legitur. Tornacen. omittit *miraculis* ante commendatur, in quo tamen vis aliqua esse videtur. In *Palestina* scribunt aliqui, plerique tamen, *Apud Palestinam*. Munerat. omisit *sanctæ*. Greven. et Molan. legunt *beatæ*. De mendis scriptoris alibi dictum est. *Palestinam* scripsi ut habent codices omnes. His præmissis, superest Variatio præcipua.

Etenim de celebri *peccatrice Ægyptiacæ* dubitari

OBSERVATIONES.

Egregium præconem habuit Theodosia, Eusebium ipsum Cæsariensem, lib. de MM. Palestine, cap. 7 cujus breve encomium Actis Latinis omnibus prætulit Henschenius, apud quem plura exstant ex Menæis aliisque Græcis monumentis, quamvis non eodem die, desumpta. Ex his autem minime dubium relinquitur, quin Theodosia acerbis atque horrendis tormentis excruciatæ fuerit Cæsareæ, non Cappadociæ, sed Palestine, ut sequenti die clarissime ce-

lebrant Hieronymiana omnia a Florentinio edita: *Cæsareæ Palestina, natalis sanctæ Theodosiæ virginis*; ubi videri potest laudati Florentinii notatio, ex qua fortè solvi poterit difficultas ab Henschenio proposita de *Dominica Resurrectionis*, in qua Secundum Eusebium, Theodosia nostra martyrium subisse dicitur, sed quæ eum expresso persecutionis Diocletianæ anno quinto, nec II nec III Aprilis coalescere potuit, ut etiam expendit Tillemontius tomo

V, pag. 85. Interim textus noster aliunde profluxisse videtur; nam auctor Romani parvi ita primus locutus est: *Apud Casaream Cappadociæ, sanctæ Theodosiæ virginis et martyris, capitis cæsæ*. Varia tormentorum genera ab Adone enumerantur, et ex hoc a Notkero: Noster non omnia complexus est, illudque imprimis recte cavet, ne *Casaream Cappadociæ*, urbem maritimam faceret; studio id an casu, non divino, certe in tota nostra Martyrologorum serie signatur ea positio, quæ nec in ipsis Actis Latinis reperitur, in quibus aquæ ac in Eusebio, palæstra vere dicitur *Cæsarea Palestinæ*. Rabanus, dum die sequenti cum longiori historia Theodosiam recolat, simpliciter legit *Casaream*, ac si dubitaret, ad quam Casaream virgo revocanda sit. Wandalbertus etiam die sequenti, Evagrius et Benignus Theodosiam subjunxit

Atque pari fulget Theodosta virgo nitore.

Nicetius Lugdunensis, Bedæ et Rabano præteritus, abest etiam a Romano parvo. Certum tamen est, reperiri in omnibus Hieronymianis apographis apud Florentinum, ultimo vel penultimo loco signatum. In Adone primo loco ponitur, sub vulgari laudationis formula, ab Usuardo et Notkero ad verbum translata. Alia phrasi a Floro ornata est, nempe: *Qui vir totius sanctitatis, conversationis castissimæ charitatis eximie vita perfunctus est; ut hic denuo*

A perspicias, quantum et re et stylo Florus ille ab Usuardo nostro remotus sit. Cætera vide apud Henschenium, cum Vita ex Greg. Turonensi ab eo recensita. Wandalbertus, haud dubie metri gratia, ex *Nicelio* format *Nicetum*, solum ipsum ita hoc die celebrans:

Lugduni quartis Nonis sacer urbe Nicetus.

Latinis martyrologis ignota fuisse videtur, de cætero notissima, *Maria Egyptiaca*, a nemine Usuardo antiquiore aut æquali, in sacros Fastos relata. Quod enim nomen ejus in Adone Mosandri legatur ix Aprilis, recte, mea quidem sententia, a Rosweydo rejectum est; idque vel ea ratione mihi probatur, quod a Notkero, fidei passim Adonis assecla, omnino inscriptum non fuerit. Itaque Usuardo soli tribuenda est præfata *Maria cum peccatricis* titulo, nescio unde deducta, nescio qua causa hujus diei laterculo inserta, cum a Græcis, *Zosimæ presbyteri monacho* conjuncta, diversimode colatur, imo nec ipsi quidem codices Usuardini sibi satis consent, quemadmodum in Variantibus dictum est, patebitque deinceps ex Auctariis ix Aprilis et alibi. De hac sancta egregie meritis est Papebrochius, variis dissertationibus ætatem ejus eatenus male subductam, aliaque ad ipsam spectantia feliciter eruens, curiose digerens et copiose illustrans. Hæc pro nostro instituto abunde sufficient.

AUCTARIA.

DE PRATENSI et HERINIENSI nihil ultra dicendum.

ROSWEYD. immiscet secundo loco: « In Africa, Amphiani et Victoris martyrum, et aliorum martyrum decem. » Quidni *quatuordecim*, ut discrete legunt Hieronymiana, ex quibus priores duo accepti sunt. Sequitur *Nicetii* pure. Et in fide; « Item sancti Eustachii abbatis monasterii Luxoviensis. » Intelligit *Eustasium*, de quo jam sæpe; sed omittit annuntiationem tertiam de Maria Egyptiaca, quæ etiam deest in codice ANTWERP-MAX.; cætera puro.

CENTULEN: « Natale sancti Nicetii Lugdunensis episcopi. In Achaia civitate Thomis, sanctorum Evagrii et Benigni. » *Achaïam* pro *Scythia* posuit, et hoc die perperam retulit, quod ad sequentem spectat, uti Theodosiam in crastinum differt, quæ hodie consignanda est.

ANTWERP-MAJ.: « Natale sancti Nicetii, Lugdunensis episcopi et confessoris. Apud Palestinam, depositio beatæ Mariæ Egyptiacæ, quæ peccatrix appellatur; cujus actus valde mirabiles et omni laude digni inveniuntur. » De Theodosia etiam die sequenti.

BRUXELLEN., in Theodosia et Nicetio satis purus, in fine addit: « Et sancti Eustachii abbatis. Item Urbani episcopi. » Lingonensis, opinor, de quo vide Auctaria xxiii Januarii. Adjectum porro recentiori manu ad primum locum asterisco remissum, ut sequitur: « Apud Palestinam, depositio beatæ Mariæ Egyptiacæ, cujus, primo peccatrici, conversio mirabilis fuit, pænitentia strenua et Deo valde accepta. »

HAGENOVEN. In Theodosia utcumque purus, de Maria Egyptiaca longiorem historiam, ut aliis locis ex singulari pietate solet, seu vitæ compendium attexit, sed quod hic non videtur describendum. Tum: « Eodem die, sancti Nixecii Lugdunensis episcopi, cujus vita miraculis claruit et virtutibus insignis [fuit]. »

AQUICINCT. ex eorum numero est, qui Mariam Egypticam differunt ad ix Aprilis.

VICTORIN. et REG. SUECIÆ, signatus num. 130. Nescio quos hic sanctos in unum congregent, quibus in indice Prætermisorum proprius singulis dies assignatur. Ita habent in fine: « Eodem die, sanctorum

Herenei episcopi, Andochii presbyteri, Benigni presbyteri, Tyrsi Diaconi, Felicis negotiatoris. »

DAVERONEN.: « Turonis, translatio beati Antonii confessoris. » Vide Prætermissos. Colitur i Maii.

MATRIC.-CARTHUS.-PLATAJECT.: « Nicetii Lugdunensis episcopi. » Nihil præterea.

ALTEMPS.: « Turonis, beati Antonii confessoris. Item sancti Eustasii abbatis Luxoviensis. »

C FLORENTIN.: « Item sancti Nicetii Lugdunense episcopi, cujus vita virtutibus et miraculis claruit. Item apud Comum, sancti Abundii episcopi et confessoris. » Hic in impresso deest.

Editio LUBECO-COL. Adonis elogium de Theodosia, sed valde interpolatum exhibet. In Nicetio pura est. « Apud urbem Palestinam, depositio sanctæ Mariæ, » etc.

BELIN. In utraque editione de Maria Egyptiaca agit secundo loco. Tum: « Eodem die, natale Nicetii [in 2 Nicenii] Lugdunensis episcopi. » In priori: « Item sancti Abundii episcopi et confessoris. » In posteriori: « Item apud Comum, » etc.

GREVEN.: « Amphiani, Victoris, Urbani, Nierti martyrum. » Disparatorum conjunctio. « Barlaam heremita et confessoris. » Ignotus est, nisi is sit, qui cum Josaphat colitur xxvii Novembris.

MOLAN. de Maria Egyptiaca immediate subdit: « Cujus actus valde mirabiles et omni laude dignissimi inveniuntur. Item apud Comum, sancti Abundii episcopi et confessoris. Commemoratio venerabilium Christi confessorum Urmari et Ermini, quando a Hungris liberati sunt Laubienses. » Sequitur minoribus litteris: « Eodem die, sancti confessoris Francisci de Paula, ordinis Fratrum Minorum initiatoris: qui inter cæteros Christi athletas suis meritis et exemplis, divina cooperante gratia, sanctam Ecclesiam multipliciter decoravit, præsentisque temporis caliginem suæ lampadis fulgore mirabiliter illustravit, quique innumeris in vita pariter et post mortem miraculis claruit. Hunc Leo X sanctorum catalogo ascripsit. Sanctæ Musæ virginis, de qua in Dialogis Gregorius. Hoc die obiit Nodgerus Leodiensis episcopus, cujus gesta præclara habentur. » Vide indicem Prætermisorum. Posteriores editiones de Maria et Abundio, ut supra. Dein: « In Gallia agro Turonensi, sancti Francisci de Paula, Calabria oppido, ordinis Minorum fundatoris.

Lobiis, commemoratio meritorum venerabilium Christi confessorum Ursuarii et Ermini, quando a Hungris liberati sunt Laubienses, per merita eorum.» Rursus typis minoribus: «Lingonis sancti Urbani episcopi et confessoris, magnarum virtutum viri, qui vineas precibus suis sæpius conservavit. Apud Cæsaream Palestinæ, passio alterius Theodosiæ, vir-

ginis Tyriæ; quam libro octavo scribit Eusebius Cæsariensis. Hoc die transitus viri Dei Nodgerii episcopi Leodiensis, ejus præclara gesta habentur.» Non alia est ista Theodosia, ab ea quæ in textu refertur. Fefellit Molanum diversa positio, seu locus martyrii. De variis personis sub *Notgerii* nomine confusis, vide Prætermisssos x Aprilis.

III Non.

In Scithia civitate Thomis, natalis sanctorum Evagrii et Benigni. Thessaloniciæ, passio sanctarum virginum Agapis et Chioniæ sub Diocletiano, quæ primo in carcere maceratæ, post in ignem missæ, sed intactæ a flammis, post orationem ad Dominum fusam, animas reddiderunt. Apud Tauromenium Sicilia, beati Pancratii.

NOTE.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Pulsanen.*, *AntuERP.*, *Max-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.* prima editione, *Creven.* et *Molan.* Accedunt *AntuERPien-Max.*, *Ultraject.*

B Leyden., *Lovanien.*, *Danicus*, et edit. *Ultraj.-Belg.* Deficit *Albergen.* in solo *Pancratio.*

VARIANTES LECTIONES.

Scithia scribunt probatissimi codices *Pratens.*, *Herinien.*, *Pulsanen.*, *Munerat.*, *Creven.* et alii. *Molan.* habet *Schyltia*; *Belin.*, *Schitia*; *AntuERP.*, *Scicia* aliorum modi sunt varii, nullus recte legit *Schyltia*. Priores codices in textu secuti sumus. Item in *Thomis*, qualiter scribunt omnes. *Munerat.* pro *Evagriposuit* *Evagii*: *Chiomæ*, pro *Chioniæ*; *Pulsan.*, *Cyonæ*; *Creven.*, *Scionæ*. Major defectus in *AntuERP.* et *Max-Lubec.* ubi sic legitur: *Sub Diocletiano in ig-*

nem etc., mediis vocibus omnino præteritis. Contra *Pulsanem*. Excecit dum post *a flammis*, interjicit *permanentes*. *Fusas* pro *fusam*, in munero typographi, fallor, vitium est, sicut in *Max-Lubec.* *Thauromentum*, pro *Tauromenium* ut habent codices Hieronymiani. Idem ipsi pro *Pancratii* habent *Pancracii*; *Pulsanen.*, *Panchratii*: altera *Belin.* editio addit., *Pancratii martyris*.

OBSERVATIONES.

Tota *Evagrii* et *Benigni* distinctior notitia ex Martyrologiis nostris promanat. Sic hodie secundo loco legit Romanum parvum: *Tomis, Evagrii et Benigni*. Textus Usuardinus, non multo amplior, ex Adone desumptus est, et iisdem ferme verbis a Notkero quoque descriptus. Nihil de ipsis Beda, Florus aut Rabanus. In Hieronymianis vero magna perplexitas, qua non facile sese expedit Florentinius. En textus varios. Epiternacense ponit: *In Sicilia, natale Evagrii, Benigni*... sex alii nominatim exponuntur. Corbeïense: *In Sicilia, natale sanctorum Thomæ Evagrii Benigni*, et rursus aliorum sex. Lucense: *In Nicea, natalis sanctorum Thomæ, Evagrii, Benigni*; adde commilitones quinque. Hæc, si possis, apte concilia. Et quidem hecetenus primo loco. At quid sibi modo vult in iisdem codicibus, quod in fine legitur *Theumis*, vel *Eumis*, vel *Heumisiter*; *Evagrii et Benigni*? An iidem illi, an a primo loco appellatis diversi? Postremum censet Florentinius; primum Henschenius: tu cui volueris accede; nobis certum est, nostros legisse, ut in textu retulimus; quibus accinit Wandalbertus.

Evagrius ternis splendet martyrq̃ue Benignus.

In *Bractea civitate, Victoris, Chioniæ, Agape et Herenei*, legunt Hieronymiana i Aprilis; e tejusdem mensis v In *Thessalonica, natalis sanctarum virginum Chioniæ, Herene et Agape*; utro die melius, Florentinii arbitrio relinquo. Dictum est in Observationibus i Aprilis, dubitari posse, an utrobique de iisdem agatur, quod hic examinare non lubet, dum alia expendenda supersunt. A Romano parvo sic hodie primo loco scribitur: *Thessaloniciæ virginum Agapes et Chioniæ*. Beda ad i. Aprilis rectius fortasse titulum *virginis* omiserat, in quo eum presse secutus est Rabanus. Bedæ verba describere Ado, ex hoc Usuardus et Notkerus, qui cum præcursore, *virginis*, vel potius *virginum* appellationem retinent, imo ultimus *Irenem* adunxit, quam rursus cum longiori elogio repetit v Aprilis, ut ibi ex nostris sermo iterum recurret. Id jam præcipue attendendum est, Bedæ ho-

diernum, et illud Notkeri elogium, quod v Aprilis ponitur, ex iis Actis desumpta esse, quæ olim proconsularibus ipsis supposita, usque adeo Henschenio placuere, ut illa hisce prætulerit, contra Sirleti, Lipomani, Surri et Baronii iudicium, qui omnes Græca ipsa ex codice Cryptæ-ferrate Latine reddita sinceriora, imo unice authentica existimaverant. Habuit harum rerum longe peritissimus arbiter magister noster rationes suas cur ita statueret lego et expendo, nec tamen tales invenio, ut non potius Sirlitiana præhabenda censeam, adeoque cum doctissimis recentioribus fateri cogar hac saltem vice, virum alias perspicacissimum non nihil dormitasse. Præjudiciis non agimur, veritatem unice sectamur, eique repertæ ultro cedimus, ultroquo hic cum Baronio ad annum ccciv, a num. 40, aliisque citatis, præfatorum Actorum proconsularium germanitatem agnoscimus; de qua vide erudite tractantem Ruinartium inter Sincera et Selecta a pag. 419 et Tillemontium tomo V. a pag. 240. Porro insignium harum martyrum certaminis diem, ex laudatis Actis sic definiendum putamus, ut *Irene* i Aprilis coronata fuerit aliæ diebus aliquot citius, proindeque exente Martio. Expressus autem dies Kalendarum Aprilium, antiquiores martyrologos induxerit ut omnes eodem die consignarent, quos secutus est Wandalbertus, de solis duabus prioribus expressius loquens, et forte tertiam per verbum *socia* indicans:

Virgineo insignes Agape et Chionia serte
Aprilis socia sacrant sibi jure Kalendas.

Tertia item nostra, Hieronymianorum annuntiatio est: *Apud Tauromenium in Sicilia, natalis sancti Pancratii*; et hoc ferme modo, absque ulteriori elogio, imo brevius ponitur a Romano parvo, Adone, Usuardo et Notkero; reliquis martyrologis aut ignotus, aut præteritus. Primum fuisse Siculorum apostolorum, recepta opinio est: vide quæ de eo diligenter collegit et ab apocryphis discevit Henschenius. Satis nobis sit, ipsum, æque ac reliquos in textu relatos, vere Usuardinum esse.

AUCTARIA.

Habet hic TORNACENSIS codex peculiare auctarium cæteris omnibus, præterquam Molano incognitum. Sic scribit: «In monasterio Altovillari, translatio

corporis sancti Madelupi sacerdotis.» Vide quæ in indice Prætermisssorum observata sunt. Cætera dicuntur xx Decembris.

ROSWEYD. in Evagrio et Benigno, atque item Pan-
cratio purus est. De Agape et Chionia egit i hujus,
ut ibi diximus.

CENTULEN. : « Cæsarea Cappadociæ, sanctæ Theo-
dosie virginis. Apud Tauromenium Siciliae, beati
Pancratii martyris. Turonis, sancti Antonii confes-
soris. » Vide Auctaria die præcedenti.

ANTUERP.-MAJ. agit de sola Theodosia cum elogio
ferme ex Adone desumpto.

BRUXELLEN. puritati hodie proximus est. Incipit
ab Agape et Chionia. Tum de Evagrio et Benigno :
« Apud Tauromenium civitatem Siciliae sancti Pan-
cratii martyris. »

HAGENOYEN. in prima, et secunda annuntiatione
purus, tertio loco habet de Nicetio, ut nos pridie.
Sequitur de Pancratio, pure. Tum : « Item in Anglia,
Richardi episcopi. In Alsatia, sancti Florentii epis-
copi et confessoris. » Inter Prætermisissos remittitur
ad vii Novembris.

VICTORIN. et REG. SUEC., sign. num. 130, in fine
addunt : « In Cæsarea Palestinæ, sanctæ Theodo-
siae. »

MARTRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Theodosie virginis
et martyris gloriosæ, cujus varia tormenta et victo-
riæ leguntur. Agapes et Chionie virginum et soro-
rum martyrum. »

VATICAN., signatus num. 5949, in fine : « Nico-
medie, sancti Donati. » Vide Acta.

EDITIO LUBEGO-COL. in prima annuntiatione pura
est, tum sic pergit : « Thessaloniciæ, passio sancta-
rum yirginum Agapis et Chionie, sub Diocletiano
imperatore, Comite Sisinnio ; quæ erant sorores

A sancti Hærenis virginis, et primo in carcere per varia
tormenta maceratae, deinde in ignem missæ, sed
intactæ permanentes a flammis, post orationem ad
Dominum fusam, animas cælo reddiderunt. Apud
Thauromenium civitatem Siciliae, sancti Pancratii
episcopi et confessoris [*Melius dixisset martyris*].
Eodem die, sancti Richardi episcopi et confes-
soris. »

GREVEN. : « Nicomedie, sancti Donati. Item san-
ctorum Sixti, Benigni, Rufi, Patricii. In Anglia,
sancti Richardi episcopi Ciestrensis et confessoris,
Burgundoforæ abbatissæ et virginis. » De hac et
Sixto cum sociis, vide Prætermisissos.

MOLAN., litteris parvis : « In Anglia, sancti Ri-
chardi episcopi Ciestriensis et confessoris. Burgun-
doforæ abbatissæ et virginis. Sancti patris ac
confessoris Nicetæ, in quem orationem funebrem scripsit
Theosterictus, illius beatissimi viri discipulus. » In
editionibus aliis post *Pancratii*, litteris Italicis im-
mediate subdit ; « episcopi, ab Archagano pagano
interfecti, cujus Vitam scripsit Evagrius ejus disci-
pulus. » Sed quæ passim ut fabulosa repudiatur.
Vide Henschenium hic et Tillemontium tomo I,
pag. 190. « In Anglia, Richardi, » etc, ut supra.
« In monasterio Altovillari, translatio corporis
beati Madelupi sacerdotis. Die tertia, sancti patris
Nicetæ, ducis monasterii Medini. » Rursus cha-
ractere alio : « Item depositio beatæ Burdegundæ
foræ virginis et abbatissæ Evoriacensis, de qua in
Vita beati Columbani abbatis. » Jam diximus con-
sulendum catalogum Prætermisissorum, in quo
remittitur ad vii Decembris.

II Non

Mediolani, depositio beati Ambrosii episcopi et confessoris, cujus studio inter cætera doctrinæ et mi-
raculorum insignia, tempore Arriæ perfidiæ, tota Italia ad catholicam fidem conversa est. Apud His-
palim, depositio sancti Isidori antistitis.

D.e. 4.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*,
AntuERP. Max.-Lubec., *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.* et

Molan. Adde *AntuERP.-Maj.* et codices omnes me-
diæ notæ, de quibus infra.

VARIANTES LECTIONES.

AntuERP. et Max.-Lubec. scribunt *Medialano*, ut a
Beda et aliis factum subinde patebit. *Arrianæ* legunt
omnes, malim *Arianæ*, sed codices secutus sum.
Greven. voces transposuit ad *fidem Catholicam*.
Pejus Molanus *Catholicam* omisit. In Pulsanensi est

C *Hyspalim*, pro *Hispalim*, et *Hysidori* pro *Isidori* Tor-
naceni., AntuERPien., Max.-Lubec. et Muneratus ha-
bent *Ysidori*. *Greven.* et *Molan.* pro *sancti*, ponunt
beati, pro *antistitis*, *episcopi*, quod postremum
etiam habet *Belinus*.

OBSERVATIONES.

Quo vere anno, quo die consignandus sit magni
Patris Ambrosii obitus, inter eruditos controvertitur ;
et quamvis hoc die in Actis, Ambrosiana omnia
remissa sint ad vii Decembris quo per totam Eccle-
siam festivius recolitur inclytissimi Doctoris memo-
ria ; voluit tamen Henschenius exercitatione singu-
lari, ante tomm I. Aprilis pag. 38, disputationi
quodammodo proludere opinionem suam *ut alii*,
inquit, *potius suam ferant sententiam* prævie ex-
ponens, qua ex Marcellini Comitis Chronico, cum
expressa Consulum nota pluribusque aliis monu-
mentis, præsertim Mediolanensibus, evincere cona-
tur, Ambrosii obitum, non ad iv Aprilis anni cccxvii ut
contra antiquissimam Mediolanensem traditionem
statuerat Baronius, sed ad xvii Aprilis anni cccxcviii
referendum. Contra Henschenium stat major recen-
tiorum numerus, quos inter tono decretorio Pagius,
ad annum cccxcvii, a num. 19, et modestior Tille-
montius tomo X, nota 86, a pag. 761, pro Baronii
sententia, ex ipsa etiam martyrologorum nostrorum
auctoritate, acrius decertant. Video militare utrim-
que gravia rationum momenta, graviora fortasse,
quæ favent Martyrologiis : sed de ultimo librationis
scrupulo iudicium ferent, qui mensem Decembrem
de Actis elaborabunt successores nostri ; nos hic in
Martyrologiorum cancellis hærebimus. Inter Hiero-

nymiana, solus codex Corbeiensis, in fine laterculi
attexuit, quod litteris aliis, tanquam purum addita-
mentum, distinxit Acherius : *Mediolano, depositio
sancti Ambrosii episcopi et confessoris*. Hoc certius
est, notari Ambrosium in Hieronymianis omnibus
xxx Novembris, sub hac fere formula : *In Mediolano,
sancti Ambrosii episcopi, de perceptione baptismi*.
Et in solo Lucensi apographo, iii Decembris : *Natalis
sancti Ambrosii*. At vero die vii ejusdem mensis De-
cembris, nullus eorum codicum Ambrosium nominat
Ad diem obitus accedamus. Ven. Beda primus hoc
die iv Aprilis Ambrosii solemnitatem celebrat : *Me-
diolano, depositio sancti Ambrosii confessoris* ; ubi
ne mireris, titulum *episcopi* reticere, nam id Bedæ
satis familiare esse, ex non uno deinceps loco co-
gnosces. Florus de suo addidit : *Qui ingentibus
doctrinis coruscavit et virtutibus*. Rabanus legit :
*Mediolano depositio beati Ambrosii episcopi et con-
fessoris cujus vita et doctrina insignis prædicatur
Ecclesia*. Sed et hic Ambrosium ex Hieronymianis
repetit xxx Novembris ; nulla baptismi facta men-
tione. Sic autem in serie nostra habet Romanum
parvum : *Mediolani, beati Ambrosii episcopi et con-
fessoris*. Breve, sed elegans Adonis elogium, ex Hieronymo acceptum, a Baronio iv Aprilis et rursus
vii Decembris, in notationibus ad Martyrologium

explicatum, in textu nostro ad verbum describitur; A Notkero, præter morem, Viennensis phrasim multum amplificante. Atque hi omnes Ambrosi natalum hoc die unanimiter collocant, suffragante etiam Wandalberti versiculo:

Ambrosius pridie (Nonas) æthereum penetravit honore.

De Ordinatione vero, VII Decembris, nullus est, qui vel verbo meminerit. Quæro primam solemnioris illius festi in universa Ecclesia institutionem, verum nec apud Baronium, nec alibi satis certa primæ ejus originis vestigia hactenus deprehendo, præter ea, quæ subobscure ab Henschenio in laudata exercitatione cursim indicantur. Plura scrutari, hujus loci non est, remitti commodè possunt ad prædictam diem VII Decembris, ubi in Actis,

post eruditæ Baronii, Hermantii, Tillemontii, PP. Benedictinorum S. Mauri, aliorumque de incomparabili fidei Zelatore lucubrationes, totius vitæ series operosius et accuratius digeretur.

Nullus antiquorum martyrologorum *Isidori Hispalensis* meminit, unde verosimillimum est, eum ab Usuardo ex Hispania, quo ad procurandas sancti Vincentii reliquias profectum novimus, in Gallias primum allatum, cum aliis tum confessoribus, tum martyribus, præsertim Cordubensibus, ut suis locis observare non negligimus. Reliqua ex Actis require, ubi Henschenius diligentissime contulit, quidquid de nobilissimi antistitis sanctitate, cultu et doctrina Nicolaus Antonius, aut scriptores alii Hispani melioris notæ suggerere potuerunt, quibus jungenda appendix in eodem tomo, pag. 900.

AUCTARIA.

ANTWERP.-MAJ., ANTWERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., B LOVANIEN., ALBRIGEN., DANIG. et EDITIO ULTRAJ.-BELG. puris omnes codicibus annumerari possent: etenim de Isidoro Hispalensi hæc solum textui puro superaddunt: « Fide et doctrina præcipui. »

ROSWEYD. Ita legit: « Mediolanis, depositio beati Ambrosii episcopi et confessoris, qui delaico, Arianis simul et Christianis conclamantibus, electus est episcopus, cujus studio... » Cætera pura sunt usque ad finem laterculi.

CENTULEN.: « Mediolano, depositio beati Ambrosii ejusdem civitatis archiepiscopi, cujus studio, » etc., pure. « In Hispaniis civitate Hispali, sancti Isidori episcopi et confessoris, vita et doctrina illustris viri. »

BRUXELLEN.: « Mediolani, depositio sancti Ambrosii archiepiscopi et confessoris. Qui præses existens, nondum baptizatus, consensu totius populi in archiepiscopum electus, a nuente et jubente Valentiniano imperatore, gratiam Baptismatis simul et episcopatus dignitatem percepit. Cujus studio, tempore Arrianæ perfidiæ, tota Atalia ad catholicam fidem conversa est. Hujus Vitam beatus Paulinus Nolanus episcopus ad beatum scripsit Augustinum [recenti manu, episcopum]. Apud Hispalim, depositio sancti Isidori Hispalensis, insignis episcopi, fide et doctrina præcipui. Qui inter cetera sua opuscula, librum naturalis historiæ, quem Ethimologiarum nominat, ordinans, seculi ætates diligenter distinxit. » Quænam Chronici Isidoriani et libri Etymologiarum affinitas sit, vide in Dissertationibus historicis Labbei tomo I, pag. 645.

HAGENOVEN. longum nimis pro instituto nostro de sancto Ambrosio sermonem texit, ubi inter alia non satis probata immiscet, quod *Valentiniano imperatori restiterit, et ingressum ecclesiæ illi prohibuerit*, quæ ad Theodosium referenda, vulgnotum est. Hæc et similia, prætermittenda consumimus. Tum: « In Hispania, apud civitatem Hispalem, depositio sancti Isidori episcopi et confessoris, fide et doctrina præcipui. »

MATRIC-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Isidori Hispalensis episcopi et doctoris, eximii, qui multos ededit libros, quorum quidam sunt satis noti. »

In VATICAN., signatus num. 5949, deest isidorus. Adjectum: « In Syria, sanctorum Taraci, Andronici et Probi. » De his etiam alibi; remittuntur ad XI Octobris.

ALTEMS. addit: « Ipso die, depositio sancti Sennerthi episcopi. » In Actis prætermittitur, curioso indagatori propositus.

Editio LUBECO-COL. in elogio Ambrosii post *confessoris* inseritur. « ac doctoris Ecclesiæ catholicæ præcipui, cujus studio... Apud Hispalim, depositio sancti Isidori antistitis, viri fide et doctrina præcipui, fratris beati Leandri, ad quem [Leandrum] beatus Gregorius sacram expositionem super librum Job scripsit. »

GREVEN.: « In Thessalonica, sanctorum Agathonis diaconi, Theodoli, Pauli, Matutini et Orbani. Item, beati Successi, » Laciniæ ex Hieronymianis bene, vel male consutæ. « In Hibernia, Beghani abbas. Item Ambrosii diaconi, qui ut Hieronymus de viris illustribus refert, primum Marcionites fuit, sed ab Origine correctus, confessionis Domini gloria insignis fuit. In Scotia, Tigernagi episcopi et confessoris, secundum alios die sequenti. » De his agitur in indice Prætermissorum.

MOLNA.: « Eodem die, translatio sanctorum confessorum Ulgisi, Amulguini, Theodulphi, Abel, atque Hildulphi. » Vide Prætermissos. Sequitur minoribus typis: « In Perside, sancti Benjamin gloriosi martyris: Tripartite lib. I, c. 33. Item Ambrosii diaconi, » etc., ut Grevenus. In editionibus aliis, solum additur: « Die quarta, sanctorum patrum Joseph hynographi, et Georgii, qui fuit in Malæo. » De hoc Georgio non multa in hodiernis Actis collegit Henschenius. *Joseph* vero die præcedenti relatus est, ubi longior Vito traditur, et reliqua ad eum spectantia diligenti opera a Papebrochio explanantur. Satis est hæc indicasse, videat ibi lector cætera.

Nonis.

Apud Ægyptum, natalis sanctorum martyrum Martianæ, Nicanoris, et Apolonii. Thessaloniciæ, sanctæ Hirenis virginis, quæ post tolerantiam carceris, sagitta percussa est a Sisinnio comite, sub quo et sorores ejus simul Agapes et Chionia martyrizaverunt. Apud Cæsaream Liciæ, sancti Amphiani.

NOTE.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antwerp.*, *Max.*, *Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.* edit. prima, *Greven.* et

Molan Quibus accedit *Antwerp.*-*Max.*, *Leyden.*-*Belg.*, *Lovanien.* et edit. *Ultraj.*-*Belg.*

VARIANTES LECTIONES

Prima difficultas in propriorum nominum scribendiratione occurrit. Codex Pratenensis legit *Martiani*, *Nicandri*, ubi reliqui omnes, solis Molano et Lovan. exceptis, deserte ponunt *Martianæ*, *Nicanoria* vel *Nichanoris*. Atque ita scripsisse Usuardum,

certo mihi persuado, nisi propria auctoritate doctores suos Romanum parvum et Adonem deseruerit. *Appollonii*, *Appolonii*, *Apolonii*, male scribunt codices aliqui, melius in textu cum Prateni, Heriniensi, etc. Non minor in virginis nomine variatio,

In Hieronym. est *Herene*; in Romano parvo et A Adone, *Irene*, quo modo scribendum existimo. De Usuardina lectione queritur. Praten. habet *Hirenæ*, reliqui omnes *Hirenis* vel *Hyrenis*, Solus Munerat. scribit *Herenis*. Pro prima ratione stant Herinien., Tornacen., Antuerp. et Max.-Lubec. quam nos, ut veræ proximior, prætulimus. Munerat, post *virginis*, addit et *martyris*, contra cæterorum torrentem. Jam supra ex codicum inflexione in textu posuimus *Agapis*, a recto *Agapes*, ut hic ab *Hirenes*

formatur *Hirenis*, licet nos aliter scribere soleamus. Solus Belinus posuit *Sissinio*, atque ita *passa sunt*: plerique omnes *martyrizata sunt*, Herinien. *martyrizarunt*, Pratenis *martyrizaverunt*, quod Adoni satis frequens est, quem cum tam presse hodie secutus sit Usuardus, nihil mirum videatur, si et hoc transumpsisse supponamus. In Molano recte legitur *Lyciæ*, cæteri habent *Liciæ*, ut in textu reliquimus, *Licinæ*, error est in Heriniensi; *Ciliciæ*, in Belino.

OBSERVATIONES.

Satis mirum et insolitum est, quod nullus ex præmisso laterculo sanctus, hoc die Actis referatur. Non *martyres Egyptii*, quia ab aliis, et præsertim Romano hodierno consignantur v Junii, ad quem diem ab Henschenio remissi sunt, tanquam iidem, qui utriusque Nonis., tum Aprilis, tum Junii, sub iidem ferme nominibus recolantur, ut ibi ipse contra Florentinum censet. Et vero in nonnullis Hieronymianis iidem utroque die signari videntur. Sic habent hoc die secundo loco codices Lucensis, et Corbeiensis Acherii: *In Egypto, natalis sanctorum Marcianæ, Nichanoris, Appollonii*. In Epternacensi solum legitur: *In Egypto Marciani*. De ipsis nihil in serie Bedæ; at in Romano parvo, Adone et Usuardo, iidem tres et eodem modo annuntiantur, Notkero *Martiani*, pro *Martianæ*, substituente, ut et etiam in nonnullis nostris codicibus cætera Usuardinis. Reliqua ad supradictum diem v Junii dabuntur, ubi de ternorum istorum duplici classe identificanda, an distinguenda disputabitur.

Neque de *Irene* seorsim in opere nostro agitur, quod cum sororibus *Agape* et *Chionia*, memorata sit in Aprilis, utpote quarum Acta communia sunt, uti ibidem abunde diximus. In Hieronymianis sorores tres hoc quoque die repetuntur. Romanum parvum legit: *Thessalonica, sanctæ Irenes virginis*. Adonis et proinde Nostri elogium ex Beda descriptum est, modice a Rabano auctum, fuse a Notkero: quorum omnium sententia ex Actis proconsularibus paulo severius evigenda est, expuncto *per percussione sagittæ* quod miror Baronium, reliqua bene corrigentem, in textu suo reliquisse. Wandalbertus Bedam, ni fallor, secutus est:

Nonis virgo pia de morte refulget Hyrenis.

Demum nec *Amphianus* in hodiernis Actis locum occupat, expresse tamen in Hieronymianis notatus: *In Cesarea*, vel *Cesaria Liciæ* vel *Luciæ*, *Amphiani* Alius ibidem *Amphianus in Africa* legitur, n, alius *in Nicomedia*, in Aprilis. Non dubitant Baronius, Henschenius et Florentinus, quin hic indicetur *ovacula innocens, divinus martyr, portentosa fortitudinis intrepidus, admirandus, sanctissimus et beatissimus juvenis Apphianus*, ejus gloriosam de tyranno victoriam accurate descripsit Eusebius, durissimi certaminis oculatus testis, ex quo relati tituli accipiti sunt, libro de Martyribus Palæstinæ, cap. 4, quod totum in Actis, totum a Ruinartio reproducitur a pag. 334. Gallica series exstat apud Tillemontium tomo V, pag. 386, qui in nota pag. 737. Eusebii chronotaxim componere conatur, ut ad *ulteriorem disquisitionem eruditius proposuerat*. Henschenius pag. 39, litt. F. Quod Noster hic *Cæsaream in Lycia* perperam collocet, non tam ipsi quam Adoni vitio vertendum est, imo imperitis librariis, qui Hieronymianum transcriberent, aliquid detraxerint, addiderint, aut multaverint. Utrum vera Hieronymianum textum bene restituat Florentinus, per *In Cesarea et Lycia*, respiciendo ad martyris patriam et cultum aliis expendendum relinquo. De *Edesio* Apphiani fratre, cum non agant hic martyrologi, ad Nostrum etiam nihil attinet: satis est, genuinum ex omni parte ejus textum exhibuisse. Vide de *Edesio* Romanum hodiernum, viii Aprilis, et ibi Acta nostra, quæ ex Eusebio martyrium ejus referunt.

AUCTARIA.

PULSANEN. Deest ultima annuntiatio, in reliquis purus est.

ROSWEYD. post *Amphiani*, adjicit. « et aliorum. » Tum: « Claudiani martyris. » Ex Hieronymianis.

ULTRAJECT., LEYDEN.-LAT. ALBERGEN. et DANIC. textui cætera puro subjiciunt: « In Scotia, sancti Tygermagi episcopi et confessoris, »

CENTULEN.: « Apud Thessalonicam, sanctæ Herenæ virginis et martyris. In Ægypto, sanctorum Nichanoris et Apollonii, martyrum. Cæsarea Liciæ, sancti Amphiani. »

ANTUERP.-MAJ.: « Thessalonica, natale sanctæ Herenæ virginis et martyris. Apud Ægyptum, natale sanctorum Marcianæ, Nichanoris, et Apollonii, quorum gesta habentur. »

BRUXELLEN. de martyribus Ægyptiis et Amphiano, nihil. In Irene satis purus est. Sequitur: « Apud Scotiam, sancti Tygermagi episcopi et confessoris. Item Marinæ virginis. Et sancti Vincentii de Valentia, doctoris de ordine Prædicatorum, qui tam in vita, quam post mortem miraculis claruit. » Quæ *Marina* hic indicetur, ignoro.

HAGENOVEN. textui hodie puro, solum addit: « Ipso die, in Scotia, depositio sancti Tygerilagi [Tygernagi] episcopi et confessoris. »

VICTORIN. et REG. SUECIÆ, num. 130, in fine: « Item Carthagine, sancti Pontiani diaconi. » Nullus hodie apud alios *Pontianus*, ne inter Prætermisos quidem notus. Multum fallor, si non indicetur Pon-

tius sancti Cypriani diaconus, de quo superius actum est viii Martii.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Hyrenis virginis et martyris, sororis Agapes et Chioniae. Didimi Alexandrini confessoris, ejus meminit Hieronymus. » Estne forte martyr, de quo in Actis?

STROZZ. « Natale sancti Vincentii, ordinis Prædicatorum, patria Valentini et prædicatoris clarissimi. [qui] in Britannii urbe Venetensi recubuit, ejus sanctitatem crebra miracula protestantur. »

D REMENS. sanctorum Timothei et Apollinaris: « Catalaunis, depositio Aulii episcopi. » In indice Prætermissorum omittitur tanquam ignotus.

EDITIO LUBECO-COL. primo loco agit de sancto Vincentio, sed elogium habet alicubi mutilum, quod infra ex Greveno correctius dabimus. De Ægyptiis addit, « quorum gesta habentur. » Cætera ut in textu. In fine: « In Scotia, sancti Tygernagii episcopi et confessoris. »

BELINI editio altera in fine subdit: « Item apud civitatem Venetensem Britannæ, beati Vincentii confessoris, ordinis prædicatorum, sanctitate, doctrina miraculisque clarissimi. »

GREVEN. « Nicomediæ, natalis sancti Claudiani confessoris. » Cur non *martyris*? « Item, Didimi confessoris. Martiani, Quinti. » Indicat, ni fallor, Alexandrinos martyres. « In Britannia minor, civitate Venetensi, natale beati Vincentii presbyteri et confessoris, ordinis Prædicatorum. Qui Valentinus

origine, angelica vita, et salutari doctrina præfulgens, diu singulos Hispaniæ et Galliæ populos divini verbalimento refecit, et supra viginti millia Judæorum et Maurorum ad Christum convertit. Omnium denique signorum genere clarus, in numero sanctorum referri et amplissimo canonizationis honore decorari promeruit. »

MOLAN. : « Item apud Venetiam Britanniæ, beati Vincentii Valentini, cognomento Ferrarii [Ferrarii], confessoris, ordinis Prædicatorum, sanctitate, doctrina, miraculisque clarissimi. Hic super viginti millia Judæorum, ac Maurorum ad Christum convertit. Lauduno Clavato, prima translatio sanctæ Celinæ, matris sancti Remigii episcopi. » Vide Prætermis-
 sos. « In Scotia, sancti Tigernasi episcopi et confessoris. » Dein minoribus typis : « Apud Leo-

dium de monte Cornelion, obiit Juliana virgo et priorissa ejusdem loci, et translata quiescit in monasterio Vilariensi, ubi et Vita ejus habetur. » In editionibus aliis, de Vincentio ut supra. « In Scotia, sancti Tigernaci, etc. Die quinta, sanctorum martyrum Theoduli et Agathapodis. » De iis in Actis iv Aprilis. « Lauduno Clavato, » etc. Tum minoribus litteris : « Eodem die, sanctorum martyrum, sanctæ Thermes cum sorore et ancilla. » Inter Prætermis-
 sos remittitur ad xxii Aprilis. « Apud Leodium in monte Cornelion, obiit Juliana virgo, et præfecta ejusdem loci, quæ tertio obitus sui die ad cænobium Villariense translata, illic inter corpora sacra est sepulta. Ubi et ejus Vita habetur. » Data in Actis et ab Henschenio egregie illustrata est.

VIII Idus.

Romæ, natalis beati Sixti papæ et martyris, qui temporibus Adriani, ut sibi Christum lucrificeret, libenter mortem sustinuit temporalem. In Macedonia, sanctorum Timothei et Diogenis.

Die 6.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Antuërp.-Maj.-Antuërprien., Max.-Lubec., Munerat. Greven. et Mo-

lan. Quibus proximi sunt Antuërp.-Max., Leyden-Belg., Lovanien. et edit. Ultraj.-Belg.

NOTÆ.

VARIANTES LECTIONES.

In solis Sixti et Timothei nominibus consistunt. De postremo satis certum est, male legere Heriniensem et Edit. Lubecanam maximam, Timothei. Pro Xysto vel Xisto stare videtur scribendi modus antiquior apud Hieronym. et Romanum parvum. Et

quidem Pratensis, Xysti posuit. At cum cæteri codices omnino omnes legant, Sixti, cum Adone, eam scribendi rationem hic censuimus præferendam : si alibi altera prævaleat, ea ibi uti licebit.

OBSERVATIONES.

Binos hoc die Sixtos vel Xistos nominant aliqua Hieronymiana apographa ; de Papa tamen, istius nominis primo, non agere, probant martyrum classes quibus immisti sunt, loco et verosimiliter tempore, a Sixto hoc nostro multum disjunctæ. Itaque, qui in laterculo annuntiatur, is a Romano parvo acceptus est, cujus næc sunt verba : Xysti papæ et martyris, temporibus Adriani passi. Breve est Adonis Rosweydingi elogium quod multo auctius reddidit Notkerus ; nisi præhabenda sit Mosandri editio, in qua pene ad verbum reperiuntur, quæ Notkeri propria esse, facile quis sibi persuaserit. Noster Adonis phrasim, ut in Rosweydo esse, contraxit et nonnihil emolliivit. Ex libro pontificali primam Sixti notitiam a Romano parvo desumptam credimus, qui ut martyr colitur, quidquid nonnulli de eo titulo dubitent. Expressiora habet Florus ad iii Aprilis, quæ in nostra Bedæ editione, et hoc die in Actis proferuntur, ubi de ejus cultu, ætate, Actis, sepultura, translatione et inventione collegit Henschenius distinxitque omnia, quæ de Sixto I diei possunt, aliis res ejus gestas vix obiter tangentibus, ut in Alexandro Tillemontius tomo II, pag. 238 et 240. Hoc eum disticho celebravit Wandalbertus.

Idibus Octavis Xixtus martyrque sacerque
 Præminet, Adriano mortem sub Cesare passus.

Conveniunt hoc die Hieronymiana in annuntiatione nostra ultima de Timotheo et Diogene, quam ex aliquo hujusmodi codice certo extraxisse censendus est Usuardus, quandoquidem martyrologis aliis, tum antiquioribus, tum synchronis plane ignoti sint, si Notkerum excipias, qui eosdem codices male descripsit, pro Macedonia Nicomediam legens Theogenem pro Diogene, in quo ab Henschenio et Florentino recte corrigitur. Synonymi duo martyres Timotheus et Diogenes, si non iidem sint ; in Hieronymianis illis Fastis die sequenti leguntur, cum hac differentia, quod hic dicantur passi in Macedonia neque ulli jungantur socii ; at sequenti die cum sociis duobus aut tribus dicuntur in Antiochia Syria martyrium subiisse. Unde Maurolyco occurrit certa nostrorum martyrum palæstra Philippi, nescio, nec satis patet, an utraque ea classis confundi debeat. Latet Acta, e quibus inquit Henschenius, certiora possemus proferre eosque (nempe hodiernos) a martyribus Antiochenis solidiori argumento secernere. Nihil plus claritatis suggerent notæ Florentini, utroque die. Quæ Usuardina sunt, integre dedimus.

AUCTARIA.

PULSANEN., in Sixto purus, Timoteum, et Diogenem præterit, quorum loco sic habet : « Eodem die, sancti Cælestini papæ. » Indicat Cælestinum I, de quo sæpius infra, et in Actis hoc die.

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., BELGIC., LOVANEN., et D EDITIO ULTRAJECT.-BELG. textum sic augent : « Romæ, natale sancti Sixti primi, papæ et martyris, qui post beatum Petrum sextus, temporis Adriani, » etc.

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN. et DANIC. idem habent, sed præterea, post temporalem adjiciunt : « Hic constituit ut sacra mysteria non tractentur nisi a sacerdotibus. »

CENTULEN. Textum contrahit hoc modo : « Romæ, passio beati Sixti papæ et martyris, tempore Adriani imperatoris. In Macedonia, » etc., pure.

ROSWEYD. cæteris omnibus auctior, in Sixto pu-

rus est. Tum secundo loco : « In Nicomedia, Firmi, episcopi martyris, et aliorum viginti octo. » An recte Firmo tribuatur episcopi dignitas, quove ejus fuerint socii, accurate in Actis examinavit Henschenius. « In Africa, Epiphani episcopi et aliorum quatuordecim. » De hac classe cum Usuardo agemus die sequenti. « Item, Cælestina virginis cum aliis octingentis. » Hujus fere codicis auctoritate præclara hæc turba in Actis ponitur. « In Nicomedia, sanctorum Timothei et Diogenis. »

BRUXELLEN. hoc rejicit magnam hesterni textus partem. Primo loco agit de Martiano, Nicanore, et Apollonio. Tum de Amphiano. Sequitur de Sixto, ubi post textum purum subjicit : « Hic constituit, ut Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, in missa diceretur. » In Macedonia, » etc, pure. « Item beati Florentii martyris. » Estne hic

Florentinus ex numero martyrum Sirmiensem ? A rexit Ecclesiam annos decem, menses duos, diem unum : et ut sibi Christum lucrifaceret, libenter sustinuit mortem temporalem. Hic constituit, ut sacra mysteria non tractarentur, nisi a sacris ministris, et ut corporale altaris non fieret de serico, sed de purissimo lino contexto, non tincto. Hic etiam constituit, ut ter diceretur Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth in missa. Hic apud portam Appiam decollatus, ubi Dominus apparuit beato Petro quando dicebat : *Domine, quo vadis?* In Macedonia, etc., pure. «Trecas, sancti Prudentii episcopi et confessoris.» De quo vide plura in Prætermisiss. «Eodem die, beati Vermebandi abbatis.» Lege *Winebaudi*; aliis *Winobaudi*.

HAGENOVEN. : « Romæ, natale beati Sixti primi, papæ et martyris, qui post beatum Petrum sextus erat, et temporibus Adriani imperatoris, postquam sedem apostolicam rexerat annis novem et mensibus quinque, ut sibi Christum lucrifaceret, libenter sustinuit mortem temporalem. Hic constituit, ut sacra mysteria non tractarentur, nisi a sacris ministris. »

« Item ipso die, natale sancti Hyrenei Syrmien-sium episcopi et martyris. Hic multis diebus in carcere marceratus, tandem gladio occiditur et corpus ejus in flumen projicitur. » Inter Sirmienses martyres nullus hodie *Irenæus*, nedum episcopus. Nicomediensium antesignanus est *Firmus*, quem turpi lapsu in *Sermium* transformavit Rabanus, primunque *Firmi* socium *Irenæum*, alias episcopum, *ejusdem loci* antistitem fecit, ut ante me observavit Florentinus, id Notkero tribuens, qui Ra-bano junior, ex hoc verosimiliter episcopatum illum acceperit. Potuit HAGENOVENSIS scriptor hunc ex alterutro errorem haussisse, nisi forte Florum vidit, qui de Irenæo illo hodie meminit, aliud elogium ei tribuens. Tu de Irenæo Sirmiensi vide xxv Martii. Sequitur : « In Macedonia, sanctorum Thymotei et Dyogenis. »

VICTORIN et REG. SUEC., signatus num. 130, in fine subjiciunt : « Tracas, sancti Winobaudi presbyteri. » Alii aliter efferunt, ut mox patebit.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Hyrenei episcopi, et martyris, Timothei et Diogenis. Sixti papæ et martyris. »

VATICAN., signatus num. 5949, de Timotheo et Diogene silet. In fine subdit : « Sancti Cœlestini papæ qui sedit Romæ annis octo. »

STROZZ. : « Item sancti Cœlestini papæ. »

REMENS. sanctorum Timothei et Appollinaris : « Trecas, sancti Winobaudi presbyteri et confessoris. »

Editio LUBECO-COL. : « Romæ, natale sancti Sixti primi, papæ et martyris, qui post beatum Petrum apostolum sextus, temporibus Adriani imperatoris,

BELINI utraque editio, in fine subjicit : « Item sancti Cœlestini papæ. » De quo jam toties supra.

GREVEN. : « Firmini episcopi et martyris » (de hoc et sequentibus consule Acta et Prætermisissos, uterrores et confusionem distinguas « et sociorum ejus xxv. Apud Syrmium, sanctorum Rufinæ, Moderatæ, Maximæ, et Machariæ. Item, sanctorum Herennei, Romani, Donati, Clusii, Quiriaci, Hyrenei episcopi Smyrnensis. Cœlestinæ virginis et aliorum LXXX martyrum. Lucie viduæ et martyris. Anegra Galatiæ, beati Théodori episcopi, sapientia et sanctitate insignis. In Dacia, Wilhelmi abbatis et confessoris. Trecas, Prudentii episcopi et confessoris. Vermebandi abbatis. »

MOLAN. : « Item, sancti Cœlestini abbatis. » An non *papæ*? Et beati Vermebandi abbatis. » Dein typis minoribus : « In Hybernia, sancti Celsi Ardinar-chensis archiepiscopi et confessoris. De quo B. Bernardus in Vita Malachiæ. Constantinopoli, natalis magni et beati patris nostri Eutychii, patriarchæ Constantinopolitani, cujus Vita et miracula conscripta sunt ab Eustachio humili presbytero. » Hactenus prima editio. In aliis brevius : « Item, sancti Cœlestini papæ. Et beati Vermebandi abbatis. In Dacia, Wilhelmi abbatis Roschildensis et confessoris. Die sexta, sancti patris Eutychii archiepiscopi Constantinopolitani. » Omittitur elogium, quod in prima editione appositum erat. Vide cætera in Actis.

VII Idus.

Apud Africam, natalis sanctorum Epiphanii episcopi, Donati et aliorum tredecim. Eodem die, Egesippi Viri sanctissimi, qui vicinus Apostolorum temporum, omnes a passione Domini usque ad suam ætatem ecclesiasticorum actum textuit historias, ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. In Alexandria, sancti Pelusii presbyteri.

NOTE.

Puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Creven.*, et *Molan.* Adde *Antuerp.-Max.*, *Ultraject.*, *Leyden.* *utrumque*, *Lo-*

vanien et *edit Ultraj.-Bely.* Accedit item *Belinus* in eo solum discrepans, quod Pelusium Hegesippo anteposuerit.

VARIANTES LECTIONES.

Pro *tredecim* sociis Epiphanii et Donati, codices non pauci ponunt *quatuordecim*, ut Antuerp., Max.-Lubec., codd. mediæ notæ, etc. Standumne pro numero textus, vide in Actis; certum putamus ita scripsisse Usuardum, ut patet ex codicibus probatoribus. *Hegesippi* legendum plane assentior, uti posuit solus codex Tornacensis, male Praten. *Hejesippii*, non melius Herinien. *Eiesippii*. Reliqui interim in textu cum codicibus omnibus aliis, post Adonem in utraque editione, *Egesippi Eusippi* in Munerato typographi vitio tribuendum. Tornacen. et Max.-Lubec. et codices mediæ notæ, pro *Apostolorum temporum*, nitidius legunt *Apostolorum temporibus*. Cæteri omnes ut in textu; in quo Usuardus ductorem non recte secutus est, qui ex Hieronymo

D bene descripserat, *vicinus Apostolorum temporum* Sequitur in codicibus omnibus vox *omnes*, a Greveno et Molano prætermisiss, qui ambo cum aliis mediæ notæ codd. adjiciunt, *sermone simplici*, ex Adone potius quam ex Usuardo sumptum. *Caractere* scripsit Munerat. quem casum servat Romanum modernum. At quotquot vidi codices omnes utuntur accusativo, et iidem omnes legunt, ut in textu servatum est, si nimis scrupulose, per me licet, corrigatur. Ubiam Greven. *Peleusippi* invenerit, nescio: Molan. præfert *Peleusii*, cum Antuerp. et Max.-Lubec. Nobis præplaceat communior scribendi ratio in textu expressa. Menda scriptoria satis est indicasse, ut *Africanam*, *Aphricam*, *historias*, etc.

OBSERVATIONES.

De *Epiphania* et sociis brevem, sed accuratum Commentarium elaboravit Henschenius, in quo vario-

rum Martyrologiorum sententias, circa certaminis diem et sociorum numerum relatas invenies. Ea hic

repetere supervacaneum esset. Hoc notandum, primum videri Usuardum, qui eam classem martyrum hæc die collocavit, cum Hieronymiana passim VIII Idus annuntient, uti Notkerus etiam posuit. Beda vero, Romanum parvum, Ado et Rabanus neutro die de ea meminerunt. *Hegesippus* a Romano parvo primum memoratus, tamquam *vicinus apostolicorum temporum*, ab Adone insigni encomio exornatur, quod ferme ex sancti Hieronymi libro de Script. eccles. acceptum, Noster in pauciora contraxit, iis prudenter omissis, quæ propius ad sanctum Justinum pertinere recte in Actis observavit Henschenius. Notkerus in elogio *Hegesippi*, solito etiam brevior est, rescissa controversa periodo, qua Ado verba illa, quæ plene habes in auctario Greveni: *Nam et ego ipse, sectis Platonis institutus, audiens infamari Christianos et videns eos impavidos*, etc. *Hegesippo* perperam tribuit, cum Justino ascribenda esse, hic paucis insinuet Henschenius, fusius id probans ad III Aprilis: qui hoc die plura ad *Hegesippum* spectantia ex variis Eusebii locis componit, quæ historice deducta sunt a Tillemontio tomo III pag. 47.

Pelusius vel *Pelesius* Romano parvo et Adoni ignotus, ex Hieronymiano aliquo, ubi *Pilosus* voca-

tur, haud dubie profluxit. Inde ab Usuardo excerptus. *Pilosus* nominat Rabanus, alii aliter efferunt. Wandalberti versiculus ex Hieronymianorum sensu procedere videtur, ubi *Diogenes* et *Thimotheus* etiam hodie ponuntur. Ita sonat:

Diogenes septenis Peleusiusque feruntur.

Censuit tantisper Henschenius, non idem par martyrum esse, quod in hesterno laterculo *Macedonia*, hodie ab Hieronymianis *Antiochiæ Syriæ* tribuitur. Sed de his satis diè præcedenti. Pro textus veritate dicta sufficiunt. Scrupulus, qui Henschenium vexat, num *Pelusius*, *Pelesius*, *Pelesius*, *Pelusus*, etc., inter tot nomina etiam *Clusius* dicatur in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis ad diem præcedentem; item, an unus idemque sit *Eleusius* et *Pelesius* summa ea difficultate involvitur, qua tot alii martyres ex iis codicibus accepti; quorum cum nulla ulterior notitia aliunde acquiri possit, vix tantum nobis relinquunt, ut vel probabili aliqua conjectura unum ab altero satis secure distinguamus. Id mihi videtur tutissimum, tandiu martyrologium nostrorum vestigia premere, donec certius aliquid elucescat.

AUCTARIA.

PULSAN. sic hodie loquitur: « Apud Africam, sanctorum Epiphaniî diaconi, Donati et aliorum tredecim. In *Alexandria*, sancti *Pelusii presbyteri*. Ipso die, sancti Victoris. » Quis hic sit, nescio, nisi inter Libycos martyres connumeretur.

ALBERGEN. et **DANIC.** ita incipiunt: « Romæ, natale sancti Celestini papæ, qui constituit ut psalmi David ante sacrificium antiphonatim canerentur, nam antea Epistola tantum et Evangelium recitabantur. » Similia habet Ado Mosandri, unde plane sit verosimile, ex aliquo Adonis apographo huc transisse. De cætero purit sunt citati codices.

CENTULEN.: « Egesippi viri sanctissimi, temporibus apostolorum vicini. In Alexandria, sancti Pelusii presbyteri. In Africa, sanctorum Epiphaniî episcopi, Donati et aliorum. »

ROSWEYD.: « Apud Africam, sanctorum Epiphaniî et Donati martyrum. » Sequitur de *Hegesippo* satis pure. Tum: « In Antiochia Syriæ, Timothei martyris cum aliis s. x. In Alexandria, Pelusii episcopi. » In textu melius est *presbyteri*.

ANTWERP.-MAJ. *Hegesippum* primo loco refert cum longiori elogio, ferme ex done descripto. De Epiphanio pure: de Pelusio nihil.

BRUXELLEN. multa habet quæ curioso lectore digna existimavi. Incipit: « Egesippi confessoris, viri sanctissimi. Qui vicinus apostolorum temporibus, omnes a passione Domini usque ad suam ætatem ecclesiasticorum actuum texens historias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinque libros composuit sermone simplici, ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. » Hactenus ex Adone: quæ sequuntur, de suo addidit: « Romæ, beati Celestini papæ. Qui rexit Ecclesiam annos octo. Hic constituit ut psalmus *Judica* ante introitum missæ dicatur. Et ex ejus instituto Introitus, Gradualia, et Offertoria, quæ in missa ante sacrificium dicuntur, de Psalmis extracta sunt. Sub ipso etiam tertia synodus Ephesina Nestorius hæreticum condemnavit. Hic etiam papa Celestinus sanctum Patricium filium Conches, sororis beati Martini Turonensis, misit in Yberniam, qui omnes ibidem ad fidem Christi convertit. » In Epiphanio et Pelusio purus est. Additur in fine: « Item sancti Macharii monachi. » Prætermittitur.

HAGENOVEN. in textu, præter morem, tantum non purus est, de Celestino eadem habet, quæ superius ex **ALBERG.** et **DANIC.** recitavi.

REG. SEC. qui fuit principis Ursini in Bohemia: « Romæ, » sancti Celestini papæ. Qui post beatum

Petrum constituit, ut psalmi David ante sacrificium antiphonatim canerentur, nam antea Epistola tantum et sanctum Evangelium recitabantur. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Egesippi confessoris, viri sanctissimi, qui scripsit historias a passione Domini usque ad suam ætatem. Pelusii presbyteri et confessoris. » Cur non *martyris*?

VATICAN., signatus num. 3949, præterit Pelusium; addit autem: « In Antiochia Syriæ, sanctorum Timothei et Diogenis. »

EDITIO LUBECO-COL.: « Romæ, sancti Celestini papæ et confessoris, qui rexit Ecclesiam annos octo. » Sequuntur quæ ex **LOVANIEN.** supra dedimus. Tum: « Hic etiam constituit ut psalmus *Judica me, Deus, et dicerne causam meam*, ante Introitum missæ diceretur. » In Africanis satis pura est. De *Hegesippo* eadem fere habet, quæ Bruxellensis. In fine: « In Alexandria, sancti Pelusii presbyteri et confessoris. »

GREVEN.: Prædicatus *Egesippus* in libris suis hæc refert. Nam et ego in sectis Platonis institutus, audiens infamari Christianos et videns eos impavidos ad suscipiendam mortem atque omne supplicium tolerandum, considerabam quod impossibile esset in malitia eos et libidine conversari. » Hæc ex Adone desumpta sunt, sed quæ *Hegesippo* abjudicanda diximus. « In Anglia, Salvatoris martyris. » Anglis ipsis ignotus est. « Item Eleusi, Machariæ, Philiberti. » Quid de hac conjunctione dicendum, vide in indice Prætermisorum. « Celestini papæ et confessoris, qui rexit Ecclesiam annis octo. Hic, » etc., ut **ALBERGEN.** « Alii ponunt eum, » inquit « diè sequenti. » Imo diebus variis. « Brandani episcopi et confessoris. Translatio sancti Timothei apostoli et martyris. » De his vide Prætermisos. « Item in Eyflia, monasterio Steynfelt. sanctæ memoriæ Hermanni, qui et Joseph propter simplicitatem dictus est. »

MOLAN. typis parvis de Hermanno habet jam dicta: « Eodem die, sancti Aiberti monachi et presbyteri Crispiniensis monasterii, cujus vitam scripsit quidam archidiaconus Austromandiæ. » Aliæ editiones adjungunt: « Die septima, sancti patris Georgii episcopi Melitines. » Melius *Mitylenæ*. Minori denique caractere: « Crispinii, obiit Dominus Aibertus inclusus, cujus memoriam facit Crispinium in Litanis monasterii. Festum vero in sacella vicino, in quo quiescit, postridie dedicationis ejus oratorii, quod est secunda die Maii. Pompeiopoli, sancti Calliopii martyris. In Eifflia, monasterio Steinfelt, sanctæ memoriæ, etc. » ut supra.

VI Idus.

Die 8.

Apud Corinthum, beati Dionysii episcopi, ejus eruditione et gratia, quam habuit in verbo Dei, multi fruuntur usque hodie. Claruit autem item Christi electus temporibus Marci Antonini et Lucii Aurelii. Turonis, sancti Perpetui episcopi, admirandæ sanctitatis viri.

NOTÆ.

Ex Praten., Herinien., Tornacen., Munerat., A ject., Leyden., Lovanien., Albergen., Danic. et Greven et Molan. Adde Antuerp.-Max., Ultra- edit. Ultraj.-Belg.

VARIANTES LECTIONES

In paucissimis differunt codices, iisque vix observatu dignis. *Corintum* scribit solus Herinien. Alii paulo aliter, plerique ut in textu et bene. Omnes legunt *Dionysi*, et nos ita legendum putavimus,

quamvis *Dionysii* scribi debeat. *Thuronis* male habent Greven. et Molan. Sic *ammirandæ* in solo Greveno.

OBSERVATIONES.

De *Dionysio* Corinthiorum episcopo, descriptis ab eo epistolis, deque ejus sacri corporis ad Sandionysianum cœnobium facta sub Innocentio papa III translatione, agunt hodie Acta nostra ubi Martyrologia nonnulla citantur, in quibus hac die festività Dionysii recolitur. Ast ea inter nullum Usuardo antiquius, nullum ei synchronum reperire est. Wandalberti versus a textu recedit longissime :

Maximus et senas Idus tenet, atque Sulator.

Qui duo sancti ex solis Hieronymianis procedere possunt. Est ergo Usuardi tam propria hæc annuntiatio, quam certum est eam a nullo superiore martyrologo acceptam. Nihil in elogio peculiare tradit Usuardus, quod non de antiquis omnibus Ecclesiæ scriptoribus dici queat, ut ex dictis perspectum est, et magis ex dicendis patebit. Poterat certe ex Eusebio proferre aliqua, huic soli Dionysio magis accommodata, ut in Actis ordine exhibentur, ab iis expurgata, quæ illi non debite ascribi solebant. Henschenium præ oculis habuit Tillemontius tomo II, a pag. 448. Porro quæ de præfato corpore, in Sandionysiano cœnobio quiescente, sitne Arcopagitæ Atheniensium, an hujus Corinthiorum episcopi, contro-

verti solent, ad præsentem institutionem non pertinent.

De *Perpetuo* meminit Romanum parvum et post eum Ado, ex quo id tantum desumpsit Usuardus, quod pluribus aliis sanctis commune supra vidimus, iis reseissis, quæ in solum *Perpetuum* privatim quædrabant. Fidelius sua præstitit Notkerus, et quidem Adonis dicta, *angelica demonstratione* ampliavit. Adonis textum tantum non integrum dabant Auctaria codicum Bruxellensis et Hagenoyensis infra. Hactenus pro nostro Usuardo, qui hic, ut passim solet, Adoni adhæsit. Aliter scribunt Hieronymiana aliqua apud Florentinium, in quibus ad xxx Decembris ultimo loco legitur : *Turonis, Perpetui episcopi et confessoris*. Addidit Rabanus eodem : *Qui sancti Martini ecclesiam ædificavit*. Plusculum dixerat Florus, quem videsis aut in fonte, aut in Actis. Quod autem de *Perpetuo* in Adonis codicibus repertum est, recte, me quidem iudice, Mosander et Rosweyds pro additamento habuere. Uter dies præferendus sit, non facile statues, cum Gregorius Turonensis, ex quo Perpetui vita sumitur, eum, qui ipsi ultimus in terra fuit et natalis in cœlo, indicare neglexerit. Cætera vide apud Henschenium.

AUCTARIA.

PULSANEN., ANTUERPIEN.-MAX., LUBEC. et BELIN. C templum, super ossa beati Martini episcopi perfectum est, et eo ipsius corpus translatum est. » Hæc ex Adone, sed non ad verbum desumpta sunt.

HAGENOVEN. in Dionysio etiam ferme purus est. De Perpetuo, post *viri*, subdit : « Qui ecclesiam in honore beati Martini episcopi ædificavit, et ossa beati Martini transferri fecit, et in eadem ecclesia, illa honorifice, ut decuit, collocavit. Tandem multis perpetratis virtutibus, ipse obiit in pace tranquilla. »

AQUICINT. in fine post *viri*, addit : Romæ sancti Cælestini papæ. Hic constituit, ut psalmi David ante sacrificium antiphonatum canerentur, nam antea Epistola tantum recitabatur, et sanctum Evangelium. » Vides, verum esse, quod diximus, nempe variis diebus hunc sanctum referri.

MATRIG.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Dionysii episcopi Corinthiorum. Perpetui episcopi Turonensis. »

IN VATICAN., sign. num. 5949, adjectum est : « In Africa, sanctorum Macarii, Connexi, concessi et Maximæ. » Ex Hieronymianis accepti sunt.

ALTEMPS. : « Item Concessi, Ammonii et Successi. » Ex eodem fonte. Vide in Actis recte conjuncta.

FLORENTIN. : « Romæ in cœmeterio sanctæ Priscillæ, via Salaria, natale sancti Cælestini primi, papæ et martyris. »

EDITIO LUBECO-COL. in Dionysio pura est. De perpetuo sic habet : « Turonis, sancti Perpetui episcopi, admirandæ sanctitatis viri. Cujus ope templum super

reverenda ossa beati Martini episcopi perfectum A est, et plurimarum aliarum extitit fundator ecclesiarum. »

GREVEN. : « Apud Africam, natalis sanctorum Timori, Macharii, Connexi et Maximæ et aliorum. Item Concessi, Salutaris [quidni Solutoris], Successi. Januarii, Pinnarii martyrum. » Ex diversis Hieronymi apographis. » Celestini papæ, secundum alios die præcedenti. Exuperii episcopi Tholosensis et confessoris, qui colitur, vel saltem ab aliis refertur xxiv Septembris. « Gemmari abbatis et confessoris. » An *Cenemari*? Putat Henschenius esse « Ceremarum » abbatem Flaviacensem, qui colitur, vel saltem ab aliis refertur xxiv Septembris. « Sexburgis reginæ et abbatissæ, cujus Beda meminit lib. iv Historiæ gentis Anglorum. » Dies natalis est vii Julii.

MOLAN. typis minoribus, de Sexburge vel Sex-

V Idus.

Natalis beati Procori, qui fuit unus e septem primis diaconibus : hic fide et miraculis præclarus apud Antiochiam martyrio consummatus est. In Sirmio, passio sanctarum septem virginum, quæ dato simul pretio sanguinis, vitam mercatæ sunt æternam.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Antuerp.*, *Max B Max.*, *Ultraject.*, *Leyden.*, *Albergen.*, *Danic.* et *Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.* Adde *Antuerp.* edit. *Ultraj.*-*Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

Plerique codices legunt *Procori*, quos secutus sum : veram lectionem habent *Pulsanem.* et *Molan.* *Munerat.* omisit vocem *Septem*, ante *primis diaconibus*. *Greven.* et *Molan.* maluit scribere, *diaconibus primis*. *Pulsanen.* pro *præclarus*, solum posuit *clarus*. In *Pratensi* est *Syrmio*, melius cum reliquis in

textu. In *Pulsanen.* deest *septem*, ante *virginum*. Cautè sane, si id consulto factum est, ut ex dicendis patebit. Solus *Muneratus* post *virginum*. addit et *martyrum*, *dyaconibus*, *martyrio*, *mercata eternam*, ætatem redolent qua scripta sunt.

OBSERVATIONES.

Ad x Januarii *diaconos illos quatuor de primis* nominatim retulimus, quos ab aliis omnibus martyrologis præteritos, a solo Romani parvi auctore certis diebus affixos fuisse existimamus. Inter hos, ordine tertius *Prochorus*, hunc sibi sacrum diem obtinet, ita ibi signatus : *Antiochiæ, Prochori diaconi, qui unus est de septem*. Ado in *Martyrologio* non discrepat, nisi quod secundo loco posuerit. Breve encomium inter festivitates apostolorum ita refertur : *Beati Prochori diaconi, præclarissimi fide et miraculis viri, apud Antiochiam martyrio consummati, ibique quiescentis*. Hac eadem phrasi usus est *Notkerus*, quam nescio cur *Noster* immutaverit. Ipsam codices aliqui in *Auctariis* citandi, integram retinent. Unde sua Ado eruerit, minime constat; nec quidquam satis certi de *Prochoro* traditur, præter ejus ad diaconatum electionem ex *Actorum* cap. 6. Nec auctor dici potest libelli apocryphi, fabulis mendacisque referti, de *Vila, miraculis et assumptione S. Joannis evangelistæ*. Cæterum de *Prochoro* inter martyrologos nostros eorumque sequaces satis convenit.

De *septem virginibus* major est controversia. In apographis Hieronymianis distinctissime exprimuntur classes virginum binæ, et prima quidem, quæ *Sirmii*, vel in *Syrmia* collocatur, non *septem*, sed solas quinque complectitur, quarum nomina Dominus novit, vel Deus scit; cohorte altera septena-

rum alibi notata, etiam cum singulari in nonnullis codicibus characteristicæ, cum titulo nempe *Canonicarum*, intellige *sacrarum virginum*, ut recte, nisi fallor, conjectat *Florentinus*, cujus notationem consulat curiosus lector. Interim tamen et *Beda*, et *Rom.* parvum, et *Ado Rosweydi*, quos *Usuardus* secutus est, diserte *virgines* numero *septem Sirmio* ascribunt, ut faciunt etiam *Rabanus* et *Notkerus*. In quo martyrologi passim omnes, etiam revisores Romani hodierni, *Usuardi* vestigia unanimiter premunt. Male, opinor, nisi quis vetustissimos Hieronymianos codices, inter se plane consentientes, recentioribus aliis posthabendos contenderit, quod nemini harum rerum perito, probatum iri existimo. *Mosandri Adoniana* editio a citata plurimum differt, utpote quæ utrumque virginum numerum, servato positionis errore exprimat, varieque confundat, ab *Adone Rosweydi* suis locis discreta. Plura de his in *Actis* et apud laudatum *Florentinum*; nobis sat est, fontem vel fontes indicasse, unde sua *Noster* acceperit, ne is primus errasse censeatur. De cætero genuinum ejus textum in latereculo referri plane persuasum habeo. Superest ex *Wandalberto* adicere distichon, quo in eandem sententiam ab eo honorantur.

Lampade septem quinis micat Idibus alta
Virgineus radians simul æthere flosque decorque.

AUCTARIA.

Jam supra indicavimus, codicem *HERINIEN.* cætera quantumvis probatissimum, a reliquis dissidere, quod in hunc diem rejiciat : « Apud Palæstinam, sanctæ Mariæ Egyptiacæ. » Vide *Observationes* nostras ad ii Aprilis. Cum *HERINIEN.* consonant codices alii hoc citandi.

LOVANIEN. purus est nisi quod post *consummatus* est, addat, *ibique quiescens*.

ROSWEYD. incipit : « Apud Palæstinam, transitus sanctæ Mariæ Egyptiacæ, quæ peccatrix appellatur. » Sequitur : « In Sirmio, septem virginum ca-

nonicarum, » etc., bene. « Eodem die, natale beati Procori, qui fuit unus de septem diaconibus. » Cætera ut in textu.

CENTULEN. : « Natalis beati Prochori diaconi, fide et miraculis præclarissimi viri. Antiochiam consummati, ibique quiescentis. Apud Sirmium, septem virginum, quæ in unum meruerunt coronari. » Hic phrasis *Adonis*, *Usuardinæ* præposita est. « Eodem die, transitus beatissimæ Mariæ Egyptiacæ, quæ juvante gloriosa domina nostra semper Virgine Dei Genitrice, reliquit omnes illecebras carnis et facta est vas electionis. »

ANTUERP.-MAJ. agit cum textu de Prochoro et septem virginibus Sirmiensesibus, in quibus cum CENTULENSI ferme convenit: nempe qui jam sæpius Adonem, non Usuardum transcribere soleat. Ad puritatem deinceps magis accedet.

BRUXELLEN. : « Apud Antiochiam, natale beati Procori diaconi, viri fide et miraculis clarissimi; qui fuit unus de septem primis dyaconibus martyrio coronatus. Apud Sirmium, natale sanctarum septem virginum, quæ simul coronari meruerunt, et dato pretio sanguinis, vitam æternam mercatæ sunt. Apud Palæstinam, transitus beatæ Mariæ Egyptiacæ, quæ peccatrix poenitens appellatur: cuius actus valde mirabiles, et omni laude digni inveniuntur. Apud Montes Hannoniæ, depositio seu transitus beatæ Waldetrudis, neptis beatæ Gudulæ. » De qua vide in Actis.

HAGENOVEN. « Natale sancti Procori martyris. Qui fuit de septem primis dyaconibus unus, qui statutus erat ab apostolis cum sancto Stephano ad ministerium viduarum. Illic fide et miraculis præclarus erat, et apud Antiochiam martyrio coronatus est. » In virginibus Sirmiensesibus purus est. « Romæ, passio plurimorum martyrum, quos sanctus Alexander papa, dum in vinculis teneretur, baptizavit in carcere. Hos omnes Aurelianus princeps, navi vetustæ impositos, in altum mare deduci, et illic ligatis ad colla lapidibus mergi in profundum maris fecit. » Hæc ad diem sequentem pertinent.

AQUINCIN. etiam Egyptiacam Mariam huc referi, his verbis; « Apud Palæstinam, sanctæ Mariæ Egyptiacæ, quæ peccatrix appellatur. »

VICTORIN. et REG. SUELE, signatus num. 130, in fine: « Romæ, sancti Colesitini papæ, qui rexit Ecclesiam annis vii. Ille constituit, » etc., ut heri et nudius tertius inter Auctaria.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Septem virginum martyrum, Mariæ Egyptiacæ. Prochori diaconi. » Vide quæ de iis jam non semel dicta sunt.

ALTEMS. : « Item Fortunati et Donati. » Adjecta sunt hæc nomina ex aliquo Hieronymiano apographo, ut alia pridie.

STROZZ. et MEDIC. « Translatio sanctæ Monicæ, ex Ostia Tyberina Romam. »

Editio LUBECO-COL. in Prochoro solum adjicit: « Ibi quiescens. In Sirmio, etc., » pura est. Sequitur; « Eodem die, beati Dioscori abbatis, qui fere centum exstitit pater monachorum. Hic communicantes fratres sæpe monebat, ut ad communionem Eucharistiæ non aliter accederent, quam diligentissime ad mortem præparati. » In Actis prætermittitur, defectu sufficientis probationis an-

tiqui cultus: « Ipso die, translatio sanctæ Monicæ, viduæ, matris eximii doctoris Ecclesiæ sancti Augustini episcopi, de Ostia Tyberina ad Romanam urbem. »

BELIN. utraque editio ita incipit: « Translatio corporis sanctæ Monicæ, matris sancti Augustini ex Ostia Tyberina Romam, pontificatu Martini quinti papæ, anno tertio decimo sui pontificatus, reconditumque apud sanctum Augustinum. » Reliqua satis plura sunt.

GREVEN. : « Item secundum aliquos hic, martyrium Jacobi majoris apostoli, Demetrii, Diaconi, Hilarii, Concessi, Marii, Fortunati. » Ex Hieronym. : « In Galliis, civitate Rothomagensi, beati Hugonis ejusdem urbis archiepiscopi et confessoris. Dioscori abbatis, qui fere, etc., » ut supra. « Depositio beatæ Mariæ Egyptiacæ, quam Usuardus iv Nonas Aprilis ponit. Ipso die, translatio sanctæ Monicæ, matris beati Augustini ex ostiis Tyberinis ad urbem Romanam, tempore Martini papæ quinti. Waldetrudis viduæ et abbatissæ. »

MOLAN. : « Translatio corporis sanctæ Monicæ, etc., » ut editio LUBECO-COL. « Apud Palæstinam, sanctæ Mariæ Egyptiacæ. In Galliis, civitate Rothomagensi, beati Hugonis præfatæ urbis archiepiscopi et confessoris. » Prosequitur alio caractere: « Ejus corpus magna reverentia asservatur et fulget in Præpositura sancti Vedasti, Haspris dicta, in diocesi Cameracensi. Dioscori abbatis, qui fere, » etc., ut habent editio LUBECO-COL. et GREVEN. Quæ tamen in aliis editionibus a Molano prudenter prætermittuntur. Sequitur: « Civitate Diensi, sancti Marcelli ejusdem civitatis episcopi et confessoris, de quo Gregorius Turon. Acacii, Amidæ civitatis episcopi et confessoris: in Tripartita lib. xi, cap. 16. » Hactenus editio prima. In posterioribus, incipit: « In Galliis civitate Rothomagensi, etc., » ut supra. « In Castro Monte, transitus beatæ Waldetrudis. Quæ ex Vincentio viro nobili genuit sanctas virgines, Aldetrudem et Madelbertam; deinde ab illo, servata charitate, separata, in Castriloco ad exercitum spirituale multam sanctarum virginum militiam adunavit. Die nona, sancti martyris Eutychie. » Voluit dicere « Eupsychii. Eodem die, translatio corporis sanctæ Monicæ, matris sancti Augustini, ex Ostia Tyberina Romam, pontificatu Martini quinti papæ, anno decimo tertio sui pontificatus. » Tum typis minoribus: « Apud Palæstinam, secundum historiam, depositio sanctæ Mariæ Egyptiacæ, quæ a nonnullis hoc die recolitur, ab aliis quarto Nonarum Aprilis, ubi ab Usuardo est annotata. » Utroque die satis dictum est.

IV Idus.

Ezechielis prophetæ, qui a iudice populi Israel apud Babyloniam interfectus, in sepulchro Sem atque Arfaxad est sepultus. Romæ, beatorum martyrum plurimorum, quos sanctus Alexander papa baptizavit cum teneretur in carcere. Hos omnes Aurelianus princeps navi vetustæ impositos, in altum mare deduci, et illic ligatis ad colla lapidibus mergi in profundum maris fecit. Alexandria, sancti Apollonii presbyteri et aliorum quinque.

Die 10.

NOTE.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Pulsanen., D. tuerp.-Max., Ultraject., Leyden., Lovanien., Al-Munerat., Belin., Greven. et Molan. Item Antuerp.-Max., Ultraject., Belg.

VARIANTES LECTIONES.

Solus Pulsanen. scribit *Hezechielis*. Praten. et Belin. *Babyloniam*; Greven. et Molan., *Babylonem*; utrovis modo, non male: posui tamen cum cæteris, ut in textu. Pro *Sem*, habet Pulsanen. *Emath*. Tornacen. et Pulsanen. legunt *Arfaxat*; Munerat., *Arfaxath*; Belin. et Greven., *Arphaxat*; Molan., *Arpaxat*. Elige quod vis, ego lectionem Praten. et Herinien. prætuli, non quod meliorem existimem, nam legendum est *Arfaxad*. In Pulsanen. ommissa est vox *papæ*. Turpius erravit Belinus

dum scripsit: *Hos autem omnes Valerianus*. Cur Praten., Herinien., Munerat., Belin., Greven. et Molan. legant *navi vetusta*, haud satis intelligo; rectius, opinor, Tornacen. et Pulsanen. post Adonem *navi vetustæ*, et ita in laterculo. Pulsanen. in hujus periodi fine omisit *maris*, sic legens: *Mergi fecit in profundum*. De Apollonii nomine alibi egimus: male habent Tornac., *Apolinii*; Munerat., *Appolonii*, et Belinus *Apolonii*, Minutias alias prætereo.

OBSERVATIONES.

De propheta *Ezechiele* ejusque apud Bedam annuntiatione, plura hodie in Actis observat Papebrochius, inter quæ hoc plane exploratum puto videlicet laudatum martyrologum prophetas, si quos appellet, solo fere nomine indicare; ast hoc non magis ipsi peculiare, quam Romano parvo, Adoni et Rabano. Aliam Usuardi esse rationem ex decursu manifestum est. Quæ autem hodierni ejus elogii veritas censeri debeat, apud præfatum Papebrochium invenies. Ea porro quæ in Auctariis suggerit codex Haghenoyensis, non minori admiratione digna sunt, ut per te statim perspicies. Ut paucis dicam: præter *sacerdotis* titulum, qui ex ipsa ejus prophetia eruitur, cætera, quæ ad ejus gesta, vitæ tempus, mortis genus spectant, in obscuro delitescunt, nisi quod Athanasius *pro populo passum* memoret, *quia populo ventura predicabat*. Non hinc, sed ex quibusdam apocryphis, de Ezechiele circumferri solitis, sua mutuas Usuardum, satis verosimile est; unde solum sepulture locum ex vero prodi existimat Papebrochius, ut *pote cujus diu permanserit inter Judæos et Christianos memoria venerabilis*. Quod autem eodem in loco sepulti olim fuerint *Sem* et *Arphaxad*, id *gratis traditum a Rabbinis, aut potius confictum* arbitrat. Mitius dicamus, valde incertum esse, et sola ferme Usuardi auctoritate subnixum. Wandalbertus Bedæ brevitatem imitatur:

Ezechiel vates sancto dicat ore quaternas.

AUCTARIA.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. hodie Bedam, Rom. parvum et Adonem potius quam Usuardum secuti sunt, ita primo loco annuntiantes: « Ezechielis prophetæ » simpliciter.

ROSWED. textui puro attexit ex Hieronym. : « In Africa, septemdecim martyrum. »

CENTULEN. : « Ezechielis prophetæ, apud Babyloniam lapidati, et in sepulcro Sem atque Arphaxad sepulti. Romæ, martyrum complurimorum, quos beatus Alexander papa baptizavit, quos princeps Aurelianus in mare præcipitavit. Alexandria, sancti Apollonii presbyteri et aliorum quinque. »

ANTWERP.-MAJ. ferme purus est, sed deficit in Apollonio.

BRUXELLEN. etiam in textu satis purus, in fine addit : « Item sancti Macharii archiepiscopi Antiocheni. Qui laboriosa pro Christo peregrinatione suscepta, Gandavum venit, et ibi in monasterio beati Bavonis moriens, sancto fine quievit. »

HAGENOVEN. ita incipit : « Apud Babolyniam, Ezechielis prophetæ. Quidè Jerosolyma datus est obses regi Nabuchodonosor a Joachim rege Juda, cum Daniele et tribus pueris ac Mardocheo. Qui propheta magnus erat in contemplatione ad Deum. Qui et mirabiles visiones vidit, et solus ipse inter omnes prophetas, filius hominis a Deo vocatus est. Qui sacerdos erat et populum transmigrañtem more pontificis arguebat, mala eis prædicendo. Et quia quibusdam prædixit quod redituri non essent in terram Juda, ipsum per cardos et tribulos trahendo interfecerunt; quem omnis populus sepelivit, pro gloria prophetiæ, quæ in ipso erat, in sepulcro Sem et Arphaxad filii ejus. Alexandria, passio sancti Apollonii martyris et aliorum quinque martyrum. » Martyres Romani hic prætermittuntur, quos heri perperam collocatos diximus.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Ezechielis prophetæ. Romæ, plurimorum martyrum. »

CODEX BIGOTIAN., signatus D 9, hoc die sanctum Hugonem Rotomagensis consignat, quem alii co-

Martyres Romani a beato Alexandro papa baptizati et ex ejus Actis cum *Quirino* et *Balbina* desumpti. in Romano parvo atque ex eo in Adone memorantur. Noster ductorem suum de more secutus est, elogii totius substantiam, non verba ipsa scrupulose sectatus, quod Notkero familiaris esse, sæpe diximus. Advertat curiosus lector, norum captivorum martyrum numerum ex citatis sancti Alexandri Actis; quæ constanter sincerissima prædicat Henschenius, haud difficulter ad viginti circiter definiri posse. Item *Aurelianem*, qui hic *princeps* dicitur, supra ad xxx Martii, ubi de sancto Quirino agitur, *imperatorem* ab Usuardo compellari, qui tamen unus idemque *præfectus*, sit, seu *Comes utriusque militiæ, ab imperatore Trajano, de Seleucia Isauriæ ad interfectionem omnium Christianorum evocatus*, ut in laudatis Actis diserte exprimitur. Interim nec hi martyres quantumvis celebres, nec propheta Ezechiel in apographis uliis Hieronymianis noti sunt. Ex hisce tamen *Apollonius* certo profluxisse videtur, a Nostro primum consignatus, adjuncto sociorum quinque consortio, quos ex senis ibi nominatis, seligere non satis potuit Florentinus. Forte Acta nostra felicius distinxerint; nos controversiam in medio relinquimus. Erraverit nec ne Usuardus, aliorum esto judicium, textum ejus purum et simplicem nos reddidisse, codicum ferme omnium consensus abunde evincit.

dieos melius die præcedenti retulerunt. Sic legit simpliciter absque elogio : « Ipso die, depositio domni Hugonis archiepiscopi Rotomagensis. »

VATICAN., signatus num. 5949, adjicit in fine ex aliquo apographo Hieronymiano : « In Antiochia, sancti Theodori presbyteri. Apud Africam, sanctorum martyrum decem et septem. »

LUXOVLEN. : « Lugduni Galliæ, depositio sancti Siagrii. » De eo etiam Greven. infra, sed ab aliis ponitur die sequenti.

EDITIO LUBEC.-COL. in textu modice interpolata, in fine subnectit : « Hic Apollonius Philemonem convertit, et judicem Alexandriæ, qui omnes pro Christi gloria submersi sunt. » Melius hæc prætermisissent, ut pote quæ hodierno Apollonio minus quadrent, ut apud Florentinum et in Actis ostenditur.

GREVEN. : « In Africa marty um septemdecim. In Thracia, natalis sancti Gaiani. Antonii martyris. Item Saturnini, Grani. » Ex Hieronymianis de more accepti sunt, præter Antonium, in Actis merito prætermisum. « Macharii patriarchæ Antiocheni et confessoris, juxta Gandavum in monasterio sancti Bavonis quiescentis. Apud Lugdunum, Siagrii confessoris. » De quo supra. « Theodori presbyteri. » An et martyris Antiocheni? Vide Prætermisissos, ubi et de eo qui sequitur : « Muti heremitæ. Joannis Baptistæ decollatio. » Remittitur ad xxix Augusti. « Translatio sanctæ Gertrudis virginis. » Vita ejus et translationes illustratæ sunt xvii Martii.

MOLAN., typis minoribus : « Malachi episcopi Lesmorinensis et confessoris, de quo in vita sancti Malachiæ. » Hæc quidem in prima editione memorat Molanus, sed in sequentibus, uti et in Actis nostris, præterita sunt. Porro editiones posteriores habent : « In Gandavo, depositio beati Macarii episcopi et confessoris. Die d. cima, martyrum Terentii, Pompeii et sociorum. » Martyres Afros intelligit, secunda classe in Actis signatos. Tu ubi vide nomina distinctius expressa.

III Idus.

Die 11.

Romæ, natalis beati Leonis papæ, ejus temporibus extiti sancta synodus Calcedonensis. Apud Cretam urbe Gortina, sancti Philippi episcopi, qui magis virtutibus et optimis studiis præditus fuit. Floruit

autem temporibus Antonini Veri et Lucii Aurelii imperatorum. In Dalmatia, civitate Salona, sancti Domionis episcopi cum militibus octo. Nicomediæ, sancti Eustorgii presbiteri.

NOTE.

Puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Calcedonensis scribunt *Munerat.*, *Molan.* et plerique codices alii; secutus sum *Praten.*, *Herinien.* et *Creven.* Quod putem eam fuisse mediæ ævi scribendi rationem. Neutra valet, uti nec virorum cætera eruditorum illa, quæ pridem invaluit legendi *Calchedon*, quam et ego alibi secutus fueram, ex

A Stephano aliisque subinde convictus legendum *Chalcedon*. Hæc obiter hac occasione dicta sunt. *Domionis* habent codices passim passim omnes; Acta ponunt *Domnii* vel *Domnionis*. *Munerat.* male *Eustergi* pro *Eustorgii*. *Nicomediæ*, *sinodus*, *præditus*, etc., indicasse sat est.

OBSERVATIONES.

Romæ, Leonis papæ et confessoris, verba sunt genuini Bedæ. Nihil de eo in apographis Hieronymianis hoc die, nihil in Romano parvo, nec proinde in Adone, ut etiam Mosander fatetur. Rabanus Bedæ verbis aliquid detrahens, elogium concinnavit non omni ex parte sincerum, quod a Notkero fere ad verbum transumptum est. Noster pauca de suo deprompsit, quæ potissimum pontificis vere maximi decus unice prædicant. Et quidem fatendum est, præcipuam jam olim apud Latinos fuisse hodiernam magni Leonis solemnitatem, tametsi constet, hunc diem, nec natalem ordinationis, aut consecrationis pontificalis, nec magis natalem in cælo, aut depositionis, dici posse; ut proinde translationis alicujus, aut elevationis celebritatem recolere existiment Henschenius et Papebrochius. Porro diem ipsum *depositionis*, post ultimum operum S. Leonis editorem, xxx Octobris affigendum putant laudatus Papebrochius et Castellanus; quod mihi nullo modo placet. Quidni enim prævaleat x Novembris antiquitate cultus, in Hieronymianis eo die concorditer asserti: *Romæ depositio sancti Leonis episcopi*. Certe ipso illo die x Novembris, non a Notkero, sed a Rabano repetitur, atque is optime cum Hilari successoris ordinatione, ab Henschenio et Florentinio componitur: neque hactenus video, cur antiquissimorum martyrologorum, a tot aliis confirmata sententia, deserenda sit, multo minus, cur hic sibi tantopere quasi de effosso thesauro plaudat Pagius, ad annum cccclxi, contra reliquos, more suo rotunde definiens, *mors ejus* (Leonis) *quod huc usque omnes latuit, contigit pridie Nonas mensis Novembris, seu die quarto ejusdem mensis*. Quem calculum ineat, ibi palam est, nos bona ejus venia aliter sentiendum putamus. Quæ hic præterea expendi possent, ad xxviii Junii remittenda sunt. Non satis ample Leonis res gestas tractasse videtur Henschenius, Vitam a Canisio primum adornatam et editam secutus; at conatum

ejus eruditi alii magis explicuerunt et extenderunt, quos inter Tillemontius totius vitæ seriem latius sed non sine partium studio, drosequitur tomo XV, a pag. 414 ad 832, totis 175 articulis, quos nec evolvere otium, nec in omnibus probare animus est. Accipe modo breve, sed satis elegans metricum Wandalberti encomium:

Pontifice et summo ternæ irradiante Leone
Splendet, ore, manu, Christi qui pavi ovile.

B *Philippus Cortynensis* in Romano parvo hodie unicus: *Gortinæ, Philippi episcopi, qui claruit Antonini Viri et Lucii temporibus*. Nihil plus dicit Adonis elogium a Notkero descriptum, a nostro paraphrasi paulo nitidiori translatus. *Gortinæ* satis recte scripsit Romani parvi compilator, melius alii *Gortinæ*, cur autem in *Cortynam* id mutaverint Ado et post eum Notkerus, nec divinare lubet, nec examinare. Nec illud inquirimus, cur idem *Philippus* in Romano parvo, Adone et Notkero repetatur ad viii Octobris, ibi ab Usuardo melius præteribus, cum utrobique de eodem agi manifestum sit. Quæ in Philippi virtutum, et doctrinæ commendationem ab Irenæo, Eusebio, Hieronymo, aliisque tradita sunt, sub unum aspectum ab Henschenio exhibentur. De *Salonitani episcopi* nomenclatione controversitur: ad certum videtur Usuardum sic scripsisse, uti in aliquo Hieronymiano, ex quo cum eum verosimillime accepit, repererat, et nos in textu servandum omnino prætulimus. Si *Domniani* mavis cum Nothere, quod certe præferendum esse fateamur, cævis, ne etiam *millium octo* scribas, pro *millium octo*. Sitne vero hic ipse octonus numerus, plane ad veritatem exactus, docebit Florentinius; plures in Actis nostris numerantur. Cæterum hæc Usuardi textus puritati nihil quidquam officiant, quemadmodum nec omissi, *Eustorgii Nicomediensis* socii, in Hieronymianis distincte nominati, ab Usuardo non satis scrupulose, ut passim solet, prætermitti.

AUCTARIA.

Defectibus hac die laborant codices, cætera plerumque puri. TORNACEN. Domnionem omisit. PULSANEN. Eustorgium partemque elogii sancti Philippi ANTUERP. et MAX.-LUBEC. Leonis papæ elogium rescindunt.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEIDLIN., LOVANIEN. et EDITIO ULTRAJECT.-BELG. puris codicibus accedere possent: exclusi tamen sunt, quia de Leone scribunt: « Romæ, natale beati Leonis papæ primi et confessoris; ejus temporibus extitit quarta synodus, scilicet Calcedonensis. »

ALBERGEN et DANIC. his superaddunt: « In qua congregati sunt quingenti et triginta episcopi, exponentes fidem catholicam et confitentes contra hæresim Eutychanam, duplicem in Christo naturam, Divinam scilicet et humanam. » Cætera etiam puri sunt.

CENTULEN. hoc solo defectu a puritate recedit, quod in elogio Philippi ea prætermittat, quæ incipiunt: « Floruit autem, etc. »

ANTUERP.-MAJ. deficit in Eustorgio, ejus annuntiationem totum expunxit, et Adonianum Philippi elogium pro Usuardino supposuit.

BRUXELLEN., in Leone et Philippo modice interpolatus, de Domnionem habet: « Apud Dalmachiam civitate Sabaria, etc. » In Eustorgio purus est. Tum subdit: « In Britannia, sancti Guthlachi confessoris et anachorite. »

D HAGENOVEN. incipit a Philippo. Sequitur Domio. Dein de Leone ferme, ut ALBERGEN. et DANIG. De Eustorgio pure

ROSEWYD. Secundo loco post Leonem: « In Britannia, depositio sancti Guthlaci confessoris Christi et anachorete, qui pro Christo multa et inaudita tormenta a malignis spiritibus perpassus, ad ultimum eorum machinamenta superans, in optima conversatione migravit ad Dominum. » Sequuntur Philippus et Domio. Tum: « In Africa, Donati, martyris cum aliis ducentis quadraginta. Lugduni, Sigris confessoris. » Demum de Eustorgio.

AQUICINCT. : « In Britannia, sancti Guthlaci confessoris et anachoretæ, qui multis virtutibus fulgens requievit in pace. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Guthlaci confessoris et eremitæ. Leonis papæ tertii et confessoris. Zenonis Veronensis episcopi et confessoris. » An non martyris? Vide in Actis XII Aprilis. Leo III qui etiam in editione LUBECO-COL. hodie perperam notatur, spectat ad XII Junii.

In **VATICAN.**, dum. 8949, omittitur Domio. Adjicitur autem : « In Mauritania, sancti Domnini episcopi et militum novem. » Confusio facile reteg, et corrigi potest.

ALTEMS. : « Turonis, sancti Agrici abbatis. Lugduno Siagrii episcopi. Item Fortunati et aliorum ducentorum quadraginta. »

CODEx CASTRI CAROLI. : « Lugduno, depositio Siagrii, Patricii. » Hæc in actis duo sunt nomina, ubi de Siagrii episcopatu nulla fit mentio.

MON-Is SANCTI : « Sancti Agrestii martyris, qui fuit socius sancti Romarici, cujus corpus requiescit in isto sancto monte de Rombech, qui antiquitus vocabatur Habendi-castrum. » De hoc Sancto nihil alibi reperio, forte aliquid recurret in vita S. Romarici VIII Decembris.

Editio **LUBECO-COL.** sic incipit : « Romæ, natale beati Leonis III papæ et confessoris, qui sedit in episcopatu annos viginti, menses quinque, dies decem et sex, tempore beati Karoli Magni, et eidem Augusto diadema imperii contulit. Hic legitur visitasse beatum Severinum in Colonia Agrippina, in ecclesia ipsius et prolixiore orationem ibidem fecisse : similiter suis comitibus hæc verba dixisse : Dominus Severinus domi est, et ideo non ausus sum illum præterire insulatum. Hic Romæ sepultus est apud sanctum Petrum. » De Leone magno, nihil. De Philippo, pure. De Domione, ponit, « cum militibus octo, martyribus, qui Christum negare nolentes, pro ejus nomine occisi sunt, gloria et honore. » De Eustorgio addit : *martyris*. « In Britannia, sancti Guthlaci presbyteri et confessoris. Eodem die, sanctorum Fortunati et aliorum ducentorum quadraginta martyrum. Ipso die, beatæ Godebertæ virginis. Item, sancti Didimi eremitæ, in quo erat multa gratia contra venenata. »

BELIN. Prima editio post *imperatorum*, interserit : « In Antiochia, sancti Theodori presbyteri,

quem cum Julianus, avunculus Juliani apostatæ, comprehensum crudeliter mactasset, novissime gladio præcepit occidi. » De hoc Theodoro, ut semel dicam, videndus index Prætermisorum. In secunda editione idem recurrit ; et præterea post *Calcedonensis* additur : « Sexcentorum triginta episcoporum. » In fine item accedunt : « Lugduno, Siagrii episcopi : Turonis, Agrici abbatis. »

GREVEN. : « In Africa, sanctorum Fortunati, Donatiet aliorum CCXL Stanislai episcopi Cracoviensis et martyris passio. » Colitur VII Maii. Sequitur de Theodoro, ut **BELIN.**, sed pro *mactasset*, melius legitur *sauciasset*. « In Britannia, Guthlaci presbyteri, anachoritæ et confessoris. Isaac monachi et confessoris, qui, ut refert S. Gregorius 3 Dial., cap. 14, de Syria veniens, apud Spoletanam urbem humili constructo habitaculo, virtute abstinentiæ et contemptu rerum transeuntium, prophetiæ spiritu, orationis intentione incomparabiliter præditus. Unum erat quod in eo reprehensibile esse videbatur, quod nonnunquam tanta ei lætitia inerat, ut illis tot virtutibus, nisi sciretur esse plenus, nullo modo crederetur. Didimi heremita et confessoris, in quo multa gratia erat contra venenata. » Certiora quæruntur venerationis argumenta, adeoque in Actis præmittitur. « Item, beatæ memoriæ Reyneri solitarii, qui apud ecclesiam Osnaburgensem reclusus, vita et miraculis admodum effulsit. Ipso die, beatæ Godebertæ virginis. »

MOLAN. de Theodoro, Siagro et Agrico plane ut **BELINUS**. Tum minoribus typis : « Ipso die Noviomii, beatæ Godebertæ virginis. » Sequitur de Stanislao, Guthlaco, Isaac et Reynero, ut **GREVEN**. Demum : « Eodem die secundum Metaphrasten, sancti Antipæ, Pergami Asiæ episcopi et martyris, de quo Dominus ait : Antipæ testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat. » Hæc in prima, in aliis editionibus : « In Britannia, sancti Guthlaci confessoris et anachoritæ, qui multis virtutibus fulgens, requievit in pace. Noviomii, sanctæ Godebertæ virginis. Lugduno, Sicarii episcopi. Turonis, Agrici abbatis. Die undecima, sancti hieromartyris Antypæ, episcopi Pergami Asiæ. In Bronio monasterio, adventus sancti Leodegarii episcopi et martyris. Item beatæ memoriæ Reineri solitarii, » etc. Vide supra **GREVEN**.

II Idus.

Romæ via Aurelia, natalis beati Julii papæ, qui sub Constantio imperatore decem mensibus tribulationes et exilia perpassus, post mortem ejus, cum magna gloria ad suam sedem reversus, quievit in pace. [*Intersevit Bouillart.* : Eodem die a sancti Zenonis episcopi, qui inter procellas persecutionis Veronensem urbem mirabiliter rexit, ac tempore Galieni martyrio coronatus est.] Vapingo, depositio Constantini episcopi.

NOTE.

Puros undequaque codices solum reperio *Heriniensem* et *Tornacensem* cum *prima Belini* editione.

a Zenonis mentio, quamvis in alio folio facta, ita eandem litterarum formam, idem atramentum, eandem membranam exhibet, ut nisi cæcus, aut imperitissimus scripturarum æstimator, illam post Usuardum intrusam effutire possit. Nulla litura, nidulus character, nihil quod vel morosis iudicibus suspicionem injicere queat. Codices *ferme* omnes Sollerio noti suffragantur. Quos ego lustravi, horum nullus dissidet ; pratenses quatuor optime notæ, quorum duo quingentos annos superant, duo Victorini, Conchensis, Pontisarenensis, Fulienses A. B, Colbertini A, B, C, D, Fossatensis : libri castigatius et accuratius editi consentiunt, fatente Sollerio : antiquum martyrologium undecimo incunte sæculo exaratum et Parisiis in priore regio sancti Martini studiose asservatum eandem lectionem refert : Martyrologium Romanum ejusdem Zenonis eodem die meminit. Et lectio tot adminiculis fulta nutabit,

D periclitabitur? Procul dubio Sollerius codices vidit, quos Pratensis opponeret. Ita est, duos vidit, Heriniensem et Tornacensem ; addat et Dervensem, nihil ad me. Curæ non fuit aliis Ecclesiis, ut quæcunque ab Usuardo emendata fuerant, ea emendarent et ipsæ. Sed codicibus destitutus, argumentis fortasse pugnans, et iis quidem quæ solvi non possunt. Audiendus est. Rarissime, inquit, Usuardus sanctos Transalpinos accersit. Quid tum sodes? si rarissime, ergo aliquando. Atqui Zeno unus erit ex illis. At plusquam dubia est Usuardi narratio. Cur ergo dubius hæsit Henschenius Zenonem pontificem et confessorem solum, an etiam martyrem assereret? nunquid novi comperit Sollerius? At Henschenius diserte pronuntiat, nullo quidem argumento, sed tamen diserte pronuntiat, Zenonem a posteris intrusum fuisse. Respondere non ausim. Et de ista Sollerii urbanitate quid lector sentiet? *suspiciari ausim*

Die 12.

non neminem Usuardi symmistan exstitisse... qui stylum suum Usuardino attemperandum censuerit.

BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Inter codices mss. nulla est, præter solitum diphthongorum in Tornacensi defectum, de quo alibi diximus. Belinus pro *Constantio*, male legit *Constantino*, et pro *Vapingo*, apud *Vapingum*, jugo.

A Qui per *jugo* velit, nescio : nam *Vapincum* non montis jugo impositum, sed, si recte memini, ad radices situm est.

OBSERVATIONES.

Non uno modo in apographis Hieronymianis annuntiatur *Julii papæ* memoria. Epternacense vetustissimum simpliciter habet : *Romæ, depositio Julii episcopi*. Corbeicense utrumque : *Via Aurelia, tertio milliario, depositio Julii epis opi*, ubi *Calepodii cæmeterium*, quod in Lucenci, *Julio*, hic *Lupicino* alicui tribuitur atque adeo optime convenit annuntiatio cum verbis Kalendarii Bucheriani, sic legentis : *Pridie Idus Aprilis. Julii in via Aurelia, milliario III in Callisti*. Atque hæc clare et plane de Julio prædicantur non item ea, quæ elegantius quam verius suo elogio inseruit Beda, ex quo transcripsit Rabanus, transcriptis etiam Ado, ex Adone Noster, servata tamen Bedæ positione, seu loco sepulture. Notkerus Adoniana referens, nonnulla superaddidit, quæ ex Aquicinctino codice in Auctariis dabimus, nisi forte et illa Adoni tribuenda sint, ut a Mosandro factum, expeditione ab eo procurata intelligimus. Rectius Adoni præluxerat Romanum parvum : *Via Aurelia, Julii papæ et confessoris, sub Constantio Ariano*; nam quæ de ejus exilio et tribulationibus in textu commemorantur, a Baronio et eruditis omnibus merito reprobata sunt. Vide Henschenii commentarium et scriptores alios a Tillemontio citatos tomo VII, a pag. 269. Wandalberti elogium sincerum est :

Julius antistes pridie Romana revisit
Mœnia, catholico clarus pro dogmate pastor.

Constantinus, aliis *Constantius*, Vapincensis episcopus, haud dubie ex apographis Hieronymianis ab Usuardo acceptus est, reliquis jam citatis plane ignotis. Sic in illis ferme omnibus a Florentinio editis legimus : *In Vapingo civitate, depositio Constantini episcopi*. An recte ab Acherio et Florentinio inter adjectitios computetur, de voce quæstio est. Etatem ejus contra Baronium et Sausayum bene, quantum fieri potest, determinat Henschenius, sed in fine exerrasse videtur calamus, dum

Petrum de Natalibus arguit, quasi non recte dixisset Contantium *clarere pridie Idus Aprilis*. Certe nullo modo dubium quin Usuardinus sit, codicibus plane omnibus in id conspirantibus, cum sanctos præsertim Gallicos, aut ab Hieronymianis mutatos, aliis Adonianis subnectere passim consueverit.

De *Zenone* Veronensi non ita consueverunt majores nostri et notanter Henschenius, qui hæc die Zenonem in textum Usuardinum intrusum discrete pronuntiat, tametsi in prætenso Pratensi autographo aliisque multis expressus sit, iis verbis quæ infra referemus. Cur ab Henschenio discedendum non putem, facit imprimis Heriniensis et Tornacensis codicum auctoritas, satis alibi stabilita. Facit indicata jam ratio, quod rarissime Usuardus sanctos transalpinos accersat, nisi eos apud antiquiores repererit, quod alias a me non infelicitè observatum memini, præsertim xvi Januarii in *Titiano Opitergiensi*, ubi clar. Castellani testimonium subinde at-textui, duorum codicum nostrorum genuinam simplicitatem egregie confirmans. Facit denique, ut cætera taceam, totius elogii plusquam dubia narratio, ab Henschenio satis discussa, quæque Molanum olim impulsisse videtur, ut nonnulla ex prima editione in sequentibus rescinderet. Suspiciari ausim, non neminem Usuardi symmistam exstitisse, qui in Rahano ejusque hic transcriptore Notkero, Zenonis mentionem forte inveniens, stylum suum Usuardino attemperandum censuerit. Si quis melius me edoceat, solidis rationibus acquiescere haudquaquam refragabor ; ast solius codicis Pratensis, quem cæteri secuti sunt, auctoritate non magnopere moveor, ut pote quam supra toties convulsam ostendimus, et porro convellendam demonstrabimus. Manebit semper vis argumenti, in præfatione nostra propositi, nempe eo magis, cæteris paribus, codicem aliquem ad primigeniam simplicitatem cujus-cunque Martyrologi accedere, quo textu ejus paucioribus sanctis circumscribitur.

AUCTARIA.

PRATEN., PULSANEN., ROSWEID., ANTUERP., MAX-LUBEC., MUNERAT., BELINI editio altera, GREVEN., MOLAN. et codices cæteri ferme omnes secundo loco annuntiant : « Eodem die, sancti Zenonis, episcopi, qui inter procellas persecutionis, Veronensem urbem mirabiliter rexit, et tempore Gallienni martyrio coronatus est. » Eadem habent ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANEN., editio ULTRAJ.-BELG., qui præterea ex Adone aliqua restituunt. Ita incipiunt : « Romæ via Aurelia, in cimiterio Calepodii, natale beati Julii papæ, qui sub Constantio Ariano imperatore, filio Constantini Magni, decem mensibus, etc. »

ALBERGEN et DANIC. post *quievit in pace*, adhuc adjiciunt ex Notkero : « Hic constituit, ut nullus clericus causam publice ageret nisi in ecclesia. »

CENTULEN. : « Romæ, sancti Julii papæ et confessoris. In Italia, sancti Zenonis episcopi et martyris, qui sub Gallieno passus est. Item, depositio sancti Constantini episcopi. »

ANTUERP.-MAJ. agit hodie de solo Julio papa non multum a textu discrepans.

BRUXELLEN. ita incipit : « Romæ, natale beati Julii papæ et confessoris. Qui sub Constantio Ariano imperatore, filio Constantini, multas tribulationes et longum exilium perpassus, post ejus mor-

tem ad sedem suam cum gloria reversus, quievit in pace et sepultus est via Aurelia, in cimiterio Calepodii, ab urbe milliario tertio. Hujus tempore celebrata est synodus Nycena, quæ hæresim Arrii condemnavit. » In cæteris ferme purus est. At ubi invenerit, synodum Nicenam, ad Julii pontificatum differendam, nec scio, nec examino.

HAGENOVEN. primo loco de Zenone, cui nonnulla ascribit, non tantæ fidei, ut hic repeti mereantur, De Julio præter jam dicta, adjicit « Item constituit conjugium a sacerdote in ecclesia benedici. » Reliqua intellige, ex Auctariis præmissis.

AQUICINCT. post *et in pace*, addit quædam, quæ ex parte lacera sunt; hæc autem supersunt : « Hic constituit, ut... causa qualibet in publico ageret, nisi in ecclesia... per Notarios colligeretur, et sive cautiones vel stri... donationes, vel commutationes aut traditiones, vel testamenta, aut allegationes vel manumissiones a clericis in ecclesia celebrarentur. » Hæc ut ex Notkero sumpta, ita supplenda sunt. Primo loco, « ut nullus clericus causam quamlibet, » etc. 2° « Ut notitia fidei per Notarios, » 3° « vel instrumenta aut donationes, » etc.

MATRIC.-CARTRES.-ULTRAJECT. heri egit de Zenone, ut confessore. Hodie : « Julii papæ. Zozimæ abbatis. » De eo igitur in indice Praterrimissorum. « Ermigildi

regis et martyr: » spectat ad diem sequentem, A vocaturque Hermenigildus.

IN VATICAN., sub num. 5949, deest *Constantini*.

FLORENTIN.: « Item, sancti Lazari martyris, qui passus tempore Antonini imperatoris apud Tergastinam civitatem sub præsule [præsidi] Pompeio. Qui, cum esset diaconus et fidelis Christi, et in domo sua continue convenientes libenter reciperet, accusatus quod esset Christianus, cum fidem Christi coram præsidi constanter prædicaret, iussus est ore contundi, deinde virgis cædi, ad ultimum capite truncatus ad æterna regna feliciter pervenit. »

COD. REMEN. SS. Thimothei et Apollinaris: « Remis translatio sanctorum Thimothei et Apollinaris. »

EDITIO LUBECO-COL. de Julio fere habet, ut ALBERGEN et DANIC.; sic autem in fine legit: « Hic constituit, quod nullus, clericus causam publice ageret, nec eam publice ducatur, nisi in ecclesia. » De Zenone etiam aliquid interijci post imperatoris, B « pro Christi ovibus sibi creditis martyrio coronatus est. » De Constantino addit, *confessoris*. Tum in fine: « Eodem die, sancti Zozimæ abbatis, de quo legitur in gestis sanctæ Mariæ Ægyptiacæ. » Vide II Aprilis, quo die utriusque Acta illustrantur.

GREVEN.: « In capua, natalis sanctorum Cypriani, Noellæ et Silvani. Item, sanctorum Carpi, Julii, Agapi, Pauli. » Laciniæ Hieronymianæ. « Erkenbodis episcopi et confessoris. Zozimæ abbatis, de quo in gestis beatæ Mariæ Ægyptiacæ legitur. Joannis heremitæ et confessoris. » Mirum nec inter Præ-

termisissos eum nominari. « Zenonis monachi, discipuli abbatis Silvani, qui in Ægyptia regione in ardentissimi solis caumate quinque diebus se desiccans stetit, probare volens utrum tormenta future vitæ tolerare posset. » Rejicitur ad XIX Julii. « Item, sanctæ memoriæ Engsburgæ virginis, filiæ regis Angliæ. » Vide indicem Prætermisssorum.

MOLAN., post *coronatus est*, litteris Italicis interserit: « De quo Gregorius in lib. Dialogorum refert, Monasterio Sithiu, depositio sancti Erkenbodonis, Morinorum episcopi. » Tum minoribus typis: « Ipso die, rupti sunt fontes abyssi et factum est diluvium. Ego die, sancti Sabæ Gothæ martyris. Hic, cum Gotthiæ magistratus Christianos cogeret edere idolis immolatis, et gentiles quidam propinquis suis pro immolatis, quæ immolata non essent proponerent, re cognita, beatus Sabas protestatus est omnibus: Si quis ex carnibus illis commoderit, Christianus esse non potest. Scribit (tom. VII, Aloysii) Ecclesia Dei quæ est in Gotthia, Ecclesiæ in Capadocia, et omnibus Ecclesiæ catholicæ Christianis. Relatio sancti Renati Andegavensis episcopi, de Italia ad suam civitatem. » Hactenus prima editio. In aliis servat quæ de Gregorio dicta sunt. Dein: « Monasterio Sithiu, depositio sancti Erkenbodonis Morinorum episcopi et abbatis Sithiensis. Die duodecima, sancti patri et confessoris Basilii episcopi Parisii. » Rursus minori caractere: « Eo die, sancti Sabæ Gotthi martyris, » etc., usque ad, « Christianus esse non potest, » omissis reliquis supra relatis.

Idibus.

Apud Pergamum Asiæ urbem, natalis sanctorum Carpi episcopi. Papirii diaconis et Agathonicæ, opti- mæ feminae, aliarumque multarum, quæ pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt sub Antonino Vero et Aurelio Commode. Cum quibus et vir mirabilis Justinus philosophus, pro religione Christi plurimum laborans scriptu, remunerationem linguæ fidelis martyrii munus accepit. In Hispania, sancti Erminigildi, qui ob fidei catholicæ confessionem, securi in capite percussus, regnum cœleste pro ter- terreno, rex et martyr intravit. [Bouillart., ad *oram* paginæ: Eodem die apud monasterium S. Germani, consecratio altaris in honore sanctæ et individuæ Trinitatis atque vivificæ crucis, simul et beatis- simæ Dei genitricis Mariæ, sanctique Guandregisili, necnon omnium sanctorum.]

NOTÆ.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Rosweyd., M. C. traject., Leyden., Lovanien., Albergen., Danic. et neral., Greven., et Molan. cum Antwerp-Max., Ul- edit. Ultraj.-Belg.

VARIANTES LECTIONES.

Papirii cum textu legunt Praten., Herinien., Tornacen. et Munerat. Fortasse melius Rosweyd., Greven. et Molan. *Papirii*, ut diserte habent Rom. parvum et Ado. Sunt qui *Papiri* scribant, ut mediæ notæ codices ultimo loco citati: ad inter Usuardinos omnes, nullum prorsus invenio, qui *Papily* efferat, ut faciunt Romanum hodiernum et Acta nostra. Nobis ea lex est, ut codices nostros antiquiores, etiam errantes sequamur. Hoc ipsum, locum habet in *scriptu*, ut est in Pratensi. Tornacen., Greven. et aliis. Herinien. et Molan. ponunt *scripto*; Rosweyd.,

scriptura; Muneratus, ut passim erroribustypographis fœdatus est, ita hic turpiter labitur in *scripture munerationem*. Quod ex aliquo codice Pratensi, a nobis signato B. cum altero collato, profuisse videtur. Rursus reliqui in textu *Erminigildi* cum Pratens., Herinien. et Tornacensi, cui aspirationem præfigunt Munerat., Antwerp-Max., etc. Rectius Greven. et Molan., *Herminigildi*. Sed male interjicit Munerat., *regis*. De cætero, *dyaconi*, *Antonio*, *Justinus*, ejus ferme solius errores sunt.

OBSERVATIONES.

De hodiernis *Pergamensibus martyribus*, nihil in D genuino Beda aut Rabano legitur; nihil item clare memorant, saltem hoc die, Hieronymiana apographa, nisi quis per analogiam non satis, meo quidem iudicio, verisimilem, ex *Polycarpo* Hieronymi, *Carpum* nostrum, et ex ejusdem *Paulo Papirium* efformatum contendat: nam quidquid *Papyli* vel *Papuli*, quod magis ad *Pauli* accederet, moderni ex Eusebio præferant; *Carpi* et *Papyrii* disertissime legit, qui primus annuntiationem, non ex Hieronymianis, sed ex Rufino, diem pro suo beneficio seligens, accepit auctor Romani parvi: *Apud Pergamum Asiæ, Carpi episcopi et Papyrii, Agathonicæ et aliarum mullarum*; quidni et aliorum, quos omnes ex

eodem fonte, *probatas confessionibus martyrio coronatos*, tradit Ado, nullo quidem hic expresse signato martyrii tempore, sed quo per bonam consequentiam ex Justini elogio eduxit Usuardus. Non sola hæc Adonis aberratio est, cui et aliam Notkeri ad- junge, qui pro *probatas confessoribus*, scribit *pro beatis confessoribus*. Cæterum notata *Antonini Vero* et *Aurelii Commodi* nomina, inde in Martyrologia irreperant, quod cum et horum Pergamensium et sequentis Justini martyria ex laudato Rufino desumpta sint, ubi sancti Polycarpi passioni fere subnectuntur; Ado absque ullo discrimine martyres omnes lib. IV, cap. 15 et 16, memoratos, ad eadem tempora pertinere censuerit, adeoque continuata

quasi periodo, *cum quibus et vir mirabilis*. Justinum cum Pergamensibus copulaverit, ut de *Pionio* cursum insinuavimus i Februarii. Et hæc tota et unica confusionis ratio est, soli Adoni, vel si ita vis, Rufino, errandi quodammodo viam commonstranti, non Usuardo, ut facit Papebrochius i Junii, aut aliis martyrologis imputanda. Ut jam ordine prosequamur; forte *Carpus*, qui in Hieronymianis die præcedenti cum aliis diversimode *Pergami* refertur, idem ipse est quem ex Rufino a nostris acceptum diximus, ex cuius Actis, a Metaphraste, ut minimum exornatis, constat ipsum et socios gloriose certasse *sub Decio*, ut pluribus ostendit Henschenius hic et alibi, consentiuntque Florentinus in notis et Tillemontius tomo III, a pag. 346 et pag. 711.

Alia est, de *viro mirabili Justino*, vulgo automastice *martyre*, controversia a Papebrochio ex Græcis monumentis primum mota, quod ei hoc die suborta sit dubitatio, indemne *Justinus* hic ab Adone Usuardo et Notkero proponatur, qui ab aliis i Junii colitur (an etiam ab aliquo xii Junii ut notavit Castellanus in Martyrologio universali, nescio), Eo autem inclinat, ut variis argumentis binos Justinos statuatur. At geminationem illam impugnavit Ruinartius, inter Sincera et Selecta a pag. 38 et Papebrochius ipse ad i Junii, priusquam Ruinartii opus vidisset, haud obscure ad commune sententiam accesserat. Componantur, quæ utroque die diligentissime exquisita sunt, in primo inveniatur Vita ab Halloixio operose composita, a Papebrochio illustrata; in altero Acta ipsa Latino-Græca, vel Græco-Latina authentica, quibus et Justini et sociorum certamen breviter, graviter et sincerè exponitur. Ex utroque loco aliisque documentis multo longiore

A Vitam utcumque encomiasticam deduxit Tillemontius tomo II, a pag. 344.

Hermenigildi ante Adonem nullus martyrologus meminit; laudationem ex sancto Gregorio ab eo concinnatam, si non totam, certe pro majori et elegantiori parte, in laterculum suum transtulit Usuardus, Notkero et hæc et superiora omnia ferme ad verbum transcribente. De inclytissima Ariani furoris victima, nihil dici posse videtur, quod ab Henschenio diligenter collectum et erudite illustratum non sit. Cultus ejus in Galliis ix sæculo celebritatem probant etiam Wandalberti versus:

Idibus Hermingilde patrem rex alme furem
Persentis; verum referens de morte triumphum.

Recolunt hoc quoque die ex Hieronymianis Rabanus et Notkerus *Euphemiam*, celebrem illam Chalcedonensem martyrem, quam Mosander Adoni, sed asterico distinctam, hoc est ut dubiam adjecit, recte conjiciens perperam hoc die solo nomine appellari, quæ xvi Septembris insigni oratione ab eodem laudatur. Una vero, an plures *Euphemie* fuerint, hoc an aliis diebus celebranda vel celebrandæ, in Actis breviter discutitur. At nec ego contentiosum funem trahere cupio, cum ad Usuardum hoc die nihil spectet, licet in Auctariis toties recurat. His ita positis, quid de textus veritate dubitari possit, prorsus non video. Quæ autem de *consecrationibus alterum*, etc., in Pratensi codice ad marginem, hic et alibi ascripta reperimus, monasterii illius tam propria sunt, ut cum Usuardi Martyrologio nihil commune habeant; ac proinde merito deinceps a nobis prætermittantur, nisi qui ex iis observatione dignum occurrat.

AUCTARIA.

PULSANEN., quantum conjicere licet, aut purus est, aut ad puritatem accedit proxime; verum cum exesus textus legi nequit, malui codicem e puris excludere, quam dubia pro certis venditare.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. puri sunt in textu; ast in fine addunt: « Item sanctæ Eufemiæ virginis et martyris. » Quomodo etiam legunt codices FLORENTINI.

CENTULEN.: « In Calcedonia, sanctæ Eufemiæ virginis et martyris. Apud pergamum Asiæ urbem, sanctorum Carpi episcopi, Papirii diaconi, et Agathonicæ optimæ femine, aliarumque multarum, quæ beatiss confessionibus, martyrio coronatæ sunt. Apud Hispanias, natale sancti Hermenegildi, filii regis Leovigildi, quem pater suus rex Gothorum Arrianus, ob insuperabilem catholicæ fidei confessionem interimere fecit. »

ANTUERP.-MAJ., in Euphemia et Pergamensibus CENTULENSI similis est, prætermisso utrobique Justino. In Hermenegildo, quem *Hermibaldem* vocat, ad Adonem magis accedit.

BRUXELLEN. ita incipit: « In Calcedonia, natale sanctæ Euphemie virginis et martyris. Quæ tormenta et carceres, verbera et argumenta rotarum, ignes et pondera, bestias et plagas virgarum, secures et sartagine igneas pro Christo superavit. » In reliquo textu, si sphalmata scriptoria excipias, Adonem secutus est.

HAGENOVEN. in prima purus est. In Hermenegildo verba, non rem multiplicavit. In fine: « Ipso die, sanctæ Eufemiæ virginis et martyris. »

AQUICINCT. et CLUNIACENS.: « Item Euphemie virginis et martyris. » Exigua variatio est.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Carpi episcopi, Papiri diaconi et aliorum plurimorum. Justini philosophi et martyris. Godebertæ virginis. Ydæ comitissæ Bononiæ, viduæ. »

COD. D. ou CHEVAL, signatus C, qui fuit PP. Francis.: « Item, Euphemie virginis et martyris. »

VATICAN., num. 5949: « Sanctæ Euphemie virginis et martyris. » Ita plerique omnes.

UGHELLIAN.: « Item sanctæ Euphemie virginis. » VICTORIN. et REG. SUEG., num. 130, omittunt etiam *martyris*, sed præfigunt: *In Calcedonia*.

C Editio LUBECO-COL. In principio satis pura, de Hermenegildo sic habet: « In Hispania, sancti Hermenegildi regis et martyris, quem pater ejus Leonigildus Arrianus, rex Arragonum et Gothorum, ob fidei catholicæ confessionem inexpugnabilem, nocte sancta Dominicæ resurrectionis securi interfici jussit, et tali martyrio regnum cœleste rex et martyr intravit. Calcedocæ [Calcedoniæ] translatio sanctæ Eufemiæ virginis et martyris. » Utrum vere translatio aliqua Euphemie Chalcedonensis facta fuerit, compertum non habeo. De Euphemiarum unitate vel multiplicata, vide quæ in Actis hac die disputantur.

BELIN.: « Eodem die, sanctæ Euphemie virginis et martyris. »

GREVEN., « Prædictus Hermenegildus Lungildi regis Visigothorum filius, ut refert Gregorius iii lib. Dialog. prædicante beato Leandro Hispalensi episcopo, ab Arriana hæresi ad fidem conversus, a patre Arriano nocte sancta Paschæ martyrio coronatus est. Item sanctorum Eucapi, Secutoris, Pauli. » Corrupta ferme ex Hieronym. nomina: « In Calcedonia, natalis, [vel secundum alios translatio] sanctæ Eufemiæ virginis. Donani abbatis. Godebertæ virginis. Item, sanctæ memoriæ Nicolai confessoris, in Nussia quiescentis. » De postremo inter Prætermisos agit. Godeberta ad xi hujus pertinet. De Donano nihil usquam invenio, ne quidem in indice Prætermissorum. An is sit, de quo in Actis agitur xvii Aprilis, ut qui cum discipulis duobus et quinquaginta martyri fuerit, an potius *Donanus* alter, qui simpliciter ibidem *abbas in Scotia* dicitur, alibi examinabitur.

MOLAN.: « Eodem die, sanctæ Euphemie virginis et martyris. » Tum minoribus litteris: « In territorio Arvenensensi, sancti Martii abbatis et confessoris, de quo Gregorius Turonensis. » Vide in Actis.

XVIII Kal.

Die 14.

Romæ via Appia, natalis beatissimorum martyrum Tiburtii, Valeriani et Maximi, Almachio præfecto, quorum primi fustibus cæsi in gladio percussi, ultimus tandiu ad plumbatas est verberatus, donec exalaret spiritum. Apud Alexandriam, sancti Frontonis abbatis, cujus vita sanctitate et miraculis exstitit gloriosa. Interamnis, beati Proculi martyris. Item, sanctæ Domninæ virginis cum sociis virginibus coronatæ.

NOTE.

Puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Rosweyd.*, *Antuerpien.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Creven.* et *Molan.* Accederent *Antuwerp.-Max.*, *Ultraj.-Belg.*, nisi ex Adone interjecissent, in cœmeterio *Prætextati*.

VARIANTES LECTIONES.

Tyburcii in *Heriniensi*, *Tiburtii* in *Tornacensi*, vix notanda sunt. Major est difficultas, servandumne ad *plumbatas*, ut ex *Pratensi*, *Heriniensi* et *Tornacensi* in textu posuimus, an *plumbatis*, ut cæteri ferme legunt, non a *plumbatis*, ut *Munerat.* Certum est phrasim illam, licet duriorem, exstare in *Rosweydina* Adonis editione, atque mss. nostris, excepto solo *Lobiensi*. Nobis hic sufficiat trium codicum probatissimorum auctoritas. Sic iidem cum *Antuerp.*, *Max.-Lubec.* et *Munerat.* scribunt *exalaret*, quod in textu reliquimus, *Codex Antuerp.* superfluum claritatis gratia, in ipsa periodo posuit *duo primi*. Pro *miraculis exstitit gloriosa*, male in *Belino* legitur *miraculis claruit*. Item male *iteranis*, pro quo *Munerat.* *iterannis*, *Tornac.* *interamnis*. at

quid de nomine virginis ultimo loco positæ? Pro *Domninæ* stat *Praten.* (de quo tamen dubito) *Antuerp.*, *Rosweyd.*, *Creven.* et *Molan.*, etc. Rursus stat usus communis, quem sequi coacti fuimus, ex recentioribus omnibus, Romano moderno et Actis nostris. Ego tamen vere existimo usum illum male invaluisse, legendumque non *Domninæ*, sed *Domnæ*, ut disertissime faciunt apographa Hieronymiana, utraque Adonis editio et codices ejus mss. omnes. Pro *Domnæ* autem non absurde scribunt *Herinien.* et *Tornacen.* et *Munerat.* *Dominae*. Ast in *Max.-Lubecana*, *Domininæ*, in *1 Belini* *Dominae*, in altera *Doninæ*, aperta sunt sphalmata. Sic idem *Belinus* plus justo sapere voluit, dum pro *sociis virginibus* scribere maluit, *sociabus*.

OBSERVATIONES.

Quam illustre est toto orbe Christiano *Cæcilie* nomen in antiquis Kalendaris et Sacramentalis, imo in ipso missæ canone, perpetua celebritate consecratum; tam sunt venerabiles martyrii ejus socii *Tiburtius*, *Valerianus* et *Maximus*, in omnibus Hieronymianis hoc die primo loco sic ferme consignati: *Romæ via Appia cœmeterio Prætextati, natalis sanctorum Tiburtii, Valeriani, Maximi*; sed cum pluribus passim sociis, de quibus videri possunt solito prolixior *Florentinii* notatio, cum alia *xxi Aprilis*, dum iidem sancti in illis apographis repetuntur, et *Henschenii* commentarius cum *Analectis*; apud quos translationes et id genus alia excutiantur, quæ huc non pertinent. Eadem sanctorum nomina, et quidem sola, hoc die refert auctor Romani parvi. Bedæ est, quidquid præterea in textu additur ex ipso in *Rabanum*, *Adonem*, *Usuardum* et *Notkerum* translatum, quo ex celeberrimis *Cæcilie* Actis præfatus *Beda* desumpsit. Laudat ipsa *Henschenius* his verbis: *Hæc perpetua horum sanctorum solennis veneratio, plurimum crevit ex certissima virtutum, ac martyrii notitia, quam dabant antiqua S. Cæcilie Acta, quæ tunc temporis (quinto circiter sæculo) omnium manibus terebantur, et hactenus in præcipuis et perantiquis membranis conservantur*. Et hæc quidem favorabilis *Henschenii* sententia, a qua multi, præsertim recentiores cum *Tillemontio* tomo III, a pag. 250, et in nota, pag. 689, certatim recedunt, Actorum antiquitatem hanc, quæquam inficiant, sed ea, ut vera aut sincera reuentes admittere, usque adeo, ut *Ruinartius*, vel a *Cæcilia* nominanda, toto suo opere studiose abstinere visus

sit. Nec locus hic, nec otium est, controversiam etiam expendere, de qua in Actis nostris disputari poterit *xxii Novembris*. Interim certum videtur, cum reliquis martyrologis sensisse *Wandalbertum*, dum ita cecinit:

Octava et decima Maias superante Kalendas,
Valerianus ovat, fraterque Tiburtius, ipsos
Maximus effuso comitatur sanguine miles.

Quæ de *Frontone*, *Frontono* aut *Frontonio*, abbate *Egyptio*, in laterculo dicuntur, plane *Adoniana* sunt; multo longiorem historiam ex *Vitis Patrum* textuit *Rabanus*, quem paulo contractiorem fecit *Notkerus*. Ex Hieronymianis procul dubio acceptus est, in quibus sic ferme ad laterculi finem legitur: *In Alexandria, Frontonimonachi*. Vitam ex *Rosweydi* editione produxit *Henschenius*; occasione ultimæ clausulæ, multis difficultatibus irretitus, quibus ipsum, non reluctantem, feliciter expedit *Papebrochius* *xiv Maii*, in *Vita sancti Pachomii*, ut pluribus deductum invenies in *Responsionibus* ad articulum 15, § 13, a num. 196, quæ hic satis est indicasse. Ejusdem Adonis est annuntiatio tertia, de sancto *Proculo martyre Interamnenst*, ab ipso ex numerosiori Hieronymianorum turba avulso quemadmodum et *Domnina* vel *Domnia virgo*, quæ ultimo loco ponitur, cum *sociabus coronata*, de quibus nihil habeo, quod addam brevi, sed accurato *Henschenii* commentario: nec quidquam *Usuardus* Adoni adjunxit, solum ejus textum ferme recensens, mutato duntaxat nonnihil sanctorum ordine.

AUCTARIA.

PULSANEN. solus deficit in *Proculo* et *Domnina*, in altera parte omnino purus; ubi noto, etiam scribi ad *plumbatas*, ut nos in textu legimus.

ANTUERP.-MAX., *ULTRAJECT.*, *LEYDEN.*, *LOVANIEN.*, *ALBERGEN.* et *DANIC.* et editio *ULTRAJ.-BELG.* paucis tantummodo excedunt, ut diximus: nempe; in cœmeterio *Prætextati*.

CENTULEN.: « Roma sanctorum martyrum *Tiburtii* et *Valeriani* fratrum et *Maximi*, qui per beatam *Cæciliam* ad fidem conversi, sub *Almachio* præfecto, gladio cædente coronati sunt. *Interamnis*, sancti

Proculi martyris. Item, sanctæ *Domnæ* virginis, cum sociis virginibus coronatæ. *Alexandriæ*, beati *Frontonis* abbatis, virtutibus et miraculis gloriosi. »

ANTUERPIEN.-MAX. in prima classe elogium resecat. Sequitur: « *Interamne*, » etc., pure. Tum: « *Dompnæ*, » pure. « *Frontonis*, » pure. « Eodem die, dedicatio basilicæ sancti *Georgii* martyris, *Squantii*. » Quis hic locus indicetur, villa, castrum, vicus, cœnobium, nescio.

BRUXELLEN.: « *Romæ*, via *Appia* in cimiterio *Prætextati*, sanctorum martyrum *Tyburcii*, *Valeriani*

et Maximi, sub Almachio præfecto. Quorum primi Tyburcius et Valerianus fratres, ab Urbano papa baptizati, iubente Almachio præfecto, fustibus cæsi, gladio transverberantur; Maximus vero tandiu plumbatis cæsus est donec spiritum exalaret. » Sequitur : *Interamne*, etc., pure. Tum *Domninæ*, dein *Frontonis*. Denique in fine : « Et transitus sancti Lamberti episcopi Lugdunensis, discipuli sancti Wandregisili, et secundi post ipsum rectoris cœnobii Fontanellensis. »

HAGENOVEN. : « Romæ, via Appia, natale beatorum martyrum Tyburcii et Valeriani fratrum, qui conversi sunt per beatam Cæciliam, et per beatum Urbanum papam in fide instructi. Qui, postquam angelos viderunt, et omnia sua pauperibus erogare cœperunt, et multos Christi martyres sepelierunt, ab Almachio præfecto tenti sunt, et interrogati sunt de fide. Qui primo iussit eos fustibus cædi et incarcerationi, et demum decollari. Item Romæ, beati Maximi cornicularii, qui per Tyburtium et Valerianum conversus est, cum ad permissionem illorum temporum, animas de corporibus videret egredi, sicut virgines ornatas de thalamo in cœlum. Unde cum ille hoc miraculum publice confiteretur, ab Almachio plumbatis iussus est cædi, donec deficeret. Apud Alexandriam, natale beati Frontonii abbatis, cujus vita sanctitate et miraculis extitit gloriosa; cujus pr. cibis octuaginta fratres [*Rabanus et Notkerus, qui hanc historiam fusius describunt, legunt lxx*] in deserto degentes et panem ac cibum terrenum comedentes, a peccato murmuris custoditi sunt, per camelos oneriferos, divisus cibariis a Deo sibi missis. Interamnensis, beati Proculi marty-

ris. Item, sanctæ Domninæ virginis, cum sociabus suis virgibus aliis martyrio coronatarum [*melius legeret coronatæ.*] »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Tiburtii, Valeriani et Maximi martyrum. Frontonis abbatis. Domninæ virginis cum ceteris. »

EDITIO LUBECO-COL. præter dicta de Tiburtio et sociis, addit : « Quorum corpora, beata Cecilia venerabiliter sepelivit. » De Frontone, pure. « Interamnensis, beati Proculi et Mephibii, ac Apollonii martyrum, discipulorum sancti Valentini episcopi, et martyris, sub consulari Hennutio decapitatorum. » Vide de his Acta nostra. In Domnina, recte.

GREVEN. : « Item cum sancto Proculo præfato discipulo sancti Valentini episcopi et martyris, passi sunt Mephibius et Apollonius condiscipuli ejus sub consulari Hennutio. Lamberti episcopi Lugdunensis et confessoris. Item in Hollandia, oppido Schiedam, sanctæ memoriæ Lydwyt virginis, quæ inauditas tribulationes, amore conformitatis passionis Dominicæ, gaudenter perferens, nullo multis annis corporali cibo utens, innumeris revelationibus a Domino crebro visitata, plena operibus bonis quævit in pace anno Domini mccccxxxiii. »

MOLAN., typis minoribus, de Lamberto et Lydwyt, ut supra; addens de hac : « Cujus vitam venerabilis Thomas Kempis scripsit. Depositio sancti Abundii; de quo Gregorius Dial. lib. iii, cap. 23. » In Actis citatur Dialogorum lib. iii, sed caput 22. In posterioribus editionibus, iisdem typis repetitur de Lamberto, ut habet GREVEN. Sequitur : « In Hollandia, oppido Schiedamis, obitus Lydwyt virginis, patientiæ singularis. »

XVII Kal.

Apud Persidem civitate Cordula, natalis sanctorum Olympiadis, et Maximi nobilium, qui iubente Decio fustibus cæsi, et deinde plumbatis, ad ultimum capita eorum securibus sunt tursa, donec emitterent spiritum. In Italia, beatorum martyrum Maronis, Euticetis et Victorini, qui primo ad insulam Pontiam, in Christi confessione longum ducentes exilium, posmodum sub principe Nerva, cum convertissent plurimos ad fidem, jussi sunt variis interfici pœnis.

NOTÆ.

Ex *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Rosweyde.*, *Munerat.*, *Green.* et *Molan.* Puri etiam hoc die sunt *Antwerp.-Max.*, *Ultraject.*, *Leyden.*, *C Lovanien.*, *Albergen.*, *Danic.* et *Edit Ultraject.-Belg.* Imo et *Hagenoven.*, solis ferme scriptoris sphalmatis inspersus.

VARIANTES LECTIONES.

Pro *Cordula* Herinien., Rosweydeus et Molanus legunt *Corduba*, sed male, cum plerisque codicibus sequioris notæ. Neque enim dubitari potest quin Usuardus Bedam, Romanum parvum et Adonem secutus sit, apud quos diserte ponitur *Cordula*. Cur Rabanus Bedæ lectionem vitiaverit, nihil ad nos attinet. Herinien. et Tornacen. forte sæculi vitio pro *tursa* scribunt *tonsa*. At multo corruptius Pulsanen., *securibus sunt cesa*. Rursus idem codex, pro *Euticetis* ponit *Vecticeris*; Rosweyde. vero *Eutyche-*

tis, quomodo legendum omnino censeo, cum Romano parvo, utraque Adonis editione et Notkero. In textu nihilominus servanda fuit lectio, quam ex cæteris Usuardinis codicibus, auctoris nostri propriam existimamus. Codex Rosweyde omittit *Pontiam*, pro qua corrupte posuit Munerat. *Pontitiam*. Pulsanensis nimium scrupulosus videtur, dum post *fidem* adjungit *Christi*, quod ex sensu nimis quam perspicuum est. Munerat. contra, demit quod necessarium est, omittens vocem *variis*, quæ periodum complet.

OBSERVATIONES.

Geminam hujus diei annuntiationem in Romano parvo invenit Ado, ubi paucis : *Cordula. Olympiadis et Maximi*; tum : *In Italia, Maronis, Eutychetii et Victorini*. Et primam quidem ei etiam suggestit Beda, cujus elogium invariatur, in suum Martyrologium transtulit; Noster ex alterutro, nisi mavis ex utroque, ad verbum descripsit; addens de suo initium, *Apud Persidem*. Ex Actis sancti Laurentii, de quibus xvii Februarii in *Polychronio* egimus, accepti sunt etiam hi duo martyres cum aliis, xxii hujus refefendis, qui omnes jussu Decii in Persia pro fide necati dicuntur, quantum declarat præfatorum Actorum valde incerta auctoritas, de qua utunque statuas, certe ex Martyrologiis, de eorum antiquissimo cultu constare manifestum est. Porro utrum in

B urbe *Cordula*, *Corduba*, an *Corduena*, ut mavult Baronius, agonem compleverint, non facile quis hodie dixerit, præsertim cum loca hujusmodi aut his affinia, geographis ignota videantur. Ex Henschenii Commentario discas, quam apposite hi martyres trahantur in Hispaniam, et Cordubensibus annumerentur. Cæterum receptissimum eorum cultum probat etiam Wandalbertus, dum hosce solos prædicat :

Septima Olympiadem decimæ conjuncta beatum Monstrat, eamque simul defendit Maximus alter.

De tribus aliis martyribus apud Florentinum et Henschenium quæritur utrum ad primam Hieronymianorum classem reduci possint. et utrum alii, qui

ibi *Maronis* comites sunt, tribus hisce connecti A debeant? Quod valde incertum esse, examinanti ad oculum patebit. Hoc indubitatum, quodjam ostendi, nempe tres nostros diserte exprimi in Romano parvo, atque item Adonem eos inde acceptos, longa oratione ex Actis martyrii sanctorum Nerei, Achillei et Domitillæ, in quibus nominatim exprimuntur, ornandos suscipere, ejus encomii medullam, more suo, Noster in laterculo representat; Notkerus historiam integram, sed quam non plane intactam relinquit. Fons ipse, ex quo omnia primum profluxere, pandetur ad vii et xii Maii. De tempore, quo seorsim passi; de variis loci ubi sepulti fuerint; de diversis item, quibus coluntur, diebus; ea tradit Henschenius, quæ ad verosimilitudinem proxime accedunt. *Victorinus* ex Martyrologiis nostris iterum recurret v Septembris.

AUCTARIA.

ANTWERP. et MAX.-LUBEC. in prima annuntiatione B puri, secundam mutilant hoc modo: « In Italia, passio beatorum martyrum Euticetis et Victorini. » Nihil amplius. Et sic habet etiam Codex UGHELIAN. cum his passim conveniens.

CENTULEN. : « In civitate Cordula, sanctorum Olympiadis et Maximi nobilium, qui sub Decio consulibus [an non securibus?] cæsi, spiritum emiserrunt. In Italia, sanctorum Euticetis et Victorini, qui cum beatissima Domitilla longum exilium passa [potius passi] tandem agente Aureliano, diversis necibus puniti sunt. Cœnobio Rehomensi, sancti Silvestri, discipuli sancti Johannis. »

ANTUERPIEN.-MAJ., in Olympiade et Maximo purus; secundam annuntiationem plane truncat, ac dein tertiam addit de sancto Silvestro, qualem ex BRUXELLENSI mox referemus.

BRUXELLEN. puro principio subjungit martyres Cæsaraugustanos, alio quam Usuardus ordine: « Et in Hispaniis civitate Cæsaraugusta, sanctorum decem et octo martyrum Optati, Luperci, Successi, Marciani, Urbani, Julii, Quintiliani, Publii, Frontonis, Felicis, Cecilian, Evoti, Primitivi, Apodemi, Cassiani, Fausti, Januarii et Saturnini. II omnes sub Daciano Hispaniarum præside diversis pœnis afflicti atque interempti sunt. Apud Italiam, natale sanctorum martyrum Maronis, Euticis [Euticetis] et Victorini. Qui cum beata Flavida et Domitilla, apud insulam Pontiam longum ducentes exilium, eamque in confessione Christi pio foveantes solatio, invidia et insectatione Aureliani sponsi et persecutoris ejus, quem illa ob Christum contempserat, postmodum a principe Nerva, eidem Aureliano in servitutem traditi sunt. Cumque plurimos convertissent ad fidem, jussi sunt variis pœnis interfici, sique ipsorum mirabilis passio habetur. In Reomago cœnobio, depositio sancti Silvestri, discipuli beati Joannis confessoris. »

VICTORIN., et REC. SUEC., signatus num. 130, in fine: « Eodem die, translatio sancti Eptadii presbyteri et confessoris. » Colitur xxiv Augusti. Ut *martyrem* refert Castellanus xxii Augusti, nisi forte synonymum sit, a priori diversus et Martyrologis incognitus.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Olympiadis et Maximi martyrum. Maronis, Euticetis et Victorini martyrum. »

VATICAN., num. 8949: « In Hispaniis civitate Cæsaraugustana, sanctorum decem et octo martyrum. In Mesopotamia, sanctorum Archelai, Cypriani et Diogenis. » Vide socios in Actis.

ALTEMPS. : « Translatio sancti Oswaldi episcopi

Laudatus Notkerus hoc die describit, quæ de *martyribus Cæsaraugustanis* memorat. Ado in utraque editione et in codicibus mss. An ex apographis Hieronymianis? Non ausim asserere, cum nec martyrum numerus, nec eorum nomina omnino conveniant. Putat Henschenius, eos octodecim numero colligendos, qui xxii Januarii, cum sancto Vincentio innominati conjunguntur. Mihi non satis promptum est divinare, unde tanta in nominibus variatio. Patet quidem Adonem, cohortem suam delibasse ex hymno Prudentii, *quatuor Saturninis* instructam; at cur hunc diem selegerit; cur Usuardus sequentem, non satis explicatum invenio. In eo forte Noster præcellit, quod nominum seriem ex Actis desumpserit, ut die proxime sequenti evidentius elucescet. Interim totius textus nostri germana simplicitas extra controversiam esto.

Merciorum. » Vide quæ de eo dicuntur in indice Prætermisorum. Ejus vita data est xxviii Februarii, et nos ibi de eo egimus.

Codex REMEN. SS. Timothei et Apollinaris: « In Reomago cœnobio, sancti Silvestri, discipuli sancti Joannis confessoris.

Editio LUBECO-COL., post textum satis purum, subdit: « In Helmerbretzhusen, translatio sancti Modowaldi episcopi Treverensis et confessoris, qui per dominum Brunonem, illius ecclesiæ episcopus facta [factus] est. » In Prætermissis assignatur dies natalis xii Maii.

BELIN., in fine: « Ipso die, beati Quirici episcopi, qui invenit Dominicam crucem. » GREVEN. *Quirinum* vocat; alii censent eundem esse cum sancto Quiriaco. Vide Prætermissos.

GREVEN.: « Quirini episcopi, qui invenit crucem Domini. Item sanctorum Carcellai, Diogenis, Georgii, Messoris, Franconis, episcopi et confessoris. » C An *Frontonis*? Plura de eo dicuntur inter Prætermissos. « Maximi episcopi Constantinopolitani, qui ut sanctus Hieronymus refert, tempore Gratiani, doctrina et sanctitate claruit. » Vide indicem Prætermisorum. « In Hibernia Candani episcopi. » Idem est qui in Actis vocatur *Rodanus* vel *Ruadanus*. « In Reomago cœnobio, beati Silvestri confessoris. Translatio sancti Modowaldi episcopi Treverensis et confessoris. Eugariæ virginis et martyris. Transitus sanctæ Helenæ imperatricis. » Vide quæ de utraque dicuntur, inter Prætermissos.

MOLAN.: « Ipso die, beati Cyrici episcopi, qui invenit Dominicam crucem. In Reomago cœnobio, depositio sancti Silvestri, discipuli sancti Joannis confessoris. » Tum typis minoribus: « Maximi episcopi Constantinopolitani, qui, ut sanctus Hieronymus refert, tempore Gratiani, doctrina et sanctitate claruit. Franconis episcopi Vuormatiensis. » De hoc in posterioribus editionibus silet. Verum textui aliqua inserit litteris italicis post *principe Nerva*; nempe: « Tradit: sunt in servitutem Aureliano sponso, quem Flavia Domitilla ob Christum contempserat. Quos jussit terram fodere per totum diem, ad vesperam vero cantabrum manducare: deinde, etc. In Reomago cœnobio, » etc., ut supra. « Ipso die, Helnone monasterio, susceptio crucis geminæ, quæ duobus in loci de ligno Dominicæ crucis habens, a Vualterio Vuariniaco, nobili milite de Hierusalem allata, et ibidem ecclesiæ oblata, ab abbate et conventu, cum solenni proceSSIONE est recepta, cum gaudio et exultatione. « Ista hic adjecta sunt, licet ad Martyrologium, præsertim Usuardium non spectent; uti nec quod sequitur de *inchoatione Nicæni concilii*.

tialis, Fausti, Successi, Felicis, Januarii, Primitivi, Evoti, Ceciliani, Optati, Frontonis, Luperci, Apodemi, et Julii. Hi omnes simul sub Datiano Hispaniarum præside pœnis affecti atque interempti sunt.

NOTE

Ita *Praten.*, *Herimen.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Rosweyd.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Chorintum in *Pratensi*, *Corintum* in *Heriniensi*, male scripta sunt. Ita hic *Cœlesti* pro *Calisti*, quem posterioremodum servant *Praten.* et *Rosweyd.* et ita exigere videntur *Hieronym.* quidquid. *Rom.* parvum et Adolegant *Callisti*; reliqui codices nostri passim *Calixti*, ut magis jam receptum est. Ubi liberum est, liceat nobis puriores fontes imitari. *Praten.* habet *Charisii* et ita *Acta*: malo cum *Rom.* parvo, *Adone* et cæteris codicibus nostris *Carisii*, non *Carisi*, ut *Muneratus. Mari* et *Ceseree* in *Pul-*

sanen. sphalmata sunt: nec in usu est *Cæsarea Augusti*, ut habet *Rosweyd.*, ubi etiam *octodecim* pro *decem et octo*. In martyrum nominibus nonnulla variatio: *Quintiliani* et *Marcialis* scribunt *Pulsanen.* et *Greven.* Ille rursus *Evochi*, *Apodemii*, *Juliani*: hic, *Luperti*; *Munerat. Fusti*, *Molan. Eventi. Evoti* legunt mss. antiqua omnia. *Hii, Hispaniorum, primo affecti*, pro *pœnis affecti*, proprii *Pulsanensis* errores sunt, ut *Hyspaniarum* in *Heriniensi*.

OBSERVATIONES.

De solis martyribus *Corinthiis* agit hodie *Romanum* parvum: *Apud Corinthum, Callisti et Carisii cum aliis in mare mensorum.* Ado eadem phrasi utitur, nisi quod de suo inserat vocem *omnium*. Putat *Florentinius*, ex his verbis *omnium in mare mensorum*, plane confirmari, *Adonem* ex aliquo apographo *Hieronymiano Martyrologium suum adornasse, truncatis septem nominibus*, quæ in vestustiori illo exprimebantur. Quando et quousque ea *Florentinii* opinio locum habeat, ex continuatis per singulos dies *Observationibus* nostris curiosus lector intelliget. Mihi verosimilius est, utrumque illud *Martyrologium*, videlicet et *Hieronymianum*, quod *Romanum magnum* appellare licet, et illud quod *Parvum* dicimus, hoc et aliis quandoque diebus *Adonem* usurpasse. Utcunque sit, *Adonis* textum *Noster* ad verbum descripsit. In *Rabano* expressa sunt sex martyrum *Corinthiorum* nomina, quæ ferme eadem ex ipso *Notkerus* transumpsit, addens quod omnes in mari mersi sunt, ubi *Rabanus* scriperat, et aliorum plurimorum sanctorum. Sex alios supranumerarios comites vide apud *Henschenium*. Consonat nostris *Wandalberti* distichon:

Sexta et dena Chariso Calistoque refulget,
Quos mare septena inersos cum plebe beavit.

De secunda annuntiatione martyrum *Cæsaraugustanorum*, jam fere satis dictum est die præcedenti, quo ab *Adone*, et pluribus codicibus *Usuardini* auctoribus memoratur; nec video, de textus nostri veritate dubitari posse. Quærendum superesset, quis martyrum illorum ordo præferendus; *Adoniani* nimirum, an *Usuardinus*? Illum jam dixi ex *Prudentii* hymno acceptum, qui verosimiliter metri rationi potius quam antiquæ nominum seriei servandæ consuluit. Vetustiore ipsam, ni fallor, exhibent *Acta* a *Papebrochio* recensita, ex quibus eam pridem *Usuardus* acceperat, non multum dissimilem ab ea quæ in *Hieronymianis* exstat *xxii Januarii*, multis aliis nominibus auctiore. Sed de his cum in *Actis* nostris abunde explicata sint, operæ pretium non est pluribus disserere: id solum constat, *Daciani* carnifices, velut agnorum multitudines prostravisse, non resistentes sibi, et mortuorum innocentem sanguine, insanientes cruentatos.

AUCTARIA.

TORNACEN., toto textu purus, ultimam clausulam de *Daciano præside* retinet, forte quod scriptor cancellorum suorum limitibus nimium fuerit coarctatus.

ANTWERPIEN., *MAX. LUBEC.*, *BELIN.*, *ANTWERP. MAX.*, *ULTRAJECT.*, *LEYDEN.*, *LOVANIEN.*, *ALBERGEN.* *DANIC.* et editio *ULTRAJ. BELG.* in eo omnes conveniunt, quod in enumeratione martyrum *Cæsaraugustanorum*, non *Usuardi*, sed *Adonis* hesternum textum sequantur, hoc modo: « *Cæsaraugustæ [aliqui Cæsaraugusta] natalis sanctorum decem et octo martyrum, Optati, Luperci, Successi, Marcialis, Urbani, Julii [aliqui Julæ] Quintiliani, Publii Frontonis, Felicis, Ceciliani, Evoti, Primitivi, Apodemi et aliorum quatuor [alii melius reliquorum quator] qui omnes Saturnini vocati esse referentur. Hi omnes,* » etc.

CENTULEN. « In *Hispaniis* civitate *Cæsarea Augusta* sanctorum decem et octo martyrum, qui *Daciani* persecutione diversis tormentis consumpti sunt, *Apud Corinthum,* » etc., ut in textu.

ANTWERP. MAJ. incipit a martyribus *Cæsaraugustanis*, quorum nomina nec omnia nec integra refert. Tum: « Eodem die, natale sancti *Tiburtii Cenomanensis* urbis episcopi et confessoris. » Est hic *Thuribius*, ut in *Actis* ostenditur. Ultimo loco de *Corinthiacis* satis pure.

BRUXELLEN. in prima annuntiatione purus, subdit: « Et *Romæ*, sancti *Aniceti* papæ et martyris, qui sedit annis undecim, et temporibus *Severi* martyrio coronatus est, et in cimiterio *Calixti* sepultus. Hic constituit ut, clericus comam non nu-

triat seu barbam, sed habeat coronam in modum sperule [sphæraulæ]. Item, *Paterni* episcop. » *Hand dubie Abrincensis.*

HAGENOVEN. in textu purus esset, nisi martyrum nomina deformaret, atque hæc post *Hispaniarum præside* insereret, « *Tempore Diocletiani et Maximiani* imperatorum, diversis sunt afflictii pœnis atque ab eodem morte crudelissima interfecti. »

AQUICINCT. in fine: « *Romæ*, *Aniceti* papæ et martyris. Hic constituit, ut clericus comam non nutriat, secundum præceptum *Apostoli.* » Hic sæpe hodie recurrit, sed colitur *xvii*.

VICTORIN.: « *Romæ*, sancti *Eniceti* papæ, qui sedit in episcopatu annis *xi*. Hic constituit, ut clericus comam non nutriat, secundum apostolicum præceptum. »

AMBIAN.: « Item dedicatio [ecclesiæ] sancti *Mauritii* sociorumque ejus *Ambianis.* »

MATRIC. CARTHUS-ULTRAJECT.: « *Cæsaraugustæ*, sanctorum *xvii* martyrum, quorum passionem *Prudentius* versibus exequitur. *Celesti* et *Carisii*. *Bassi* martyris. » Forte *Vasii* martyris *Sanctonenensis*.

CAMBERIEN.: « Eodem die, sancti *Isidori* martyris. » Inter *Prætermisos* remittitur ad *xv Maii*.

VATICAN., num. 3949: « *Romæ*, natale sancti *Aniceti*, qui, » etc.

In *UGHELLIAN.* alius est martyrum *Cæsaraugustanorum* ordo, et pro *Julii* scribitur *Julie*, ut ex aliis etiam supra indicavimus.

Editio *LUBECO-COL.* in prima annuntiatione pura, sic prosequitur: « *Colonia Agrippina*, translatio sancti *Albini* martyris. Quem beatus *Germanus Anthi.*

siodorensium episcopus, de Britania ad Romanam urbem transtulit, sed postmodum pia Romanorum imperatrix Theophanium, uxor Ottonis primi [secundi] imperatoris, eundem per papam sibi donatum, ad Coloniam duxit tempore Domini Brunonis Coloniensis archiepiscopi, anno Domini octingentesimo octogesimo quinto, et in ecclesiam sancti Panthaleonis medici honorifice locavit. » In anno erratur toto sæculo, vide in Actis, quo Albinus colitur xxii Junii. Sequitur: « In Hispaniis, Cæsaraugusta, sanctorum decem et octo martyrum, quorum nomina hæc sunt, Lupertus, Successus, Marcialis, Urbanus, Julius, Quintilianus, Publius, Fronto, Felix, Cecilianus, Evotus, Primitivus, Apodemus, et reliquorum quatuor, Cassianus, Matulinus Faustus et Januarius. Hi omnes sub Daciano, Hispaniarum præside pœnis afflicti variis atque interempti dinoscuntur. Cenomanis, beati Tiburtii episcopi et confessoris. Item sancti Amonis, de quo legitur, quod duos dracones ante ostium cellulæ collocaverit, ne latrones panem ei auferrent, quo solo vesceretur. » In Prætermisissis rejicitur ad iv Octobris.

GREVEN: « Bassii martyris. » De quo jam supra diximus. « In Dacia, Magni, comitis et martyris. » Quæ Dacia hic assignetur, vide in Actis. « Luperti episcopi. » Vide Prætermisissos. « Paterni episcopi Pictaviensis. » Est *Abrincensis*, apud Pictones natus. « Cenomannis, Tiburtii episcopi et confessoris. Item, sancti Ammonis anachorita et confessoris, de quo legitur, etc. Apud Coloniam Agrippinam, translatio sancti Albini protomartyris Angliæ, quem sanctus Germanus Antisiodorensis episcopus de Britannia Rhomam et postmodum Theophanium imperatrix, uxor Ottonis primi a papa sibi donatum, Coloniam transtulit, anno Domini dcccclxxxv, et in monasterio sancti Panthaleonis martyris honorifice collocavit. In Mauriciana, sanctæ Basilæ. » De qua in Actis.

MOLAN. incipit ex Notkero: « Romæ, sancti Aniceti papæ qui sedit in episcopatu annos undecim, et temporibus Severi et Marci martyrio coronatus, sepultus est cœmiterio Calisti. Hic constituit, ut clerus comam non nutriret, secundum apostoli præceptum. Coloniæ, translatio sancti Albini martyris. Hujus Deo digni martyris reliquiæ de Bri-

lannia per beatum Germanum episcopum Antisiodorensis primo Romam, deinde per augustam Theophanium Ottonis secundi uxorem, Coloniam translata, posita sunt in monasterio sanctissimi Panthaleonis martyris, ubi cunctis pie quærentibus opem conferunt salutarem. » Tum typis minoribus: « In Clivia Xanthis, natalis martyris, quem vocant martyrem sine nomine, cujus corpus inventum est xvi Kal. Maii, purpura vestitum cum calceis, capite præciso, quod transtulit Philippus archiepiscopus Coloniensis. Eodem die Palentiæ in Hispaniis, natalis sancti Turibii episcopi Astoricensis, ad quem scripsit Leo pontifex epistolam contra Priscillianistas. Hic innumeris claruit miraculis, et Christianam religionem ac fidem maxime juvit. Villa Seburek prope Valencenas, sancti Drogonis confessoris, qui miro modo calculosis, et raptis invocatus subvenit. Ejus actus habentur. » Huc usque editio prima. Aliæ habent: « Ibidem, Engratiæ sive Eneratis, virginis ac martyris, et Caii atque Crementii, qui secundo confessi, gustarunt saporem martyrii. » Vide Acta nostra. Sequitur de Turibio, ut supra. Deinde adjungit. « Juxta Valencenas, in pago Sebourech, quiescit sanctus Drogo confessor inclitus, qui miro modo calculosis et raptis invocatus subvenit. Depositio ejus xvi Aprilis anno Domini mclxxxvi. In Sicilia juxta Castellum bonum, sub Marone monte ac gemellis collibus in cœnobio sanctæ Mariæ a partu, depositio beati Guilelmi confessoris. In Dacia, sancti Magni, comitis Arcadiæ et martyris anno mcliv. » De eo superius dictum. De Albini translatione, eadem quæ supra. Tu vide Acta nostra tomo IV Junii a pag. 172. « Xanthi festum martyris, quem transtulit archiepiscopus Philippus, inventum in purpura et calceis, amputata summitate capitis. Nos qui floccellos sanguinis coherentes pilis in monumento ejus vidimus, scripsimus hæc, ut vos credatis, et per annorum revolutionem hoc die et assidue eum in veneratione habeatis. Nec conturbet, quod nomen ejus non habetur, cum Legenda Thebæorum vix duodecim martyrum nomina contineat. » Denum minori caractere: « In pago Constantiensi, sancti Paterni episcopi Aprincensis et confessoris, ex abbate Scisciaccensi. » Vide GREVEN. supra; et Acta hoc die.

XV Kal.

Apud Africam, natalis sancti Mappalicii martyris, qui, ut beatus scribit Cyprianus in epistola ad martyres et confessores, cum aliis pluribus coronatus est. Antiochiæ, sanctorum martyrum Petri diaconi et Hermogenis. [*Interserit Bouillart.*: « In Oriente, beati Nicephori, sub Valeriano et Galieno ob Christi martyrium coronati.] Item Corduba, sanctorum martyrum Helix presbiteri, Pauli et Isidori monachorum.

NOTÆ.

Textus semitur ex *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antuerrp.*, *Max-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

« In Pratensi codice Antiochenos inter et Cordubenses martyres, Nicefori fit mentio. Ibidem ejusdem mentionem fecerunt mss. Aquicinct., Bruxell. et Rosweyde. tres Pratenses B, D, E, Conchens., Montisburg et editio Lubeco-Colon. Dignus tamen Pratensis non fuit, quem sequeretur Sollierius, cum propter alios codices, qui Niceforo carent, tum maxime, quod admonuit Castellanus, ea quæ de Niceforo dicuntur, omnino esse intrusa, et quidem manu non valde antiqua. An ego toties de eadem re audiam? an toties de eadem re lectorem obtundam? sed hic volo, ut ex me plura discat de nostro codice Sollierius, quam ex Castellano didicit. Ultimus pagina versus, ubi nunc videntur Petrus diaconus et Hermogenes, fere totus olim

erasus est, et alia manu, quamvis Usuardi ætati proxima, alioque atramento restitutus. Suas revolvat Schedas Sollierius. Fortasse de illis martyribus dixit suus monitor, quod ipse de Nicephoro intelligit. Deinde duo paginae sequentis primi versus ubi nunc leguntur Niceforus et Cordubenses monachi, similiter erasi sunt. At mihi fides apud Sollierium sit, manum, quæ sanctos illos exaravit ipsissimam esse reliqui codicis; miniori tamen litterarum forma, quo spatium daretur Niceforo, quem Usuardus huc intulit deceptus dubio procul Actis quibusdam, quæ Nicefori festum hoc die colimentionantur. Certe in mss. Actorum Collectione hanc titulum Actis S. Nicefori præfixum lego *Passio S. Nicefori martyris quæ colitur xv k. Maii*. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Vix quidquam exhibet notatu dignum. Pro *Mappalici*, scribit Pisanen. *Ampilici*. Sed turpius pro *Petri Peto*. Sic Munerat. *Hermogeni*. *Cordubæ* legunt

Greven. et Molan., reliqui, ut in textu. *Helix* scribendum docent probatiores codices, non *Helex*, ut Antuerrp. et Molan. nec *Helyæ*, ut Munerat. Sic He-

rinien. male habet *Isidory*. Tornacen., Antuerp., et Max.-Lubec. et Munerat. *Ysidori*. Pulsanen. *Hysidori*. De *presbyteri*, *Aphricam*, *Cypriani* et hujusmodi aliis, satis dictum est. In editione Max.-Lubecana per typographi oseitantiam, ita legitur: *Antiochiæ, sanctorum martyrum Helei presbyteri, Pauli et Ysidori monachorum, Petri diaconi*, etc. In fine autem annuntiationis martyrum Cordubensium ordine suo recurrit. Delenda itaque verba omnia inter *Antiochiæ* et *Petri*. En variationem paulo difficilior.

In apographo nostro Pratensi, loco penultimo, hoc, est inter Antiochenos et Cordubenses martyres, ita legitur: *In Oriente, beati Nicephori sub Valeriano et Gallieno ob Christi martyrium coronati*. Atque hæc ipsa leguntur in codicibus mss. Aquicinctino, Bruxellensi et Rosweydi, seu potius vetustissimo ecclesiæ sanctæ Mariæ Ultrajecti, in quo æque ac in Pratensi habetur *Nicofoři*, in Bruxellensi *Nycofoři*. Ego ex aliorum codicum auctoritate eam annuntiationem Usuardo plane abjudicandam, pridem censi; nec Castellanus præ-

tensi alioquin istius autographi summus patronus, voluctari ausus, aperte fassus est, ea quæ de Nicephoro dicuntur, omnino esse intrusa, et quidem manu, inquit; non valde antiqua, *ajouté de main peu ancienne*. Hoc nempe excusandi codicis gratia. At fatendum præterea, aliqua alia priori, si qua fuit, manu eo loci scripta fuisse, quæ subinde erasa sint, ut hæc de novo supponerentur, ejus tamen rei nullum prorsus vestigium in aliis nostris codicibus apparet. Neque de expunctione, ut alias solet, vel verbum meminit laudatus Castellanus. Quis autem satis intelligat, in medio textu manum recentioris vetustiori innecti potuisse, nisi vel spatium relictum (quod absonum videtur) vel certe aliqua erasa fuerint? Quidquid demum in codicis patrociniū afferri possit; ad id genus additiones, ut Castellanus mitissime vocat, ejus authentiam magno opere commendat, hujusmodi rerum peritum judicio relinquimus. Interim laterculi nostri primæva simplicitas ex aliis codicibus ad oculum demonstratur.

OBSERVATIONES.

Hac iterum die sanctos aliquos consignat Ado, qui in Hieronymianis apographis etiam inveniuntur, de quibus tamen omnino dubites, utrum ex illis accepti sint. *Mappalicus* imprimis inter Africanos martyres in præfatis apographis connumeratur, sed alia prorsus ratione, nimirum, nec solus, nec ut sociorum antesignanus. At vero in Romano parvo solus est: *Apud Africam, Mappalici*, unde probabilissime eum sumpsit Ado, cætera quæ in elogio attextuntur, ex Cypriani encomiastica epistola adjiciens. Noster solum Adonis elogium, exclusa epistola, in suum textum transtulit; Notkerus epistolæ partem truncavit. Apud Bedam, Florum aut Rabanum, nec Mappalicus, nec sociorum ejus quisdam notus est. At longe antiquior illustris martyr memoriam exstat in vetustissimo Calendario Carthaginensi, xiii Kal Maias, (pro xv *Martyris Mappalici*; ubi cum solus etiam notetur, probabilem facit conjecturam, ex aliquo hujusmodi Calendario, vel ex ipsa Cypriani epistola, a Romano parvo, hinc ab Adone accipi potuisse, verosimilius quam ex Hieronymianis, quæ saltem sociorum memoriam aliquam injecissent. Habes in Actis laudatam Cypriani epistolam et plura de sociis, in subjuncto capite, ab Henschenio erudrata. Videsis præterea insignem Ruinartii Admonitionem ad Vitam et passionem gloriosissimi episcopi præviam, pag. 198. At nemo accuratius Mappalici atque aliorum martyrum et confessorum Carthaginensium sub becio pasorum historiam deduxit, quam fecisse videatur

Tillemontius tomo III, a pag. 378. De Mappalico sic loquitur Wandalbertus, ut eum ferme cum Petro et Hermogene, Antiochiæ ascribat:

Mappalicus quinta decima Hermogenesque Petrusque Collocent, merito, virtute et sanguine clari.

Vix dubium est, quin ex eodem Romani parvi fonte derivati sint *Petrus* et *Hermogenes*, qui totidem verbis et ibi et in Adone et in Nostro annuntiantur; quamvis non diffitear, ipsos illos Antiochenos martyres, sed aliis rursus conjunctos, in præfatis Hieronymi apographis recenseri. Additur a Notkero, *Petri, Fortunati et Martiani*, ubi tamen in Rabano, post *Hermogenis*, legerat et in *Africa, Fortunati et Martiani*. Præferenda ex Hieronymianis Notkeri lectio, sed nostra inde processisse non videtur, quicquid lateri cogar, me nescire, ex quo demum fonte eorum notitia, quæ modo nulla præterquam in Martyrologiis superest, olim hausta sit. Sequitur in Adone *Pantagathus*, ex ejus decessoribus Viennensis episcopus, qui cur ab Usuardo præteritus sit, neque hic divinamus. Cæterum in ejus locum suffecti sunt *martyres Cordubenses*. Usuardi ipsius ævo a Sarracenis obtruncati, quorum et aliorum multorum notitiam, ut alibi diximus, in ipsa Hispania, quo ad impetrandas illustrissimi martyris Vincentii reliquias ablegatus fuerat, facile acquisiverit. Pauca de ipsis ex Eulogio retulit Henschenius pag. 494.

AUCTARIA

De PRATEN. et ROSWEYD. jam superius satis diximus.

ULTRAJ. LEYDEN., LOVANIEN. et Editio ULTRAJ.-BELG. sic incipiunt: « Romæ, sancti Aniceti papæ. Qui decimus post beatum Petrum, cum Romanam rexisset Ecclesiam undecim annis, temporibus Severi et Marci martyrio coronatus, sepultus est in cimiterio Calixti. » Non ominino convenit ANTUEP.-MAX.

ALBERGEN. et DANIC. jam dictis superaddunt: Hic constituit, ut clerus comam non nutriat secundum præceptum Apostoli, sed sit ejus tonsura sperica et rotunda. Hinc est decretum Martini papæ, ut clerici tonsis capitibus et patentibus auribus incedant. » Alii aliter idem commemorant.

CENTULEN.: « Apud Africam, sancti Mappalici, qui cum aliis pluribus martyrio coronatus est. Antiochiæ, sanctorum Petri et Hermogenis. Corduba, sanctorum Helyæ presbyteri, Pauli et Isidori monachorum. » Solita hujus codicis contractio.

ANTUEP.-MAJ. superiori fere similis, ultimam annuntiationem omittit.

BRUXELLEN. incipit: « Ingressus Noe in archam. »

In Mappalico et Antiochensibus purus, interjicit: « In Oriente, natale beati Nycofoři, sub Valeriano et Galieno ob fidem Christi martyrio coronati. » Sequitur: « In Corduba, » etc., pure. Tum: « Apud Viennam, sancti Patagoti [Pantagathi] episcopi gloriosi.

HAGENOVEN. In Mappalico, nonnihil interpolatus, secundo loco omnia ferme congerit, quæ heri et hodie ex variis codicibus de Aniceto retulimus. In Antiochenis et Cordubensibus purus est.

De AQUICINCTIN. supra cum PRATensi, etc., diximus. Vide in Actis ix Februarii.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Mappalici cum pluribus martyribus. Aniceti papæ, martyris. »

In VATICAN., num. 5949, deest commemoratio martyrum Cordubensium.

FLORENTIN.: « Item, sancti Majoli abbatis, patris multorum cœnobiorum, requiescentis in loco Silviniaco. » Inter Prætermisissos rejicitur ad diem natalem xi Maii.

Editio LUBECO-COL de Aniceto ea conjungit, quæ ex ULTRAJECT. et ALBERGEN., etc., supra posuimus.

Sequitur totus textus purus. Tum : « In Oriente, A beati Nychophori sub Valeriano et Galieno, ob Christum martyrio coronati. In Vienna, sancti Pantagati episcopi et confessoris. In Ægypto, sancti alterius Amonis, viri incredibilis abstinentiæ, ac innumerabilium monachorum patris. » Vide indicem Prætermisorum.

BELINI utraque editio et vitiosa et perturbata est. De Mappalico post *martyris*, inserit, *qui verberatus, Antiochiæ* legit loco *Corduba*; et *Corduba* loco *Antiochiæ*. In fine prima editio : « Item Romæ, Anaceti papæ et martyris. » 2 editio : *Anacleti*. Voluit dicere *Aniceti*.

GREVEN. « Romæ, Aniceti papæ, » etc., ut est in ULTRAJECT., etc. « In Italia, sancti Domini martyris, qui fuit unus de LXXII Christi discipulis. » Vide in Prætermis. « In Oriente, beati Nicophori, sub Galieno et Valeriano ob Christi confessionem martyrio coronati. Item Marciani, Doni. » Ex Hieronym. « Jobitæ martyris et aliorum trium decollatorum. » B Vide Prætermis. « Magni martyris. » Hesterni, opinor, frustranea repetitio. « Viennæ, sancti Pantagati episcopi et confessoris. Derthonæ, sancti Innocentii episcopi et confessoris. In Ægypto, Ammonis alterius, incredibilis abstinentiæ viri, ac innumerabilium monachorum patris. » De quo supra. « Heleni abbatis, cujus tanta fides erat, ut irratio-

naliam animantiam ad nutum sibi obedierint, et cum hæretico disputans, ignem ingressus, illæsus permanserit. In Libia, Pauli abbatis, qui quingentorum monachorum pater extitit, quos et monitis salutaribus et exemplari vita in viam salutis direxit. Non manibus operabatur, nec cibum sumebat, donec trecentas orationes genibus flexis Deo solveret, quas numero lapidum colligebat, ad singulas orationes lapidem in sinum remittens. » De duobus his ultimis vide indicem Prætermisorum. « Noe ingressus, » etc.

MOLAN. : « Item Romæ, Anacleti papæ et martyris. » Crediderim id ex BELINO accepisse, quod secundis curis restituit, pro *Anacleti*, scribens *Aniceti*. « Derthonæ, sancti Innocentii, » ut supra. Sonegias, natalis sancti Landrici episcopi et confessoris. » In editionibus aliis, sic habet : « Item Romæ, Aniceti papæ et martyris. Hic constituit, ut clericus comam non nutriret, secundum Apostoli præceptum. In Oriente, beati Nicephori, sub Valeriano et Galieno, ob Christum martyrio coronati. Derthonæ, sancti Innocentii episcopi et confessoris. Sonegias, natalis sancti Landrici episcopi et confessoris. Die decima septima, sancti Acacii episcopi Melitines. » Vide quæ de eo dicuntur in Catalogo Prætermisorum. Cæterum Vita ejus in Actis nostris data est ad xxxi Martii.

XIV Kal.

Apud Messanam Apuliæ civitatem, natalis sanctorum martyrum Eleutherii episcopi et Anthiæ matris ejus, qui cum esset et sanctimonia vite, et miraculorum virtute illustris, sub Adriano principe lectum ferreum ignitum, craticulam et sartaginem, oleo, pice, ac resina ferventem superans, leonibus quoque projectus, sed ab his illæsus, novissime una cum matre jugulatur. Romæ, beati Apollonii senatoris, qui sub Commodo principe a servo proditus, quod Christianus esset, insigne volumen composuit, quod in senatu legit, ac deinde sententia senatus, pro Christo capite truncatus est. Cordubæ, sancti Perfecti presbyteri et martyris.

Die 18.

NOTÆ.

Sumitur ex *Praten.*, *Tornacen*, *Rosweyd.*, *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Greven.*, et *Molan.* Item ex *Antuerp.-Max.*, *Ultraject.*, *Leyden.*, *Lo-*

vanien., *Albergen*, *Danic.*, edit. *Ultraj.-Belg.*, et fere *Hagenoyen.*

VARIANTES LECTIONES.

Scripsit *Messanam* cum codicibus ferme omnibus, quamvis *Messanam* nullam in *Apulia* usquam repperim. Pro *Anthiæ*, *Max.-Lubec.* legit *Anthyæ*; *Rosweyd.* et *Antuerp.* *Anciæ*. In *Munerato*, per turpem typosethæ errorem, habetur *matrum* pro *matris*. Idem cum *Antuerp.*, *Max.-Lubec.*, *Greven.*, *Molano* et aliis scribit *oleum*, *picem* ac *resinam*,

sed præferenda est laterculi nostri lectio. *Hiis* error est *Max.-Lubecanæ* valde familiaris. *Appoloni* est in *Munerato*. In *Rosweyd.* pro *sententia Senatus*, legitur *secundum sententiam Senatus*. Rursus *Muneratus* pro *Perfecti*, legit *Præfecti*; *Antuerp.* et *Max.-Lubec.*, *Corduba* pro *Cordubæ*.

OBSERVATIONES.

Apographa Hieronymiana diserte hodie expriment : *Romæ, natalis sanctorum Eleutherii episcopi et Anthiæ*, vel *Anthiæ*, vel *Antie matris ejus, Partheni, Caloceri*, etc., qui octo aut novem numero suis nominibus appellantur. Romanum parvum socios non novit, solum scribens : *Apud Messanam Apuliæ, Eleutherii episcopi et Anthiæ matris ejus*. Paulo aliter Ado : *Apud Messanam Apuliæ*, etc., cum elogio, cujus substantiam noster descripsit. De *Messana*, *Messana*, *Misena*, aliisque locis, multa in notationibus Baronii, multa apud Florentinum, multa in Actis nostris disquisitio, conjecturæ multæ. Aliæ item ex *Floro*, *Rabano* et *Notkero* difficultates; primus enim *Romæ* passionem tribuit, cum elogio ab aliis diverso. Rabanus positionem omittens, dicit, *Eleutherium in Aquileia episcopum ordinatum*; ex Actis, ni fallor, Reatinis cætera delibans, quæ Adonianis prætulit *Notkerus*, notata tamen *Misena Apuliæ*. Hæc omnia triciis varie implexa, nec de integro examinare, nec refellere promptum est. Antiquissimum martyrum cultum indubitatum statuimus : Acta alia præluxisse Hieronymianis, alia auctori Romani parvi, cujus Martyrologium, forte ex

aliis etiam Actis, auxerit Ado : demum ex *Floro* aut *Rabano*, nihil videmus lucis obvenire sanctis, aliunde tenebris nimium offusis. De Usuardi textu nihil laborandum est. Recte is an secus scripserit, nihil interest; certum putamus, ita eum scripsisse, ut in perpetuo antesignano suo repperat. Radicis, ex qua tam multa, ut minimum valde suspecta, pullularunt, judiciosam censuram tulit Papebrochius, oppugnatam a Josepho Perezio Benedictino monacho S. Facundi, ut habes in responsionibus ad articulum xi. num. 232, sed probatam a Tillemontio tomo II, pag. 227 et 387. Ego in Perezii dissertationibus nihil reperi, quod magistri nostri argumenta concutiat, nedum convellat. Maneat nihilominus vera et certa illustris martyrum memoria, a Wandalberto quoque olim decantata.

Bis septenæ Eleutherius, mater quoque sancta Anthia præcellent, vitam moriendo sequuti.

Certum videtur *Apollonium senatorem Romanum*, de quo in laterculo, non eum esse, qui inter Eleutherii socios in Hieronymianis connumeratur, sed ab eo diversissimum, atque ab auctore Romani

parvi ex Rufini Eusebio lib. v, cap. 21, primum in sacros Fastos relatum, cui Ado brevem laudationem aptaverit, aut ex præfato Rufino aut ex Hieronymo de script. Eccl. cap. 42, quidni ex utroque concinnatam. Certe, qua parte *Senatoris Romani* dignitatem attingit, Hieronymum præ oculis habuisse manifestum est : nec minus evidens, Nostrium sua omnia ex Adone mutuatum, quæ fere integra transumpsit Notkerus. Cætera de inelytissimo senatorii ordinis fidei defensore et martyre exquirat hic Henschenius, et satis exacte digerit Tillemontius tomo III, a pag. 53, nihil magnopere

A curans Josephi Scaligeri cavillationem, de qua meminit Ruinartius, inter Selecta, pag. 73. Sequitur in Martyrologo Viennensi : *Transitus sancti Ursuarii*, quem tamen Usuardus in diem sequentem transferre maluit, haud dubie, quod istum verum obitus diem existimaverit, sicuti et multi alii censuerunt. Locum ejus hoc die occupavit *Perfectus* martyr Cordubensis, aliis omnibus antiquioribus et æqualibus ignotus, sed Usuardi tempore, recenti gloriosi certaminis memoria, tabulis ecclesiasticis dignissimus, cujus Vitam ex Eulogio illustratam Acta nostra exhibent.

AUCTARIA.

HERINIEN., in textu purissimus, in fine adjicit : « Treveris, sancti Materni episcopi et confessoris. » Unde colligitur, hujus sancti memoriam peculiari cultu pridem recolit solitam in ea ecclesia vel cœnobio, cujus hic codex olim fuit. Agunt de eo etiam alii hac die, sed plerique xiv Septembris.

PULSANEN. Eleutherii elogium expunxit ; cætera purus est.

CENTULEN. : « Apud Messanam Italiæ civitatem, sanctorum martyrum Eleutherii episcopi et Antie matris ejus. Romæ, Apollonii senatoris. Cordubæ, sancti Perfecti presbyteri et martyris. In pago Sambrico, cœnobio Laubias, sancti Ursuarii episcopi et confessoris. » Vide die sequenti.

ANTUERP.-MAJ., in Eleutherio et Apollonio mutilus, de *Perfecto* tacet. In fine autem addit : « Antisiodoro, dedicatio altaris ecclesiæ senioris sancti Stephani protomartyris. »

BRUXELLEN. : « In Laudiano, sancti Ursuarii episcopi et confessoris. Qui preparatis ad usum monasterii necessariis, cœnobium Lobienae, quod Landelinus fundavit, a Pippino regendum suscepit. » In reliquo textu satis purus est.

VICTORIEN. : « Cordubæ, sancti Perfecti episcopi et confessoris. » Lege ut supra. « Eodem die, sancti Leonis papæ. » Postrema ista verba etiam habet codex REG. SUEC., signat. num. 130, sic ut mirum sit de eo inter Prætermissores nullam fieri mentionem. Sermo est de Leone IX, ut die sequenti patebit.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Apollonii senatoris. Materni episcopi et confessoris. Eleutherii episcopi et martyris et Anchie matris ejus. »

In VATICAN., signato num. 8949, deest *Perfecti presbyteri et martyris Cordubensis*.

Codex MONTIS SANCTI : « Translatio sanctæ Mariæ Magdalene. » Quo et quanto, nescio.

Editio LEBECO-COL., in textu satis pura, subdit in fine : « Eodem die, sancti Laceriani episcopi et confessoris. » Vide in Actis de *Lafreano* sive *Molassio*. Dicitur fuisse legatus apostolicus.

BELIN. textum purum refert, sed inter Apollonium et Perfectum immiscet : « Eodem die, sancti Caloceri martyris. » Agit, opinor, de Brixienti, cujus Acta hodie illustrantur : nisi quis velit ex Hieronym. acceptum, atque Eleutherii et Antie socium esse, cum *Parthenio* aliisque.

B GREVEN. : « Anastasii papæ et martyris. » An de elevatione agitur ? In Prætermisissis remittitur ad xxvii Aprilis. « Item sanctorum Septimi, Victorici, Donati. » Disparatorum ex Hieronymianis connexio. « Caloceri martyris. Ursuarii episcopi et confessoris : secundum Usuardum vero die sequenti. Laceriani episcopi et confessoris. Petri diaconi et confessoris. » Vide conjecturam, quæ in Prætermisissis ponitur. « In Hibernia, Laceriani abbatis et confessoris. » Multum fallor, si is idem non est cum *Laceriano*, vel *Lafreano* sive *Molassio*, de quo supra, qui et abbas fuit et episcopus. « In finibus Hermopolis, sancti Apollonii abbatis et confessoris, magnæ sanctitatis viri. » Vide quæ de hoc et altero Apollonio in indice Prætermissorum notantur.

C MOLAN. : « In cœnobio quod Laubias dicitur, depositio beati Ursuarii episcopi et confessoris, cujus gesta habentur. Eodem die, sancti Caloceri martyris. » Tum typis minoribus : « Cæsaraugustæ, sanctæ Eueratiæ, sive Eueratis martyris, de qua scribit Aurelius Clemens in libro Coronatorum, quod in horrendum modum laniata, servata sit in vinclis donec vulnera et corpus putrescerent. » De ea in Actis xvi Aprilis. Aliæ editiones textui Usuardino adjungunt : « Cœnobio Laubiis, depositio sanctissimi Ursuarii episcopi et confessoris. » Hæc tanquam pars textus, nisi quod vox una et media literis Italicis expressa sit. Sequitur Auctarium : « Cujus gesta præclara habentur. Mediolani, depositio sancti Galdini, quæ semper celebratur in Dominica secunda post Pascha. Die decima octava, sancti Patris Joannis, discipuli sancti Gregorii Decapolite. Eodem die, sancti Jubini episcopi et confessoris, cujus corpus requiescit Lugduni supra Rhodanum. » Hic in Actis, ut ignotus, prætermittitur. « Antisiodori, dedicatio altaris senioris ecclesiæ sancti Stephani, protomartyris Christi. Nam antiqua dedicatio, quæ a beato Amatore celebrata est, quinto Nonas Octobris in antiquis Martyrologiis reperitur. » Tum typis minoribus : « In Montibus, Ayæ comitissæ Hannoniæ, tam sanguine quam vita præclaræ, cujus memoriam facit ecclesia Montensis in Litanis. » Hæc prima, quæ in Martyrologiis reperitur sanctæ hujus Comitissæ, Hidulphi itidem, sancti uxoris, memoria. De cultu ejus, vita, reliquiis, patrocinio in libris, omnia ab Henschenio accurato Commentario elucidata sunt.

XIII Kal.

Beati Thimonis diaconi de septem primis, qui primum apud Berocam doctor resedit, ac deinde verbum Domini disseminans, venit Corinthum, ibique Judæis et Græcis, ut traditur, primo flammis injectus, sed nihil læsus est, deinde cruci affixus martyrium suum implevit. In Armenia civitate Militana, natalis sanctorum martyrum Hermogenis, Gaii, expediti Aristonici, Rufi, Galatæ, una die coronatorum. Civitate Caucoliberi, passio sancti Vincentii martyris. Cœnobio Laubiis, sancti Ursuarii episcopi et confessoris. [Bouillart. : ... Vincentii martyris. » In pago Hainoeusi, sancti Orsmari episcopi et confessoris. Et caractere cursivo : Apud monasterium sancti Germani, dedicatio ecclesiæ in honore sancti Simphoriani martyris et beatissimi Nicolai confessoris.]

NOTÆ

Sumitur ex *Tornacen.*, *Munerat.*, *Belini prima editione*, *Greven.* et *Molan.*

^a Sollerius duas hic reddit causas cur Pratensen codicem Usuardo exprimendo minus accommodum

Die 19.

existimaverit: quarum quidem alteram inutilem ipse iudicat; altera vero omnibus præter Sollerium satis fuisset ut Prætensem eligerent. Una igitur earum est quod Pratensis præsentī articulo addit *Dedicationem ecclesiæ in honore sancti Symphoriani martyris et beatissimi Nicolai Conf.* Statimque quanti rationem illam putare debuerit, nobis ipse declarat his verbis: quamquam hanc *dedicationem recentiori manu adjectam testetur Castellanus, idemque indicet Sirmondus, lineas subducendo*, nec etiam inficiuntur autographi custodes. Altera est, quia pro *Cænobio Laubiis*, habet, *Pago Hainoensi*. Atqui nihil est Usuardo usitatus, quam pa-

gum indicare pro monasterio, quod in pago situm est, ut affectasse videatur. Sic præter istum locum iv Kal. Jan. *In pago Oximensi*. vi Kal. Maii. *in pago Pontivo*, pro in monasterio Centula. v Id. Jul., *in pago Cinomannico*, pro Aninsulæ monasterio. xi Kal. Aug., *in pago Rotomagensi*, pro in monasterio Fontanella. iii Kal. Sept., *in pago Meldensi*, pro monasterio Resbaco, etc. Verum quidem est nihil Sollerium non tentasse, ut omnia hæc loca nobis extorqueret; sed ea jam ejus industriæ specimina dedimus, ut procul dubio lector præsentiat, quo exitu omnia impugnaverit. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Thimonis legunt Tornacen., Belin. et antiqui codices alii. quos sequimur: melius Molan., *Timonis*; male Munerat., *Thinionis*; Greven., *Thymonis*. Sic Belin. male incipit: *Natale sancti Thimonis* Munerat.: *Apud Corinthum*. In Greveno et Molano desideratur, *verbum Domini*. Muneratus sensum nonnihil invertit, pro *ibique a Judæis*, etc., scribens, *ibi, ut traditur a Judæis*. Post *læsus*, in Greven. et Molan. omittitur est. Scripsi *Militana* cum codicibus omnibus, quo modo etiam habent apographa Hieronym., Rom. parvum, Ado, etc. *Melitinam* intelligi nullus dubito. In Martyrum nominibus, non

una scribendi ratio; pro *Gaii*, plerique legunt *Gaii*, ut Tornacen., Munerat., Belin., Molan., etc. Greven. cum aliis, *Gagii*. Turbam sequi placuit codicum vetustiorum. Tornacen., Greven. et Molan. legunt *B Galathæ*, prætuli modum reliquorum, *Galatæ Ruffi* habet solus Belinus. Rursus idem, *in Hispania civitate*, etc. *Calcoliberi* et *Vicentii* errores sunt Munerati. Posui *Ursmari*, ne a communiori appellatione deflecterem, licet Tornacen., Munerat. et Greven. legant *Orsmari*; Belin., *Ursmari*, *Nichil, dyaconi* et id genus alia præteriri possunt.

OBSERVATIONES.

Qui plerosque ex primis diaconis, ut x et xx Januarii ac ix Aprilis ostendimus, idem *Timonem* primus omnium Fastis ecclesiasticis inseruit auctor Romani parvi *Apud Corinthum*, *Timonis diaconi de septem*, ex quo eum Ado translatus, inter festivitates apostolorum eo ornavit elogio, quod Noster fere ad verbum descripsit. Ast in suo Martyrologio simpliciter annuntiavit, ut facit Nokterus, hic primo loco, ille ultimo. Henschenium et hic et nonnumquam alibi leviculæ cujusdam negligentiae alius incusaret, quod festivitates apostolorum non consulens. Usuardo ascripserit, quæ certo Adoniana sunt, ut vere est totum hodiernum Timonis elogium, in Rosweydi editione pag. 36. Pauca, quæ de Timone, uno an gemino dici possunt, etiam minus probata conguessit ipse Henschenius nec ab alia quidquam additum reperire est. *Martyres Armeni* in Hieronymianis inveniuntur æque, ac in Romano parvo, sed cum hac diversitate, quod prædicta apographa alios denuo, et quidem repetita eadem positione, adjunctos habeant, de quibus Romanum parvum non meminit, nec proinde Ado, ex quo eos eduxit Nokterus, iisdem ubique terminis notatos, cum nulla de ipsis amplior usquam existet notitia, Wandalbertus eosdem omnes duobus verbis ita conclusit:

Gaio Aristonico, Rufo Hørmogene atque Galata. Tertia cum decima, Expedito et martyre fulget.

Vincentius in Hieronymianis etiam notus est, non item in Romano parvo. Ex prioribus eum sumpsit Ado, nihil adjungens, uti nec Usuardus, verosimili-

ter quod Acta nulla viderint, quæ nec modo exstant, nisi recentius fabricata. De Vincentiorum multiplicitate, et identitate in Actis disseritur. Vide quæ diximus xxii Januarii, et *Vicentii, Orontii* atque *Victoris* Acta ibi a Bollandi illustrata. *Caulcoliberim*, non solum martyrologis, sed et geographis notam, mirum est, Florentinum ignorasse. Vide de cætero Papebrochii animadversiones hoc die pag 622. et adde notulam Tillemontii tomo V, pag. 612. De *Ursmaro* ad præcedentem diem dicere cœpimus, quia ab Adone tunc refertur, non sub *Orsmari*, ut alicubi legimus, sed sub *Ursmari* nomine. Sit ne autem ab Usuardo consignatus, dubitare me cogunt codices Usuardini plurimi, vix unquam soliti ab auctore suo quidquam detrachere, in quibus tamen plane desideratur. Dubitationem auget varius annuntiandi modus, Pratensi et Rosweyдино scribentibus; *Pago Hanoensi* (intellige *Hainari, Hannonia, Hannoniensi*, quod satis vage dictum est): cæteris pro textu citatis, pressius et distinctius: *Cænobii Laubiis*; quam ob causam ex purorum codicum numero exclusus est Pratensis, addens præterea *dedicationem ecclesiæ, in honore sancti Symphoriani*, etc., quamquam hanc recentiori manu adjectam testetur Castellanus, idemque indicet Sirmondus, lineas subducendo, Utcunque tamen se habeat ea Ursmari annuntiatio, in laterculo servata est, Usuardo, post Adonem, probabilius ascribenda, saltem prout a nobis exprimitur, licet Ado paulo aliter legerit, nempe: *Laubaco monasterio, transitus sancti Ursmari episcopi et confessoris*.

AUCTARIA.

De Pratensi abunde dictum est.

HERINIEN. hodie a reliquis discrepat, Ursmarum excludens; ejusque loco substituens: « Eodem die, apud ecclesiam beati Petri Romæ, depositio Domni Leonis papæ noni, qui ecclesiam beati Remigii dedicavit. »

PULSANEN. in Timone purus est? immediate subiungens: « Civitate Cæcoliberi, etc. » De Militinensibus tacet, atque etiam de Ursmaro.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. deficiunt etiam in Ursmaro.

ROSWEYD. pro *Timonis* scribit *Timothei*. In Cæteris textum sequitur, nisi quod legat: « In pago Hainoensi, » et in fine subiciat: « In Cantia, passio

sancti Elphegi archiepiscopi et martyris, qui a paganis captus et necatus, in Lundonia sepultus est. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJ., LEYDEN., LOVANIEN., DARNIC. Editio ULTRAJ.-BELG. Ursmari non meminerunt. in reliquo textu ferme puri sunt. ALBERGEN. in eo defectu convenit, sed præterea Vincentium Caulcoliberitanum excludit.

BRUXELLEN. et hic Ursmarus deficit; de cætero proxime ad textus puritatem accedit. In fine autem subdit: « Eodem die, sancti Leonis papæ noni et confessoris. Qui primum episcopus Tullensis, ab imperatore Henrico ad papatum promotus, et ex hoc conscientiam habens resignavit. Et denuo rite ele-

ctus, post laudabilem vitam, in ecclesia sancti Petri tumulatur, clarens miraculis. »

HAGENOVEN. neque hic a textu multum deviat. De Ursmaro etiam tacet. In fine subiungit : « Cantuariæ, sancti Elfegi episcopi et martyris. »

CENTULEN. incipit a Melitinsibus, in quibus purus est. Sequitur : « Apud Septimaniam, civitate Caucoliberi, sancti Vincentii confessoris, cujus gesta habentur. Eodem die, sancti Thimonis diaconi de septem primis, qui crucifixus Chorinto quiescit : » Quæ Vincentii Acta supersunt, docet Papebrochius hic.

ANT. ERP.-MAJ. in Armenis et Vincentio, priori non multum absimilis, ita prosequitur : « In cœnobio quod dicitur ad Laudibas, depositio beati Ursmari episcopi et confessoris, cujus gesta habentur. » In Timone textum abbreviat, servata tamen rei substantia.

MATRIG.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Elphegi Cantuariensis episcopi et martyris cum multis aliis. Thimonis diaconi et martyris. » Et in margine : « Festivitas sacræ lanceæ celebratur feria sexta post octavam Paschæ. »

VATICAN., signatum num. 5949. inter Armenos omittit *Ruff.* De Ursmaro etiam nihil. In fine autem adjicit : « Romæ, depositio sancti Leonis IX papæ, qui sedit in pontificatu annis quinque. »

In UGHELIAN. deest Ursmarus.

FLORENTIN. : « Florentiæ in partibus Tusciæ, sancti Crescentii, subdiaconi sancti Zenobii, ejusdem urbis episcopi, cujus vita, virtute et miraculis claruit an, Domini ccccxxiv, a Zenobio tunc ibi præsule, honorifice in ecclesia cathedrali sepultus, ac litteris sancti Ambrosii Mediolanensis præsulis, nuntiatio ejus obitu, laudatus. » Patet encomiastæ imperitia.

BURDEGALEN. : « Cœnobio Laubiis, sancti Ursmari episcopi. »

BIZUNTICEN. : « Romæ, depositio Leonis papæ et confessoris, cujus vitam esse sanctissimam, crebra testantur miracula. »

Editio LUBECO-COL. in textu fere pura est, scribit tamen : « In pago Hamensi, cœnobio Lambiis, beati Ursmari, » etc. Tum : « Solemnia, sancti Tillonio [Tillonis] episcopi et confessoris. » Quis hic sit, vide

A in Prætermisiss. « Eodem die, sancti Alphegi episcopi Cantuariensis et martyris. »

BELIN. editio altera textui superaddit : « Romæ sancti Leonis papæ et confessoris. »

GREVEN. : « Donati, Vitalis. » Ille ex Hieronym. acceptus est, cujus sit alter, nescio. « In Cancia, sancti Alphegi. Qui, ut refert Vincent, libro xxvi, clari natalibus ortus et litteris traditus, cum legisset quæ ad salutem sufficere videbantur, totum philosophiæ studium convertit ad diligendum Deum, primumque Wintoniæ episcopus, deinde anno Domini mvi Cantuariensis archiepiscopus factus, ob vitæ sanctimoniam, ad palmam martyrii meruit pervenire, Dulcissimi et Charissimi martyrum. » De his vide Prætermisissos. « Apud Arabiam, sancti Tymonis episcopi et martyris. » Nec inter Prætermisissos notus est. Vide de altero Timone. « Solemnia, Tyllionis episcopi et confessoris. Romæ depositio sancti Leonis papæ IX et confessoris. Qui Alemannus natione, primo episcopus Tullensis fuit Bruno dictus. Cum enim Romani ab imperatore postulasset pontificem sibi dari, et ille nullum episcoporum Teuthoniæ ab hoc onus assumendum inclinare posset, tandem iste consensit, et laudabiliter regens Ecclesiam, miraculis clarus quievit anno Domini mlii. Apud Wesaliam superiorem, in diœcesi Treverensi, passio beatæ memoriæ Wernheri pueri annorum xiv, qui anno Domini mclxxxvii a Judæis in die Præseves suspensus, flagellatus, in membris omnibus incisus, crudelique morte interemptus, multis statim claruit miraculis. In Dacia, civitate Othoniensi, translatio sancti Kanuti regis et protomartyris Daciæ. » Colitur x Julii.

MOLAN. de Leone adducit ipsissima verba ex HERINIENSI supra relata. « In Blandinio monasterio, elevatio corporis sancti Florberti, primi ejusdem cœnobii abbatis. » Colitur x Novembris. « Ipso die, sancti Alphegi episcopi et martyris. » Tum litteris minoribus : « Qui primum Wintoniæ... » ut supra. « Apud Wesaliam superiorem... » etiam ex GREVEN. Editiones postremæ Ursmarum omittunt, pridie memoratum. De Elphego ut supra. Item de Leone. Sequitur : « Die decima nona, sancti patris Joannis de vetusta Laura. » In Florberto, et Wernhero nihil immutatum invenio.

XII Kal

Die 20.

Romæ, natalis sancti Victoris papæ, qui post beatum Petrum quintus decimus rexit Ecclesiam annis decem, et sub Severo principe martyrio coronatur. Item Romæ, sanctorum martyrum Sulpitii et Serviliani, qui prædicatione et miraculis Domitillæ virginis, ad fidem Christi conversi, cum nollent idolis immolare, a præfecto urbis Aniano capite cæsi sunt. In Galliis civitate Ebredunensi, sancti Marcelli, ejusdem urbis episcopi et confessoris, qui, divino jussu, cum sanctis sociis Vincentio et Dominino ex Africa veniens, maximam pratem Alpium maritimarum, verbo et signis admirandis, quibus usque hodie refulget, ad fidem Christi convertit. [Addit Bouillant., caractere cursivo : Eodem die, apud monasterium sancti Germani, revelatio corporis sancti Georgii Bethleemilici monachi et martyris, et sancti Venantii abbatis.]

NOTÆ.

Puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Tornacen.*, *Rosweyd.*, *Munerat.*, *Creven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Codex Rosweyd. pro *coronatur*, solus legit *coronatus est*. Sic Tornacen. et Munerat. pro *Sulpitii*, *Supplicii*, ut aliqui scribunt *Sulpicii*. Rosweyd. male præfigit *Publii*. Item Munerat., Greven. et Molan. *Domicillæ*. *Salaiano* pro *Aniano* in Munerato error est. Molan. legit *Marcellinus*, et recte,

D opinor; cæteri, *Marcelli*. In Heriniensi superius ascriptum *ni*. Greven. habet *Marcelli primi*. Munerat., *Dominio*, pro *Dominio*. De cætero *Rhomæ*, *natale*, *Ydolis*, *Ebredunense*, *Africa*, *Aphrica* et hujusmodi minutæ facile condonandæ.

OBSERVATIONES.

Victorem episcopum cum tribus sociis, in Hieronymianis referri perspicuum est : *Romæ, depositio S. Victoris episcopi, Felicis, Alexandri, Papie*. An hic et *martyr* signetur *Victor*, non satis certum est. nisi sociorum causâ erui posse videatur. Apud

Romanum parvum, *Victorem episcopum* et martyrem invenio, sed incomitatum : *Romæ, Victoris episcopi et martyris*. Isne Romanæ, an alterius civitatis episcopus fuerit, disputat Henschenius alia episcoporum extraneorum Romæ passorum exempla

commonstrans; atque una probare nititur *Victorem* A in Hieronymianis apographis hoc die memoratum. quiscunque sit, Romanum pontificem istius nominis non esse, ulpote qui xxviii Iulii defunctus creditur, quo die a Rabano, Notkero, aliisque martyrologis, et praesertim Romano moderno. colitur. Id a Molano pridem observatum, fecit, ut in posterioribus Usuardi editionibus textum mutilaverit, translato in mensem Julium eo Victore, qui certissime hoc die ab Adone pro *Victore papa* sumitur; sive ipse a sciolo forte aliquo, ut suspicatur Henschenius, in errorem inductus, seu primus omnium lapsus fuerit. Adonem elogium Noster, et alium secuti, pauculis mutatis, tuto transcribendum existimarunt. Longiusculum est, quod in Mosandri editione legitur, et adhuc paulo auctius a Notkero exhibetur, ubi auctor illa ipsa adjungit, quæ xxviii Julii apud eundem Rabano iterum descripta sunt. De Henschenii mente dubium non est; Papebrochius diem xx Aprilis præferendum putavit, atque adeo cum Florentinio censuit, ipsum *Victorem papam* esse, qui hoc die in Hieronym. celebratur: quibus subscribit Tillemontius. Victoris Vitam per octo articulos deducens tomo III, a pag. 100. Pagus ad annum cgr. num. 8, vix audet diem obitus definire. licet aperte supponat, in Hieronymianis *Victorem papam* xx Aprilis annuntiari. Varios opinioniones hic cursim attingimus, ad xxviii Julii in Actis examinandas. Nos interim, ut sæpe monuimus, Usuardum sive errantem, sive vera prædicantem, nativis coloribus

repraesentare conamur. Beda totis septem diebus vacat, hodiernum Flori supplementum, non Victorem, sed *Anicetum* papam commemorat.

Sulpilius et *Servilianus* solo nomine a Romano parvo appellantur, Hieronymianis incogniti. Ad eo Actis sanctorum Nerci, Achillei et Domitillæ, de quibus alibi non semel agendum est, insigni eos exornat encomio, cujus potiore partem suam facere satis habuit Usuardus. De eorum martyrum translationibus, de variis *Servilianis*, aliisque eo spectantibus plura annotavit Henschenius, *Marcellinus* et socii, solius Adonis sunt, ex cujus elogio suum formavit Noster, Notkerus totam messem colligit. Acta a nobis edita Adonem vidisse oportuit, quorum, si non auctorem, saltem scribam detexit Mabilio in Diplomatica pag. 172, litt. E, ex codice *ab octingentis annis descripto, a Deodato presbytero* Vitam paucis decurrit Tillemontius tomo VII, a pag. 361. Cur autem *Marcellinum* Adonis plerique nostri, iique probatissimi codices in *Marcellum* transmutaverint, non habeo unde conieciam: scripsi *Marcelli*, quoniam ita scriptum invenio. In codice Heriniensi, ut jam indicavi, desuper adjectam videre est syllabam *ni*, sed recentiori et atramento et calamo. Hæc pro laterculi primæva simplicitate dicta sint satis; sequantur Wandalberti priores hini versiculi, qui Marcellinum et socios celebrant, posteriores duo in Auctariis subjiciuntur:

Marcellinus, Dominus, Vincentius atque,
Nomine bis senam radiant festoque fideque.

AUCTARIA.

Est in PRATEN., ad marginem, ni fallor, adjecta «revelatio corpus sancti Georgii Bethleemici, monachi et martyris, et sancti Venantii abbatis,» sed hujusmodi additiones plerumque negligimus.

PULSANEN. et LOVANIEN. ultimas textus lineas detruncant, sistendo in *episcopi et confessoris*, suppressis reliquis.

ANTUERP., MAX.-LUBEC. puri sunt, sed in fine adiungunt: «Antisiodori, sancti Mariani.» Hoc nomen varie tortum et deformatum est, non solum in codicibus nostris, sed etiam in Hieronymianis, de quo vide Florentinum. Castellanus censet legendum, ut hic habetur.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., editio ULTRAJ.-BELG. textui puro etiam subjungunt: «Apud Antisiodorum depositio sancti Marciani [ita multi scribunt, pro Mariani] presbyteri et confessoris.»

ALBERGEN et DANC. in Auctario cum duobus præcedentibus conveniunt, sed sancti *Victoris* annuntiationem differunt xxviii Julii.

CENTULEN., in Victore purus, ita prosequitur: «Item Romæ, sanctorum Sulpitii et Serviliani. qui hortatu beatæ Flavie Domitillæ ad fidem conversi et pro Christi amore sub Aureliano [Aniano] passi sunt. Antisiodori, sanctorum confessorum Mamertini et Mariani presbyterorum.»

ANTUERP.-MAJ. a CENTULENSI, phrasi paululum differt. Pro *Mamertini*, scribit *Martini*.

BRUXELLEN. de Victore addit: «Hic terminum Paschalem, et quod Pascha semper in die Dominica celebretur instituit.» In secunda annuntiatione purus est. In tertia ex Adone subiungit: «Ita ut baptisterium, quod ipse a. ud prælatam urbem condidit, in sacrosanctis Paschalis festi vigiliis, divina virtute singulis annis, aquis subitis inundetur, et per septem ejusdem solemnitatis dies gratia exuberante permaneat. Apud Antisiodorum, sanctorum confessorum Mamertini et Marciani presbyterorum.»

HAGENOYEN. incipit: «In Missia sanctæ Hiltegun-dis virginis.» Sequitur totus textus satis purus, Tum: «Antisiodori, sancti Martiani presbyteri.» Jam diximus melius vocari *Mariani*. «In Ycomedia, sanctorum Sevelii et Theophanti: ii sunt translati in Cellam Ratolfi.» Sintne hi fortasse *Synesius* et *Theopompus*, vide in indice Prætermissorum et xxi

Maii. Synesium aliquem hodie canit Wandalbertus:

Festaque Synesii celebrantur martyris almi,
Pontificis titulo, doctrina et morte beati.

Ita quidem poeta martyrologus, sed necdum satis explicatum invenire licuit, quis ille *Synesius* sit, *episcopi* et *martyris* titulo insignitus. Non lubet hariolari, doceat nos, qui talem *Synesium* uspiam repererit. Forte corruptum furit nomen, sed et hoc æque incertum est; ut proinde satius sit, aliquid luminis alicunde expectare.

AQUICINCT. sic incipit: «Romæ, natalis sancti Victoris papæ, qui post beatum Petrum tertius decimus, rexit Ecclesiam annis decem et sub Severo principe martyrio coronatur. Hic constituit, ut sanctum Pascha semper die Dominico celebraretur, et a quinta decima luna primi mensis, usque ad vigesimam primam observaretur. Constituit etiam ut necessitate faciente, sive in flumine, sive in mari, seu in fontibus, sub Christiania confessione, quicumque hominum, ex gentilibus venientes, baptizarentur.» Hæc ex aliquo Adonis auctiori apographo, vel ex Notkero desumpta sunt.

DAVERONEN.: «Antisiodoro, sancti Martini.» Et sic habet etiam AQUICINCT. supra.

MARTIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: «Victoris papæ et martyris. Mamertini abbatis. Maciani [Mariani] presbyteri.»

VATICAN., num. 3949: «Item Romæ, via Numen-tana, sanctorum Aralaci et Donatæ.» Vide totam cohortem, et primi nomen recte scriptum in Actis.

UGHELLIAN.: «Antisiodoro, sancti Martiani.»

FLORENTIN.: «Antisiodori, sancti Martiani.»

DIVIONEN. ecclesiæ sancti Stephani. «Antisiodori, sanctorum confessorum Mamertini et Mariani presbyteri. Et translatio sanctæ Exuperiæ virginis.» Lege *Exuperantiæ*, ut infra. Colitur xxvi Aprilis.

REMENS. ecclesiæ SS. Timothei et Apoll. «Translatio corporis sanctæ Exuperantiæ virginis.»

Editio LUBECO-COL. Victorem remittit ad xxviii Julii. Altera textus pars satis pura est. In fine: «Antisiodoro, depositio sanctorum confessorum, Mamertini et Mariani presbyterorum.»

BELIN., in ultima annuntiatione Marcellini socios expunxit; cætera purus est. In fine addit prima

editio: « Anthisydori, sancti Martiani. » Altera, A sancti patris Theodori, qui fuit in Trichine. » Rursus minoribus litteris: « Sconaugiæ, obitus Hildegundis virginis, ordinis Cisterciensis, quæ et Josepha dicta est, » Quidni *Josephum* potius appellat, utpote quæ sub virili habitu inter monachos admissa est, ibidemque sanctissime vixit, post multa et gravia pericula, quibus ante religionis ingressum exposita fuerat. Videatur mirabilis Vita, a conno-vitio, rerum omnium in monastica professione inter viros gestarum, teste oculato scripta, et a Papebrochio illustrata.

GREVEN.: « Item, sanctorum Johannis, Victoris, Donati. » Ex Hieronym. « Adelarii episcopi et martyris. » Vide in Prætermissis. « Antisdodoro, sanctolum Marciani et Mamertini presbyterorum. Item sanctæ memoriæ Hildegundis virginis, sanctimonialis Cisterciensis ordinis, quæ et Josepha dicta est. »

MOLAN.: « Antisdodori, sancti Martiani. » Typis minoribus de Hildegunde, ut GREVENUS. In aliis editionibus, ut jam supra dixi, expunctus est Victor papa. In fine de Martiano eadem. « Die vigesima,

XI Kal.

Die 21.

Apud persidem, natalis beati Symeonis episcopi et martyris, qui jubente Sapore Persarum rege comprehensus ferroque onustus, cum de Domino voce libera et constantissima testaretur, primum carcerali ergastulo cum aliis centum, e quibus alii episcopi, alii presbyteri, alii diversorum ordinum clerici, maceratus, novissime cum omnibus jussus est pariter decollari. Passi sunt cum eo etiam clarissimi quidam viri Ustazadis, Abdella, Ananias et Pusitius, cum filia, quæ erat sacra virgo. Alexandriæ, sanctorum Aratoris presbyteri, Fortuni, Felicis, Silvii, Vitalis, qui in carcere quieverunt.

NOTE.

Ita Praten., Herinien., Tornacen., Autuerpien. et Max.-Lubec., Rosweyd., Munerat., Belin. prima editio, Greven. et Molan.

VARIANTES LECTIONES

Simeonis scribunt Praten. et Molan. quos cum pluribus codicibus alibi secuti sumus: codicum aliorum auctoritas hic alio nos divertit. Si hinc inde fluctuemus, ipsorum, non nostra culpa est, sed facile condonanda. *Apprehensus* pro *comprehensus* solus Belinus legit, apud quem et *Persidam* pro *Persidem*. *Constantissime* adverbialiter posuit Molanus. In monulis codicibus ad, *alii episcopi, alii presbyteri, alii, etc.*, inseritur verbum *erant*, ast in textu, cum codicibus probatoribus, satis intelligi supponitur. *Ustazadis*, legunt codices

B omnino omnes, excepto solo Belino, in quo *Ustozadis*. Acta præferunt *Usthazanes* ex Sozomeno, atlaten Romanum parvum et Ado legunt cum textu *Epusitius* in Belino, ponitur pro et *Pusitius*. In solo Heriniensi invenio, *cum filia sua*. Consentient Praten., Herinien., Tornacen., Rosweyd., Greven. et alii in *Fortuni*, quod adeo in textu servandum putavimus, licet melius, ni fallor, alii legant *Fortunali*. Munerat. *Fortunii*. Sunt qui ponant et *Vitalis*, sed probatissimi hoc prætermittunt, ut Usuardo familiare est. *Honustus, Felicis, etc.*, notatione non indigent.

OBSERVATIONES.

Romanum parvum unicam hoc die annuntiationem ponit: *In Perside, sancti Symeonis episcopi et martyris cum aliis centum, et Ustazadis, et Abdella, et Anania, et Pusicii*. Atque ibi nobilissima martyrum acies in sacris Fastis primum innotescit, procul dubio ex Sozomeno aut ex Tripartita accepta, cui ex eisdem monumentis elogium suum concinnavit Ado, cujusque medullam Usuardus satis eleganter decerpit; Notkerus ferme integrum de more transulit. Plura, tum quæ ad rectam nominum expressionem, tum quæ ad diversum *Usthazanis* et aliorum obitus diem spectant, videsis in Actis nostris explicata et illustrata; ubi id præcipue studuisse videtur Henschenius, ut acerrimæ persecutionis, quam adversus florescentem Persidis Christianitatem movit hostis ejus-infensissimus Sapor, initium probabilius ex Hieronymo ad Constantii tempora reduceret, quod ad Constantini ætatem male a Sozomeno relatum probant cum ipso eruditi recentiores Ruinartius inter Sincera et Selecta s. pag. 632, et Tillemontius tomo VII, a pag. 76, ubi tota historia late, et ex ordine digeritur. Attamen Henschenio minime consentiunt laudati Ruinartius, Tillemontius et alii in eo, quod Symeonis et sociorum martyrium differat ad annum cccclxix. Fecit hoc magister noster plausibili ratione ductus: cum enim in Sozomeno Persarum istorum martyrium accidisse dicatur die, *quo memoria salutis Christi passionis quotannis recolitur*, recte censuit, querendum esse annum, quo xxi Aprilis cum die Parasceves concursus habeat; is vero cum ante annum cccclxix non recurrat, ibi Symeonis et aliorum certamen (*Usthazanes* pridie coronatus erat) collocandum omnino putavit; Recte, inquam, censuit, si recte supposuisset, in martyrologiis nostris verum semper et proprium passionis diem, martyrum festivitati assignari, atque hic die

xxi Aprilis certo passos esse Symeonem et socios. Id utique supposuit Henschenius, sed recte supposuisse ei concedere non possumus, nimis gnari auctorem Romani parvi et Adonem, ut alias palam fecimus, sæpissime dies selegisse, aut ex mero arbitrio, aut ex conjectura aliqua; qualem suggerere hic potuit ipsa illa Sozomeni pericula die, *quo memoria salutis Christi passionis quotannis recolitur*. quemque ipsi cum xxi martyrologi alii, tum Latini tum Græci (Chronologi non boni) cum alio Aprilis die composuerint, ut clare iterum patebit die sequenti, et alibi fusius poterit demonstrari. Ne pluribus ab instituto deflectam, candide fateor, mesubducto ab Henschenio calculo fidere omnino non audere, urgentibus præsertim aliis rationibus, quæ Symeonem et socios, sub principio grassantis Saporianæ persecutionis, anno circiter cccclxix martyrium subisse, verosimilius ostendant; in quo fallit Pagii in Baronium critica ad annum cccclxix, dum Henschenii sententiam describit et sequitur. Nolim tamen cum Castellano hac ratione induci, ut solemnitatem a martyrologis nostris, tot jam sæculis stabilitam, loco suo dimoveam, quam eidem etiam affixit Wandalbertus, *Caicum* diei sequentis huc retrahens:

Undecima Gaius, pariter Simeonque coluntur.

D Altera classis *martyrum Alexandrinorum* ex apographis Hieronymianis profleiscitur, in quibus non omnimoda invenitur conformitas, ut recte observavit Florentinus. Manifeste patet, quinque duntaxat ab Adone selectos, a quo eos Usuardus accepit, ordine paululum immutato, variatoque unius nomine, quem notæ optimæ codices nostri non *Fortunatum*, ut A legit, sed *Fortunum* constanter appellant. Nomen depravatum inquires; esto; a codicibus nostris nequaquam recedere certum est. ut in

Ustazade, qui *Usthazades* vel *Chustazates*, vulgo *A chalas*, nimium forte religiose præstitimus. Atque *Usthazanes* vocandus est; et *Abdella*, qui *Abede-* hinc abunde patet textus Usuardini integritas.

AUCTARIA.

PULSANEN. mutilus est, omittens ea, quæ de *Ustazane* et sociis in laterculo dicuntur inter *decolari* et *Alexandria*.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERG., DANIC. et editio **ULTRAJ.-BELG.**, in textu puri, subdunt in fine : « Leodii in ecclesia beati Laurentii, depositio beati Walbodonis [Walbonis scribit *Danic.*] ejusdem urbis episcopi. » Idem Auctarium habet **LOVANIEN.**, sed deficit in iisdem, in quibus deficit **PULSANEM.** supra.

CENTULEN. : « Apud Persidem, sancti Symeonis Selenciæ [Seleuciæ] et Thesefontis [Ctesiphontis] regalium civitatum episcopi, qui persequente rege Persarum, post alia tormenta capite plexus est. Cum quo passi sunt Ustazades ennuclus, Abdella, Ananias senes, Pusicius cum filia virgine. Alexandria, sanctorum Fortunati, Aratoris presbyteri, Felicis, Silvii, Vitalis, qui in carcere quieverunt. In Galliis, civitate Ebreduno, sancti Marcellini, primi ejusdem civitatis episcopi et confessoris, Vincentii [adde Domini] sociorum ejus. » De quibus nos pridie.

ANTUERP.-MAX. in Simeone textum ex Adone interpolavit. In Alexandrinis, cum **CENTULENSI** convenit. Sequitur ultimo loco, de Marcellino, sed pure, ut heri in textu legimus.

BRUXELLEN. incipit : « Romæ, sancti Sotheris papæ. Qui sedit annis novem, et tunc martyrio coronatus est. Hic constituit, ut nulla monacha pallas sacras tangeret, sed ut velum portet. » Multi alii Sotherem hac die referunt, qui ad sequentem pertinet. Sequitur de Simeone, ubi ex Adone inseruntur hæc verba : « Seleuciæ et Thesefontis regalium civitatum episcopi, » etc. In Alexandrinis purus est. In fine : « Leodii, depositio beati Walbodonis, ejusdem civitatis episcopi. »

HAGENOYEN., in Simeone satis purus, sequentes duas annuntiationes turpiter confundit, hoc modo : « Alexandria, sanctorum martyrum Aratoris presbyteri et Fortunati. Item Leodii in ecclesia beati Laurentii, sancti Walbodonis episcopi ejusdem urbis, Silvii, Felicis et Vitalis, qui in carcere quieverunt. » Annuntiationum confusio. « Romæ, sancti Agapiti papæ, qui multum in gestis pontificalibus laudatur. Hic ingressus est Constantinopolim et Justinianum imperatorem ab errore revocavit Arthemii [Anthimi], ipsum Arthemium destituendo, et Menam catholicum virum constituendo. Hic Arthemius in Christo duas negabat naturas. Et obiit papa Constantinopoli et transfertur in Romam, et eum gloria sepelitur in ecclesia sancti Petri apostoli. Hic etiam constitutiones fecit. » Hic importune intrusus est Agapitus, qui xx Septembris colitur; quidquid a multis aliis, cum Notkero, die sequenti referatur.

AQUICINCR. incipit : « Romæ, sancti Sotheris papæ. Hic constituit, ut nulla monacha pallam sacram contingeret in ecclesia, nec incensum poneret. » Sequitur textus.

VICTORIN. post *virgo* subdit : « Item sancti Sotheris papæ. Hic constituit, ut nulla monacha pallam consecratam contingeret, neque incensum offerret. »

REG. SUEC. qui fuit principis Ursini a Rosenberg : « Leodii in ecclesia beati Laurentii, depositio beati Walbonis, ejusdem ecclesiæ episcopi. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : « Simeonis episcopi et martyris cum aliis pluribus sub Sapore Persarum rege, sub [quo] xvi millia diversis in locis et temporibus martyrio coronati sunt. »

VATICAN, num. 3949, in fine : « Romæ, natalis sancti Soteris papæ, qui sedit in episcopatu annis ix. »

Editio LUBECO-COL. in Simeone ferme ut **BRUXELLEN.** interpolata. In Alexandrinis pura est. Sequitur : « Leodii in ecclesia beati Laurentii, depositio sancti Walbodonis, ejusdem urbis episcopi et confessoris. In Anglia, civitate Cantuaria, sancti Anselmi episcopi et confessoris. »

BELINI secunda editio : « Eodem die, translatio sancti Osualdi episcopi Eboracensium. » Colitur **xxviii** Februar.

GREVEN. : « Romæ, beati Sotheris papæ et martyris : secundum Adonem vero, die sequenti. » Imo hac die ponitur a Mosandro : in editione **ROSWEYDI** notus non est, nisi male in appendicem rejectus sit. « In Anglia, beati Anselmi archiepiscopi et doctoris præcipui. Hic ex confinio Lombardiæ et Burgundiæ ortus, venit Beccum, allectus fama magistri Lanfranci, factusque est ibi primo monachus et deinde prior, postremo Cantuariensis archiepiscopus effectus, vita et doctrina excellenter claruit circa annum Domini *mc. lxxviii* Viennensis episcopi. »

Potius *Juliani*, de quo vere potuit dicere, poni ab Adone die sequenti, quo colitur. « Apud Leodium, Walbodonis episcopi et confessoris. Item beatæ memoriæ Victoris papæ III et confessoris. De quo inter alia legitur, quod in magna corporis sui continentia vixerit, cilicio asperrimo ad carnem semper indutus. In mensa convivarum frequenter falebatur oculos, cibos tangens, non gustans. Noctu modico somno accepto, latenter de lecto surgebat, orationibus, veniis et lacrymis vacans. Claruit etiam miraculis. » Remittitur ad **xvi** Septembris.

MOLAN. de Oswaldo, ut **BELIN.** : « Eodem die, sancti Anselmi episcopi et confessoris. Romæ, sancti Soteris papæ : qui sedit in episcopatu annos novem, sepultus in cœmeterio Calisti. Hic constituit, » etc.

« In Africa, natale Maximini martyris : Qui tempore Decii post alia tormenta, lapidibus oppressus est. » Ita eum vocat Rabanus, cujus elogium describit Notkerus. In Actis, sub nomine *Maximiani*, remittitur ad **xxx** Aprilis. Pergit **MOLAN**, sed litteris minoribus : « Liber anniversariorum ad S. Laurentium : Dominus Wolbodo Leodiensis piissimus episcopus a seculo migravit, qui huic loco res sacras dedit et in eo humari elegit. » Hactenus prima editio. In aliis, de Anselmo, ut supra. Tum : « Die vigesima prima, sancti hieromartyris Januarii et comitatus ipsius, et sacrosancti martyris Theodori, qui fuit in Perge. » De his duobus agitur in elencho Prætermisorum; quæriturque, an vera sint, et non potius inversa nomina. Rursus typis minoribus : « Apud Leodium, in ecclesia sancti Laurentii, Dominus Vuolbodo, » etc., ut supra.

X Kal.

Die 22.

Romæ via Appia, natalis beati Gaii papæ, qui cum Ecclesiam undecim annis, mensibus quatuor, diebus duodecim rexisset, martyrio coronatus est sub Diocletiano principe. Apud Persidem, sanctorum martyrum, qui pro Christi nomine gladio jugulati sunt sub rege Sapore. In quo fidei certamine passus est Melisius episcopus, Acepimas quoque episcopus, cum presbitero Jacobo. Mareas et Bior nihilominus episcopi, cum clericis fere ducentis quinquaginta, monachis etiam et sacratis virginibus plurimis. Inter quas et Symeonis episcopi soror, nomine Tarbua, cum pedissequa sua, serra scissa est. Civitate Cordula, natalis

Parmenii, Helimenæ et Chrisoteli presbiterorum, Lucæ et Mucii diaconorum, quorum triumphus martyrii in passione beati Laurentii habetur. Lugduni, sancti Epipodii, qui persecutione Antonini Veri, post illata sibi gravia tormenta, martyrium capitis abscissione complevit. [Addit Bouillart. : ^a Senones, sancti Leonis episcopi. Et caractere cursivo: Eodem die inventio sanctorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii.]

NOTÆ.

Ex codicibus nostris omnibus nullum invenio, quem undequaque purum ausim asserere. Singulorum collatio textum dabit, quam fieri poterit, simplicissimum. Grevenus et Molanus puritati accedunt proxime, utpote qui de Melisio hæc solum interse- rant : *Sanctitate et miraculorum gloria insignis*. Atque hæc in Adone legi equidem fateor; ast Usuardina non esse, probat silentium aliorum codicum omnino omnium, tum mss., tum typis editorum. Affine aliquid prima fronte reperitur in Tornacensi, ubi, *Melisius Deo acceptissimus*; in Rosweyd. et Belin., *Melius acceptissimus*, Sed amanuensis oscitantia palpabilis est, dum *Acceptissimus* ponitur pro *Acepsimas*. Jam cur reliqui codices excludantur, attende. Pratenis, solito deformior, subdit præterea in fine : *Senonis, sancti Leonis episcopi*. Usuardine, inquires. Non ita existimo : obstant enim codices alias integerrimi Herimensis, Tornacensis, Muneratus, Grevenus, et Molanus, quorum auctoritas combinata, cæteris omnibus, me quidem iudice, anteponenda est. Adde Rosweydr. et alios non ignobiles, quibus tamen non innititur. Si cui aliter vi-

^a Pauci sunt articuli, si qui tamen, quibus adornandis magis desudavit Sollerius. Quos codices perlustravit, perlustravit autem prope octoginta; ii omnes ita vitiosi erant, ut nulli omnino fidere ausus fuerit, collatosque simul omnes oportuerit, ut ex singulis textum erueret. *Singulorum collatio*, inquit ipse, *textum dubit, quam fieri poterit, simplicissimum*. Laborem laudent alii; ego acumen et iudicium vehementer admiror. Nam in tanta codicum depravatione, quis non miretur Sollerium ita Usuardi sensum callere potuisse, ut ab eo ne latum quidem unguem discederet, autographum ipsum verbum pro verbo redderet? Certe suspicabitur aliquis eum, dum huic articulo operam dabat, ob ocu-

A debitor firmioribus argumentis ultro cedam. Hoc etiam ab rerum huiusmodi peritis observari velim, ad exclusionem *Leonis* non parum conducere, quod Grevenus et Molanus in prima sua et puriori editione, nec in Auctariis suis de eo meminerint. Sequitur in præfatio codice Prateni : *Eodem die, inventio sanctorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii*. Sed hæc ad marginem, ni fallor, addita, licet antiqua manu, ut testatur Castellanus, textus puritati nihil efficerent, si cætera essent integra. Heriniensis purissimus esset, nisi secundo loco in- seret : *Parisius, translatio beatorum martyrum Dionysii, etc.* Tornacensis nævis aliis non caret; capitale vitium est, quod in fine adjicias : *Ipsa die, inventio sanctorum martyrum Dionysii, etc.* Atque ita plane Muneratus, his verbis non satis castigatis : *Ipsa die, inventio beatorum corporum Dionysii, Rustici et Eleutherii, de quorum corpora* [melius diceret *quæ*] *requiescunt in canobio dicti Dionysii in Francia. Eodem die, sanctæ Oportunæ virginis*. Codex Rosweydr., cætera etiam purus legit in fine : *Inventio sanctorum martyrum, etc.*

los habuisse apographum, quod apud se servat, et illud exscripsisse saltem usque ad Senones. Totum exscribere debuit. Non fuit quidem postrema hæc commemoratio Carolini autographi. Caret enim illa Dervensis codex. At ejusdem esse manus ac reliquum articulum ne Sollerius quidem diffidet. Atque hoc ipso die memoriam S. Leonis colit Senonen- sis Ecclesia, antiquiora, Martyrologia referunt, Saussai recentius elogio celebrat. Is ipse est sanctus Leo, qui Childeberto regi episcopum Meloduni, ubi nunquam episcopus fuerat, constituere volenti, generoso animo restitit, scripta ad eum epistola, quam Sirmondus edidit tom. I Concilio- rum Galliæ. BOUILLART.

OBSERVATIONES.

Ex is evinci puto, textum hic genuinum et simplicem a nobis repræsentari, tametsi ex nullo seorsim codice eum depromere hac die licuerit. Satis nimirum et abunde est, quod in eo convenient apographa pleraque, eaque notæ optimæ, licet aliunde nonnulla fulgine inspersa. Si quis immerito exclusos putet Grevenum et Molanum, haud gravate patiar eorum brevissimum encomium Usuardo ascribi. Porro reliquos omnes plane excludendos, nemo, opinor, diffitebitur. Superest, ut more nostro Usuardum cum antiquioribus conferamus. *Cærum* commemorant exempla Hieronymiana, ad quæ videndus Florentinii Commentarius. Est et in Rom. parvo. Beda ipsum condecorat elogio brevi, ad Adone non nihil aucto. Cæterum ipsissima, quæ hic in textu retulerunt, verba in præfatis Beda et Adone, atque item in Rabano, ad apicem leguntur. Sic tamen ut multo plura habeat Ado, quæ hic et in toto textu Notkerus adoptavit. Vidimus die præcedenti, ipsum ibi a Wandalberto cum Symeone Persa decantari. Vita ejus ex Actis sancti Sebastiani et sanctæ Susannæ ab Henschenio desumpta est, iisque notis illustrata, ut nihil magnopere desideretur. Quid de ea censeant recentiores critici, opportunius expendi poterit in majori opere ad xi Augusti.

Hesternæ Persarum turmæ subjungitur altera *martyrum plurimorum*, ut Romanum parvum breviter indicat. Ab Adone, si non verius, saltem distinctius, quorundam nomina enumerantur, ex quo Noster, contracta paululum phrasi, sua omnia de-

C desumpsit. Elogii Adoniani fons idem, qui die præcedenti, nempe Sozomeni, vel potius Tripartita historia. Notatur illic disertè *annus sequens post occisos Symeonem et alios*, atque is ipse *dies, quo memoria passionis Christi recolitur*, quo non quidem passi martyres, sed *quo exiit edictum Saporis crudelissimum in universam Persidem*. De martyrum illorum ingenti numero et cruciantorum genere, vide in Actis Sozomeni, num. 7. Annus ex dictis die præcedenti determinandus est, verosimilius cccxlv. Singulorum certaminis dies procul dubio diversissimus; nihilominus a martyrologis nostris consignati omnes hoc xxii Aprilis : cum interim certissimum sit, feriam sexam passionis Dominicæ, ne toto quidem sæculo quarto, cum eo die concurrere potuisse; ut rursus manifeste pateat, diem xxii Aprilis, pro mero Romani parvi, et aliorum arbitrio, delectum esse, quod hic Henschenius fateri cogitur apud quem verior est nomen orthographia, seorsimque relata et illustrata Acta nonnullorum particularia, quorum aliqua, inter Selecta numeravit Ruinartius a pag. 639. Quæ sequitur alia Persarum cohors, *Cordulæ* a Beda tribuitur, a Rabano aliisque perperam *Cordubæ*; quod et superius ad xv hujus, ab eodem Rabano factum observavimus, ubi de ipsa illa positione agendum fuit. Tota ad Babyloniam spectare videtur, cum Polychronio ad xvii Februarii. Plura vide in notationibus Baronii, Florentinii, Henschenii et in Observationibus nostris xvii Februarii, xv Aprilis, x Augusti, et locis aliis, ubi de Laurentii Actis sermo recurrit.

Cæterum classis illius encomium habent Beda, Rabanus, Ado, ex quo ultimo pauca Usuardus delibavit. Satisne clare Cordulenses martyres in Hieronymianis denotentur, dubitari potest: diserte eos memorat Romanum parvum; quorum priores tres primis suis duobus versibus canit Wandalbertus:

Terni presbyteri decima, ternaque coronant
Palma, Parmeniusque, Elimenēs, Chrysotelusque.

Tribus aliis versibus ludit in ternario numero, occasione inventionis sanctorum Dionysii, Eleutherii et Rustici, quam ad textum nostrum non

A spectare, supra ostendimus, *Epipodius* in Hieronymianis certo consignatus est, additusque ab Adone *Alexander* socius, cum utriusque laudatione. Noster autem ea tantummodo decerpit, quæ *Epipodii* erant propria, neglecto comite Alexandro, qui tanquam tertio post die passus, ab Adone ponitur xxiv Aprilis; vide ibi. De *Juliano*, qui in Adone etiam ponitur, nec Usuardus, nec Notkerus meminerunt, forte quod in antiquioribus apographis expressus non fuerit, adjectus subinde, cum aliis nominibus sanctorum episcoporum, ad Urbem Viennensem propius spectantium.

AUCTARIA.

De præcipuis nostris codicibus PRATEN., HERINIEN., TORNACEN., ROSWEYD., MUNERAT., GREVEN. et MOLAN. in superiori notatione abunde dictum est: ut plane superfluum sit, singulorum Auctaria aut potius variationes hic seorsim describere.

PULSANEN. hac die prætermodum defectuosus est: agit enim tantummodo de Caio et Cordulensibus.

ANTUERP. et MAX.-LUBEC. in Caio textum mutilant. Pro, in *passione B. Laurentii*, habet, *Abdon et Sennis*. Denique in fine: « Senonis, sancti Leonis episcopi. »

ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN., et DANIC. sic incipiunt: « Romæ via Appia, natale sancti Sotheris papæ, qui post beatum Petrum undecimus, cum Romanam Ecclesiam rexisset octo annis, martyrio coronatus, sepultus est in cimiterio Calixti. Romæ via Appia, natale beati Gaii papæ qui vicesimus nonus post beatum Petrum, cum Ecclesiam undecim annis, etc. Eodem die, sancti Agapiti papæ. Apud Persidem, » etc. In fine: « Senonis, sancti Leonis episcopi. »

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., BELG., LOVANIEN. et editio ULTRAJECT.-BELG. de Sothere nihil. De Caio, ut supra. In martyribus Persis puri nomen sunt. In fine: « Senonis, sancti Leonis episcopi. »

CENTULEN.: « Romæ via Appia, in cimiterio Calixti, sancti Gaii papæ et martyris. In Persida, sanctorum martyrum quamplurimorum sub rege Persarum, inter quos Melesius episcopus, Accepsimas episcopus, Jacobus presbyter, Marcas et Bicolor episcopi, clerici eorum ducenti quinquaginta, monachi et virgines perplures, Zarbua quoque virgo, soror sancti Simeonis episcopi et martyris. Parisius, inventio sanctorum Dionysii, Rustici et Eleutherii martyrum. In Corduba civitate, sanctorum Parmenii et Helimenæ, et Chrisostoli presbyterorum, Luca et Mucii diaconorum, sub Decio passorum. Lugduni, sancti Epipodii martyris. Senonis, sancti Leonis episcopi. »

ANTUERPIEN.-MA. textum refert non nihil corruptum et contractum. In fine: « Senonis, depositio sancti Leonis episcopi, cujus vita miraculis claudit, et mors pretiosa nichilominus miraculis commendatur. »

BRUXELLEN. de Caio addit: « Hic constituit, ut nemo clericos apud iudices seculares accusare præsumat. Eodem die, sancti Agapiti papæ, qui sedit mensibus undecim. Hic diebus Dominicis processiones fieri constituit. Apud Persidem... » textum prosequitur satis pure. In fine: « Senonis, sancti Leonis episcopi et confessoris. Item inventio corporum sanctorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii. » Vide dicta in notatione.

HAGENOYEN. incipit a Sotere, de quo jam satis dictum est. Deinde de Cordulensibus. Tum de Caio, ubi post *Diocletiano*, additur: « imperatore cognato suo. Hic constituit ordines clericorum; scilicet, hostiariatum, lectoriatum, exorcistatum, acolytatum, subdiaconatum, diaconatum et presbyteratum. » In martyribus Persis interpolatus est. Post illos sequitur: « Item Camarie [voluit dicere Cantuariæ] beati Anselmi episcopi et confessoris, vita et

doctrina clari. » In Epipodio purus est. In fine: « Item Senonis, sancti Leonis episcopi et confessoris. »

AQUICINCT., post *Diocletiano principe*, subdit ex Adone: « Hic constituit, ut per omnes gradus primum ascenderet si quis episcopus fieri mereretur. ostiarius, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter. Eodem die, sancti Agapiti papæ. Hic ingressus Constantinopolim Anthemium ejusdem urbis episcopum, qui duas in Christo naturas negabat, deposuit, et Menam catholicum ejus loco consecravit. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Caii papæ et martyris. Plurimorum martyrum apud Persidem. Translatio beati Dionysii et sociorum ejus. »

BIGOTIAN., signatus P 5: « Enonis [Senonis] sancti Leonis episcopi. » De quo etiam codices CLUNIACENSIS et UGHELLIAN.

REG. SUEG., signatus numero 428: « Parisius, inventio corporum beatorum Christi martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii. Eodem die, sanctæ Opportunæ virginis. »

Codex D. DU CHEVAL, signatus B: « Leodii in ecclesia beati Laurentii, depositio sancti Walbodoni, ejusdem urbis episcopi. » De quo heri.

VATICAN., num. 5949: « Romæ, sancti Agapiti papæ, qui sedit Romæ mensibus xi. Eodem die, sancti Joannis martyris Tetensis, vel Teatensis. » Hactenus ignotus est.

ALTEMPS.: « Senonis, sancti Leonis episcopi. Silvaneetis, sancti Reguli confessoris Christi. Item sanctæ Opportunæ virginis. Romæ, sancti Soteris papæ et martyris. »

STROZZIAN.: « Senonis, sancti Leonis episcopi. Item in monasterio sancti Georgii majoris Venetiarum, translatio sancti Eustachii patriarchæ Constantinopolitani, anno D. N. J. C. MCCXLVI. » Acta ejus dantur vi Aprilis.

Editio LUBECO-COL. de Sotere repetit superius dicta, heri et hodie: addens quod martyrio coronatus sit, *sub Commodio Aurelio*. De Caio præter dicta, sic ait: « Hic constituit, paganos et hæreticos, Christianos non posse accusare, nec notam infamationis inferre. Item statuit, ut nemo episcopus aut reliquos clericos apud iudices seculares accusare præsumat. » De Agapito, *quod processiones fieri constituerit*. Sequitur: « Treveris, sancti Abrunculi episcopi et confessoris; qui nunc in monasterio, quod vocatur Sprengkyersbach, requiescit. » In Cordulensibus et Epipodio fere purus est. « Senonis, natale sancti Leonis episcopi et confessoris. Viennæ, sancti Juliani martyris. Apud Persidem, sanctorum, etc., sub rege Persarum, Sapore, anno die, quo passionis Dominicæ memoria celebratur. » Cætera pure.

BELIN., in Caio, Persis et Cordulensibus fere purus, subjungit: « Senonis, sancti Leonis episcopi. Ipso die, sancti Sotheris papæ, natione Campani. » Tum de Epipodio, bene. « Item in monasterio sancti Georgii, » etc., ut supra ex Stroz. Porro in secunda editione præterea additur. « Parisius, sanctorum martyrum Dionysii, etc. Apud civitatem Silvaneetensem, sancti Reguli episcopi et confessoris. »

GREVEN. : « Agapiti primi papæ et confessoris, qui ut Ado (qualis a Mosandro est editus) dicit, sedit Romæ mensibus undecim. Hic ingressus. » etc. « Philippi episcopi et sociorum ejus martyrum. » Vide Prætermisos, ubi rejicitur ad xxii Octobris. « Leonidis martyris, patris Origenis. Pimoli martyris. » *Primolus* est vel *Primulus* ex Cordulensibus. « Theodorici presbyteri et martyris. » Vide Prætermisos. « Viennæ, sancti Juliani episcopi et confessoris. Abrunculi archiepiscopi Treverensis confessoris, in monasterio, quod Sprengersbach vocant, requiescentis. Ipso die, inventio corporum sanctorum Dionysii, etc. Alexandriæ [Alexandriæ] reginæ Persarum et martyris quæ in confessione beati Georgii credidisse legitur. » Vide iterum Prætermisos. « Item sanctæ Oportunæ virginis. » Melius scribitur *Opportunæ*, cujus vita hodie illustratur.

MOLAN. : « Agapiti pontificis, qui sedit Romæ mensibus undecim. Hic ingressus Constantinopolim ad Justinianum, etc. Item in monasterio sancti Georgii majoris Venetiarum, » etc., ut STROZZ. et BELIN. Sequitur : « Inventio SS. Dionysii, » etc. Item : « Oportunæ. » Ex MUNERATO descripta sunt. Sequitur minoribus litteris : « Leonidis martyris, patris Origenis. Abrunculi archiepiscopi Treverensis et

A confessoris, in monasterio Sprengersbach quiescentis. Ipso die, natalis sancti Vuolphelmi abbatis Bruvillerensis. Sancti Theodori Siceorum archimandrite, cujus Vitam scribit Georgius presbyter ejus discipulus. » In editionibus aliis incipit : « Eodem die, sanctæ Oportunæ virginis. Senonas, sancti Leonis episcopi et confessoris. Et alibi, depositio Abrunculi episcopi. Eodem die, Agapeti pontificis qui sedit, etc. Die vigesima secunda, sancti patris Theodori Sicei. » Vocatur superius *Siceorum archimandrita*; sed melius in Actis nostris exprimitur nomen et dignitas, dum appellatur « Theodorus Siceota, episcopus Anastasiopolitanus, archimandrita cœnobiorum in Galatia. » Vide ibi Vitam satis copiose deductam. « Item in monasterio sancti Georgii major.... Ipso die inventio beatorum corporum Dionysii.... » ut MUNERAT. Tum minoribus typis : « In Hannonia, Dononio monasterio, obitus sancti Adelberti [Adelberti] comitis Austrovandiæ et confessoris, non tamen canonizati. Cujus corpus quiescit in summo altari in tumba argentea. » Datur ei in Actis titulus *beati*, unaque notatur, uxorem habuisse beatam *Reginam*, et filiam sanctam *Ragemfredem*, de quibus alibi. « Eodem die obiit beatus Vuolphelmus, abbas Bruvillerensis. »

IX Kal.

In Perside civitate Diospoli, passio sancti Georgii martyris, cujus gesta passionis etsi inter apocriphas numerantur scripturas, tamen illustrissimum ejus martyrium inter coronas martyrum Ecclesia Dei venerabiliter honorat. In Galliis civitate Valentia, natalis sanctorum Felicis presbyteri, Fortunati et Achillei diaconorum, qui cum maximam partem supradictæ urbis ad fidem Christi convertissent, a duce Cornelio in carcerem trusi sunt, dein diutissime verberati, erubusque contractis circa rotarum vertiginem stricti, fumum quoque in equulei suspensione perpassi, ad extremum gladio consummati sunt. [Addit Bouillart. : « Castro Silvænectis, sancti Reguli episcopi et confessoris.]

NOTÆ.

Puri sunt *Herinien.*, *Tornacen.*, *Antwerp.*, *Max-Lubec.*, *Greven.* et *Molan.*

^a In Carolino autographo scriptum erat : *apud Castrum Silvænectensium depositio sancti Reguli episcopi et confessoris*. Hic simpliciter, *episcopi et confessoris*. Cur omisit *depositio*? Nam satis supererat spatii ut adderetur. Hic Usuardi acumen et sagacitatem agnosco. Legit profecto S. Reguli acta : sed ea cum vidisset fabulis referta, nec ullam tuto eis haberi posse fidem; consuluit Ecclesiam quæ

C res gestas Reguli et mortis diem studiosius memorie mandare debuit. Hæc autem ita parum cum Carolino autographo convenit, ut depositionem hoc die, translationem 30 Martii veneretur. Quid faceret Usuardus? Delevit quod xxx Martii scripserat. Et ne, signata depositione quam hodie memorant Acta, falleretur, satis habuit diem S. Regulo sacrum annotare. BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Vix attentionem merentur. *Persida* in Antwerp. et Max.-Lubec. pro *Perside*, satis alibi obvium est. *Cujus gesta passionis*, legunt codices passim; citati autem Antwerp. et Max.-Lubec. ponunt, *cujus passio*, etc. *Apocriphas* in Herinien. et Tornacen. sæculum suum sapit. Cæteri ad veram orthographiam pro-

pius accedunt, dum scribunt *apocriphas*, uti in textu scriptum reliquimus, licet Molanus melius habeat *apocryphas*. *Ecclesia Dei*, legendum est; in Antwerp. et Max.-Lubec. deest vox ultima. *Equuleis pro equulei*, in Heriniensi; in aliis *equlei*, *Valencia*, *Felicis* et similia, nihil nos morari debent.

OBSERVATIONES.

Utrum et quo die in apographis Hieronymianis primitus expressus fuerit megalomartyr et tropæophorus Georgius, satis operose disquirat Florentinius hoc et sequentibus diebus. Hujus sancti cultus et singularis in universa Ecclesia festivitatis antiquitatem aperte demonstrant Calendarium a Frontone editum pag. 33 et 71, necnon Gregorii Sacramentarium, et plurima alia argumenta a Papebrochio in Actis producta, ubi curiosus lector copiosissime et accuratissime eruderat inveniet, tum in Commentario prævio, tum in analectis, omnia, quæ celeberrimis sancti diffusissimam tota orbe Christiano venerationem concernunt a pag. 100 ad 163, quæque a Tillemontio contracta sunt tomo V, a pag. 183. Nec pluribus hic opus est; ad Martyrologia nostra redeamus. De Beda, res ipsa loquitur, hic enim disertis verbis in sacras tabulas Georgium refert : *Natale sancti Georgii martyris*, iis merito prætermisissis, quæ ex apocryphis Actis tenebras potius quam lucem affunde-

D bant. Plusculum præstitit Rom. parvum, addita loci valde controversi positione, nempe. In *Perside*, *civitate Diospoli*, *Georgii martyris*. Hujus vestigiis insistit Ado, a quo profectum qualecunque elogium, quod Noster verbotenus transumpsit, Notkero veris falsa commisit, dum solitum ductorem non satis prudenter deserit, ut Rabani fabulosa superinducat. Notandus autem dieti Notkeri locus xxv Aprilis, ubi ex *Calendario sagacissimi Hieronymi*, Georgium eo die celebrandum contendit. De vero martyrii loco aliisque circumstantiis, videndus quoque Papebrochii supra laudati commentarius. Binæ nostræ annuntiationes sic Wandalberto metris constrictæ sunt, ut altera alteri præponatur; ita habet :

Felicemque sacrum gemino dignumque ministro
Nona docet, Fortunatumque et Achillea junctos.
Hac et am invicto mundum qui sanguine temnis
Infinita refers Georgi sanctæ trophea.

Poro *martyres Valentini* in præcipuis quibusque Hieronymi eographis recensentur, unde in Adone transisse minime dubium est. Hic ex Actis, martirii seriem nitide exposuit, ipsumque totidem verbis Notkerus sequitur; Usuardus paulo compendiosius. Cæterum laterculum totum et Adonianum et Usuardinum esse, nemo, qui utrumque legerit, diffitebitur. Hæc præcipua inter Henschenium et recentiores (ut Tillemontium tomo III, pag. 97, aliosque) discrepantia, quod ille Acta a cœvo scripta censuerit, isti plane negent: in eo conveniunt, quod non

A Valentiae in Hispania, sed Valentiae in Delphinatu martyrio coronatos, constanter et vere asserant. Est in Adone annuntiatio tertia de sancto *Wulfrano*, quem nos cum Usuardo ad xx Martii retulimus. Rursus xxx Martii ex codicum nostrorum consensu *Regulum* Silvanectensem consignavimus, cumque ex Pratensi cum aliis expunctum, et huc perperam remissum, ibidem observavimus. Patet igitur ratio, cur ex purorum codicum numero præfatus codex Pratensis etiam hodie fuerit excludendus.

AUCTARIA.

PRATEN., ut jam diximus, in fine addit: « Castro Silvanectis, sancti Reguli episcopi et confessoris. »

PULSANEN., in Georgio purus, elogium martyrum Valentinorum plane rescindit.

MUNERAT., in textu purus est, sed inter utramque annuntiationem hæc perperam inserit: « Apud Silvanectis urbem, depositio almi Reguli confessoris Christi atque præsulis. Qui Miceis Græciæ ortus, a beato Johanne evangelista est doctus. Postea simul cum sancto Dionysio, primo Roman, dein ad Arelatum veniens, ibi ordinatus est episcopus. Post ejus martyrium jam dictam Silvanectensem urbemadiens, plurimis in eodem loco virtutum signis, usque hodie venerandus, refulget. » Vide quæ diximus xxx Martii.

ROSWEYD., post textum purum: « Castro Silvanectis, S. Reguli episcopi. Item sancti Adalberti episcopi martyris. »

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN. ALBERGEN., DANIC, et editio ULTRAJ.-BELG., textui satis puro subdunt: « Ipso die in pago [DANIC. in Praga] Boemiæ, natale sancti Adalberti episcopi. Hic cum genti Sclavorum verbum vite prædicaret, a paganis septies perfoesus et capite truncatus, tribus diebus ab aquila custoditus est. »

LOVANIEN., in textu nonnihil mutatus, in fine solum habet: « Ipso die, in pago Boemiæ, natale Adalberti episcopi. »

CENTULEN.: « Natale beati Georgii famosi et gloriosi martyris. In Galliis, civitate Valencia, sanctorum martyrum Felicis presbyteri, Fortunati et Achillei diaconorum, qui a beato Hereneo ad prædicandum missi, a duce Cornelio, gladio consummati sunt. »

ANTUERP.-MAJ., solito purior, in fine addit: « Castro Silvanectis, sancti Reguli episcopi et confessoris. » Vide supra MUNERAT.

BRUXELLEN., textui modice interpolato subtexit: « la Praga Boemiæ, natale beati Adalberti, » etc., ut supra. » Igso die, depositio Arnulphi Jerosolymorum patriarchæ. » De hoc vide Prætermisissos.

HAGENOYEN. Georgii elogium innumeris tormentorum generibus fœcit, quorum hic partem speciminis gratia describo: « Qui a Daciano Persarum imperatore, in equuleo suspenditur, et membratim postea corpus ejus laceratur; lateribus ejus lampades applicantur, ita ut interiora ejus viderentur, post hæc ab verbera extenditur, et diversis plagis cruciatur, et sal in ejus vulnera comprimitur, et cilicio asperimo confricatur, et in his omnibus martyr Dei non dolet. Deinde veneno potatur, quod sibi non nocuit, et venenator ad fidem convertitur, et capite truncatur, qui vocabatur Athanasius. Post hæc in rota ponitur ex rasoriis et gladiis facta, sed ipse orat et rota comminuta est, et populus multus periit sub rota paganorum. Post hæc in sartagine plenam plumbo liquefacto missus est, » etc. In altera annuntiatione textum purum exhibet.

AQUICINCTIN., pro *In Perside*, habet *In Palæstina*. In fine de Regulo ut PRATEN. Notabis hic, codicem hunc, uti et sæpe Antuerpiensem-Majorem et Rosweydinum cum Pratensi convenire, ut alibi etiam observo.

VICTORIN. et REG. SUEC., signatus num. 130, in fine: « Romæ, sancti Agapiti papæ. » De eo superius satis dictum.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT. « Adalberti episcopi et martyris. Felicis, Fortunati et Achillei martyrum. » Forte primo loco, *Gorgonii* pro *Georgii*, martyris. Ita ponitur, ut de loco dubium sit.

CAMBERIEN. Convent. S. Mariæ: « Apud Silvanectensem urbem, sancti almi Reguli, » etc. Sicut MUNERAT., sed tantum usque ad *post ejus* excludi sive.

Alter codex REG. SUEC., signatus num. 428: « Apud castrum Silvanect. translatio sancti Reguli, episcopi et confessoris. »

VATICAN., sub num. 3949, in fine: « Sancti Adalberti episcopi et martyris, »

STROZZIAN. « Eodem die Praga, natalis sancti Adalberti episcopi et confessoris [potius martyris]. »

Codex LUGDUN. ubi de Valentinis, pro *a duce Cornelio*, scribit *a iudice Cornelio*.

LUXOVIAN. « Tulli, depositio sancti Gerardi episcopi. » Vide inferius in GREVEN.

REMENS. sanctorum Timothei et Apollinaris: « Fontanella monasterio, sancti Wulfranni episcopi et confessoris. » Vide dicta superius in Observationibus.

Editio LUBECO-COL. in fine post textum purum: « Ipso die in Praga Bohemiæ, natale beati Adalberti episcopi, » etc., ut codd. mediæ notæ. « Ipso die, sanctæ Pusynnæ virginis. »

BELINI utraque editio, in fine: « Eodem die Bruciæ [*opinor pro* Pragæ, *vel* Prussiæ], natalis sancti Adalberti episcopi et martyris. » Editio altera perperam hodie repetit: « Senonis, sancti Leonis episcopi et confessoris. »

GREVEN.: « In Praga Bohemiæ, natalis beati Adalberti episcopi. Qui cum, etc. Item sanctorum Catulini, Victoris et Ursi. » Ex numero Africanorum. « Germani abbas et martyris. » Vide inter Prætermisissos. « In Fontanella monasterio (*ut dicit Ado*), beati Wulfranni episcopi, præclari in miraculis et doctrina viri, quem Usuardus habet xiii Kal. Aprilis. Renoberti episcopi Baiocensis, qui vita et miraculis clarus, xi annis in episcopatu expletis, quievit in Domino. » In Actis remittitur ad xvi. Maii. « Tulli, sancti Gerardi episcopi et confessoris. Qui ex Colonia Agrippina ortus, anno Domini dcccclxiii præfatæ civitati ordinatus antiste, in sanctis actibus cursum suum complens, a Leone papa IX qui et ipse Tullensis episcopus fuerat, sanctorum catalogo est adscriptus. Luger, decimi episcopi Traiectensis et confessoris. » Hic prætermittitur. « Item secundum aliquos, hic depositio sancti Reguli Silvanectensis episcopi et confessoris. Qui Nicenis Græciæ, » etc., (ferme ut MUNERAT.) « Usuardus eum habet iii Kal. Aprilis. In Hervordia, Pusinnæ virginis. Item Nigundis virginis. » An *Nigundæ*? Utrovis modo scribas, hactenus incognita est.

MOLAN.: « Eodem die Brutia [*an* in Borussia?], natalis sancti Adalberti episcopi et martyris. Senonis, sancti Leonis episcopi et confessoris. Ipso die, beatæ Pusinnæ virginis. » Deinde minoribus litteris; « Tulli, sancti Gerardi, » etc., plane ex

GREVENO. Aliæ editiones, post *Georgii martyris*, A sancti Gerardi episcopi et confessoris. Ipso die, interjiciunt litteris Italicis : « Gloriosi antesignani, clarique miraculis. » In fine : « Eodem die Prussiæ, Hervordiam est translata. »

VIII Kal.

Die 24.

Lugduno Galliæ, natalis sancti Alexandri martyris qui persecutione Antonini Veri, post carceris custodiam, primo ita laniatus est crudelitate verberantium, ut crate soluta costarum, patefactis visceribus, interiora corporis panderentur. Dein crucis affixus patibulo, beatum spiritum exanimatus emisit. Passi sunt cum eo et alii numero triginta quatuor. Eodem die, depositio sancti Melliti episcopi in Britannia. Item civitate Heliberri, sancti Gregorii episcopi et confessoris.

NOTE

Sumitur ex *Praten.*, *Tornacen.*, *Pulsanen.*, *Munerat.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Custodia, pro *custodiam*, in Pulsanen. error est. Sic Molan. sensum facit imperfectum ; *primo laniatus est*, addenda cum codicibus omnibus particula *ita*. *Crate soluta* legunt omnes, nimium sapere voluit Molanus, dum substituit *carne*. Usuardus Adonis lectionem secutus est. Male scribunt Tornacen. et Pulsanen. *examinatus*, pro *exanimatus*, male item Tornacen. eam vocem transposuit, *examinatus* be-

tum spiritum emisit. Quare Molan. pro *emisit*, posuerat *reddidit*, scire nihil magnopere interest. Librarii inscitia factum est, ut in Pulsanensi, post *Melliti episcopi*, finiatur sensus, novusque a majuscula rubra inchoetur hoc modo : *In Britannia civitate Eliberi*, etc. Lego *Heliberri*, cum plerisque, non *Heliberni*, ut Tornacen. nec *Heliberti*, ut Muneratus. *Britania*, forte ex sæculi gustu scribitur.

OBSERVATIONES.

Qui de *Epipodio* meminere xxii Aprilis, hodie *Alexandrum* referunt Hieronymiani codices, plerique cum sociis xxxiv ac *dedicatione criptæ, ubi eorum corpora requiescunt*; de quibus nonnulla conjectat Florentinius observatione digna. Hoc interim certum est, Acta ipsa, quæ ab omnibus etiam maxime criticis, tanquam gravia et sincera admittuntur, ut videre est apud Ruinartium a pag. 63, et apud Tillemontium tomo III, a pag. 30, certum est, inquam nullos Acta socios commemorare. Vacat prorsus Romanum parvum, de quo hic repeti possent, quæ diximus in Observationibus xxviii Februarii. Bedæ et Rabanus solius Melliti memoriam agunt. Florus autem, contra Actorum seriem, Alexandrum cum Epipodio, hoc eodem die conjunxit, elogium suo modo componens, quod ex eisdem Actis desumptum esse apparet, licet in ipso principio, præfatos socios anonymos xxxiv inserat, quos credibile est ex aliqua traditione cum Epipodio et Alexandro Lugduni recoli solitos, aut ex Hieronymianis ascriptos. Actipulatur Ado, præfata Acta, et xxii Aprilis, et hic, secutus, sic tamen ut xxxiv comites illos quoque adjungat, præter *gloriosos quadraginta octo martyrum agones*, quos Epipodii passioni præmiserat, dicta die xxii Aprilis. Usuardus, quem ibi de solo Epipodio egisse vidimus, hic fere ad verbum Adoniana omnia describit. Notkerus supra ductorem sapiens, aliqua addidit, vel potius confudit, melius rescindenda. Acta nostra utrumque martyrem referunt xxii Aprilis, quia laudata jam Acta ambobus communia sunt, licet Alexander, tertio primum

post Epipodium die, seu hoc xxiv gloriosi certaminis finem consecutus sit. Audiat Wandalbertus, solum Alexandrum canens, et a reliquis una lineola dissentiens in numero sociorum :

Martyr Alexander triceano martyre lætus
Ac terno, octava Lugduni mœnia sancti.

Mellitus a Beda primum producit, cujus etiam est Vita ab Henschenio notis illustrata, adjectis ex Capgravo nonnullis miraculis. Ado brevissimum aptavit elogium, at Nostro satis fuit, ipsissima Bedæ verba transcribere. Forte in codice Rosweydino legerit Henschenius titulum *archiepiscopi*. Sequitur in textu *Gregorius Eliberitanus*, de quo legi debet Papebrochii dissertatio, Tillemontius variis locis tom. VI et VII, sed præsertim in hoc VII, pag. 767, ubi cum Pagio ad annum cclxxxviii sentit, ut minimum dubiam esse hujus *Gregorii*, vulgo *Batici* sanctitatem, ut pote quem non omnino constet a schismate Luciferiano ante obitum resipuisse. Ignotus is est martyrologis omnibus Usuardo antiquioribus, aut ei æqualibus, ut proinde ab illo primum in sacris tabulis signatus omnino censeatur; quod evincunt vetustissimi nostri codices, quidquid absit a multis secundæ notæ manuscriptis, verosimiliter a sciolo amanuensi, in aliquo codice præteritus, ex quo hi subinde descripti fuerint. Tales sunt Antuerpiensis, Maxima et prima editio Lubecana, aliique recentiores codices, inter Auctaria recensendi. Nobis nullo modo dubia est germana Usuardini laterculi simplicitas.

AUCTARIA.

HERINIEN., textu purissimo, subdit festum proprium Remense, ut supra etiam aliquando factum observavimus. Sic habet : « Remis civitate, sanctarum virginum Bovæ atque Dodæ. »

ANTUERP. MAX.-LUBEC. Gregorium, ut dixi, prætereunt, ejus loco substituentes : « Eodem die, Sidrac, Misac et Abdenago. » Remittuntur in Actis ad xvi Decembris.

ROSWEYD., in fine sic habet : « In Babylone, Sidrac, Misac et Abdenago. » Sumpti sunt ex Hieronym. in quibus additur, « iterato nomine, qui et Ananias, Azarins, Misahel, in Babylonia civitate magna, de camino ignis ardentis sunt liberati. » Vide ibi Florentinii observationem.

GREVEN., textui cætera puro intexit et adjicit : « In

territorio Blesensi, natalis Deodati abbatis et Levitæ. » Auctarium ejus infra suo loco dabimus ; hic ponitur, quod ad textum spectat.

ANTUERPIEN.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., DANC. et editio ULTRAJ.-BELG., incipiunt : « Apud Lingones, Sidrach, Misach et Abdenago. » In fine omissus est Gregorius.

ALBERGEN. idem augmentum habet cum eodem defectu. At præterea hoc initium præfigit : « Apud Werdenam, depositio sancti Ludgeri, Monasteriensis primi episcopi et confessoris, cujus sacratissimum corpus in Monasterio, in ecclesia beatæ Dei genitricis Mariæ, post ejus felicem transitum, conservatum, nullum sensit corruptionis vestigium, donec de mandato Karoli Magni apud prædictum locum, trigesimo

die venerabiliter fuit tumulatum. Ad ejus sacrum tumulum, divina creberrime facta sunt miracula. » Numerantur dies a xxvi Martii, quo de *Ludgero* superius actum est.

CENTULEN. : « Lugduno Galliae, sancti Alexandri, qui multa passus, ad ultimum crucifixus, spiritum Domino commendavit. Eodem die, depositio beati Melliti episcopi et confessoris, quem cum sancto Augustino venerandus papa Gregorius de Roma in Britanniam misit. In civitate Heliberi, sancti Gregorii episcopi et confessoris. »

ANTUERP.-MAJ., in prima annuntiatione purus, sic prosequitur : « In Britannia civitate Dorobernia, depositio sancti Melliti archiepiscopi et confessoris, qui tertius post beatum Augustinum, genti Anglorum, verbum Dei viriliter prædicavit. Item civitate Heliberi, » etc. « Eodem, die sancti Wilfridi archiepiscopi et confessoris. »

BRUXELLEN., sic incipit : « Apud Lingones, trium puerorum Ananiæ, Mysael et Azariæ; qui mutatis nominibus dicti sunt Sydrac, Mysael et Abdenago. Hii cum statuam, quam Nabugodonosor erexerat, nollent adorare, apud Babiloniam in fornacem ignis ardentis missi sunt. In qua illæsi uno ore psallebant ymnum, quo nos in festis ad Laudes Matutinorum benedicimus Domino. » De Alexandro sub finem ex Adone adjicit : « Ex ipsi ambo Epipodius et Alexander sepulti sunt ex utroque altaris latere, in crypta, quæ in colle supposita civitate [superposito civitati] pulcro et antiquo opere exstructa est. » In Mellito et Gregorio purus est. »

HAGENOYEN. in prima annuntiatione purus, subdit : « Eodem die, sancti Agapiti martyris. Item in Britannia, depositio sancti Melliti episcopi et confessoris. Apud Pragm Bohemiæ, natale sancti Adelberti. » Spectat ad diem præcedentem. Sequitur de Gregorio, pure. Tandem in fine : « Apud Lyngones eodem die, Sydrac, Mysrath et Abdenago. »

AQUINCCT., in fine : « Item natalis sanctæ Coronæ virginis. » Illius, opinor, quæ Alexandrinorum antesignana est, ut in Actis invenies.

VICTORIN. et **REG. SUECIÆ**, num. 130 : « Ipso die, sanctorum Sidrac, Misac et Abdenago. In Syracusana, sanctorum Evadi et Calixti, » Vide Prætermisissos, et diem sequentem. « Eodem die, Coronæ virginis. » De ea jam diximus.

MATRIC.-CARTHUS. ULTRAJECT. : « Melliti episcopi in Anglia. Alexandri martyris cum sociis numero xxxiv. » Vide quæ superius dicta sunt.

COD. D. DU CHEVAL, signatus B, primo loco : « Apud Lingonas, Sidrach, Misach et Abdenago. » Idem hic sæpe repetitur.

In **VATIC.**, num. 5949, omittitur Gregorius.

UGHELLIAN. Gregorius etiam præterit. Adjicit autem : « Eodem die, Sidrac, Misac et Abdenago. »

ALTEMS. : « Inventio corporis sancti Yvonis archiepiscopi et confessoris. » Remittitur ad x Junii. « Item translatio sancti Wilfridi archiepiscopi et confessoris. Item sanctæ Coronæ virginis. Blesis, sancti Deodati. »

FLORENTIN. : « Item, sancti Uldifrii episcopi et confessoris. » Lege *Wilfridi*.

VII Kal.

Romæ, Letania major ad sanctum Petrum. Apud Alexandriam, natalis beati Marci evangelistæ. Hic discipulus et interpres apostoli Petri, rogatus Romæ a fratribus scripsit Evangelium, quo assumpto, perrexit Ægyptum, primusque Alexandriæ Christum annuntians constituit Ecclesiam, ac postea pro fide Christi tentus et graviter afflictus, primo angelica visitatione confortatus, deinde ipso Domino sibi apparente, ad cœlestia regna vocatus est. Mortuus est autem octavo Neronis anno. Civitate Siracusa, sanctorum Evodii et Hermogenis [*Bouillart.*, ad oram *paginæ* : Ipso die, Parisius, translatio corporis beati Droctovei abbatis, discipuli beatissimi Germani confessoris atque pontificis.]

NOTE.

Ita habent *Praten.*, *Herinien.*, *Antuerp.-Maj.*, *Antuerpien.*, *Max.-Lube.*, *Munerat.*, *Greven* et *Molan.*

BURDEGALEN., post Mellitum et Gregorium : « Item, sanctæ Coronæ virginis. »

DIVION. S. Benigni : « In territorio Arvernensi, depositio sancti Roberti, primi abbatis Casæ Dei. »

Editio **LUBECO-COL.** in Alexandro, ut textus. Subjicit : « Apud Lingonas, translatio trium puerorum Ananiæ, Azariæ et Misaelis. Apud Werdenam, depositio sepulturæ sancti Lutgeri, Monasteriensis primi episcopi et confessoris. Cujus sacratissimum corpus in Monasterio oppido, in ecclesia beatæ Dei genitricis Mariæ, post ejus felicem transitum, usque ad tricesimum diem inhumatum reservatum, nullum sensit corruptionis vestigium : donec de mandato Karoli Magni, a devotissimo fratre suo Hildegino, sicut ante obitum suum optaverat, et aliis quoque pluribus clericis et religiosis, ac nobilibus, apud prædictum locum, tricesimo die venerabiliter fuit tumulatum. In qua tumulatione, sicut sanctus præsul prædixerat, a naribus ejus recens sanguis effluerat. Ad ejus etiam sacrum tumulum, divina creberrime facta sunt miracula. In Britannia, depositio sancti Melliti, » etc. De Gregorio, pure. « In territorio Blesensi, natale sancti Deodati abbatis et Levitæ. Remis, sanctorum Bonæ et Dodæ virginum. » *Leg. Bova.*

BELINI prima editio, penultimo loco interjicit : « Eodem, die, Sydrach, » etc. Secunda vero editio huic annuntiationi anteponeit : « Eodem die, natale sanctæ Coronæ virginis. » In fine autem : « Blesis, sancti Deodati abbatis. »

GREVEN. : « Apud Lingonas, translatio, » etc. « In Africa, natalis sanctorum Faustini, Victorini et Valerii. » Ex Hieronym. « Roberti pueri martyris. In Siria, Saræ virginis et martyris. Benedicti primi papæ et confessoris. » Vide de his tribus Prætermisissos. « In Hibernia, beati Egberechti monachi presbyteri et confessoris, de quo Beda, lib. iii testatur, quod vitam duxerit in magna humilitate, mansuetudinis, continentiae, simplicitatis et justitiæ perfectione. Remis, Bonæ et Dodæ virginum. Apud Werdam, depositio sepulturæ sancti Lutgeri primi Monasteriensis episcopi. Cujus corpus cum usque ad xxx diem inhumatum reservatum fuisset, donec de mandato Karoli Magni, apud præfatum locum, ut ipse optaverat, sepeliretur, nullum sensit corruptionis vestigium. »

MOLAN. : « Eodem die, Sidrac, Misac et Abdenago. Eodem die, natale sanctæ Coronæ virginis. Blesis, sancti Deodati abbatis et Levitæ. Remis civitate, sanctorum virginum Bonæ et Dodæ. » Minoribus typis : « In Hybernia, beati Egberti monachi presbyteri et confessoris, de quo Beda, » etc. Recte hic vocatur *Egbertus*, qui a Greveno *Egberechtus*, verosimiliter non confundendus cum *Hegberacto* vel *Hecheracto*, de quo hodie in Actis multa diligenter inquit Henschenius. Aliæ editiones : « Eodem die, natale sanctæ Coronæ virginis. » De Deodato, Bova et Doda, ut supra. « Die vigesima quarta, sancti martyris Sabbæ, ducis exercitus, et sanctæ Elisabeth thaumaturgæ. In Hibernia, beati Egberti monachi, presbyteri et confessoris. In territorio Arvernensi, depositio beati Roberti abbatis Casæ Dei et confessoris. »

Die 23.

VARIANTES LECTIONES.

Modica hodie codicum discrepantia. Greven. et A aliqui melius *Syracusa*. *Enodii* legere videtur Praten. : nos cum cæteris et recte *Evodii*. His duobus Molan. malelegunt, *Hic fuit discipulus*, sensumque aliter interpungunt. Sic Munerat, pro *scripsit* habet adjungenda erat *Callista* soror, sed ea ab Usuardo. *scribit*. In textu est *Siracusa* cum vetustioribus : nescio ob quam causam, omissa est, ut mox dicemus.

OBSERVATIONES.

Litania major ad sanctum Petrum, nulli martyrologio ante auctorem Romani parvi nota, inde ab Adone, ex hoc ab Usuardo iisdem verbis describitur, nulla de ejus origine, aut institutionis causa facta mentione. Eam a Gregorio Magno repetunt codices Usuardini recentiores in Auctariis citandi : verum Gregorio Magno antiquiorem, ex ipsiusmet Registro probat Fronto, in nota ad Kalendarium, pag. 71. Quæ de Rogationum (*Litanias minores* aliqui vocant, licet majoribus debeant esse antiquiores) quæ, inquam, de Rogationum primordiis fusc hæc die memorat Notkerus, quid cum Litania majore commune habeant, non video, Palam est præfatam Litaniarum festo sancti Marci seu xxv Aprilis stabiliter, Rogationes autem multarum olim discordiarum causam, more festorum mobilium, triduo ante Ascensionem Domini, non pari ubique ritu celebrari solitas. De his consulat curiosus lector Hensehenium ad xi Maii de S. Mamerto Rogationum institutore, et Papebrochium xxvii Junii de S. Aialdo cap. 5, etc. Mirum est in apographis, Hieronymianis *evangelistam Marcum*, non hæc die, sed xxiii Septembris consignari, et quidem ab aliis aliter, ut apud Florentinum et in Actis invenies. Sed maxime notanda est Notkeri assertio, qui *die priori Marci festivitatem a S. Hieronymo, auctoritate Eusebii, designatam contendit*. Romanum parvum *Marcum* hæc die collocat. Quem præcessit Beda, cujus elogium auctius reddidisse videtur Ado, non in Martyrologio, sed in festivitatis apostolorum. Hunc autem secutus Noster, sua omnia ex ipso delibavit. Constante ubique notatum adverte martyrii tempus *anno Neronis octavo*. Plura

si cupis, videsis quæ de Marci, apostolatu, et obitu disseruimus in Tractatu chronologico de patriarchis Alexandinis ante tomum V Junii. Non in omnibus nobiscum convenit Tillemontius : cæterum Marci Vita ab eo Gallice concinnata, exstat tomo II, a pag. 89. Observat autem laudatus Fronto pag. 72 *neque in Gregorio M. nec in vetustissimis libris quidquam esse S. Marci evangelistæ*; itaque antiquissima ejus memoria a martyrologis nostris repetenda est, quibus accinit Wandalbertus :

Mox evangelico Marcus tonat ore beatus,
Septima quo capit eximium redima nitorem.

B

Præter Litaniarum et Marcum, est in Romano parvo : *Erminonis confessoris*, omnibus aliis plane incogniti. Suspicio, *Erminum* indicari abbatem Lobiensem et episcopum, textui primigenio ab aliquo intrusum. nisi quis corruptum putet ex *Evodio* et *Hermogene*, quod probabile non est, cum in Adone nihil de eo reperiamus. *Evodius* itaque et *Hermogenes* ex Hieronymianis a *Callista* sorore avulsus et a Nostro adjecti sunt, quidquid in nonnullis Usuardinis codicibus præteritis observemus. Veram hic dari Usuardilectionem, nemo, opinor, in dubium revocabit. Cur autem *Clarentium Viennensem episcopum*, ab Adone positum prætermiserit non alia occurrit conjectura, quam quod ab eo codice fortasse abfuerit, quo Usuardus usus est, ut supra de similibus Viennensibus episcopis, tanquam verosimile, non semel innumus : nisi magis placeat alia cogitatio, quod Usuardus D Viennensem episcoporum rationem non habuerit.

AUCTARIA.

PRATEN., inter puros codices locum servat, licet in margine, antiqua manu ascripta habeat verba sequentia : « Ipso die, Parisius, translatio corporis beati Droctovei abbatis, discipuli beatissimi Germani confessoris, episcopi atque pontificis. » Alteruter titulus sufficere poterat.

ROSWEYD. et BELIN. a puritate tam parum absunt, ut vix excludi debuerint. Primus deficit, ex eo quod in principio hæc solum verba ponat *Letania major*. BELIN. vero textui conformior, totam quidem annuntiationem exhibet, sed pro *Litania major*, legit *Letania majores*. Præterea de Marco, post hæc verba, *apostoli Petri*, inserit, *et in baptismo filius*, quod in posterioribus editionibus etiam habet MOLAN. diverso tamen a textu caractere.

TORNACEN. et PULSANEN. puri sunt, sed ultima annuntiatione omnino carent.

ANTUERP.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., et DANIG. et EDITIO ULTRAJ.-BELG., primo loco de Marco sicut BELIN. Sequitur : « Eodem die Romæ, Letania major ad sanctum Petrum, quam beatus Gregorius papa, pro cessatione pestis inguinariæ, quæ Romæ desævit, instituit. » In Evodio et Hermogene puri sunt.

CENTULEN. : « Alexandriæ, passio sancti Marci evangelistæ, quem baptizavit et docuit beatus Petrus apostolus, cui etiam, pontifici ordinato, commisit totam Ægyptum et finitimas regiones, ut eas Christi gloria sublimaret. Romæ, Letania major ad sanctum Petrum. »

BRUXELLEN. incipit : « Apud Alexandriam, natale beati Marci evangelistæ, de tribu Levi. Qui fuit discipulus et interpres beati Petri apostoli, et ejus in baptismo filius. Hic ne in sacerdotem promoveretur, pollicem sibi abscidit et rogatus a fratribus... »

fere pure usque ad *anno*, ubi subtextit, « ipso die Paschæ Alexandriæ ad loca bubali tractus et disceptus et sic ad cælestia regna vocatus est. Cujus corpus ab Alexandria negotiatores postmodum Venetiam transtulerunt, » De Litania, ut ULTRAJECT., etc. « Civitate Syracusa... » pure. « Apud Venetiam, sancti Clarenti episcopi et confessoris. Lugduno, sancti Rustici episcopi. Ipso die in pago Pontivo, sancti Richarii presbyteri et confessoris. » Vide die sequenti. « Et transitus sancti Erimini confessoris. » Melius *Ermini*.

HAGENOVEN. : « Romæ, Letania major ad sanctum Petrum, quam instituit beatus Gregorius papa, propter pestem inguinariam, quæ tunc Romæ maxime viguit. Apud Alexandriam, natale sancti Marci evangelistæ. Hic discipulus et interpres Petri erat apostoli, et in baptismo filius : Romæ rogatus a fratribus scripsit Evangelium. Hic prius socius erat Pauli et Barnabæ, a quibus propter persecutiones fugit Postmodum apud Aquilegiæ, Evangelium, quod Romæ ediderat, prædicavit. Deinde sibi substituit alium episcopum Hermagoram nomine. Et assumpto Evangelio, perrexit Ægyptum primusque Alexandriæ Christum annuntians, sibi constituit ecclesiam. Post pagani videntes eum in verbo Domini convalescere et miracula multa facere, in die Paschæ inter missarum solemnias tenuerunt eum et funem miserunt in collum ejus et traxerunt eum per saxa, itaque carnes ejus fluebant in terram. Et tunc vespere missus est in carcerem, ubi ab angelo est confortatus. Postea Christus ipse sibi apparuit et eum ad cælestia regna invitavit. Mane vero cum iterum traheretur. Deo gratias egit et commendans ei suum spiritum, feliciter obiit, octavo Neronis anno. In Sicilia civitate Syracusa, etc. » Pure, ut habetur in textu.

ACQUICINCT. : « Laubiis, transitus sancti Ermini A » Apud Leodium, natale sancti Floriberti ejusdem loci episcopi et confessoris. » Sæpius hic recurrit.

MATRIC.-CARTH.-ULTRAJECT. : « Marci evangelistæ. Floriberti Leodiensis episcopi. Ermini episcopi et confessoris. »

In **VATICAN.**, num. 5949, deest *Evodii et Hermodigenis*. Adjectum « Cleti papæ, etc. », ex sequenti.

FLORENTIN. : « S. Marci... deinde anno Domini quadringentesimo sexagesimo sexto [*vel septimo*] Veneti, corpus sancti Marci prædicti, armata manu de Alexandria Venetias transtulerunt, ubi ecclesiam in honore sancti Marci evangelistæ, miræ pulchritudinis fabricata est. » Spectat ea translatio probabilius ad initium sæc. ix, ut ex ejus historia in Actis ostenditur.

LUXOVIAN. « Translatio sancti Mansueti episcopi et confessoris. » Dies natalis est iii Septembris.

REMENS. sanctorum Timothei et Apollinaris. « Lugduni depositio Rustici episcopi et confessoris. » B

Editio **LUBECO-COL.** de Marco satis dictum est : item de Litanis. « Civitate Syracusa... » pure.

VI *Kal.*

Romæ, natalis beati Anacleti papæ qui secundus post apostolum Petrum, cum rexisset Ecclesiam annis duodecim, persecutione Domitiani martyrio coronatus est. Item Romæ, sancti Marcellini pontificis, qui cum Ecclesiam novem annis et mensibus quatuor rexisset, a Diocletiano pro fide Christi cum Claudio, Cirino et Antonino capite truncatus est. Quo tempore fuit magna persecutio, ita ut intra unum mensem, decem et septem millia coronarentur. ^a Monasterio Centula [*Bouillart.*, in pago Pontivo], sancti Richarii presbyteri et confessoris.

NOTE.

Solus et unicus ex omni parti parus est codex *Heriniensis*.

^a Hic inter puros locum a Solerio non potuit obtinere infortunatus Prædensis codex, idque propter sancti Richarii mentionem, quam etsi non diffidetur

ab eodem scriptore, alio tamen et magis flavescente atramento monitus est esse factam; æquitatem illius judicis!

BOUILLART.

VARIANTES LECTIONES.

Duoshæc potissimum articulos complectitur. Primo itaque non *Cleti*, ut receptissima et forte vera lectio exigit, sed *Anacleti* posuimus; eamque lectionem omnino Usuardinam arbitramur, ex Præden., Herinien., Tornacen., Pulsan., Munerat. et Antuerp. Majore, quibus accedunt plures alii inter Auctaria recensendi, qui constantissime ita scribunt, licet codex primus corruptus, vel forte antiquiori modo habeat *Anencleti*, ultimus, litteras *Ana* fere erasas exhibeat. Falsam, ais, eam lectionem ex ipsomet verborum contextu, ubi aperte elucet contradictio, in, *qui secundus post apostolum*, etc., vel ut Florus tertius (utrumque vario respectu intelligi potest) quæ ad *Cletum* duntaxat, non item ad *Anacletum* referenda esse, series ipsa chronologica Romanorum pontificum manifeste edocet. Recte opinor, ex communiori sententia argui, eamque existimo rationem fuisse, cur in posterioribus codicibus, expuncto *Anacleti*, inveniantur *Cleti* ut Bedam scripsisse mox dicemus. At nos non ferit ea qualiscunque oppositio et contradictio, neque enim de rei veritate,

C sed de Usuardi lectione quærimus, quam ille, seu veram, seu falsam, ex Adone, hic ex Romano parvo evidenter accepit, quæque proinde servanda a nobis fuit, tanquam germana et primigenia, exclusis codicibus, qui pro *Anacleti*, quacunquē demum ratione, aut auctoritate, restituendum censuerunt *Cleti*, quos in Auctariis recitabimus. Articulus alter in ultima annuntiatione versatur, quam ita format Prædensis : *In pago Pontivo sancti Richarii*, etc., contra quam scribant reliqui ferme omnes, et nos legimus : *Monasterio Centula*, etc. Consulutus hac de re Castellanus, reposuit, *nihil in codice illo erasum esse*, ast, inquit in litteris datis vi Junii mcccix, clare apparet spatium unius lineæ relictum vacuum inter xxvi et xxvii Aprilis, impletum subinde alio tempore, ab eadem manu, sed atramento magis flavescente : *In pago Pontivo*, etc. Hoc nobis sufficit, ut a genuinis etiam excludatur præfatus Prædensis cum Rosweyrdino et Antuerp. D Majore, quos solos inter tot codices, et conformes reperio : quod deinceps sæpe recurrit.

OBSERVATIONES.

De *Anacleta*, aut *Cleta* et *Marcellino* nihil hoc die memorant codices Hieronymiani; nec uspiam alibi, quod sciam, aut *Cletus* aut *Anacletus*, cum *episcopi* aut *Papæ* titulo, toto eo Martyrologio reperiuntur. Bedæ, ut jam indicavimus, *Cletum* annuntiat, cui *Marcellum* pro *Marcellino* conjungit; perperam sane, utpote qui de *Marcello* distinctissime egit xvi Januarii. Romanum parvum, hodierni laterculi scuturigo, *Anacleti* diserte meminit : *Romæ Anacleti papæ et martyris*, quod secutus, Ado elogium adjecit a Nostro ad verbum transumptum. Fateor equidem in Mosandri editione aliter legi, at ea tot erroribus in-

quinata est, ut pro genuina Adoniana censeri non possit. Notkerus, licet non ita presse Adonis verbis in hæserit, *Anacletum* tamen etiam, non *Cletum* hoc die nominavit : sed ipse de Cleta agit xiii Julii. Rabanus Bedam hic deserit, imo ab omnibus Martyrologis dissentiens, *Cletum* celebrat xxix Aprilis, *Anacletum* vero xi Junii. De nominum *Cleti* et *Anacleti* Romanorum pontificum facta a Græcis confusione, erudite ad hunc diem disputavit Henschenius, antiquissimam tot sæculorum in Ecclesia opinionem propugnans, secutus prudentissimam Baronii regulam, qua judiciose statuit : *In his quæ sunt Romanæ*

Ecclesiæ, majorem esse adhibendam. Nomen ejus A alumnus, quam cæteris; ex qua regula *Anaclethus a Cletio* plane distinguendus est. Contra vero critici recentiores multi, quos sequitur Tillomontius tomo II, pag. 555 et alibi, *Cletum* ex Pontificum catalogis expungendum, vel, quod eodem recidit, utrumque in unum conflandum, acriter percontant, quorum sententiam alia via explicare conatus est Papebrochius, ut breviter expositum habes in Responsionibus ad art. 17, a num. 20. Legi et expendi argumenta pleraque omnia, etiam ea, quæ maxime urget Pearsonius, nec tamen moveor, hactenus, ut ab Henschenii placitis, recedam, aut cum Pagio ad annum, ci, num. 4, non censeam tutius esse, in *re incerta a communi opinione non discedere*; quamvis si ad martyrologos, Bedam præsertim, Romanum parvum, Adonem et Usuardum attendamus, unus duntaxat in sacris tabulis colendus proponatur, ut est etiam Wandalberti sententia inferius recitanda. Ego hic neutram opinionem amplector, rem totam, Deo bene favente, ad xii Julii, quo die *Anaclethus* recolitur, accuratissime discussurus.

Marcellinum iidem annuntiat laudatum Romanum parvum: *Et Marcellini papæ et martyris*: annuntiat etiam Beda cum elogio; ex Beda, Rabanus, qui non *Marcelli* ut, in nostra Bedæ editione male legitur, sed *Marcellini* scripsit, servato reliquo elogio; quod in Adonem, Usuardum et Notkerum transit, sic tamen, ut soli posteriores, cum Adone, eam pericopen adiciant de *Septemdecim martyrum millibus*, uno mense coronatis. Recurrit iterum tacta superius difficultas, de confusis Romanorum pontificum nominibus in *Marcello* quoque et *Marcellino*, pro

quorum identitate aliqui ex iis certant, qui *Cleti* et *Anacleti* distinctionem totis viribus evertere conantur. In eorum numero fuit Clar. Castellanus, ut patet ex ejus notatiuncula hoc die Martyrologio universali apposita. Ast hic in ultimis suis litteris, aliena manu ad me datis xxxi Januarii mcccxi plane retraxit quæ de *Marcelli* et *Marcellini* pretensa identitate scripserat et hoc die et xvi Januarii, ut pluribus ibi ostendit. Atque ut iterum dicam, quidquid pugnet Pearsonius, *Marcellus* a *Marcellino* omnino separandus est, quod, si opus fuerit, operosius demonstrari poterit. Hic ego me fecisse satis existimo, quod purum et simplicem Usuardi textum representaverim. Quæ de Marcellino calumniati sunt Donatistæ, ita ab eruditibus hodie ventilata sunt, ut hic frustra idem saxum volveretur. An ejus martyrium satis certum sit, non pauci dubitant; vide Acta; Respon. Papebrochii ad art. 11, num. 48; Pagium ad annum ccciv, num. 11. et Tillomontium tomo V, a pag. 612, a quibus alia, Marcellino perperam tributa, excutiantur.

De *Richario* Centulensi dicere supra cœpimus: notandum superest, eum ab Usuardo recte signari cum solo titulo *presbyteri*, male a Notkero ut *episcopus*, sine peculiaris loci designatione. Non ausim dicere, eum ex apographis Hieronymianis acceptum, tametsi in nonnullis adjectus videatur. Vita ejus ab Henschenio illustrata est, etiam relata a Mabillione sæc. ii. Benedictino, a pag. 187. Audiamus Wandalbertum, ipsum cum Cletio celebrantem:

Sextaque Pontificis recolit certamina Cleti;
Richarioque nitet vitæ cultore beatus.

AUCTARIA.

PRATEN. Jam notavimus, pro *Monasterio Centula*, in eo legi: *In pago*, etc., quod secuti sunt COD. ROSWEYD. et ANTWERP.-MAJ.

TORNACEN. Post textum purissimum, adjicit: « Ipso die, sancti Autharii confessoris. » Vide quæ de eo dicuntur inter Prætermisissos.

PULSANE., ultima annuntiatione omnino caret. C De cætero in reliquis satis purus est.

MUNERAT., etiam cætera purus, in fine subdit: « Parisius, dedicatio sacræ cappellæ regiæ, sacris nostræ redemptionis insigniis, mirifice a beato Ludovico rege ditata. »

ANTWERP., ROSWEYD., MAX.-LUBEC., BELIN., GREVEN. et MOLAN., cum recentioribus passim, pro *Anacleti*, legunt *Cleti*.

LOVANIEN., citatis similis, sic de Cletio scribit: « Qui cum annis septem rexisset Ecclesiam, martyrio coronatus, sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano. » In reliquis purus est.

ANTWERPIEN.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., ALBERGEN., DANIC et EDITIO ULTRAJECT.-BELG., jam dictis addunt: « Hunc Cletum et Anacleum, Eusebius Cæsariensis et plures alii pro eodem accipiunt. Sed Damasus in Chronica pontificum Romanorum, quam scribit Hieronymo, ponit eos pro duobus, dicens Cletum fuisse Romanum, Anacleum autem natione Græcum. » De reliquo puri sunt, nisi quod primus Richario tribuat titulum *episcopi*.

CENTULEN., proprium patroni festum ita primo loco celebrat: « In pago Pontivo, cœnobio Centula natalis sanctissimi Patris nostri Richarii sacerdotis et fundatoris loci nostri, qui miræ abstinentiæ et incessabilis prædicationis sectator, longe lateque miraculis claruit, ac tandem Domino sibi revelante, vitam relinqueas, cœlestia regna conscendit. Romæ sancti Cleti papæ et martyris, qui persecutione Domitiani, martyrio coronatus est. Item Romæ, sancti Marcellini papæ, sub Diocletiano cum tribus clericis decollati. Quo tempore tam sava persecutio incanduit, ut intra unum mensem, decem et septem millia martyrum passigestis scriberentur. »

BRUXELLEN: « Romæ, sancti Cleti papæ et mar-

tyris. Qui secundus post beatum Petrum rexit Ecclesiam, et sub persecutione Domitiani martyrio coronatus est, et sepultus juxta corpus beati Petri in Vaticano Et fuit primus qui invenitur in suis litteris possuisse, Salutem et apostolicam benedictionem, commendavitque peregrinationes ad sanctos et maxime ad limina sancti Petri: et qui illas impediunt, vel dissuadent, execratur. » De his sequentibus facile est hodie judicium ferre. Ita pergit: « Romæ, sancti Marcellini papæ. Qui cum Ecclesiam novem annos et menses quatuor rexisset, a Diocletiano compulsus, insensum posuit idolis. Postea synodo facta seipsum condemnavit, et pergens ad Diocletianum, se Christianum confitens, pro fide Christi cum Claudio, Cyrino et Antonio capite truncatus est. Quo tempore magna fuit persecutio, ita ut, etc. Item Treas, sanctæ Exuperantiæ virginis. Apud Rabasum, sanctorum Aucharii et Algæ conjugum, parentum Adonis, Radonis et Audoenii archiepiscopi Rothomagensis. » Vide Prætermisissos. Item ad finem in margine additur: « Et translatio sancti Modoaldi archiepiscopi Treverensis. » Natalis est xii Maii.

HAGENOVEN.: « Romæ, natale beati Cleti papæ. Qui cum septem annis rexisset Ecclesiam passus est sub Nerone cæsare. » Patet hallucinatio. « Hic constituit viginti quinque presbyteros in urbe Romæ, et peregrinationem ad sanctum Petrum commendavit. » Sequitur discordiæ conciliatio: « Item Romæ, sancti Anacleti papæ et martyris, qui cum rexisset Ecclesiam annis novem, mensibus duobus, passus est sub Trajano imperatore. Hic constituit in missa dici, *Pax vobis*, episcopis; et *Dominus vobiscum*, simplicibus sacerdotibus: Et responderi utrique, *Et cum spiritu tuo*, et *Amen*. Ipso die Romæ, sancti Marcellini papæ et martyris. Qui primo propter persecutionem timidus effectus est, idolis thura obtulit, et postea coram cxi episcopis pœnituit, et se ipsum Diocletiano ad perimendum obtulit, qui cum Claudio, Cyrino et Antonio fecit eum capitalem subire sententiam. Quo tempore fuit, » etc. de Richario pure. « In Italia, sanctæ Tytæ virginis. » Puto, *Zitam*

Lucensem indicari, de qua in Actis die sequenti. A
« In nigra silva, sancti Trutperti martyris. »

AQUICINCT., pro *Cleti*. ut alii habent, legit nobiscum *Anacleti*, et pro *mensibus quatuor*, legit *tribus*.

VICTORIN. Pro *martyrum millibus septemdecim*, habet *septem et viginti*.

AMBIAN. « Cœnobio Centulæ, natalis sancti Richarii confessoris. »

MATRIG.-CARTHUS.-ULTRAJECT. : Anacleti papæ et martyris, secundi post beatum Petrum. Marcellini papæ et martyris cum cæteris. »

AUGENSIS. Monasterio sancti Laurentii : « Ipso die, sancti Autharii confessoris. »

In VATICAN., num. 5949, de Richario nihil. Adjicitur « In Africa, sanctorum Victoris, Siricii, Honorati. » Videntur ex Hieronymiano aliquo accepti.

UCHELLIAN., legit etiam *Anacleti*, non *Cleti*.

STROZZ. : « Apud Rabasum, sancti Aucharii et sanctæ Agiæ ejus conjugis, et filiorum ejus Adonis et Redonis, inter quos fuit natus Augdonus [Augdonus] Rotomagensis episcopus, ab eodem patre, et matre. » Corrupta et intorta aliqua de quibus vide indicem Præternissorum.

Codex BELNEN. S. Mariæ : « Belno castro, exceptio sanctorum Flocelli et Hernæi ; e quibus gloriosus Christi athleta Flocellus, sicut passio ipsius scripta testatur, a fidelibus Christianæ religionis cultoribus, in villa Durrunnensi, quæ est in pago Constantino, digna veneratione sepultus, et a Deo magis est virtutibus clarificatus ; sed cum invalescente gentiliū furore, eo in loco debiti honoris religione sanctissima membra carerent, a quibusdam prædicti castri militibus, pariter cum beato Hernæo, Cenomanensi

abbate reverentissimo, in villam Rufianam transportati, signis et virtutibus claruerunt. Inde, divina disponente misericordia, Othonis comitis tempore in Belnenium translati sunt, ibique usque nunc, fideliter poscentibus, pro quibusque necessitatibus, clementi pietate securrunt. » Vide quæ de his dicuntur in indice Præternissorum.

Editio LUBECO-COL., de Cleto habet, sicut codd. mediæ notæ supra. Sequitur : « Item Romæ via Salaria, sancti Marcellini, etc. » fere ut in textu. Deinde : « Trecas. sanctæ Exuperantiæ virginis. In pago Pontiano, monasterio Centula, sancti Richarii, presbyteri et confessoris. »

GREVEN. : « In Africa, sanctorum Honorati, Pauli, Maximi et Appollonii. Item sanctorum Aurelii, Leonidis, Viri, Cirici, Guidei. » Nomina iis aptanda sunt martyribus, qui in Hieronym. enumerantur. « Item beata memoria Frederici episcopi Leodiensis et martyris. » Remittitur ad xxvii Maii.

MOLAN. : « Eodem die, apud Legiam, sancti Floriberti episcopi ejusdem loci et confessoris, » Obiit xxv Aprilis. « Parisiis, dedicatio sacræ cappellæ, etc., ex MUNERATO. Viennæ sancti Clarentii episcopi et confessoris. » De eo heri. Sequitur minoribus typis : « Sancti Basilei episcopi Amasæ, ejus martyrium scribit Joannes presbyter Nico-mediæ. » In editionibus aliis : « Eodem die, apud Legiam, » etc. De Clarentio, idem. « Trecas sanctæ Exuperantiæ virginis. Die vigesima sexta, sancti martyris Basilei episcopi, Amasæ, Parisiis dedicatio, » etc. Ut jam diximus ex MUNERAT, acceptum esse.

V Kal.

Romæ, depositio beati Anastasii papæ, de quo sanctus Hieronymus venerabili testatur eloquio, quod ejus vita diuturna mundus immeritus sit frui. Apud Nicomediam, natalis sancti Anthimi episcopi et martyris, qui persecutione Diocletiani ob confessionem Christi, ut in historia ecclesiastica descriptum est, martyrii gloriam capitis obtruncatione accepit. Secuta est quoque illum universa pene gregis sui multitudo, per eandem martyrii viam, quorum alios judex gladio obtruncari, alios ignibus conflagrare, alios naviculis impositos pelago immergi fecit. Tarso Ciliciæ, sancti Castoris.

Die 27.

NOTÆ.

Puri sunt *Praten.*, *Herinien.*, *Antuerp.-Maj.*, *Rosweyd.*, *Munerat.*, *Greven* et *Molan*.

VARIANTES LECTIONES.

In Molano ante *Hieronymus*, deest appellatio *Sanctus*. Reliqui in textu, *Hieronymus*, ut scribunt *Pratens*, *Munerat.*, *Greven.*, etc. De, *Hieronymus* vel *Ieronymus*, et id genus aliis, non est operæ pretium pluribus agere ; uti nec de, *Nichomediam*, *hystoria*, *Antimi*, *Anthymi*, etc. Notabilior est Munerati error, dum scribit, *ut in historia legitur*, pro eo quod in latereulo recte posuimus, *ut in historia ecclesiastica descriptum est*. Sic codex Rosweydi sensum vitiat, pro *quorum alios*, legens *quos alios*. *Conflagrare* habent *Pratens* et *Munerat.*, et ita opinor legisse Usuardum, potius quam *conflagrari*, ut *Herinien*. et

C Antuerpien.-Maj., forte ex Adone. Utrumlibet selige, per me licet. At nimium sapuisse existimo Rosweyd., Greven, et Molan., qui substituerunt *concremari*. Constructionem denno mutat Muneratus a reliquis omnibus deflectens, scribensque, *in pelago mergi fecit, pro pelago immergi fecit*. Sunt qui Tharso scribant cum Munerato et Molano, melius in textu ex aliis. Mira in Heriniensi commistio duarum vocum *Tharso Ciliciæ*, in *Thessalonica*, amanuensis, ni fallor, oscitantia, qui vocibus media fere parte confusis aut corruptis, ausam alteri reliquerit, male supplendi cætera atramento recentiori.

OBSERVATIONES.

Anastasium pontificem primus in Sacros Fastos retulit auctor Romani parvi : *Sancti Anastasii papæ*. Secutus est Ado, sed, quod minere, nullo eum ornavit encomio ; solum addens, quod *sederit annos tres, dies decem*. Dilligentior fuit Rabanus, quem hic Notkerus, ut alias sæpe, ad verbum descripsit, insertis etiam citatis Adonis verbis. Quæ igitur in Anastasii laudem breviter sed nervose textus exprimit, Usuardi nostri propria censeri debent. Plura in Actis ex Hieronymo et aliis ab Henschenio diligenter exquisita suggeruntur. *Anthimus Nicomediensis* in apographis Hieronymianis memoratur sed aliter Romanum parvum annuntiat, *innumeramque* jungit *martyrum multitudinem*. Porro Anthimo

D et sociis elogium concinnavit Ado, ex quo præcipuos tantum flosculos decerpit Noster, ut ex utriusque textus collatione clare perspicies. Verosimillimum est ex Rufini Eusebio lib. viii, cap. 6, desumptum ab auctore Romani parvi *Anthimum*, eique hunc diem pro arbitrio assignatum, ut de aliis, eodem primo Diocletiani furore crudelissime necatis, alibi non semel dicitur. Eusebii verba in Actis referuntur, quæ vere insignis martyris et innumerabilium sociorum triumphum denarrant, quibus addi possunt, quæ a Lactantio præclare scripta sunt, ex quo et aliis historiæ seriem exponit Tillemontius tomo V a pag. 23, nulla habita ratione Actorum particularium, Latine et Græce a nobis editorum, quæ ab

consulari et post, etc. Sed ea scribendi ratio codicibus omnibus Usuardinis et ipsi Adoni repugnat, quamvis recte sit ordinata. Librarii Heriniensis oscitantia vocem *profundam* omisit, Belin. pro *deponi*, scripsit *poni* : Munerat, *demitti*. Greven. et Molan. legunt. *ad Christum migravit*. Post *Theodoræ virginis*, inseruit Molanus, sed litteris italicis : *De qua beatus Ambrosius*. Idem solus et forte melius scripsit *Didymus*, ut habet etiam Ado. Nos co-

A dicum nostrorum omnium lectionem retinendam censuimus. Antwerp. et Max.-Lube, duas voces omittunt, nempe, *nomine Didimus*. In apographo nostro Pratensi legitur *Aphrodisii*. ceteri codices, *Afrodisii*; Belin et Greven. *Affrodisii*. Cætera colligo, potius corrigenda quam notanda : *equule in, eculei, contempnens. Karilippi, Caralippi, Agapiti, Agapeti Apollonii, Apollionis, sanctæ Apollonis, etc.*

OBSERVATIONES.

Vitalis martyr Ravennas, de quo in laterculo, Hieronymianis aut ignotus, aut præteritus est, aut studiose Gervasio et Protasio xix Junii conjunctus : nam de alio, fortasse Pannonio, ibi indicato, nulla nobis quæstio. Beda positionem, seu martyrii locum reticet. Romanum parvum rotunde enuntiat : *Ravennæ, sancti Vitalis martyris; patris sanctorum Gervasii et Protasii*. His longiorem narrationem Florus adjuuxit, aliam Rabanus, aliam Ado; Notkerus Rabanum et Adonem descripsit. Noster pauca decerpit, stylo suo convenientia. Id vero notandum, martyrologos illos, tametsi in elogiis suis non omnino convenient, ex eodem tamen fonte hausisse omnes, nimirum ex passione, quæ seculo ix antiquior esse debuit; non tamen ea ætate composita, ut magnam fidem mereatur; certe Bedæ ignota fuisse videtur. Nec eam tuetur celebris epistola, quam Ambrosio suppositam plerique hodie fatentur. Pauca de Vitale Tillemontius tomo II, pag. 78, plura in notis pag. 496. Nihil tamen obest criticorum de Actis censura, quo minus vetustissimum cultum probent certissima monumenta, inter quæ Frontonis Kalendarium, aliæque a Papebrochio in Actis producta; quibus consonat metricum Wandalberti encomium :

Quarta vitalem Christi pro nomine cæsum
Commemorare, vitam meruit qui morte pereunem.

Cur hac die apud laudatum Bedam et Rabanum legatur *Christophorus* et apud Florum et alios *Eusicius*, haud equidem conjicio : in indice Prætermissorum ad proprios dies remittuntur. *Theodora* et *Didymus* a Romano parvo primum producti, ab Adone insigni elogio ex Actis contracto exornati sunt, quod rursus integrum transumpsit Not-

B kerus Usuardus vero breviori methodo rem complexus est; sic tamen, ut sua omnia et in hoc et in præcedenti encomio, ex Adone prorsus accepisse manifestum sit. Cæterum ita elogium ab Adone primum contextum est, ut ipsa antiqua Acta genuina et proconsularia videre debuerit, et una commiscere, quæ sanctus Ambrosius de pari certamine virginis Antiochenæ retulit libro II de Virginibus, capite 4. An satis recte, necdum inter eruditos definitum invenio. Cum Baronio in Annalibus censuit Papebrochius, diversas esse virgines, quemadmodum diversa statuuntur loca et tempora, quibus certasse referuntur, nec satis perspexit, an *Theodora hæc nostra*. coronæ martyrii particeps fuerit, cum id Acta non expriment. A Papebrochii sententia non abhorret Tillemontius, dum passionis historiam Gallice explicat tom. V, a pagina 244. Nihilominus Ruinartius inter Sincera et Selecta, admonitionem præmittit pagina 425, qua tueri conatur eorum opinionem, qui *Ambrosianam virginem anonymam*, cum hæc nostra *Theodora Alexandrina* confundendam existimant, quidquid suam Ambrosius *Antiochenam* appellaverit. Ego certe apud Ruinartium non reperio solutiones argumentis pares, nec video, cur idem divini amoris astus plurimum virginum tutelæ pudicitiae servire non potuerit, ut de aliis recte ostendunt citati Papebrochius et Tillemontius. De duabus postremis annuntiationibus, id solum dicere possumus, ipsas Romano parvo ignotas, ad verbum ex præfatio Adone descriptas esse, primum ex Hieronymianis e ductas, quamvis variè immutata et male connexa videantur nomina, ut ex Actis intelliges. Nobis certum est genuinam Usuardi lectionem in textu nostro representatam.

AUCTARIA.

Rursus defectu laborant TORNACEN. et PULSANEN. In illo abest elogium Theodoræ. In hoc vero, et Theodoræ elogium, et quæ sequuntur.

ROSEWYD., textui puro subnectit : « Item Pamphili confessoris et episcopi. » Sulmonensis, etc.

ANTWERPIEN.-MAX., ULTRAJECT., LEYDEN., LOVANIEN., ALBERGEN., DANIC. et editio ULTRA.-BEL., puri ferme sunt; sed interjiciunt verba Romani parvi, nempe : « Patris sanctorum Gervasii et Protasii. » Et post, *migravit ad Christum*, interponitur : « Ipso die, sanctæ Valeriæ conjugis sancti Vitalis. »

CENTULEN. : « Apud Ravennam, sanctorum Vitalis et Valeriæ martyrum, quorum filii beatus Gervasius et Protasius præclari martyres exstiterunt. Alexandria, sanctæ Theodoræ virginis, cum qua quidam frater nomine Didimus passus est. Ipso die, translatio S. Wigruloci abbatis. Item sanctorum Afrodisii. Carilippi, Agapiti et Eusebii martyrum. In Pannonia, sancti Pollionis martyris. Eodem die Mediolani, sancti Petri martyris ab hæreticis coronati. » Ab aliis passim recolitur xxix Aprilis.

ANTWERP.-MAJ., purus, est in textu, sed in fine addit : « Eodem die, sancti Winwaloci abbatis. » De eo egimus III Martii.

BRUXELLEN. In Vitale fere purus, secundo loco habet : « Et sancti Ursicini medici, sub prædicto iudice passi. Ipso die, sanctæ Valeriæ, conjugis

beati Vitalis. » Tum alia manu et recentiori atramento intruditur : « Et depositio sanctæ Monachæ [Monicæ] matris sancti Augustini. » Remittitur ad IV Maii. In Theodora et cæteris satis purus est. In fine adjicit. « Item, translatio sancti Lambertii episcopi. » Vide diem natalem XVII Septembris.

HAGENOVEN., in Vitale modice interpolatus est, Tum : « Eodem die, sanctæ Valeriæ conjugis sancti Vitalis martyris. Quæ quia jejunare cum idolatris noluit dicens se esse Christianam, finem vitæ verberibus sortita est. » In Theodora, nonnulla adjicit satis nota. Denique : « Ipso die, sancti Afrodisii, Carilippi, Agapi et Eusebii martyrum. » Deest ultima annuntiatio de Pollione.

AQUICINCT. In fine : « Et sancti Winwaloci confessoris. » Jam diximus, de eo actum III Martii.

VICTORIN. et REG. SUEG., signatus num. 130, in fine adjiciunt : « Item Alexandria, sanctæ Euphrosynæ virginis. » Vide XI Februarii.

DAVERON. : « Beati Svingraloci abbatis. » Satis patet *Winwalocum* indicari, de quo supra.

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJ. : « Vitalis martyris et militis, qui fuit pater sanctorum Gervasii et Prothasii, Theodoræ virginis et Didymi, qui illam e periculo liberavit, et postea cum ea occubuit, Afrodisii martyris et aliorum. Translatio sancti Lambertii episcopi et confessoris.

CODEx BIGOTIAN., signatus P 5: « In Pannonia, A sancti Appollionis martyris. » Lege *Pollionis*.

REG. SUEC., signatus num. 148: « Monasterio, sancti Winwaloci. » Puto agi ne *Blandinio*.

IN VATICAN., num. 5949, corrupte adjicitur: « Eodem die, Epilii, Afrodicii, » etc.

UGHELLIAN. pro *Pollionis*, scribit *Apolionis*.

ALTEMPS.: « In monasterio S. Eburnensis ecclesiae. translatio sancti Wulsini episcopi et confessoris. » An non indicatur *Wilifridus Eboracensis junior?* de quo in Actis xxix Aprilis.

BIZUNTICEN.: « Bellevali, sancti Bernardi confessoris. » Hactenus nobis ignotus est, saltem ut sanctus. Forte aliquis plura docebit.

EDITIO LUBECO-COL., de Vitale post textum interpolatum, adhuc addit: « Corpus vero ejus post translationem requiescit Coloniae Agrippinae, in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae, in Capitolio. Ipso die, sanctae Valeriae conjugis sancti Vitalis praedicti, quae sacrificare noluit [nolens] usque ad mortem etiam macta fuit. » Reliqua textus satis pura sunt. Sequitur: « Apud Leodium, translatio sancti Lamberti, ejusdem loci episcopi et martyris. Cenomanis, translatio sancti Liborii episcopi et confessoris in Paderbornam. » Dies natalis est xlii Julii, quo hodie de praeepto celebratur.

GREVEN.: Victorini martyris, Victoris, Luciani, et Aliorum. » Vide Acta. « Pamphili episcopi Corfinii. » Idem est qui supra *Sulmonensis*. Item bea-

tæ valeriae uxoris sancti Vitalis supradicti. Quae sacrificare contemnens, usque ad mortem mactata, coronam martyrii adeptæ est. Apud Leodium, translatio sancti Lamberti episcopi ejusdem loci et martyris. Apud Paderbornam, translatio sancti Liborii episcopi Cenomanensis et confessoris. »

MOLAN.: « Item egressio Noe de arca. In Leodio translatio sancti Lamberti martyris. Ipso die, sanctae Valeriae conjugis sancti Vitalis. Eodem die, elevatio sancti Amati episcopi et confessoris. Vita dabitur xiii Septembris. « Lauduno clavato, translatio sanctae Probae virginis. » Vide Acta, Editiones aliae, sic habent: « Ipso die, sanctae Valeriae, » etc. « In Hispaniis, sancti Prudentii episcopi Tirasonensis et confessoris. Metis civitate, sancti Adelphi episcopi et confessoris. Die vigesima octava, sanctorum martyrum Dadae, Maximi et Quintiliani. » De his et Adelpho vide in indice Praetermissorum. « In Leodio, » et « Lauduno clavato, » ut supra. « Eodem die Duaci elevatio sancti Amati, episcopi et confessoris. Ad hanc elevationem sacri corporis, quod perdiderant, Dominus reddidit multis sanitatem, videlicet aegrotis: lumen et auditum caecis et surdis: inde vero viri prius confracti redierunt, nimirum exultantes, vestigia pedum admirantes. Item egressio Noe de arca » Tum litteris minoribus: « Eodem die, martyrium sancti Paphnutii abbatis et quingentorum quadraginta sex, qui una cum ipso martyrium passi sunt. » Vide Praetermissos.

III Kal.

Die 29.

Apud Paphum, sancti Tychici diaconi, discipuli beati Pauli. Hujus meminit in suis epistolis idem Apostolus, pronuntians eum fratrem carissimum ac conservum suum fore in Domino. In Numidia apud Cirtensem coloniam, natalis sanctorum martyrum Agapii et Secundini episcoporum, qui persecutione Valeriani, post longum exilium, apud praefatam urbem, in qua tum maxime gentilium rabies ad tentandam justorum fidem inhiabat, ex illustri sacerdotio effecti sunt martyres gloriosi. Passi sunt in eorum collegio Emilianus miles, Tertulia et Antonia, sacrae virgines, et quaedam mulier cum suis geminis.

NOTÆ.

Puri sunt soli *Praten.*, *Herinien.*, *AntuERP.-Maj.*, *Greven.* et *Molan.*

VARIANTES LECTIONES.

Scripsi *Tychici* cum *Praten.*, et *Molano*. Et ita vere scribendum esse nemo diffiteri potest; quasi dicas *Fortunatus*, sed hic Grammaticas quaestiones enodandas non suscipimus, citatos codices, ut probatores secuti sumus. Fateor tamen in Prateni sic scriptum esse, ut dubium maneat sitne prima littera T an C *Herinien.* cum aliis legit *Tichici*; pejus *Greven.*, *Titici*; pessime *AntuERP.-Maj.*, *Titi*. Idem codex omisit particulam *in*, ante *Domino*; *Molanus fore Cirtensem* habent. *Greven.*

C et *AntuERP.-Maj.* *Molan.* *Cirtensem*. Secutus sum *Praten.*, *Herinien.*, etc. *Secundini*, pro *Secundini*, error est in *AntuERP.-Maj.* Ubi iterum *collegio*, pro *sacerdotio*. *Templandam* habet etiam *Herinien.* *Gloriosi martyres* legunt *Greven.* et *Molan.* Et primum etiam supra, *sancti Pauli discipuli*. *Emilianus* legunt omnes, excepto solo *Molano*, qui *Emilianus*; ut plerumque solet nonnulla pro suo arbitrio corrigere, praesertim in diphthongis, etc.

OBSERVATIONES.

Apud Paphum. *Tychici apostolorum discipuli*. Verba sunt Romani parvi, ex quo atraque hodierna annuntiatio profuxit, inde nimirum per Adonem, a Nostro accepta. Cur hoc potius die quam altero hic sanctus recolatur, puto ab auctore Romani parvi pro mero libitu determinatum. Quæ vero ex ipso jam citavimus, nullo ferme apice immutato, transumpsit Ado et ex hoc Notkerus. Ast Usuardus breve ex Pauli epistolis, praesertim ad Coloss., cap. ultimo, compilavit elogium, quale in laterculo exhibemus. Brevis de Tychico Henschenii commentarius, ex aliis epistolarum Pauli locis, ea colligit, quæ Tillemontius tomo i in vita Apostoli, propriis locis inseruit. Plura de ipso memorant Græci, quibus quadrat Henschenii nostri observatio; nempe, *testimonia e sacris litteris assumpta, tam altum de Tychico ingenuisse sensum, ut cum variis urbibus videatur praestitisse beneficium fidei propagandæ, plures eum inter primos suos episco-*

pis crediderint fuisse. Sed nobis sufficit Latinorum nostrorum martyrologorum difficultates explanare.

Agapius et Secundinus etiam a Rom. parvo, ut diximus, sumpti sunt. Elogium novis circumstantiis distinctum, ex Actis *Mariani et Jacobi*, de quibus die Postera, adjunxit Ado, ex hoc Notkerus, satis ornate et eleganter. Usuardus autem, quidquid habet, inde ad verbum accepit, ita ut mirum sit, voces pauculas ab eo fuisse praetermissas. Cæterum tota ea martyrum classis ideo in Actis hodie praetermittitur, quod eorum gesta cum *Mariani et Jacobi* triumpho connexa sint, ut ibi die xxx legi potest, Satis nobis est purus et simplex Usuardi textus, Cui totam cohortem contemplari cupit, Henschenium adeat praefato die, quo praclarissima omnium Acta illustrantur; a Ruinartio etiam edita et novis observationibus explicata pag. 224. Gallice autem a Tillemontio tomo IV, a pag. 215, ubi recte advertit, eorum festivitatem probabilius recolendam

vi Maii, quo in Calendario Carthaginensi referuntur *A Jacobus et Marinus*, alius *Marianus*, ut dicemus die sequenti. Ex quo iterum colligas auctorem Romani parvi, hisce etiam martyribus, a reliqua turba avulsis, arbitrium diem consecrasse. Interim

hodiernos episcopos sic metricè canit Wandalbertus.

Tertia pontifices ara meritisque dicatos
Agapum, pariterque Secundinum veneratur.

AUCTARIA.

TORNACEN., hic denuo contractior, post *episcoporum*, immediate subdit: « Qui ex illustri sacerdotio, omissis intermediis, qui persecutione Valeriani, post longum exilium, apud præfatam urbem, etc. »

PULSANEN., in prima annuntiatione satis purus, secundo loco habet: « Apud Alexandriam, sanctæ Euphrosinæ virginis Sequitur: In Numidia.... » usque ad episcoporum, inclusive.

ANTUERP. post textum: « Item translatio sancti Roberti, primi Cisterciensis abbatis. »

MAX.-LUBEC.: « In territorio Lingonensi, apud Molisimum [Molismum] beati Roberti primi abbatis Cisterii. »

MUNERAT. etiam in fine: « Apud Mediolanum sancti Petri martyris, ordinis Fratrum Prædicatorum. » In multis aliis recentioribus codicibus celebratur, sed usquam copiosius, quam in LEYDEN. et FLORENTINIS.

ROSWEYD. itidem post textum: « In Tuscia, Torpetis martyris, ministri Neronis. » Celebrarius colitur xvii Maii.

LOVANIEN. purus est usque ad *martyres gloriosi*. Cætera omittit, substituitque: « In territorio Lingonensi, apud Molisimum, beati Roberti confessoris, primi abbatis Cisterciensis. Ipso die, in territorio Mediolanensi, passio sancti Petri, de ordine Prædicatorum. »

ANTUERP.-MAX., LEYDEN., BELG. et Editio ULTRAJ.-BELG. post textum satis purum, eadem prorsus cum LOVAN. Auctaria subnectunt.

LEYDEN. textui puro adjicit: « In territorio Lingonensi apud Molisimum beati Roberti confessoris, primi abbatis Cisterciensis. Ipso die in territorio Mediolanensi, passio sancti Petri, de ordine Prædicatorum, qui cum per partes Italiæ, contra viros [virus] hæreticæ pravitatis verbum Dei longe laterque prædicasset, tandem gladio hæreticorum interemptus est. »

ULTRAJECT., ALBERGEN. et DANIC. incipiunt: « In territorio Mediolanensi, etc., » ut jam ex LEYDENSI retulimus. Sequitur textus satis purus. In fine autem: « In territorio Lingonensi, » etc.

CENTULEN. « In Tuscia, sancti Torpetis martyris. In Papho, Thythici apostolorum discipuli. In Numidia apud Circensem coloniam, sanctorum Agapiti et Secundini episcoporum. »

BRUXELLEN., post textum fere purum, subdit: « In territorio Lingonensi, etc. » Tum: « In territorio Mediolanensi.... » etiam ut supra. Denique: « Alibi Germani episcopi. » [an non martyris Alexandrini, vel Nicomedensis?]]

HAGENOYEN., in textu satis purus, adjicit: « In territorio Lingonensi, in monasterio Mollismensi, sancti Roberti abbatis. » Sequitur longa de Petro martyre historia, melius in Actis legenda. In fine: « Item monasterio Cluniacensi, sancti Hugonis abbatis. »

AQUINCINCT. post *geminis*, addit: « Et sancti Germani episcopi. » Deinde recentiori manu: « Eodem die, in Burgundia, sancti Roberti abbatis. »

VICTORIN. et REG. SUEC., num. 130: « Apud Cluniacum, transitus sancti Hugonis abbatis. »

MATRIC.-CARTHUS.-ULTRAJECT.: « Petri martyris. Hugonis abbatis Cluniacensis. Roberti primi Cisterciensis abbatis. Titiei diaconi, discipuli apostolorum. Agapi et Secundini martyrum cum sociis. »

CENTULEN.: « Eodem die apud Cluniacum.

natalis beatissimi Hugonis, piissimi patris monachorum, cujus vita multis virtutibus est declarata. »

VATICAN., num. 5949, primo loco: « Transitus sanctæ Euphrosinæ virginis. »

UGHELLIAN.: « Eodem die, depositio beatissimi Roberti, primi Cisterciensis abbatis. Mediolani, passio beati Petri martyris. » Hoc ultimum fuit rubrica ab ipso scriptore cancellatum, et scriptum ad diem sequentem, ut notavit Papebrochius, ipsius codicis oculatus inspector et collator.

ALTEMPS.: « In Britannia, translatio sancti Edmundi regis et martyris. » Remittitur in Actis ad diem natalem xx Novembris. « Petragoricas, sancti Frontasii martyris. » In Actis retrahitur ad ii Januarii. « Et Torpetis martyris. » De quo supra.

FLORENTIN., primo loco: « Romæ sanctæ Catharinæ Senensis virginis, ordinis prædicatorum, annulo Jesu Christi et magnis revelationibus decoratæ. Romæ occubuit, ibique sepulta est in ecclesia sanctæ Mariæ ad Minervam. Pius vero papa II eam catalogo sanctorum adscripsit. Ipso die, apud Mediolanum, passio sancti Petri martyris, patria Veronensis, ordinis Prædicatorum, cujus vita, constanti contra hæreticos prædicatione, ac miraculis claruit. In Tuscia civitate Pisa, sancti Torpetis martyris. Quem Cæsar Nero verberibus afflictum, extra prædictam urbem duci et decollari fecit, et ita migravit ad Christum. In territorio Lingonensi, in monasterio Mollismensi, sancti Roberti abbatis Cisterciensis. Apud Ravennam, sancti Liberii archiepiscopi. Cœnobio Cluniaco, S. Hugonis abbatis. » Nonnulla quandoque in hisce codicibus, inter se et cum GREVEN. collatis, discrepantia occurrit, quæ cum non satis distincte ab Henschenio descriptore notata sit, fieri facillime potest, ut nonnunquam alterius verba alteri perperam, sed innoxie, a nobis tribuantur, quod etiam in præfatione præmonuimus.

REMENS. SS. Thimothei et Apollinaris.: « Apud Avenniacum, sancti Gumberti regis. » Melius in Actis *Condebertus* appellatur, non *rex* sed martyr.

Editio LUBECO-COL. incipit: « Colonia Agrippina translatio sancti Annonis archiepiscopi et confessoris. Quæ statim post decessum ejus facta est, de civitate Cloniensi in montem Sibergensem. Sed post obitum ejusdem sanctissimi viri anno tricesimo octavo, et anno Domini millesimo octogesimo tertio, per venerabilem Joannem presbyterum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem et Petrum. Lunensis ecclesiæ episcopum, solemniter ac reverenter est in capsam ad sanctuarium locatus. »

De Petro, fere ut LEYDENSI supra. Sequitur: « Romæ sanctæ Katharinæ virginis. Hæc de civitate Senensi oriundo, in adolescentia sua habitum de pœnitentia S. Dominici assumens, et crebris miraculis et doctrinis clarens, anno ætatis sue tricesimo tertio Romæ quievit, sepulta in ecclesia sanctæ Mariæ supra Minervam. Dominus autem Pius II papa, qui eam sanctorum catalogo adscripsit, mandavit festum ipsius prima Dominica Maii perpetuis temporibus sollemniter celebrari. » Vide Acta. Sequitur textus satis purus. Tum de Roberto, etc.: « Eodem die, beatorum Ursionis et Maurilii confessorum. » In Prætermissis ad proprios dies rejiciuntur. « In Britannia, castro Beatricis, translatio sancti Edmundi regis et martyris. In

Tuscia, sancti Torpetis martyris. » De his superius abunde dictum est.

BELIN., in fine : « Eodem die, apud Mediolanum, sancti Petri martyris, de ordine Fratrum Prædicatorum. Cœnobio Cluniacho, beatissimi Hugoni [secunda editio Hugonis] abbatis. »

GREVEN. : « In Tuscia, sancti Torpetis martyris qui iubente Silvio, foras civitatem Pisanam ductus, decollatione capitis martyrium complevit. Hujus tamen solemnitas xii Kal. Junii festivius recolitur. In Africa, Grati cum aliis sex. In territorio Mediolanensi, sancti Petri presbyteri et martyris, ordinis Prædicatorum. Qui in virginitate Christo serviens, cum per partes Italiæ, etc. In Alexandria, Germani presbyteri, Nicomediæ, Prodoei diaconi. In Perusio, Valenti, Grati et Prodentii. » Vide Acta. « Leonis episcopi et confessoris, qui in Samo insula primum quievit, ac deinde Veneti illuc applicantes, miraculo admoniti, sancti corpus secum asportaverunt Maxentii confessoris. Viti confessoris. Ursionis et Maurilii confessorum. » Vide Prætermisos. « Item Urbani. Eodem die, beati Hugonis abbatis Cluniacensis, magnæ sanctitatis viri, qui ab beato Odilone educatus, eidem in regimine dignus successor fieri meruit. Item, sancti Roberti abbatis et confessoris. Ille cum esset abbas in monasterio Cluniacensi, divino Spiritu excitatus, regulam districtius servare cupiens, cum aliquot ejusdem zeli fratribus egressus, monasterium et ordinem Cisterciensem inchoavit anno Domini mxcviii clarusque vita et miraculis quievit in pace. Autissiodori, sancti Mariani monachi et confessoris. » Estne hic *Marianus Scotus*? Quis alius hac die sit, nescio. « Romæ, depositio sanctæ Katharinæ de Senis virginis. Quæ in adolescentia sua habitum, etc., » ut supra. « In Britannia, Castro Beatricis, etc. Item, beatæ memoriæ Petri Faverii, ordinis Cartusienensis, Prioris domus sanctæ Crucis in Urbe. Hic cum in extremis laboraret, et ab antiquo adversario pene in desperationem præcipitaretur per gloriosam Dei Genitri-

A cem sibi apparentem liberatus, tunc spiritum Deo reddidit, cum in litania diceret : Omnes sancti qui hic adestis, orate pro nobis : Ipsos enim sanctos, quos ipse præsentem aspiciebat, cum magna exultatione, digito elevato, demonstrabat. » De hoc nihil in prima editione. Videsis Prætermisos.

MOLAN. : « Eodem die, apud Mediolanum, » etc., fere ut LEYDEN. « Cœnobio Cluniaco, beatissimi Hugonis abbatis. In territorio Lingonensi... » ut ibi. » Et depositio sancti Prudentii. » Ponitur hic absque titulo aut martyris, aut confessoris, sed nisi fallor, non alius indicari potest, quam *Prudentius* ille, qui inter *Nicomedienses* martyres primum locum obtinet, ex qua eadem turba male colitur *Prodocus* recte *Urbanus* apud GREVENUM : vide Acta. In editionibus aliis, de Petro, ut jam non semel dictum est. De Catharina itidem usque ad *super Minervam*. Tum addit : « Differtur autem ejus festivitas in Dominicam diem post inventionem sanctæ Crucis. » Notissimum est stabili jam cultu festivitatem ejus recolere die xxx Aprilis, *Petrum vero martyrem* hoc die. De Roberto et Hugone ut supra. « Die vigesima nona, sanctorum novem martyrum in Cyzico. » Vide propria singulorum nomina in Actis nostris, accepta ex Menologiis Græcorum, quorum verba recitat Henschenius in brevi suo Commentario. « Et sancti Memnonis thaumaturgi. » Et hic etiam ex monumentis Græcis desumptus est, sed hoc die perperam consignatus, cum ad xxviii Aprilis pertineat, ut in Actis invenies. « Eodem die, festivitas sanctæ Avæ virginis. » Et minoribus typis : « Quæ in Domino quiescit, non canonizata. » Vide quæ de ea supersunt, ab Henschenio collecta, ubi Molani observationem explicat, circa anniversarias preces pro ipsa Dononi persolvi solitas, quæ nec Avæ, nec aliorum sanctorum, quibus simili officio parentatum novimus, cultui quidquam præjudicant. C

Vide tomo I Junii, pag. 810, num. 4.

Pridie Kal.

Apud Lambesitanam urbem, natalis sanctorum martyrum Mariani lectoris et Jacobi diaconi, quorum prior, cum jam pridem infestationem Decianæ persecutionis in confessione Christi evicisset, iterum cum carissimo collega tentus. Deinde post dira et exquisita supplicia, divinis revelationibus mirabiliter secundo confortati atque allevati, novissime cum multis aliis gladio consummati sunt. Civitate Sanctonas, beati Euprobi martyris, quem sanctus Clemens, pontificalis ordinis gratia consecratum, dixerit in Gallias, peractaque prædicatione, ob Christi testimonium, illiso capite, victor occubuit.

NOTE.

Puri sunt *Praten.*, *Antwerp.*, *Max.-Lubec.*, *Munerat.*, *Belin.*, *Greven.* et *Molan.* Accedunt. *Antwerp.*

Ultraject., *Leyden.*, *Lovanien.*, *Albergen.*, *Danic.* et edit. *Uttraj.-Belg.*

VARIANTES LECTIONES.

In Munerato sensum obscurem facit ommissio vocis *prior*. Belini vel ejus typographi error est *infestationes*, item *Datiane*, quod etiam habet Munerat. Codices nonnulli scribunt *clarissimo*, at ipsa, ni fallor, constructio exigit *carissimo*, ut legunt Praten., Herinien., Tornac, etc., cum Adone. Et sic etiam *allevati*, non *alleviati*, ut multi codices habent. *Novissime tamen*, in solo Munerato est; satis patet vocem *tamen* redundare. *Suntone*, pro *Sanctonas* scripsit Belinus. Et hæc quidem satis clara sunt. Major quæstio est legendumne *Euprobi*, ut nos in

D textu reliquimus, an potius *Eutropis*, ut habet Ado, vel *Eutropii*, ut Acta et codices passim. Pro lectione nostra stant codices vetustissimi, Praten., Herinien. et Tornacen., quorum auctoritate, etiam cum errant, potissimum nitimur. Male legit Molanus, quem cum sanctus, alii pejus *direxisset*, pro *direxit*, quæ sensum perturbant. In Belino est *Galliam*, ommissa particula *in*, ubi male adjicitur *demum*, Greven. et Molan. ponunt *peracta diu*; Praten., *peractamque prædicationem*. Belinus *ceso capite*. Recto in textu omnia.

OBSERVATIONES.

Marianum et Jacobum, cum aliis multis decollatos, distincte hodie producit Rom. parvum. Utrum tamen clare exprimantur in apographis Hieronymianis, mihi certe non ita liquet, eos tamen cum seciis ibi indicari, ex Florentino et Actis colligere est. Vetustiorum utriusque memoriam ex Calendario Carthagi-

nensi pridie Nonas Mali signari, die præcedenti abunde indicavimus. Porro horum martyrum cum hesternis *Cirithensibus* societatem, pridie etiam exposuimus. Sociorum plerorumque loci et temporis martyrii singulorum, uberius notiam tradidit Henschenius. Encomium in laterculo positum ex Adone

acceptum est; hic ex sincerissimis Actis ut die A præcedenti diximis, sua delibavit. Superest addendum hic Wandalberti elogium :

Martyrii Jacobus similem et Marianus honorem
Sortiti pridie finem metantur Aprilis.

Ex Gregorio Turonensi sumptus est, et ab Adone consignatus is, qui sequitur *Euprobis, Eutropes* potius, vel *Eutropius*, ejus elogium etiam ex laudato Adone transcripsit Noster, re, ut solet, minime discussa, inhærensque receptæ tunc traditioni de missis a S. Clemente primis in Galliam episcopis, quod tamen Gregorius Turonensis non nisi per verbum *FERTUR*, narraverat, ut solenter animadvertit Henschenius, ex quo facile intelliges, veram esse plurimorum modernorum opinionem, qui de Eutropio nihil undequaque certi admittunt, præter cultum et reliquias, de quibus paulo asseverantius loquitur laudatus Gregorius. Vide quæ in Actis de ejus miraculis fuse tradita sunt. Atque hic hactenus germanus Usuardi textus est.

AUCTARIA.

HERINIEN. Proprium provinciæ Remensis, de more inserit, secundo loco sic scribens : « Eodem die, natalis sancti Maderniani, Remensis archiepiscopi, qui sextus eandem rexit ecclesiam. » In Actis est *Marternianus*. Aliter tamen codices enuntiant.

TORNACEN. textus materiam cancellis suis, potius quam cancellos materiam aptare videtur. Purissimus esset, nisi omitteret ea quæ sequuntur post, *supplicia*, usque ad *cum multis*.

PULSANEN. magis mutilus est, rescisso toto Mariani et Jacobi elogio. In fine autem post *victor*, sic scribit : « Et martyr migravit ad Dominum. »

ROSWEYD. in fine : « Item Alexandria, Pastoris episcopi, cum aliis xxiv igni combustis et in mare missis. » Vide in Actis totam seriem.

ANTUERP.-MAJ. etiam in fine : « Apud Londiniam, depositio sancti Erchenwaldi episcopi et confessoris. » Nomen varie formatum invenies.

CENTULEN. : « Natale sanctorum Mariani et Jacobi, qui sub Daciano cum aliis multis consumpti sunt. Sanctonas, sancti Eutropii episcopi et martyris. Apud Asiam, sancti Maximi martyris, ejus gesta habentur. »

BRUXELLEN. primo loco de Eutropio, secundo de martyribus Lambitanis, satis pure. Sequitur de Maximo, ut supra. Tum : « Jerosolymis, Quiriaci, qui et Judas cognominatur, quique crucem Christi invenit, et quem baptizatum, Helena regina fecit Jerosolymorum episcopum ordinari; quique postea sub Juliano Apostata imperatore, pro fide Christi celebre martyrium duxit. » Remittitur ad diem sequentem et ad iv Maii. « Romæ, via Appia, elevatio sancti Quirini martyris, ejus passio tertio Kalend. Aprilis celebratur. Et depositio sancti Eremberti pontificis. »

HAGENYEN. post textum purum subdit : « Eodem die, sancti Quirini militis et tribuni translatio, quo die sacræ ejus reliquiæ de Roma per episcopum Coloniensem, ad civitatem Nussiam deportatæ sunt, unde adhuc ejus capsula eodem die deponitur, et in crastino circumfertur. Apud civitatem Ausium sancti Orientis episcopi et confessoris, qui omnibus virtutibus ornatus, sancto fine quievisse dicitur in pace. » Vide die sequenti. « In Brixia, beatæ Maxentiæ viduæ. » Infra dicitur mater Vigiliæ.

AQUICINCT. in fine : « Et sancti Eremberti episcopi. » Colitur iv Maii. « In Britannia, civitate Londonia, sancti Ercanpaldi, » etc., ut habet MOLANUS in posterioribus editionibus. Sed pro, *veritatis* in codice male legitur *vere viriditatis*.

MATRIC.-CARTH.-ULTRAJ. : « Quirini martyris. Eutropii episcopi et martyris. Jacobi martyris et Mariani lectoris, cum aliis multis martyrizatis. Maderniani Remensis archiepiscopi sexti ordine. »

VATICAN. num. 5949 : « Alexandria, sanctorum

Sequitur in Adone *Apud Asiam, passio sancti Maximi martyris, ejus gesta habentur*. Et quidem in Actis nostris synonymus alius Græcus adjungitur. An vero *Maximus* ille *Asiasticus*, vere Adonis sit, dubium ingerit Mosandri editio, in qua et *Quirinus*, et *Sophia* adjecti sunt, qui procul dubio in additamentis censentur; quidni et præfatus *Maximus* a Notkero, sedulo alias Adonis descriptore, etiam præteritus? De *Maximo* et *Quirino* meminit Florus. Et de postremo, Romanum parvum, in quo præterea *Vigilia apostolorum* signatur, verosimilime a recentiori aliquo superaddita, æque ac *Quirinus*, qui in codicem illum, olim Coloniæ asservatum, irrepserit, occasione translationis Novesianæ. Videsis Acta nostra ad diem xxx Martii, ubi discussa invenies, quæ ad verum Quirini titulum pertinent. Iterum Maximi Asiasticæ Acta Ruinartius ex Actis nostris, ut sincera extraxit, et eruditam admonitionem præfixit a pag. 143.

B Dorothei presbyteri. Pomoliani et Rodociani diaconorum, qui igne exusti et in mare missi sunt, cum aliis xxiv. Apud Asiam, sancti Maximi martyris. » Vide quæ dicta sunt in Observationibus.

ALTEMS. : « In Saxonia, Oswaldi episcopi et confessoris, ejus meminit Beda in gestis Anglorum. » De eo actum est xviii Februarii. « Item sancti Cyrini martyris. » Aliis « Quirini. Apud Asiam, sancti Maximi martyris, ejus gesta habentur. »

FLORENTIN. primo loco : « Apud Nusiam, in provincia Coloniensi, sanctorum martyrum Quirini cum xii sociis. Item, sanctæ Maxentiæ, viduæ, matris sancti Vigiliæ. »

SALINEN. S. Anatolii : « In territorio Bizuntino, translatio corporis sancti Eustasii Luxoviensis abbatis. » Vide xxix Martii.

CABILLONEN. S. Vincentii : « Sancti Flavii. Et Cabillonis civitate, natalis beatissimi Desiderati presbyteri et confessoris, qui fuit eximie conversionis [an non conversationis?] et miraculorum, in monasterio Gurtonensi, ubi et obiit : quem B. Agricola, ejusdem antistes, tumulavit in basilica B. Martini, quæ est in suburbio præfatæ urbis, ubi ejus apud Deum sit meriti adeptis sanitatibus experiuntur infirmi. » Etiam Flavius, in Actis, Cabilonensis episcopus dicitur.

Editio LUBEO-COL. incipit : « Nusiæ, super litus Rheni, territorio Coloniensi, translatio sancti Quirini tribuni et martyris. Cujus venerabile corpus nobilis, ac religiosa Domina Gepa abbatissa a summo pontificis postulatum, de Roma ad civitatem suam Nussiam transtulit, et in suum monasterium honorifice collocavit. » Sequitur textus satis purus. Tum : « In Anglia civitate Londonia, natale sancti Erkenwaldi, ejusdem loci episcopi et confessoris. Apud Asiam, passio sancti Maximi martyris ejus gesta habentur. »

D GREVEN. : Apud Asiam, teste Adone, passio sancti Maximi martyris, ejus gesta habentur. In Alexandria, Effrodicii presbyteri et martyris aliorumque xxx. Item sanctorum Dorothei, Crispini, Pomodiani. Euticiæ martyris sub Licinio. Romæ, Quirini episcopi. Ercanwaldi episcopi Londoniæ et confessoris. De quo Beda lib. iv ita dicit : Ejus vero viri in episcopatu et ante episcopatum, vita et conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc celestium signa virtutum indicio sunt. Maderniani archiepiscopi Remensis et confessoris. Eodem die sancti Laurentii presbyteri Novariensis. Apud Sanctonas, Eustellæ virginis, filię regis ab Eul. conversæ. » Vide in indice Præermissorum. « In Anglia, Tybbæ virginis. » De ea in Actis vi Martii. « Item Maxentiæ nobilissimæ femine, matris sancti Vigiliæ episcopi Tridentini. In diocesi Coloniensi, Hippido Nussia, translatio, » etc., fere ut supra. Item

in diocesi Lugdunensi, sanctæ Margarethæ virginis, A quando sacra reliquiæ corporis ejus ab urbe Roma ordinis Carthusiensis. Hæc cum aliquando Missæ officio interesset, et sacris mysteriis participari ardentissimo affectu desideraret, subito piissimus sponsus Dominus noster Jesus Christus, qui eam frequenter visitare et consolari consueverat, partem hostiæ vivifici corporis sui e manibus sacerdotis in os tam electæ sponsæ suæ trajecit. Ipsa tandem plena operibus bonis quievit in pace. » In Actis inter Prætermisos recensetur.

MOLAN. : « Romæ, sancti Quirini tribuni, etc. », ad verbum, ut habet Ado xxx Martii. Tum subdit : « Hujus Deo dilecti et pretiosi martyris passio, licet in Kal. Aprilis facta sit, hic tamen festive recolitur,

ad civitatem Nussiensem supra Rhenum translatae sunt. Eodem die natalis sancti Maderniani, etc. », plane ut HERINIEN. De Maximo, Laurentio et Ercanwaldo, ut GREVEN. supra. In editionibus aliis : « Romæ, sancti Quirini tribuni et martyris. Hujus Deo dilecti, etc. In Britannia, civitate Londonia, sancti Ercenwaldi episcopi et confessoris. Qui in activa jam degens vita, totis viribus theoricam diligens, subditis sibi plebibus, callem veritatis verbis atque exemplis monstravit : multisque ornatus virtutibus, migravit ad Christum. » De Maderniano, Maximo et Laurentio, ut supra.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SANCTUS ADO ARCHIEPISCOPUS VIENNENSIS.

Sancti Adonis elogium historicum. 9

CHRONICON.

ÆTAS PRIMA. — Ab origine mundi usque ad diluvium. 23

ÆTAS SECUNDA. — A diluvio ad Abrahami nativitatem. 23

ÆTAS TERTIA. — Ab Abraham ad David usque. 33

ÆTAS QUARTA. — A Davidius regno ad transmigrationem Hebræorum Babyloniam. 43

ÆTAS QUINTA. — Ab eadem transmigratione ad Christum salvatorem nostrum. 49

ÆTAS SEXTA. — A Christo mundi finem. 75

ADONIS MARTYROLOGIUM. 139

Epistola dedicatoria Paulo V pontifici maximo. 139

Lectori monitum. 141

De veteri Romano Martyrologio elogium. 143

VETUS ROMANUM MARTYROLOGIUM. 143

Mensis Januarius. 145

Mensis Februarius. 147

Mensis Martius. 151

Mensis Aprilis. 153

Mensis Maius. 157

Mensis Junius. 159

Mensis Julius. 161

Mensis Augustus. 165

Mensis Septembris. 167

Mensis October. 169

Mensis November. 173

Mensis December. 175

Quo genere cultus sancti martyres venerandi sunt. 179

Rosweyde benevolo lectori. 179

LIBELLUS DE FESTIVITATIBUS SS. APOSTOLORUM. 181

INCIPIT MARTYROLOGIUM. 201

Mensis December. 201

Mensis Januarius. 205

Mensis Februarius. 223

Mensis Martius. 233

Mensis Aprilis. 243

Mensis Maius. 253

Mensis Junius. 273

Mensis Julius. 295

Mensis Augustus. 313

Mensis Septembris. 343

Mensis October. 371

Mensis November. 387

Mensis December. 407

Precatio Adonis. 449

APPENDIX AD MARTYROLOGIUM. 449

PASSIO SANCTI DESIDERII EPISCOPI VIENNENSIS. 433

Prefatiuncula. 435

Incipit Passio sancti Desiderii. 435

PRIVILEGIUM quo ecclesiam Velnensem abbatæ S. Engendi jurensis confirmat. 443

VITA SANCTI THEUDERII ABBATIS VIENNÆ IN GAL-LIA. 443

APPENDIX AD S. ADONIS OPERA. 449

Translatio seu elevatio S. Bernardi, episcopi Viennensis. 449

Miracula ejusdem. 451

USUARDUS MONACHUS SANGERMANENSIS.

MARTYROLOGIUM. 453

PREFATIO. 459

CAPUT PRIMUM. — *Martyrologiorum antiquorum inter se ac cum Usuardo propinquitatis et connexio.* 489

ART. I. — De Martyrologii Hieronymiani exemplaribus. 467

§ I. — De majoribus ab Acherio et Florentinio editis. 467

§ II. — De Hieronymianis minoribus, tum manuscriptis, tum typis excusis. 472

ART. II. — De Bedæ et Flori Martyrologiis novæ conjecturæ. 482

ART. III. — De tribus aliis Martyrologiis Usuardi cognatis. 489

§ I. — De Vandalberti metrico. 489

§ II. — De Martyrologii Rabani. 492

§ III. — De Martyrologio Notkeri. 494

CAPUT II. — *De Martyrologio quod VETUS ROMANUM appellavit primumque edidit Heribertus Rosweydeus, nos tantisper ROMANUM PARVUM vocari posse censemus.* 495

ART. I. — Parvum Rosweydi Marty-

rologium non incongrue vocari posse Romanum, contra Valesium et Florentinum statuitur. 501

ART. II. — Frustra nituntur adversarii ostendere Romanum parvum illud ipsum non esse Martyrologium quo se adjutum fatetur Ado, quodque Martyrologio suo se præfixisse asseverat. 507

§ I. — Refelluntur Andrea Sausayus et Joannes Fronto. 507

§ II. — Diluuntur ea quæ speciosius objicit Florentinus. 514

ART. III. — Romanum parvum sic delineavit Ado, ut ex ejus prælatione ostendatur ipsissimum esse quod suo Martyrologio præfixit. 519

ART. IV. — Romani parvi auctoritas, ex characteribus propriis, stylo, genere, ætate demonstratur. 524

CAPUT III. — De Adonis et Usuardi propagine. 531

ART. I. — De Martyrologio sancti Adonis Viennensis episcopi. 531

ART. II. — De Martyrologio Usuardi monachi. 537

ART. III. — Antiquiores Usuardi Martyrologii editiones recensentur. 542

ART. IV. — De codicibus Usuardinis manuscriptis. 554

§ I. — De codicibus purioribus, ac primum, de Usuardo Prateni. 554

§ II. — De nostro primario Heriniensi codice. 561

§ III. — De Tornacensi aliisque vetustioribus maxime probatis. 564

§ IV. — De codicibus quos mediæ notæ appellamus. 569

ART. V. — De codicibus quorum sola habemus extracta seu lectiones variantes. 573

Extracta ex variis Martyrologiis a R. P. Petro Francisco Chiffletio. 577

Codices alii in hoc opere non adhibiti. 579

Notanda pro indicibus. 582

PROLEGOMENA EDITIONIS J. BOUILLARTII. 583

Prefatio. 583

Reverendo Patri Joanni Baptistæ Sollerio. 587

INCIPIT MARTYROLOGIUM. 599

Prologus ad Carolum Calvum. 599

Prologus alter. 599

Mensis Januarius. 601

Mensis Februarius. 717

Mensis Martius. 807

Mensis Aprilis. 893

ÉTAT DE QUELQUES PUBLICATIONS DES ATELIERS CATHOLIQUES

PATROLOGIE GRÉCO-LATINE

TOMES CXXXIV-CXXXVI.

Jean Zonaras, capitaine des gardes de l'empereur Alexis Ier, puis premier secrétaire du cabinet impérial, puis moine du mont Athos, où il mourut vers 1230.

Georges Xiphilin, patriarche de Constantinople, en 1193.

Isaac Ange, empereur de Constantinople, de 1185 à 1195.

Néophytus, le *prêtre*, moine et reclus, vers 1190.

Jean Chilas, métropolitaine d'Ephèse, en 1195.

Nicolas, évêque et métropolitaine de Méthone dans le Péloponèse, en 1196.

Eusthate, métropolitaine de Thessalonique, en 1192.

Antoine Melissa, moine, vers le xiie siècle.
3 vol.

TOMES CXXXVII-CXXXVIII.

Théodore Balsamon, patriarche schismatique d'Antioche, calomniateur de l'Eglise latine et corrupteur des canons, un des grands canonistes des Grecs, mort vers 1203.
2 vol.

TOMES CXXXIX-CXL.

Isidore, archevêque de Thessalonique, en 1200.

Nicétas, évêque de Marronée, métropolitaine de Thessalonique, en 1201.

Jean, évêque de Citra, en 1203.

Marc, patriarche d'Alexandrie, en 1203.

Joel, le *chronographe*, en 1203.

Nicétas Acominatus, surnommé Choniates, logothète à Constantinople, mort en 1216.

Lettre écrite par les Grecs au pape Innocent III, après la prise de Constantinople.

Michel Acominatus Choniates, frère de Nicétas, métropolitaine d'Athènes, en 1220.

Théodore, évêque des Alains, en 1230.

Théodore, évêque d'Andida, dans la Pamphylie, vers 1240.

Manuel, grand rhéteur de Constantinople, en 1240.

Pantaléon, diacre de Constantinople, en 1250.

Manuel Charitopulus, patriarche de Constantinople, en 1240.

Germain II, patriarche de Constantinople, en 1240.

Michel Chumnus, métropolitaine de Thessalonique, en 1258.

Théodore II Ducas Lascaris, empereur à Nicée, de 1255 à 1258, puis, après trois ans, moine dans le monastère de Sydandronus, où il mourut en 1259, âgé de 36 ans.

Methodius, le moine, en 1261.

Nicéphore II, patriarche de Constantinople, en 1262.

Constantin Acropolita, dit *Métaphraste le jeune*, en 1270.

Arsenius Autorianus, patriarche de Constantinople, en 1272.

George Acropolita, historien, né en 1220, mort en 1282.

Nicéphore Chumnus, garde de l'Ecritoire impériale, puis moine sous le nom de Nathanael, en 1270.

Alexandre IV, pape, de 1254 à 1261.

2 vol.

Date Due

H R H

BR 60 M52. v.123 28673

BR 60 M52, v.123 28673

Migne, J. P.

AUTHOR

Patrologiae. ser. Latina.

TITLE

BR 60 M52, v.123

28673

AUG 14 1978

